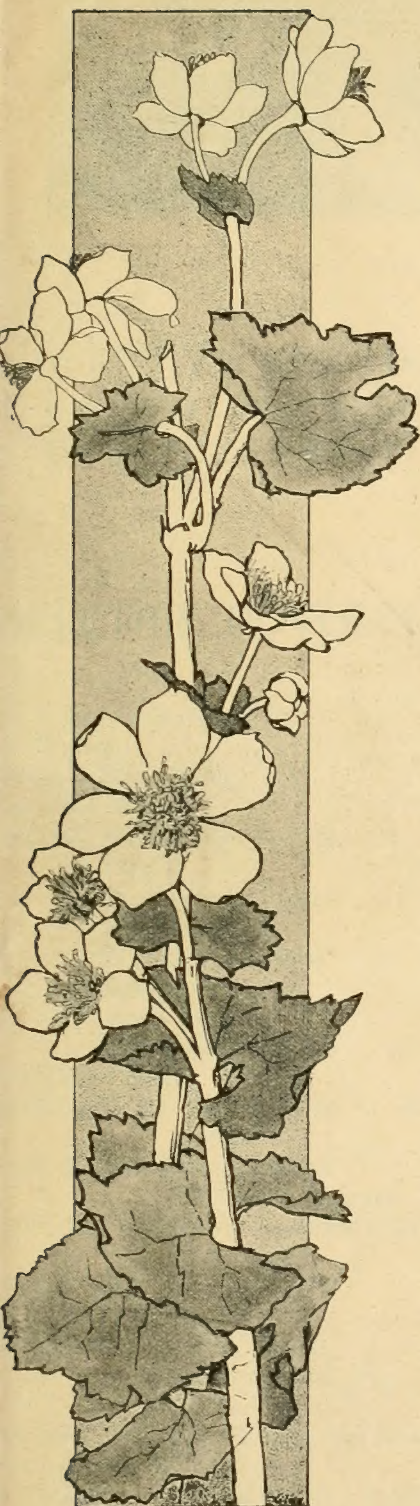

3 1761 08116696 9

BESEDY ČASU ROČNÍK ŠESTÝ

MAJITEL A VYDAVATEL * * * *
Dr. JAN HERBEN * * * * * * * *
ROČNÍK TENTO VEDL GAMMA.
VYDÁNO V PRAZE 1901. * * * *

V ŠESTÉM ROČNÍKU
* BESED ČASU * JSOU
OBSAŽENY PRÁCE: *

BELETRIE PŮVODNÍ.

B. *Dojmy od moře* 118
B. B. *Práce* 230
BÍLÝ LEO. *Vladař* 1
BRUNO. *Bajky* 70, 119, 158
C-DUR. *Karikatury*: Večírek 12
Plagiát 23
Na umělecké výstavě 39
Bůh Angličanů 62
Z „Labyrintu světa“ 78
Interview 87
Interview 238
Kněz žalobce 397
GAMMA. *Hostýn* 83
HERBENOVÁ BRONISLAVA. *Školní revoluce* 297
IAM HEAD. *Plesový referát* 150
Návštěva u Tolstého 174
JINDRA VÁCLAV. *Lejčarova obava* 129
Otec 201
JUNG V. A. *Můj přítel Škot* 17
KARAFIÁT J. *Pilát* 217
KIRILOV. *Nevděčná vinice* 273
Transsubstanciace viny 273
Soucit 274
KLÍMA P. J. *Zde by měly růst brambory* ... 337
KRÁL JANKO. *Návrat* 3
KRUŠINA ZE ŠVAMBERKA JOSEF. *Dětská episoda* 145
KRZYŽANOWSKI ADAM. *Haličský obrázek* 65
LINHART KAMIL. *Pausa* 22
Dítě 81
MACHAR J. S. *Vise z r. 1648* 185
NOSKOVÁ HELENA. *O dobročinné princezně* 233
VRÁNA VÁCLAV. *Dva pacienti* 366
WELSOVÁ KARLA. *Tma* 49
Z lidských dokumentů 113
Z lidových hovorů 169, 385
Ze života slovácké služky 249
Z. ED. *Skizza* 126

BELETRIE PŘELOŽENÁ.

BÉHA E. *Jaro* 187
BOEGH ERIK. *Putování Pravdy* 353
BOYESEN HJALMAR HJ. *Politická episoda* 281
BRANDES G. *Věra* 393
BROWN KATH. H. *Žena* 273
BUYSSE CYRIEL. *Žáby* 369
CARLYLE THOMAS. *Tři bajky* 214
DOGDE M. M. *Apologie Kainova* 373
DOSTOJEVSKIJ F. M. *Mužík Marej* 153
DYKE H. van. *Čtvrtý mudrc* 289
EBNER-ESCHENBACH MARIE von. *Čubka* 321
EEKHOUD GEORGES. *Putující kříže* 116
EGGE PETR. *Dvě silačky* 238
ERNST OTTO. *Bajka o hedvábníku a mouše* 287
G. S. *Momentky* 404

GARBORG ARNE. *Umírání* 361
GOMULICKI VIKTOR. *Oráč* 76
GORKIJ MAXIM. *Na vorech* 41
Kniha 329
HAMSUN KNUT. *Z románu „Hlad"* 9
JENSEN W. *Poznámka* 305
KLÉEN EMIL. *V silničním příkopě* 225
KOBYLJANSKÁ OLGA. *„Chám"* 234
LIE BERNT. *Pohřeb* 209
LIE JONAS. *Slepičí dvůr* 345
LILIENCRON DETLEV v. *Z mladých časů* 11
LORIS. *Horská vesnice* 311
LUGOVOJ A. A. *Šťastný člověk* 377
MAČTET N. *Lékař* 388
MORRISON ARTHUR. *Ulice* 25
MULTATULI. *Kázání pastora Wawelaara* 171
Obchod 346
NEUMANN A. *Pes* 347
NIETZSCHE FRIEDRICH. *Ne zpátky už?* 35
NORDENSVAN G. *Život* 265
PAIN BARRY. *Loutky* 215
QUINCEY THOMAS de. *Vidění nekonečnosti* 156
REDFERN PERCY. *Sluneční zář* 39
ROSEGGER PETR. *Missie* 177
S. A. *Dvorní dáma* 395
SALUS HUGO. *Vlaštovka* 241
SCHELLHAS P. *Mudrci* 250
SCHREINER OLIVE. *Jaunita* 257
SOEDERBERG HJALMAR. *Dešť* 127
Tušová kresba 199
Skizza 383
Opuštěný pes 406
STEFANYK VASIL. *Modrá knížka* 57
TANDEM FELIX. *Mrtvé údolí* 73
TETMAJER PRZERWA KAZIMÍR. *Jeřábi* 11
Ze vzpomínek malířových 183
THOMA L. *Umírání* 332
TOLSTOJ LEV LVOVIČ. *Sen* 193
TWAIN MARK. *Z denníku Adamova* 300
VOLKER R. *Pocestní* 231
WHITEING RICH. *Chřadnoucí společnost* 60
WICKSTROEM V. H. *Kde je pravda?* 206
WILLE BRUNO. *Hudba duše* 121

STUDIE A ČLÁNKY PŮVODNÍ.

ADAMÍK RICH. Dr. *O nemocech duševních* 155, 171 182 189 198
AXELAV. *Ze zápisků učitelových* 246
B. *Z lidských dokumentů* 87
BÍLÝ L. *Panuškovy pohádky* 57
Husův pomník 142
Výstava u Štajgrů 211
Felix Jenewein 220
Moderní portréty 251
Rudolfinská výstava 260 278
Poslední ročník „Volných Směrů" 396
DRTINA FR. Dr. *Řecký naturalism* 12 22 28 38
Křesťanství a česká reformace 324 330 339
Dojmy a nálady z cest 252 263 270 279 292 308 335
GAMMA. *Obrázky* 4
Národní dar 54
Plakáty 74 83
Čeští Papuáni 150
Novinář 401
Evangelium bohatství 398
JEHAN LE DUR. *Fetiš* 206
Kněžský boykot 143
KRAUS A. Dr. *Knižní a lidová řeč* 243
KREJČÍ FR. Dr. *O filosofii Smetanově* 51 58 67 74 86 114 123
Kresby Kupkovy 275
Kronika časopisecká 214 279
Kronika divadelní 6 79
Kronika literární 6 46 123 236
Kronika výtvarného umění 70 131
K. Ž. *Náčrtníky Chittussiho* 54
LINHART K. *Dělnické byty* 55
MASARYK T. G. *Ideály humanitní* 178 186 195 203 210 217 227 235 266
Na okraj katalogu 36
PODHORSKÝ J. M. *Vzdělanci mezi divochy* 134
S. S. *Pelmel z ulice* 47
Nad starými ročníky 79
Třetí výstava „Manesova" 27

STUDIE A ČLÁNKY PŘELOŽENÉ.

BERTHELOT MARCELIN. *Věda a lidové vzdělání* 382 387 394
CARLYLE THOMAS. *Několik slov mládeži* 358
CLIFFORD W. K. *Lehkověrnost* 231
CREIGHTON Dr. *Mír mezi národy* 222
DARWIN CH. *Z dopisu* 260
DOSTOJEVSKIJ F. M. *O „Anně Karenině"* 364
DOWDEN EDW. *Styk s literaturou* 180
EGIDY M. *O pravdivosti* 31
EMERSON R. W. *Z denníku* 399

GRAZZA K. *Z denníku učitelova* 137
HUXLEY TH. H. *Zázraky* 151
JENTSCH K. *Názory Ruskinovy* 403
KEY ELLEN. *Žena dvacátého věku* 124
Škola budoucnosti 274 286 291
303 306 327 334 342 348
KUNOWSKI LOTHAR v. *Umělecké sebeobmezení* 348
LICHTWARK A. *O Boecklinovi* 140
LILIENCRON DETLEV v. *O německé poesii* 71
MUTHER RICH. *O Arnoldu Boecklinovi* 146
Obrázek z veřejného života amerického. 31
Pelmel. Vzpomínka (Criag David). Z litanie prof. Blackieho 271
Otázky Kaffrovy (John Lubbock). Strasti v pekle (Suso). Člověk (Montaigne). Svatost krásy (J. G. Beaumont) 295
Pochopovat umělce je velice zdlouhavá práce (Dr. H. Sch.). Válka (A. M. Thompson). Dojem z Londýna (M. Blong). Svoboda (Tom Swan). Lhostejnost (Fred of Chorlton) 390
Přátelé (Fr. Nietzsche). Západ slunce (H. D. Thoreau). Faust (P. Rosegger). Všechno pravé poznání (J. Ruskin). Sebevražda (Paulsen) 398
RUSKIN JOHN. *Vyplýtvaný soucit* 71
SCHOPENHAUER ARTH. *Tolerance kritiky* 55
Šovinism 63
TOLSTOJ L. N. *Ze soukromého dopisu* 211
WELSH CARLYLE JANE. *Hrdinství v domácnosti* 78
Z cizích časopisů 16

NAŠE GALERIE.

(*Výklady k obrázkům a zároveň pokus o návod čtenáři, jak se má s prospěchem na obrázky dívat. Psal* L. B.)

(Viz oddělení „Obrazy".)

ÚRYVKY BEZ NÁZVU.

F. NAUMANN (*o kostele a moderní společnosti*) 7
J. RUSSELL LOWELL (*o vydavateli novin*) 7
H. GRIMM (*o velkých nebožtících*) 7
H. WRIGHT MABIE (*o styku s přírodou*) 15
M. STONE (*o umění*) 15
F. NAUMANN (*o nových [illegible]*) 24
H. SPENCER (*o vyslovení svého přesvědčení*) 24
J. A. FROUDE (*změna — zákon našeho stavu*) 80
MAXIM GORKIJ (*o kráse života*) 127
FRANCIS GALTON (*o pronásledování*) 159
ADOLF MENZEL (*práce-bohoslužba*) 183
N. N. ROZANOV (*co hledá čtenář v knize*) 191

DĚTSKÝ KOUTEK.

Dozvuk vánoční 120
Malý hrdina. Za horami, za dolami. Dětské šplechty. Vávra. Rozbitý džánek 136
Dětská písnička od J. KRUŠINY ZE ŠVAMBERKA 145
Sníh, obrázek od M. ALŠE 160
Událost od A. ČECHOVA 175
Starý kůň od TOLSTÉHO 192
Z českých národních písní. Kdo z vás je hudebníkem? 192
Čeho se hloupý Honza nejvíc bál od spisovatele „Broučků". *Karel Havlíček Borovský. Hádanka. Střádejte si* 208
Velkonoční. Krásný zvyk. Opice dělníci. Dětská píseň od ČELAKOVSKÉHO 225
Jaro, obrázek od M. ALŠE 240
Dvě podobizny. Stará vrba od J. NERUDY 256
Pohádka o krtku od R. DEHMELA 272
Z „Abecedy" od L. N. TOLSTÉHO. *Matka* 288
Na cesty! od ROSEGGERA 328
V letě, obrázek od M. ALŠE 344
Bajky od FR. PROCHÁZKY 351
Kudla od P. ROSEGGERA 391
Štěstí. Umění od KONRÁDA POSPÍŠILA.
Tělocvičné hry dětí moravských 400
Podzim, obrázek od M. ALŠE 408

OBRAZY.

(Viz též „Naše galerie".)

ALEŠ MIKULÁŠ. *1680* 21
Táborsko 333
BÍLEK FR. *Podobenství velkého západu Čechů* 341
HOLÁREK EMIL. *Spálení knih Wiclefových* 69
Z cyklu „Reflexe z katechismu 141, 149, 157, 173, 181

CHITTUSSI ANT. *Krajina při západu slunce* 53
Dubový les v jeseni 293
JENEWEIN FELIX. *Smrt sv. Štěpána* 85
Mor I.—VI. 197 205 213
KAVÁN FR. *Krajinka* 309
KUPKA FR. *Toť jest člověk!* 277
MÁNES JOSEF. *Babí léto* 4
Potěcha 221
Vzdálená 229
MAROLD LUDĚK. *Podobizna* 261
MAŘÁK JULIUS. *Jitro v lese* 13
V lesní tišině 117
PIRNER MAX. *Studie* 45
PREISLER JAN. *Vánek* 325
SCHWAIGER HANUŠ. *Slovácká nádennice* 29
Krysař 269
Podobizna T. G. Masaryka 285
SLAVÍČEK ANTONÍN. *Podzim* 189
SUCHARDA STANISLAV. *Poklad* 125
ŠALOUN LADISLAV. *Odpočinek* 133
ŠAFF VOJTĚCH. *Vraždění nemluvňat* 77
ŠVABINSKÝ MAX. *Splynutí duší* 37
Podobizna Sv. Čecha 253
UPRKA JOŽA. *Na pastvě* 61
Na kruchtě 237
Hudec 245
Odpočinek 365

DROBNOSTI.

(* uvedeny jen významnější.)

Životopisný slovník anglický. 8. Hlasy o Nietzscheovi. 16. Desatero A. H. Clougha. Pašijové hry. 32. Čítárny v sadech. 40. Družina „Clarionu“. 47. Umění ve všedním životě. Řád obce ochranovské. Školní výstava francouzská. 48. Umění v řemesle. Loutkové divadlo. 56. Vypsání ceny na novelku. 63. Dopisy Turgeněvovy P. Viardotové. Přizpůsobivost Žaponců. 64. Výstava plakátů v Praze. Zola a Maupassant do školy. 72. Materiál k románu P. Baara. „Manesova“ výstava ve Vídni. 88. Výsledek konkursu na novelku. Dětský koutek. 119. O internacionalismu. Sighele o masse v poměru k umění. Co čte německý dělník. 128. Holárkovy „Reflexe“. Úmrtí Karla Krejčíka. 135. Smrt v moderním umění a básnictví. 144. Úmrtí Julia Zeyera. 152. Vrchlický o Zeyerovi. 159. Narozeniny Hlávkovy. 174. Síň slávy v universitě newyorské. 184. Pohádkový dýchánek v Praze. Ženská produkce beletristická. 191. Výstava umění v životě dítěte. Dr. Penzig o thematě „dítě a náboženství“. 200. Státní služné pro norské spisovatele. Monografie o Tolstém. 207. Konkurs Gaz. Polské o cenu nejzáslužnějšího skutku. Oslové v historii velkých mužu. 216. Souborné dílo J. Manesa. 223. Zápas knižní a lidové řeči v Řecku. Tolstého „Anna Karenina“. Vliv uměleckého průmyslu na čisté umění. 232. Úmrtí Václava Brožíka. Poměr českého a německého světa uměleckého v Praze. L. Lier o soudobém dramatě německém. Reprodukce umělecké vydávané „Kunstwartem“. 239. Hugo Salus. 248. Constantin Meunier. Zákazy dramatických prací. 255. Milletův „Angelus“. 264. C. Mauclaire o moderním francouzském malířství. List pro umělecké náčrty a studie. 296. E. Holárkův „Sen“. Frithjof Nansen o nedostatku charakteru a idealismu moderní mládeže. 304. Hans Thoma o umělecké kritice. Björnson o svém dramatě „Laboremus“. O čínské beletrii. 312. Zola jindy a dnes. 343. Kočovné výstavy nakladatelství B. Kočího. Ubývání dětí ve společnosti australské. 351. O italské mafii. 360. Kočovné výstavy umělecké. 399. Nové číslo „Volných Směrů“. Z letáků ethické společnosti anglické. Čtrnáctideník věnovaný hudbě. Vzrůst počtu svobodných žen v Anglii. 407.

ČÍSLA ZVLÁŠTNÍ.

Číslo 12. **VÁNOCE 1900.** Napsal GAMMA. (Věnováno T. G. Masarykovi.) *Vstupní akkord. Velká věc. Svátky duší. Důtklivé rady. Místo gratulace. Zamrzlá okna. Uházené jiskry. Ježíšek — a Ježíš. Les na ulici. Ryba. Dost! Několik knih. Starý zvyk. Drátenická koleda. Štědrovečerní fantasie o nezmařitelnosti lidstva. Setkání.* (Povídka vánoční.) *Noční meditace. Akkord závěrečný.*

Číslo 13. **VÁNOČNÍ ČÍSLO DĚTSKÉ.** (Schůzka první.) „*Hej, hej, pastuškové*“ ze skladby FR. MUSILA (s notami). *Pohádka o jednom ševci, co měl dva psíky, žluté jezevčíky,* od Václava ŘÍHY. *Hádanky. Výbor knih pro děti. Ptáček u okna.* „*Letěla bělounká holubička*“ (s notami). *O Smetanovi. Koleda, obrázek* od M. ALŠE. *Výklad k obrázku. Jak si dělat obrázkové knížky. Podivný obrázeček!*

Číslo 14. **VÁNOČNÍ ČÍSLO DĚTSKÉ.** (Schůzka druhá.) *Ledové květy na oknech. Pohádka o malíři Hanušovi a posledním čertu. Obrázek posledního čerta* od SCHWAIGRA. *K čemu pohádky? Ná-*

rodní pohádka, obrázek od M. ALŠE. *Povídka o Janíčkovi. Píseň o vrabečkově svatbě* od Ant. DVOŘÁKA (s notami). *O českém rázu. O šovinismu. Jak si může každý sám dělat sluneční zář. Povídka o vdovině lampičce. Báseň prosou* od TURGENĚVA.

Číslo 21. **ČESKÝ KARNEVAL.** *Prologus Charonův. Havlíček. Jezovita. Puchmajer. Dačický z Heslova. Aug. Smetana. Středověký mastičkář. Koniáš. Staroměstský konšel. Prokop Šedivý. Kanovník P. Axlar. Čelakovský. Neruda. Básník makaronský. Staročeský galantom. J. Langer. Druhý jezovita. Komenský. Cechmistr. Posměšný zpěvák. Ovčák Bláha. Probošt křižovnický Š. F. Náchodský. J. J. Kolár. Fr. Rubeš. Chelčický. Ovčák Volný. Epilogus nemluvňátka XX. věku.*

Číslo 40. **HUSOVO ČÍSLO.** *Výroky, soudy a úryvky z Husa, o Husovi a jeho významu. Erasmus Rotterdamský. Emile de Bonnechose. K. Havlíček. M. Luther. Pelmel z myšlenek Husových. Klatba papežská. Hilferding. Listy Husovy. Lenfant. O papeži. Pypin-Spasovič. O knězích. Sbor konstanský a Hus. Dne 5. června 1415. Poslední den. Palacký. S. Smiles. T. G. Masaryk. Jan Neruda.*

Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI — V PRAZE, dne 30. září 1900. — Číslo 1.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma

LEO BÍLÝ.

VLADAŘ.

I.

V kteresi zemi hnil národ. Všechna vůle zvadla v něm, jako zvadne a změkne řípa; život točil se jako kolo, z něhož nikoho nenapadalo vyběhnout a lid byl spokojen ve dřímotném odbývání svých dnů. Nebylo převratu a nebylo obav ze zítřka. Tak veliká byla zvadlost vůle v zemi té, že cizincům bylo ohavno dívat se na mizerný lid a jeho živoření.

Byla to jakási podivná nemoc, světu dotud neznámá. Cizí pozorovatelé, dovedli-li nějaký čas uprostřed lidu toho vydržet, vysoudili, že vydán je na vymření. Učení badatelé skládali o národu tom tlusté knihy s jedinou perspektivou do budoucna „Zmizel“, a cizí paskvilanti uprostřed jeho měst nalepovali posměšné plakáty o něm; pořádány veselé vpády do země, při nichž ze zábavy rozbíjeny hole o záda hnijícího lidu, zneuctívány ženy, ničen majetek — ale obyvatelé podivné země se nebránili, jen couvali pokorně, pozdravovali s desateronásobnou uctivostí své trapiče. Až mučitele i to zmrzelo. Za čas se nabažili, zhnusili si bídný lid bez vůle a vyhýbali se mu konečně jako úžasnému močálu duší, z obavy, by sami se nenakazili.

Jen na vysoké hoře žil stoletý stařec, poslední zbylý ze slavnější doby národa. Kmet ten jediný ze všeho národa měl dosud vůli, vzácný zbytek minulých časů, ale tělo jeho už dávno bylo schřadlo a tak vůle jeho neplodná, neprojevitelná na sklonu života stala se mu strašným původem muk. Stával dny a noci na své hoře, hledě do oblohy, vyhaslé oči modlily se, aby bůh přispěl a zatřásl národem i vůli mu vrátil, ale srdce už dávno přestalo věřit ve splnění modlitby.

II.

Tu stalo se, že cizí dobrodruh objevil se v hlavním městě národa bez vůle, obořil se na stařičkého slabomyslného krále a zmocnil se vlády. Úžas a zděšení rozlétlo se po veškeré zemi, ale nikdo ani neodvážil se hnout proti ohromující události. A když nový král pohrozil každému bez rozdílu popravou, kdo by slovem proti němu zareptal, nazejtří hned všichni novináři v zemi přinesli oddané a nadšené úvodníky o nenadálém vladaři, a starý král byl zapomenut.

Nějaký čas vladař se bavil. Vědomí, že on jediný v celé rozsáhlé zemi má vůli, plnilo hruď jeho pýchou, jaké dosud v sobě nepoznal. Ale za krátko cítil, že vůle jeho nedostatkem odporu vůlí jiných začíná také chřadnout, dostavil se u něho hnus naproti tomu zvadlému, bídnému davu, z hnusu vyvinul se vztek, jenž rostl v krvelačnou nenávist.

Tak se mu zošklivilo stádo jeho poddaných, že neustále jen přemýšlel, jak by nejukrutněji zkoumal jejich trpělivost. Zvýšeny daně, až lid se potil krví. Vzdychal, plakal hořce, dřel se a — platil. Zavřena divadla a zakázány hry v cirku, na náměstích rozbity a spáleny hudební nástroje z celé země, aby ani paprsek vzrušení uměleckého nezarýval se do šedi vlekoucích se dnů. Na to rozeslal vladař své pochopy po zemi, aby špehovali, kde se ozve proti rozkazům jeho slovo odporu. Pochopové vrátili se bez žádoucího výsledku. I rozprchlil se vladař nad neslýchanou zbabělostí svého lidu a vymýšlel v nocích, roznícen ohnivým vínem, ještě nesmyslnější a divější zákony. Vydal zakon, že pojede městem na koni v červených šatech. Kdo se opozdí na ulici a urazí červené šaty královy svým nečistým pohledem, bude na nejbližší svítilně bez soudu popraven. I jede král, šarlat ho zahaluje, za ním kluše na rychlých koních hejno pochopů s katy, celé město projede a mrzut, rozzuřen vrací se do paláce. Celé město jako by bylo vyhynulo; poschovával se kde kdo do sklepů, do děr, aby nejvyššího pána nečistým svým pohledem neurazil.

III.

I rozpálil se král náramně a zapřisáhl se: „Vyhubím celý národ, tu sběř bez vůle, nehodnou dlít pod sluncem!“

A myšlénka ta ho omámila jako nejsilnější nápoj. On, kdysi dobrodruh bez přístřeší — a dnes přijde mu myšlenka vyhubit, z kořene vyvrátit celý národ! Grandiosní pomyšlení: kdyby

[illegible]

[illegible] nesnesitelno!

[illegible] velíčenstva kde jaký kus, kde jaký úlomeček z ní byl lidem roznesen.

Vzácný amulet, předrahocenná posila v utrpení a zármutku! Jali se lidé tajně scházet k uctívání trosek, dvéře zamykali jako spiklenci, modlili se, dorozumívali, tajně radili. Rádcové vladařovi [illegible] pěstí zakročit.

IV.

[illegible] stáří vysušilo síly na vždy. Vladař právě vyjížděl k obřadům, nařízeným k uctívání nejvyšší [illegible]

[illegible] nevidomým očím ostatních lidí. I hledí stařec, hledí a žasne. Něco velikého tuší, zavlání božího dechu náhle pocítí okolo sebe. A na místě, aby předstoupil před krále, sepjal ruce a prosil za milost pro bídný lid, za zastavení obětí, stoletý stařec padá najednou na kolena, čelem země se dotýká [illegible] „Dobrodinče náš! [illegible]“

[illegible] odpověď na [illegible]

[illegible] násobily.

V.

Těžko v zemi, [illegible] ticho. I pohledy mlčí; oči lidské očím v hanbě se vyhýbají. [illegible] svém. Proti celému národu postavil vůli svou, do skutků božích zasahuje svou vůlí.

[illegible] do lesa kteréhos, tam starobylé modle se klaní. [illegible]

Zasmál se napřed vladař bídnému soupeři. [illegible]

[illegible] lidu byla v zemi zvadlé vůle tak úžasnou novinkou, [illegible] děsného. Nikdo neslýchal z celého pokolení o čemsi stejně odvážném... opřít se vladaři! považte!... [illegible]

[illegible] trosky modly, ale skoro šmahem naráželi na krutý, zoufalý odpor lidu.

Do hor utíkali se lidé, nechávajíce vše na pospas [illegible] trosky bezcenného kamene modly bývalé; otcové [illegible] bezpečím života pronášeli je uprchlíci za hranice; k ukrytí zbytečků modly stavěny nedobytné sklepy, svolávány tajné schůze. Země vřela a kvasila ru- [illegible] pochopa králova, tam zase poslali jej králi zpátky [illegible]

[illegible] ten jako moučné červy. Všichni tesaři v zemi za- [illegible]

[illegible]

í stařec.

[illegible]

„Dobrodinče náš!“ myslí stoletý kmet. „Tys [illegible] byli bychom zanikli. Šlapal's nás, a hle! vstali [illegible] silněji! Domýšlel's se, že nás vyhubíš, a zatím [illegible] zatím jiný osud, vyšší měl tě za nástroj. Buď [illegible]

[illegible] líbil ruce.

„Ne tvoje ruce to jsou,“ myslel stařec stoletý. [illegible]e ruce boží!“

[illegible]

[illegible]

prechodí sa ona po tráve zelenej:

[illegible]

vykvitá ľaliou, bujným rozmarínom!

[illegible]

spieva si za dve sto tichými horami.

[illegible]

sťa vetor prechodí ďaleké krajiny

cudziu reč, cudzí zvyk, cudzie stretá všecko,

moje potešenie, moje dobré decko!

Keby ja tak mohla, keby ja tak znala,

[illegible]

Keby ja tak mohla, keby ja tak znala,

kde býva: vodou bych bystrou pretekala.

Keby ja vedela, že ide po poli,

[illegible]

von zima, noc temná, nikde ni človiečka:

[illegible]

pokoj je už matke, tej predobrej duši.

Celé mesto plače, truchlí vidiek celý

[illegible]

ani zmienky nieto o synovi

[illegible]

vietor kláti, hvižďí žitom po ohrade.

[illegible]

zamysleno cvála, ani prísť neverí,

idúc z cudzích krajov domov ku materi. —

„Načo ideš domov, k bratom a otcovi?

načo k sestrám svojim, načo k priateľovi?

[illegible]

Tvoja matka ta šla na to šíro pole.

Pýtaj sa koho chceš, veď to vie celý svet,

[illegible]

už pred piati rokmi nešla na precházdku?

Pýtaj sa koho chceš, či ju v čas nedeli

[illegible]

Len to sa nepýtaj, kde toľký čas dlieva.

[illegible]

[illegible] slav Vlček r. 1893. Vyšly v Turč. Sv. Martině.)

NAŠE GALERIE.

Mánesovo Babí leto. Vzácný list, v němž mistrně sharmonována melancholie jeseně, vzpomínky do odešlého jara, krása linií. Zahleďte se do tváře sedící ženy. Okolo ušlechtilé hlavy táhne babí leto, ulétá, ulétá do jesenní dálky — v takové chvíli teskno srdci lidskému. V očích ženiných vidíš ten smutek odkvétání: do minulých dnů, do krásy mládí utíká se duše její, poloslast a polohoře! Tenkrát... bylo plno jásotu v srdci, kam hlédly dívčí oči, všude plno amoretů, v tanci a rozpustilosti, písně zněly a mezi červánkovými oblaky bloudila dvě mladá srdce, sobě oddaná, na svět a čas zapomínající...

...a dnes babí leto tiše, lehounce letí dál, teskllivý herold jeseně a stáří a osamění...

Jak krásně to vše Mánes pověděl. Nahoře v obrázku veselo, mlado, důvěřivo bezstarostné doby májové a pod tím kontrast — ale ne řezavý, drsný, nýbrž tklivě tichý, melancholický. Cítíš na obrázku slzy, kanoucí pomalu z Mánesových očí, hluboko ze vlastního svíraného srdce jeho.

Neodbíhejte od této básně, jak jste navykli na obrázky se dívat. Dlouho se dívejte — a do jista ve vaší duši ozvěnou se ozve hudba překrásných linií Manesovských, jako lkající housle, zvuky dětského života a těžkomyslné jesenní hoře jako z daleka truchlící hoboj...

BESEDA.

OBRÁZKY.

Příteli, umíš se dívat na obrázky?

Naivní otázka! Jaké pak umění! Ovšem že umím! Sta a sta obrázků jsem za života už viděl, doma mně jich visí kolik, proběhl jsem bůh ví co výstav, galerií, obrazáren, v kavárně zpřevracím kde jaký illustrovaný časopis — jaké tedy umění?

Nuže, příteli, co ti z té massy obrázků v paměti uvázlo? Kolik z té krásy vytvořené po světě na trvalo ti zůstalo v duši a obohatilo ji? Pravda, viděl's jich mnoho, v obrazárnách i kavárnách — ale víš-li pak do opravdy, co visí třebas jen na stěnách tvého vlastního bytu? Umíš si třebas jen své vlastní obrazy živě představit, obrysy a tváře, krajiny a postavy, komposici a náladu, celek a detaily?

Je denní zkušeností, že to lidé neumějí. Je věru úžasno pomyslet si, že rok co rok pracuje sta a tisíce pilných výtvarníků, že se plní pinakoteky a že přec tak pranepatrný díleček jejich úsilí po kráse proniká do života. Všechna ta nahromaděná krása zůstává neplodna, začarována, poněvadž lidé neumějí užívat svých očí a neumějí se na ni dívat. Pro koho je ta všechna práce, ty trampoty a umělecká muka, když tak málo duší umí ji požívat?

Nikde se tomu umění neučí. Škola doposud nevede žáků, aby si uměli osvojovat, podmaňovat krásu v uměleckých výtvorech nastřádanuo; život se svým nespokojením a shonem po existenci odvádí mysli příliš daleko od tiché kontemplace umění: není spolků, které by soustavně sbližovaly své členy s uměním — a tak je ponecháno vše náhodě a šťastnému chvilkovému rozpoložení jednotlivca. A přec, jaká škoda a újma pro život každého zvlášť, pro život generace, když své dny života, bez toho tak skoupě odpočítané a prudce odlétající, nechává míjeti bez čisté, rozněcující radosti z pravého umění!

Jak tedy dostat se k té radosti?

Probíháš obrazárnou, na sto a dvě stě obrazů mžikneš očima, oči unavuješ, hodinu dvě marně se protloukáš plnými sály, a výsledek je únava, prázdnota, žádný dojem a žádná radost. Očividno: špatná methoda.

Což tedy — abys si vybral j e d e n, j e d i n ý obrázek? Postav se před něj, usedni si na čtvrt hodiny a dívej se trpělivě. Ale ne pouze dívat se, nýbrž dívat se se zájmem, s vůlí, abys v něm něco opravdu nalezl. Od střediska zájmu začni, prober postavu za postavou od hlavy k patě, světlá a barev si bedlivě všimni, srovnávej výraz tváří, okolí krajinné, vodu a lesy a pole. Nic nekvap. Jako malíř pomalu a trpělivě maloval, tak ty ho sleduj zvolna, beze skoků, jako bys šel za jeho štětcem.

Možno, že obraz ti není na první pohled sympatický. Snad nerozumíš, barvy se ti zdají nepravdivé, to a ono neodůvodněné, ale pak nesváděj hned vinu na umělce a výtvor, nýbrž raději na sebe. Je více než pravděpodobno, že vina je v tobě, že neumíš dosud hleděti, a že to, co tě překvapuje jako chyba umělcova, je pouze zdání tvého zanedbaného zrakového smyslu. Kritisovat? Oh! toho se varuj, neboť nic není spůsobilejšího, aby důkladně a hned s počátku zmařilo čistou rozkoš uměleckého požitku. Možná, že vedle tebe, když budeš vnikat do obrazu, ozve se výsměšná poznámka, uvidíš ohrnovaný nos všeznalců se studenou, nevzrušenou duší — nedbej jich! Ozývá-li se v tobě, třeba slabounce, libost z pozorování, nestyď se za ni, neboť toť už tvůj zisk, duše tvoje už se počíná obohacovat, a to bohatství poroste den za dnem. Je líp, když odneseš si třeba jen jiskerku radosti, než abys se kriticky mračil a odcházel stejně chud, jako jsi přišel.

Jdeš po tmě ulicí, stemnělou alejí se procházíš. Zkus v tom přítmí, zda bys dovedl vyvolat si v mysli krásný obraz, který jsi už viděl — vyvolat jej co možno podrobně. Shledáš, jaká v tom zvláštní radost, jít tak po stopách ducha umělcova a cítit, že obraz visí neshladitelně v obrazárně jiným nepřístupné, v tvé duši.

A zamiluješ-li si obraz, vracej se k němu, často, s láskou a podrobně se k němu vracej. V tom vracení spočívá neobyčejná moc, která ustáluje smysl pro krásu, zdvihá duši, zušlechťuje vkus. Ani nevíš a rosteš. Stále víc rozprostraňuje se pak před tebou tajemný svět krásy, zdomácňuješ v něm, ssaješ z něho sílu a radost — ani netuše, měníš se v jiného člověka.

Gamma.

J. MANES.

BABÍ LETO.

KRONIKA LITERÁRNÍ.

terární a prosím, aby nebyly pokládány za víc, nežli

tamtud druhou podobnou klasickou knihu, plnou ja-
su a unesení, šťastnou a sladkou, přes chmurné my

rou p. Machar básnicky zpracoval, je cesta na Rus.
Naši parnasisté začínají obyčejně Italií. P. Machar
rární Rusi blízký i vývojem svého životního

sti výrazu. S ruskými autory (najmě s Gogo-

Z doby našich dědů. Ukázal od toho času ně-
kolikerou tvářnost, a novella Můj přítel Vlk,

K), připomíná spádem svých vět a odstavců i podi-
vínstvím svého hrdiny silně Knuta Hamsunova Pa-
na. Náchylnost, kterou autor, vlastně tedy autorka

niterných dějů. Společenská satyra, která je druhou
stránkou autorčiny tvorby, je tu zastoupena hlavně

nem a Abelem. V Oslavě genia persifluje se
velmi originálně měšťácké stanovisko k činnosti vel-
kých duchů, kteří slouží bourgeosii především k to-
mu, aby tím pyšněji cítila výhody svého punčochář-
ského blahobytu. V téže Vilímkově knihovně vyšly
p. Hejdovy povídky a črty pod titulem Z davu
(2.40 K). Jsou to drobné, veselé i smutné výjevy z

z ulic, psané s rozkoší dojatého nebo rozmarně
vzníceného pozorovatele. P. Hejda nerad o věcech
příliš přemýšlí, a hlubší jejich jádro mu uniká; je-
mu stačí k požitku pohnutlivý nebo veselý nátěr.

žování Kristovo vylíčiti tak, jak se asi událo s růz-
nými vedlejšími detaily skutečnosti: ne význam toho
ohromného děje jej vábil, nýbrž pouhá zálibná hra
obrazivosti, jež se bavila rekonstrukcí denních okol-
ností provázejících hrůzu aktu. Každou měrou druhá
tato kniha p. Hejdova je mnohem méně suchopárná,
mnohem svěžejší a šťavnatější, nežli byly jeho Ka-

ry (J. Otto, 1.20 K). Pořád sice táž podrobná a mí-

movných floskulí a kudrlinek ve vážnost situace, p

dobní. P. Rais je zcela solidní vypravovatel, který

vinen, že v povídce p. Raisově není tentokrát nic,

ho vynalézavý humor, jeho vtipné umění prostého

KRONIKA DIVADELNÍ.

prázdninách, uvedla na scénu, bylo v Besedách Času

dospělosti, co jí tu projevila, tolik výhrůžné ponuré

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] jenž [illegible] ze zamlčeného přináš
[illegible]

×××

[illegible] odpoledne [illegible] lesk [illegible] jedno
[illegible] se po schodech do kostela [illegible] z kostela
[illegible] ve stínu vysokých [illegible] sedí žebrák
a [illegible] o věčné odplatě když [illegible] měďák
několik rostlin v předsíni upomíná, že tu dnes v poledne byla konána svatba, ale vše sní a šeří se v roz[illegible] které [illegible] za toho krásného odpoledne tu klečí a modlí se. Ale Kristus na kříži shlíží do střídání stínů a pruhů slunečných, jež se rozlévá po pilířích, oltářích, chodbách a sedadlech. Je obrazem živoucího Krista, který pohlíží do svého snícího křesťanstva.

Ne pořád je kostel prázdný. Zajdi si sem opět [illegible] Sedadlo na sedadlo obsazeno, kol kazatelny tlačí se hlava na hlavě, všechna světla plynová plápolají, a vrhají svit na vše[illegible] a pon[illegible] jako místo zbož[illegible] rozkoš [illegible] hlaholí, kult šustí a Ježíš při tom ještě tak tiše a [illegible] odpoledne. Právě zní v latinském chóru: chválíme tě, dobrořečíme ti, vzýváme tě. Tak krásně to zní, že Bůh z toho musí míti radost, klade-li váhu na zdařilou kostelní hudbu [illegible] spásy.

[illegible] okolo kostela hrčí kočáry a třpytí se [illegible] nekonečně [illegible] lidé tlačí se za lidmi, před hospodami sedí [illegible] před úlem, aby viděli a byli viděni. [illegible] v kypění a příboji, sem a tam valí se lidé, kteří chtějí večera požívat, nebo požitkem vydělávat.

Co vlastně chce v takovém víru a hemžení kostel? Je obsah jeho dost veliký, aby mohl zápolit s obsahem těchto ulic? Nahoře ve štítném poli chrámovém stojí Kristus jako soudce světa a světlo večerní ozařuje mramorový soud světa. Ale kdo věří z toho světa, že má být souzen? Kdyby v to svět věřil, vypadal by jinak. Kriste, nač stojíš tu nahoře nad hučící ulicí, která na tebe zapomíná?

Hlasitě vyvolávají prodavači novin svoje nejnovější čísla: společný postup křesťanských velmocí v Číně! Tu tedy zní slovo „křesťanský"! Kristus nahoře na kostele však pořád ještě se nehýbe. Zdá se, že neslyšel, že ty velmoci jsou křesťanské. Snad také neví, kterak lze se dočíst v novinách, že lid cítí velikou touhu po svaté církvi. Vypadá to, jako by přes to chyběla hlavní věc: osobní následování v pravé lásce.

Nehýbí, ale neblýští se. Na lavici ve stínu stromů [illegible] kostela sedí stará hubená matička a šestnáctileté děvče, chodící o berlích. Žádná z nich obou nemůže a nechce účastnit se křepčení velikého světa a jejich večerní radostí je, navzájem si sloužit. Nedaleko od nich však sedí dva muži, kteří po denní práci radí se o blahu svého stavu. Ani oni ne[illegible] Ježíš [illegible]

mohl nikdo slyšet — ale zdálo se, jako by mezi nimi zde dole a Kristem tam nahoře bylo jakési tajemné spojení.

F. Naumann.

×××

[illegible]

„Neznám postavení tak odpovědného, jako je novinářovo. Vydavatel novin naší doby nalezá se ke své době v témž poměru, v jakém se před vynalezením knihtisku ke své době nalezal duchovní. Věru, postavení, jež on zaujímá, měl by duchovní i dnes zaujímat. Ale duchovní raděj vzdaluje se na nejzazší kraj světa a raděj své sémě rozhazuje rovnou do tmy, které říká Příští Život. Jakoby „příští" neznamenalo „nejbližší" a jakoby byl nějaký bližší život nežli ten, který vře a víří zrovna kolem něho samotného ve shromáždění voličů, na schůzi schvalovací a při volbách! Kdo učil jej kázat a napomínat lidi, aby se připravovali pro věčnost a pro jakési budoucí období, jehož podstatnou částí není období nynější? Brázda, již Čas teď oře, probíhá věčností a do té brázdy musí on sít, nebo nikam. Ale on by rád věřil a učil, že se nám co nevidět dostane větší věčnosti, než jakou máme teď. A tak se stává, že kazatel, na místě aby byl silou živoucí, změnil se v jakousi stínovou symbolickou figuru při křtech, oddavcích a pohřbech. Nebo když vykonává nějaký jiný úkon, činí tak jako strážce a živitel jistých bohosloveckých dogmat, které, když se udá příležitost, pouští s řetězu jako smečku „štěkat a kousat, jakož jejich povaha", odkudž vznikla ona výtka „odium theologicum".

Zatím, vizte, na kterakou kazatelnu vystupuje denně vydavatel novin, někdy maje shromáždění padesáti tisíc hlav na dosah hlasu, a mezi nimi nikdy ani jediného, který tluče špačky! A z kteraké bible si může vybírat text, z bible, jíž není třeba překladu, a jíž žádná kněžourská šalba nedovede zavírat a zamykat laikům — z rozevřené knihy světa, do níž perem namočeným do záře sluneční a ničícího plamene nadšená Přítomnost i dnes ještě píše kroniku Boží! Myslím, že vydavatel novin, jenž by pochopil své poslání a činil mu zadost, v pravdě by si zasloužil název, jejž Homér dává vladařům. Byl by Mojžíšem našeho století devatenáctého; a kdežto starý Sinaj, dnes němý, je dnes jenom všední horou, na niž elegantní turista vyvaluje oči a již obléžá zemězpytec s kladivem, on musí nalézat své desky nového zákona zde, mezi fabrikami a městy na této Poušti Sin (Numeri, XXXIII. 12.), nazývané Pokrok Civilisace, a býti vůdcem našeho vyjití do Kanaan pravějšího řádu sociálního."

××××

* Zemrou-li znamenití lidé, spozoruje obecenstvo, jak málo o nich ví. Ti o nich vypravujou, kdož bývali jejich přáteli. Nebožtíci stojí v popředí, ale uprostřed samého smutku z jejich odchodu hospodaříme bez nich klidně dál. Náhradníci nenahraditelných okamžitě nastupují za ně. Nové ztráty probouzejí naši účast jinými směry. Velicí mrtví rychle propadli historii, zapadají do jakéhosi předběžného zapomenutí. Z něho však potom opět se vynoří; dřív či později lidé si na ně vzpomenou; ne však už v dřívějším smyslu. Dřív se po nich truchlilo a malovali o nich skvělé obrazy, teď jich pohřešujou a klidně odvažujou jejich výkony. Ozve se otázka, je-li [illegible]

něž se mají teď zraky upírat, jako kdysi na ony. Objeví se, že temnota zůstala na místě, kde zaniklé hvězdy na nebi kdysi stávaly . . .

H. Grimm.

× × × ×

* Na obálce kreslené H. Schwaigrem k novelle Merhautově „Andělská sonáta“ je krom známého starobylého obrazu marianského z Bystřice p. H. a pohledu na Hostýn načrtnut malý obrázeček: dřevěný domek jednopatrový, kol dokola s pavlačí, skrytý o samotě uprostřed lesnatých vrchů. Málo kdo ví, že domek ten, bývalý lovčí letohrádek bar. Laudona, je sídlem H. Schwaigra samotného. Tam stranou od lidí, zakryt vrchem hostýnským a hřbetem Javorníka, uprostřed lesů po poustevnicku žije pohádkář kouzelník . . .

* Z umělecké dílny Vilímovy (nyní Unie) vyjdou co nejdříve dva krásně reprodukované obrazy Pirnerovy (Štěstí rodinné a Smrt); nový způsob reprodukční, barevný světlotisk, budí svou krásou, věrností barev a jemným krytím opravdu rozkoš. Staré barvotisky jsou tímto způsobem nadobro zabity; jak sprostě a jarmarečně proti těmto dvěma reprodukcím vypadá třebas Brožíkův obraz „M. Jan Hus“, visící dnes v četných vlasteneckých rodinách! Viděli jsme též barevný světlotisk malého akvarelu (skupiny podobizen) od J. Mánesa — kopie nelze od originálu ani rozeznat! A světlotisk proti litografii je velmi levný. Podnikatele (p. Topiče) bude výtisk obou Pirnerových obrazů státi asi tři zlaté, takže není pochyby, že v zájmu rozšíření pěkných výtvorů, zdvižení obecného vkusu a výzdoby našich bytů nebude cena obou kartonů vyšší než 5—6 zl. Jmeno p. Topiče nám ručí za solidní cenu.

* U Vilímů pracuje se taky pilně na světlotiskových reprodukcí katechismu E. Holárkova, jenž o 50 listech vyjde k Novému roku u p. B. Kočího jako druhé číslo sbírky České umění. Můžeme už dnes sdělit, že reprodukce překvapí svou krásou a elegancí.

* Nový způsob ilustrování knih zavádějí v Paříži: dle textu spisovatelova si „ilustrátor“ postaví pány a dámy do náležitých situací, upraví jim výraz tváře do dramatických záhybů, seřídí si nábytek a dekorace a pak to všechno prostě fotografickým aparátem chytí. Čiperným Pařížankám otevřel se nový obor životního povolání — zvlášť čiperné z nich dělají si těmi ilustracemi řádnou reklamu.

* V Berlíně to dělají ještě dojemněji. Fotografamatér postaví si v lesní scenerii zuřivě hledícího forta, naježí mu kníry, vedle něho položí do trávy ospalého Broka, nasbírá na hromadu klestí a pak přivede z nejbližší chalupy vymytou a učesanou sousedku, s čistě vyžehlenou zástěrkou, a vybídne ji, aby si zakryla oči a hořce plakala, jako by ji pan fořt přistihl na lesní krádeži. Pak přijde sentimentální poeta nebo poetka, vylíčí v přetruchlivých verších, jak doma se třese pět sirotků čekajících na chudobnou máteř, která zatím v lese krade — a dojemný obrázek s dojemnou poesií za týden rozplakává sterá srdce abonentů čiperného časopisu.

* Sudermann dopsal nové drama „Johannisfeuer“ . . . reklamní agenti už mají plné ruce práce, aby divadelní tantiémy vylezly hodně vysoko. U nás v Čechách jsme ještě dobráci a pomáháme dělat spekulantům v literatuře žádoucí třesk zadarmo. Čistý a dětsky nezištný umělecký zájem!

* Na obálce Čítárny českého lidu (vyd. Bursík a Kohout) čte se: „Co se hodí za čtení lidové, nelze rozhodnouti na základě filosofických a pedagogických zásad, tu rozhoduje sám lid . . .“ Bravo! Totéž myslel si taky Trachta, Bensinger, Hynek a tak dále . . .

* Exhumace Herloše! Najednou tři nakladatelské firmy se jím chtějí živit. Je to Bursík a Kohout, pak I. L. Kober (Salač) v Praze a Neubert v Jilemnici. Tři knihovny vybraných spisů Herlošových vedle sebe — není to mrhání národního kapitálu?

* Monumentální dílo o 63 svazcích bylo dokončeno právě v Anglii. Je to veliký slovník, v němž zahrnuto je na 30.000 životopisů vynikajících anglických mužův a žen. Pořadateli díla (The Dictionary of national biography) byli Leslie Stephen a Sidney Lee; spolupracovníků bylo 658; náklad činil asi 1,200.000 zl., které ovšem se nakladateli nevrátily; slovník vycházel 15 let, a obsahuje všechny známější státníky, právníky, spisovatele, malíře, vynálezce, herce, lékaře, vědce, cestovatele, hudebníky, vojáky, plavce, tiskaře, sportsmany, vůdce společnosti, ba i zločince. Američané ve slovníku uvedeni nejsou. Zajímava jsou slova vydavatelův o plodnosti jednotlivých století. Nejneplodnější, co se tkne produkce vynikajících osob, pro Anglii bylo století deváté a desáté. Sedmé zplodilo víc než dvakrát tolik osob významných stol. 9., desáté bylo méně plodno než 6. a 8. Od stol. 10. počet stále roste; věk 11. ukazuje proti předchůdci dvakrát větší množství jmen. Úpadek je opět ve věku 15., aniž je snadno nalézt toho příčinu. Značný skok je ve věku 16. (třikrát víc než v 15. stol.); věk 17. je dvakrát plodnější než stol. 16. Ve věku 18. cifra skoro stojí, za to věk 19. ukazuje počet dvojnásobný. Co do činnosti duševní a tělesné podobá se naše století věku šestnáctému, ale pokrok stol. 19. proti 18. je přece poměrně v celku menší než pokrok věku 16. proti století patnáctému.

× × × ×

Z redakce.

* Činíme pokus s ilustracemi, ale máme při tom jiný úmysl, než vydávat ilustrovaný časopis obvyklé šablony. Zatím jen tolik. Co vlastně chceme, povíme později. —

* Hledáme dobrého překladatele z norštiny a švédštiny.

* Návrhy ke zlepšení našeho beletr. týdenníku směřující jsou nám vítány.

* O verše zatím nestojíme, spíš by nám bylo milo trochu víc rozumné prosy.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.

Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 7. října 1900. Číslo 2.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

KNUT HAMSUN.
Z ROMÁNU „HLAD“.

. . . Bylo asi jedenáct hodin. Ulice byla dost tmavá a všude obcházeli lidé, tiché párky a lomozící dav. Udeřila velká hodina, chvíle, ve které se odehrávají skryté rejdy a počínají veselá dobrodružství. Šustící roucha dívčí, úsečné, smyslné zachechtání, vlnící se ňadra, prudce vyhekávané oddechy, daleko dole v ulici nějaký hlas volá „Emmo!“ Celá ulice jediná bařina, z níž vystupují horké výpary.

Bezděky shledával jsem v kapsách dvě koruny. Náruživost, jež se třese v pohybech každého mimojdoucího, temné světlo plynových svítilen, tichá těhotná noc, vše to mne začínalo zachvacovat — ten vzduch naplněný šeptem, objetími, chvějivými vyznáními, polo vyrčenými slovy, tichými steny. Tam v průjezdě Blomquistově několik koček, které se za vřesku hlasitého milují. A já neměl dvou korun! Bylo to hoře, bída nesrovnatelná, t a k být chud! Jaké ponížení, jaké zneuctění! A opět musím myslit na poslední halíř chudé vdovy, jejž bych byl ukradl, na čepici nebo kapesník školákův, na mošnu žebrákovu, jíž bych byl bez okolků zanesl k vetešníkovi a utržené peníze prohýřil. Abych se potěšil a odškodnil, jal jsem se shledávat kde jakou vadu na těch veselých lidičkách, kteří se míhali okolo mne; krčil jsem rameny a opovržlivě se na ně díval přes rameno, když se ubírali kolem mne v dvojicích. Tihle studentíci, s málem spokojení a mlsaví, kteří se domnívali, že se dopouštějí evropské prostopášnosti, když nějakou švadlenu plácli do boku! Tihle šviháci, ti bankovní úředníci, velkoobchodníci, lvi z bulvárů, kteří neopovrhali ničím! Vyplivl jsem daleko přes chodník, ať si trefím koho či netrefím; byl jsem rozzloben, naplněn pohrdáním k těm lidem, kteří před mýma očima k sobě se tiskli. Povznesl jsem hlavu a pociťoval v sobě požehnání, že mohu kráčet čistšími cestami.

Na Sněmovním náměstí potkalo mne děvče a podívalo se na mne vyzývavě, když jsem se dostal jí po bok.

„Dobrý večer!“ řekl jsem.

„Dobrý večer!“ Stanula.

Hm! Povídám, jde-li tak pozdě na procházku sama? Není-li nebezpečno mladému děvčeti tou dobou chodit třídou Karla Jana? Není! Nebyla-li nikdy oslovena, uražena — totiž myslím, rovnou řečeno, vyzvána jít s někým domů?

Podívala se na mne udiveně a pátrala v mé tváři, co tím asi chci. Potom náhle mně vsunula ruku pod paždí a pravila:

„Tak pojďme!“

Šel jsem s ní. Když jsme minuli drožky, stanul jsem, uvolnil si rameno a řekl: „Poslyšte, děťátko! Nemám ani haléře!“ A po těch slovech chtěl jsem jít po svých.

Z počátku mně nevěřila; ale když ohmatala mé kapsy a nenašla ničeho, rozmrzela se, pohodila hlavou do zadu a nadala [illegible].

„Dobrou noc!“ povídal jsem.

„Počkejte přec! Jsou ty brejle zlaté, co máte?“

„Nejsou.“

„Tož vem vás čert!“

Po těch slovech jsem táhl. Hned na to přiletěla ke mně zpět a zavolala: „Ale přece smíte jít se mnou!“

Cítil jsem se ponížena tou nabídkou chudé pouliční holky a řekl Ne! Že je pozdě, že musím odbýt ještě nějakou návštěvu a že ona přec nemůže dovolovat takových obětí.

„Ale ano! teď vás c h c i mít s sebou!“

„Ale já nejdu za takových okolností!“

„Chcete zajisté k jiné!“

„Ne!“

Ale pociťoval jsem, že se objevuji v mizerném světle v očích té podivné holky a rozhodl jsem se, že zachovám aspoň vnější slušnost.

„Jak se jmenujete?“ zeptal jsem se. „Marie? Tož poslyšte, Marie!“ A jal jsem se jí vysvětlovat své chování. Děvče žaslo víc a více. Povídám, mělo-li mne opravdu za některého z těch, kdož večer pobíhají ulicemi a chytají mladá děvčata? Měla-li mne za takového špatníka? Řekl-li jsem jí vůbec něco neslušného? Krátce, oslovil jsem ji a šel s ní několik kroků, abych viděl, kam až se odváží. Ostatně mé jméno je to a to, pastor ten a ten! Dobrou noc! Jdi a nehřeš už!

S tím jsem odešel.

Uchvácen svým dobrým nápadem mnul jsem si ruce a hlasitě mluvil sám s sebou. Jaká rozkoš, tak obcházet a konat dobré skutky! Snad jsem teď tomuto padlému stvoření poskytl popud k prvnímu kroku, aby se pro celý život pozdvihlo! Pro všechny časy jsem ji zachránil od zkázy! A ona to uzná, když si na to vzpomene a ještě v hodince smrti pomní na mne se srdcem naplněným vděčností! Ach! přece přes to vše stálo za to, být poctivý, poctivý a rozšafný!

Byl jsem zářivě rozpoložen a cítil jsem v sobě dost svěžesti a odvahy ke všemu. Jen kdybych měl svíčku, můj článek by byl dokončen! Popěvuje si a pohvizduje šel jsem, nesa v ruce svůj nový domovní klíč, a přemítal, kterak bych si opatřil světlo. Nebylo jiné rady, leč že bych své věci ku psaní si snesl na ulici a psal pod plynovou svítilnou. Otevřel jsem vrata a šel nahoru.

Když jsem zas sešel, zamkl jsem z venčí vrata a postavil se do záře svítilny. Všude klid . . . jen z příčné ulice zaslechl jsem těžký, řinčivý krok strážníkův a na blízku vyl pes. Nic, co by mne vyrušovalo. Přesunul jsem si límec na uši a jal jsem se myslet ze všech sil. Pomohlo by mně velkolepě ku předu, kdybych byl tak šťasten a svedl závěrek té krátké úvahy. Dospěl jsem zrovna obtížného místa, kde měl přijít sotva znatelný přechod k něčemu novému; potom přitlumené, závratné finale, dlouhé vyznívání, jež mělo se zakončit vrcholem tak srázným, tak otřásajícím jako výstřel nebo ohlas řítící se skály. Punktum!

Ale nenapadala mne slova. Četl jsem celou práci od počátku do konce, četl nahlas každou větu a nebyl jsem s to, abych sebral své myšlenky na ten praskavý vrchol. Když jsem se s tím ještě dřel, přišel strážník, stanul na ulici blízko mne a zkazil mne všechnu náladu. Co mu bylo po tom, že jsem dospěl vrcholu výtečného článku? Bože! Bylo přímo nemožno udržet se nad vodou, ať jsem zkoušel co zkoušel! Stál jsem tam aspoň hodinu, strážník odešel, neboť zima byla příliš velká, aby člověk mohl stát. Pozbyv zmužilosti a poklesnuv na duchu, zase jsem odemknul vrata a šel do svého pokoje.

Bylo zima nahoře a v husté tmě sotva jsem rozeznal okna. Dotápal jsem se postele, vyzul se a zahříval si nohy v rukou. Pak jsem ulehl do postele úplně oblečen, jak jsem už ode dávna lehal.

Sotva se z rána rozjasnilo, posadil jsem se v posteli a zase začal pracovat o svém článku. V té poloze seděl jsem až do poledne a svedl asi deset dvacet řádek. Ale do finale jsem se pořád ještě nedostával.

Vstal jsem, obul se a chodil světnicí sem tam, abych se zahřál. Okna byla zajíněna; vyhlédl jsem — sněžilo; dole na dvoře po kamení a na pumpě ležela silná vrstva sněhová.

Kramařil jsem po pokoji, bez vůle chodil sem tam, škrabal prsty do zdi, obezřele kladl čelo na dveře, klepal ukazováčkem na podlahu a naslouchal pozorně — vše to bez úmyslu, ale tiše a přemýšlivě, jako bych hodlal věc svrchovaně důležitou. A mezi tím povídal jsem si nepřetržitě a nahlas, abych to sám slyšel: Ale můj milý bože, toť šílenství! Ale tropil jsem dál ještě horši věci. Za dlouhou chvíli, možná po několika hodinách sebral jsem se mocně, kousl se do rtů a vzchopil jsem se, jak jsem mohl. To musí skončit! Vyhledal jsem si ke hlodání třísku dřeva a sedl jsem si zas rozhodně ku psaní.

S velikou námahou vyvedlo se několik větiček, dvacet bídných slov, které jsem jakž takž ze sebe vymučil, jen abych se dostal dál. Pak bylo po všem, hlava byla prázdna. Nemohl jsem dál. A když jsem naprosto nemohl dál, strnule jsem hleděl vyvalenýma očima na poslední slova, na ty nedokončené archy, vytřešťoval jsem oči na podivné, třesoucí se litery, které se na papíře nadýmaly jako drobná chlupatá zvířátka a naposledy nechápal jsem z toho už nic, už jsem nemyslel.

Čas míjel. Slyšel jsem ze dvora shon, hrkot vozů a dusot koňský; hlas Jensa Olaje zněl ze stáje ke mně, jak volal na koně. Byl jsem docela zemdlen; občas jsem zamlaskl rtoma, ale ostatně nedělal ničeho. Prsa má byla v truchlivém stavu.

Setmívalo se; hroutil jsem se víc a víc, zemdlévat a ulehl jsem do postele. Abych si zahřál prsty, vjel jsem si do vlasů, sem a tam, nahoru dolů, ale při tom jsem si vyškubával chumáčky, jež ulpívaly mezi prsty, nebo rozlévaly se po polštáři. V onom okamžiku jsem ani o tom nemyslel; bylo mně, jako by se mne to netýkalo, vždyť jsem měl vlasů dost. Znova jsem se pokusil vyrvat se z ťoho podivného omámení, jež mně protékalo údy jako mha; vzpřímil jsem se, udeřil se dlaní do kolenou, zakašlal tolik, co moje mdlá prsa dovolovala a — zvrátil se zase. Nic nepomáhalo; pocházel jsem bez pomoci, oči do kořan, strnulý pohled upíraje nahoru. Naposledy jsem si vstrčil ukazovák do úst a ssál jsem. V mém mozku počínalo se cosi hýbat, myšlenka, která se prorývala ven, šílený nápad: Jak, což kdybych se zakousnul!? A bez okolků sevřel jsem oči a srazil zuby.

Vyskočil jsem. Konečně jsem procitl. Z prstu srčelo trochu krve, již jsem olizoval. Nebolelo to tuze; ani rána nebyla příliš veliká, ale rázem jsem přišel k sobě. Potřásl jsem hlavou a šel k oknu, kde jsem našel hadřík, jejž jsem ovinul na ránu. Co jsem se tím obíral, slzy mně vyhrkly do očí, plakal jsem tiše. Ten hubený, rozkousaný prst vypadal tak uboze! Bože na nebi, kam až to se mnou dospělo!

Tmy přirůstalo. Nebylo nemožno, že bych nebyl mohl za večer dopsat svého finale, jen kdybych měl svíčku. Hlava se mně opět rozjasnila, myšlenky přicházely a míjely jako obyčejně, a já netrpěl mnoho; ani jsem už necítil tak prudkého hladu, jako před několika hodinami — až do

zítřka bych mohl ještě vydržet! Snad bych moh' zatím svíčku dostat na úvěr, kdybych si zašel do hokynářského krámu a tam vyložil své postavení. Byl jsem tam dobře znám; za lepších časů, kdy jsem ještě míval peníze, koupil jsem v tom krámě leckterý bochník. Není pochyby, že by mně dali svíčku na mé poctivé jméno. A po prvé za dlouhý čas jsem si vykartáčoval šaty, otřepal vlasy s límce, pokud jsem dovedl po tmě a vytápal jsem se schodů.

Když jsem došel na ulici, napadlo mne, že bych moh' přec raděj žádat chleba. Byl jsem na vahách, stanul jsem a rozvažoval. Za žádných okolností! pravil jsem si konečně. Bohužel nebyl jsem s to, abych snesl potravu; zas by se opakovaly tytéž historie s viděními, předtuchami, šílenými myšlenkami, můj článek by nebyl dopsán a běželo přec o to, přijít k redaktoru zas dřív, než by na mne zapomenul. Za žádných okolností! Rozhodl jsem se tedy pro svíčku. A s tím vstoupil jsem do krámu. Před pultem stojí paní a nakupuje; vedle ní leží několik balíčků zabalených do různých papírů. Mládenec, jenž mne zná a ví, co kupovávám, opustí paní, zabalí bez řečí bochník do novin a přistrčí mi jej.

„Ne, dnes večer jsem chtěl vlastně svíčku," pravím. Velice po tichu a skromně to pravím, abych ho nedomrzel, a tím nezmařil si naděje na svíčku.

Moje odpověď jej mate: neočekávaná má slova div mu hlavy nezatočila; jeť to po prvé, co jsem žádal od něho něco jiného než chleba.

„Pak musíte ještě okamžik počkat!" dí konečně a zas se obrací k paní; ta obdrží co chce, zaplatí, dá mu pětikorunovou bankovku, dostano dodáno a jde.

Teď jsme tu sami, mládenec a já. On praví: „Tedy jste chtěl svíčku!" Roztrhne balík svíček a vytáhne jednu pro mne. Dívá se na mne a — já nejsem s to, abych svou žádost dostal ze rtů.

„Ach ovšem, pravda, už jste zalpatil!" dí náhle. Praví docela prostě, že jsem zaplatil; slyšel jsem každé slovo. A pak vyplatí z pokladnice stříbrňáky, korunu na korunu, lesklé mastné peníze — dodává mně na pětikorunu.

„Prosím!" povídá.

A já stojím a dívám se vteřinu na peníze; chápu, že tu není něco v pořádku, ale neuvažuju, nemyslím vůbec na nic a jen žasnu nad tím vším bohatstvím, které tam svítí před mýma očima. Pak mechanicky peníze shrábnu.

Pitomý úžasem, stlučen, zničen stojím před pultem; konečně udělám krok ke dveřím a stanu opět. Můj zrak padne na určitý bod na zdi, kde visí zvoneček na koženém nákrčníku, a pod tím svazek šňůr. Na to vše vytřešťuju oči.

Mládenec myslí, že bych se dal rád do řeči, protože mám tolik na čas, a rovnaje hromadu papíru ležícího na pultě, povídá:

„Vypadá to, jako by měl být mráz!"

„Hm! Ano!" odpovídám, „vypadá to, jakoby měl být mráz! Vypadá to tak!" A hned na to: „O ano, není to ani příliš brzy!"

Slyšel jsem sebe mluvit, každé slovo zřetelně, jakoby mluvil nějaký jiný člověk; mluvil jsem nevědomky, bez vůle, necítě sama sebe.

„Tak? Zdá se vám?" povídá mládenec.

Zastrčil jsem ruku s penězi do kapsy, stiskl kliku a odešel jsem; slyšel jsem, jak dávám dobrou noc a jak zřízenec odpovídal.

Už jsem poodešel několik kroků, když se dvéře rozlétly a mládenec volal za mnou. Otočil jsem se bez udivení, beze stopy úzkosti; sebral jsem peníze a přichystal jsem se mu je vrátit.

„Prosím! Zapomněl jste si svíčku!"

„Děkuju!" pravím klidně. „Děkuju! Děkuju!"

Potom se svíčkou v ruce šel jsem dolů ulicí.

DETLEV v. LILIENCRON.

Z MLADÝCH ČASŮ.

Do starých dopisů jsem se dnes zahrabal,
když náhle do ruky mi padl jeden list,
na kterém datum roku zděsilo mne —
tak dávno bylo to, tak dávno už!
Litery velké, drobné, oblé, ježaté
a hojně naseto v nich kaněk inkoustu:
„Můj milý Bedřichu, už stromy opadaly,
a na lupiče už si nehrajem',
náš Voříšek si zlámal přední nohu,
a tetu Žany pořád bolí zuby,
tatínek šel teď střílet koroptve.
Víc nevím nic. Já mám se dobře.
Piš hodně brzo a buď pořád zdráv!
Tvůj bratranec a přítel Zikmund."

„Už stromy opadaly..." Trpké slovo to
mně psaní z rukou tiše vysmeklo,
mně klobouk podalo a hůl a kabát,
a do mých plání ven mne vyhnalo...

Přel. L. B.

K. PRZERWA TETMAJER.

JEŘÁBI.

Viděl jsem jednou, jak táhlo veliké hejno jeřábů k východu.

Tichý večer jesenní s truchlivou svou barvou fialovou byl nad horami, jak bývá vždy v této době na Tatrách.

Jeřábi letěli pomalu; černě odráželi se od hor planoucích v poslední červeni sluneční.

Díval jsem se za nimi dlouho, až zmizeli, a bylo mně pořád smutněj a smutněj. Nevím, proč,

ale zdálo se mně, že ti jeřábi na své cestě přes moře musejí zabloudit a že už nikdy se nevrátí . . .

Letěli tak v nesmírném prostoru, do dálky letěli a tak pomalu, a vypadali tak smutně, jako by sami tak cítili, že tudy letí naposledy a nikdy už se nevrátí, nikdy . . .

Roztříští harfu a v jejím temném bolestném zavzlykání nebude více smutku než v tom slově „nikdy“ . . .

Ba ani tatranský vítr, bijící perutěma o led zamrzlých jezer, nevzdychá tak truchlivě.

Nářek stromů, jež padají pod sekerou a ještě naposledy rozpínají své haluze ke slunci, ten asi je v tom slově, a výraz očí lidí umírajících.

A co má činit člověk, jemuž odlétá víra v to nejsvětější, jako ulétají ze svého letního domova ti jeřábi, při jichž spatření jsem, nevím proč, musel myslet, že zabloudí na své pouti přes moře a nikdy, nikdy už se nevrátí . . . ?

NAŠE GALERIE.

Julia Mařáka · Jitro v lese. Všimněte si korun tří vysokých stromů v popředí, jak se skvějí v záplavě ranního světla a sledujte jeho vnikání do lesa hloub, mezi ty vzdálené, slabě naznačené kmeny stromové. To je mistrná práce! Vidíte, jak to světlo postupuje, vidíte hluboko do lesa a pozorujete, že v té tratící se osvětlené partii je opravdu vzduch. Pravdivost skutečnosti je na všech těch vlnách světelných, přítmí a temnotě, na jiskřivém chvění zrosených větví, na kmenech a lupení živě šumícím v čerstvém ranním vzduch. Rozpomeňte se na své, ovšem dávno ne tak určité dojmy z jitřní procházky lesem a podivíte se bystrému zraku i úžasně jemné a rychlé ruce mistrově. Ale na obraze je ještě něco víc, než pouhá reprodukce skutečnosti. To jitro viděl a procítil jemnocitný milovník přírody a pověděl krásně svou náladu. Je to slavná radostnost mladého, ženoucího života. Zahleďte se sem! Necítíte-li jiskření veselé síly, pučící vlivem dobrodějného světla? Kolem je sváteční ticho — duše se octla v kouzlech vzácně čisté chvíle a poslouchá, jak všechny ty stromy vděčně jásají v neslyšitelném hymnu Slunci. — Ale ještě víc je na tom obraze: je to báseň duše, znova a znova žasnoucí nad každodenním velkým zázrakem zrození světla ze tmy. V tom slavném třpytání jitřním stojí tu duše umělcova jako na modlitbách beze slov.

VECÍREK.

(Momentní karikatura.)

Pan Bartoníček, pražský domácí pán (stojí ve dveřích do salonu, celý spocený, utírá se hedvábným šátkem a volá na posluhu do předsíně) Dejte to do kuchyně!

Paní Bartoníčková (v hedvábném županu vyhrne se z vedlejšího pokoje) Pro boha tě prosím, starej, že už jdeš! To je doba!

Pan Bartoníček (uraženě) **Prosím tě pro boha, zas já, stará, tvůj nastávající zeť, pan doktor, je po čertech zmlsaný — stálo mne to padesátku! Tu už se člověk něco navybírá!**

Paní Bartoníčková (ostře) **Však tys na sebe asi taky nezapomněl!**

Pan Bartoníček (směje se) **To ne! To ne! Deset škatulí humrů! Tři ananasy! Dvacet lahví hochheimského, nějaký tříkorunový koňak, několik laffitek... přečeť jsem si dobře několik filetonů Rybových z Národních Listů a co tomu chutnalo, koupil jsem taky. Slovem, když Bartoníček pořádá nějakou žranici, ať je to důkladné, ať to má štýl!**

Slečna Bartoníčková (najednou vpadne do pokoje) **Papá! Na něco jsme zapomněli!**

Oba manželé (rychle) **Na co pak?**

Slečna Bartoníčkova. Co si o nás pomyslí! Ponejprv bude u nás na večeři a...

Oba manželé (znepokojeně) **No co? No tak co! Nezblázni nás!**

Slečna Bartoníčkova. Vždyť víte, jaký on je blázen do literatury a u nás není jediné knihy krom Pečírkova kalendáře a jediného časopisu mimo Političku.

Pan Bartoníček (odfoukne) **Jdi mi na kolo! Já myslel bůh ví co! Eště knihy a časopisy!**

Slečna Bartoníčkova. Ale co si o nás pomyslí — hned na poprvé...!

Pan Bartoníček. Zatraceně! Eště takové výdaje! Ale máš konečně pravdu! Na poprvé! — Ale — mám snad jít a koupit ještě za jednu padesátku nějakých pitomých knih?

Všichni tři (mlčí v zamyšlení)

Pan Bartoníček (náhle vítězně) **Už vím co! Pošlu k Topičovi, aby nám poslal na ukázku asi dvacet knih — rozumí se ve skvostné vazbě — ty dnes večer vyložíme po stolech... a zejtra mu je zas vrátíme... že se nám nic nehodilo! A ještě se zastavím u Bačkovského... zřídil teď okružní čítárnu časopisů... dám mu korunu předplatného a dnes tady budeme mít dvanáct časopisů... funkelnagelneu! Doktůrek bude vyvalovat oči... a zejtra zas u Bačkovského předplacení odvolám!**

C-dur.

Dr. FR. DRTINA.

ŘECKÝ NATURALISM.

(Úvahy kulturně-historické)

Slova naturalism užil jsem ve svých „Ideálech výchovy“ na označení jedné stránky řeckého názoru na svět a život. Znamená slovo to zvláštní smysl přírodní, řeckému člověku vlastní, znamená to, že člověk řecký i v náboženství a umění, i ve filosofii a vědě obrací se k přírodě s plnou důvěrou, nalézá se ve vezdejším světě dostatečný důvod svého bytí, žádoucí cíl života, těší se ze života, mládí, rozkoše, zdraví, přírody a krásy i věří v optimistickém nazírání, že všechno dění přírodní má vnitřní tendenci uskutečniti dobro již zde na zemi, v životě lidském. Život vezdejší není zkrátka člověku řeckému jako později křesťanu „slzavým údolím“, nýbrž utěšeným bydlištěm, kde snoubí se v lidském bytí a konání pravda, krása a dobro.

JULIUS MAŘÁK.
JITRO V LESE.

I.

Tento naturalism hellenský proniká zvláště v náboženství, t. j. v celém nazírání na svět a život, pokud náboženstvím řeckým bylo určováno. Náboženství řecké je v podstatě institucí státní, právě tak jako umění, výchova, věda... stát učinil si v Řecku všechen život náboženský služebným. Náboženství řecké nevytvořilo zvláštní korporace náboženské, církve mimo stát, nevytvořilo stavu kněžského a jeho výlučnosti a soběstačnosti. Kněžský úkol vykonávaly určité rody, ale kněží byli považováni za státní úředníky spíše, a oné protivy mezi knězem a laikem nám známé vůbec v Řecku nebylo. Konečně s tím souvisí, že náboženství řecké nemělo žádných určitých článků víry, pevně stanovených dogmat, nýbrž nazírání a věření náboženské bylo zůstaveno každému jednotlivci. — Možno říci, že bylo vše více poetické, zřetel esthetický všude převládal, rozdíl mezi básní a dogmatem nebyl vlastně v Řecku ani vytvořen.

Odtud plyne náboženská snášelivost. Pro jiné přesvědčení nebyl v Řecku nikdo pronásledován, a uvádí-li se Anaxagoras nebo Sokrates, že pro náboženství byli odsouzeni, prvý k vyhnanství, druhý ke smrti, třeba upozorniti, že odsouzení jich bylo čistě významu politického, nikoli náboženského. Názory jich odpíraly kultu, zvyklostem náboženským — oni sami stali se tím nebezpečnými státu.

Náboženské názory řecké byly vyjádřeny v literatuře a umění národním. Homer byl katechismem řeckého člověka, celá poesie měla účel náboženský, řecké divadlo bylo ve službách náboženství. Všude pak proniká naturalistická povaha náboženství řeckého. Vše jest oživeno bohy zosobněnými, celá příroda jest oduševněna, každá studna má svou nymfu, na horách bydlí oready, v lesích dryady. Vše oživuje usměvavý Pan, jenž křepčí a poskakuje mezi nymfami. „Srdce jeho jest plno rozkoše, raduje se z veselých zpěvů a líbezného tance na měkkém trávníku, kde kvete šafrán a libovonné hyacinthy.“ Plodící síla země způsobuje kult Demetřin, nad mořem trojzubem svým bouři přivolává, i tišinu působí mocný Poseidon, osvěžující a omamující síla révy vinné ztělesněna v kultu Dionysově, taje podzemské spravuje Pluton. Vše jest zosobněno, i hnutí duševní: láska i vášeň podléhá bohu Erotu, Athena jest bohyně moudrosti, Apollon činnosti umělecké, hřích pronásledují do kolika pokolení nesmířitelné Litice, Erinnye. Vše božské a nebeské je zlidštěno, na zemi přeneseno, vše nabývá takto významu politického. Vždyť bohové tito bytují v bezprostřední blízkosti s pozemšťany na zasněženém vrcholu posvátného Olympu. Později byl ovšem Olymp přenesen nad oblohu, ale i tam vše představováno lidsky: bohové tu bydlí v nádherných palácích, z nichž zvláště sídlo nejvyššího boha, Dia, vyniká. Takto jsou bohové vlastně představováni čistě lidsky, s lidmi obcují, jim prospívají nebo škodí. Bohové jsou původci státní společnosti vůbec. Herakles, syn boha nejvyššího, Dia, jest praotcem pokolení dorského, Ionové původ svůj odvozují od Iona, syna Apollonova, všichni heroové jsou synové, jsou dítky boží.

Náboženství řecké má veliký dosah sociální a politický. Moment náboženský s politickým splývají v jedno. Plavec řecký z dálných končin mořských vraceje se podél mysu Sunia, když spatří lesklou sochu bohyně Atheny na akropoli se blyštící, vidí v ní symbol rodného města, obce celé. Ale ještě více bylo náboženství řecké mohutným pojítkem různých kmenů řeckých v jednotlivé malé státy rozdrobených, v ideální jednotu. Delfský Apollon a kult jeho a v Olympii známá Feidiova socha Diova — toť dvě přední místa kultu náboženského, kde všichni Řekové cítili se jediným celkem s jednotnou kulturou naproti cizině barbarské.

Tak moment náboženský a politický jako by splývaly v Řecku v jedno. Život náboženský byl jen, řekl bych, vnitřní, duševní stránkou vnějšího života politického, jeden od druhého nedal se odloučiti. Odpor mezi státem a církví ve středověku vzniklý člověk řecký nedovedl by pochopiti, jako by vůbec nebyl pochopil našeho příkrého rozeznávání těla a duše, přírody a kultury atd. Rousseau, Tolstoj se svým voláním po návratu k přírodě v Řecku nebyli možni. Náboženství řecké bylo zkrátka náboženstvím života vezdejšího a radosti z něho, smyslné krásy a životní rozkoše.

Tažme se nyní: Jaký obraz utvořil si obyčejný člověk řecký na základě náboženství tohoto o světě a životě? Takto snad možno jej stručně nastíniti:

Země naše jest ohromná plocha rovná, nad níž klene se jakoby strop obloha se svými světly a v jejímž nitru pod korou její jest místo zemřelých, podsvětí, Hades, Tartaros, tak hluboko v zemi se prostírající, jak vysoko nad zemí hvězdná obloha se klene. Celá plocha zemská jest obklíčena ohromným vodstvem — Okeanem — na němž země sama plyne. Řekovi bydlícímu v zemi, členitým pobřežím mnohonásobně s mořem spojené a na bezčetných těch ostrovech a pobřežích Malé Asie, Afriky, Sicilie, Italie význam moře i vodstva vnucoval se s ohromnou důrazností. Takto není divu, že první filosof řecký Thales vodu prohlásil za poslední příčinu všeho jsoucna. Slunce zapadající každého večera ve vlny Okeanu koná po něm v moři cestu zpětnou a očištěno vlnami jeho druhého rána znova na východě se objevuje.

Takto země je středem světa, člověk je středem země. Člověk a příroda jsou nerozlučně spjati, na sebe odkázáni.

A jaký byl názor tohoto řeckého naturalismu o člověku samém a životě jeho? Co je smysl tohoto života? Krása a dobro jsou součásti dokonalosti

(kallokagathia), o kterou Řek v životě svém usiloval. Ani orientální nečinné rozkošnictví a požíravost, ani mnišská zdrželivost a askese člověka středověkého neodpovídají řeckému názoru na život. Co člověk řecký od života žádal a očekával, nejlépe snad je naznačeno ve známém vypravování Herodotově o schůzce krále Kroisa a mudrce Solona.

× × × ×

„Seznámí-li se člověk s přírodou osobně, počíná vidět, co příroda učinila pro všechny lidi. Zjednat tyto osobní vztahy, dostat se do přímého styku s přírodou je tudíž jedním z hlavních způsobů, pochopiti tajemství a záhadu vývoje lidského na tomto světě. Ale je to ještě něco víc: jeť to veliká methoda, rozšířiti obzor jednotlivcův, obohatit a vyživit jej tak, aby stal se pánem života a jeho sil. Vědomosti, jichž člověk z přírody nabývá, přímo či nepřímo, pozorováním, obrazností, stravováním a sebe podrobováním, činí z něho umělce co do užívání svého života tím, že mu poskytují v majetek nejbohatší materiál, staví jej do nejpříznivějších podmínek a vyvíjejí i řídí činnost veškeré přirozenosti. — Bez sebecviku, směřujícího k pozorování přírody, nikdo nemůže vidět přírodu v skutečné její mnohotvárnosti a v jejím životě intimním i zjevném; na štěstí pro sviku, směřujícího k pozorování přírody, nikdo nejež poskytuje podněty a trvale nabádá k takovému vychovávání (jako Gilbert White, Thoreau, Burroughs a Jefferies).

H. Wright Mabie.

× × × ×

Anglický malíř M. Stone promluvil nedávno o umění, jeho rozkoš a strastech. Malíř, praví, má příčinu závidět lidem ostatním, neboť většina lidí může se stát mistry svého řemesla, ale on nemůže; jiní, třeba bankéř, advokát atd. mohou vycítit, že dospěli vrcholu, ale umělec nemá přesného svědectví, že vrcholu dospěl. Ale právě proto umělec miluje své umění, že je nesnadné. Zajímava jsou slova, která uvádí proti naturalismu, jenž si vybírá ohyzdné stránky života. „Je to třeba namalováno velice dobře; ale troufám si soudit, že nízká strana života právě proto bývá malována, že se dá tak lehko malovat. Myslím, že je mnohem obtížnější v literatuře i v malířství malovat radost nežli strast a hoře. Shledáte, že velicí mistři v literatuře propouštějí vás s velkou rozkoší a radostí citovou, s velkým žárem sympatie. Nuznější praktikové rádi zabíjejí své hrdinky souchotěmi nebo znepokojují vás vraždou a krveprolitím. Ty věci jsou prosté a nikterak nesnadné. Červená barva je laciná. Ale za to je třeba dokonalého mistra, aby namaloval nebo napsal něco světlého a přec na vás způsobil dojem. Je nad míru snadno dojati člověka, namalujete-li nebo vylíčíte-li věci ohyzdné, ale nevěřte, že realism tohoto druhu je důkazem síly. Pro mně je spíše důkazem slabosti.“

„Ale vždyť jsou veliké obrazy a veliké knihy, které vyličují šerednou stranu života?“

„Zajisté, není pochyby, ale největší výkony umění byly vždy směrem opačným. Veškerá veliká díla největších mistrů byla vyvedena oním směrem. Oni nevyhýbali se vážnému živlu, ale já myslím, že nejvyšší výkony umělecké byly jakési vznešeně ušlechtilé radostnosti, nikoli veselosti malicherně lehkovážné. Shledal jsem vždy, že toto právě bylo jedním ze svědectví velikých mistrů v literatuře i v umění.“ —

× × × ×

* Dnešní úryvek z románu norského spisovatele Knuta Hamsuna „Hlad“ ovšem je pouze úryvkem a nemůže proto působit tak mocně, jako když se čte v celku s ostatním. „Hlad“ je kniha úžasné mučivosti. Hamsun v ní vylíčil své hrozné strasti hladu, tělesného a duševního chátrání až k šílenství, jaké prožil uprostřed evropské civilisace, při veškeré vůli pracovat! Taková kniha dává hodně přemýšlet o soudobé kultuře, o vlivu bídy a hladu na mravnost. atd. Úryvek náš je se dvou stránek psychologicky zajímavý: jednak že ukazuje, jak snadno krajní bída svádí, takřka neuvědoměle k deliktům, jednak že dosvědčuje, jak hluboko v dnešním muži je zakořeněna sexuální žádostivost, když i v mukách hladu v duši jeho se vynořuje. — Překlad musili jsme zatím obstarat z němčiny, než se nám podaří vyhledat překladatele z jazyků skandinavských takového, aby našim požadavkům vyhovoval.

* První náš pokus obrázkový sklamal nás. Bylo nám až líto krásné básně Mánesovy, jak dopadla. Jemné linie a něžný pel melancholického „Babího ɩeta“ nevydržely ohromný náklad prvního čísla: také papír, tiskařská barva a rychlý novinový tisk pracovaly proti našemu přání. Prosíme zatím za prominutí.

× × × ×

* Sebrané dopisy Fr. Nietzsche vyjdou v několika svazcích u Schustera a Lefflera v Berlíně. Redakce ujali se Petr Gast a Dr. Arth. Seidl. Díl první vyjde už v listopadu.

* Vlčkův Obzor literární a umělecký přináší teď na obálce přehled cizojazyčných novinek vědeckých i beletristických. Zajisté záslužná práce. Ale odkud si zjednává redakce zprávy o ruské literatuře? V přehledu č. 14. čteme „ruská“ jména jako Bobrow, Masslowskij, Nowitzkij(!), Skworzow(!) atd. — má to snad být doklad tisící a první, že se o slovanských věcech i učení pánové u nás dovídají oklikou přes Německo?

* Bj. Björnson zotavil se z těžké nemoci a jede do Merana, kde dokončí nové drama „Laboremus“ (Pracujme)

* Pan B. Kočí ohlašuje subskripci na dvě nová díla umělecká, „Otčenáš“ od A. Muchy a reprodukci daru města Prahy městské radě pařížské, „Praha Paříži“. „Otčenáš“ vyjde pouze ve 120 výtiscích (na žaponském papíře se dvěma doplňky po 300 korunách, s jedním doplňkem po 250 K, vydání na ručním papíře po 120 K); druhé dílo, obsahující 20 listů světlotiskových reprodukcí původních akvarelů, bude prodáváno po 25 K.

* Po smrti Nietzscheově ozvaly se přirozeně v Německu také hlasy, které se staví proti velkému nebožtíku ostře do fronty. Tak ku př. dr. G. Zieler [illegible] nikoli za filosofa a tvrdí, že jeho umělecké dokumenty neobstojí před vědeckou [illegible] má za jisté, že pro budo[illegible] Nietzsche spíš jen ko[illegible] [illegible] Th. Achelis naříká nad vládnoucím rozkladem vědomí filosofického a doufá, že dlouho nepotrvá neslýchané porobení duchů, které tento „podivný fanatik přesvědčení“ vytkl za první úkol filosofie. — R. Böttger přičítá ohromný účinek Nietzscheova učení jeho nehotovosti, následkem jíž lze do něho vkládat a z něho vyčítat víc nežli ze soustavy hotové a uzavřené. — Dr. R. Steiner upírá Nietzscheovi ideovou neodvislost; přejal prý myšlenky z F. A. Langeho, Dühringa, francouzských moralistů a hlavně z Darwina, z nichž prý vyvodil závěry někdy originální, někdy i paradoxní a nanejvýš jednostranné; nazývá jej pozoruhodným myslitelem, ale nikoli duchem vedoucím do [illegible]nosti.

* Proti spekulantství nakladatelů, kteří zaplavují trh knihkupecký bídnými překlady cizojazyčných škvárů, tak že ve spoustě té mizí domácí literatura, ozval se nedávno energický hlas ve — Švédsku. Svůj díl dostali také v brožuře této kodanští nakladatelé, kteří dovážejí do Skandinavie své zboží v ohromném množství, krváky, nekonečná díla „v pokračováních“ s obvyklými premiemi, „rodinné listy“

* Originální časopis vychází v Uhrách. Známý humorista Alexandr Bródy vydává měsíčník, nazvaný „Bílá kniha“, který si vyplňuje úplně sám. Časopis ten prý náleží k nejzajímavějším a nejpůvodnějším časopisům maďarským; zejména literární portrety jsou v něm znamenité. Bródy vytkl si lhůtu k vydávání pouze na rok. — Jak známo, před tím v letech 1876—77 vydával list podobný Dostojevský (Denník spisovatele).

* Zajímavé studie literární v Revue bleue prodádí Spoelborch de Lovenjoul, probíraje vznik a různé přeměny románů Balzacových od prvního náčrtku do definitivního textu. Balzac míval obyčej, že si první náčrtek románů svých dal vysázeti starými typy na špatném papíře jako příruční exemplář, a měnil i přepracovával jej neustále, až vznikl poslední text. Lovenjoul srovnal román „Sedláci“ (Les Paysans), o němž Balzac pracoval třicet let, a shledal, že konečné znění jeho je naprosto jiné než první náčrtek. — Letos bylo tomu padesát let, co Balzac zemřel. Díla jeho stala se tím obecným majetkem a vyšlo několik laciných vydání. —

Z CIZÍCH ČASOPISŮ.

* O úžasné rychlosti a obratnosti novodobého strojnictví podává obrázek v Casselově anglickém měsíčníku H. Shepstone, mluvě o sestavování lokomotiv. Podává fotografie francouzské lokomotivy, jež z hotových částí byla sestavena za 64 hodin; r. 1878. londýnská a severozápadní anglická železnice dovedla už stroj ten sestrojit za $25^1/_2$ hodiny; r. 1888. železnice pensylvanská dokončila stavbu lokomotivy za 16 hodin 50 minut; ale r. 1891. velká dráha východní (angl.) „přerazila rekord“, sestrojivši lokomotivu i s tendrem za 9 hodin 47 minut!

* V Revue des revues vyvrací známý Jean Bloch různé iluse a naděje evropské z příštího snad dobytí Číny. Čína není mrtva, naopak její nynější odboj je pouze prvním hnutím obra, jenž byl pokládán za nebožtíka, ač jenom spal. Naděje, že by do Číny mohl být odváděn přebytek obyvatelstva evropského, je docela šalebná, neboť v Číně je zalidněn každý čtverečný palec půdy. Jediný možný prospěch z okkupace Číny by mohl být: vývoz evropského zboží. Ale i tu se staví proti tomu veliká, aspoň dočasná překážka, totiž nesmírně malé životní potřeby Číňanů; a je pravděpodobno, že po dlouhou dobu ještě, snad po několik staletí, nebudou mít víc a větších potřeb. Zjev ten přičítá Bloch nízkému postavení žen. „Postavte ženy jiných národů do postavení Číňanek a na ráz budete vidět, že obchodní činnost omezí se na polovici.“ V Číně není mody ani co do šatů, ani v domech a domácnostech; mnohé potřeby, jež my ukájíme mezinárodní výměnou, v Číně ani neexistujou.

* V Cosmopolitan čteme zábavné zprávičky o zvláštních způsobech některých spisovatelů při tvoření. Anglická spisovatelka George Eliot (u nás vyšel v překladu její „Silas Marner“ a „Mill on the floss“) byla velmi choulostivá naproti okolí; hodlajíc psát, oblékla se velice pečlivě a uspořádala si dokonale svůj harmonicky zařízený pokoj; psala velice pomalu a trudně, zřídka kdy víc než čtyrycet, šedesát řádek za den. — Pravý opak její byl hrozný bohém americký, básník Walt Whitman. Ten lehával zády na holé zemi, zíraje do slunce při horku 100° Fahreheita. Bez kabátu, bez klobouku, v šedivé dělnické košili, bez límečku, osmahlý jak cikán — tak ležel a skládal své básně; jindy navštěvovala jej Musa na střeše omnibusu, nebo když se potloukal písečným krajem ostrova Coney. — Americký novelista Nathaniel Hawthorne měl zlý zvyk, že skládaje knihu, rozřezával a stříhal, co mu padlo do ruky. Když psal povídku „Šarlatové písmeno“, vzal své ženě ze šicího koše nějaký oděv a rozfikal jej nevědomky docela. Jindy stejně nevědomky rozřezal celý stůl a uřízl opěradlo houpací židle, které dosud prý si rodina jeho chová na památku. — Také H. Ibsen má podivný zvyk. Kterýsi cestovatel spatřil na jeho psacím stole tácek s pitvornými figurkami, jako byl dřevěný medvěd, čertík, dvě, tři kočky, z nichž jedna skřípe na housle, a několik králíků. Ibsen pravil: „Nepíšu nikdy ani řádky svých dramat, abych neměl ten tác a jeho obyvatele před sebou na stole. Nemohl bych psát bez nich. Ale proč jich užívám, to je mé . . . tajemství.“ —

* V Macmillan's magazine je psáno o málo známé učené ženě španělské z minulého století. Slula donna Maria Isídra Quintina, nar. r. 1768.; v 17. roce už uměla latinsky, řecky, francouzsky, vlašsky, byla znalá filosofie a matematiky; zvolena za člena španělské akademie r. 1784., roku následujícího propůjčila jí universita alkalská název doktorky filosofie na rozkaz králův. Pak se vdala za markýza, stala se matkou tří dětí a zemřela ve věku 35 let.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.

Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 14. října 1900. Číslo 3.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

V. A. JUNG.

MŮJ PŘÍTEL ŠKOT.

Můj domácí v Omaze, kde odehrála se hlavní část mé přeměny z Evropana na Američana, Mr. George Holmes, byl člověk zamlklý, nesmírně vážný a mezi ním a jeho ženou byl patrný napjatý poměr. Nebyla to láska ani nenávist. Nedal jí sice nikdy křivého slova, ale mluvil na ni málokdy a u přítomnosti její matky nikdy. Chodíval pravidelně z úřadu k obědu a k večeři a po večeři do klubu. Přicházeje i odcházeje, zabýval se pouze okamžik se svým hezkým dvouletým hošíkem, Nelsonem. Bylo to rodinné jméno paní Holmesové, jež si byla před porodem vymínila pro své dítě, kdyby to měl býti chlapec. Mr. Holmes měl malou službu; proto dovoloval ženě bráti strávníky. Ze svých stísněných finančních poměrů vinil svou tchýni, paní Nelsonovou — odtud jejich nepřátelství.

Manžel staré paní Nelsonové byl Jihan, zámožný plantážník a důstojník v rebelské armádě. Padl v bitvě u Chickamaugy, kde o tuhý odpor generála Thomasa, nazvaného od té doby skálou Chickamaugy, roztříštil se květ jižní armády. President Lincoln, aby odštěpencům zadal poslední ránu, prohlásil černochy za svobodné občany — přestali býti prodejným dobytkem a tudíž i majetkem svých pánů. Paní Nelsonová politiky mnoho si nevšímala, ale byla přesvědčena, jako mnoho jiných, že věc Jihanů si stojí dobře, neboť jižní časopisy vylhanými zprávami z bojiště udržovaly jižní obyvatelstvo v omylu. V tomto omylu vdova prodala plantáž vychytralému sousedovi za hromadu konfederátských bankovek, o nichž zvěděla, že jsou bezcenné, až když generál Lee se zbytky svého vojska vzdal se gen. Grantovi. Paní Nelsonová nebyla svým otrokům laskavou paní a příčinou toho byl její manžel, jehož smrti mnoho neželela. Bylať mezi otroky jeho vlastní krev. Také byl o dvacet roků starší, než ona a když si ho brala, měl už mezi otroky své potomky, kteří přičiněním své paní byli pak prodáni jinam. Dříve nežli se z plantáže odstěhovala, přišli jí černoši pod okno zazpívat „Shermanův pochod k moři."

„Hurrah, hurrah, we sing the jubilee", znělo vítězně a posměšně do jejích oken. Hodila jim hrst bankovek. „Tu máš odbytné, ty černá holoto." Však nikdo jich nezvedl. Černoši už věděli, že bankovky ty nemají ceny. Milovala pohodlí více nežli své dítě. Odstěhovala se do Nového Orleansu se svou tenkrát asi čtyřletou dceruškou, která od té doby vlastně stala se až do provdání za pana Holmese jediným zdrojem matčiných příjmů, neboť paní Nelsonová neustále dovolávala se podpory u přátel a spolubojovníků svého manžela pro „dítě padlého hrdiny". Před vzdálenějšími dovedla nějaký čas i pozdější vdavky dceřiny tajit, až jí konečně začala půda pod nohama hořet. Naléhala na svého zetě, aby se odstěhoval na sever. Mr. Holmes beztak toužil po severu.

Změnou místa si pan Holmes mnoho neposloužil. Tchýně se zetěm obviňovali se na vzájem. Ona ho jinak nenazývala, nežli Seveřanem. Oni dva vedli válku mezi severem a jihem dále. Paní Holmesová milovala svou matku upřímně. O jejích intrikách neměla potuchy. Chtěla matce ulehčit a dala do novin inserát, že hledají se strávníci. Bez předních dvou pokojů spojených dveřmi mohla se rodina obejít. Jí stačily jídelna, kuchyně a dvě ložnice.

Tak jsme se u nich octli, já a můj škotský přítel Robert Ferguson. Sešli jsme se u Holmesů v jeden a týž den. Byl to mladík asi dvacetiletý, pěkné urostlé postavy. Jeho rovný silný nos dobře se hodil k jeho poněkud širokým ústům a mohutné bradě s hlubokým důlkem, jenž ježil se strniskem vousů, ke kterým se břitvou nikdy nemohl dostat. Nad čelem vlnil se mu rusý, skoro přizrzlý vlas a jeho šedivé veliké oči hleděly na vás jako ta škotská jezera, v nichž obráží se šedavým podmrakem zakalená obloha. Přistoupil ke mně, podal mi ruku a představoval se: „Jsem Robert Ferguson, tesařský tovaryš." Pronesl to tonem klidným a důvěrným, jakoby mně byl dával na srozuměnou, že nejsem asi nic lepšího, než on a že nanejvýš mohu býti truhlářským tovaryšem a že bychom tudíž mohli býti dobrými přáteli a navzájem si být užitečni. Nebyl by to býval divný závěrek. Do nového města hrnulo se množství řemeslníků. Byl jsem po-

někud zklamán — nebyl to společník podle mého vkusu. Tesař!

Sebevědomě nebo instinktivně — nepamatuji se již — řekl jsem mu však na jevo, že nás dvou bližších styků býti nemůže, jal jsem se urovnávati na stolku svou skrovnou knihovničku.

„Vzal jsem si také několik knih s sebou," pravil zase tak klidně Robert, „a stálo mne mnoho práce, nežli jsem se rozhodl na těchto třech knihách." Při tom vyndal z kufříku krásně svázaného Burnse, Bunyanův „Pilgrim's Progress" a Nový Zákon. „Byl bych snad vybíral do soudného dne, kdyby mně byla nepomohla moje sestra Nannie." Jeho hlas lehce se zachvěl. Odvrátil se ode mne a díval se zamyšleně oknem do sněživé ulice.

Bylo mi, jako by bylo z toho mladíka do mne šlehlo jakési teplo. Vzpomněl jsem si na svou vlastní potíž s výběrem knih do daleké ciziny. Co to stálo sebezapření, nežli jsem si je opatřil. Vlastní práce opouští se s lehkým srdcem. Je dávno zažitá a ztrávená, někdy dřív, nežli bývá napsána. Ale jsou knihy, jichž nelze nikdy se nasytit. Čtěte je padesátkrát a pokaždé naleznete v nich něco nového, čeho jste dříve nepostřehli. Cizí duše vyjádřená slovem je právě tak nekonečná, bez hranic jako sám prostor i věčnost.

Svěřil jsem se mu se svými myšlenkami o knihách. Byl jako vyměněn a posléze jsme si pověděli na vzájem, že máme radost ze svého setkání. Bylo nám už toho večera v bytě těsno i vyšli jsme na procházku po ulici Farnam. Na pravé straně ulice lákal do jasně osvětlené a se vší nádherou upravené místnosti německý hostinec. Vyzval jsem svého přítele, abychom šli své přátelství nějak oslavit. „Ne, děkuji; nikdy jsem neměl v ústech opojného nápoje a nikdy jsem v hostinci nebyl a také tam nevejdu." „Nu aspoň na jednu sklenici," přemlouval jsem.

„Bývá to pokaždé ta první sklenice, která činí z lidí opilce. Abych vám ostatně řekl pravdu: nejsem svatouškem, vidím rád, když se lidé po svém způsobu veselí, avšak měl jsem otce, jenž píval a do chudoby nás přivedl. Moje matka mne i sestru těžce vychovala a myslím, že si též oči zármutkem nad otcem naším vyplakala, neboť je slepá. Nemohu si bez hrůzy vzpomenout na jeden večer, když jsem spatřil otcovu opilstvím zblbělou tvář. Myslíte, že dítě může takového otce milovat? Slýchám rodiče mluvit o nevděku dítek a opakovati do omrzení „cti otce svého i matku svou", ale zdali také rodiče ctí své dítky? U mnohých rodičů bývají dítky nežádoucím plodem a podle toho s nimi také zacházejí."

Uznával jsem jeho rozumování za krajnost, ale mlčel jsem. Snad se svého stanoviska měl pravdu. Nicméně i kdybych se s ním byl v té věci rozcházel, byl bych ho musil ctít, neboť mluvil to s opravdovostí, která nepřipouštěla nejmenší pochyby o tom, že na tom založil svůj život. A zamiloval jsem si ho ještě více, když byl se mnou sdělil, že do Ameriky neodebral se za svým vlastním štěstím, nýbrž za štěstím své sestry Nannie. Soudě z podobizny, byla svému bratru velmi podobna, jenom pouze rysů ženský zjemnělých, s týmž důlkem ve bradě. Žádná dívka v celém Škotsku tak prý netančila, nezpívala a nevedla dům jako ona. Čítával mi její dopisy, překypující dojemnou sesterskou láskou. Nenazývala ho jinak, nežli „my darling Bob". Kdykoli došel od ní dopis, býval to pro něho svátek. Nannie měla známost se synkem zámožných rodičů v Galashielu. Však rodiče milencovi stavěli se sňatku na odpor. Dívka jim byla příliš chudá a pak tu byla slepá matka, již nedovedl nikdo tak obsloužit jako Nannie. Bob odhodlal se na cestu do Ameriky. Byl silen a zdráv a dovedným řemeslníkem. Však on sestře na věno vydělá! A také vydělával. Stavělo se o překot, práce bylo dost a Bob „kontraktoval" stavby na vlastní vrub.

Těšil se, až bude strýčkem — měl dítky nesmírně rád. Paní Holmesové dělal skoro chůvu. Mladá paní čekávala už na prahu, až Bob vraceti se bude z práce, Malý Nelson už zdaleka houkal a třepetal ručkama a u nikoho z domácích nebýval tak spokojen jako u Boba. Stará paní dovedla dobráctví Bobova znamenitě využitkovat. Bob časně ráno vstával, rozdělával v zimě oheň v kuchyni i v jídelně. S Bobem se mazlila a dovedla mu tak roztomile děkovat, že Bob konal pomalu všechnu hrubší domácí práci. „Není nad to, když je v domě mužský," říkávala a při tom významně ohlížela se na dceru. Ba dokonce jednou nám důvěrně řekla, že sňatek Holmesův s její výborně vychovanou a vzdělanou dcerou byl mesalliancí, ač se sama oň nejvíce přičinila. Paní Holmesová byla pravým typem jižní krásky: štíhlá, černooká, ale také líná. Každá sebe menší únava byla na ní hned znát. Ranní strojení už bývalo pro ni těžkým výkonem, tak že hned po snídani kladla se do houpací lenošky a v ní si hověla až do poledne. Zdálo se mi, že pouze v přítomnosti Bobově nabývala jiskry. Oči se jí jiskřily a mdlý líně soukaný hlas pružněl. Nebylo divu! Široká Bobova hruď, svalnaté ruce, jeho pracovitost a dobré srdce musily každé ženě imponovat. Ano, zde byla pevnost, za kterou by byly každý domácí krb a existence každé ženy bezpečny. Ty ocelovité ruce musily rozdrtit každou překážku. To byl jiný člověk, nežli mrzutý a nemluvný Mr. Holmes! „Což kdyby" — a pavouk intriky v mozku staré paní jal se tkáti kombinace všelijakých myšlenek.

Ale nepočítal s Bobem. Ten měl prozatím ve svém srdci svou sestru Nannie. Viděl jsem mu jasně do duše. Měl jsem toho hocha rád jako rodného bratra. Než, přece byly chvíle, kdy se mi stával nepohodlným. To bylo, když před svým ložem večer klekal a položiv sepjaté ruce přes svůj kufřík, sklonil na ně hlavu a modlil se. Když už byl

[illegible] anekdotu.

„S radostí! Vypravujte!“

[illegible] Panny Marie. [illegible] ho přítel, jenž s ním bydlel, ztropil si z něho žert a napsal na obraz kostíkem: „V Tobě se mi zalíbilo: vejdeš do království nebeského.“ Nápis v nastalé tmě jasně vysvitl a podvedený mě lto opravdu za zázrak. Svěřil se svému katechetovi a pozval [illegible]

Darmo jsem čekal, že se Bob zasměje. Chvíli mlčel jako hrob a pak řekl klidně:

„[illegible] vězte: „Ten, kdo tu anekdotu vymyslil, byl ten [illegible] — —“ [illegible] prve vesele zasmál a dal mi „dobrou noc.“

K Bobovi chodívali na návštěvu jeho krajané, mladíci stejného s ním asi věku. Byli to buď řemeslníci, anebo prodavači z obchodů. Byli to všichni [illegible] li ve své spolkové místnosti, nebyl bys jich rozznal — dle zevnějšku — od našich akademiků. Skotové těší se v Americe výborné pověsti. Je věru uvidění hodno, že Škotsko je tak velké ve svých malých lidech! Mají volnou náboženskou výchovu a přece jak jsou zbožni! Vzpomínal jsem na výchovu naši. Bývali jsme povinni choditi ve školách denně do kostela, čtyřikráte do roka ke zpovědi k přijímání, každou neděli na exhortu a přece, či ad právě proto — vyšli jsme ze škol středních ko indifferentisté, ne-li docela skeptikové. Ach, zpověď. Nemám nic proti ní; za to velmi mnoho oti způsobu, jakým se prováděla. S hořkostí, i smíchem vzpomínám si na pátera, piaristu N., nž by věru zasloužil, aby jeho jméno bylo na praýř přibito. Neměl nikdy dost na těch několika vinných hříšcích u venkovské mládeže. Vyptával se nás na věci, ve kterých patrně sám měl velkou ušenost. Mívali jsme strach, že nás bude na zpodním klekátku mučit a proto zpovídali jsme se ze říchů, jichž jsme nikdy nespáchali. Jen si, pánoé, nestěžujte do bezbožnosti lidu. On jistě není nen!

Dostali jsme návštěvu. Vlastně dostali ji Holmesovi. Přijel přítel jejich rodiny z Nového Orleansu, Mr. Higgins. Byl to člověk drobné postavy a těkavých, trochu šilhavých očí. Přišel ráno. Večer přiběhla k nám do pokoje všecka vyděšená stará paní. „Jsem ubohá, opuštěná vdova,“ začala. „Považuji vás oba za členy naší rodiny. Chci od vás [illegible] Higgins [illegible] me peníze, a nedám-li mu jich, vyhrožuje mně hlalením jistých věcí. Dověděla jsem se, — ovšem již pozdě — že on to darebák byl, co zprostředkoval prodej mé plantáže. Pak za jistou náhradu [illegible] mezi mou dcerou a panem Holmesem, o němž musíte věděti, že o svou ženu valně nedbá. Vyhrožuje, že prozradí mému zeti, že jsem mu nabídla plat za úlohu náhončího.“

O prvé části nešlechetnosti Higginsovy, o prodeji plantáže, měl jsem pochybnost. Stará paní [illegible] část mohla býti pravdou, neboť stará paní toho byla schopna. Vrozená jí hrdost nepřipouštěla, aby zeť o těchto její pletichách věděl. Byl by jí byl [illegible] nejistou sázkou.

Bylo nám staré paní líto. Bylo nutno jednati rychle. Ale jak? Však Higgins sám k tomu zavdal příčinu. Byl patrně výborným pozorovatelem. Neušlo mu, jak paní Holmesová byla v přítomnosti Bobově všecka jiná. Patrně na tom budoval plán své pomsty na paní Nelsonové, nemaje o tom potuchy, že tím hraje jí vlastně do ruky. Holmesovi neměli, kam by nepříjemného hosta uložili na noc. Konec konců rozhodnuto, že bude spáti s Bobem, jenž měl širší postel než-li já.

„Ten George Holmes se napálil,“ chechtal se Higgins pod přikrývkou. „Má na krku línou ženuťiflenu i s její mámou. Znám je dobře a darmo jsem Holmesovi vymlouval,“ lhal Higgins, „aby se do té bývalé karabáčnické rodiny neženil. Pracovati to neumí a nechce, a ještě mu ta křehká cukrovinka nasadí někdy rohy. Vidím, že líčí na vás, pane Fergusone. You are a lucky dog (máte z pekla štěstí). Já býti na vašem místě, zažertoval bych si s ní — —“

Poslouchal jsem z vedlejšího pokoje otevřenými dveřmi s utajeným dechem. Bob mlčel. Pojednou zdálo se mi, jako by jeden z těch dvou vstával a oblékal se. Byl to Bob.

„Vstávej, ničemo!“ řekl Bob potichu, ale pevně. Higgins se k tomu neměl a neodpovídaje nehýbal se. Bob rozsvítil lampu a svítě Higginsovi do tváře, opakoval: „Vstávej, chlape, sice tě zabiji!“ a napřáhl pěst.

[illegible] stavil lampu na stůl a pomáhal mu do kabátu. Díval jsem se na ně jako vyjeven.

Po té ukázal Bob ke dveřím, a Higgins zmizel do tmavé noci. Že se vrátí a dostojí výhrůžkám, jsme se ani dost málo neobávali. Ukázal příliš svou kartu a ve mně měl Bob svědka Higginsovy podlosti. George Holmes byl by spíše uvěřil nám. Zda-li svou ženu měl rád, zůstalo nám tajemstvím, ale věděli jsme, že miloval své dítě nade všechno a že by ho byl o matku nikdy nepřipravil.

Kromě paní Nelsonové nevěděl nikdo z Holmesových, proč Higgins tak náhle zmizel.

Bob už se do své postele té noci nepoložil, zrovna tak jako by ji byl Higgins svou nečistou řečí znesvětil. Přišel si ke mně sednout na postel.

Hluboce se zamyslil a po dlouhé chvíli vstal a pravil: „Zítra se odtud stěhuji.“

„Proč?“

„Slyšel jste každé slovo z toho, co mi Higgins v posteli povídal a myslíte, že o té paní Holmersové mohlo by to býti pravda?“

„O té její lenosti?“ tázal jsem se schválně, jako bych nechápal.

„Ne, to druhé — jako že by si na mne — —“ a Bob nedokončil.

„Ano, myslím, že ten taškář měl pravdu; ale to ještě nic neznamená. Vyčkejme, až jak se věci dále vyvinou. Kdybyste se chtěl stěhovat, já tu také nezůstanu. Ostatně není nebezpečí, neboť vaše svědomí je čisté. Co je vám do jejích citů, pokud jich nesdílíte?“

Po té lehl si Bob na pohovku a tvrdě usnul.

Měl už slušnou částku uspořenu. Zapomněl na své okolí a myslil pouze na svůj návrat k matce

Přišel jednou z práce domů a našel na stolku dopis od sestry. Než jej otevřel, ustrojil se do lepších šatů jako ve svátek a umyl a učesal se, načež roztrhl obálku. Bývalo mi potěšením pozorovati jeho usměvavou tvář, kdykoliv čítal nějaký sestřin dopis.

Hned po prvních několika řádcích Bob zbledl. Zakryl si rukama tvář, abych neviděl proud slz, vytrysknuvší mu z očí. Seděl jako z kamene a nemluvil. Pak vstal a řekl:

„Musím domů. Zde vizte,“ a podal mi dopis.

Nikdy toho před nečiníval; jen tu a tam utrousil nějaké slůvko vzhledem k obsahu.

Dopis zněl: „My darling Bob: Musím Ti sdělit, že jsme včera pochovali naši drahou matku. Postonávala delší dobu, ale nechtěla jsem Tě zbytečně lekat, neboť jsem se sama nejhoršího neobávala ještě dlouho. Její pozemská slepota pominula konečně ve světle věčného života. Žehnala Ti před smrtí a žehnala i mně. Avšak, drahý bratře, já si jejího požehnání nezasluhuji. Blížím se k mateřství, k mateřství nevítanému a nepožehnanému. Odpusť mi a nehněvej se. Zarmoutila-li jsem Tebe, zůstala Tvá matička zármutku ušetřena, neboť při své slepotě nemohla viděti změnu na mém těle. Allan (to bylo jméno jejího milence) si mne nyní vezme bez věna — bez zbytečných mozolů na Tvých rukou. On si mne musí vzíti. Já ovšem nevím, zdali si mne vezme dobrovolně, aspoň tak doufám, a zákon je teprve mou útěchou poslední. Však proto nemohu se zhostit pochybností. Musím Ti říci celou pravdu: Allan nepřišel mne v zármutku nad úmrtím naší matičky potěšit — ba ani na pohřeb nepřišel! Pomoz, poraď a odpusť Své nešťastné sestře Nannii.“

„Musím domů, musím domů!“ opětoval spíš pro sebe Bob, přecházeje rychle po pokoji. „On si ji nevezme dobrovolně, a tou měrou se naše chudoba snížit nesmí, aby se uchýlila k zákonu.“

Bob už patrně odpouštěl provinění sestřino. Jeho pýcha byla místem mnohem bolavějším. Uhodl jsem jeho myšlenky, když po přečtení listu jsem mu řekl: „Jeďte domů a přivezte sestru sem.“

„Vzal jste mi to z úst.“

Druhého dne vydal se Bob na cestu do Škotska. Šel jsem ho vyprovodit. Louče se se mnou, pravil mi pohnut: „Allana prosit ani nutit nebudeme. Jeho nepřítomnost na pohřbu matky naší byla zlým znamením. Budu se o sestru a dítě starat sám. Přivezu-li ji však sem, do tohoto města, nevím. Pochybuji. Buďte s Bohem!“

Toho večera byla paní Holmesová velice smutná. Dnes místo Boba zabývala se malým Nelsonkem stará paní. Neuměl jsem býti takovým strýčkem jako Bob Ferguson, tesařský tovaryš.

Za měsíc byl Ger Holmes ve službě povýšen. S blahobytem dostavil se i domácí mír, takže já, po Bobovi jejich druhý a poslední strávník, uznal jsem za rozumnou věc stěhovati se jinam.

*

Zrovna v poslední chvíli svého odchodu z bytu sáhl jsem po novinách, které Boba týdně z Galashielu docházely, a zrak můj padl na krátkou lokálku:

„Bob Ferguson, jenž v těchto dnech přibyl k nám návštěvou z Ameriky, s námi se opět na rychlo rozloučil, do Ameriky se vrátil a vzal s sebou svou sestru Nannii. Bolestně se jeho odchod dotekl všech jeho přátel a známých, jimž dal navždy s Bohem.“ —

NAŠE GALERIE.

1680. Karton Mikuláše Alše. Lakonicky úsečnou a přec tak výmluvnou cifru napsal mistr na tento list. Dva sedláky české vidíte zde, s palcátem tenkrát už dávno z mody vyšlým a se starou, těžkou puškou, v pozadí dým z dohořívající chalupy a holý, opuštěný kříž, symbol křesťanství. Pod krutým útiskem zdvihl se tehdy lid, zachvácen náhle vzteky a pověrčivou nadějí z objevení se dvou vlasatic; nepřipraven zdvihl vzpouru v kraji čáslavském, přes mrtvolu utiskovatele barona Freislebena hnala se bouře na Chrudimsko a Hradecko. Císař Leopold I. vydal mandát proti rebelům, a za měsíc generálové mohli už oznámit císaři, že česká bouře selská zašlápnuta . . .

Zahleďte se do dvou výrazných těch tváří! Vyhublé ruce sedícího sedláka plny zoufalé, stupělé oddanosti v neproměnný osud — i druh jeho v marném hněvu svírá bídný, malomocný palcát: tak zde zbyli po tragedii, čekajíce na . . . světskou spravedlnost. A v zadu jako hrozný sarkasm — kříž, symbol lásky, odpouštění, rovnosti člověka s člověkem.

Ten list ze selské truchlohry, stejně prostý jako mohutný, z hluboce cítícího srdce vytrysklý, není pouhý obrázek z historie dávno minulé. V jiné formě opakuje se pořád, i dnes a zítra, před tvýma očima, čtenáři. Vraždění boerské, utiskování dělníků, šlapání žen a dětí — stále totéž! Jen forma se mění — bude se měnit bez konce? —

MIKULÁŠ ALEŠ.
1680.

KAMIL LINHART.

PAUSA.

Při černé kávě seděli jsme, s cigaretou a tlachem,
s tlachem tak bez starosti a duše, jak zvyk je,
kvet' balkon dívčím smíchem, jiskřily oči žen v tlachu
o nových [illegible] a láskách a skandále z divadla —
tu náhle kdosi: „Výstřel! Slyšeli jste výstřel? .
Tam z okna kouří se . . Někdo se střelil!“

Náhle [illegible] balkonu
z hlubiny zjevil se neznámý, strašný, nevítaný host.
[illegible]
úžasnou řečí. Bledá tvář zmučená životem,
zmučená sebou, zmučená otázkou: „Nač ten život?“
Snad hledal v nocích, plných, plných zoufání
odpověď na tu hroznou otázku, kol nás
snad ulicemi bloudil, náš smích slýchával,
jenž k šílenosti větší jen ji zdražďoval,
snad vídal naše masné, bezstarostné tváře
a zuře, záviděl nám tupý, otrlý náš klid.
Z nás nikdo neznal ho, ni jeho otázky,
jež sedala mu v týle jak rys, pijíc krev —
on ptal se, noc co noc, až schab' a střelil se.
Ty oči, strašné oči jeho . . . A hle! zmizel mam.
Zaplály cigarety znova, kvete ženský smích
a skandál z divadla se dále živě probírá . . .

———

DR. FR. DRTINA.

ŘECKÝ NATURALISM.

(Úvahy kulturně-histori[illegible])

II.

Řecký názor životní nalézá míru blaženosti ve třech věcech: dobře žíti, dobro konati a dobře umírati, a [illegible]

Hlavní [illegible] člověku řeckému, aby [illegible] v obci. Jen státem umožňuje se život skutečně lidský. Člověk jest bytostí společenskou čili politickou, jak dí Aristoteles. Stát sám definuje týž myslitel ve shodě s přesvědčením svého národa jako „společnost podobných sobě osob za tím účelem, aby dosáhly nejlepšího možného života“.

Řecký názor hlásá absolutní všemohoucnost státu naproti jednotlivci. Zdánlivě jednotlivec i rodina v řeckém názoru úplně mizí před občanem. Člověk není takřka ničím, občan vším. Člověk má platnost jen jakožto člen státní společnosti, jako občan. Stát jest vlastně člověk v podstatě své, dle své ideje. Ono dobro, jež uskutečniti jest úkolem života jednotlivcova, nemůže býti vykonáno od jednotlivců rozptýlených, nýbrž sloučených v jednotnou společnost státní.

Pravý názor životní řeckého člověka o státě a úkolu jeho neznamená tedy, že jednotlivec úplně státu se má obětovati, před ním zaniknouti, individuality své se [illegible], nýbrž spíše to, že jednotlivec sebe sama může uskutečniti jedině ve společnosti [illegible] aby byl člověkem. S tím souvisí zvláštnost řecká, že každý jednotlivý občan osobně života státního musil se účastniti. Systemu representativního po našem smyslu, [illegible] Řekové neznali.

To [illegible] podmiňovalo [illegible] že nemohly vzniknouti veliké státy, nýbrž že celý národ [illegible]
První zákonodárci obcovali s bohy, Lykurgovi za- [illegible] Apollon, Minoovi Zeus atd. Demosthenes nejlépe vyjádřil, jak příroda je vlastně první stupěň, po němž následuje zákonitost, [illegible] „Celý život lidí, Athéňané, ať bydlí ve velké obci, nebo malé, [illegible] jest řízen přírodou a zákony. Z těchto pak příroda jest věc nepravidelná, nestejná a zvláštní jednotlivým majitelům, zákony jsou pravidelné, společné a tytéž pro všechny . . . každý zákon jest nálezem a darem bohů, rozhodnutím moudrých mužů, opravou omylů úmyslných nebo neúmyslných, smlouvou celého státu, podle níž všichni, kdo ke státu náležejí, měli by žíti.“ Smysl pro zákonitost [illegible] Xenofontových spravedlivé přímo se definuje jakožto to, „co je ve shodě se zákonem“.

Zvláště však vyniká význam státu a všemoci jeho [illegible]

III.

Plné právo občanské v řeckých státech měli vlastně jen aristokrati v řeckém slova smysle. Lidé, kteří se živili prací rukou svých, rolníci a řemeslníci, neměli plných práv občanských. Práce hmotná a řemeslná nepožívala u Řeků veliké cti. Xenofon dí o tom doslovně: „Umění, jež se nazývají mechanickými, mají špatnou pověst v městech našich. Neboť ona kazí těla dělníků i dozorců, přivádějíce je k tomu, aby žili uvnitř příbytků a v některých případech, aby při ohni trávili dni své. A jako těla jejich se zchoulostivují, tak duše jejich nenabývají dostatečné síly. Mimo to v řemeslech takových jednotlivci nemají volného času, aby jej věnovali přátelům neb obci, a tak ti, kdo takto jsou zaměstnáni, patrně jsou špatnou podporou svých přátel a špatnými obhájci své vlasti.“

Ani Platon, ani Aristoteles ve svých theoriích politických nechtějí rolníkům a řemeslníkům přisl[ovně] podotýká, že jsou odloučeni svým zaměstnáním od dokonalosti občanské. Jim náleží opatřovati vše potřebné vlastním občanům. Toliko život [illegible]

[illegible]

[illegible] 400.000 otroků! Instituce otrocká jest pro řeckou kulturu charakteristická. Otroctví tvoří organickou [illegible] jména sofistů (zvláště Alkidamanta), kteří oprávněnost otroctví chtěli popírati, Aristoteles hájí ve své politice instituce této jako spravedlivé, vycházeje od názoru, že otrok jest toliko oduševněný majetek, živý nástroj, že celou přirozeností, duševním i tělesným nadáním, stojí velmi nízko a ježto nedovede sebe sama ovládati, že musí býti ovládán. Některé práce (na př. tkalcovství) vůbec by podle Aristotela nebyly možny, kdyby nebylo lidí od přirozenosti k nim určených. Lidem těmto samým je spravedlivo a dobro býti otroky. Aristoteles chce tedy celý poměr vyvoditi jakožto něco docela přirozeného. „Jeť jistý vzájemný prospěch z poměru mezi otrokem a pánem ve všech případech, kde poměr ten je přirozený a nikoli vyvozený smlouvou nebo násilím."

Ovšem, vyskytly se záhy hlasy, které odsuzovaly otroctví, a na sklonku kultury řecké jsou tím [illegible] všechny stvořil, nikoho neučinila příroda otrokem." [illegible] nikdy nenarodil se jako otrok přirozeností. Osud toliko uvedl lidi v tento stav." Konečně Euripides, tento moderní básník řecký, praví (v Joně 854): „Jediná věc toliko znectuje otroka, to jest jméno jeho. Ve všech jiných stránkách otrok, je-li dobrý, není horší muže svobodného."

To však byly hlasy ojedinělé. Rovněž i to jest třeba vytknouti, že otroctví řecké často bývalo mírnější nežli otroctví moderní. Ale hlavní věc, kterou s důrazem vytýkám, jest, že Řekům moderní nazírání demokratické na zřízení společnosti státní [illegible] ské na př. byla poměrná, nikoliv absolutní, nešlo [illegible] každý nabyl práv sobě příslušných.

Pojem naturalismu řeckého o životě dokonalém vrcholí v představě: Dobrý duch v krásném těle, opatřený všemi vnějšími výhodami (zdravím, krásou, bohatstvím . . .), jež spojení to umožňují a zaručují. Celá tendence života řeckého směřuje k tomu, aby občana v tomto smysle odloučila v theo[illegible]slušníka zvláštní třídy aristokratické. —

— —

PLAGIÁT.

(Momentní karikatura)

I.

[illegible] létaje časopisy): Chamraď! Samá chamraď! Co teď [illegible] die Ohren und wird verstimmt, abych poopravil Lessinga! (Najednou se zarazí, čte, ještě jednou čte, vytřeští oči.) Sapristi! Nápadná shoda myšlenek . . . ten chlap tady krad'! Krad'! a jak nestydatě! Na vlas totéž . . . stejné, docela stejné. Táž situace — Plagiát! (Čte si polohlasně.) Plagiát! To je kradeno! Vyložená krádež! Tady se musí energicky zakročit! (Vyskočí a volá na sklepníka) Platit! Honem!

Soused (od vedlejšího stolu): Co tak rozčilen, pane doktore?

Doktor Vševěd (třepe vítězně časopisem): Objevil jsem plagiát! Tady v Pochodni! Nestydatá nestydatost! Ale já tím zatočím! Plagiát! (Vyletí z kavárny, zatím co se všichni hosté shluknou nad číslem Pochodně.)

Hlasy hostů: Aha! — Nový plagiát! — Dr. Vševěd to dokáže! — Fuj tajksl, plagiát! — Sklepníku, vyhoďte ten škvár! (Sklepník s výrazem ošklivosti bere Pochodeň do dvou prstů a nese ji na smetiště.)

II.

Doktor Vševěd (uhání ulicí a zastavuje lidi): Pane! V Pochodni je plagiát! Plagiát je v Pochodni! Já ho objevil! Pane! Povězte to lidem dál, koho potkáte — a dodejte, že já, doktor Vševěd, zrovna teď letím domů, abych to aktenmässig dokázal. Na mne musejí být u nás chytřejší, než jsou, na mne, já mám v hlavě celou evropskou literaturu a půl asijské! Ani slovíčko si nesmí nikdo odjinud vydlužit, abych mu nedokázal, odkud je má! (Lidé se rozcházejí a každý sděluje dál hrůzostrašnou novinu. Jeden abonent v spravedlivém hněvu běží rovnou na poštu a vypoví Pochodni další předplácení grobiánským lístkem. Tři kluci sbírají do kapes kamení, aby redakci Pochodně vytloukli okna. V kavárnách lidé nadávají a Pochodeň musí šmahem na smetiště. Večer už se o redaktoru Pochodně rozhlašuje, že ukradl na promenádě nějaké dámě hodinky a byl dvěma jízdnými policajty dopraven k trestnímu soudu.)

III.

(Před domem, kde bydlí doktor Vševěd, ohromná zácpa lidí. Deset strážníků dělá pořádek, seč síly jsou; reportéři novin prodírají se s nasazením života do vrat.)

Domovnice (zoufale křičí): Lidičky, prosím vás, netlačte se sem! Sotva jsem umyla schody!

Lid (hromově odpovídá): Kašlem na schody! Pravda musí ven, na světlo! Velkého bojovníka pravdy chceme vidět! Ať zhynou plagiátoři! Pryč s Pochodní! Pusťte nás k doktoru Vševědovi! (Dav se hrne do domu, u dveří doktora Vševěda jej zastaví reportéři novin.)

Reportéři: Ticho! Neřvete! On pracuje! Od rána prohledává v bibliotéce, aby plagiátora usvědčil! Ticho! Neřvat!

Lid (se utiší a čeká trpělivě dvě hodiny. Pak ho trpělivost přejde a začne znova): Deputaci! Poslat deputaci! Chceme ho vidět! Ať zhyne Pochodeň! Sláva doktoru Vševědovi!

Deputace (se vrátí): Už je na stopě! Ještě malou hodinku a už to má! (Hřímavý řev souhlasu. Najednou se rozletí dvéře a v nich celý spocený a rozčilený objeví se)

Doktor Vševěd: Heuréka! Tu je to! Claurenovy sebrané spisy, svazek dvacátý, stránka 180., řádka pátá shora! Tu je to! Ha! Mně neujde nic! Slyš, lide pravdymilovný, zde je originální myšlenka, kterou Pochodeň ukradla: „Podrbal se na červeném nose a hluboce se zamyslil.“ C-dur.

× × × ×

Noví lidé! Kdybychom měli nové lidi, mohli bychom mít novou společnost, které nikdo neumí popsat, poněvadž jí nikdo nezná. V každé duši lidské žije kus touhy po tom nepoznaném, překrásném stavu, ale ovšem není tu staviva, z něhož budova budoucnosti má být vystavěna. Není-li ho tu však, tož zjednejte si ho! Jděte na všechna nároží, kde bydlí lidé, volejte jim do uší, den co den, hodinu co hodinu jim říkejte a kažte, až nebudou moci býti jinací: staňte se novými lidmi!

Ale než půjdete volat, sami napřed staňte se novými lidmi! Novým člověkem se staneš, ty sám se staneš! Jen kdybychom věděli, jak to udělat? Jisto, že prosté rozhodnutí „Chci“ nestačuje. To „Chci!“ tisíckrát už bylo vysloveno vzdechy, modlitbami, přísahami. Když vězeň vyjde z vězení, když uzdraví se člověk, který vlastní vinou byl onemocněl, když lehkomyslníku mine nebezpečenství odhalení, když nějaká událost hluboce otřese duší, pak tihle všichni lidé chtějí se stát novými lidmi. Ale brzy opět slyšíme v nespočetných případech: Dobra, které chci, nečiním, nýbrž činím zlé, jehož nechci. Co jest však na světě, aby tím posílena byla rostnost a životnost dobré vůle?

Jsou-li na poli byliny slabé, ptá se rozumný rolník lučebníka, co jim je, a podporuje přirozený jejich pud životní, přiváděje do nich látky posilující, nevyhnutelně potřebné ke tvoření buněk. Když se lidská těla plouží zvadle a schřadle, ptá se zdatný lékař, které součásti životní jim chybějí a musejí být dodávány. Nemělo by to být pokynem pro život duchovní? Kde duchovní život churaví, chybějí jisté látky duchové: spravedlivost a svatost. Tyto nedostávající se součásti musejí tedy být doplňovány, kde je najdeš.

Je věc zdlouhavá a těžká, než i jen jediný člověk se obnoví. Často smrt přijde dřív, než vyleštěno mravní zlato, jehož kus spočívá v každém člověku. Zdlouhavé a těžké je obnovování člověčtva v celku.

Ale pohled na obtížnost věci nesmí nás zbavovat zmužilosti. Kam má vše dospět, když všichni už nechceme věřit v duchovní obnovu? Kdo už v ni nevěří, jde na zad. Bůh je Bohem pokroku a je nad námi, kráčíme-li v před. Nechce, abychom zoufali nad sebou a nad člověčenstvem. Povzneste oči a hleďte do dálky! Tam ubírají se lidé, jimž prospělo, že jsme věřili v nový vnitřní život. K vůli nim tedy věřme!

F. Naumann.

× × × ×

Kdokoli se rozpakuje vyslovit to, co pokládá za nejvyšší pravdu, aby příliš nepředběhl své doby, ať se upokojí, popatře na své činy s hlediska neosobního: Nechť náležitě si uvědomí fakt, že přesvědčení je síla, již si charakter přizpůsobuje zevnější uspořádání, že jeho přesvědčení tvoří část této působivé síly, že jest jednotkou síly, jež s druhými takovými jednotkami skládá mohutnost, provádějící sociální změny, a pak postřehne, že dobře může plně vyslovit své nejvnitřnější přesvědčení, ponechávaje mu, ať si splodí výsledek jaký chce.

Herbert Spencer.

× × × ×

* V části nákladu posledního (2.) čísla „Besed Času“ je v úryvku z angl. spis. H. Wrighta Mabie nesrozumitelná věta, zaviněná nedopatřením při korektuře. Na místě řádky 4. z dola (nesprávně opakované) má státi: „naši dobu rozmáhá se víc a víc literatura.“ Ať si čtenář větu dle toho opraví.

* Německý spisovatel Herman Heiberg oslaví letos v listopadu své šedesáté narozeniny. Za tím účelem rozeslal listy, v nichž na tuto slavnou událost sám upozorňuje a ptá se redakcí, zda přinesou o něm článek s životopisem a obrázkem. Pisatele článků by po případě sám naznačil, obrázky dává k disposici. Prosí, aby žádost jeho byla uvážena a hned napřed nejoddaněji děkuje!

* V Němcích provozujou teď čiperní nakladatelé výnosný sport: dávají objevovat básnířky z lidu, které píšou ostatně praošumělé, vyčichlé „básně“, a s velkým lomozem je představujou národu. První byla jakási Johanna Ambrosiusová, teď už mají asi desátou či dvacátou, sklepnici-básnířku Gretu Baldaufovu. Vyšla už ve čtvrtém vydání, zatím co básní velkých umělců jako Mörika, Hebbela, Kellera nikdo nečte a nekupuje. Což aby se zavedlo taky u nás?

× × × ×

* Smysl pro solidárnost pěstujou ve francouzských školách, jak čteme v Revue des revues; mládeži vštěpuje se smysl pro vzájemnou pomoc a součinnost, která snadno vykonává pak, co by bylo nemožno nebo obtížno jednotlivci. Pisatelka vypravuje o hochu, jemuž otec uložil nosit dříví, čímž byl by býval připraven o účastenství na výletě. Tu přišli najednou všichni spolužáci, každý se chopil práce, za chvíli bylo dříví doneseno a hoch mohl na výlet. Jinde se školáci sdružili a koupili nemocnému kamarádu láhev drahého vína, jehož sám obstarat si nemohl; jiní společně kupujou čepice, když některý uvázla při výpravě do cizí zahrady; v jedné škole utvořili si vzájemnou pojišťovnu, z níž hrazena rozbitá okna atd.

* V Nineteenth Century obírá se R. A. Skelton otázkou sebevražednosti, jež dle něho je výsledkem obecného a stále rostoucího pocitu sociální nevolnosti. V každé zemi evropské přibývá sebevražd: vrcholu dospělo Sasko v letech 1881—4, nejmíň je jich v Irsku. Muži dopouštějí se sebevražd čtyrykrát častěji než ženy. V Norsku sklesla cifra sebevražd o polovici od té doby, co pijáctví se zmenšilo, o tři čtvrti. Starší muži často si berou život, kdežto stařeny velmi zřídka. Manželství má vliv na zmenšení sebevražednosti, za to rozvod velice svádí k sebevraždě. —

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 21. října 1900. Číslo 4.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

ARTHUR MORRISON.

ULICE.

Studie londýnská.

Ta ulice je ve Východní části (East Endu). Není třeba říkat, ve Východní části kterého města. East End je ohromné město, svým způsobem právě tak proslulé, jako kterékoli jiné, jež zbudovala ruka lidská. Ale kdo zná East End? Jde se tam ulicí tou a tou a vyjde ulicí onou, řekne jeden: strašné ohavné místo, kam jedenkrát se dostal s [illegible]; zlá spleť doupat, která skrývají lezoucí lidské bytosti, kde špinaví muži a ženy žijou od kořalky za pár halířů, kde límečky a čisté košile jsou neznámou zvláštností, kde každý [illegible] na oku modřinu a žádný nikdy si vlasů nečeše. East End jest místo, praví druhý, které je dáno na postup nezaměstnaných. A nezaměstnané [illegible] plémě, jehož znamením jest hliněnka a jehož nepřítelem je hlad; oni se stěhují se šramotem s prapory do Hyde Parku a dodávají do blízkých policejních soudů spustlé opilce. Ještě jiný zná East End jako místo, odkud přicházejí žebravé listy; jsou tam nadace uhelné a přikrývkové, všechny po celý rok bez peněz, a každý odtamtud by vždycky rád chtěl „jeden den na venkov". Mnoho mlhavých představ mají lidé o East Endu a každá z nich obyčejně bývá jen prodlouženým stínem nějakého nepatrného rysu.

Špinavé brlohy jsou ovšem v East Endu jako jsou ve West Endu (Západní části). Nedostatek a bída jsou tam, jako všude, kde zástup se nahromaďuje, aby bojoval o potravu; ale neukazujou se často jako nějaká podívaná in natura.

Ulice tato má asi stopadesát yardů (loket) zdélí — vše na totéž brdo. Není to zvlášť pěkný pohled. Špinavý cihlový domek, zvýší dvaceti stop, se třemi čtvercovými děrami pro okna a obdélníkovou děrou pro dvéře, není líbezným předmětem; a obě strany této ulice jsou utvořeny ze čtyryceti nebo šedesáti takových domů v jedné řadě, s jediným společným průčelím. Činí to dojem stáje.

Za rohem je krám pekařův, hokynářův a pivnice. Ty krámy nenalézají se v zorném poli oněch pravoúhlých děr, ale jsou tuze dobře známy každému obyvateli: hokynář chodí v neděli do kostela a platí si v něm sedadlo. Na protějším konci vedou odbočky do ulic méně přísně ctihodných; někde z oken zírá nápis „Zde se mandluje" a někde jsou dvéře bezstarostně otevřeny; jinde sedí na schůdkách vrat umazané ženy; děvčata v bílých zástěrkách chodí do fabrik. Mnoho takových pobočných uliček, jako tolikéž stupňů slušnosti, nalézá se mezi touto a následující končinou brlohů.

V této ulici není obyvatelstva příliš lomozného nebo dotěravého. Lidé odtud nechodí s prapory do Hyde Parku a zřídka kdy se rvou s policií. Je arci možno, že ten nebo onen z nich v některém okamžiku života, vlnícího se nahoru dolů, učinil výpůjčku z uhelného a přikrývkového fondu, ale buď si to kdokoliv, raděj by umřeli, než by uvedli v obecnou známost takovou pohanu; a je pravděpodobno, že už už umírali, než se tomu poddali.

Někteří, kdož bydlí v této ulici, pracujou v dockách, někteří v plynárnách, jiní v té či oné loděnici, jichž několik ještě zbývá na Temži. Dvě rodiny v domě bývají z pravidla, neboť je šest obytných místností za každou skupinou oněch děr domovních; leda že by byli na bytu „mladí nájemníci mužského pohlaví", nebo že by dorostlí synové platili za nocleh a oběd. Co se tkne dorostlých dcer, vdávají se co možno nejdřív. Sloužit za služku je tu společenským poklesnutím, a se sebeúctou lze srovnat zaměstnání pouze málo stojící pod modiststvím a švadlenstvím. Služky na všechny práce lze dostat v mladém věku mezi pobočnými uličkami na tom konci ulice, kde se mandluje, fabričky pak žijou ještě dál, na místech, která se dotýkají končin brlohů.

Každého jitra o půl šesté je tu zvláštní úkaz. Ulice se ozývá hromovými ranami, které se opakují na každých vratech a jež z vnitřku kvituje nevrle bručivý výkřik. Tyto signály jsou výkonem ponocných nebo strážníků, a pobízejí spáče na cestu do práce v dockách, plynárnách a v loděnicích. Dát se budit takovým spůsobem stojí týdně čtyry penny, a o ty čtyry penny zuří divoké soupeřství mezi ponocnými a policajty. Ponocný skutečně provozuje to ze řemesla, ale je pomalu vytlačován, neboť musí sběhat mnoho domů, aby se mu práce

vyplácela. Není snadnou věcí, zabouchat na dvě klepadla vzdálená od sebe tři čtvrti míle anglické a na sto klepadel ostatních mezi těmi dvěma, na všechny přesně o půl šesté.

Z té příčiny strážník, jemuž čtyry penny jsou jenom vedlejším příjmem a jenž se spokojuje menší řadou domů, rychle nahražuje místo ponocného, jehož volání večerní „Devátá hodina minula“ už jen zřídka bývá slýcháno.

Bouchání a odpovídající výkřiky utichnou, pak rozlehne se lomoz otvíraných a zavíraných dveří a dupot nohou spějících do docků, plynáren a loděnic. Později slyšáno je opět zavírání dveří a pak cupot dětských nožek, starostmi a hořem obtížených, jež klušou hrozně ohyzdnou ulicí do ohyzdné obecné školy, vzdálené tři ohyzdné ulice. Pak je ticho, leda že tu a tam ozve se přidušené drhnutí a slaboučké zanaříkání nemocných nemluvňat. Potom znova cupot drobných nožek do docků, plynáren a loděnic s tatínkovým obědem v pánvici, zaobalené červeným ručníkem, a zase cupot do obecné školy. Na novo drhnutí a znova úpění, snad i slaboučký nějaký pokus, vyzdobit tu a tam pustou prázdnotu oněch čtvercových děr okenních tím, že se nalije vody do ohyzdného květináče, plného špíny. Na to přichází klus drobných nožek rovnou do obdélníkových děr dveří, ohlašující pomalejší kroky umouněných dělníků; po celé ulici zápach pečených ryb; soumrak večerní; rvačky kluků po ulici, snad i mužů na rohu nedaleko pivnice; spaní. A to je kronika dne v této ulici; a každý den je beznadějně pořád stejný.

Každý den, to jest: kromě neděle. V neděli ráno vyplývá z polootevřeného krámu pekařova okolo rohu vůně koláčů, a drobné nožky klušou po dlažbě pod kouřícím se břemenem hovězího masa, bramborů a pudingu — to jsou šťastné drobné nožky, obuté do nedělních botek, má-li otec dobrou práci a přinesl-li domů všechnu svou mzdu: ne jako ty ubohé malé nožky v rozbitých botkách, nosící tělíčka v nuzných, tenkých hadřících, týchž ve všední den i ve svátek, je-li otec bez práce nebo nemocen nebo opilec, a jejichž oběd nedělní lehce dá se spravit doma — je-li tu vůbec jakého oběda.

V neděli ráno ta ona hlava rodiny objeví se na ulici v podivném černém úboru, s nesčíslnými záhyby a vráskami u švů. Jim po boku a v patách klušou nepokojné drobné nožky, a ze spoda jejích těsných sametových čapek a slaměných klobouků vyzírají slavnostně nabrané tvářičky, vydrhnuté, až se lesknou.

Tak upraveni a vyšňořeni putují vážně šerednými uličkami do ohyzdného kostela, kde už jsou shromážděni jiní v podobném úboru a očekávání, a tam dvě hodiny snášejí kázání, zběsile jim vyhrožující ohněm pekelným.

Ale většina mužů leží si v košili a kalhotách po postelích a čte nedělní noviny, kdežto některé vyženou z domova bloumat po ulicích, aby nepřekáželi domácí práci, a ti čekají, až se výčep piva za rohem otevře. Tak míjí neděle v této ulici, a každá neděle je na vlas stejná jako jiná neděle, takže jedna jednotvárnost přerušuje se jen jednotvárností jinou. Pro ženy však je neděle zrovna jako všední dny, vyjma že mají ještě více práce. Koloběh týdne přerývá u nich den prádla.

Žádná událost v zevnějším světě nezpůsobuje v této ulici dojmu. Národové mohou vzniknout nebo se ztroskotat, zde však bezbarvý den odbude si svých čtyryadvacet hodin zrovna tak, jak je odbyl včera a zrovna tak, jak je odbude zítra. Ať si jsou venku boje stran, války a poplachy válečné, veřejné radovánky — tím se tu klusot malých nožek ani nezrychlí, ani nezastaví. Ony drobounké ženské, děvčátka z této ulice, které si vedou po mateřsku vůči všem holkám, mladším než ony samy, a vůči všem hochům stejného věku nebo starším, ony drobounké ženštiny budou stejně chodit do trhu s velikými koši a budou pokládat cenu slaniny za hlavní předmět lidských úvah. Nic nezpůsobuje zmatku v této ulici, nic, vyjma stávku.

Nikdo se tu nesměje — život je příliš vážnou věcí; nikdo tu nezpívá. Bývala tu kdysi žena, která zpívávala, mladá žena z venkova. Ale měla mnoho dětí a hlas jí popraskal; pak jí umřel muž a přestala zpívat. Vzali ji domů, na venek, a tak opustila, obsypaná dětmi, tuto ulici navždy. Ostatní ženské tuze se o ni nestaraly. Byla „nanic“.

Na jedné z oněch čtvercových děr v ulici naleznete po zevrubnějším zkoumání, že se liší od jiných. Byl zde učiněn kdysi pokus, upravit ji za krámské okno. Půl tuctu svíček, několik vyschlých cukrových tyčinek, nějaký svrasklý uzený slaneček, něco šněrovadel do botek, a otýpčička či dvě dračcek tvořily celou zásobu krámskou, kterou někdy osvětluje večer malinká lampička parafinová v plechové lucerně, a někdy opět svíčka. Vdova tu bydlí — vyzáblá, kostnatá, se zapadlýma, rudýma očima. Má ještě jiné prameny příjmů, nežli svíčky a šněrovadla: pere a podělkuje celý den, a v noci šije levné košile. Krom toho má nahoře dva mladé nocleháře v nájmu: děti spí v zadní světničce: ona sama snad nespí vůbec. Na její dvéře strážník ráno netluče — vdova budí své nájemníky sama. Ať se podívá na té ulici z okna kdokoli před ulehnutím, buďsi sebe později, pokaždé spatří světlo ve světnici vdovině, kde se ohání jehlou. Je to žena tichá, málo co promluví se sousedy, majíc jiné věci na práci: žena rozhodné povahy, jíž nabídnout uhlí nebo přikrývky by nebylo radno, ba nebezpečno. Ona právě to byla, která nejsilněji opovrhovala onou nanicovatou ženou, jež tu zpívávala; zvýšená trpkost jejího pohrdání pocházela odtud, že ji ona žena kdysi dvakrát spatřila vycházet ze dveří zastavárny.

Ulice ta v celku není špinavá. Vdovin dům je z nejčistších, a děti vdoviny čistotou rovnají se domu. V jediném domě čistějším než dům vdovin, vládne despotická Skotka, která shání se svého nabíleného schodu každého pouličního kramáře a drhne hned kliku dveří, jakmile ji někdo vezme do ruky. Skotka pokusila se několikrát získat si mladé nájemníky, ale pokusy ty skončily ječivými nadávkami.

V celé ulici není ani jediného domu bez dětí, a počet jich roste neustále. Návštěvy lékařovy z devíti desetin týkají se jedině dětí, a příchod jeho bývá hlavním thematem rozhovoru, který ženské vedou přes plot. Přicházejí jeden za druhým, ti malí cizinečkové, prožívat svůj život tak plochý a bezbarvý, jako je každodenní život v této ulici. Přidušený křik ohlašuje, že nová bytůstka přišla se trápit a lopotit celý život v týchž vyměřených kolejích; pozděj klusot drobných nožek a škola; polední hodinka hraní a laškování, kdy láska nakoukne i do této ulice; potom ještě víc klusajících dětských nožek, cizích, nových nožek — a zase dření, křik a chudičký květináč; konec vezdejší roboty, poslední návrat domů, soumrak a spaní...

Když světlo lásky padne do některého kouta této ulice, padne sem časně z rána toho bídného žití, a i pak jen jako paprsek pronikající prachem. Záhy sem padá, poněvadž je jediným jasem, jejž tato ulice vídá, a proto jej očekávají a počítají na něj. Hoši a děvčata, nemotorně zavěšeni pod paždím, procházejí se ulicí nahoru dolů, dávno před tím, než by je byl ve slunnějším postavení životním opustil přirozený zájem pro hru s kuličkami a loutkové domácnosti. „Dělají si společnost“; spůsob toho počínání je domorodý, místní obyčej. Mládež nejprve v párcích „spolu chodí“. Nevyměňují se sliby, není zasnoubení, není milostných řečí. Druh vedle druha chodí ulicí jako voják na stráži, obyčejně mlčky, někdy se hloupým žvastem; neníť tu tanců, ani her, ani výletů na loďkách, ani večírků, na nichž by se mohli stýkat a proto musejí buď „spolu chodit“, nebo neseznámit se. Omrzí-li je vzájemná společnost, není nic snazšího než rozchod a nanovo procházka s někým jiným. Najde-li kdo k sobě vhodného druha (nebo aspoň si to myslí), koupí se prstýnek a dosavadní volné sdružení změní se v pravidelné zasnoubení; ale k tomu nedochází dřív, než až po mnohaměsíčních procházkách. Oběma těmto stupňům říká se bez rozlišování „dělat si společnost“, ale ti, jichž se týče, dělají mezi nimi velice pečlivě rozdíl. Ale přes to i v prvním období procházek by bylo skoro stejně velkou zpronevěrou „chodit“ najednou s několika, jako později, když už došlo na opravdové zasnoubení. Milování v této ulici je věc hrozně smutná, pomyslíme-li na milování jinde. Začíná a končí příliš záhy.

Nikdo z té ulice nechodí do divadla. Byla by to daleká cesta a stálo by to peníze, za které se může raději koupit chleba a piva a obuvi. U těch, kdož nosí černý úbor nedělní, bylo by to hříchem. Nikdo tu nečte básní ani povídek; ba i ta slova „básně“, „povídky“ jsou tu cizí. Nějaký nedělní časopis, odbíraný v několika domech, poskytuje čtivo, na jaké vystačí um této ulice. Tu a tam za čas najde se čtyrákový román mezi poklady dospívající dcery a propadne pak rozzlobené konfiskaci, neboť vzduch této ulice ideálům nepřeje.

Ale i tu jsou jakési snahy. Nedávno dostal se sem do té ulice mladý nájemník, jenž je členem Společnosti pro vzájemné sebezdokonalování. Členství v této společnosti pokládá se tu za jakousi akademickou hodnost; na schůzích konají se rozhovory a čtou články mladými nájemníky, žalostně spokojenými sebou samými, jichž jedinou přípravou pro debaty a spisování je bezedná jejich nevědomost. Neboť nevědomost je nevyhnutelnou součástí zdejších obyvatelů, kteří ničeho nevidí, ničeho nečtou, o ničem nemyslí. —

TŘETÍ VÝSTAVA MANESOVA.

Po ulicích pražských objevil se tyto dny plakát divné disharmonie barev: pan Županský měl Praze ohlásit třetí výstavu našich mladých výtvarníků, v „Manesu“ sdružených, barvy, které nanášel přímo bez zkoušek na litografický kámen, jej oklamaly a z toho vznikl ten šalebný, zarážející plakát. Nerad bych, aby obecenstvo naše dalo se jím postrašit a vyhýbalo se výstavě — vyhnulo by se jí opravdu na svou škodu a na škodu statečného spolku, který letošní výstavou vzal na sebe těžké finanční břímě.

Výstava, tentokrát v Novoměstských sálech u Štajgrů, už svým uspořádáním zevnějším je pěkný kousek uměleckého švihu. Architekt Kotěra, jemuž úprava svěřena, provedl ji s jemným smyslem pro harmonii, jasný přehled, pěkné disposice plošné; na režné půdě plátěné s přitlumenými ozdobami zlatými, pod stropy bělostně a modře drapovanými, vyniká každý obraz, neutlačován sousedem; stěny jsou zladěny, každý výtvor vyznívá plně v celkovém souzvuku — a to právě propůjčuje výstavě „Manesově“ zvláštní půvab noblesy a ladu.

Nejen harmonickým uspořádáním ukázal tu „Manes“, že usiluje o reformu uměleckých výstav domácích, nýbrž i přísným měřítkem poroty výstavní. Prosívalo se několikrát, a leckterý výtvor, jenž by jinde, ku př. na jarmarku Umělecké besedy paradoval, byl bez soustrasti vyloučen. Bez hněvů a uražené ješitnosti tvůrců ovšem se to ne-

vyřídilo. Na výstavě letošní není zlopověstných zátiší, není prázdných žánrů, není ulízaného lžiumění, není sentimentálních pláten pro rodinné listy. — co tu je, visí tu oduvodněně a má plný nárok na pozornost. Jenom... co tomu řekne masa našeho publika, která na výstavách právě hledá a bohužel i kupuje ta zátiší a žánry a sentimentálnosti a ulízaná bezduchá plátna chytrých spekulantů?

Ze 25 umělců, podávajících účet ze své práce poslední doby sto dvaceti výtvory, na první pohled vynikají dva: Fr. Bílek a Max Švabinský. Ti oba budí přímo obdiv, oba vůčihledě rostou.

Bílek stojí úplně stranou pro sebe. Mocná jeho individualita nehledá souvislosti se soudobým uměním; duše jeho, zahloubaná do náboženských problémů, nesmírně vážná a smutná, vyvíjí z hlubin zarážející osobité idey a vise, naproti nimž naše společnost z velké části stojí bez porozumění. Tomu samotáři chýnovskému umění je věc svrchovaně vážná, ba svatá a umění jeho chce opět na pozorovateli, aby stejně vážně a svatě k němu přistupoval. Před výtvory jeho se mlčí; to, co cítíš před nimi, nemůžeš dostat do obyčejných slov. Mlčky, jako vražen do země, stojíš před Golgotou, před Kristem na kříži, před svítivým fantomem matky — co bys tu chtěl vykládat o svém dojmu, vypadne prázdně jako tlach na slova promluvená duchem geniálním.

Max Švabinský vystavil zde z nových prací výmluvný, mistrný, duší naplněný portrét prof. Golla — úžasné umění perokresebné, řadící se opět o stupeň výš k dosavadním jeho podobiznám; přímo proti vchodu, sotva vejdeš, chytne tě perokresba staré ženy, vystupující životně na zelené půdě; a dál dvě ukázky maleb k Máchovu Máji, které svou individuální poesií, noblesou barvy, produševněným pojetím uhodí pozorovatele jako prudký vzlet silného talentu.

Z ostatní družiny dlužno s respektem vytknout poctivé úsilí krajináře Slavíčka o rozřešení světelných a barevných problémů v krajinách, stojících v plném žáru letního slunce; velkou dekorativní výplň Suchardovu, na třech polích líčící návrat z polní práce; pohádkář Panuška vystavil zde karton o princezně, vydané za obět draku — karton plný pohádkové síly a suggesce. Na ostatních krajinomalbách, zdá se mi, lze vidět, že české krajinářství na ten čas je v jakési krisi a zápasí o samostatný výraz s vlivy cizími. Moravský mistr Úprka šťastně a hned na první zkoušky hotově obrátil se k leptům, z nichž několik překvapuje výrazností a životným jádrem. — Drobné umění domácí předvedeno je pěknými výtvory dekorativních nádob A. Boudové.

NAŠE GALERIE.

Hanuš Schwaiger: Slovácká nádennice. Docela prosté théma: postava nehezké chudé ženy slovácké, stahané prací a skloněné lety, v nuzných záplatovaných hadrech, jak jde po práci s kopáčem a s rancem. Nehezký obrázek, pravda-li? Proč si asi umělec vybírá takové nehezké, „neesthetické“ postavy? Proč raděj nám nenamaluje mladou, krásnou dívku v průsvitném šlojíři s laňkou u nohou? Na to je asi taková odpověď: Nejprve je pro něj zjev ten zajímavý proto, že je nový; před ním třeba nikoho nenapadlo, namalovat, „zachytit“ takovou chudou ženu, a to jej dráždí jako samostatný objev. Pak je pro něj zajímava, ovšem svým způsobem, její tvář; zajímají jej ty vrásky, vpadlé tváře se zřejmým utrpením a strádáním. Jemu ta hlava mluví. A všimněte si sami těch líci! Co vidíte v nich? Je v nich jakási zpráva o jejím životě hmotném, o duši její, o jejích vnitřních strastech, čili: je dobře a pravdivě charakterisována? Pohleďte blíž! Zajisté díte: Ano! Vše to je pravda! — Nuže, ve vystižení, v zachycení té pravdy je pro umělce zrovna takový půvab, takové napjaté dráždění, jako pro jiného umělce ve vystižení krásy, třebas té, kterou byste si přáli místo naší slovácké nádennice, se šlojířem okolo mladého krásného těla a s laňkou u nohou. — Ale ještě něco jiného, a tuším nejcennějšího je na tom obrázku. Totiž osobní citový poměr umělcův ke zobrazenému předmětu. Když si mistr Schwaiger vyvolil za théma tu nehezkou, sešlou chudou ženu a věnoval jí kus svého vzácného života (ona chudera! ani netušila, co jí obětuje!), myslíte, že tak činil jenom ze zájmu, jak se říká, hole esthetického? ze zájmu chladně malířského, pouze ze zájmu očí otevřených pro barvy, čáry a tvary? Ne! Zde (a v mnoha takových výtvorech Schwaigrových) mluví něco vyššího: pravý hluboký soucit s ubohou, nešťastnou duší lidskou. A ten soucit právě jako bleskem staví tu nevzhlednou postavu v hadrech do jiného světla, docela nového tobě, čtenáři. Praví teď ten nehezký obrázek: Hle! Tak žijou lidé vedle vás, a kdo z vás to vidí a koho z vás to dojímá? A když přijde umělec realista, aby vám to dle pravdy ukázal, co je odpovědí vašich zvrácených myslí? „O jé! to je . . . n e h e z k é!“

To k vám mluví umělec. A v tom je nepopíratelná modernost jeho, kterou mu u nás tolikrát v pohodlném papouškování byli upírali.

Dr. FR. DRTINA.

ŘECKÝ NATURALISM.

(Úvahy kulturně-historické.)

IV.

Politický význam měl v Řecku též ž i v o t r o d i n n ý, politickými zřetely bylo určováno postavení ženy v národě řeckém. Je pravděpodobno, že vývoj směřoval od rodinného života k celku státnímu, v němž rodina se jaksi ztrácela. Aristoteles to uznává, když praví, že jen v nejstarších dobách, dokud žili patriarchálně v rodinách pro sebe, vládl každý o vlastní vůli ženám a dětem, že však výše nežli rodina a nežli obec jest stát, poněvadž

HANUŠ SCHWAIGER.
SLOVÁCKÁ NÁDENNICE.

dostačuje sam sobě. To jest vlastní útvar přirozený, a člověk od přírody je bytostí, jež potřebuje společnosti státní.

U Řeků v poměru ženy a muže bylo málo romantismu, řekli bychom moderně. Toliko v dobách mystických, v básních homérských nalézáme vzácné příklady pravé něžnosti a důvěrnosti rodinné. Třeba jen připomenouti Odyssea a Penelopu, jež po dvacet let očekává chotě vzdáleného, zachovávajíc mu věrnost v srdci svém a stírajíc slzami lože manželské, nebo Hektora a Andromachu i dojemné jich loučení na hradbách Trojských, nebo rozkošné setkání se Nausikay, dcery krále Faiackého s Odysseem a pěkné přání, jež Nausikaa pronáší k družkám svým, jata jsouc krásou a ztepilostí Odysseovou: „Kéž jednou taký muž manžel můj se nazývá, bydlí na výspě naší a zůstati kéž se mu líbí“. Za doby však největšího rozkvětu předních států hellenských manželství a rodina jsou posuzovány jako instituce státní. Manželství jest prostředek, aby byl zajištěn dorost občanstva zdravý a statečný. I spisovatel tak střízlivý jako Xenofon uznává, že při sňatku nemá býti v přední řadě přihlíženo k osobní náklonnosti, nýbrž že má býti sledován cíl vnější, jenž jest trojí: 1. aby byl zachován rod a zajištěno potomstvo, 2. aby otci dostalo se podpory a ochrany ve stáří, 3. aby se opatřilo účelné rozdělení práce tím, že muž stará se o záležitosti vnější, obecní, a žena spravuje domácnost.

S tímto názorem prosaickým souhlasí přirozeně i mnohé jiné zvyklosti: u většiny států řeckých bylo zákonitě dovoleno — právě v zájmu celku — aby rodiče dítka nezdravá a slabá po narození odhazovali a utráceli.

Mnohem dále postoupili theoretikové, zvláště Platon ve své Politeji: u Platona život rodinný úplně se ztrácí v životě státním. Všechny styky muže a ženy mají býti podle něho regulovány státem, dítky ve státních vychovatelnách mají býti společně kojeny, živeny i odchovávány, neznajíce rodičů svých a rostouce jedině v zájmu velké rodiny státní.

Přirozeno, že za poměrů těchto žena byla muži podřízena. Než i tu jest zaznamenati ojedinělé hlasy odchylné, jako na př. Platona samého, jenž hlásá absolutní rovnost obou pohlaví a důsledně tudíž také požaduje, aby i na vojnu žena šla, a básníka Euripida, že co do práv svých muži úplně na roveň má býti postavena.

V.

Naturalism řecký však zvláště význačně zračí se ve způsobě, jak člověk řecký pohlížel na ž i v o t a s m r t. Zde zejména rozdíl názoru řeckého od pozdějšího přesvědčení křesťanského důrazně se uplatňuje.

Celý životní názor řecký tkví v půdě života vezdejšího, přirozeného. Člověk řecký oddává se pevné víře, že v životě tomto lze dojíti pravé blaženosti. O životě posmrtném, záhrobním, ani mnoho nepřemýšlí, ani nemá představ ustálených, hotových. Láska k životu vyvozuje u člověka řeckého neurčitou hrůzu před smrtí anebo bezstarostnost o to, co po smrti bude následovati.

Řek neklade ideálů svých v život záhrobní. Představa o nebi a pekle je mu celkem cizí. Zde na světě, v bytí tělesném i smyslném touží dojíti nejvyšší možné blaženosti. Zvláště charakteristická pro řecké nazírání jsou slova, jimiž o věci se vyjadřuje duch Achilleův k Odysseovi, když tento navštívil podsvětí: „Raději chtěl bych žíti na zemi jako nádenník někoho nemajetného, nežli vlásti zde mezi mrtvými, jichž není již.“

Život posmrtný jest jakoby stín života skutečného, pozemského. Řeku byla smrt smrtí v hrůzném slova smysle, ne počátkem nového žití, jak věří křesťan. Člověk řecký lnul příliš k životu. Dobře dí Göthe ve své „Italienische Reise“, že náhrobky staré vesměs mají spíše vztah k životu nežli ke smrti. Co znázorňují náhrobky řecké a římské? Vizme některé: Tam stojí otec a matka, majíce syna svého mezi sebou a hledíce druh na druha s nevyslovitelnou důvěrou k přírodě ... Tam zase otec, jakoby odpočíval na svém loži a očekával, že se pobaví se svou rodinou ... Nikde nespatřujeme rytíře v brnění, an klečí a očekává veselé vzkříšení z mrtvých ... Osoby, jež umělci staří na náhrobcích nám představují, nevzpínají rukou svých, nedívají se do nebe. Jsou po smrti, čím byli na zemi. Stojí si po boku, jakoby spolu rozmlouvali.“

Zkrátka, člověk řecký k životu lne v té míře, že věří v něj i v záhrobí. Tak žití vezdejší prodlouženo, aspoň v umění, i za život posmrtný, a představa o zmrtvýchvstání byla Řekům úplně cizí.

Toliko mysterie podávaly vyvoleným zasvěcencům představy určitější o životě posmrtném. Dí o nich Pindar: „Požehnaný jest ten, kdo viděl tyto věci, dříve než vstoupí pod dutou zemi. On zná konec života a zná jeho počátek od boha daný.“

Ale v podsvětí tomto není již pravého žití. Tam dlí duše, odloučena jsouc od těla jako pouhý stín bez citu a myšlení. Vědomí a dřívějších smyslů může na chvíli jen nabýti, napije-li se krve. A pokud později o bytí tom určitější představy se utvořily, vrcholily zase v domněnce, že jest život posmrtný vlastně nedokonalým pokračováním života vezdejšího: Minos v podsvětí jako na zemi jest soudcem, Orion loví atd.

M. v. EGIDY.
O PRAVDIVOSTI.

Podstata pravdivosti záleží v tom, aby jiní nebyli klamáni; při tom první předpokladem je, aby člověk byl pravdiv sám k sobě, aby sebe sama neklamal. Být pravdiv znamená: tak mluvit, tak jednat, tak žít, tak se projevovat, aby naši bližní nabyli o našem vniterním stavu představy správné. Pravdivost souvisí co nejúže s jasností. Nestačí tedy, nemluvíme-li hrubých nepravd, nelžeme-li, nevydáváme-li křivého svědectví, nýbrž my musíme být naplněni úsilím po pravdivosti, musíme dbát, abychom bližnímu o sobě zjednali jasnost.

Toto úsilí o pravdivost musí být rozvíjeno už v dítěti. Dítěti musí se stát potřebou, aby bez zatajování upřímně povědělo vše, co zaměstnává nebo dokonce tíží jeho duši — puzení poctivosti. Toho se doděláme, budeme-li opatrně nakládat s prvými náklonnostmi dítěte k nepřesnosti, nejasnosti, zatemňování. Vychovatel (rodiče, učitelé) nesmí hned beze všeho s počátku pracovat s pojmem „lež“. Dítě zprva „nelže“ vůbec; praví-li něco nesprávného, je to buď omyl, buď obava z následků jeho drobného zločinu. Zaplašíme-li tu obavu dítěte laskavostí, probudíme a upevníme-li dítěti důvěru, že následky, jichž se má nadíti za své konání, nalézají se v poměru (dítěti pochopitelném) k jeho vlastnímu vědomí viny: podnítíme v něm puzení poctivosti; k té laskavosti pomůže nám nejbezpečněji vzpomínka na naše vlastní dětství, tudíž i porozumění dětských poblouzení.

Toť vůdčí hledisko, jež musíme přenésti na veškerost života, na život domácí i veřejný, na život dle povolání a práva, na obchod a společenský styk, na obchování s krajany i na styk mezinárodní. Nesmíme posuzovat odchylky od normálního a ideálního stavu přísněji, než vyžaduje vychování druhého; smíme odchylku od toho, co je „vlastně“ správno či předepsáno, odsuzovat jen tou měrou, pokud je zde „vina“. Na kolik my sami budeme soudní, spravedliví, laskaví, snášeliví, shovívaví, na tolik i jiní nabudou odvahy, aby byli pravdivi. Neboť: konec konců celá otázka pravdivosti — pokud prohřešování proti ní není pouze zlozvykem — jest jedině a pouze věcí odvahy. Je-li vnitřní odvaha nejušlechtilejší vlastností člověka vznešené mysli, je pravdivost jeho bytosti vlastností nejcennější.

× × × ×

(Obrázek z veřejného života amerického.) William Jennings B r y a n, známý politik severoamerický promluvil nedávno v Kentském divadle ke studentům university chicagské. Bryan objevil se na řečništi za trvalého jásání mládeže — profesoři opatrně se uschovali inkognito v zadních lavicích — hurrá hřmělo divadlem, studenti spustili na uvítanou politický kuplet o Bryanovi s hromovým refrénem „Kdo je Billy Bryan? První ve válce, první v míru a první v srdcích Chicaganů. Rumpty pum pum! rumpty pum pum! pum! pum!“

Předseda studentské rady uvedl Bryana. „Moudrost je hlavní věc,“ zvěstoval, „proto si opatřujte moudrost! Moudrost neomezuje se na jediného člověka, ani na jediné místo. Někdo třeba v New Yorku je autoritou o tom, jiný v Kalifornii je autoritou zas o něčem jiném; úkonem university je tyto muže shromážditi, utvořiti jakýsi „trust“, chcete-li „trust moudrosti“ pro zdokonalení mužův i žen i lidského života.“ Zavíraje svou řeč, pravil předseda: „Bylo by zbytečno, abych vám předváděl muže tak veleznámého americkému obecenstvu jako je p. Bryan!“

Bryan povstal a uklonil se.

„Dámy a pánové!“

„Hurrá! Ať žije příští president!“ vykřikl jakýsi nadšenec. Ozvalo se mnoho hlasů přizvukujících, ale většina shromáždění zůstala klidna.

Pan Bryan učinil přestávku, aby odhadl hlasy pro něj znějící a pak pokračoval:

„Najdu-li, že je někdo sobecký, cítím, že jsem padl na osobu sobě příbuznou. (Smích.) Cítím vždy, že tak trochu se nehodím do společnosti lidí, kteří prohlašujou o sobě, že jsou dokonale nesobečtí, nebo spíše: cítil bych to vždy, kdybych jim to věřil! (Smích.) Mohu dokázat pomocí vás, že každýkoli váš soused je sobecký, a mohu dokázat pomocí každého souseda vašeho, že vy jste sobci též. (Smích.) Ale místo abych se pokoušel předělat vaši přirozenost lidskou, vše, co si troufám udělat, je, že vám ukážu v y š š í sobectví a širší zájem, než jakého jste si dosud byli hleděli. Pravím tedy, že nehlásám učení nesobeckosti, dím-li, že každý občan by měl dávat přednost vítězství toho, co je nejlepší, před vítězstvím toho, co on snad za nejlepší pokládá. (Potlesk.) Mám za jisté, že v tomto shromáždění jsou republikáni. (Potlesk.) Těší mne, že jsou. (Velký potlesk a smích.) Republikáni, měli jste radost, když jste mně v r. 1896 dali výprask. Vím, že jste měli radost! Čet' jsem to v novinách (Smích) a nemám nejmenší pochybnosti, že byla to vaše poctivá víra, že by moje zvolení bylo zlou věcí pro tuto zemi. Věřím, že velká většina národa měla v té věci poctivé přesvědčení, a když jsem se dověděl, že kterýsi šedovlasý muž v den volby padl na kolena a děkoval Bohu za to, že země byla mne ušetřena, nepochyboval jsem o poctivosti onoho člověka. Ale když jsem se dověděl, že v následujícím třiletí změnil své smýšlení, byl jsem ještě radši!“ (Smích a potlesk.)

„Mluvím rád ke studenstvu, poněvadž studenti mají myšlenky. Mluvím rád ke studentům, protože budujou své životy na velkých základních zásadách. Když člověk sestárne, když ho jeho zaměstnání úplně stravuje a když se ocitá v pokušení, aby si narobil peněz nepravými prostředky, zapomene snad na přikázání „Nepokradeš!“, ale student nezapomene. — Žádá-li si člověk krást ve velkém měřítku, snad má chuť opravit toto přikázání, aby znělo: „Nepokradeš — v drobném měřítku!“, ale student ho tak neopravuje. Student staví svůj život na ideálech, snaží se napodobit to, čemu se obdivuje. — Chci si proto vyvolit za text dnešního odpoledne přikázání „Nepokradeš!“ (Velký potlesk.) Nepotřebuji vám říkat, že nesmíte jít na silnici a krást, neboť vaše vlastní opatrnost vám poví, že to není bezpečné. Přeju si

vám říci: že o nic víc nemůžete dovolit krást, když krádež je odměna ctí a hodnostmi, nežli když je bezectností; že o nic víc nemůžete dovolit krást nepřímo, než můžete dopustit krást přímo; že o nic víc nemůžete dovolit krást pomocí zákonů, než můžete dopustit krást proti zákonům! (Potlesk.) Mravní povaha tohoto skutku není určována počtem osob v něm súčastněných, ani methodou, dle které je vykonán. Mravní ráz tohoto skutku naléză se v záměru člověka, vzít si to, co náleží jinému, a není pražádného rozdílu, vezme-li mu to na silnici nebo z domu, za dne či v noci, proti ustanovení zákona lidského či pod zástěrou zákonodárství. A zanechám-li zde dnes v mysli každého studenta t e n t o ideál, nemluvil jsem marně!"

× × × ×

* Desatero přikázání spracoval anglický básník Arth. H. Clough ostře nabroušenými verši, jimž dal název „Nejnovější desatero". Podáváme je prosou:

Jen jednoho Boha budeš mít ....
....
Nebudeš modlářsky uctívat rytých obrazů — vyjma běžné peníze!
Nepřísahej vůbec: neboť klej jak klej, nepříteli tvému nebude proto hůř!
V neděli buď v kostele — poslouží ti to zachovat přátelství světa!
Cti rodiče své! to jest všechny ty, kteří ti mohou pomoci vzhůru!
Nezabiješ — ale nemusíš tuze usilovat, abys koho zachoval na živu!
Cizoložství se nedopouštěj: zřídka kdy z toho nějaká výhoda!
Nepokradeš! Prázdné to hrdinství, když tak výnosno podvádět!
Nevydej křivého svědectví: nech lži dost času, aby lítala vlastníma křídloma!
Nepožádáš...! ale tradice schvaluje všechny formy konkurence!

× × × ×

* Jaká má být knihovna, aby se mohla jmenovat „slušná"? V Anglii na to odpovídají tak: Chlubit se, že máte dva tisíce knih, bylo by nesmyslem; zrovna tak byste se mohli chlubit, že máte dva kabáty. Po prvních dvou tisících knih nastávají obtíže, ale dokud jich nemáte deset tisíc, čím méně mluvíte o své knihovně, tím líp. Teprv po deseti tisících můžete začít mluvit!

* O vychválených pašijových hrách v Ober-Ammergau pověděla zajímavé slůvko Christliche Welt: „Ať si byly sebe hlubšími náboženské a duchovní zájmy, které snad působily na herce i posluchače Pašijí v dřívějších desetiletích, to období už minulo a dostavily se místo nich duch obchodnický a pouhá žádostivost nového druhu zábavy. Hra se zvrhla v divadelní představení, jež směřuje k tomu, aby z nejsvětějších věcí v dějinách učinilo pouhý prostředek k nervovému rozčilování, a k ukájení nízké touhy po zábavě. A osoby hrající, zejmena představitel úlohy Kristovy, staly se předmětem hysterického zbožňování slabomyslných ženštin a ztřeštěných Američanů, docela po způsobu, jakým bývají zbožňováni svými ctiteli hrdinové divadelní."

× × × ×

* Londýnský týdenník „Clarion" zavedl si pěknou a barvitou rubriku, nazvanou „Za kulatým stolem". Kdo si ze spolupracovníků přisedne, musí něco vyprávět, ať to cokoli: úryvky ze vzpomínek, cestovní drobty, pohledy do společnosti, básně atd. Tak vznikne v každém čísle poutavá směs, kterou i omrzelý čtenář, utíkající před potištěným novinovým papírem, s chutí si přeříká. V čísle, které mám před sebou, vykládá jeden o otroctví anglických dětí v továrnách, druhý posmívá se relativnosti názvu „nový", uváděje řadu věcí starých a prastarých, které dnes se objevujou opět jako nové, třetí poeticky popisuje procházku svou za časného jitra v přírodě, čtvrtý a osmý a desátý zpívá politickou nebo sociálně zabarvenou píseň, pátý upozorňuje na pokroky Žaponska a snahy mládeže žaponské, studující ve velkém počtu na evropských universitách (a co? politickou i sociální ekonomii, bankovnictví a finančnictví, vědy o státech a vládách, obchodní nauky a spřízněné obory!); šestý kritisuje slabé stránky soudní a policejní praxe anglické, sedmý ostře se staví proti panské zábavě, pořádat štvanice na vysokou zvěř, atd.

× × × ×

* Literární tingltangl zařídili si v Mnichově; v čele stojí známý spisovatel E. Wolzogen. Toto originální variété je upraveno na snadné kočování; chystá se totiž později na cestu po větších městech německých.

* Vyšla sbírka dvanácti zajímavých podobizen skladatele J. Brahmsa, krom jedné starší vesměs z doby poslední. Jsou to momentky paní M. Ellingerové ve Vídni, kde Brahms často rád prodléval, a to právě dodává jim zvláštní poutavosti.

* V pondělí 15. října zemřel v Praze skladatel Zdeněk Fibich. Přineseme o něm v některém z pozdějších čísel studii, kde vytkneme své stanovisko k němu a svůj úsudek o jeho hudbě zřetelněji, než by nám bylo možno dnes.

* Londýnská studie „Ulice", kterou dnes přinášíme, vybrána je z knihy A. Morrisona Tales from the mean streets (Povídky z bídných ulic). Morrison není umělec, líčí suše, spíš reportersky, ale má zásluhu, že první si troufal zajít do neznámých koutů londýnské chudiny, do končin brlohů (slums) a ukázal jiným ohromné pole látek dosud netušených.

* Smíchovské divadlo Švandovo proměnilo se překvapujícím způsobem za dva měsíce tiché práce z nevábného, těsného, nepohodlného a jinak odstrašujícího stánku Thaliina v divadélko útulné, příjemně domácně se zamlouvající, úpravné a pohodlné. Posedíš si v něm s chutí, třebas se v tobě ozývají všeliké námitky proti volbě rozpustilých, ba neslušně bujných kusů, které (bojíme se) divadélko hodlá si obrat za svou specialitu. Pravda, hraje se tam toto zboží s břitkostí, ostrým tempem a s ohnivou živostí („Dáma od Maxima"!), jaké jsme už dávno u nás neslyšeli — ale věru, že bychom raděj viděli Švandovo divadlo na cestách kdysi tak úspěšně nastoupených: na cestách ke stvoření a u s t á l e n í intimní scény pro moderní dramatickou tvorbu činoherní. —

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 28. října 1900. Číslo 5.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

GAMMA.

HOSTÝN.

Zdálo se, jakoby vítr, který se studeně rozfoukal na marianský svátek, shaněl si na jednu hromádku kde jaký pestrý květ. Spádné prostranství před Hostýnem kvetlo poutnicemi a poutníky, a neustále zněly nábožné melodie i drnčivé zvuky plechových nástrojů, které zdola ohlašovaly nová procesí. Živo, barevno a hlaholno všude, třeba studený vítr ostře se zahlodával do ramen ženských pod lehoučkými, nadulými bílými rukávci. Slovácká hudba vyhrává pobožnou a do nezvyklé výšky, výš, ještě výš vytahujou nápěv výskavé hlasy děvčic, výš — ne, už není možno výš! a přec ještě výše! Hoši jak jedle, v bílých halenách černě vyšitých, děvčata, jak by k tanci jim svižné nohy hrály, ač ušly hodně mil a celou cestu zpívaly a celou cestu nesly křížem přes prsa převázané bílé šatky se zásobou potravin. Zdravý, nenakažený lid, mužské postavy jak bronzové — tu ten stařec s imposantní, výraznou, typickou tváří — jen ženy jsou záhy stahané, jako oškubané tvrdým životem, skloněné starostmi.

Cikánky se tu mihly, škůdnýma očima slídíce po krádeži. Odhadujou tlumoky, míří na uzle a čekají na soumrak a noc, až umdlení poutníci usnou v ambitě na kamenné podlaze.

Tu jiné procesí slovácké. Ale tomu hudba nehraje, ani hlasy nezní výskavě; jdou z daleka, dva dny jsou na cestě, nuzujou se a trpí, několik jde jich boso a ti staří v zadu pokulhávají už. Z Teplé jdou, od Trenčína, chudý lid, nefuriantský, zmožený a záhy sestárlý bídou, slováckou bídou. Každý má jen několik krejcarů, úzkostně svázaných do šátku — sotva má kdo víc než desítník; ty krejcary jsou krušně sehnány, na oferu, na svěcenou vodu do džbánečku domů, na chudičký nocleh; v rancích nesou si kus černého, tvrdého chleba, trochu sýra nebo sádla v hrnku — z toho žijou těch pět dní, které musí vynaložit na pouť.

A ještě chudší a smutnější jdou, v nuzných lehkých šatech, tiše se škrabou do vrchu — řekl bys, nevyškrabou se. Staré ženy těžce dýchají, hlas předzpěvákův už se zlomil, ale k vůli lidem se napíná ještě z posledních sil. Zpívají táhlou pobožnou píseň — člověk musí k tomu vidět ty tváře umdlené dřením a bídou, aby porozuměl neradostné zbožnosti tohoto lidu, který hledá, hledá nad zemí toho posledního, k němuž by se uchýlil. Nalézá jej?

Po schodech ke kostelu plazí se řada lidu, zdlouhavě vylézají, čela hluboko sklánějí, líbají prach, modlí se a do prsou bijou; na každém schodě opět a opět totéž. Nejzáze pomalu plíží se po kolenou ubohá, nemocná žena: ještě ani ke schodům se nedoplazila, neboť ubylo jí sil dlouhou cestou a dítě v náručí nemocné se jí protížilo. Leze pomaloučku, věru! nedoleze! Ve zjevu jejím je tolik truchlivé, zrovna nelidské pokornosti — nemůžeš se ani dívat na tu strašnou poníženost zubožené duše. Leze a staví se, z hluboka dýchá, a zase plazí se po kolenou s dítětem i se smrtelnou svou nemocí v prsou, a líbá prach na schodech. A kolem ní, po schodech pořád ten barevný, rušný dav vzhůru leze, leze, leze . . .

Odvrátíš se a zamyslíš: Tak blíží se zde člověk ke svému Bohu, o němž ho učili, že je nejdobrotivější otec! A ti tu lezou jako by nahoře je očekával zuřivý, rozpálený Moloch, nenasytný lidské krve, před nímž lze se uchránit jen nejkrajnější pokorností!

*

Vítr věje a zmítá tou ohromnou pestrotou jak polem makových květů. Odmyslíš-li si motiv, proč sem ti lidé přišli, a díváš-li se na celek čistě estheticky — jaký to krásný pohled! Mnohobarvost, s energickým základním tónem červeně a běli se odráží tak delikátně od temné okolní zeleně lesů: cítíš organickou nutnost, která vyvolala malebný kroj lidu z té krajiny, a pochopuješ ji jako nutnost esthetickou. Co znamená malebný kroj pro krajinu, může posuzovat jen duše umělecky rozpoložená. Mizení kroje, odkládání jeho jest vyřezáváním malebných elementů z krajiny, která tím rozhodně trpí a ztrácí. Co značí pro život, ochuzovat kraj a okolí po stránce esthetické, nechci tu rozbírat, ale tolik dím: je to snižování úrovně životní. Kroj malebný je tolik jako kus práce přírodní, jsou to květy a motýli, jimiž půvab krajiny se zdvihá, a

bez nichž krajina upadá v šedivou, mdlou, zoufalou jednotvárnost.

Kroj malebný ovšem mizí! Viděl jsem slováckého hocha, který do pasa byl oděn po domácku, ale navlékl na sebe sprostou komisní kazajku vojenskou; viděl jsem děvčata, u nichž živé barvy, v lidu oblíbené, ustupovaly bezvýrazné modři městské; viděl jsem vedle hochů v krojích nevzhledné, šedivě truchlivé postavy mládeže, která se už oblékla do civilisovaných, židovských hadrů, jaké nosí v okolí Prahy pepíci. Byly to smutné karikatury, ohyzdné na pohled — a šeredné vystřízlivění krajiny, s nímž duch trochu poetičtější smířit se nemůže.

*

Máš cítit soustrast s tím lidem, který se sem hrne v tak valných zástupech, neboje se útrap pěší cesty, nepohodlí a i hladovění? Či máš se divit s respektem síle jeho víry?

Stranou od kostela, u kapličky, vytéká studený pramen. Obyčejná pitná voda, řekl bys. Nikoliv! U toho pramene hostýnského tísní se lid, do džbánečků a lahviček nachytává si té vody, chytrým obchodníkům z okolí za ni platí, a pak s pobožnou úctou odnáší si ty džbánečky a lahvičky domů, jakoby si nesl elixír věčného života.

Kus dál zřídili rozsáhlou jakousi podlahu z dlažek šamotových a do ní nadělali asi šest rozsáhlých, dlouhých koryt. Voda hostýnská sem se jednou denně napouští — a v té vodě dobré dušičky poutnické, sotva přišly, nohy si myjou. Řady jich tu stojí, vedle sebe, myjou se horlivě — neboť voda ta zhojí všechny nemoci. Je zdrávo umýt si nohy ve vodě, kde se už rozpustila před tím špína tisícerých noh jiných. Je to úžasný kal špíny; nohy nemocné a stižené kdo ví jakou nečistotou bez dohledu se tu drhnou, aby se uzdravily, a po jejich koupeli sta nových dobromyslných poutníčků přichází, aby ve hnusné, nakažené vodě zabezpečili sve zdravé nohy ode všech nemocí.

*

Zástupy vede sem důvěra v zázračnou panenku Marii, která na Hostýně divy tvoří, aspoň v nebi rozhodně velké slovo zmůže. Ta zázračná panenka Maria kdysi se zjevila pasáčkovi, který nemaje barev, aby ji vymaloval, sáhl po rose nebeské, nasycené duhovými barvami, a tak rosou zachytil své zjevení. A ten obraz je nadán velikou mocí, jenže . . .

. . . jenže nevisí na Hostýně, nýbrž dole v Bystřici. Ale to není třeba lidu vykládat. Lidu vůbec mudrovat není zdrávo, myslí si ctihodní P. P. jezuiti na Hostýně.

*

Zvláštní věc, že naši lidozkumci neobrátili dosud své pozornosti podrobněji na tuto náboženskou stránku našeho lidu! Je v tom snad takové nebezpečí? Jak vlastně vypadá skutečné náboženství lidu? Jsem přesvědčen, dle svých zkušeností, že u nás v lidu vladne dosud čistokrevné staré pohanství. Kdyby naši folkloristé se choulostivé věci nevyhýbali, zjistilo by se nepochybně k nemalému úžasu naší pokrytecké veřejnosti, že staré originální názory pohanské žijou houževnatě dál. Vzpomeňte si na tu úžasnou pokoru plazících se poutníků! Rozvažte si, co to pro náboženské přesvědčení lidu znamená, věří-li se, že obrazy a sochy mají moc zázračnou a některé z nich zvláště velikou zázračnou moc.

Co vlastně konec konců leží na dně všech poutí a procesí? Co značí víra, že modlení na některém místě má účinek mimořádný a na jiném — nemá? Co ty oféry a skládané peníze?

Vizte zde: Prodávají tu malé voskové výrobečky, po krejcárku. Jsou to oféry: ruce, nohy, prsa, oči, dům, kůň, kráva, muž, žena. Co kdo si přeje, to koupí a obětuje v důvěře, že tam nahoře bude vyslyšen. Nuže, co znamená tento zvyk? Jak lze jej srovnat v duši lidu s poučováním kněžským, že Bůh je vševědoucí a nejlépe ví, čeho nám třeba? Nač upozorňujou ty dobrácké dušičky milého pána Boha, že by si přály to a to, a že jim chybí ono a tamto? Chtějí šmahem něco dobrého (co j i m zdá se dobré) — což nevědí ty pohanské duše, že i zlo pochází od Boha, že i za to by mu měly být vděčny, neboť neznají ani, co je vlastně zlo a nesměřuje-li naposledy k dobru! Snad vědí, ale . . v hloubi svého pohanského srdce nevěří; pochybujou docela po pohansku, že by zlo bylo nutnou protiváhou dobra, že by bylo v řádu světa a v úmyslu božím. Zlo oni posuzujou se stanoviska vteřiny, svého krátkého sobeckého živobytíčka a s výše svých mravenčích kopek, a proto žádají na nesmírném duchu řídícím svět, aby k vůli nim zvrátil své záměry a povalil logiku dějinnou — za krejcarovou voskovou oféru!

*

Ty žluté krejcarové oféry! S takovou zbožností a vírou je ti domýšliví sobci předkládají pánu Bohu — a hle! sotva byly obětovány a poutníci odešli, sebere je kostelník, prodá bez okolků kramáři na prostranství, a tak oféry kolujou, kolujou, až zčernají špínou, sejdou a rozlámou se. Ti dva jsou spokojeni s pohanstvím, kramář a kostelník. Ale jen ti dva. Jiní dosud spokojeni nejsou.

Ze dveří hostince proti kostelu jak sud se vyvalil otylý hostinský. Býval dřív svobodomyslným žurnalistou, teď živ je z poutníčků, tloustne v bázni boží a rozšiřuje svůj neocenitelný obchod. Ryčno a dýmno je neustále v jeho hospodě, vše plno

různých sort lidi: v nejlepším oddělení velebníčků, a tak dál až po prostý lid, který se tlačí v rozsáhlých místnostech. Ale není spokojen, kulatý nájemce hospody, neboť příliš mnoho je chudoby mezi lidem. A ten chudý lid, ta majorita, je holé zlo pro hospodského na poutnickém místě; neutrácí, nenocuje za peníze, nýbrž v ambitech na holé zemi přespává, třeba i na neřesti při tom dochází. Přílišná majorita, se stanoviska hospodského rozhodně špatné zařízení na světě!

Ale není to jediný nespokojenec.

Kus cesty odtud staví se rychle a horlivě řada staveníček: křížová cesta, nová „atrakce“ pro Hostýn. Ovšem sešeredí se tím okolí, pěkný pohled na les, tiché prostranství bude přerváno nehezkými těmi stavbičkami, natlačí se sem nová řada kšeftýřů a handlířů, rozmůže se tu sprostý zištný světský hluk, jenž bude ubíjet drváčnictvím svým každé povznesení mysli k Bohu... ale ponese to... Jenže: mohlo by to nést víc a proto nejsou spokojeni ctihodní P. P. jezuité, kteří tam nahoře na Hostýně nejpříšernějšími malbami pekelnými děsí trnoucí dušičky věřících. Nejsou spokojeni! Zázrak nejde! Jen docela malý zázrak, takové malinké nedopatřeníčko boží, maličký anakolut z vazby světové logiky... a jsou tu moravské Lourdes, které udělají kariéru!

*

Zamýšleje se o tom lidu a jeho učitelích stál jsem na prostranství s přítelem T. v dujícím větru. Celé prostranství kypí barvami a životem, z krámců už žlutě planou světla, mládež tlačí se okolo nich, nakupujíc pouti a vyřizujíc své důležité záležitosti lásky.

Tu oči naše ulpěly na drobné, prosté, krásné sceně. Skupinka mládeže slovácké, hoši okolo patnáctiletého děvčátka, stáli několik kroků od nás. Hoši jak břízy, ve smíchu a umlouvání, jen její hoch, štíhlý a pružný, stál jaksi zachmuřen. A proti němu stála ona, na srnčích nožkách, líbezné mladé tváře, barvitá a smavá jako květ, a vzhlížela do jeho pohněvaného obličeje s takovou čistou, nevinnou myslí a krásným pohledem. To byla „radostná pobožnost“ v té její obětované mladé lásce. Rysy její hlavy měkce a spanile vystupovaly v žlutavé záři velikého vycházejícího měsíce, oči svítily vesele a cudně — Manesovský obrázek. On stál hrdě, jako by ta její láska byla mu něco samozřejmého; žádné prázdné seladonství velkoměstské se v něm nehnulo — byl to přirozený projev jeho mužství, jako přirozeným, nezkaženým projevem byla její mladinká, čistá láska. Ještě na vteřinu zasvítil nám úsměv její, oči její a najednou se nám skupinka ztratila mezi krámy.

Naproti tomu všemu bloudění duší vůkol nás půvabná ta scena zářila přirozeností a krásou. Možno, že v tom okolí se mně zdála něčím jiným, významnějším, než opravdu byla, ale zazněla nám tak, jako by uprostřed smutné, prašné vřavy velkoměstské najednou pták z lesů zazpíval.

*

Kostel na zadušení přeplněn. Šerem jeho planou tu a tam svíčky, na zemi v mdlém svitu jejich roztábořuje se lid na nepohodlný nocleh. Hluk a vřeštění sterých hlasů, které v různých družinách dosud zpívají nábožné písně. Deset, dvacet různých písní najednou tu zní v úžasném Bábelu zvuků. Zpěv otřásá kostelem, silněji a silněji namáhají se hlasy, aby se překřičely — vidíš tu obnovené starozákonné kněze Baalovy, které bůh jejich neslyšel. Křičí a výskají ti poutníci, aby nahoře je bylo slyšet, a ne sousedy jejich; ti pohané dvacátého věku nevěří v jeho nestrannost, nevěří, že on vidí myšlenky lidské a že u nich samých je; křičí do výšin jako na hluchého boha...

Rozmrazen utíkáš od té sceny. Jaké to duše zbloudilé a jaké jejich ponětí o bohu! Věru, tam ten prostý, čistý úsměv lásky mladinké Slovenky byl docela jinou pobožností, než tu ten veškerý lomoz a vřesk.

*

Jedné myšlenky se nemůžeš zhostit při vší té hlučné pompě a mobilisaci dušiček na slavnostech marianských: tu se činí geniální, chytrá opatření proti nebezpečnosti syna tesaře nazaretského. Ten muž má v sobě veliké memento proticírkevní, v něm uložena je latentní záhuba hierarchie, kněžské moci, slávy světské a bohatství církevního. Tož jako velký antidot proti němu uvádí se na scenu světa Maria, matka jeho.

Obezřele, tiše . . . a Ježíš se pomalu dostává do pozadí, kde už není nebezpečen.

FR. NIETZSCHE.

NE ZPÁTKY UŽ?

Ne zpátky už? A už ne výš?
Ni pro kamzíka není stezky již?

Tož počkám zde a chopím v okolí,
co zrak a ruka chopit dovolí:

zem na pět stop, červánků vznět;
a p o d e m n o u tam — člověk, smrt a svět.

Přel. *Vavř. Krčala.*

NAŠE GALERIE.

Max Švabinský: Splynutí duší. Na oko nic se neděje na tomto listě mladého umělce. Zdá se ti: nemůže být klidnější idylky. Zamyšlený muž usedl tu, do snův a dálky hledí, a žena tiše, beze slova, vroucně a dlouho objala jeho ušlechtilou hlavu, dvě duše spočinuly vedle sebe v blouznivé náladě eklogy. — Ale jen přiložte ucho k prsoum těch dvou mlčících duší! Uslyšíte hukot vniterné bouře, dunění tragedie. Přeplněn je zrovna ten list, přetéká přímo obsahem pro toho, kdo mu chce rozumět. Ten muž, sedící klidně, s rukama v klíně, náleží mezi vedoucí duchy člověčenstva. On jde za velikým ideálem, snad za nemožným ideálem bratrství všech lidí, a on už rozhodl se o svém životě — a o své smrti. Neboť on ví, že ideál jeho vede k nebezpečenstvím, jako vedl Sokrata, Ježíše, Husa, ale — nemůže jinak. Čtyrycetidenní boj se Satanem na poušti už leží za ním. Co pozemského, co tělesného, už přemoženo. Ty oči hledí do tisíciletí napřed, tam je život jeho. A ona v úžasné, neočekávané chvíli jakéhosi božského osvícení vytušila to. Ne zcela, ale dost zřetelně v blescích té chvíle proniklo ji poznání jeho velikosti duchové a mravní. Bolest a láska a radost a pýcha ji prochvěly zároveň, a objala v mlčení tu krásnou apoštolskou hlavu, kterou snad zítra luza, nešťastná, nechápající luza, zneuctí slinami na popravišti. V tu chvíli, v ten slavný a mimozemský okamžik splynuly jejich duše. Oba mlčí, ani se nehýbají, aby vzácné té vteřiny nezahubili před časem. Neboť ta vzácná vteřina zmizí, protože musí zmizet. Není možno, aby ona mu stačila v neoblomném, prudkém postupu za jeho ideou. Jen na chvíli šly duše jejich souběžně, a už se zase rozběhnou jako čára paraboly. V tom splynutí už je zároveň rozplynutí, v sloučení spolu už rozloučení. Může-li být vteřiny tragičtější?

Čistota vysoké poesie je na tom obdivuhodném listě — myslím, že naše mladší umění nemá výtvoru vyššího. Idea, psychičnost, hluboce tragická nálada, vzlet, umění výrazu a kontrastu v těch dvou neobyčejných hlavách, přemožení veškeré erotičnosti, technická mistrnost shrnuty staví Maxa Švabinského velmi vysoko. Takové listy vznikají jen ve vzácných chvílích rozžhavení duše jiskrou s oblaků, dotknutím božským.

NA OKRAJ KATALOGU.

(Poznámky z výstavy).

[illegible] z „Mánesa“ [illegible] do novoměstských [illegible] ve Vodičkově ulici [illegible] zajímavý mladý [illegible]: F r a n t i š e k K u p k a. [illegible] malíř [illegible] žije ve Francii a, jak už jsme [illegible] smutnou zkušenost zvykli, proměňuje se v umělce francouzského. Proměny takové bývají urychlovány uznáním kruhův a činitelů, kteří v Paříži otevírají svět [illegible] na Mar[illegible], Muchovi a j. Z těch jmenovaných je Kupka nejsilnější, [illegible] jadra a proto právě [illegible], aby se nám neztratil v historii [illegible] umění. — V [illegible] „u Štajgrů“ visí od několika dnů dvě jeho práce. Litografie „Blázni“ a „To je člověk!“

„Blázni“ jsou originální výbuch, plný smělosti a hořkého, jedovatého posměchu. V popředí jakási [illegible] rampa, [illegible] stojí dva pierot[illegible] v směšném svém bláznovském rouše a žena jakási. Dívají se všichni pohledem útrpně shovívavým na bláznovské divadlo na jevišti, kde kupí se po dvou stranách úžasná spousta rozčileného lidu, s pitvornými, opičími hlavami, výhružně stojí obě strany proti sobě, dělo se vleče do předu, z pušek zahoukla právě salva, bubny víří, vlaje prapor s nápisem „Patrie“, v popředí stojí komický jakýs hodnostář církevní v ženských sukních, zdvihaje k nebi talíř (krutá to parodie fanatiků kněžských, kteří vodívali vojska proti kacířům, v rukou vysoko třímajíce kříž!), a tady zrovna u kraje, jakýsi dvorní historik ve fraku, posetý řády zapisuje historii a namáčí si péro do kalamáře vpraveného do umrlčí hlavy. Oč běží těm dvěma divokým stranám, vraždícím se na vzájem? O čáru, o holou čáru [illegible], kterou [illegible] kolíčky vyznačujou uprostřed té vřavy mezinárodní nenávisti. „Blázni!“ Slyšíte do toho znít sardonický posměch [illegible] kosmopolity, a smích těch [illegible] dívají se také jednou na divadlo, na p r a v é blázny. Smělost [illegible] jim právě k Francouzům samým, k národu chauvinismem pro[illegible]! To budí věru respekt, zvlášť u nás, mezi lidmi zvadlé vůle a zmrzačené energie. — Druhý výtvor Kupkův, vsazený do kuriosního rámu, je nasycen znamenitým humorem. Starý opičák se směšnou důstojností usadil se na zemi a levou zadní nohou kreslí karikaturu člověka. Historické thema si vyvolil pro své [illegible] (a svedla, jakož známo) oním pověstným jablkem hlupáka Adama — a to thema spracoval ctihodný op docela moderně, po spůsobu primitivistů; sám je svrchovaně spokojen, div se mu o zlaté medaili nesní. A vedle něho s útrpným úšklebkem zírá na něj s výše mohutná sfinx, s obrovitými ňadry, se lvími pazoury . . co si asi myslí o tom umělci-opičáku ta mlčící velkolepá [illegible]?

*

[illegible] od B [illegible] „G o l g o t y“. Čím dýl u ní stojím, tím hloub mne uchvacuje ta matka, ta matka! Neznám věru z historie umění příkladu, kde by Ježíšova matka po popravě synově působila tak ryzím, pouze lidským a mohutným dojmem.

Tu vizte! Ze země trčí hrozně svou prázdnotou zhruba otesaný kmen, s něho sřítilo se už příčné břevno, když byli popravené tělo odebrali, a nahoře větrem urván převisl potupný nápis o králi židovském. Provaz hrubě visí na zemi, kde v bolesti opuštění, tváře do dlaní zakrývaje polo leží mladý muž, Jan. Ale co je bolest jeho proti bo-

MAX ŠVABINSKÝ.
SPLYNUTÍ DUŠÍ.

lesti matky. Ta usedla zde, levicí o zem se opírajíc, a hlava stařecká v omámení a muce překlonila se stranou. Stará, zvadlá, strávená žena to je, žádná konvenční Madonna, o níž sta a sta umělců ostýchala se pověděti prostý fakt, že i tato žena sestárla a sešla. Bílek upřímně a pravdivě ji zobrazil. Tak zajisté tehdy vypadala živá: stařena vyhublých tváří, řídkých vlasů na hlavě utýrané životem, hu[illegible] a zvadlých prsou. A věru, tato žena, [illegible] matka stojí nám a citu našemu mnohem blíž než ty nespočetné Madonny-matky, s nimiž člověk nemůže cítit soustrasti, poněvadž v mateřství a bolest její nevěří. Ovšem je tu vzata matce obvyklá aureola, ale za to dán jí majestát bolesti opravdové: ta matka je nám blízka, protože je lidská, nic víc, ale též nic méně než lidská. Každý rys a záhyb jejího těla mluví k duši tvé, ale oči, oči její — ty přímo ohromujou. Ohromujou, protože — jich není. Umělec pochopil s jemným citem pro nejvyšší bolest duše lidské, že to je bolest nad bolesti všechny. V té bolesti na svět hledět nemožno, nemožno. Tak hrozný je pro duši její svět ve své bídnosti, ve své zvrácenosti, ukrutnosti a neštěstí, že nelze se dívat na něj. Se zavřenýma očima sedí t[illegible] zavřenýma očima?! Tou geniální črtou docílil umělec víc než stem ji[illegible]. Nemohl povědět o bolesti větší, než o té, která nutí duši přestat žít, oslepnout pro svět, tratit svět a sebe ztratit světu. A ještě jednu rovněž geniální podrobnost vložil Bílek do své veliké [illegible], jakoby už mimo vlastní rám výtvoru pohodil ten geniální detail [illegible] trnová koruna s hlavy Ježíšovy. V tom odhození, jakoby věci bezvýznamné a [illegible], je ohromná síla. Hledíš na ten svitek ostnitých větví, přepadávající málem na zem a cítíš obdiv k mistru, který právě do hlubiny až rozechvěl tvé nitro hlavou matky Ježíšovy a těma strašnýma, zavřenýma očima.

Dr. FR. DRTINA.

ŘECKÝ NATURALISM.

Úvahy kulturně-historické)

VI.

Naturalistický jest konečně též [illegible] řecké. Vědomí hříchu a pojem [illegible]nosti jsou pojmy morálce řecké dosti cizí. Celá morálka řecká vyjadřovala se spojením dobra a krásna k d o k o n a l o s t i (k a l o k a g a t h i a). Ctnost řecká jest vyvinutí a zdokonalení přirozených schopností a náklonností člověka — nikdy jich potlačení. Platon vyjadřuje dobře morální přesvědčení svého národa, když praví (Politeja 444): „Ctnost jest jistý druh zdraví, krásy a dobré zvyklosti v duši, nepravost jest choroba, zne[illegible] a [illegible] duše." Právě přirozeně stejně jako člověk touží po zdraví a varuje se nemoci, tak i v životě morálním vyhledává ctnosti a vyhýbá se nepravosti. Toho pak může docíliti, bude-li pamětliv významného hesla, jež napsáno bylo nad chrámem Delfským slovy „Nic příliš", zachová-li ve všem pravou míru, udrží-li střed mezi dvěma protivami. K řeckému pojmu dokonalosti, jež jest splynutím dobra a krásna, druží se tak pojem řecké u m ě ř e n o s t i (sófrosyné), jež byla ctností základní. Uměřenost řecká určuje, jak člověk má se stavěti k přirozeným pudům lidské tělesnosti a smyslnosti. Řek zavrhoval stejně i naprostou zhýralost a požitkářství, jež nekladou si nijaké meze, i úplnou asketickou zdrželivost: užívati všech rozkoší a slastí může člověk, pokud tak činí s náležitou mírou, pokud se to shoduje se zdravím duševním i tělesným.

Jako svět celý poskytuje krásný obraz pořádku, harmonie a souladu všeobecného a „kosmos" se nazývá, tak i život lidský má ve shodě s přirozeností danou býti sám v sobě dokonalý, má býti „[illegible]" — ž i v o t s h o d n ý s p ř í r o d o u", toť jakoby poslední, krásné slovo řeckého naturalismu. A k tomu cíli směřuje i celá řecká v ý c h o v a. Usilujeť vyvinouti všechny přirozené, tělesné i duševní síly člověkovy k dokonalosti jich. Ideálem, jemuž se přibližiti snaží, jest, aby chovanec byl statný a krásný zjevem svým tělesným, aby však krása tato vnější byla spolu vyjádřením ethicky dobrého, cenného nitra, aby i duševní vlastnosti jeho všestranně byly vyvinuty a uschopněny, by řádně zastával příští občan úkol svůj ve státě, jehož důležitost v životě řeckém jsme poznali. S těmito dvěma cíly ve shodě jsou i obě součásti výchovy řecké, nejprve výchova g y m n a s t i c k á (tělesná) a k ní se družící výchova duševní, všeobecně m u s i c k o u nazývaná.

Je konečně přirozené, že i výchova tato, jako vše ostatní, byla v Řecku úkolem státu. Výchovná všemoc státu jeví se zvláště ve Spartě a Athenách. Ten fakt, že výchova je záležitostí státní, a že mládež se zřetelem k potřebám státu má býti vzdělávána, je směrodatný moment pro paedagogiku řeckou a tvoří značnou příbuznost její s moderními ideály paedagogickými. Nedostatek její naproti výchově moderní záleží v tom, že naprosto nebylo dbáno výchovy žen a otroků.

Výchova řecká jest přírodní, naturalistická i v tom smysle, že příroda jest dějištěm jejím: Řekové vychovávali mládež svou v přírodě, na volných místech, v gymnasiích a palestrách, obklíčených zelení a stromy, v bezprostředním styku s přírodou. A mudrcové řečtí se zálibou v zahradách konali výklady své, Platon v akademii, Aristoteles v lykeiu, Epikur v krásných zahradách, jež k účelům školským koupil.

*

V naznačených zjevech spatřuji podstatu řeckého naturalismu, jak jest dán řeckým náboženstvím a jak podmiňuje všechen život řeckého národa. Naturalistické nazírání na svět a život helénský proniká náboženstvím a kultem, jeví se v celém životě státním, určuje postavení otroka, význam rodiny a postavení ženy v ní, celé řecké nazírání na život a smrt je zbarveno naturalisticky a celý naturalism je posléze vyvrcholen v řeckém názoru morálním a výchově řecké směřující k mravní dokonalosti, jež jest založena na harmonickém spojení krásna a dobra.

Končím konkretním příkladem. Xenofon vyličuje nám povahu a život pravého Helléna v tomto světle. Ischomachos jeho jest pravý Řek, jenž sám o sobě dí: „Na prvním místě ctím bohy. Dále snažím se dle nejlepších svých schopností, podporován jsa modlitbou k nim, abych dosáhl zdraví a síly tělesné, slávy ve své obci, dobré vůle mezi svými přáteli, ctné bezpečnosti v bitvě a počestného vzrůstu statků svých."

Zde máme naznačeno vše, co spatřuji v řeckém naturalismu: Krásné tělo, v němž bydlí dobrý duch, vnější výhody a dary Štěstěny, hojnost přátel a přízeň mezi lidmi, uskutečnění vlastního já v součinnosti věnované dobru státu. —

— —

NA UMĚLECKÉ VÝSTAVĚ.

(Momentka.)

„Mé dámy, račte se podívat zde, zde odtud — to je pravá distance!" (Mladý pán se zlatým skřipcem namáhá se ze všech sil, aby dámy udržel na blízku svých výkladů — dodává to člověku takové znalecké tvářnosti!) „Zde ten portrét dámy od Švabinského je vám nepochybně znám z výstavy rudolfinské. — ‚Dáma v brokátu', račte-li se pamatovat?"

Dámy (štěbetají) „Aha, brokát! Týny, poslouchala, ten brokát, co ona si koupila, už není k dostání..." (Dámy utonou v hovoru o brokátu, něhož občas jako bubliny odkudsi z podvědomí vyžblunkne nadšený vzdech „Báječné!" „Ach!" „Překrásné!" „Skvostné!")

„Mé dámy! Zde exposice Bílkova! Ohromně silné věci! Člověk se musí postavit před takovou věc a pohroužit se do ní, docela se pohroužit! Račte se, mé dámy, pohroužit, usilujte se pohroužit! Jenom chtít se pohroužit a za chvíli cítíte, že se vás zmocňuje . . . jak bych to řek'? — zmocňuje takové zvláštní uchvácení duchem Bílkovým! Račte se pohroužit!"

Dámy (přistupujou blíž, naklánějí hlavy na pravo, naklánějí hlavy na levo, přešlapujou a z úst se jim afektovaně derou výkřiky): „Můj bože, Týny, koukala! Člověku se zdá, že ten Kristus je jako živý! Ohromně krásné! Tady, tady, tohohle [illegible] — báječné! Báječné!"

„Výborně, výborně, mé dámy! jen se pohroužit! Intensivněji cítit, vpravit se do duševního rozpoložení umělcova!" zvýšeným hlasem pobízí mladý pán, šermuje rukama.

Dámy (pokračujou v pohružování). „Tahle mystika, ne! to je něco velkolepého! On musí mít, ten Bílek, moc zbožnosti v sobě, člověk to cítí z každé jeho věci, to je všechno do opravdy, že... že... Apropos! Zrovna jsem si vzpomněla: Ten nový klobouček z Vídně už přišel! Dnešním ranním vlakem! Představila si, Íško, celý bordó, takhle nahoru černý samet, báječně krásně udělaný, do toho dvě bílá péra a takhle je to promáčknuté, takhle, tak, to je teď nejmodernější..."

C-dur.

PERCY REDFERN.

SLUNEČNÍ ZÁŘ.

Od účetních knih a jiných důležitých věcí vyšel jsem si na procházku do polední záře sluneční. Jakoby vody nějakého jasného jezera zaplavovaly město smetené do propasti, tak rozlévalo se světlo sluneční po zasmušilém městě okolo mne, proměňujíc svou slávozáří vzhled i nejsprostšího kamene. Po žebříku paprsků duše moje okamžitě vystoupila do nebes a očima mýma, nic více než půl šesta stop od země zvýší, shlížela na svět dolů s jasné výsosti. Co jsem stál čekaje na křižovatce, šoural se okolo nějaký starý člověk, jehož zarostlé tváře vyjadřovaly svrchovanou sklíčenost, svrchovanou bezpomocnost. Byl taký, že by Ježíš býval nad ním cítil soustrast, ale takový pošetilý cit nezadržel někoho, aby na starce nepřivěsil dvě cedulky, které hlásaly, že prý ten člověk přináší „poselství od Boha" . . . Poselství od Boha! Poselství, kterým věřili lidé okolo mne, byla vyslovena v nacpaných krámech a obrovských skladištích — „Dejte mně bohatší obědy, lépe zařízený dům, lepší postavení a výsady, které toto přináší, potom budu šťasten!"

Ale sluneční zář děla: „Bláznovství! Z toho, co lidé pokládají za potřebné, potřebna je pouze desítina. Tu hledejte, té se přidržte, a pak svobodného společenství se zemí, vzduchem a hvězdami! Vše ostatní je léčka, a pak břímě! Sami z vlastní vůle své osvoboďte se od toho a budete mít bohatství nad všechna bohatství toho světa. Okusíte pokrmu, jaký míval sv. František, když jeho duše „mohutně vzplanula láskou ke svaté chudobě".

A vím, že sluneční zář mluvila pravdu.

Přel. Leo B.

× × × ×

Čeští umělci a dělnictvo. Spolek umělců „Mánes" rozeslal dělnickým spolkům tento srdečný list:

Přátelé!

Čeští umělci výtvarní, sdružení ve spolku „Mánes" v Praze přicházejí vás srdečně pozvat, abyste přišli mezi ně, na výstavu jejich práce, otevřenou právě v Praze u Štajgrů.

Zveme vás se zvláštní radostí — a nezapíráme — i se zvláštní dychtivostí. Víme, že ve vás stejně jako v ostatních vrstvách společnosti, je dostatek vrozeného smyslu a citu pro umění, pouze že je třeba, aby [illegible] a vzděláván. Jsme [illegible], který vám upírá vnímavost [illegible] ducha lidského. [illegible] vrátili vaši [illegible], kteří rádi a s opravdovým zájmem chodí do uměleckých sbírek. Víme, že ve vás je právě tak [illegible] ducha, a proto pokládáme za svou povinnost, prospěti vám pokud je v našich silách.

Umění české [illegible] samým [illegible] a je čas, aby [illegible] vám, přátelé, bylo dopřáno potěšit a osvětlit své bytí tím, co vytvořilo dobrého a pěkného. Nebylo by věru spravedlivo, abyste vy na dále od něho měli býti zdržováni, máte mít k němu stejný přístup jako jiné vrstvy národní.

Nemyslete, že lze žíti bez umění. Ovšem, život lze odbýt i bez něho, ale to není život, nýbrž temné, smutné živoření. Ať se mluví cokoli o účelu krásy a umění, jisto je, že bez něho duch lidský pustne a upadá a naopak, že jím se podivuhodně povznáší. Je třeba vám to říci v době dnešní, tak nešťastně materialistické, neboť vy právě máte velice zapotřebí toho povznášení ducha, který trpí v stálé denní lopotě. Vy cítíte těžce, jak trpí, a proto právem usilujete i vy i vaše noviny, aby dostalo se vám podílu na vyšším životě duchů.

Nuže, my vám to nabízíme!

Krok náš je nezištný a přátelský. Nechceme vás lákat na svůj prospěch, chceme se s vámi opravdu sdílet o to, co nás samé těší a povznáší. Přijdete-li, neponecháme vás sobě samým, nýbrž doprovodíme vás a dle potřeby vyložíme, co budete si žádat k vysvětlení.

Nezapíráme, jsme dychtivi, jak přijmete naše přátelské pozvání! Jsme dychtivi, jak kdo u nás bude mít pravdu: Zdaž ti, kdo pochybují o vás, či ti, kdož mají pevnou důvěru ve vyšší snahy a vnímavost vaší. S přátelským pozdravem

Výbor „Mánesa".

✕✕✕✕

Podáváme následující zdařilou maličkost:

„Podivuhodná země, do které hrabě Waldersee byl poslán jako šiřitel evropské kultury. Tomuto německému generálovi se asi zdálo, že se v pravdě octnul v převráceném světě, jenž na hlavu staví všechny soudné pojmy o světě a lidech, vysoce cení to, čím Evropané opovrhují, a opovrhuje tím, co Evropanům jest vznešené. Už tato jediná skutečnosť musí tomuto německému hrdinovi býti zvlášť podivuhodna: v Číně stojí občanský mandarín nesrovnatelně výše, než mandarín vojenský. Tak ku př. čínský kolega Walderseeův, generál Tung-Fuh-Siang platí v říši mnohem méně, netěší se tolik všeobecné úctě a vůbec nezaujímá tak vysokého důstojenství, jako nejvyšší mandarín občanský. Číňané mají totiž v [illegible] zcela převrácené a zpátečnické názory, i bude věru stát ještě mnoho houževnaté a [illegible] práce kulturní, aby tyto názory Číňanů na svět byly změněny. U Číňanů považuje se válka za zaměstnání nižší a méně vznešené, oni opovrhují válkou jako věcí člověka nedůstojnou, a lidé, kteří válku svým povoláním si zvolili, jsou u nich takřka homines minorum gentium (lidé nižšího řádu). Tak se přihází v Číně, že vysoký vojenský mandarín, když právě válečně zaměstnán není, v císařském paláci koná služby jako vrátný. V Číně není také vojenská sláva prostředkem k úřadům a důstojenstvím. K těmto dospívá jen ten, kdo ve vědách obzvláště vynikl, kdo se vysoce vzdělal a moudrým ukázal. Do tak barbarské země tedy přichází nyní hrabě Waldersee se svým asbestovým domem a se svými středoevropskými názory! Těžký to věru úkol pro starého pána, když má dýchati vzduch země, v níž vůdcové-vítězové volný čas vyplňovati musejí službami vrátného; země, v níž sice válka považuje se za nutné, však špinavé zaměstnání, jako u nás čištění stok; zkrátka a dobře země, nad níž se vznášejí hluboké tmy barbarství. Možno však doufati, že konečně Číňané v nabádavé blízkosti kultury německé zanechají svých copařských, protivojenských názorů a začnou na místě svých ztřeštěných pagod stavěti čtyrrohé kasárny, v nichž čínská mládež bude vychovávána k mužnosti, a ne jako dosud k potměšilosti podmiňující čínskou vzdělanosť."

Není to zdařilá věc? A víte, kde se toto důrazné kázání o vojácích, evropské kultuře a čínské pošetilosti dostalo na světlo boží? Ve vládním listě „Brünner Zeitung" dne 17. října 1900, v č. 238.

✕✕✕✕

* Ve sbírce uměleckých monografií Knackfussových vyšel nejnověji svazek věnovaný Vereščaginovi. Text napsal E. Zabel. Cena tři marky.

* Čítárny ve veřejných sadech zavádějí rozumní Američané. První zkouška stala se v Brooklyně, kde obecní zastupitelstvo před dvěma lety věnovalo v jednom z městských parků malou budovu pro bezplatnou knihovnu sadovou; otevřena v ní malá čítárna s několika sty knihami; poněvadž místo v čítárně záhy nestačilo, dovoleno čtenářům, aby si knihy a časopisy brali do sadu. Úspěch zařízení byl tak překvapující, že i jiná města začínají je napodobit. Anglické noviny se přimlouvají, by americká novinka byla na zkoušku zavedena pro letní měsíce též v Londýně.

* Svobodně přístupné knihovny londýnské mají mezi jiným též dobrý účinek ten, že pomáhají odstraňovat pokoutní čítárny knih, kde se lidu za poplatek půlpenny půjčují krvavé a sensační romány, oslavující zločiny a zločince. Čítáren těch ubývá stále.

* V Hamburku zbudovali si divadlo, které má býti věnováno nejvyššímu umění. V čele jeho stojí známý esthetik baron Alfred v. Berger a ředitel E. Kähne. Vkusně zařízené divadlo vystavěno od Hellmera a Fellnera; zahájení her očekáváno je s napjetím.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 4. listopadu 1900. Číslo 6.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

MAXIM GORKIJ.

NA VORECH.

Těžké mraky zdlouha se vlekou nad spící řekou; zdá se, že klesají níže a níže; zdá se, že v dáli jich šedé cáry dotknuly se povrchu bystrých a kalných jarních vln, a že tam, kde dotknuly se vody, zdvihla se do nebes neproniknutelná stěna oblaků, zatarasivši tok řeky a dráhu vorům. A vlny bezúspěšně, podmývajíce tuto stěnu, bijí do ní s tichým, žalobným rokotem, bijí a odhozeny jí rozbíhají se v pravo i v levo, kde leží vlhká tma jarní, svěží noci. Než vory plují ku předu, a dálka rozevírá se před nimi v prostranství, plné těžkých oblačných mas. Břehů není vidět — skryla je noc a odstřelily je kamsi široké vlny povodně. Řeka jak moře. I nebe nad ní, celé zahaleno mraky, těžké, vlhké a smutné. Ni vánku, ni zářivých barev není v tomto šedém a smutném obraze. Vory plynou po vodě bystře a bezhlučně, a proti nim zdvihá se ze tmy parník, chrle z komína skotačivý tlum jisker a hluše narážeje do vody lopatami kol. Dvě rudé svítilny na předku zveličují se, svítí jasněji, a svítilna na stěžni tiše se klátí se strany na stranu a tajemně blýská do tmy. Prostor pln je šumu, rozbrázděné vody a těžkých stonů stroje.

De-ej pozor! — rozlehne se na vorech silný, prsní hlas. U kormidelních vesel na zádi voru stojí dva: Míťa, syn plavcův, rusý, slabý, zádumčivý jinoch dvaadvacetiletý, a Sergěj, dělník, osmahlý zdravý statný hoch s ryšavými vousy; z jejich obruby vyčnívají silné, velké zuby, nezakryté horním rtem, posměšně jaksi vyšpuleným vzhůru.

— Na levo toč! znovu protřásá tmou hřmotný křik z předu vorů. — Sami víme! Proč řveš? nespokojeně vrčí Sergěj a vydechnuv, naléhá prsoma na veslo. — Ho! Rychleji vesluj, Míťko! Mitrij, opíraje se nohama o vlhká břevna, táhne k sobě tenkýma rukama těžkou žerď, veslo a suše kašle. — Hej! v levo zaber! čerti, ďábli! křičí ten ze předu neklidně a zlostně. — Řvi! Tvůj nemocný syn slámky o koleno nepřelomí a ty ho k veslu postavíš a řveš na něj potom přes celou řeku. Líto ti bylo najmout ještě dělníka, držgrešle. No, rozdírej teď chřtán! . . . Sergěj bručel už hlasitě, neboje se asi, že ho uslyší, a snad si přál toho.

Parník mihá se kol vorů, s ropotem metaje z pod kol pěnivé vlny. Drva válejí se na vodě a vazy ze skroucených houžví skřípou žalobným a drsným zvukem. Osvícená okna parníku hledí na řeku, a vory, jak řada ohnivých očí, odrážejí se na rozvlněné vodě světlými, třepetajícími se skvrnami a mizejí. Vlny silně pleskají do vorů, drva skáčí, a Mitrij kolísaje na nohách, úsilně přimyká se k veslu, boje se pádu. — Nu, nu! posměšně hučí Sergěj. Zatančil! Hle, otec na tě zase křičí . . . A přijde-li, a do boku tě strčí, nebudeš tak tancovat! V pravo zaber! Hej, no! Hó, hó! A mrštnýma rukama jak ocelovými vzpruhami vrtí Sergěj mocně svým veslem, hluboko rozrývaje jím vodu. Energický, vysoký, poněkud zlý a posměvavý, stojí tak, skoro přirostl bosýma nohama k drvům, a v póse silně napřažené, hotov každou vteřinu vory obrátit, bystře hledí do předu. — Vidíš, jak ti otec Marju objímá! N-no, hotoví čerti! Bez studu, bez svědomí! A proč ty, Mitriji, neodejdeš od nich, pohanských čertů? he? Slyšíš, co? — Slyším! polohlasně povídá Mitrij, nedívaje se tam, kde Sergěj tmou vidí jeho otce. — Slyší-ím! Ech, ty rozměklá kůrko! zlobí se Sergěj a ironicky se směje. — Pěkné! pokračuje, podnícen apathií Mitrijovou. Nu, čert teň stařík. Syna oženil, snachu mu odňal, a dobře! Starý chytrák.

Mitrij mlčí a dívá se na zad po řece, kde se utvořila stěna hustých oblaků. Všady nyní plno oblak, i zdá se, že vory neplují, ale nehnutě stojí v té husté a černé vodě stlačené těžkými, temnošedými balvany mraků, které spadly na ni s nebes a zahradily její tok. Řeka zdá se bezednou propastí, se všech stran obklíčenou horami, do nebe vysokými a zahalenými hustým pláštěm mlhy. Kolem tísnivé ticho, a voda jako by ždála čehosi, slabě jen pleská do vorů. Mnoho stesku a jakousi plachou otázku slyšeti v tom chudém zvuku, jediném prostřed noci a ještě silněji dávajícím vyniknouti její tichosti . . .

— Vítr kdyby teď vál . . ., povídá Sergěj. Ne, není třeba větru, protože by dešť přihnal, brouká sám sobě a jme se nacpávati si dýmku, pohekávaje. Sirka vzplane, slyšeti vrčení v zacpaném troubeli, a červený ohníček, tu se rozhořívaje, tu hasna, osvěcuje jakoby do tmy se potápějící, široce

[illegible] Sergěj [illegible] a v němž jasně [illegible] — Což? [illegible] odpovídá Mitrij, [illegible] prohlíží [illegible] smutnýma očima. — Jak pak je to, [illegible]? — Což? nevrle se ozývá Mitrij. Žena — ?! K smíchu! Jak to bylo! Nu, šli [illegible] No, jak?! [illegible]! — Ej, vy! Řehtejte se tam! Pozor [illegible] — Vidíš, [illegible] Sergěj [illegible] [illegible] — No, řekni, což? Míťo! Řekni přec, co, a? — Přestaň, Serego! řekl [illegible] prosebně šeptě Mitrij. Než, možná [illegible], že se Sergěje nezbaví, spěšně začal: Nu, šli jsme spolu. Tu já jí povídám: Nemohu, prosím tě, Marjo, s tebou být jako muž tvůj. Ty holka zdravá, já člověk nemocný, slabý. A vůbec, věř mně, ženit jsem se nechtěl, ale tatík mnoho [illegible]: Žeň se, povídá, a tak to bylo! Ja, věř mně, sestru vaši nemiluju, [illegible] tebe nejvíc ze všech. Líto mně [illegible], věř... Ba... A nic já nemohu takového... rozumíš... Neplecha to je, hřích... Děti taky tak... Za ně Bohu člověk odpověden...

— Neplecha! zahvízdne Sergěj a hřmotně se směje. Nu, a co ona, Marja? na? — Nu... Co mám teď, povídá, dělat? Pláče, sedí. Proč, povídá, ti nejsem milá? Či, povídá, jsem potvora nějaká? Nestyda ona, Serego!... a zlá. Co, povídá, mám se svým zdravím jít ku tchánu? Já povídám: jak chceš... Kam chceš, jdi. Nemohu, věř, proti duši hřešit... Lásky kdyby bylo. A tak — což? Dědoušek Ivan povídal, smrtelný hřích že je takový skutek. Jsme dobytek nějaký, či co, prosím tě? Pláče stále. Zahubili, povídá, mou krásu dívčí. Líto mně jí bylo. Nic si z toho nedělej, obejdeš se nějak. A, což, do kláštera jdi. Oňa hubuje: hlupák jsi, povídá, Miťko, ničema... — A, p-panečku! v podivení šeptem svčí Sergěj. Tak ty's ji tedy strkal — do kláštera? — Řekl jsem jí tak! prostě povídá Míťa. — A ona na tebe — hlupáku? zvyšuje ton Sergěj. — Tak... nadala. — Právem, kamarade! A — ach, ba právem! Zbít tě ještě měla! náhle mění ton Sergěj. Hovoří teď přísně a vážně. — Můžeš snad zákon přestoupit? A ty's přestoupil! Ustanoveno, nu, tak tomu má být, a dost! Bez sporu. A ty zcela jinak! Hlehle, zaonačil's to! Do kláštera! Hloupá hlavo! Děvčeti toho třeba? Klášter? Nu, jsou to teď lidé! Na to mysli — co z toho vzešlo? Ty sám ani bé, ani mé, ani ki-ki-ri-ki, holku jsi zahubil... milovnicí staříkovou se stala, stařika do hříchu jsi přivedl. Jak velice zákon jsi porušil? Člo-ověče!

Zákon, Sergěji, je v duši. Jediný zákon pro všechny: nedělej nic, co je proti duši tvé, a zla na zemi nespášeš, tiše i smířlivě propověděl Mitrij, kývnuv. — A tys ho spáchal! energicky vyrazil Sergěj. V duši! Hlehle, zrovna tak... Bůh ví, co všechno v duši je. Není možná všechno nechat bez [illegible]. Duše, duše... Třeba ji, kamaráde, chápat, a pak už to... — Nikoli, nedovedeš ty tak, Sergěji! ohnivě řekl Mitrij, [illegible]. Duše, kamaráde, vždycky čistá jako rosa. Ve skořápce je ona, tak! Hluboko je ona! A poslechneš-li jí, nezmýlíš se. A živ po božím bude, co dle duše vykonáš. V duši právě je Bůh, a zákon zajisté v ní. Bohem stvořena, Bohem vdechnuta je do člověka. Jen třeba umět v ní pátrat. Třeba jen sebe nelituj...

— Hej, vy! Čerti ospalí! Koukej! krátce [illegible] a táhlo po řece. Po síle zvuku bylo lze vycítit, že křičí člověk zdravý, energický, sebou spokojený, člověk s velkou a jasně uvědoměnou schopností života. Křičeno bylo ne proto, že snad příčinou křiku byli plavci, nýbrž proto, že duše přetékala čímsi radostným a silným, a to radostně a silné chtělo ven, na svobodu, a, hle, vychrlilo se tím hřmícím, energickým zvukem. — Vidíš, jak zaštěkal, starý čert! s uspokojením prohodil Sergěj a bystře pohleděl v před, usmívaje se. — Milujou se, holoubci! Nezávidíš jim, Míťko? Mitrij lhostejně pohleděl tam, ku předním veslům, kde pracujíce dvě lidské postavy, přebíhaly po vorech s prava v levo a postávajíce těsně druh u druha, splývaly někdy v jednu hustou, temnou hmotu. — Není to závidění hodno, prosím? opakoval Sergěj. — Snad pro mne? Jejich hřích, jejich odpovídání, tiše řekl Míťa. — Taák! ironicky protáhnul Sergěj a cpal tabáku do dýmky. Znova ve tmě blýsknul rudý ohýnek. A noc houstla a šedé mraky, černé, stále níže spouštěly se nad tichou, širokou řekou. — Kde pak's ty, Mitriji, nabral takovou velkou moudrost, co? Či už je ti to vrozeno? Nejsi po otci, kamarádíčku. Bohatýr je otec tvůj. Pohleď, padesát dvě léta mu, a jakou on krasavici miluje! Ženská bujará. A má ho ráda, což už jiného! Má, má, kamaráde. Není možná nemilovat takového chlapíka. Král chlapíků, rytíř je tvůj otec. Pracuje, milo se dívat, jmění má pěkné; o vážnosti třebas nemluv, ale hlava na místě. B-ba. A ty ani po matce, ani po otci, Míťo? A co by tak tatík dělal, kdyby nebožka Anisja byla živa? Přepodivně! Podíval bych se, jak by mu... Ó, to byla taky ženská, tvá matka... Do páru se Silanem.

Mitrij mlčel, podepřev se loktem o veslo a hleděl do vody. Sergěj též se odmlčel. Od předku vorů zalétal zvonivý ženský smích. K němu se družil basový smích mužského. Zahalené jich figury Sergěj sotva poznával, zvědavě a bystře hledě na ně mlhou. Možno bylo vidět, že mužský je vysoký a stojí u vesla, široko rozestaviv nohy, poloobrácen ke kulaté, malinké ženštině, podepřené hrudí o druhé veslo as půldruhého sáhu od prvého. Hrozí prstem mužskému, drobounce a s chutí se smějíc. Sergěj odvrátil se se vzdechem sklíčenosti a zaujatě pomlčev, zase se rozhovořil: — Hm! A dobře se tam mají. Milé! Se mnou to tak být podruhem! Ani na krok bych od takové ženské neodešel! Eh, ty! Tak bych všecko a v rukách bych ji

mačkal. nepustil. Na, ať cítíš, jak miluju . . . U čerta! Nemám, ba, štěstí u ženské. . . . Nemají rády, jak se zdá, ženské zrzavých. No. Svéhlavá je ženská . . . A šelma! Chtivá života. Míťo! Hej, spíš? — Ne, tiše odpověděl Míťa. — Tak, tak. Prosím tě, jak budeš život žít! Nebo, abych řekl pravdu, opuštěn jsi jako kůl. Těžko! Kam se teď vrhneš? Živobytí si u lidí nenajdeš. Bolestně k smíchu je to s tebou. A jaký to člověk, který sám sebe obhájit nedovede! Zubů, drápů třeba, kamaráde! Každý se o tě otře. Ubráníš se ty někdy? A čím bys se bránil? Ehe-he! Podivíne! Kam s tebou? — Já? znovu vybudil se Míťa. Já odejdu. Já, kamaráde, teď na podzim odejdu na Kavkaz a — konec! Bože! Jen rychle od vás! Bezcitní! Bezbožní jste všichni lidé, utéci od vás — jediná spása! Proč žijete? Jakého Boha máte? Slov jen dbáte . . . Či žijete v Kristu? Eh — vy vlci jste! Ale tam jiní jsou lidé,*) duše jich žijí v Kristu a srdce jich plná jsou lásky a o spásu světa úzkostně pečují. Ale vy? Ach, vy! Zvířata, neplecho řvoucí. Jsou to jiní lidé. Viděl jsem je. Zvali mne. A k nim odejdu. Knihu svatého písma mně přinesli. Čti, povídali, člověče Boží, bratře náš milý, čti slovo pravdy . . . A četl jsem a obnovila se duše má slovem Božím. Odejdu. Odvrhnu vás, vlci nerozumní: druhu druh tělo užíráte. Kletba vám! Mitrij hovořil to vášnivým šepotem a zadýchal se překypělými city pohrdavého hněvu k nerozumným vlkům a touhou po těch lidech, jejichž duše přemýšlí o spáse světa. Sergěj byl zaražen. Pomlčel, široko vyhrnul ret a drže v ruce dýmku, zamyslil se, ohlédnul se kolem a pronesl hlubokým a zasmušilým hlasem: — Iš, jak se osopil! Přece je zlý. Darmo četl tu knihu. Kdo ví, co a jak? Nu . . . běž, běž, utec, ale přece jen se zcela zkazit můžeš. Nu jen! běž, než zcela zezvířečíš . . . A jací jsou to lidé, tam na Kavkaze? Mniši? Či snad možná starověrci? Molokani snad? no?

Než Mitrij ochladnul už právě tak rychle, jako vzplanul. Vrtěl veslem, zadýchán od námahy a cosi šeptal rychle a rozčileně. Sergěj dlouho čekal na odpověď, ale nedočekal se. Jeho zdravou, jednoduchou povahu tísnila mračná, mrtvě tichá noc, jemu se chtělo připomenouti si žití, vzbouzet, rušit ticho zvuky a různě bouřit a plašit toto utajené zvláštní mlčení těžké masy vody, bez ustání lijící se v moře a chladící ve vzduchu nepohnuté hromady oblaků. Na onom konci voru žili a probouzeli ho k životu. Odtamtud stále dolétal tu tichý, spokojený smích, tu urývkovité křiky, mizící tišinou a tmou noci, plné vůně jara, probouzejícího lidi k touhu žít.

— Nech toho, Mitriji, kam to zvracíš? Nadá ti stařík, hleď, poznamenal konečně, nemoha snésti mlčení a vida, že Mitrij zbytečně bouří vodu veslem. Mitrij ustál, otřel spocené čelo a zamlknul, přikloniv se hrudí k veslu a ztěžka dýše. — Málo parníků dnes, co to? Takovou dobu plujeme a jen jediný jsme potkali. A vida, že Mitrij nemá se k tomu, aby odpověděl na tuto poznámku, Sergěj dumaje, sám si to objasnil: To proto, že plavba ještě nepočala. Začne teprv. A živě doplujem do Kazaně — Volha dobře nese. Hřbet má bohatýrský, všechno unese. Co tak stojíš? Rozzlobil jsi se, či co, no? Míťo? Hej! — Nu co? nedůtklivě zeptal se Mitrij. — Nic, podivný člověče . . . Proč, prosím tě, mlčíš? Myslíš na vše? Nech toho! Škodí to člověku. Ach, ty mudrci, mudruješ, mudruješ a rozum ti chybí, nejsi s tu věc! Cha, cha! A Sergěj vysmáv se, v poznání své převahy křepce hejknul, pomlčel, chtěl zahvízdnout, než přerval hvizd a jal se rozvíjet dál svou myšlénku. Mudrování! Cha! Což je to za zaměstnání pro sprostého člověka? Tam, hle, tatík tvůj nemudruje — žije. Miluje tvou ženu a vysmívá se ti s ní, hlupáku mudrci. Tak je to! Slyš, jak je to s nimi? Ach, ty horou je přikryj! Jistě je už těhotná Marja! Neměj strachu, po tobě dítě nebude. Takový zajisté odvážlivec bude jako sám Silan Petrov. A tobě, toť se ví, dítě připíšou. Dobře! Cha, cha! „Táto“, ti řekne. A budeš, to se ví, ne tátou, ale bratrem. A tátou jeho bude — dědoušek! Eh, ty, obratné je to. Jací břídilové! A směle! no? Tak co, Míťo?

— Sergěji! rozlehnul se vášnivý, chvějivý, div ne vzlykající šepot. Pro Krista tě prosím, nervi mé duše, nemuč mne, ustaň! Mlč! Kristem Bohem tě prosím, nemluv se mnou, nejitři mně, nessaj mou krev. Vrhnu se do řeky, hřích velký budeš mít! Svou duši zahubím, nepřipomínej mně! Bohem tě zaklínám, prosím! . . . .

Tišinu noční rozrušil bolestně kvílivý nářek a Mitrij, jak stál, padl na drva, jako by ho cosi těžkého poranilo, spadnuvši naň se zasmušilých mraků, visících nad černou řekou. — Nu, nu, nu! bojácně zahučel Sergěj, vida, jak jeho soudruh zmítal se po drvech jako ohněm popálený. Podivný člověče! Takový podivný . . . řekl bych, tak se mi zdá . . . nemyslel jsem to tak, ne . . . — Celou cestu mne tak mučíš . . . proč? Jsem ti nemilý? no? nemilý? horečně šeptal Míťa. — Podivín jsi, kamaráde! Ach, jaký podivín! smutně a zarmouceně brumlal Sergěj. Viděl jsem já, že? Neznám tvé mysli, zdá se! — Zapomenout chci na to, pochop! Zapomenout na celý život! Hanba to moje . . . lítá muka . . . Sveřepí jste lidé! Odejdu. Na vždy odejdu . . . Nemohu to snést . . . — Ba, odejdi! křiknul Sergěj na celou řeku, podepřel výkřik hromovou cynickou nadávkou a ihned zmlkl, shrbil se jaksi a přisedl, stísněn asi rozevřevším se před ním duševním dramatem, kterého už ani nemohl pochopit. — Hej vy! Co řvete! Ohlušeni jste, či co?! nesl se nad řekou hlas Silana Petrova. Co je vám? Co lajete! Ba hej! Snad se Silanu Petrovu líbilo hřmíti na řece uprostřed těžkého mlčení svým zvučným a křepkým hlasem, plným mohutného zdraví. [illegible]

*) Duchoborci.

vzduchem, teplým a vlhkým, tísníce svou životní silou churavou postavu Mitrijovu, znovu stojícího u vesla. Sergěj, vší silou odpovídaje zaměstnavateli, týmž časem pololhlasně nadával mu křepkými a solenými ruskými nadávkami. Dva hlasy rušily ticho noci, budily ho, třásly se a slévaly v jednu silnou notu, šťavnatou, jak zvuk velké trouby, tu vyvyšujíce se do falsetu, plynuly ve vzduchu, hasly a zmíraly. Potom znova nastalo ticho. Průtrží v mračnech padly na temnou vodu žluté skvrny měsíčních paprsků a zasvítivše minutu, zmizely, setřeny vlhkou tmou.

Vory plynuly dál uprostřed tmy a mlčení.

II.

U jednoho z předních vesel stál Silan Petrov v široké pěkné košili s rozepjatým límcem, obnažujícím jeho mohutnou šíji a zarostlou hruď, pevnou jako kovadlina. Hnědá chlupatice svezla se mu na čelo a zpod ní usmívaly se velké, planoucí hnědé oči. Po loket vysoukané rukávy košile obnažovaly žilnaté ruce, křepce držící veslo, a poněkud nahnut tělem ku předu prohlížel Silan cosi bystře v husté tmě dálky.

Marja stála na tři kroky od něho k toku řeky bokem a se spokojeným úsměvem dívala se na širokoplecí postavu milého. Oba mlčeli, zaujati pozorováním: on dálkou, ona hrou jeho živé, vousaté tváře. — Hranice rybářská asi! obrátil se k ní tváři. Nu! Jedem přímo! Och! vydechnul ze sebe celý sloup teplého vzduchu, udeřiv rovně veslem vlevo a mocně jím zaveslovav po vodě. Nenamahej se tolik, Mašurko! pošeptal, vida, že i ona dělá takový pohyb svým veslem.

Buclatá, plná, s černýma bystrýma očima a ruměncem po celé tváři, bosa, v jednom mokrém kaftanu přilíplém k jejímu tělu a jasně ho rýsujícím, obrátila se k Silanu obličejem a laskavě se usmívajíc, řekla: Už příliš se mne varuješ! A já, sláva Bohu! — Líbám, nevaruju se, prohnul záda Silan. — Nepozoruju! vyzývavě zašeptala. — A oba zmlkli, hledíc druh na druha toužnými pohledy. Pod vory [illegible] voda. S prava daleko kdesi zakokrhali kohouti.

Neznatelně kolébajíce se pod nohama plynuly vory tam, kde tma už řídla a rozplývala se, a oblaka přijímala ostřejší tahy a světlejší odstíny.

— Silane Petroviči! Víš, co to tam pískalo? Já vím, všecko vím! To Mitrij žaloval si na nás Serežkovi, a zavzlykal tak žalobně ze smutku, a Serežka nám tak nadal. Marja zvědavě se zadívala v obličej Silanův. Byl teď po jejích slovech přísný a chladně [illegible]. — Nu, tak což? krátce se zeptal. — Tak, prosím tě. Nic. — A když nic, tak i zbytečno mluvit. — A nezlob se! — Na tebe snad? I rád bych někdy, ale nemohu. — Máš rád Mašku? čtverácky zašeptala, kloníc se k němu. — E-eh! prudce křiknul Silan a napřáhnuv k ní své silné ruce, skrze zuby řekl: I jdi [illegible]. Nezlob... Ona se prohnula jako kočka a měkce se přitulila k němu. — Zase srazíme vory! šeptal, líbaje líce její hořící pod jeho rty. — Co na tom už! Svítá... Je nás vidět z tamtoho konce. A kývnuvši na zad vorů, chtěla se mu vyškubnout. Než on ještě pevněji přitisknul ji jednou rukou a druhou vzal za veslo. — Vidět? Ať vidí! Ať vše vidí! Naplivám na všechny. Hřích dělám, jistě. Vím, než co? Zodpovím si to Hospodinu. A tys ostatně ani jeho ženou nebyla. Svobodná, tak tomu je, volná jsi... Těžko že mu? Vím. A mně? Či svůdcem být je něco lichotivého? Když to uvážím, nejsi jeho ženou.... A vůbec! A co s mou vážností teď? A před Bohem to není hřích? Hřích! Dobře vím! A zhřešil jsem. Jednou na světě se žije a každičký den možno umřít. Eh, Marjo! Měsíc kdybych byl býval posečkal se svatbou Mífkovou! Nic takového by se bylo nestalo. Hned po smrti Anisjině svaty k tobě bych byl poslal — a konec! Po zákonu. Bez hříchu, bez studu. Chyba má to byla. Pět let, deset mně uhryže chyba to. Umřeš od ní dříve smrti... Silan Petrov hovořil klidně, rozhodně, a v jeho energické tváři odrážela se železná tvrdošíjnost, jako by v tu chvíli odhodlal se bránit proti komukoli své právo milovat.

— Nu, dobře, nech toho, neznepokojuj se. Už nejednou jsi o tom mluvil, šeptala Marja a, tichounce se vymknuvši z jeho objetí, odešla k svému veslu. On počal pracovat úsilně a mocně, jako by toužil zbaviti se té těžkosti, která lehla mu na hruď a zamračila jeho krásnou tvář.

Svitalo. A mraky, řídnouce, lenivě roztáhly se po nebi, jako by nechtěly pustiti vycházející slunce. Voda řeky prosvětlila a brala na se chladný přísvit kaleného ocelu.

— Znovu on, nedávno, vysvětloval. Tatíčku, povídá, není-li to hanba pro tebe i pro mne? Nech ji, víš, tebe, usmál se Silan Petrov, nech, povídá, umoudři se. Synu, můj milý, jdi pryč, chceš-li být živ! Roztrhám tě na kusy, jak strouchnivělý hadr. Nic nezbude z tvé ctnosti. Pro muka jsem zplodil tebe, nestaráš se. Chvěje se. Tatíčku! povídá, což jsem já vinen? Vinen, věru, komáře pisklavý, protože jsi [illegible] cestě. Vinen, věru, protože hájit se nedovedeš. Mrtvola věru jsi, ty, mrcha shnilá! Kdybys aspoň zdráv byl, aby tě bylo možno [illegible] je [illegible] tebe, strašidla nešťastného. [illegible] — Eh, Marjo! Ledé pošpatnělo! Jiný chm! by se brzo z kličky vyprostil. A my — v[illegible]! A [illegible], tak i [illegible] druh druha. — A [illegible] to povídáš? bojácně se ptala Marja, s leknutím hledí na něj, surového, mohutného a chladného. — Tak. Umřel by... Hlehle co! Kdyby umřel... dobře by bylo! Vše by se dostalo do koleje. Dal bych pozemek tvým, zamazal bych jim chřtány a s tebou do Sibíře... aneb na Kubáň! Kdo to? Žena má! Rozumělas? Listinu takovou bychom dostali, listinu. Krám bych otevřel kdesi ve vesnici. A žili bychom. A hřích svůj před Bohem bychom uprosili.

MAX PIRNER.
STUDIE.

Kolik potřebujeme? Pomohli bychom lidem žít a lidé by pomohli nám svědomí upokojit . . . Nebylo-li by tak dobře? no? Mášo? — Ba! vzdychla a zamhouřivši oči, mocně se o tom zamyslila.

Utichli. — Voda šplouchala.

— Nemocný je . . . Možná, brzo umře, hluše řekl Silan Petrov. — Dejž to Bůh, aby brzo! jako by modlíc se pronesla Marja a pokřižovala se.

— — — — — — — — — — — — — — —

Svitnuly skrze mraky paprsky jarního slunce a zahrály na vodě zlatem a duhou. Dul vítr, vše se pohnulo, oživlo a zasmálo. Modré nebe mezi mraky též se usmívalo ve vodě sluncem vykrášlené. A mraky ostaly už za vory. Tam sebravše se v těžkou, temnou massu, stály zádumčivě a nehnutě nad širokou řekou, jako by hledaly cestu, kterak nejrychleji ujíti živému slunci jara, bohatému bleskem i radostí a nepříteli jejich, matek zimních metelic, opozdivších se v ústupu před jarem. Před vory zářilo čisté, jasné nebe a slunce, ještě chladné z jitra, ale mocně jasné už jarem, vážně a krásně vystupovalo stále výš v modrou pustinu nebe z purpurově zlatých vln řeky. Z prava od vorů viděti bylo skořicový, hornatý břeh v zeleném třepení lesa, z leva bledě smaragdový koberec luhů blýskal brilanty rosy. Ve vzduchu plula šťavnatá vůně země, sotva zrozených trav a pryskyřičná vůně chvoje. Silan Petrov podíval se k zadním veslům. Sergěj i Mitrij jako by k nim byli přirostli. Než ještě stěží v dáli viděti bylo výraz jejich tváří. Přešel zrakem na Marju. Bylo jí chladno. Stojíc u vesla, schoulila se a ještě více její tvary se zaokrouhlily. Celá oblitá sluncem, hleděla do předu zádumčivýma očima a na jejích rtech hrál ten záhadný a čarovný úsměv, který i nehezkou ženštinu činí okouzlující a žádoucí.

— Koukejte, děťátka! Ho, ho . . .! vší silou zahřměl Silan Petrov, cítě mocný příliv energie a bodrosti ve své široké hrudi. A jeho křiknutím vše kolem jako by se zakolísalo. Dlouho po svahovitém břehu zvučelo echo. Přel. Ot. **Cmunt.**

NAŠE GALERIE.

Max Pirner: Studie. Snad není tentokrát ani slov třeba. Ze staršího období mistrova vybrána je tato studie ženy ušlechtilé, zádumčivé tváře, měkkých delikátních linií; přirozeně zájem pozorovatelův sváděn je do tiše hrdých rysů hlavy, k očím, jež obracejí se do nitra, ke rtům jevícím jemně naznačené hoře. Studie žen bezpočetných malířů, i mistrů, kteří o svém umění přemýšleli, obyčejně nesou na sobě jednu nízkou známku: smyslnost, která se nemůže ani nasytit ženského masa a neustále by se ryla v ženském těle. Zde není nic takového. Ne snad, že by se umělec nahého těla ostýchal; nýbrž on dává důraz na duši. Produševněna je tato studie ženy, ne však vnášeným cizím duchem, který v umělci samém je nýbrž duchem, jenž mluví z vlastní podstaty ženiny.

KRONIKA LITERÁRNÍ.

Knižný náš trh hemží se různými „sebranými spisy“. Pro způsob, jak se vydávají, není vhodnějšího titulu: jsou skutečně sbírány, jak Pán Bůh a náhoda poroučí. Nejnověji se začalo Sebranými spisy p. Zeyerovými, a na první místo zařazen v nich V y š e h r a d (Šimáček, 3.20), jenž v úpravě podstoupil podobnou změnu, jako nová vydání p. Macharova: jenom o illustrace p. Hánslerovy má více. Říci, že pan Zeyer svým pojetím přiblížil hrdiny vyšehradských bájí našemu srdci, nelze; naopak, spíše mu je oddálil tím ovzduším dekorativní, nádherně fantastické poesie, jímž je obklopil. V souborném vydání básn. děl Jar. Vrchlického vyšla nová, velmi obšírná sbírka dalších zlomků epopeje, B o ž i a l i d é (Otto, 4 K), v níž autor různým postavám a dějům biblickým, mythickým i historickým snaží se dodati vysokého smyslu obecného. Vrací se tu často myšlenka o rovnocennosti hrdého ideálního snažení s prostým životem denním, a žena vystupuje několikrát jako ničitelka štěstí a dychtění mužova. Z mladší poesie lze zaznamenati zatím toliko tenký sešitek Ot. Theera, V ý p r a v y k J á (Kosterka, 1 K). Základním tónem nečetných a krátkých těch básní je touha po nějakém vznětu, jehož autor v sobě a nikde nenalézá; ani žena, jejíž představa dráždí časem jeho fantasii, mu ho neposkytne. Zábavně čtou se Kuffnerovy „volné listy z kroniky rozvoje našeho divadla“, S c é n a z a s c é n o u (Otto, 3.20 K). P. Kuffner má živý smysl pro všechny otázky, které náš divadelní ruch vynese na povrch, i pro jiné, které si sám postaví. Ve způsobu, jak je probírá, usiluje hlavně o to, aby je co možná nejvíce přiblížil a ozřejmil širokému obecenstvu journalovému. Toto obecenstvo má v něm svého přítele, zastance i vlídného vychovatele, který na něm nikdy mnoho nežádá, ve všem mu přisvědčí, všechny jeho záliby ochotně vysvětlí. Téverova povídka J e j í m l a d š í b r a t r (Šimáček, 40 h), má účinné jádro: trpkost a hněv staré panny proti bratrovi, jenž jest jí zavázán svým vychováním i svou kariérou a jenž se, mimo její nadání, zamiluje a ožení. Bolest zklamaného sobectví autor vyjádřil prudkými a zarputilými výbuchy, proti nimž i nejmírnější pokora jest bezmocna. Konec rozplývá se v sladkostech smiřování, zprostředkovaného neodolatelným kouzlem dětství. Stálé pozornosti čtenářů vřele doporučuji S v ě t o v o u k n i h o v n u Ottovu, jež jak výběrem tak způsobem vydávání slibuje být dobrým a bohatým prostředkem literárního vzdělání. Poslední svazky na př. přinášejí rozkošné U p o m í n k y z d ě t s t v í Soně Kovalevské, Hamerlingovo epos A h a s v e r v Ř í m ě, poutající svou filosofií a mohutností svých obrazů, Quisovu anthologii S t a r o s k o t s k ý c h b a l l a d s poučnými výklady srovnávacími a úchvatně hluboké drama Tolstého, V l á d u t m y.

k.

PELMEL Z ULICE.

Na rohu ulice stojí ten komický chlapík. Zlatýma brejlema upřeně se dívají zelenošedé, stařecké oči na veliké zlaté hodinky — stály tři sta zlatých, rovnou z nejlepší švýcarské továrny! — a čeká netrpělivě na polední výstřel z děla. Tenoučká vteřinová ručička objíždí velký ciferník, trhajíc sebou od vteřiny ke vteřině, už se blíží ke dvanácté, dvacet vteřin, patnáct vteřin, deset vteřin — vory na okolních věžích se rozhlaholují poledním vyzváněním, ruch ulice se vzmnožuje kolem starého pána. Oči jeho jsou jak hroty, levá ruka nepokojně hledá šátek, každou uběhlou vteřinou roste jeho rozčilení. Konečně ozve se výstřel, po osmi vteřinách pravého času. Konečně… ulevení!

Tragikomedie člověka! Ten starý pán nemá na světě prunic na práci, dny a týdny nemají pro něj ceny, neví vůbec, co s časem, kterého má teď tolik na své nudné pensi, ale na té polední vteřině mu hrozně záleží. Celý život jeho je marný a zbytečný, ale rozdíl několika vteřin ho rozčiluje. Žije a stará duše opravdu jen v těch několika poledních rozechvěných vteřinách čekání a zájmu, a ostatní čas je mrtva, docela mrtva. Je v tom něco strašného a směšného zároveň. Hledíš na starého blouda, trávícího na světě beze smyslu a účelu, a najednou sebou trhneš: Což, budeš-li jednou i ty sám takový?

*

V parku spatřil jsem líbezné dítě. S velikýma modrýma očima, které dívaly se z červených tváříček, obsypaných jasně zlatými, vlnitými kadeřemi — věru, jako by na zemi se octlo nějaké to hudoucí bůže z Mánesových hanáckých „Líbánek“, Hlavička dítěte byla tak okouzlivě půvabná a smavá, že kolemjdoucí se zastavovali, chtěj nechtěj do zamračených tváří se jim vsouval úsměv — taková šťastná atmosféra byla kol toho dítěte. Najednou odsunula se mu kadeř s drobného ouška a já spatřil, že bylo zohaveno. Barbarským zvykem probodli mu lalůčky ušní a „vykrášlili“ je naušnicemi! Nestačila hloupým rodičům, tupé jeho matce přirozená, sladká krása jeho; bez citu a smyslu pro ni zohavili děvčátko, na nový důkaz, že u nás dosud, přese všechnu kulturu roztahujou se pořád zbytky barbarství, a že plémě ženské musí být pořád ještě znamenáno jako nižší část lidského pokolení.

A dítě smálo se modrýma svýma očima pod světle zlatými vlásky, netušíc, jak jeho krásu stará hloupost surového zvyku zpotvořila.

*

Jiné ještě dítě jsem spatřil. V ulici Lumírově to bylo, pod hradbami vyšehradskými, v ulici, kde bída lidská se hromadí v úžasných někdy zjevech. A tam šlo ulicí děvče asi osmileté, s tváří, která mne zarazila jako strašné zjevení. Bylo to dítě co do těla, drobné, slabé dítě; v jiné vrstvě lidské společnosti dávno by si bylo hrálo ještě důvěřivě s loutkami, šťastno, jako pavučím snů opředeno. Ale toto dítě vyrostlo v bídné rodině, o hladu a ranách, mrznouc a trpíc od nešťastné chvíle svého zrození. Od prvního rozsvitu žití stál proti němu v nemilosrdné hrůze a drtivosti Život, škrtě a šlapaje po slabém dítěti velkoměstského proletariátu, až otrlo a naplnilo se vztekem a nenávistí. Z těch očí dětských-nedětských bylo vidět tolik tvrdosti, tolik zarputilého záští k lidem, že jsem ho co živ nikdy tolik nespatřil z očí starých, dospělých. Co asi musilo prožít toto dítě! Jak asi naplněna byla jeho dětská léta a jaká to byla hrozná opuštěnost uprostřed veškeré té natlačené massy proletářů! A bylo mu teprv osm let! *S. S.*

××××

Anglický týdenník „Clarion“, list vedený velice bystře, ve smyslu socialistickém, Rob. Blatchfordem (Nunquam), Thompsonem (Dangle) a j., učinil zajímavý pokus, aby redakční štáb se sblížil se svým čtenářstvem. Redakce uspořádala v Londýně banket, k němuž sjelo se z různých měst anglických na půl čtvrta sta stoupenců listu. Myšlenka, jež k tomu vedla a jež povede další práce, je, aby mezi čtenáři a příznivci téhož myšlenkového směru zjednáno bylo přátelství, aby všichni utvořili v e l i k o u o b e c č i d r u ž i n u (fellowship) přátel, jež by se stala nejen jim samým pramenem životního štěstí a podpory, nýbrž též velkou mravní silou pro uskutečnění společných myšlenek. Stát se členem družiny, k tomu stačí pouze, aby každý — muž či žena — byl ochoten stýkat se se všemi ostatními muži a ženami jako sobě rovnými a přáteli, a aby měl vůli přičiňovat se, by zanechal po sobě svět lepší, než jak jej byl našel. Není třeba, aby člen družiny byl socialistou; není třeba organisace družiny, předsedy, výboru, stanov, příspěvků. Jedině odznak družinový bude potřeben, ne k vůli malichernosti, nýbrž pro to, aby neznámí členové obce se poznávali a si pomáhali. Kdo bude míti odznak, bude pokládán za člena a naopak bude od něho očekáváno, že bude jednat po bratrsku či po sestersku s každým jiným nositelem odznaku, leda by se ukázal ho být nehoden. Za odznak zvolen půlměsíc ve formě C, jenž má znamenat, že už nemá být moří dělících od sebe dotud národy. Mezi členy družiny nebude rozdílů, ať je to kníže či metař, vévodkyně či nádennice, voják, kněz, liberál, anarchista; co jedině se žádá: aby to byli lidé šlechetného srdce, v pravém slova smyslu ladies a gentlemen, a aby za drahé a vzácné věci pokládali blaho svých bližních i čest své obce — družiny. — (Kdyby někdo z našich čtenářů se o věc vážně zajímal, ať se na nás obrátí. Posloužíme mu rádi informací.)

××××

* Něco zběžně přečíst, sednout a napsat o tom vlastní studii — to je způsob nové doby. Rozkverlávat myšlenky před chvilkou teprv přečtené, zítra zas něco docela opačného rozvařit a rozvodnit, sypat essaye o věcech, o nichž spisovatel do včerejška snad netušil, že jsou na světě, — to je dnes velice vyvinutá fabriční výroba. Vypadá to tak interesantně! Jaká to mnohostrannost, jaká pružnost ducha! Hle! spisovatel, jenž zná vše a o všem dovede ducha-

píne promluvit. Milý čtenáři, dej si nahlas pošeptat, že je to švindl. Kdyby to bylo něco obtížnějšího, než lesknoucí se humbug, nehemžil by se svět tolika spisovateli, na něž hodí se jak ulito slovo frašky: „Ničemu se nenaučil, tedy — pujde do Paříže a bude spisovatelem.“ S. S.

* Vliv umění za naší doby zasahuje pořád širší a vzdálenější obory všedního života. Vidíme na všech stranách, jak umělci s dřívějších výšin sestupují do praktického života a pomáhají ostatním svým bližním žít krásně, v krásném okolí. Tak vykrašlujou byty, domy, ulice, školy, přemítají, jak by zušlechtili předměty docela prosaické denní potřeby. Nejnověji ujali se též dámského obleku; výsledky snah jejich byly nedávno vystaveny v německém městě Krefeldu. Vynikající místo na výstavě zaujímal bruselský umělec Henry van de Velde. Němci Alfred Mohrbutter, R. Riemerschmidt, Markéta v. Brauchitsch, a j. Snahou těchto umělců je, aby přirozené tvary těla došly výrazu; formy oděvu mají vyústat organicky, nenuceně, na tomto základě daném přírodou. S tím souvisí, že šaty mají být individuální, osobitost toho, kdo je nosí, má v nich býti dokonale vyjádřena. Při tom ovšem nesmějí být uráženy požadavky esthetické, elegantní a harmonický spád linií, a zladěnost barev. Výzdoba musí být v ušlechtilém souladu a jednotě s celkem.

* Čestní členové jednoty ku povznesení hudby v Čechách jsou: štutgartský kapelník würtemberský Jos. Abert, skladatel Max Bruch, berlínský ředitel Josef Joachim, dv. pianistka Mary Krebsova, pianistka Žofie Menterová, lipský kapelník z gewandhausu Karl Reinecke a prof. mnichovské konservatoře Josef Rheinberger. — Mezi Čechy nenašel se ani jediný, který by byl hoden stát se čestným členem jednoty ku povznesení hudby v Čechách — vedle pana Aberta, Brucha, Reinecke.

✕✕✕✕

* R. 1728 vydal hrabě Zinzendorf, obnovitel bratrské obce ochranovské (herrnhutské) pro tuto obec „vrchnostenské příkazy a zákazy“. V nich čte se mezi jiným: „Každý obyvatel má pracovat a jíst svůj vlastní chléb. Kdo však pracovat nemůže pro stáří, nemoc nebo neschopnost, toho má živit obec.“

„Žádný věřitel nemá se v prvých čtyrech nedělích obořit na vdovu nebo sirotky, nejsou-li dle obecné známosti zámožni; ale každá vdova nebo sirotek má po úmrtí co nejdřív staršinovi oznámit poměry domácí.“

„Kdokoliv uzří, že vůz se převrhl, koně uvázli, lidé nebezpečně upadli, zabloudili, nebo jinak spatří svého bližního v nějakém hoři, má hned pospíšit, aby svému bližnímu pomohl; kdo však toho neučiní, nebo dokonce nečinně se dívá, má, byv dvakrát napomenut, býti práv z každé škody tudy vzešlé a být jmín člověkem lehkomyslným i nelaskavým.“

„Kdo chce náležet do obce bratrské, musí se naučit podrobovat se řádu, jenž obcí došel obliby. Může-li kdo myslet ještě: všaktě jsem svobodný člověk, proč se mám spravovat dle jiných, je to patrný důkaz, že se za člena obce bratrské nehodí.“

„V Ochranově netrpí se zahaleců, buď si vysoký či nízký. Lidé nepracujou jen, aby žili, nýbrž žijou pro práci; a nemají-li už ničeho ku práci, trpí nebo umírají. V obci musí se pracovat.“

✕✕✕✕

* V příštím čísle začneme uveřejňovati studii o filosofii Augustina Smetany z péra prof. dra Frant. Krejčího.

* Zápisky Dra Aug. Smetany, napsané po jeho vyloučení z církve, vyjdou v krátkém čase v českém překladě nákladem družstva „Samostatnost“.

* „Školní výstava francouzská přímo přetéká morálkou, zrovna jako v pařížských ulicích na každém kroku najdeme mohutné nápisy Liberté, egalité, fraternité — na Tuileriích, na kostele Notre Dame, na Sorbonně. Dojista žádný národ nemůže mít nadbytek mravního idealismu, ale pak musí ten idealism mít, opravdu mít jako vnitřní životní moc, která proniká život, ne jako zevnější dekoraci, kterou se lidé opíjejí, jako krásnou vývěsní tabuli, kterou se potěšují. Polepit školní světnice průpověďmi ideální ethiky má tak málo smyslu, jako pomalovat zdi honosně hlaholivými hesly, jejichž dosah a požadavky činěné na vlastní bytost člověkovu jsou masse skryty, třebas i někdy ta massa jimi může býti přivedena do vášně. Ale kde je ta liberté, kde ta egalité, ta fraternité? Nenašel jsem jich. Viděl jsem jen mravní porobení lidu, porobení jeho zlatem, kterému, jak se zdá, především propadají republiky, nemajíce jiného vladaře.“ (Dr. Rein.)

* Výstava obrazů českého malíře Antonína Hudečka uspořádána ve Vídni v saloně Piskově.

* V saloně Miethkeho ve Vídni bude co nejdříve otevřena výstava maleb Jože Úprky.

* Marie Pospischill vydala tenkou knížku, v níž podává výklad ke Goethovu Faustu. Ubohý Goethe!

✕✕✕✕

* Neštěstí duchcovské nalezlo už dramatika! Spracovala je spisovatelka Marie delle Grazie ve čtyraktové drama nazvané „Třaskavé plyny“; právě tyto dny sehráno ve Vídni s „velikým úspěchem“. V práci vylíčen je podnikatel, který donutí své horníky, aby sjeli do dolu hrozícího záhubou, při neštěstí pak sám zahyne, aby divadelní spravedlnost byla ukojena. Ve skutečnosti dopadává to trochu jinak. Poslední akt je tuze efektní: hraje se uprostřed požáru v šachtě, plameny šlehají kolem, dým se valí . . docela po americkánsku.

* Pohádky dánského poety světového jmena, Andersena, vycházejí v sešitech překladem J. Vrchlického u Šimáčků. Obrázky kreslil prof. H. Tegner.

* Na obálce „Mladého Čecha“ uveřejňuje redakce adresář sběratelů pohledových lístků; každý, kdo se dá zapsat do tohoto seznamu, zavazuje se (!), že každý pohledový lístek, který mu bude zaslán, vymění za jiný! Redakce „Mladého Čecha“ by udělala desetkrát líp, kdyby spíš své mladé čtenáře varovala od pošetilé manie pohlednicové, která do roka vyžádá si ohromné přímo ztráty národního kapitálu bez prospěchu. Sbírat si pohledy na cizí města a kraje dalo by se tuším provádět mnohem laciněji, než tímto plýtvavým způsobem, z něhož těží jen poštovní erár a fabrikanti pohlednic.

* Po příkladu nesmrtelného Vavřince Lebedy rozmáhá se po Čechách řada podobných spisovatelů, kteří myslí, že dovedou to stejně jako on, když své výplody napíšou hodně pitomým „pravopisem“, beze špetky vtipu. Stejně tak rozplemeňuje se duchaprázdné veršovnictví novinářské po vzoru truchlivého Fixa, „jednoho z nových básníků.“

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 11. listopadu 1900. Číslo 7.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vychazejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

K. WELSOVA.

TMA.

(Kulturní dokument).

Slovenská stařenka jedna takto si mi naříkala:

Ej, holubenka moja, ja som bola preveľmi nešťastná hneď jako nevesta, čo mi môjho ženícha obosorovali (očarovali) a mňa tiež.

Môj muž chodil k nám týždeň čo týždeň každý deň. Mne a i mojim rodičom sa páčil, trebárs bol v tvári ešte černejší než ja. Ale už dva týždne pred svatbou začaly jeho mamka s jeho krstnou materou cosi motať a mňa tupiť. A tak to trvalo, až mal byť čas k sobášu. Tá jeho krstná mater mala dcéru a ony obe dve chcely, aby si vzal ju a nie mňa. Mne páru nebolo — robila som jako konisko.

No, on už k nám ani neprišiel so svojim zváčom v ten štvrtok večer, keď sa duchny nasypávajú!

Moja mamička sa vzchopily a jeho mamke takto povedaly: „Magdička moja, čo je to? Malo-li by byť zle, necháme tak, bár je aj krava už zabitá a i vína doma!“ Tá jej na to: „Ja, veď on nemôže tak chodiť jako druhý, keď je len sám vo svojom dome.“

Ale to sa len tak vyhovárala, však jeho otčim všetku prácu za neho obstarali.

No, moja mamka išly s tým domov — ale on už v ten večer neprišiel.

Ja som potom v pondelok, keď malo byť veselie, nechcela ani z komory vyjsť, bár aj som bola zapletená. On len sedel v izbě a ja som celý deň plakala. Keď nás sosobášili, daly nám tá jeho krstná mater veľký makovník pred kostolom — taká je u nás obyčaj, vedia — ale ja som hneď videla, že je spálený — a to bolo ešte na väčšie moje nešťastie. Ten makovník bol obosorovaný!!

Potom bol u nás obed a k večeru šla som a i moja rodinka k nemu. Ráno, keď ma začepčili, ani on, ani jeho rodičia, keď som sa pýtala, čo budeme robiť, mi neodpovedali. Tak ja, keď nič nepovedali, čo som mala pri sobáši na sebe: stužky, zástery, rukávce, no, všetko som si poukladala do truhly. On sa o mňa ani neobzrel, aby mi povedal: „Čo to máš? Načo to máš?“ nič, nič, ani len slovíčka nepovedal a mňa preto srdce preveľmi zabolelo.

Prešiel týždeň a i dva týždne, a ja nesmela som nikde ísť, ani k mojim rodičom. A jeho rodina vždy doniesla takú novinu, ktorú som vraj o nich naklebetila. A on, jako to od svojej matky počul, hneď ma chmatnul a vyvel, ani som nevedela prečo a začo.

Keď som ho mala potkať, musela som mu vyhnúť. On, holubenka moja, ani videť, ani videť ma nechcel!

Tak to trvalo pol piata roku — pol piata rokov! Bolo toho — tej zlosti veľkej! Keď som sa pýtala na robotu nejakú, povedali: „Choď sa zpýtať ku svojej materi!“ A k materi ma nechceli pustiť. I hladná som bola — zamýkali i chlieb! Šmytku chleba, keď som išla do roboty, mala som na stole položenú a i tá mi nebola dopriata. Od hladu som bolo slabá, že by ma bol prstom povalil.

On sám varil všetkým pokrm a všetko i sám vydával — ja nesmela sa ničoho ani dotknúť!

Ej, to bol „ancikrist“, že nenie na svete väčšieho!

Jedenkrát celá dokrvavená utiekla som k mojim rodičom. Boly tam u nich jedna babka, čo ku ženám chodily a tá hovorily k mojej mamke takto: „Betka,“ — mojej mamke hovorily Betka — „vystroj tie deti, — však si ľudia pomáhajú zo zlého s dobrým — nech idú opáčiť do Gonových lesov teho istého človeka, teho myslivca!“

To jim bol hájnik, ktorý vedel vyzkúmať všetky veci budúce, lebo mal preveľmi mnoho kníh. A ten vraj od zlého pomáhal.

„Ona je obosorovaná, nech hu odbosoruje!“

My prišly sme ta so sestrou večer na svätodušné sviatky a hájnik bol v horách. Jeho žena nám hovorí: „No, však ženičky nemusíte mu ani vyprávať, on to uhádne, prečo ste prišly.“

Hájnik vrátil sa až o 11. hodine v noci, keď sme my už na odpočinku boly. Ráno sme sa usporiadaly a sedely v izbe obe dve: ja s tou mojou sestrou.

Privítal nás: „Čo ste nám ženičky doniesly? Však i trúfam (vím, domýšlím se) o čo ste prišly.“

Ja som [illegible], len sestra: bola som strnutá od strachu, čo mi len povie.

Sestra hovorí takto: „Pán krstný tatenko, či by vedeli, že o čo sme my prišly?“

„No, aj bych trúfal, ale lepšie bude, keď poviete.“

„Ach, krstný tatenko, prosíme jich pekne, ja som prišla s touto mojou sestrou, čo len povedia o tom jej živobytí, že čo to môže byť. Nechce hu ten jej muž ani vidieť, ani na oko mu nesmie.“

Keď mu všetko povedala, on vzal tie knihy a už to pozeral. Krútil hlavou a pýtal sa ma, v ktorom mesiaci som narodená. Povedala som, že v michalskom a on, to že je v nešťastnom. Potom zas krúti hlavou, krúti a hovorí si: „Škoda, škoda, osôbky — —“

Vedia, ja som sa vtedy pekne pristrojila, — rukávce vyšivané, pekný čepec — bola som mladá a bár aj som bola čierna v tvári, každý sa mi obdivoval.

„Škoda, škoda osôbky —“ hovorí zase. „Tak vám je súdené, že zabitá byť musite. Spravené máte, že vám to do 70 rokov trvať bude, a že vás zabiť musí. Keď ste z kostola vyšli, zjedli ste ten spálený makovník; vám nepomôže, než rýl a motyka.

Jedna baba, čo predspevuje, tá čo je krstnou materou vašeho muža, má dcéru a tie isté by vás v lyžičke vody utopily!

Ten váš muž, to je frajerkár, ktorý má v dedine tri volajaké kurviská, čo jim peniaze dáva. Že k ním chodí, o tom nevie nikto, len Bôh a on sám. Verte, že vám darobnú alebo falošnú reč nevyprávam; uvidíte, že tam, kde ste vydatá, alebo vašemu otcovi, alebo inde, zdochne kus hovädzej lichvy.“

A do rána zdochla môjmu otcovi jalovica a preto som vedela, že ten človek hovoril pravdu.

„Ale, krstný tatenko,“ hovorí sestra moja, — ja som mlčala jako tá zem, lebo som sotva dýchala jakási olovená a celá ubolená — „Krstný tatenko, nech nám dajú volajakých zelín, čo by sme hu v nich kúpali.“ Ale on riekol: „Darobné je všetko! Ani kúpánie nič nepomôže, lebo ona zabitá byť musí; tak to má spravené. Pamatujte si ešte toto: tie, čo to všetko urobily — jeho mater a krstná mater, opuchnú obe dve za krátky čas.“ A tak sa i stalo!

Ony veru nad tým i zaplačú, čo jim ešte poviem!

Daly sme hájnikovi dva zlaté a išly domov. Ledva som nohy za sebou vliekla! Bola to cesta strašná.

Keď sme došly domov, nebolo o nič lepšie, ba kam ďalej horšie! Obesiť, utopiť som sa bežala, a on za mnou volal: obes sa, utop sa!

Však bych to i bola učinila, ale keď samovražedlník v královstve nebeskom nemá ani kúšťok miesta!

Na [illegible] som lihala, na holom prahu mala som hlavu. Zima hvižďala a ja bosá, holá — a ruky som si len tak pod prse schovala. Bola-li som obutá, vyzula som sa, lebo mi obuv zamrzla a v nohách ma veľmi oziabalo. Dva palce mi veru i odziably. Keď tam bolo sena, prikryla som sa s tým, alebo som niekedy keď som mohla — vzala si kožuch, ale potom som ho musela, holubenka moja, týždeň česať od sena.

Ach, Bože dobručký, takto (ukazuje oběma rukama, jak měla tváře oteklé) som hubu nosila — zuby vytlčené, pysky opuchlé, tvár rozdriapanú. A tak nám to trvalo 37 rokov, čo deň dňom, týždeň týždňom a rok rokom, čo som nevedela ani čo je — ani sviatku ani piatku.

Ach, to bol tyranisko jeden a falošný človek! Jaj! Hrúza jich objíme!

Pred ľudmi to bol hodný a dobrý; menoval ma len „žena moja“ — nikdy „Anča“. A keď som pre neho prišla do šenku, vždy mi žajdlík vína dal naliať a ten som musela vypiť. Kebych nebola chcela, praskol by bol ním o zem. Alebo keď sme boli na veselí (na svatbě), z toho, že sa so mnou pyšnit mohol pre ten môj zpev, mal veliké potešenie. Bola som totiž na široko ďaleko vychýrená speváčka a on sa so mnou potešil, že som v žiadnej tej pesničke nepochybila. Lebo tam, jako sa pochybí, smejú sa. A i ja som taká. Keď volakto pochybí, ja sa tomu tiež smejem.

A keď ma tak počúvali na veselí, to on rád zaplatil. Siahnul do vačku — i muzikanti ho radi mali preto — a to už zaplatil za mňa viac, než za seba.

Vedia, u nás na veselí musia hostia spievať, mužskí i ženské. Muzikanti k tomu hrajú a každý za seba musí muzikantom zaplatiť. Kto spievať nevie, alebo sa hanbí, poprosí niekoho, aby za neho zaspieval, ale platiť musí sám. Keď sme však prišli domov, už som sa musela schovať, ani vidieť, ani vidieť ma nechcel. Ani pokrm abych bola jedla s ním, ani robotu vykonávala, ani chod! A nech sa nehnevajú, ani so mnou nespával, jako iný muž se ženou; len tak ma volakde pochytil, jako ten kohútik tú sliepku! Jaj vo mne to tak cukávalo — musela som mat krv jakúsi jedovatú!

Pán Bôh nebeský ho ale potom našiel, lebo každý, čo zlého urobí, má na duši uschované.

(Teď vypravuje s obličejem radostí ozářeným a pleskne si radostně do rukou.)

A naraz spadol s hrušky — to bych bola mala ešte 9 rokov trpet! Ej, ale potom už bol pokorný, už bol trochu lepší, už som mohla i variť, ale ja som mu už variť nechcela! Keď lásky za mladi nebolo, potom som jej už nechcela.

Bár sme sa aj udobrili, boľavé srdco ostalo —

Keď teda spadol, polámal si chodidla a tak v tom tri roky bol.

Nohy mu sčiernaly, všetko mal nabehnuté — až hrůža vzpomínať! To už som ale šla a zavolala

„dochtora“ stoličného. Poradil masťou tie nohy mastiť a jakúsi vodičku piť. Opatrovala som ho po celú zimu. Nohy mu pravda po tej „medecine“ odpuchly, ale zase sa ho začal chytať „brant“ a „dochtor“ povedal, že mu moč zatiekol do žíl. Trochu i o berlách chodil, ale o Všechsvätých zomrel a krivý do zeme išiel.

Ach, to bol život! — No, nech mu Bôh dušičku osláví! A holubenka moja, jako Bôh nebeský tu jeho mater našiel! Umrely však o mnoho rokov prv než on. To bol zázrak.

Jako to ten hájnik predpovedal, tak opuchly a volaly, aby jich zabili. Taká srkavica jim tiekla skrze kožu a ony sa len tešily, že z toho vyjdú. Mňa k sebe nechcely zavolať, ale zavolaly si z daleka sestru za opatrovníčku.

Osem týždňov jich opatrovala a i plodník jim hnil. Týždeň umieraly!

Než umrely, vydávaly dcéru a ja som sa jim za všetko to zlé odslúžila dobrým.

Keď nemal kto ísť za krstnú mater na sobáš, prišli pre mňa. Pravda, to ma veľmi povýšili, ale ja som jim zas za to všetko spravila, jako sa na krstnú patrí: darov nanosila, duchny nasypala — no všetko, všetko.

Keď som duchny nasypala, išla som k nemocnej a hovorím: no, mamička moja, jako sa máte?! Ale ony už neodpovedaly. Oči otvorené, hubu otvrenú a kde ruka, kde noha a tak trvaly, kým svatba bola, čo ani neriekly slovíčka. — Na prsiach jim horel krúsčok (slúpek) Panny Marie Cellskej celý týždeň, aby už len skôr umrely! To sa u nás dáva, keď volakto umreť nemôže.

V pondelok sme boli v kostole a do útorka večera sme zkončili svatbu. A tu keď priniesli jedlo posledné, huspeninu — to je znamenie, že sa hostia preč brať majú od stolov — prišly dcéry s plačom: „Milí priatelia, prestaňte hrať, lebo už naša dokonaly —“. Nevestu potom na znamenie smútku začepili len do bieleho, hladkého čepca, nie do vyšívaného.

A tak prešla mamka toho môjho muža a ta krstná tiež tak zle prešla, a ja som ešte tu! Všetko som len s trpezlivosťou znášala — a teraz ďakujem Pánu Bohu nebeskému za všetko, a je mi so dňa na deň lepšie.

Cez 30 rokov mala som oči hlboko v hlave, jako by ma z hrobu bol vytiahol a teraz — mi každý závidí, že som na starobu taká driečna (hezká).

DR. FR. KREJČÍ.

O FILOSOFII SMETANOVĚ

I.

Neznáme ještě svůj vývoj, počínaje od tak zv. obrození, tak, aby z toho vyplývala sama sebou organická souvislost literatury filosofické s ostatními projevy ducha národního, abychom na tom základě pochopili a spravedlivě docenili význam našich filosofů. To zvláštní postavení malého národa, které nás nutí vyčerpávati duševní sílu na zajištění národního bytu, nese samo sebou, že snaha a pozornost soustřeďuje se vždy na odstranění nejnaléhavější překážky rozvoje, že v té snaze, která tíhne mnohdy jen k věci vedlejší, vidíme svůj celý úkol. Číníce pak tuto částečnou, jednostrannou snahu měřítkem pro posouzení všeho, so s námi a u nás se děje, všech, kdo s námi pracují o díle povznesení národa, pozbýváme pravého smyslu pro ocenění zjevů v našem životě, které s tou snahou nezdají se býti v bezprostřední souvislosti a nedbáme toho, zda-li právě v nich nejsou zárodky lepší budoucnosti. Tak se stává, že co jsme vykonali, jeví se nám ve světle málo objektivním, že mnohé přeceňujeme a mnohé nedoceňujeme.

Neumíme si vydati počet z našeho dosavadního života národního, neznáme sebe dosti a vadí nám to mnohdy v postupu dalším. Čeho jest tedy třeba, je patrno. Kritická práce v té příčině počíná se teprve od několika let s větším úspěchem, když jsme byli dosáhli jakých takýchs bezpečnějších podmínek životních; dosavadní názor o minulosti podrobuje se revisi, která v některých věcech, jak ukazuje spor rukopisný, byla hodně radikální. Až se provede celá, objeví se nám také filosofický náš vývoj v pravém světle. A pak dostane se při této revisi Aug. Smetanovi jednoho z nejpřednějších míst, rozhodně přednějšího než v dosavadních přehledech vývoje české filosofie. Musíme však Smetanu lépe poznati, jak prof. Masaryk v článku o něm v Naší Době naznačil, a přispěti k pravému ocenění Smetany jakožto filosofa učinil jsem úkolem této úvahy.

Pravému ocenění Smetanovu nepřekáží, že by nebyl znám. Nezůstal nepovšimnut a památka jeho se udržela — bledne, bohužel, jak ukázalo se při příležitosti přenesení jeho pozůstatků na nový hřbitov, ale i tak je živější než paměť celé řady našich myslících lidí. Než to právě, co přispělo k tomu poměrně stálejšímu uchování jeho památky, ta zvláštnost jeho zjevu, je překážkou, aby pochopen a oceněn byl jeho význam jako filosofa. Neklamu se asi, když řeknu, že o Smetanovi jest tak nejobecněji známo, že byv knězem řádu křižovnického, byl z církve vyobcován. To vzbudilo za jeho živobytí sensaci, zvláště způsobem, jakým to bylo uskutečněno. Smetana nejprv ohlásil sám své vystoupení v novinách, jichž byl redaktorem, a tehdá nebylo tolik novin, aby se pro jednu zprávu zapomnělo na druhou. Pak bylo to rozhlašováno s kazatelen všech pražských kostelů a figura otce Smetanova, jenž jsa kostelníkem u sv. Jindřicha, se zarmouceným srdcem přítomen býti musil, když nad milovaným synem pronášen byl ortel dle jeho ponětí nejhroznější, ježto rozhodoval o jeho věčnosti — figura sklíčeného otce Smetanova tvořila zajímavou folii ke zjevu váženého univ. pro-

fesora, kněze a vlastence z barikád. Všechny vrstvy pražské společnosti byly tím vzrušeny a to vzrušení zanechalo v naší české paměti stopu, jenže na úkor všeho ostatního. Z popularity Smetanovy zbyla upomínka kněze exkomunikovaného.

Exkomunikovaný kněz! To se sice snadno zapamatuje jako zvláštnost, avšak také to velice snadno je příčinou, že osobnost takovou staví do nepříznivého, anebo řekněme do nepravého světla, když nejsou známy motivy tohoto činu, subjektivní i vnější. Sám o sobě fakt, že někdo z církve vystoupil nebo byl vyobcován, nestačí, aby objevil charakter dotyčného člověka v určitém světle, tím méně, aby byl zárukou jeho ušlechtilosti. A u Smetany všechny okolnosti přispívaly k tomu, aby pravá příčina této životní episody vešla v zapomenutí. Byli zde zajisté činitelé, kterým na tom záleželo, aby celá věc byla co možná nejdříve utlumena a poctivě se o to přičiňovali. A právě u té vrstvy inteligentů došli podpory, která pochopovala a mohla oceniti příčiny, které vedly Smetanu k roztržce s církví. Jsouť názory většiny našich inteligentních lidí o věcech víry a o poměru náboženství k filosofii tak povrchní, že nehledě k jakémusi uspokojení, které pocítí nad sankcí, kterou dává jejich indiferentismu souhlas kněze víry se zříkajícího, stává se jim zjev exkomunikovaného kněze nepohodlnou výčitkou svědomí, které by se rádi zbavili. „Když nevěříš, měl bys to udělati jako Smetana," tak zní výčitka a Smetanova důslednost dává jim pocítiti vlastní slabost. Oni však si našli modus vivendi pro svůj indiferentism a co je vyrušuje z něho, toho se střehou. Ti rádi na Smetanu zapomněli. Smetana psal německy — článek v Musejníku zůstal nepovšimnut —; v literatuře se o něm nemluvilo, o vydání jeho spisů starali se Němci, naši nepřátelé — zase důvod nevšímati si jich; politický význam jeho zastíněn byl jinými muži; přátelé, kteří mu rozuměli a oceniti ho uměli, vymřeli; těch málo filosofických literátů, kteří o něho zavadili, odsoudili jej jako přívržence přežilého systému — u nás jako v Rakousku vůbec vedli slovo Herbartovci, jak víme, a ti ve Smetanovi viděli jen Hegelovce. A tak naše pokolení, pokud vůbec na Smetanu se pamatuje, vidí v něm exkomunikovaného kněze, jakýsi abnormní zjev, který se čas od času opakuje a jest v očích tak mnohých jen jakýmsi stupňováním toho, co prostonárodně je vyznačeno slovy páter vyklouz, kteréžto epitheton nikterak nemá ráz, že by lidu imponovalo. Jsouť a dají se zajisté mysliti všeliké příčiny takového vyklouznutí, které nečiní je zrovna charakterním jednáním, jako to často pozorovati lze při přestoupení na jinou víru.

Tak stala se věc, která byla rozhodující v životě Smetanově, která jest snad nejdůležitějším projevem jeho individuality, konsekvencí jeho filosofických zásad, kterým ani odpůrce neodepře uznání počestnosti a ušlechtilosti, čin, který vyplynul z motivů, které všady platí za svědectví duševní velikosti; tak věc ta stala se překážkou, aby tato ušlechtilost a velikost duševní byla uznána, jak by si přáli stejně smýšlející, anebo alespoň, aby zjev Smetanův objevil se v objektivním světle, jak by tomu neměli odporovati, kdo krok jeho neschvalují.

Jinak tuto překážku neodstraníme, než když poznáme jeho filosofii. Z ní musíme odhadovati dosah jeho exkomunikace a nikoli obráceně, podle exkomunikace posuzovati jeho filosofii. Z ní musíme také posuzovati jeho význam v našem vývoji národním, z ní nabude teprve jeho zjev náležitého reliefu. Nemíním však všechny myšlenky jeho dopodrobna vykládati, nýbrž pouze směr jeho filosofie charakterisovati v celku.

NAŠE GALERIE.

Antonín Chittussi: Krajina při západu slunce. Co mám vlastně vidět na tomto obrázku? Co jest vlastně pěkného na té krajině? To bývá velice častou otázkou diváka, jenž si neví rady. Dívá se, dívá, ale co si má myslet? Líbí se mu to, či nelíbí? Je to krásný obrázek, či není? Není to krajina, jak se říká romantická, nestrhuje to k nadšenosti ani k obdivu; jsou zde velice prosté elementy krajinné, a i těch je pouze několik. „Chudá" krajinka, říkává se bezmyšlenkovitě. Ano, není tu mnoho prvků krajinných. Pláň býlím porostlá, osamělý košatý strom, kus cesty dál ještě jeden strom, hejno ptactva spadajícího k zemi, v pozadí naznačena silnice k dědině s několika stromy, za silnicí v dálce zdvihá se podlouhlé, celý obzor zabírající návrší a nad tím večerní nebe, nad hlavou zatažené mračny, k západu přeplněné ještě světlem, ale už blednoucím, slábnoucím. Co je na takové krajině? Jdu procházkou ve skutečné přírodě a ani mne nenapadne, abych jí vůbec věnoval pohled, neřku-li abych ji pokládal za krásnou, za hodnou umělcovy práce! Nuže, příteli, když však umělec tak znamenitý, jako byl Chittussi, pokládá takovou krajinu chudou, nelákavou za hodnu své umělecké práce, nezdá se ti, že musí tu být přec nějaký rozdíl v tvém nazírání a v nazírání jeho? Nezdá se ti, krátce řečeno, že ty prostě nevidíš ani té krajiny, ani jejího vnitřního obsahu tak jako umělec? Nepochybně, chyba bude asi u tebe. A tedy šlo by o to, abys se pokoušel vidět v této neuchvacující krajince (a v sterých jiných) to, co on v ní viděl. Především buď jist, že v ní opravdu něco je, za to ručí jeho umělecká volba — (tuto reguli si ostatně můžeš vždy připamatovat při dílech skutečných umělců, naproti nimž býváš zhusta tuze brzy hotov s kritikou odsuzující!). Na to projdi si krajinku a srovnej, odpovídá-li pravdě — pravda byla u tohoto umělce vždy velmi vážným požadavkem, ačkoli ne bezduchá pravda fotografického snímku, s detaily podstatnými i nepodstatnými, rušivými i pomáhajícími náladě obrázku. A pak vmysli se do nálady této krajinky, do melancholie lad, v nichž ty dva samotářské, opuštěné stromy tak teskně stojí, do té dálky obzoru, jehož nestoupající, neklesající čára jakoby znamenala šedivě truchlý, stále stejný, pustý sled dnů živobytí, do ví-

ANTONÍN CHITTUSSI.
KRAJINA PŘI ZÁPADU SLUNCE.

ření ptáků, chystajících se už zase k odletu, do zapadání dne a odcházení kusu života... To vše není tu namalováno a přec to tu je na výtvoru mistrově. A to právě viděl a cítil on v té krajince, na pohled tak prázdné a bezobsažné.

NÁRODNÍ DAR.

Dvě smutně významná literární fakta objevila se v poslední době u nás. V časopise Obzor literární a umělecký už kolik měsíců vychází v pokračováních přepodivný článek — přehled literární činnosti Jakuba Arbesa, úžasná, opravdu překvapující massa práce, bohužel z většiny efemerní, se zárodky časné smrti, nebo i mrtvé už před narozením. Ten suchý výčet bezdeché práce autora, odsouzeného k mnohopisalství, dostává příšerné osvětlení druhým faktem: zahájením veřejných sbírek na národní dar pro téhož Jakuba Arbesa.

Kdo přináležíš k cechu spisovatelskému, nad tím se zamysli! Ta dvě fakta mluví k tobě strašidelnou řečí. Patrno z nich, že ani ještě dnes v Čechách člověk pouhou literaturou se vyživit nemůže. Táhnout jako kůň, mazat, mazat, až se krví potíš, vymačkávat ze sebe poslední krůpějku idey, a překládat v massách bídné zboží, v cizině zrobené bezvýznamnými pisateli, obíhat všechny redakce, prosit u všech nakladatelů, škemrat o zálohy a zas táhnout jako negr v bezejmenném hnusu, pak sklesloati mysli, konečně v tupé otrlosti — a naposledy přes všechnu tu lopotu, jiným lidem neznámou, muset čekat jako žebrák u kostelních vrat na — — národní dar?! Hrozná historie českého literáta! Po krušné řadě let trmácivého dření pokorné očekávání národního milosrdenství — hle! vy mladí spisovatelé, plní ambicí a hrdosti, toť třeba perspektiva posledních dnů i života v a š e h o!

Sbírky na starého spisovatele, starého umělce, mne vždy hluboce rozechvívají. Myslete si lékaře, inženýra, stavitele — bylo by možno, aby na takového člověka se po národě sbíraly krejcárky? Ne! To je možné pouze u nešťastných těch svobodných umění, jinde by lidé vzkřikli úžasem a příslušníci toho kterého povolání, ostatní lékaři, inženýři atd. rozhorlením.

Národní dar... maskovaná žebrota! Dary opravdu národní, dle mého citu, nemohou se sbírat takto, na bubnování nějakého komité, na povyk veřejných listů, po krejcárkách, kolik měsíců, snad i let! Národní dar, myslím, může vyrůst jen z přetékající vděčnosti celého národa; je to upřímná vděčnost lidu, pochopujícího neocenitelné služby znamenitého muže, vděčnost arci naivní, neboť takových kulturních služeb nelze vůbec odměnit; ale musí z té naivnosti vyšlehnout spontanně, dar musí být na ráz snesen v nadšení, jako ony starověké ženy v Karthagu či v Římě obětovaly rázem své šperky pro vlast. Není-li toho, je po národním daru a zbývá ponižující žebrota: krejcárky vyžebrané, bez opravdového nadšení dárcova věnované, dávané z motivů třeba tuze podivných — jaké to as myšlenky v duši spisovatele, kterému se „dar národní" zbubnovává!

Nepíšu zde proti sbírkám na dar Jakubu Arbesovi. Je to pro mne příliš smutný zjev, abych si troufal pracovat proti soustu spisovatele, který na „dar" tento čeká. A on čeká... to je na věci nejvíc skličující... ví o sbírkách, mlčí, tedy souhlasí a čeká na výsledek smutné žebroty. Není mu jiné rady! Sestárl, duch jeho ztuhl a zvápněl, co bývalo v něm, dávno ztratilo se, bůh ví kam, a teď zbývá jediné: kostelní vrata s kloboukem v staré ruce, s bílou odkrytou hlavou.

Mám za jisté, že Arbes nebude posledním českým spisovatelem, na nějž budou neochotné krejcárky pro milosrdenství boží sbírat. Malost našeho národa není toho příčinou, neboť i ve velkých národech odehrává se ob čas toto divadlo strašně ponižující. Jak dávno tomu ku př., co v Němcích sbírali s bídným výsledkem na básníky Liliencrona a Holze!

Zdá se, že pravou příčinou té bídy je dvojí: jednak nesmírná konkurence literární, která přesilou netalentů strhuje skutečné talenty, zaměstnává je za stejně bídné mzdy jako ony, až je vyssaje; jednak a to hlavně, nízké ponětí o sociální funkci a důležitosti literatury a umění vůbec. Nízké ponětí to je docela přirozené a pochopitelné, neboť opírá se o nesmírnou massu bezcenné literatury, která náš život přímo utápí. To nějaké procento nebo dvě knih dobrých musí utonout v moři efemerní nicoty.

Obrany proti tomu není. Nelze chránit písemnictví od vpádu spekulantů, netalentů, výdělkářů, ledabylých sportsmanů... jako řetěz z toho se táhne bída literatury, nízké smýšlení společnosti o její ceně, funkci sociální a významu kulturním, a za tím konečně rumaření talentů, sebeprodávání, žebrota...

Mladí spisovatelé, přemýšlejte o sobě a o těch, které vidíte pokorně smekat u kostelních vrat!

Gamma.

NÁČRTNÍKY CHITTUSSIHO.

Měl jsem příležitost nahlédnouti do několika náčrtků a žákovských prací Antonína Chittussiho.

Chittussi, který původně věnovati se chtěl architektuře, po jednom roce techniky odebral se na malířskou akademii v Praze, kde učil se malbě figurální. Co z těchto prací zachováno, jeví trpělivě a násilně kreslené i stínované modely sádrové i živé, tedy práce čistě akademická, která asi jemu příliš po chuti nebyla. Dostal-li se však Chittussi z dusna školy do přírody, na příklad do Stromovky, a kreslil tam keř, mluví tato skizza více, než celá halda školských figur.

Ještě z jeho pobytu ve Vídni a v Mnichově za[illegible]chovaly se některé práce figurální. Z Mnichova zejména opravdově hledící portréty křídové. Ve zmíněných náčrtnících shledáváme ještě studie figurální. Tak zejména pečlivě provedení koně a různé výjevy slovácké vzbuzují obdiv, s jakou láskou a pečlivostí Chittussi přírodu studoval.

Moment krajinářský vítězí však už na olejovém obrázku, malovaném kolem roku 1870. Jest to kus dojmu ze Slovenska, pod kvetoucí jabloní objímající se slováčtí milenci. Figury jsou těžce naneseny, za to jabloň plnými květy svými dobře působí, pokud lze na starém obrázku rozpoznati.

Tou dobou asi vznikly první náčrty z přírody tužkou kreslené, pečlivě a úzkostlivě provedené se snahou, aby pravdivou a skutečnou přírodu znázornily. Jsou až ku podivu jemné, buď několika rysy načrtané nebo stínované k docílení té oné nálady.

Strom byl vždy Chittussimu miláčkem. Blouznil již v mládí o podivuhodné spleti větvoví; setkáváme se v jeho náčrtníku se stromy zahrad, buky a duby košatými nebo v jarním rozpuku k novému životu se probouzejícími. Zvláště větev, všechny její haluze až k pavučinové síti tenkých, chvějících se větviček snažil se Chittussi přesně dle přírody reprodukovati. Všechnu svou lásku ku přírodě soustředil na těchto rysech; stále cítíme jeho snahu, reprodukovati přírodu ve veškeré její kráse, pro něho nedotknutelné.

Veliký smysl pro chápání přírody pomáhal tu, aby každý detail té milované přírody Chittussi uchopil a do své duše vryl; povstává řada skizz, působivých či prostých motivů, na nichž lze odhadnoti doby roční, nálady dne, ač jsou pouze tužkou rýsovány. Přenésti strom z přírody v jeho pravdě a kráse bylo mu ctižádostí.

Jeho umělecká duše obsáhla přírodu snad ještě dříve, než oddal se úplně krajinomalbě, průpravu jejího zobrazování vykonával v těch právě uvedených skizzách. Stejně tak vypadaly jeho první práce olejové. Práce jeho po návratu z Francie mají ráz tamější školy impresionistické, ale v krajinách je vtělena všechna ta příroda specielně jeho, tak jak ji v duši nosil a sobě namáhavým studiem přivlastnil.

K. Ž.

A. SCHOPENHAUER.

TOLERANCE KRITIKY.

Jsou dvojí spisovatelé: ti, kdož píšou pro věc, a ti, kdož píšou pro psaní. Oni domyslili se myšlenek nebo dodělali se zkušeností, o kterých se jim zdá, že hodny jsou sdělení; tito potřebujou peněz a proto píšou, pro peníze. Tito myslí za účelem psaní. Poznáš je po tom, že své myšlenky co možno nejdéle rozpřádají a také provádějí myšlenky polopravdivé, křivé, násilně vynucené a kolísavé, také většinou mají rádi pološero, aby se zdáli býti něčím, čím nejsou; pročež jejich spisování chybí určitost a úplná zřetelnost. Proto brzy spozoruješ, že píšou, jen aby popsali papír; jakmile to spozoruješ, máš knihu zahodit, neboť čas je vzácný. Spisovatel v podstatě věci čtenáře podvádí, jakmile píše, jen aby papír popsal, neboť on se staví, jakoby psal proto, že má něco sdělit. Honorář a zákaz pa[illegible] zkazí literaturu. [illegible] psá[illegible] ten, kdo zcela [illegible] Jakým neocenitelným ziskem by bylo, kdyby ve všech oborech písemnictví existovalo jen několik málo knih, ale výborných. Toho však nikdy dospět nelze, pokud se dá vydělávat honorář. Neboť vypadá to, jako by na penězích spočívala kletba: každý spisovatel se zkazí, jakmile začne psát pro zisk.

Proti nesvědomitému čmáralství naší doby a proti neustále rostoucí potopě neužitečných a špatných knih měly by být hrází literární časopisy, tím že by nepodplatitelně, spravedlivě a přísně soudíce, bez milosti mrskaly každý výrobek nepovolanců, každou škrabanici, kterouž chce prázdná kotrba přispět na pomoc prázdné kapse, tedy jistě asi devět desetin všech knih, a tím dle povinnosti pracovaly proti mazalství a šalbě; ne však aby je podporovaly tím, že jejich podlá tolerance spolčuje se s autory a nakladateli, aby obecenstvo okrádaly o čas a peníze... Kdyby byl takový literární časopis, jaký žádám: vyhlídka na pranýř, na kterém by brzy a neomylně takový škvár se octnul, by ochromila svrbící čmáravé prsty každému špatnému spisovateli, každému duchaprázdnému kompilátoru, každému opisovači z cizích knih, každému jalovému, neschopnému, po nějakém ouřádku dychtivému lži-filosofu, každému marnivému lži-básníku — k opravdové spáse literatury, v níž špatné knihy nejsou snad jen neužitečné, nýbrž přímo zhoubné. Ale ty špatné knihy jsou v převeliké většině a měly zůstat nenapsány; tudíž chvála měla by být tak řídká, jako teď je řídká hana, za vlivu osobních zřetelů a zásady „Pojď sem, kamaráde, a chval, abys nepřítomen byl chválen taky!“ Je naprosto falešné, chtít i na literaturu přenášet toleranci, kterou nezbytně musíme mít naproti tupým, bezmozkým lidem ve společnosti, která se jimi hemží. Neboť zde, v literatuře, jsou nestydatými vetřelci, a zde, v literatuře, snižovat špatné, je povinností naproti dobrému; neboť kdo nepokládá nic za špatné, nepokládá také nic za dobré. Vůbec v literatuře je zdvořilost, pocházející ze společnosti, cizorodým, velmi často škodlivým živlem; poněvadž žádá, abys špatné nazýval dobrým, a tím přímo pracoval proti účelům vědy i umění.

DĚLNICKÉ BYTY.

V Berlíně provedli důkaz, že i v obtížných velkoměstských poměrech, při veliké drahotě pozemků, lze pro dělníky zříditi byty laciné, zdravé a co hlavní: opravdu pěkné. Dosavadní způsob dělnických kolonií je zavržitelný; nejen že dělníky vystrkuje z ostatního obyvatelstva (staré „židovské čtvrti“ v novém vydání!), nýbrž vypadá opravdu šeredně. Uráží to vkus a smysl pro vykrášlení lidského bytí, vidět takové množství bezduše opako-

[illegible] ohyzdně namarvených! Docela špatná cesta! Lidé musejí mít byty a domy půvabné, aby je v nich život těšil, a proto je nespravedlivostí a pošetilostí odbývat takovými klecemi jako šablony právě dělníky, kteří celé dny tráví v neútěšném, šeredném okolí továrenském a tedy vlastně za to by měli býti spíš odškodňováni obydlím ještě hezčím, než mají druzí. Mám před sebou několik obrázků, jaké domy vystavěli dělníkům v Berlíně (západní část, Ulmenallee, roh ulic Proskauerstr. a Schreinerstr., pak v Moabitu, Siemensstr.): zbudoval je architekt Alfred Messel opravdu vzorným způsobem. Byty jsou prakticky zařízeny, mají vzduch a světlo, i nejmenší z nich má balkon. Na dvorech upravena jsou pro děti všech rodin společná hřiště. Zevnějšek domů působí velmi příznivě, mnohem, mnohem lépe, než massy činžáků, kterými ku př. byla znešvařena Praha v nové své části na bývalých pevnostních pozemcích u Slepé brány — a ty činžáky nebyly stavěny pro dělnictvo! Průčelí domů prolomena jsou malebně četnými balkony, plnými květin, na konsolách, pěknými lomenicemi a štíty; v oknech všude záclony; vchody vyzdobeny jsou sloupy, v přízemí skvějí se výkladní skříně krámů, ba i komíny, ty šeredné velkoměstské komíny jsou zušlechtěny — slovem: na těch obrázcích je očitě ukázáno, co se i v nepříznivých poměrech provede, když se — chce. Ale ani když se nehledí k nijakým zřetelům filantropickým, když se prostě po obchodnicku k a l k u l u j e, mohl by vzor berlínský u nás dojít následování. Neboť je jisto, že o byty v tak útulných, půvabných a rozumně pro lidi zařízených domech bude opravdový shon. Vždyť lidé vědí, že bydlí špatně, proti rozumu a svému zdraví, ale co mohou dělat? Svépomoc byla by dobrá věc, ale svépomoc chuďasů beze všeho kapitálu? Tedy třeba vyjít potřebě této vstříc se strany kapitálu, ovšem spojeného s trochou lidského citu a esthetického smyslu, a podnik se jistě vyplatí.

K. Linhart.

XXXX

* V Italii projednává se proces proti knížeti Chigimu, jenž prodal a ze země vyvézti dal starou uměleckou památku, Madonnu od Sandra Botticelliho. V Italii mají totiž zákon, jenž stihá vyvážení starých děl výtvarného umění v zemi té bohatě nahromaděných, čímž zabráněno vyplenění sbírek, jakému propadlo k. př. Řecko. Madonna Botticelliho (prodána byla do Anglie) sedí s dítětem na klíně v jakési mramorové síni, otevřeným oknem vidět je svítící řeku, která se vine mezi vrchy; panoš v krajkovém límci a s věncem v dlouhých kadeřích podává jí polštářík, do něhož zapíchány cívky s přízí. Tvář Madonnina má zvláštní ráz, řekl bys, že to umdlená, nervosní, trpící žena, našich dnů. Tváře její jsou hubené, ústa hubeností až sešpičatělá, oči hluboko zapadly pod vysokým čelem.

* Řemesla pracující pro domácí potřeby, dávají se vésti v posledních letech výtvarnými umělci. Zajisté děje se tak i na jejich prospěch, i na prospěch obe- [illegible] lidé žijou. Truhláři nestačí dnes, aby ledabyle robil jakýs takýs nábytek, s nevkusnými nálepky, v příšerné slohové míchanici, nýbrž on musí si všímat prací uměleckých, v nichž podány návrhy ušlechtilé, účelné a osobité; jako truhlář, i čalouník, malíř pokojů, výrobce tapet, lamp a lustrů, hrnčíř a sklář, kovolitec a hotovitel koberců dnes musí bedlivě si všímat ideí a nákresů, které v nebývalém množství, nyní produkujou výtvarníci i nejlepších jmen; nevšímá-li si, pozná zajisté, že na svou vlastní škodu si toho nevšímal, neboť vlivem tisku, četných ilustrovaných listů odborných vniká dnes znalost o snahách těchto umělců pořád víc do obecenstva, budí zájem, ze zájmu rodí se chuť, zařizovat se podobně umělecky, a z toho přirozeně porostou víc a víc požadavky publika. V cizině dávno už to pochopili větší měrou, než u nás, a proto se řemeslníci ochotně svěřují vůdcovství umělců. Tak vznikají sdružené řemeslnické dílny uměleckého rázu, v nichž za vedení umělců vyrábějí se krásné věci: nábytek, kovové práce, lampy, hodiny, malby na skle, keramické výtvory, skvosty, výšivky, předměty ze skla, porculánu, bronzu, drobnůstky, tapety, atd. V Mnichově trvají dílny tohoto druhu (Maxmiliansplatz 18) už několik let s velikým úspěchem; teď dle vzoru jejich zařízeno podobné sdružení ve Štutgartě; vedení ujal se malíř Max Hagedorn. V Čechách dosud neslyšel jsem o ničem podobném. Naši výtvarníci všímají si hnutí tohoto jen ojediněle a jen tak někdy v dobré chvíli; zdá se že umění u nás ještě nechce sestoupit se své výšky (kde třeba hladoví) do skutečného všedního života, který myšlenek jeho naléhavě potřebuje.

XXXX

* Historický malíř ruský M. N. Vasiljev zemřel 15. října t. r. ve věku 74 let.

* Skutečné, stálé divadlo loutkové zbudováno nákladem obecním v Mnichově a otevřeno slavně dne 4. listopadu t. r. Divadlo loutkové, vedené staříčkým „papínkem Schmidem“, trvá v Mnichově už od r. 1858. Tehdy založeno pro děti dvorní společnosti; intendant hudby u dvora, hrabě Pocci napsal Schmidovi na čtyřicet kusů, jiné kusy složili universitní profesoři, hudbu skládali dvorní kapelníci; král Ludvík I. přál divadlu, ale přes to nemohlo se domoci „důstojného stánku“, až se ho ujal mnichovský magistrát. Budova je od architekta Th. Fischera; repertoár Schmidův tvoří přes sto kusů; kostymy loutek a dekorace jsou provedeny dle návrhů předních výtvarných umělců. — Pozornost mnichovského magistrátu k duševní potřebě mládeže stojí za úvahu také u nás; neboť kdo vlastně u nás dbá, na jaké podívané naši hoši a děvčata chodí, jaké zárodky pro život si z nich odnášejí a jací budou občané se z nich těmi nekontrolovanými vlivy asi vyvinou?

* V novější literární tvorbě slovenské je drama velice po řídku; proto zaznamenáváme, že v měsíčníku „Hlase“ vychází tříaktové drama „Nový život“ ze selského života slovenského; autorem jeho je p. J. G. Tajovský.

* V Umělecké besedě pracuje se o vydání pěkné premie pro rok 1901, která bude obsahovat vylíčení nynějšího Slovenska slovem i obrazem.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 18. listopadu 1900. Číslo 8.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

VASIL STEFANIK.

MODRÁ KNÍŽKA.

Tomu Antonínu, který stojí u humna a pokřikuje, vždy jaksi špatně se vedlo. Vše mu padalo z rukou a nic v nich nezůstávalo. Koupí krávu, kráva mu padne; koupí vepře, vepř onemocní, a se vším tak.

Když Antonínu umřela žena a brzo za ním i dva synové, sám sobě se začal nepodobat. Počal pít, pít a pít. Propil svůj pozemek, propil zahradu a hle, zrovna chalupu prodal. Prodal Antonín chalupu, vzal si u starosty modrou dělnickou knížku a hodlá jíti za dělníka, hledat si práci.

Sedí právě na zemi opilý a vypočítává hlasitě, aby to po vsi bylo slyšet, komu prodal pole, komu zahradu, komu chalupu.

„Prodal jsem — amen! Není to moje teď — a konec! Není to mó-je! Ech, kdyby tak můj děd z hrobu vstal! Bože můj, čtyry volky jako zlato, čtyry a dvacet jiter polí, chalupu, všechno míval! A vnuk, podívejte se!“

Antonín ukazuje vesnici modrou knížku.

„Och, piju, a budu pít! Piju za své, nikomu do toho nic není. A starosta mně povídá: „Ech, é! v nic přišla usedlost!“ I přikládá pečeť a odřezává blanket! Nu, neviděl jsem takového starosty jako on! A ať se ti, starosto, tak lehce umírá jako je mně, hospodáři, lehce přes všechno to! Odejdu z chalupy, navždy odejdu; políbil jsem práh i odejdu. Není moje už — a konec! Hoň, bij mne, jako psa od cizí chalupy, vrátím-li se sem! Můžeš bít, bodejť ne, protože chalupa byla má a teď je cizí. Vyjdu na dvůr a sad šumí, slovy hovoří: Vrať se, Antoníne, do chalupy, vrať se, ach, vrať se!“

Antonín pěstmi bije se do prsou tak, až se sten rozlehne kolem.

„A vy, slyšíte, taková tesknota na mne padla, taková tesknota! Vrátil jsem se ještě jednou do chalupy. Poseděl jsem tam, poseděl, vstal a odešel — není moje! Co dělat — není moje. A ať moji nepřátelé tak dobře se loučí se světem, jako mně bylo, když jsem šel z chalupy. Vyšel jsem na dvůr, och, nedobře! Rozhlédnul jsem se. Zelený mech vyrosť na střeše. Bylo by třeba pokrýti ji. Eh, ne, na kamení tráva neroste: nebudu už tě pokrývat, milá! Na mém místě i kámen by se rozpadnul od žalosti! Sedl jsem si na zástěnku. Ještě nebožka žena ho bílila a já na kolečku bělavou hlinku vozil. Chci vstát, zástěnek mne nechce pustit nějak, zdvihám se — nechce pustit! A je mně nějak bídně a zas jako ne bídně, a zároveň cítím, že se propadám... A sedím tam a řvu, tak řvu, jako by se mne kůži dřeli. Lidé se seběhli a dívají se a vidí mou lítost... Ano, tak — hle tam, vedle vrat, kněz dával poslední útěchu ženě. Všichni plakali: „Dobrá byla, říkají, ženská pracovitá.“ Obraťte se v hrobě, milí umrlí, protože já — jsem ničema! Propil jsem vše, do nitky! Ba i plátno a košile jsem propil. Slyšíš, Marie, i ty, Vasilku, i ty, Jiříku, teď otec váš bude choditi v konopných košilích a bude v městech vodu nosit!...“

Po těch slovech Antonín ukazuje na chalupu starostovu.

„A přece ta žena starostova — dobrá žena. Vynesla mně chleba na cestu, aby starosta nevěděl. Bůh požehná jejím dětem v jejich počínání. Ať jim Bůh dá lepší život, než jaký mně přisoudil... A myslím: proč pak vlastně sedím u cizí chalupy? Vstal jsem, jdu. Jen krok jsem poodešel, okna se rozplakala. Zaplakala jako malé děti. Sad šumí a mluví o mně oknům a okna slzu za slzou roní. Zaplakala pro mne chalupa; jako dítě pro matku pláče, tak chalupa pro mne zaplakala. Utřel jsem okna cípem haleny, aby neplakala, je to všechno nadarmo, — a odešel jsem, zcela odešel. Och, lehce mně, tak, tak lehko, jak lehko kámen zuby hrýzt. Och, temno, temno se přede mnou udělalo...“

Antonín hmatá rukou po sobě.

„Ještě mám, já hospodář, peníze, — a budu pít. S krajany naposledy se napiju, se svými druhy vše utratím. Ať si vzpomenou, jak jsem se s vesnicí loučil. Vždyť mám za košilí modrou knížku. Je to má chalupa, i pole, i zahrada. Na kraj světa

– ta pečeti. Knížka napsaná ve jménu císařském. – ty jsou přede mnou všechny dveře otevřeny. Všady mohu sloužit! U žida, u pána, u našince, – u všech lidí!“

Přel. *O. C.*

DR. FR. KREJČÍ.

O FILOSOFII SMETANOVĚ

II.

Především jest konstatovati, že Smetana byl filosof v pravém smyslu. Známkou pravého filosofa pokládám nikoli titul jakýkoli, ani zabývání se studiem filosofických děl, ani psaní filosofických děl: to všechno mohou konati a konají také nefilosofové a to ani nemusí konati filosof; za známku filosofa pokládám f i l o s o f i c k é h o d u c h a, který nedovoluje člověku spokojiti se věrou v jakoukoli autoritu, ale pudí jej, aby všechny záhady o podstatě a určení člověka promýšlel sám, aby všechno, co se mu za pravdu podává, zkoumal, aby procítil všechny pochybnosti, které kdy mučily lidi od prvního úsvitu poznání, kterému je filosofie životním úkolem, ne společenským povoláním, sportem, úřadem, vedlejším zaměstnáním, kterému filosofování je trýzní.

Přesvědčení, které neprošlo ohněm tohoto očistce, ať je to víra náboženská nebo systém filosofický, nemůže pro povahu a jednání člověka míti význam vyplývající z pojmu filosofie, a tudíž ani pro lidi ostatní. — Smetana svou filosofii procítil, on ji žil a trpěl. Čtěte jeho Vzpomínky a dovedete-li jen trochu vmysliti se v cizí duši, vycítíte z nich neodolatelnou lásku k poznání, která nepopřávala Smetanovi klidu, pochopíte, že rozpor s věrou zděděnou, hlubokým citem živenou, k němuž vedla tato snaha, byl mu zdrojem hrozných útrap. Melancholickou náladou vanoucí z těch řádků krví psaných nemůžete být nedotčeni. I když byste odsuzovali se svého stanoviska krok Smetanův, uznáte, že se k němu odhodlal po mnohých vnitřních bojích, že motivy jeho jsou čisté a že byl obětí sporu dvou mocností, který zakládá tragiku losu lidského vůbec. Smetana vzal svou filosofii do opravdy a nemaje daru pohodlné akkomodace, jak podotýká vydavatel Vzpomínek, známý spisovatel Alfred Meissner, žil pro pravdu, anebo pro to, co za pravdu pokládal, s důsledností, kterou jiní obracejí na zisk a zábavu. Vzpomínky jeho, podotýká týž Meissner, dojímají tragicky, nikoli ve smyslu školské tragiky, která předpokládá provinění, nýbrž tragikou nekonečně hlubší, jež je důkazem a dokladem, jak je dosud tak svět zvrácený a jak je těžko, ba skoro nemožno, brati se světem člověku povahy ideální.

V útlém mládí byl Smetana vroucně nábožný a lpěl na katolické víře celou duší, takže věnovati se stavu duchovnímu, nebylo u něho pouze otázkou zaopatření, ač i to v jeho nuzných poměrech padalo na váhu, nýbrž touhou vyvírající ze dna jeho bytosti. S modlitební knížkou v kapse vkrádal se absolvovavší fysik o prázninách každého dne do týnského chrámu, aby nebyl viděn od uštěpačných soudruhů, schoulil se do nejtmavějšího koutku a oddával se víru zbožných myšlenek, naplněn jsa oblažujícím citem, že je zde Nejvyššímu nejblíže. Tu přával si, aby ocitna se na dně nějaké propasti, z nejhlubší hloubi mohl vysílati modlitby své k Bohu. Připadal si jako psanec, jenž svou bytostí uráží majestát Všemohoucího a když pak před pozdvihováním zavládlo v kostele ticho a kněz u oltáře pozdvihoval Nejsvětější, tu ronil hořké slzy; vyznává, že i tehdá, kdy Vzpomínky své psal, pochopuje, jak krásný a povznášející je cit pravé zbožnosti a jak asi blahodějně působí na lidi, kteří neznají nic vyššího, než zbožnost. Když pak mladistvá tužba jeho došla splnění, když stal se členem řádu Křižovnického a když matka, požehnavši jej křížem, odešla z cely klášterní, tu padl na kolena a dav se do pláče blaženosti, vroucně se modlil, aby Bůh ho zasvětil své svaté službě. Nazývá-li tento okamžik jedním ze dvou nejkrásnějších okamžiků svého života a druhým právě svoje vystoupení z církve, můžeme pochopiti, jakých vnitřních bojů bylo jevištěm jeho nitro, nežli to, co zjevilo se mu s počátku vytouženým rájem, stalo se mu břemenem nesnesitelným; můžeme pochopiti, že mnoho trpěl, když dospíval k přesvědčení, že katolictví a filosofie se nesnášejí a to proto, že filosofie jen hledá a hledá, kdežto katolictví má vše nalezeno. Kdo však ještě hledá, když byl vše našel, je zrovna takový bláhovec (Narr), jako katolík, jenž chce býti filosofem a filosof, jenž chce býti katolíkem (str. 60. Vzpomínek). A na jiném místě (str. 163. tamže) povzdechnul si: Jak klidně, jak nerušeně, prost všech starostí, v pravém filosofickém klidu mohl bych v klášteře provozovati svá filosofická studia, kdyby katolictví a filosofie nebyly dvě nesmiřitelné věci a každá z nich důsledně druhou nevylučovala. — Těžkým nazývá rozhodnost, k níž jej důslednost povahy nutila, tísnivým vědomí, že cítě povolání k určité práci, nemůže se jí nerušeně věnovati, a zlomeným své srdce v těchto pochybnostech. To byly očistné plameny, které jeho vůli, jeho charakter, jeho přesvědčení zocelily, v tom jevil se filosofický jeho duch. Když věci tak se mají, může nyní o rozpadnutí se Smetanově s církví souditi kdo chce, jak chce, filosofického ducha mu upříti nemůže a o to mi běží, aby znevážením toho zevnějšího atributu osobnosti Smetanovy neklesl význam celé

jeho osobnosti. Smetanův význam nespočívá v tom, že byl exkomunikován, nýbrž ve filosofickosti jeho ducha.

A význam jeho stoupne, když přidám k tomu, že byl nejen v pravdě filosofickým duchem, nýbrž i znamenitým filosofem. Nejen jeho osobnost, nýbrž i jeho filosofie má cenu, což nutno s důrazem vytknouti proti těm, kdo zase filosofii jeho pokládají za bezvýznamnou s kritického stanoviska a celý význam jeho obmezují na zvláštnost jeho osobnosti a na vzruch, jaký způsobilo jeho exkomunikování. Ubohý Smetana! co zbude z něho, když by nejmarkantnější projev jeho osobnosti byl pouhým sensačním kouskem a když by filosofie, jíž zasvětil celý svůj život, z níž také ten jako sensační pomlouvaný projev nabývá ceny, mimo niž ničím nemůže se prokázati, co by neodvisle od jeho osobnosti zajišťovalo mu paměť v dějinách našeho vývoje; co zbude z něho, když by výsledek veškeré jeho snahy byl ničím, anebo tak nepatrným, že by nestál za řeč! Věru, dobrá to taktika k vyhlazení jména Smetanova z paměti potomků. Je tedy na čase, aby se konečně konstatovalo zcela objektivně, že Smetana byl myslitel, jemuž náleží čestné místo v dějinách filosofie vůbec, že jeho filosofie nemá snad jen cenu proto, že byl Čechem, jako to platí o tak mnohém pozdějším filosofu, jehož práce záležela v převádění názorů cizích k nám, práce sice záslužná, k níž však netřeba býti ani filosofem.

Smetanova filosofie stojí mnohem výše, poněvadž byl myslitelem dosti samostatným, originálním, aby vůči mnohým zjevům, na nichž se vzdělal, uplatnil svou individualitu a také, aby representovati mohl v obecném proudu spekulace živel český, slovanský.

PANUŠKOVY POHÁDKY.

Načrtl jsem si několik poznámek o Panuškových pohádkách, o pohádkách Schwaigrových a o rozdílu jich obou.

V. Říha (dr. Václav Tille) napsal pro publikaci „Jaro“ (vydanou Dědictvím Komenského v Praze) kruh pohádek a Jaroslav Panuška nakreslil a namaloval k nim přes dvacet obrázků. O práci Tillově, v níž jsou uloženy výsledky obsáhlých studií, promluví v těchto sloupcích snad někdo jiný: já chci odbýt své poznámečky o ilustrátoru.

Rozevřete-li si „Jaro“ a vedle toho pohádky Schwaigerovy (v Ruchu, v knize Za praporem sokolským, v albu pohádek vydaném před lety u Wiesnera, a j.), brzy shledáte rozdíl mezi oběma pohádkáři.

Schwaiger jako pohádkář je v jádře umělec silné noty humorné; ať líčí své vodníky, obry, strašidla, všude cítíte jeho úsměv, jeho vesele přimhouřené oči; příšery a nadlidské zjevy jeho nenahánějí hrůzy; brzy vycítíte z nich umělcův fantastický humor, cítíte, jak on stojí **n a d** svými příšerami uvědoměle a suverenně. Jeho Krakonoš je jistě dobromyslný kolohnát, který lidem neublíží, jeho kostlivec padající hnát po hnátu od stropu, návštěvou šťastnému ovčáku, jistě bude z gruntu srdce hodný chlapík; v jiných obludách je víc směšnosti než zloby. Krajina, do níž dává žít svým pohádkovým zjevům, není vlastně pohádková krajina — postavit tam obyčejné smrtelné lidi, a žilo by se jim v ní docela dobře a spokojeně. Schwaiger stojí blízko reální skutečnosti vezdejší; nejlíp to vidět na lidech, kteří objevujou se v pohádkách jeho vedle tvorů nadlidských: to jsou vesměs ryze Schwaigrovské postavy, prostí smrtelníci zrovna jako já nebo ty, čtenáři. Schwaiger ovšem i do pohádek přináší svůj vzácný, svědomitý detail, své podrobné studie lidí, architektury, krojů; podává je stejně určitě a s ustálenou jistotou kresby jako na obrazích vyjímaných ze života všedního.

Panuška, v němž vidím velice pozoruhodný talent fantastický, pro pohádky jak stvořený (ač znám vedle toho i jeho objektivný smysl krajinářský), vypadá jako pohádkář docela jinak než-li Schwaiger. Humor mu chybí docela. Jeho příšery, ty obludy stínovité, dlouhánské, bezmasé, nebo děsící očima potměšile úskočnýma, rozštípenýma a zlýma, nejsou pouhé vymyšlené zjevy, nad nimiž umělec má plnou vládu. Ty zjevy on patrně sám v sobě nosí, **o n y   m a j í   j e h o**, štvou a pronásledujou ho; ty **o č i** jistě ho pronásledujou; na nich je něco těžce mučivého, cítíš z nich nevolnost a pochopuješ, že rostou z duše malířovy, že v ní jsou na stálo domovem — a z nich hádáš na churavící psychu umělcovu. Ty bizarní draky, ještěry, strašidla, nevídané jinými — on vídá, snad v nocích beze spaní, nebo v nějakých zlých chvílích; proto jsou tak osobité, tak životné a tak suggestivné. Myslím, že na dětskou mysl musejí působit omamujícím dojmem. Krajiny jeho srovnávají se s nimi; jsou nevlídné, zasmušilé, samá rokle, černé stromy a hory; cítíš: tady lidé bydlet nemohou. A lidé? nejsou to také lidé ze života, jak my je známe; řekl bych, že jeho příšery jsou mnohem opravdovější, smím-li povědět, reálnější než jeho lidé. Lidi Panuška, zdá se, neovládá kresebně; rozhodně tratí se tito podivní smrtelníci naproti jeho zasmušilým koncepcím mimolidským. Koncepcím? Či mám snad říci: halucinacím?

Leo Bílý.

NAŠE GALERIE.

Joža Úprka: Na pastvě. Na obraze, jejž předvádíme dnes, je několik věcí pozoruhodných. Vizte, jak umělec dovedl znamenitě namalovat večerní smrákání! Díváte se a vidíte, jak se tmí, tmí, šero z daleka přiléžá pořád blíž a těsněj k malebné skupince, utábořené kolem ohníku. V pozadí už do tmy zapadly obrysy lesa či vesnice, ani nerozeznáváš — a se tmou nadchází smírný klid. Mlčení dalekého obzoru, prorývané z dálky snad jen zněním klekání, je docela zřetelně „přimalováno" do padajícího soumraku. A ty dva živly, soumrak s klidem slévají se v tajemnou náladu nočních pastev, s praskajícím ohněm, jehož nepokojné plameny vrhají zvláštní fantastické nepravidelné stíny, známým tvářím berou známost, z lidí na dálku dělají dobrodružné zjevy. V té náladě rodí se pohádky, naplněné jako by kouřem zvláštní divoké poesie — rozpomeňte se, jak to vylíčil Turgeněv v Lovcových zápiscích! Na malebnost skupiny pastevců, na výrazné typické tváře, na přirozené, životně pravdivé a nenuceně střídané posice jejich netřeba šíř upozorňovat.

RICHARD WHITEING.

CHŘADNOUCÍ SPOLEČNOST.

— Chcete vidět nejlepší salon v Paříži? zeptal se mne A.

— Co je to: salon?

— To já nevím; oni říkají, že nikdo to neví mimo ně. Snad houf čiperných lidí, kteří se pokoušejí ubít červa nudy. U nás (v Anglii) není tomu nic podobného, u nás doma, kde ta obluda je svatá a nedotknutelná jako kráva v Benaresu.

Byl to velký svět, grand monde, natřený literaturou — což byla pouhá společenská zástěrka. Vstoupili jsme do rozkošně staromodního domu, jednoho z mála zbývajících, a složili svou poklonu rozkošně staromodní dámě, tuším markýze, která vypadala jako originál některého obrazu od Moreaua mladšího. Vlasy její byly stříbrné, dokonale à la Ludvík XV., bez pudrování; měla bystré, pronikavé oči, černající se z veškeré té bělosti, a zdálo se, jako by měla cosi jako obruč krinoliny pod sukněmi. Byla královnou malého dvora a velice blahosklonná. Její dvořané zastávali své úlohy elegantním lichocením. Vypravovali drobné historky, mířice na ni, aby ukázali její vtip a duchaplnost, a střídavě odříkávali citáty z její nejnovější knihy, mluvíce stranou jako na divadle. Ta kniha byla právě vyšla a my se jí naučili onoho jitra nazpamět, jako thematu, kterému nebude lze se vyhnout. Bylo to hezoučké zboží pařížské, ta kniha; všechny její zralé zkušenosti životní vydestilované do průpovědí, po způsobu pana de la Rochefoucaulda. Každá druhá průpovídka týkala se lásky — ti lidé zde bývají někdy příliš mladí, ale nikdy ne příliš staří pro toto životní thema. „Také jsem hrávala tu velikou hru", zdálo se, jako by říkala markýza, „a teď dělám rozhodčího v závodech!"

„Jednou z útěch stáří pro ženu", citoval dvořan svým sousedům, „je, že smí jít za svými náklonnostmi bez nebezpečí lásky a ukazovat, že je oddanou přítelkyní, nepovzbuzujíc nebezpečných nadějí. Je možno mluvit s větší finessou?"

„Přeslechla jsem vás!" řekla markýza, „ale seslabujete své poklony, mluvíte-li tak nahlas. Nejsem ještě tak stará, abych byla hluchá!"

„Co se mne týče", pravil jiný, „rád bych věděl, kterak markýza vás ostatní tak znamenitě vyzkoumala! Poslyšte toto: ‚Zvyk má tolik moci na povahu mužů, jako neobyčejnost na mysl žen.' Toť má perlička z růžence. Je tak hluboce pravdiva!"

„A tak duchaplně vyslovena!"

„Ah! vy se staráte jedině o zpracování, o techniku!" děla naše hostitelka. „Ale pravím vám, já to všechno prožila!"

Generál šel mimo, veda pod páží rozkošnou ženu. Byl jakýmsi protějškem k obstárlé Muse naší — stříbrné vlasy, havraní obočí a jiskřící oči.

„Řezník Komuny!" pošeptal mně A. „Jeho kolona nadělala zajatců nejmíň."

„Už zas začínají být nepokojni, generále," slyšel jsem mluvit dámu. „Ten hrozný včerejší meeting! Čet' jste o tom zprávy?"

„My jsme pro ně přichystáni, milostivá, a opět s osvědčeným starým argumentem: mitraillésou. Ujišťuji vás, oni se jen staví, jako by to měli rádi: ono to bolí!"

Vypravovaly se příběhy, ne vždy pěkné, ale i nejhorší historky vypravovali co nejlépe. My u nás v Anglii dovedli bychom to stejně dobře, kdybychom se odvážili; zde se odvažujou, protože na to ženy naléhají, a svrchovanou povinností tu je, ženy neustále udržovat v zábavě — nejlepší ženy, což zde znamená nejčilejší. Společnost zde znamená velikou produkci šermířskou pro galerii, a máte-li dobré místo, je zábavnější být na galerii, než v zápasnickém kole. Námaha je to strašná; myslím, že někteří z nejproslulejších zápasníků leží celý druhý den v posteli. Musíte se bránit nadáním stejně jako graciosností — a nadání tu vždy nebývá.

Nemyslím, že by svých žen užívali způsobem nejlepším; snad je jemnější a ušlechtilejší způsob užívání. Ale zajisté snaží se, užít jich co nejvíc. Ženy dávají tu tvar veškeré civilisaci a teď právě s velikou energií pracujou o jejím klesání a úpadku. Dívíval jsem se vždy, proč si Francouzi nevřadí do vlády také ministerství, jež by zastupovalo tento vynikající zájem — le ministère de la Femme. Ovládlo by brzy celý kabinet, poněvadž jeho správce by si byl jist, že zná agendu většiny odborů ostatních: ministerství války, obchodu, vnitra, věcí zahraničných.

Ženy této společnosti jsou příliš dobré pro všední den a některé z těchto figur nesměly by býti navštíveny sluncem a deštěm a větry nebeskými víc, než kdyby byly vyrobeny z cukru. Slyšel jsem, jak z nich jedna od druhé přijímala za zákon to, co stálo v modním časopise, stran správného způsobu, kterak vstávat z postele zimního dopoledne. Zdá se, že jsou dva způsoby.

„Hodinu před tím, než vstanete, ma chère, musí vám služka zatopit a přistavit zástěnu. Stříbrem okovaná, s hedvábím pleťové barvy, je hezká, vrhá jakési růžové ranní světlo po pokoji. Pamatujte, ať máte čokoládu na zahřívadle! A víte, jak máte si dát ohřát kozlík na topinky? — Trochu vanilky nasypat na žhavé uhlíky, to naplňuje vzduch tak sladkou

ɪA ÚPRKA
ɪ PASTVĚ.

vutí! Nevyskakujte z postele na ráz, pamatujte na rýmu! Jaké nosíte nedbalky? Já nejraděj satinové, vroubené labutěnkou a se sametovými sponami — knoflíky tak strašně studí! Dejte si pantoflíčky taky ovroubit labutěnkou — já nenávidím studených střevíčků. Brrr! Paní d'Argensonová si dává ohřívat svou koupelnu růžovými parami, které se pumpujou otvorem ve zdi — to je myšlenka!“

„Já nechci zimu ani v i d ě t. Na mých záclonách je vyšito vycházející slunce, a služka mně přináší s čokoládou čerstvé květiny. Tak máte leto v pokoji. A potom, chcete-li zvědět, jak jste šťastna, zdvihněte záclony, vyhlédněte do ulice a dívejte se, jak lidé poskakujou po dlažbě, aby jim bylo teplo. Ale uvidíte toho dost, když si vyjedete, díváte-li se ráda na takové věci. Já nerada... Teď vyrábějí takové drobotiny emailované, zahříváčky do rukávníků; drobounká jablíčka naplněná horkou vodou — ne veliká jabka, ta by vám zkazila formu ruček. Krom toho, od velikých by vám zčervenaly prsty — vy potřebujete pouze, aby trochu zrůžověly, příliš není třeba.“

„V jakých rukavičkách spáváte? Já si nejraději beru kůzlečí s plyšovou obrubou. Někdo říká s labutěnkou. Mně se zdá, že ta je p ř í l i š teplá. Pomněte přec, že máte přikrývku. Držte se plyše, od hlavy do paty, nemáte nic lepšího nad to. — Viděla jsem noční čepeček, sepjatý takovou malinkou hrdličkou, zrovna pod levým ouškem, spáváte-li na levém boku... A když se vrátíte z procházky, nařiďte jí, aby vám přinesla lehký crême de Sabaillon. Víte, dvě čerstvá vejce a sklínku Madéra. Brrr! Jak nenávidím chladna!

Nějaký vycpaný příslušník přísnějšího pohlaví podal ještě originálnější návrh: „Drahá kněžno, nač všechny ty opatrnosti, když tak snadno můžete uniknout? Já cestuju, hledaje bez ustání léto, a nalezám je. Můj zřízenec stěhuje se na jih, jakmile tu počnou hrozit chladna, a v tu vteřinu, jak nalezne trvalou záři sluneční, telegrafuje, abych přijel. Nejedu nikdy, až je příroda hotova a připravena. A když se dostanu na místo, on už se vypravuje hledat nové, takže mám sluneční záři neustále v záloze. Letíme pořád na jih, až se počasí obrátí a pak zabočíme opět na sever, užít máje v Paříži. Minulý rok byl jsem jen dvakrát zastižen deštěm a jen jednou plískanicí, a tu jsem pohrozil svému člověku, že ho propustím, udá-li se to ještě jednou. Drahá kněžno, život je příliš drahocenný, nemrhejte ho takovými zkouškami! Přejete si koflík čaje?“ —

„Je velice strápen, přes všechno úsilí, přetvářet se“, pravil Mentor, „má před svatbou a teď ho mučí strach z budoucí žárlivosti. Je to nejšprýmovnější případ na světě.

Mladý ten muž je bez vady, jak víte, všichni naši mladí lidé jsou bez vady. Koná náležité návštěvy, pokaždé ve večerním úboru, a mluví s ní o louvreské obrazárně a kázáních v adventě, zrovna tři čtvrti hodiny podle orloje, a matinka celou tu dobu je hlídá. Tak se u nás dějí námluvy. Až se ona vdá, nabude výsady, stejným způsobem hlídat jiné a výsady, že bude sama nehlídána. A pak nadejde odplata. On není teď ještě žárliv ani za vlas, ví pouze, že se stane žárlivým. Jak vidíte, je to spletité. On nejenom hodlá si vzít onu osobičku, nýbrž on ji má i velice rád, což je snad neomluvitelno v jeho věku. V nynějších dnech svého stáří rozpomíná se na své mládí a — il n'a pas confiance! (nemá důvěry). Sestavuje si v hlavě jakýsi domácí ukaz stran návštěvníků a rozhodně si přeje mít svou tchyni v rodinném kroužku. „Duenna, laciná obrana domácností“ — je, tušim, jeho myšlenkou. Všechno to ovšem nezahrnuje do sebe nijakého podezření proti ní, nýbrž jedině nejhroznější retrospektivní podezření proti němu samému. „Čiňte jiným, jak sami nechcete, aby jiní vám činili!“ bývalo pravidlem jeho veselého života; a . . . il n'a pas confiance. Říkávali jsme mu „Kniha přísloví“. Nejvybranějším jeho efektem konversačním bývala zatratitelná průpovídka, že prý je pošetilstvím opatřovat si pro sebe „materiál ke štěstí“, když můžete kdykoli mít k disposici zásoby svých přátel. Teď už průpovídky té nikdy necituje. Rád bych z tohoto případu znova napsal příběh o Donu Juanovi, který takto propadne trápení spravedlnosti. Ožeňte Dona Juana, postavte před něj pohled na tuto věčnou úzkost, a nechte starého bubáka Komandéra i s jeho koněm babským pohádkám.“

(Úryvek z knihy „Ostrov“.) Přel. **K. Linhart.**

BŮH ANGLIČANŮ.

B ů h (sedí v oblacích žluté mlhy, smíšené s dýmem nesčíslných fabrik a mračny uhelného prachu, sedí a dřímá. Najednou se vyruší.) Co to za pekelný lomoz z dola?

N e b e s k ý s l u ž e b n í k. Nevím, Hospodine, mha je tak hustá, že dolů nevidět.

B ů h (zjitřen). Řvou! A jak řvou, čeládka! Dlouhonohý cherube, spusť se na zemi a vyšetř, proč tak řvou.

C h e r u b (mlčky se ukloní, spustí se do mlhy jako do moře, za hodnou chvíli se opět vynoří). Vzdávají Ti, Hospodine, díky. Pomohl's jim dole v Africe pobít holandské sedláky a teď se vracejí londýnští dobrovolníci křesťanské královny domů, do Londýna. Ulice jsou plny nadšeného lidu, na miliony křesťanů valí se městem a provolává Ti slavné díky za to, žes pomoh' veliké, spravedlivé věci jejich. Křesťanský biskup za slavné asistence křesťanských duchovních slouží Tobě nádhernou mši díků, zvony hlaholí vděčností k Tobě se všech věží křesťanských kostelů, vydavatelé novin rozhazujou (ovšem za peníze) mezi miliony lidu miliony výtisků svých časopisů — většina jich je křesťanská — vítězové táhnou pomalu průvodem, nesouce ukořistěné prapory pobitých sedláků . . . ale ostatně, tu to máš v ilustrovaném listě anglickém, prohlédni si to, když tou zatracenou mlhou není dolu vidět — zde viz obrázek: „D í k ů v z d á n í n a š e m u b o h u!“

B ů h (radostně pohnut). Opravdu! Lidé jsou přec jen ještě vděčni! Vděčnost k bohu nezmizela se světa, jak se tvrdilo! Jak mne to těší! A co pak medle tomu říká b ů h b o e r s k ý? **C-dur.**

ŠOVINISM.

V době, kdy ulice londýnské hřímaly jásáním davů, vítajících návrat dobrovolníků z války jihoafrické, kde pomáhali velkému kapitálu, obětujícímu pro svůj zisk beze svědomí sta a tisíce lidských životů a řeky lidské krve, v té chvíli v pařížské Burse práce zasedal mezinárodní sjezd zástupců práce, na němž dán opětný důraz snahám po míru mezi národy. S velikým souhlasem přijata slova Jaurèsova, jenž zavrhoval šovinism národnostní po obou stranách průplavu lamancheského a slavnostně prohlašoval, že mezi dělníky francouzskými a anglickými má býti neustálá výměna dobrodiní, poněvadž každý z nich má zapotřebí, vypůjčovat se od druhého tu onu energii, jež mu samému chybí.

Dělníci angličtí podali na sjezdu manifest, v němž čtou se tyto pozoruhodné odstavce: „Nová síla zrodila se na tento svět, síla, před níž sklánějí se i vladaři, a kterouž národové jsou podněcováni, aby si navzájem nedůvěřovali a se nenáviděli. Síla ta, na niž narážíme a proti níž zdviháme varovný hlas, je ona část veřejného tisku, kterýž mají v majetku nebo pod dohledem kapitalisté bez mravních zásad, a jehož užívají, aby v zemích našich rozplameňovali náruživosti národů. Lomoz, způsobovaný těmi novinami, a příliš často podporovaný muži, stojícími na vlivných místech, bývá druhdy mylně pokládán za hlas národa, ale ani ve Velké Britanii, ani ve Francii masy nemají proč by se vzájemně nenáviděly, aniž přání navzájem si ubližovat. Blaho práce vždy bývá poškozováno podezříváním a zlou vůlí, vždy naopak bývá povznášeno mírem a svorností. Naše zájmy tudíž jsou totožny.

Několik let už vláda naše i vaše, pod záminkou, že chrání svá pobřeží, předstihovaly se válečnými přípravami, bez ustání při tom činíce nejmírumilovnější prohlášení. Podezření a soupeřství takto splozená, nebude-li proti nim pracováno, musí dřív či později skončit válkou. Bezprostřední nebezpečí je způsobováno hlavně kapitalisty, majícími nebo ovládajícími noviny, jež neustále rozdmychují spory.

Pročež žádáme vás, abyste spojili se s námi a postavili se proti nízkým záměrům těch, kdož ustavičně zhanobují a karikují své sousedy, aby dráždili podezřívání a zlobu. Tací lidé jsou nejhoršími nepřáteli své vlastní země i člověčenstva. Vaši šovinisté i naši džingové (Jingo) jsou vykořisťovateli poctivého prostoduchého vlastenectví, a bez ustání zneužívají ho pro své vlastní sobecké cíle. Příliš dlouho už se ubírali tou svou cestou. Musíme se proto postavit proti nim nejrozhodnějším odporem.. neučiníme-li tak, je nebezpečí, že oni zahájí nové století gigantickým zločinem proti člověčenstvu a osvětě. My nemáme proč se svářit s vámi, vy nemáte proč se svářit s námi; my i vy stejně máme důvody, abychom pilně střehli a potírali ty, kdož by chtěli rozplamenit spor mezi námi. Dělníci, nadešla doba, kdy máme v zájmu lidskosti a člověčenstva postupovat muž vedle muže, hlásajíce, že největším zájmem práce je mír."

———

Vypisujeme cenu 50 korun

na nejlepší novelku pro Besedy Času. Rozměr nejvýše [illegible] sloupců. Podmínky: umělecky provedená mužná práce; žádný erotický tlach, žádné pseudopsychologické nimrání.

Cena přiznána bude práci, jež bude mít ze všech nejvážnější thema, hutné jádro, životnost a novost, (osobité nazírání) uměleckou formu. O přiřknutí nebo nepřiřknutí ceny rozhodne redakce sama bez jakýchkoli soudců, ale dle nejlepšího svědomí. **Lhůta konkurenční do 31. prosince 1900.**

Hesel, zalepovaných obálek a jiného takového braku není třeba.

Redakce Besed Času.

✕ ✕ ✕ ✕

* Ve Vídni zahájena vedle výstavy Úprkovy a Hudečkovy též výstava velkého obrazu Sochorova Bitva u Střezetic. „Manes" po zakončení své letošní výstavy u Štajgrů hodlá nejvýraznější čísla z ní, zejména Bílka také předvésti vídeňskému obecenstvu.

* Zaznamenáváme chvályhodnou činnost plzeňského Spolku přátel vědy a literatury české; za poslední rok uspořádal 19 přednášek a rozprav, mezi nimi kp. o literárních společnostech, o novém umění, o Potopeném zvonu, K. Macháčkovi, o příštím novém divadle plzeňském, o literárních poměrech na Moravě, o knize Holečkově „Naši", o Petöfim, Rostandovi, o sochaři Václ. Levém a j. Krom místních sil zváni též přednášeči z Prahy (dr. Tille, K. B. Mádl); nové období zahájeno přednáškou prof. dra Máchala z Prahy o vývoji románu evropského, zvl. novodobého.

* Co naproti tomu dělá Praha? Dělá ... ale v táboře německém, kde spolek Concordia velice čile udržuje spojení zdejšího Němectva s nejlepšími pracovníky kulturními v říši německé. Náš český Přednáškový spolek patrně se upřednášel ...

* Dramaturgem a režisérem Národního divadla jmenován byl p. Jaroslav Kvapil. Nejsme ctiteli p. Kvapila, ale neradi bychom se hned z předu stavěli proti němu, jako jiní. Když se ujal redakce Světové knihovny, bylo tu stejně plno nedůvěry a pochyb jako teď, a on se věru dobře osvědčil. První ukázkou jeho činnosti bude provedení Björnsonova dramatu „Nad naše síly".

* O „praktickém vlastenci" přednášel tyto dny kterýsi učitel v Plzenci. Dle našich zpráv netýkalo se to dra Herolda.

* Nepošle Česká akademie po druhé dra S. Hellera hledat staré české rukopisy, které Tataři odvezli z Čech? Ruské vojsko totiž ukořistilo nedávno v hlavním městě mandžurském, Mukdenu spoustu drahocenných rukopisů, které bez odkladu poslány k prozkoumání do Petrohradu. Dle úsudku ruských jsou to rukopisy slovanské a řecké, jež v 13. věku byly Tatary uloupeny a zavezeny. Snad se teď najde mezi nimi i druhý nějaký exemplář Rukopisu K. a ZH. a ... Hanka bude rehabilitován!

✕ ✕ ✕ ✕

* Vasil Stefauik, rusínský beletrista, náleží v kruh literátů bukovinských. Kritika rusínská staví ho za následníka J. O. Fedkoviče, který první z bukovinských Malorusu počal psáti mateřským jazykem ač napsal první své práce německy. Pronikuul versi ve formě národních písní a povídkami psanými prostým, nehledaným stylem, obsahu idealisovaného. Jako Fedkovič i Vasil Stefanik všímá si ve svých pracích hlavně lidu, ale ráz obou spisovatelů je různý. Stefanik líčí lid bezohledně v bídných jeho poměrech, většinou lid selský, bez sentimentálnosti a vnějších krojových a národopisných příkras, jak bývalo zvykem Fedkovičovým; hledí spíše k duši lidu v mračných, jakoby uhlem kreslených skizzách.

* Cenné látky dostalo se letos ruským literárním dějepiscům dopisy J. S. Turgeněva k Pauline Viardotové, ruským jazykem vydanými v Moskvě. Dopisy mají velký význam jak pro charakteristiku Turgeněva, tak ovzduší, v němž žil. Jsou důležity nejen pro ruské, nýbrž i západoevropské dějiny literární, ježto dům P. Viardotové byl v živém styku s před ními literárními veličinami oné doby; v něm seznámil se Turgeněv se George Sandem, Saint-Beuvem, Gothièrem, Flaubertem, Tainem, Renanem, Simonem, Hugem, Goncourty, Sarceyem, Zolou, Daudetem, Maupassantem a j. Dopisy mají zvláštní historii. Byly ztraceny, když rodina Viardotové a Turgeněv za války r. 1870 prodali své villy v Badenu a opustili město. R. 1897 P. Viardotová dověděvši se, že dopisy nalezají se v Rusku, varovala ruské redakce, aby listů jejího vlastnictví neuveřejňovaly. Dopisy byly zatím totiž koupeny náhodou kterýmsi ctitelem Turgeněvovým i s balíkem listin u antikváře v Berlíně, kterému je prodala vdova po francouzském lékaři. Po mnohém dohodování uveřejněny pojednou v r. 1898 v Revue Hebdomadaire v Paříži se svolením Viardotové a ujednáno vydati je v překladě v Rusku za redakce P. Viardotové, která vyloučila dopisy a místa důvěrnějšího rázu, a pak příkré úsudky o známých osobách, nebo listy bez obecného zájmu. První řada listů vydaná obsahuje dopisy od r. 1846. Překlad dopisů neodpovídá Turgeněvskému slohu ruskému, jsou poněkud těžkopádný.

* P. D. Boborykin slavil jubileum čtyřicetileté činnosti. Zaznamenáváme to i my, ač vlastně taková jubilea nemají významu. V říjnu r. 1860 vyšla v „Bibliotece čtení“ prvá práce Petra Dmitrijeviče Boborykina, 5aktová veselohra „Odnodvořec“. Od té doby za 40 let činnosti spisovatelské napsal Boborykin řadu pověstí a povídek, statí kritických a naučných, 18 románů a několik dramat.

* Americký profesor literatury na universitě v Chicagu, Triggs, promluvil nedávno o často vytýkaném nedostatku Američanů co do smyslu uměleckého a zejmena o nedostatku tvořivosti. Opíral se tomu a uváděl, že z Američanů projevil ducha opravdu tvořivého, přímo tvůrčího genia, jímž jako Shakespear přímo o celou hlavu přečnívá ostatní lidi... král milionářů amerických John D. Rockefeller a známý „podnikatel měst“ Pullmann! Ti dva lidé svým osobitým intelektem provedli úlohy Herkulovy, jejich moc je dnes cítěna po celém světě, oni koncipovali svým speciálním tvůrčím duchem nové průmysly, v nichž nalezá obživu tisíce lidí pracujících pro miliony ostatních. Kdo řekne, volá Triggs, že genius jejich je menší, než genius Shakespearův? Má dalekosáhlý vliv praktický, jenž stejně jako vliv onoho přetrvá věky!

× × × ×

Zemřel 28. října 1900 v Oxfordě proslulý učenec anglický Max Müller, první evropská autorita ve věcech indické náboženské literatury a sanskritu. Od r. 1875 vydával v anglických překladech „svaté knihy“ orientální, jichž vyšlo už 49 svazků, další řada s podporou krále siamského obsáhne výhradně spisy buddhistické. Müller vydal též několik spisů ze srovnavacího studia náboženstev, o původu a vzrůstu náboženství, pak o soustavách indické filosofie.

* Ve Francii objeveny tři dosud neznámé obrazy Rembrandtovy; podobizna ženy v Nantes, obraz ženy sedící, jež si dává od služky stříhat nehty na nohou, v Compiègne pak malba „Kristus v Emausích“.

* Marie v. Ebner- Eschenbach, známá spisovatelka německá, byla nedávno při svých 70. narozeninách jmenována . . . čestným členem společenstva hodinářů ve Vídni. Stalo se tak k vůli její povídce „Loty hodinářka“.

* Sbírka básní Richarda Dehmela „Aber die Liebe“, jež svého času byla zabavena, byla rozhodnutím říšského soudu německého konfiskace opět sproštěna.

* V Berlíně začne vycházet sbírka studií literárních a uměleckých v levných svazečcích po 50 pf. Na počátek vyjdou studie o Nietzscheovi, Maeterlinckovi, Sudermannovi, herci Kainzovi.

* S jakými bolestmi a obtížemi rodí se u nás druhé divadlo pro činohru! Malé město Aarhus v Jutsku, které má pouze 35.000 obyvatel, vystavělo si nedávno vlastním nákladem divadlo za půl milionu korun. Ti Dánové!

* Nejvýznačnějším rysem nynější časopisecké literatury holandské, jak sděluje Litt. Echo, je převaha studií sociologických, což srovnává se s potřebou vzdělaného čtenářstva holandského, zejmena mladší a studující generace a vzdělanějších žen. I práce beletristické, prosou i veršem, jeví do značné míry tendenci sociální.

* Podivuhodnou přizpůsobivost Žaponců, kterak dovedou přijímat osvětu evropskou a americkou, ilustruje anekdota, již vypravoval často zemřelý učenec anglický Max Müller. Kdysi navštívil ho Žaponec Arinoro Mori, pozdější ministr žaponského vyučování. Zajel si do Oxfordu „na deset minut“, aby si dal Müllerem doporučit pro svou zem nějaké vhodné nové náboženství. „Profesore, znáte všechna náboženství na světě — my potřebujeme pro Žaponsko nějakého nového náboženství — které máme přijmout?“ Müller užasl, ale Mori hned na to pokračoval: „Jen mně nejmenujte křesťanství! Kristovo učení je jistě velice krásné, ale nám se nehodí!“ Müller na to ironicky: „Jste tak moderní, osvětlujete svá města elektřinou — měl bych vám snad doporučit uctívání ohně?“ Předvedl mu pak několik starých náboženství orientálních, ale všechna pokládal za nemožná pro tak pokročilý lid.. Tu podíval se Žaponec na hodinky a zahořekoval: „Pořád jste mi jen říkal, čeho se máme vystříhat.. a mých deset minut už vypršelo!“ Na to Müller: „Pokuste se stát na vlastních nohách a věřte v to, več bez útisku svědomí můžete věřit! Pak nebudete asi daleko pravého náboženství!“

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 25. listopadu 1900. Číslo 9.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

ADAM KRZYŽANOWSKI.

HALIČSKÝ OBRÁZEK.

Celý okres ...ský v západní Haliči dostával se do rozčilení. Věru, nelze uvěřit! Jednou se něčeho takového dopustit, no, to se už dá oko přimhouřit! Ale stále? a... dle systému? Nikoli! Zde musí se něco stát! Kdyby se nadále shovívavě hledělo k jeho zvrhlostem, k jeho neslýchanému pracování proti nejsvětějším zájmům inteligence, proti moudrým intencím slavné a dobrotivé vlády, k jeho zaslepeně hříšnému podporování té černé holoty chlopů, ano, kdyby se ještě nějaký čas k tomu nečinně hledělo, může to mít v zápětí nejosudnější katastrofu. Mladý praktikant na c. k. okresním hejtmanství dokonce už začal cítit ve vzduchu čadící lunt revoluce...

Věc byla vážná. Vinník, statkář Baran v okrese usedlý, měl věru jméno důvodně vybrané. Ač dle kabátu, majetku a vzdělání náležel k inteligenci, držel tvrdohlavě s chlopy. Kdekoli jim někde šlápnuto na prsty neohrabaných nohou, nebo vykrákáno za hloupé uši, Baran už o tom věděl, radil, pomáhal, uvědomoval. Vykládal lidem, co je právo a spravedlnost, vtloukal jim do hlavy neslýchané zásady, že i pro ně je právo a spravedlnost na světě, učil je mrzkostem, ku př. té, aby se nedívali tak tupě, jako jejich dědové a otcové. Vymáhal jim věci, do nichž mu naprosto nic nebylo, ku př. (neuvěřitelno!) novou školu, a zrovna usiloval ze všech sil, aby na té škole dosazen byl i... učitel!

Právě ten nejnovější útok na svatá práva slušně oděných lidí — (v Haliči dělí se obyvatelstvo na dvě strany, ostře od sebe oddělené, totiž na surdutovce, kabátníky, a chlopy; propastí je zde právě... kabát!) — spůsobil mezi surdutovci, inteligencí, veliký poplach. Napřed zkusilo se to s rebelantem Baranem po dobrém; zastavovali se u něho lidé, dobře smýšlející s ním a hlavně se společnou věcí, domlouvali mu, na to důtklivě mu věci vykládali se skrytými špičkami pohrůžek, konečně hrozili přímo. Ale Baran nepopustil. Ďábel posedl ho, tak na tvrdo mu hlavu okul, že nebylo s ním v té věci naprosto moudrého pořízení. Na ráz, a bez nějakého smlouvání vycítila všechna inteligence v okresu, že je to člověk nebezpečný, a že musí být odklizen. Žádají toho vyšší zájmy — však není prvním ani posledním! Obvyklou methodou na něj, šikanovat ho, až by se umoudřil, nebylo lze.

Baran byl chytrý jak čert; nikde si nezadával, aby na něj mohli, nikde Achillovy paty, za niž by jej slavné úřady mohly chytit. Hlavy inteligence se namáhaly, hledána známá lžička s vodou, na níž by mohl býti utopen... marně; hledána tři slova dle receptu Richelieuova... marně; hledány možné i nemožné předpisy zákonné... marně.

II.

Baran „exploatoval" (v Haliči se všechno „exploatuje", vykořisťuje) na svých pozemcích také lom. Vedl vše tak ostražitě, s tak podrobným plněním předpisů, že ani s této strany se na něj nemohlo. Když uhodily mrazy, zavřel lom, propustil dělníky a zajel si na nějaký měsíc do ciziny k příbuzným.

Lom zůstal klidně uzavřen, sníh do něho padal a ukládal se do měkoučkých závějí, nerušených nohou lidskou. Ne, nemohu říci nerušených. Jedné noci přišel si do lomu ze sousední dědiny starý zloděj a opilec, Lucyků Havrylko; rozbrázdil svýma těžkýma botama hebký, bělostný sníh a nakradl si kamene. Neodešel beztrestně, starý dareba; jak se hmoždil po tmě, nějak si přiskřípl prsty, až mu krev vystříkla a zbrotila běl sněžných závějí. Jenže, co po chámské krvi? však vědro jí nemá za groš ceny! Havrylko také nebyl tuze citliv, zavázal si ránu napřed špinavým hadrem a když se mu za týden ještě nezhojila a kvasila, zašel si k okresnímu lékaři a bylo vše hnedle spraveno.

Když se Baran vrátil, setkal se na kterési zábavě s lékařem, který Havrylkův prst léčil.

Špičatě dodal doktor, vypověděv Baranovi historii: „Vidíte vděčnost té holoty! Obětujete se pro ně a sotva odjedete, kradou vám!"

„Nevídáno!" mávl Baran rukou. „Kamene tam dost! Kdyby ho nepotřeboval, nepoleze tam!"

III.

Nadešly volby do říšské rady. Žandáři měli plné ruce práce, aby po čas voleb pozavírali, nebo přísným dozorem spoutali všeliké nepohodlné osoby. Vedle žandárů pracovala úsilovně také inteligence, cítíc nejistou půdu, neboť proti vládnímu kandidátu „našemu“ vystupoval se zastrašujícím úspěchem muž proudů lidových. Ostře střehli Barana, který zrovna provokativně pracoval pro kandidáta lidovce. Den volby v okrese byl dnem zděšení a zmatku, neboť vládní kandidát proti zástupci černé holoty chlopské propadl.

Naplněni zuřivostí sešli se surdutovci v poradu. Nebylo pochyby: Baran! Trojnásobně prokletý, věci „naší“ zpronevěrný, zvrhlý Baran. Zvláštní výbor s panem c. k. okresním hejtmanem v čele sestrčil hlavy, myšleno úsilně sem, myšleno tam — konečně vybleskla z hlavy kterési pěkná, ryze haličská myšlenka . . .

Chlapíku, neodklidíme-li tě, aspoň tě potýráme!

IV.

Sedí Baran doma, mne si spokojeně ruce, čte očima vesele přimhouřenýma zuřivé výbuchy novin protilidových a směje se z plna hrdla. Tu najednou stojí před ním posel od c. k. okresního hejtmanství, nedbale salutuje na svou černou kdysi čepici s černožlutým prýmkem a podává mu složené úřední psaní, zalepené erární černožlutou vinětkou. Baran psaní rozevře, rozbalí, čte, nevěří očím. Podívá se tázavě na úředního posla, čte ještě jednou a pak vyrozumí z úředního stilu, že se odsuzuje k pokutě. Pokuta patnácti zlatých . . . . za to, že v prosinci minulého roku v jeho lomu kamenném pracoval občan, který nebyl přihlášen . . . u nemocenské pokladny ani u úrazové pojišťovny!

Zasmál se Baran, až mu slzy vyhrkly z očí; znova jal se číst interesantní listinu úřední, a smál se znova tak mocně, že úřední zřízenec počal pochybovat o jeho rozumu. Na to sedl a napsal si ostrý rekurs, že v prosinci kamene nelámal, že byl v cizině, lom měl zavřený, a že ani v Haliči není majitel lomů povinen, aby své zloděje pojišťoval proti nemoci a úrazu u pokladny a v úrazovně!

Rekurs putoval na hejtmanství, pan hejtman k němu napsal důkladný „bericht“, v němž výmluvně posvítil na smutnou občanskou kvalifikaci Baranovu a obratem přišlo vysoké rozhodnutí. Zas stál c. k. úřední sluha před Baranem, salutoval nedbale na svou obnošenou čepici a podal mu úřední lejstra. V nich stálo černé na bílém, že druhá instance potvrdila výměr hejtmanský „ve všech směrech z důvodů první instance“ a rozhodnutí vešlo v moc práva.

Ale Baran nezaplatil. Čekal klidně na věci příští. Přišel vzkaz od pana hejtmana, aby pokutu zaplatil; přišla druhá pobídka; dostavil se důvěrný přímluvčí, by pohnul tvrdošijným statkářem; slibovali mu, že se už podruhé nic podobného nestane. Marně. Baran seděl na své pevnosti, smál se pod kůží a čekal.

V.

Zatím pan c. k. okresní hejtman dostával se do zuřivé nálady. Šedivý jeho veliký knír ježil se den ode dne hrozivěji, bídný rozmar mocného pána kazil se vůčihledě každým novým sdělením o neústupnosti Baranově, a důsledně jej odnášel nešťastný úřední posel s obnošenou čepicí, krom zápach čadícího luntu revoluce.

Fatální situace! Rozsudek tu byl. V moc práva vešel, měl by tedy být exekvován . . . ale nemohl. V Haliči exekvován být nemohl. Slavný úřad octl se mezi dvěma kameny a v té posici bylo slavnému úřadu tuze nevolně. Exekvovat? Ale exekut je přece jen taky surdutovec! Kabát o něm rozhoduje, třeba byl politicky sebe zvrhlejší. Sáhnouti na jeho kabát? Ne! Tím by byla před očima chlopů snížena všechna inteligence! Vyšší zájmy tu mluví, autorita vyšší třídy lidské musí být hájena stůj co stůj, veřejně exekucí proti němu zakročit nelze.

Baran to vše věděl, a proto smělost jeho tvrdohlavého odporu rostla. Konečně rozhodl se hejtman, kypě vzteky a poslal do S., kde zločinec bydlil, pana komisaře.

Přijel pan komisař jako na návštěvu, vzal si pana Barana stranou a důvěrně, aby nebylo ničeho pozorovat, mezi čtyřma očima mu vyložil, že přijel na exekuční zájem.

„Víte!“ povídal pan komisař s nejlíbeznějším úsměvem. „Zákon je zákon, něco vám musím zabavit! Račte mi třeba sám označit vhodný předmět!“

„O prosím, prosím, račte si sám vybrat! Upozorňuju jen, že nábytek není můj, náleží do ženiny výbavy!“

„Což psací stůl v kanceláři?“ nadhodil líbezně pan komisař.

„Potřebuju ho k provozování svého povolání!“

„Což tedy snad některý kus dobytka?“ mínil půvabně pan komisař.

„Všechno je bohužel na poli; libo-li, snad až zítra . . .?“

„Což koně?“ upozorňoval roztomile pan komisař, usmívaje se co nejsladčeji.

„Jsou tu koně vojenské i moje, promíchané . . .“

„Které jsou vaše?“ vyzvídal milostně pan komisař, neztráceje trpělivosti.

„Nevím, nepoznám to sám... moje čeleď ano!“ usmál se ironicky Baran, věda, že slavný úřad k čeledi se neuchýlí.

Pan komisař se vší diplomatičností pokračoval, pořád měkký jak máslo, až konečně Baran, tak vzácnou měkkostí a laskavostí úřední oblomen, svolil a dal si zabavit pušku z několika visících na zdi. Pan komisař s radostí a ulehčením ji popsal a nechal zatím na místě; pak se výborně navečeřel, napil se do nejlíbeznějšího rozmaru, vyspal se a ráno odjechal, spokojen na výsost s výsledky svého choulostivého poslání.

Tři měsíce měl Baran pokoj; na hejtmanství neměli na spěch; konečně však musela být věc vyřízena přece a ustanoveno novým výměrem docela vážně dražební stání. Ale s dražby sešlo, neboť slavný úřad nějak na svůj výměr pozapomněl a nikdo se k dražbě nedostavil.

Na to si pan hejtman vymyslil něco nového, aby prožluklou věc už konečně nějak zprovodil se světa. Přišel úřední posel s ošumělou čepicí k panu Baranovi znova, tentokrát však mu přinesl úřední psaníčko, adresované mu jako představenému statkového obvodu v S. V Haliči jsou velkostatky vyloučeny z obvodu obcí, aby surdutovci nebyli snad podřízeni selským starostům, a vlastník statku je pak svým vlastním starostou. V dopise žádal pan hejtman zdvořile pana starostu Barana, aby pana Barana, vlastníka realit v S. přiměl k tomu nějak, by pokutu 15 zl. r. č. konečně už jednou zaplatil — nebo aby mu zabavenou pušku odebral a odvezl do blízkého městečka Z., kdež bude se na ni konati nová, veřejná dražba.

S humorem sedl si pan starosta Baran před zrcadlo, domlouval si, aby buďto zaplatil, nebo pušku vydal, jak si pan hejtman ráčí přát, ale vida, že jeho domlouvání zůstává úplně bez výsledku, vzal péro a odpověděl panu hejtmanovi:

„Slavnému c. k. okresnímu hejtmanství v B.! Poněvadž pan K. Baran, vlastník velkostatku v S. nechce pokutu 15 zl. po dobrém zaplatit, a ani mně nechce zabavenou pušku vydat, navrhuju, aby slavné hejtmanství samo k výkonu tomu sem ráčilo vyslat svůj orgán! K. Baran, představený obvodu statkového.“

Toho dne byl na c. k. okr. hejtmanství soudný den... ale Baran měl zas tři měsíce pokoj.

VI.

Prožluklá historie najednou nečekaně skončila. Pan hejtman, plnokrevný haličský szlachczic a zámožný člověk, najednou se nabažil své hejtmanské uniformy a udělal, co dělá v Haliči mnohý pravý úředník kavalír. Šel v 35 letech jako titulární rada na pensi, aby další svůj vzácný život věnoval střelbě zajíců a obraně zájmů té které většiny vídeňského parlamentu. Na jeho místo dostal se nezkušenec, jenž nevěda, co činí, nejsa dost varován, při kalíšku zlotówky uzavřel dokonce s panem Baranem přátelství. Jednou dostal se i na hlučnou večeři do sídla Baranova v S. a při cinkotu sklenic zvěděl celou fatální historii.

„Tedy vy do opravdy nezaplatíte?“ smál se nový pan hejtman, až mu oči zaslzely.

„Na mou duši ne! Proveďte to podle zákona!“

„Tož tedy ta grzywna je vlastně nedobytna?“

„Zdá se!“ zahlaholil smích Baranův z plna hrdla.

„Tak tedy... necháme to vše in suspenso... a počkáme, až ten zloděj se v lomu ještě jednou potluče?“ navrhoval pan hejtman. „Zgoda?“

„Zgoda!“ zvolal Baran, směje se nezkrotitelně.

„Niech żyje zgoda!“ hřmělo starodávnou komnatou a v hřmění tom zanikal veselý cinkot srážejících se pohárů.

DR. FR. KREJČÍ.

O FILOSOFII SMETANOVĚ.

III.

Obyčejně se u nás Smetanova filosofie odbývá poznámkou, že byl Heglovec; ale již z rozboru Masarykova ve zmíněném článku je patrno, že ač z Heglovy školy vyšel, v ní nezůstal jako bezpodmínečný žák, jenž přísahá na slova učitelova. Hegel má dvě hlavní myšlenky, podle nichž Heglovce poznáme. Jedna jest základní pojem metafysiky: Denken = Sein, myšlení a bytí jest jedno a totéž. Druhá jest dialektická methoda trojtaktová, která předpokládajíc právě uvedenou identitu myšlení a bytí, jest vývojovým zákonem dění a logickým zákonem našeho poznání jakožto zásada vyrovnávání se protiv. Logicky je známa jako principium intervenientis tertii a filosoficky či metafysicky dá se pronésti: Každý jev přechází nejprv ve svůj protiklad, ve své minus, a spojením jich vzniká jev nový, jenž protivy vyrovnávaje, znamená nový stupeň na dráze vývoje.

Z těchto dvou šiboletů Heglovy školy Smetana prvý nepřijímá, nýbrž pozměňuje pojem absolutní identity v identitu relativní, což zde vykládati nebudu, odkazuje na zcela zřetelné výroky v § 6. spisu Der Geist, sein Entstehen und Vergehen a na str. 273. spisu Katastrophe und der Ausgang der Geschichte der Philosophie. Nám zde postačí pouhé toto konstatování, že nebyl tak na Heglovi závislým, aby poznámkou, že byl Heglovec, mohla býti filosofie jeho odbyta.

Naproti tomu užil Smetana v systému svém dialektické methody veskoncem a tím s Heglem souvisí nejvíce. Všechny tři spisy jeho mají za základ myšlenku vývoje ve smysle této methody. Původní jednota rozpadla se v protivné póly, které

smiřice k opětnému spojení, zapříčiňují dění světa, jehož rozmanitost jest vyrovnáváním a smiřováním se protiv základních konečného a nekonečna, božského a světského, hmoty a ducha. To je schéma vývoje všehomíra, dle kterého sestaven jest spis hlavní Geist etc. Týž proces děje se ve vývoji filosofie. Ve filosofii východní a západní obsaženy jsou protivy, jichž vyrovnáním dodělá se člověk pravého vědění, úkolem filosofie budoucnosti jest úplné smíření těch protiv. Tak rozuměti jest slovu Katastrophe in der Geschichte der Philosophie: obrat a ne snad pád filosofie je tím míněn, obrat k pravé cestě poznání. Podobně třetí spis Die Bedeutung des gegenwärtigen Zeitalters řeší otázku přítomnosti dle schématu dialektického: přítomná doba (okolo roku 1848) jest doba přechodní, v níž se vyrovnání protiv podmiňujících veškerý vývoj světový dokonává ve filosofii, společenském životě a vědě, takže můžeme předvídati nový, lepší život svobody a lásky. Tedy všude to základní vývojové schéma, což není právě silnou stránkou Smetanovy filosofie.

Schéma toto jest neodůvodněná konstrukce; do něho dá se směstnati všechno a dle něho pochopiti všechno; není vyloučeno, že při některých applikacích jeho vystihne se pravý stav věcí, a jest jisto, že soustava názoru světového podle něho vybudovaná je přehledná a působí svou urovnaností dojmem přímo aesthetickým: avšak ani to prvé ani to druhé nemá v schématě samém svého dostatečného důvodu.

Že Smetana schématu toho užil, z toho ho omluviti nemůžeme. Je sice patrno, že problématičnost jeho uznával, nesrovnává se s logickým odůvodněním, o které Hegel marně se pokusil; avšak ani tak, jak klade na počátek svého systému ony základní protivy konečného a nekonečného proti sobě, říkaje, že to je fakt, který dále vysvětliti se nedá, není užití methody odůvodněno. Zde Smetana vlivu Heglovu skutečně podlehl na svůj neprospěch.

Avšak tato pouta nevázala jeho myslivou mohutnost tak, aby neprojevil své samostatnosti právě v těch otázkách, jichž řešení nepodařilo se dosud podle žádného schématu a za žádného principu naprosto uspokojivě, při nichž záleží více na instinktivním vystihnutí ducha času než na vědecké přesnosti, která při povaze záhady opouští nás na poloviční cestě. Některé takové problémy pojal Smetana vzdor dialektické methodě tak, že v tom pojetí zřetelně jeho samostatná individualita proráží, staví jej nad Hegelovskou školu o hodný kus v před.

NAŠE GALERIE.

Emil Holárek: Spálení knih Wiclefových. Českému čtenáři není snad třeba povídat, odkud vzato thema tohoto historického obrazu? Či přec záhodno připomenout, že bylo to r. 1410, kdy v nádvoří arcibiskupského paláce — vládl v něm tehdy Zbyněk „biskup Abeceda", spáleny za slavného Tedeum, hlaholu zvonů vyzvánějících hrany a za veliké asistence rukou samého arcipastýře kacířské knihy anglického reformatora —?

Je dvojí malířství historické. Jedno vyvolává zašlé reality, obnovuje jakž takž věrně nebo pravděpodobně minulý život a na té dohadující reprodukci minulosti přestává. Věc nemá pro takové umělce hlubšího smyslu, je to pouhá věc. Druhá odrůda vidí z a věci, realitě dává hlubší význam, líčíc minulost, ukazuje spíš, co znamenala pro budoucí doby, než pouze pro sebe, vytýká vnitřní obsah událostí, vykládá a symbolisuje. Toto umění je v menšině, je mnohem vzácnější, než ono, které umí pouze minulost reprodukovat, nechápajíc její hodnoty symbolické.

Vizte náš obraz. Jiný malíř byl by třebas býval namaloval Zbyňka a jeho pomocníky v plné dramatické akci, byl by si dal záležet na charakteristice jejich hlav, výrazu rozhorlených tváří, věrnosti kroje atd., byl by slovem vylíčil spálení knih kacířských as tak, jak se vskutku odehrálo. Ale nic víc. Umělec však, jako Emil Holárek, myslí na něco docela jiného, než na takové podání pouhé skutečnosti. Jemu je vlastní spálení knih, tváře fanatické družiny Zbyňkovy atd. vedlejší věcí; naopak věcí hlavní je mu to, co se tehdy na dvoře arcibiskupském zdánlivě ani n e u d á l o, lépe řečeno, co tam tehdy f y s i c k ý m a očima vidět nebylo. Z dýmu spálených knih Wiclefových vyrůstá obrovský fantom, stínovitý světlý zjev husitského bojovníka; ten fantastický zjev je tu projekcí budoucnosti, umělec zde ukazuje, co se vlastně tajilo velkého budoucího v onom na oko tak prostém ději, jako spálení kacířských spisů. V tom právě rozdíl historického obrazu pouze reprodukujícího skutečnost od historického obrazu i d e o v é h o. Co však zejména tu ideu činí silnou a řekl bych rovně, grandiosní, je hluboká, filosofická i r o n i e v ní skrytá. Ti kněží a zpátečníci tehdejší, s biskupem analfabetou v čele, ve své omezenosti tehdy mysleli, že zarazili další běh vývoje věcí. Malicherní lidé ti se domýšleli, že je nyní všemu kacířství konec... a zatím bloudi netušili, že spolupůsobí sami bezděky na začátku nových věcí, o mnoho větších a významnějších! V tom tkví ona „ironie osudu", slovo příliš zneužívané, aby hned na první pohled viděn byl jeho hluboký vniterný obsah. V obraze E. Holárka došla výrazu mocného a samostatného.

HOLÁREK.

LENÍ KNIH WICLEFOVÝCH.

KRONIKA VÝTVARNÉHO UMĚNÍ.

Možná, že se mýlím. Možná, že v tuto chvíli, co píšu, zasedá výbor výstavy „Manesovy“, podpírá si těžké hlavy, počítá a nemůže se dopočítat ničeho jiného, než — velkého deficitu. Ale i přes to zdá se mi, že se u nás poměry ve výtvarném umění značně zlepšily.

Co se jen za posledních deset let u nás vyhrnulo mladých talentů, mezi nimi hlavy tak znamenité, svérazné a hotové, jako Švabinský, Bílek; celá generace mladých krajinářů, bezmála česká škola se objevila — a úrody talentů neubývá.

Porovnejte poměry asi tak před patnácti lety! Jaká to byla u nás poušť v umělecké literatuře! Jako příklad na postrach budoucím znám je do dneška osud, jenž stihl první svazeček pohádek Schwaigerových, s nimiž přišel pan Wiesner, tehdy důvěřivý nakladatel: vydán Manesův Rukopis a — zůstal na skladě; vydán Rukopis Alšův (nakladatel p. Wiesner) — a zůstal na skladě. Nějaký nezkušený soukromý podnikatel, tuším fotograf, tehdy se ujal vydávání Manesových dětských scen (život na šlechtickém sídle) — bůh ví, jak pochodil. Naše ilustrované časopisy tehdy přinesly zřídka kdy nějaké cennější číslo z ruky opravdového umělce; ilustrovaná kniha byla vzácností, nad níž kritika málem žasla.

A dnes? Jaká prudká změna! Zde bilance poslední doby:

Založeny Volné Směry, které přes stálý schodek se rozvíjejí, bohatnou obsahem uměleckým a spouštějí se odvážně do prací stále širších a nákladnějších. Volné Směry vydaly znamenitá čísla, věnovaná jednotlivým umělcům; ať jmenuji jen nejlepší z nich: číslo Maroldovo, Schwaigrovo, Bílkovo. Vydána skvostná publikace „L. Marold“ péčí Jednoty výtvarných umělců. Na Moravě časopis katol. moderny podnikl album Modliteb Fr. Bílka. Přišel p. Topič a zařídil si svůj obchod s uměleckými výtvory; na Moravě Promberger pořídil pro české domácnosti krásné reprodukce děl Úprkových a Schwaigrových. V Praze věnoval své síly uměleckému nakladatelství pan Fedř. Kočí a hned napoprvé měl značný úspěch. Prorazil Jansovou Starou Prahou, sbírkou 100 akvarelů, na to vydal Ruské umělce, Muchův Otčenáš, dar města Prahy Paříži; co nejdříve překvapena bude česká veřejnost překrásnými reprodukcemi E. Holárkova „Katechismu“ a Jeneweinova „Moru“. To vše jsou už publikace, jejichž krásná cena naháněla by lidem českým z let osmdesátých posvátnou hrůzu. Ale to není vše. Právě v těchto dnech začala Unie v Praze vydávat velké, nádherně vypravené dílo vybraných prací Úprkových; po Úprkovi přijde řada na Schwaigra, ač v loni, při vydání „Manesově“ (Volných Směrů) jsme mysleli, že tím je u nás Schwaiger na dlouhou dobu — ukonejšen. Po těch dvou objeviti se má dlouho chystané a žádoucí dílo „Josef Manes“, jen co p. prof. Mádl dopíše svůj text! Pan Topič vydal Švabinského uchvacující, hluboce poetický list „Splynutí duší“ v heliogravuře, první provedené v českém umění reprodukčním vůbec, mimo to barevným světlotiskem dva obrazy Pirnerovy Láska pozemská a Láska nebeská. Před tím už seznámil české obecenstvo s výtvory Pirnerovými v cyklu „Démon Láska“, s Orlojem Manesovým a j. Z Moravy v posledních týdnech přibyla neobyčejně zajímavá umělecká publikace o výtvorech architekta Dušana Jurkoviče, stavbách stvořených uměleckým duchem synthesy z různých prvků lidového stavitelství (Pustevně na Radhošti). Učitelstvo české nákladem Dědictví Komenského vydalo pěknou knihu „Jaro“ pro mládež, s řadou pohádek Jar. Panušky; v posledních dnech znovna začalo vycházet dílo o křesťanském umění v Čechách s faksimily starých památek rukopisných, z péra faráře Lehnera.

Raší a kypí to na všech stranách; patrná energie počíná mocně proudit naším životem a už vlny její přemetají se za úzké hranice české. Jmenuji jen výstavy českého umění ve Vídni: Hudečkova, Úprkova, Sochorova, teď chystaná „Manesova“.

„Manes!“ Začal jsem tím jménem a musím jím končit. Zda-li pak přátelé z „Manesa“ přisvědčí mému optimismu? či usvědčí mne svými nemilosrdnými ciframi, že je to jen nabubřelá fikce a sebeklam?

L. B.

BRUNO. BAJKY.

Vůl a pes.

„Slyšel jsi,“ jásal vůl, „slyšel jsi? ‚Vezmi si příklad z němé tváře, která vstávajíc lehajíc kleká na kolena a vzývá pána,‘ tak pravil hospodář. Mne dává za příklad, mne. K jiným vlastnostem mým přistupuje ještě tato — příkladná zbožnost!“

„Neupírám ti ji,“ odvětil starý Fylax, „ale nezapomeň, že tě okolnost ta nečiní o nic lepším a světějším; neboť, jak tě znám, nemyslíš při výkonu té své zdánlivé zbožnosti na nic. A takto tedy — odpusť — i kleče zůstane vůl volem!“

▪

Špaček umělec.

Špaček, který v zajetí naučil se mnohým uměním, pláchl svému pánu a zaletěl do lesa. Záhy se rozhlásilo, jaký umělec zavítal, a již večer uspořádán koncert. Ptáčci, výborní znatelé hudby, posedali po větvích a naslouchali zpěvu vzácného hosta. Když pak bylo po všem, ozvali se hlasy kritickými: Zpívá sice jako slavík, napodobí pěnici i sedmihláska, kokrhá po kohouti, tluče po křepelce, píská po drozdu ale vzorů svých ani z daleka nepostihuje; hodně umí, ale kolem vzato, nic po tom!

Špaček umělec se náramně rozzlobil a jal se všem nadávati. Hlupáků, blbců, tupých šosáků jim nadal, jak se právě mezi lidmi naučil.

Slyše to, řekl rozvážně moudrý havran: „Věru že zpěv jeho je mi daleko příjemnější než prosa, kterou mluví; ať zpívá raději, a třeba špatně!“

*

Kdo je vinen?

Bujné oslátko velice hněvalo svého hospodáře. Neboť bylo zvíře nad míru zlomyslné, a kde se událo, ničilo bohaprázdně věci milé a užitečné. Vešlo-li do zahrady, podupalo jistě květiny na záhonech; rozbíjelo svévolně okna; jednou z pouhé rozpustilosti vskočilo do hromady hliněného nádobí; mimo to kopalo a hryzlo každého.

I vzal hospodář hůl a vybil — oslici, matce jeho. „Proč mne biješ?“ vzpírala se. „Ty jsi vinna,“ hartusil hospodář, „jen ty! Neboť z tebe vzal syn tvůj svoji zlobu a ty jsi ho jí neodnaučila; proto tě biju!“

JOHN RUSKIN.

VYPLÝTVANÝ SOUCIT.

Půjde-li kdo z vás příště do ciziny, pozorujte a uvažujte o významu soch a obrazů, které ve všech uměleckých hodnotách, v každé kapli a katedrále, u každé horské pěšiny připomínají a představují smrtelný zápas Kristova umučení. Pokuste se odhadnout všechno to úsilí, vynakládané od dvanáctého století čtverým uměním, uměním výmluvnosti, hudby, malby a sochařství, na to, aby ze srdce žen vyždímána byla poslední kapka soustrasti, kterou bylo lze vzbudit pro tato muka čistě jen tělesná — neboť umění skoro vždy prodlévá hlavně při tělesných ranách nebo tělesném utrpení, a tím představu bolesti spíš snižuje, než aby ji produševňovalo.

Potom pokuste se představit si spoustu času, spoustu vzrušeného a rozechvěného citu, která těmi něžnými a citlivými ženami byla za posledních šest set let vyplýtvána, když jim působením takových obrazů byla líčena tělesná strast jediné osoby, strast dávno už minulá. Bolest tato (pokud ony vskutku si představovaly, že musela být vytrpěna božskou Bytostí), právě proto nemohla být nesnesitelnější, nežli smrtelný zápas obyčejné lidské smrti, způsobené mučením.

A pak pokuste se odhadnout, oč lepším výsledkem by bylo bývalo pro spravedlnost a štěstí člověčenstva, kdyby tytéž ženy byly bývaly poučovány o hlubokém smyslu posledních slov, vůbec promluvených jejich Mistrem a Pánem vůči těm, kdož mu podávali ze svého majetku: „Dcery jerusalemské, neplačte nade mnou, ale raději samy nad sebou plačte a nad svými dětmi!“

Kdyby bývaly poučovány, měřit svými soucitnými myšlenkami muka na bojištích; ponenáhlu stravující trápení smrti u dětí umírajících hladem, u vyčerpaných starců, u nesčíslných opuštěnců, zbývajících po těch bitvách; ba kdyby byly poučovány, měřit i v našem vlastním životě míru a pokoje smrtelné zápasy stvoření zanechaných sobě bez ošetřování, bez poučování, bez pomoci, stvoření, která na pokraji hrobů probouzejí se k poznání, jak vlastně měla žít — a ještě horší muka těch, u nichž smrtí je existence, nikoli zakončení této existence; muka těch, jimž kolébka je prokletím, a pro něž veškerým požehnáním, kterého se jim kdy na světě dostalo, bývají slova, jichž nemohou už slyšet, slova „Z prachu do prachu!“ — vy, které byste tak rády byly plakaly u jeho nohou, nebo tak rády stály pod jeho křížem, ty lidi máte stále mezi sebou, Jeho pak vždycky nemáte!

Ty duše zbědačelé ve smrti máte mezi sebou, ba i ty statečné a hodné v životě máte mezi sebou. Ti také potřebují pomoci, ačkoli vy se domníváte, že oni sami jsou jen k tomu, by pomáhali jiným. Oni také činí nárok, aby na ně bylo myšleno a pamatováno.

Shledáte, když se podíváte do dějin s tímto klíčem, že jednou z nejhlavnějších příčin neustálé bídy člověčenstva je, že lidé vždy se rozstupují ve dvě skupiny kultu, jedna pěstuje kult andělů a svatých, kteří jsou jí neviditelni a pomoci nepotřebují, druhá pak uctívá lidi hrdé a zlé mysli, kteří stojí před jejíma očima příliš určitě a neměli by docházet pomoci. A uvažte, kterak všechna umění následovala za davem v tomto kultu. Máte obrazů svatých a andělů — bez počtu; máte obrazy malinkých dvořánků a opovržlivých nebo ukrutných králů — bez počtu. Ale jak maloučko máte obrazů největších lidí nebo jejich skutků (všimněte si však, že tyto obrazy skoro vždy bývají od velikých mistrů!).

Pomyslete si, čím by pro nás dnes byly dějiny, ba jak různé od dějin nynějších byly by se bývaly vyvinuly dějiny celé Evropy, kdyby bylo bývalo cílem lidí rozeznávat veliké činy nejvýtečnějších svých mužů, a cílem jejich umění, tyto činy uctívat a vypravovat!

Přel. **S. S.**

DETLEV v. LILIENCRON.

O NĚMECKÉ POESII.

Německý básník Detlev v. Liliencron byl pozván redakcí časopisu Litter. Echo, aby jí napsal svůj životopis. Odpověděl originálně. Mluví o své nechuti k takovým autobiografiím, o tom, jak všichni Němci píšou verše, ale nikdo z nich jich nečte a naposledy místo o sobě, mluví o — básníku Richardu Dehmelovi.

Slova jeho jsou charakteristická. Píše:

„Z nás žijících (na ten čas známých) umělců verše ani jediný nedostane se k našim potomkům.

Jediný jen: Richard Dehmel. Toť moje skálopevné přesvědčení, a proto mne pramálo dojme, bude-li mně kdo „v nejširších kruzích" zazlívat toto mé mínění, třebas bylo mi diktováno sebe více citem přátelství k Dehmelovi.

Musí-li nějaký umělec vydržet takové útoky od nejstarších, starých, mladých, nejmladších literárních historiků, kritiků, kritikářů, posuzovatelů, jaké musí vydržet Richard Dehmel, „pak jistě je na tom něco". Je to proslulá ona čtyřicítka, kterou každý veliký člověk v Německu napřed musí si odbýt; připomínám jen Boecklina, Nietzscheho a Wagnera. Upomínám na Goetheho, jak trpce si stěžovával, jsa už starcem, vůči Eckermannovi na to, že „nikdy nemoh' Němcům jak se patří vyhovět". A kolik zloby a sprostoty střílí po něm (Dehmelovi) svými jedovatými šípy! Skoro ještě horší věci musí ovšem snášet od svých velebitelů, kteří jej neustále chtějí vykládat filosoficky a tím pochopování jeho umění nejhůř ubližujou. Ať lidé jen prostě požívají rytmu a plastiky jeho výtvorů, a vycítí, kterak je srozumitelný.

Schválně jsem se vyhnul tomu, abych ho jmenoval lyrikem. Doba „ryzí" lyriky, skoro bych tvrdil, už minula a lyrické v širším smysle je všechno pravé básnictví (Shakespeare).

Ale kdežto my všichni (počet nás je ohromný) na ten čas známí básníci jsme ještě epigoni, správněji řečeno epigoni romantiky, i co do obsahu i co do formy, Dehmel sebevědomě a jistě vytvořil si tak zvanou novou formu z nového obsahu. Proto je on jediný, jehož nelze postihnout nijakým literárním heslem, nebo jen všemi hesly: a to ovšem je zlostí nad zlosti pro všechny škatulářské esthetiky (zejména pro „moderní"). Moje proroctví se splní; kdežto my básníci dnes žijící (opakuju: známí básníci, neboť snad ještě vězí nějaký neznámý velikán) za čtyřicet, padesát, a třebas i šedesát, sedmdesát let budeme zahozeni do starého železa, pak bude žít ještě jenom jediný, básník duše naší doby: Richard Dehmel."

× × × ×

* Charakteristický „Haličský obrázek", jejž dnes přinášme, není překladem z polského. Adama Krzyžanowského by čtenář marně mezi polskými autory hledal. Obrázek poslal nám krajan, žijící v Haliči a pozorující bystře tamější poměry, opravdu „haličské".

* V sále plodinové bursy pražské otevřena toho času bohatá výstava uměleckých plakátů. Je v ní asi 300 čísel; z domácích umělců zastoupeni jsou Aleš, Kuba, Marold, Mašek, Oliva, Orlik, Stretti, Špillar (K. i Jar.), Urban, Županský, Mucha; z cizích proslulá umělecká jména Grasset, Chéret, Rops, Steinlen, Toulouse-Lautrec, Willette, D. d. Beaumont, Beardsley, Pryde a Nicholson (bratří Beggarstaffové), Dudley Hardy; T. T. Heine, Stuck, Zumbusch a jiní.

* U Hanfstaengla v Mnichově vyšla krásná kniha, „Meisterwerke der königl. Gemäldegallerie in Dresden". Je v ní 223 výborných světlotisků nejlepších děl velkých mistrů zastoupených v galerii drážďanské. Text napsal H. Hirth. Cena 12 marek. Před několika lety vyšel první svazek této sbírky.

* Vídeňská universita měla v posledním zimním semestru 6981 zapsaných posluchačů, v posledním semestru letním 5882. Lidové kursy, pořádané touto universitou měly 15.875 posluchačů.

* Z anglické kritiky: „Kniha „Přítel Caesarův" náleží do třídy novel, jimž se obyčejně dává označení „ctihodný, zasloužilý". Řekne-li se o občanu, že je ctihodný, zasloužilý, obyčejně se tím myslívá, že je to učiněný pitomec, a když řekneme o novele, že je to kniha ctihodná, zasloužilá, myslíváme si obyčejně něco podobného."

* Vysoká škola pro žurnalisty, ovšem soukromá, otevřena v Berlíně, Möckernstr. 79. Zahájení zimního semestru 15. října t. r. Školu řídí známý publicista německý, vydavatel časopisu „Die Kritik", doktor R. Wrede.

× × × ×

* Ant. Dvořák dokončuje novou tříaktovou operu-pohádku, nazvanou „Rusalka", k níž mu napsal slova Jar. Kvapil.

* Národní divadlo zavede na zkoušku populární představení večerní, která budou začínat teprv v 8 hodin; výbor her má se lišit od běžného repertoáru, ač z něho některé práce budou převzaty. Hrány budou kusy starší tvorby i nové, domácí i cizí, ale jen literárně významné. První večer (budou to soboty) přinese novinku, Björnsonovo drama Nad naši sílu, v které režii má poprvé p. Jaroslav Kvapil.

* O J. K. Šlejharovi uveřejňuje studii Jar. Kamper v České Revuii.

* Tolstoj píše drama „Mrtvola" a filosofický spis „Kde je kořen zla". V poslední době vyšla jeho kniha „Otroctví naší doby".

* Dramatu Rostandova „Cyrano de Bergerac" vyšlo už dvě stě tisíc výtisků.

* Nejvýnosnější hudbou jsou operety. Dle posledních dat byl za rok od září 1899 do srpna 1900 hrán na nejvíc vynikajících jevištích Straussův Netopýr 462krát, Jonesova Geisha 461krát, Audranova Loutka 385krát. Pak teprv přišel... Wagner, ale ani z daleka se nemohl měřit co do úspěchu se starým Straussem. Jeho Lohengrin hrán za tu dobu 287krát, Tannhäuser 266krát.

* V Berlíně vzkřísili jemné, duchaplné hudební dílo, zemřelého P. Cornelia komickou operu Lazebník bagdadský. R. 1858 při premiéře úplně propadla — teď se na ni lidé jen hrnou!

* Maupassant a Zola už začíná se dostávat do čítanek. Zatím učinili pokus v Německu, kde E. Pariselle vybral sedm nejlepších povídek francouzských spisovatelů (Halévy, Coppée, Daudet, Theuriet, Zola, Maupassant, Mason-Forestier) a časopis pro gymnasijní školství je vřele doporučil. U nás by šosákům hrůzou sešedivěly vlasy při pouhém pomyšlení: Maupassant, Zola do... školy!

* Skladby výborného baladisty německého, Karla Loewe, po uplynutí zákonné lhůty ochranné po jeho smrti, staly se obecným majetkem. Ohlašujou se různá laciná vydání v 17 svazcích.

* Dr. H. Mayer koupil v Lipsku veliké množství rukopisů H. Heine, vedle toho asi 1000 dopisů, dosud nevydaných, jež mu poslali Laube, Dingelstedt, R. Schumann, Meyerbeer, Hiller, a j. Část jich však uveřejněna být nemůže.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beaufortа v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 1. prosince 1900. Číslo 10

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 65 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

FELIX TANDEM.

MRTVÉ ÚDOLÍ.

V daleké skalné poušti bydlel muž, žil jak žil, dobře nedobře v potu tváří svých se sedmi syny. A stávalo se ráno, když synové vycházeli na neúrodné pole, že varovával je otec i mluvíval s tváří starostlivou:

„Přede vším pozor mějte, abyste se varovali mrtvého údolí, kteréž leží po pravé straně palmového háje, neboť tak slýchal jsem častokrát z úst rodičů svých: Kdo koli vkročí do údolí toho, šílenství zachvátí jeho ducha, a nikdy už radosti nenalezne po všechny dny svého života.“

A tak mluvil jim den za dnem a oni poslouchali jeho slov a vedli pilný život, dobře nedobře, v potu tváří svých, ale spokojené mysli.

Avšak jednoho poledne, když usedali ke stolu v čas obvyklý, tu přehlédal otec syny své, hledal i sčítal, a ejhle! nejmladší chyběl!

A odvětili i pravili bratří jeho k otci, těšíce jej:

„Neprávem kormoutí se srdce tvoje, neboť hle, když jsme jej opustili, byl zdráv a čilý na těle, a opozdil se ještě u nářadí a tam asi se zameškal, v brzce však bez pochybnosti sám se objeví.“

Ani ještě mluvili, rozevřely se dvéře a ejhle! bratr vešel, ale s vlasy sešedivělými, s tváří zkřivenou, a docela proměněn pohled očí jeho.

A s prudkým zděšením vyskočili všichni, obklopili jej, dotírali naň a doráželi starostlivými otázkami.

A chvíli on stál nemluvě, a vzdychal a z těžka oddychoval a do daleka strnule zíraly jeho oči.

Avšak konečně síly sebral i přinutil ducha svého, i rozevřel ústa svá, zbledl a zhrozil se, i promluvil hlasem bezdechým:

„Událo se, že já poslední ubíral jsem se domů podle zvyku, tu rozpálen byl vzduch polednem a kamení žehlo a těžké ticho rozkládalo se po vší zemi.

A když jsem mdlým krokem došel palem nad údolím, stín příjemný ochladil čelo mé a bezděky spočinula noha má, i bez úmyslu sklonil se pohled můj k zemi a padl na olověné kamení dole ležící.

A zatím, co pohlížel jsem, zlého netuše, ano tělo moje odpočívalo od parné cesty: tu naslouchalo ucho mé a jako bzučení donikalo ke mně cosi vzhůru z prokleté hlubiny.

A chvíli nevěřil jsem tomu, ale pro svou pochybu zbystřil jsem smysly, přikrčil jsem se a zavřel oči a lehl si na zem.

A zcela zřetelně slyšel jsem teď: tisíceronásobný šum mnohonásob spletených tajemných hlasů.

A s rozčilenou myslí vyskočil jsem a odvážil se kus cesty dolů, do údolí; a podivný zvuk sesílil se; i pro ten zvuk pokročil jsem dál, a tak neustále dál, až tam, kde končí se trávník u znamení na hranici země.

A tam stál jsem dlouhou dobu a naslouchal, zatím co dech zarážel se v prsou mých a lomozně bušila mi krev ve spáncích.

A konečně nezdržel jsem se už a plachým pohledem slídil jsem vůkol, když pak zcela nikoho vidět nebylo, pokud oči dozíraly kol dokola daleko, dodal jsem si odvahy, shýbnul jsem se, sáhl po kameně jednom a pomalu jej převrátil: a hle! pod ním hemžilo se a třepalo a škubalo tisíceronásobným teplým, měkkým životem.

Jako bez sebe smrtelným zděšením zdvihl jsem druhý kámen a všude bylo tak jako prve a tak pořád a pořád, a kde jsem šel i stál, všude byl život, život! —“

A zatím, co mluvil, duch jeho unikl poznovu a stál žasna, i beze smyslů koulely se mu oči.

I jali se bratří jeho k němu mluvit na novo slova útěchy:

„Vzmuž se, příteli, a braň se svému hoři! jistě asi zlý sen nějaký za poledne tolik tě poděsil, avšak teď bez namáhání sám snad poznáš nicotu a lživost strašidelného obrazu:

Neboť viz, kdyby to žilo v údolí, musilo by zemřít opět, a tak pořád a pořád na věky věků — a kterak může tvé ubohé srdce věřit v tak nesmyslně ďábelské dění?“

A z toho slova onen stal se jako bez sebe:

„A proto tak jsem je viděl umírat, umírat všude v širém údolí.“ —

Avšak oni se usmívali, jsouce mysli pokojné, a kývali na sebe, dorozumívali se, a když v noci

měsíc osvítil pusté pole, vypravili se tajně i spěchali k palmám nad mrtvým údolím a naslouchali a odvážili se dolů —

a když z jitra otec přišel budit synů svých v čas obvyklý, tu každý z nich seděl na zemi u lože svého, s tváří zrůzněnou a vyje.

Přel. V. K.

PLAKÁTY.

(Výstavní poznámky.)

Vystřizlivujeme z prvního nadšení pro umělecký plakát! Moderní umění, odblesk soudobého života, malířský záznam posledních hodin našeho ruchu, zušlechtění vkusu mass, sblížení života s uměním, vykrášlení ulic — a tak dále! Tak či podobně jsme horovali pro umělecký plakát, když začalo k nám doléhat jeho vlnění z ciziny. Enthusiasti zaznamenávali každý nový plakát na rozích ulic pražských s větší pílí a péčí, než kdo ví jaké jiné umělecké dílo.

Nuže: ochladli jsme a vidíme i tmavé stránky tohoto umění. Jdeš výstavou, kterou uspořádali v posledních dnech v sálech plodinové bursy pražské, a valem ti přirůstá v katalogu poznámek — proti uměleckému plakátu.

Umělecký plakát není vpádem umění do života, do obchodu, průmyslu a do ulic, nýbrž naopak je jedním z trudných symptomů, kterak kapitál si dovedl zotročit inteligenci a sílu duchovní. Jásot, že umění v podobě plakátů proniká do všedního života, je pouze sebeklamáním umělců, kteří se prostituujou špinavým šeftovním zájmům spekulantů průmyslných a obchodních a zotročujou se pro peníze za dryáčnické vyvolavače na ryncích.

Na plakátě mají dvojí lidé svůj zájem, jenž nutně musí vyvolat spor. Jednak je to zájem umělecký, jednak obchodní. Ti, jejichž zboží (v nejširším smysle) plakátem se vnucuje pozornosti obecenstva, chtějí vydělávat peníze, co možná hodně peněz; pro ně je plakát, třeba z ruky největšího umělce pod sluncem, holým prostředkem reklamy běžící za ziskem.

Jak s tím smířit a v harmonii přivést zájem ryze umělecký? Myslím, že je to nemožno a že vždy musí učinit koncesi umělec a jeho svědomí. Na některých plakátech, zejména na pracích umělců do opravdy vážných, zrovna to vidíš, jak je hnětlo dryáčnictví, k němuž mrskáno jejich umění. Ty litery vykřikující do světa výtečnost čokolády a voňavek a piva je urážely; nemohli se jim vyhnout docela, ale aspoň je dali mimo svůj výtvor. Za to! jak jinde zrovna fysickou bolestí působí na diváka s uměleckým citem ty jarmarečnické litery, vlepené neomaleně třeba do nejlepšího místa výtvoru umělcova! Necítí to snad nikdo z enthusiastů pro umělecký plakát?

Kapitál dychtící po výnosné reklamě našel s v chudých talentech uměleckých ochotné otroky Svádí je penězi a snadností výdělku, a svádí je úspěchem. Toť jiná skličující stránka tohoto zvlášt ního umění, že se bez rozpaků prodává komukoli Kdo přijde a zaplatí, tomu umění to poslouží. Ne ní tu rozpaků, čemu má být plakát věnován, jak peníze a z jakých, třeba nejvýš nečistých rukou s nabízejí — to umění se prodává jako pouliční ne věstka každému. A rádo se prodává. V uměleckýc listech s radostí na tu prostituci vypisujou kon kursy, do nich volí se vážná porota . . . necítí t také nikdo z enthusiastů pro umělecký plakát? To snadností výdělku pro umění, které se bez rozpak prostituuje, konec konců musí trpět umění, kter se prostituci vzpírá. Vážná díla umělecká, vyžadu jící trpělivých studií, sebezapírání a muk, díl vznikající pomalu a z tuha nemohou soupeřit v té konkurenci s frivolním uměním pouličním trpí v dvojím směru: odváděním talentů od tvor by vyšší a stupňovanou neprodejností.

Ostatní poznámky budoucně.

Gamma.

DR. FR. KREJČÍ.

O FILOSOFII SMETANOVĚ.

IV.

Takový jest především jeho názor o náboženství, jenž je od Heglova zcela rozdílný. Náboženstv pokládal za stupeň filosofického vývoje a sice za stupeň nižší a musíme tudíž ze Smetanova pojmu filosofie objasniti pojem náboženství, pokud se přímo nevyjadřuje. Filosofie není nic jiného, než uvědomování si stupně, na který dospěl odvěký proces sporu nekonečna s konečnem, hmoty a ducha světového, který odehrávaje se v celém světě ve svědomí lidském má středisko, v němž obě protivy se stýkají a v němž proces uvědoměním si identity konečna a nekonečna bude ukončen. Jakmile v celém lidstvu vznikne vědomí, že všechno co zde odloučeno jest od sebe tělem, jest vlastně jedna a táž bytost, bude proces v té fási, v níž jeho representantem je člověk, ukončen, lidstvo dokonalo svoji úlohu, zajde a dá vznik jinému světu individuálních bytostí, jinak organisovaných, v nichž proces postupovati bude až k úplnému splynutí nejen vědomím, nýbrž i látkou, až přestane rozdíl i mezi hmotou a duchem, krátce k úplné jednotě všehomíra. Celý ten proces však děje se přirozenou odvěkou nutností, na níž člověk nemůže nic změniti, neboť jest životem svým nástrojem toho procesu, a jeho poznání a filosofie jest, jak řečeno, pouze uvědomováním si jeho. Den Menschen bleibt nur das Zusehen, praví Smetana v § 406. Geist etc., a proto můžeme zase z její dějin vypozorovati, jak daleko vývoj lidstva postoupil. Ten, kdo k vědomí sounáležitosti všeho dění dospěl, je

cíle lidské periody vývoje, má pravé poznání, pravou filosofii, má názor do budoucnosti ostatních idí, kteří tak daleko nedospěli a pak může jim k témuž pravému poznání přispěti a proces uspíiti. To je jediný úkol filosofie.

Ve vývoji filosofie za tímto úkolem náboženství tvoří nižší fási, kde vědomí totožnosti konečného a nekonečného se teprv připravuje, kde člověk myslí, že nekonečno jest mimo něj, mimo přírodu, čili že bůh, v kterémžto představě si nekonečno konkretisoval, jest nad něho povznesen, od něho daleko odloučen, kdežto v skutečnosti bůh je v nás, natura est deus in rebus a my jsme částí téhož nekonečného, téhož boha, k němuž v pokoře a ouze zíráme, na němž se cítíme závislými. Toto rozdvojení obou principů světa — konečna a nekonečna — v našem vědomí je pramenem náboženství, kteréžto jest výrazem neurčité tuchy souvislosti obou principů, z čehož rodí se touha po spojení člověka s bohem a cit závislosti, jenž nás sklání v prach před tím, po němž toužíme. Jest tudíž náboženství nedostatečným poznáním, nedostatečnou filosofií a jen tam má místo, kde pravé poznání neproniklo. Čím více si uvědomujeme, že není rozdílu mezi duchem a hmotou, přírodou a bohem, konečnem a nekonečnem, čím více blížíme se k pravému poznání, tím více stáváme se filosofickými a z náboženství se vyzouváme. U koho uvědomění to prokmitne v plné jasnosti, přestal býti náboženským, nemůže býti náboženským; náboženství jest mu zbytečným, něčím nemožným — máť lepší filosofii. Jen proto možno stavěti náboženství vedle filosofie, poněvadž uvědomění identity božského a lidského nepostupuje u všech duchů stejně; dlouho ještě dav zůstává ve tmě, když již pravé poznání svítá v hlavách a srdcích některých individuí.

Náboženství jest tedy něco, co nemá býti, co musí býti přemoženo v zájmu pokroku, čeho se člověk musí zbaviti, aby dospěl k pravému poznání a tím k svému cíli na tomto světě. Ti, kdo pokládají náboženství za nejvyšší výtvor ducha lidského, za rozřešení poměru člověka k bohu, za vrchol společenského vývoje, kdo v utvrzování a hájení společenských řádů z náboženství plynoucích spatřují spásu lidstva a činí to svým povoláním životním, tedy především kněží, theologové, jsou nepřátelé pokroku, škůdci lidstva, pokud se staví lepšímu poznání na odpor. Náboženství nesmí se síliti, ale vykořeniti. Indiferentism, jenž pokládán bývá za kletbu našeho věku, prosyceného ideami materialistickými, je lepší než bezduché věření v dogmata a konání bezcenných obřadů; neboť znamená konec náboženství a přechod k lepšímu stavu. Mluví-li se o nějaké reformě náboženství, nemůže to míti jiný smysl, než přičiniti se o jeho odstranění, přispěti k jeho úpadku, kterýž je ostatně tak neodvratný jako smrt jednotlivce a zaniknutí lidstva; reformovati náboženství znamená způsobiti, aby člověk náboženství nepotřeboval, což se může státi šířením pravé filosofie.

Smetana nedává člověku nové náboženství, nýbrž představuje si člověka v dokonalejší formě tak, aby náboženství nepotřeboval, což jest zcela důsledné s jeho stanoviska. Smetana nechce náboženství zušlechtiti, poněvadž náboženství udržuje člověka na nižším stupni. O té příčině rozchází se moje interpretace Smetany s míněním prof. Masaryka, který soudí, že Smetana podstatu pravého náboženství shledával v tvůrčí lásce, čili že je chtěl nahrazeno míti uměním. To by byl Schellingovský názor. Avšak dle Smetany tato náhrada nestane a nemůže se státi zde na světě, v člověku s tím organismem, který způsobil rozdvojení podstaty v jeho vědomí, nýbrž teprve v jiných bytostech, které přijdou po lidech s jinými těly a s vědomím daleko určitějším o totožnosti konečna a nekonečna, v záčlověku a ideálních bytostech. Již člověk tuzemský, když dospěje k pravé filosofii, není schopen citu zbožnosti, který vyplývaje z citu závislosti na vyšší moci, je nezbytnou podmínkou a známkou náboženství. Filosofický člověk ví, že není boha, na němž by mohl býti závislým, k němuž by se mohl modliti a docela jiný cit než zbožnost ho jímá z vědomí, že bůh a on jsou jedno a totéž, cit, jenž je příbuzný tomu citu, který má umělec při tvoření, anebo neumělec při vnímání uměleckého výtvoru; neboť dojmem uměleckého díla uskutečňuje se, po čem náboženský člověk marně touží, splývání individua s všeobecnou podstatou, tam dostavuje se nadšení, v němž člověk sebe sama zapomíná a v němž cítí s celým světem. Takový nějaký cit nastoupí v budoucnosti místo zbožnosti; zde na světě prokmitá jen jako zářný paprsek na chvilku v umění, anebo nezřetelně ve filosofickém poznání; ale pak bude trvalým stavem, proti jehož blaženosti i nejhlubší cit zbožnosti tuzemské bude se jeviti nicotným. To však bude něco jiného, vyššího než náboženství, jehož podstata je docela jiná. Nemyslím, že by z toho, co přijíti má po náboženství, směla se určovati podstata Smetanovského pojmu náboženství. V této způsobě jest Smetanův názor duchaplné využití Schleiermacherovy definice k vysvětlení vývoje filosofického a poměr filosofie a náboženství je na metafysickém podkladě Heglovském pojat vskutku originálně a liší se od pojetí Schellingova i od Heglova. Z toho také pochopujeme, že když Smetanovi dána byla přímá otázka, kterému vyznání se hlásí, z církve vystoupiv, odpověděl: k náboženství humanity, t. j. k žádnému z nynějších, nýbrž k tomu, co tvoří jádro náboženství křesťanského a pravou filosofii, v čem leží záruka lepší budoucnosti (Vzpomínky 251 a 252).

NAŠE GALERIE.

Vojtěch Šaff: Vraždění nemluvňat. Dva mohutné kontrasty sloučil umělec ve své dílo: zločin a lásku mateřskou. Cítíš zrovna, jak skupina ztěžka oddychuje horoucím dechem náruživosti a opravdového života. Ta matka, zoufale upadlá na zem, aby své dítě ochránila od vražedného nože bezcitného žoldnéře, toť opravdu matka, v níž hrůza a pud po zachování dítěte vzbudily dravčí energii. V tváři vystižen duševní stav ženin se vzácným mistrovstvím; tu nebyl umělcem prostě napodoben ženský model, jemuž uloženo tvářit se zděšeně — jako na tolika výtvorech jiných lžiumělců, na první pohled prozrazujících se studenou aranžovaností — nýbrž zde umělec opravdu ze sebe tvořil, přísně tvořil, z duše své opravdu tvůrčí dobývaje výraz duše lidské mocně vzrušené. Do tváře žoldnéřovy nevidět; ale divák sám ze sebe vytváří si ten obličej surový a nelidský, veden silnou suggestivností celého těla jeho, jmenovitě těch železných rukou, dychtících po dětském životě. Toť právě účin pravého umění: ono vzbuzuje v diváku sílu spolutvořivou a doplňující to, co v díle samém třeba jen naznačeno.

* Reprodukce V. Šaffova sousoší „Vraždění nemluvňat“, jíž dnes přinášíme, vybrána ze „Z l a t é P r a h y“, ve kteréž vyšla r. 1893.

VIKTOR GOMULICKI.
ORÁČ.

To, nač jsem se díval, bylo jako jedna z nesmrtelných skiz Holbeinových. Skiza, tvořící jádro cyklu „Tanec smrti“, představuje starého vesničana, který při západu slunce oře tvrdou půdu a smrt mu koně popohání. Také můj vesničan i jeho pluh těžce šli hlinitou půdou a nad ním, zdálo se, jako by se ploužila neviditelná poselkyně nicoty.. Jen krajina byla jiná. U Holbeina vidíme skupiny stinných stromů, střechy četných stavení, malebné úvozy, věže zděného kostela a na obzoru vlnitou čáru pohoří. Příroda bohatá, jižní, plná rozmanitosti i vážnosti. Slunce zapadá krásně a dlouhé paprsky rozkládají se vějířovitě po obloze, přesahujíce svými hroty nad hory i stromy.

Na mazověcké rovině bylo nudno a všedně. Země, jako by byla široce rozlitými, lehce zčeřenými vlnami, sahala šedou, bezmeznou spoustou hrud až k nejzazší čáře obzoru. Úzká, granátově zbarvená proužka vzdálených borů dělila ji od oblohy, která byla rovněž šedá a jen na jediném místě, těsně nad borem, trochu zažloutlá. Žluť ukazovala, že tam kdesi za popelavou záslonou mraků slunce dohasíná. Kolorit obrazu byl tak chudý, že bylo možno celý namalovati ho i s orajícím starcem a s párem hubených jeho koní tuší nebo sepií — po způsobu oněch starých akvatint, na nichž se příroda představuje bezbarvě, jako bychom se na ni dívali začerněným sklem. Půda, — pokud oko dozíralo, rozryta byla v záhony, a ty pasy podélné, tu a tam klikaté běžely v různých směrech, jak se dělila pole od sebe. Jedny byly úplně černé, jiné hnědorudé a jiné vyjasňovaly se do bledé popelavosti, což vnucovalo mimovolně domněnku, že do tuše, kterou malíř maloval, dolévat stále víc a více vody. Tu a tam stála jako na stráži planá hrušeň, osamocená, smutná, tichá; zde onde byla půda trochu prohloubena a v dolíčku, patrně vlhkém, rostly olše s lesklým listím. Největší skupinu zeleně tvořilo několik lip a topolů, které sloužily za zástěnu, za níž skryta byla neznatelně víska.

Existenci vesnice bylo lze poznati jen sluchem a čichem. Vítr, chladný vítr předvečerní, který šelestil v suché trávě a rozhazoval starému oráči dlouhé, šedé vlasy, donášel z ukrytých sídel lidských zvuky a zápachy. Bylo slyšeti temné bručení basy, na niž v krčmě hráli, a táhlé „hej!“, jež se dralo z prsou podnapilého čeledína. Bylo cítit ostrý zápach pečené řepy a pronikavou vůni kávy, která se připálila v kuchyni farářovy kuchařky.

Tam bylo veselo a hlučno, zde zavládl smutek a hluché ticho. Stařec vypadal, jako by ho tížilo břímě celého století. Plížil se spíše nežli šel. Záda měl v oblouk ohnutá, hlavu k zemi svěšenou, nos dlouhý, ostrý, zakřivený jako zobák starého sokola. Celá postava jeho jevila největší slabost a násilné tíhnutí k zemi. A země zdála se čekati na něho netrpělivě, vábila ho jako sirena na své černé, vlhkostí čpějící lůno. Z pod slaměného klobouku vymknuly se pramének šedých vlasů, slepených, podobných bílým tkanicím. Na vyčnívající bradě ježily se neholené vousy. Oči i tváře byly důlky. Na skráních, na tvářích i na ohnutém krku proplétalo se na sta vrásek v neforemnou síť, podobnou klikatým čarám, jaké mol vykusuje na obálce staré knihy. Při každém trhnutí koní zapotácel se stařec, jakoby již padal. Těžko bylo uvěřit, že on pluh řídí. Pluh byl mu spíše oporou a vlekl ho za sebou. Každou chvíli se koně zastavili, zastavil se pluh a stařec dusil se nezvučným kašlem. Kašel divně připomínal tupý ohlas, který je slyšeti, když rakev hřeby zatloukají. Ale sotva kašel ustal, šli koně namáhavě dál, a lesknoucí se železo zarývalo se do země, odvalujíc černé hroudy na pravo a na levo. Oráč nemyslil na odpočinek, těkal očima ze země k obloze, přirovnávaje délku cesty, kterou uraziti mají ještě: pluh i slunce. Silné jeho rty i čelisti bezzubé se pohybovaly, jako by cosi přežvykovaly. Žvýkal slova těžce z úst se deroucí. Šeptající hlas chvílemi dolétal až ke mně. Stařec si říkal: „Uši mé ohluchly; oči nevidí. Milosrdný Ježíši, smiluj se nade mnou! . . Nohy se již nepohybujou, živobytí mé končí . . Ježíši milosrdný, slituj se nade mnou!“

Toho starce, odříkávajícího litanie umírajících, viděl jsem před týdnem v městečku. Okresní lékař, člověk obhroublý, který udílel rady chudým lidem z okna svého vozu, zatím co oni s odkrytými hlavami stáli na dlažbě, řekl mu, kuckaje se dýmem doutníku: „Do rakve, dědku, do rakve . . . Hleďme na něho! Sto let je dědkovi, a ještě by chtěl být živ.“ A starý vesničan jen bílou hlavou potřásal a zaúpěl: „Ach milostpane! — ach!“

Když jsem ho nyní viděl při práci, nemohl jsem se zdržeti, abych nezvolal: „Vidím, že jste se uzdravil, tatíku, když chodíte za pluhem.“

Zastavil se, nalapal do prsou vzduchu, a řekl hlasem, jakoby ze studny vycházejícím.

OJTĚCH ŠAFF. VRAŽDĚNÍ NEMLUVŇAT.

„Kde pak uzdravil... Chodím, protože je třeba na ozim grunt zaorat.. teď zorám asi dvě líchy poslední.. a bude všemu konec."

„Doufáte ještě dočkat se žní?"

„Uchovej Ježíš! ... Ještě ten týden mne do svaté hlíny zakopají."

„Jak to víte?"

Pozvedl obočí, a mlčky otevřel ústa, jako by byl otázkou tou neobyčejně udiven. Potom potřásl hlavou a řekl s důrazem:

„Vím a dost."

Koně zatáhly pluh i oráče o několik kroků dále. A když se trojice znovu zastavila, zeptal jsem se ještě:

„A když nečekáte žní, pro koho to role ořete?"

Také tato otázka se mu zdála být nepochopitelna.

„Pro koho?" odpověděl divě se. „Ovšem že ne pro sebe, ale pro ty, co po mně přijdou." A přerušiv rozmluvu, jal se houkati na koně, aby obrátili na nový, poslední kus pole.

Rozloučil jsem se se staříkem a šel jsem svou cestou. Slova jeho mi zapadla hluboko do duše. Opakoval jsem si je, až se hvězdy na nebi ukázaly, a když jsem před usnutím přemýšlel jako vždy o smrti, zdála se mi býti čímsi tak nenápadným, tak nepozorovatelným, jako v duze přechod od barvy k barvě.

Přeložil J. J. L.

Z LABYRINTU SVĚTA.

(Nová kapitola.)

Takž vejdeme do ulice jedné, já i tlumočník můj Všudybud, a hle! na buben bije kdosi a vyhlášku s cedule ouřední vyvolává. Dav kolem něho lidu v cárech nuzných, hlava na hlavě, nemocní starci tíhou dnů svých zlámaní, mužové od klopoty zkrušení, ženy vyzáblé a děti hrozně ztrápené. A ti všici v trápení nějakém slzeli, vzdýchali, k nebi ruce spínali, k muži s bubnem a cedulí se dotírali. A co ještě plakali, aj biřici nalehnouce na ně, bili a z ulice této pěstmi i holemi je vyháněli.

I dím: „Co pak tito?" Odpověděl: „Zákon vyšel, aby každý, kdo v této ulici bydlel deset rokův, na do smrti v ní zůstávati směl a právo měl, v ní nerušeně žíti do skonání. Tedy usnesli se konšelé ulice této, že všechny chudé ze své ulice vyvrhou, leč by se v ní byli zrodili i oni i otcové jejich — tak aby budoucně nebylo v ní ani cizích starců žebravých, ani cizích stařen slepých, které jsou na obtíž lidem jdoucím do kostela, ani cizích sirot hladových, ani cizích nuzných vdov."

I řku já: „A kam tito nuzáci bídní jíti mají?" Odpověděl mi: „Do ulice jiné, do své." Pravím: „Zlá to věc pro ně, však v nové ulici naleznou už domácí chudé, přimnoží v ní počet chudých, i bude dvakrát hůře všechněm!"

Zasmál se Všudybud: „Nebude! Pojď a viz!"

I vejdeme do ulice jedné, druhé, třetí, do dvaceti i padesáti ulic, a hle! všude zaznívá v nich hlomozné na buben tlučení, lidí nuznými cáry přioděných naříkání, biřiců lání, bití a vyhánění.

I dím žasna: „Což toto znamená? Či-liž snad ze všech ulic chudáky vyhánějí?"

On na to: „Ze všech!"

„O bláznové bláznovští!" vzkřiknu já, „chudobu-li tím se světa vyženou? Jen chudáky vyštvou z ulice do ulice, na místo starých a známých nové a neznámé dostanou, ničeho za vlas nezlepší. Hůř bude, než bývalo! neboť žebráky ještě víc tím ožebračí, z chleba a práce připraví, domácnosti nuzné rozvrátí, poslední groš stěhováním z kapes vyderou! Či-liž toho nevidí potvory nelidské?"

„Co, všetýčko, potvory pravíš?" dí zostra tlumočník a pod nos mne uhodiv, kázal mi, bych mlčel a dále uhýbal.

C-dur.

JANE WELSH CARLYLE.

HRDINSTVÍ V DOMÁCNOSTI.

Tolik talentů přichází na zmar, tolik nadšení rozprchává se v dým, tolik životů bývá zkaženo nedostatkem trochy trpělivosti a vytrvalosti, z nedostatečného pochopování toho, že skutky člověkovy nečiní ušlechtilými či sprostými velikost či malichernost povinnosti v první řadě, nýbrž duch, s jakým je člověk koná.

Jsouc jedináčkem a byvši vychována k velkým rozhledům, byla jsem svrchovaně neznalá jakéhokoliv odvětví užitečných vědomostí, ačkoli jsem důkladně ovládala latinu a byla velmi dobrou matematičkou. Bylo nezbytno za těch úžasných okolností, abych se učila v a ř i t, neboť žádná schopná služka nechtěla žít na takovém místě stranou od světa a můj manžel trpěl nezažívavostí, což moje nesnáze hrozně činilo spletité.

Tož objednala jsem si knížku Cobettovu o hospodářství v chaloupce a pustila jsem se do výroby bochníku chleba. Ale protože jsem neměla ani potuchy o průběhu kvašení, ani o vytápění pece, stalo se, že můj bochník dostal se do pece v době, kdy já sama měla už se dostat do postele; a tak zůstala jsem samojediná dušička bdící v celém domě uprostřed poušti.

Bila hodina s půlnoci, bily dvě, bily tři! a já pořád seděla tam uprostřed nesmírné samoty, celé tělo bolelo mne umdlením, srdce bolelo citem opuštěnosti a snížení! Neboť já, která bývala doma tolik hýčkána, na které nikdy nechtívali, abych dělala co jiného leč vzdělávala svou mysl, já musila ztrávit tolik hodin v noci, opatrujíc b o c h n í k c h l e b a — z kterého konečně po všem žádný chléb ani se neupekl!

Takové myšlenky mne uváděly v šílenství, až jsem položila hlavu na stůl a hlasitě vzlykala. A tu nějak vyskočila mně v hlavě představa Benvenuta Celliniho, který seděl celou noc, hlídaje svého Persea v tavicí peci, a náhle ptala jsem se samotné: „Konečně, s hlediska vyšších Mocí, v čem záleží ten mocný rozdíl mezi sochou Perseovou a bochníkem chleba, aby každá z obou těch věcí stala se tím, co ruka lidská uznala za dobré vytvořit? Rozhodná vůle toho muže, jeho energie, jeho trpě-

livost — to byly věci v skutku obdivuhodné, socha Perseova byla pouze nahodilým jejich výrazem!"

Neumím vyjádřit, jakou útěchu rozestřel tento zárodek myšlenky po mém životě, příčícím se mému duchu.

Přel. S. S.

KRONIKA DIVADELNÍ.

Ač nenáležíme k těm, kdož netrpělivě křičí po divadelních novinkách (jako by jen v tom byla spása dramatického umění, co teprv včera dopsáno), přec myslíme docela skromně, že není znamením veliké čipernosti, když jedné „novince" Národního divadla (Vládě tmy) už minulo deset let, druhé „novince" (Björnsonovu kusu Nad naši sílu) už sedmnáct a třetí novince (Sheridanově Škole utrhačství) dokonce už přes sto let.

Ale vzal čert pravé novinky, jen když v takových „novinkách" něco je. Na štěstí byli autoři vyznamenaní správou Národního divadla tak hodní a svědomití, že do svých dramatických prací opravdu něco dali.

Ze všech tří nejmohutnější je ovšem Tolstého drama ze života na temné ruské vesnici, drama svědomí a psychologie zločinu. Myslím, že čtenářům tohoto listu netřeba o něm široce vykládat; je obecně srozumitelné a doufáme i obecně známé. V Praze hráno bylo už několikrát (přišli s ním Berlínští, objevilo se na divadle smíchovském, zkoušeli na něm své síly i ochotníci divadla dělnického); komu nepřístupno je na jevišti, tomu poslouží překlad V. Mrštíkův, vydaný za levný peníz ve Světové knihovně. Scéna vraždění dítěte ve sklepě, zjev starého Akima, závěrečná zpověď zločincova jsou nezapomenutelny — slovo vzácné v dnešních dobách rychlého zapomínání všeho, všeho.

První díl bilogie Björnsonovy „Nad naši sílu" má thema dojista nevšední: otázku, je-li v lidských silách nezlomná, silná, léčivá víra náboženská, taková, jaká vlastně se požaduje. Odpověď dána je v titule hry. Ale Björnsonova práce, jako všechna jeho díla, při nichž vychází od idey, od these, kterou chce dokázat, trpí těžkou vadou: jsou retorické, ne prožité, znát na nich stále žurnalistu, který neproniká do životní hloubi duší, nedomýšleje se posledních závěrů, nýbrž spokojuje se s tím, co tehdy v novinách bylo nové. Následek toho je: zastaralost, překonanost názorů, odbytá these. Žije z toho dnes ta ona scena, zejmena schůze kněží v bytě Sangově, ostatní už je — pod naši sílu. (Drama vyšlo taktéž ve Světové knihovně překladem Jar. Kvapila.)

Sheridanova stará hra Škola utrhačství (na cedulích stojí Škola pohoršení) třeba zastaralá, má thema pořád živoucí: zálibu lidskou v klepařství a pomluvačství; o té věci pověděl anglický autor své soudobé lepší společnosti leccos peprného, čemu i dnešní klepaři a pomluvači vesele se . . . zasmějou.

Na jevišti smíchovském sehrána komedie Tolstého „Plody osvěty"; práce to, na níž krom několika ostře nakreslených figurek není z Tolstého nic leda jmeno; je hodně naivní, v špatném smysle; posměch autorův proti pošetilosti spiritismu (o ten se komedie točí) nemůže osvětě za vlas ublížit.

Na témž jevišti pomáhal p. dr. Bořivoj Prusík překladem kterémusi ruskému nádenníku literárnímu, jenž nestoudnou rukou sáhl na román Dostojevského Zločin a trest a vysekal z něho hrubým způsobem schauderstück pro luzu o deseti či jedenácti obrazech. Nezmiňoval bych se o profanaci velikého díla geniálního spisovatele, před nímž se hluboce dlužno poklonit, kdyby nebylo to tak příznačné pro duševní niveau velečinného pana překladatele.

Č.

NAD STARÝMI ROČNÍKY.

Všimli jste si někdy už, prohlížejíce starší ročníky našich zábavných časopisů, co se v obsahu jejich naskytá podivně, neznámě znějících jmen poetů a novelistů? Zejmena poesie je bohata takovými jmeny. Objeví se takové jméno jednou, dvakrát a zmizí; pak zas jiné neznámé jmeno a zase zmizí. Kdybys jak chtěl později pátral v literární historii domácí, nesetkáš se s ním po druhé. Tyto jepice literární však jen na oko mají krátký život. Ony se převlékají a žijou dál pod jiným jmenem. Co je těch podivných pseudonymů, nejčastěji tak líbezně, romanticky, poeticky sestrojených — bývá zrovna vidět, jak si autor dával záležet, aby si vyhledal jmeno hodně krásné, zvučné, efektní!

Stálo by za . . . nechci říci za pátrání, ale za přiznání známějších dnešních autorů, pod kolika pseudonymy se skrývali, ke kolika se nehlásili nikdy a kolik opuštěné, utonulé pseudonymní práce nechávají na dně starých ročníků Světozora, Ruchu, Květů, Zlaté Prahy. Jistě by se našel v leckteré věci světu uniklé zajímavý detail pro poznání tvorby autorovy, i pro jeho — charakter.

*

Prohlížíš ta jmena a najednou . . . Divná věc! Zde tvůj vlastní, dávno zapomenutý pseudonym. Zvědavě rozevřeš stránku tu a tu: ano, básnička s podivným, nikdy od té doby neslyšeným literárním jmenem, to's býval ty! Čteš zběžně a jsi docela chladný, jen trochu útrpnosti máš s tou titěrnou naivní, neprožitou, jen z papírové půdy cizích knih vyrostlou. Je ti to docela cizí, ani nevěříš, že's to psal kdysi ty. To že jsi myslil kdy? Tyto myšlenky že seděly kdysi v tvém mozku?

Jako by had našel někde po dlouhé době svou dávno svlečenou kůži (není to pohádka?), tak se díváš se zvláštní úsměšnou zvědavostí na kus sebe sama, jenž daleko daleko zůstal za tebou.

Díváš se na mrtvý svůj pseudonym, a chtěj nechtěj zamyslíš se: Budu se za leta dívat taky tak na dnešní své myšlenky a práci? Bude to pro mne jednou taky bezcenná, svlečená, zapomenutá hadí kůže? Proč tedy dnes to namáhání a plýtvání energií životní?

*

Také pro výtvarné umělce nalezá pátravý člověk mnoho zajímavého a i — nepříjemného ve starých ročnících obrázkových listů.

Kdo z dnešních stopovatelů umění zná ku př. třebas interesantní obrázky Schwaigerovy o Krysaři hamelnském, s tou fantastickou bizarní a originální figurou čarodějovou, s tím rozkošným listem závěrečným, kde poslední plačící košiláček stojí opuštěn před skalou, která se zamkla za jeho kamarády. Kdo je zná? Leží neznámy dnešním lidem v prvém ročníku „Zlaté Prahy". Věru, že by ty svérázné listy (šest jich je) stály za nový otisk, ne-li za samostatné vydání v pohádkové knize k vánocům.

V starších ročnících Zábavných listů setkáváme se občas s mistrem Jeneweinem. Ku př. r. 1886 přinesly čtyry velmi zajímavé skladby z české historie. Dnes skoro nikdo neví, že umělec tento hroužil se kdysi i do dějin domácích, ba i do národní písně.

Antonínu Slavíčkovi nebylo by tušim radno dnes, na výši jeho krajinářského umění, připomínat jeho mladé hříchy, jimiž vyplňoval před lety strany Světozora a Zlaté Prahy. Ale při těch listech právě odbytých a zapíraných, může se člověk zamyslet nad tím, co znamená umělecká sebekázeň, sebepřekonání a vědomé zabočení jinam, jak to vše dosvědčuje dnešní umění Slavíčkovo.

*

Víte, že r. 1890 mistr Aleš byl nucen pro kus chleba dělat obrázky k veršovnickým výplodům pana Švába z Malé Sstrany? Rozevřete si Zábavné Listy z toho roku, a trnoucíma očima shledáte, co bylo tehdy v Čechách možno, k čemu byl u nás donucován umělec, z jehož požehnané duše vyšel už tehdy před tím velkolepý cyklus „Vlast". **S. S.**

× × × ×

V dobách, jako je přítomná doba, kde vědění každým dnem se rozšiřuje, a zvyky i myšlenky člověčenstva se bez ustání proměňujou pod vlivem nových objevů, není snadnou věcí, vpravit se do časů, v nichž po kolik století evropský svět utvářel se dle jednoho typu, v nichž formy myšlenek otcových byly formami synových myšlenek a poslední potomek zaměstnával se tím, aby vyšlapal pěšiny tam, kde vtiskly se šlépěje vzdálených jeho předků. Tak naprosto stala se změna zákonem nynějšího stavu našeho, že stotožňována bývá se silou a mravním zdravím; přestat se měnit znamená ztratit místo ve velkém závodění; a odejít se světa s týmž přesvědčením, které jsme nalezli, vstoupivše na svět, znamená: minout se s nejlepším cílem, pro nějž nyní, zdá se nám, existujeme.

J. A. Froude.

× × × ×

* Jarmark vánoční, pořádaný Uměleckou besedou v Praze, otevřen 25. listopadu. Dle pověstí má prý to býti výstava... umělecká. Prohlédneme si ji a promluvíme o ní příště.

* S. Čech vydal báseň „Sníh", která dříve už byla uveřejněna tušim v Květech.

* První večer populárních her v Nár. divadle neměl výsledek očekávaný. Vrstvy, pro něž byl přichystán a také co do času přizpůsoben, nepřišly.

* U J. Laichtera na Král. Vinohradech vyjde umělecká publikace, cyklus pohádek z pera Václava Řihy (dra. V. Tille) „Pohádka o svatbě krále Jana" se 14 obrázky od Lad. Nováka.

* Týž nakladatel chystá v překladě Collinsův spis, v němž obsažen výtah ze všech spisů filosofa anglického Herb. Spencera.

* Vyšla posmrtná sbírka českých veršovaných prací prof. dra E. Alberta. Jsou to verše hodně staromodní, hodně diletantské; tu a tam křísne blesk poesie, jenž však sbírky zachránit nemůže před časnou smrtí literární.

* Povídka „Mrtvé údolí" vyňata z knihy Prometheus a Epimetheus, již napsal originální švýcarský básník Carl Spitteler. Pochopení její je snad trochu obtížno: myšlenka její je tajemné přelívání života ve smrt, smrti v život, tajemství věčného dění; nad tím úžasným tajem trne duch lidský a pozbývá veselosti pro vždy; neboť co v tom proudu věčného života a usmívání je jeho život individuální?

* Zřízení lidového divadla pro českou činohru v Praze dostává se do potěšitelného stadia. V poslední době podařilo se sblížení několika souběžných činitelů, kteří pracovali k stejnému nebo podobnému cíli; teď běží o to, aby společnou akcí všech zjednána byla potřebná suma peněz, asi 300.000 zl. Krom agitace směřující k upisování stozlatových podílů má to býti loterie, už povolená sboru pro zřízení Národ. divadla a pak jmění bývalého družstva Nár. divadla; zbytek uhrazen má býti subvencemi veřejných korporací, zvlášť města Prahy, a půjčkami.

* Na městskou mládež, která v pravdě u nás živoří bez lepší, produševnělejší zábavy, rozpomněla se Nár. Jednota severočeská a uspořádá za pomoci dramatických umělkyň Nár. divadla osm pohádkových večerů. Z výtěžku jich má se přispět dětem chudých českých horalů.

* „Zvon" docela vážně bere kachnu o českých rukopisech z 13. století v mandžurském městě Mukdenu.

* Jemnocit hudebního kritika! Pan (Chvá)la v Politik pohoršil se nad p. Kovařovicem, že při dirigování orchestru v kterémsi koncertě při kterési skladbě měl nezaměstnanou levou ruku — zavěšenou v kapse kalhot!

* „Stará Praha", známé akvarely Jansovy, vydává se právě též německy; později vyjde i francouzsky a anglicky.

Z redakce.

Různým přispívatelům. Co ze zaslaných prací nebude otištěno nejdéle za čtyry měsíce, nebude už uveřejněno. Zvlášť neodpovídáme, leč ve zvláštních případech. Rukopisů neschováváme.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.

Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 8. prosince 1900. Číslo 11.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 6 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

K. LINHART.

DÍTĚ.

(Studie k románu.)

Jirovce už růžověly svými květnými pyramidami, když poprvé po nemoci vyšel z domu. Vše ho omamovalo, jak se drala síla ze země, a on si připadal proti ní jako něco zvadlého, bez šťávy a energie, mrtvé loňské lupení.

Dva měsíce tedy ležel — poznával to dle těch kvetoucích divokých kaštanů. Jak hrdě, vítězně hnala míza vzhůru těmi větvemi! Slunce čarovalo. V mohutné jeho síle vyvstával z tajemných hlubin země záhadný, přebohatý život, na všech stranách — bylo mu to vše na úžas, jako ohromující slavné divadlo, jež naučila jej vidět teprv těžká jeho nemoc a varovné dotknutí smrti.

V sluneční záři cítil, jak v něm se rozpouští a mizí cosi tmavého, těžce dusivého. To byly dny trpení, uzamčení, bezesné noci, zkažený vzduch, opuštěnost a bída. Jaké dny to byly! ty dva měsíce. A v těch měsících začal přemýšlet o důležitých a vážných věcech, jimž se dříve vyhýbal; teď pocítil zkrušující tíhu toho, co dřív se mu zdálo jakousi legendou, na niž lidé se vymlouvají, svádějíce na ni své zločiny a špatnosti: poznal bídu opuštěnosti člověka uprostřed civilisované lidské společnosti. Když onemocněl, pozbyl místa; brzy strávil své malé úspory; pak mizel jeho byt ponenáhlu v rukou cizích, prodáván a zastavován; nikdo s ním necítil; všem lidem bylo lhostejno, žije-li či už zemřel.

Na sobě, na svém těle a na své duši do dna vycítil opuštěnost a pak začal přemýšlet. Myslil na ženy, které z bídy stávají se nevěstkami; ne, vina jejich není, ale těch, kdo čekají na tak vysoký stupeň bídy a opuštěnosti sester svých, až hovadskému dychtění jejich se poddají nebo pojdou. Myslil na ty, o nichž dřív v novinách čítal, že děti zabíjejí a že kradou — ne, vina na nich nebyla, jestliže jedenkrát dostali se do strašných, škrtících spárů opuštěnosti.

A když tak v jedné noci sám a sám na slamníku, přikryt dvěma starými kabáty, ležel a se mučil myšlením, napadla ho najednou podivná věc. Z čista jasna, beze všeho rozumného sprostředkování v řadě myšlenek. Vzpomněl si na figuru ze Strindbergovy hry „Otec“, na toho muže hnaného k šílení pochybami o tom, je-li otcem svého dítěte. A náhle zmátla se mu v mysli slova nešťastného sebemučitele a stála před ním otázka docela jiná a nová: „Může někdo vědět, není-li otcem?“

Když nyní stál pod bujícími divokými kaštany, v oslňujícím světle denním, v hluku a ropotu ulice za parkem, vzpomínka na tu otázku z oné noci nezdála se mu tak velká, tíživá a černá jako tehdy. Ale on věděl, že je to pouze vlivem dne a hluku, který ji zaplašoval jako noční šelmu do brlohu.

V noci přijde zas, jako ohromná studená ropucha s blýskavýma očima. Do jista přijde ta strašná otázka, jejíž mučivosti z lidí okolo ani jediný netušil. Co byla proti této nové otázce otázka onoho idiota ze hry Strindbergovy, jenž se trápil pouze tím, je-li dítě jemu přičítané jeho či muže jiného! Dřív by se byl otázce své jen usmál a přešel ji lehce, neboť byl dřív zdráv, slušně placen, uměl se bavit a uměl života užívat. Animalní život, žití živočicha hledajícího vyzkoušeným, chytrým nosem jen požitky vezdejší, v tom byla prostá jeho filosofie i morálka, při níž mu stačil přiměřený ohled na trestní zákony, aby prošel klidně a spokojeně celým životem.

Ale nemoc, bída s opuštěností ukázaly mu rub života v strašném, rubínovém světle. Sám opuštěn a vydán umření uprostřed velikého města proklínal v horečkovém třesení sobeckou filosofii a morálku, která vedla ostatní dál vedle něho, přes něj, neboť jich se „případ“ jeho netýkal. Svět se mu objevil být hroznou, hnusnou jamou bestií sebesžírajících a když tak pozíral do hrozné jámy, strnul duch jeho nad nesvědomitostí lidí, kterak do toho světa přivádějí stále nové a nové, tisíce dětí, které nejtíž a nejtruchlivěji pociťujou onu bídu opuštěnosti.

„Zdali pak i ty jsi nepřivedl na svět takové nešťastné dítě?“ ptal se a nemohl si odpověděti „Nepřivedl.“ Nevěděl prostě, nikdy se o to nestaral. Měl pletky se ženskými jako bez počtu mladých mužů okolo, vodil si je večer s ulice do bytu

a stahoval si záclony oken, do hotelu s nimi chodíval, v bordelech je navštěvoval, „ze zvyku“, „pro zábavu“, „zdravotních důvodů“, jak etiketoval své styky s davem žen. Co dál bylo, o to nikdy se nestaral. Nebylo to „jeho věcí“, byl by tehdy usoudil, kdyby vůbec byl na podobnou kuriosní otázku připadl. To byla věc těch žen, té massy těl, které mu prošly rukama. To stádo s ulice bralo na se risiko, on byl „ex obligo“. Neboť zaplatil, tím byla záležitost vyřízena.

Ale nyní viděl, že bylo to do opravdy „jeho věcí“. Kolik z těch nešťastných žen, jimž zaplatil, počalo z něho? — vždyť bylo úplně nemožno, aby ani v jediném případě se tak nebylo stalo! Nevěděl počtu těch žen, bylo jich mnoho, mnoho — za deset let jeho styků s nimi snad pět set, snad osm set. Byla tu přímo jistota, že některé z nich počaly a porodily.

Jaké to bylo dítě asi! jaké nešťastné, nešťastné dítě asi to bylo! Hrozný balvan opuštěnosti nepochybně ležel na jeho drobném, hubeném těle, opuštěnost až k zoufání drtila jeho malou dušičku — snad někde v nemocnici, nebo v dusném brlohu luzy velkoměstské chřadlo, hladovělo, nemajíc na světě pranikoho, kdo by měl zájem z jeho života, na koho by se mohlo ve své opuštěnosti přitisknout. A takové dítě bylo teď jeho dítětem! Nemohlo být nejmenší pochyby, že někde na světě existovalo teď takové dítě, jeho dítě, snad několik jeho dětí — a to dítě vléklo za sebou těžké břímě přesmutného života, plod jeho dávno zapomenutého styku s neznámou ženskou „ze zvyku“, „pro zábavu“ . . .

„Kýho čerta, Josefe, to's ty?“ vytrhl ho z myšlení jadrný mužský hlas, k němuž po zvuku mimovolně si přimyslil zdravé, červené tváře, širokoplecí zavalitou postavu. Nemýlil se.

„Tys byl nemocen, viď? Hned je to vidět, spad' jsi se po čertech a zarost' jsi vousy jako Krakonoš!“ hlaholil bodře známý. „Nechtěl bys na chvilku do kavárny?“

Usadili se, klábosili; ale netrvalo dlouho, myšlenky Josefovy vrátily se k osudnému místu, přes něž nebylo lze. Zamlčel se náhle, zíraje upřeně před sebe na prázdnou sklenici a přeslechl otázku přítelovu. Známý ji opakoval; čekaje na odpověď, zachytil pohled Josefův a domyslil se, že by ještě rád něco pil.

„Máš ještě chuť na sklenici kávy? Dopřej si, na můj účet! Vidím, že bys rád!“

Josef se vyrušil a usmál.

„Mýlíš se! Myslím o zvláštní věci, která mne začala pronásledovat od polovice mé nemoci.“

„Nuže?“

„Nevím vlastně . . budeš-li mně rozumět . . .“

„Proč bych nerozuměl? Myslíš snad, že jsem takový sádelný idiot?“

„Ne . . .“ usmál se tiše Josef, přimhuřuje oči, „ale tys zdráv.“

„Zdráv?“ podivil se přítel. „Což pak zdraví lidé nedovedou chápat?“

„Některé věci ne! Vidiš, já bych to byl taky dřív nechápal . . ale . . naučilo mne to . . .“

Přítel dal se do hlaholivého smíchu.

„Vyklop to! Vyklop to!“ doléhal vesele.

Josef upřel naň zkoumavě oči, prohlédl jeho překrvené tváře, jeho silně rudé rty, oči zářící silou těla, dásně zvyklé na mnoho masa, a zavrtěl hlavou.

„Není možná!“ vycenil zuby v podivném smíchu, „není možná! Máš příliš mnoho krve! Příliš mnoho krve potopuje a ulívá svědomí.“

„Svědomí! Takové staromodní slovo! Co to má dělat tady?“

Zas se podíval Josef upřeně na přítele, pak se naklonil a zašeptal: „Vidíš, to je moje historie. Přišel jsem nemocí o krev, a svědomí dostalo se na povrch! Jako když vyschne řečiště a ukáže se na něm dávno zmizelý utopenec!“

„Ty máš ještě horečku!“ nedůvěřivě zavrtěl sebou známý.

„Nemám!“ bez výrazu v tváři, sotva otvíraje rty, vypustil z úst Josef. A najednou mu dvěma větami pověděl o svém strašidle.

Známý vyslechl jej, chvilku se mu díval do tváře, snaže se jeho očima proniknout jako šachtami do hlubin duše a pak shovívavě, rádcovsky mu přimlouval:

„Roastbeefy, příteli, roastbeefy! Hodně masa! a takové myšlenky zmizí!“

„Už nezmizí! Sedí mně to tady příliš pevně!“ stěžoval si Josef, skloniv hlavu.

„Bláznovství! Kdo si bude lámat hlavu takovými hloupostmi?“

„Takové dítě... takové opuštěné dítě... to není hloupost...“ mluvil tiše Josef.

„Fantasuješ o něčem, co třeba vůbec není ani na světě. Milý kamaráde, člověk nesmí být tak sentimentální.. to by špatně na světě pochodil. To je věc takové holky, ne naše!“

„Ba naše...“ zdvihl hlavu Josef a pronesl ta slova vážně a určitě.

„Nesmysl! Naše! Ostatně, takové holky jsou mazané, ty si umějí pomoci...“

„A nepomohou-li si... a když se dítě opravdu narodí?“ dychtivě se na něj zavěsil Josef.

„Však dlouho nezůstane na světě . . .“ řekl přítel chladně a prohlížel si starostlivě viržinku.

„A zůstane-li?“ vyzvídal onen dále, všechen se rozechvívaje. „A zůstane-li takové dítě na světě.. opuštěné... co potom, Horáku?“

„A dej mně už pokoj, je mi to nudné! Co pak jsem nějaký kvekr či co?“ rozhorlil se najednou Horák. „Co pak jsi jenom ty jediný na světě takový? Kam pak by lidé přišli, lámat si takhle hlavu. Každý z nás je tak živ a žádný si na takového něco ani nevzpomene!“

„To je právě to nejstrašnější! Všichni jsou tak živi, a žádný si nevzpomene, není-li na světě někde v bídě a trápení takové nešťastné dítě . . . jeho vlastní dítě! To je hrozné pomyšlení, nesnesitelné!"

„Poslouchej . . . poslouchej! Číšníci už po tobě koukají! Nedělej mi tady ostudu . . . křičíš tolik . . . k vůli takové hlouposti." Horák všechen pověšen zčervenal a [illegible] vytáhl tobolku.

„Platit! Spočítejte mi přítomnou chvilku. ... [illegible] ... byla slyšela celá kavárna! Nech to, zaplatím za tebe! raději si kup masa! Hodně masa, beefsteaky a roastbeefy, jak ti povídám, a takové pitomosti tě přejdou, jako když se kůže s cervelatu svleče! Maso, hodně masa! Takové pitomosti . . . holečku, světa nepředěláš, jen tím sám budeš trpět, reformátore!"

Rozešli se a Josef opět pomalu jal se bloudit ulicemi. V hlavě mu hučelo a kolísal. Určitý, výsměšný tón Horákův, krevnatý jeho zjev, zhola odmítavé stanovisko jeho otřásaly jeho přesvědčením. Chvílemi zdálo se mu, jako by jakási hanbivá vlna jej zalévala: zastyděl se za své rozhořčení reformátora, když si představil, že stojí jediný proti všem. Nikdo z ostatních nepochopí strašnosti jeho úmorné otázky. Chvěl se na slova, neměl v sobě [illegible] výrazu, ale [illegible] ... vyložiti, co to vlastně za hroznou věc.

Ke všemu zdálo se mu teď, že prve v kavárně nějak směšně se zajíkal, koktal . . ano, koktal! Komická tvář opravovatele běhu světa . . . a pak Horák nepochybně měl pravdu: S novou krví, s hodnými kusy masa přijde dojista vysvobození z jeho trápení duševního. . . je to tedy holá, mizerná chiméra, kterou odpraví kus obyčejného volského těla s trochou omáčky!

V setmívání chodil tak ulicemi, rozladěn a vzteklý na sebe. Ty zatracené jeho vystřebané žíly, ta chvějící se všední červená tekutina, které po celém světě tolik pořád teklo, vyčerpaný mozek bez krevných tělisek . . . docela prosté tajemství jeho muk duševních! Krev, krev zase dostat, rychle a hodně krve, a bude po [illegible] nocech, po bloudném delirování o nešťastném opuštěném dítěti jeho, splozeném s nějakou lehkou ženskou!

Hlouposti, nic než hlouposti! utvrzoval sama sebe, chodě setmělým parkem. Z keřů a stromů dráždilo cosi velikého, nejasného a zlého jeho zmučenou mysl; i sedl si na lavičku, umdlen a nespokojen, [illegible] zdřímnul. Za hodnou chvíli z omámení jej probudila dolehavá zima; kolem [illegible] pokročilé noci, jen tu a tam ostrým, jako do ticha okolního vkrajovaným krokem ozýval se pozdní chodec; na kus cesty od něho v přísvitu, [illegible] se křovinami od plynových lamp, kmitla se postava bludné pouliční prostitutky, která jako hladový netopýr se honila ulicemi.

S těžkou hlavou, rozechvíván mrazením z prázdného žaludku, zdvihl se Josef a pomalu šel pustým parkem. Všechno truchlení opuštěnosti, která tolik nocí jej zkrušovala, natisklo se na jeho srdce. Tak mu bylo smutně, tak zoufale pustě. Nebylo možno, aby vedle něho bylo na světě dušičky opuštěnější! A ještě ty hloupé, bláznovské nápady k tomu! Zbavit se jich musí, setřást je jako [illegible] kousavý hmyz, takové [illegible] v hlavě!

Tu ze tmy vynořila se nedaleko něho drobná postavička. Spěšným krokem přiblížila se k němu — vzhlédl a viděl dítě, děvčátko asi devítileté. [illegible] do čela [illegible] z pod šátku rusé vlasy a oči jeho měly umdlený výraz.

Chvíli stálo dítě naproti němu, nemluvíc, jen se na něj upřeně dívalo. I on mlčel, nevěda, co by řekl. Za chvíli se sklonil k dítěti a rozechvěným, laskavým tónem se zeptal:

„Co pak chceš, děťátko?"

„Vy víte!" odpovědělo určitě. A zas tak upřeně na něj hledělo.

„Co mám vědět?" podivil se.

„Vemte mne s sebou!" řeklo děvčátko tvrdě, skoro [illegible].

„A kam tě mám vzít s sebou?" žasl Josef, nechápaje slov dítěte.

Tu místo slov dítě rychle sáhlo mu necudným posuňkem na kalhoty a řeklo: „Pojďte!"

Josef strnul. Jat soustrastí, která jej přemáhala jako vichr, sáhl po dítěti, aby je vzal za ruku. Ale děvče jako had sebou mrsklo, podklouzlo mu a dalo se do šíleného běhu do tmy.

„Mělo mne za policajta . . . ne za zákazníka!" problesklo Josefovi hlavou. Stál jako ohromen strašným zjevem dítěte, které ještě před vteřinou se mu nabízelo. Jistě nebylo to poprvé, tón dítěte prozrazoval hroznou zkušenost . . našli se před ním už mužové, kteří dali se svést tím dítětem . . .

A tu jako černá mračna samumu vystávala znova v trnoucí jeho duši myšlenka, které už už byl zbaven: pokusil se představit si bídu a opuštěnost toho dítětě, které teď utíkalo před ním do noci, hladovo, bez domova a ještě bez výdělku . . a z nenadání rozbleskl se v něm sirný plamen: Možná, že [illegible] to dítě je j e h o dítětem, že o n je postavil do t o h o t o života, že o n nese nesmírnou tíhu odpovědnosti za jeho nevýslovnou bídu . . .

PLAKÁTY.

(Poznámky výstavní II.)

Proti spřahání zájmů obchodnických a umění, které se děje na uměleckých plakátech, mluví ještě jiné důvody, než ty, které uvedl jsem minule (že kapitalism umění si zotročuje a že je prostituuje).

Co zbude z toho všeho bohatství energie, práce, myšlenek a času, jež dnešní umělci vyplýtvávají

pro výdělek na afiše? Nemluvím ani o mizerném hadrovém materiálu, na němž jsou tištěny; množství, v jakém plakátů denně přibývá, láce jejich, poměrně malý počet sběratelů skutečně kritických a vzdělaných umělecky: způsobují, že neustále propadá se beze stopy spousta této tvorby; otisky zmenšenin v časopisech umění tak zmrhaného nezachrání.

Na plakátě dochází výrazu moderní špatná vlastnost: netrpělivost k tužší, dlouho trvající práci. Sklonnost odfleknouti práci, na oko udělat něco, co musí se za chvíli zbořit, nemajíc solidního základu, neposednost, nesvědomitost, nesolidnost: ty vlastnosti prorážejí skoro veskrze na uměleckém plakátě a přirozeně se jím rozmnožují. Vteřinový nápad (opravdu zhusta „nápad"), zběžné, geniálně se tvářící, „flott" nedbalé načrtnutí, tak ve většině případů vzniká umělecký plakát. Jsou ovšem umělci, kteří pracují svědomitě, se snažností v každé čárce (kp. Grasset, a někteří jiní), ale ti vypadají zrovna jako pedanti mezi nevázanou bohémou. Ta bohéma je ráda svému „plakátovému stilu". Netřeba si lámat hlavu studiemi, netřeba dbát správnosti kresby, anatomie těla, správnosti barev, není třeba komposice — toť výhoda pro umění, jako stvořená pro naši dobu imitací, švindlu a reklamy. Nač vlastně taky svědomité práce, když to zejtra beztoho čert vezme a lepič na nárožích přelepí novým, ještě geniálnějším dílem?

Jiná charakteristická stránka doby obráží se na plakátu: zvýšená smyslnost a sexuální zdrážděnost. Žena, žena, žena! toť málem věčné théma všech. Žena svlečená, svlékající se, oblékající se, žena nahá, polonahá, žena sedící, ležící, jdoucí, stojící — hrozná fádnost! Věru, vypadá to, že ti lidé nemají nic jiného v hlavě, než stále totéž: ženskou. Otevrou oči a zrak jejich hned hledá ženské tělo, chceš na něm slovo, začne o ženské; chceš kus práce, sedne a začne kreslit a malovat ženskou. Hotová idiotie, svědčící o atrofii mozku a hypertrofii genitalií: toť moderní umělec v průměru. Z těchto neustálých variací prohlédá takřka zármutek nesčíslných tvůrců: Škoda, že ženská nemá aspoň dvojí kůži na těle, abychom ji ještě víc mohli svlékat!

Ohromná produkce plakátů, nepřehlednost tvorby, nedostatek kontrolující kritiky způsobují, že do původních prací dostává se s nestydatostí jinde nemožnou en masse plagiát, jak se neustále toho dočkávají umělci nejlepší, hledaní a dobře placení. (Kp. Chéret, Mucha.)

Ovšem, plakát má své zásluhy a měl i své umělecké poslání. Ale to poslání, zdá se mi, už je skončeno. Myslím jeho aktuálnost; plakát vsáhl s odvahou dřívějšímu umění neznámou do samého dneška, do života zrovna okolo nás plynoucího, do posledních minut; bez pedantství chytil lidi z ulice, kaváren, hospod, zachycoval život ještě horký, jako noviny. Ale tím dán impuls, jenž už žije dál. Moderní ilustrace, mnohem vyšší útvar umělecký, vzala z plakátu značnou část popudu, ale teď už je samostatna a výš než on. Funkci občerstvovati umění, o němž mluví historie umělecká, převzala ilustrace, nikoli plakát.

Konečně domnělý vliv na zušlechťování vkusu mass. V praxi vypadá toto poslání plakátu nad míru smutně. Stačí se podívat na veliké plakátové tabule, jimiž teď o závod seškareďuje pražské ulice pan architekt Sochor s p. Rennem: jaká to řvoucí smečka barev a forem! jeden křičí přes druhého, plakát pohlavkuje plakát, dobré práce odstrkuje hrubými lokty neomalené drváčnictví, spousta nevkusu naparuje se tu pode jménem umělecké afiše — chytne tě zimnice z tohoto pouličního „umění" a umíš-li se modlit, pomodlíš se horoucně k stařičkému Apollonu, patronu krásy, aby houfy svých lžikněží pobil do jednoho. **Gamma.**

NAŠE GALERIE.

Felix Jenewein: Smrt sv. Štěpána. V 7. kapitole Skutku apoštolských mluví se o sceně, již umělec vylíčil prostými, ale silně pusobícími prostředky. Na hromadě kamenu ubit zjitřeným lidem ohnivý Štěpán za to ukamenován, že horlil proti hrdosti myslí, jež vždy protivily se duchu a jeho prorokům. Všichni už odešli od mrtvého těla, krkavci už se slétají na kořist — tu vrátil se jeden z nich, nejurputnější nepřítel nové sekty, Saul. Cosi hnalo ho podivnou silou na místo mučení, ještě se podívat do tváře blouznivce, který zemřel krásně, hrdinně a oddaně. Teď je sám a slyší ve vzduchu předivná, přímo nepochopitelná slova, která Štěpán před skonáním zvolal slavným, velebným hlasem. „Pane, nepokládej jim toho za hříchu!" Podivná slova. Saulu se zjevující jako fantom z docela jiného světa, než jaký znal posud sám: hluboko zapadají do duše jeho a počínají vyrážet osením nového života; ať se jim brání jak brání, ať potom zuří ještě víc proti novým podivným sektářům, by hlas slov těch překřičel — marno! musí jít za ním; slova velikého nadšence ukamenovaného za městem jala jej na vždy. — Těžiště obrazu není v postavě Štěpánově; umělec svým titulem jako by trochu zkoumal pozornost a pronikavost divákovu; i na jiných obrazech bývá těžiště, středisko zájmu posunuto, čímž někdy pochopování díla vázne. Vizte tvář Saulovu: v nitře jeho patrně odehrává se první zápas dvou názorů světových, dvou náboženství, z něhož později vyjíti měl Pavel. V ruce jeho dosud meč, ale v hlavě už vyráží první hnutí proti meči; proti tvrdému přesvědčení dosavadnímu už vystupuje v duši jeho něco docela jiného, co jeho samého naplňuje úžasem. Obraz má silnou náladu a přísnou vážnost jako všechna díla výtečného českého mistra Felixa Jeneweina.

FELIX JENEWEIN.

SMRT SV. ŠTĚPÁNA.

DR. FR. KREJČÍ

O FILOSOFII SMETANOVĚ.

V.

Analogicky jako náboženství jest právo a všechno společenské zřízení, které s ním souvisí, přechodným atributem našeho člověčího bytí, který v dalším pokroku musí býti z gruntu vyhlazen. To je druhá originální myšlenka Smetanova. Jak bylo řečeno, vzniklo na nižším stupni vývoje nepravé domnění, že konečno a nekonečno, jednotlivec a duch světový, člověk a bůh jsou různé bytosti, což bylo provázeno touhou po spojení s bohem, náboženstvím. Z téže příčiny nevzešlo vědomí, že všichni lidé jsou částmi jedné a téže podstaty a vznikla nepravá domněnka, že člověk a člověk jsou bytosti nemající nic společného a proti sobě ve víru života nepřátelsky postavené. Toužíce po bohu lidé počali se navzájem nenáviděti, hledajíce boha ztráceli sebe, nevěděli, nechápali, že jsou jedna podstata, že co náleží jednomu, náleží i druhému, že co tísní jednoho, tísní všechny, co prospívá jednomu, prospívá všem, a domnívali se, že jeden jest více než druhý, že jeden může býti pánem, druhý otrokem. V tom má kořeny pojem práva a cit spravedlnosti, který má tudíž pro vzájemný poměr lidí týž význam jako náboženství pro poměr k bohu, který je výronem nedostatečného poznání jako náboženství. A jako náboženství stane se zbytečným, pozbývajíc podkladu své existence, až pronikne pravé poznání o totožnosti bytosti lidské s božskou: tak stane se zbytečným právo a všechno zřízení společenské na něm založené — soudy, zákony, tresty — až pronikne vědomí o totožnosti bytostí všech lidí, což nazývá Smetana vědomím pravé lidskosti (Zeitalter 29) a jež tedy znamená všeobecnou rovnost lidí, ne před bohem ani před zákonem, neboť nebude ani boha ani zákona, nýbrž ve smyslu lásky. Co nyní nutno vymáhati na základě práva, to bude se rozuměti samo sebou, advokát a soudce bude zbytečný jako kněz: nebude hádek, sporů, nebude třeba spravedlnosti, kterýž cit vymizí jako cit zbožnosti, jsa nahrazen mnohem ušlechtilejším citem lásky.

Avšak to nebude uskutečněno na tomto světě, kde bude vždy vedle lásky také nenávist a tudíž nemožna jest touha po stavu pravé rovnosti a lidského sbratření. Komunism, socialism a všechno to hnutí společenské, mířící k odstranění různosti mezi lidem, má asi takový význam, jako indiferentism náboženský: je to neladný chaos, jenž znemožňuje příští lepšího života. Zcela důsledně Smetana zavrhuje ideje násilnické, kterých se moderní reformatoři společnosti chápou, jež nejsou lepší, než násilnictví despotismu, ježto nezpůsobí, aby zmizela nenávist, protiva lásky.

Jaký bude ten ideální stav člověka t. j. vlastně té příští bytosti, jež bude proniknuta citem lásky, můžeme tušiti z lásky pohlavní. Pohlavní lásku Smetana pojímá jako Aristofanes v Symposiu: Co bylo původně jedno, praví str. 222 Geist, rozdvojilo se a touží po spojení — to je podstata lásky. Její růžová pouta táhnou se prostorově i časově celým pokolením lidským; kdo se jimi ovine, oddychuje volněji, jen sobec zakrní. Týž libý pocit, který provází touhu po spojení muže a ženy, zušlechtěn a nepoměrně zvýšen bude v zásvětí, kde uskutečněna bude touha po spojení všech lidí, proti němuž slast ze spojení dvou lidí zde na světě nebude ničím. Welch' eine Wonne durchweht das Nachmenschenleben in diesem unendlichen Verbindungsfeste (226).

Třetí vyznačná a do jisté míry originální myšlenka Smetanova jest ta, kterou metafysicky založil a podepřel morálku.

Z myšlenky vývoje, ať jej vezmeme jakkoli — po Heglovsku, po Smetanovsku, po Darwinovsku, po Nietzschovsku, vyplývá vždy naprostý determinism vůle. Vývoj řídí se jistými zákony, které si různí filosofové mohou vykládati různě, ale kterým člověk podléhá celou svou bytostí, duchem i tělem, takže cokoli se stane, musilo se státi a cokoli člověk koná, nemohl konati jinak, než jak to konal. Odkud tedy vzíti princip mravní? odkud direktivu pro jednání? jak vysvětliti mravní cit v nás, jenž schvaluje nebo zamítá skutek vlastní i cizí? Smetana odpovídá: Uvědomí-li si člověk, co se státi musí, chce tomu se stanoviska subjektivního (t. j. nemůže to nechtíti) a má to chtíti se stanoviska objektivního. Jen tehdy, když si to uvědomí, a jen tam, kde si to uvědomí, jest zdánlivě svoboden: chtění jeho kryje se s děním. Jen na tom, co si takto uvědomím, může spočívati princip mravní, jenž skýtá měřítko pro posouzení konání lidského. Ježto však uvědomění si toho, co se děje, tudíž co se musí státi, jest pravým poznáním, které jest filosofií: může se morálka zakládati jen na filosofii, ale na té pravé. To je zajímavý pokus o vyrovnání sporu mezi vývojovou nutností a pojmem svobody jednání. Neříkám, že mu nelze odporovati, ale v rámci Smetanova systému jest jedině možný.

A jaká vznešenější, ideálnější mravouka dá se mysliti, než která plyne z filosofie, jejíž vrcholem je poznání, že všichni lidé jsou částmi jedné a téže bytosti, že jsou více než bratry, takřka jedno tělo jedna duše a že vše, co činí, činí nejen pro sebe, nýbrž i pro všechny? To, co na křesťanství jest nejkrásnější, to, čím se učení Kristovo stalo oblažením lidstva: zákon lásky k bližnímu, jímž jest i nepřítel, to se rozumí Smetanovi samo sebou. A jestliže jest nějaký bůh, kterého by Smetana byl zapřel, může-li ten bůh, jenž ohlásil lid-

stvu zákon lásky ústy syna svého, může-li ten bůh se hněvati, že Smetana změnil jeho přikázání: „Cokoli učinili jste bližnímu svému, mně jste učinili“ v zákon: „Cokoli učinili jste bližnímu svému, s o b ě jste učinili?“, v zákon sice lidštější, ale nezištnější, neboť neslibuje odměn? Morálka Smetanova stojí na takové výši jako morálka křesťanská. Ušlechtilost morálky není sice vždy důkazem pravdivosti metafysických názorů, z nichž má vyplývati, ale souhlas mravních principů, jichž oprávněnost musíme uznati v srdci svém vždy a všude, s metafysickými praemissami slouží každému filosofu ke cti, jest důkazem kritického ducha a systém jeho stojí nad systémy těch filosofů, kteří v morálce zpronevěřují se zásadám v metafysice hlásaným, lekajíce se jejich důsledků. Tu přednost Smetanův systém má — a v ní zazáří ušlechtilost charakteru jeho v takové ideálnosti, které se žádná pomluva nemůže dotknouti.

Z LIDSKÝCH DOKUMENTŮ.

Přivezli do nemocnice 75letou stařenu, jež upoutala mou pozornost tvrdým výrazem tváře své. Jistě poprvé za svého života viděla Prahu. Přinesli ji na oddělení a já náhodou přečetl si její chorobopis. Chorobopis v jistém směru jest druh nejprimitivnějšího románu, lidský dokument. Úkolem jedné části jeho, anamnesy, jest najíti souvislost mezi předešlým životem nemocného a jeho nynější nemocí. Umělecký prvek skrývá se v tom, že někdy bývá potřeba zajíti pro příčiny choroby do okolí nemocného, a tu v suchých, neumělých větách, v stereotypních frásích zableskne často jiskra, jež osvítí souvislost individua s celkem, závislost bídy tělesné na bídě duševní, mnoho bídy a pověry.

Hle, čeho jsem se dověděl od naší stařeny. Pochází z jižních Čech, do školy nechodila; nebylo školy ve vesnici. Má syna dělníka v nějakém blízkém průmyslovém závodě a dceru provdanou, u níž žije. Jí odkázala věnem celé svoje vdovské jmění: čtyry korce kopcovitých polí a chalupu, pro sebe vymínila si byt a stravu do smrti. Byla tenkrát ještě dosti zdráva, pracovala, pokud síly stačily, proto, aby nejedla zadarmo a protože bez práce nemohla žíti. Letos časně z jara pásla na poli a omrzla na jednu nohu. Ani tak neomrzla, spíše nestačilo chabé srdce vháněti do ztuhlých arterií krev, oheň života. Část nohy sesvětivěla. Nemohla chodit a ulehla. A jako hospodářský stroj, jenž vykonal svůj úkol a porouchal se k nenapravení, odklizena byla stařena do kolny na hospodářské nářadí. Byl to přístavek bez oken, jen dveřmi vnikalo trochu světla. Tam dokonávala ona a práchnivělo nepotřebné nářadí. Jednou denně přinášela jí dcera, aby muž nevěděl, něco k jídlu a trochu vody. Někdy i té bylo málo, neboť nebylo kdy. Černá země zavládla všemi. Země živí dle odvěkých svých zákonů jen toho, kdo vynutí si na ní její dary .Snad stařena sama nechápala, že jest na světě i jiný zákon než zákon černé země a nechápali toho ani její lidé. Křesťanství není tak rozšířeno, jak učí cifry statistiky. Církevní křesťanství dovedlo jí osvětlit jen jediný okamžik, okamžik kdy byla zaopatřena. Tehdy přenesli ji do světnice umyli a oblékli. Je to velký hřích, zemře-li člověk nezaopatřen svátostmi umírajících. Pak zase vypadla ze společnosti lidí živých, z rodiny, obce, církve a zavládl opět černý zákon. O čem myslila tehdy modlila-li se, těžko říci. Tvář její jest tvrdá, bez výrazu. Tak byla by klidně vyplnila velký zákon přírody, jak plní jej mnozí. Nastaly však podzimní studené dni; se zimou vtáhl se do kolny nový nepřítel. Stařena probudila se k odporu, neboť i ostatní tvorové brání se zimě. Počala se dovolávati pomoci svého syna. Ten po dlouhých poradách zakročil a vymohl od obce, aby matka převezena byla do Prahy.

Podruhé viděl jsem ji náhodou na stole operačním. Chodidlo úplně chybělo; uhnilo a odpadlo; z rány vyčnívaly konce obou kostí bércových mrtvé zvonivy jako kosti, jež tlely již v zemi. Končetina byla jí odňata. Jest naděje, že nemocná se uzdraví a opustí nemocnici. Co čeká ji ještě, než vyplní veliký zákon černé země?

B.

INTERVIEW.

(Místo děje v bytě pana S., předsedy Umělecké besedy a sochaře na slovo vzatého v Praze.)

J á (vletěv přeplněn nadšením do pokoje): Slovutný mistře, svolte předobrotivě, abych Vám k nohám složil svůj obdiv, dík a hold! Je to prostě velkolepé!

P a n S.: Viďte! Takovou výstavu uměleckou Praha ještě neviděla! Každé číslo perla.

J á (v extasi): Perla! To je příliš skromné! Každé číslo Kohinoor, Velký mogul, diamant nejčistší vody a první velikosti!

P a n S.: Však co pořádá Umělecká beseda, musí být hodno jejího jmena — a nejen to, musí to být hodno i mé umělecké pověsti — jako jejího předsedy!

J á (najednou starostlivě): Ale, velevážený mistře! Mám obavu! . . .

P a n S. (ironicky): Vy? Prosím vás?

J á: Víte, slovutný pane: loňská výstava Umělecké besedy byla prostě grandiosní, letošní je prostě velkolepá nebo prostě nebetyčná — jak, pro bůh, chcete na přes rok tuto znamenitost ještě stupňovat? Kde k letošnímu komparativu najdete vůbec superlativ — vždyť k tomu komparativu už je nějaký superlativ zhola nemožný.

P a n S. (dobromyslně uštěpačně): Inu mládí! Zelené mládí! Tedy vy pochybujete, že bychom sami sebe ještě mohli přetrumfnout? Pane . . ., neprozradíte-li to ve svém listě, povím vám sub rosa naše smělé plány do budoucnosti.

J á (celý se třesa dychtivostí): Mistře, už ani nepípám!

P a n S. (slavnostně): Na přes rok bude výstava Umělecké besedy na Staroměstském náměstí na místě dosavadního mikulášského trhu. Há! to je idea, co? Ale to není idea c e l á! Čerti a Mikuláši se odstěhujou k Štajgrům, a my se etablujem' pod

stany a boudami. Bratři Liebscherové dostanou boudu extra pro sebe. Na výstavě budou hlavně zastoupeni lakýrníci a malíři dýmek; cestující Taliáni se sádrovými soškami budou extra pozváni z celých Čech; krom krasavic od pana Ženíška — (zvláštní komise vymýšlí pro ně tuze nobl jmena, hodně fashionable!) — budou připuštěni v počtu přes dvacet kusů jen žánristé ve slohu Gartenlaube. Zvlášť pěkné žánry budou natřeny nejlepším jantarovým lakem — víte, v rodinách mecenášů... k vůli snadnému umytí od much! —

Já (v jásotu): Výborně, výborně! Umělecká beseda se nezapře!... ale cíl toho všeho, o cíl mně běží! Kam to směřuje, k jakým nebetyčným koncům?

Pan S. (tajemně): Neprozradíte to? My chceme dostat na světlo všechno to umění pod hladinou, světu neznámé! Dost už bylo toho povyku po vysokém umění — my chceme teď umění nízké čím nižší, tím líp! My chceme ukázat obecenstvu takové umění, aby si konečně muselo říct: „Tohle já taky dovedu!“ — Ha! Vidíte hrdou metu našich snah? „Celý národ samý umělec! Každá rodina si vyrobí budoucně své umění, tak jako teď si spravuje své punčochy!“ Pane, s tímto heslem hodláme provést revoluci, jaké dosud svět v umění neviděl!“

Já (naplněn úžasem): Je-li možná, velký mistře? A co z vašeho vlastního umění smíme doufat spatřit na té výstavě zahajující revoluci?

Pan S. (odmítavě): Oh! Já jsem skromný! Mně stačí mé jmeno... Ostatně, nebudu docela na výstavě chybět! Pernikář p. Chlumecký právě začal v marcipánu pracovat zmenšenou kopii mé proslulé trigy, která v 23. věku bohdá dostane se nahoru na Národní divadlo! C-dur.

x x x x

* Pan K. Dostál-Lutinov, redaktor Nového Života jménem p. Henryka (!) Š. Baara, spisovatele Cesty křížové a Farské paničky, vyzývá své čtenáře (10. a 11. seš. V. ročníku N. Ž.), aby p. Baarovi, faráři v Klobukách, napsali zajímavé tužby a zkušenosti ze života kněžského a učitelského (otázka národní, patronátní, štolová, celibat, poměr kněze k dělnictvu, k učiteli, k představeným atd., čím více význačných podrobností, tím lépe), a podotýká, že dopisy mohou býti anonymní. Pan Baar totiž sbírá material k řadě románů ze života dnešního kněze. — Račte dovolit! Jsem pilný čtenář N. Života a jsem tedy oprávněn a povolán účastniti se tohoto turnaje. Jenže si myslím, že by pan farář anonymní můj dopis zahodil, jak se ostatně sluší a patří. Proto mu nabízím několik žádaných, a, jak soudím, význačných podrobností touto neanonymní cestou a prosím ho, aby jich jen beze všeho a v zájmu umělecké pravdivosti ve své řadě románů použiti ráčil. — Ptám se: Má „dnešní kněz“ vůbec nějakých tužeb? On má farku jako klícku, k ní útulnou zahrádku a pár měr polí. V té klícce má pravidelně kyprou, milou „farskou paničku“, plnou života a umění kuchařského. Ta stačí zásobiti mu sklep a spíži a vyplniti mnohé hodiny prázdna nenucenou zábavou — ta roztomilá farní vestalka, vždy čistá a úsměvná. Avšak to není všecka radost jeho. Dnešní kněz má zvláštní svůj kufříček nebo vertheimčičku a v ní toho hříšného mamonu — ne pro sebe, Bůh chraň! — ale pro chudé příbuzné a pro chudé vůbec, neboť fary jsou odjakživa zdrojem, odtud rozlévá se v širý kraj blaho duševní i hmotné. O, kolik slz sociální bídy smyl ten blahodárný kufříček, jaké požehnání rozsil po kraji! A Bůh, který všecko dobře řídí, postaral se o to, aby zdroj ten požehnaný nezaschl. Proto dal sedm svátostí a nádavkem tučné funusy. — Pan farář, „dnešní kněz“, je pořád ještě nejchytřejší a nejváženější osoba v celé dědině. On je rádcem a otcem svých duší, neboť on je uvádí na cesty pravé, na kterých neběhá všelijaká ta moderní holota, která se řídí rozumem a pravdou. Již od malička zná všecky své ze školy — aby tak pan učitel si omočil! Vždyť je tu ještě kazatelna a je tu školní rada a je tu anathema! Může míti „dnešní kněz“ nějakých tužeb, může míti nějakých zkušeností, docela snad trpkých? — A tu bych tedy zdvořile prosil, aby snad pan Baar v té své řadě románů nenaříkal — trošku si může zahubovat, trošku — ona je teď velká konkurence v každém stavu, ale jen s mírou, jen s mírou. Crux.

x x x x

* Statečný náš „Manes“ tedy skutečně vypravil se do Vídně a 1. prosince zahájil soubornou výstavu mladého českého umění výtvarného v „domě umělců“. Předvedeno Vídeňákům 25 českých výtvarníků osmdesáti šesti pracemi. Mezi nimi ovšem jsou naši nejlepší: Švabinský, Bílek, Slavíček, Sucharda, Hudeček, Kalvoda, Úprka, Preissler, Špillar, Kupka; spořádání a výzdoba výstavy svěřena umným rukám arch. Kotěry a horlivého, věru vzácně čilého pokladníka „Manesa“, p. Štence. Vídeňské listy celkem píšou pěkně o výstavě, až na sprostý orgán Wolfův Ostdeutsche Rundschau.

* O vánoční výstavě Umělecké Besedy vážně psáti nemůžeme. Náš kolega C-dur vyřídil věc svým interviewem. Bude-li se komu zdát příliš příkrý a ke dvěma, třem skutečně uměleckým pracem na této výstavě nespravedlivý, ať přičte vinu právě těm skutečným umělcům, proč se míchají mezi ty ostatní.

* České publikum kupuje skutečně práce z této výstavy, to už mluví o její kvalitě!

* Jednota výtvarných umělců uspořádá na konci letošního roku slosování, k němuž vybrána řada majolikových vas, které provedl bývalý žák prof. C. Kloučka, sochař V. Mařan.

* Vyšel druhý svazek velkolepého románu Dostojevského „Zločin a trest“ v Ruské knihovně; teď máme v dobrém českém překladě dvě vrcholná díla tohoto geniálního, velkého Rusa, jmenovaný román a „Bratry Karamazovy“.

* Anglický spisovatel Oscar Wilde zemřel v Paříži. Před několika lety jeho odsouzení pro paederastii udělalo v Evropě větší hluk, než jeho přerafinované, duchaplností přesycené práce.

* Poslední dílo Tolstého „Otroctví naší doby“ mělo tyto dny vyjíti v českém překladě nákladem Pelclovým, bylo však před vydáním zabaveno. Bude se tu nepochybně opakovati historie konfiskace „Kreutzerovy sonáty“ — český překlad zničen jako nebezpečný, ale vedle něho po Praze bez závady pořád prodáván překlad německý.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 15. prosince 1900. Číslo 12.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

Vánoce 1900.

Toto první číslo vánoční věnováno je dospělým. Liší se od obvyklých vánočních pabírka i. Jde nám o pokus: má-li český spisovatel beletrista v dnech těchto i něco jiného povědět českému čtenáři, než podat mu jen obvyklou příležitostnou lehkou beletrii. O projev individuální nám běží.

Nevíme, jak náš pokus bude přijat. Najde-li se u našeho čtenářstva ohlas, přičiníme se, aby na přes rok opět jiný český spisovatel sám v samostatném čísle vyložil, co má na srdci a co povědět pokládá za potřebné.

× × × ×

Letošní vánoční číslo napsal CAMMA*) a věnoval je T. G. MASARYKOVI.

× × × ×

VSTUPNÍ AKKORD.

Nač jsou Vánoce jen o Vánocích?

Je to věru podivná věc, když lidé mají to úplně v moci. Všichni znají a cítí tu zvláštní, tajemně působivou náladu vánoční, plnou smířlivosti, rozjařených tváří, výskání dětského, šťastného oddechu stranou od spousty nezbytých, vysilujících všedností: v těch dnech lidé jsou ústupnější, proměňujou se, pamatujou na jiné a pamatujou nezištně. Snaha, způsobit jiným radost, zachvacuje srdce lidská jako krásná epidemie.

Proč nejsou Vánoce po celý rok?

Sotva v kalendáři vystřídány dva červeně tištěné dny řadou dní jednotvárně černě tištěných, lidé horem pádem utíkají opět z toho tepla do zimy, rvou se, tváře jsou zamračené, oči jedovaté, děti ustávají výskat, fatamorgana štěstí v rodinném kruhu zavalena mračny hemživých starostí, sobeckého pachtění za ukojením spousty potřeb vymyšlených a nepravých (Bloudi, věří, že zvyšováním potřeb zvyšuje se míra životní! a nevědí, že z pravého života tak dostává se jim čím dál méně!), lidé opět upadají v staré hrdlování a nebratrské soupeření, krásná proměna vánoční zastavena, objevuje se jako zdvojenou silou vkořenělá tendence, působit druh druhu útrapy a příkoří, zmizela snaha působit jiným radost, člověk pamatuje už jen na sebe a na svůj zisk.

Je to nemožnost? Každý den v roce by mohl být Štědrým dnem, kdyby jen lidé chtěli.

VELKÁ VĚC.

Teď, když můžeš si oddechnout na dva tři dny uprostřed své rodiny, teď nadešel čas, abys se podíval na jednu vážnou a velkou věc. Tebe, otče, a tebe, matko, týká se to memento, neboť onou velkou věcí jsou děti.

Usmíváš se shovívavě a skoro ironicky. Podívat se na jednu velkou, vážnou věc — tím myslíš opravdu děti? Což se na zmetky nenastarám celý boží rok? Tu je nějakého plahočení a věčného přemýšlení k vůli nim! Vždyť zrovna o celý život člověka obírají! ve dne v noci si pro ně oddechnout nemůžeš!

Slyším z tvých slov, žes se opravdu nikdy na tu velkou věc nepodíval, tak, jak velikost její žádala. Nerozumíme si, protože já naproti tobě myslím si toto:

Plození, obnovování života, zdá se mně funkcí tak velikou, že není nad ni funkce vážnější a odpovědnější. S jakou lehkomyslností lidé však ten život obnovujou, netušíce, kterak velikou věc rozhodujou. Dítě, nový člověk postavovaný na tento svět, do tohoto života, je zjev tajemné úžasnosti — nic na tom nemění, že je to zjev všední, nic nemění statistika cifer, množství porodů, snadnost bezmyšlénkového splození dítěte. Den a světlo slunce, a jiné zjevy přírodní jsou také všední, přes to však věci veliké a člověkovu mysl přemáhající. Pole šumící tisíci klasy je na oko docela prostá věc a přec nedomyslíš se konce, stopuješ-li, odkud a jak v něm neustále vzniká život.

Život člověčenstva, věřím, spěje k nějakému cíli. Neznám je ten cíl, ale vidět lze patrně dráhu, že směřuje k cíli jakémusi. A směřuje k němu řízením nepojatelného subjektu, jenž usiluje o to,

*) Gamma = Gustav Jaroš, známý vůdce „[illegible]“, [illegible] před lety [illegible] [illegible].

aby konečně realisoval svůj ideál, uskutečnil svůj cíl. V tom usilování lidstvu zřejmě přidělena úloha: toť vědomí a povznášející víra, že spolupracujeme o realisaci onoho obrovského ideálu, víra, že patrně jsme k realisaci jeho potřebni. Není v tom blasfemie, nýbrž naopak veliká útěcha a posila, aby lidstvo dál se ubíralo drahou své osvěty.

Lidstvo je potřebno k realisaci onoho nadrozumového ideálu; vidím to z výjimečného jeho postavení v tvorstvu a v neustálém povstávání proroků, básníků, filosofů, mravokárců, zakladatelů náboženství, kteří všichni ukazujou lidstvu cestu dál. Ti všichni jsou v pravdě ve styku s oním velkým subjektem, duše jejich od něho přijímají vnuknutí a impulsy, které proměňujou v pochodně na cestu ostatní masse lidské. A nejen to je mně důkazem o potřebnosti člověčenstva k uskutečnění cíle onoho: neustálý vývoj ku předu, vývoj k lepšímu, probouzení se nových sil a schopností v duchu lidském, při tom pak překvapující okolnost, že velké mravní ideály byly lidstvu vysloveny už pradávno, před tisíci a tisíci lety, jakoby tehdy vyslovitelé jejich byli tušili jejich budoucí splnění; a stejně překvapující okolnost, že člověčenstvo bez ustání prastarých těch ideálů mravních dosud se drží, ač rozumově od té doby značně pokročilo.

Je-li tomu tak (a já pevně své myšlence věřím), pak je nutno, aby lidstvo žilo dál. Potom není už život nesmyslným živořením, které by mohlo býti kdykoli přeťato. Nemá pravdu Tolstoj, že pranic by na tom nezáleželo, kdyby lidstvo přestalo se rozmnožovat a vymřelo na světě. Právě u Tolstého je tato myšlénka až zarážející. Je třeba, aby nevymřelo, pro vyšší zájem onoho nadpomyslného ideálu.

S toho hlediska život lidský objevuje se nám docela něčím jiným, než dosud. Každá nová generace člověcká je o píď b l i ž š í té realisaci; každé dítě je vážným článkem nekonečného řetězu sil pracujících za dostižením toho grandiosního cíle.

A tak musíš pohlížet, ty otče i matko, na sebe i na dítě. S tohoto vrchu pozorován jeví se život lidský jako velká úloha, splození dítěte jako předávání toho úkolu přeplné odpovědnosti. Cítíš v sobě tolik sílv? Jakmile začneš přemýšlet o velikosti a významu splození dítěte, začneš se bát, jsi-li schopen a silen dítě splozené vést tak, jak poznání a myšlení tvé žádá. Není možno pak, abys přivádění dětí na svět pokládal za něco ledabylého; není možná, abys necítil krušícího břemene odpovědnosti, rozmnožuje lidstvo dětmi neschopnými života, neduživými, bez krve a zdravého jádra. Otázka rodiny, velké či malé rodiny, sebeomezování, otázka zdrželivosti a čistoty, otázka práce pro děti pak se ti objeví v naprosto jiném světle.

V těchto dnech vánočních vezmi si na klín dítě své, ty otče i ty matko, a pokoušej se pochopit význam veliké věci, všední věci: význam dítěte.

SVÁTKY DUŠÍ.

Dvě skvrny, žlutou a černou, vidím na těch bílých svátcích. Je to docela přirozený pruvodní zjev té okázalé bělosti; a vy sami všude je v ty dny můžete vidět, jen otevřete oči!

Předsváteční shon, prudce bijící vlny lidu po ulicích; krámy všeho druhu na zalknutí plny, balícího papíru a motouzu spotřebujou se ohromné spousty, peníze řítí se jako horským slapem, nespočetné vozy naplněné zvěří, ptactvem a potravinami jinými neustále jezdí do měst, jakoby města najednou dostala nezkrotný vlčí hlad, ohniště sálají bez ustání roztopena, výkazy vypitých a snědených spoust přeplněny jsou velikými ciframi. Svátky střediska světa a jeho dění: žaludku.

V těch dnech okázalých, všeobecných nákupů, přecpávání a plýtvání ukazujou se ty veliké dvě skvrny: černá skvrna ostatní bídy, která nemůže se takto účastnit svátků, a skvrna žlutá, závist těch nuzných. Co tu závisti v ty dny, až žluto všude kolem — neboť v ty dny dává se chudým chudobu cítit desateronásobně, třeba bezděčně, ne úmyslně.

Jiné hody by mohly být o těch svátcích, ne hody obžerství, ale hody duší. Hody bez okázalého vystrkování rozdílů majetkových, hody takové, aby chudí na nich necítili tolik své chudoby; byly by to prostě svátky všech duší, které by se scházely na radostné schůze v bezplatných koncertech, v bezplatných divadlech, v museích a obrazárnách, v čítárnách i přednáškách o věcech velkých a povznášivých. Ale ne vzdáleny od sebe, cizí a uzavřené, nýbrž sblíženy mezi sebou navzájem.

DŮTKLIVÉ RADY.

Na rozpacích? Rozmýšlíte, co dětem koupit?

Nerozmýšlejte se! Kupte cokoli, pro děti i to nejhorší ještě je dobré. Zastavte se v některém hračkářském krámě; shledáte, že všichni obchodníci myslí teď za vás.

Nevěřte, že třeba přihlížet k duši dítěte a volit pro ně s jemným citem umělcovým a střehoucí žárlivostí mileneckou. Hle, co tu drahých hraček, po desítce, po dvaceti zlatých; dětem třeba přepychu z á h y, čím dřív se naučí tomu, co Němec zove protzerei, tím líp pro nás. Luxus má blahodárné účinky a působí zejména na dětskou nevinnou duši jako pravé požehnání. Prostých hraček dětem vůbec nedávejte; stává se, že děti takové hračky přímo produševňujou, že jim dávají část své podstaty, že se na nich vyvíjejí, toho všeho přepychové hračky vás bohudíky zbaví.

Dobré bývá, dávat dětem ž i v é hračky: ptáky, srnky, kočky, služky, psy. To má rovněž neocenitelnou přednost pro život: člověk záhy z mládí naučí se živé bytosti traktovat jako pouhé věci, neživotné, necítící.

Rovněž doporučiti dlužno vřele hračky jako šavle, děla, revolvery, pušky, pevnosti a vojáky. Tím se v čas vypěstuje v dítěti potřebný zdravý smysl mili-

taristický, vyžene se z něho sentimentálnost a plačtivá soucitnost, oboje věci pro další život občana (a zejména oficíra) docela nevhodné.

Nejste-li sami na hlavu padlí a uměli-li jste se posadit na přiměřenou hromádku peněz, neopomeňte své děti záhy vést k tomu, aby modlily se pilně k bohu tohoto století — Mammonu. Modlitební knížky na 5%, opatří si později samy — teď v útlém věku vsijte aspoň sémě pravé zbožnosti světské do jejich něžných ňader a kupte jim ke hraní bankéřské pokladny, pravé, trojnásob ozámkované wertheimky v miniatuře s pidipytlíky a liliputskými dukátky. Mějte je k tomu, aby pro tuto hru budoucnosti zapomínaly na obyčejný život.

Knih dětem nekupujte. A když, tedy knihy, jejichž autoři buď jakživi vůbec nemyslili, nebo jinými končinami těla nežli hlavou.

MÍSTO GRATULACE.

Snad jiní budou přát národu bohatství, moc, světové postavení — bývá to zvykem v novinách na tyto dny každý rok... a za týden nad to načneme nové století· uctivých gratulantů z novin přihrne se na novoroční dobré jitro jako much ke dveřím jeho veličenstva Národa.

Tož, co bys ty mu přál, kdybys se dostal taky do chumlu gratulantů?

Ve foliantu historie čte se na mnoha stranách, co pro národ znamená bohatství, moc, světové postavení. Bohatství — za ním jako stín v patách jde černý přízrak bídy, kterou trpí právě majorita národa; bohatství — za ním dál jde jako pompésní strašidlo hyperkultura, vedouc krtičnaté, syfilitické dítě, úpadek a degeneraci. Moc — za ní přichází nespravedlivost a utiskování, není-li moc ta trvale vedena jasným světlem lidskosti a moudrosti — jak vzácné, převzácné to spojení! Moc — splozuje dobývačnost, sní o vojnách, ztrácí respekt k lidským duším a citům, oblibuje si koupat se zhusta v lázni z lidské krve a mění se v davičku svobodných duchů, v ubiječku podmaněných. Světové postavení — donucuje národ k přepínání sil v soutěži s velkými a způsobuje na konec hrozný bankrot celé národní existence.

Máš přát národu svému i tyto konce, nevyvarovatelné konsekvence těch krásných věcí, které noviny národu na Nový rok přávají?

Ve foliantu historie svého národa čteš jiné. Národ náš zasáhl hluboko do dějin světa svým zájmem o věci božské, ne o věci tohoto světa. Plameny z hranice největšího syna jeho rozsvítily v Evropě — proti Evropě. Chtěl bych, aby národ náš po druhé božským světlem rozsvítil Evropě a všemu civilisovanému světu — proti Evropě a proti světu. Ne zuřivé dychtění po mamonu, ne zběsilé úsilí obchodnické, továrnické, ne zvýšená snaha po moci — neboť za tím nezbytně běží otroctví otroků i otrokářů!, nýbrž hledání spravedlnosti ke všem lidem a ke všem věcem i zařízením, spravedlnosti ke všem i k sobě; vědomé omezení potřeb, (neboť ze sterých falešných, domnělých „potřeb“ životních vzniká to neustálé štvaní a bezdeché klopocení, jemuž lidé říkají „život“!); očištění a oprostění života, zdravá chudoba (ne nouze, ne bída!), neboť z té právě, co svět světem, vycházely největší i nejlepší myšlenky, jadrná síla, obrození, velcí lidé.

ZAMRZLÁ OKNA.

Před několika lety v zimě pozoroval jsem několik dní docela všední věc: zamrzlá okna. Stalo se jednoho rána, že našel jsem na hladké tabuli okenní překrásnou spleť fantastických listů a větviček a lodyh, zářících a jiskřících v zimním jitře, těch zjevů denně přibývalo a donucovalo mne přímo, abych jim věnoval čím dál víc času.

Byly to okouzlující idey. Žádný útvar těch ledových květů a listů se neopakoval, vše bylo pořád nové, originální, a nad to zdálo se mi, nemělo to vůbec totožnosti s tvary světa rostlinného. Slunce zimní projiskřovalo kouzelně těmi vějířovitými, útlými, úponkovými, kroužennými a směle skupenými fantasmaty: na všech byla úplná určitost linie i myšlenky, na všech bohatství ideové, na všech krása.

Nevyhnutelně dostavila se myšlenka: Kterak to vzniká? Má pouhá hmota, voda, vzduch a nízká teplota takovou moc, aby vytvářela určité krásné myšlenky? Kde je neviditelný činitel, jenž je původcem těch fantasií? Vězí tato zřejmá uměleckost, úsilí po kráse v atomech vody a vyvolává ji teprv mráz? A jaká je asi příbuznost mezi atomem a atomem vody, že způsobuje tyto krásné, určité, bohaté, zrovna vědomé kresby? Či vězí za tím myslící duch?

Oboje tajemství stejně velké, ať odpovíš si jakkoli, ba jistě tajemství ještě nevysvětlitelnější, uznáš-li to za funkci pouhé bezvědomé hmoty.

Tajeplný zjev na zamrzlých oknech mi neodpovídal, ale denně pracoval záhadný subjekt tvořitel dále. Zíral jsem na rostoucí, nepozorovaně rostoucí fantastické krásy mnoho a mnoho chvil, abych zastihl jej v samé práci, viděl postup její, vzrůst — marně. Ráno však shledal jsem vždy, že opět přibylo nových myšlenek. Rozčilovalo mne to nad míru, neboť v gruntě běželo zde o věc velikého dosahu, povím to rovnou: o náboženství.

Prazvláštně mi bývalo v mysli, když jsem se snažil pochytit v práci tajemného činitele, a byl si vědom, že v tu chvíli, co se dívám, kdosi tam naproti mně pracuje, pořád pracuje a docela vědomě tvoří. Neboť stávalo se mně nezvratným přesvědčením, že je to tvoření v ě d o m é: Krása, určitost, u m ě l e c k o s t tvorby byla tu plným důkazem. Naproti této umělecké práci bylo absurdní myslet si, že za tím nepracuje intelekt vědomý, nýbrž nevědomá hmota.

Od té doby počal jsem pozorovat přírodu s plnou věrou v její produševnění. Můj atheism a materialism tím padl. Krása byla branou, kudy vrátil jsem se k náboženství, ale očištěnému od dogmat, pověr, církve, kostela, kněží.

UHÁZENÉ JISKRY.

Celý rok okolo vás chodí, pracuje a žije — jestli pak vás někdy napadlo, se zájmem si všimnout, jak vlastně žije, jak duševně žije? Myslím vaši služku, vašeho sluhu, vašeho dělníka, vašeho učenníka.

Není vám skoro novinkou, že ten člověk má taky duši? Že i ta osamocená, bezradná, nevědomá duše má v sobě skrytou božskou jiskru, na dně ukrytou, uházenou popelem vezdejšího klopocení?

V těch dnech svátečních nastává někdy dlouhá chvíle; marně snažíte se umlčet její nudné bzučení pleskáním karet, louskáním ořechů, jedením, jen abyste čas utratili.

Obětujte ty pustě zdlouhavé chvilky nudy několika myšlenkám na onu uházenou, skrytou boží jiskru.

JEŽÍŠEK — A JEŽÍŠ.

Je pro nás charakteristické, že lišíme Ježíška od Ježíše. Ježíšek — ano! toť nevinné dítě, s dobroučkýma očičkama, buclatýma ručkama, v bělounké košilce, které na nás nic nechce, nemá nebezpečných názorů, ani snah, sociálně je neškodné.

Ale Ježíš? Tu je jiná. Zdá se, že pokládáme Ježíše, myslím toho p r a v é h o, za velmi nebezpečného. Ježíš žádal rozdělit bohatství, odpouštět vinníkům, nesoudit se, nepřísahat, do kostela nechodit k okázalému modlení, neobětovat, nýbrž dobročinit, chtěl lásku k bližnímu, žádal pravdu ke všem, k sobě samému, vesměs nebezpečné ideály!

To se záhy poznalo a proto Ježíš musel být pomalu, nepozorovaně odstrčen do zadu ze všetečného dohledu lidí. Maria postavena před něj, s rozvinutím úžasné bleskotné nádhery. A vymyšlen kult Ježíška, jenž má být zneškodněním Ježíšovým. Tak nebezpečný idealista rozpolcen. Místo muže s bořivými požadavky, který příliš mnoho žádá na slabých, křehkých lidech, nastrčeno dítě, které nic nežádá, ba ještě samo dává . . .

LES NA ULICI.

Nerad chodívám v týdnu vánočním pražskými ulicemi: co tu usmrcených stromů, v hekatombách obětovaných barbarskému zvyku. Mohly žít, mohutnět sluncem a zemní silou, a zatím musejí za týden do ohně a na smetí. Nač marné to utrácení krásy a života bez účelu? Nepříčí se to vraždění stromů vašemu slovanskému citu pro přírodu? Ne mařit, ale hledět raděj, by krásy kolem nás přibývalo! Vysazovat stromy a lesy, zejmena v pražském okolí tak pustém a vydýchaném. Ale nač hubovat? Oni vysazujou ty tisíceré lesní stromky po pražských ulicích, vysazujou: Do sněhu jamky vyhrabou, dlažební kámen vytrhnou a zasadí stromek pěkně bez kořenů. Vydrží tak i deset dnů.

RYBA.

Vysoko před očima kupujících drží prodavač rybu. Do očí, hezky hluboko do hlavy vrazily se jeho prsty, palec a ukazovák, široké silné prsty, a svírají se jako železné svorky. „Líbí se ta ryba?“ „Ne!“ Tož zpátky do vody. Za chvíli nakloní se nad necky nový kupec: „Ukažte mi tu!“ Na novo vrazily se rybě do očí, hodně hluboko železné dva prsty prodavačovy, palec a ukazovák, drží pevně jak svory, ať se ryba mrská jak mrská. „Malá je!“ Tož s rybou do vody. „Mně bude dost, ukažte ji sem!“ zvolá jiný kupec. Po třetí vrazí prodavač železný svůj palec a široký ukazovák rybě do očí, hodně hluboko do hlavy, aby se mu z ruky nevymrskla a drží ji vysoko ve vzduchu. „Hoďte ji na váhu! Je to jikrnáč?“ „Není!“ „Nechci ji tedy!“ Tož zpátky s rybou do necek. „Je mlíčná?“ zeptá se nový kupec. „Je.“ „Tak ji vytáhněte!“ Po čtvrté vniknou dva železné prsty hluboko do očí rybě, vrývají se do nich hloub, ještě hloub — kupci je ryba trochu drahá. Tož s rybou zase do vody. A zase z vody do vody, z vody, neustále těmi zakřivenými, velikými prsty, které do očí se vrážejí jako do hlíny.

Ryba mlčí; a lidé též.

DOST!

Dost bylo té nízké, šedivé všednoty za celý rok!

Teď, čtenáři, pusť se do vyšších končin! Nech novin, bez toho skoro šmahem marně potištěného papíru, který zrna živné šťávy v sobě za krůpějku nemá! nech prázdných knih, třebas i včerejšího data, jež ti úslužný knihkupec posílá (třeba na dluh), nech anekdot, žvastu, hospodského politisování. Teď pokus se vzestoupit mezi duchy vyšší.

Největší duchové lidstva čekají, aby ti byli k službám. Není to sváteční pomyšlení? Nemysli, že nepsali pro tebe, že knihy jejich byly určeny zcela jiným lidem než ty. Nikoli. Myšlenka, toť opravdová demokratka; činí-li lidé rozdíl mezi lidmi, ona nečiní. Je pro všechny lidi, i nejvyšší myšlenka, nejvelkolepější malba, nejkrásnější báseň. Od tebe žádá pouze jedinou námahu: jít k ní.

Prázdné chumlení a štvaní je život, a beze smyslu pro toho, kdo si nedá svítit do svého života pochodněmi myšlenek největších duchů lidských. Nechceš-li proživořit svůj život tak, jako nějaký dlouhý, únavně pustý nesmysl, do něhož jsi byl přinucen bez své vůle, silnou vůlí neznámého tyrana, zajdi si k nejlepším synům člověčenstva, kteří o životě přemýšleli, snažně odpověď na jeho otázku hledali a dle sil svých ji i nalezali.

Světlo těch duchů — toť dnes nejlacinější svítivo na světě. Nenajdeš lacinějšího. Za několik krejcarů dostaneš dnes bohatství myšlenek nejlepších, mnohem levněji, než čerstvě ražené myšlenky špatné, polomyšlenečky a nedomyšlenky.

Dost bylo za celý boží rok té nízké všednosti — do vyšších končin teď!

Dvouplný účinek takového výletu do výšek! Nevrátíš se už starým člověkem, nevrátíš se [illegible] tudy, odcházet stále, denně, [illegible] hodiny [illegible] besedy s největšími duchy lidstva.

NĚKOLIK KNIH.

Několik knih bych viděl rád trvale v rukou svého čtenáře. Je v tom kus egoismu: jsou to knihy mně milé a vzácné. Arci, nejsou to knihy lehké jimž lehko lidé se podrobujou; nejsou to knihy na obvyklé lenošení sváteční. Ale takovými knihy sváteční být nemají. Ledabylého a bezcenného je dost v literatuře, zrovna jako v životě, to čtou všichni. Naproti tomu leží ladem jako smetí právě nejlepší věci, nejhutnější a nejdrahocennější. Ty čtou jen ti, kteří už se vystonali z předsudku nad jiné škodného, že třeba být pořád au fait, pořád up to date, hltat bez ustání to nejnovější a... při tom nejnovějším utratit život vyhladověním duše. Emancipovat se z předsudku o nepominutelnosti kulturních těch plev, zrozených pro vteřiny, marně zrozených! — naopak, čtenáři, ty jako moudrý člověk odmítneš insinuaci, že bys mrhal vzácný, nevratitelný čas pořád jen tím, co tiskařské lisy zrovna do světa v poslední minutě vychrlily.

A zde jména několika těch knih, bez pořadí a klasifikace: Dostojevský, Bratří Karamazovi; Carlyle, Ctění hrdinů, Francouzská revoluce, Past and present; Tolstoj, Kreutzerova sonata a Vzkříšení (vydání slovenské Duš. Makovického); Komenský, Labyrint; Nový zákon (evangelia); Ruskin, Fors clavigera, Lectures on art, Unto this last; Eckermannovy Hovory s Goethem.

STARÝ ZVYK.

Na uherském Slovensku mají starý zvyk, že o Štědrý den před večeří hospodyně namaže dětem čelo medem, aby je lidé měli tak rádi, jako včely med.

Není v tom krásná myšlenka? Neměl by zvyk ten být rozšířen i mezi námi? Med ovšem samotný toho nespraví; co však ve zvyku ukryto krásného, je: snaha, aby lidé měli děti jejich rádi. Ta tendence je spanilá a překvapující.

Ale pod ní ukryta leží hlubší myšlenka ještě: aby lidé lidi měli rádi. A ne jen některé, všechny. Kde jsou včely na světě, na kterých zlatých lukách, jež snášejí med takový?

DRÁTENICKÁ KOLEDA.

Za dveřmi zavzněly v tercích zvětralé hlasy; dráteníci spustili svou vánoční koledu.

O Kristu pánu zpívají, ubohé bludné duše. O narození evangelisty lásky nám křesťanům chodí zvěstovat novinu dům od domu.

Jaká hluboká, smutná ironie leží v té koledě drátenické!

Tu mezi námi žijou, ti zanedbaní, sklesli, špinaví lidé. Jak žijou, nikdo z nás neví, nikdo se i to nestará. Jenom policie. Ta ví, jak žijou, po stájích a cihelnách, po všelijakých brlozích ve špíně a ve smradu — z nás nikdo ani netuší, jak žije zde, uprostřed našeho života, náš zanedbaný bratr slovanský.

O Vánocích se na ně ob čas někdo rozpomene; některý obchodník, některá soucitná rodina je nasytí na Štědrý večer, dá jim nějaký peníz, láhev nějakou a pustí je zas do tmy, do noci a zimy života po stájích a cihelnách ve špíně a smradu. Pouhý romantický záchvat! Kuriosita, vzít si do lůna rodiny v nejintimnější den roční cizí tuláky! Ostatních tři sta čtyry a šedesát dnů do roka skoro nikdo z nás necítí, že existence bídných, nebohých lidí těch mezi námi v takovém stavu je skvrna našeho slovanství i pouhého lidství. Necítíme k nim povinností ani národních ani lidských, a je-li nám nelibo při pohledu na ně, zbavíme se jich almužnou. Není třeba pomoci jim k počestné práci, není třeba všimnout si té mládeže, jejíž duše rok co rok u nás uhnívají po ulicích v žebrotě — krejcar almužny nám dá absoluci od přemýšlení a výčitek svědomí.

Vánoční koleda za dveřmi: dráteníci zpívají o narození spasitelově, o jesličkách, z nichž vyšel do světa hlasatel lásky k bližnímu, k nízkým a trpícím.

Dobře, že Vánoce jsou jen několik dnů v roce. Kdyby trvaly celý rok (jak jsem já bloud fantasoval ve „Vstupním akkordě), vypadala by jejich koleda jako jedovatý kuplet o křesťanskosti naší doby!

ŠTĚDROVEČERNÍ FANTASIE O NEZMAŘITELNOSTI LIDSTVA.

V [illegible] bijou, myšlenek údery slyším. To zvony na nebe zavěšené bijou, hovoří v temnotě noci:

Veliký, vítězný duchu lidstva, hosana tobě!

Na zemi octlo se lidstvo, neznámo jak, divem — bez divu, tlum divochů nahých, bez myšlenek, [illegible] dal mu průvodcem veliký duch, nepojatelný, neobjatelný, zázračný duch lidstva.

Bez čísla nesmírných zkoušek musilo podstoupit lidstvo, dva našlo lidstvo odpůrce strašné: přírodu s lidstvem.

Nezvítězila příroda, jen sama učila vítězit lidstvo, leč druhý lidstva nepřítel, lidstvo, byl stokrát hroznější.

Sám člověk proti sobě vstal a vymýšlel zbraně, lsti, úklady smýšlel, sta propastí vyhledával a číhal bez ustání, by sebe do propasti srazil. Co velkého objevil, co v zápase přírodě urval, v šíleném dychtění úsilně obracel na záhubu sobě.

Kultury dobyl a kulturou dal se ke hnití roz-[illegible] morový přepych, z chrabrosti, síly tělesné si vypěstil militarism, tu nestvůru kovovou, jež zalehla svět, vítězil prací a z práce pak vyveď otroctví, objevů důmyslu užil na přípravy k vraždě, bez de-[illegible] ným strojem miliony pobít v minutě, víry se do-

mučil a na mučení pak užíval víry, rozplodnou sílu lásky zkazil v prostituci a smilstvo, armády dětí plodil a splodiv, kvapem utrácel, veliké duchy vydal a vydav, kvapem ušlapal, sestavil otroky stroje, pak sám si je učinil pány, zem přemoh', zušlechtil, pak znova z ní pustiny dělal, vítězně jal přírodu ve svorném družství s člověkem a pak se zahalil, jako Herakles v Nessovo roucho, v smrtící sobství proti člověku.

Tak démon za démonem vyvstával ze hlubin lidstva, leč nepřemoženo lidstvem, zůstalo lidstvo nezmařitelné.

V hlaholu zvonů, jež na půlnoc bijou, myšlenek údery hřmějí, to zvony zavěšené na obloze duchů bijou, bijou v temnotě noci:

Své démony, jež ze sebe vyvolalo, musí opět přemoci lidstvo! teprv to mít bude lidstvo čeho proti sobě dobylo samo v bolestech nesmírných, v krvi a zoufání. Do věčna běží dráha, přeplněná bludy lidskými, lidským utrpením, zbrocená krví a mozky, leč zvítězí konečně nad sebou, nad svojí negací vlastní, lidstvo nezmařitelné!

Když neudolal lidstva nejhorší nepřítel, lidstvo — nezoufej, duše lidská, nad přítomností! Co dnes tě pálí plamenem bolestným, blud, zločin, tma, bída, jež lidstvo stvořilo naproti sobě: to překoná lidstvo opět.

Ze svých plamenů vlastních vyletá k životu fénix! Negace života třeba, aby na vždy vítězně potrval život — ó hluboký smysle a božské požehnání záhuby!

Nač obavy malicherné? Že chleba jednou nebude, a místa na zemi pro miliardy lidí budoucích, že beze vzduchu zalknou se, bez soucitu ubijou, při krbech mrazem vyhaslých schouleni dokřehnou?

Kdo vidí do hlubin budoucna, do hlubin ducha lidského? do hlubin úžasných, kde dřímou embrya myšlenek, embrya sil, dnes netušených, nepředstavitelných? Kde meze možnosti tvé, ó duchu člověčstva? Na kterých sluncích dál budeš žít jednou, ó duchu nezmařitelného lidstva?

Veliký duchu lidstva, hosana tobě!

SETKÁNÍ. (Vánoční povídka.)

Vichr mete zasněžené ulice velikého bohatého města: ve zvířených chumlech sněhu stanul u mramorového portálu nádherného domu žebrák. Divný žebrák! Do tváře se mu podíváš a uhodí tě něco prazvláštního z jeho pohledu. Veliké tmavé oči zírají jasně, pokojně a smírně z bledých tváří, ovroubených dlouhými černými vlasy a spuštěnými vousy; z pod starého, ošumělého hevloku vztáhla se štíhlá hubená ruka, výmluvná myslitelská ruka, aby stiskla elektrický zvonek.

Ale nezazvonila. Najednou neslyšně otevřela se vrata a z nich vyšel starší pán, v drahocenném kožiše, v cylindru na hlavě už hodně zjíněné lety; srstnatými přezůvkami opatrně šlapal do sněhu, jako by se bál nastuzení, a rozhlížel se po ekypáži, pokud chumelení rozhled dopouštělo. Všechna bytost jeho dýchala spokojenou požívačností, sytým štěstím tělesným; z tváří do pola skrytých velikým límcem vyzíraly čilé oči, v nichž háral dosud veliký zájem pro krásné pohlaví.

Najednou spatřil vedle sebe v hevloku zahalenou postavu žebrákovu, ostře se jí podíval do tváře překvapením zdvihl obě ruce před svůj okrouhlý labužnický břich, ještě jednou se zahleděl do divných myslivých očí neobyčejného žebráka a zvolal:

„Opravdu! Nezmýlil jsem se! To je let, co jsme se už neviděli! Ahasver, smím-li se představit.. jak? nejsem ani k poznání, což? Vidíš, tam vedou.. principy! Oba synové téhož národa a téže doby, a přec! dnes já panuju nad světem, jako zástupce zdravého principu, a ty fantast a sentimentalista obhájce nezdravého principu, dosud chodíš po světě v starém odřeném hevloku a musíš žebrat u vrat Ahasverových! Co? Neodpovídáš?“

Starý pán v drahocenném kožiše se naklonil k žebráku, chvíli jej zkoumal zpytavě, pak mluvil dál:

„Věř mně, když jsem tě tenkrát sehnal se své lavice, víš, jak jsi umdléval — nebylo to ani z nenávisti k tvé vlastní osobě! Ne! Principu jsem v tobě nenáviděl, poněvadž jsem viděl, že je to princip zhoubný, antikulturní! Prosím tě, takové fantastické názory! Milovat bližního jako sebe sama! což je to vůbec možno? Nežádáš vlastně, aby člověk byl nadčlověkem? Blahoslavení tiší, neboť oni dědictví obdrží na zemi! K smíchu! Ani zbla, ani zbla, budou-li tiší! Neodpírat zlému... víš, to by vlastně bylo dobré, ale jen pro jednu sortu lidí, víš, pro tu, která táhne, dře se a pochází pro nás! Nebo takové nápady: Kdo ti chce vzít sukni, nech mu i pláště! Takové zásady přece nemohou platit pro všechny lidi, nýbrž opět jen pro onu spodní část! A kdyby bylo jen to! Ty však jsi měl i jiné, zhola nebezpečné názory! Pravdu mluvit, bez ohledu na osoby a na věci! nestarat se o zítřek, nepečovat o život, nelámat si hlavy starostmi, co bys jedl, pil, čím se odíval — víš, že to jsou názory proletářské, docela zvrácené namířené proti kultuře a proti spořádané společnosti? Taková kuriosní podobenství, že prý ptactvo také neseje a nežne! Ano, ale nažírá se toho, co člověk pro ně nasil a nažal! Nebo to famosní kvítí polní! Máš ve svém nedostatečném hevloku, při třiceti stupních C. posud takové názory jako tehdy? A jakés býval enfant terrible, tak docela sans façon! Majetek cizí byl ti jako svůj! Vzpomeň si na to, jak's posílal své stoupence sednout si k docela neznámému

člověku bez pozvání do jeho večeřadla! k jiném do chléva pro přivázané oslátko! Víš, že je to čir komunism, který by podrazil všechen řád světa?! Jak pravím, antikulturní princip! Pro ten postavil jsem se proti tobě!"

Odmlčel se starý pán a zírá na něj pronikavě: „Co neodpovídáš? Nemám pravdu? Já naproti tobě, příteli, a pravím to s opravdovou pýchou, já hájil princip kultury, zdravý, plodný princip! Žádnou nesmyslnou lásku k lidem! Tvrdě osedlat lidi, bičem je hnát, aby táhli pořád dál, dál ku předu krásný vůz kultury! Ne takovou nemorální zásadu: Nepracovat!, nýbrž hodně pracovat, pracovat, pořád pracovat! Jen tak lze přivést lidstvo někam! Hnát se k výši bohatství a při tom udržovat neustále chudobu na světě, ba nejen chudobu, nýbrž strádání, hlad a bídu. Neboť to jsou mocné ostruhy pokroku. Logicky: čím větší chudoba, tím bolestnější osten, tím ostřejší a prudčí pokrok!"

„Mlčíš pořád? Snad mne nenávidíš? Hleď! Moje zášti už k tobě pominulo, neboť my vítězové! Ba je to skoro komické! Já sám se dal pokřtít! jsem docela dobrým křesťanem, totiž tak jako my všichni . . . není ti to k smíchu? Nenávidíš mne?"

„Nikoliv," odpověděl žebrák. „Neboť tys byl nutností. Já objevil se na světě jako světlo svítící z daleké budoucnosti, já jsem cíl a příští člověčenstva. Ale zákon je veliký: lidstvo revoltuje proti svému určení a svému cíli, po zákonu staví se do negace všeho, co má a musí chtít; proto staví se tomu na odpor, aby muselo nejprve svůj vlastní odpor zničit a potom už mělo největší své statky vybojovány na vždy. Tys byl a jsi tou negací, po zákonu nezbytnou!"

„Oho! Oho!" zasmál se starý pán. „Tedy ty myslíš, že naposledy zvítězíš ty nade mnou? Že se uskuteční na světě tvůj fantastický ideál o bratrství všech lidí na zemi, že se stělesní tvůj sentimentální nadčlověk?"

„Amen, stane se tak!"

„Ale . ." vítězně zvolal stařec, ironicky vbodávaje své pichlavé oči do bledé tváře žebrákovy, „ale . . pak budeme hozeni do starého železa oba dva?!"

„Ano, tenkrát budeme přemoženi oba."

NOČNÍ MEDITACE.*)

Těžká cifra nového věkopočtu bezděky vyvolává v mysli řadu myšlenek. Rodí se ty myšlenky ze zvláštní nálady, které nedostává se okusit každé generaci. My jsme tak šťastni, je-li štěstím stát každou nohou v jiném století. Ta chvíle, kdy století lidského života, zklamaných nadějí, utrpení a bídy, ale i století podivuhodné práce a rozvoje sil ustupuje na zad, místo činíc novému, ta chvíle má v sobě tak tajemně těžkou, sfingově mučivou a nejžhoucnější naděje budící moc. Obdivu hodná, nejhlubšího prožití hodná chvíle!

V člověku stále žije a hýbe se nevyplenitelná pověrčivost. Ta pověrčivost hledí s dychtivostí do tmy novoročního jitra, když řinčí sklenice a špatné přípitky noci sylvestrovské, a přikládá zvláštní tajemnou moc chvíli, kdy se rodí nový čas z času starého. Ale na přelomu dvou století je pověrčivost ta mnohem, mnohem mohutnější. V jakémsi všeobecném vzrušení ocitují se nejen básníci a úvodníkáři, nýbrž zvláště nepřehledné zástupy vykořisťovaných a malomocných — kteří zas, znova a po tolikáté! ze vší bídy okolní hledí s důvěrou do nové budoucnosti: do šalebné budoucnosti, která neustále mění se v nenáviděnou přítomnost a zaniká v proklínané minulosti. Kolik milionův očí zapálených pohlíží v tyto chvíle do úžasné tmy dvacátého století a jaká suma hořících nadějí sálá z duší milionů do mrazu neznáma!

A zapomínají, bloudi ubozí, že nové je sice století, ale oni sami že vcházejí do něho titíž, staří lidé, se starými hříchy a starými bídami.

*

Veliká břemena převezme dvacátý věk od století devatenáctého. A to převzalo je samo s těžkými vzdechy od předchůdce svého, břemena stará, slzami sterých pokolení ještě více přetížená . . . Není možná přisvědčit nadějím básníků, příliš sanguinicky důvěřivých, že nové století ke štěstí lidstva rozřeší ty prastaré otázky mučící lidstvo. Tolik věkův už musilo uznat svou malomoc —

„am Ende hängen wir doch ab
von Kreaturen, die wir machten."

Pyšná tři slova, provolaná v orkánu Velké revoluce, jsou dosud prázdnými hesly, a historie sardonským smíchem pošklebuje se jednomu ze svých nejvelkolepějších listův. A mnohem starší ideály pořád jsou, snad na vždy budou šalebnými přeludy: volnost svědomí, za niž umřel trpitel kostnický a láska všelidská, za niž umřel trpitel jerusalemský.

Pořád je mučivou touhou nejlepších duchů lidských osvobození člověka od člověka. Ale na hanbu lidstva člověk dosud nemá hroznější vášně, než činit si člověka otrokem. A jako neosvobozen dosud muž, tak mnohem vzdálenější ještě je osvobození ženy. A zúplna takřka neslyšeno ve vřavě světa zaniká úpění nejslabších, kteří nejpozději dočkají se vykoupení: dětí.

Přírodu přemáhá vítězný člověk, ale sama sebe nepřemáhá, zvíře v sobě přemoci dosud nedovede. Ani budoucí století nebude nepostříkáno krví vraždících se národův. A s tíží zanikne zarytá nenávist třídy ke třídě, tím zarytější, čím

---

*) Podruhé otištěno ze zaniklé České Stráže; s menšími změnami.

vše jedna na druhé závisí. A civilisace dál i v novém století bude roznášet do nízkých plemen barevných bratří uskočnou otravu nalíčenou dobyvateli a velkospekulanty. Rozmnoží se armády hladových a proletářů, neboť pokrok intelektu lidského a kultury děje se patrně jen za cenu rostoucí bídy. Hlad, ten strašidelný host zeměkoule naší kráčí ze století do století, rosta neustále. a vejde nezastaven do bran věků dalších.

Moderní člověk nevstupuje do nového století s fantastickými nadějemi. Kde z jsou staré utopické sny, že jako nějakým nařízením najednou začne na zemi ráj. Víme, že minulost je svázána s přítomností hroznými pouty. A víme, že naše přítomnost bez přestání horlivě, dnem i nocí kuje a kuje na hrozných poutech, jež ji svazujou s budoucností. My už nevěříme v sociální zázraky, v jaké věřili proroci a chiliasté všech dob.

Ale právě to poznání musí být naší silou, nikoli naší slabostí. Víme, že doba naše je těžká, přetěžká, a proto žádáme, aby každý z nás nejprve sáhl si do ňader vlastních. Každý sám v sobě hledej příčinu zla a každý sám v sobě hledej počátek nápravy.

Poznání železné souvislosti doby s dobou rozbilo ješitnou ilusi člověka o sobě, ale nad to, aspoň na čas, způsobilo ještě víc. Člověk byl tak ohromen poznáním tisícerých sil, jež ho determinovaly, že úplně ztratil víru ve svou vůli. Ta víra musí se vrátit a vrací se. Člověk musí sám sobě dokázat, že není jenom passivním produktem sil zevnějších, nýbrž že mezi těmi silami spolurozhoduje veliká síla vnitřní, vůle. Materialistické, deterministické evangelium způsobilo v lidech ochuravění, ba ochrnutí vůle — odtud ta úžasná neúcta lidí před sebou samými, chabost a maličkost našeho života, soukromého i veřejného. A tu nastává pro všechny ty, kdo už se vzpamatovali a vůli svou zas našli, aby rozhodně ujali se práce probuzování vůle ostatních. Doba „umdlených duší“ musí být přemožena. Musejí zmizet ze života neživé nemrtvé fantomy bez vůle a cíle, doba vzkříšených, silných, pracujících a mocně chtějících duší musí přijít po té smutné, hanbivé epoše. Pak zmizejí ty „umdlené duše“ i z umění a literatury, kde se dnes jen hemží; neboť umění a literatura je odraz života. Najít víru v sebe a důvěru ve svou vůli jakožto v mocný faktor světodějný, toť na ten čas úloha nad úlohy. Myslím první úloha žurnalistova i spisovatelova.

*

Ačkoli nehledím do nového století jako do nastrojené, překrásné divadelní feerie, kde všechna složitá mašinerie poběhne lehce, bezvadně, na podiv a rozkoš divákovu, přec nepohlížím do něho očima zoufalýma. Daleko ne!

Neboť vím: vývoj lidstva postupuje sic pomalu, ale nepopíratelně pořád ubírá se k lepšímu. Věřím, že ten vývoj má určitý, třeba nám záhadný cíl. Velkolepá sláva, krása a nesmírný důmysl vše-homíra je mně dostatečným důkazem, že to vše nemůže být nesmyslným, bezúčelným strojem nepostiženého konstruktéra, nebo dokonce hromadou hmoty bez vědomého, myslícího původce, nýbrž že rozum jeho (stačí-li tu ubohé slovo „rozum“ pro tuto úžasnou mohutnost!) řídí velkolepý aparát světa k velkolepému cíli. Mně není pochybno, že veškerým zdánlivým chaosem lidského hemžení po celou jeho historii vede dráha určitě znamenaná ku předu. Největší duchové lidstva intuicí ji poznávají jasně, nejprve, a ukazujou ji dalším méně vidoucím a slepým. Neboť ku podivu! historie ukazuje neustále, kterak slepí stávají se vidoucími a vidoucí vědoucími. V tom je veliká útěcha pro lidstvo, že každé pokolení vidí tu dráhu o něco jasněji. Vidí, že Nesmírný Duch úsilovně tíhne k realisování svého velikého, ale krvavě těžkého ideálu: ten ideál, za nímž Bůh se ubírá, prorází jako světelný proud dějinami kultury lidské; bloužení člověčenstva zaviněno je právě tou slepotou mass, a strašné zločiny protikulturní jsou právě překážkami, s nimiž ideál Boha jako každý ideál se potkává.

Pomáhat, aby ideál tento ponenáhlu se proměňoval ve skutečnost, s pevnou důvěrou v určitý vznešený cíl a v neomylné jeho provedení, stát se spolupracovníkem Boha ke splnění onoho ideálu, toť úloha, víra a síla člověčenstva.

AKKORD ZÁVĚREČNÝ.

Sedím nad svými popsanými papíry a pomalu, pomalu dostavuje se dvojí tíživý cit.

Zdá se mi, jako bych si byl vedl sám pro sebe nekonečný monolog, od něhož posluchač-čtenář už dávno utekl. Jako pomatený herec tu stojím a odříkávám před prázdným divadlem — všechno publikum už odešlo po svých, a všechno běží tak jak běželo, docela jinak, než jak fantasoval on, pomatenec.

A ještě horší, mnohem horší trýzeň vyvstává z nitra. Co to je na konec jiného, než pouhá slova, slova! Kdyby nejkrásnější to byly myšlenky, zůstávají naposledy jen trochou tiskařské černě na složených listech novinového papíru, ničím víc.

Dost už bylo krásných myšlenek, zvolal kdysi rozhorleně starý Carlyle, vzal čert krásné myšlenky — krásné skutky chceme vidět.

Ano! Tu je konec konců největší soužení spisovatele, který neumí čtenáře jenom bavit. Píše, píše . . . slova, ale co po slovech, když z nich neroste život! Tak jde širým lánem světa, rozsévá, rozsévá . . . a možná, že nikdy ani klásku živého z jeho setby nevzejde!

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 29. prosince 1900. Číslo 14.

BESEDY ČASU.

Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

Vánoce 1900.

Věnováno dětem.

Schuzka druhá.

Zas bylo v pokoji tak líbezně jako v lázni a venku zas se sypal sníh. Na oknech kvetly kouzelné ledové květy, a strýček Mikuláš stál zamyšleně před nimi, pozoruje překrásné jejich spletě, větvičky a lodyhy a lupeny.

Několik nedočkavců poškubávalo ho za šosy kabátu, ale zdálo se, že strýček Mikuláš se pohroužil do svého pozorování tak, až ani kolem sebe ničeho jiného neznamenal. Byli tu už všichni, ba přibyli i jiní, i starší.

„Strejčku, strejčku,“ žebronily hlásky, „co máte pořád na těch oknech? Slíbil jste nám pohádku o tom divném obrázku, o tom dědovi starém a rozcuchaném... vypravujte, vypravujte nám tu pohádku!“

Strýček Mikuláš se nehýbal, všecek se ponořoval do těch okvetlých zamrzlých oken.

„Strejčku, strejčku, slyšíte! Už jsme tady všichni! A čekáme na vás, na pohádku, co jste nám minule slíbil! Co vidíte těmi okny? Vždyť jsou celé ledem zalité, ani jimi není vidět!“ horlily děti.

„Ó! těmi okny je vidět mnoho a daleko -- jsou neprůhledné jen zdánlivě!“ usmál se strýček Mikuláš. „Hleďte, děti, tisíce a tisíce chodí okolo svých oken, mají zlost, že jsou zamrzlá — a zatím, hleďte, co je na nich krásných věcí! Vidíte ty větvičky, ty vějířové lupeny, jak je to všechno krásné, smělé a nové! A pořád jiné, pořád jiné! Dívejte se! — já bych se díval na to celý den! Naučte se tomu: dívat se okolo sebe a vidět, co je všude krásných věcí na světě! Svět je krásný a radostný, a není třeba nic víc, než na to hezky otevřít oči! Večerní oblaky, noční obloha plná hvězd, měsíc svítící stromovím na vodu, pole a louky, řeky a hory, — všude vidíte plno krásy, jen když chcete! — Učte se tomu umění na těch oknech, a pak uvidíte, kam až je jimi vidět, třeba se zdálo, že jimi vůbec ani není možná prohlédnout. Ale teď něco jiného. Co pak asi?“

„Pohádku! Pohádku o tomhle obrázku!“ doléhali všichni.

„Tedy poslouchejte!“ Strejček se pěkně uvelebil v lenošce a začal: „Byl jednou jeden malíř, mistr Hanuš mu říkali. A ten malíř uměl malovat všecko na světě — jen se na něco podíval, už to namaloval. Ale on uměl ještě něco jiného: uměl malovat i to, čeho jiní lidé jakživi ani neviděli. Chodíval si tak sám po lesích a houštinách, k řekám a starým hradům a co na těch cestách viděl podivného, panečku! všechno si namaloval. Vodníky a čarodějníky maloval a věčného žida a obry a trpaslíky a Krakonoše — nu zkrátka všechno.

A tak přijde jednou na své toulce na podivné místo, kam lidská noha dávno, dávno už nevstoupila. Rozhlíží se — dřív tu asi bývalo plno cest, širokých i užších, ale teď všechny zarostly trním a houštím. Živé dušičky tu nešlo. I rozhlíží se mistr Hanuš, ale nebojí se! Nebyl strašpytel, už všelijaké příhody byl zakusil; dívá se, dívá, a najednou vidí takovou velikou zavřenou bránu, černou, kovanou, jako by vedla někam pod zem. A u brány sedí podivný chlapík, stařík vousatý, scvrklý, celý už bílý stářím, na slunci se hřeje.

„Hej dědouši!“ zavolal mistr Hanuš, ale stařec neslyší, patrně už ohluchl lety. I jde malíř blíž, blíž . . . a tu vidí, jak staříkovi z bílých řídkých vlasů čouhá jeden roh, celý odřený, umletý věkem, druhý už mu asi dávno vypaď, jako starý kotlavý zub.

Zajiskřily se oči mistru Hanušovi. Chlapíku, myslí si, tebe musím si nakreslit, kdybys se bránil jak bránil! I jde opatrně ke stařečkovi, pěkně pozdraví a tu vidí, že tomu dědečkovi už musí být náramně mnoho let, snad tisíc let, ne-li ještě víc.

Zdvihne oči stařeček a tak hloupě, dětinsky se na něj usmívá, ústa se mu otvírají, a v nich ani jediného zubu.

„I ty, človíčku!“ povídá, „jak jsi se sem dostal, človíčku?! Už je brána zavřena a zámek zrezavěl, nemůžeš dovnitř — nikoho tam už není!“

Podiví se malíř, ale neprozrazuje se a jen opatrně si přichystává svou tužku na kreslení a kus papíru.

„Jaká brána, dědečku?“ ptá se.

„Brána do pekla, jdeš přece do pekla, človíčku?!“ povídá dědeček. „Marně jdeš! Marně!“

„Proč marně?“ chytře se staví malíř a připravuje si své kreslicí nářadíčko.

„Už pekla není! Bylo, bylo, dokud lidé v ně věřili, ale jak přestali v ně věřit, přestali se i dostávat do pekla! Víš, člověku, peklo je jen dotud, dokud v ně člověk věří, jak přestane věřit, je po pekle. A tak nikdo už z lidí nešel do pekla, čerti měli strašně dlouhou chvíli, zívali, zívali, zlobili se, vydávali se na svět, aby lidi zase dostali k víře v peklo — marně! Tak co dělat? Sešli jsme se tedy do rady a ujednali, že se z pekla vystěhujem'! A tak se stalo! Mne, jako starého, už k ničemu nepotřebného čerta ustanovili tady za vrátného, abych hlídal vrata do prázdného pekla — kdyby snad lidé někdy zas začali v peklo věřit . . . Ale, co se tak pořád vrtíš, človíčku? Co to děláš, človíčku?“ zeptal se najednou starý čert mistra Hanuše a bystře, nepokojně na něj upřel staré oči.

„I nic! i nic!“ konejšil ho mistr Hanuš, ale zatím rychle po tajmu kreslil a kreslil.

„To byl den!“ rozpomínal se starý čert, mhouře oči, „to byl den, když tenkrát celé peklo, všichni čerti se stěhovali z pekla a stěhovali se do království Pohádky! Takový, tááákový průvod nekonečný to byl — a věř mi, človíčku, mnoho čertů až plakalo, když se loučili s peklem, ale nebylo nic naplat! Vy lidé, vy lidé jste přivedli peklo na mizinu a čertům připravili záhubu svou nevěrou! Ale, človíčku . . . človíčku, ty tam něco neplechého kutíš!? Snad mne nemaluješ!“ vzchopil se najednou čert.

„Nemaluju! Už jsem namaloval!“ zasmál se mistr Hanuš a ukázal starému, dětinskému čertu-invalidovi jeho podobiznu.

„A že tě nechce čert vzít!“ zaláteřil starý čert.

„Nejsou už žádní čerti, dědečku!“ vysmál se mu mistr malíř a honem uháněl pryč s podobiznou. A tu ji máte!“

Děti se vesele zasmály, ale přes to pokukovaly trochu nedůvěřivě po obrázku. Bylo vidět, že nejsou si docela jisty a že v koutku jejich dušiček se přece schovává trochu strachu z čerta, třeba byl bezzubý a stářím sešlý. Strýček Mikuláš to hned spozoroval a povídá:

„Nebojte se, děti, není žádných čertů, ani pekla. To je všechno jen výmysl. Čertů se bát nemusíte, ani strašidel, ničeho! Ovšem jsou nerozumní rodiče, kteří straší své děti čerty a peklem, ba jsou mezi nimi i spisovatelé, kteří píšou tlusté knihy, ale na děti své beze lži a bez čerta nevystačují. Vy však potřebujete pravdy! Rád bych, aby z vás byli lidé nebojácní, nepotřebující lži ani pro sebe, ani pro jiné... proto musíme zakrucovat krky všem předsudkům, pověrám a lžím: všecky čerty ať vezme čert!“

„Ještě se vám něco zdá být podivné?“ zeptal se strýček Mikuláš, vida, kterak děti kolísají. „Nevíte teď, co si máte myslet? Nejsou prý čerti — a tady nám strýček sám ukazuje obrázek starého, bezzubého čerta, vypravuje o malíři Hanušovi, vypravuje o čertu — jak pak tedy nejsou čerti? Že jsem uhodl?“

„Ano, strýčku!“ svědčily děti.

„Tedy vám povím. Lidé si od jakživa, ve všech zemích a u všech národů vymýšleli pohádky, aby se bavili, aby zaměstnávali obraznost dětí, vymýšleli ty pohádky o dracích, čarodějnících, podivných lidech, mluvících zvířatech a ptácích, létajících pláštích, divotvorných proutcích, začarovaných lidech, čertech, vodnících, vílách, ale vymýšleli je, dobře vědouce, že to není žádná skutečná pravda; oni měli radost ze svého vymýšlení a pro tu radost pohádky vymýšleli; nechtěli tím nikoho klamat, aby věřil, že je to skutečnost, naopak chtěli, aby posluchač měl taky radost z jejich vymyšlených povídek. Když vám tedy někdo vypravuje pohádky, nechce, abyste jim věřili, nýbrž, abyste měli z výmyslů těch radost. Také malíři tomu chtějí. Hle, zde jest jiný obrázek.

„Kdo mi poví, co je na tomto obrázku?“ zeptal se strýček Mikuláš.

Děti shrnuly se okolo něho. Napřed byly zaraženy spleteninou čar, figurek, větví a kořenů, stály a mlčely. Najednou vítězně zajásal Petřík:

„Tady uprostřed je princ na koni, bojuje s pětihlavou saní, a princezna čeká nedaleko, a tady je uťatá jedna z hlav!“

„A já vidím rybu, co vylovila z moře prsten!“ zvolal Jiřík. Teď volal druh přes druha, každý najednou něco viděl:

„A já vidím perníkovou chaloupku!“ „A já divotvorného ptáka!“ „A tamhle nahoře starý král dává požehnání na cestu princovi!“ „A tady je obr lidožrout!“ „A stará baba čarodějnice! A

RODNÍ
OHÁDKA
M. Aleš

kouzelník.“ „A dole vede si princ vysvobozenou princeznu, s družinou k poustevníkovi, aby je oddal za manžele, v zadu je královský hrad, a hloupý Honza se dívá na krásný průvod!“

„Dobře! Všechno jste už našli! Kdo je z vás čtenářem, ať nám přečte jméno obrázku a jméno umělce, který to nakreslil!“

Přihlásil se čtenář, Prokop a četl: „Národní pohádka.“ Pak hledal, hledal, až v koutku pod drakovým ocasem našel jméno „Mikuláš Aleš“. Děti se hned rozpomenuly, že od M. Alše viděly minule obrázek, jak Maria chová Ježíška a jak k němu přišli s dárky Valaši, a teď zas bedlivěji se začali na obrázek dívat, a starší jali se vypravovat mladším pohádky, které jim obrázečky na obrázku připamatovaly.

„Ale teď obrázek stranou, chci vypravovat něco jiného. Je to POVÍDKA O JANÍČKOVI.

„Byla jednou maminka, tuze bohatá byla, v krásném paláci bydlela, v kočáře dvouspřežném na procházku jezdila, plno sluhů a komorných okolo sebe měla. A že měla, co srdce ráčilo, ani jí nikdy na mysl nepřišlo, že by okolo ní žili lidé zrovna takoví, jako ona, že by měli srdce jako ona, že by mohli cítit tak jako ona. Ani nevěděla, že jsou na světě nějací chudí lidé, že mívají hlad, nevědí, kde budou spát, nemají, čím by se oblékli v kruté zimě — neboť jí bylo pěkně v paláci, při plných mísách dobrých jídel, v krásné posteli, u teplých kamen, v drahém kožešinovém plášti, v kterém usedávala do saní a vyjížděla si do ulic velkého města. Šťastná byla, ale největší radostí její byl hošík asi pětiletý, Jāníček. Ten měl taková líbezná očka, že se maminka z nich mohla po každé zrovna zbláznit radostí, a okolo tvářiček mu splývaly tmavohnědé vlasy, jako by to byl rámeček na obrázku! To dítě bylo největším jejím štěstím, a všechny poklady své byla by spíš oželela, než toto krásné sladké dítě. A najednou . . . Stalo se, že Janíček náhle se rozstonal, několik hodin ležel v krásná postýlce, obklopen samými lékaři a zemřel.

Maminka myslela, že musí umřít také. Trhala si vlasy, líbala mrtvého Janíčka a prosila ho, pořád prosila, aby se jí probudil, všecky lékaře vyhnala, že jí Janíčka zabili, ani ho pohřbít dát nechtěla — museli ji hlídat, aby si něco neudělala. V noci nemohla spát, chodila z pokoje do pokoje, lomila rukama, a volala Janíčka bez přestání. Když odvezli jeho drobné tělíčko do krásné hrobky, tři dny seděla na hrobce, nejedla a nespala, takže ji museli odvést domů mocí, aby tam neumřela hlady a zimou. Celá nemocná a ztrápená byla, že jí nikdo ani nemohl poznat. Chodila den co den ke hrobce, do noci u ní dlívala. A tak, když jednou v noci se od hrobky vrátila, opuštěna doma seděla a nespala, zdálo se jí náhle, že na ni někdo promluvil. Zatajil se v ní dech, poslouchá a slyší . . . hlas Janíčkův. Opravdu, nemýlila se! Janíček k ní mluvil, jako mluvíval za živa, ale nikde ho vidět není. Poslouchá osiřelá maminka, poslouchá a slyší divné věci. Všechna rozčilena vstává, běží k místu, odkud se jí zdálo, že hlas vycházel — nikoho tam! Poslouchá, ani nedýchá, až jí srdce hlasitě v prsou se rozbušilo — teď zas slyší hlas Janíčkův, a jeho pořád nikde nevidět.

„Nejsem v hrobce, maminko! Nadarmo tam chodíš každý den, nadarmo tam pláčeš až do černé noci!“

„A kde jsi, můj drahý Janíčku?“ zeptala se žasnoucí matka.

„Na světě jsem, ale proměněný!“

„Jak proměněný?“ zas se doptávala dychtivě.

„Jako klas se promění, když z něho zrní vypadá, každé zrno jinam padne.“

„Nerozumím ti, Janíčku!“

„Proměnil jsem se taky jako klas, každé zrno jinam padlo: nožičky mé jsou jinde, ručky jinde, hlas jinde, a tak všechno jinde!“

„Ale běda! pak už nikdy tě neshledám po světě širém dalekém!“ zabědovala bolestně matka.

„Shledáš, jistě shledáš! Vyjdi mne hledat, ale brzo! Půjdeš-li okolo něčeho, co bývalo mé, ucítíš hned takovou zvláštní mocí, že jsem to já . . a tak jdi pořád, až mne shledáš docela.“

Poslouchá matka, všechna trnouc udivením, ale už neslyší nic dalšího. A hned hnána nedočkavostí, ještě za noci vydává se hledat, shledávat Janíčka po světě.

I jde ulicí, na ulici sníh a mrazivo, lidé utíkají, aby se zahřáli. A tu najednou matka spatří u kostelních dveří sedět drobounké, utrápené děvčátko, celé se třáslo, a nikdo si ho ani nevšímal. Bylo tam v koutečku tak schoulené jako nemocný ptáček, ani se už nehýbalo. I jde blíž maminka a najednou jí něco zachvělo. Podívala se na děvčátko, na jeho omrzlé, ubohé malé ručky a hned poznala, že jsou to ruce Janíčkovy. Tak jí náhle bylo bolestně u srdce, když si představila, co musely asi zkusit ty ručky jejího miláčka, že se dala do pláče. A pak honem shýbla se k dítěti, zaobalila je do svého teplého kožichu, a v kočáře odvezla si do krásného paláce. Tam líbala, hladila a zadýchávala ty ruce dítěte a čím dále se na ně dívala, tím byla si jistější, že jsou to opravdu ruce Janíčkovy. A tím bylo jí krušněji, když si vzpomněla na to, jak asi trpí jeho nožičky, jak strádá ostatní jeho tělíčko, — nemohla ani v paláci vydržet a hned zas do ulice na novo, shledávat Janíčka.

Brzy spatřila, jak darebný otec kterýsi, opilec a zahaleč vyháněl na ulici malého chlapce, s košíkem ořechů po hospodách prodávat. Hoch byl bos v největším mraze, celý se třásl. Každou chvíli se zastavil a mačkal si červenýma rukama ozáblé

nohy, aby si je zahřál, a v tu dobu zrovna bloudící matka spatřila ty jeho zubožené nožky a hned poznala, že jsou to nožky Janíčkovy. A pak spatřila dítě, které bili a třískali všichni doma, poněvadž jeho matka ho nenáviděla; do hlavy ho bili, a pohrabáč na ně brali, až tělo jeho byla samá modřina. Uviděla ho z kočáru bohatá paní, zachvěla se pohledem na jeho ztrápené tělíčko, honem ho vzala do kočáru a ujížděla s ním domů. A tak jezdila denně, pořád a pořád nalezala. To dítě mělo vlasy Janíčkovy, ono zase jeho hláskem sladkým mluvilo, ten hošík díval se Janíčkovýma očima, jiný měl po něm drobounká ouška. A tak pořád, pořád přibývalo do domu panina nových dětí, které dřív musely žít v bídě a utrpení, a teď najednou se octly jako v ráji. Hemžilo se jich okolo paní, švitořily, smály se, hrály si a zpívaly, aby smutné srdce její rozveselily. A opravdu, ona pomalu se uklidňovala, pomalu zas vracelo se jí štěstí do duše. A měla všecky ty děti tolik ráda, že v nich v každém našla kousek svého miláčka Janíčka. Ale teď se stalo něco: Od té doby, co začala Janíčka shledávat, otevřely se jí oči. Viděla teď všude, kam se podívala, nesmírné utrpení dětské. Shledala, co tisíců a tisíců chudých dětí mrzne a hladoví, pochopila, že v každém tom trpícím tílku dětském může být nějaká součástka jejího vlastního dítěte. A od té doby všechnu svou práci, všechno své jmění a všechen svůj čas obětovala pro ty děti nešťastné."

Strýček Mikuláš dopověděl a rozhlédl se po dětech. Byly sklíčeny povídkou jeho, několika z nich zaslzely se oči a dva nejstarší se odvraceli, aby nebylo vidět, jak jim slzička skanula po tváři.

„Nestyďte se, hoši, za slzy! Za soucitnost nikdo se nemusí stydět, ale za necitelnost a tvrdost k bolesti jiného!" pravil vážně strýček Mikuláš a v zápětí ozvalo se ze dvou tří úst dětských zaštkání.

„To byla hodná paní!" zvolala Slávinka, slzíc.

„Já bych byla taky tak hodná paní," ozval se jiný dívčí hlásek. „Já taky, já taky!" volali všichni o překot, aby zmohli svou sklíčenost.

„Kdybych měl hodně peněz," povídal Karlík, „dával bych chudým dětem taky hodně moc! A koupil bych jim divadlo a panáčky!

„A já bych jim taky dával!" doháněl ho Cyril a Jiřík.

„Opravdu?" pochyboval strýček Mikuláš.

„Do opravdy! do opravdy!" ujišťovali ho všichni s velikou horlivostí.

„Nu dobrá! Uvidíme!" usmál se strýček. „Tak teď zas hezky veselé tvářičky, zazpíváme si!"

Sedl k pianu, přehrál jim několikrát rozmarnou skladbu o ptačí hostině a za chvíli děti už vpadly mu do hry živými hlásky, výskajíce v smíchu a jásotu o vrabečkovi a sovičce, která měla takové neštěstí na jeho svatbě. Okna jen jen zvonila dvanácti či čtrnácti různými hlasy:

Vesele, žertovně.

Na - va - řil vra - be - ček pi - vi - čka vra-bec dam da-li dam, dam da-li dam, pi-ví-čka vra-bec.
I šláp - nul pa - nen - ce so - vič - ce na prst. dam da - li dam, dam da-li dam, so-vič-ce na prst.

Na ho-sti-nu vše-cky si ptá - čky svo - lal, dam da - li dam,
So - vi - čka jde k soudu, do plo - tu vra-bec, dam da - li dam.

dam da-li dam, si ptá-čky svo-lal. Vra-bec tu
dam da-li dam, do plo-tu vra-bec. So-vi-čka

sesilovat.
na skočnou so-vi-čku vy-zval, dam da-li dam dam da-li dam, so-vi-čku
jde k soudu, do plo-tu vra-bec, dam da-li dam dam da-li dam, do plo-tu

po-ma-le-ji. *seslabovat.*
vy-zval, da-li dam da-li dam, so-vi-čku I. vy-zval
vra-bec, da-li dam da-li dam, do plo-tu.

II. vra-bec do plo-tu, *pořád slaběji.* vra-bec

do plo-tu vrabec, vra-bec, vrabec da-li dam!

(Upraveno ze čtyrhlasého mužského sboru od **Antonína Dvořáka**.)

„To je složeno od výborného skladatele **Antonína Dvořáka**. Ten a Bedřich Smetana, o kterém jsem vám povídal minule, složili mnoho pěkných věcí hudebních a ty všechny věci hned se poznají od věcí jiných skladatelů. Mají na sobě něco zvláštního, tomu se říká **český ráz**. To je velmi vzácná a krásná věc; proto vzácná, že se nedá naučit. Ale dá se vypěstovat v každém, kdo má její jádro v sobě, zrovna jako se dá z jádra vypěstovat stromeček a strom. Všichni bychom ho

měli pěstovat, jak dovedeme: vy byste už taky se měli pídit po českých písních národních, hrát a zpívat skladby od českých skladatelů, zejména od Smetany a Dvořáka, číst knihy od spisovatelů, kteří znají český lid a jeho život, jako B. Němcová, Rais, Bartoš, dívat se často na obrázky od Manesa, Alše. Tak bude ve vás sílet cit a smysl pro český ráz.“

„Já už mám „Babičku“ od Boženy Němcové!“ zvolal Prokop. „A já dostal k Ježíšku tři knížky s obrázky Alšovými!“ „A já umím zpívat od Smetany „Proč bychom se netěšili!“ chlubil se jiný.

„Dobře, dobře, děti! O tom si ještě promluvíme,“ povídal strýček Mikuláš, „ale já vám chci povědět ještě něco jiného: Buďte hodnými Čechy, pěstujte všude český ráz, ale neomezujte se jen na to! Musíte mít oči obrácené taky na ostatní svět! Hledět, co dělají krásného a dobrého jiní, jako Angličané, Rusové, Němci, učit se od nich dobrým věcem, chodit mezi ně na zkušenou — tak! Ne si myslet: „Já jsem Čech a kdo je víc?“ — to říkávali v Čechách hloupí lidé před padesáti lety! Hezky pracovat a držet co možná stejný krok s Angličany, Rusy, Němci. Na tom nezáleží, že je Angličanů, Rusů, Němců mnoho a nás málo! poněvadž my se nechceme s nimi prát, zabíjet je a dát se zabíjet, jak říkají hloupí lidé v Čechách dosud. My se jim chceme vyrovnávat v dobrých věcech: vynálezy, dobrými spisy, krásnými obrazy, pořádným zařízením, ale ne tím, kdo má větší pěst a kdo umí koho bolestněj udeřit. Rozumíte mně, děti?“

„Rozumíme, rozumíme!“ přizvukovaly.

„Pamatujte si, že v každé zemi najdete mnoho krásného a v každém národě mnoho dobrých a šlechetných lidí! Ku příkladu Angličané se velmi snažně starají, aby počet dobrých a šlechetných lidí v jejich národě vzrůstal. Věnujou dětem velikou pozornost. Kdybyste jen věděli, jaké krásné knihy školní jim skládají, jaké obrázkové spisy pro ně vydávají. Mám tu několik takových překrásných čítanek anglických — kdybych mohl, všechno bych vám z nich šmahem četl. Ale myslím, vy si to jednou přečtete sami, až se naučíte anglicky — jak? naučíte se?“

„Naučíme, naučíme!“ volali, jen Pavel nesouhlasil. Zamračil se, jak slyšel o těch Angličanech. bylo vidět, že se na ně zle hněvá.

„Co pak, Pavlíčku?“ zeptal se strýček. „Zlobíš se? — nač?“

„Na Angličany se hněvám, že v Africe zabíjejí ty ubohé Bury!“ zatvrzele vyhrkl Pavlík.

„Milý hochu! V každém národě jsou zlí a dobří lidé, i mezi Angličany. Ti zlí Angličané zabíjejí Bury, a dobří Angličané, šlechetní a hodní lidé se na ty zlé hněvají, jako ty sám! Celý národ se nesmí obviňovat a odsuzovat pro tu špatnou část! spíš se má hledět, jaká je ta dobrá, šlechetná jeho část. Podívej se třeba u nás: taky je mezi námi mnoho špatných lidí, ač jsou to Češi, a v německém národě je mnoho šlechetných lidí, třeba jsou to Němci! Takový rozdíl se dělat nesmí, jen podle národnosti! Napřed se musí hledět, je-li člověk hodný a šlechetný, a pak ho musíte mít radši, i kdyby byl Němec a Angličan, než zlého člověka, třeba Čecha! Rozumíš, Pavlíčku?“

„Ano,“ polohlasně svědčil Pavlík, „ale mně to ještě nikdy nikdo neřekl — myslil jsem, že Němci a Angličané jsou všichni špatní bez rozdílu. Proto jsem se na ně tolik zlobil!“

„Nu, tedy vyjasněno! A teď nějaký úryvek z anglické čítanky:

„Tu je článeček o tom, jak si může každý sám dělat sluneční záři. Divíte se, jak? Myslíte, že snad ti Angličani učí své děti kouzelnictví? Ne! Je to něco docela prostšího a —pěknějšího. Slyšte: Malá Hanička Múrova plakala, že prší, že bude pršet celý den, a ona se tolik těšila, jak si půjde do parku hrát s panenkou, a teď musí zůstat doma! Celý den bude mít zkažený — celý den sluníčko ani se neukáže!

„Nuže,“ povídá jí strýc Jakub, „udělejme si sami sluneční zář!“

„Udělat si sluneční zář?“ zvolala Hanička, „jak to mluvíš, strýčku?“ a zasmála se zaslzenýma očima. „Snad nemáš továrnu na sluneční záři, či ano?“

„Hned ji budu mít, jen jestli se ke mně přidáš za společníka,“ odpověděl strýc Jakub. „Napřed ti povím tři pravidla, jak se dělá sluneční záře. Za prvé: Nemysli, co by bývalo mohlo být, kdyby den byl býval lepší! Za druhé: Viz, kolik rozkošných věcí ti ještě zbývá k potěšení, i když den je ošklivý! A konečně: Přičiňuj se, jak jen můžeš, abys činila jiné lidi šťastnými.“

„Dobrá,“ řekla Hanička, „napřed zkusím to třetí!“ A jala se bavit a obveselovat svého bratříčka Vilouše, který plakal. Za chvilku už jezdil na židli a smál se, a ona se smála také.

„Nuže,“ povídá strýc Jakub, „Vidím, žes dobrou vyrabitelkou sluneční záře, vždyť si's jí narobila pro sebe i pro Vilouše, kolik oba jen můžete obsáhnout!“

„Ale nemám ničeho pro potěšení! Mé panenky jsou už všechny staré, a moje obrázkové knihy už jsou roztrhané a . . .“

„Pozor!“ povídá strýc Jakub. „Tuhle jsou staré noviny! Udělejme si z nich nějakou švandu!“

„Švandu z novin? Co to povídáte?“

Ale strýček Jakub jí pěkně ukázal, jak se vystříhají do novin otvory pro oči a nos, a je z toho larva nebo maska, a jak se z nich dá narobit všelikých pěkných věcí pro Vilouše. Potom vzal strýček tác a ukázal jí, jak se může po jeho okraji honit kulička, a jak posílat druhou, aby chytala tu první kuličku. A tak Hanička našla půvabné zábavy, a

když přišla hodina jít do postýlky spat, líbala strýčka Jakuba a povídala mu: „Dobrou noc, strýčku! Jak dobře umíš dělat sluneční záři!“ —

„Že je to hezoučký článeček, z té anglické čítanky, viďte?“ dotazoval se strýček Mikuláš, dopověděv o Haničce a jejím strýci.

„Hezký, hezký!“ dotvrzovaly děti.

„Ale nestačí jen říkat „hezký, hezký!“ — dělejte to po té malé anglické Haničce, a zkoušejte taky sami dělat sluneční záři! Zapamatujte si k tomu recept strýce Jakuba z Anglie: Nelamte si hlavu a netrapte se, co by bylo mohlo být, kdyby byl den býval krásnější. To neznamená však jen den nečasu, deště a bláta, to znamená také dny všelijak smutné, dny v chudobě, bez pěkných šatů, s málo penězi v kapse, dny bez cukroví a hraček. V takových dnech taky si můžete dělat slunečno pro jiné! Na světě pro každého člověka je mnoho věcí krásných a potěšujících, ale musí je člověk umět hledat a těšit se z nich. — Ale teď ještě něco z té anglické čítanky. Je to malá povídka, jak může člověk, třeba chudičký, spůsobovat lidem mnoho dobrého, jen když si najde pravou cestu. Poslouchejte, jaká je to pěkná povídka, jmenuje se „POVÍDKA O VDOVINĚ LAMPIČCE“.

„Byla jedenkrát chudá vdova a žila na kopci u mořského pobřeží. Neměla dětí, a trávila svůj život o samotě. Byla tak chudá, že musila krušně pracovat den co den. Jednou v noci, když seděla u práce, a vlny mořské bily do skal a vichr dul, povídá si vdova sama k sobě: „Přála bych si, abych nějak byla na světě prospěšná. Nemohu udělat něco dobrého nikomu jinému než sobě samotné?“ Konečně se rozpomněla, že se někdy blízko jejího domečku o pobřeží stroskotaly lodi, poněvadž nebylo tu majáku (světlárny), který by plavce varoval od nebezpečí. Ze svého okna mohla vdova vidět na moře. Nemohla by mít po celou noc rozsvícenou lampičku, aby varovala námořníky, kdyby koráby jejich se přiblížily ke skaliskům pobřežním?

Vdova pocítila radost, když ta myšlenka jí projela myslí. Vypočítala si, kdyby každou noc pracovala o hodinu déle, že by si tím vydělala tolik, aby si mohla koupit oleje do lampičky. Tak tedy sedávala a vydělávala peníze na koupi oleje. Potom očistila lampičku a postavila ji každé noci do okna. Tím spůsobem zachránila mnoho životů. Pět let to dělala bez odměny, a bez naděje na odměnu. Ale dobré skutky její i na tomto světě se konečně rozhlásily. Námořníci, kterým byly zachráněny životy, teď jí začali posílat dary z dalekých zemí, posílali jí čaj z Číny, a šály z Indie, a hedvábí z Francie, a hrozny vína ze Španěl. Ale chudá vdova nepotřebovala těch darů, aby byla šťastna, dávala mnoho z nich chudým a nemocným. Byla šťastna myšlenkou, že konala dobrodiní, a tak pořád, co živa byla, rozsvěcovala každou noc svou lampičku a stavěla ji do okna.“

„Já bych taky rozsvěcoval lampičku námořníkům!“ zvolal Karlík, „ale když nezůstávám v domečku u moře, jako ta vdova!“

„Můžeš ji rozsvěcovat všude,“ pravil strýček.

„Jak to: všude?“ podivil se Karlík. „U nás doma, do ulice, tam námořníci nejsou, a skály taky ne, a lodi také ne!“

„Do opravdy lampičku rozsvěcovat nemusíte — já tomu rozumím jinak. Třeba jde po ulici slepý člověk, nezná cesty, klopýtá a tluče se o zdi. Tedy zde můžete rozsvítit lampičku, vzít ho za ruku a dovést, kam jde; uděláte mu dobrodiní, jaké zrovna můžete udělat. Nebo ty, Prokope, umíš už číst, a vidíš, že někdo číst neumí, hledá někoho, nápisy po domech prohlíží, ale marně. Tedy ty také mu lampičku můžeš rozsvítit, přečteš-li mu, co hledá. Pomoci kupeckému učedníku, když nemůže vytlačit do srázné ulice těžký vozík, napsat psaní někomu, doběhnout komu někam, obrázek, knížku půjčit nemocnému kamarádu — vidíte, tu všude můžete rozsvítit lampičku a nemusíte bydlet u moře! Dělat lidem dobré skutky, radost jim dělat, lampičku rozžehovat, k tomu není mnoho třeba. Nemusí být člověk bohatý, nemusí bydlet u moře, a přec může mnoho dobrého vykonat.“

Strýček se zamlčel, četl chvíli v nějaké knize a začal jim vypravovat:

„Tak, děti, poslouchejte, co jsem četl tady v knížce od ruského spisovatele Turgeněva, nazvané „Básně v prose“, to znamená jako básně v obyčejné řeči bez rýmů. Povídá tu ruský spisovatel Turgeněv asi toto: Slýchám někdy velebit boháče Rotšilda; ten má ohromně mnoho peněz a z těch peněz dává ročně tisíce na vychování dětí, na léčení nemocných, na ošetřování starých lidí. Vždycky mne těší, slyším-li o něm takové řeči. Ale tu si vždy vzpomenu na jednu chudou rodinu mužickou (selskou), ta měla jenom nuzný baráček, hodně schátralý a přec ještě přijali do své rodiny chudé dítě Katušku, sirotka. Nežli ji přijali mezi sebe, radili se, vždyť byli tak chudí — hospodyně bála se, když ji vezmou k sobě, že nebudou mít ani na sůl do polévky. Na to řekl muž: „Však my ji můžeme jíst taky nesolenou!“ A tu dodává ruský spisovatel Turgeněv: „Rotšild má ještě daleko do toho mužíka!“ Co asi tím chtěl říci Turgeněv, že „Rotšild má ještě daleko do toho mužíka“?

Děti se podívaly na strejčka a váhaly.

„Není to divné? Rotšild takový boháč — a má ještě daleko do tohoto nuzného mužíka?“

„On má moc peněz a tak mu není tak těžko, když z nich něco dá,“ ozvala se Slávinka. „Ale když někdo nemá peníze a ještě dá někomu, to...“

„Ano! ano! Slávinko! to je těžké, a toho každý nedovede! Ten nuzný vesničan to dovedl, raděj jedl polévku nesolenou, než by odehnal od svých dveří sirotka, a proto stál mnohem výš než bohatý dobrodinec Rotšild.“

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 6. ledna 1901. Číslo 15.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

K. WELSOVÁ.

Z LIDSKÝCH DOKUMENTU.

Vypravovala mně stará Slovačka:

Mám dceru vydanú, ale muž je na ňu velice zlý, čo (že) sa musela až prestreliť. Ale ona mé škapulár na krkach, tak hu ta Panna Panna Maria škapularska ochranila, že neumrela.

Žádná láska a žádna zhoda nenie mezi nimi. Ona ho ma preveliče ráda, ale ona riékí, že mu to nepovie: „Keď on nenie, jak ja možem byť?“

Vedľa, pani velkomožná, on jej neveri a velice špehuje. Jednúc vystrojil sa do Vidňa. Jakest peňaze tam mal a že si ide pre ty peňáze a že 3 dny bude preč. Než odišel, jej poručil, aby on druhy den šla opačiť [illegible] do [illegible] V.., [illegible] ty peňaze došly. Ona šla a pekne sa vystrojila — [illegible] sa pekne nosí a [illegible] deň — košíček na ruku a ak tak ide, vybehne baba stoličná [illegible] a volá: „Katerinko, dočkaj, kúpiš mi mrkvu a petržílu.“ Ona jej to tej babe sľúbila. Ve V. peňazi na pošte [illegible] keď šla zpátky, zabavila se s tu babarkou do troch hodin po poledni a on o 9. hodine ráno už bol zpatky. On to nikdy nebol, [illegible] tak zkúšať!

Keď hu nenašel doma, všetko jej z jedu (z hněvu) pováhazoval z truhle na zem i [illegible] ručníky (šátky), prucle, zástere, všetko, všetko a čekal na ňu. Keď ona prišla a videla [illegible] už vedela, čo s ňú bude. Hned ju chmatol a [illegible] okna pozatkával.

„Kristušák, Maria, zabiješ ťa.“

„Však su tvoja, sprav si se mnú čo chceš.“

Dušička moja dobrá on ju mlátil, kopal do nej, krk jej tiskol ale hodinu! tak mala rány na krku, a pak hu vykopal ze dverí ven: „Iď mi, ty kurva, nechcem ťa jákživ videť v mojom dome.“

A ona mu: „Teda mosím na ozaj (do opravdy) jíť preč?“

On neodpovedel a len [illegible] šel preč. Jak on vyšel na ulic, ona vedela, kde je bambitka, vzala si ju i [illegible] hummen do hlinníku.

B. Justýna sa jí pres [illegible] „Mamička, Katerina len [illegible] husy v hlinníku.. Ale ona husy nehleďala, ona si len hleďala [illegible] Z [illegible] hlinníka šla preč do polí a až do hája, krížem po rolách. Tam bola do 11 hodin v noci. Pak sa véliký viehor [illegible] ona chudera hlavu holú!«

On, jéjej muž hu hladal o 10 hodine večer a jeho otec, taký hrbán, i ten ju hladal. Prišol k [illegible] „[illegible] Kača?“ [illegible]

Z [illegible] humne, v jednom kukurišti bola do jednej hodiny po pól noci a potem, chuďatko, keď sa nemala kde podeť, vrazila sa do jeho humna. On tam mívá tak trochu oklepou (otepí). Pod ty oklepy si kvokla („sedla na bobek), vzala bambitku, pritiskla [illegible] „[illegible] umrbím?“

[illegible] vala pred ňú. To bola dozajista už tá smrtečka, anebo blahoslavená Panna Maria, keď to len kočička bola.

[illegible] má volakdo se sveta sprovodit, tak to už ten vítr sa búrí. Ona se bála za ním prijíť, tak si zmyslila, že sa zabije. Jak si tu bambitku pritískla, tak jej fujtáš vybehol, všechno na nej horelo a prsníky samá rána. Krev jej začala hrčať, až taková okolica veliká jej na zemi bola. Do tich ran si potem zapchávala zásteru. Potem za chvílu oči jej to zavléklo a hore vstať nemohla a tak si, dušička má dobrá, vzdychla k Pánu Bohu: „Bože, Pane mój, buď mi na pomoci“ a čtvernožky sa do dovlékla až k jeho domu. To je kus cesty! Vždycky sa chytila a zas klesla.

[illegible] — Mičinko [illegible] volá — tá Mičinka hu mala velice ráda a ta štekala a nariekala, keď hu spatrila, tak přežalostno, nech mi verijú, ak ten človek!

Ona leží na zemi a buchá na dvere: „Otvóóôr mijíí — otvrôôr mii.“ Ale on jej neotvoril. Tak ona šla k súsedom, ale oni ju nechceli prijať. Jen hýbaj k nemu, myslel by, že sme ti to urobili.“ Tak sa zas drápala k tim dveram a zas na ně búchala: „O — tvor — mi . . .“

On j[illegible] potem až neskor (později) šiel otvoriť — nespal, ale svitil!

Ona vošla do pytvora, klesla na lehátku a povedá: „Vy — — zuj — — mááá —“

„Nikoho nevyzujem! Jedna ti dám, čo's mi prišla zpátky! Až ťa vyzuje ten, u kerého's bola!“

A ona: „Vvv . . . však sa muž vyvolajako (nějak) vyzujem, ale potom, čo som [illegible] a rozhali si košulu.

On hu dal friško na postel a zamknul hu. Mňa, jejej materi, nič nepovedal! Až ráno som sa to dozvedela, keď bolo svítánie, prišla ke mňa dvoranka:

„Strynka, strýnenka, Kača si vás žádá!“

„Čo je Betka?“

„Čo si urobila, urobila si, a jeho rodina jej tam ešte hreší, že ju patrí zabíť.“

Jdem já tam, už ju pan kaplanko zpovídali a potem priletel doktor. Já pristúpím k nej a ona oči na vrchku ak jablíčka a celá čierná.

„Kačka moja, Kačka moja, čeho si len došla?“

Ale on ma chmatol a vyhodil mňa ven. Odzpovídala sa a potem išli všeci kaplanka vyprovázeť a velice mu ju hanili.

Veru, radši bych bola bývala, keby ju bol Pán Bóh vzal, keď sa odzpovídala, aspoň bych bola vedela, kde je. On ju drhne jak tchor slípku a nadává jej: „Ty papuča, ty handra“ a ešte horšie, čo ani nechcem povedať. Doktor poručil maso dávať, aby jej tej krve pribulo, a on: „Ja, pomeje jej dáme.“ A keď hu prišly tetky opáčiť (navštívit), ležel ten starý dedo, jeho otec vedle v komore, a volal na ne: „Tetky, nelitujte hu, hundsúteriu, ale politujte jeho!“ Bože dobruškavý, snad jej neveril pre to, že hu za svobodna zkazil, lebo ona šla k svatému sobášu nepoctivá, ale s ním! S venčokom, čo bola 13 nedel už navila... Keď ju tetka V. zaplítaly na sobáš, ty stužky jej porád klesaly. Já hovorím: „Jako jej to robíš, keď ty stužky pekne nestojá, len klesá.“ Tá tetka povedali: „Však jej to dobre robím, jako druhej, kerá bola čistá panna.“ — Mňa [illegible] hned.

Já, dušička má dobrá, já ju dost merkuvala, keď chlapci v sobotu chodili na vohlady (námluvy) a zóstali u nás pres noc. Ale já dycky na peci spávala a muž sa preto na mňa [illegible] (zlobil) a riekal: „Ty's ak ti mladí; že sa nehaňbíš!“ Však já vedela, čo robím, ale urobiť som nemohla, aby ma neošidil. On ma nekde ošidil venku, dál od staveňa a zhnusil ju a včul jej neverí. Také bujačisko to bol! Keď ide do sveta, dává ju hlídať svým bratem. Ten tam mosí v dome spat a keď tomu bratovi neudelá čosi po vóli, už teho na ňu nažaluje, až, až! On je jim ober! On keď uderí, polo zabije! Mňa taky už dva rázy vybil. Já ho mosím oznámiť, ať ho potrestajú.

Bože, Otče nebeský, Bože Otče, vzhlédni na ty nepravosti veliké a nedaj mu hu od teho zbojníka tak trápiť! Bóh nebeský prestal zázrakou robiť, ale za to na dušu nám to nahradí.

A viděli ho, pravda, aký on je pekný, ak ten topol u cesty — on je na ozaj (do opravdy) krásný, ale on je ten vlk v tej baránčí koži zašitý. Porád taký usmátý, ale to sú ti nejhorší ludé, čo majú tu papulu porád na smátí nastrčenú! Kdo sa nedá napomenúť, ten mosí na veky zahynúť a to je on! Ten bude jednou banovat, ale to už bude pozde . . .

*

A jedna sousedka jejich zas mi to takto vykládala:

Ona má takú kamarádku a on ju od nej nemóže odlípnúť, a preto prišol ten hriech. Pre tu kamarádku oni prindú hned do hriechu. Včul sa hnevali zas týdeň! On ju nechcel pustiť do Mariá Celle a to pre to, že tá kamarádka bola tiež na cestu nachystaná! Pak jej ale predca pustil. Keď prišla z Mariá Celle, prišla zdravá a zas hned onezdravela. Pán Bóh ví najlepšie, čo mezi nimi bolo. Jemu kdosik písmo potajobné odpísal, hned z Mariá Celle, že boly sebú všade. On nechce, aby ho ludé súdili, lebo tá její kamarádka sa velice nepekno drží, ona lúbí všetkých mužských. Jak nekerého chlapa jen pozre, už ho chce mat a on potem myslí, keď jeho žena je s ňú tak silno svázaná kamarádka, že ona je též taká! Já som jej povedala: „Ty budeš vážená každému, keď sa od nej odlúpneš —“ On je jeden regulárný a prísný a porádný človek; on chce mat porádek ve všetkým a i ženu chce mat porádnú . . .*)

Dr. FR. KREJČÍ.

O FILOSOFII SMETANOVĚ.

VI.

Za čtvrtou znamenitou a pro Smetanu nejvýznamnější myšlenku pokládám jeho názor na vývoj filosofie. Pohlíží naň sice se stanoviska své soustavy a pod schématem Heglovy dialektické methody, o jejíž problématičnosti není pochyby, ale vzdor tomu bystrým duchem vystihnul anebo hlubokým citem vytušil směr, kterým filosofická spekulace v Evropě se bude bráti a skutečně se béře; z ducha filosofie sobě současné vycítil filosofii budoucnosti, o čemž nyní na vlastní oči můžeme se přesvědčiti. Smetanovi jevil se na základě jeho ponětí o podstatě světa cíl poznání, tudíž i filosofie v tom, aby člověk dospěl k vědomí totožnosti nekonečného a konečného, lidského a božského, individuálného a obecného, nitra a vnějšku, takže by

*) Dle přání paní spisovatelky ponecháváme její záznamy co do jazyka úplně beze změny.

v lidském vědomí opět byla zjednána jednota mezi jeho elementy Sein und Wissen, jež rozloučila a proti sobě postavila snaha po poznání. Vzhledem k tomu jsou dvě epochy ve filosofii, v jedné převládá vědomí o jednotě božského a lidského — to je orientálská filosofie, v druhé západní převládá vědění, kterýmž se roztržka mezi bohem a člověkem dokonala; v orientálské filosofii bylo náboženství s filosofií jedno, vlastně nebylo třeba náboženství, v západní bylo náboženství nutno vedle filosofie.

Má-li se úkol filosofie uskutečniti, jest třeba, aby orientálská filosofie pronikla západnickou, a aby náboženství bylo odstraněno, jinými slovy, aby od theismu přešlo se k pantheismu; neboť jen tak je čistá humanita možna, která činí náboženství zbytečným.

Rozhlédneme-li se nyní jen trochu po nynějším stavu filosofické spekulace a po nynějším hnutí náboženském, shledáme, že to, co Smetana očekával, čeho si přál, stává se přesvědčením stále obecnějším. Co nazval katastrofou, obratem ve filosofii, jehož vylíčení věnoval celou knihu, to se kryje s nynější krisí náboženskou pantheistickou tendencí, mysticismem, novobudhismem. Všemi porami vniká do západního světa živel východní, jako by mu za vědecké vymoženosti chtěl dáti svůj názor světový a tato výměna bude se stále šířiti, poněvadž styků s východem přibývá a stávají se intimnějšími poznáváním duševního života národů východních.

Hned po Heglovi a Herbartovi, v nichž vidí Smetana vrcholy a konec německé filosofie, přichází Schopenhauer, uskutečňuje onen návrat k nitru pojmem vůle a přímo odkazuje k východní filosofii. Smetana mi připadá ve spise Katastrophe etc. jako předchůdce Schopenhauerův, jako most od Hegla k Schopenhauerovi. Postavením Hegela a Herbarta proti sobě jako protiv, jichž vyrovnáním má nastati pravá filosofie, a základní myšlenkou, která toto vyrovnání provésti má, přiblížil-li se k Schopenhauerovi tak těsně, že jsme takřka zklamáni, když vidíme, že Smetana ono vyrovnání v Schopenhauerově filosofii nepostřehl. Na str. 274 praví, že poznání okamžiku, kde ve vědomí ukáže se vědění totožným s bytím, jest mezník filosofie budoucnosti a že ten okamžik pochopiti jako uvědomění si podstaty světa, jest obsahem filosofie budoucnosti.

A obé to jest uskutečněno v principu metafysiky Schopenhauerovy. Neboť, kde jinde splývá člověk se světem, kde si uvědomuje sebe jako část celku světového, kde splývá u něho bytí s věděním, či jak říkají Kant a Herbart, zjev s věcí o sobě dané nežli ve vůli? nežli v tom, co naplňuje jeho vědomí, když něco chce buď pudem nebo při zdánlivě svobodném rozhodnutí? Schopenhauer dal na Smetanovu otázku odpověď, on také vědomě přiblížil se k orientální filosofii a hlásal náboženství bez boha, odmítal křesťanství vůbec a katolictví zvláště — zkrátka v důsledcích jeho základního pojmu jest tolik shody s tím, co Smetana od budoucí filosofie si přál, že bychom se diviti mohli, že to Smetana nepoznal. Avšak nemusíme se diviti: dvojí vysvětlení je možné. Znal-li Smetana Schopenhauera, pak mohl jej pessimism odvrátiti od Schopenhauerovy filosofie, anebo ho neznal dostatečně. A to bych soudil já. Ve všech spisech Smetanových jsou všeho všudy dvě místa, kde se o něm zmiňuje a na jednom jej cituje a to ve věcech, netýkajících se podstatných otázek. Také poznámka na str. 274. (Katastrophe), kde byla příležitost o Schopenhauerovi se zmíniti, svědčí, že se s ním nezabýval důkladněji a filosofie jeho v celku nepochopoval. A zase tomu se nemusíme diviti, považíme-li, že tou dobou byl Schopenhauer neznám v širších kruzích; jeho knihy zůstávaly na skladě a činitelé, na nichž úspěch ve veřejnosti závisel, přičiňovali se všemožně, aby byl umlčen, na kathedrách, v listech, v literatuře, v dějinách filosofie se o něm nemluvilo. Když pak počal pronikati vahou svých myšlenek, tu Smetana pracoval na vlastním svém systému a tu přirozeně byl vlivu cizímu méně přístupen. Hlavní spis nejeví stopy studia Schopenhauerova, ač jest mnoho shody a příbuznosti. Tento poměr k Schopenhauerovi je pro ocenění Smetany velice důležitý. Nyní, když Schopenhauer je doceněn, když z vývoje myšlenkového víc a více se poznává, že teprv Schopenhauerem učiněn byl po Kantovi krok ku předu, když myšlenky Schopenhauerovy ovládají mysli současných myslitelů, kdežto proslavené systémy pokantovské leží v ssutinách anebo se rozpadávají vymíráním svých zástupců v síních universitních: nyní nabývá také významu filosof, jejž možno zváti předchůdcem Schopenhauerovým. To stává se ctí a náš Smetana nabývá čestného místa ve vývoji filosofie vůbec, místa, na němž ho je viděti i s povýšenějšího stanoviska, neztrácí se mezi četnými filosofy, po jichž jméně se nikdo neptá, kroužícími okolo slunce Heglova — má významné místo své, takže z českých filosofů — míníme přirozeně zemřelé — sotva který může mu býti postaven po bok.

Proto také musíme na systém jeho, podaný v největším spise, po smrti jeho vydaném, pohlížeti nejen se stanoviska absolutní kritiky, nýbrž též se stanoviska historického. Snadno jest nalézti chyby a nedostatky celkového filosofického systému; systém musí býti složen z hypothes a každá hypothesa jest vlastně nedosti zaručený úsudek, tudíž logicky přesně vzato nesprávný; exaktní systém bez hypothes není myslitelný. Proto je zrovna tak snadno vyvrátiti systém Platónův jako Kartesiův a Heglův a to ohromné množství systémů, které povstaly od doby, kdy Thales o podstatě světa přemýšleti začal, samo je důkazem problematičnosti každého nového pokusu. Tak bychom byli se

Smetanou brzo hotovi, jako s ním byl hotov Dassen. Ale my musíme hleděti také k něčemu jinému, chceme-li býti [illegible] pravi, k tomu, zdali znamená jeho filosofie pokrok ku předu, anebo aspoň není-li krokem zpět, [illegible] pravé možno stanoviti nikoli logickým měřítkem, nýbrž srovnáním vývoje. A tu smíme na základě toho, co řečeno o samostatnosti Smetanova smýšlení, směle prohlásiti, že systém jeho neznamená krok zpět, naopak od Hegla, v němž má kořen, znatelný krok v před.

Vytýká se mu fantastičnost — je fantastický, příliš mnoho chce rozřešiti, i to, po čem se tak nesháníme, jeho Nachmensch, Idealwesen, Gestaltswesen jsou výtvory nadšené jeho mysli, která byla přesvědčena o vítězství humanitních idejí a nemohouc se dohledati uskutečnění jejich v [illegible] víru tohoto [illegible], vysnila si krásný obraz lepší budoucnosti.

Vytýká se mu nejasnost — je nejasný; jeho citu nestačí výraz slovní a stěžuje dorozumění. Vytýkají se mu spory — má spory v principu i důsledcích.

Já docela přiznám, že by bez systému podaného ve spise Geist vyniknul význam jeho lépe, totiž na základě spisu Katastrophe.

Ale poněvadž systém jeho je v té přímce, která vede z minulosti k přítomnosti, v přímce pokroku, musí se [illegible] v něm býti pravdy kus nejen v tom, co převzal z minulosti, ze svých předchůdců, ale i v tom, co přidal k minulosti nového, pokud to přešlo v přítomnost t. j. pokud to podrželo platnost i pro přítomnost. Že takového něco v něm je, to vyplývá z vylíčeného poměru k Schopenhauerovi. Systém jeho má cenu, že je pokusem podati to, co lépe a přesněji učinil Schopenhauer. Slabost jeho je v tom, že nestačil, aby pouta vížící jej k Heglovi na dobro přetrhal. Historie filosofie, která dosud nepronesla poslední slovo, rozhodne, jaké místo zaujímá Schopenhauer v celkovém vývoji a podle něho měřiti se bude význam Smetanův, jakožto jeho předchůdce. Že jistě se nezmenší, jestliže se nezvýší, to přesvědčení mám.

NAŠE GALERIE.

Julius Mařák: V lesní tišině. Bývá zvykem v obrázkových listech našich i cizích, v umění hezky se ohlížet na počasí. Je-li leto, nemůže se uveřejnit obrázek vánoční, a mrzne-li o 1[illegible]° C., bylo by pošetilostí předvádět obrázky z prostřed leta! Jen časově! jen „zeitgemäss!“ Náš obrázek dnešní není časový, neboť znamenité umělecké práce nejsou na štěstí časovými; pravé umění působí vždy a nepodléhá vlivu takového činitele, jako je změna temperatury. Ale to jen mimochodem, na odbytí malicherného předsudku.

Mařákova křídova kresba nemá zapotřebí velikého doprovodu, mluví sama. Vystižena v ní vzácně [illegible] nálada tohoto lesního koutka, s mlčivým pološerem, do něhož shora jásavě pronikají červencové paprsky a vkrádá se dřímota. Celý les [illegible] vedrem a z těžka oddychují stromy omamujícími vůněmi. Nic víc nechtěl tu vylíčit umělec, zejmena neběželo mu o nějakou pikantní scénu dívčí lázně; ta [illegible] děvčata, která sem zabloudila k mělké koupeli, tratí se jako pouhý nahodilý detail v básni o lese.

GEORGES EEKHOUD.

PUTUJÍCÍ KŘÍŽE.

Těžce jsme jeli kolejemi písčité silnice a už z daleka zpozorovali jsme skličující budovu trestnice, když můj průvodčí bičem ukázal na několik černých dřevěných křížů, jež trčely uprostřed pláně.

„Hřbitov trestanců,“ poznamenal a dodal s úsměvem: „Dvanáct křížů je tam. Nikdy tam nebylo a nebude ani o jeden víc… Oh, správa trestnice je výtečná!“

Na to přitáhl uzdy a pravil vážně: „Teprv zde pohrouží se tulák do svého prvního dobrého spánku. Včely mu bzučí své sladké ukolébavky a příroda odívá do fialova — v barvu zvolenou pro smutek za vladaře! — hrob žebráka ze všech nejnižšího. — Kolika darebů svleky zúrodňujou tuto nevzdělávanou půdu: spustošená, vychrtlá těla zvětralých tuláku či skvostné maso noviců… Jako guilotina nepočítá hlavy sťatých, zrovna tak těchto dvanáct křížů neudává počet pahrbků, kterým dočasně sloužily… Po každém úmrtí vyvrátí hrobař kříž na hrobě nejstaršího z těch dvanácti nebožtíků a zarazí jej do nového, bezejmenného hrobu…“

„Víte líp nežli já, jak silně sedláci této krajiny jsou náchylni k pověrčivosti. Tak i pohyby těchto křížů na rovině podnítily jejich obrazotvornost. Tvrdí že nestálý, vzpurný duch zahrabané chátry nějakou ďábelskou mocí přešel i na znamení vykupitelovo, jež má chránit jejich pozemské ostatky. Z vlastního popudu kříž za křížem vychází a putuje po pláni. Bloudivé kříže, kříže bez pokoje! Putujou začarovanou plání, jako ti tuláci a cejchovaní lidé potloukali se po nádvořích žalářů a do kolečka šlapávali zapřaženi v mlýně. Sedláci dali jim významné jmeno: putující kříže.“

„Já sám kolikrát, když jsem je zahlédl ve chvílích soumraku, spoluvinnících to divů a přeludů, omylem jsem v nich vídal hejno najedených krkavců, kteří se tlačí zimomřivě k sobě. Tato podobnost mne jako čáry pronasledovala před třemi lety za tyfové epidemie, která hrozila vyhladit ten veliký tábor pariů. V nemocnici trestnické, nejponurejší to ze všech místností robotárny, poněvadž tam se druží ještě hrůzy špitálské ke hrůzám žalářovým, vymíraly celé světnice, všechno to žebráctvo, starci i mládež. Tam venku v písku planiny neměli zahradníci smrti nic jiného na práci, nežli překopávat zemi, nasypávat ji na hromady, zasazovat kříže a vytrhávat je. Ale ať se mořili jak mořili, nákaza lenila ještě méně než oni a vysílala jim káru lidského hnoje za

JULIUS MAŘÁK.
V LESNÍ TIŠINĚ.

karou. Mých dvanáct černých krkavců nikdy nebylo tak dychtivých kořisti jako tenkrát! Smrt řádila tolik, že ředitel robotárny, aby počestní vesničané v okolí se neznepokojovali, nařídil, aby hromadné pohřby konány byly jen v noci. Ale na vzdor vší té péči správní byli pastevci v noci hlídající na planině svědky příšerných zjevů. Zdlouhavé, slavnostní bloudivé kříže jedné noci daly se do běhu jako zděšené. Pospíchaly tolik, že sotva měly kdy, aby se dotýkaly svěžích pahrbků. Klopýtaly o hroby, tloukly okolo sebe rozpjatými rameny, padaly a nanovo zas vyskakovaly. A jejich potměšilí světlonoši, bludičky, radovaly se z jejich skoků a kozelců, na místě aby je konejšily a stavily, hnaly jejich zděšení do krajnosti, obklopujíce je plavými bleskovými háďaty."

„Ještě dnes, vzpomenou-li si na přástkách na tento div, modlí se přástevnice Otčenáš a Zdrávas za ty ubohé dušičky v očistci, a i nejsrdnatější jonáci horečně ssajou oblaky dýmu ze svých dlouhých holandských fajek. — Zatím však, co úmrtnost opět sklesla na míru normální, jak stojí v úřední zprávě, nabyly kříže opět svého odměřeného chování, a putujou pomalu, oddaně…"

DOJMY OD MOŘE.

Na vysokém kopci u Terstu je malá jeskyně, zasvěcená sv. Servolovi. S vysokého stropu jeskyně visí štíhlé krápníky, které uprostřed splývají v jeden mohutný sloup, měníce strop ve dva lomené oblouky gothické. Pod obrazem světcovým oltář z krápníků, u vchodu kropenka krápníková. Hluboký klid této kaple, rušený jen jemným šelestem padajících kapek vodních mne mocně dojal. Duše roztesknėná čirou pustinou a vyjící borou vůkol okřívá zde věčným, velebným klidem. S jakou chutí bych se byl vrhl na kolena a modlil se bez ustání. Ale srdce odumřelo a jen jako odznělá píseň z dávných časů žije v něm vzpomínka svatých a světic božích. Závidím těm, kdo mohou se modliti, závidím jim ten klid, jejž si modlitbou vykupují. Nám zatvrzelým, co může pomoci modlitba? Své hoře, svou vinu i trest nosíme stále s sebou; jako stín plíží se vědomí viny za námi, a blaze tomu, komu podaří se očistou duše je zaplašiti. Jak jednoduchá je modlitba!

*

Vyšlo slunce a osvítilo holou skálu pod Verudou. Jak tvář spícího obra šklebí se ta skála, zahalená nyní v jemné ranní mlhy. Jen rozdrásané její čelo vyčnívá z narůžovělých mlh, které na večer z moře vystoupily a skálu svěží rosou smočily. — Konečně roztály mlhy teplem slunce, a bílá skála zaleskla se v záři jasných barev letního dne. Těžké asi boje probojovala. Rýha vedle rýhy brázdí její staletou tvář, a v mohutných stupních splývá její vous do modravých vod laškujícího moře. Čas vybělil ho jak šediny starcovy. Nehybně leží tu skála a spí svůj věkovitý sen. Tam kdesi z dutiny zvětralé vrásky pučí drzý jalovec, a v kaluži vystříklé vody kraluje slídivý krab.

Mrzutě dřímá si skála svůj sen, nevšímajíc si úlisné vody, která druhdy zlehka omývá paty její. Nevšímá si, jak voda v jemných praménkách vniká do drobných jejích skulin; necítí, jak oblázek za oblázkem se drobí z jejího těla a padá do bezedného moře. A voda, zvědavá voda, chce každou svojí kapkou podívati se na ni, spící skálu. Až z daleka ženou se štěbetné vlny v dlouhých, rovnoběžných čarách, vlnka za vlnkou, tu hlavu vystrčí, tu zas dechu popadnou, zas švitořivě poskočí a se smíchem rozlijí se po její stupních. Vlna za vlnou olizuje za smušilou skálu, a ta spí.

Zaburácel scirocco. Nebe zataženo těžkými chmurami, chumáče rozplizlých mraků honí se jak smečka běsů po obloze. Olověná tíže tlačí přírodu a duši zimou naplňuje. Moře ztemnělo, a jen bílé hřebeny jeho burácejících vln vztekle tancují po hrozivé jeho hladině. Mlhami prosycený vzduch líně leží nad vodou. Zadul skučivý vítr, zakvílelo sivé moře a s rykem žene své vody na skálu. Zas valí se v rovnoběžných čarách vlna za vlnou; však čím víc se blíží k probouzející se skále, tím výš pne se její mohutný hřbet. Výš a výše roste vzteklá vlna, hřeben její se úží, a pod ní zeje propast hučící vody. V té shroutil se hřeben její ze své závratné výše a v smělém oblouku převalil se na dunící skálu. S hromovým hukotem vzepjala se voda po stěně skály, tříštíc se ve spousty bílé pěny; vysoko nad hlavu skály vystříkly s chechtotem proudy bílé pěny, pak v bouřlivém varu sjely se po jejím čele, vnikly do jejích vrásek, skákaly po stupních její brady a zapadly dolů do sténajících vln. Zachvěla se skála ve svých základech, ale nepohnutě stojí dál, a s rozdrásaných jejích tváří valí se voda v pěnivém varu.

Oživeno je celé moře, a každé jeho mocné hnutí, každý jeho zvuk, ať vztekle bije do tupé skály na břehu, nebo ševelí v milostné hře, nebo mlčí svým hrobovým, nekonečným, mohutným tichem, je projevem jeho života. Moře, toť velikán, obr, jenž žije si svůj věčný život povznešený nad krtičí snahy, tužby, žal a radost; moře, v jehož chronometru ručička vteřinová čítá tisíciletí; jediným hnutím své mocné ruky ničí celé světy a mžikem novým světům život dává.

— — — — — — — — — — — — —

Bylo to v neděli svatodušní. Kdesi u pustého ostrova na pobřeží africkém zakotvila válečná loď, pěkná, imposantní z daleka, ale hrozná svými děly, torpédy a minami z blízka. Že byl tak veliký svátek, vystrojili palubu svátečně. Každý hřebík se leskl, tlustá lana uměle stočena v pěkné kruhy a osmičky, čerstvě natřené kanony tupě čuměly ze svých okýnek na vstávající den. Na zadní kastel navěsili pestrých vlajek a uprostřed těchto vojenských model postavili oltář. Před oltářem u klekátka stál starý, šedivý admirál s vypjatýma prsama a slídivě se rozhlížel po palubě; za ním komandant úzkostlivě pozorující každý jeho pohyb, pak chumáč důstojníků, za důstojníky v řadách mužstvo. — Kněz odříkal své nimravé kázání, plné dogmatiky bez vztahu na život a vracel se k oltáři. Poklonil se napřed před admirálem, pak také před oltářem. Na to pokropil admirála svěcenou vodou, a rty jeho šeptaly „Asperges". Hudba hrála jakousi plačtivou kostelní melodii, a zvuk její táhl se daleko po hladkém povrchu moře, zmíral po nenáhlu a zanikl hluše kdesi daleko za obzorem. Zatím sloužil kněz mši a vždy spravedlivě rozděloval své poklony mezi oltářem a admirálem. — Konečně dozněly poslední akkordy vřeštivé hudby,

dva matrosové u oltáře nepohnutě stojící si trochu oddechli, a kněz požehnav admirála odešel. Zůstal o po něm jen trochu kouře z kadidla, v jehož oblacích stál nový bůh, admirál. B.

BRUNO.

BAJKY.

VLK SE KAJE.

„Slavnou přísahou vzdal jsem se dosavadního hříšného života!“ pravil vlk s upřímným povzdechem soudruhovi. „Cítím, že se kvapem blíží stáří a že by mně milostivý bůh nemohl odpustiti viny, páchané se zatvrzelostí až do konce. Sželelo se mi mimo to také oveček — kolik tichých matek, kolik nevinných jehňat jsem jen zadávil z pouhého rozkošnictví — br, až hrozno pomysliti! Veliký byl jsem hříšník, veliký — ach, buď mně milostiv, o pane!“

„Ale to tvé odříkání netrvá asi ještě dávno!“ prohodil s úsměvem druhý. „Což je možno, abys tak rychle byl vytrávil onoho beránka, který se ti dnes ráno připletl do cesty, snad náhodou? Viděl jsem to…“

„Ty mlč!“ rozhněval se kajícník. „To je právě nejbolavější stránka mého rozhodnutí. Mám ho, proklatce, ještě v žaludku! Byl to takový starý, tvrdý beran, smradlavý a hubený — snad hospodář sám ho vyhodil! Sežrat ho ty — kaješ se taky!“

MAKOVICE.

Nesčíslněkráte opětovala zlatá makovice na věži své tužby do větru — tentokráte opravdu do větru, neboť s ním často hovořila. S kým se také měla ubohá baviti? Vysoko vztýčena stála nad širokým okolím, žádný jiný předmět nedosáhl jí, ba ani se tak vysoko neodvážil. Zprvu ji arci naplňovala pýchou tato její vyvýšenost, věděla, že je vrcholem všeho, že je ideálem nízkých baráků dole, které k ní dychtivě a ztrnule zíraly; ale během doby a zvykem sevšednělo jí toto vědomí, neboť cítila, že se nehýbá a že také neroste. Cítila, že utkvěla. Dole pod ní se arci také nic nehýbalo, avšak nad ní! Nad ní letěly mraky, mihotaly se hvězdy, denně sledovala pohyb, ruch — pociťovala ho hnutím větru. Ten ji nejvíce dráždil. „Vezmi mne přece už jednou s sebou do těch dálek, jež tuším za obzorem, vezmi mne s sebou!“ On však mlčel, vánkem ji líbal, větrem ji hladil, vichřicí po[illegible]tával k závrati, ale mlčky sklouznuv po jejích oblých lících, bral se dál, dál. A ona stála. Prosila úpěnlivěji, lkala, žalovala… A tu jí tedy řekl jednou vítr: „Nemožno!“ A po druhé dodal: „Nepřej si toho!“ „Proč?“ ptala se. „Povím ti bajku,“ odvětil. „Dlouhá leta stál balvan na břehu bystrého potoka a díval se do vln, dravě a se zpěvem řítících se v před. Vidíš, také on zatoužil kdysi po těch dálkách, kam se braly vlny, a prosil, by ho vzaly s sebou. Vlnky se mu smály a hravě ho oplachovaly. Ale jednou se sřítil milý balvan s břehem podemletým a tušíš, co se stalo?“ „Ano, uháněl s nimi o závod, touha jeho byla vyplněna…!“ „Vyplněna nebyla, ale utišena a sice na věky utišena. Padl na dno, a to znamená pro balvan — smrt.“ „Avšak já nejsem kámen a nejsem z vody; tvé vzdušné říši náležím — viď, že mne vezmeš s sebou?“ stála na svém. Vítr neodpověděl a uháněl dál, a makovice zase stála a zase toužila.

Až jednou přiletěla vichřice, divoká a bezohledná. Jako prut zadrnčela pod jejím šlehem celá věž a makovice se s praskotem zlomila. „Letím, ach, letím!“ volala padajíc. „Jaká rozkoš!“ „Ale krátce,“ zahučela vichřice a udeřila jí o zem. „Do hrobu…“

× × × ×

Náš konkurs o cenu 50 korun na nejlepší krátkou novelku pro „Besedy Času“ měl smutný výsledek: Nemohli jsme ceny té při nejlepší vůli udělit žádné ze zaslaných prací, ač jsme dost slevovali ze svých původních požadavků. Byla to trestnická robota, co jsme museli přetrpět, čtouce massu té z velké většiny bezcenné, pseudoliterární chamradiny. Věru, málem bychom se byli zařekli, že do nejdelší smrti už nevypíšeme literárního beletristického konkursu. Nebesa! co všechno lidé u nás nepovažujou za literaturu a kdo všechno se u nás pokládá, bohové! za spisovatele! Prokousali jsme se vším tím popsaným papírem, pykajíce za svou smělost, že jsme sami ty duchy vyvolali, a když jsme byli hotovi, museli jsme se vysmát sami sobě: Dobře tak na vás, nespokojenci! to jste se načetli důkladně škvárů, které byste jinak jakživi ani nebyli vzali do ruky!

Dvě tři lepší práce z toho vyjímáme. Jednu z nich („Lejčarova obava“) otiskneme jinak rádi za obvyklých podmínek, bude-li s tím zástupce autorův souhlasit. Studie k románu „Opomíjená“ stála by za hlubší přepracování. Rovněž tak bychom se rádi dohodli s autorem skizzy „O hloupém afektu“ o přepracování, které by dle soudu našeho práci jeho prospělo. Redakce.

× × × ×

Když jsme pořádali vánoční čísla pro děti, přišla nám myšlenka, že se trochu málo staráme o ty drobné čtenáře, vyhrazujíce jim pouze dvě čísla v roce. Rozhodli jsme se, že si na ně vzpomeneme častěji, tak-ob týden, na poslední straně Besed Času, kde jim upravíme dětský koutek, jako jej mají listy anglické a americké. Ovšem, předpokládáme při tom se strany čtenářstva účastenství. Dnešní dětská beseda je zakončením vánočních čísel dětských, do kterých už se nedala pro nedostatek místa vpravit. Budoucně bude však už docela samostatná, uzavřená pro sebe.

× × ×

* Nákladem Bursíka a Kohouta zahájeno právě vydávání knihy, kterou zvlášť radostně a vděčně vítáme. Korespondence K. Havlíčkovy; v pořadatelskou práci uvázal se dr. L. Quis, jemuž důvěřujeme, že ji provede nejlépe.

* Do řady našich herců-spisovatelů v níž jsou Tyl, Kolár, Stankovský, Bittner, Šmaha a j., vstoupil též pan Karel Želenský (pravým jménem Drápal): napsal [illegible] drama „Návrat“ [illegible] Nár. divadlu.

* Masarykův spisek „Jan Hus“ přeložen do francštiny; vyjde v jedné revui pařížské.

* Sienkiewicz oslavoval v minulých dnech jubileum 25leté činnosti spisovatelské. Poláci věnovali mu národní dar, rozsáhlý velkostatek Oblegorku.

* Z výstavy „Manesovy“ ve Vídni zakoupilo ministerstvo osvěty a vyučování obrazy od Zd. Braunerovy, Slavíčka, Šimona a Suchardův „Poklad“.

× × × ×

DĚTSKÁ BESEDA.

(Dozvuk vánoční.) Děti besedovaly se strýčkem Mikulášem, rozmýšlejíce o tom, co jim byl vypravoval: o vdovině lampičce, Rotšildovi, mužíkovi a jeho nesolené polévce, když na dveřích něco slabě zaškrabalo. Jakoby psík nějaký zabloudil, stál třesa se venku v mraze, a tu tenkým zvukem se doprošoval, aby ho pustili ohřát se v teploučku.

„Psík! Psík!“ zvolaly děti. „Chudinka! Je mu venku taková zima! Pustíme ho do pokoje!“

I běžely otevřít, dveře se rozletly — a hle! Co tam bylo? Psík? Ne! Stál tam u dveří přikrčen malý hoch v otrhaných šatech, v děravých střevících na boso obutý, na hlavě s ošklivými zrzavými vlasy seděla mu schátralá čepice, a byl takový nehezký, zrovna odporný.

Děti se zarazily a chvíli stály, zírajíce na hocha nepohnutě. Cizí chlapec se směle rozhlédl po nich a překročil práh pokoje.

„Co tu chceš?“ zvolal příkře Karlík. „Jdi si po svých, tady nemáš co dělat!“

„Ať jde pryč, strýčku!“ domáhal se rozhodně Pavel, „je takový ohyzdný, ani bych si vedle jeho hadrů a špíny nesedl!“

Strýček Mikuláš neříkal ani slova, jen se tak divně na děti díval a prazvláštně při tom vypadal. Žebravý chlapec stál netečně, nedbaje zlých slov, která ho vyháněla, jen oči jeho dychtivě nahlížely do útulného, vyhřátého pokoje a těkaly po dětských tvářích.

„Pojď sem, hochu!“ řekl nenadále strejček Mikuláš, vzal jej za ruku, vedl do pokoje a k úžasu dětí posadil si jej do své vlastní lenošky.

„Hezky, děti, hezky!“ povídal zasmušile strejček Mikuláš. „Povídku jsem vám vypravoval o Janičkově mamince, která shromažďovala do svého domu nešťastné trpící děti — i pro ty děti v povídce jste plakali! O lampičce vdovině jsem vám z anglické čítanky četl — a hned jste chtěli to všichni dělat po chudé vdově! A teď, když se vám před očima objeví skutečné, nešťastné, trpící dítě, v hadrech, zkřehlé mrazem a schátralé hladověním, zapomenete hned na své slzy i dobré úmysly, a chcete to dítě zas nemilosrdně vyhnat do zimy a bídy! Hanba je to, děti!“

Děti se zardívaly a klopily oči, hlavy skláněly a studem ani nedutaly. Cítily všechny, že se dopustily ošklivé křivdy, ale strýčkovi Mikuláši nebylo na tom ještě dost. Káral jejich zatvrzelost a nesoucitnost vážně, důrazně — tu z nenadání přistoupila k němu Olinka a povídá: „Já mu dám svícínek! tenhle svícínek!“ A upřímně podávala cizímu hochovi svůj cínový svícínek.

Slovo Olinčino bylo pro všechny drobné hříšníky a zatvrzelce vysvobozením; vjel do nich oheň horlivosti; jali se snášet žebravému hochu jablka, ořechy, obrázkovou knížku, kašpárka, tužku, obrázek, co kdo sebral a shledal, to mu přinesl.

Žebravý chudáček ani nevěděl, co má dřív brát do omrzlých, špinavých rukou. Jakživ nepocítil [illegible], ale krušný život mu [illegible]; něco dávného se v něm rozehřívalo, jeho netečnost a otrlá tupost mizela mu z tváří, oči vlhly, tak byl dojat, div se nedal do pláče. A hle! děti jako rázem cítily také, že už jim není tak cizí. Zapomněly na jeho špínu a odpornou ošklivost, vzaly jej do svého kruhu, zabraly se s ním do hovoru, vypravovaly mu o obrázcích, povídaly pohádky, zpívaly písničky, dávaly hádat hádanky.

A hoch prostým účinkem tepla zrovna se proměňoval v jiné dítě. Tělo jeho se vzpružovalo, oči se zveselily, tváře zradostněly horlivým zájmem.

Teď zas on dostal se na řadu. A vypravoval, co zažil, ptačí zpěvy a hvizdy napodobil, po rukou chodil, komedianty na provaze a kejklíře s házecími kulemi představoval, podivné příběhy vypravoval, zpíval, slovem byl pln života.

Děti poslouchaly v úžase. To nebyly krásné pohádky, které ony znaly; malý žebráček vypravoval, co zakusil od svého narození, co ran musil strpět pro nic za nic, jen proto, že byl ošklivý a opuštěný; jak spával v cihelnách a v letě pod mosty, anebo pod překlopenými loďkami; jaktěživ neměl postýlky, jakživ mu nikdo ničeho nedaroval s laskavým úsměvem. Když vídal na ulicích, jak se matky usmívaly na své děti, hýčkaly a hladívaly je, nemohl snésti pohled na to — tolik cítíval, jak je opuštěný! A potom dostal se do rukou toulavých lidí. Učili ho krást, žebrat a podvádět, a on to všechno dělal. Přiznával se k tomu prostě, ani ho nenapadlo, že by to bylo něco špatného. Věděl, že děti z rodin jiných nemusejí krást, žebrat, podvádět, a myslel, že on je docela jiné dítě, chudé, bez rodičů, opuštěné, a proto musí krást.

Děti poslouchaly malého tuláka s úžasem.

„Hleďte, děti!“ pravil strýček Mikuláš. „Za co může tento hoch? Za nic! Kdybyste vy byli na jeho místě, kdyby vás od narození bili a honili světem, nechali vás mrznout a hladovět v úplné opuštěnosti, učili vás záhy krást a podvádět, byli byste zrovna takoví jako on, snad i horší! Poslouchejte toho hocha — vidíte, je to čiperný chlapec, vězí v něm opravdová jiskra pro něco lepšího — poslechněte, děti, necháme ho zase odejít, aby hynul opuštěn ve světě dál a nějak bídně zahynul? Necháme?!“

„Ne! Ne!“ volaly děti sborem.

„Dobrá! Tedy ujednáno! Hoch zůstane u nás, a vy každý slíbíte, že budete na něj sbírat příspěvky. Dáme jej do školy, dáme jej vzdělat v řádného člověka! Ano?“

„Ano! Ano!“ ozývalo se ze všech hrdel, a děti rozbíhaly se domů s nadšením, že mají ode dneška svého chráněnce, pro kterého budou pracovat.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 13. ledna 1901. Číslo 16.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

BRUNO WILLE.

HUDBA DUŠE.

Kniha mne omrzela, i sáhl jsem po gitaře. Ale nudilo mne to břinkání.

Do kořán dvéře na balkon! Venku v noci jarní vlnění, šumot ve vrcholích stromů, — nahoře svítí veškeří zástupové nebeští. Vy, větrové, poupata, hvězdy, zhojíte snad toto pusté srdce!

Uhodil jsem septimový akkord — a váhal jsem uhodit usmiřující harmonii. Trpký požitek, naslouchat tomu úpění, které třáslo se pořád úzkostlivěji, čím déle jsem váhal. „Rychle usmiřující akkord!“ úpěnlivě prosil nástroj. „Nač to trápení?“

Uhodil jsem konečně usmiřující harmonii — mně samému bylo to dobrodiním — naslouchaje, oddal jsem se tomu akkordu.

Jediný úhoz stačil, aby tě vysvobodil, ty kuse drva! Já tak málem se nespokojuju.

„Rozladěn jsi,“ mínila gitara. „Nuže, nalaď se a vpadni souzvučně v ten všechen vznešený soulad a řád!“

Usmál jsem se trpce. Vznešený soulad a řád? Kde je? Co mám z něho? Jsem závistiv! Chtěl bych zničit ten vznešený soulad a řád!

„Jsi churav! Vzchop se, buď silnější své nemoci! Buď jako Beethoven!“

Co tu s Beethovenem?

„Což jsi mně sám nevypravoval ten příběh? Nedávno — když tvůj přítel byl zde!“

Ah tak! Rozpomněl jsem se. Beethoven nemocen na loži — pianista u klavíru — tu přijde host a hra se přetrhne, přetne se septimovým akkordem. Rozrušen vztyčí se mistr. Kde je smiřující akkord? Ještě nezazní? I vyskočí z lože a uhodí sám tu usmiřující harmonii.

A já mám být Beethovenem? Milá gitaro, mluvíš, jak umíš. Chceš, aby všude platily zákony hudby. Život však není nikterak hudbou!

„Tedy učiň z něho hudbu!“

Kterak se může lidský život stát hudbou? Hudba, toť chvění vzduchu, poměr cifer, podráždění nervů sluchových...

„Nic jiného? Jsem jen ubožáček, ale věru, pravím ti: Hotový žebrák ten, komu hudba neznamená nic jiného, nežli vzduch a cifru a vzrušení nervů. To jsou jenom prostředky, jimiž se vyjadřuje vznešený soulad a řád!“

Blouznilko! Vzdychl jsem si.

Tu vzmáhalo se vlnění venku, v šeptu kolíbaly stromy hlavami, noční vítr hýbal dveřmi balkonovými a hučel: „Pojď ven!“

Vystoupil jsem na balkon, čelo vystavuje vstříc tomu vlnění a proudění, a vzhlédl jsem k nebi. S počátku byl jsem ještě oslněn od lampy. Potom pořád plněj a plněj rozkvétala přede mnou nádhera hvězd. A žasnouc, opojena, potácejíc se pohružovala se duše má v to stříbrné moře, v dálky mléčné dráhy, od světelného květu ke květu. A všechny hvězdy pěly, jako flétny, harfy a pozouny. Vlny varhanových zvuků sršel Orion, ty vlny mne houpaly a hřímaly: „Vidíš-li teď hudbu hvězd?“

Zakolísal jsem a potácel se zpět do pokoje. Do rukou ukryl jsem tváře.

Gitara, o niž jsem zavadil, napomínala mne tichým zvukem: „Nuže! Hvězdy vyluzujou hudbu svými paprsky! Ty vyluzuj hudbu svým životem!“

O, kdybych to dovedl! Kdyby všechna má rozháranost dala se proměnit v harmonii! Hudba života — o, vznešené umění! Ale kterak ji způsobit? Kterak stát se hudebníkem života?

„Naslouchej jen tomu velikému ladnému souznění, poslouchej, až je budeš slyšet stále!“

Veliké souznění! Což jsem ho ještě skutečně nezaslechl? Jako tam nahoře hvězdy, tak zvučely mně už i hory, a oblaka, a lesy, a temné nivy, chvějící se toky, na jichž březích vrbovím planul úplněk... Nálada, poesie, toť tedy hudba života! Umělec pochopuje velké souznění, aspoň úryvečně. Dílo jeho je pozorování světa ve smyslu hudby života. Tedy stát se umělcem, celým umělcem!

„Dobře! Ale světější, blaženější ještě než hudebník a básník je umělec života.“

Ano, svatý, blažený — milá přítelkyně! Vést život jako ovládat housle umělcovy! Harmonicky vpadnout hlasem do světové symfonie! V horoucím závodění s ostatními nástroji proplétat rej života, pořád velkolepěji, pořád blaženěji, ano, toť by bylo umění nad umění! Avšak já — příliš ma-

lý jsem na to! Ano, ten Orion nahoře, toť takový muzikant, a matka Země...

„Neztracej mysli! Vždyť dokonce i já, dřevo a struna, cítím v sobě povolání, abych spolupůsobila v tom velikém orchestru. Oč více jsi ty, bohatá duše! Ale co činíš? Vždyť bereš septimové akkordy bez usmíření!“

Ano, kdyby se dal život lidský utvářet jako báseň, docela z nitra, svobodnou vůlí, dle plánu, tvořící mocí, opravdu, chtěl bych si vybásnit skvostný život! Ale rušitelé, rušitelé!

„Musejí být! Což byla by hudba na světě, kdyby rušitelé nerozdvojovali svorný soulad? Teprv z rozdvojení, z nesouladu vzniká smíření, teprv ze septimového akkordu usmiřující harmonie. Jen tak vyvíjí se melodie.“

A myslíš, že i ve mně mají rušitelé dávat podnět k usmiřující harmonii a rozvíjet melodii? To by bylo něco! Jenže ti rušitelé, které myslím, nejsou jak ty septimy. Septima dojímá teskllivě, bolně, ne nehudebně. Zůstává v rámci umění. Jinak je s těmi rušiteli hudby života. Surově svýma neohrabanýma hohama se vhrnou a zničí všechnu harmonii, že by člověk zoufalstvím hned celý nástroj roztřískal...

„Jako jsi jedenkrát chtěl mne roztřískat, když jsi začínal na mně hrát a já bědovala pod tvými prsty. A přec teď docela statečně probíráš mé struny!“

Nu dobrá, tedy nerozbíjejme toho nástroje života! Za to však mně ukaž, kterak se stát hudebníkem života?

„Zeptej se raděj nástroje života. Já, takové prostičké dřevo hudební, málo ti mohu spomoci.“

Tak? Nač tedy napřed takové veliké holedbavé fráze?

„Nebuď nevrlý! Jáť ti mohu poradit jen tak, jak si to myslím. A tu se mi zdá: Nech, aby rušitelé zasahovali do hudby tvého života jen potud, jako zasahuje septima do ladného souznění.“

Ano, kdybych mohl svládnout ty rušitele!

„Sebe sama musíš svládnout, pak svládneš i rušitele! Víš, jak se nedávno zvrhla tvá police na knihy? Byl to pustý lomoz, jenž i mnou otřásl. Ale já zazněla harmonicky. Proč? Byla jsem naladěna. Nalaď sebe! Pak tebe rušitelé nespustoší. Svatý zákon nitra proměňuje jejich vpád v souladné zaznění!“

Sebe mám naladit? Harmonii v sobě zjednat, s sebou samým být ve shodě?

„S sebou samým ve shodě — a ve shodě s chorem všehomíra.“

Myslíš tím, že cítění a myšlení má být harmonické s velikým celkem?

„Všechno v tobě musí býti ve shodě s chorem všehomíra, — i tvé myšlení! Zlaď své myšlení!“

Nepokládáš je za jednotné a zladěné? Vždyť můj názor světový je pevně srouben a uzavřen!

„Vede k septimovým akkordům bez usmiřující harmonie!“

Jen proto k nim vede, že nevládne dost mocně. Ještě přespříliš jsem slabochem, žbytek romantiky tu vězí ve mně, ten musí být konečně vyplet! Přísný řád hlavy musí proniknout celého člověka — citlivá dušička musí se odříkat!

„Ne tak! To bolí! Právě proto, že dušička má se odříkat, jsi sám bez klidu a pokoje!“

Má se snad rozum krčit před duší? To by bylo žalostné manželství!

„Ach tvé manželství! Znám je, častokrát jsem poslouchala, když jsem visela na stěně a ty's strnule zíral beze spánku do tmy. Tehdy láteřil rozum: Jdi mi k šípku se svým citlivůstkářstvím, ženská duše! Já to musím vědět lépe! — Počínal si, jako by byl měl všechnu moudrost v pachtu, ten přemoudřelec! Ale ať zotročoval a umlčoval duši jak chtěl, nikdy neměl ze svého vítězství radosti. Musel slýchat celou dlouhou noc, jak hořce jeho tajně milovaná choť plakávala — ubohá duše! A přec oba mohli být živi tak svorně, tak krásně!“

Jako tichý ohlas zachvěl se z gitary blažený souzvuk. Ve mně však naproti tomu zatracení, rozháranost, pustina! Mučivý útlak těžce se dobýval k osvobození — vzlyk vydral se mi z prsou.

„Ano, vyplač se, roztuž se po novém životě, pak urovná se všechno, pak nalezneš mír!“

O mír! ano, dej mně mír, drahá přítelkyně!

„Sám musíš si ho dobýt! Nemír a nepokoj má býti tvým vlastním spasitelem. Zatím však poklid — příměří! Nech, ať ta tvá ubohá dušička si oddechne. Pojď do volného vzduchu, ven ke hvězdám! Teď jsi dozrál pro jejich hudbu. Naslouchej jen a vzhlížej důvěřivě k vlasti veškeré harmonie.

Dr. FR KREJČÍ.

O FILOSOFII SMETANOVĚ.

VII.

Ještě jest jedna stránka filosofování Smetanova, které nesmíme pominouti, chceme-li význam jeho plně oceniti. Je to jeho českost. V čem se může jeviti českost u filosofa? V tom, že píše česky, jistě ne; ostatně Smetana psal německy. Že byl Čechem upřímným, to také není zárukou českosti filosofie jeho, jíž se vyučil na vzorech německých. A vůbec, možno-li, aby ve filosofii se projevovala národní zvláštnost? V mathematice, v psychologii bylo by, tuším, směšným hledati českost autorovu. Ve filosofii však je to možno a u nás projevení české zvláštnosti ve filosofii jest dů-

kazem jisté míry originálnosti jako v umění. Ab-[illegible] filosofovi, [illegible] holým konkretním a pokud je konkretním, nevyzuje se ze své individuality a po případě jejího češství. Tím určitěji projeví se i jeho spekulací, čím je vyhraněnější. Ve formulaci otázek, v applikaci zásad, ve způsobu rozřešení hlásí se ústy filosofa k slovu národ, jehož je členem. Opravdový filosof myslí také za svůj národ. V odpovědích, které dává na otázky všelidské, všesvětové, jest zahrnuta odpověď i na otázky vyplývající ze zvláštního života národa vlastního, z jeho snah a tužeb, kterých jiní nedbají, protože jich neznají, anebo že odporují tužbám a snahám zase národa jejich.

I v nejabstraktnějších myšlenkách filosofů je patrno, že jsou abstrahovány z konkretních představ jejich nejbližšího prostředí a nejen jednotlivé systémy, nýbrž ráz celé epochy spekulace mívá národní signaturu. Národové mají svéráznou filosofii, tak jako náboženství, třeba že říkají jeho hlasatelé, že je pro všechny lidi. Je pro všechny, ale oni si je dle svých zvláštních potřeb upraví. Jako vypadá jinak indiánská Matička boží než naše Svatohorská, tak vypadá i jinak ideál humanity, který hlásá lidstvu Němec a jinak, který hlásá lidu Slovan.

V této příčině vidíme u Smetany, že se zabýval otázkami specificky českými ve spise Die Bestimmung unseres Vaterlandes Böhmen vom allgemeinen Standpunkte aufgefasst 1848. Vidí-[illegible]. Die Katastrophe, Slovanům vyměřuje ve vývoji filosofie určitou úlohu, v níž filosoficky formuloval, abych tak řekl, tužby slovanského srdce v témž smyslu, jako je vyjádřil Kollár básnicky, jako je Palacký odůvodnil historicky a s Havlíčkem formuloval v politický program. Kollár se těšil: My co jiní vykonati známe, však to skryto před jinými, co my v knize lidstva býti máme. Smetana to pověděl, co máme býti. Kollár pěl: A zvoláš-li Slovan, nechť se ti ozve člověk. Smetana ukázal, jak ten člověk vypadati má a ukládá Slovanům, aby uskutečnili ideál pravé humanity. Oni mají pokračovati v díle Němci a Romány dovedeném k tomu bodu, kde může nastati obrat a mají jej vésti k lepšímu. Plamenná slova, jimiž je k tomu vybízí, dýší národním sebevědomím, jež mu získalo úctu i u politických odpůrců, jakož dokazuje předmluva Meissnerova k jeho Vzpomínkám. I po této stránce jest Smetana jediný mezi staršími filosofy našimi.

Než Smetanova slovanskost jeví se ještě v hlubším smysle, než jak uvedeno. To všechno se může vysvětliti jako ohlas Slovanstva z politické poníženosti se probouzejícího, toho všeho byly mysli tehdejších Slovanů plny a Smetana šel s proudem svrchním, obecným; taková slovanskost nepodala by podstatný element k samé filosofii, byla by příliš tendenční. Podstatněji a filosoficky významněji jeví se slovanskost Smetanova v tom, že instinktivně proráží v jeho spekulaci charakteristická známka ducha slovanského, kterou pozorujeme u všech vynikajících myslitelů a umělců slovanských, pokud jsou samostatnými individualitami: totiž lidovost, cit bratrství všech lidí bez rozdílu stavu a národnosti, spojený s nezištnou obětavostí pro zájem celku, a hluboký smysl pro souvislost člověka s přírodou.

Tuto vlastnost postřehne pozorovatel v celém vývoji kulturním Čechů, Poláků, Rusů, v jejich plodech prostonárodních, z ní vysvětlí si rozdíl dějin národů sousedních, najdete ji jako známku charakteristickou slovanského umění, ta souvisí v příčinném svazku s passivností slovanské povahy a s opožděným postupem na dráze pokroku. Ona je příčinou, že Tolstoj, přední repraesentant slovanského živlu v myšlenkovém vývoji přítomnosti, poznal příbuznost svých ideálů s ideály Petra Chelčického a ona je také příčinou neobyčejného souhlasu ethiky Smetanovy s mravními zásadami proroka jasnopoljanského, který je tím nápadnější, čím vzdálenější jsou oba myslitelé místem i časem a čím různější jsou okolnosti, jež na myšlenky jejich mohly míti vliv.

[illegible] tom, co bylo o Smetanovi [illegible], v krátký resultát, že byl znamenitý filosof, že byl český filosof a byl bych spokojen, podařilo-li se mi dokázati, že jeho význam pro nás nespočívá v zevnějším eklatu, který způsobilo jeho exkomunikování, nýbrž že trvale založen jest v jeho filosofii.

KRONIKA LITERÁRNÍ.

Od předešlé mé kroniky nahromadilo se mi tolik nově vyšlých knih, že jich ani nelze najednou probrati. A jest jich mezi nimi dost, jež by neměly ujíti pozornosti čtenářově. Kdybych mu měl říci, s čím má začít, byly by to dvě knihy vědecké, [illegible] Mill[illegible] Tři essaye o náboženství a Jindřicha Lichtenbergera Nietzschova filosofie (Pelcl, po 2.20 K). Sám název a jména autorů ukazují časovou vhodnost těchto překladů. Millův jasný a přesný výklad je jako zúčtování náboženských pojmů za uplynulé století, jako definitivní odpověď na otázku, kterou po všem kolísání, po všech krisích, reakcích a nových katastrofách víry nosíme stále v sobě, aniž dovedeme si kdy odpověděti na ni určitě, — otázku: na čem vlastně tedy posléze jsme? co nám zbývá ze všeho, co jsme v sobě pobořili? Není toho mnoho, jak Mill ukazuje, ale přece stále dost ještě, aby člověk duševně vyspělý mohl být od toho živ. Také kniha Lichtenbergerova má vzezření závěrečného přehledu: filosofii

Nietzschově je tu dána soustava, které jí nedal autor sám. Pozbyla při tom mnoho z oslnivosti a síly, jíž na nás působí z péra Nietzschova, ale získala za to v souvislosti a pochopitelnosti. Kdo bude chtít prakticky na sobě zjistit, jak Millovy essaye postihují jádro věci, přečte si k nim J. R. Seeleyho knihu Ejhle člověk (Vilímek, 2.50 K), jež snaží se vytknout pravý a nevývratně platný význam učení a působení Kristova. Čtenář bude jistě místy dojat a snad někdy i vzrušen, ale na konec neubrání se přesvědčení, že nemůže sdílet stanoviska autorova. Překladatel Seeleyho, chvalně i nechvalně známý p. Jan Váňa, vydal právě sbírku starších svých článků pod souborným titulem Předmluvy a domluvy čili Třepety nad domácím hnízdem (Weinfurter, 2.40). Vedle známých invektiv, jimiž útočí na kdekoho, od Herbena až do Vrchlického, od Masaryka až do Bráfa a Hlávky, od Pelcla až do Tonnera a Sládka, a jež z blízka vypadají mnohem dobráčtěji a špásovitěji, nežli by se zdálo na první pohled, vyskytují se tu velmi dobré, živné a podnětné myšlenky, ovšem rozházené, nesouvislé a zlomkovité, které svědčí jadrnému a říznému mysliteli. Škoda, že mluvě tak často o potřebě mravní vroucnosti, neumí sám svým vývodům o našich národních úkolech a vadách dodati onoho posvěcení, jehož propůjčuje vysokost povahy. Kdybych chtěl knihu Bernardina Alimeny, Zločin v umění (Pelel, 0.80), navázat na Třepety p. Váňovy, nebylo by o pojítko zle: Alimena klade zrovna takový důraz na mravní ryzost umění, jako p. Váňa. Popisuje ve své knize některé literární zločince, jak jeví se oku odborného kriminalisty, a klade si pak otázku, může-li mít věda nějaký rozhodný a podstatný prospěch pro své závěry z takového zkoumání. Odpověď zní záporně, poněvadž prý učenci jsou vždycky diletanty v pojímání děl uměleckých. Skutečně také sotva kdo shledá, že by kriminalistická analysa Alimenova byla s to, aby zvýšila jeho dojem z Dantovy Božské komédie, nebo ze Shakespearova Hamleta. **d.**

NAŠE GALERIE.

Stanislav Sucharda: Poklad. Sochař vyvolil si tu thema obecně známé — či není snad v Čechách obecně znám onen nepřekonaný soubor poesie, uložené v Erbenově Kytici? Thema své provedl originálním a účinným způsobem, chytiv na svém reliefu kontrast matky zoufalé nad ztrátou dítěte, za nímž skála plná pokladů se byla zavřela, a dítěte, které docela bezstarostně, se směšně-líbezným půvabem si v uzamčené skále hraje těmi spoustami zlata a drahokamů. Vzruch duševní je vyjádřen silně a pravdivě na celém zjevu matčině; ona přiletěla bez dechu ke hrozné skále, jen o vteřinu se opozdila do zavření kamenných mass, a šílena strachem vrhla se na skálu, oči plny jsou děsu a ucho naslouchá, naslouchá, aby aspoň zastěnání, aspoň nějaký hlásek života drahého dítěte zachytilo. Marno, marno! Ani zvuku neslyšet — vše ticho, mrtvo, co s dítětem opuštěným pro bídný mamon v tajemné hloubi skály se bylo stalo, nikdo netuší. Umělec velmi šťastně rozřešil svůj umělecký úkol; položil hlavní váhu přirozeně na vymalování duševního stavu potrestané matky, ale podložil tu bolestnou scénu drobným, velmi milým a měkkým detailem, zobraziv i to robě hravé a broukavé, které si tam dole ve skále docela pěkně libuje, nemajíc ani tušení o zoufalém nářku své matky nahoře.

ELLEN KEY.

ŽENA XX. VĚKU.

Muj ideální obraz o ženě na sklonku XX. věku je, že ona bude bytostí hlubokých protiv, které dospěly harmonie; objevuje se mně jako velká mnohotvárnost a při tom pevně ucelená jednota; dokonale propracovaný tvor kulturní a při tom povaha původní; silně vyhraněná, lidská individualita a plné projevení nejhlubší ženskosti. Tato žena bude chápat opravdovost práce vědecké, přísného hledání pravdy, svobodného myšlení, uměleckého tvoření. Pochopí nutnost zákonů přírodních a průběhu vývojového; bude mít cit solidárnosti a cit pro zájmy společenské. Vědouc víc a myslíc jasněji nežli žena přítomnosti, je i spravedlivější; jsouc silnější, je i lepší; jsouc moudřejší, je i mírnější. Umí vidět ve velkých obrysech, umí vidět v souvislosti; při tom ztrácí jisté předsudky, které dnes ještě nazývají se cnostmi. Onať je stále tou, která formuje mravy. Ale při tom nehledá opory společenských obvyklostech (v sociální konvenci), nýbrž v zákonech své vlastní bytosti. Má odvahu myslet svými vlastními myšlénkami, a má odvahu zkoumat nové myšlénky své doby. Odvažuje se mít a vyznávat city, které dnes potlačuje a zatajuje. Naprostá svoboda pohybu a všestranný osobní rozvoj umožňují jí smělé pokusy života, energické úsilí o existenci, která bude státi na stejném stupni s jejím vlastním „já"; a bude umět nalézat takovou existenci pudem bezpečnějším nežli teď. Umí intensivněji se těšit ze všech radostí prostých a blízko ležících, nežli dovede žena dnešní doby. Tak zmohutní životní cit u nové ženy, zkušenost její se prohloubí, rozvinou a zjemní se její duševní život, její požadavky krásy, její smysly. Ona bude velice sensitivní, s velmi rychlými vibracemi duševními, a proto bude moci mnohem více požívat a také mnohem více trpět, nežli dovedou lidé doby přítomné.

Vším tím poskytne žena XX. věku nové hodnoty životu společenskému i umění, vědě i literatuře. Ale největším jejím významem osvětovým

STANISLAV SUCHARDA.
POKLAD.

postarce i tehdy to, že bude lidstvo od nebezpečí nadkultury ochraňovat vším tím, co v její bytosti je záhadné a s přírodou spoutané, plné tuchy a podnětné. Věděním zúrodní to, čeho nelze věděti, logikou zúrodní cit, skutečností možnosti, rozborem intuici. Vzrůstu duše bude žena napomáhat především, kdežto muž vzrůstu inteligence; ona má rozšiřovat oblast tušení, on pole rozumu; ona má uskutečňovat lásku, on spravedlnost.

Žena dvacátého věku nejen se mnohému naučí, nýbrž i zapomene mnoho, jmenovitě mnoho z dnešních pošetilostí ženských i protiženských.

Veškerou bytostí svou bude chtít štěstí lásky. Je cudná, nikoli z chladnosti, nýbrž z vášně. Je vznešená, ne proto, že by byla bledničkovitá, nýbrž proto, že je plnokrevná. Je smyslná, poněvadž je produševnělá, a je pravdivá, protože je hrdá. Vyžaduje lásku velikou, poněvadž sama umí milovat láskou ještě větší. Problem erotický nabude jejím zjemnělým idealismem veliké složitosti a zhusta bude nerozluštitelný. Za to štěstí, které bude uštědřovat a pociťovat, je bohatší, hlubší a trvalejší nežli něco jiného, co dotud zváno bylo štěstím. Leckterý rys, jenž náleží dnešní manželce a matce, pravděpodobně bude ženě dvacátého věku chybět. Ona zůstane stále milenkou a jen tak bude se stávat matkou. Těžkému a krásnému umění, být milenkou a matkou zároveň, věnuje své nejušlechtilejší a nejlepší síly; jejími pobožnostmi bude, aby připravovala blaženství života. Poněvadž zná a oceňuje duševní i tělesné předpoklady zdraví a krásy, bude si volit otce svých dětí jasnějším zrakem a hlubším citem odpovědnosti nežli nyní; bude rodit i vychovávat zdravé a krásné lidi, a sama bude mít větší půvab i delší mladost nežli ženy doby nynější. Celý svůj život bude se líbit, poněvadž stále bude bytí vykrašlovat. Ale bude se líbit jen tím, že v každém věku svém bude pořád zcela svá; a svou nepomíjející mladost, svou nejvyšší krásu odhaluje jen a jedině tomu, koho miluje. Ona ví, že kouzlo duševní je nejhlubší, a z bohatství své bytosti nabírá věčnou obnovu toho kouzla, bez přestání neočekávané a do nekonečna odstiňované projevy své osobité půvabnosti. Pouhou svou přítomností ruší tlak formy a návyku a vytváří měnivé, vlastní její vznešeností zušlechtěné tvary spolužití v rodině, na veřejnosti a ve společnosti. Pravděpodobně bude mluvit méně, nežli žena přítomnosti, ale mlčení její a usmívání je výmluvnější. Sděluje své myšlenky a city vždy bezprostředně a vždy s mírou; odlišovaně a neproměnitelně, z vlastního popudu a vybraně. Bytost její vytryskává volně a svěže jako proud bystřiny, ale jako tento vázána pevným, vnitřním rytmem. Ať se pustí sebe dále — v opojení radosti, v běsnění něžnosti, v opilosti štěstí nebo ve vášni bolesti — nikdy přece neztrácí sebe samé. Ona je souhrnem mnoha žen a přece vždy žena jediná, ať si hraje či se usmívá, nebo ať trpí a přec se usmívá; ať si září zdravotou či krvácí smrtelnými ranami, ať ji naplňuje a z ní vyzařuje klid či nervové napjetí, jásot či slzy, slunce či noc, chladno či zář.

Žena dvacátého věku už je zde, v mužových snech o ženě, neboť žena formuje se dle snu mužových. Mužův moderní ideál o ženě není žena zmužštěná, muži podobná, nýbrž všestranně vyvinuté zjevení ženskosti. Nový tento ideál ženy už tu a tam prokmitl, nejen v naší době, nýbrž v zašlých stoletích. Ve středověku psala ta žena dopisy Héloisiny, v renesanci maloval ji Leonardo jako Monu Lisu, a ve století 18. mívala svůj salon jako mademoiselle Lespinasse. V našem století jako Elizabeth Browning básnila písně lásky; jako Eleonora Duse vystoupila na divadlo — a jako v drahokamu je bytost její charakterisována slovem básnikovým, jímž shrnuta byla osobnost Ráhelčina: Tichá a pohnutá.

SKIZA.

Bylo to o žních. Na polích praskalo obilí, padalo a nebylo rukou, jež by je sklidily.

Potkal jsem starého výměnkáře. Šoural se bídně, chvílemi se stavěl, aby nabral dechu. Kam že jde? Že do vesnice, k synovi, aby jim to tady pomohl sklidit. Muž je na vojně a ženská na všecko sama. A ta chasa je darebná, nic se člověk spolehnout nemůže! K tomu má ještě maličké, sotva po něm vstala. Ale nutí se — jaká pomoc! Tak, tak!

A šoural se dále. Chodil tak od syna k synovi (měl čtyři) a někdy k dceři, kde bylo třeba. To byl jeho odpočinek na stará kolena. —

Když jsem přišel do vsi, byl tam shon zrovna u statku, odkud byl výměnkář, kterého jsem potkal. Ženských kupa. Že prý mladá najednou padla a tolik krve z ní vyšlo. Teď leží jako zabitá. Kdepak taky, muže jí vzali na vojnu — kdež to může zastat.

Bídné to bylo s ní, bídné. V neděli povídali, že až mlátí z posledního. Pro muže musili „delegrafírovat".

Tak jsem o tom přemýšlel, když najednou slyším: rány na buben a veselý pochod. Co je? To prý veteráni mají nějakou slávu.

Ano, šli hrdi, vojenským krokem, pyšníce se svými záslužnými penízi. Zahrčel kočár. To jela naše honorace. Německý povel, zrovna vojenský, zavzněl a všechny hlavy se otočily rázem směrem ke kočáru. Vojenské pozdravy. Bum, bum! Bodře zněl Radeckého pochod a v slávě si vykračovali naší ulopocenou vesničkou veteráni, ulopocení tatíci zrovna z těch statků a chaloupek, na něž hleděli teď trochu s vysoka, kde sebrali poslední groš — na parádu. Ženy stály přede vraty a chválily si to, jaká je to hezká věc ti veteráni.

A zatím dodýchávala žena, jež měla muže na vojně, protože to na ni všecko zbylo samotnou. Zatím kdesi daleko honili jejich syny po polích do úpadu, snad mnohý zrovna teď ležel ve vojenské nemocnici, snad mnohého již pochovali a zpráva dojde, až dá-li Pánbůh, pozítří.

■

A na to jsem si taky vzpomněl ondy, když bylo u nás muzika. Ti naši chlapci, samá vojenská čepice; chystali se „narukovat“. Vyváděli jen což. Bratřili se s těmi, co letos přišli z vojny; a ti samá němčina, samá vojna. Jeden docela i česky tam zapomněl, teprve tady se mu jazyk oblomoval. A mnohého z nich jsem znal — tichého chasníka: karet se ne dotknul, nikdy na něj nic slyšet nebylo a teď — hanba povídat.

Ale naše veteránské parády jsou vždy stejně skvělé.

Z. Ed.

HJALMAR SÖDERBERG.

DEŠŤ.

Zas je tu jeseň a tmavé dny, a slunce se ukrývá do nejzasmušilejšího kouta prostoru, aby ho nikdo neviděl, jak v poslední době zbledlo a sestárlo a zhubenělo.

Ale zatím co vítr hvízdá skulinami okenními a liják pleská do okapu, a tam dole na ulici vyje promoklý pes u zavřených vrat, a nežli dohoří v našich kachlových kamnech první podzimní plápoly, povím vám pohádku o dešti:

Tedy poslouchejte:

Milý Pámbu před nějakou dobou tolik se rozhněval na špatnost lidskou, až se rozhodl lidi potrestat tím, že je zkazí ještě víc.

Nejraději by je byl všechny šmahem v nové potopě světa postápěl.

Ale, bohužel, byl slíbil jedenkrát v sentimentální chvilce Noemu, že už toho nikdy neudělá.

„Poslyš, příteli!“ povídal proto jednoho dne čertu. „Ty nejsi dojista světcem, ale míváš leckdy dobré myšlenky, a dá se s tebou mudrovat. Lidé jsou zlí a polepšit se nechtějí. Trpělivost moje, která nemá hranic, už mi došla, a já se rozhodl potrestat je tím, že je zkazím ještě víc. Doufám totiž, že se pak všichni zahubí na vzájem a sebe taky. Připadá mi, jako by naše zájmy, jinak oddělené takovými propastmi, zde mohly najít bod společného styku. Jakou radu máš pro mne?“

Čert hryzal si přemítavě koneček svého ohonu.

„Hospodine!“ odpověděl konečně. „Moudrost tvá je právě tak veliká, jako tvá dobrota. Statistika ukazuje, že největší počet zločinů bývá spáchán na podzim, když jsou dnové zasmušilí a nebe šedivé, a země leží zahalena deštěm a mhou.“

Milý Pámbu dlouho dumal o těchto slovech.

„Rozumím,“ povídal konečně. „Tvá rada je dobrá a poslechnu jí. Máš pěkné vlohy, milý příteli, ale měl bys jich lépe užívat.“

A milý Pámbu povídal sám k sobě:

„Od té chvilky bez přestání pořád trvej dešť. Mraky se nerozestoupněte, mlha se nepozdvihni, sluněčko nevysvitni. A budiž pošmourno a šedivo až do skonání všech dnů!“

I stalo se.

Deštníkáři a fabrikanti galoší s počátku se radovali, ale netrvalo dlouho a i jim zmrznul úsměv na rtech. Neboť lidé právě nevědí, jaký význam krásné počasí pro ně má, dokud ho nějaký čas nepohřeší. Veselí ztěžkomyslněli; těžkomyslní upadali v šílenství a věšeli se dlouhými řadami, nebo shromažďovali se, aby konali schůze. Brzy přestal kde kdo pracovat, nouze nastala veliká. Zločinů přibývalo stupnicí budící závrať, kriminály byly přeplněny, blázince postačovaly jen pro chytré. Živých ubývalo a bydliště jejich stála opuštěna. Uložen trest smrti na sebevraždu — nic naplat.

Lidstvo, které po tolik věků snívalo a básnívalo o věčném jaře, kráčelo vstříc svým posledním dnům věčnou jesení.

Den za dnem pokračoval zmar. Rozsáhlá území ležela úhorem, města se rozsypávala. Na náměstích sbíhali se v houfech psi a vyli. Ale po ulicích chodil dům do domu starý kulhavý muž, s pytlem na zádech a sbíral duše. A každého večera s plným pytlem kulhal se k domovu.

Ale jednoho večera k domovu se nekulhal.

Místo toho šel k bráně nebeské a rovnou k trůnu milého Pánaboha. Stanul tam a poklonil se a povídá: „Hospodine, sestárnul jsi v poslední době. Oba jsme sestárli, a tím to, že je nám oběma tak nudno. Ach, Pane, špatná byla rada, kterou jsem ti dal. Hříchy, které mne zajímají, potřebujou občas trochu slunka, aby se mohly dařit. Hleď sem, bídného hadrníka jsi udělal ze mne!“

A s těmi slovy mrštil svým špinavým pytlem na stupně trůnu tak prudce, až se zádrh uvolnil a dušičky se vytřepetaly. Nebyly však černé, nýbrž šedivé.

„To jsou duše posledních lidí,“ povídal čert. „Dávám ti je darem, Hospodine! Ale chraň se jich použít, až ti přijde úmysl stvořit zase nový svět!“

*

Vítr hvízdá skulinami okenními a dešť pleská do okapu a je pohádky konec. Kdo jí neporozuměl, ať se potěší tím, že zejtra bude zas hezky.

XXX

* Z nedopsaného románu Maxima Gorkého: „Nebojte se, nekřičte! Život je přece krásný! Přišel jsem od samého spoda, ze dna života, odtamtud, kde vládne temnota a hrůza, kde je člověk jenom polozvířetem, kde je život jen lopotou pro kus chleba... Tam teče život pomalu, tmavými proudy, ale i tam svítí perly velkodušnosti, ducha a hrdinnosti, i tam žijou krása a láska. Všude, kde

je člověk, je i dobro. V malíčkých drobtech, v nepatrných zárodcích třeba, ale je tu přece. A tyto zárodky nezahynou; porostou a vydají plody života. Draze vykoupil jsem si právo, abych v to směl věřit, ale mám je pro celý život. Tím získal jsem ještě jiného práva, totiž práva žádat, abyste i vy tak věřili jako já, neboť já jsem pravý hlas života, zoufalý výkřik těch, kdož zůstali tam dole a mne vyslali k vám, hlásat jejich trápení. I oni chtějí vzhůru, výš, k sebevědomí, ke světlu a svobodě.“

* „Internacionalism, nebo abych užil slova vyššího, šíření přátelských citů mezi národy, je nejnaléhavější povinností, která leží před námi v novém století. Rozptylovat nevědomost a nepochopování, kteréž dnes skoro znemožňují obyvatelům jedné země, utvořit si nepředpojatý úsudek o skutcích obyvatelstva země druhé, znamená podporovat internacionalism, a tento cíl musí být sledován ne jedním způsobem, nýbrž všemi způsoby. Zejména je důležité, aby toto dobré dílo bylo podnikáno mezi mládeží. Staří už vyrostli uprostřed předsudků, které se už tvrdě spekly a v mnoha případech nemohou být odčiněny nebo zmírněny zrovna tak, jako nemůžete šimráním odejmout nebo jinak upravit želvě pancíř. Ti staří nemohou se ani přiučit cizí řeči, ani se přizpůsobit cizímu způsobu myšlení, ani pochopovat okolí cizincovo, ale nové pokolení, které vzniká v našich školách, poskytuje plastičtější materiál, na němž lze pracovat. U nich je možno posilňovat více méně skryté přání bratrské jednoty. (Z anglického časopisu.)

× × × ×

* V tomto čísle dokončena je studie prof. dra Fr. Krejčího o filosofii dra Augustina Smetany. Upozorňujeme čtenáře, že vyjde ve zvláštním otisku v naší sbírce drobnějších spisků a brožur, nazvané „Knihovnička Času“.

* Paní K. Welsová-Slavíková, jejíž interesantní, umělecky zachycované obrázky ze slovácké vesnice jsme v tomto listě uveřejnili (a ještě leccos zajímavého přineseme), otiskuje delší studii téhož rázu (Lidové hovory) v novém ročníku „Květů“. V pod titulku studie čteme, že paní spisovatelka hodlá povědět jakési „slovo k umělcům“. Počkáme si na ně, jistě uslyšíme něco pozoru zasluhujícího.

* Náš pokus, přinášet vybrané ilustrace opravdu uměleckých výtvarných děl a podávat k nim návody, kterak se na ně s uměleckým požitkem a prospěchem dívat, došel následování v „nedělní besídce“ Práva lidu. Těšilo by nás, kdyby i jiné listy, rozšířenější a bohatší se ujaly této úlohy, o niž dlouhou dobu se nikdo u nás nestaral, ač ji zrovna bolestně bylo třeba plnit, i v zájmu čtenářů, i v zájmu domácího výtvarného umění.

× × × ×

* Zemřel polský spisovatel Bronislaw Grabowski, který znám byl u nás svými sympatiemi k české literatuře, jmenovitě ke tvorbě Vrchlického. Zasahoval nešťastně a ovšem marně i do domácích poměrů našich, mentoruje zejména docela neoprávněně mladší literární generaci, která se postavila proti Vrchlickému.

* Jiráskův román „Psohlavci“ vydán v krásné úpravě u Otty s uměleckou výzdobou M. Alšovou. Mistr nakreslil do knihy osm kartonů, titulní list a třicet iniciálek. Cena knihy 8 K.

* V Německu vyšel román (Die Godlschilds) od knížete Wrede, který obírá se historií židovské rodiny české a stopuje vývoj její ve třech pokoleních.

* V malých českých městech, kde je knihkupectví, doporučovalo by se zařízení, o němž se dočítáme v německém listě. Kdesi v německém městečku zařídil knihkupec čítárnu, kde vykládá časopisy literární a umělecké, jaké v obyčejných spolkových čítárnách obyčejně nebývají; občas pořádá v čítárně čtenářské večery, recitace z nových knih, k čemuž zve jejich autory, malé výstavky. Za používání čítárny, zařízené docela prostě, ale vlídně, platí se čtvrtletně půl druhé marky.

* Scipio Sighele položil si ve zvláštní studii otázku „může-li massa vůbec umění rozumět a je posuzovat? Náleží hlas lidu k takovým rozsudkům, proti nimž nelze podat odvolání a které vítězí svou pravdou? Či naopak, jak mnozí tvrdí, umění líbící se davu není vůbec uměním nebo aspoň uměním méně cenným?“ Sighele tu zastává stanovisko, že massa v porovnání s jednotlivcem stojí na nižším, podřízenějším stupni po stránce mravní a rozumové a dochází divného závěru: „Umělec může se ovšem opřít soudu massy soudobé, ale ne soudu svých potomků. Může ovšem pohrdat massou, v níž žije, ale ne massou, která po něm přijde. Není a nemůže být na světě jiného měřítka (kriteria) pro kterýkoli intelektuální způsob sdělování, nežli souhlas většiny. Tento souhlas může si přijít třeba pomalu a v daleké budoucnosti, byť i bezprostředně, vždy však vyjadřuje se jím souhrnný úsudek massy. Nikdo nemůže se dovolávat, že je genius, neuznají-li ho za genia jeho potomci... V oboru umění a vědy panuje soustava hlasování lidu. Usnesení lidu je tím poctivější a svědomitější, poněvadž jsouc vysloveno potomstvem, vylučuje každé podezření podplacenosti a závislosti na cizím vlivu.“

* O tom, co čte německý dělník, uspořádali si nedávno v říši německé obligátní anketu. Shledalo se, že nejraději čte knihy přírodopisné, spisy obírající se kulturou a vývojem ducha lidského. Nejvíc zajímá se o darwinism; v čele všech spisovatelů jím hledaných stojí Darwin a Haeckel, pak spisovatelé knih o stvoření světa, o člověku a jeho plemenech atd. Z klassické krásné literatury čten nejvíc Heine, pak Goethe (hlavně Faust), Schiller. Ovšem vedle nich a nad ně hltány knihy moderních autorů, třeba i bez literární ceny; z nich nejvíc čteni Zola, Verne, Marlittová, Spielhagen, Hauptmann, B. Suttnerová, Sudermann, Tolstoj. V poznámkách zemřelého L. Jacobowského k výsledku ankety čteme: „Mýlíme se, domnívajíce se, že politický zájem dělníkův pohlcuje mnoho politických knih a brožur. I silně aktuální otázka politická málo dráždí dělníka, aby si vypůjčoval ze spolkové knihovny příslušnou literaturu. Zdá se, že časopisy a spolkové přednášky u něho dostatečně tento zájem ukájejí. Nejsilnější zájem přináší německý dělník vstříc darwinistickému názoru světovému.“

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 20. ledna 1901 Číslo 17.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma

Zemřelý VÁCLAV JINDRA.

LEJČAROVA OBAVA.

(Obrázek pošumavský.)

I.

Velice se podivil mistr Velíšek, vida vcházeti starého výminkaře Lejčara do své dílny.

Přišel zapjat v starém odřeném zimníku až po krk, jejž měl otočen několikráte vlněným šátkem, ač byl krásný, jarní den na sklonku dubna.

Pozdraviv, rozkašlal se těžkým, dušným kašlem.

Dlouho to trvalo, nežli se utišil.

Pak utřel si rukávem zaslzené oči a obrátil se k mistrovi, jenž tu stál, drže v ruce ještě rozjetý hoblík.

„Mistře, já bych tě o něco prosil“ ...

Hlas jeho zněl nějak neobyčejně vážně.

„Sedněte, pantáto ... Co pak potřebujete?“

Neusednuv však, pokračoval starý Lejčar ještě vážněji.

„Potřebuju rakev!“ pravil, dívaje se mistrovi zkoumavě do tváře, jakoby byl zvědav, co tomu řekne.

„Rakev? — I jo, udělám — udělám ... Ale komu, pantáto? Vždyť ani nevím, že by vám někdo umřel?“ ...

Stařec zvedl hlavu zapadlou v ramenou, narovnal se co mohl a vyhrkl:

„Komu?! — Mně!“

„Cože? Vám? Rakev?“

Mistr myslel, že se přeslechl.

„Mně, ano mně!“ opakoval zhurta starý.

„Ale pantáto — co to mluvíte? — Kdo by to řek', že vy ještě jste takový šibal! ... hehehe ...“

„Ne, ne, ne — mně není do špásu. Povídám ti, Francku, ještě jednou, chceš-li mi udělat rakev! Nechceš-li — s Pánembohem ... Udělá jiný. Za peníze všude hrach na mise!“

Tu Velíšek nemyslel nic jinak, než že starý na rozumu se popletl.

„Nemluvte tak, pantáto! Vždyť já vám ji udělám — s radostí ... Kam byste chodil jinam?! — Ale co tomu řeknou lidé? Nač ji chcete? Přece ne pro sebe, když jste ještě — chvála Pánubohu! — zdráv?! Co s ní budete dělat?“

„No, řeknu ti to — proč ne? — Když syn nemá studu, proč bych já se styděl?! Chci ji pro sebe, tu rakev, protože mám strach, že mladí, až umru, pochovali by mne bez ni ... Kus nějakého hadru — zavázali by mne do něho — ó, já to vím! já to vím! Kdybys je znal, jak se mnou dělají! Oni by se neštítili pochovat mne jako hovado — s odpuštěním jako hovado! .. Mlč, mlč — neříkej nic, Francku ... Dnes je všecko možné. Nevíš, neslyšel's o tom, jak starému Pánkovi v Kojčíně syn zazdil dvéře, protože si nevyjednal, že smí choditi síní do nich? jejich síní? a jak ho, když umřel, musili oknem v rakvi vyndavat? — Ó, ta čeládka nezdárná! Ty děti bezbožné! — — Ale já je naučím! Koupím si rakev, dám do komory, kde mám svůj výminečný koutek a nesmějí na ni ani sáhnout! ... A až umřu, musejí mne pochovat, jak se na křesťana sluší!“

Velíšek už neodporoval.

Ano, udělá mu ji. Pěknou rakev, hezkou rakev ... Dubovou, bronzovanou ... Bude se blyštět až radost!

Smluvili se o ceně. Lejčar třesoucími se prsty vyplatil peníze napřed.

„Ať je však brzy!“ přikazoval, bera si beranici se zaprášené židle.

Ve dveřích se zastavil a chytil se za hlavu.

„Vždyť jsme, Francku, zapomněli na míru!“

„Není třeba, pantáto“, ukonejšil ho mistr. „to já trefím již podle oka ... Jen jděte s Pánembohem. Zítra na večer vám ji pošlu ...“

II.

Velíšek splnil své slovo.

Druhého dne byla rakev hotova.

Bylo již k večeru, když ji učedník vezl na trakaři do Lejčarovic chalupy.

Lidé vraceli se s polí, ze všech stran ozýval se dobrácky hovořivý zpěv plužních koleček a vážný, pochmúrný rachot kol. V to mísily se bezpočetné hlasy mužů a žen, dětí a husí ...

Cesta byla kamenitá. Rakev zaduněla pokaždé, když trakař vjel na kámen.

Chodci se zastavovali, aby popatřili, co to „bubnuje“.

„A rakev?! — Komu to vezeš, chlapče?“

„Starému Lejčarovi“, odpovídal učedník na všecky strany, nezastavuje se.

„Starému Lejčarovi?!“

„Podívejme se!“

„Marjá svatá — dyť já ani neslyšela, že by byl umřel!“

„To je u Boha, co se to jen s ním tak najednou stalo!“

„No, tak se přece mladí dočkali... Vida, vida...“

„Prosím vás, starý člověk — — Zhasne, jako když foukne...“

„Ale hodinku?! Slyšeli jste někdo, že by mu byli zvonili hodinku?“

V tom se chlapec zastavil, aby si odpočinul, a věc se objasnila.

Následek toho byl, že když pak učedník vjížděl do dvorku Lejčarovic chalupy, tísnil se před vraty zástup zvědavců všeho druhu: oráči ve „faldovkách“, bílých od přischlého bláta, ženy a holky, mající ruce složeny pod plnýma prsoma, děti obojího pohlaví, škrabající se na zeď...

Starý Lejčar zaslechnuv „bubnování“, vyšel ven.

„Tak už jsi tady?... No, dobře, dobře...“

Přikročil ku trakaři, aby si práci prohlédl. Rakev byla dle úmluvy dubová, stříbrně bronzovaná, zlatý křížek s Kristem na víku.

„No — ujde, ujde... Jen aby nebyla malá!“

V koutě stála sáhovka, které užíval dříve, dokud ještě zedničil. Vzal ji, změřil se, potom rakev.

„Hm — míru má dobrou“, zabručel pak, přešlapuje s místa na místo. V tom spatřil zvědavce, tlačící se na vratech.

„Co vy —?! Táhněte po svých!“

Pln hněvu, hubuje a nadávaje, zavřel vrata.

Tlupa hučíc a smějíc se, zůstala za nimi. Kluci však vylezli na zeď a poulili dále vyjevené oči do dvorku.

Obrátil se k učedníkovi:

„Pomoz mi ji donést do komory!“

Mladý Lejčar stál však ve dveřích, bledý jako stěna, oči podběhlé, třesa se po celém těle.

„Kruci, dědku...!“ řičel, mávaje zaťatými pěstmi, „dejte to pryč!... pryč!... sice!... Takovou věc do mého stavení! Kluku, odvezeš to hned — hned! V tu ránu to odvez!“

Vrátka nemohla odolati tlaku zvědavé tlupy, jež té chvíle toužíc viděti oba Lejčary v jejich rozsápanosti, vší silou nalehla na ně: vyvalila se — —

Toho použil učedník a ujel s prázdným trakařem za všeobecného veselí diváků...

Na dvorku Lejčarovic chalupy rozpoutala se pak bouře neslýchaná v tomto tichém koutku vsi: na jedné straně starý — na druhé mladý se ženou a dětmi... Nadávky, vřískot, kletby, pláč zněly tu dlouho do pozdního večera. Naposled i starostu zavolali mladí... Ale se starým nebylo pořízení. Konečně starosta rozhodl, aby mu povolili dáti rakev do komory, když má na ni právo: ale aby hned zítra podali naň žalobu! Ať to soud rozhodne!

Ano, soud! Soud to rozhodne!

III.

Mnoho rozepří z Cehnic rozsuzoval už okresní soud v Strakonicích (Cehnice bývaly vyhlášenou obcí sudičů), ale případ Lejčarových zastiňoval všecky svou neobyčejností. Spor tak zajímavý, tak podivný a sensační nebyl tam dosud rozsouzen. Adjunkt Kovář, jemuž byla věc tato přidělena, nevěděl si rady. Na jedné straně starý Lejčar se svým zákonitým právem, používati až do své smrti komory spolu s mladými (mohl si tam dáti i svoji rakev); na druhé mladí, jejichž protestům nemohl nepřiznati oprávněnosti. Zvláště Lejčarová, nevěsta, dělala boží dopuštění. Nechutná jí nic jíst, co ta rakev je v komoře, cítí všude tu „umrlčinu“, po celém stavení... Kdyby to tak mělo zůstat, přivedlo by ji to do hrobu! A jsou tu děti! Tři malé nezaopatřené děti! Největšímu je třináct let! — Ach ti chudáci! Ubozí mučedníčkové! Na síň se to bojí vyjít i ve dne. A v noci — za nic by nevyšli! Celé noci se musí u nich svítiti.... A což když je třeba pro něco poslat večer? Ke kupci na příklad? Musí ona sama, matka nebo tatík...

Adjunkt pln rozpaků učinil starému Lejčarovi návrh, aby tedy tu rakev odstranil, když ... Ale stařec nepovolil. Neústupně stál na svém...

Konečně přišel adjunkt na dobrou myšlenku: ať tedy rakev zůstane tam, kde je, ale starý ji musí něčím — nějakým plátnem přikrýti tak, aby nebylo viděti toho „umrlčího“ nátěru!

S tím rozvaděné strany propustil.

Co dělati ještě?...

A tak měl starý Lejčar, vrátiv se domů, práci... Koupil pytle, rozstříhal je a ušil z nich na svou rakev veliký příkrov, kterým ji pečlivě zastřel.

Dokončiv své dílo, sedl si na ni, jako na trůn po dlouhém zápase dobytý.

Oddychoval, lapal těžce vzduch a v prsou hrčelo mu jako ve starých hodinách.

„Jo, jo... Dobře je, dokud ještě sedím na truhle: ale až budu v truhle!“

Sklonil hlavu do dlaní.

„Aaaa — bude lépe!“ zahučel po chvíli a hladě rakev, vzdychl si: „No, počkej — hnedle se mne dočkáš...“

IV.

Stalo se však, čeho se starý Lejčar nenadál.

Den míjel po dni, měsíc po měsíci, nemoc byla stále horší a nesnesitelnější — ale smrt nešla a nešla . . .

Rakev musila čekati.

Aby nepřekážela v komoře nadarmo, udělal si z ní spižírnu. Ukládal v ní chléb, mouku, krupici . . . Lahvička s „hořčákem“ nikdy v ní nechyběla. Dělal mu dobře, když ho nejvíce dusilo . . .

Nikomu, kdo ho přišel navštívit, jí neukázal. Jedině starému Boudovi, jenž našel ho jednou v dobré hodince. Mluvili o leccems — Bouda však stále jakoby poslouchal jen jedním uchem. Bylo viděti, že má něco na srdci. Konečně, když už s večerem se zvedl a Lejčar ho vyprovázel síní, dodávaje si kuráže, nesměle se naň obrátil: „Víš, Vojto — já bych *ji* rád viděl!“ Slůvko „ji“ řekl s tajeplným důrazem.

Starý Lejčar mu neodolal. Zavedl ho do komory, sňal pokrývku — a jak sem měsíc nizounkým oknem svítil — třpytila se před nimi jako stříbrná . . .

Dlouho stáli oba v zamyšlení před ní, hlavy na prsa schýleny.

Konečně se ozval Bouda:

„Ani nevíš, že pan farář o *ní* také ví . . . Řekl, že prý jsi jako . . . jako Karel Veliký, císař — ten prý měl také truhlu za živa . . .“

A rozesmál se. Oba se rozesmáli . . .

Konečně nemoc dostoupila vrcholu. Starý Lejčar na dobro ulehl.

Nastaly tu bezesné noci, nekonečné a plné bolestí, neustálého kašle a dušení, ztrpčované tvrdými výčitkami a stesky mladých, naříkajících si na to soužení, co s ním mají, na ten kříž, jejž Pánbůh na ně seslal . . .

A když tak ležel, přišlo mu někdy do hlavy: což aby ti teď tak tu truhlu vzali! Ležíš, budou myslet, že se o tom nedovíš!

Pot studený vyrazil mu po celém těle. Ač byl už velice sláb, nohy mu počínaly otékati — vstal v noci, a vida, že všichni spí, otevřel tiše dvéře a opatrně kráčeje síní, otevřel komoru a hmatal, hmatal, chvěje se obavou, ve známém koutě . . . Oddechnul si, našed rakev na starém místě a vrátil se nepozorovaně, zatínaje při tom zuby, aby se neprozradil vzdechem nebo zakašláním . . .

Jednoho rána zbudivše se mladí, zůstali bez sebe překvapením.

Postel „dědkova“ byla prázdná!

V úžasu dívali se na sebe Lejčar se ženou. Děti daly se strachy do pláče . . .

Pak počalo hledání.

Myslili, že vyšel snad ven a někde na dvoře upadl. Ale nikde nic, tu nic — „dědek“ nikde.

Konečně si povšimli pootevřených dveří do komory. Vešli tam: „dědek“ leží jako mrtvý na zemi — rakev bez pokrývky, otevřena, jakoby se tam měl nebožtík ukládat . . .

Byl v bezvědomí a neprobudil se z něho už. Ještě ležel tři dni, ve kterých mu nohy náramně otekly. Třetího dne odpoledne skonal . . .

„Bože! tak oteklé nohy jsem přece jaktěživa neviděla!“ divila se potom stará Kačena, kterou všude po vsi k nebožtíkům brali, když ho dávali do rakve. „Jako bochníky!“

A prohlížejíc si rakev (zůstala tak, jak si ji starý sám otevřel) dodala: „Tak přece jsi se ho dočkala! Ani už nepamatuju — jak pak tu dlouho stála?“

„Po jaru budou tři roky“, odpověděla Lejčarka.

„Panenko Marja! To byla doba!“ spráskla ruce Kačena, chtějíc zalichotiti se hospodyni, jež tu stála s tváří mučennice . . . .

Otevřeným oknem vál do komory ostrý prosincový vzduch a slyšeti bylo stříbrný hlas zvonku s kapličky.

To bylo v pátek . . . A v neděli ráno přede mší byl pohřeb.

Ves bělala se sněhem a mráz byl neobyčejně tuhý.

Lidé vyhlíželi z oken, zastavovali se na silnici, aby viděli, až pojedou s „funusem“.

Konečně jeli: napřed kluci s křížkem, za nimi Jáchouc bryčka s rakví (starý Lejčar vyjednal si to už před dvěma roky se sedlákem), za ní pozůstalí, mezi nimiž mladý Lejčar kráčel s hlavou vztyčenou, ohlížeje se na všechny strany, jakoby chtěl říci: „Už ho vezeme!“

Kde kdo — všichni dívali se na rakev.

„Vida, to je ona!“

„Tak — to je tedy ta —?“

„Hezká rakev, pěkná rakev —“

„Dej mu Pánbůh nebe: ten na to vyzrál, starý Lejčar!“

„To si myslím! Kde pak by mu mladí takovou koupili!“

A celou vsí, jak povoz po skřípajícím sněhu volně jel k Paračovu, blyštěla a třpytila se rakev starého Lejčara v plném svitu ranního slunce, jakoby radovala se s tím, jenž ležel v ní a jemuž bylo už dobře . . .

KRONIKA VÝTVARNÉHO UMĚNÍ.

O třech věcech chci stručně promluvit: o neodpustitelné hříšnosti vánočních „uměleckých“ jarmarků Besedy Umělecké; o významu výpravy „M[illegible]sovy“ do Vídně; o [illegible] konkursu na pomník Husův v Praze.

Beseda Umělecká letošní svou výstavou připravila se o poslední špetku důvěry, že by v umě[illegible] měla [illegible] zájmy a vážné ú-

mysly s domácím výtvarnictvím. Ale připravila se o důvěru jen u lidí myslících. Co však to ostatní nemyslící obecenstvo? Zde je právě churavý bod otázky. Neboť obecenstva toho je většina, to obecenstvo nejen nemyslí, nýbrž nemá ani vzdělání; ono slepě a přímo d u v ě ř u j e Uměl. Besedě a pokládá za umění tu spoustu odsouzených škváru, jimiž nás stěny sálu u Štajgrů letos děsily. Nejen to, ono takové umění i chce a kupuje! Několikeré zlo najednou: Umělecká kultura, o niž s několika stran lopotně v Čechách usilujeme, zaráží se působením „Umělecké“ Besedy; do českých rodin rozlézá se škodný „bezcenný plevel; podporují se bídní mazalové, jimž by buď měla být dána do rukou natěračská štětka, nebo ještě raději ty ruce uraženy; ubírá se dobrým umělcům domácím i ta špetka výživy, o niž bez toho tak těžce bojujou. K tomu většina u nás mlčí: tedy tím vážnější povinnost, bít do takových jarmarků nemilosrdně, ještě prudčeji, než učinil náš kolega C-Dur.

Vítězná výprava „Manesa“ do Vídně měla všelijaké resultáty, o nichž se v našich vlasteneckých novinách zrovna nemluvilo. Povím je tedy upřímně. Předně dostalo naše obecenstvo řádný česanec od vídeňského publika za svou netečnost k letošní opravdu krásné a v Praze neobyčejné výstavě „Manesově“; Vídeňáci zahanbili naše tupokožce svým zájmem o umění mladé generace národa nepřátelského. Potom: Vídeňská kritika uměla povědět o našich mladých mnohem více a cennějších věcí, než naši Koulové a Renáty Tyršové, kteří budou pomalu leda pro smích. Dále: Ve Vídni teprv se dotvrdilo to, co už v Praze mělo se dávno vědět, že totiž vedení v českém výtvarnictví vyklouzlo už po několik let z rukou starých pánů, třeba nesmrtelných akademiků, profesorů a novopečených šlechticů a přesunulo se těžkou vahou do střediska mladých v „Manesu“. Item: že ta vídeňská vláda má přec jen oči lepší než naši smlouvající a handrkující se „mecenáši“ a umí také kupovat. A konečně: že dorozumění mezi národy znesvářenými spíš provede hrstka umělců a spisovatelů, než deset kop bezhlavých politiků s čistýma i nečistýma rukama. Je těch resultátu málo?

V konkursu na pomník Husův v Praze zvítězil mladý Ladislav Šaloun . . . ale vedle něho Říha a kdo ještě? Ti polouměleci, pološtukatéři dostali druhou a třetí cenu — nezaráží to u nás nikoho? Nechci být nespravedliv, neviděv dosud výstavy konkurujících návrhů. Ale o jedné okolnosti, pouze ciferné bych se už dnes mohl zmínit.

Hus — jaká to komplikovaná, grandiosní představa! To není pouze figura s více méně historickou tváří, s pečlivě vystudovaným krojem a nějakým pathetickým posuňkem nebo pohledem očí do nebes! Ne, ne! Toť veliký problém, nad nímž spisovateli se zaráží dech, mizí odvaha a nabíhá strach z malomoci! Hus, toť věky vydestilovaná nejlepší essence českého národa, českého ducha, zjev tak mravně vysoký a drtící, že svědomitý, myslící spisovatel s třesením vzdaluje od něho ruku, jako by se měl dopustit svatokrádeže . . .

A hle! Tu s lehkostí nevídanou zadáno do konkursu přes dvacet, snad na třicet prací sochařských . . . Co to znamená? Vyrostli ti umělci vesměs k úžasné mravní výši a velikosti Husově — či naopak strhli všichni Husa ke své malosti a maličkosti?

Dychtím spatřit odpověď na své otázky.

L. B.

NAŠE GALERIE.

Ladislav Šaloun: Odpočinek. Čtenáři, šel jsi už jistě mnohdy okolo dělníků, když odpočívali v pause polední: dlaždiče jsi viděl spát na dlažbě, železniční dělníky na náspu dráhy, nebo u vrat a na dvorech továren, na patnících a na lavičkách v sadech. Myslím, že's nikdy neprohlédl si takového člověka zevrubně. Ty sochy jsou živé, chodí a cítí — co tedy na nich zajímavého? a ostatně, kdybych se i na ně zahleděl, kdo ví, jak by mne okřikli za mé zevlování! Hle, čtenáři, zde tedy přichází umělec, který zachytil takového dělníka v hodince oddechu, a toho ti ukazuje, můžeš se dívat, jak dlouho dovedeš. A zachytil jej tak pravdivě a živě, jak se málo kdy podaří; dřív měli lidé tuze citliví pro to poděšenou frázi: zachytil prý jej tak bezohledně, tak nemilosrdně . . .

Pravý opak je pravdou! Milosrdně a pln soucitu jej umělec zobrazil, ta domnělá nemilosrdnost a bezohlednost je leda naproti citlivé společnosti, která takové věci nechce vidět, neboť tím prý se umění ponižuje! Umění má těšit, umění má předvádět věci krásné, umění má — má — Čtenáři, to vesměs vymysleli šosáci, kteří nevědí, co umění m á činit, ale vykřikujou to proto, že j i m takové umění je nepohodlné a že j i m se nehodí do škatulek a škatuliček. Na takové jalové spory se, čtenáři, nespouštěj a věř, že meze umění, meze uměleckého a neuměleckého neurčujou esthetičtí pedanti, nýbrž právě umělci, kteří pedantům na vzdor hranice živého umění v praxi pořád rozšiřujou a budou rozšiřovat.

L. Šaloun je takový pravý, znamenitý umělec. Z jeho výtvoru mluví pravda, život, duše sociálně rozpoložená a proniknutá soustrastí k duším, na jejichž věčném temném dření rozkvétá a daří se vyšší život kulturní, jehož výhody a plody m y si osvojujeme. Zadívejte se do té tváře schřadlé neustálou lopotou den co den v žáru hutě, na vpadlá prsa vysušená suchým horkem u pece, na pohled těch očí, za nimiž duše živoří, na celé to tělo polonahé a zlomené udřením — z takového n e ž i v é h o výtvoru začnete, musí začít přemýšlet o ž i v é m.

LADISLAV ŠALOUN.
ODPOČINEK.

J. M. PODHORSKÝ.

VZDĚLANCI MEZI DIVOCHY.

Mezi národopisci a anthropology opětně veliké debaty vyvolala otázka, lze-li šířiti mezi „divokými" a „polodivokými" národy vzácnější plody se stromu vzdělanosti. Nebylo na ni vždy přisvědčeno, ale když, pak obyčejně bez zkoumání nezbytných dvou otázek předchozích: v jaké míře a jak? Dokud učení Helvetiovo o samospasnosti pokroku rozumového trvalo bez otřesu, nikdo nebyl o tom v pochybnostech, že dlužno šířiti je v míře nejširší, co nejúsilněji a všemi přípustnými prostředky. Jako všem ostatním, tak také lidem divým rozumový rozvoj dle přesvědčení doby postačiti měl ke štěstí a učiniti z těch, jimž se ho dostalo, nové apoštoly blaha.

Generál Faidherbe ve své knize o Senegambii vypravuje případ, jenž jest nejlepším důkazem toho, jak zvrácený byl Helvetiův recept. Faidherbe, jako mladý kapitán, velel kdysi vojenské výpravě, jež ztrestati měla jakéhosi černošského potentáta na Slonovém pobřeží. Vystoupiv na pevninu, s nelibostí pozoroval, že jeden z domorodců, kožní nemocí zohyzděný až do odpornosti, vytrvale se zdržuje v jeho blízkosti. Faidherbe nemile nesa jeho přítomnost, obrátil se k černému poddůstojníku s dotazem, kdo to je? Ku svému největšímu překvapení dostal nejčistší frančinou odpověď od předmětu svého dotazu sama. „Kapitáne," pravil zubožený negr, „studoval jsem na lyceu Ludvíka Velikého a bývám proto krajanům Vašim tlumočníkem, když zde přistanou."

Tragika života bez vlastní viny zmařeného kladla se na prostá jeho slova. Vytržen ze svého prostředí, odvezen byl do Paříže, aby po létech byl opět vysazen v pustiny rodného břehu, stejně připraven pro život vzdělaného světa, jako neschopen pro život v otčině. Pečlivě vychovaný absolvent lycea byl soukmenovcům jenom na obtíž. Funkce tlumočníka jediným důvodem jeho existence . . .

Vychovatelé zmařili nesmyslným doktrinarismem sami účel, jehož chtěli dosáhnout. Avšak i v těch případech, kde počínali si zcela bezvadně, úsilí jejich často bylo marné.

Na loňském sjezdu osadnických sociologů Adhémard Leclère výmluvně to dokazoval, řka, že pronikavá přeměna nitra, potlačení věky vypěstěných sklonností, jsou holé nemožnosti. „Kdo věří, že opravdová přeměna může býti provedena na jednotlivci, zneuznává sílu dědičnosti. Kdo věří, že vychování jest s to, aby ji přemohlo, myslí, že šest měsíců — anebo deset let — zvítězí nad stem staletí."

Uvedeme k větám Leclèrovým z Peschela některé příklady. Austrálský cestovatel Neumayer v roce jedenašedesátém na dolením Murrayi vyptával se domorodců na podrobnosti cesty. Žádaná vysvětlení podal mu jeden z nich v bezvadné angličině, jenž nakreslil do zápisníku jeho směr cesty několika tahy, připojiv jména významnějších míst v dobře čitelném písmě. Mladý, čtyřiadvacetiletý, úplně nahý divoch, byl kdysi žákem — misijní stanice v Adelaidě.

V Sydneyi vychován domorodec jménem Bungari, na gymnasiu cenami vyznamenaný, „jenž dobře latinsky mluvil, ale potom přece z civilisace do houštin unikl a se pronesl, že mu jen tolik prospěla, by seznal bídu svoji."

Ještě zvláštnější jest případ jihoamerického Botokuda, jenž vychován byl v jedné rodině severobrasilského města Bahie. Neabsolvoval jen gymnasia jako Bungari, nýbrž i universitu, promoval na lékařské fakultě a provozoval praxi po nějaký čas ve jmenovaném městě. „Hluboká těžkomyslnost byla vždy znakem povahy jeho." Jednoho dne, jak dužiny sudu prachem naplněného, rozlétly se hráze, na kterých učitelé jeho po celá desetiletí byli pracovali: lékař vrátil se k hordě. „Teprve po létech pěstouni jeho nabyli bezpečných zpráv, že shodil šat i výchovu a nahý se svým kmenem v lesích se potuluje".

Myslím, že nemuže býti zjevu psychologicky zajímavějšího. Nechci mluviti o zpravodaji Neumayerově, ale hned Bungari, jak ten smířil poznatky svého rozumu s potřebami a rozkazy svých disposic? Jak vyšší svůj rozhled se světovým názorem kmenovců, plným vybájených hrůz nejrůznějšího druhu? Není prostě pravda, že divoch, vzdálený moderní pochybovačnosti, má blíže ke štěstí. Ten vznešeně strašlivý rys, jenž dívá se na nás se tváře vědeckých pravd, hledí na Australana s líce pranesmyslných pověr.

Jak vyrovnal se s tím vším rudý doktor onen? Třeba vyšel z jednoho z nejnižších zlomků plemene svého, byl přece příslušníkem racy poměrně vyšší. A na stezce vědění došel také dále, nežli Bungari.

U obou zvratné pudy mohly být stejně silné. U Australana snad hráze byly slabší, svody následovně mocnější, skok zpětný ne tak nesnadný. Ale u divého doktora vše, co mluvilo proti návratu, bylo sesíleno. I zvyklosti a pohodlí společenského stupně lékařova musily zde proti vzteku zděděných pudů mocný vliv svůj hodit na váhu! A přece —

Utonula sklízeň, kterou odnesl sobě ze škol Sydneye a Bahie, v bouři pudů vyvřelé z hloubek nitra, rázem a najednou jak křehká bárka v strašném orkáně? Či vracel se intellekt jejich někdy zas k útoku?

Zcela jinak ujaly se kořeny vyššího vzdělání na některých místech Afriky vlasti plemene černého, nadaného životní silou, jakou vyznamenávají se jen málo kteří národové nového světa. Smrtelný zápas boerských republik způsobil, že došly nás v tom vzhledě první podrobnější zprávy. V jižní Africe docela nejsou tak vzácni černoši vystudovavší střední školy a kapskou universitu a znalí jazyků klassických. Nevím, do které míry jsou schopni kochati se ve krásách vzdělanosti klassické, ale věrni arcirealistické povaze své a vášnivému přímo zájmu pro právo, všem Kafrům společnému, věnovali svou pozornost právě tomu poslednímu a tomu, co s nejvlastnějším tím výtvorem genia římského úzce souvisí, hospodářství a politice. Majetnictví půdy pevně drží v rukou, pomalu vnikají do voličských konstitucí kapských, zájmy jejich zastávají časopisy, černými inteligenty vedené, a dnes na nejednom místě ve službách svých mají chudé a **n e v z d ě l a n é** bělochy-Boery, jejichž duševní obzor spadá v jedno s obzorem starozákonního světa . . .

Zajisté nová a málo známá forma — otázky sociální.

Přes tuto poslední výjimku zdá se, že agronomie duchů zcela jest ve shodě se svou sestrou z oblasti fysické. Obě rozbíjejí obecné domnění o úžasné plodnosti panenské půdy. Obě dodělávají se zkušenosti, že největších výsledků schopna jest jen role delší již dobu vzdělávaná.

Věty prvé uvedli jsme doklady, skvělým potvrzením druhé jsou Japanci. Tito východoasijští Britové k evropským blížencům svým podobni jsou vzácně šťastným složením krve. Avšak předčí nad ně nejen neobyčejnou pohyblivostí, nýbrž i vstřebací schopností intellektu. Úžasně rychlá evropeisace dnešních dnů není v dějinách země tak ojedinělým zjevem. Před deseti a několika věky obdobná jí obliba ve všem, co bylo čínské, zachvátila obecenstvo její. Místa herců moderní vědy zaujímali tentokráte Konfutse, Laotse a Mencius, čínština místo angličiny a němčiny. Japanci snesli vpád čínského ducha bez škody pro svého genia.

Stane se tak i s novou vlnou, rovněž od západu, jen z větší dálky přišlou? Není příliš prudká, aby v ní nezahynuly některé z nejcennějších vlastností ostrovanů?

Mladý novinář japanský, na krátký čas mikadův ministr osvěty, nedávno důtklivě varoval, aby západní kultura s kvapem a bez změny nebyla přejímána. S ní pak nezbytný její výplod, mamon a modloslužba zlatu, zle ohrožující zničením nejnádhernější záhony v zahradě národní psychy, ono proslavené umění, kteréž dovedlo vzbuditi obdiv nejzjemnělejších duchů evropských.

Jen ještě jeden, ethnicky i místně velmi blízký případ. Nade vše pomyšlení nedostatečná příprava, kterou pro filipínské Tagaly byla třísetletá vláda španělská, postačila k tomu, aby kmen ten vydal ze sebe slavného Josefa Rizala, mučedníka za jeho svobodu, lékaře, básníka, sochaře, malíře, filologa a filosofa v životě, a co více, v smrti.

*

Ale odsuzuje systém Helvetiův, jehož důsledků nedávno ještě francouzský poslanec Porel vůči alžírským moslimům chtěl použíti, dělal bych systému tomu křivdu, kdybych neupozornil na jeho předpoklad.

Tenkráte vzdělání mělo poslání, jež vábilo k němu povahy vznešenější. Ty za radosti, jež poskytovalo, rády a s ochotou braly je na bedra. Dnes průměrných intelligentů přibylo, skutečných vzdělanců ubylo, alespoň poměrně. Ku Skalistým horám ducha hrnou se poutníci, než cílem nemnohých jsou jejich vrcholy, valný voj se zastavuje na nejnižších kopcích. Není už poslání, jež vzdělání mělo, ubylo mu vážnosti, ubylo mu vlivu.

Průměrné vzdělání kleslo dnes z většiny na prostou živnost. Ta vyžaduje sice delší přípravy, a propůjčuje proto právo na vyšší stupeň žebříku společenského, ale namnoze sama nechce ničím víc býti. Avšak právě u zámořských žáků moderních nauk je tomu namnoze jinak. Za nejlepší doklad tohoto tvrzení zrovna mnoho oplakávaný Rizal nám může posloužiti. V románě „Noli me tangere", nejkrásnějším slovesném ztělesnění uměleckých snah jeho, nejlepší podstatou ducha Helvetiova zdá se mi být posvěcena scena, již k závěrku sem kladu.

V tajemném lese rodiny Harrovy filipinský vlastenec-uskok Eliáš sedí na hrobce zakladatele její, smrtelnou kuli v prsou. Osud mu nedopřál daleko dojít ve škole rozumu, jejíž nivy v ranní kráse před ním posavád se skvěly. Pozoruje výraznou tvář chlapce Basilia, jehož mládí nijak ho bylo neuchránilo před sílivou lázní neštěstí, praví mu hlasem, který jej k hrobu vedl:

„Potom, když nikdo nepřijde, . . . budeš hrabat zde, tu najdeš mnoho zlata . . . A všecko bude Tvoje. Jdi na studie!"

Jsou drahokamy, jež získávají sousedstvím různobarvých, jsou představy, jež stávají se velikými na podstavci druhých.

Výzvu prones' člověk, jehož duše oheň plál na velikém hřbitově nadějí, jemuž říkat zvykli jsme život ještě ve chvíli, v níž poslední pouta vížící ji k zlomené lodyze mladého těla něžně rozvazovala Smrt. V jeho ústech slova ta podržela něco z onoho kouzla, kterým obestřena byla v době, kdy pokládána byla za klíč toho, co Lavisse nazval Nadějemi a Zaslíbenou zemí.

× × × ×

* Emil Holárek, náležející mezi nejzajímavější a nejosobitější mladé umělce české, dostává se právě v tyto dny péčí p. B. Kočího do veřejnosti české těžkým a rozsáhlým kusem práce. Jsou to znamenitě vyvedené reprodukce (heliogravury) padesáti kartonů jeho cyklu „Reflexe z katechismu", komponovaného r. 1895., jenž před dvěma lety na samostatné výstavě v Rudolfině vzbudil tak mocnou sensaci. Můžeme říci, že objevení se takové reprodukce takového díla u nás je neklamné znamení, že přece rosteme. O práci Holárkově promluvíme, jakmile jeho „Katechism", vydávaný zatím v sešitech (po 6 K o 5 obrazech) bude dokončen. Úvodní studii o Holárkovi, jeho zjevu, o jeho umění, pak doprovod všech 50 kartonů napsal náš spolupracovník Gamma. Rádi bychom dnes jen tolik ještě poznamenali. Hned po výstavě rudolfinské činěny se strany klerikální pokusy, markovat Holárka za umělce, pracujícího pro zájmy církevní, zejmena katolické. Z toho pošetilého domnění se pánové asi po vydání katechismu docela vyhojí. V úvodě Gammově také jim tato iluse je upřímně vzata.

× × × ×

* V Berlíně také učinili pokus s pohádkovými večery pro děti, které před nedávnem uspořádány též u nás v Praze; spojili však předčítání pohádek s promítáním obrazů skioptikem, čímž dojem na drobné posluchače značně se zvýšil.

* Pro Mascagniho už zase dělá se divoká reklama; ohlašuje se s velkým lomozem z Italie nová opera „Maškary".

* Vídeňští architekti Fellner a Hellmer měli zbudovat v Pešti nové národní divadlo. Proti tomu zdvihla se v uherském sněmu veliká bouře, jelikož to správně pokládáno za potupu domácích umělců. Uvádíme to jen proto, aby si čtenáři srovnali s tím naše české poměry.

× × × ×

* Zemřel v Praze ilustrátor „Šípů" Karel Krejčík. Tento muž nejprve zavlékal do Čech ilustrace pikantní, pak dal se za mladočeského podomka-ilustrátora do „Šípů". Přispěl značně svou sprostotou, svými obrázkovými nadávkami a urážkami k urychlení mladočeské slávy a úpadku. Ti dva, on a strana mladočeská byli sebe navzájem důstojni a sobě navzájem vděčni. „Šípy" po jeho úmrtí zahořekovaly, jak je to bolí, že jim odešel. Chápeme jejich bolest, neboť koho naleznou, jenž by K. Krejčíka jim nahradil? Zemřel člověk v jediném exempláři existující — kdo se neštítí vstoupit na jeho místo??

DĚTSKÝ KOUTEK.

MALÝ HRDINA.

Byl jedenkrát malý bubeník, kterého důstojníci měli velmi rádi. Jednoho dne vybídl jej setník, aby vypil sklenici rumu. Ale on odpověděl: „Zdržuji se všech lihovin a nemám záliby v silných nápojích!“

„Ale teď si musíš líznout!“ poroučel setník. „Celý den dělal's svou povinnost, bubnoval's a mašíroval, a teď nesmíš odpírat!“

Ale hoch stál pevně.

Tedy se obrátil setník k vyššímu, k majorovi, a povídal: „Náš malý bubeník se bojí pít. Nikdy z něho nebude pořádný voják!“

„Co to?“ řekl major žertovně. „Ty odpíráš poslouchat rozkazy?“

„Pane!“ odpověděl chlapec, „nikdy jsem neodpíral poslušnosti a vynasnažoval jsem se, konat svou povinnnost jakožto voják; ale pít rum, to musím odepřít, poněvadž vím, že by mně to uškodilo.“

„Nuže!“ pravil major přísným hlasem, aby jej zkcušel, „rozkazuju ti, napít se — víš, že je trest smrti uložen na neposlušnost!“

Tu chlapec, upřev do tváře důstojníkovy své jasné, modré oči, pravil:

„Pane, otec můj zemřel jako opilec; a když jsem přišel na vojnu, slíbil jsem mamince, že neokusím ani kapky rumu, a hodlám dostát svému slovu. Je mi líto, že nemohu vašich rozkazů poslechnout, ale snesu raděj vše, než bych pohanil svou maminku a zrušil svůj slib.“

Nebyl-liž to statečný hoch? Naučil se, kdy říci „Ne!“ Důstojníci volky nevolky měli radost z jeho počínání a od té doby vždy s ním jednali s velikou laskavostí. (Z anglické čítanky.)

ZA HORAMI, ZA DOLAMI.

Za horami, za dolami
cosi se tam svítí.
Je tam kostel tvarohový,
syrovátkou pobitý.
Zvony jsou tam ze smetany
a provazy z mlíka,
kdo nevěří, nech tam běží,
zeptá se zvoníka,
zvoník leží ve zvonici
z kyselého mlíka.

(Žertovné říkání dětí moravských.)

DĚTSKÉ ŠPLECHTY.

Jeníček vypravuje Zdence: „Já jsem jednou šel v zimě sám na procházku, šel jsem po všech ulicích až k bráně a vyšel jsem z města do polí a přišel jsem do lesa, kde jsem zůstal přes noc.“ Zdenka na to: „Jó, matinka by ti to byla dovolila!“ Jeníček rychle ji přeruší: „Tenkrát byla maminka ještě malá, tenkrát ještě neměla co poroučet.“

*

Maminka napomíná starší dcerušku, aby nic nepracovala a dodává: „Neděle je den odpočinku.“ Malá Zdeninka, která naslouchala, praví: „Neděle není den odpočinku, spíš všední den. V neděli se musí lidi parádit.“

VÁVRA.

Běží Vávra z Poličky, nese v mošně hrozníčky,
zpívá sobě cestičkou, že má mošnu plničkou.
Ale blízko u Brodu zlou měl chuďas nehodu:
vojáci ho potkali, hrozníčky mu pobrali.
Běží Vávra od Brodu, pláče pro svou nehodu,
naříká si cestičkou, že má mošnu prázdničkou.
Vojáci ho potkali, tuze ho litovali;
v pole zašli, kde co našli, do mošny mu nandali.
Běží Vávra hopky hopky, nese v mošně kozí bobky,
zas si zpívá cestičkou, že má mošnu plničkou.

(Z Ohlasu písní českých od Fr. L. Čelakovského.)

ROZBITÝ DŽBÁNEK.

Dějepisec Napier vyšel si jednou na procházku a potkal děvčátko asi pětileté — plakalo, že rozbilo džbánek. Mělo v něm donést otci jídlo na pole a bálo se, že bude doma bito. Napier se zastavil u něho, ptá se, proč pláče. Děvčátko slzavýma očima se mu podívalo do tváře a najednou se zeptalo: „Viďte, že dovedete ten džbánek slepit?“ „Nedovedu, děťátko, ale dám ti desetník na nový!“

Děvčeti zajiskřily se hned truchlivé oči, ale běda! najednou Napier se zarazil a povídá: „Odpusť, zapomněl jsem si doma drobné, nemám desetník!“

Dítě na novo se roztruchlilo a beznadějně hledí mu do očí, až se dějepisec rozmyslil a praví: „Ale tak to uděláme! Přijď sem zítra, zrovna na toto místo, v stejnou hodinu jako dnes — přinesu ti desetník. A mamince doma řekni, že ti nějaký pán zítra přinese peníze na nový džbánek.“

Dítě mu zcela uvěřilo a potěšeno odběhlo. Napier také odešel domů, a hle! doma najde psaní, kterým ho vzácný milý přítel v městě dost vzdáleném zval k sobě na druhý den, zrovna v tu hodinu, v kterou měl se opět setkat s cizím dítětem.

Chvíli uvažoval, co dělat, neboť mu velice záleželo na tom, aby opět spatřil vzácného přítele, ale pak se rozpomněl na důvěřivost dítěte, které ho bude zítra jistě očekávat na smluveném místě a pravil si: „Ne! Nemohu sklamat toho dítěte! Vždyť mně docela uvěřilo!“ I sedl, a napsal příteli dopis, že nemůže přijeti, poněvadž už jej „váže jiná povinnost“.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 27. ledna 1901. Číslo 18.

BESEDY ČASU.

Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

K. GRAZZA.

Z DENNÍKU UČITELOVA.

Co jsem učitelem na obecné škole berlínské, vtírá se mně pořád znova a znova myšlenka, že mé vychovatelské činnosti chybí nějaká důležitá součástka, nějaký živý a oživující, přirozený a nutný živel, jehož nedostatek musí mít za následek jistou nehotovost a strnulost mé práce vychovávací.

Záviděl jsem někdy učiteli na vsi, jenž tráví svůj život uprostřed téhož obyvatelstva, které zůstává stále stejné; jehož žáci pořád pocházejí z téhož národopisného a společenského prostředí; jenž může důvěrně obcovat s rodiči svých žáků a z přirozené lidové půdy vypěstovávat i zušlechťovat pokolení za pokolením.

Ovšem může se snad leckomu zdát nudnou tato jednotvárná, neustále znova počínající práce vesnického učitele, ale ta práce má do sebe právě to, co mně v Berlíně chybělo: bezprostřednost, osobitost, přirozenou lidskost, která se mně zdála být zdravým, zúrodňujícím a proto nutným momentem práce vychovatelské.

Ale kterak se mají věci v Berlíně? Dle zevnějšího zdání — nepochybně lépe. Učebna berlínská je veliký, světlý prostor, v zimě pěkně vyhřátý a také dobře vyvětraný, když se — vpustí hodně čerstvého vzduchu; v tomto prostoře jak ve skřínce řada lavic, vyhovujících přibližně velkosti dětí a nepojímajících jich víc, než kolik jich tam náleží se zřetelem na prostor a světlo. Požadavkům moderního zdravotnictví se vyhovuje svědomitě, není pochyby, že mnohé chudé dítě zde nalezá útulnější pobyt než doma u rodičů, v bytě těsném, studeném a dusném.

Ale jak mnohotvárné živly dětské se sbíhají v takové škole berlínské! mnohonásobně proměňavé sociální typy spodních statisíců od malého továrníčka a vlastníka domu až po dělníka a almužnici obrážejí se zde v tomto drobném světě. Učitel nesmí se však zdržovat rozborem tohoto zajímavého materiálu, jenž mu odevzdán na půlrok, dvě, tři pololetí, musí se skromně vzdát všeho zkoumání psychologického a psychopathického, všech úvah lidopisných a sociálních, k nimž tento materiál přímo vyzývá, neboť pensum (úloha), které musí propracovat, je nadmíru hojně vyměřena. Všemi methodickými prostředky pokouší se učitel vtlouci do hlavy žákům „látku" potud, aby představený jeho byl spokojen, aby zkouška a postup dopadly příznivě a aby pokud možno konečně i děti pro život něco z věcí si podržely; nutné to zrovna není.

Studovat osobitost dětí, dbát o vztahy mezi školou a domem, a jak znějí všechny ty chvatně napsané „ideální požadavky" paedogogických učebnic, k tomu nezbývá učiteli času při trestnické práci, aby zmohl svou látku. Ano, tu a tam příležitostně při vyučování, nebo při nahodilém setkání s rodiči lze si dopřát takového paedagogického přepychu . . .

*

Vyhledávat rodiče svých žáků, poznávat je, pomýšlet na soustavné pěstování vztahů mezi školou a domem! Je v Berlíně vůbec „dům" v tomto smysle? Mohu já s takovým mužem z lidu, tímto obyvatelem vlhkých sklepů a dusných domů ve dvoře mluvit o otázkách vychování a vyučování? o otázkách, které svými psychologickými jemnostmi a podrobnostmi zaměstnávaly nejlepší hlavy všech dob a přec jimi nebyly vyčerpány?! Co mohu mít s ním společného, s tím lidem berlínským, s tou strakatou massou milionohlavou? Co mně po tom muži v začazené haleně, se špinavými tvářemi od anilinu, s hrnkem kávy v ruce, který po druhé spěchá do fabriky přesycené otravnými výpary o jedné hodině s poledne, když já už dokončuju svou denní práci? Nekonám-li dost, učím-li děti tohoto muže kreslit měřická tělesa a přednášet trojhlasý chorál?

Slovem: mohu v tomto neblahém Berlíně vůbec zjednat takový vztah mezi školou a domácím okolím dítěte, aby měl vůbec nějakou cenu pro práci vychovatelskou?

A n o, m o h u — a n e j e n m o h u, m u s í m!

Musím získat živých vztahů k této půdě lidové, jejíž dorost mám vést do budoucnosti; musím pojímat tyto mladé lidi ne jako čísla v seznamech, nýbrž jako skutečné živoucí lidi, jež mohu chápat jenom v souvislosti s prostředím, z něhož vyrostli,

za jehož stálých vlivů se vyvíjejí a jimž i po odbytí školy budou vydáni. Musím sestoupit do těchto vlhkých sklepů, abych nebyl nespravedliv k mladým těm bytostem a nepočítal jim za vinu, co není vinou jejich. Musím potřást tomu muži ruku umazanou anilinem a vyhledávat jej v dusném obydlí, přecpaném nocleháři a noclehářkami, zvídat jeho názory o vyučování a pokud možno, upravit si jej za druha a pomocníka pro svou práci vychovatelskou. Musím svou osobností vskočit do mezery, dělící široké vrstvy velkoměstského obyvatelstva od velkoměstské školy obecné, aby se nepřenášela nedůvěra lidu na tento blahodárný ústav . . .

Tu bych měl onen moment přirozeně lidský, osobný, bezprostřední, jehož při své velkoměstské práci vychovatelské tolik pohřešuju! Chodit do těch sklepů a dvorních bytů, ne jen tu a tam pouze příležitostně, nýbrž soustavně. Potřebuju jenom každoročně poznat těch 60—70 otců, těch 60—70 matek, občas je navštívit, vstoupiti s nimi v jistý styk podmíněný účelem, potřást jim přátelsky ruku, potkám-li je ve víru uličním, a utkal bych si velkou síť vztahů okolo svých žáků a udržel je tak pod neviditelným svým vlivem i mimo školu, navzdor všem velkoměstským vlivům a překážkám.

Čím víc jsem o věci přemýšlel, tím zdála se mi být samozřejmější. Říkal jsem si, že je docela v mé moci, abych svou práci vychovatelskou, jež se mi zdála být tak mechanicky strnulá a zevní, uživotnil a učinil vniterně účinnou. Co by mne zdržovalo od toho, abych dítě z lidu pochopoval v souvislosti s lidem samým, leda přirozená náchylnost k pohodlnosti a úzkost před opuštěním obvyklé koleje? Vždyť přece botanik pochopuje každou bylinu v souvislosti s místem zasazení, a oč víc platí tak o bytosti lidské? Není vyhnutí! Musím poznat ty „poměry“ a použít jich pro svou práci, musím dolů, do té lidské massy se zasmušilým pohledem a mozolnýma rukama.

•

Tak konečně podnikl jsem dlouho odkládaný krok. Už dávno před tím upravil jsem si dotazník se všelikými rubrikami, v nichž uvažována všemožná hlediska, vstrčil dotazník do kapsy a vydal se na cestu.

Na zdař bůh vytrhl jsem si ze seznamu několik jmen. První má návštěva byla určena osmiletému, nadanému hochu Pavlu R., jenž mně od počátku bil do očí svým zvláště tichým, skrývavým chováním. Oči jeho měly cosi plachého, číhavého, ale přec opět i dětsky dobromyslného; hlas jeho měl nápadně hluboký, chraptivý zvuk. Oblek jeho byl nuzný a nečistý; myslím, že jen málokdy míval u sebe kus chleba k snídani. Ve škole „konal svou povinnost“ bez zvláštní horlivosti, ale přec dostatečně. V létě byl několikrát „za školou“, ale když obdržel připomínku úřední, chodil zas do školy pravidelně. Zhusta zastihl jsem ho na ulici, buď si hrál, nebo se pral s jinými chlapci svého věku. Nedávno před tím sdělen mně jedním žákem rozhovor mezi Pavlem R. a jiným chlapcem asi stejných let, z čehož jsem poznal, že život pro oba ty sedmileté hochy neměl vůbec tajností a že Pavel byl z obou mnohem „zralejší“.

Rozpomněl jsem se, že byl ohlášen jako syn vdovin, ale neměl jména matčina. Rozpomněl jsem se také na jeho obě polodrostlé sestry, které se několikrát byly ke mně dostavily, krátce před počátkem měsíce s lístkem na podporu pro dítě vdovino, kamž jsem zaznamenával, jak se chová a do školy chodí. U těchto děvčat zvlášť mně bilo do oči vyzývavé, jisté chování a drzý pohled; starší z nich, as patnáctiletou, zastihl jsem jednou důvěrně pohromadě s chlapíkem asi osmnáctiletým, jenž měl cosi z typu ochránce nevěstky, ač jsem ho jinak beze všeho nemohl přičísti k této třídě lidí.

Stoje před domem, kde bydlela matka chlapcova, byl jsem připraven na dost ponurý obraz mravů berlínských. Ale očekávání mé mělo býti skutečností ještě překonáno.

Přede dveřmi v lijáku zastal jsem starší sestru, načesanou, oděnou čistě, ač chudě, skoro jako pro leto.

„Prosím, pojďte, bydlíme v zadu ve sklepě!“ pravila, když jsem jí vyložil účel své návštěvy. Přešli jsme dvorem, sestoupili po špinavých schodech, zahnuli v levo a vstoupili do úzké, ponuré místnosti, jejíž vzhled při plném denním světle musil působit děsně na každé oči nezvyklé bídě. Tma panující zde za pravého poledne kladla tak říkaje plášť milosrdí na toto smutné bydliště bytostí lidských.

Nuzně oblečená, utrápená žena vyšla mi vstříc. Jí po boku stálo dítě asi dvouleté, celé odulé, s velikými lysinami na lebce. Pavla R. tu nebylo, starší sestra vyběhla ho vyhledat. Matka ohlížela se rozpačitě „pokojem“, aby mně podala židli. Ale oba kusy nábytku, které jakž takž mohly se dovolávat názvu židlí, už byly nalezly dříve své určení; jeden z nich byl nacpán všemožnými hadry, na druhém seděla s poloobnaženým trupem druhá, třináctiletá dcera; usadila se „pod“ jediné okénko, kudy vnikalo trošinku denního světla do tohoto podzemního brlohu, a vyspravovala nějaké šaty.

„Šmarjá, mami, hoď mně přec ňákou jupku!“ povídala lhostejným tónem, nedávajíc se vyrušovat z práce.

Měl jsem na chvilku čas, rozhlédnout se po bytě. Na levo stály dvě postele s hubenými, špinavými peřinami, v pravo shlédl jsem železná kamínka, na nichž nad nepatrným ohníčkem klokotal pokrytý hliňák — byl v něm nejspíš oběd celé rodiny. Tu a tam kolem stály, ležely, visely ještě rozličné předměty, které bys byl označil za nejbídnější harampátí, jež však v obydlí těchto chuďa-

sů zastávaly ještě místo cenného nářadí. Světlemodře obílené zdi, tu a tam prosáklé hnědými a šedivými skvrnami od vlhka, tvořily vhodný rámec k tomuto obrazu bídy.

Nenuceně rozvinul se hovor mezi mnou a matkou. Rysy její ožily za řeči vlídným výrazem, rozmlouvala se mnou zcela volně a upřímně, jako by se mnou už dávno byla známa.

„Je to vaše dítě?" zeptal jsem se, ukazuje na děcko.

„Ano, naše nejmladší. Mohu vám to říci, že ještě nejsme spolu oddáni, proto také Pavel má moje jméno za svobodna R. a já se jmenuju po prvním muži M. a tak se jmenujou i tuhle obě moje holky — dvě nejstarší už jsou vdané. Můj první muž umřel před 11 lety, byl hrnčířem a dostal souchotě... no, a tu jsem se seznámila s otcem Pavlovým, s tím mám ty oba chlapce..."

„Kolik let je otci obou chlapců?"

„Tři a čtyrycet."

„A kolik je vám?"

„Pět a čtyrycet. On si mne chce vzít... ale napřed musí žalovat... v Poznaňsku, co je odtamtud... Tam si to musí napřed vypořádat..."

Pozoroval jsem, že upadala v rozpaky — kolikrát už asi udávala tu historii o „žalování", a nikdo jí nevěřil! Obrátil jsem hovor jinam a vyptával se po jejím zaměstnání.

„Roznáším noviny," odvětila s nádechem pýchy, neboť roznášečky novin počítají se k elitě mezi ženami pracovními.

„A kolik vám to měsíčně vynese?"

„Roznáším ráno i večer, to vynese 24 marek měsíčně. Otec Pavlův dává mi týdně tři marky na oba hochy, pracuje v anilinové fabrice a má sám týdně jen půlčtrnácta marek, a proto právě mi nemůže dát víc, a protože bydlí u cizích lidí..."

„Nebydlí u vás?"

„Ne.. s dětmi.. už se nám dost špatně vede se dvěma dětmi..."

„Dostáváte příspěvek od obce?"

„Na oba hochy."

„Vaše starší dcera si nemůže vydělat ničeho?"

„Ach, to je právě to, zkusíme s ní tolik!"

Starší dcera právě vešla do „pokoje", nenašla Pavla nikde. Patrně potuloval se někde po ulicích, vzdor lijavci — pud jej vyháněl z tohoto dusného brlohu na světlo a vzduch. Náhle padl můj pohled na starší děvče. Stála tu s rysy křečovitě skroucenými, s koulícíma se očima, a zdálo se, že se každý okamžik svalí.

„Co je to?" zeptal jsem se poděšen a pokoušel se ji podepřít.

„Jen jí nechte, pane učiteli!" povídala klidně matka, „chytne ji to patnáctkrát denně, ale zas je hned po všem. Hlavová křeč je to — má to od třetího roku, dostala tenkrát takovou vyrážku puchejřkovou, a od té doby jí to zůstalo. Teď mám s ní trápení, není teď k ničemu. Jo, kdyby aspoň ta si mohla něco přivydělat!"

Za záchvatem bezprostředně následoval druhý záchvat, ale nemocná rychle se zotavila a za chvíli zas docela vesele se smála. Matka přistoupila ke kamínkám a kutila v hrnci; to mně připomenulo, že ti chudáci také obědvají a poroučel jsem se.

*

Rázem se mně tou krátkou návštěvou leccos vysvětlilo. Pod dojmem nabytým zapomněl jsem dokonce i na svůj dotazník.

Měl jsem před sebou bídnou proletářskou rodinu, zbavenou přirozeného živitele, omezenou na nejkrajnější míru prostředků existenčních, která, zdálo se, vystačovala sotva pro osobu a zde rozdělovala se mezi patero hlav.

Vzpomněl jsem si, kterak jednoho dne, když jsem vykládal o lásce k rodičům, Pavel R. docela naivně a bez vyzvání vypravoval, že jeho sestra vždycky nadává mamince kurev... Kolikrát asi slýchala ubohá žena toto ohyzdné slovo z úst vlastní dcery, když sama vyčítala té dceři zahalečství a lenivost, lenivost, která měla svůj původ v nevyléčitelné chorobě od narození!

Jaká příšerná souvislost příčin a účinků! A proč snášela tato matka neustále to mrzké tupení? Proč nepřiměla otce obou svých nejmladších dětí, aby poměr svůj k ní uzákonil a zjednal jí opět čest v očích vlastních dětí? Proč? Protože by pak byla pozbyla podpory, kterou jí obec poskytovala pro její děti, poněvadž se obávala, že by potom tím jistěji pošla hlady, než snad teď. A proto obětuje svou čest, aby svým dětem zjednala o lžíci polévky víc...

Teď jsem pochopil mnoho, mnoho, o čem jsem dřív míval jen nejasné tušení. Pochopil jsem předčasnou „zralost" tohoto jedva osmiletého chlapce, pochopil jeho náchylnost k ulici, která mu poskytovala vzduch, světlo a čilé spoluhráče, pochopil jsem plachost a číhavost v jeho pohledu.

Co se stane z toho dítěte? ptal jsem se bezděky — a čím může přispět škola, aby se z něho n e s t a l o to, co se dle existujících podmínek z něho stát musí? Co je zde osobní vina a co sociální osud?

Pohlížel jsem v duchu do zasmušilých propastí toho osudu a neodvažoval se, dát odpověď na tyto otázky. Zhrozil jsem se své vychovatelské samovlády, zhrozil jsem se živelných sil, proti jejichž ponurému působení měl kázáním něco vyřídit můj ubohý kantorský hlas. Ale pociťoval jsem, aspoň pro sebe, jako naprostou, nejvniternější nezbytnost: poznat věci tak, jaké skutečně jsou, a povědět o nich pravdu, jak dovedu. Možná, že z toho poznání pak vyplynou prostředky, které i mé kantorování změní z boje proti větrným mlýnům v práci opravdu plodnou, štěstí tvořící...

———

NAŠE GALERIE.

Emil Holárek: Z cyklu „Reflexí z katechismu". („Zarmoucené těšiti".) U vrat kostelních odehrává se scena, kterou umělec s tak žahavou ironií a životem nakreslil svým perem. Vysvlečenou do dlouhé košile, se slaměným věncem posměchu na rozpuštěných vlasech postavili děvče, které se „dopustilo", k portálu chrámovému, aby vítala zbožné křesťany veršíky, které musely na svou potupu v dávných dobách „zmrhalky" odříkávat. Je po mši, dav se valí z kostela a teď vychrluje se teprv z jejich duší všechna jedovatost a počestné rozhořčení proti hříšnici. Bez smilování drásají duši její, zasypávají vtipy a posměšky, čím víc bolest ji mučí a čím víc odvrací k veřejím zardělé tváře, tím nelítostněji dorážejí.

Jak mistrovsky vyvedeny ty tváře! Vidíš tu přímo celého člověka z jediného pohledu! Tu nějaký šprýmař větroplach, který na posměch klekl před děvčetem a odříkává jí vyznání naplněné neomalenými šašky; vedle něho v zadu děvče, v jehož očích hýbe se cosi jako soustrast, jako tucha vlastního neštěstí. Ale nejznamenitější jsou tři hlavy nad těma dvěma. Tu nadutá patricijská dcerka, ohrnující opovržlivě rty nad nešťastnou, tu nesmiřitelná, zatvrzele mstivá matrona, která srší studený oheň zavržení ze svých zlých očí, a tu ta stařena zlomená, na berli opřená tíhou osmdesáti let, ta nabrala co mohla dechu do zvetšelých plic a teď krákoře jí do uší nekonečné kázání o zkaženosti nynějšího světa; vzadu naslouchající žena z lidu a nejzáze dychtivé oči mužů, hltajících dívčí tělo v průsvitné košili.

Karton kypící životem nalézá se v řadě prudce ironických listů „Skutky křesťanského milosrdenství".

ALFRED LICHTWARK.
O ARNOLDU BOECKLINOVI.

U Boecklina opakuje se ve zvláštní formě případ, jejž musíme pokládat za typický ve vývoji genia. Vedlo se mu podobně jako Menzelovi. Dokud Menzel setrvával svými ilustracemi, potom svými malbami na půdě historie, všichni šli s ním. Historický obraz byl odrůdou dobře známou, uznávanou a oblíbenou. Co podával, to divák požíval hned, třebas v mnoha případech s mírnou reservou a zdrželivostí k jeho realismu a k umělci, který neobdržel akademického vysvěcení. Jakmile však od obrazu historických (které pokoušel se charakterisovat jako své školní práce) přešel k líčení života m o d e r n í h o, stálo obecenstvo nejprve před jeho železárnou bez rady a litovalo, že umělec ztrácí pod nohama pevnou půdu, kdežto ji vlastně ztratilo jen ono samo.

Tak i Boecklin započal nejprve úspěchy. Žádný z jeho výtvorů, jakmile se objevily, nevzbudil ani z daleka takového nadšení, jako jeho první velký obraz „Pán v rákosí", jenž od toho, co lidé ze znalosti výtvorů již existujících mohli pochopovat, vzdaloval se zrovna tolik, aby svěže působil, a nevzdaloval se tolik, aby už se octnul za obzorem poznání. První úspěch je vždy zkušebním kamenem jádra charakteru. Kdyby byl býval Boecklin náležel do nekonečného houfu lidí více méně pouze nadaných, o nichž rozhodují úspěchy nebo neúspěchy, byl by si býval zvolil za východiště svého vlastního směru thema a spracování, které se jedenkrát zalíbilo, a byl by býval až do smrti, nebo až do vyčerpání úspěchu maloval obrazy rákosí se slunečnými skvrnami. Ale ani slunečné skvrny, tolik tehdy obdivované, nevyskytají se už později v jeho pracích. Že jeho hmotné postavení ho nezbavovalo pokušení k tomu, je dostatečně známo. Ubíral se dál svou osamělou cestou, kterou ovšem ještě celé desetiletí bylo lze rozeznat s hlavní silnice a jí odtud dostihnout, potom však vedla do samoty a dálky, kam už ho zrak a noha zástupu sledovat nemohly. Tak neztratil se nikdy v postranních pěšinkách. Vyskytá se ovšem, že maloval jednotlivý obraz několikrát (ovšem vždy s odchylkami silnějšími nebo slabšími), ale nikdy nedošel toho, by namaloval s v ů j obraz, totiž takový, aby každý navštěvovatel výstavní ho uměl nazpamět.

Příkré rozštěpení mezi Boecklinem a obecenstvem (i s větší částí kritiky) začíná teprv, když vstoupil do svého posledního období tvůrčího (asi od r. 1870), v němž spracovává látky, které jen jemu náležejí, odvažuje se barev, které s barvami jeho vrstevníků nemají už styků a dokonává svou techniku. Od r. 1870 začínají ty známé soudy, nejprve byly jeho obrazy pokládány za nesrozumitelné, naříkalo se na tajemnůstkářství umělce, jehož obrazy přec vyslovovaly tak jasně všechno, co chtěl povědět, tak obsažitě a zřetelně, že není ani titulu třeba, aby naznačoval tupé mysli směr.

Nebylo známé kategorie, do níž by se byly mohly obrazy Boecklinovy dát zařadit. Nebyly to ani obrazy historické ani žánrové, a ani už nebyly krajinami ve zděděném smysle, jaké od něho znali na obraze „Villa u moře". Žádaly, aby bylo pohlíženo na ně jinak než skoro na vše, co existovalo v soudobém umění. Historickými obrazy byli lidé navyklí nalezat zobrazení známých událostí, nebo poznávat pomocí katalogů události neznámé. Obraz žánrový, rozbujelý do plného květu, poskytoval hmotný podnět k obveselení snadno vznícenému, nebo vzbuzoval prostředky stejně rychle a jistě působícími zármutek. Krajina nevzdalovala se půdy dobře známé, vzdělávané už Holanďany nebo klassiky. Požitek na výstavách nevyžadoval veliké námahy.

Tu najednou hádankami se nám zdály obrazy Boecklinovy, které z toho všeho nepodávaly nic, a při nichž nedalo se nijak užít obvyklé pohodlné techniky návštěv výstavních. Lidé byli zvyklí pozorovat umění z převahy rozumem; tu bylo nové umění, které chtělo být c í t ě n o — a cit pro ně

EMIL HOLÁREK.

Z CYKLU „REFLEXÍ Z KATECHISMU“.

(Zarmoucené těšiti.)

nebyl probuzen. Mezi divokými výbuchy rozhořčení, které Boecklin počátkem let osmdesátých budil v Berlíně, nejprudčeji bývala vykřikována výtka naprosté nesrozumitelnosti.

Nejvíce zlobila barva. Lidé byli navyklí na mírnou hněď a šeď a stáli zděšeně před silnou zelení a modří Boecklinovou. Tento návyk byl patrně velice hluboko zakořeněn a silně vyvinut. Umění a příroda jevilo se býti dvojím. Co v přírodě nás těšilo, zelený luh, modrá obloha, na obraze toho oko naprosto nesneslo. Že právě v samostatném pojímání barvy byla originální zásluha Boecklinova, tehdy necítili. Skoro tří desítiletí neustálého zápasu bylo třeba, než se umělec prosekal sám k sobě tehdejším platným pojímáním barvy. U jiných veličin, jako u Goethea a Wagnera, víme z projevů nahodilých nebo úmyslných, co sami o sobě smýšleli, jak si přáli býti posuzováni. U Boecklina nevíme. Boecklin mluvívá někdy o umění, ale jak soudí o umění svém vlastním, obecenstvu nepověděl, ani nedal povědět. Vyčkával klidně, jak budou jeho díla působit a nikdy nepřispěl ani nejmenším, aby usnadnil k nim diváku přístup. Jména na jeho obrazech nepocházejí od něho, on sám nepociťoval potřeby je pojmenovávat. Kdyby bylo možno sjednotit to s návykem našich katalogů, které už musejí míť čísla a jména, snad by bylo bývalo nejlépe, umělci, který přátelům naléhajícím na názvy vždy odpovídával, aby mu dali pokoj, že chtěl namalovat pouze obraz, v tom vyhovět a jeho díla uvést prostě jako obrazy od Boecklina. Leckteré nedorozumění by tím bylo bývalo zamezeno a pozornost obecenstva, zvyklého obrazy historickými a žánrovými nejprve rektifikovat název katalogu „Zavraždění Waldštýnovo“ nebo „Narozeniny dědečkovy“, nebyla by bývala nikdy odváděna k věcem vedlejším, jako na obraze, pokřtěném „Mlčení v lese“ a „Věky života“.

Nenalézali dost prudkých slov, aby zatratili jeho neobvyklý způsob komposiční. Když byl v Berlíně poprvé vystaven jeho obraz se světlými kmeny topolovými, nahoře rámem obrazu useknutými (obraz označený „Věky života“, též „Jarní den“), jen málo lidí pochopilo úmysl umělcův. Nechtěli naprosto trpět useknutých stromů. Chtěli mermomocí stromy vidět celé. A právě tento obraz měl být později nejplodnější co do přímého podnětu a tím co nejskvěleji ukázat nepodstatnost prvních úsudků zatracujících. Veškeré krajinářství Worpswedských zbudováno bylo o desetiletí později po objevení se tohoto díla na jeho nové myšlence.

Vedle barvy nemohli především Boecklinovi také prominout jeho báječné postavy, a i zde došli jsme dnes téhož poznání jako u jeho barvy. Právě v originálním přetvoření zděděných (tradičních) zjevů projevuje se jeho tvůrčí dar. Centauři, tritoni, Nereovny jsou dobře známé výplody antické obrazotvornosti. Středověk jich nezapomněl, mnohonásobně je přetvořil, renesance přejala jejich typy, šetříc co možná antického podání a vlastně jich tedy neoživila. Zůstaly vlastně pouhým ornamentem. Tu Boecklin stvořil je znova. Zdálo se, jakoby nikdy nebyl vídal jejich vyobrazení a jako by byl býval první, jehož obrazotvornost vytvářela životný obraz těchto obyvatel hor, lesů a moří, o nichž jen slýchal pohádky.

Lidé s počátku neviděli vůbec, s jakým citem pro podstatu živlu, jemuž náležejí, byli vytvořeni ti centauři, tritoni a Panové. Právě to, co podáváno nového a velikého, odpuzovalo, poněvadž se odchylovalo od obvyklé ustálenosti. Shledávali zvířeckost v těchto bytostech surovou a brutální, především nezdálo se to být dost hezké. K tomu všemu přistupovala ještě samostatná technika, kterou si Boecklin vyvinul jako prostředek vyjadřující jeho city. Od počátku let sedmdesátých vzdal se olejomalby, vyšťáral staré recepty pro malbu temperovou a zdařilo se mu v této zapomenuté technice najít nástroj vyhovující jeho záměrům; temperová malba na bílém křídovém podkladě dřevěné desky poskytovala mu možnost, slabým nanesením barvy domalovat se nedostižené dosud sytosti a svítivosti barvy. Kde na stěně výstavní objevil se nějaký jeho obraz, zbledlo vše, co kolkolem bylo zavěšeno.

Proti tomu všemu obrátila se kritika. Zkoumáme-li dnes výtky tehdy proti němu metané, vidíme, že mířily zrovna proti tomu, co se nám dnes zdá jeho zásluhou. Jeho vážnost pokládali tenkrát za zvrtačilost, jeho naivnost za rafinovanost, jeho tvořivost za nevkus, jeho původnost za libovůli. Výstavy a musea odmítaly jeho obrazy. Po leta měl jen jediného odběratele, Gurlitta v Berlíně.

Asi od r. 1890 se nálada však proměňovala, napřed pomalu, pak na obrat zvrátila se v opak. Tento převrat dostavil se jako překvapení právě pro nejnadšenější jeho ctitele. Mnoho velkých i malých příčin asi muselo spolupůsobit, aby přivodily ten účinek. Kdo prožil posuzování Boecklina v letech osmdesátých v Berlíně a jiných městech německých, nebyl by troufal v tak rychlou a tak úplnou kapitulaci většiny.

HUSŮV POMNÍK.

Povím hned na první řádce konečný výsledek konkursu na pomník Husův v Praze: soudobé české sochařství ukázalo jasně, že nedorostlo ještě výše významu Husova a že není s to, aby velikou úlohu svou dokonale rozřešilo.

Třiadvacet či snad ještě víc „Husů“ shromáždilo se v síni uměleckoprůmyslového musea, stlačeno na sebe, návrh ubíjeje návrh nedostatkem místa, ale Hus tu není ani jediný. Myslím: Hus! totiž ona velká, gigantická postava, která věky pořád rostla a ještě poroste, shazujíc s sebe vše

lidské slabostí, ne Hus pouze s jedné stránky pojatý, nýbrž Hus jako grandiosní s y n t h e s a.

Myslím o tom přetěžkém thematě uměleckém a zdá se mi: je to nerozřešitelný úkol, zrovna tak nerozřešitelný jako vytvořit Krista. To není úloha pro výtvarníka pouze historika, nebo pro výtvarníka pouze naturalistu, nebo pro výtvarníka pouze národnostně zapáleného, nebo pro výtvarníka pouze nadaného náboženským citem. Hus třeba do detailu odpovídající historické pravdě, sebe lépe dobově ustrojený, nebo opět Hus jako plamenný kazatel, Hus trpitel, Hus jako nepřemožitelný vítěz nad životem i smrtí svou mravní silou a přesvědčením — takový Hus vyjadřující jen jednu stránku mnohostranné představy bude vždy jenom fragmentem. Fragment nemůže vystačit našemu c i t u, jenž sám provedl si už temnou, nevyjadřitelnou synthesu velikého zjevu Husova, a právě v tom citu nalézá výtvarný umělec nespokojeného kritika, křičícího neustále: „Nezdařilo se! Nedosáhl's!“ Úkol nad úkoly! a myslím, že postupem doby bude úkol ten stále těžší, čím náš cit pro postavu a význam Husův bude mohutnější. Neboť Hus není pouhým, definitivním, neproměnitelným zjevem m i n u l o s t i, nýbrž on žije dál, on roste jako zjev i d e á l n í, promítaný do budoucnosti. Tu musí jakákoli realisace umělecká vždy selhat, neboť nemůže dostihnout onoho zvláštního vypjetí představy, která se vztahuje po i d e á l u.

Více méně uvědoměle cítili to všichni konkurenti. Nemohli vytvořit Husa, aby sám o sobě odpovídal představě a proto maskovali tu impotenci všelijakým detailem, zejména historickými vedlejšími sochami a sousošími, anděly a jezdci, oltáři a balvany atd.

Jenom jediný správně tíhl za ideou, že Hus musí stát sám jako Hus, že velkolepý zjev jeho v kameně nebo bronzu musí mít v sobě tolik síly, aby obstál sám o sobě. Tento vážný a myslivý umělec také stlačil detail podružný na minimum a pokoušel se opravdu o vytvoření zjevu Husova. Je to Stanislav S u c h a r d a, autor návrhu Husa, který vyvstal obrovitě nad bahno pozemské. To je jediná hluboká, ideová a úctyhodná práce v řadě třiadvaceti projektů, neboť zde umělec opravdu zápolil s hlavním a jediným problémem, kdežto ostatní vrhli se spíš na podružné otázky, pouštějíce hlavní problém stranou. Ovšem ani tento Hus nesrovnává se s Husem, jak m y si ho v duši chováme; ale neupírám, že umělec podal jej tak, jak obráží se v j e h o duši, právě tak jako Bílkův Kristus jistě blíží se umělcovu ideálu, ač my s ním se docela srovnat nemůžeme. Bílek! To slovo zaznělo jistě před návrhem Suchardovým tisíckrát, a zdálo by se, že umělec opravdu podlehl vlivu visionáře chýnovského. Nechci otázky té rozhodovat; spíš bych však u Suchardy jako u myslící, samostatné hlavy soudil, že l o g i c k y došel forem bílkovských, uvažuje o Husovi, blížícím se mravní velikostí zjevu Kristovu.

Vedle Suchardy ostatní vážné návrhy stojí už značně níže. Platí to o návrhu architekta K., vypracovaném taktéž St. Suchardou (Kristus kráčející po segmentu zeměkoule, rovněž rázu bílkovského); o návrhu Husa stojícího na zeměkouli, jímž symbolisován převrat duchovního světa; u návrhu Šalounova, který soudem poroty dostal první cenu, Hus vůbec pojat je falešně a mdle, jsa při tom ubíjen spodní skupinou válečníků selských, která strhuje k sobě všechnu pozornost divákovu svým opravdu mocným vzruchem dramatickým a virtuosní malebností. Zdá se mi skoro, že umělec zde užil velmi důvtipně silného tricku, aby právě tou vzrušenou skupinou odvrátil hlavní pozornost od nesplněné a nesplnitelné myšlenky hlavní, od postavy Husovy. Z ostatních návrh sochaře S. (Hus na jehlanu ve středu kruhu, jenž rozkrojen ve tři úhly o 120°) je přeplněn všemožnými ingrediencemi (koňmi . . . i Komenský dostal se na koně! . . . gryfy, lvem, reliefy, dračími tlamami, ba i na vrchole jehlanu dvěma podivnými chlapíky, kteří si tam vylezli podržet proti slunci . . . zrcadlo). A to vše přímo protzovsky nakupeno na jediný pomník, aby se ztratila prázdnota a maličkost toho, kterému vlastně měl být pomník vytvořen, Husa.

Druhá a třetí cena (návrhu Říhovu a Rousovu) mohla být právě udělena jen v tomto konkursu a jenom touto famosní porotou, do níž ze slovanské vzájemnosti si pozvali z Mnichova a z Paříže pana Godebského a pana Beklemiševa, kteří v naší umělecké obci zanechali po sobě jen rozčilení. *L. B.*

KNĚŽSKÝ BOYKOT?

Vydán první sešit velkolepého díla Holárkova „Reflexe z katechismu“ a už páni páteři vycítili, že se hrozně mýlili, pokládavše umělce za svého štítonoše, který pracuje ad majorem ecclesiae gloriam. Čich pánů páterů je opravdu znamenitý — teď jen honem uspořádat důkladný komplot, aby nebezpečný karatel byl umlčen!

Došla o tom první práva — z Moravy. Píše nám přítel listu, usedlý ve větším městě moravském, že vydání prvního sešitu díla Holárkova očekávalo tamější duchovenstvo s velikým napjetím; místní knihkupec také všem kněžím rozeslal po výtisku na ukázku — ale ejhle! Šmahem všechny výtisky od pánů páterů byly vráceny, s rozhorlenými přípisy, které — nastojte a ves svój um sbierajte! — obracely se proti . . . proti . . . nemravnosti umění Holárkova. Jako jeden muž nalehli páni páteři na knihkupce, že nesměl ani jediný obrázek dát za výkladní skříň a hrozili mu zničením, opováží-li se jim odporovat.

Chuďas musel uposlechnout . . .

Není pochyby, že co nejdříve dojdou zprávy podobného druhu i z jiných měst; jsme dychtiví, které č e s k é město si zde uhájí prvenství v boji proti neohrožené, vzácné práci Holárkově! Rozumí se sa-

mo sebou, že kněžský bojkot „Katechismu“ je neocenitelnou reklamou pro dílo samo. Ale podotýkáme hned: takové dílo nepotřebuje kněžské reklamy!

To je výtvor neutopitelný, neumlčitelný, rozšíří se přes všechno úsilí kněžské dostat jej na index zakázaných knih — jsme jisti, že se rozšíří tak, až pánové užasnou. Štěstí pro výtvor je, že vzal jej do ruky zvlášť čilý, energický a neobyčejnou měrou podnikavý nakladatel p. Kočí. Zvěděli jsme, že rozeslal dotazy asi na 600 nakladatelských firem po celém světě (až do Žaponska, Brasilie, Australie) v příčině vydání „Katechismu“ v mnoha řečech, ne pouze německy, francouzsky, anglicky, takže Holárek bude z českých umělců první, který rozběhne se po celém světě.

Tak vycházejí samotáři do světa: napřed nikdo o nich skoro neví, zatím co v samotě a mimo lidi houževnatě pracujou, a na ráz pak vystupujou v železném brnění, aby dobývali celé zeměkoule.

✕ ✕ ✕ ✕

* Přineseme v příštích číslech „Besed Času“ ještě tři nebo čtyry ukázky z Holárkových „Reflexí z katechismu“, které nám p. B. Kočí, nakladatel díla dal laskavě k disposici. Mezi nimi je jedna práce úplně nová, která vznikla teprv po Holárkově výstavě v Rudolfině. — Celé dílo „Reflexí“ (50 velkých heliogravur, vystihujících dokonale originály), s úvodní studií Gammovou a obálkou bude státi 65 korun. Vyjde v deseti sešitech po 5 obrazích.

* Zákonná lhůta ochrany práva autorského od smrti K. J. Erbena prošla. Byli bychom čekali, že objeví se na českém trhu několik vydání jeho nedostižné „Kytice“ — zatím ukázaly se celkem dvě. Jedno prosté a levné ve Světové knihovně s dobrým úvodem Quisovým, druhé drahé a špatné s mizernými obrázky u Vilímka. Není u nás nikdo, kdo by vydal „Kytici“ opravdu důstojně umělecky?

Pražské německé divadlo chystá zajímavý soubor večerů: cyklus oper Gluckových (Orfeus a Eurydike, Ifigenie v Aulidě, Ifigenie na Tauridě, Alceste, Armida, Paris a Helena). Některé z nich budou moderněji hudebně upraveny.

✕ ✕ ✕ ✕

* Zemřel veliký umělec Boecklin — a v Čechách ticho, jako by Boecklina nějakého nikdy ani nebylo! Přinášíme dnes studii Lichtwarkovu o něm, a přineseme budoucně vzhledem k neobyčejnému evropskému významu jeho druhou studii od R. Muthera, a snad ještě něco.

* V Italii zahájen opět nový proces pro zašantročení staré umělecké památky, která taktéž zavezena do Londýna, jako nedávno Madonna od Botticelliho. Běží o poprsí od B. Celliniho.

* Zajímavá umělecká publikace vydána v Němcích. Je to kniha Pohádek Grimmových s obrázky znamenitého umělce H. Vogelera, nejpoetičtějšího z družiny Worpswedských — a stojí pouze 10 feniků. Knihkupecky jí bohužel nelze snad nikde dostat, poněvadž knihkupci takových laciných knih přímo nenávidějí. Knížka vydána ve sbírce založené zemřelým L. Jacobowskim „Deutsche Dichter für's Volk.“

* Na jiný vážný a záviděníhodný pokus německý upozorňujeme. Vychází z „Kunstwartu“, výborného uměleckého čtrnáctidenníku, jehož osvícený redaktor F. Avenarius přikročil k dalšímu šíření umělecké kultury mezi lid tím, že vydává po 25 fenikách vzorné reprodukce mistrovských děl malířských a ryteckých. V prvních sešitech je hlavně Dürer, dva listy A. Rethela a Rembrandt. Co je zvlášť důležito při podniku, krásný, nabádavý text psaný Avenariem, jenž učí diváka s pravým ziskem požívat děl uměleckých.

✕ ✕ ✕ ✕

Smrt v moderním umění a básnictví. O tomto zjevu, který svou významností a vážností by vyžadoval celé knihy, zmínil se několika zběžnými větami nedávno R. Lothar ve Wage. Smrt má v umění a básnictví posledních let docela zvláštní úlohu. Když nastala reakce proti naturalismu, byla myšlenka smrti mezi prvními, které domáhaly se výrazu. Denní světlo naturalismu oslňovalo oči, lidé zatoužili zase po soumraku a stínech noci, po tichu a snech. Učitelem touhy, hlasatelem pokoje, bohem snů objevila se být smrt. Tak zjevila se Boecklinova smrt hudoucí a nakukující umělci přes rameno, Stuckova smrt ujíždějící planinou, smrt v cyklu Klingerově, Ropsova smrt ve fraku a s monoklem; ta smrt byla ukazatelem do niv romantiky. Smrt učící užívat života — stala se základním motivem četných prací básnických, smrt jako mistr života stala se jedním z hlavních problémů moderního básnictví. Proti naturalistickému volání po životě postavila mladá romantika moudrost smrti; kdežto dřívější volání po skutečnosti a denním jasu života vycházelo z pessimistického názoru světového, nová moudrost přinesla opět optimistickou víru v krásu a plnost života. Smrt naučila je opět radosti; její hrozné memento znělo: Žijte život, dejte mu, co žádá: sílu, a berte, co radosti vám nabízí! — Nejsilnějším básníkem smrti byl (dle Lothara) Wilbrandt v „Mistru z Palmyry“, nejúčinnější G. Hauptmann v „Haničce“ a Maeterlinck. — Charakteristické pro moderní pojímání smrti v umění je, že to není už zlý, potměšilý, katovský kostlivec (jen u Maeterlincka straší ještě tato středověce křesťanská idea), nýbrž moudrý přítel, jenž vystupuje jako osvoboditel z trampot, jako „veliký mistr duše“. —

* Jak pojmenovat uplynulé století? Také takovou otázkou si lidé hlavy lámou, jako by jim nestačila pouhá cifra a jako by měli na věky zaručeno, že potomstvo navždy jejich starostlivě vyhledané jmeno zachová. V Římě navrhovali, aby se 19. věk nazýval „věkem Mariiným“! (poněvadž v tom věku úcty marianské prý velice přibylo, viz Lourdes, dogma o „neposkvrněném“ početí, rozšíření růžence a j.); jiní chtěli mu dát jmeno „věk Lva 13.“ Ve Francii však už nějaký ctihodný páter jezuita si lámal hlavu napřed, za celé století dvacáté, jemuž chtěl vymoci, aby bylo celé zasvěceno božskému srdci páně! Proti takovým výstředním pošetilostem obrací se sama kněžská „Hlídka“, píšíc v lednovém sešitě, že v Italii a Francii zabíhají jistě kruhy církevní do nechutných malicherností; obrací se proti „novým pořád pobožnostem a pobožnůstkám, jimiž se hoví více jakési šženštilosti a veřejné agitaci, než pěstování primitivních takřka požadavků nábožnosti a mravnosti, právě v mnohomluvné Francii tak ohrožené.“

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 3. února 1901. Číslo 19.

BESEDY ČASU.

Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

JOS. KRUŠINA ZE ŠVAMBERKA.

DĚTSKÁ EPISODA.

(O botkách Pepíka Fišerova.)

Fišerův byl, to vím jistě, ale jmenoval-li se opravdu Pepík, jenom se mi zdá.

Měli tři hochy a děvče, avšak jeden, malý Bohoušek, jim zemřel na záškrt. Nejstarší, Tonda, už jezdil ve dvoře s voly, školu měl už vychozenou, Marjánka byla sic už také desetiletá, ale chodila do školy teprve druhý rok, a nyní po prázdninách začal chodit také Pepík, ač mu mělo být teprv o posvícení šest roků. Ale co měl dělat! Bohouška už chovat nebylo třeba, doma ho nemohli nechat, když šli všichni pryč, tedy poprosili, aby jim ho vzali do školy o rok dříve, když Marjánka šla později, a bylo to.

Chodil bos. Jako skoro všecky děti. Jenom že milý Pepík chodil dlouho bos, když už jiné děti všecky měly něco na nohou. Už se „dělala řípa", už bylo dávno po posvícení, a on vám pořád ještě bos. Měl nožičky čisté, pravda, ale červené byly, takové tmavočervené, jak cihla. A také tak drsné. Měl je široké, prsty na nich krátké, nehty okopané, a vespod na šlapadle kůži tvrdou jak dřevo. A jeho šaty? Inu, košilku měl ještě tak tak, a čistou vždycky v pondělí. Ale kalhoty! A kabátek! Samá díra a odtrhaná záplata a knoflíky žádné. Jeho maminka nejspíš neměla kdy spravovat. Konečně se Pepík objevil obutý v botách. Však byl už čas; v noci bývaly mrazíky, a bláto i ráno ještě bylo tuhé. A chodil v nich neohrabaně. Byly to pěkné shrnovačky, šly mu do polou lýtek, ale když v nich poprvé přišel do školy, kráčel do předu nahnutý a dupal, jako by měl dřeváky.

Druhého dne však zas přišel bos!

„Kde máš boty?" ptal se ho učitel.

Pepík nic, jen se usmál. A odpoledne je měl na novo na nohou, ale zas šel tak nahnutý. A snad asi týden v nich tak chodil, ale potom už je nechal doma. Měl celé nohy od nich odřené a obolavěné, a vysvětlilo se, proč chodil tak do předu. Nemohl se do milých bot dostat patami, navlékl je tedy po každé jen tak a chodil v nich po prstech, paty maje vzhůru v holénkách. Jen že ho nyní ze školy posílali domů, že bos nemůže chodit v zimě, třeba je jen bláto; ať prý mu dá tatínek boty opravit aneb ať koupí nové. Ale Pepík věděl, že z toho nic nebude; ani to doma nevyřizoval.

Tyhle ty boty mu tatínek koupil v Libni, jen od oka sic a také byly malé sic, ale když už byly koupeny, měl je nosit. Když nemohl, postavili je pod postel, a Pepík byl bos.

Když pak u kupce v krámě kdosi domlouval tatínkovi, aby mu koupil nové boty, podíval se tatínek na toho člověka a řekl jenom:

„I rád bych mu koupil! Ale . . ." A měl slzy v očích.

„Měl jste rád jen toho malého, co vám umřel!" druhý zas pravil.

A Fišer roztáhl prsty na ruce a dívaje se na ně, řekl: „Že jsou všecky ty prsty moje? A když se říznu do toho, bolí to, když do toho, bolí to, když tuhle do toho, bolí to. Každý bolí stejně."

Ten tatínek Pepíka Fišerova měl dříve pěknou chalupu v horách, pole, luka, les, ale Pepík se na to nepamatuje. Každé neděle chodíval si do města jako pán, pivo pil, také někdy víno, míval pěkné šaty, a to Pepík sám kolikrát už slyšel, „jak tatínek roztrhl tu padesátku a nemohl ji potom udat". To prý bylo tenkrát při kartách. Pepíkův tatínek vyhrával a po každé jen smačkal zlatku, pětku a dal do kapsy. A tenkrát tu padesátku také. Potom si tím v kapse hrál, žmolil tam nějaký papír, a když to doma vytáhl — padesátka! Přece prý ji konečně udal u žida v Benešově, ale musil něco slevit . . .

Och, kdy to bývalo! Dnes je Pepíkův tatínek „dělákem" ve dvoře u samé Prahy. Maminka také chodí do práce do dvora, i Tonda. Tatínek nosí kabát takový jako Pepík, jen že o hodně větší, i díry a záplaty na něm jsou větší, a kalhoty má dole otřepané tak vysoko, až jsou mu vidět holá lýtka nad rozbitými pérky. Maminka také už nemá nedělních šatů, a velký vlněný šátek se jí napolo spálil, jak u nich tenkrát hořelo. Zapálil nebožtík Bohoušek, jak si hrál u kamen u plotny. Ulili to hned, ale přec ten šátek se zkazil a malá peřinka s ním, jak to leželo na zemi.

Nábytku mnoho neměli, a kdyby byl shořel, velká škoda by ho nebyla. Opravdu, ty boty Pepíkovy, jež stály pod postelí, třeba na nich bylo ještě bláto od poslední trapné chůze v nich a třeba ta postel na té [illegible] každou noc padala, přec

jen ty boty byly nejlepším kusem v jejich světnici. Řeknete, že tam byla bída. Ale Pepík nikdy neviděl, že by byl někdo z nich něčeho potřeboval, co neměli. A hlad? Ráno měl Pepík hrnek „kávy“ a kus chleba, v poledne zas tak, večer někdy také, někdy brambory, v neděli zelí, knedlíky, placky — ne, hladu neměli. Jen někdy zaslechl Pepík někoho, kdo se naň podíval a na Marjánku: „Že ten člověk na ty děti nekoupí kus hadru!“ Říkaval to doma a smál se tomu sám. Ale něčeho si přával Pepík přec. Když maminka přišla domů a tatínek nešel — aby ho proň poslala! Věděl, kam. Ke kupci. Tam stával tatínek a několik jiných, jídal salám nebo uzenice, slaninu, někdy jen bandura, a Pepík po každé kousek smlsl. Jen připít nikdy nedostal. To tatínek píval jen sám. Když se dobývala řípa nebo ve žních, tedy kdy se vydělalo, tatínek v sobotu přinášel též uzenice domů, každý se dobře najedl. Nyní, v zimě, zatím jen když oblízl.

A tu přišla upomínka ze školy, co dělá Pepík tak dlouho doma! Bylo právě v sobotu, tatínek nešel dlouho domů a když přišel, maminka mu to říkala a vadila se s ním. Tatínek mlčel. Vzal si z trouby hrnek s polévkou, sedl si na stoličku, a teprve když dojedl a vyškraboval hrnek, pravil, že chlapec do školy musí.

„Ale v čem?“ zvolala matka. „Bos? A toho bláta . . . A kdyby zas mrzlo . . . Nastydne se nám i ten a . . .“

Dala se do pláče a tatínek plakal s ní, vzpomněli si na Bohouška, ale co bylo dál, Pepík už nevěděl. Usnul zatím. Jen ještě se probudil, když tatínek zhurta vyslýchal nejstaršího Tondu, zda-li nekouřil a že prý má dýmku. Pepík zvědavě poslouchal, ale za chvilku přec ho zase spánek přemohl.

A ráno ještě za tmy jej opravdu Tonda vzbudil.

„Slyšíš?“ povídá. „Nezapomeň do školy, boty jsem ti tuhle spravil.“ A odešel.

Spravil? Pepík vyskočil se slámy, na níž v koutku líhali s Tondou, a rovnou rukama pod postel.

Co to? . . . Ale Pepík neplakal. Pepík se smál: Tonda mu v noci spravil boty tak, že holénky uřízl nad samými opatky a kůži v ryse porozpáral, tak že co z bot zbylo, zdálo se jako šněrovací botky. Ale výborně se obouvaly. Ukázalo se, že nebyly krátké ani úzké, vyzouvaly se spíš v chůzi, a vada byla jistě jen v těch holénkách, které Tonda odnesl, nechav si je od práce. Věru, Tonda se chtíval učit pekařem nebo řezníkem, ale ševcem se měl učit, pomyslil si Pepík, všecek rozradovaný.

Nikdo už nebyl doma. Pepík si vzal sám z trouby snídaní a potom spěchal spokojeně do školy. Spravené boty se mu dvakrát, třikrát cestou vyzuly, tak že pokaždé udělal několik kroků bos, než se vrátil a sebral je, ale netlačily ho a nedřely jako před správkou. Znamenité boty! Teklo do nich trochu, protože se Pepík příliš nevyhýbal kalužinkám a blátu, ale když byly plnější bláta než nohou, zul je a běžel bos, nesl je v ruce. Ve škole povysehly a domů to šlo zas tak.

Ale za několik dní stala se nová příhoda. Pršelo, bláta přibývalo a přibývalo, mrznout nechtělo. Jednou ráno děti přicházely do školy a žalovaly, že Fišer sedí na schodech „a nechce sem jít“. Učitel jej volal — nešel. Poslal proň, nechtělo se mu. Přivedl jej tedy sám, zimou se třesoucího, skřehlého a — bosého.

„Kde máš botky?“

Nic.

„Botky kam jsi dal?!“

Nic. Ale hlásily se jiné děti. Viděly jej, kterak šel do školy a jak v bezedném blátě na rozježděné cestě mu botky uvázly, vyzuly a naplnily se blátem tak, že se v něm skoro utopily. Pomáhaly prý mu je vytahovat, ale šly právě dvě ženské mimo a ty se jim smály „Co to loví za krámy!“ Děti se prý styděly a utekly.

Učitel pro botky poslal staršího chlapce, a když je konečně spatřil, zarazil se a řekl:

„Chudáčku! A já měl za to, že jsou šněrovací!“

Dal mu je vyčistit, usušili je u kamen, a po vyučování Pepík v nich zase běžel domů jako kdykoliv jindy.

Ale doma přece potom řekl večer Tondovi, že mu jich nespravil ještě dobře. Že pan učitel myslil, že prý jsou šněrovací.

„Co?“ udělal Tonda.

„Nedrží. Vyzouvají se.“

„Já vím,“ řekl mistr Tonda a hledal po kapsách. Z jedné vytáhl chundel provázků, ze druhé starý rezavý hřebík a chápal se bot.

„Šněrovací budou?“ hádal Pepík radostně.

Tonda jen kývl. Hřebíkem provrtal dirky, provlékl jimi provázek, potom sám bratra obul, utáhl mu je hezky na nožku a spokojeně si to oba prohlíželi.

Pepík radostně si po podlaze vykračoval, třepal nohou na důkaz, že se ani nehnou a vítězně se rozhlížel po světničce.

„No, mlč,“ povídal mu Tonda, „zatím toho máš dost. Až budeš mít školu vychozenou jako já a budeš jezdit s volma, koupíš si lepší.“

O ARNOLDU BOECKLINOVI.

II.

Psalo se r. 1827., kdy narodil se v Basileji, rozvážlivě střízlivém městě zámožnému občanu syn, Arnold Boecklin. Chodil do latinské školy, učil se kreslit a často, když přišli cizinci do Basileje a dali si otevřít místnosti knihovní, kde visívala díla Holbeinova a Grünewaldova, vetřel se s nimi. A mno-

ho strávil ve volném vzduchu, v divoké horské přírodě okolo města. Tam jako šestnáctiletý maloval svůj první obraz: skalní strž s rozpěněným vodopádem a temnými jedlemi. Ale aby se stal malířem, rozumný otec nedopouštěl. Stával za pultem a srovnával hedvábné stužky; teprv jeho učitel latiny docílil, že byl Boecklin na zkoušku poslán ke Calamovi do Ženevy.

Začíná doba nepokojného putování, jde do Düsseldorfu, sedí v kreslírně antwerpské akademie, prohlíží v Brusselu staré Nizozemce a střeštěně geniální díla Wiertzova, přichází do Paříže, zrovna když revoluce otevřela svůj kráter. Dělníci byli stříleni před jeho okny, on sám, nevěda proč, stál jednoho dne se šavlí v ruce v nádherné dvoraně královského zámku a v téže době, kdy tam ukořistil jídelní lístek Ludvíka Filipa, neměl sám čeho do úst. Ještě nějaký čas probíjel se v Paříži, ilustruje anatomické učebnice. Potom, na podzim 1849 vrátil se do Basileje, sloužil, zasnoubil se na pozlobení šosáků se služkou a jako dvaadvacetiletý odebral se do země, jež stala se mu duševní vlastí, do Italie. První dojmy, které v sebe přijal, háje, jeskyně a sesuté vodovody, sochy bohů a vážné vzrešená příroda campaňská, to vše zůstalo zatím jen nastřádáno v jeho paměti. Maloval jenom areské pohledy pro obchodníky s uměleckými výrobky na Korsu, obrázky, které víc mají společného se Schirmerem a Poussinem, než s pozdějším Boecklinem. Jen jediný má cenu dokumentu, obraz představující jej sama v parku letohrádku na procházce se svou ženou Angelou Pascuccciovou, chudým sirotkem, již pojal r. 1853. za ženu, když byl v největší bídě. R. 1857. opustil Řím; kterási německá dáma z milosrdenství odkoupila mu obraz „Pan v rákosí“, to bylo cestovné k návratu do Basileje.

Tam seznámil se s konsulem Wedekindem, jenž jej přiměl k cestě do Hannoveru, aby mu vymaloval do jídelny panneaux. Zde poprvé ohlašuje se pravý Boecklin. Vynořuje se motiv Promethea a motiv hradního požáru. Zákazník byl ovšem tím rozhorlen. Boecklin složil opět svá zavazadla a odešel do Mnichova. Velký variant obrazu „Pan v rákosí“ vystaven 1857. v tamějším uměleckém spolku. Jméno bylo neznámo, a pátráním zpravodajů zjištěno, že malíř obrazu, přicestovalý docela bez groše, leží nemocen tyfem s dvěma ze svých dětí. To vzbudilo opět soustrast, obrazárna koupila „Pana“ a nahoda pomohla dále. Karel Alexandr výmarský chtěl být novým Karlem Augustem, povolán Liszt a založena umělecká škola: ředitelem ovšem musil být hrabě a pod ním mezi jinými Boecklin stal se profesorem. Boecklin profesorem! To mělo pro něj, jako pro člověka úspěch ten, že Basilejští jeho příbuzní, kteří ho „pro hloupé kousky“ opustili, opět jej přijali; a úspěch pro něj jakožto umělce, že se domohl stálejší skyvy chleba. Nejsa nucen žíti z ruky do úst, mohl se pustit do zachycování svých římských dojmů („Pan děsící pastýře“.) Když římské upomínky ochabovaly, bylo i po Výmaru. Musil zpátky do Říma — další zakázky hr. Schacka zajišťovaly mu nejbližší budoucnost.

Zdá se, že tento druhý pobyt v Římě (1862—6) byl rozhodný v Boecklinově životě. Neodhalila se mu jen majestátnost krajiny římské, nýbrž poznal i smyslně žhavou nádheru jihu: záliv neapolský s barvitými divy, Capri, Salerno, Paestum, kus antiky žijící dosud v Pompejích. Mluví o tom obrazy vzniklé v dílně na via del Babuino a visící dnes v Schackově galerii: Pouť do Emaus, Kajícník, Villa u moře, Římská hospoda, Bacchanale, Nářek pastýřův. Rozpomenuli se na něj i Basilejští a Boecklinovi svěřeno vymalovat schodiště musea; jakýsi p. Sarasin-Thurneisen užil příležitosti a dal mu vymalovat zahradní domek své villy. Boecklin asi tehdy si oddechl, když mu konečně dána byla možnost, tvořit něco velkého. Ale výsledek byl jak obyčejně. Měli jej za pomatence, a přátelé na ulici přecházeli na druhou stranu, aby ho nemuseli pozdravovat. Při soutěži na pomník svatojakubský (na paměť bitvy r. 1444) propadl a vítězi Ferd. Schlöthovi uspořádána slavnost. Zavržení návrhu Boecklinova odůvodněno slovy, že od malíře nelze se nadít dobrého plastického provedení. Tuto schopnost prokázal na „pitvorách“, které umístil na zahradní fasádě umělecké síně a jimiž ctihodné radní pány karikoval tak monumentálně, že ani oni sami toho podskoku nespozorovali. Ale v nitře jeho hlodala větší muka. Jako Rembrandt v roce své hanby ryl podobiznu svého dražebníka Haringa a zároveň Vystavení mrtvého Krista, tak ukazují basilejské obrazy Boecklinovy, kterak trpěl pod útoky šosáctva. Derou se mu z duše city úzkosti. Hrozné strašidelné věci nabývají tvaru. Vzniká Jízda smrti, Dračí rokle, a Vrah pronásledovaný Furiemi. Ven! Musí ven z dračí rokle, pryč z klece hamižné podlosti, musí spatřit umělce — jde do Mnichova.

Dvě vlastní podobizny zahajují toto nové tvůrčí období. Podobizna z r. 1872 je známa, na ní poslouchá on hudoucí Smrt. Na druhé z r. 1873 zírá zářícíma očima, opřen o sloup obrostlý vavřínem.

Vzdoroval životu, přemohl smrt. Hrdě, sebevědle a jist sám sebou jde nyní dále svou cestou. Vznikají první lapidární výtvory. Mezi ně náleží „Pieta“, která byla získána pro berlínskou národní galerii a na přání korunní princezny nebyla vystavena. Sem náleží mořské idyly, jejichž dlouhá řada se teď zahajuje. Tritoni a Nereovny, hippokampi a sirény, najady a víly slaví svůj jásotný vjezd. Maluje Venuši z pěny mořské se rodící a rybařící Pany, maluje mořského hada a ten svrchovaně mohutný obraz Centaurů, kteří spolu zápasí jako diví duchové živlů.

Potom se mění scéna. Věje líbezný vánek májový a pějí ptáci. Pan píská na syringu a lesní ženy (dryády) vycházejí ze svých lesů. Olše a světlezelené břízy a mladé stříbřité topoly chvějí se ve vzduchu. Vodotrysky šplounají, okolo nich šumí stepilý vavřín. Dívky, ověnčené květinami, tančí, potůčky bublají a labutě houpou se na azurových vodách. Šafrán, narcisy a anemony, bez, hyacinty i konvalinky kvetou. Fialky, petrkliče a sněženky vetkány jsou do koberce luhu jako jiskřivé ornamenty. Růžové ploty oleandrové obklopují snivě bílé villy. Boecklin byl se odebral 1874 do Florencie a po jeho obrazech rozprostřela se cudná líbeznost, jarní snivost údolí řeky Arna: Flora, která luhy spěje, rozsívajíc kvítí, Nymfa pramene, Trojí věk života, Příchod jara a Nivy blažených. Ale Florencie není jen městem dechu jara, rašení a pučení. Z půdy zní ještě vzdech antiky, naříkavý zvuk pravěku etruského. Vedle obrazů jarních objevují se elegie. Osamělé skalisté pouště rozkládají se v šíř a dál. Buky obtočené břečťanem, zvětralé duby a černé cypřiše zastiňují ponuré hroby. Tichounce vane jesenní vítr vadnoucím lupením. Úponky plané révy temnorudě obepínají sesuté zdi a bojovníci s plachou úctou padají na kolena před starými sochami bohů. Nebo zas lebky a lidské hnáty pokrývají jílovitou půdu, po níž na supícím vraníku přijíždí dobrodruh. Sivě visí obloha nad drolící se skalinou. Ptáčka nezazpívá, zvuku nezazní. Šepotavě naříkají vlny. Z temnomodrých vod trčí ostrá výspa, obklopená cypřiši. Hroby vysekány do skály a se strašidelným veslováním blíží se člun ke bráně smrti. Že Boecklin zároveň s tímto „Ostrovem mrtvých“ vytvořil „Hru vln“, onen kanibalský obraz, na němž se tak božsky směje, to ukazuje nesmírný rozsah jeho genia.

On sám ještě byl předmětem posměchu. Vtip, plný vkusu, jejž nalézáme ve všech kritikách oněch let, porovnává jeho obrazy s přemety pominulého kozelce. (Boecklin — Boecklein.) Lombroso připočítával jej ke tvořícím šílencům. Pecht, F. Th. Vischer a Jul. Meyer, kteří Boecklina jako anakreontika uznávali, stáli bez rady před „barokními nevkusnostmi“ jeho novějších výtvorů. I hr. Schack zastavil své objednávky. R. 1882 na vídeňské mezinárodní výstavě visela jeho Pietà nade dveřmi. Vratislav, která v nepochopitelném záchvatu jej povolala vyzdobit schodiště musejní, zas mu odřekla a povolala později — Hermanna Prella. Ještě Fric Gurlitt, berlínský obchodník s uměleckými výtvory, jenž si jej učinil předmětem spekulace, dožil se podivných věcí. Často nechybělo mnoho, že by ho lidé byli lynčovali. Tak byli rozlíceni, že se kdo opovažovali jim podávat švindl za vážné umění.

Nicméně dlužno obrat v oceňování Boecklina přičíst tomu, že se vložil do toho Gurlitt. S tím spolupůsobila i proměna filosofických a esthetických názorů, která se tehdy dála. Dřív vycházeli lidé, posuzujíce umělecké dílo, odtud: Krásné je pouze to, co se podobá už existující kráse. Odkud to ten chlap má? bývalo obyčejnou otázkou i v uměleckých kruzích, když obraz nějaký výjimečně nekopíroval žádného starého mistra. Teď však objevení se Bismarckovo a Nietzscheho splodilo kult bohatýrů. Lidé dychtili po vysokých vítězných individualitách, po těch silácích, kteří podávali jenom sebe. Odtud započalo se uctívání Boecklina. Prodával, návštěvy z Němec mu dávaly cítiti, že jméno jeho v Německu si dobylo vážnosti. A tak na novo táhlo jej do vlasti. Jako uznaný umělec, světem „schválený“, chtěl strávit večer svého života mezi těmi, kteří ještě před deseti lety jej měli za blázna.

V Hottingen u Curychu usadil se roku 1885. Tam žil Gottfried Keller, bručoun a piják, Stauffer-Bern, jenž svými nevázanými kousky obveseloval oba staré pány. Vlastní podobizna s pohárem vína je symbolem této tvůrčí doby curyšské. Radostné službě Dionysově zasvěcena je Cesta ke chrámu Bacchovu, Tanec okolo sloupu Bacchova. Ani na Krále žab, Kázání Antonína rybám a Susannu v lázni nelze se dívat, aby člověk si nevzpomínal na podobné nálady v knihách G. Kellera.. Ale ještě jeden živel je nový. Jeho dílnou byla veliká dřevěná budova. Na zasmušilé jedloví díval se z oken. Tak vystupuje teď v jeho dílech fantastičnost. „Mlčení v lese“, onen huňatý jednorožec, který vystupuje z houštiny a čenichaje upřeně zírá do světa sluneční záře, je hlavním dílem jeho curyšských let. Ovšem blíží se i stáří, šeredné stáří. Maluje obraz „Vita somnium breve“ se mdlým starcem, jenž s náhoří shlíží do údolí minulosti; maluje „Návrat“, muže, který byl opustil svou domovinu jako křepký lancknecht a teď se vrací s vlasy šedivělými, s pohřbenými nadějemi; maluje „Loubí“, tichou zahradu s hyacinty a tulipány, kde těsně k sobě přituleni, ruku v ruce sedí, dumajíce, dva staroušk ové.

Zlá mrtvice srazila jej r. 1890; aby se uzdravil, odebral se do lázní mořských a zdraví přišlo opět. Vlastní podobizna z r. 1893 ukazuje ho ještě jedenkrát ve veškeré původní síle. Pomyslíš si na Tiziana, taková nezmarná energie tkví v této hlavě s plamenně jiskřícíma očima a vysokým, mocně vyklenutým čelem. I jeho démon barvy vede si směleji než kdy jindy. Zplna a svítivě jako celý orchestr hučí a šumí ty pestré barvy.

A teď už ho Italie z pout nepropustila. U San Domenica, na svahu Fiesole, stvořil si r. 1895 svůj domov umělecký, jenž v městě Savonarolově působil jako žulová bašta antiky, jako protest hellenismu proti křesťanství. Za piniemi, topoly a cypřiši vyčníval bílý letohrad, růžové úponky obepínají výstupky. Šlo se kolem poprsí antických a šedých reliefů. Tam žil jako homerovský patriarcha. Umělec kdysi pronásledovaný utrháním byl se stal ge-

EMIL HOLÁREK.

„Z CYKLU REFLEXÍ Z KATECHISMU"

(Nemocné navštěvovati.)

niem umění. Objevilo se monumentální dílo Bruckmannovo; když slaveny r. 1897 jeho sedmdesáté narozeniny, celý svět rozplýval se nadšením — Basilej slavila den ten zároveň se čtyrsetletými narozeninami Holbeinovými. Vzniklo ještě několik obrazů: Venuše roditelka, Válka, Noc a Triptych, vystavený r. 1900 na výstavě v Berlíně. Ale před tím stáli už lidé s hlubokou tesklivostí. S hlubokou tesklivostí pozorovali poslední fotografie, které ocelového kdysi syna Alp ukazovaly jako zvětralého, schřadlého, bezmocného kmeta, ústa skřivená tahem bolestné odevzdanosti. Dne 16. ledna došla zpráva, že ukončeno Boecklinovo putování pozemské.

Které hodnoty náležející věčnosti obsahuje jeho umění, poví článek příští.

(Zkráceno ze stati Richarda Muthera v „Zeitu".)

NAŠE GALERIE.

Emil Holárek: Z cyklu „Reflexí z katechismu" (Nemocné navštěvovati). Tmavá stáj pro dobytek za normálních poměrů — teď (malá změna!) lazaret pro umírající obrance vlasti! Nacpáno jich tu v hrůzy — plné směsici. Těla svíjející se bolestmi, ten s ranou u srdce, tam ten střelen do hlavy, onen v posledním deliriu a tu ten zde v zasmušilém, vztekem i nenávistí prosyceném přemítání: „Proč a pro koho?" Kdo ještě z těch obětovaných může myslet, tomu v duši ryje ta otázka, na niž není odpovědi: „Proč a pro koho?!" A sem, do pelechu mrtvých a umírajících ráčil osobně přijít vysokorodý pán, doprovázen pobočníkem. Vizte, jak je sklíčen, jak ho srdce bolí nad těmi ubožáky, oči div nepláčou, rty staženy soustrastí... a v mysli tkví jako hřebík trudná myšlenka: „Co tu lidí...! a už jich podruhé upotřebit nelze!!"

Holárek vlil do toho kartonu ironii přímo zuřivou. Nemocné navštěvovati! Skutek křesťanského milosrdenství... po bitvě, skutku zločinné nekřesťanskosti.

ČEŠTÍ PAPUÁNI.

Nebožtík je zlá věc. Umřel člověk a teď jako umrlec je nadán všelijakými příšernými silami. V noci přichází na svého odpůrce v bývalém životě, rdousí ho ve spaní a krev mu vypíjí, strašné sny na něj posílá a nemoce a strašidelné obludy na trápení. Každý Papuán je o tom pevně přesvědčen. Odtud ta hluboce vkořenělá úcta Papuánů k mrtvým, trochu úcta z lásky, ale víc úcta ze strachu. Neboť nebožtíci jsou hrozně potměšilí a zlostní tvorové. Každý Papuán je o tom přesvědčen!

Čeští Papuáni také jsou o tom přesvědčeni. Jen že čeští Papuáni pokoušejí se své divošské víře dávat trochu nátěr vyšší kultury — neboť ani čeští Papuáni se docela vlivu kultury nemohou ubránit, ač se brání jak mohou. Ke svému strachu z nebožtíků přidávají ještě fikci a pověru o m a j e s t á t u s m r t i vůbec, o majestátu každého mrtvého těla lidského bez výjimky.

Vizte, jak si vedou tito bílí Papuáni: Živ byl člověk špatný, lhář a na cti utrhač, odporný zjev ve společnosti národní a ve veřejném životě. Každý to věděl za živa, i jeho přátelé, kteří jeho služeb využívali na hanobení svých protivníků, najímajíce jej za špinavý peníz k výkonům, jichž sami (na oko) se štítili. A člověk ten umřel. Poněvadž veřejně působil, rozmnožuje neunavně špatnosti své, podléhal i soudu veřejnému, soudu podle pravdy. A ta pravda je nemilosrdná, poněvadž právě je pravdou. Pověděla se veřejně o mrtvém pravda, stručně a definitivně. Ale tu se rozlehl Lohopustý skřek a řev mezi domácími bílými Papuany, neboť pravda sáhla na nebožtíka, dotkla se víry o posmrtném životě potměšilých duchů zemřelých a dotkla se divošské víry o majestátu smrti vůbec.

Majestát smrti. Není majestátu smrti pro každého. Člověk zemřel, to prostě znamená: přestal. Odňata možnost dalších skutků jeho, vzata příležitost k dobrému i ke špatnosti. Vzít příležitost ke špatnosti je pouze něco negativního, a ta negace nedává nikomu ani nejmenší slavozáře nějakého majestátu. Přestal člověk, ale s k u t k y jeho zůstaly, ty žijou, a ty přicházejí, jako celek ukončený, na soud. Soud nemůže se ohlížet na člověka, kdyby byl sebe vyšší a sebe slavnější, sic byla by historka jako sbírka soudů dětí o rodičích pouhou sbírkou lží. Celý život člověkův třebas mohl být naplněn lží, obětován lži, naposled přichází však soudit pravda. Pro pravdu není majestátu smrti bez jediné a hlavní podmínky: m a j e s t á t u ž i v o t a. Smrt nedává nikomu majestátu bez jeho vlastního přičinění v životě; člověk s á m životem si střádá gloriolu po svém skončení. Ale Smrti pouhé lidské tělo, pouhá člověcká forma neimponuje. Smrtí nestává se malý člověk ani o centimetr větším, špatný člověk ani o vlas lepším. Smrt neočišťuje, nezlepšuje, nedává majestátnosti, nýbrž prostě zakončuje a černou čarou uzavírá konto života. Co stojí na tom kontě, to rozhoduje o člověku, ne prázdný o sobě fakt, že umřel.

To je názor Evropanů XX. věku, tamto názor Papuánů. My srovnáváme se s Evropany; víru českých Papuánů hlásají Dr. Stránský, Lidové Noviny a Národní Listy.

Gamma.

PLESOVÝ REFERÁT.

(„Překlad z frančiny".)

Bilo 11 hodin. Telefon již dávno umlkl, židle vychladly, z koutů redakce, zasypaných odhozenými rukopisy i brožurkami, rostly tmavé stíny, houstly u — Leihac nešel. Oharky cigar padaly již z navršeného popelníčku na otřelý koberec, i mouchy spaly.

jen můry a komáři tančily kol skleněného stínítka stropu a poletovaly kol červené žárovky nad stolem — Leihac ještě nešel. Gaston, hoch z tiskárny, již ani nevcházel do pokoje, občas strkal jen umouněnou hlavu do dveří — Leihac nešel a nešel. Byl to dobrý pracovník, mrštný, známý ve společnosti, všechno vyslídil, měl jen jednu vadu: když jste jej poslali na kriketové závody do St. Cloud, přilétl večer s referátem o požáru v Passy. Měl-li donést seznam z Morgue, přinesl jistě politické novinky ze sněmovních couloirů; nemohl zaslechnout sebe menší událost, aby z ní nevyrobil novinářský referát do kterékoliv rubriky. Nebyl vybíravý v tom ohledu, psal stejně rád politické úvodníky, jako zprávy z tržnice a hasičské sjezdy.

Konečně! Udýchán jako vždy, s bílou chrysanthemou v knoflíkové dirce, redingotty, žluté rukavičky potřísněné inkoustem, vpadl do redakce a klesl do křesla.

„Poslední goal modrobílých nebyl uznán. Teď to rozhodli teprv. Dejte to opravit, jistě že ten ničema Claireveau o tom nevěděl."

„Referát . . . Máš hotový referát?"

Vysypal z kapsy bobřího kožichu hromádku pestrobarevných obálek, posypaných jeho mikroskopickými hieroglyfy.

„Zdržel jsem se v Luxemburské zahradě. Zajímavý případ otravy. Napíši to ještě. Budeme to mít jenom my jediní!"

Chtěl jsem již jeho rukopis dát Gastonovi, když jsem zahlédl podivné jméno: „Toto"... „její barvy červená a bílá . . ." Nedůvěřivě pohlédl jsem na široká záda bobřího kožichu, nad nimiž kroužily se již u protějšího stolku obláčky cigaretového dýmu. Zmocnilo se mne podezření. Co to zas jen asi napsal? Čtu, čtu, hrozné tušení mé se potvrzovalo! Ale posuďte sami:

„Dnešní den náležel k nejskvělejším letošní saisony. Naše přední společnost dostavila se v plném počtu a oslňovala nádherou. Tribuna byla plná nejvybranějších toilett, rozkošný květinový háj, jenž vroubil lože, hemžil se uniformami a vyšívanými fraky, četní poslanci oživovali estradu, umělecký svět zastoupen byl nejslavnějšími jmeny, ani vláda neskvěla se jako jindy svojí nepřítomností, co se sportsmanů týče, rozumí se, že nescházel nikdo z pozoruhodnějších. Opětně se ukázalo, že vše, co pořádá strana, k níž i my máme čest se hlásiti, vyniká nejvybranějším vkusem a shromažďuje výkvět vznešeného, opravdu distingovaného světa. Zahájení spozdilo se trochu vítáním zástupců vynikajících sportovních klubů anglických, mezi nimiž pozorovali jsme zvláště . . . . V zahajovacím čísle byla první Goldbergova Nelly, vedená naším sympatickým přítelem a vynikajícím sportsmanem Lamonem, těsně za ní následovala Millotova Fifi a pak řadou Voundtova Lulu, Santonova Koko, Hallayova Dada, Thompsonova Ryči, jež všechny měly svůj šťastný den a těšily se sympatiím všech přítomných. Všechny překonala však Plontonova Toto, jejíž barvy, růžová a bílá, budou směrodatnými pro celou letošní saisonu. Vzbudila obdiv všech, naši vynikající sportsmani a státní i byli šťastni, mohli-li se octnouti v její blízkosti, sám president vyznamenal ji okázalou pozorností. Její soupeřkám bylo ovšem těžko zastíniti ji, avšak máme-li říci pravdu, i ony vyznamenaly se tentokráte neobyčejně, že stěží bylo rozhodnouti, máme-li dáti přednost elegantní postavě Hennetovy Bóby, či něžnému, avšak pružnému zjevu Marotovy Susy, neb graciosnímu držení Duvalovy Valy. Nestačíme místem, abychom vyčetli všechny, jež závodily dnes mezi sebou o úspěch. Zdar dne byl dokonalý, jednotlivá čísla následovala hladce za sebou při hudbě 215. pěšího pluku, neudál se ani jediný rušivý případ, jen N—ova Bibi sklouzla na hladké půdě, neublížila si však, mimo lehounké zhmoždění. Arrangement spočívalo v rukou našich osvědčených finančníků a sportsmanů . . . Z toilett vynikly . . . . atd.

Ruce mi sklesly — hrozný Leihac!

„Nešťastníče," řekl jsem zlomeným hlasem, „cos to přinesl? Kdes byl?"

„Pro—osím tě, nevytrhuj! Vidíš, že píšu zajímavý případ."

„Čert vem tvůj zajímavý případ — podívej se raději, cos to napsal!"

„Co bych byl napsal!"

„Víš, co jsi měl přinést, člověče nešťastný? Referát o našem prvním p l e s e!"

„Nu ovšem, ovšem!" bránil se Leihac.

„Ale, člověče trojnásob nešťastný, vždyť jsi se toulal někde po dostizích a napsal jsi svůj referát o kobylách!"

„O kobylá h?" zděsil se Leihac, „není možná! Není možná!" A všechen rozčilen jal se hrabat nervosně ve své hromádce obálek.

„Ale vždyť jej máš v ruce, můj referát plesový!"

„Sapristi!" zvolal jsem najednou uklidněn. „Pravda! Odpusť, přehlédl jsem nadpis. Připiš, prosím tě, záhlaví: První ples strany sportsmanů, jenž konal se včera v nádherně vyzdobených místnostech klubu „Kopáč", znamená dokonalé vítězství na celé čáře. Tak, a to ostatní už je dobré."

Přítel vrátil se spokojeně k svému stolku a já četl, četl znova — opravdu plesový referát, Vždyť je znám všechny ty Valdy, Frony, Tyldy, Mary, Líny už od malička! Neumím kráčet s duchem doby. Až ještě trochu sportsmansky uhladíme svůj novinářský styl, nerozeznáme politický úvodník od závodu automobilů. Stárneme, opravdu stárneme . . . Gastone, dones to do tiskárny."

Přeložil Iam head.

TH. H. HUXLEY.

ZÁZRAKY.

Čím víc tvrzení nějaké skutečnosti se příčí předcházející zkušenosti, tím úplnější musí být důkaz, který má ospravedlnit naši víru v toto tvrzení. Je to zásada, kterou každý člověk se řídí v obecném životě. Řekne-li mi kdo, že viděl v Piccadily strakatého koně, uvěřím mu bez rozpaků. Věc jest dost pravděpodobna a nelze si myslet pohnutky, že by mne chtěl oklamat. Ale kdyby mně týž člověk vyprávěl, že tam pozoroval zebru, váhal bych snad trochu, mám-li přijati jeho svědectví, leč bych byl dostatečně upokojen nejen v příčině jeho dřívější znalosti zebry, nýbrž i co do jeho schopnosti pozorovací a příležitosti k pozorování v daném případě. Kdyby však můj zpravodaj mně tvrdil, že viděl tou ulicí klusat centaura, odmítl

bych slavnostně uvěřiti jeho tvrzení, a odmítl bych i tehdy, třebas to byl člověk nejsvětější a odhodlaný podstoupit muka k podpoře svého tvrzení. V takovém případě ovšem bych nemohl mít nejmenší pochyby o důvěře (bona fides) svědkově, jedině bych se opovážil pochybovat o jeho kompetenci, o jeho soudnosti, která na neštěstí má velmi málo činit s dobrou věrou nebo se silou přesvědčení.

Posuzovány dle zásad zdravého rozumu nebo vědy (což je vskutku totéž), všechny „zázraky" jsou takovými centaury, nebo jinak by nebyly zázraky vůbec: a lidé zdravého rozumu i lidé vědy nakládají s nimi dle týchž zásad. Nikdo, kdo si přeje udržet se v mezích toho, co má právo hájit, nebude tvrdit, že je možno, aby slunce a měsíc se kdy bylo zastavilo nad údolím Ajalonu, nebo že by hradby města se byly kdy sesuly troubením, nebo že by se voda byla změnila ve víno; poněvadž takové události jsou na odpor jednostejné zkušenosti všech a porušují zákony přírody. Dokud nebude moci dokázat opak, mohou se takové příhody zjevit v řádu přírody leda zejtra. Ale obecný zdravý rozum a obecná poctivost stejně jej vážou, aby od těch, kdož by od něho vyžadovali víru v skutečné události takových věcí, naopak žádal důkaz tou měrou donucující, jakou se od pravděpodobnosti uchylují; důkaz alespoň tak silný, jaký musí provésti člověk tvrdící, že viděl centaura, leč by se spokojoval tím, abychom ho pokládali za víc než lehkověrného nebo za míň než poctivého.

× × × ×

* JULIUS ZEYER umřel, taková zpráva dochází nás při závěrku tohoto čísla.

Postavení jeho v české literatuře je osamoceno, jako byl málem jeho život. Přidruživ se před lety k t. zv. kruhu Lumírovskému, šel později opět odloučeně vzdálenou svou cestou a teprv ke stáři, veden svými klášternickými zálibami, svým (dle našeho soudu) nezdravým citem pro kostel, církev katolickou a marianský kult, sblížil se s t. zv. katolickou „modernou" v Novém životě. Nejsa vázán na nějaké chlebové vezdejší zaměstnání, bez starostí o živobytí, mohl se oddat svým cestám, exotickým zálibám a exotické poesii vlastní. Ráz jeho umění není národní vůbec, zvláště pak není český; mohl se objevit v kterémkoli národě a byl by v něm stejně cizí, osamocený. Soudobý život, naše otázky české, problémy sociální takřka pro něj neexistovaly. Jen jednou pokusil se vypořádat se s nimi v románě „Jan Maria Plojhar". Jinak žil v romantických, krásných smyšlenkách, v dobrodružných dějích a mythech všech dob, všech národů. Ty naplňovaly všechen jeho zájem jako spisovatele — co plnilo duši jeho jako člověka, jaký byl vniterný život jeho, to nikomu nepovídal. Žil plaše, oddálen nás, zejména utekl od Prahy, která se mu zhnusila; žil zcela dle své vůle, harmonicky — kdo ví, jaké disharmonie asi skrývaly se v jeho prsou!? Nevynášel jich do světa, tajil se jako člověk — vykřikovat své bolesti, příčilo se jeho aristokratické, vzácné povaze. Ale tím právě bral čtenáři možnost, aby mohl vstoupit v živý, krevný poměr k němu. Neviděl's člověka s lidskými zájmy, s láskou a nenávistí, s vášněmi a tendencemi, se slabostmi a silami, a to právě, aspoň nás, od Zeyera odcizovalo. Plachý duhový pták z neznámých končin, neznámo kam letící.

Dožil se šedesáti let.

× × × ×

* Ve vysokém věku zemřel vlaský skladatel Verdi. Zajímavý byl jeho rozvoj už v pokročilém poměrně stáří, kdy přiklonil se k Wagnerismu a v úplné protivě k dřívějším svým pracím vytvořil řadu skladeb, které mu dávaly nárok na jmeno hudebníka moderního. Tvořivost jeho až do posledních let budila respekt.

* Pan Vácslav Vlček, spisovatel na Král. Vinohradech, daroval knihovně Nár. Jednoty severočeské . . . tři ročníky „Osvěty", čte se v denních novinách.

* Vídeňská Secesse uspořádala na své výstavě výstavu G. Segantiniho. Nebylo by možno, převézt díla tohoto geniálního Itala také do Prahy?

* Na výstavě vídeňské Secesse hned v prvním týdnu koupilo obecenstvo obrazů a soch za 76.000 K; mezi tím jsou dva obrazy od Segantiniho, dva od španělského mistra Zuloagy, socha od Klingera, sousoší Rodinovo a j.

* V Rozvoji napsal p. šl. z Lešehradu na dvou sloupcích životopis p. šl. z Lešehradu.

* V letošní extensi české university jsou přednášky: T. G. Masaryka O význačnějších novodobých směrech ethických (začne 11. února, vždy v pondělí v místnosti Typografické besedy ve Smečkách), dra Arnošta Krausa České pověsti a dějiny v světle německé literatury (každé úterý v sále sv.-václavské záložny), dra Velicha O krvi, oběhu krevním a chorobách srdce i cév, dra Augustina O předpovídání povětrnosti, dra Groha O řeckém divadle, dra Máchala O novodobém románě českém, dra Heverocha O podivínech a lidech nápadných. Vedle těchto kursů (ač v nich jest dost náhody a na některých kursech trochu i toho, čemu se říká „z nouze Franta dobrý!", zrovna předpotopně vypadá dryáčnický název kursu ctihodné fakulty bohoslovecké „Pravost, neporušenost, věrohodnost i příslušná vážnost knih novozákonních vůbec, evangelií pak zvláště". Doufáme že p. dr. Sýkora své rozumy bude vykládat před prázdnými lavicemi.

* Fr. Bílek v Chýnově u Tábora vydá vlastním nákladem 23 listů „Otčenáš" (světlotisky a litografie) na subskripci. Podpisní cena pouze 8 K. Jsme přesvědčeni, že Bílek na toto thema vytvoří něco docela jiného a hlubšího než francouzsky mělký Mucha.

* V příštím čísle přineseme o Boecklinovi třetí článek, poslední, obsahující kritický soud Mutherův; dnešní článek má ráz spíš životopisný a vysvětlující.

* „Dětský koutek" tentokrát dostal se do čela listu.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 10. února 1901. Číslo 20.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

F. M. DOSTOJEVSKIJ.

MUŽÍK MAREJ.

(Z Denníku spisovatelova r. 1876.)

Byl druhý den velikonoční. Vzduch byl teplý, nebe modré, slunce vysoké, teplé, jasné, ale v duši mé bylo velmi zamračeno. Toulal jsem se za trestaneckými kasárnami, hleděl jsem na plaňky silné žalářní ohrady a počítal jsem je; ale ani počítati je se mi nechtělo, ačkoliv to bylo mým zvykem.

Už druhý den v trestnici „byly svátky“: trestance nevyváděli na práci, opilých bylo mnoho, po všech koutech začínaly se spory a nadávky co chvíle. Nesmyslné, ošklivé písně, sázky v kartách pod pryčnami; několik trestanců, kteří byli pro zvláštní výtržnosti zbiti vlastními soudruhy téměř do smrti, leželo na pryčnách přikryto kožichy — pokud se nevzpamatují a neprocitnou; několikrát už taseny nože — vše to za ty dva svátky mne zmučilo až k bolesti. Já vůbec nikdy nemohl snésti bez ošklivosti opilé lidové veselí a tehdy v onom místě obzvláště. V tyto dny ani představení nepřišli se podívat do žaláře, nečinili prohlídek, nehledali kořalky, pochopujíce, že je nutno dovoliti těmto zavržencům, aby se poveselili jednou v roce, a že jinak bylo by hůře.

Na konec v srdci mém se vznítila zloba. Setkal jsem se s Polákem M—ckim, z odsouzenců politických; zamračeně díval se na mne, oči se mu zablyštěly a rty se zachvěly: „Je hais ces brigands!“ (Nenávidím těch loupežníků!), zaskřípěl polohlasně a prošel mimo. Já se vrátil do kasáren přes to, že před čtvrt hodinou vyběhl jsem z nich jako ztřeštěný, když tam šest zdravých chlapů vrhlo se na zpitého Tatara Gazina krotit ho a bít; bili ho hanebně, velblouda bylo možno utlouci takovými ranami, ale oni věděli, že je těžko zabiti tohoto Herkula a proto mlátili beze strachu. — Nyní vraceje se, zahlédl jsem na konci kasáren v koutě na pryčně Gazina, beze smyslů, nejevícího téměř známek života. Ležel přikryt kožichem a všichni chodili okolo mlčky: byť i pevně doufali, že zítra k ránu se vzpamatuje, „ale z takových ran, pane, může člověk i umřít.“ Dostal jsem se k svému místu naproti oknu se železnou mříží a lehl jsem naznak, položil ruce za hlavu a zavřel oči. Rád jsem takto lehával; spícího nechají na pokoji a zatím je možno sníti a přemýšleti.

Ale já tehdy nesnil: srdce bilo neklidně a v uších zněla slova M—ckého: „Je hais ces brigands.“ Ostatně nač popisovat dojmy, mně i nyní zdává se v noci o této době a neměl jsem nikdy trapnějších snů. Možná, že někdo podotkne, že jsem podnes skoro ani jednou se nerozepsal o svém životě v trestnici. Neboť „Zápisky z mrtvého domu“ jsem napsal před 15 lety jako by od osoby smyšlené, zločince, vraha své ženy. Při této příležitosti podotýkám, že od té doby myslí o mně velmi mnozí a i nyní ujišťují, že jsem byl vypovězen pro vraždu své ženy.

Znenáhla jsem skutečně zapomněl na přítomnost a nepozorovaně jsem se pohroužil do vzpomínek. Po celé své čtyři roky vězení vzpomínal jsem bez přestání na veškeru svou minulost a zdá se, že jsem ve vzpomínkách prožil celý svůj dřívější život znova. Tyto vzpomínky se probouzely samy, zřídka jsem je samovolně vyvolával. Počínalo to od nějakého bodu, od nějaké čárky nepatrné a potom pomalu vyrůstalo v celý obraz, v silný a jednotný dojem. — Analysoval jsem tyto dojmy, přidával nové rysy k dávno prožité události a hlavně opravoval jsem ji, opravoval bez přestání — v tom byla celá moje zábava. Tentokrát vzpomněl jsem si, nevím proč, na jeden nepatrný okamžik ze svého prvního dětství, kdy mi bylo více než 9 let, okamžik, zdálo by se, úplně mnou zapomenutý; ale já tehdy zvláště měl rád vzpomínky z nejútlejšího dětství.

Připomněl jsem si měsíc srpen v naší vesnici. Den suchý a jasný, ale poněkud chladný a větrný. Léto na sklonku a brzo bude nutno jeti do Moskvy, opět nudit se celou zimu francouzskými hodinami — a mně je tak líto opustiti vesnici. Zašel jsem za humna, pustil jsem se do rokle až k samému háji.

Tu jsem se skryl v hustých křovinách, i slyším, jak nedaleko na poli as třicet kroků ode mne oře mužík. Vím, že oře ztuha do kopce a kůň jde namahavě a ke mně zřídka zalétá jeho pobízení: „Nu — nu!“ Znám skorem všechny naše mužíky, ale nevím, který to nyní oře, je mi to úplně lhostejno, jsem všechen pohřížen ve svou práci, jsem

rovněž zaměstnán: ulamuji si ořechový prut, abych jím šlehal žáby; pruty ořechové jsou tak pěkné a tak netrvanlivé, kde pak proti březovým. Zajímají mne také chrobáci a brouci, sbírám je, jest mezi nimi mnoho krásných; mám rád též malinké, hbité, červenožluté ještěrky s červenými skvrnami, ale hadů se bojím. Ostatně na hady se přijde mnohem řídčeji, než na ještěrky. Hub je zde málo. Na houby musí se do březového háje a já chystám se tam vydat. Nic v životě jsem tak nemiloval, jako les s houbami a jahodami, s jeho broučky a ptáky, ježky a veverkami, s jeho tak mně milou vůní setlelého listí. Ba i teď, kdy toto píšu, cítím vůni našeho venkovského březového háje: dojmy ty trvají po celý život.

Najednou uprostřed hlubokého ticha slyším jasně a zřetelně křik: „Běží vlk!“ Vykřikl jsem a leknutím bez sebe, křiče z plna hrdla, běžím na pole, přímo k orajícímu mužíkovi.

Byl to náš mužík Marej. Nevím, je-li takové jméno, ale všichni nazývali ho Marejem; mužík as padesátiletý, složitý, dosti urostlý, se silně prošedivělou, jemně rusou, hustou dlouhou bradou. Znal jsem jej, ale dosud skorem nikdy se mi nepřihodilo s ním mluvit. Zastavil kobylku, uslyšev můj křik a když já, rozběhnuv se, uchopil jsem se jednou rukou jeho pluhu a druhou jeho rukávu, poznal moje leknutí.

— Běží vlk! vykřikl jsem, popadaje dech.

On zvedl hlavu, rozhlédl se dokola, na okamžik mi skoro uvěřil.

— Kde je vlk?

— Křikl . . . Někdo právě křikl: „běží vlk . . .“ zakoktal jsem.

— Co ty, co ty, jaký vlk? to se ti jen zdálo! Jaký pak vlk by tu mohl být! bručel, chlácholo mne. Ale já celý se třásl, ještě pevněji se chytil jeho haleny a patrně jsem byl velice bledý. On hleděl na mne s neklidným úsměvem, zřejmě znepokojen a ve strachu o mne.

— Jak se polekal, aj, aj! pokyvoval hlavou — dost, můj rodný!

Vztáhnul ruku a náhle pohladil mne po tváři.

— Nu, dosti, Kristus s tebou, pokřižuj se.

Ale já nedělal kříž, koutky mých rtů se chvěly a zdá se, že to jej zvlášť překvapilo. Vztáhl tichounce svůj tlustý prst s černým nehtem zamazaným od země a tichounce dotknul se mých škubajících se rtů.

— Tak, tak, usmál se na mne jakýmsi dlouhým, mateřským úsměvem, Hospodine, co pak to? aj, aj!

Konečně jsem pochopil, že žádného vlka není a že se mi křik: „Běží vlk!“ jenom zdál. Křik byl ostatně tak jasný a zřetelný, ale takové křiky (nejen o vlcích) se mi už jednou nebo dvakrát zdály a já o tom věděl. (Potom s dětstvím zmizely tyto halucinace.)

— No, já půjdu, pravil sem, tázavě a plaše naň pohlížeje.

— Tak jen jdi, já se budu za tebou dívat. Vlku tě nedám! dodal, stále stejně mateřsky na mne se usmívaje, — nu, Kristus s tebou, jdi, a pokřižoval mne rukou i sám se pokřižoval. Šel jsem, ohlížeje se skoro každých deset kroků. Marej, pokud jsem šel, pořád stál se svou kobylkou a pohlížel za mnou, po každé kývaje na mne hlavou, když jsem se ohlédl. Abych pravdu řekl, styděl jsem se před ním poněkud, že jsem se tak polekal, ale šel jsem, stále ještě boje se velice vlka, pokud jsem se nedostal na svah rokle k první sušírně; zde bázeň přešla nadobro a najednou kde se vzal tu se vzal, vrhl se ke mně náš dvorský pes Vlček. S Vlčkem jsem se už docela uchlácholil a ohlédl jsem se naposled po Marejovi. Obličej jeho už jsem nemohl jasně rozeznat, ale cítil jsem, že se ještě na mne usmívá stejně laskavě a kývá hlavou. Zamával jsem mu rukou, on zamával na mne a hnul kobylou.

— Nu — nu! bylo slyšet opět vzdálené jeho pobízení a kobylka zatáhla opět svůj pluh.

Vše to přišlo mi najednou na mysl, nevím proč, ale s podivuhodnou přesností v podrobnostech. Náhle jsem se vzpamatoval, zvedl se na pryčně, i pamatuji se, že jsem ještě zastihl na své tváři tichý úsměv vzpomínky. Ještě minutku jsem se rozpomínal dále.

Tehdy přišed domů, nikomu jsem nevypravoval o své „příhodě“. Také jaká pak to byla příhoda? I na Mareje jsem tehdy velmi brzy zapomněl. Setkávaje se s ním potom zřídka, nikdy jsem s ním ani nemluvil, nejen o vlku, ale vůbec o ničem, a najednou nyní po dvaceti letech v Sibiři připomenul jsem si celé to setkání s takovou jasností do nejposlednější črty. To značí, že zalehla do duše mé nepozorovatelně sama o sobě a bez mé vůle a najednou připomenula se, právě kdy bylo třeba.

Připomněl se mi ten něžný mateřský úsměv ubohého nevolníka, jeho kříž, jeho kývání hlavou: „O, hle, jak se polekal, chlapec!“ A zvláště ten jeho tlustý, zemí zamazaný prst, kterým tiše s nesmělou něžností dotknul se mých třesoucích se rtů.

Pravda, každý by uchlácholil dítě, ale zde, při tomto osamělém setkání přihodilo se něco zcela jiného — kdybych byl vlastním jeho synem, nemohl na mne pohlédnout pohledem zářícím čistší láskou, a kdo ho k tomu nutil? Byl náš vlastní nevolník a já přece jen jeho „mladý pán“; nikdo by se nedověděl, jak mne laskal a neodměnil ho za to. Či snad měl už tak rád malé děti? Bývají tací. Setkání bylo o samotě v širém poli a jenom Bůh snad viděl s hora, jakým hlubokým a osvíceným lidským citem a jak jemnou, téměř ženskou něžností může býti naplněno srdce hrubého, zvířecky nevědomého nevolníka ruského, v době, kdy ještě ani netoužil, kdy ještě se mu ani nesnilo o svobodě. Řekněte, nemyslil-li na to Konstantin Aksakov, mluvě o vysokém vzdělání našeho lidu?

A hle, když jsem slezl s pryčny a rozhlédl se dokola, vzpomínám, náhle jsem pocítil, že mohu pohlížeti na ty nešťastné zcela jinak a že pojednou nějakým divem zmizela mi docela veškerá nenávist a zloba ze srdce. Kráčel jsem, pohlížeje na potkávající mne osoby.

Tento oholený mužík s vypáleným znamením na tváři, zpitý a křičící svoji opilou, chraplavou píseň, vždyť on také může být Marej: vždyť já nemohu nahlédnout do jeho srdce.

Potkal jsem ještě v týž večer M—ckého. Nešťastný! Nemohl míti vzpomínek na nijaké Mareje a jiného názoru na tyto lidi kromě: „Je hais ces brigands!“ Ne, ti Poláci vytrpěli tehdy více než my!

Přel. **Vlad. Horáček.**

Dr. RICHARD ADAMÍK.

O NEMOCECH DUŠEVNÍCH.

(Několik kapitol.)

Psychiatrie (duševěčba) dobyla si uznání teprve v nové době, v tomto století. Teprve když se pochopilo, že duševní pochody jsou přímo závislé na stavbě mozkové a když se pokročilo od moralisujících názorů, které stotožňovaly duševní chorobu se spustlostí mravní, ku bedlivému a nestrannému zkoumání klinickému, nastoupila i psychiatrie novou, vědeckou dráhu. Jako jiné vědy ve svém vývoji, tak i psychiatrie prožila své období dětské, období pokusů, kolísání a výstředností, aby se konečně ustavila jako věda samostatná. Ještě v tomto století prožívala vážnou reformu, totiž tu, že se osvobodila od pouhého psychologického zkoumání. Slavní psychiatrové Morel a Meynert položili k ní pevný základ poznáním závislosti choroby duševní na stavbě mozkové. Jest to vymoženost, která se dnes všeobecně uznává i v celé psychologii, poznání to, že veškeré jevy a pochody duševní jsou závislé na processech organických, tělesných

Psychiatrie takto prospěla theoretickému bádání v oboru duševních věd. Studiem chorobných pochodů objasnily se mnohé stránky duše zdravé, normální, poznaly se hranice, v nichž se duše zdravá pohybuje, četné přechody normálních stavů ve stavy chorobné, blízké vztahy jejich ke genialnosti a zločinnosti; poznání chorobných stavů přispělo ke studiu o hypnotismu, somnambulismu, dvojvědomí atd.

Než psychiatrie vykazuje i prakticky značný úspěch: Kolik podivínů, výstředních a fantastických povah zařaďujeme dnes do oboru lidí chorobných; kolik zločinců chápeme dnes a omlouváme vlivem dědičného zatížení a chorobných popudů, kolik nemravnosti a převrácenosti v lásce přičítáme na účet choroby. Psychiatrie stává se tím vědou moderní, že učí chápat, rozumět a léčit tam, kde se dříve nechápalo, neléčilo a jen odsuzovalo a trestalo. Následující kapitoly mají za účel seznámiti širší vrstvy s několika nejrozšířenějšími duševními chorobami a poučit je o jejich významu.

*

ALKOHOLISM.

Jednou z nejrozšířenějších chorob duševních je alkoholism. Podotýkám předem, že při alkoholu a jeho oceňování nesmíme počítat pouze s tímto, ale též s vlastním „já“, s povahou individua, která je určena jeho mravní silou, silou dědičnosti, získanou tělesnou zdatností, tělesnými náklonnostmi a řadou jiných okolností. A na tomto „já“ též závisí, používám-li alkoholu ku svému prospěchu a — ke škodě.

Jest pro nás však též důležité, nepočítat se škodným vlivem alkoholu teprve tam, kde se projevuje těžkými poruchami a zjevnou chorobou duševní. To jsou již nejkrajnější meze; vskutku počíná škodný vliv mnohem dříve. A právě tyto stavy dlužno znáti:

Známe otravu akutní, t. j. rychle vznikající, a otravu chronickou, počasnou, jejíž pozvolné zhoubné účinky vedou k degeneraci celého individua. Již při alkoholismu akutním, — a tím je více méně každé větší opojení — pozorujeme t. zv. obrnu čili zastavení vyšších schopností duševních. Pochody myšlení a jasného úsudku jsou znesnadněny, ba mohou zmizeti úplně. Podobně i zpracovávání dojmů vnějšího světa bývá zastaveno. Za to vystupuje do popředí veselá nálada, rozjařenost a vůbec citová sféra nabývá nadvlády. Jde zde nicméně o dočasné duševní ochrnutí, třebas se zdálo, že alkohol dodává vyšších vznětů a duševní síly. Tomuto klamu podléhá člověk tak snadno a tak rád se dá jím svádět, že stěží si ho dá vzít vědeckým důkazem. Nejvíce je patrna tato omezenost a nedostatek síly na poli mravním: vyšší mravní snahy jsou alkoholem potlačeny a dávají tím pronikat pudům a snahám nižším; hlavně pohlavní vznětlivost jím vzrůstá a ničí často všechny mravní názory. Z té příčiny náleží již akutní opilost k velmi povážlivým stavům. —

Alkohol člověka geniálně klame, klame ho do té míry, že člověk nepociťuje se v jeho moci a přece jeho duše nabyla již zcela jiného utváření než ve stavu normálním. Právě zaplašení starostí, zdánlivé zvýšení duševní energie, lehkovážné, protože jednostranné oceňování skutečnosti, hybná vznětlivost a nedbání altruistických citů, vesměs stavy, které alkoholism spůsobuje, klamou člověka tak, že on skutečně věří stavům, jež ho ovládají. —

Jsou ovšem též případy, v nichž člověk dovede využít alkoholu ke svému prospěchu. Nepočítaje s případy lékařskými, jsou to případy, v nichž dávka alkoholu předně je malá, spůsobující jen pomíjivé vzrušení, nikdy útlum, kdy toto vzrušení je určeno snahám vyšším a kdy individuum je si vědomo vedlejších účinků alkoholu, na př. onoho růžového zabarvení citového života, a proto se jich vystříhá. Neboť je jisto, že alkoholové opojení nás nečiní vždy bezmocnými a že možno dle své vůle je řídit, nepřesahuje-li jistých mezí. Leč těchto případů, kdy se užívá alkoholu k lepším snahám, je poměrně málo při převážné většině případů prvých.

Druhý stav chorobný, z alkoholu plynoucí, je otrava chronická. Tím rozumíme onu otravu, která vzniká u jistých zdravých individuí vlivem častého přijímání velkých dávek alkoholu, u individuí zatížených často i při malém množství. Jest to jedna z nejvážnějších chorob; příznaky její jsou následující: Síla ku práci a vytrvalost klesají se stoupající únavou. Dotyčný člověk přestane se zajímat o nové dojmy, zůstane stát ve starých kolejích, ba často nastoupí ještě **úpadek v dosavádních vědomostech**: zá-

soba představová se zmenší, a schopnost úsudková značně trpí. Záhy dostaví se i poruchy paměti. Postupuje-li rychle tato alkoholová otrava, skytá pacient obraz slabomyslnosti.

Obyčejně však postupuje choroba volnějším tempem a tu se objeví ještě nové stavy: Nejvýznačnější i tu jest mravní skleslost (morální degenerace). Piják ztrácí veškeren smysl pro jednání karakterní, nedovede už řídit své skutky dle nějakých pevných zásad a stává se proto hříčkou nálad, nahodilých okolností, cizí vůle a hlavně svých nižších chtíčů. Právě důsledkem této mravní impotence jest opětná náklonnost ku alkoholu. Nejen že taký alkoholik se neubrání své smyslné touze po novém občerstvení, nýbrž on ani nenalezá v tom něco nesprávného: „Vždyť piju za své peníze," namítal lékaři takový pacient.

Ruku v ruce kráčí s touto slepou vášní ubíjení všech mravních a společenských zřetelů. Čest, láska manželská, otcovská, stud, city přátelské jsou ničeny a nahrazovány tupostí, lehkovážností, egoismem, ba i surovostí. V tom nemá alkohol škůdce sobě rovného. Velmi častou příčinou nešťastného života manželského je právě on a to nejen tím, že snad přivádí na zmar jmění, působí nesváry, nýbrž též tím, že vyvolává skutečné chorobné představy v pijáku, na př. že jeho manželka je mu nevěrnou, představy, které ač naprosto bezdůvodné, v pijákově mysli nabývají síly dokázané pravdy. Někdy se dostává taký člověk včasně, poznána-li již těžká choroba, do ústavu pro choromyslné; jindy však zjeví se všechna hrůza alkoholismu teprve po nějakém násilném činu, na př. zavraždění manželky.

NAŠE GALERIE

Emil Holárek: Z cyklu „Reflexí z katechismu". (Nahé odívati.) Přečtěte si název kartonu „Nahé odívati" a přečtěte si nápis nad krámcem, okolo něhož se tísní dav chudých, hlavně žen, „K. k. Lotto-Collectur" — není třeba vlastně dalšího výkladu ke hněvivému protestu umělcovu proti státu, jenž nestýchá se vykořisťovat hlouposti těch nejchudších a nejzanedbanějších; odbírá jim poslední krev, aby měl na armádu, které by se, mimochodem řečeno, dalo s úspěchem někdy použít třeba právě proti těm obíraným chudákům. Není to thema „krásné", karton vypadá spíš jako rozhorlený článek novinářův, je v tom příliš tendence — takové výroky slýchají se, a mají obsahovat výtku proti umělci. Na to bych stručně pověděl kritikům asi toto: Mezi hlavními úkoly má umělec úkol, rozumět s v é době, pracovat pro s v o u dobu, sloužit se svého povýšeného místa svým v r s t e v n í k ů m, kteří zůstávají dole, v šeru a nekráse, ať tam už zůstávají z jakékoli příčiny. Není vinou umělcovou, je-li doba ta ohyzdná, naplněná zlobou a neřestmi, a není chybou jeho, když věrně, pravdivě a svérázně tu dobu zobrazuje takovou, jakou ji našel. Slouží-li tak pravdě, slouží i sebepoznávání doby, sebepoznávání společnosti soudobé, a tím už dává sémě k lepšímu. Slovem: on svým uměleckým realismem jde za ideálem, pravdou pracuje k lepšímu a krásnějšímu.

Tak asi bych chtěl, aby náš čtenář se díval na tyto kartony Holárkovy, které v protestu proti zlobám a špatnostem společnosti d n e š n í pracujou k ideálnějšímu životu nových lidí v b u d o u c n u. A takový karton musí působit, není možno, aby v něm nebyl zárodek sociální nápravy. Všimněte si bedlivě tří malebných skupin na tomto obrázku. Nejprve ty hlavy zdvižené k šalebným pěti číslicím v okrouhlých okénkách: lpějí na nich ty oči, neodtržitelně skoro, a v pohledech je plno dychtění, plno zoufalé modlitby k Mamonu, plno trpkosti. Zde v popředí mladá žena: přišla, aby vsázela do loterie, a ukradla svým dětem nuznou skývu chleba, svedena prohřešuje se na životě svých dětí. A poslední, zjev nezapomenutelný, ta stařena stupělá nesčíslným sklamáním, opět podvedená šalebnými bludicemi výhry, tady zkameněla v chatrných hadrech žebráckých a v očích, příšerných očích, vidět, jak nabývá vrchu úmysl sebevražedný. Ale nikdo z oblouzených chráněnců státu si jí nevšímá, vyzáblého přízraku neštěstí, všichni hrnou se okolo ní proudem do širokých vrat krámu...

THOMAS DE QUINCEY.

VIDĚNÍ NEKONEČNOSTI.

Buh povolal člověka do předsíně nebes, řka: „Přistup sem a viz slávu domu mého."

A k služebníkům, kteří stáli kolkolem jeho trunu, vece: „Vezměte jej, i svlecte z roucha jeho tělesného: očisťtež zření jeho, i dech nový vdýchněte do jeho chřípí: vyzbrojte jej perutmi jak plachty širokými, aby létal. Jedině srdce jeho lidského se nedotkněte změnou — srdce, které pláče a se chvěje."

I stalo se, a cheruba mocného za průvodce maje, stál člověk připraven na nekonečnou pouť. A z bran nebeských, beze zvuku nebo rozloučení, na ráz vyrazili do prostoru bez konce. Časem Saharami temnot letěli slavným letem křídel andělských, pustinami smrti, jež oddělovala světy života; časem kvapili přes hranice, které letmo se řítily prorockými pohyby vstříc k životu ještě neuskutečněnému. Potom z dálky, jejíž vzdálenost znají pouze v nebesích, rozšeřívalo se nějakou dobu světlo jako by blanou či rouškou dřímotnou; kroky nevýslovnými řítilo se ono světlo k nim, oni nevýslovnými kroky ke světlu: ve vteřině vichřice hvězd byla u nich; ve vteřině plápolání sluncí bylo kolem nich.

Pak přišly věčnosti soumraku, které odhalovaly, ale samy nebyly odhalovány.

Po pravici a po levici strměla mohutná shvězdění: ta buď vlastní tvary opakujíce i odpovídajíce si na ně z dálky, ona zas proti nim tvary jiné stavějíce, jiná opět shvězdění tajemně obojí skládajíce budovala brány vítězné, jejichž příčná břevna, jejichž sloupení — vodorovná, kolmá — odpočívala, stoupala do výsostí a rozpjetí, které zdály se být příšerné svou nekonečností. K nedoměření bylo břeven, k nepamatování bran. Uvnitř jich schody, kte-

EMIL HOLÁREK.

Z CYKLU „REFLEXÍ Z KATECHISMU"

(Nahé odívati.)

ré věky věkův vzestupovaly, věky věků sestupovaly. Hořejšek byl dole, dolejšek nahoře člověku zbavenému těžiště těla; hloub pohlcena byla vysokostí nepřestupnou, vysokost pohlcena hloubí nedoměřitelnou.

Náhle, když tak spěli z nekonečna do nekonečna, náhle, když tak se řítili nad světy propastí, veliký křik se ozval, že rozednívají se, blíží se, už už tu jsou soustavy ještě tajemnější, světy ještě rozvlněnější, nové výše a nové hlubiny.

Tehdy vzdychl člověk, stanul, zachvěl se a zaplakal. Přeplněné srdce jeho vylévalo se slzami; i řekl: „Anděle, nechci už dále, neboť duch člověka bolí pod útlakem té nekonečnosti. Nesnesitelna je sláva domu Božího. Nech, ať ulehnu si do hrobu, abych našel odpočinek od toho pronásledování nekonečna; neboť vidím, konce není.“

A ode všech naslouchajících hvězd, které kolkolem svítily, zavzněl jedním sborem zpěv: „Zajisté tak, anděle, ty víš, žeť tomu tak; není konce, o kterém bychom kdy byly slyšely.“

„Není konce?“ zeptal se anděl. „A to je hořem, které tě usmrcuje?“

Ale žádný hlas neodpovídal mu, aby sám sobě mohl odpověděti.

Tedy anděl rozpřáhl ruce své přeskvělé vzhůru k nebesům nebes, řka: „Není konce všehomíru Božímu! Hle! není ani počátku!“

Přel. *L. B.*

BRUNO.

BAJKY:

MEDVĚD POUSTEVNÍK.

Byla to zpráva! Medvěd, starý bojovník, rádce a podpora králova trůnu, dal se na pokání a odešel hluboko do lesů, aby žil život poustevnický. V rozhodujících kruzích vyvolal tento jeho skutek nevoli, avšak záhy se na podivínský kousek medvědův zapomnělo. Ale ovšem mezi poddanými, v domácnostech koz, ovcí a dobromyslné polní zvěře, zavládla radost, neboť kruté bývaly desátky, které si o své újmě dříve z řad jejich vybíral bývalý dvořan. Záhy šířil se jeden hlas krajinou o svatém životě ctihodného poustevníka, vypravovalo se také hned o divech, které tvoří, a všichni k němu putovali.

Liška však, prohnaná jako vždy, nedůvěřovala těmto pověstem a umínila si, že se přesvědčí očitě, co na tom pravdy. Vyhledala tedy poustevnu a velké bylo její překvapení, když přes všecko očekávání shledala medvěda tučnějšího a vypasenějšího, než jak ho znala z dob dřívějších.

„Což pak jsi tak zařezána, milá brachu!“ vyrušil ji z dumy hlas poustevníkův.

„Úžas mne ohromuje, ctihodný strýče. Představovala jsem si asketický život jako něco ukrutného, vyssávajícího síly tělesné a zatím . . .“

„Jak tě znám,“ přerušil ji klidně medvěd, „myslíš si dojista, že celý můj život nynější je přetvářka a klam; že loupím a vraždím jako dřív, jenže ne veřejně?“

„Přiznávám se!“

„A přece se mýlíš! Jsem živ tím, co Zeus nadělí, a toto svaté odříkání mne tak zázračně posiluje, jak vidíš.“

„Co já se nalopotím, nasháním . . .! Boží muži, mohla bych se snad také účastniti tvé blaženosti?“

„Proč ne?“ řekl opravdově medvěd a blížil se k ní. „První věc jest nezlomná víra; máš-li té dost . . .“

„Jistě, jistě!“

„Vidíš tedy . . . Víra tvá tě uzdravila!“ zvolal zbožně medvěd a roztrhal ji.

KANÁR A VRABEC. ..

Na klec, jež stála na okně do zahrady, usedl vrabec-šedivec. Mezi ním a obyvatelem úhledného domečku ze žlutých drátů rozpředl se tento rozhovor:

V r a b e c: Již často jsem tě pozoroval sedě na větvičce opodál a vždycky jsem tě nesmírně litoval.

K a n á r: Proč? Vždyť mi nic nechybí!

V r a b e c: Právě proto! Viděl jsem tě povždy švitorného, veselého bezstarostně poskakovati za mřížovím nízkého vězení a dospěl jsem přirozeně úsudku, že si ani vůbec nedovedeš uvědomiti ztrátu svou, že nezatoužíš nabyti toho, co lidským úskokem ti bylo odňato.

K a n á r: Nerozumím, co myslíš?

V r a b e c: O ztracené s v o b o d ě mluvím, o v o l n o s t i!

K a n á r: Neznám toho slova, nevím, co znamená. V této čisté kleci narodil se můj otec, můj děd, snad všichni moji předkové, a kam až paměť sahá, nikomu z nich nevedlo se zle.

V r a b e c: Chápu to! Zapomněli jste zcela, že tam kdesi na vzdáleném ostrově žije váš rod v nerušené volnosti pod azurovým nebem v zeleni stromové, že si tam zpívá, hnízda staví, raduje se a prohání právě tak jako my, vaši příbuzní, ve zdejších zahradách. Zotročili vás, to je to, a ty už ani necítíš, že pouto třeba zlacené tíží, že klec, byť i nádherná, je žalářem.

K a n á r: Co mám učiniti?

V r a b e c: Utéci z té bídné poroby, přetrhati okovy rodinné zvyklosti, která ti lahodí, vyburcovati dřímající pudy, vyletěti ven mezi nás, obyvatele prostor podnebeských, jíti do života, bíti se v něm a ne slabomyslně čekati, čeho ti žalářníci tvoji uštědří!

K a n á r: Dovedu-li toho? Má křídla odvykla letu. A shledám-li si potřebné potravy? Viz, od těch plných misek těžko se rozloučiti!

V r a b e c: Ptačí přirozenost sama se přihlásí. A co se týče potravy, slibuji ti lahůdek nepřebraných. Právě se pšenice nalévá, višně dozrávají . . .

K a n á r: Zkusím to tedy! Ale vymiňuji si možnost návratu!

V r a b e c: Uvidíš, že po návratě nezatoužíš. —

Vrabec pomohl kanárkovi z klece; vletěli na blízký strom a odtud na druhý, na třetí.

„Vidíš, že to jde!“ povzbuzoval vrabec. „Nic se neboj!“

„Ale omamuje to, i vzduch mne omamuje i slunce, odpočiňme si!“

„Jen skok ještě, tam na višni jsou bratří.“

Doletěli cíle; kanárek se záhy seznámil s šedivým národem a chutě se pustil do nachových plodů. Den dva dařilo se uprchlíkovi dobře. Ale potom zavál chladný vítr, spustil se déšť; ozvala se také touha po sladkém cukru a po jiných lahůdkách a kanárek věšel hlavu a čtvrtého dne hynul.

„Proklínám," pravil umíraje, „tu vaši svobodu, neboť není nic než prázdný zvuk, pouhá domněnka a při tom žádá sílu a zápas. Milejší, tisíckrát milejší je mi otroctví, v němž se o nás starají jiní..."

„Jenže se v něm umírá dlouze a bolestně, kdežto na svobodě krátce a vesele, toť ten rozdíl!" prohodil vrabec-šedivec a letěl za svými druhy na pole pšeničné . . .

× × × ×

Do které míry pronásledování asi působilo na plemena evropská, dá se snadno změřit na základě několika dobře známých statistických fakt. Tak pokud běží o mučení a žalářování, španělský národ byl vysoušen a zbavován svobodně myslících lidí v počtu tisíce hlav do roka, neboť po tři století mezi lety 1471—1784 průměrně sto osob bylo ročně v té době popravováno a devět set vsazováno do žalářů. Skutečná data za ta tři století jsou: 32.000 lidí upálených, 17.000 upálených in effigie (jen obrazně) (domnívám se, že z velké většiny pomřeli v žalářích nebo unikli ze Španěl) a 291.000 osob odsouzených na různou dobu do žaláře a k jiným pokutám. Je nemožností, aby který národ vydržel takovou politiku a neodpykal jí těžce zhoršením svého plemene; tento výsledek docela zřejmě objevil se ve složení pověrečného, neinteligentního plemene španělského dnešní doby.

Francis Galton.

* Extense zanáší se ponenáhlu z Prahy na český venkov. Tak letos v Kutné Hoře v únoru a březnu bude přednášet dr. C. Horáček o sociální otázce v minulosti a přítomnosti, dr. Rayman o práci chemické v 19. stol., dr. B. Rieger o epochách nového ústavního vývoje rakouského, dr. Novotný o počátcích jednoty bratrské.

* Uměl. Beseda vypisuje konkurs na aktovku na dvě ceny (100 a 50 K); lhůta do 30. března 1901.

* Klerikální knihovna „Ludmila", která má za účel vytlačit „Libuši" a „Matici Lidu", dosáhla 16.000 odběratelů.

* V „Politik" dne 20. ledna t. r. uveřejnil p. Dr. Spiridion Vukadinovič řadu něm. překladů z moderního básnictví českého. Jsou tu ukázky hlavně z Vrchlického a Machara, pak z Nerudy, Březiny, Karáska, Sovy, Boreckého a Dyka. Zdá se nám, že stírají dost původní ráz a osobité akcenty originálů.

* Národní divadlo provede novou dramatickou práci Al. Jiráska „M. D. Rettikova".

* Spolek pro lidové vzdělání ve Wiesbadenu začal vydávat levnou, vybranou knihovnu pro nejširší vrstvy lidu; knížečka s jasným, dobře čitelným tiskem stojí deset feniků; do prvých čísel vybrány pěkné, lidu vhodné beletristické práce od W. H. Riehla, Hansjakoba, Roseggera, Dickensa, Stiftera; ke každé povídce přidán stručný, pečlivě napsaný úvod literární z per dobrých odborníků jako jsou A. Bettelheim, Veremundus, prof. B. Riehl a j.

* Mistr Felix Jenewein dovolil redakci „Besed Času", aby mohla ve zmenšené černé reprodukci uveřejniti jeho uchvacující šestidílný cyklus „Mor". Viděli jsme originál mohutných těchto výtvorů, viděli jsme i věrnou, barevnou světlotiskem provedenou reprodukci jejich, kterou vydá co nejdříve p. B. Kočí v Praze, a můžeme říci, že takového spracování ponurého thematu u nás, a snad ani jinde ještě nebylo. Otiskneme zmenšené reprodukce na třikrát, po dvou obrazech, k nimž podáme vždy náležitý výklad.

* Pro abonenty denníku „Času", kteří zaplatili aspoň pololetní předplatné, vydáme tyto reprodukce na pěkném papíře zvlášť a zdarma. Není to premie a je to premie přec pro ty, kdož správným předplácením nám ulehčují krušnou práci vydavatelskou.

* Třetí, poslední článek o Arnoldu Boecklinovi (závěrečný soud R. Mutherův) zatím odkládáme proto, že kapitola o něm v Mutherových Dějinách malířství XIX. století zdála se nám v některých věcech trochu zastaralou, a nového spracování jejího Muther v Zeitu dosud neotiskl.

× × × ×

* Prof. Jar. Vrchlický před přednáškou o Byronovi na fakultě filosofické promluvil též o Jul. Zeyerovi. Mezi jiným řekl: „Dlouhou řadu let stál mi zesnulý velmi blízko. Později nás rozdělil život a poměry. Ale básník a umělec stál u mne vždy stranou a nade vším povznesen. Nevím, zda bylo i u něho tak, ale to nepadá na váhu a nemůže mi překážet promluvit několik upřímných slov . . . atd.

* V literární sekci družstva „Vlast" promluvil pan Jan Maštalíř, universitní posluchač, též o vánočních číslech „Besed Času"; dle zprávy „Vlasti" vydané „odsuzoval je příkře a nazval je pravými slátaninami". Nejsme domýšliví, ale taková kritika právě z tábora ctihodných pánů by nám mohla vnuknout ješitné domnění, že na těch číslech opravdu něco je.

* K cyklu oper Gluckových, jejž pořádají právě v pražském německém divadle, vzpomíná dr. R. Batka v „Bohemii", že Gluck počátkem let 1730. studoval v Praze na universitě, kde pro chudobu si musel opatřovat obživu hudbou. I chodíval do okolních vesnic a hrával vesničanům k tanci za chléb a vejce, mimo to vyučoval po pražských rodinách zpěvu a hře na violoncel, zpíval v některých pražských kostelích (v Týně pod Černohorským), až se ho ujal kn. Lobkovic. Gluck od té doby vždy pokládal Čechy za svou vlastní otčinu.

× × × ×

* „Šípy" (s odpuštěním) vyšly si ovšem také na „Besedy Času" pro stručnou posmrtní zprávu o Karlu Krejčíkovi, na níž do posledního písmene trváme. Abychom „Šípům" (s odpuštěním) odpovídali, ať naši přátelé od nás nežádají; neboť po takovém nečistém, psím listě jako „Šípy" (s odpuštěním) se sice plivne, ale nejedná se s ním.

Z REDAKCE.

Čeho neotiskneme do 4 měsíců, neuveřejníme už vůbec. Zvláště neodpovídáme zde nikomu. Nepřijaté rukopisy hned po přečtení putujou do kamen.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Dnes vám, děti, podáváme místo čtení něco na podívanou, hezounký obrázek. Je od známého vám už umělce, M i k u l á š e A l s e. Pozorně si jej prohlédněte — každý pěkný obrázek má si divák prohlížet pomalu, pozorně, až mu docela dobře rozumí a podrží jej v paměti. Jsou to samé zimní obrázky: Uprostřed jede svatý Martin, vidí u cesty polonahého žebráčka a zrovna tasí meč, aby mu uřízl půl svého pláště. V levo je sněhulák; v pravo sněhem se brodí z vesničky český sedláček v kožiše a beranici. Dole jedou naložené saně, dvě děti capou do školy, čekajíce, až překlušou okolo nich vojáci dragouni, kteří tu konají zimní cvičení, tak zvané manévry.

Ještě je něco na obrázku. Co asi? Aha! Tuhle visí zabitá martinská husa, tadyhle krčí se pod sníh chudinka zajíček. A nahoře? Hladoví ptáčkové mrznou na větvičkách. Vidíte, to jsou taky žebráčkové, jako ten tu u cesty. Zkuste, dovedete-li napodobit toho svatého Martina.

Obrázek ten jsme vám vybrali z krásné knížky „N a š i m d ě t e m", již vydala Ú s t ř e d n í M a t i c e š k o l s k á. Kupte si ji, budete z ní mít věru radost.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 17. února 1901. Číslo 21.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

ČÍSLO MASOPUSTNÍ.

× × × × × × ČESKÝ KARNEVAL. × × × × × ×

PROLOGUS CHARONŮV.

Mezi vás mrtvé na kůře pozemské, kteří myslíte, že jste živi, zaznívá smích živých z Hádu, království nebožtíků. Mumrej podsvětné reduty! — nahlédněte sem klíčovou dírkou i vy, mrzouti a škarohlídi! Možná sic, že projdete síní karnevalovou, a vyjdete ještě nevrlejší, než jste bývali — ztratiliť jste právě vzácný kus člověctví: **smích**. Ale slyšte radu Chárona, přívozníka z podsvětí: Hledejte ten ztracený smích, možno, že hledajíce, najdete i sebe.

HAVLÍČEK.

Bože! Kýž jsem policajtem! to je vyražení!
Koho chce, toho si chytne a dá do vězení!

Každý si ho musí vážit: kdo naň zaškaredí,
pro urážku policajta ve štokhauze sedí.

Ctěte, hoši, policajty! ouvej, jak to bolí!
stát vyplácí krejčům metlou, ale ševcům holí.

Slyšte, lidé, pro výstrahu mé smutné zpívání,
že se proti policajtům sám bůh neubrání.

Už ho vedou svázaného, všechno ve mně hrká!
dva ho táhnou za rameno, jeden v zadu strká.

„Jenom mne po humnech veďte, však já s vámi pudu
nedělejte mi ve městě veřejnou ostudu.“

Ale na humnech u strouhy paní Perunice
zapírala Peruňátku něco na sukničce.

Jak poznala svého pána, hned se s hrozným křikem
na pochopy obořila mokrým lavičníkem.

Ale, Perun, dobrotisko, sám ji napomíná,
„Schovej, ženo, meč do pochvy, přišla má hodina!“

Policajti s Perunicí na humnech se vadí,
u dvora se zákonníci o Peruna radí.

A již Perun upoutaný v šatlavě nocuje:
juristům se z paragrafů žádný nešikuje.

Neboť ten, kdo zákony ďál, neměl ani zdání,
že car vezme někdy boha do vyšetřování.

Ráno přišla appellace k caru celá bledá,
že se proti Perunovi zákon najít nedá.

Car se na ně zle osopil, řek' jim, že jsou osli,
poslal hned pro vojenský soud do kasáren posly.

Vojenský soud, to je samec! soudí, jen se práší:
On má všechny paragrafy v jedné patrontaši.

Vojenský soud na civilní dívá se s vysoka,
nesoudí podle zákonů, všechno jen od oka.

Vojenský sud má žaludek zdravý jako štika:
nevinného na komando ztráví jak vinníka.

Vojenský soud má žaludek zdravý jako štika:
nález právně potvrzený měl jako na šňůrce:

„Že dle vyšlé proklamace komandujícího
a dle ostatních zákonů soudu hrdelního,
pro urážku první třídy Jeho Veličenství,
pro vzpouru, nemravné řeči, pro neposlušenství,
Perun bůh je odsouzený k provazu dle práva,
že však k utopení v Dněpru milost se mu dává:
bude ale pro výstrahu neposlušné chase
vlečen k řece po ulicích na koňském ocase.“

Právě jeden žurnalista seděl také v díře,
protože se bohu rouhal a psal proti víře.

Soud jej odsoudil, použiv té příležitosti,
k stejnému trestu s Perunem, k vůli nestrannosti.

(*Křest sv. Vladimíra*, zpěv 3.)

JEZOVITA.

Co já nového říci mám o tobě, Ignáci, dokonce nevím . . . Řeknu-li, že jsi a Tovaryšstvo tvé zřetedlnice oka božího, ten predikát tobě dalo věčné Slovo. Řeknu-li, že jsi Marie učedlník, to jmeno ona sama tobě dala, když se tvou mistrní nazvala. Řeknu-li, že jsi ouhlavní nepřítel ďábla, tu pravdu před lety vyznal lži a nepravdy první otec. Co tehdy povím? Že jsi anjel . . . ano archanjel, ano cherubín . . . na místě božím s celým Tovaryšstvem ráji církve svaté představený.

Nad Jesuity náš věk nic učenějšího, nic důstojnějšího, nic církvi sv. užitečnějšího neměl, nebo ona [illegible] muže, z kterýchž církve svaté učitele a víry nepřemožené zástupce činí . . .

Jesuité andělský život vedou . . . Jsou sice lidé, ale velicí lidé boží, těla lidského nemajíce.

Proti komu bojujete, kdy bojujete proti jesuitům, jestliže žádáte do nebe přijíti? Bojujete proti sobě, nebo budete v nebi všichni jesuiti! Kdo se tejká Tovaryšstva, ten se dotejká zřítedlnice oka mého, nebo od Otce mého pochází — tak protestýroval Ježíš před jistou osobou, která Tovaryšstvo nenáviděla, a které Tovaryšstvo jako sůl v očích bylo. (Z knihy Coelum vivum od jezovity B. H. Bílovského 1724.)

PUCHMAJER.

Slyš, jak sv[illegible] stáda! slyš, jak bečí telata!
Viz, jak vukol matek ráda bujná skáčí hříbata!
Oráč krokem s mdlými volky, s nákrivými srpy holky
domu s pole kráčejí a se ke vsi blížejí.
Již se tmějí hory doly, víc a víc se soumrká,
cvrček pozdní v sžatem poli ještě sobě zacvrká.
Větři šepcí, bzučí babky, roztažené malé žabky
v kalné louži kukají, div se nerozpukají .
Jak je krásně! — ale Lilo! vždy tak pěkně nebylo!
Víš-li, jak se zkabonilo, jak se před tím zkalilo?
Větry mračna černá svály, les a vody rozehrály: —
na obloze strašně v tom blesk se křížil, bučel hrom.
Jak se strachy každá žíla v přirození sklíčila,
ale v malé nová síla háj i luka vzkřísila.

(Ze „Sebrání básní a zpěvu“ r. 1795.)

DAČICKÝ Z HESLOVA.

R. 1545. Mandaleně Nožířce a Anně Váňovic, hornicím, dáno u pranýře po pardusu pro smilství a cizoložství. Ta Mandalena potomně sobě to chválila, pravě, že před tím pardusem žádného štěstí nejměla, až po parduse a že kdyby byla věděla, že po parduse takové štěstí jmíti bude, že by jej byla sobě před několika lety dáti kázala.

R. 1549. Čerti, zlí duchové, hnali na Kaňku trejbem v dolu Smytně, a to bylo praesagium (předzvěst), nebo brzy potom někteří havíři v témž se zadusili.

R. 1522. Decembris v Freiberce, městě saském, germánském, kráva porodila tele zpotvořené, k mnichu podobné.

R. 1559. U Duchka Smetany, řezníka, v domě jeho, nějaká obluda házela kamením, pískem a jinými věcmi sypala několiko dní; lidé mnozí tam do toho domu chodili a hledali, nic nemohli viděti a najíti; Duchek potom, hospodář toho domu, brzy umřel.

R. 1593. Tištěno vuobec, že v Germanii nějakému pacholeti zrostl v dásních zub mezi jinými zuby zlatý, zlata dobrého, což i že jest za jisto sprubováno.

R. 1597. Tisknuto a vydáno vuobec, že v Niderlandu, v moři při Holandu, nalezena a lapena jest ryba, kteráž že dlouhá byla šedesáti šlápějí mužských, vysoká nebo široká třidceti šlápějí, tak že po žebřfce na ni lezeno bylo. Ústa když trámcem rozevřena měla, že tam člověk s vyzdviženou rukou státi mohl, zubuov měla 40, každý stloušti tří prstuov a vzdýlí půl loket velikého.

R. 1599. Divná věc tiskla se v Čechách, že jedna židovka porodila zvíře, nedvěda živého a ten že hned, běhaje po světnici a zadrbav se za uchem, umřel.

*

Buď uzdraví, neb udusí, předce doktoru dát musí -
Smiluj se pán Buoh nad duší!

*

Co pán Buoh z milosti zadarmo dává,
to mnohý pop za peníze prodává.

(Z „Pamětí“.)

AUG. SMETANA.

Zkušenost, jíž jsem nabyl na své první kněžské stanici, nutí mne odhaliti ještě jiný následek celibátu, totiž bezejmenné doživotní neštěstí často nejlepších a nejpoctivějších mužů, kteří by jako otcové v rodině byli bývali šťastni právě tak, jako celibátníci byli nešťastni. K těmto náležel i můj farář. Bylť člověk nad míru dobrosrdečný, ale, jak jsem hned v první den měl příležitost pozorovat, byl úplným otrokem své kuchařky, nevzdělané, zlomyslné a šeredné ženské, kterouž byl vzal k sobě jako vesnickou děvečku a která teď na ubohého faráře činila větší nároky, než si na svého pantoflového hrdinu troufá činit kterákoli tyranská manželka. Je neuvěřitelno, jak se takový poměr může zvrhnouti. Ubohý farář nejen neměl žádné vlastní vůle, nýbrž ani žádného vlastního názoru, aspoň nesměl ani své vůle, ani svého názoru projevit bez dovolení své kuchařky.

„Dnes půjdem' na procházku,“ pravila jednou kuchařka svému „velebníčkovi“, brzy po mém příchodu na faru, bezpochyby aby mně vštípila pojem o své svrchovanosti; — „dnes půjdem' na procházku, velebníčku“. „Ano, ano, milá Katynko, dnes půjdeme na procházku!“ odpovídal dobrácký farář. „Anebo radši zůstaneme doma!“ pokračovala kuchařka. „Máš pravdu, Katynko, zůstaneme doma!“ povídal po druhé farář. — „Ne!“ zvolala Katynka, „půjdem' přec!“ — „Nu, myslíš-li, půjdeme tedy přece!“, zněla ozvěna z farářových úst, a kuchařka popatřivši na kaplana, dala mu na srozuměnou, koho má vlastně poslouchat. Pocítil jsem s nebohým farářem právě tolik soustrasti, kolik opovržení se zpupnou hospodyní.

Na této stanici nebylo lze ani pomyslit na nějaký aspoň napolo snesitelný styk s někým. Sešla-li se vesnická honorace večer „ve sklípku“, chápávala se milého karbanu. Chtěl-li jsem pro změnu také mezi lidi, musíval jsem též do „sklípku“ . . . Jednou odvážil se farář jíti se mnou do hostince sám. Lákala jej hra v karty, které byl oddán náruživě. Tu mohla si kuchařka na ubohém faráři vylít svou dlouho zadržovanou zlost, která vlastně náležela mně.

S večerem srdnatě stupali jsme domů, já za farářem, jenž spěchal a mluvil o polévce, na níž se dnes zvláště těšil. Vstoupivše, šli jsme do čeledníku, kde se večeřívalo. Ale tu právě před nosem nám praskly dvéře a kuchařka spustí příšerný rámus, z něhož slyšet bylo slova, pro faráře málo potěši-

telná: „že prý kuchařka velebníčkovi na . . . .“ Vsechen zalit hanbou, pospíchal chudák do své ložnice, aby se jeho hladovému žaludku o dobré polívčicce aspoň zdálo . . . Kaplanovi, smějícímu se v duchu, nezbylo arci, leč jít za příkladem svého představeného.

Ráno odprosil farář kuchařku za nepříjemnost jí způsobenou, že totiž šel se mnou někam, kde mne nerada viděla (ze žárlivosti, že jsem jí nevěnoval žádné pozornosti) — a krásný poměr faráře s kuchařkou byl opět in statu quo ante, jako jindy.

Ale to nebylo ještě nejhorší, co jsem zvěděl o tom poměru. Jednou po delší procházce starý pán právě před večeří omdlel. Kuchařka přiběhla, a první, co udělala, bylo, že sáhla omdlelému do kapsy, vytáhla klíče od pokladny a honem do jeho pokoje, aby se zmocnila peněz, které bych byl já musil, v případě smrti farářovy, jmenem řádu zabavit. Ani mne nenapadlo, abych překážel kuchařce v jejím laskavém a duchapřítomném počínání; zůstal jsem u omdlelého, jenž konečně v mých rukou přišel k sobě.

Ačkoli tento sprostý, nelaskavý skutek Katynčin pana faráře jistě rozhořčil, neopovážil se přec ani nejmenšího jí kdy vyčíst, ba nezměnil ani svých tváří, přívětivě se usmívajících, které pro ni měl vždycky pohotově. Šťasten ovšem ten dobrý muž v onom poměru nebyl. Jeho náklonnost k té staré šeredné Xantippě dávno už byla zmizela, a poutal ho k té drzé ženské až do smrti jenom strach z veřejné ostudy. Často v její nepřítomnosti ulevovala si jeho strápená mysl tichým vzdechem, jejž jsem já v mysli doprovázíval prudkou kletbou na celibát. Jeho bázeň z toho zlého anděla byla tak mocná, že i mně, jejž měl dost rád, jemuž důvěřoval, a jejž znal jako rozhodného nepřítele kuchařčina, sotva si troufal svůj žal občas vylíčit, ale jen z daleka, oklikami, a při tom se stále s úzkostí ohlížel . . .

(Z „Pamětí“.)

STŘEDOVĚKÝ MASTIČKÁŘ.

Kto ma dnu, jenž v hlavie lame jeho neb jinde, ten vezmi hrušky plane větvičku svrchnie a listky, jelenieho kořene kus, ať by všeho v mieru byti mohlo, přičiniž k tomu sadla kancoveho, ale ženam svinieho, i ztluč to spolu a ztluka v moždieři i ohřej to u ohnie, potom to proceď i maž hlavu tiem, neb to miesto, kdež tu dnu maš; vždy dolu mazati po bolesti. —

Proti reumie vstrč sobie v jednu chřiepi kus ředkve a v druhu kus druhy, a též bedrniku vstrčiti muožeš, a potečeť ven. —

Znamenaj lekarstvie, když se reuma počina: v vodie se ukazuje jako malitka zrnce, toť znamenie, žieť se reuma počina. Takto je zbudeš. Vezmi kadidlo biele a tiem se pokaď a usta otevři, ať dym v usta jde a v nos: a přijimaj zrnce neb dvie z jitra a večer, a to čiň za tři dni a pokadiš se třikrat za den i budeš jie jistie prazden.

(Věk 14.—15.)

KONIÁŠ: O NEBI.

Jan Křtitel, předchůdce Páně, jenž bydlíval na poušti, má sesli po levé straně v pomorančové houšti . . . apoštolové s zlatými troubami se prochází, na [illegible], že jsou svými naplnili svět hlasy . . . Když se dost narozpráveli, vstávají od tabulí, jdou na procházky, veselý každý podle své vůle. Díl na kvítí k věncû vití; díl do zahrad ko[illegible]; díl k [illegible], díl k studnicím, díl do hájů [illegible]. [illegible] pomine, [illegible]ni do svých domů. Jdouce však mimo, nemine žádný života strom, by jednoho aspoň z toho neutrh[illegible] . . . K [illegible] . . . [illegible]. Jak [illegible] s [illegible] hříchů pronikne? kudy krejčí dost zkušený těžce nitku provlíkne. Hloupý tele! tuť fortele a kvaltu jest potřebí, kdo v šarlatě, stříbře zlatě chce chodit pansky v nebi!

(Z „[illegible]“ r. 17[illegible].)

[illegible] STAROMĚSTSKÝ KONŠEL.

Tuto se vyhlašuje a věděti dává, co židé a židovky mají na svých hlavách nositi. Že podobenství oděvu zevnitřního, kterýž židé s křesťany nesú rozdílně, tak veliké ovšem uvodí nebezpečenství, že skrze nevědomost křesťané židovským a židé křesťanským ženám se přiměšují, protož aby přestúpení tak potupného smíšení více vymlouváno býti nemohlo ustanovujeme, aby s a m e o v é ž i d é na svých hlavách klobouky široké, jakož jsú zvykli od starodávna, nosili a ne kukli, ženy pak pod šlojířem nebo jiným přikrývadlem hlavy modlitebník neb rúchu přikrývační svrchu nad čelem mějte. Tak po všě časy takovým znamením od křesťanuov rozeznáváni buďtež . . . (Stol. 16.)

PROKOP ŠEDIVÝ.

Kdož se nynějšího času podívá na mladou chasu,
ach jak se tu podiví!
Sládci, mlynáři, řezníci chtějí si vést jak švindlíci,
a za svůj stav se stydí.
Cop sobě zavěsit dají, na hlavu mouku sypají,
jak obruče maj' přesky,
rozevřené šapó nosí, šustějí s ním jako vosy —
s tím chtějí býti hezký.
A když pak kam přijdou k panně, tu se podívejte na ně,
jak tu kolem koukají!
Jakoby byli boháči, rozličné věci mít ráčí,
nádherně si foukají.
Mnozí deset holek mají, od jedné k druhé běhají,
věnec na zádech nesou,
ženiti se nemíněji, toliko se lízat chtějí —
takoví teď mužští jsou!
Vyhlížejí jako larvy, na tváři nemají barvy,
žlutí jak vosk chodějí,
podobní nic nejsou sobě, jednou nohou stojí v hrobě —
Zač ti blázni stojejí?

(Kuplet z frašky „Masné krámy“, r. 1796.)

KANOVNÍK P. AXLAR.

Co Krista naše spasení stojí:

Pro vykoupení naše vyplakal slz	62000
v zahradě z těla jeho vyprýštilo se krvavých krůpějí potu	97305
v domě Pilátově dostal ran	6666
poličků na tváři	110
pohlavků na krk	120
v hlavu udeřen byl	85krát
na ramena	62krát
na lokte	40krát

Avšak ještě není všecko sečteno. Pohleď, co jest trpěl na tváři:

ošklivý a smrdutý flusy	32
na ústa dostal pěstí ran	30
na zem poražen byl	13krát
Jako nějaký pes k nohám svých katanův povržen, kopán a šlapán	170krát
Za vlasy vlečen byl	300krát
za bradu potupně rván a škubán	58krát
Trnový věnec na hlavě udělal mu ran	300
Pro naše hříchy a pro spasení naše hořce zaplakal a bolestně vzdychal	900krát
Muky smrtedlné, od nichž mohl ihned umříti, vystál	162krát
V tak těžké mdlobě jakoby již umíral postaven byl	19krát
Od síně Pilátové až na Kalvarii kříž nesl kroků	321

(Z „Nábožného vůdce" r. 1720.)

ČELAKOVSKÝ.

LVÍ TLAMA.

Srdce lvího není, i pazour, i hříva zanikly,
lví tlama pustozubá jen po Čechách se daří.

JISTÝM NOVOMANŽELŮM.

Milostný párku v přepodivné kráse!
Jazyk můj stěží tvoje ctnosti vypoví;
vás chválí lépe staročeské přísloví,
jenž dí, že obé dobré, hus i prase.

KONOPĚ.

Pán všude pán! Ano i v Turcích paša — ó blažená smrt! —
hebkým hedvábím, chlap konopím se dusí.

VOJÁK A MNICH.

Poslušenství s chudobou jednostejně najdeš u obou:
ale rozhodnouti těžko tě, který výtečnější v čistotě.

NERUDA.

Praní mně nevadí, že hlavní věcí při posvícení je jídlo a pití, naopak! Kdo sobě neváží božích darů, kdo nejí rád dobře, není hoden, že naň slunko svítí. „Jídlo je codenní znovuzrození nás všech, bez jídla není žádné tvoření, žádný život, žádná láska, a bez lásky a tvoření není žádný bůh." A proto pochopuju kulatá bříška farářská, pochopuju, že prvním účelem klášterů je dobrá kuchyň, a kuchařská kniha od Rettigové nebo Vávrové je mně tou pravou knihou modlitební. Homér je jen pro čtení. Shakespeare jen pro dívání, Cervantes jen pro zasmání, kuchařská kniha je pro život. „Nejlepším kuchařem je hlad", praví německé přísloví; ale to je hloupé. Ovšem, že hlad je nesmírně mocný. Kdybych papeži nedal šest dní co jíst, vsadil bych se s nebožtíkem Raupachem o celou měsíční gáži, že v neděli dne sedmého papež za slaný rohlík políbí mou botu, třeba by v ní nebyla pražádná relikvie. Avšak to patří mezi zázraky, zázraky ale už nejsou, já jsem, jím rád dobře a jsem hoden, že na mne slunko svítí! Musu kuchyňskou uznávám za nejbuclatější Musu, umění kuchařské za umění první. Je-li Goethovo: „Krátký je život, však dlouhé umění" strašidlem při každém umění jiném, zde můžem oddat se bezstarostnosti, neboť na krátký život náš delší umění kuchařské tedy vystačí. Ať žije umění kuchařské!

BÁSNÍK MAKARONSKÝ.

O staročeská země, fueramus Pergama quondam!
Breptáč cum slinta vult řečníkus esse disertus;
peplacha cum cepo jam doctor žádat haberi,
sit licet interea doctor Punčoška futurus.
Jak školometka suum valchat přes kopyta mistrum,
byť zatím postremus byl ušatý ve škole voslus,
sit flanderka licet, sit veška, polívka, tabákus,
sit troupus, sloupus, sit quamvis kladivo špalkus.
Špinka malířum ait: quandoque mazábat Apelles;
cum tamen hlíněnis sit proximus ipse mazáčis;
brynda kuchařus ait: pro caesare jídla parabo;
cum sit špinka niger, cum kuchtíkus atque škrabáčus.
O staročeská země, fueramus Pergama quondam!

(Ze satiry „Allegoria" 18. stol.)

STAROČESKÝ GALANTOM.

Uda-liť sie kdy siesti,
s poctivymi lidmi jiesti,
najprve toto radim tobie,
miej tyto vieci vždy při sobie:
ubrus ovšem maš čistie mieti,
zvlašt nosa jim netřieti;
suol nemaš nožikem brati
a nemaš mnoho plvati;
na stole nikdy nespolehaj,
řiedko neb nikdy nezpievaj.
Take o toto se pilnie snaž,
hrachem krup, jahel nemaž.
Take o to se snažnie potazuj
a nože mastneho neoblizuj.
Viece tie napominam z toho:
nedrbaj se při stole mnoho...

(15. věk.)

Krom těchto soch stálo a leželo jich tam ještě velké množství, každá jakousi ctnost národní vypodobňujíc, ale všecko bohužel to bylo rozcuchané. Tu otlučená Upřímnost, z českého mramoru; tam v koutě stála socha Vzdělanosti, nohama vzhůru; tu ležel nachýlen a zaprášen Hostivít, jak se zdálo, ještě z pohanského věku. Socha Víry podpírala se o sochu Mudrctví a tato opět o sochu Nevěry — myslil jsem, že se mi to před očima skácí. Pod lavicí válelo se zašpiněné robě, snad staročeský Milek. Také i jeho křidélka byla uražena! — Ó zlatí věkové, dávno uplynulí! Blažení dědové, jenžto jste sochy tyto hotovili! Blažení i vy, jenžto jste viděli tyto ctnosti ještě v plné krásotě! Já tu nevidím ničehož, než smutnou památku. Jako bohyně z hlubokosti věků od vás byly vyšly a k nám přišly jako mrzákové!

Odcházeje z tohoto smutného místa, uviděl jsem na kamnech sochu maličkou, jenžto se mi zdála býti trpaslíkem, anebo nějakým bůžkem. „Co vyznamenává tato podobička?" ptám se pana Vševěda I řekl on: „Tato litina z české huti, která stojí na kamnech? Vlastenectví jest to! Je vám to podivné klouče! Jeho bříško je duté a v něm se nachází jakýsi mechanický stroj, jenž tropí kouzly, že je to až k víře nepodobno. Nebo jakmile se v kamnech pod figurkou topiti začne, vyluzuje teplota z hrdla jeho podivné zvuky a figurka počne zpívati, hovořiti a pohybovati se velice čile. Kdykoliv bývám dobré chuti a navštíví-li mne hosté, dám zatopiti a klouček zpívá. Ubýváním teploty slábne jeho hlas, zhasne-li v peci, figurka oněmí.

(Z „Bohdaneckého rukopisu.")

DRUHÝ JEZOVITA: O PEKLE.

Někteří budou složeni jako zbité ovce, neb jako herinky v tuně, aneb jako cihly v peci vápenné, a tam jako uhlí řeřavé aneb jako železo rozpálené hořeti budou a snášeti bolesti nepochopitedlné... Jedny v horoucí lázni přikované na ohnivých stolicích pekelní lazebníci polejvali a napájeli hořící sirou a smolou, a žhavými kleštěmi trhali údy jejich, jimiž zhřešili. Jinde v přehrozné prohlubni mnoho nečistých lidí obojího pohlaví, kteří se tam v ohavném jakéms hnoji, v shnilině a smradu nesnesitedlném hůře než svině v kališti váleli... Ten náš oheň vezdejší proti ohni pekelnému jest jen jako malovaný; nebo oheň pekelný i těla i duše proniká. Krom ohně ještě jiná trápení a muky tam se nacházejí, jakožto muka slyšení, muka vonění, muka koštování, dotýkání, muka zlořečeného tovaryšstva, muka červů a ustavičného zoufání a naříkání. Někteří, když se jim Ssatan v svém hrozném způsobu ukázal, tak zděšeni a přestrašeni byli, že od toho strachu brzo umřeli. Ach, jaká to hrůza bude, hleděti na tolik milionů šeredných ďáblů, oblud a příšer potvorných a strašidel pekelných.

(V. Martinides, Uzda duchovní, kol. r. 1700.)

Takž vejdeme do poslední ulice, kdež hned na prvním placu ne málo lidí stojí červeně přioděných, k nimž přistoupě slyším, že se smlouvají, jak by se smrti křídla dáti mohla, aby tak z daleka jako z blízka v okamžení mohla pronikati, item jak by se to, co po mnohá léta stavěno, za hodinu rozmetati mohlo. I uleknu se řečí těch; nebo až posavád, co jsem kde z lidských činů viděl, o vzdělávání a rozšiřování lidí a pohodlí lidského života toliko bývaly řeči a práce: tito pak o zhoubu životů a pohodlí lidských se radili. Odpověděl tlumočník: „I těchto usilování totéž jest, ale jinakší drobet cestou, skrze odklízení jmenovitě toho, což ku překážce jest. Potom tomu vyrozumíš."

V tom přistoupíme k bráně, kdež místo vrátných jakési s bubny státi spatřím, každého vjíti chtícího se tážící, má-li tobolu. Když ukázal a otevřel, nasypali mu peněz a řekli: „Kůže ta zaplacena buď," a pustíc jej do jakéhos sklepu, vyváděli zase odtud železem a ohněm obloženého a kázali dále do placu jíti.

Ale já, co v tom sklepě jest, spatřiti jsa žádostiv, tam také nejprv vstoupím; a aj, tu po všech stranách, až konce viděti nebylo, tolikéž po zemi hromady jako největší hranice, že by na množství tisíců vozích neodvozil, všelijakých ukrutných k bodení, sekání, řezání, píchání, roubání, štípání, tínání, pálení, sumou k odjímání života nástrojů od železa, olova, dříví a kamení, až mne hrůza pojímala, a řekl jsem: „Na kterýž to divoký tvor takové přípravy?" — „Na lidi," odpověděl mi tlumočník. — „Na lidi?" dím já. „Ach! jáť jsem myslil, že na nějakou vzteklou zvěř a divoké, líté šelmy. Ale, pro Boha, jakáž to ukrutnost, jestli že lidé na lidi takové tyto hrozné věci vymýšlejí!" — „Cos tak choulostivý?" dí on a směje se.

Vyjdouce odtud jdeme hlouběji tam až na rynk, kdež, aj, lidí těch železem přioděných, rohy a pazoury majících a houfně jedněch k druhým zpřipínaných stáda vidím, ležících u jakýchs koryt a džberů, do nichž se jim jísti a píti sypalo a lilo, a oni jeden přes druhého chlemtali a slopali. I řekl jsem: „Co se pak tu vepřové na jatku krmí? Vidím sic lidskou tvářnost, než svinské činy." — „To jest pohodlí toho stavu," dí tlumočník. Oni v tom od koryt vstanouc dají se v rejry a skoky, křepčení a výskání. A tlumočník: „Hle, vidíš-li rozkoše tohoto života? Oč se ti starají? Není-liž tu býti veselo?" — „Počkám, co dál bude," řekl jsem. Oni mezi tím se dají v honění a šacování jiného stavu lidí, koho napadnou. Zatím rozválejíc se páchají sodomství a hanebnost beze všeho studu a bázně Boží, až jsem se pýřil a řekl: „Ej! tohoť by se jim trpěti nemělo." — „Trpěti se musí" dí tlumočník; „nebo ten stav všeliké svobodě chce." Oni pak usadíc se zase chlemtali a naperouc a nalejíc se do němoty potom se pokáceli a chrápali.

Potom je vyvedli na plac, kdež na ně déšť, sníh, kroupy, mráz, slota, žízeň a hlad a všeliké neřesti přešely, že se ne jeden třásl, drkotal, chřadl, scepenal, vším, psum, krkaveum na pokrm; jiní pak nedbali nic, hýřili předce.

V tom cos na buben udeří, a zavzní trouba a udělá se hřmot a křik! A aj, vztyčíc se každý a zchápajíc řezáky, tesáky, bodáky a co kdo měl, strkají to beze vší lítosti do sebe vespolek, až krev stříká, sekají a flekají do sebe hůř než nejlitější šelmy. Tu se hřmot na všecky strany rozmáhá, tu slyšeti dusot koní, chřest pancířů, břinkot mečů, rochání střelby, fičení okolo uší létajících střel a koulí, zvuk trub, třeskot bubnů, křik ponoukajících k boji, křik vítězících, křik zraněných a umírajících; tu viděti olověné hrozné krupobití; tu ohnivé strašné blýskání, a hřímání slyšeti; tu jednak tomu jednak onomu ruka, hlava, noha preč létá; tu jeden přes druhého se kácí a všechno ve krvi zplývá. „Ach, všemohoucí Bože, což se to děje!“ řekl jsem. „Zahynouti-liž má ten svět?“

A sotva se upamatovav z toho placu nic nevím jak a kam jsem vypadl, a trošičku sobě vydychna, avšak všechen se třesa, průvodčím svým řekl: „Kamž jste mne ale uvedli?“ Odpověděl tlumočník: „Rozmazanějšího-liž tebe! To jest býti člověkem, smíti dotříti.“ — „I což sobě pak udělali?“ řekl jsem. Odpověděl: „Páni se pohodli, pak se ta věc porovnati musila.“ — „A což se to oni rovnají?“ dím já. Odpověděl: „Ovšem. Nebo kdo by veliké pány, krále a království, kteříž nad sebou soudce nemají, rovnal? Sami to mezi sebou mečem rozhodnouti musejí. Kdo lépe druhému železem zašermuje a ohněm zakouří, ten svou postaví na vrchu.“ — „O barbarství! o hovadství!“ dím já. „Nebylo-liž by jiných k míření se cest? Divokým šelmám a ne lidem tak se mířiti sluší.“

V tom uzřím, an teď z bojoviště nejedny s odštípenýma rukama, nohama, hlavou, nosem, s zvrtaným tělem, střapenou kůží, vše krví zohavené vedou a nesou, na něž když lítostí sotva hleděti mohu, tlumočník mi dí: „Všecko se to zhojí; soldát musí otrlý býti.“ — „A co pak“ dím já „kteří tam krků nechali?“ Odpověděl: „Již ta kůže zaplacena byla.“ — „Jak to?“ dím já. — „A cos neviděl, jakého se jim prvé pohodlí přálo?“ — „A jakého také nepohodlí“ řekl jsem „poměti museli? Mezi tím byť pak pouhé rozkoše předešly, bídnáť jest to věc člověku, proto se krmiti dáti, aby hned na jatku musil. Ošklivýť jest ten stav, co ho koli, nechci, nechci ho, pojďme odtud.“

(Z *Labyrintu*, kap. XXI.)

CECHMISTR.

Kdo chce v městech Pražských mistrem krejčovským býti, podlé artikulů cechovních tyto kusy mistrovské u přítomnosti šesti mistrů náležitě na zemi k tomu příhodné křídou vyrejsovati a pořádně sdělané ukázati musí: 1. ornát mešní, 2. dalmatiku neboli šat levitický, 3. kukli mnichovskou, 4. sukni mistrovskou, 5. plášť pokošní, 6. hazuku umrlčí, 7. šaty sám pro sebe, 8. kleriku kněžskou, 9. plášť pro jeptišku, 10. habit jezuitský, 11. vojenský stan a praporec, 12. formanskou kytli, 13. koňskou kápi, 14. selskou sukni s živůtkem, 15. švejcarský kabát. (Stol. 17.)

POSMĚŠNÝ ZPĚVÁK.

**Chcípla jest rasu kobyla, neví, jak ji odříti má.
Povolal jest k sobě ševce, jak ji má odříti lehce.
Ptá se na to: „Milý bratře, pomoz mi odříti přece
tuto přítomnou kobylu, bych v ní neudělal díru!
Však já se tobě odměním, na pár krejcarů ti vložím,
vím, že budeš spokojený, ty i tvoje pokolení!**

(Pozn. K této posměšné písničce na ševce víže se tato historie: R. 1772. na květnou neděli přišli dva výrostci do kteréhos kostela pražského, kde mládež zpívala, a ze msty, že z učení od pořádku ševcovského byli odmrštěni, vetřeli se mezi mládež a „z lehkomyslnosti“ tam naproti ševcům vyzpívali „šeredné lístky“, že „chcípla jest rasu kobyla“. Ševci byli tím hrozně rozčileni, ujali se stížnosti ke guberniu a ke konsistoři, které pak zpívání „lístků“ v kostelích opravdu zakázaly. R. 1773. už se „lístky“ na květnou neděli nezpívaly.)

OVČÁK BLÁHA.

KUPLET „TAK TO CHCE TENTO SVĚT“.

Kde tyran s bázní na trůn sedne a před stínem co duchem zbledne,
ten zvraždí lidstva květ.
On panuje jen nad otroky, strach, hrůza před jeho jde kroky —
tak to chce tento svět.

To drábové též dobře znají, co jich pán, a počítají
že dvakrát tři je pět;
když pánu dají půlku daně, pak druhá půlka padne na ně —
tak to chce tento svět.

Když mnozí kradou na tisíce, a jiní nevezmou nic více,
než co by větřík smet,
ti chuďasové jdou po páru, a tamti sednou do kočáru,
tak to chce tento svět.

Že hlupák do se víno lije, a učený jen vodu pije,
to pozná každý hned;
by hříšník jedl křehotinky a cnostný chuť měl na topinky,
tak to chce tento svět.

Kde spravedlnost se k nebi vznesla, tam ouplatky jsou k štěstí vesla,
cnost bez peněz jde zpět;
Kdo maže, vše má na své straně, a chudým dá se na chrám Páně,
tak to chce tento svět . . .

Zde krůta v lese skácí stromy, tam sele dlouhý
proces zlomí,
hus zjinačí počet,
zde prsten otevře žaláře, tam dukát prosí o taškáře.
tak to chce tento svět!

(Okolo r. 1800.)

PROBOŠT KŘIŽOVNICKÝ Š. F. NÁCHODSKÝ.

„Svatovšetečné otázky".

Zdaliž Panenka Maria častěji na oslátku jela nežli sv. Josef, pospíchající do Betlehema?

Zdaliž jest ďábel Krista na makovici nebo toliko na střechu chrámu jerusalemského postavil?

Jak velké ty koše byly, do kterých drobty apoštolové sbírali, a kam se ty drobty poděly?

Zdaliž Kristus v tom triumfu, vjížděje do Jerusalema, měl trubače před sebou?

Poněvadž nebesa z materie jsou slité a neprorážející, kterak sv. Štěpán mohl je viděti otevřené?

Jak vysoko jest od země království nebeské?

Mnoho-li domů v nebi bude?

Zdaliž po vzkříšení v nebi šaty míti budeme?

Zdaliž Kristus Ježíš, jsa tak velký pán na nebi a na zemi, titul nějaký neb erb rodu nésti může?

Zdaliž Kristus za nás v nebi kleče se modlí?

Zdaž peklo bude míti nějaká okna nebo dvéře?

Kdo na tu troubu bude troubit dne soudného?

Zdaliž hovado, kleče, nětco se modlí?

(Z postily „Sancta curiositas" r. 1707 a 1746.)

JOS. J. KOLÁR.

V tom se octnu v skvostné, perlami vykládané klenbě paláce, zasvěceného bohyni hudební Spravedlnosti. Na vysokých sedí zde stolcích soudcové, tož Beethoven uprostřed na nejvyšším stupni, s očima zavázanýma, na pravici maje Mozarta, a Haendla na levici. Po obou stranách na nižších stupních sedí Gluck, Haydn, Bach, Weber, Rameau, Allegri, Sarti, Pergolese, Mysliveček, Benda a jiní, jejichžto jmena plamennými písmeny stkví se na podstavcích stolců. Po stranách toho slavného areopagu strmí dvě pyramidy, nahromaděné z uřezaných člověčích uší. Před palácem ozývá se velkých zástupů křičení: „Vraťte nám naše uši! Naše uši!" Avšak shromáždění zde soudcové nevšímají si hluku luzy, a vespolně hovoříce o zákonech svého umění, z ohromných k tomu kouří dýmek. Rossini, maje pod nosem velké kníry uhlím namalované, velmi ochotně posluhuje a vyklepává z vykouřených dýmek popel, pak je zas nacpává ušima z velké pyramidy, a podaří-li se mu kdy nějaké ouško uzmouti, pospíchá do kouta. Tu se náhle strhnul venku před palácem veliký hluk. Nějaký člověk, mladé, zajímavé tváře, černých, nyjících očí, vběhl do síně, a za ním hrne se zástup podivně vystrojených osob, totiž Romeo, Julia, Adalgisa, Valdeburg, Norma, Orovist a jiné ještě postavy, držíce se šosů mladíkových. „Bellini!" volá celé hromáždění. „Chraňte mne! Chraňte mě!" křičí Vlach a po něm celý zástup jej provázející dá se do žalostného křiku a pláče. Venku však hluku přibývá, mnoho osob přihnalo se do síně a obsadilo dvéře. „To jsou romantikové!" volá Haendl. Auber, Herold, Boïldieu, Meyerbeer volají: „Nepouštějte ho! sice Belliniho ubije!" — Nesmírný panuje zmatek a hluk v paláci hudební Spravedlnosti. Venku zas ozývá se kvílení: „Naše uši, naše uši!" — Jakýsi hřmotný hlas křičí do toho: „Pusťte mne, trpaslíci!" — „Nepouštějte!" křičí Auber a druzí. „Mlčte!" zahoukl Beethoven. Norma a Adalgisa bečí jako opuštěné ovečky. Julie a Romeo popadli Orovista za vousy a rozpustilou tropí s ním kratochvíli, Orovist proti tomu řve bolestí jako lev, a Valdeburg mu podává, by ho ukonejšil, šňupec tabáku. Aj, v tom se náhle vřítí do síně muž v dlouhém šosatém kabátě zelené barvy, vysoké postavy a masité tváře. „Kde jsi, padouchu?" hřmotným volá hlasem. — Auber, Herold a Donizetti staví se mu do cesty, poraženi však ranami velké basy, kterouž ten muž divoce do větru máchá, válí se již na zemi. Trudovitý jeho obličej zápalem svítí neobyčejné vzteklosti, snědá jeho očiska pod hustým, vyšedivělým obočím nepokojně na všecky strany se točí, jakoby někoho hledala; posléze ho spatřila, totiž Belliniho, jenžto se byl utekl a posadil k nohoum Beethovenovým. Celé shromáždění žasne nad opovážlivostí toho rozkaceného člověka. I Beethoven naň s podivením hledí. „Kdo jsi?" táže se ho konečně velmistr symfonií. — „Hm," odpoví tento, „nejsemť ovšem tak proslulý muž, jako ty, Beethovene, ale v mozku svém mám také myši, tak dobře jako ty! Zovu se Tomášek!" — „Co ten grobián?" volá Beethoven poněkud s opovržením. „Aj brachu, tyť porážíš své soky vidlemi vtipu. V tobě vězí mnoho theorie, ale málo myšlenek. Kdybych vás mohl tak v moždíři rozetříti tebe a Belliniho, a z vás obou jedinou upéci placku, byla by chutná!" — A čeho žádáš?" — „Abys mi odsoudil Belliniho," zvolal muž v zeleném kabátě, chopiv skladatele Normy za vlasy. „Onť vaří jedy ve své hudební kuchyni a mnoho lidí již otrávil na tomto světě." — „Kdes se naučil kontrapunktu?" vážně se otázal Beethoven Vlacha. — „U Gretryho," odpoví na to Bellini. — „Aha, liško!" řve Tomášek v přehrozném smíchu! „Chytili jsme lososa!" — „Na soud s ním!" koktavým hlasem zkřikne z kouta Rossini. — „Také ty, Petře?" smutně naň pohlédnuv volá Bellini. — „Na soud!" křičí celé shromáždění, a davem všichni se ženou ze síně ven k mocnému chrámu hudební Spravedlnosti.

(Z románu „Muzikanti".)

FR. RUBEŠ.

Sotva knížka uzří světla, již již na ni čeká metla:
recensenti, kritikáři hned se sejdou ve svém kanceláři —
nepsal-li ji sboru jejich oud, zavede se nad ní přísný soud,
a tu ubohého básníka perná sklepá kritika.
Kdybych hlásal Achillovy hněvy silou božskou, duchem Homérovým,
kdybych uměl krásu české děvy líčit perem Petrarkovým,
s Youngem kdybych o půlnoci lkal, nad hvězdy i s Klopstockem se bral,
s Čelakovským hlasné písně pěl, Rabnerovým vtipem tepal svět,
s Byronem vynášel z hrobu květ,

kdybych myslil, líčil, zpíval bez chyby, bychť se líbil každému —
můj-li spis se kritikářům nelíbí, již se nesmí líbit žádnému.
Komu však se zalíbilo v satiře, toho teprv naučí manýře...
Mor a hlad a recensenti (kdo nevěří, nechť zkusí a pak se mnou přiznat musí) jsou tři stejní safienti.

CHELČICKÝ.

Někteří kupují ty erby k své cti: bránu, vlčí nebo psí hlavu neb řebřík nebo puol koně neb trubici aneb nože aneb jelito svinské neb něco k tomu podobného. V takových erbiech stojí dobrota aneb duostojenství urození vládyčieho. I jest to urození téže slávy jako erbové, od nichž dobrotu svého urozenie mají. A když by se nedostávalo peněz k tomu urození, hlad by je připravil, že by nechajíce erbuov i chytili se pluhuov. Protož samy peníze opravují čest erbuov jich a přivodie slávu urozenie jich. Protož se viece štěpuje sláva urozenie jich penězy mnohými nežli erby slavnými, a kdež peněz nenie, tu s chlapy zároveň sedie, dielem se stydiece, často chleba k obědu nemajíce. A že těch rot mnoho jest vládyčiech, ješto každá po svých erbích se počítá a své pokolenie za nimi, nebo jinak by nižádný nesměl se vládykú vzievati, když by jemu erbové nesvědčili té dobroty ctného urozenie, kromě pokolenie Adamova. Protož ktož svědky má a dovésti muož, že se jest dobře urodil, a řebřík nebo puol koně maje, listy jemu na to dává, že se jest lépe narodil nežli Abel, druhý syn Adamuov, a jméno obdržel jest, aby vždy dobrý nazván i jmien byl: by pak najhuoře činil, erb jemu nedá zlým býti. Než pak aby právě dobře urozený byl, to musí vyvésti tuto jistotu, aby ukázal, že po mateři bábu a děda vládyky měl jest a po otci bábu a děda měl jest: tehda se jest právě bez zmatku urodil z psí hlavy. Pakli tiem řádem nemúž psí hlava jeho dobrého urozenie dosvědčiti, ihned chlapem smrdí a nemuož tak vysoko výti o svém rodu, a hanba jeho nutie a ponižuje k zemi, proto že čtyři kútové nedávajé svědectví jeho dobrotě. — Ale by se poptal na súsedech na svú dobrotu, tu by jiné svědectvie uslyšel o svém peském a násilném životě: nesměl by hanbú očí zvésti, kdy by hanbu za hanbu měl. Protož sláva dobroty vládyčie jsú jich erbové. A jakož sami erbové veliké slávy sú, takuž slávu těm uvodie, ktož se z nich rodie. Protož veliké slávy jest puol koně malovaného a ktož od něho rod vládyčie má, též slávy jest jako puol koně malovaného.

(Ze „Síti víry".)

OVČÁK VOLNÝ.

Teď jsou páni nad pánami, nad panskejma špejchary, nad rybníky, nad lesami, též také nad statkami.
Pan derektor nejpřednější teď tyto časy nynější, jest největší partykář, to proklatý parukář.
Z kanceláře na rychtáře dá hned zvonit řetězy:
„Přineste mi na něj pouta, nejde-li sem s penězy!"
Tu si na rychtáře houká, jak když hrom do hrnců bouchá.
„Urozený, vzáctný pane! nehněvají se na mne!
Přines jsem jim dva kapouny, dal jsem je do kuchyně,
a dá-li Pán Bůh přes tejden chci tady bejt s ovčím sejrem.
Bude-li se líbiti, chci jim ho darovati.
Zlost urozeného pána to se hned ukrotila,
kterouž měl proti rychtáři, tu mu zase povídá:
„Jděte s Pánem Bohem domů, odpouštím vám vaši vinu."
Paní praví: „Přes tejden byste tu byl se sejrem."
Z jedněch rukou rychtář vyšel, křičí na něj purkrabí:
„Co pak ty sem, šelmo, nejdeš? Naučím tě manýry!
Zvlášť nevíš, že je sobota? Rozvrhuje se robota.
Starý rest musíš platit, dybys tu měl kabát slíct."
Rychtář praví: „Co jest platno?! Polez z kapsy, pytlíku,
sázej za resty peníze, ať nedělá povyku.
Ach, Bože, pomoz mi z hesla, bych se nedostal na vosla.
Ach, pomoz mi ze zámku, abych nenes památku!" —
Šentíř husu v mošně nese, potkají se s mynářem.
Mynář praví šentířovi: „Kam se tak brzo ženem?"
„Nesu husu důchodnímu, jsem dlužen za pivo jemu."
Mynář praví s krocanem: „Já jsem dlužen za nájem!"
Mynář dyž na schody leze, krocan krk vzhůru zdvihá.
Husa šentířovi v mošně křičí: Hejha, hejhaha.
Pan důchodní vykukuje: „Co to tady prozpěvuje?"
Vidí šentíře s mynářem, že bude zas obdařen.
„Vítám vás, pane mynáři, též i také, šentíři.
Co nám dobrého nesete? Pojďte dál ode dveří.
Podat, Johanes, rejstříky, ať spočítám ty dlužníky,
co ta suma vynese, ať sázejí peníze."
Šentíř i s panem mynářem již peníze sázejí.
Pan důchodní i s písařem tu se na ně dívají.
„Co? vy máte hodný měšce! byste nešli domů těžce,
ach, dejte je sem honem, a děte s Pánem Bohem!"
Šentíř i s panem mynářem berou se oba dolů:
„Bodež do těch našich pánů bije třeba sto hromů!
Dopusť, Bože, dopusť ránu do těch parukatých pánů,
aby skrz své partyky byli v pekle na věky.

(Posměšná píseň s poč. 18. stol.)

EPILOGUS NEMLUVŇÁTKA XX. VĚKU.

Idioti! Křepčí tu na masopustní úterek jako opice, smějou se, šašky tropí, v pošetilých škraboškách na sebe blikají a marných tlachů vodopád pouštějí z nezacpatelných hub — ó degenerace, ó antediluvium! Smích — urážka vývoje; smích — zločin člověka páchaný na nadčlověku; smích — příznak opozdělosti civilisační.

Idioti, jak byste mně byli pro smích, kdybych se ještě umělo smát!

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 24. února 1901. Číslo 22.

BESEDY ČASU.

Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

K. WELSOVA.

Z LIDOVÝCH HOVORŮ.

Stará, udřená, vadivá chalupnice mi povídala:

„Moja dcéra, to je ovca: tak tichúčko hovorí! Čože ja, ja som opica, že mám tú papuľu! Ale komu s ňou ublížim? Moja dcéra, tá je jako ten barančok a driečna — ej, keby hu len videly! Včuľ je v Rakúsoch na výrobku — ale tá neublíži ani muche. A Pán Bôh jej dal také chybné dieťa. Ona si však hovorí, že jaké jej Pán Bôh dal, také musí mať: že sa Pánu Bohu nebeskému nemôže nikto rúhať, ani chudý, ani bohatý. No, je takých a ešte horších dosť! (Najednou z odevzdanosti do vule boži spustí rozhorleně.) Ale to babisko spravilo! Gnávila (mačkala) mu volakde hlavičku a ono je trochu jednoboké; má jeden bok čielka vyšší a jedno oko väčše. Ja som nebola doma, keď porodila. Dieťa malo už pät týždňov, keď som domov prišla a povedala sem jej: „Bože môj, ja som ani jedno také nemala a ty si taká nešťastná s prvým hneď.“

A ona mi na to: „Však viete mamička, i v planéte mám, že budem mať nepodarené deti. Ja som spokojná, len kebych bola zdravá a Pánu Bohu sa za to nerúham. — Myslím si, že kríž cestu do neba kliesni —“

Ja mám, pani velkomožná, véru v planéte tiež mnoho vyjaveného! To mi môžu veriť! (Odříkává jako Otčenáš:) Že som pri dobrom dobrá a pri zlom zlá a že mám mnoho náhodného štästia a že budem mať so svojím súsedstvom mnoho svady a rozoprí, — a to je všetko pravda. — „Po mnohých protivenstvách prijde k velkej cti, bude od mnohých milovaná, chodí rada k nemocným a skrze manžela svojho prijde k vysokému stavu,“ — (zarazíc se) „no-o, ten mi umrel a druhého nemám, ale z božej vôle je všetko.“

*

Mladé ženy vysmívaly se jiné mladé ženě, že její muž ji i na cestě boská a ona jim odsekla: „Ej, svoj snop si môže a i na ceste mlátiť.“

*

Ženy na návsi o nevěrném muži:

„Toho Kľúčovského už budú za týždeň sekvestrovať. Tak mu patrí za to, že oblizoval cudzie misky! Myslel, že tá jeho je hlinená a nebol s ňou spokojný. Celý majetok preoblizoval. Jeho miska bola zo všetkých najkrajšia a také karpavé (s nezdravýma očima) oblizoval.“

*

Hloupému ženichovi se smějí:

„Čože bolo našemu tatkovi, keď si brali našú mamku! Ale ja aby som si vzal cudziu!“

*

Venkovský mudrák nad novinami:

„Náš milý Pán bol kráľom nado všemi krály a podvolil sa súdu; a taký „sociálist“ hovorí: „Keď ty's pánom, i ja chcem byť pánom!“ Ale ono to neide.“

•

Venkovská mravokárkyně:

„My máme farára! Ja mám hriech, že mu vždycky nadávam, lebo má pri sebe takú ženskú. — Zlý nenie ten farárko, ale to sa nám neľúbí! — Ktorí rodičia chcú, aby sa jim dietky zachovaly pri poriadku, ti jedujú sa na to, lebo keď to vidia deti u farára, povedia si: „Keď farár tak robí, ja tiež tak budem; to nemosí byť hriech!“ Nikdo mu to do očú nepovie, ale všetci si na to sťažujeme. On má byť predsa to zrkadlo! (Zrcadlo.) No, nech ho Pán Bôh súdi! Som kresťanka-katolíčka, ale keď umrem, nechcem ani, aby ma pochoval! — Kaplanko je nábožný a hodný. Ej, keby sme my mali poriadneho farárka, to by u nás bolo ináč! Ale o čo ten stojí? Leda o tú frajerku bachratú. To je mi pekná „kyšasonka“! (Z maďarského kisasszony = slečna.)

*

„A je to pravda, paní veľkomožná,“ ptá se mne vetchá už stařenka, „že císar pán dál tomu židovi kríž? A prečo kríž, keď židia s krížom opovrhujú? Mohol mu dáť hviezdu a nie kríž —“.

*

Tak pekný šuhaj jako karafiát a sprostý jak cep! Sväté písmo čítal a čapicu nedal dole! —

*

Tá naša súseda sa s tým svojím mužom háda od slnka východu, do slnka západu. Ona mu tak

„basuje“ (nepěkný způsob maďarského klení, jenž stal se majetkem všeobecným také Slováků) jako dáky vojak.

*

„Tetičko, prosím vás pekne, opýtam sa vás dačo. Je to pravda, že ten večný žid ešte po svete chodí?“ — „Nenie. — Slyšala som, že keď prijdú pútnici do Jeruzalema, že tam obsluhuje okolo Kristoveho božieho hrobu za kostelnika. Je pokrstený. Veru, už je křesťan-katolík!“

*

Rozhněvaná kmotra:

„Bôh nebeský nám káže nebněvať sa, ale kebych bola mladšia, pät rokov bych sa s ňou neshovárala. Ja jej neverím, keď mi dušu na dlaň vyvalí a nebudem s ňou! Keby ma k nej prilepil, odtrhnem sa!“

*

Kmotra radí ženě, které stůně muž:

„A prečo mu nekúpíš tu vodičku lurdsku a nedáš mu hu piť? To je vodička veľmi zázračná! Onehdy mi daly tetička Lenčová oblíznuť — jaj, tá sa pije, to je vodička!

Zlatý pätdesiat krajciarov koštuje flaška — v takom košíčku prijde — a to je radosť piť! I židia a evanjelíci sa už ozdravili s tou vodičkou lurdskou — len mu hu daj piť a uvidíš, jak ti ozdravie!“

*

Kdesi pomlouvaly ženy jistou gazdinu. Její kamarádka se jí zastane a spustí:

„Vy zradní ľudia, bojte sa Boha a vtiahnite jazyky do huby! Nedám na ňu zlého slova povedať! Od koreňa ju znám: to je ctihodná osoba a deti má ctihodne vychované . . . .“

*

Jednou v neděli odpůldne šla jsem se dvěma kmotrami na procházku. V tom začnou zvonit umíráčkem. Zastavíme se a jedna z kmoter povídá poslouchajíc:

„Dva verše zvonia, to umrela žena. Ty, Aněa, kdo bol nezdravý? Neumrela to tá Maryša Miklovičiech?“

„Ach, paní veľkomožná, to je veľmi biedna žena! Kašel jej dýchať nedá, čierná, malučká, nadutá, vši má, pysky veliké a i šmatlavá — — No, nechceme jej ublížiť, a každý, pravda i ten žebrák má na sobe obraz božský, ale na ňu nech kuká jak kuká — no, nechajme ju chuderu, nech ju Bôh prijme na milosť, jest-li je pravde božej . . . Jej muž bol z bohatšieho rodu a bol veľmi pyšný. Pätoro saní zodral, čo hľadal ženu bohatú a driečnú. Chcel mat pät *p* a nemá ani jedno. Veru, takú šútku maličkú mohol najsť i bez saní. Ona sa len šutká — no, bubáčik je, jako ten murín (mouřenín).“

MULTATULI.

KÁZÁNÍ PASTORA WAWELAARA.

„Takové, moji milí, bylo povolání Israele (mínil tím vyhubení obyvatelů Kanaanských) a takové je povolání Nizozemska. Ne, nemá býti pověděno, že světlo, kteréž osvěcuje nás, postaveno bylo pod kbelec, nemá býti řečeno, že jsme lakotili, rozdávajíce chleb života věčného. Obraťte oči své na výspy indického oceánu, obývané miliony a miliony dětí zavrženého syna, to právem zavrženého syna šlechetného, bohulibého Noe. Tam lezou a hemží se v hnusných hadích děrách pohanské nevědomosti, tam sklánějí své černé kučeravé hlavy pode jho zištných kněží. Tam modlí se k bohu, vzývajíce nepravého proroka, jenž jest ošklivostí před zrakem Hospodinovým; a, moji milí, jsou i pohané, kteří — jako by už nebylo dosti, poslouchati nepravého proroka! jsou dokonce i pohané, kteří uctívají jiného boha, ba co dím, modly, modly ze dřeva nebo kamene, kteréž sami sobě bylí vyrobili podle obrazu svého, černé, ohyzdné, s rozpláclými nosy, jako ďábel! Ano, moji milí, málem pro slzy nemohu mluvit dále, ještě větší je zvrhlost plemene Chamova. Jsou mezi nimi i tací, kteří vůbec nijakého boha neznají, ať si pod kterýmkoli jménem, kteří pokládají za dostatečné zachovávat zákony společnosti občanské, kteří dožinkovou píseň, ve které vyslovují svou radost z úspěchu své práce, pokládají za dostatečný dík pro vyšší bytost, jež dala této žni dozráti. Jsou zbloudilci, moji drazí, kteří se domýšlejí, že stačí milovat svou ženu a děti, a nebrat bližnímu, co jim nenáleží, to že stačí, aby člověk mohl večer klidně k odpočinku hlavu položit! Nepojímá vás hrůza při tomto vymalování, nesvírá se křečovitě vaše srdce, jaký bude osud všech těchto bloudů, až zavzní pozoun, který svolati má mrtvé, aby spravedliví odděleni byli od hříšníků? Neslyšíte — ano, slyšíte, neboť jste poznali z přečtených slov textu,*) že váš Bůh je mocný Bůh a Bůh spravedlivé pomsty — ano, slyšíte tříštění kostí a praskání plamenů ve věčném pekle, kde je pláč a skřípění zubů; tam, tam oni hoří a neshořují, neboť věčný je trest — tam plamen jazykem věčně nenasyceným olizuje vyjící oběti nevěry — tam červ neumírá, kterýž pořád a pořád hryže jejich srdce, ale jich nezničuje, aby měl pořád hrýzti srdce v prsou popírače Boha. Hle, jak tam stahujou černou kůži s nekřtěňátka, které sotva zrozeno byvši, od prsu matčina bylo zavrženo do bařiny věčného zatracení . . .“

Při tom jakási mladá paní omdlela.

---

*) Pastor Wawelaar (slovo to znamená Žvanil) vyvolil si text z kletby Samuelovy proti Saulovi „Láska boží viditelná v jeho hněvu proti nevěřícím“.

„Ale, moji milí," pokračoval pastor Wawelaar, „Bůh je také Bohem lásky. On nechce, aby hříšník zahynul, nýbrž aby byl spasen milostí v Kristu, věrou! A proto je Nizozemsko vyvoleno, aby z těch nešťastníků zachránilo, kolik se zachránit dá. Proto ve své nevyzkoumatelné moudrosti dal zemi, malé objemem, ale veliké a silné známostí Boha, moc nad obyvateli této země (Javy), aby svatým, nikdy dosti nevychvalovaným evangeliem zachráněni byli od trestů pekelných. Lodi Nizozemska jezdí po rozsáhlých vodstvech a dovážejí zbloudilým Javanům osvětu, náboženství, křesťanství. Ne, naše šťastné Nizozemsko nežádá blaženosti jenom pro sebe — my chceme je sdíleti i s nešťastnými tvory dalekých pobřeží, kteří leží v poutech nevěry, pověry a bezmravnosti — povinnosti, které máme k ubohým pohanům, jsou: 1. dávati hojné peněžité příspěvky misionářské jednotě; 2. podporovati společnosti biblické, aby mohly na Javě rozdávat bible; 3. psát kázání a nábožné písně, způsobilé, aby je vojáci nebo námořníci mohli Javanům předčítat nebo předzpěvovat: 4. založiti sdružení vlivných mužů, jehož úlohou by mělo být, prosit našeho váženého krále, aby: a) jmenoval guvernéry, důstojníky a úředníky jen ty, které lze pokládat za pevné v pravé víře; b) dovolil Javanům navštěvovat kasárny, jakož i válečné i obchodní lodi, zakotvené v rejdách, aby stykem s nizozemskými vojáky a matrosy byli vedeni do království nebeského; c) aby zakázal, aby bible nebo náboženské traktáty nebyly v hospodách přijímány místo zaplacení; d) aby do ustanovení o pachtu opia na Javě bylo pojato ustanovení, že v každé opiové krčmě musí být nějaký počet biblí, v poměru k tušenému počtu návštěvníků takového zařízení; a pachtýř se musí zavázat, že neprodá opia, neodebere-li kupec k tomu nějaký náboženský traktátek; e) aby poručil, by Javani byli k Bohu voděni prací. — 5. dávati hojné peněžité příspěvky misionářské jednotě."

(Vím ovšem, že tento poslední puntík už byl uveden pod číslem prvním; ale on to opakoval, a mně se zdá být takový nadpočet v ohni řeči velice vysvětlitelný.)

Dr. R. ADAMÍK.

O NEMOCECH DUŠEVNÍCH.

(Několik kapitol.)

Další příznaky člověka alkoholem chronicky stiženého jsou zvýšení citové dráždivosti, pak stálý neklid a nestálost. Nešťastnou je pro pacienta okolnost, že se tyto stavy novou dávkou alkoholu tiší; jeť to druh sebeotravy, v níž nová dávka alkoholu odstraňuje dočasný trapný stav, ovšem při tom nemoc samu pohoršuje. Zajímavé je, že alkoholik nikdy nepokládá píti alkohol za něco nepříslušného, jemu jest to vždy samozřejmo. O tom pěkně vykládá Kraepelin ve své psychiatrii: Kdežto kovář, zámečník a sklenář pijí, aby utlumili žár ohně, pije drožkář a ponocný, aby se zahřál; kupec pije na dobrý obchod, cihlář potřebuje alkoholu proti mokru, mlynář a zedník při vdechování suchého prachu. Vůbec není stavu, při němž by požívání alkoholu nenalezlo omluvy a ocenění.

Vedle duševních příznaků vyskytá se zde řada příznaků tělesných, hlavně nervových, z nichž nejčastější je: třes končetin, jazyka, slabost končetin, bolesti hlavy, závrať, bolestivost při tlaku na kmeny nervové, nejistota v chůzi, záněty nervů a j. —

Považíme-li, jaké následky přináší otrava alkoholová, dále, že uspůsobuje k četným nervovým chorobám, že náklonnost se přenáší na potomstvo, pochopíme, že je těžkou chorobou, proti níž nutno s veškerým úsilím vystupovat. Ještě jednou opakujeme, že zvláště osudné je mylné mínění, jakoby alkohol dodával organismu posily; právě tento blud svádí tisíce, aby ho zneužívali a tím vede k těžké chronické otravě.

Často se dává lékaři otázka: Kolik alkoholu tedy je dovoleno bez škodných účinků, čili která maximální dávka alkoholu ještě je dovolena normálnímu člověku. Ač se věda snaží odpovědět pokud možno objektivně i na tuto otázku, přece jen nemůže být stanovena případná míra, z toho důvodu, že nerozhoduje pouze dávka alkoholu, nýbrž též osobní zdatnost toho kterého člověka. Přihlédněme blíže a pochopíme, oč jde: U lidí dědičně zatížených, jakož i nervově chorých může způsobit již malé množství alkoholu těžké poruchy nervové soustavy. Zde zakáže lékař jistě alkohol úplně. Hladovící člověk, delší dobu bez řádné výživy, může býti otráven již menší dávkou, i takovou, kterou by za dobré správy životní snesl beztrestně; pozorujeme, že lidé tělesně těžce pracující a nemající silné stravy velmi snadno podléhají deliriu alkoholickému, které je poměrně řídké u výše postavených tříd. Přispívá k tomu ovšem i nečistý alkohol (kořalka), který jest právě údělem tříd chudých, a který působí mnohem zhoubněji než alkohol čistý (dle pokusů as desetkráte zhoubněji).

Dále padá zde na váhu vzdělání a charakter člověka. Proč vzdělanec často při vysoké dávce alkoholu uchová si mravní svou důstojnost, kdežto nevzdělaný již při několika doušcích opojné tekutiny ztrácí veškeru sebevládu, dá se v mnohých případech vysvětlit jen rozdílem vzdělání a síly vůle. Někdy zase působí alkohol mnohem zhoubněji tím, že se spojuje s jinými vlivy oslabujícími organism. Tak na př. tělo vysílené nedostatečným spánkem, nebo seslabené umělými dráždidly (nikotinem, koffeinem a j.) trpí alkoholem mnohem více, než tělo za poměrů normálních. Podobně i za vlivu vášní a jiných hnutí duševních.

Vidno z toho, že škodlivý vliv alkoholu je závislý na mnoha činitelích a že s nimi musíme v praktickém životě vždy počítat. Udání jisté míry normální má cenu spíše theoretickou. Dle toho se řídí i lékařské zasahování: V jistých případech dovolíme jisté množství, jindy zakážeme alkohol úplně, ještě jindy ovládneme sami vůli nemocného, odnímajíce mu alkohol, kterého by si sám odepříti neuměl.

II. PARANOIA.

Často setkáváme se v životě s nemocným, u něhož do popředí vystupuje rys pronásledovačnosti; běží

zde o těžkou a rozšířenou chorobu, t. zv. **p o b l o u d i l o s t** neboli **p a r a n o i u.**

Tato stihá člověka v plném věku, při tom však vývoj její je zvolný, nenápadný. Pacient trpívá z počátku obyčejně rozladěností, stává se nedůvěřivým a počne se oddávat mnohým hypochondrickým náladám. Záhy stává se nespokojeným se svým postavením, cítí se odstrkován od svých sourozenců a rodičů. Tak zvolna vyvíjí se v něm zvláštní tajný rozpor mezi jeho osobou a okolím; cítí se cizím ke svému okolí. V tomto počátečném stupni ukazují se již zárodky příští těžké choroby, právě v této nedůvěře a podezíravosti.

Počínající paranoik ve všem něco tuší a větří. V nahodilých slovech vidí narážky na svou osobu, bezděčné posuňky má za úmyslné pokyny a znamení, jež se k němu odnášejí a jemu hrozí; vůbec každý výraz, hnutí, projev, který kdo učiní, má pro něho tajeplný a nepříznivý význam. Tento stav duševní byl případně označen Meynertem názvem „vztahovačnosti". Nemocný slyší o sobě mluvit v cizí společnosti stolní; o jeho osobě píší v novinách; v divadelních kusech dějí se na něho narážky, duchovní na kazatelně, řečník na tribuně se ho obrazně dotýkají, ba i drožkář a dělník se o něm na ulici baví.

Tento stav je pro paranoika nemilý, až trýznivě trapný. S počátku snaží se pochopit, vypátrat, co vlastně ti lidé proti němu mají, že ho mají stále v práci a že ho pronásledují. Konečně utvrdí se v přesvědčení, že jest pronásledován, nebo že jest proti němu zosnováno spiknutí. Tím se choroba vytváří ve svých plných rysech a pevně se ustaluje, dávajíc na jevo charakter **s t i h o m a m u**, persekuce. Pacient je nezvratně přesvědčen o svém pronásledování a zařídí dle toho i své chování.

O tomto „nepřátelství" zvídá pacient různým způsobem, nejčastěji prostřednictvím hlasů, nebo zraku. Některý pacient slyší v každé společnosti na sebe poznámky, utrhačné vtipy, nadávky, očerňování; bývá trýzněn do té míry, že prchá na osamělá místa, kde někdy sic nabývá klidu, jindy však ani zde hlasy nepřestávají; poznává své odpůrce v různých šelestech, v tikotu hodin, zvucích piana; jindy je tuší skryté ve zdi; v noci pod postelí, ba dokonce i ve zpěvu ptactva je poznává.

Jindy tvoří obsah jeho stihomamu zrakové halucinace, t. j. pacient všude zří úklady strojené jeho osobě. Též halucinace hmatové a útrobní se často vyskytují, zvláště vztahujíce se na sféru pohlavní: ženy se cítí býti znásilňovány, mají za to, že provádějí se s nimi různé nectné skutky, na př. že jsou hypnotisovány, narkotisovány, aby se jich zneužilo; mužové pozorují, že se jim síla pohlavní různým způsobem maří (že jsou lehtáni a p.). Zvláště častý je t. zv. jedomam: Pacienti pozorují, že jim do jídla míchají otravné věci; pociťují někdy chuti na př. po fosforu, různé protivné zápachy a j.; jindy bývají poškozováni nejrůznějším způsobem na svém zdraví, cítí, že se jim vyssává krev, tlačí na hrdlo, otvírá se břicho atd.

Formy a počet jednotlivých halucinací jsou nevyčerpatelné.

Také však dochází často ke **s l a v o m a m u.** Pacient totiž dospívá přesvědčení, že musí hrát vynikající úlohu ve společnosti, když se všichni tolik o něho zajímají. Zde nabývá vztahovačnost opačného přízvuku, libého, pacient se cítí slavným básníkem, vynálezcem, státníkem, reformatorem, mocnářem. Všechny halucinace dostávají nyní výklad tohoto slavomamu.

Připomeneme-li, že pacient bývá vždy nezvratně přesvědčen o pravdě všech svých pocitů, můžeme snadno pochopit, jak mocný vliv vykonává stihomam na konání jeho. Pacient snaží se nejrůznějším způsobem ohradit se proti pronásledování. Zprvu snáší dlouho útoky, hledí jich nedbat, jsa povahy mírumilovné vystříhá se sváru a raději prchá jinam, doufaje nalézt klidu. Konečně však poznává, že vše je marné, pronásledovatelé nalezají ho všude. Tu často chápe se radikálních prostředků, vyhrožuje, spílá, nebo provede konečně zrale uvážený skutek násilný, třebas i pokus vražedný.

Často teprve po takovém násilném činu bývá poznána chorobnost pacientova, která trvala snad již léta. Jindy může býti choroba, právě že inteligence při ní poměrně dlouho netrpí, tutlána a nepoznávána ani od nejbližších členů rodiny. Tak u jisté mladé paní choroba zjištěna teprve po 9 letech Šest let vzdalovala se již veškerých pohlavních styků s manželem a tři léta vůbec s ním nemluvila. A přece i za takových význačných znaků na chorobu u ní nebylo pomýšleno. — Ne vždy bývá choroba vyjádřena tak jasně, aby i laikovi bylo zřejmo, že běží o duševní chorobu: právě případy počáteční a pak takové, které stavům normálním svou obdobou se podobají, jako na př. obviňování manžela z nevěry (u této choroby časté), skytají obtíže a dají se zjistiti jen svědomitým celkovým výslechem.

Choroba tato jest velmi zdlouhavá, vleče se po léta, bývá nevyléčitelná, končívá často po dlouhých letech duševní otupělostí až blbostí. Stihomam po zbývá v pozdním stáří svého ostrého napjetí a pacient se jakž takž smiřuje se svým stavem.

Žel, že o podstatě choroby nemůže ještě dnes věda mnoho říci. Jest to choroba duševní po výtce (katexochen), vázaná výlučně na střediska mozková, kterou možno sledovat jen dle duševních projevů a pro jejíž objektivní pochopení nám schází jakéhokoliv kriterium.

Snad si pomyslí mnohý čtenář: Jaký smysl tedy má mít poznání také nevyléčitelné nemoci? Na to odpovídám: Třebas bychom nedovedli chorobu vyléčit a prospět člověku jí stiženému, přece jen můžeme prospět společnosti; tím totiž, že takového pacienta odloučíme od ostatní společnosti, zabráníme mnohému nebezpečí; vedle toho má ústav na pacienta velký vliv tišící; třebas jeho choroba se zde nevyléčí, přece se aspoň značně utiší.

NAŠE GALERIE.

Emil Holárek: Z cyklu „Reflexe z katechismu" (Neumělé učiti). Obrázek, jejž předvádíme dnes, je protestem namířeným opět s jiné strany proti pokrytecké společnosti. Hle, společnost docela klidně trpí, aby po ulicích, za výkladními skříněmi lidé systematicky už od dětství se učili nemravnosti, svádí jejich myšlenky, aby dlely bez ustání ve zvýšené rozdrážděné sféře, zejména sexuální, ale když z chorobné rozpálenosti na to vyrostou chorobné skutky, které stihá trestní zákonník, pak táž společnost docela klidně shrne svou počáteční vinu na svedeného jedince. Holárek ostře zachytil to nesvědomité hubení

EMIL HOLÁREK.
Z CYKLU „REFLEXÍ Z KATECHISMU“
(Neumělé učiti.)

duší. Na rohu, po obou stěnách nalepeno plno vyzývavých rozněcujících plakátů, z nich jako by do duší vztahovalo se plno, plno neviditelných chapadel — ta chapadla pracují bez přestání, horlivě a jistě. Vizte ty oči mladých mužů, i vpadlé zraky otců, kterým život a lopota už hřbety sehnuly — ulpívají dychtivě na vystrkovaných ženských tvarech, jako blbí nemohou odvrátit od nich zraků, stojí tu v chumáči a rozněcují se. To klouče v krátkých kalhotkách chtivě se přilepující ke svudné zdi je silný a pravdivý detail — velké město podává neustále doklady na svých ulicích k těžké, vážné pravdě kartonu Holárkova.

NÁVŠTĚVA U TOLSTÉHO.*

Zastal jsem Tolstého v jeho pracovně, právě když se chystal na procházku. Stál uprostřed světnice ve vysokých botách, v úzkém, kožešinou podšitém kaftaně a právě navlékal na ruce huňaté palcové rukavice, když jsem otevřel dvéře a oznámil mu, že hodlám dle své methody historické vyzkoumati jeho názory a duševní disposice po stránce psychické, literární i sociologické. Tolstoj odpověděl, že má velmi rád svěží vzduch a zasněžená pole, a že je zvyklý denně konati dlouhou procházku, je-li vzduch tak jasný a čistý jako dnes. Poznal jsem z toho, že ho otázky sociologické a literární jen málo zajímají, což je tím více ku podivu, povážíme-li, jak kdysi horlivě se jimi zabýval. Ale byla mi připravena ještě řada dalších překvapení. Usedl jsem na prostou dubovou stolici, Tolstoj zůstal státi u okna a díval se do zasněžené pláně. Počal jsem malým přehledem francouzských dějin, ale brzy jsem zpozoroval, že jeho znalost francouzského dějepisu vykazuje silné mezery. Neměl naprosto smyslu pro hrdinské činy Jeanne d'Arc, a odbyl celou tu skvělou periodu jen běžnou větou, že zavrhuje každé násilí, a nemůže uznávati tudíž válečných ctností. Chtěl jsem jej svésti na pole mu bližší, a tázal se ho, jak si představuje zákonodárnou činnost knížete Andreje. K svému úžasu dověděl jsem se, že nezná žádného knížete tohoto jména; ptal se mne dokonce, je-li to nový nějaký francouzský státník. Vysoudil jsem z toho jen dilemma, že buď Vojna a mír není jeho dílem, aneb že stařecká sešlost pokročila u něho do té míry, že nezná vlastních svých výtvorů. Abych nabyl jasna v této otázce, tázal jsem se, proč tedy na základě své theorie neodpírati zlému příkře neodsoudil výjimku, počínání četníků při stávce v Carmaux. Tolstoj však odpověděl k mému zděšení otázkou, co to je Carmaux a na mé vysvětlení klidně podotkl, že nečte „Le petit bleu", týdenník, jehož mám čest býti redaktorem. Můj sen o velikosti toho muže rozpadl se v prach. Bylo mi úzko při pomyšlení, jak tento duch, jemuž přičítána tak slavná díla, živoří bez zájmu pro veřejnost, dějiny i vlastní díla. Abych prozkoumal, zdali aspoň po stránce literarní neshasl všechen jeho duševní život, otázal jsem se ho, zatím co on věnoval dětinskou pozornost hloučku vrabců peroucích se před okny o nasypané zrní, co soudí o dosud nenalezeném Rukopise královédvorském, jehož objevení celá veřejnost bratrského českého národu se zimničným napjetím očekává z Mukdenu. Po zkušenostech dřívějších neužasl jsem nic, že se mne ptal, který to je rukopis, a že nic nevěděl o chystané výpravě do čínských vod, která má poklady literární, v Mukdenu objevené, přivézti do Prahy. Tedy i zde sklamání. Byl bych se rád pokusil ještě zachrániti aspoň částečně jeho slávu, která mým referátem hrozila rozpadnouti se v trosky, hodlal jsem několika co nejjednoduššími otázkami dáti mu příležitost, aby napravil a objasnil úžasnou svoji neznalost duševních proudů Evropy, ale Tolstoj sám zavinil, že nemohl jsem provésti svůj úmysl. Zatím, co jsem jej sledoval na dvůr, dal se do řeči s několika sedláky o stavbě nové jakési peci, a tak drasticky dal na jevo, že nemá smyslu pro duchaplnou rozprávku a duševní požitky. Duch jeho utonul naplno ve všedních věcech praktického života. Tak dovede porušiti i silnou uměleckou individualitu tvrdošijná tendence.

---

*) Před nedávnem uveřejnil „Zvon" referát o návštěvě u Tolstého, z něhož dovídáme se množství podrobných a zajímavých zpráv o názorech, míněních a methodě pana referenta dra Zdeňka Nejedlého. Úspěch tohoto interviewu nedal spáti našemu francouzskému dopisovateli, až i on odhodal se k podobnému prozkoumání pana Jasné Poljany. Výsledek tohoto podniku tuto předkládá Jam Head.

× × × ×

* Tyto dny tancovalo se po Čechách velice horlivě okolo zlatého telete. „Národní mecenáš", pan stavební rada a majitel „cirkusu Hlávka", nazvaného také jinak Česká akademie pro vědy a umění, dožil se 70. narozenin. Byl před lety tak chytrým spekulantem, že založil svůj od té doby pověstný cirkus, Českou akademii — to mu zjednalo v Čechách nesmrtelnost. Jak hluboko jsou lidé v Čechách ještě vděčni penězům (kdežto ke svým pravým mecenášům národním, velkým básníkům, malířům, skladatelům od jakživa byli tupě nevděčni!), ukázalo se opět při těchto slavných narozeninách. Zlatá a stříbrná pamětní medalie, socha, dlouhé články v novinách, nadšené telegramy, spousty ohnutých hřbetů v nových a zánovních fracích, banket — slovem, veliká událost národní. Bezděčně dostávali se novináři kde jaké barvy do horečky superlativů — však z toho Nemesis nadělala někde tuze žertovného čtení. Tak rozpálil se kdosi v „Plzeňských Listech" (16. února), hřímaje o majiteli cirkusu „Česká akademie" a národním mecenáši: ... muž, jenž v běhu požehnaného svého života zařadil se k oněm velikánům ducha a práce, jejichž stopa vrývá se v dějiny kulturního rozvoje rýhou hlubokou, zářící odleskem nejkrásnějších cností lidskosti a pravého patriotismu." Přípitek s otráveným šampaňským!

* Dnešní obrázek z Holárkova „Katechismu" je zcela nový, dosud neznámý; vznikl teprv po souborné výstavě umělcově v Rudolfině.

* Bílkův „Otčenáš" vydán bude nákladem časopisu „Nový Život" v Novém Jičíně na Moravě nikoliv autorovým nákladem, jak jsme před nějakou dobou sdělili. Do konce února trvá subskripce.

8 korun za výtisk: potom bude cena zvýšena na 12 korun.

* Co je umění? Tím si, jak známo, Tolstoj lámal velice starou svou hlavu. Škoda, že nepočkal až do posledního čísla „Lumíra"! tam mu jakýsi skromný pan E. Ks. prožluklou otázku zodpověděl docela krátce a jasně. Co je umění? ptá se také český Tolstoj, ale jak docela jinak si ví rady: „Nádherné vítězství srdce, rozepjavšího do omamných dálek všech světů svůj silný tep; horoucí modlitba slabého, jenž v klesání pokorou a mírem požehnává své neštěstí na svatost krásy a tepla; nejhlubší smutek neustávajícího; nejvyšší radost nekonečnosti; široká věčnost, podobná moři, podobná slunci, podobná propasti s růžovým dnem. Vše ovládati: toť umění; vše milovati: toť umění; smrt: toť umění atd." Jak prostě, krásně, výstižně to český Tolstoj pověděl — ruský Tolstoj by to (ovšem z nepochopení) nazval nejspíš idiotstvím.

* V Praze slavil tyto dny osmdesáté narozeniny německý nakladatel Fridrich Tempský. Měli jsme mu také poslat gratulace, neboť bez tohoto německého nakladatele by snad podnes Gebauer nebyl měl možnost vydat své životní dílo, historickou českou mluvnici.

* „Dílo jednoho z nejnadanějších domácích skladatelů" ohlašuje v těchto dnech úřední zpráva z kanceláře německého divadla v Praze. Je to opera „Der polnische Jude" von Carl Weis. Tento Carl Weis je známý český Karel Weis, který celý rok čekal marně u Národního divadla, vezme-li mu operu „Polský žid".

DĚTSKÝ KOUTEK.

UDÁLOST od A. ČECHOVA.

Je ráno. Ledovými krajkami, jimiž pokryta jsou okna, prodírá se v dětskou světnici jasné slunečni světlo. Váňa, šestiletý chlapec, ostříhaný, s nosem podobným knoflíku, a jeho sestra Nina, čtyřletá panenka, kudrnatá, baculatá, na svůj věk malá, probouzejí se a zamračeně na sebe hledí sítěmi postýlek. „U-u-u! nestydíte se?" bručí chůva. „Pořádní lidé se už dávno nasnídali, a vy nemůžete ani oči otevřít . . ."

Sluneční paprsky vesele tančí na pokrývce, po stěnách, na lemu chůvina šatu, jakoby se nabízely pohrát si s dětmi, ale děti si toho nevšímají. Probudily se mrzuty. Nina nadýmá tváře, kysele se tváří a táhle volá:

„Čá-aj! Ňaňka! Čá-aj!" Váňa vraští čelo a přemýšlí, jak by našel záminku k pláči; už zamrkal očima a otevřel ústa, ale v tom se z přijímacího pokoje ozve matčin hlas: „Nezapomeňte dát kočce mléka! Vylíhla se jí koťata!"

Váňovi i Nině dlouží se tváře, skepticky hledí druh na druha, potom oba rázem vykřiknou, vyskočí z postýlek a ohlušujíce pronikavým křikem, běží bosi a jen v košilkách do kuchyně. „Kočka dostala koťata!" křičí, „kočka dostala koťata!"

V kuchyni pod lavicí stojí nevelký truhlík, ve kterém Štěpán nosívá uhlí, když topí v kamnech; z truhlíku se dívá kočka. Její hnědá tvář ukazuje, že je nesmírně unavena, zelené oči s úzkými, černými panenkami mají mdlý výraz . . . Na tváři patrno, že k dokonalosti jejího štěstí chybí jen přítomnost „jeho", otce jejích dětí — Chce si zamňoukat, otevírá široce ústa, ale z hrdla vychází jen sípot . . . slyšet pískání koťat. Děti sedají si před truhlíkem na bobek a tiše, zatajivše dech, dívají se na kočku . . . Jsou udiveny, ohromeny a neslyší, jak bručí chůva, která se za nimi rozběhla. V očích obou plane nejupřímnější radost.

Ve výchově i v životě dětí hrají domácí zvířata sotva pozorovanou, ale bez odporu blahodárnou úlohu. Kdo z nás nevzpomíná si na silné, velkodušné psy, na darmojedy boloňské, psíčky, na ptáky hynoucí v nesvobodě, na hloupé, naduté krocany, na krotké, staré kočky, odpouštějící nám, když jsme jim pro zábavu šlápli na ocas a způsobili jim trapnou bolest? Ba, mně se někdy zdá, že trpělivost, věrnost, odpuštění i upřímnost, jak se jeví u našich domácích zvířat, mají na rozum dětí mnohem silnější a určitější vliv, než dlouhé výklady suchého, bledého domácího učitele, nebo temné řeči guvernantky, pokoušející se dokázati dětem, že voda skládá se z kyslíku a vodíku. „Jak jsou malinké!" poznamenává Nina, otvírajíc široce oči a zalévajíc se veselým smíchem. „Vypadají jako myši!" „Jedno, dvě, tři . . ." počítá Váňa, „tři koťátka! Mně jedno, tobě jedno a ještě někomu jedno!"

„Murrrm . . . murrrm . . ." vrčí šestinedělka plna starostlivosti. „Murrrm . . ."

Děti, nadívavše se na koťata, berou je zpod kočky, počínají je chumlati v rukou, potom nespokojujíce se tím, kladou si je do klína košilek a běží do pokoje.

„Mami! kočka dostala koťata!" volají. — Matka sedí v přijímacím pokoji s neznámým jakýmsi pánem. Spatřivši děti, neumyté, neoblečené, s vyhrnutými košilkami, je všecka zmatena a měří je přísným pohledem. „Pustíte košilky, nestydové!" domlouvá. „Ať jste mi už odsud, sic dostanete."

Ale děti nevšímají si ani hrozeb matčiných ani přítomnosti cizího člověka. Kladou koťata na koberec a spustí ohlušující výskot. Okolo nich chodí šestinedělka a plačtivě mňouká. A když za nějakou chvíli odvlekou děti do dětského pokoje, odvedou k modlitbě a potom k čaji, tu ony plny horečné touhy, nakvap odbývají tyto všední povinnosti a opět běží do kuchyně. Obyčejné zájmy a hry ustupují do nejzazšího pozadí. Koťata svým příchodem na svět zatemňují vše a vystupují jako živá novost a zloba dne. Kdyby Váňovi nebo Nině za každé koťátko dávali po sto librách cukrátek nebo po tisíci desetníků, jistě by zamítli takovou nabídku bez nejmenšího váhání. Do samého oběda,

nehledíce na naléhavý odpor chůvy i kuchařky, sedí v kuchyni u truhlíku a zabývají se koťaty. Tváře jejich jsou vážné, pozorné a svědčí o starosti. Znepokojuje je netoliko přítomnost, nýbrž i budoucnost koťat. Rozhodli, že jedno kotě zůstane doma, u staré kočky, aby těšilo svoji mateř, druhé pojede na letní byt a třetí bude žíti ve sklepě, kde je velmi mnoho krys.

„Ale proč nekoukají?" nepochopuje Nina. „Mají oči slepé jako žebráci." Také Váňu znepokojuje tato otázka. Pokouší se otevřít jednomu kotěti oči, dlouho se namáhá a oddychuje, ale jeho operace je bez úspěchu. Nemálo také je znepokojuje i to, že se koťata úsilně odvracejí od vnucovaného jim masa a mléka. Vše, co se klade před jejich čumáčky, sní hnědá matka.

„Pojď, uděláme koťatům domečky," navrhuje Váňa. „Budou zůstávat v různých domech, a kočka bude k nim chodit na návštěvu . . ."

V různých koutech kuchyně postaveny škatule od klobouků. V nich usídlena koťata. Ale takové rozdělení rodiny ukazuje se předčasným: kočka, jejíž tvář má stále plačtivý a trpící výraz, obchází všecky škatule a snáší své děti na dřívější místo.

„Kočka je jejich maminka," poznamenává Váňa, „ale kdo tatínek?" „Opravdu, kdo je tatínek?" přisvědčuje Nina. „Bez tatínka přece nemohou být."

Váňa i Nina dlouho přemýšlejí, koho by udělali otcem koťat, konečně jejich volba padne na velikého, temněčerveného koně s utrženým ocasem, který se válí ve spižírně pod schody a zároveň s ostatním hračkovým haraburdím dokonává svůj věk. Vytáhnou ho ze spižírny a staví k truhlíku. „Tak se podívej!" hrozí mu. „Tady stuj a dej pozor, aby byla koťátka hodná."

Kromě truhlíku s koťaty neznají Váňa s Ninou jiného světa. Jejich radost nemá mezí. Ale nastávají přece těžké a mučivé chvíle. Před samým obědem sedí Váňa v kabinetu otcově a blouznivě hledí na stůl. U lampy na kolkovaném papíře potácí se koťátko. Váňa sleduje jeho pohyby a strká mu do úst hned tužku, hned sirku . . . Najednou, jakoby vzrostl ze země, objeví se u stolu otec.

„Co to máš?" slyší Váňa hněvivý hlas. — „To . . . to je koťátko, tati . . ." — „Však já ti ukážu koťátko! Podívej, cos tu udělal, nezbedný kluku! Všechen papír jsi mi umazal!"

K velikému podivu Váňovu nemá tatínek stejné lásky ke koťatům jako on, a místo, aby byl v nadšení a radoval se, tahá Váňu za ucho a křičí: „Štěpáne, odkliď ten neřád!"

Při obědě došlo k podobnému ošklivému výstupu. Při druhém jídle všichni obědvající najednou zaslechnou pískot. Hledají, co to, a najdou u Niny pod zástěrkou koťátko.

„Nino, pryč od stolu!" zlobí se otec. „Hoďte ihned koťata do stoky. Ať není toho nešvaru v domě! . ."

Váňa i Nina jsou v úžasu. Smrť ve stoce hrozí kočce a dřevěnému koni vyrvati děti, vypleniti truhlík, zničiti záměry do budoucnosti, kdy jedno kotě bude těšiti svou staruchu-máteř, druhé žíti na letním bytu, třetí chytati krysy ve sklepě . . . Děti se dávají do pláče a žebroní za ušetření koťat. Otec přivoluje, ale s podmínkou, že děti nebudou chodit do kuchyně a koťat se nedotknou.

Po obědě Váňa i Nina pobíhají po všech komnatách a nudí se. Zákaz, nechodit do kuchyně, je sklíčil. Odvracejí se od cukroví, staví si hlavu a jsou na maminku hrubé. Když večer přišel děd Petruša, odvádějí ho stranou a žalují mu na otce, že chtěl hodit koťata do stoky. „Dědečku," prosí, „řekni mamince, ať postaví koťata do dětského pokoje. Ře-kni!" — „No, no . . . tak dobře!" odbývá je děd. „No dobře!" — Obyčejně dědeček Petruša nepřichází sám. S ním se objeví také Nero, veliký černý pes, se svislýma ušima a ocasem tvrdým jako hůlka. Je to pes mlčelivý, mračný a plný vědomí své důstojnosti. Dětí si docela nevšímá a chodě mimo ně, bije do nich svým ohonem jako do židlí. Děti ho z celé duše nenávidí, ale tentokrát praktické záměry vítězí nad citem.

„Víš co, Nino?" hovoří Váňa, rozevíraje široce oči. „Ať je místo koně Nero tatínkem! Kůň je chcíplý, a tenhle je živý!"

Po celý večer čekají na okamžik, kdy otec zasedne ke hře v karty, a kdy bude jim lze nepozorovaně uvésti Nerona do kuchyně . . . Hle, konečně otec usedá ke kartám, matka je zaujata samovarem a nevidí dětí . . . Blíží se šťastný okamžik. „Pojďme!" šeptá Váňa k sestře.

V tu chvíli však vejde Štěpán a se smíchem oznamuje:

„Milostpaní, Nero sežral koťata!"

Nina i Váňa blednou a s úžasem hledí na Štěpána.

„No opravdu . . ." směje se lokaj. „Přišel ke truhlíku a sežral je."

Děti myslí, že všichni lidé, co je jich v domě, se vzruší a vrhnou se na lupiče Nerona. Ale lidé sedí klidně na svých místech a jen se diví apetitu ohromného psa. Otec i matka se smějí . . . Nero se prochází kolem stolu, vrtí ohonem a s chutí se olizuje . . . Znepokojena je toliko kočka. Zdvihla ohon, chodí po pokoji, podezíravě se dívá na lidi a žalně mňouká.

„Děti, už je deset hodin! Čas spat!" volá matka.

Váňa a Nina uléhají, pláčí a dlouho přemýšlejí o nešťastné kočce a ukrutném, surovém a nepotrestaném Neronovi.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 3. března 1901. Číslo 23.

BESEDY ČASU.

Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

PETR ROSEGGER.

MISSIE.

Kdesi ve východních Alpách na kterési hoře rozkládá se vesnice Sonenšein. Mnoho jiter do roka ční táhlý hřbet horský jako ostrov z bílého moře mlh v údolích. A kdežto dole ještě se lidé nalézají v bledé noci, nahoře, nad obzorem dalekých hor, už jsou zlaté talíře letních oblaků, z nichž pak nebe v odpoledních bouřkách vylévá svou oplodňující vláhu na suchá pole, suché louky a horoucí lidi vesnice Sonenšeinu. Tak všude se tam nahoře daří síla a chuť k životu.

Přes to bylo lze mezi mládeží sonenšeinskou pozorovat hodnotu a počestnost, které tou měrou v stinných údolích by nenašel. Duchovní správce rád otvíral křestní knihu sousedům farářům, kteří často ho navštěvovali. Na devět set osob ročně sotva dva kromobyčejné porody. „Kromobyčejné“ porody mohl farář nadpisovat tuto rubriku. Ať to jen zkusí dělat kdo po nich, po Sonenšeinských! Jednomu sousednímu bratru v povolání byl tento chlubný odkaz na obzvláštní hodnotu horské mládeže proti srsti a utrousil tak docela mimochodem poznámečku, která nejprve u faráře vzbudila pouze pozornost, ale pomalu jej začala znepokojovat.

Kdykoli spatřil štíhlé, počestné jonáky svého obvodu, už si na to vzpomínal. Ovšem zdávalo se leckdy, že se spojovalo v párky něco, co nebývalo v pořádku, ale rychle zas se to rozbíhalo, jak má být. Zdali pak je to všechno mravní síla, ptával se znepokojený duchovní správce, či snad tělesná slabost? Moucha, kterou mu sousední bratr v úřadě byl nasadil do ucha, bzučela pořád nepokojněji, a když příštího roku neudálo se naprosto nic „kromobyčejného“, zmocnila se ho do opravdy úzkost. O sobě bylo by to ovšem docela chvalitebné, přemítal farář, ale toť byl by přec jen příliš veliký rozdíl mezi Sonenšeinem a sousedními osadami v údolích, kde se lidé nikterak nechtěli ženit a vdávat, a kde mohla v matrice pro manželské porody stát poznámka „kromobyčejné“.

Duchovnímu správci bylo příšerně v mysli. Na kazatelně a ve zpovědnici, i ve škole počínal sem tam tak narážet na šesté přikázání, na druhý ze čtyř hříchů do nebe volajících, na dvě města v zemi židovské, Sodomu a Gomorrhu. Ale oni pořád docela klidně a prostě, jako by nechápali. Vyložit to zřetelněji neměl dobrý muž ten odvahy. Ale přemítal a přemítal, kterak by jinochům sonenšeinským na výstrahu a na odstrašenou vštípil to, co se povědět nedalo.

Mládež sonenšeinská žila si v nevinných radostech tak, jako její předkové. Byli příliš vysoko na horách, aby byli mohli vstřebat všechny sladké jedy, které dole proudily v širém, nepřirozeně zkaženém světě. Nebyli vlastně lepší, než selský lid v takových věcech býval dříve, byli jenom nevinnější než mnozí vrstevníci v nížinách. Ale o tom sami nevěděli, ani ve své veselé prostotě si na to nepomyslili.

Proto svrchovaně užasli, když jednoho svátku na místě pana faráře vylezl na kazatelnu cizí kazatel s černou bradou a křiče i láteře měl k nim prapodivné kázání. Nejprve mluvil o Adamovi a Evě v ráji, kterak Pánbůh v těchto prvých mladých lidech obého pohlaví ustanovil svaté manželství, tedy že spojení manželů je dílem bohulibým, v protivě k tomu ohavnému poblouzení, nazývanému němými hříchy, poněvadž není na světě jazyka, aby uměl pověděti jejich bohaprázdnost a hnusnost. Lidé prý snad myslí, že na hoře v Sonenšeinu jistě rostou samé sílící a léčivé bylinky, ale on, kazatel, že praví, kterak mezi nimi jsou i bolehlav a jedovaté houby, že se tam plazí smrtonosná hniloba, jako ohavně zapáchající ropuchy, a šíří se dům od domu, takže mladé životy tupě a němě chřadnou a zahynou jako neřest v močále pekelném! On, kazatel, že přichází s první, ale také spolu s poslední výstrahou. Bůh prý chtěl pro deset spravedlivých ušetřit oněch měst, ale v Sonenšeinu se nezdá, že by se i tento nepatrný počet dal shledat!

Po takovém kázání shromáždila se na prostranství před kostelem kopa chasníků ve svých zelených, opeřených kloboucích, červených šátcích kolem krků a s osmáhlými tvářemi. Ač jinak nemívali zvyk, i mimo kostel přemýšlet o kázání: dnes přemýšleli. Zapalujíce si fajky, vrtěli ustavičně hlavami a druh přes druha soudil: To bylo podivné kázání, ani jsem tomu neporozuměl!

Byl však mezi nimi jeden, Gerhart, chlapík jako kmen, který před nějakým časem vrátil se s vojny. Těšil se u ostatních zvláštní vážnosti. Teď si nevsunul mezi zuby dýmčičku, nýbrž doutník, a pak povídal, ne na hlas, nýbrž jen tak, aby ho slyšeli nejbližší: „Vy jste mu nerozuměli? Však já už mu porozuměl! Však vám jednou povím, co tím chtěl!“ Potom pokukoval po děvčatech, která s modlitebními knížkami v ruce vycházela z kostela. Skoro všechna cudně měla oči obrácené k zemi, divem bylo, když některá mrskla okem — mezi jonáky.

*

O příštím posvícení shromáždili se všichni v hospodě, hoši sonenšeinští se svými srdíčky. Byly tu mezi nimi párečky jak obrázky, plné veselí a života, a taneční opojení zažehlo i hnědé oči děvčat, že už se nedívaly tak vážně do země, spíš hodně čiperně pohlížely jonákům do tváří. Několik chasníků, mezi nimiž Gerhart, stálo venku na síni a čekalo na holky nebo muzikanty, nebo na obojí. Tu začalo dotírat několik mužských z Keslbachu, že se přec jedenkrát musejí podívat nahoru do Sonenšeinu, co tam dělají ti chlapci poustevníci.

Hoši si posměšku nevšímali a proto se Gerhart na ně osopil: „Keslbašským musíme dnes napráskat. Slyšeli jste, co řekli?“

„Chlapci poustevníci, povídali. Víc nic!“

„Tak, vám je toho ještě málo,“ šeptal jim Gerhart, a vyvlékl kamarády za sebou do dvora. „Mám vám povědět, jak se tomu má rozumět, těm ‚chlapcům poustevníkům‘? Narážejí na to, co tenkrát na kazatelně říkal ten černobradáč!“

„Krynda!“ zasmál se kterýsi, „ten si pamatuje kázání!“

„Bodejť, kdo by si takové kázání nepamatoval! A kdo je takový hlupec a nerozumí, co znamená! Mám vám to povědět? Kamarádi, na nás je ošklivé podezření! Oni myslí, že bychom se mohli poženštit! My, — haha, to je moc hloupé, co by na nás chtěli nastrčit, ty duše zatracené! Říkají, že prý tady máme jiné mravy!“

„Teď mně teprv svítá!“ zasupěl hřmotný chasník, „teď i chápu, jak to myslil náš farář posledně při katechismu! To je čistá věc!“

„Co dělat?“

„Nejprve naprásкáme Keslbašským, aby viděli, že v Sonenšeině je přec ještě pořád trochu mužů!“

Přinesli ze stodoly podávek a cepů, z dřevěné stěny ulámali břeven, ale Keslbašští už byli v prachu.

Hoši sonenšeinští tentokrát nechali děvčata opravdu v tančírně o samotě, rozdřepli se v tmavé stodole po snopech a konali poradu.

„Musíme i faráři ukázat, že jsme pořád ještě trochu muži,“ mínil Gerhart.

„Takového přec nemůžem' zmlátit!“ poznamenal mladý Gindl.

„Zmlátit není třeba,“ odtušil Gerhart, „Vím něco lepšího, jak ho usvědčit ze lži!“

„Já taky!“ štířil se jiný.

„Já taky! Já taky!“ dodávali ostatní a smáli se, rozumějíce si.

„Tady není nic k smíchu!“ povídá Gerhart. „Je to vážná věc!“

„Na mou duši!“ pravil kterýs chasník, „teď mne to do opravdy mrzí, že jsem se svou holkou zůstal tak hodný! To má člověk z toho!“

A Lojzík na to: „Já slíbil tatíkovi na smrtelné posteli, že svou milou nepřipravím do hanby.“

„Teď je to na ruby,“ povídal Gerhart, „teď musíme sebe samy dostat z hanby. Je-li vám vhod, sejdem' se budoucí neděli odpoledne na Buvolí salaši. Řekněte to ostatním. Všichni ať přijdou. A teď pojďme tancovat. Kdo nemá ještě holku, ať si nějakou shledá!“

„Já mám,“ pravil Lojzík.

„Já taky,“ řekl jiný.

„Já taky mám!“ — „Já ovšem taky!“

„Já svou milou zatím nemohu mít, protože starý nedá jí se vdávat,“ žaloval Tomáš.

„Tedy ho donuť!“ zvolal Gerhart, „však víš, jak se v takových případech staří donutí!“

„Má milá se na mne hněvá,“ přiznal se třetí.

„Tak ji udobři!“ řekl Gerhart. „Na neděli musí být všechno v pořádku. Běží o čest!“

Za chvilku na to vířili s děvčaty tančírnou, píšťaly a housle výskaly pronikavě.

Jak do slova vypadla porada příští neděle na Buvolí salaši, nevešlo ve známost. Vskutku sjednotili se hoši vesnice Sonenšeinu v čestný svaz, při němž každému členu dostalo se zvláštní úlohy. Časem a za dobré příležitosti dopřáno důvěry i děvčatům.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Uplynul zrovna asi celý rok. V Sonenšeinu byla církevní visitace a při té příležitosti zrevidována i křestní matrika. Už si důstojní páni nemusili naříkat na jakési příznaky poustevnické povahy. „Kromobyčejných“ případů bylo v ní zapsáno ne méně než šestadvacet. Čest hochů sonenšeinských byla zachráněna.

T. G. MASARYK.

IDEÁLY HUMANITNÍ.

(Obsah moderního ideálu humanitního — Tento ideál se vyvíjí od reformace a renaissance — Ideál přirozenosti a přírody — Náboženství humanity — Ideál humanitní různý podle dob a národů: Angličané, Francouzové, Němci. — Slované: Rusové, Poláci, Čechové — Humatní ideál osvícenský — Humanita a národnost — Humanita, lidovost a socialism — Humanita a mezinárodnost, kosmopolitism. (Liberalism.)

Moderní člověk má kouzelné heslo „humanita“ — člověctví“ — člověčenství“, kterýmžto heslem vystihuje všecky své tužby asi tak, jako člověk středověký všecky své tužby vyjadřoval slovem křesťan. Tento ideál humanitní, člověctví, jest základem všech tužeb novodobých a zejména také národnostních, jak už víme z Kollárova výroku: „Zvoláš-li Slovan, ať se ti vždycky ozve člověk.“

Od renaisance a reformace počínajíc ustaluje se nový tento ethický a sociální ideál vedle křesťanského; ideál ten stává se záhy protikřesťanským a nadkřesťanským: člověk — idea humanitní, humanitism.

Tento ideál vypracovává se povlovně. Reformací osvobozuje se částečně rozum, ustaluje se mravnost neasketická, vzniká hospodárnost a pracovitost; zároveň rozšířením znalosti čtení a speciálně Písma energie starozákonná se přejímá. K tomu renaissancí a humanismem se hodí přejímání klasických ideálů životních, zejména římských politických cností a uměleckého nazírání na svět a na život. Vyvíjí se dále věda a filosofie nová, osvobozující rozum úplně od dané autority církevní. Praktický má v době nové význam veliký stát, z prvu stát absolutistický; podmaňuje si církev, t. j. cnosti politické klade vedle a namnoze nad cnosti křesťanské; římské právo a jeho názory stávají se součástí moderního názoru a moderního upravení společenského. Stát novodobý časem stává se pořád více a více demokratický a lidový, a tento lidovější stát v XVIII. stol. prohlašuje práva člověcká a osobní. (Americká a franc. revoluce.) Z těchto práv člověckých rodí se dále práva národní a jazyková, práva sociální a hospodářská (ku př. právo na práci, na existenční minimum a t. pod.) a konečně kodifikují se již práva ženská a dětská (moderní právo rodinné).

Tak vyvíjí se idea humanitní a stělesňuje v novodobém životě společenském.

Podstata tohoto nového ideálu humanitního vysvítá také z toho, že se pokládá za přirozený. Hledají se základové přirozeného náboženství a bohosloví, přirozeného práva a mravnosti, přirozeného (původního) stavu společnosti, státu a konečně filosofie se opírá o rozum přirozený („zdravý“, „obecný“) a umění stále živěji hledá přírodu. Humanitní ideál je, jedním slovem, ideálem přirozeným, novým proti historicky danému, starému.

V století XIX. toto úsilí humanitní nejmocněji se projevuje v různých pokusech o náboženství humanity. Všecka novější filosofie, všecka novější literatura u všech národů, všecka pokroková politika vypracovává ideál čistého člověctví.

Tento ideál různí se podle dob a národů. Angličané jej posud vypracovali nejvšestranněji, filosoficky, ethicky, sociálně a nábožensky. Francouzové kladou důraz na jeho prvek politický, Němci na jeho prvek filosofický a literární.

Z národů slovanských Rusové mají humanitní ideál nábožensky sociální, Poláci národně politický a my Čechové kulturně osvícenský. U nás Kollár byl hlasatelem čistého člověctví a stejně Šafařík, také Palacký, Havlíček a konečně Aug. Smetana. Kollár, vycházeje ze starší filosofie německé, hlavně z Herdera, formuluje ideál humanitní po výtce osvícensky, ale již Smetana dává mu ráz sociální, horlí pro náboženství humanity. Náš český humanitism je přirozeným pokračováním našeho českého Bratrství.

Že naši obroditelé takový důraz kladli na humanitní prvek osvícenský, pochopuje se účinky státu protireformačního — osvícenost, osvěta, vzdělání bylo heslo národa probírajícího se z duchovní a mravní temnoty. Proto také humanitní úsilí jevící se v XVIII. stol. v literatuře německé (Lessing, Schiller, Goethe, Herder atd.) k nám proniklo a v Kollarovi našlo zastance vřelého.

Avšak umění a zejména krásná literatura má pro společenský život každého národa veliký význam výchovní: veliké massy národní přijímají z umění a speciálně od svých poetů své ideály mravní a sociální. Poesie má pro všecek život, má pro život sociální a politický vliv ohromný — to vidíme nejzřejměji na velikánech poesie polské a ruské, vidíme to na vlivu Byrona a j.

Idea humanitní jeví se v naší době jako idea národnostní. Počíná se to v poslední době u nás pochopovat, že totiž idea humanitní není proti idei národnostní, nýbrž že právě národnost stejně jako člověk jednotlivec má být a může být humánní, humanitní. Člověckost není abstrakce trůnící někde v říši pomyslů nad skutečnými lidmi — národové, jak Herder řekl, jsou přirozené části člověčenstva. V tom smysle Kollar a Palacký národnost zakládali na idei humanitní. Kollar pak, poučen Fichtem, usiloval o vychování a vzdělání národní.

V dnech našich ideu humanitní a národní pojímáme lidově, sociálně. Lid je nám něco jiného než národ, lidovost stává se heslem, ideálem tužeb našich. Socialism vůbec, jako národnost, je projevem téže idey humanitní. Než o socialismu promluvíme zvláště, zde zatím dotkneme se ještě jiného prvku humanitního.

Míním mezinárodnost a kosmopolitism. Tkví v idei humanitní, že každý národ je stejně oprávněn usilovat o člověctví; z toho vzniká myšlenka světové organisace celého člověčenství. Praktické potřeby k této organisaci krok za krokem vedou. Je dnes organisována meziná-

rodně věda, umění, ale také hospodářství, kapitalism a jednotliví stavové.

S ideou humanitní vyvíjela se netoliko idea národnostní, nýbrž také kosmopolitism. Jen že je rozdíl mezi kosmopolitismem a kosmopolitismem. Angličan, Francouz i Němec kosmopolitismem rozumí vlastně panství anglické, francouzské, německé; národové menší a malí jsou v situaci jiné. Ale ani oni se nemohou ubránit organisaci světové. U nás hlásal se zároveň s ideou národnostní kosmopolitism slovanský, jak jej Havlíček správně nazval. Historie však poučuje, že nejen v menším, nýbrž také ve větším a velikém centralism jednostranný je škodlivý, že musí být oživován autonomií přirozených celků hospodářských, kulturních a také národnostních. Dnes starší kosmopolitism, jak jej hlásal liberalism, ustupuje správnějšímu hnutí po mezinárodní nenucené organisaci svéprávných kulturních národů. Tím stát ustupuje v pozadí před ideou národnostní.

EDWARD DOWDEN.

STYK S LITERATUROU.

Je něco nevypočitatelného a nezměřitelného v tom, co napsal veliký spisovatel. Jeho slova třebas se propůjčují k učení stejně snadně jako práce ducha nižšího; a když bylo na nich vyloženo vše, co lze ozřejmit vědomí, zbývá ještě něco nemalé ceny. Je to snad jakási sugestivnost myšlenky, nebo nějaké vzrušení citu, nebo nějaké roznícení obrazotvornosti, nebo jakási hudba sluchu, nějaký krásný obraz v mluvě, které vzdorují rozboru a zapadají do vědomí, aby tam způsobovaly vnitřní změnu. Kouzlo dokonale vypracované věty, obratu, opevňuje obraznost proti sprostým a nízkým lákadlům. Matthew Arnold vyslovil se o síle krátkých úryvků, ba i jednotlivých řádek, že uloženy v paměti zachovávají nám zdravé a jasné úsudky o literatuře, uchraňují nás šalebného oceňování jí a vedou nás k oceňování věcnému; a on jako kritik měl ve zvyku užívat takových úryvků a řádek za zkušebný kámen výbornosti.

Nadzdvihnout cípek záslony zde a cípek tam je už něco, třebas i nemůžeme udělat nic víc, než vštípit do mysli fakt, že tam za záslonou leží daleké obzory. Třebas jen zaslechnout o Cervantesovi, Dantovi, Spenseru, Keatsovi, je stupínkem ve vychování. Zvědět, že je literatura světová a pocítit, byť i na okamžik, něco z její vážnosti, její krásy, její ušlechtilé vášně, její slavnostnosti, jejího humoru, znamená položiti dobrý základ. Průměrný hoch či děvče snad není tak nevnímavý k těmto věcem, jak se někteří domnívají; veliká část dobré literatury leží mimo bezprostřední oblast učitelovu; ale moudrý učitel má víru v tento vliv, a počítá s ním jako s jednou z pomocí podporujících jeho vlastní práci; výsledky vlivu toho vrátí se k němu tajemnými cestami, které snad ani nedovede vyznačit.

Matthew Arnold v kterési zprávě své, již podal jako školní dozorce, uložil správné zásady výběru poesie pro mladé čtenáře: „Aby vybraná báseň měla skutečné krásy výrazu a citu, aby krásy ty byly takové, by dětská srdce i mysli je mohly pochopiti a aby v mezích naučeného úryvku vyskytal se zřetelně odlišený bod nebo středisko krásy a zájmu — na všechny ty tři podmínky třeba nalehat.“ Tvrdíval, že osvojování si dobré poesie je „učebným oborem, který působí hloub než kterýkoli učebný předmět jiný v pracovním rozsahu našich škol; také více než kterýkoli jiný předmět působí a pracuje sám sebou.“ Měl za to, a právem, že i rytmus a mluva (dikce) dobré básně, třebas její smysl byl pochopován nedokonale, jsou způsobilé působiti formativně, účinkem utvářivým; ale dodává: „Ovšem, dobrota básně není skutečně dobrotou, leč je znám smysl slova.“

To, co bychom asi nazvali šablonou mluvy (language pattern) v dobré prose, je snad složitější, ale je to v ní, a i to může vykonávat účinek formativní. Rozdíl mezi prosaikem a prosaikem záleží značnou měrou na schopnosti, kterak navrhuje a střídá tuto šablonu, a veliký spisovatel liší se v tomto směru od nižšího spisovatele, který lapá po všednostech, tolik jako Leonardo se liší od laciného malíře vývěsních tabulí. Ve všem, co takový veliký spisovatel píše, je něco z oné h u d b y, (v širokém smysle slova), o níž Plato prohlašuje, že by měla být základem vzdělávání; něco z onoho z p ě v u z vychovatelské říše Goetheovy, jímž tam i věci náboženské a mravoučné byly sdělovány dětem.

NAŠE GALERIE.

Emil Holárek: Z cyklu „Reflexe z katechismu.“ List, jejž dnes podáváme jako poslední ukázku z díla „Reflexe z katechismu“, vydávaného B. Kočím v Praze, je z řady kartonů namířených proti militarismu. Ten antický bojovník, ženoucí bezohledně vzpírající se oře a drtící kolesa vozu přes lidská těla, toť zosobnění divoké snahy lidské po dobývání a podmaňování. Ku předu! co záleží na hromadě těch psích těl, která jsou jen k tomu, aby sloužila Tamerlanům a Napoleonům k uskutečňování světových plánů! Ku předu tím ničemným masem a lacinou krví! Ku předu bez jediného pohledu na bílý fantom plačící Lidskosti! Se dvou stran rozlévá se světlo do příšerného kraje smrti a vraždění: nad hlavu Lidskosti vzchází veliká zář slunce v oparu mlh, na druhé straně, za divokým dobyvatelem vyšlehává k nebesům úžasná záře světového požáru. Dvojí oheň zápasí spolu, plameny ničivé, vznícené rukama lidskýma a plameny životodárné oplozujícího slunce. V zápase dvou ohňů, od nichž mocně se odráží vzrušená, zasmušilá skupina řítícího se spřežení s ujíždějícím dobyvatelem, nenaznačuje umělec, jaká je víra

EMIL HOLÁREK.
Z CYKLU „REFLEXÍ Z KATECHISMU“

jeho, který z nich v budoucnosti trvale zvítězí. Naopak z celého pessimistického rázu „Katechismu" se zdá, jako by vůbec nedoufal ve vítězství humanity nad barbarstvím válečnickým — zdá se mu, že bez konce potrvá ten zápas, od něhož lidstvo si neoddechne.

Dr. R. ADAMÍK.

O NEMOCECH DUŠEVNÍCH.

(Několik kapitol.)

III. NEURASTHENIE.

Přicházíme ke třetí chorobě i laikum dobře známé, totiž neurasthenii čili t. zv. nervositě. Název neurasthenie pochodí z nejnovější doby, kdy tato choroba vzrostla měrou nebývalou a stala se též předmětem nejbedlivějšího studia četných neurologů a psychiatrů. Prakticky nabyla významu zvláště tím, že zjištěna byla její závislost na civilisaci: s rostoucí civilisací vzrůstá totiž i počet této nemoci.

Neurasthenie jest v podstatě nervová, případně duševní vyčerpanost. Jsou to právě organismy jakýmkoliv způsobem dědičně zatížené, organismy stihané těžkými útrapami, starostmi, neštěstím, které dlouho odolávají, až konečně zachváceny jsou otřesením svého zdraví. Velmi často shledáváme i silné povahy stižené touto chorobou, když k výživě nedostatečné se připojila různá umělá dráždidla, jako alkohol, nikotin, koffein, nebo výstřednosti vysilující organismus po dlouhou dobu. Škodlivé vlivy se nejčastěji kombinují a působí chorobu svým trvalým, po dlouhou dobu působícím vlivem. Není to na př., jak se myslívá, usilovná, vyčerpávající práce duševní, která vede k nervositě; obyčejně jest to zanedbávání potřeb životních po dlouhou dobu, jako dostatečného spánku, řádné výživy a p. Vůbec nesprávná životospráva s výstředními požitky svou nepravidelností a nedostatečným zotavením přispívají mnoho ke vzniku neurasthenie.

Jindy působí původní oslabení organismu, z něhož se neurasthenie vyvine, nějaká tělesná choroba; často vyvíjí se tento stav vyčerpanosti po chřipce, vysilujícím tyfu, šestinedělí, větším krvácení a operacích. Jisté povahy zvláště snadno jsou náchylny k neurasthenii. Jsou to právě lidé inteligentní, nadaní čilým temperamentem, kteří jí nejvíce bývají vydáni. Pak jsou známá jistá povolání, která skytají největší počet neurastheniků: tak kupec, bursovník, učitel, politik, lékař bývají obětí této choroby mnohem častěji, než klidný učenec nebo rolník.

Také však tělesné přemáhání je s to, aby přivodilo neurasthenii; tak vídáme ji zvláště u vojska po namahavých pochodech a cvičeních, u lidí příliš jezdících na kole, nebo slézajících hory.

Nelze však upříti, že jsou individua nadaná neobyčejně silnou vzdorností proti této nemoci; jejich nervová soustava vyniká schopností, překonávat četné útrapy, prudké vášně, dlouhotrvající duševní úsilí. Je to jednak dědičná přednost, jednak získaná zdatnost nervové soustavy.

A tím přicházíme k jedné z nejdůležitějších příčin neurasthenie, totiž k dědičné disposici a dědičnému zatížení: individua zatížená bývají velmi snadno náchylná k neurasthenii, a formy, které se zde vyvíjejí, bývají velmi těžké. Proto se též doporučuje, dělit neurasthenii na získanou a dědičně založenou; samozřejmo, že přesných hranic mezi oběma skupinami není.

Neurasthenie získaná charakterisuje se jistými povšechnými znaky, které právě poukazují k zemdlení mozku nebo nervové soustavy vůbec. Je to zvýšená dráždivost, snadná únava i po lehké práci, stížení duševní činnosti a řada tělesných strastí. Nemocný s počátku nebývá s to, aby soustředil své myšlení na jeden cíl, stává se roztržitým, zapomětlivým, nepozorným. Při práci brzy cítí únavu; kdežto dříve byla mu práce lahodnou, stává se mu teď obtíží a je mu protivnou. Záhy dostavuje se i změna nálady, která je zvláště význačna pro neurasthenika; nálady slastné, spokojené už není, nemocný stává se dráždivým, nevrlým, nespokojeným nebo rozčileným; sebe menší nárazy, jichž si dříve nevšímal, působí na něho teď nepříjemně. Život stává se mu protivný, nepřátelský, v němž stěží lze nalézt krůpěj slasti. Ba může zde dojít až k přesycenosti života a melancholickým náladám. Nemocného zmocňuje se často silná zemdlenost a ospalost. Spánkem nebývá osvěžen a nenalezá žádoucího odpočinutí.

Vedle těchto strastí trpí neurasthenikové též četnými tělesnými obtížemi: bolestmi hlavy, špatným trávením, tlučením srdce, nespavostí, porušenou stolicí, třesením končetin a mnoha jinými obtížemi. Jindy zase trpívá neurasthenik různými hypochondrickými obavami, že jest stižen těžkou nervovou chorobou, že lékař jeho choroby nechápe; vůbec bývá náchylný, vykládat si jakýkoliv chorobný příznak v nejhorším smyslu. —

Neurasthenie je choroba velmi různotvárná, vykazující sta různých příznaků dle duševního ustrojení pacienta, a kolísá proto od lehkého stavu nervosního až po těžké dlouhé choroby.

K těmto patří hlavně formy vrozené. Zde vidíme obraz poněkud jiný: charakteristickou je trvalá smutná nálada, která zbarvuje všechny zkušenosti životní. Pravidelně přistupuje též velká únava. Pacient není s to, aby upoutal svou pozornost na jistý cíl, k určité práci. Při tom bývá vědomí i smýšlení jeho zcela bezvadné. Vliv dědičnosti jeví se v tom, že tací lidé již od dětství jeví velkou vnímavost pro starosti, boly a zklamání života, že zřídka kdy s ním bývají spokojeni. U nich nepatrná okolnost nepříjemná zatlačí mnohem silnější slastné a uspokojivé požitky. Takým lidem je život hrozným břemenem, jejž sice snášejí z povinnosti, ale bez krůpěje radosti. Nemají víry ve svou sílu; zoufají si nad každým úkolem; cítí se zcela zbytečným pro svět; často se obávají těžké choroby duševní. Někdy již od dětství se zabývají sebevražedným úmysly.

Jakým způsobem léčíme neurastheniky? Léčba bývá v četných případech vděčna, zvláště běží-li o případy získané. Prvním přikázáním je zde odstranění škodlivin a klid. Vysilující namahání, opojné prostředky, pohlavní výstřednosti, noční bdění musí ustati, a to trvale; na místo nespořádaného života musí nastoupit řádná, přesně dodržovaná životospráva; pravidelnost, důslednost, vytrvalost musí řídit všechny kroky nemocného. Někdy ukáže se potřeba, aby se nemocný alespoň na čas vzdal svého povolání a byl převeden v jiné klidnější ovzduší, kde by byl zbaven veškerých dráždivých vlivů, jak

jsou na př. starosti rodinné, starosti z povolání a j. — Výbornou výživou a dostatečným spánkem hledí se mu dodat nových sil. Upozorňuji, že hlavně spánek je činitel velké důležitosti; žel, že hlavně naše velkoměstské žití trpí nejvíce tímto neduhem. — Neradí se však při této léčbě zahálka; i zde má být pacient zaměstnán, ale zaměstnání má být příjemné, rozptylující, lehké. Vedle toho prospívají různé sporty prováděné v přiměřené míře, zvláště se doporučuje horská turistika. Léčení vodou, elektrisace a léková léčba napomáhají léčbě celkové.

Dvou věcí třeba se zde zvláště dotknout: Nelééíme nikdy nemoci, nýbrž člověka a proto musíme léčit každého pacienta individuálně; léčba nedá se stanovit pro všechny. To platí hlavně o stránce duševní. Pacient často churaví výhradně duševně; bývá stísněný, zbavený víry, skeptický; cítí se nešťastným. A právě zde musí nalézt v lékaři přítele, který by ho těšil a podporoval, autoritu, které pevně věří, inteligentní povahu, která by vyhovovala jeho požadavkům, a hlavně člověka, který svou vytrvalostí a trpělivostí ho dovede vyléčit. Tato osobní léčba lékařova může, jak praví jeden psychiatr, činit pravé divy — dovede-li si lékař zjednat pravou důvěru.

Lékař musí v těžších případech nemocného vést k tomu, aby on zase nabyl víry ve svou sílu, aby se učil posilovat svou vůli. Síla vůle není prázdným zvukem, znamená pro pacienta často všechno; jakmile nabude tento sebedůvěry, je vyhráno. K tomu však je zapotřebí, aby též lékař stačil své úloze, která je sice těžká, ale krásná.

K. PRZERWA TETMAJER.

ZE VZPOMÍNEK MALÍŘOVÝCH.

Jednou z nejsmutnějších vzpomínek, které mám, je smrt Horvenova. Umíral tak, jak žil: samoten, opuštěn a velice nešťasten. Sloužili jsme jedné paní, Umění; a věru všemu jinému sloužiti hodno — z toho důchodů není. Sláva? Nejde-li spolu s ní výdělek, není nic hloupějšího a směšnějšího než sláva.

Horven maloval krajiny, velmi dobré, a pokud je maloval, vyzískal přece nějaké peníze od „obchodníků v umění"; ale z toho uvrhly jej na lůžko souchotiny a krásní dnové aranjuezští skončili: trpěl nouzi. My, ovšem, my jsme tu byli, ale uživili jsme se sotva sami. Byli jsme všichni mladí, žáci akademie, daleko od domova, od svých, kteří ostatně mají dosti lepších věcí na práci, než starati se o malíře začátečníky.

Všechna garderoba Horvenova, jeho pěkný, tmavý havelok, z něhož míval takovou radost, jeho jehlice s perličkou, „pro štěstí" od jakési sestřenice — všecko zmizelo. Vím o tom nejlépe, neboť sám jsem ty věci prodával obchodníkům, nebo je nosil zastavit.

Jednou v poledne, byly právě narozeniny Horvenovy, přišel jsem k němu. Sotva jsem otevřel dvéře, zdvihl se spěšně s postele a povídal:

„Víš, kdo tu byl?"

„Kdo?" — ptal jsem se, pozoruje z jeho výrazu, že má velmi silnou horečku.

„Byla tu smrt. — Bylo kolem jedenácté dopoledne. Ležel jsem se zavřenýma očima, když náhle ovšem mne chladno. Otevřel jsem oči. Vlasy se mi zježily. Pomysli si, seděla tu na lůžku. Je úplně taková, jak ji malují: Kostlivec v dlouhém rouše. Všechno ve mně mřelo překvapením a hrůzou. Vztáhla ruku a opřela se jí o má prsa, zde. Mráz, úplně ledový mráz pronikl mne naskrz... Potom všecko zmizelo..."

„Hallucinace", prohodil jsem, chtěje jej upokojiti.

„Ne, to byla smrt... Už je konec..."

Hlava klesla mu na podušku. Byl bledý jako plátno. Nebylo pochyby, byla to smrt. S Horvenem bylo veta. Mlčeli jsme chvíli, potom začal:

„Víš, tam, u nás, na severu, tam je takové velké jezero. Rostou kol něho jedle, lískoví a houštiny. Nedaleko toho jezera stál náš dům. Slyš, jak bych si přál, abyste mne tam převezli, přivázali k prknu a pustili na vodu. U nás, tam na severu rackové litají nad vodami... Jak bych si přál, aby nade mnou litali... Je to nemožno, abyste mě tam převezli, na sever, na naše velké jezero...?"

Mluvil s neslýchanou tesknotou; tolik let už od té doby uběhlo, a dosud pamatuju se na každé slovo.

A znova jsme chvíli mlčeli; Horven zdvihl trochu hlavu, podíval se po sobě a po posteli a řekl, vlastně zašeptal s nezměrným smutkem a tísní.

„Jak je to špinavé".

A skutečně, košile jeho, povlak na peřině, prostěradlo, všecko zřejmě již dávno nebylo vyměněno.

„Proč nenařídíš posluhovačce, aby sem dala jiné?" zeptal jsem se.

Pohlédl na mne s úsměvem a podivem:

„Ty se ptáš? Vždyť jsi mně sám pomáhal vyprodat a zastavit všecko, co jsem měl. Nemám nic, jen to, co vidíš..."

Křečovitá bolest stiskla mi hrdlo, on schýlil zase hlavu na prsa a mlčel.

Mlčel dost dlouho, a po chvíli znova promluvil:

„Ne, všechno ne! Tam v kufříku mám čisté prostěralo, čistý povlak, a čistou košili. Schoval jsem si to schválně na smrt. Nemohu přece ležeti jako poslední žebrák. Nejsem ještě takový chuďas, jak by si kdo myslil: mám čistou postel i čistou bílou košili. Jsou takoví lidé, že ani toho nemají, není-li pravda? Tedy, můj drahý, poslouchej: až umru, ustelte mi znova lůžko a čistě mne oblecte, a potom, budete-li moci, převezte mě tam k nám, na sever, na naše velké jezero, přivažte mě k prknu a pusťte mě v čisté košili na vodu... Tam u nás, na severu, litají rackové; pusťte mě tam na vodu..."

Přel. F. Votruba.

---

* Mně je práce moje bohoslužbou. Kdyby týden měl devět dnů, všech devět bych pracoval. Když tu tak stojím u svého podstavce a nedělní vyzvánění mně sem slavnostně zaznívá, bývá mně při práci dvojnásob blaze a povzneseně... Že by nosič zavazadel nebo kamene neměl téhož citu jako já, kdyby v neděli vykonával svou práci, ovšem připouštím, neboť je rozdíl mezi tvořícím uměním a tělesnou dřinou. Ale rolník, který v neděli svou žeň zachraňuje od zničení, ten už bude moci cítiti tak jako já. On vykonává čin záchrany, zachovává si požehnání boží. A což teprv nadšení, inspirace! která snad už nikdy nepřijde, kterou

snad nikdo jiný na místě našem nikdy mít nebude, nikdo jiný nemůže provésti tak, jak já si ji představuju! Dobrý výtvor umělecký je mně jakýmsi povznášejícím kázáním a proto je pro mne práce nedělní nejkrásnější prací.

Malíř *Adolf Menzel.*

× × × ×

* V dnešním čísle počínáme uveřejňovati řadu přednášek prof. T. G. Masaryka z letošní extense universitní o význačnějších novodobých směrech ethických. Číslo dnešní obsahuje úvod, jejž nám prof. Masaryk zvláště napsal, budoucně přineseme přednášky dle stenogramu, jejž prof. Masaryk sám prohlédne a schválí. Pojednáno v nich bude o socialismu, individualismu (Stirner), utilitarianismu, evolucionismu (darwinism, Nietzsche).

× × × ×

* Zajímavý mladý umělec český, Fr. Kupka, který dlí na ten čas v Paříži, nakreslil do francouzského humoristického čtrnáctideníku „Cocorico" znamenitou a neobyčejně smělou karikaturu o nastoupení krále anglického Eduarda na trůn. Uveřejnění karikatury, ba i naznačení jejího obsahu bylo by u nás nemožné za krásných poměrů tiskových, které na úžas lidem méně úzkostlivým, než jsou rakouští státní zástupci, přivodily ku př. nedávno konfiskaci jinak nevinné Léandrovy karikatury na královnu Viktorii ve Volných Směrech.

* Ve Vídni projednán byl tiskový proces, v němž známý kritik a divadelní spisovatel Herman Bahr s ředitelem divadelním Bukovičem žalovali redaktora listu „Fackel", Karla Krausa. Příčina sporu byla, že Kraus vytýkal oběma korupci (podplatnost, Bukovičovi i porušení čestného slova); Kraus ovšem byl odsouzen (k pokutě 1800 korun), ale v procesu ukázalo se, že vídeňské poměry divadelní i novinářské mají opravdu mnoho shnilého.

* Hamburský spisovatel Otto Ernst (Schmidt), též u nás známý komedií „Moderní mládež", sehranou na Smíchově, dostal se novou svou dramatickou prací „Flachsmann jako vychovatel" do ostrého sporu s německým učitelstvem, poněvadž řadu jeho zástupců v celém sboru jedné školy vylíčil nemilosrdnými a snad nespravedlivými karikaturami. Následek toho byl, že Ernst byl donucen, vzdát se svého místa učitelského. Otázka tato byla i u nás několikrát přetřásána, ale neprobrána řádně, když učitelé a jiné, ovšem důležité, ale ne nedotknutelné, třídy, ohražovali se proti právu satirikovu a karikaturistovu, vzít si výstřelky a neřesti v nich bující na paškál.

* Newyorkská universita zbudovala z daru zl. 250.000 sloupořadí z délí 500 stop a určila je za Síň slávy pro největší muže americké. O tom, čí jmena by se měla do Síně slávy dostat, zavedeno hlasování, jehož výsledek byl: nejvíc hlasů (97 ze 100) dostal George Washington, po něm Abraham Lincoln (96), Daniel Webster (96), Benj. Franklin (94), U. S. Grant (92), John Marshall (91), Th. Jefferson (90), R. W. Emerson (87), H. W. Longfellow (85), Robert Fulton (85). Celkem zvoleno do universitního pantheonu 29 osob; i na této volbě jeví se zvláštní směr mysli americké, dávající přednost lidem vyniklým v praktickém veřejném životě, zejmena v politice. V Evropě, a zvlášť u nás, by takové hlasování mělo jistě ráz literární.

× × × ×

* Z domácí prakse vydavatelské zaznamenáváme osamělý dosud případ: Před necelým půlrokem začal vydávat p. Dr. Zd. Tobolka časopis „České knihovnictví", jehož náklad převzal a smlouvou utvrdil pražský knihkupec p. Dr. Fr. Bačkovský. Po vydání pátého čísla rozhodl se p. Dr. Bačkovský, že náklad na „České knihovnictví" dál neponese, poněvadž za celý čas jeho vycházení, přes výborný obsah, nedomohl se list prý více než — 66 abonentů. Ale teď nastalo to neobyčejné v našich poměrech: vydavatel listu p. Dr. Tobolka podal na Dra. Bačkovského žalobu, aby jej donutil k dalšímu vydávání dle smlouvy. Hlavním důvodem k tomu bylo, že p. Dr. Bačkovský neprozřetelně oznamoval, že časopis přestane vycházeti, ač rozhodnouti mohl o tom jen vydavatel p. Dr. Tobolka, který oznamováním zániku listu byl poškozován pro případ, že by časopis vydával dále sám.

* Císař vyjednává s malířem Sochorem o zakoupení jeho velkého obrazu „Bitva u Střezetic".

* Dobrou myšlenku pojal p. B. Kočí, vydavatel uměleckých děl v Praze: že do mládeže už musí být vsíván zájem pro historické a umělecké památky pražské, nemá-li se v budoucnosti opakovat boj s bestií triumfující, jakého jsme byli a dosud jsme svědky my. Vydá proto co nejdříve pro mládež uměleckou publikaci o Praze, do níž krom vybraných dvaceti reprodukcí Jansových akvarelů budou četné (černé) obrázky pražské, nasbírané po našich museích a sbírkách. Tekst do knihy té napsal p. Jan Dolenský.

* O vzrůstu novinářství žaponského sdělila nedávno pařížské Revue des revues několik dat. Do roku 1878 bylo v Žaponsku 260 časopisů, dnes je jich skoro dva tisíce. Celkový náklad čísel je víc než dva a devadesát milionů. Denníků je z toho pětina; jen v Tokiu vychází jich přes dvacet. Novináři jsou však placeni nad míru bídně; nejlepší z nich vydělají si měsíčně 80—100 zl., průměrné síly 60 zl., největší část však dře se za peníz pranepatrný. Naproti tomu je pozoruhodna snaha novinářů žaponských, povznésti co nejvíc úroveň svého stavu; proto založena byla v Tokiu žurnalistická škola.

* V nejbližších dnech vyjde v dokonalé, barevné reprodukci šestidílný cyklus mistra Fel. Jeneweina „Mor". O vynikajícím díle tom promluvíme zvlášť budoucně; předplatitelé denníku „Času" obdrželi před několika dny na pěkném papíře v malém měřítku černou reprodukci tohoto cyklu.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.

Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 10. března 1901. Číslo 24.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

J. S. MACHAR.

VIDĚNÍ Z R. 1648.

Já viděl Věčnost.
Nad hvězdami všemi
a dalekými planoucími slunci,
kam lidská myšlenka se nedonese,
já viděl Věčnost. Neobsáhlé cosi
bez hloubky, hranic. Ležely v ní věky
s národy, vojsky, říšemi a králi,
oltáři, bohy; zločiny tam byly
i velkost, sláva; bída milionů
i jásot jednotlivce; báje srdce,
sny ducha, dramy zoufání a krve —
vše ztrnulé a všecko beze hlesu.
A příčiny všech věcí řadily se
k svým následkům, a bylo všecko zjevno,
jak palce kol, jež v sebe zapadají.
Měr lidských nebylo tu, zla a dobra,
vše vymknuto je dávno z lidské sfery,
a pocitů tu není, jenom Smrti.

A časů proud jsem viděl padající
v tu neobsáhlost. Na šedivých vlnách
se nesly říše, národy a vojska
a knížata a králové a sláva,
sny, báje, krev a zoufání a bída,
uvadlá srdce, duše polámané —
a pokud z toho pozemského žití
jim hlasu zbylo, hlučelo to, lkalo,
úpělo, klnulo a vyčítalo,
a potom stichalo vše, bezehlasně
klesajíc v majestátní ticho Smrti.

Já viděl Osud. Seděl beze hnutí
nad valícím se šedým proudem časů,
sám šedavý a studený jak kámen
a záhadný a velký jak ta Věčnost.
Do proudu díval se a jak dvě hvězdy,
dvě černé hvězdy oči jeho byly,
však neleskly se.

Valily se chvíle
s úpěním zbitých, mukou porobených
měst, vesnic ohněm, pláčem, bídou psanců,
vším děsem války.

Duše má se chvěla,
neb rodné hlasy zněly z toho proudu,
to bědy mého lidu pluly kolem.
Tu k Osudu jsem pozdvih svého hlasu:
„Kde váhy jsou, jež toto všecko váží?
Co přijít ještě má? Co přijít může?
Hle, třicet roků pluje kolem Tebe,
tož třicet roků krve, slz a vzdechů.
Či vina je? Jsme právem odsouzeni?
A byla-li v nás vina, už ty slzy
ji mohly smýti, a ta krev ji splatit . . .
Co nutno ještě?“

Seděl nepohnutě.
A náhle bylo jasno mi v té chvíli,
že není pánem vin a pokut, trestu —
on, věčný dohlížitel, nese péči,
by myšlenky a činy v zemském žití
plod vydaly a zašly, a plod jejich
by vzrál v nové myšlenky a činy,
a řetěz přerodů těch vládne lidstvem
a na Věčnosti on je řadí k sobě,
by v říši Smrti byla harmonie . . .

A takový děj zřel jsem v proudu nyní:
Most vidím, věž — oh, znám ji, na té věži
zřetelně poznám zrezavělé koše,
v nichž houpaly se kdysi sťaté hlavy,
jež přinesli sem ze Starého Města —
a kolem věže jarobujná mládež,
to naše mládež, s klobouky a péry,
puškami, kordy: jako lvi se bijí —
oh, česká krvi! nadšení jim září
z bujarých zraků — ó ten svatý zápal,
jímž život, oběť největší, se pálí!
Muž suchý v kutně — poznávám tě, otče,
a líbám kříž, jímž kyne v boj tvá ruka!
jim velí, pobádá je činem, vzkřikem
a marně ne: hle, schlíplá vlků smečka
jak s beznadějným vztekem ustupuje!
Tu cítím, jak se upírají na mě
dvě černé hvězdy, nelesklé ty oči
a Osud mluví:

— Vidíš boj ten dole? —
„Zřím, vlci švédští chtějí dobýt Prahy.“
— A obhájci? —

„To naše mládež zlatá.“

A vede ji? —
„Kněz Plachý, jezovita."
— A bijí se? —
„Za víru katolickou
a za Císařskou Milost, Ferdinanda."
A tu jsem viděl, jak ty černé hvězdy
zaplály na mžik, jak z nich krutý pohled
vyšlehl na mě. Na to Osud řekl:
— Číš naplněna. Jesti dokonáno.
Už boje netřeba. —
I stalo se pak,
že v skutku mír byl zavřen, válka hrozná
že došla skončení a časy bídy
že přestaly, jak kroniky nám praví.

T. G. MASARYK.

IDEÁLY HUMANITNÍ.

II. O SOCIALISMU.

(Ethické směry socialistické, zejmena marxism. — Socialism také humanitní. — Marx-Engelsův „humanism reální". — Ekonomism: t. zv. materialism historický neboli ekonomický. — Marxistický amoralism (liberalism).

*

Socialistické hnutí ve svých cílech není než jedním z četných hnutí humanitních. Slovo socialismus znamená asi: společování, sdružování lidí intimnější. Na konci minulého věku byla prohlášena práva člověčká. Ve jménu pak těchto práv člověckých byla hlásána a požadována, a posud se hlásá i požaduje volnost, rovnost, bratrství. Bratrství — tento požadavek humanitní a sociální, jest základem socialismu. Bratrství, člověctví však může býti pojímáno různě a způsobem mnohým. A zejména mohou se lidé spokojovat jen heslem, jak se říká, člověctvím in abstracto. Ale býti člověkem a uznávat druhého jakožto člověka v právech, o to běží. A tudíž ve jménu člověctví žádala se a žádají práva politická. Ku př. důvodem všeobecného hlasovacího práva jest konec konců člověctví, rovnost člověka s člověkem. Ale nejen práva politická, nýbrž i práva hospodářská se žádají, a to jest zvláštní význam sociálního hnutí doby poslední. Z té idey bratrství a rovnosti žádá se ne rovnost vůbec, nýbrž rovnost hospodářská. Tak na základě humanitní idey, když se tato idea má ztělesniti hospodářsky a nemá býti jen abstraktní, žádá se rovnost hospodářská — bratrství, to znamená: komunismus. Tak pojímají socialisté všech škol humanitu. Rozumí se, že tato idea humanitní a tudíž také humanismus komunistický se během času mění. Také komunism může být pojímán a prováděn velmi rozmanitě. To, co jest socialism dnes, tím nebyl před padesáti a více lety. Socialismus starší, jak začíná zejména v minulém věku ve Francii a v Anglii, byl po výtce mravní a přímo náboženský, a jest posud takového socialismu dosti (socialismus křesťanský neboli křesťanská demokracie podle letošního předpisu Lva XIII.). Vedle tohoto socialismu a po něm vzniká však pořád hnutí spíše hospodářské a politické, a typickým jeho představitelem dnes ve všech civilisovaných a hospodářsky pokročilých zemích jest marxism nebo-li sociální demokracie.

Tento socialismus založili hlavně Marx a Engels. Má svuj filosofický vznik v soustavě Hegelově. V letech třicátých a čtyřicátých filosofie Hegelova měla ohromný vliv na duchy mladší. Z této filosofie povstal zejména Feuerbach, který formuloval humanitní ideál na základě náboženském, ale toto náboženství bylo již náboženstvím humanity. Z tohoto Feuerbachova humanismu, nechci říci materialistického, ale materialismu velmi blízkého, vychází Marx a Engels. Ve svém spise „O svaté rodině" se hlásí oba k humanismu „reálnímu". Slovem „reální" naznačují humanism ne utopistický. Podstata Hegelovy filosofie byl pantheism, že bohem, božstvím je individuum, po případě národové, člověčenství celé a příroda, všecko v celku. Z tohoto pantheismu metafysického stal se u Feuerbacha a radikálních Hegelovců pantheism humanistický, bohem se stal člověk. Ideál, který křesťané hledají v bohu, oni viděli v člověku. Člověk stává se bohem; ale ani ten bůh nestačil praktičtějším socialistům Marxovi a Engelovi. Oni z člověka udělali proletáře. Tím postupem od pantheismu přes člověka proletář a hlavně massa proletářská stala se tím, čím, stručně řečeno, jest věřícímu křesťanu bůh.

Základní filosofické učení Marxovo jest tak zv. materialism historický. Co se týče slova samého, říkají mu někteří také ekonomcký. Jest to především materialism ve filosofickém slova smyslu, tedy atheism a tak zvaný psychologický materialism, totiž mínění, že člověk nemá duše (nesmrtelné). To jest materialism, jak v letech čtyřicátých a padesátých byl v Evropě rozšířen, a právím hned, nikoliv z filosofických důvodů, nýbrž z politických. Materialism jest vždycky reakce proti reakci. Šířil se v době, kdy revoluce politická (1848) byla zkrušena, když začínaly v Německu a v Rakousku konkordáty a hnutí reakcionářské vůbec.

Druhý prvek materialismu oekonomického dá se vystihnouti slovem Feuerbachovým: „Člověk jest, co jí." Duch, všechna duševní práce je účinkem a plodem těla; tělo se udržuje potravou, tudíž duch není než výsledkem potravy, a protože potrava se musí dobývat prací, tedy na konec je duch výsledkem práce a hospodářské výroby vůbec. Člověk je tím, co vyrábí. Tak tedy z filosofického materialismu Engels a Marx dospěli k materialismu hospodářskému, že prý výrobní po-

měry (způsob práce a t. d.) jsou reálním základem všeho žití společenského a zejména reálním základem všeho toho, co marxisté zovou „ideologií“. Slovo „ideologie“ ukazuje k francouzskému původu; Napoleon I. na př. velmi proti ideologům mluvíval a žerty si z nich tropil, rozuměje ideologií utopism, po případě dobrácky přihlouplý, nereální, nepraktický. Umění, filosofie, náboženství i stát, všecko, co zoveme duševním životem v nejširším slova smyslu, to jest dle nich ideologie, to není reální, nýbrž jest to pouhým „reflexem“, odleskem, odrazem poměrů hospodářských. Jediným reálním životem jest dle názoru jejich život hospodářský. Celá historie, všecek vývoj spočívá v tom, jak člověk si vyrobí potravu a čeho vůbec k ukájení svých potřeb potřebuje. Také mravnost jest jim ideologií, nemá reálního významu. Marx a Engels v pozdějších letech na všecky takové mravní tužby a ideály nekladli váhu. Proto slyšíme i dnes velmi často ve schůzích socialistických mluviti proti morálkářství, že všecko to mluvení o mravnosti jest jen takovou, řekněme okrasou těch velmi nemravných poměrů hospodářských.

Na tomto základě historického neboli ekonomického materialismu podávají se některé další vývody. Především, že m a s s a proletářská jest vlastním člověkem, ne individuum, ani individuum proletářské, nýbrž celé massy proletářské nejen jednotlivého národa, nýbrž veškerého člověčenstva. Odtud mezinárodní heslo: „Proletáři všech zemí, spojte se“. To znamená: individuum, osobní „já“ pozbývá před massou svého významu, anebo, jak to Engels říká, že individuum nestojí za nic. Socialism na tomto základě historického materialismu jest uvědoměle protiindividualistický. Odtud vědomí a po případě svědomí jednotlivcovo nic neznamená, pouze vědomí a svědomí kollektivní massy, rozumí se massy proletářské. Neboť proletářů je mnohem více než kapitalistů a tudíž podle zásady majoritní obecně uznávané člověk, člověctví, člověčenstvo je representováno massou proletářskou.

Na první pohled snad takové příkré odmítání individualismu zarazí. Avšak socialism nepodává tu nic nového. Ten, kdo přijímá národ a národnost jakožto representanta člověctví a člověčenstva asi tak, jak to formulovali naši čeští humanisté, ten jest také proti individualismu. Každý politický [illegible] má úspěch, kdo proti [illegible] jednotlivcům nebo stranám zahromuje ve jménu národa, a nikdo se ho neptá, má-li nějaké poslání od národa a odkud ví, co národ o věci soudí.

A čím jest stejně věřícímu církev? Vším, individuum ničím. Tak vidíme, že táž myšlenka objevuje se nám v rozmanitém zbarvení. Nacionalism a církevnictví jsou také protiindividualistické.

Jest ovšem otázka: Jestliže individuum nestojí za nic, jak všecky kolektivistické názory tvrdí, odkud pak má cenu ta massa individuí? Když individuum není ničím, jeho vědomí a svědomí jest bez významu, proč tisíc individuí jest nejen něčím, nýbrž dokonce vším? Tu jest přepínání každého kolektivismu; — a již teď si můžeme zapamatovati, že jest jednou z palčivých otázek naší doby, uvědomiti si rozpor mezi individualismem a kolektivismem, ať již je tento formulován národnostně, církevnicky, socialisticky atd.

Socialisté tvrdí dále, že mravnosti a mravouky, která by hověla každému člověku, každému národu, každé době, není, nýbrž že jest jen morálka a mravnost t ř í d n í, proto že celá společnost spočívá na třídním boji; každá třída (hospodářská) má svou mravnost, své tužby mravní, kapitalista, proletář, živnostník, dělník, každý má svou. Ale morálky všeobecné, která by toho boháče a chudáka smiřovala, prý není. Myslím, že jest to přepínání. Pravda jest, že mnohé třídy se svými zvláštními zájmy jsou, toho nikdo nemůže popírati, a že by se měly tuze rády, toho také nikdo nebude tvrditi. Ale tolik smí se pověděti, že přece jen při všech rozdílech uznávají se některé zásady mravní všeobecné, a nebýti toho, pak by třídy vůbec nikdy nemohly se dohodnouti, a přece o dohodnutí oběma běží. Fakt jest, že člověk bohatší, bohatý, člověk prostředního majetku, a zase dělník, každý má svoje m r a v y, svůj způsob života, jenž se dědí v generacích, a tím se liší třída od třídy. Jest pravda, že také národové se liší podle svých m r a v ů. Ale že by se lišili v podstatných n á z o r e c h m r a v o u č n ý c h — aspoň hledíme-li k národům arijského plemene, nelze tvrditi. Právé historie idey humanitní nám ukazuje, že národové jsou v tomto ideálu zajedno. Každý si tento ideál formuluje jinak, ale dosti na tom, že lidstvo má takový spojující ideál. Musí se to důrazně vytknouti proti všem těm, kdož se domnívají, že lidstvo, opouštějíc morálku starší, zejména křesťanskou a církevní, naprosto je rozdrobeno na prach, na jednotlivá individua. To není správné, a proto také není správné, co socialisté tvrdí, totiž, že by byla mravnost jen třídní, po případě národní.

Marxisté sami přicházejí tímto upřílišeným tvrzením do úzkých. Přední cíl marxistů jest hospodářská rovnost. Tento požadavek spočívá na mravních ideálech humanitních. A když nechci uznávati těchto ideálů, kdo a jak má tu rovnost provésti? Na to odpovídá marxista: stát; nespoléhat se na mravnost, stát to má provésti. Co pak jest stát? Podle marxistů je to také „ideologie“. K takovému odporu nutí upřílišený materialism ekonomický.

E. BĚHA.

JARO.

Na vrchole vysoké hory stál dobrý Duch a skormouceně shlížel na zemi dřímající mu u nohou. Miloval ji, zemi kvetoucí, drahé mu byly ty tisíce a

tisíce pošetilých lidiček, kteří tam dole se smáli a plakali. Byl by je býval rád učinil zcela šťastné! Ale přese všechno namáhání, přes žhoucí horlivost, s níž se namáhal ukázat jim cestu blaženosti, ani mír ani spokojenost neuměly trvale se ubytovat mezi souženým člověčenstvem. Svár, nenávist a závist vtíraly se neustále do něho, ozbrojujíce bez přestání jednotlivce i celé národy k nepřestávajícímu, tajnému nebo zřejmému boji.

A přec byl jim uštědřil tolik! Dal jim, aby odkrývali poklady skryté v temném lůně země, všechny nesčíslné zázraky stvoření; duchu jejich propůjčil sílu, aby si podrobil a k službám přinutil veškeré ty zázraky a poklady — nadarmo! Závist a ctižádost, slepé dychtění po moci a vládě tím v člověku jen ještě více sesílily, a dary uštědřené jim s takou velkomyslností sloužily jen k tomu, aby ještě prudčeji je štvaly proti sobě v divokém, pošetilém boji!

A laskavý Duch shlížel na ně, pozbyv mysli, v palčivé bolesti: všechno už byl vynaložil, veškeré vědění své, všechnu svou moc a teď už nenalezal východiště. Hluboký, nezměřitelný zármutek jej překonal, nevýslovná muka stiskla mu ušlechtilé srdce a zakryv rukama božskou tvář, zaplakal hořce...

Krev srdce jeho byla to, kterouž skrápěl zemi jarem těhotnou a zachvívající se. Tam, kde skanuly vzácné slzy, z třesoucí se půdy vypučela nachová květina tajeplné krásy. A kolkolem ní rozkvetly jiné a jiné, jí podobné, v nevídaném množství.

A větrové na lehkých perutích svých roznášely semena a květy, roztrušujíce je sem a tam, po celé zemi. Kam zapadly, všude vypučela nádherná zázračná květina, upoutávající zraky pozorovatelů.

Ale nebylo dáno všem, aby ji shlédli. Jen duším dětsky čistým, a těm, jejichž srdce už se kdy zachvělo velkou, hlubokou strastí, odhalovala své kouzlo.

Kdo ji utrhl, toho duší rozproudila se nejryzejší rozkoší, cítil, kterak se stává dobrým a silným, odpoutává se od malicherností, jako by stál před zjevením božským. Vroucnost, nemající sobě rovné, vzdouvala se v něm, i bylo mu, jako by musel rozpřáhnout ramena a na srdce přitisknout vše, vše v nekonečném dychtění lásky a spravedlnosti. A potkal-li jiného, který jako on stejně nesl zázračnou květinu, políbil jej jako bratra, radoval se z jeho radosti, nebo sdílel jeho bolest, jeho slzy.

A nepatrný zástup zasvěcenců rostl, po celé zemi se šířil, kdekoli jen posvátná bylina vykvetla. Byli tu tisícové lidí, kteří se nikdy nespatřili, různými jazyky mluvili, daleko od sebe, po rozličných zemích rozesetí bydleli a — přec od druha k druhu spínala je pevná páska; rozuměli si všichni, cítili se za jedno, pomáhali i sloužili si na vzájem. Nachová květina lásky je sjednotila.

Na vrchole hory opět stál dobrý Duch: radostně shlížel na zemi skvějící se nejrozkošnější nádherou květnovou, a tvář jeho ozářena byla božským usmíváním. Teď konečně nalezl je, to zaříkadlo čarodějné, kteréž by lidem přineslo mír: nalezl je, když oči jeho plakaly krvavé slzy a srdce jeho skorem pukalo v nevýslovné strasti.

NAŠE GALERIE.

Antonín Slavíček: Podzim. Zcela prostý motiv krajinářský: opadávající, řídko rozrostlé tenké břízy, půda posetá svadlým a hnijícím lupením, jímž šustivě, pomalu vyrývá koleje selský povoz. Starý bílý kůň s hlavou svěšenou zdlouhavě kráčí nezřetelnou, jistě málo kdy užívanou lesní cestou, a na voze zamyslil se starý člověk. Dole při zemi šero, do něhož shora pokouší se proniknout naklánějící se odpolední slunce. Toť vše. Není tu na obrázku nic na ráz malebně uchvacujícího, není tu prudkých kontrastů světla a stínu, žádného zvláštního oživení, které by k sobě strhlo najednou oči pozorovatelovy, není tu romantičnosti, kterou divák ze starého zvyku a zlozvyku na obrazech hledává. — Co tedy obrázek chce a co povídá? Citově chce v diváku vzbudit melancholickou, elegickou náladu podzimní; umělecky usiluje o to nejprostšími prostředky. V tom zjednodušení prostředků náladu budících vidí se právě charakteristický znak moderního krajinářství; Skotové, družina Worpswedských, u nás pozdější Mařák a jeho škola, vedle nich tedy též umělec, z jehož tvorby vybrán tento obrázek, směřují vědomě za zjednodušením, zcitověním, zcitověním, ználadověním krajinomalby. Význačno je, že jsou to většinou nálady teskné, jesenní, večerní, samotářské. Na obraze dnešním zdá se to vše shrnuto v jediný melancholický akkord.

Dr. R. ADAMÍK.

O NEMOCECH DUŠEVNÍCH.

(Několik kapitol.)

IV. HYSTERIE.

K neurasthenii se druží sesterská choroba, která se dříve připisovala — ale neprávem — pouze ženskému pohlaví. Je to h y s t e r i e. Výraz hysterie pochodí od řeckého hysteria, což značí dělohu; v této kdysi hledán původ choroby, ovšem též mylně. Dnes klade se na základě četných studií a pokusů sídlo chorobného procesu do ústředního nervstva a ví se též po epochálních studiích školy pařížské, že hysterie není smutným údělem pouze bytosti ženské, že na ní má podíl i muž, dle Kraepelina v míře asi 30%; dále zjištěno, že i dítky trpí hysterií a to stejnou měrou oboje pohlaví. V pohlavních orgánech ženy vidíme dnes jen jeden z vydatných pramenů pro škodlivé vlivy, které hysterii vyvolávají.

Vedle neurasthenie není hned choroby nervové a duševní, která by měla tak důležitou roli v životě sociálním, jako právě hysterie. Z mnoha duvodů. Za prvé, tisíce lidí hysterických pohybuje se ve společnosti lidské, aniž jsou od většiny za chorobné považováni. Hysterie je choroba, vykazující svrchovanou různotvárnost, tak že jejích jednotlivých forem věda sama dosud se nedopočítala. Ona umí předstírat většinu jiných chorob tělesných a bývá proto pravým křížem lékařů; sahá do říše nervové právě tak jako do duševní. Toť ona, která plodila tolik zázraků ve středověku a která ještě dnes šálí klamným uměleckým nadáním. A jen bystré oko psychiatra a rozbor všech duševních projevů odhaluje chorobnou půdu, z níž prýští všechny ty různotvárné projevy.

ANTONÍN SLAVÍČEK.
PODZIM.

Zdržíme se zde jen u vylíčení *duševního* stavu hysterických, pomíjejíce nesčetných forem tělesných.

Při hysterické osobě nás nejvíce překvapí *kolísání a změna nálad*. Ty řídí všechen duševní život osoby. Vliv jejich je silnější než vliv rozumné rozvahy a mravních zásad. Vyjmu zde případné líčení hysterické duše od prof. Kuffnera: „Radost a zármutek; naděje a zoufalost; marnivost a skromnost, pýcha a pokora; láska a nenávist; štědrost a lakota, lidumilnost a škodolibost, nejčastěji pak bezohledný hněv — to vše bývá nezřídka u téže osoby v pestré směsici na denním pořádku. Mnohá je schopna nejvyššího fanatismu pro zájmy náboženské a vlastenecké, je nejoddanější chotí, nejobětavější matkou, nejvroucnější milenkou, dbá nejpřísnějších mravů, horuje pro pravdu a spravedlnost, je schopna obdivuhodné energie a důslednosti, ale právě tak často tato vřelost, zájem a nadšení zvrhá se v pravý opak. Ohnivé nadšení podává ruku mrazivému chladu, láska přechází v hnus, horlivost v tupou netečnost, hrdé sebepřeceňování ve skroušenou zdrcenost." To platí o všech směrech: ethickém, esthetickém, sexuálním atd.

Právě *toto kolísání nálad z krajnosti do krajnosti* je pro lidi hysterické význačné. To svědčí pak o tom, že oni nejsou vůbec schopni hlubšího zaujetí, opravdového cítění a přesvědčivého jednání. Hysteričtí jsou neobyčejně vznětliví, nic jim není lhostejno; ve všech věcech svého okolí zaujímají osobní stanovisko. Z toho pak vzniká jejich zvýšené sebevědomí, vynášení svého já: nemocný stará se sobecky jen o nejvlastnější zájmy, chce, aby se jen výhradně jemu věnovala pozornost, bývá při tom netečný a chladný k zájmům bližního.

Proto hysteričtí jsou stále nespokojeni, rozmrzelí; žádají si stále něčeho nového, vyznamenání před ostatními, vůbec jsou rádi váženým střediskem svého okolí. V rodinách snaží se hysteričtí pravidelně strhnout na sebe vládu a tyranisují pak své nejbližší.

Jako svou osobou vůbec zabývají se pacienti rádi i svými příznaky chorobnými. Odtud u hysterických osob tak častá nálada hypochondrická. Každá maličkost zvětšovacím sklem hysterického bývá vyzdvižena za vážnou událost a stává se cílem jeho pozorování u rozborů. Vzpomínám zde jednoho klinického případu, v němž nemocná se podobnými stesky div neutrápila. Jednou to byla chudokrevnost, kterou v sobě objevila a o níž byla přesvědčena, že ji do hrobu přivede, přes veškeré ujišťování lékařů, že chudokrevná není. Jindy zase, že má odumřelé nohy a nemůže jimi hýbati. Ba kterýsi čas dokonce tvrdila, že musí zahynouti následkem léku, který na ni působí otravně, ač jí byl podán pouhý tišící prostředek. To byl ovšem případ těžké hysterie.

Obyčejně však nebývá vědomí choroby u hysterických probuzeno a obzvláště jim chybívá cit vlastní odpovědnosti za zdraví, přirozená touha po uzdravení a vyléčení.

Další vlastností nemocných je zvýšená suggestibilita, vnukavost; dají se velmi snadno nadchnout pro kde které podniky; ale právě tak snadno od nich ustupují, jako pro ně horují. Zvláště příklad má na ně velký vliv. Při tom však bývají velmi svéhlaví, tvrdošíjní. To plyne z okolnosti, že jejich vůle podléhá nahodilým vlivům a vlastním nápadům. Z téhož důvodu dochází u nich k nepředloženým, pudovým skutkům. Podobně tíhnou za vším, co je mystické, dobrodružné, effektní.

Z nedostatku vnitřní jednoty a pevného přesvědčení plyne stálý neklid a nestálost nemocného. On má stále potřebu, něčím se zaměstnávat, nějakou úlohu hrát, něčeho se účastnit.

Třebas hysterické osoby, stojíce pod vlivem nějaké idey nebo vzrušené nálady bývají s to, aby provedly čin velkého dosahu, přece jen jsou neschopny úsilovné, trvalé práce a skutků zrale promyšlených, maříce většinou svůj důmysl hračkami, malichernostmi a dospívajíce na nejvýš jen jakéhos uměleckého dilettantismu.

Velmi často, jak bylo již řečeno, přidružují se k tomuto psychickému stavu různé poruchy tělesné, které právě tím jsou charakteristické, že závisejí pouze na vlivech duševních, jak tomu nasvědčuje léčba jejich suggescí, hypnosou, psychotherapií, elektřinou, ale též nerozhodujícími (indiferentními) kovy, chlebovými pilulkami, pokud spolupůsobí *účinná víra*.

Nelze se tudíž diviti, že v takové duši hysterické osoby snadno se vyvíjejí druhotné choroby duševní jako jsou na př. *stavy mrákotné*. Sem patří t. zv. *lethargie*: Osoba podobá se hluboce spící. Dýchání a akce srdeční jsou značně sníženy. Reflexy, hlavně rohovkový reflex, třeba úplně chybějí. Nemocný může být někdy z tohoto stavu probuzen zevním podrážděním; jindy probouzí se sám a nemívá naprosto nijaké paměti o době tohoto spánku.

Jiný stav je *somnambulismus*: Nemocní zvednou se z lože, vyhlédají z okna, chodí po celém domě a provádějí různé činy, někdy zcela rozumné, jindy bezsmyslné, na př. schovávají různé předměty, trhají šaty, někdy páší dokonce zločinné skutky, kradou, zapalují. Později uléhají opět a druhého dne se probouzejí, aniž se na své jednání mohou upamatovat. I somnambulistu je možno silnějšími dráždidly z jeho stavu probuditi.

Vědomí o těchto stavech mrákotných není zachováno, ale může se objeviti opět v novém mrákotném stavu. Tím vzniká t. zv. *zdvojení osobnosti*, ježto pacient ve stavech mrákotných, podobně jako v hypnose žije život duševní různý od života ve stavu vědomém. Běží však vždy pouze o autosuggesci; pacient na př. napodobuje stav dětský, ale nestává se ještě duševně dítětem, prožívá nový stav pouze tak, jak si ho sám představuje.

Též smutné, úzkostné, vznětlivé nálady u hysterických osob často se objevují.

Kořen hysterické choroby dlužno hledat ve většině případů v *dědičném založení*. Udává se, že tomu tak v 70% až 80% případů. Vedle toho je pak celá řada příčin, kterým přičítá se vliv hlavně na vybavení utajené choroby. To jsou různá duševní hnutí, ne tak náhlá jako spíše dlouho trvající a bolestného rázu; z těchto pak zase zvláště hnutí, způsobená bližním, spíš než připravená osudem. I práce s trvalým rozčilením může být k ní podnětem. Všechny nemoci, které jsou spojené se ztrátou šťav tělesných a vysílením, mohou přivodit hysterii. (Mezi ně náleží též masturbace.) Různé otravy (olovem, rtutí, hlavně však alkoholem) přivádějí hysterii. Podobně mohou tuto nemoc vybaviti různé nemoci infekční a syfilis. Ne poslední místo zaujímají též úrazy, spojené s duševním hnutím.

Léčba hysterie pohybuje se v novější době výhradně na půdě duševní. Poněvadž bývá hysterií churavo velké procento dítek, radívá se již v dětství přísná, určitá, ovšem ne tvrdá výchova. Je zapotřebí, každou náklonnost k rozcitlivělosti (sentimentálnosti) potlačovat a sílit vůli. Vše, co fantasii dráždí, rozčiluje, dlužno vzdalovat a dbát záhy o objektivní pozorování. Vedle toho sluší sílit organism různými hrami, cvičením, otužováním. V pozdějším věku náleží přiblížet ke sféře pohlavní, hlavně však vždy ke zdroji nemoci. Přes četné prostředky, jichž se užívá při léčbě hysterie (jako jsou elektrisace, hypnosa, massaž, klimatotherapie, metallotherapie, přírodní léčba), zůstává hlavním lékem duševní vliv: Lékař musí si zjednat pevnou důvěru nemocného, kterouž nabývá nad ním nezdolné moci. Proto musí též vycházet nemocnému vstříc, s vřelou účastí, musí jej umět přesvědčit, že běží o nemoc vyléčitelnou; často bývá nutno, aby lékař vnikl ve vniterný život pacientův, poznal celou jeho osobnost, zdroj jeho choroby, jeho skrývané rány, a s tohoto stanoviska působil na nemocného. Při tom nesmí sám pozbývat víry, ráznosti a přesvědčení.

Tato duševní léčba mívá často skvělé výsledky. Nutno ovšem přiznat, že bývají též stavy, které přes nejdokonalejší léčbu se nelepší a teprve stářím se umírňují.

× ×   × ×

Čeho potřebuje tento zástup od spisovatele? Proč odtrhává se čtenář od všedního svého zaměstnání, zhusta i od svých povinností, a chápe se knihy i jde s ní do samoty?, proč sám do sebe se uzavírá pospolu s člověkem buď dávno zemřelým nebo vzdáleným, jehož nezná, a přece v těch chvilkách osamocení jej staví nad všechny ty, které zná? Jaký smysl je v knize, ve čtení? Zábavný požitek? Ale snad tento požitek je vždycky živější v názoru bezprostředním, v reálných citech skutečného života? Či krása? Ale jde snad k vůli kráse do samoty? Ne! on jde do samoty, aby odtrhnuv se na minutu od podrobností svého života, od svých plahočení, zahrnul a pojal je v celku, aby pochopil ten život v obecném jeho významu. Co mně poví ten spisovatel, co mi může říci o mně samém a o všem, co tak těžce na mně leží a mne zasmušuje v životě? — toť otázka, která určuje naši volbu toho, jejž si zveme do své samoty, volbu knihy, kterou si vyhledáváme. „Pomoz mně zorientovat se v mém životě, osvěť mne, nauč mne!“ toť právě ta vážná myšlenka, se kterou se čtenář obrací ku spisovateli. Myslím, že je to jediná vážná myšlenka, na kteréž sloučení jich obou opravdu může se upevniti. Vně toho, vně tohoto poměru spisovatelova k našim individuálním trampotám, starostem a obavám, je čtení zbaveno všeho smyslu, bez významu je vydání knihy, holým pozlátkem je vše to, co v nesmírných rozměrech zveme literaturou, čím se těšíme nebo pyšníme jako národ, ale kterouž se můžeme chlubit nebo těšit právem jen tehdy, když ona vyhovuje určité potřebě.

N. N. Rozanov.

* Odbor Bolzanova sirotčince v Praze uspořádal v [illegible] 2. března pohádkový dýchánek pro děti. Tři pohádky vypravovala originálním způsobem [illegible] Karla Š[illegible]ková-W[illegible]sová. [illegible] pohádky [illegible] dramatičnost lze [illegible] brát. Ale dýchánek tak, jak byl uspořádán, dopadl nešťastně. Pořadatelé dopustili, aby rozměrný sál Měšťanské besedy byl nacpán do posledního místečka: sta a sta dětí tlačilo se tu, hlučelo nepokojně, vstávalo na židle, mimo to značný počet dospělých natísnil se mezi děti, utvořil neprů[illegible] mezi sedadly — tak se dýchánky pohádkové pro děti pořádat nemohou. Třeba omezit počet posluchačů, tak nejvýš sto dětí, aby vůbec byla tu možnost nějaké duše [illegible] pohádky vyprávěné; je nezbytno děti co možno přiblížit k pohádkářce, má-li nastat onen magický vztah duše k duši, k účinku pohádky nevyhnutelný. Intimní kroužek, aby slovo, výraz a hra pohádkářky plně narážely na ozvěnnou [illegible] třebas i docela [illegible] přiměřená, ilusi pomáhající dekorace místnosti, to to jsou přece nutné požadavky takového dětského shromáždění pohádkového. Jinak pro tři čtvrtiny hustě natlačeného, pekoucího a dusícího se drobného publika je takový dýchánek jen trápením zvláštního druhu. Je to snad dobré cvičení v křesťanské trpělivosti a odříkání, ale za to tuším není třeba platit vstupné.

* Zeyerův testament nebyl soudem pozůstalostním uznán za testament, nýbrž pouze za kodicil, jelikož básník neustanovil v něm dědice, nýbrž určil jenom legáty. Soud usnesl se, že nastane zde dědická posloupnost dle zákona.

× ×   × ×

* Beletristická literatura čím dál víc ukazuje záplavu práce ženské, u nás ještě v malé míře, ale za to v ohromných rozměrech v Anglii, Americe, Francii i v Německu. Je to úkaz zajímavý ne literárně, nýbrž sociálně; všechna ta spousta žen hrne se do písemnictví jako na pole pouhé obživy. Následky toho jsou všude znatelny a všude tytéž: hyperprodukce knih z největší části bezcenných, mrtvých, napsaných bez nadání, bez předběžné průpravy literární a co hlavní: bez tuhé sebemučivé práce. Neboť není většího omylu nad omyl, že spisovatelství je povolání snadné, nevyžadující velké námahy. Pravý opak je pravdou! Není povolání obtížnějšího, odpovědnějšího, více sžírajícího všechny síly člověkovy nad ně. Ale o tom massy těch žen spisujících nepřemýšlejí, ony chtějí chleba, a proto se vrhají, kde jaké sebe menší a sebe hůře placené místečko v tom oboru. Doufají v zázrak, v nenadálý úspěch a v té fatalistické, ryze ženské víře dočkávají se napořád fiaska za fiaskem. Toto fiasko ženského spisování zavdalo nedávno anglickému listu „The young woman“ podnět, aby armádě těch nešťastných „spisovatelek“ vážně vyložil, že v literatuře nelze čekat úspěch bez krušné práce, přesnosti a pravidelnosti a že naprosto nemohou ženy žádati pro své plody domněle literární shovívavosti pouze z důvodu svého pohlaví, své slabosti a svého nedostatečného vyzbrojení. Rozumí se, že slova ta nevztahují se na skutečné talenty ženské, které úplně pochopují význam práce a povolání spisovatelského, nýbrž právě jen na spousty ubohých, po chlebu se ženoucích, politování hodných netalentů, k nimž ostatně stejně s neúspěchem se druží četné netalenty mužské.

DĚTSKÝ KOUTEK.

STARÝ KŮŇ.

U nás žil starec Pimen Timofejič. Bylo mu 90 let. Žil u svého vnuka na odpočinku. Záda měl sehnutá, chodil o holi, a pomalu nohy posunoval. Zubů vůbec neměl, tvář měl vrásčitou. Dolení ret jeho se třásl. Při chůzi a řeči stále mlaskal retama, a nebylo možno pochopit, co mluví.

Byli jsme čtyři bratři a všickni jsme rádi jezdili na koni.

Ale klidných koní k jízdě jsme neměli. Toliko na jediném starém koni dovolili nám jezdit; tomuto koni říkali Vraník.

Jednou nám dovolila matka na koni jezdit, i šli jsme všichni se strýčkem pěstounem do konírny. Kočí osedlal nám Vraníka, a první vyjel starší bratr. Jezdil dlouho; jezdil po humně, kolem sadu, a když zajížděl domu, volali jsme naň: „No, teď ho pusť klusem.“

Starší bratr začal bít Vraníka nohama a bičíkem, a Vraník proběhl podle nás. —

Po starším bratrovi sedl na koně mladší, a také jezdil dlouho, a také bičíkem Vraníka popohnal, a cvalem přiklusal.

Chtěl ještě jezdit, ale třetí bratr žadonil, aby ho už pustil.

Třetí bratr jel na humna, kolem sadu, a ještě po vsi, a hbitě přicválal ke konírně. Když k nám přijel, Vraník funěl a krk i plece jeho do tmava zality byly potem.

Když přišla řada na mne, chtěl jsem v obdiv uvésti bratry, a ukázat jim, jak znamenitě na koni jezdím, — ze všech sil jsem poháněl Vraníka, ale Vraník nechtěl se od konírny hnouti. Ačkoli jsem ho bil, nechtěl běžet, nýbrž šel krokem a ustavičně se vracel. Rozzlobil jsem se na koně a bil jsem ho ze všech sil nohama a bičíkem. ii ečděl jsem koně bíti v místa, kde rány nejvíce bolí, přerazil jsem bičík, a zbytkem začal jsem koně přes hlavu mlátit. Ale Vraník stále nechtěl klusat. I vrátil jsem se, zajel jsem ke strýčkovi a poprosil jsem ho o silnější bičík. Ale strýček pěstoun pravil:

„Jak pak budete jezdit, mladý pane? Slezte. K čemu koně trýznit?“

Pohněval jsem se i pravil jsem: „Cože, já ještě nejezdil? Podívej se, jak teď pojedu. Prosím tě, dej mi silnější bičík. Já ho rozpálím!“

Strýček zakývál hlavou a pravil:

„Ach, mladý pane, neznáte soucitu. K čemu ho rozpalovat? Vždyť mu je dvacet let. Kůň je stýrán, sotva dýše, a je stár. Hleďte, vždyť je tak stár. — Právě jako by to byl Pimen Timofejič. Sedl byste si na Timofejiče, a mocí byste ho bičem rozehnal? — Což pak by Vám jeho líto nebylo?“

Vzpomněl jsem si na Pimena a poslechl jsem strýčka.

Slezl jsem s koně, a když jsem se podíval, jak zpocené má boky, jak z těžka dýše nozdrami a jak olezlým ocasem máva, pochopil jsem, že kůň trpí. Ale já myslil dříve, že mu je tak veselo, jako mně. Pocítil jsem takovou lítost nad Vraníkem, že jsem mu začal líbat upocený krk, a za odpuštění ho prosit za to, že jsem ho bil.

Od těch dob jsem vyrostl v muže, a vždycky je mi líto koní a vždycky vzpomínám na Vraníka, a Pimena Timofejiče, kdykoli vidím, že lidé koně trýzní.

(Z čítanky Lva Tolstého.)

*

KVÍČALY.

Šel jest Jíra na kvíčaly —
ony se mu všecky rozlítaly!
Přišel domů, plakal pro ně,
vzal si krajíc chleba — šel zas na ně.

ŠVIHÁK.

Když jsem já šel od Moravy, měl jsem nový boty,
kabát měl jsem papírovej, slaměný kalhoty,
klobouk měl jsem z pavučiny, za ním myší pírko —
když mne nechceš, vem si co chceš, má zlatá
panenko!

HÁJKOVIC ANDULKA.

Hájkovic Andulka, to je hodná holka!
Ona nic nedělá, jen se z okna kouká!
Ve čtvrtek zašívá a v pátek vypere,
v sobotu vyválí, v neděli to bere!

(České národní písně.)

*

KDO Z VÁS, DĚTI, JE HUDEBNÍKEM?

Jistě leckdo z vás hraje na housle, nebo snad na klavír, nebo ještě na jiný nástroj. Ale **j a k** hrajete? Nevím ovšem, jak hrajete, ale myslím, že nepřečtete si bez užitku to, co je vytištěno dále. Výborný hudební skladatel Robert S c h u m a n n napsal řadu všelikých dobrých rad i pro malé hudebníky, jak mají hrát. Poslyšte některé z těch rad:

Nikdy nebrnkej! Hraj vždy čile a s chutí, nikdy jen tak na polovic!

Snaž se, hrát lehké skladby dobře a krásně, to je lepší, než přednášet těžké kusy prostředně.

Hraješ-li, nestarej se o to, kdo tě poslouchá.

Ale hraj vždy tak, jako by tě poslouchal mistr hudby.

Dá-li ti někdo zahrát neznámou skladbu poprvé, napřed si přečti její noty.

Dospěješ-li, nehraj nic, co je zrovna v modě. Čas je drahý. Člověk by musel mít sto lidských životů, kdyby chtěl poznat jen všechno dobré, co je v hudbě na světě.

Špatných skladeb nerozšiřuj, nýbrž naopak ze všech sil je pomáhej potlačovat. Špatných skladeb nemáš ani sám hrát, ani jich poslouchat, nejsi-li k tomu nucen.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 17. března 1901. Číslo 25.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

LEV LVOVIČ TOLSTOJ.

SEN.

Byl jsem na koncertě. Veliká, vysoká dvorana byla plna lidu, jasná záře světel jí proudila. Všechno vybrané obecenstvo hlavního města, hudby znale i neznalé, dostavilo se onoho večera poslechnout sobě symfonii, která měla být provedena vynikajícím způsobem za řízení nového dirigenta. Brzy byla odbyta první část koncertu, několik drobných čísel; všude vzešel obvyklý nepokoj a lomoz. Nastala přestávka.

Zůstal jsem na svém místě a poslouchal rozhovory. Všichni čekali na symfonii a mnozí o ní mluvili. Leckteří bavili se zas o jiném. Seděl jsem v pravo od široké uličky v prostředku, takže obecenstvo po celou přestávku chodilo těsně kolem mne sem tam. Byl jsem v nevrlé náladě, vše mi toho večera připadalo obzvlášť pošmourné. V každém novém obličeji, který jsem spatřil, odhaloval jsem něco odporného, hloupého, zlého; každá věta, každé slovo zaslechnuté zdálo se mi být beznadějně triviální.

Obleky, tváře, rozmluvy, ta hudba, kterou jsme právě byli slyšeli a jež zarážela svými technickými kejkly, ale nepůsobila na duši, vše to připadalo mi nevýslovně prázdné a bezúčelné. Bylo mně smutno a opuštěně. Cítil jsem, kdybych byl někomu povídal o své náladě, že by mně nebyl býval porozuměl, jen by se byl zdvořile usmíval. Seděl jsem proto klidně na svém sedadle a nechtělo se mi za vlas, s někým se dát do řeči. Díval jsem se a poslouchal jsem, a málem, upřímně řečeno, nenáviděl jsem člověčenstva. Před sebou měl jsem lidi všelikého věku, zástupce nejlepší společnosti, a když jsem se tak na ně podíval, na staré i na mladé, a pozorně zkoumal výraz tváří, zrcadlo jejich duše, všude nalezal jsem stejnou neživotnost a studenost. Někteří horlivě spěchali sálem, jiní s líčenou radostí se pozdravovali, tam zas bavili se s vyumělkovaným zájmem. Zdálo se, jakoby všichni opravdu myslili, cítili a žili — mne však toho večera nemohli oklamat. Neviděl jsem v nich skutečných lidí, nýbrž jen špatné herce, kteří hráli lidi. Nic přirozeného, nic upřímného, nic životného nebylo v tom strakatém, lomozícím množství, které se bylo shromáždilo v prostorném sále.

Brzy bylo po přestávce, zvonek zazněl a obecenstvo se usadilo. Netrpělivě čekal jsem na slíbenou symfonii, a chystal jsem se vyposlechnout si ji pozorně. I ostatní patrně očekávali něco obzvláštního. Konečně objevil se dirigent a po bouřlivé pochvale nastalo bezezvuké, dychtivé ticho. Hudebníci měli přichystány své nástroje a čekali napjatě. Zaslechli jsme krátký, suchý úhoz taktovky na dřevěný pult, dirigent jedním pohledem přeletěl sbor, zdvihl ruku a hudba spustila.

Započalo se pianissimo, jaksi na připravenou posluchačů. Tento ostýchavý úvod, zdálo se, naznačoval něco tajeplného. A vskutku, člověk musil se zcela vzdát tomuto měkkému a přec silou hnanému počátku symfonie. Náhle z neustále vzrůstajícího množství tónů zavzněla melodie, vplížila se jako nepozorována, ale brzy nabyla nadvlády a průvod ukláněl se pokorně před vladařkou. Hudba rostla. Brzy mohutnějíc zněla hlasitěji a rychleji, brzy opět odumírala, ale jen aby tím šíře a mohutněji se rozvinula, tím výše se povznesla.

Poslouchal jsem beze hnutí a veškeré bytí mé rozplývalo se v tónech. Horečné chvění pobíhalo mi po těle. Ohlédl jsem se: celý sál byl jako zemřelý, okouzlen silou božské symfonie. Bože, bože, opakoval jsem si v myšlenkách, jaká síla, jaká vášeň, jaká pravda!... Slzy pohnutí a vytržení obestíraly mně oči. Celá duše má se rozhýbala a chvěla se naplněna žasem a jako by nezvyklou rozhodností.

Všichni ti lidé, kteří seděli přede mnou a kterých jsem před chvilkou bezmála nenáviděl, zdáli se mi teď krásní a já je miloval vroucně jako bratry. — Ano, ano, pravdu máte, vy omamující, kromobyčejné tóny. Musíš jednat, musíš cítit, musíš milovat, promlouval ke mně vášnivý vnitřní hlas a ještě uvědoměleji cítil jsem v sobě novou sílu. A ta síla vybízela k činům, k sebeobětování. Slyšel jsem teď jenom příkaz, jenž naplněn ohněm a přesvědčením bez přestání a velitelsky na mne působil. Byl jsem hotov a ochoten poslechnout ho a cítil jsem se šťasten ve vědomí té ochoty.

A tu se mi zdálo, jako by tóny symfonie se zatřásaly a zakolísaly, jakoby chystajíce se zživihnout se s půdy a vznést se do říše, o níž zpívaly. Poslouchejte mne! následujte mne! zpívala symfonie, následujte mne hned, neváhajíce! ukáží vám pravou cestu.

Zatajil se mi dech. Nikdy nepocítil jsem v sobě takového rozčilení. Ba, v té minutě byl jsem ke všemu hotov, byl jsem si toho i dobře vědom. Chtěl jsem zavolat na symfonii, každému hlasu, jenž mne volal, chtěl jsem odpovědět, ale v témž okamžiku odtrhly se tóny od podia a pomalu vznášely se do výše.

Vyskočil jsem se sedadla, všechno obecenstvo za mnou. Pohlédl jsem kolem: ustrašené tváře, plné úzkosti a ohromení strnule zíraly mně vstříc. Tu naplněn nadšením a odvahou zvolal jsem k množství, jež mne obklopovalo: „Nevidíte-liž, neslyšíte-liž, že musíme následovat za ní, že tato hudba nás vede ku pravdě, k dobru, ke štěstí — hned bez váhání musíme za ní!“

Hlas mi selhal, překonán zvučením symfonie. A v témž okamžiku jsem cítil, kterak mé nohy se odtrhly od půdy a jak sám, stejně jako symfonie, vznášel jsem se vzhůru. Na podiv spatřil jsem nad sebou širokou, dalekou, temnou oblohu, posetou hvězdami. Budova, v níž jsme se nalezali, otevřela se sama od sebe. Vysoko nad námi hrál teď neviditelný orchestr, vznášeje se výš a výš — spěl jsem za ním. Shlédl jsem dolů a spatřil, jak se zástup pomalu odloučil od půdy a vznášel se za mnou. Spozoroval jsem, že se s ním udála neobyčejná proměna. Na tvářích nadšených a vzrušených jevila se teď rozhodnost a radostný úsměv. Viděl jsem, že všichni zrovna jako já budou následovat symfonii bez odporu. Povznášeli jsme se pořád výš, výš za symfonií a konečně vylétli jsme ze zdí budovy do širého, bezhraničného prostoru. Nezměrně daleko rozkládalo se město pod námi. Viděli jsme zlaté kupoly kostelů, bílé řady domů, černé, vysoké komíny továren. Světýlka třepetala se v úzkých, štěrbinám podobných ulicích; jako mravenci hemžili se v nich lidé a vozy.

Letěli jsem rychle dál, Hudba hrála teď ještě mohutněji, majestátněji. Čím dál jsme dospívali, tím víc přibývalo zástupu za námi. Letěli jsme nad městem, do daleké, pusté stepi bez lidské dušičky. Nad míru teplý vzduch, lehký a oživující nám zavál do tváří. Rozpomněl jsem se, že bylo to v zimě, když jsem jel městem do koncertu; zde však bylo teplo a duli jarní větrové. Nevzbudilo to ve mně úžasu. Snesli jsme se opět níže za symfonií a vznášeli se nad zemí, sotva se nohama dotýkajíce vonných květin, které pokrývaly step. Veliký stříbrný terč měsíce vyvstával nad obzorem a šikmými paprsky osvěcoval nás i zemi před námi. Pořád houstlo a přibývalo zástupu za námi. Celá step zdála se být černým mořem lidských postav, které se nesly nad ní do dáli. Symfonie mohutněla, naplňujíc celý svět a probouzejíc vše živoucí k novému bytí. Nic nemohlo být majestátnějšího a vznešenějšího na světě nad tuto hudbu. Viděl jsem tváře lidí, kteří byli za námi nejblíž. Naděj a radost z nich zářila. Pozorně a dychtivě shlédl jsem k zemi, nad níž jsme ulétali, abych spatřil, kam spějeme. Tu jsem seznal, že jsme se opět povznesli nad step výš, ale náhle ustala hudba od pohybu a hrála stojíc nad námi. I já stanul a shlížel dolů. Pod námi v temnotě ležela vesnice, ponurá, nuzná, zachmuřená; mdle jen prokmitávalo několik světýlek okénky chatrčí.. A uprostřed tónů symfonie zazvněl najednou podivným, uši rozdírajícím zlo zvukem zdola zoufalý křik — chorobný a děsivý. A hned na to bylo slyšet žalostný pláč. Násilně jsem se přemohl — řízlo mne to do srdce jako nůž — těžce a rychle spadl jsem na zem a stanul na úzké stezce běžící sněhem uprostřed prázdné uličky.

Z chaloupky v pravo zněl týž bezmocný, podivný křik, v levo bylo slyšet žalostivý pláč dítěte.

Ohlédl jsem se a spatřil hned, že se nalézám v ruské vesnici, uprostřed sněžných závějí, nouze a bídy. Slyšel jsem pořád ještě totéž volání o pomoc a šel rovnou tam. Vstoupil jsem do nízké, vlhké chaloupky z hlíny zrobené a polo zaváté sněhem. Na lavici seděl mužík a vyrážel ze sebe divoký nesmyslný křik. Strnule se na mne podíval, zmateně mluvil a vrávoral sem tam. V druhém koutě seděla žena, vyzáblá a žlutá, kolíbala a mumlala nesrozumitelná slova.

„Co se děje? Kde to jsem? Co je vám?“ zeptal jsem se mužíka a potom ženy. Mužík mně neodpovídal, neboť mně nerozuměl. „Hleďte, milostivý pane,“ pravila žena, „on má horečku, já sama sotva chodím, a zrovna jsem teprve vstala. Nemáme čeho jíst, pomozte nám, pro Krista!“

Bolestí a zděšením rozrušen vyběhl jsem na ulici a chtěl jsem na pomoc přivolat zástup, jenž mne byl následoval. Ale na ulici nikoho. Jen hvězdy třpytily se studeně a bezúčastně na tmavé obloze.

Hudba a průvod byly ty tam, vše bylo to tam. Jen zdaleka, zdaleka ve výši dosléchal jsem doznívajících, vzdálených zvuků symfonie. Dychtivě jsem naslouchal, ale v témž okamžiku úplně dozněly, jen vítr hvízdaje táhl ulicí a vířil sněhem. A z protější chatrče pořád ještě dral se týž žalostný pláč dítěte. Tu pochopil jsem vše.

Byl jsem uprostřed hladovících, bídou umírajících lidí. Vědomí mé bezmocnosti a osamělosti bylo mi v tom okamžiku děsné.

Jak pomoci jediný? Jak mne mohli ti zpronevěrní, nesrdeční lidé opustit v posledním a nejdůležitějším okamžiku? Mdloba, bezpomocnost, hnus, nevýslovná truchlivost naplnily moje nitro zoufalstvím. Obrátil jsem se, abych šel zpátky k mužíku, jenž v třeštění horečky křičel, ale rozčilením jsem se náhle vzbudil a rozevřel oči.

Jitřní slunce svítilo mi jasně do pokoje. Posadil jsem se na posteli, podíval se na hodinky a rychle se oblékl. Zaspal jsem doopravdy, takže jsem byl přesvědčen, že přijdu pozdě do služby, kde mne očekávali v devět hodin. Přišel jsem však ještě dost brzy. Pozdravil jsem ředitele a on r[illegible]ým tónem se zeptal:

„Nuže, jak se vám líbila včerejší symfonie? Byl jste přec na koncertě?“

Spozoroval jsem včera večer toho ředitele několikrát v davu, který mne a symfonii následoval; měl bílý nákrčník a řádovou hvězdu, i toho jsem si všimnul. Jenom ke konci našeho putování, když jsme dospěli hladovící vesnice, zmizel vzadu v zástupu.

„Ano, symfonie je vynikající dílo,“ odpověděl jsem, „jenže nevím, proč lidé takové věci poslouchají. Vždyť to příliš silně rozčiluje nervy!“

„Ach, jak jste nervósní!“ pravil ředitel. „Myslím,“ pokračoval, „že musíme poslouchat dobrou hudbu proto, abychom, třebas i jenom v představě, se povznesli nad bídu a trampoty života.“

A s úsměvem hladil si své pěstěné kníry. Cítil jsem toho jitra z něho hnus.

Tu je on, všechen ten zástup, jenž mne ve snu byl opustil, myslil jsem si, přehlížeje hněvivě a s opovržením naše politováníhodné úředníky se žlutými obličeji — jakž mohou tihle jít až do konce za nadšeným ohnivým dílem? Jakž by byli schopni, oddat se citu až do sebeobětování? Jak by byli s to, aby od svých psacích stolků, od svých prosedělých židlí se odtrhli k novému, vznešenému, všem prospěšnému činu? A já sám? Nejsem-liž také člověk z toho velikého davu, schopný jen ve snu pozdvihnout se nad obecný všední průměr, oddat se vysokému, šlechetnému puzení? Ale nechtěl jsem uvěřit těm svým posledním myšlenkám, nechtěl jsem připustit svou vlastní slabost.

Zapálil jsem si cigaretu. Chopil se úředního spisu a [illegible] jsem.

T. G. MASARYK.

IDEÁLY HUMANITNÍ.

II. O SOCIALISMU (2.)

Speciálnější otázka jest: Má se rovnost hospodářská provést mírně nebo revolučně. I v tom kolísal Marx. Jako všichni socialisté hlásal revoluci, ale v pozdějších dobách sám, a obzvláště Engels od revoluce upouštěl a hlásal možnost smírného dohodnutí. Ale otázka revoluce a reformace jest speciálnější, a nechci se do ní pouštěti.

Tím přicházím k nejposlednější fasi marxistického hnutí. Myslivější marxisté vzdávají se totiž upřílišeného ekonomického materialismu a přijímají ideologii v tom smyslu, [illegible] rozsahu, jak každý myslící člověk ji uznává a uzná. Toť ta „krise v marxismu“, jež spočívá konec konců v tom, že se uznává tak zv. ideologie, obzvláště ethická, že mravnost a mravní tužby se uznávají za stejně reální, jako tužby hospodářské, ba že tužby hospodářské jsou na konec vlastně tužbami mravními. Tak se stalo, že marxismus sám se vrací ke svému humanistickému programu doby starší. Nikdy jsem nepochyboval, že by to nepřišlo a že by to mohlo býti jinak. Engels a podle něho Marx sám vlastně nikdy nevzdali se humanitního, ethického ideálu. Engels stál pořád o morálku, jak to na jednom místě říká, „skutečně lidskou“ a nejen třídní. Bernstein a mnozí mladší marxisté víc a víc uznávají potřebu a oprávněnost mravnosti, humanismu. Ostatně i radikálnější socialisté se stále dovolávají přirozeného práva. Co pak jest právo? Právo konec konců spočívá na mravnosti a uznání mravního smýšlení.

Já jsem nikdy z toho nedělal tajemství, že jsem rozhodným odpůrcem všeho materialismu. Ale byl bych nespravedlivý, kdybych neuznal, nechci říci jeho oprávněnost — co jest nesprávné, není nikdy oprávněné! — nýbrž tolik, že proti jednostrannosti směrů a zřízení nematerialistických, hlavně církevnických, na straně druhé vznikla právě tato jednostrannost. Také uznávám, že marxismus velmi dobře působí tím, že nejen v masse dělnictva, nýbrž všude nutí, aby se lidé doopravdy zabývali nejen otázkami hospodářskými, nýbrž také filosofickými a náboženskými. Uznávám, že nás zvykl se dívati i na otázky mravní, a ideály mravní lépe, než nás učí to morálkáření, jak je všichni tak rádi provozujeme. Ovšem také socialism starší morálkařil. Na př. velmi rozšířena byla škola saintsimonistická; také v Čechách měla vliv. Tito saintsimonisté, aby člověka k člověku hodně připoutali a v lásce tužili, zavedli ku př., aby knoflíky se nosily na kabátech v zadu, aby vždycky musil bratr bratrovi při zapínání pomáhat. Takových všelikých morálkářských hraček [illegible] svým bratrům rovněž ty knefličky přišíváme do zadu, co možná tak, aby se nemohly zapínat . . . Proti takovému utopismu a hračkářství pracoval marxism a pracuje právem. Z [illegible] morálce dochází zase v extrém, usiluje o naprostý a m o r a l i s m — tak totiž bych nazval to nepočítání s morálkou.

U nás socialism má také starší kořeny, třeba že teprve teď začínají u nás lidé pochopovati, že socialism jest a čím jest. Ale hnutí socialistické u nás jest již starší. Již ve třicátých a čtyřicátých byly u nás nepokoje v dělnictvu. Revoluce r. 1848 má v sobě prvek socialistický. Oslavují se barikády s demokratického stanoviska, ale nikdo [illegible] že je obhajovali hlavně dělníci. Také theorie soci-[illegible]

vali, u nás první uložil české filosofii a českému myšlení myslit sociálně. A Smetana také jako Marx-Engels vychází z Feuerbacha. Zajímavý to parallelism. Dále Kláček, na kterého se neprávem zapomíná, již v r. 1849. napsal listy o původu socialismu, kommunismu; přenáší k nám hlavně socialism francouzský. Sabina byl více anarchistou, zejména ve svém románě „Morana" z r. 18[illegible]. V letech padesátých a šedesátých ustaluje se socialism křesťanský, zejména v centrech, jako v Brně, v Praze; jako všude, byl socialism s počátku také u nás náboženský a teprve na tomto základě vzniká socialism marxovský. Jen nestopování našeho vlastního vývoje zavinilo, že značná část inteligence v posledních letech byla překvapena silným vzrůstem socialismu; avšak socialism u nás vyvíjel se podobně jako jinde, jak ani jinak nemohlo býti v zemi, která v Rakousku jest nejprůmyslnější. A jestliže chválíme tuto průmyslnost, musíme také počítat s jejím přirozeným důsledkem, se socialismem.

Já bych nerad, abyste měli dojem, že mé nepřátelství proti některým theoretickým položkám marxismu platí také dělnictvu a jeho massám. Neuznávat obětavosti dělnictva, bylo by velmi nespravedlivé; odsuzovat hnutí dělnictva šmahem, poněvadž nemůžeme souhlasiti s některými názory theoretickými, nebo s některými chybami, třeba politickými, to jest více než jednostranné. My jsme se o massy lidu doposud nestarali, a teď jsme překvapeni tím, že se organisuje sám a částečně proti nám.

A ještě něco! Liberalismus měl a má také nechuť k morálce. Všichni ti liberální theoretikové, zejména národní hospodáři, kteří zřejmě a výslovně morálku také odmítají, jsou a byli také učedníci marxismu.

A také bych nechtěl tvrdit, že u nás v třídách nesocialistických je mravnosti více. Mravnost nesmí se odhadnouti jen podle toho, jaké kdo má theorie a ještě méně podle platebního archu nebo rozkazu berního úřadu.

V poslední době také u nás zájem v otázkách hospodářských roste a již od r. 1848 hlásá se heslo: bohatnout. Praktický člověk nebude tomu oponovat; ale bohacení nemůže býti nejvyšším cílem našeho života, záleží na tom, jak kdo dovede bohatství užívat. Jsou lidé, kteří chtějí zbohatnout a bohatnou, ale jsou otroky peněz. A tak jako bylo řečeno Kristem, že jest pánem soboty, tak i národ a každý jednotlivec musí být pánem bohatství. To jest: nepodléhat materialismu, třeba byl ověšen sebe krásnějšími frásemi mravními, náboženskými, jakýmikoli, nýbrž býti pánem peněz, umět čestným způsobem peníze vydělávat a šlechetným způsobem umět jich užívat. V Dostojevského jednom románě několik mladíků rozbírá záhady ekonomického materialismu; někteří mají ohnivé přání, stát se Rotšildy. Ale právem jim namítá jeden: „Dobrá, člověk se nají — ale co potom bude dělat?"

Jest stejně potřeba, přemýšlet o tom, jak užívat své prázdně, netoliko o tom, jak dobýt bohatství. Mnohé prosté nouze a příklad nutí ku práci, a celkem lze říci, že lidé pracují pilně; ale nesnáze vznikají těm, kdož mají úspěch, jak by nakládali svojí prázdní. Člověk, lopotící se od rána do večera v továrně, v písárně, při knize — ten není nebezbezpečný! Nebezpečí začíná, když práce není a začíná také u sytých. Je také tento sociální a mravní problém — nezaměstnanců, v něm snad vrcholí problém materialismu oekonomického, v něm jest obsažen všecek problém také národa našeho.

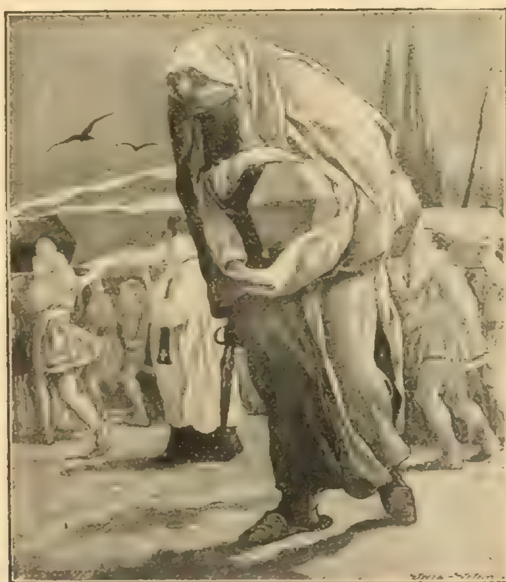
NAŠE GALERIE.

Felix Jenewein: Mor. (I. II.) První dva listy podáváme dnes z poslední, zrale mistrovské práce Jeneweinovy, která v těchto dnech dostává se do světa, českého i cizího, v reprodukci posud nedostižené, v barevném světlotisku a litografii, nákladem B. Kočího v Praze. (Šest velkých kartonů v mapě navržené mistrem za 60 K.) O velkém díle tom promluvíme příště v článku; dnešní řádky mají zatím pouze na výtvor upozornit.

Večerní krajina za městem, kudy ubírali se tři muži, v dobré náladě patrně, někam do odlehlé krčmy k vínu, karbanu a děvčatům. Pranic nedotýkal se toho veselého rozmaru podivně zamlklý, jako uděšený vzhled kraje, příšerné světlo s letící vlasaticí, zlekaný krákot havranů, cítících věštecky něco hrozného v budoucích chvílích. — Tu náhle Černá smrt, nevídaná netušená, zarazila veselíkovi pepřené žerty na rtech, skácel se z čista jasna, už je bez duše, už trne a chladne, a děs zachvátil druhy jeho. Zcela prostými, ale právě proto mohutně působivými tóny uhozen tu démonicky zarážející akkord cyklu o Smrti. Tělo poraženého mladíka sevřeno v křečích, psychický účin události vymalován na tvářích přátel, k tomu zlověstné světlo nepřátelského slunce, fantastický let komety s několika zlekanými krkavci, soumrak v opuštěné nevlídné krajině — toť ouvertura, kterou mohl vymyslit pouze mistr. Krom šťastně vystižené nálady je tu dramatický vzruch, psychologická pravda a největší, jen velkým mistrům přístupná hospodárnost výrazu.

Na druhém listě už jsme uprostřed démonického běsnění moru. Ulice — pohřeb za pohřbem, rakev za rakví; není tu průvodů slavnostních, není tu družin příbuzenstva, kde kdo se bojí nákazy a hledí, aby pobití co nejrychleji dostali se za město. Jen kněz jde za nebožtíky, musí... ostatní péči o ně svěřili najatým zřízencům, „morovým pacholkům", kteří ze smrti žijou... Vydělávají, jedí dobře, hodně pijou, i o pohřbech si dodávají odvahy silným douškem — což? člověk neví bez toho minuty, tedy — vydělávejme, dokud lze! Jak od těch pohřbů odráží se nadlidská postava matky v popředí! O ty druhé nebožtíky nikdo nedbá, čím z domu jsou dřív, tím lépe — a tu ta matka jako drahý poklad pod chudé roucho si ukrývá svého jedináčka, tiskne jej k sobě v rakvi, jde, aby jej sama pohřbila, a v očích jejích vidíš šílenou bolest, která zítra vybuchne v rouhání a

FELIX JENEWEIN.
MOR. (1. 2.)

výčitky nebesům, nevysvobodí-li ji z muk duševních smrt. Silným konstrastem postavil umělec ten dvojí pohřeb vedle sebe a zcela oprávněně vytkl, důrazně do předu postavil to mravně vyšší; zde je element krásy na tom obraze příšerně skličujícím: v té matce. Toť pravá, bolestiplná matka psychologicky pravdivá. — Nálada obrazu je stupňována, dvěma proudy lije se ponuré, zlověštící a zlorodící světlo vlasatic, soumrak záhuby sesypává se nad město, z něhož truchle bezúčinně do nebes trčí dvě štíhlé věže gothického kostela. Jako by se spínaly, výš k nebi — marně!

Dr. R. ADAMÍK.

O NEMOCECH DUŠEVNÍCH.

(Několik kapitol.)

V. PARALYTICKÁ DEMENCE.

Postupná paralytická blbost (progressivní paralytická demence) jest as nejdůležitější duševní choroba vůbec. Pro lékaře je poznání její nezbytné. Ale i laik-vzdělanec měl by ji znát pro její dosah, jaký má ve společenském životě. Není těžší a obávanější choroby než paralytická demence. Obávanou jest nejen pro své nebezpečí a proto, že zastihuje velmi často vzdělance, nýbrž i proto, že jest nemocí po výtce zákeřnickou, počínající nepatrnými příznaky a vedoucí téměř bezvýminečně k smrti. Včasným poznáním předejdou se zhusta smutné následky, kterých pacient neočekávaně dospívá; může se též ulehčit průběh choroby a oddálit konec.

Nejdříve načrtneme vznik, vývoj a průběh nemoci.

Od počátku nemoci můžeme býti svědky toho stavu, který později zjevně se jeví a přivádí posléze smrt, totiž rozkladu duševní bytosti. Jen že počátky jsou tak jemné, neurčité a kolísavé, že nedávají vždy tušit zákeřnickou chorobu; jen někdy již zde bystré oko zkušeného klinika odhaluje celou smutnou budoucnost. — Příznaky ty jsou nejčastěji neurasthenické. Pacient ztrácí schopnost hbité orientace v nové situaci, v složitějších stavech stává se roztržitým, nepozorným. Nepozoruje již s bývalou jasností a přesností, zaměňuje osoby, nepoznává známá místa; hlavně však nevyzná se v jemnějších pochodech duševních. Zároveň zahošťuje se u něho otupělost a předčasná únava. Co ho dříve zvláště interesovalo, stává se mu lhostejným, na čem mu velmi záležívalo, toho počne zanedbávat. Záhy počíná též trpět paměť pacientova, hlavně paměť pro nejnovější dojmy. Cituju pěkné líčení takových počátečních paralytiků z psychiatrie Kuffnerovy: „Pacient potácí se často v mrákotách za jasného dne, nevěda kudy a kam, neví, co koná, nepoznává známých, zabloudí ve známých ulicích, zmýlí si byt, aniž to pozoruje. V hostinci vstane od stolu, nevyrovnav účet, obléká cizí zimník, nechápaje omyl. Pokladníku se stane, že odejde z kanceláře, zanechav kasu otevřenou do kořán, archivář založí důležité listiny do koše odpadků. Povýšený úředník zapomene, že se již jednou představil a činí tak znova. Bývalý starý mládenec zapadne do restaurace ke svým dávným kamarádům a zapomene, že je ženat. Mnohý nejen že zapomene platit dluhy, nýbrž též na prvního peníze si vyzvednout; zapomene vyhovět soudní obsílce, zapomene na sliby, které učinil.

Dojmy z doby poslední stávají se pacientovi nejasnými a vytrácejí se úplně z paměti; teprve při pokročilé chorobě mizejí dojmy ze vzdálené minulosti. — Nemocný neví, kolikátého je v měsíci, který je den v týdnu, zapomíná však též, že již obědval, neví, kde se nalézá, jak se dostal do ústavu, později nerozpoznává ani počasí roční, táže se v půl hodině znova po něčem, co mu bylo odpověděno a diví se, že by co byl slyšel. Později ztrácí pacient nejzákladnější, nejprimitivnější poznatky a nedovede provést ani automatických výkonů.

Rozklad duševní činnosti, který je podkladem paralytické demence, může se projevovat ve svém počátku též ve sféře citové, ba někdy právě morální a aesthetické stavy dávají nejdříve tušit změnu celé osobnosti. Síla charakteru paralytikova je otřesena, on stává se slabochem, mravně vratkým, což by mohlo zase laikovi zavdat podnět k nespravedlivému odsuzování tam, kde se jedná o vážnou chorobu: „Obchodník, který dosud svědomitě se staral o svůj obchod, počíná ho zanedbávat, případně odběratele šidit. Otec přestává se starat o rodinu a počne hovět smyslovým požitkům; pilný úředník zanedbává svůj úřad a dělá dojem nedbalého; známý lidumil stává se skrbivým, úzkoprsým, nepřeje sobě, ni jiným. Bývalý švihák, člověk znalý společenského taktu, stává se neohrabaným a drsným." — Vůbec lze pozorovati, že ty altruistické a aesthetické představy, které jsou vyvrcholením duševního vývoje jednotlivcova, a které svým vlivem drží na úzdě pudy nižší, nejdříve berou za své a tím dávají pronikat do popředí nezakrytému sobectví. Pacient stává se vlivem této choroby brutálním, bezohledným sobcem.

Vedle toho projevuje se choroba ještě jinou formou: ztrátou rovnováhy duševní. Pacient stává se nestálým, vrtkavým a zvláště popudlivým. Podléhá velmi snadno nejrůznějším náladám a pohnutkám zcela malicherným. Chybí sebekázeň a též ovládání vášní a náladovosti. Právě jako se dá paralytik snadno rozplakat, rozlítostnit, rozhořčit, tak dá se i snadno přemluvit k nějakému podniku, rozesmát hloupostí, sedne lehce na každou vějičku, aniž při tom má schopnost posoudit, oč běží.

Jaký je další postup paralytické demence? V dalším postupu ještě některé z nejzákladnějších pojmů se udržují, ale brzy mizejí i ty. Pacient posléze nedovede počítat do deseti, neví, je-li ženat či nic, neví, kolik mu je let, zapomene svého bydliště, ba dokonce i svého vlastního jména; nedovede poznat svých nejbližších.

Nedostatek paměti je zde brzy vyplňován rozbujelou obrazotvorností, jež zvláštním způsobem stýká se s omezeností duševní; bývá to obraznost někdy nevyčerpatelná, význačná hlavně svým nadsazováním až do nesmyslnosti. V počátku choroby některý paralytik cítívá správně, že se s ním udává velká změna, chápe, že se blíží těžká choroba; je proto stísněn a podléhá teskným obavám, ba někdy i skličujícím stavům choromyslnosti: buď odmítá potravu, nebo se pokouší o sebevraždu, nebo upadá v těžké

melancholické záchvaty. Obyčejně převládá již zde [illegible] mezi [illegible]. Později [illegible] vůbec vědomí, že by byl spokojen se svým postavením, [illegible] k neobmezené [illegible] paralytický [illegible] není šťasten, ni [illegible] jeho mysl nevadí nikde nejmenšího stínu, [illegible] stavy mění se jeho slastnou náladu [illegible] jeho [illegible] ani bud[illegible] nejeví nejmenší poskvrny, nedotkne se ho žádná smutná zpráva, není příhody, která by ho vůbec mohla vytrhnout z jeho povznesené nálady. Vše je nejkrásněji zařízeno a hlavně nic ho neomrzí, vše ho těší stále, bez konce. Přirozeně trpí takto autokritika nemocného a přivádí ho k tomu, že se cítí neskonale šťastným, bohatým, vznešeným, silným, schopným, mocným. Tyto pocity vyjadřuje pak v nezměrných, až nesmyslných superlativech; nestačí mu cifer a slov, aby dal na jevo své přednosti.

Jaké jest jednání paralytikovo? Srovnává se úplně s jeho náladou; zvláště při vzrušeném stavu i jednání nabývá horečného chvatu a živosti. Pacient pouští se do nejnemožnějších podniků a dopouští se tím osudných přehmatů; uzavírá nesmyslné koupě, mrhá jměním, zapřádá vážné milostné poměry, vchází v nerozumné sázky, odkazuje bez důvodů velké peníze atd.

K těmto duševním poruchám pojí se vždy i těžké stavy tělesné, z nichž nejvýznačnější jsou poruchy řeči, změny písma, porušení chůze, chorobné stavy očí, mdloby a záchvaty paralytické, změny citlivosti a výživy. — Zvláště řeč jeví nesčetné vady od prostého koktání a zajíkání až po naprostou nesrozumitelnost.

Paralytická demence končí úplnou blbostí a as do pěti let průměrnou smrtí. Ovšem jsou případy, v nichž nastane dlouhá remisse, někdy i rok, dvě léta, a kdy se může chorobný stav protáhnouti na 12 i více let, zvláště dostane-li se pacient záhy do ošetřování; jsou to však nicméně řídké případy.

Anatomické studium ukázalo, že při této chorobě běží o těžké onemocnění ústředního nervstva, které jest vleklé, postupující a spočívá na zániku nervových elementů.

Velmi důležité je zkoumání p ř í č i n demence. Jakž také jinak možno se bránit proti tak nebezpečné nemoci, než poznáním příčin, jež k ní vedou. A tu musíme přiznati, že z nejvíce disponujících vlivů je p ř e s t á l á p ř í j i c e. Ač jsou o tom dnes mezi odborníky spory, jakého dosahu tato jest, nelze popřít zhoubný vliv příjice, ba někteří autoři ji udávají až v 80 i více procentech za příčinu. — Vedle této přičítá se spoluvina napjaté, vysilující činnosti mozkové, čemuž svědčí okolnost, že největší počet nemocných pochodí z tříd zámožných, hlavně pak těch, jejichž povolání spojeno jest s těžkou odpovědností, velkým vzrušením duševním a hlavně namáhavou prací. Obzvláště jí stíženi bývají obchodní i, důstojníci, zřízenci pošt a drah. Většina paralytiků náleží věku [illegible] mezi [illegible] lety. — Též dědičná zatíženost má při této nemoci úlohu nemalou. — Výstřednosti pohlavní a alkohol mají rozhodně neblahý vliv na tuto chorobu; pokud přispívají k jejímu vzniku, dosud těžko rozhodnouti. — Paralytiků ženatých je více než svobodných. Zvláště pak je pozoruhodno, že u kněží a osob odkázaných na celibát je paralysa výjimkou; těžko ovšem rozhodnout, zda dlužno to přičítat na účet celibátu, či mravního života, či snad menšího boje existenčního. — Konečně jsou zaznamenány případy, kdy vznikla paralysa po úrazu buď hlavy nebo těla; tak i po úderu blesku.

HJALMAR SÖDERBERG.

TUŠOVÁ KRESBA.

Jednoho dubnového dne před několika lety, v době, kdy jsem ještě přemítal o významu a smyslu života, vešel jsem do tabáčnického krámku v postranní uličce, nakoupit si doutníků. Vybral jsem si, uložil do pouzdra a strojil se k odchodu. Ale v témž okamžiku mne napadlo, abych krámské, od níž jsem často doutníky si kupoval, ukázal malou tušovou kresbičku, krajinku, kterou jsem náhodou měl ve svém zápisníku. Dostal jsem ji od mladého umělce — po mém vkusu byla velice krásná.

„Podívejte se," pravil jsem a podal jí obrázek. „Jak se vám líbí?" Chopila list se zvědavým zájmem a velice dlouho a velice z blízka se na něj dívala. Otáčela jej různými směry, a tvář její nabývala výrazu nejúsilovnější činnosti myšlénkové.

„Co to tedy znamená?" zeptala se konečně se zvídavým pohledem. Užasl jsem poněkud.

„Neznamená to nic zvláštního," odpověděl jsem. „Je to pouze krajina. Tu je půda, tu obloha, a tu cesta — Obyčejná cesta."

„Ano, to vidím," odtušila dost nemilostivým tónem, „ale chtěla jsem vědět, co to z n a m e n á."

Stál jsem bez rady a na rozpacích; nikdy mně ani nepřipadla myšlenka, že by to mělo něco znamenat. Ale její představa nedala se vyvrátit. Vzala si jednou do hlavy, že obrázek musí být tak nějak na způsob skrývačky „Kde je kočka?" Proč bych jí ho byl jinak ukazoval? Konečně jej položila na tabuli okenní, aby byl pruhledný. Nejspíš jí někdo kdysi ukázal nějaké zvláštní karty, které při obyčejném osvětlení ukazují zelenou desítku nebo žaludského svrška, ale podržíš-li je proti světlu, představují něco neslušného.

Ale zkoumání její bylo bez výsledku. Vrátila mi kresbu a já se měl k odchodu. Tu najednou ubohé děvče zčervenalo jako krev a se slzami v očích zvolalo:

„Fuj, to je od vás ošklivé, dělat si tak ze mne blázny, já vím dobře, že jsem chudá holka, že jsem neměla peněz, abych se vzdělala. Ale proto se mně nepotřebujete posmívat! Nemůžete mi říci, co ten obraz znamená?"

Co jsem měl odpovědět? Byl bych býval dal za to mnoho, kdybych jí byl uměl povědět, co to znamená, ale nemohl jsem, vždyť to neznamenalo nic!

Ano, už tomu několik let. Kouřím teď jiné doutníky, a kupuju si je v jiném krámě, a nepřemítám už o smyslu a významu života — ale ne snad proto, že bych ho už býval nalezl.

V tomto čísle [illegible] Vrchlického „O nemocech duševních“. Vyjdou též [illegible] jako knížka v „Knihovničce Času“.

* V následujících dvou číslech „Besed Času“ otiskneme ostatní reprodukce Jeneweinových obrazů „Moru“, k nimž nám p. m. st. dal laskavě své svolení. Předplatitelé denníku „Čas“ (aspoň pololetní) dostali celý cyklus „Moru“ v malých černých reprodukcích na [illegible] papíře zadarmo. Také noví (aspoň pololetní) předplatitelé „Času“ ještě jej mohou na přihlášku obdržet.

* Prozřetelnost, která se tak dalekosáhle stará o deficit vydavatele časopisu, znají v novém, českoněmecky vycházejícím modlišském listě „Patronát mládeže“. V kronice vypravuje redaktor, že mu se nedostávalo na různé nutné výdeje asi 1000 zl., ale starostí těch zbavila ho Prozřetelnost: peněz se nasbíralo, až jich přebylo na základní kámen patronátu. „Ale hned na počátku nového století roku 1901 podán byl božskou Prozřetelností stkvělý důkaz, kterak Všemohoucí v nevyzpytatelné moudrosti a otcovské lásce vždy a v pravý čas o „Patronát mládeže“ milostivě pečuje.“ — Skromný dotaz: Mají-li pak takové zařízení na deficity také v „Katolických Listech“, „Novém Životě“ atd.?

* Filosof z „Rozvoje“. V 7. čísle tohoto nad jiné zábavného listu čteme od —H. následující prý „citát“: „Hmota jest pomíjejíčná, jen duch je věčný. Bůh stvořil duši. Hmotu stvořil Ďábel. Rozum je synem hmoty. Z rozumu zrodilo se zlo.“ Z jaké hmoty rodí se asi takovéhle aforismy?

* Národní Politička dostala se na druhé místo mezi všemi sty a tisíci časopisy, které dopravuje říšská pošta německá. Druhé místo, považte! Hned za „Leipziger Tageblatt“ a před „Newyorker Staatszeitung“! Rozhodly o tom k i l o g r a m y. „Leipziger Tblt.“ zvážen měl totiž 59 kg 600 gr, náš světový list český Nár. Politika jen o 9 kg 8 gr méně, newyorkský časopis vážil 49 kg 140 gr. Hle! jak ten kaceřovaný list český šíří slávu jména českého!

* Z poslední vůle Zeyerovy je vidno, že básník hmotně stál si dost špatně. Majetek jeho, nesoucí úrok, všechen vůbec byl: dlužní úpisy Hypoteční banky v ceně 12.000 zl., ve spořitelně měl 1717 zl.; losy za 2000 zl. měl zastaveny v Praze; zůstalo po něm několik menších dluhů (ku př. básníku Sládkovi byl dlužen asi 90 zl.). Za poslední nevydanou knihu „Mariánská zahrada“ dostal honorářem 200 zl. (od architekta Fanty).

* Rakouské ministerství osvěty vydá k uctění památky zemřelého malíře Giovanni Segantiniho monumentální umělecké dílo, v němž budou nejlepším způsobem, většinou v barvách reprodukovány jeho výtvory. Redakci mají malíři Kolo Moser a Ferd. Andri; studii průvodní napíše kritik dr. Fr. Servaes.

✕✕ ✕✕

* Mnichovská Secesse uspořádá v běžícím měsíci uměleckou výstavu, na niž bychom rádi zvlášť upozornili. Bude to výstava vztahující se na u m ě l e c k é v y c h o v á n í m l á d e ž e; vedoucí myšlenka je „umění v životě dítěte“. Výstavy ujal se zvláštní výbor z malířů, spisovatelů i učitelů, jenž usiluje o to, aby dostal se živel nazírání uměleckého do škol, kde dosud se pěstuje převahou živel pojmový. Z umělců výtvarných účastní se práce Walter Leistikow, Max Liebermann a výborný pionýr uměleckého ozdravění v domácnosti i na ulici z „Kunstwartu“ známý Paul Schultze-Naumburg. Spisovatelé, kteří se ujali díla, jsou dr. M. Osborn, F. Stein, W. Spohr a C. Werckmeister.

* Pěknou knihou slibuje být dílo „Karikatura evropských národů od starověku do nové doby“, jež právě začalo vycházet v Berlíně u A. Hofmanna a spol. Spis je společnou prací H. Kraemera a Ed. Fuchsa, který pracoval o něm po osm let. První vydaný sešit obsahuje velmi zajímavé ukázky karikatur od Daumiera, Gilia, Pepina, Verniera, Gibsona, Gavarniho, Bosia, Willettea, Beardsleye, Ropsa, a j., též starších umělců (Holbeina, Cranacha). Dílo vyjde ve 20 sešitech a stojí 15 marek.

* V Německu vychází tou dobou 8 časopisů, které založeny byly už v sedmnáctém století; 26 listů vydáváno je od století osmnáctého.

* Francouzský průmysl a obchod vydá ročně na časopiseckou reklamu na 40,000.000 franků. Samy časopisy uznávají význam reklamy a vydávají někdy až na 50.000 franků na přehlížený lomoz reklamního bubnu, nežli začnou ve svých sloupcích pod čarou otiskovat některý román.

* Luxu, měsíčníku, jen a jen pro básně určeného, dopřávají si naši šťastní sousedé v říši. S titulem „Der Spielmann“ vychází v Berlíně měsíc co měsíc dost silný sešitek, nacvokovaný samými verši, až jde na člověka hrůza.

* Od 1. června začne vydávat česká sociálně-demokratická strana beletristický měsíčník pro lid s obrázky. Redakce svěřena F. V. Krejčímu. Úkol není snadný a jsme do jisté míry na pokus zvědaví.

* O thematě „d í t ě a n á b o ž e n s t v í“ promluvil nedávno v mnichovském odboru společnosti pro ethickou kulturu dr. P e n z i g z Berlína. Souhrn řeči jeho byl asi: Třeba se vypořádat s různými činiteli, chceme-li se svého stanoviska (kulturně-ethického) otázku tuto rozhodnout. Církev činí pro sebe nárok na duši dítěte. Uznávám úplně, že církev repraesentuje mohutnou hodnotu ethickou a že po dlouhou dobu sama vztyčovala ideály člověčenstva. Nechceme také omezovat její snažení — žádáme však od státu stejné právo pro sebe. Nechceme odstraniti lidské ideály, ani odstraniti cit náboženský; tento cit však není ničím, co by se dalo naučiti, není kořenem, nýbrž teprv květem vnitřního vývoje. Na tom spočívá také to, co odpovídáme rodičům. Nedopouštějte, aby ušlechtilé city v dítěti usychaly, ale nepokoušejte se ani, vnucovat mu za pravdu to, co je pouhým obrazem! Tím zamezíte v něm příliš časné pochyby svědomí a dáte mu přec, co náboženství také jenom může dát. Neboť to „positivní“ v náboženství spočívá jenom v j i s t o t ě, v u r č i t o s t i, se kterou mluvíte; objektivně nevysvětluje ani ono nic, nýbrž žádá v í r u. Nemusíte se bát, že by v nich zárodek náboženský zanikl, neboť není takového zárodku, nýbrž jen pud ukojiti otázky „Odkud? Jak? Kam?“ Tento pud však nepotřebujete nechat zakrnět, naopak pokud možno vnikejte, se jste, do všech věcí a otázek, které v dítěti se prodírají na venek, tudíž i do citu náboženského. Za tento cit náboženský pokládejte potřebu zdokonalování, potřebu vyššího rozvoje lidstva. Ten ideál stavte dítěti před oči různými spůsoby, vyhovujícími jeho věku, a pak zachováte si autoritu, kterou obáváte se ztratit s náboženstvím.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 24. března 1901. Číslo 26.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

VÁCLAV JINDRA.

OTEC.

(Črta z Pošumaví.)

Na chrpové obloze červenově plane slunce a jako ze žhavé výhně dštící vedro žene se z něho na vyprahlou zemi. Je prohřáto již vše, půda, vzduch, voda. Dech stromů je horký a dusný; pod schoulenými keři bzučí tisíce much, komárů, čmeláků a vos, které tam marně hledají před strašným úpalem úkryt.

U lesa mezi poli nehybně stojí prohřátá voda rybníka. Na břehu jeho svlékají se tři chlapci. Obličeje jejich jsou spoceny a vlasy slepeny potem. Stojí ve trávě a shazují se sebe chatrné košile a kalhoty. Spěchají, neboť uprchli z domova, pomohše obilí „sprázdniti“ a za chvíli musí znovu na pole. Jsouť žně v plném proudu.

Nejdříve je hotov Pepík Vlčkojc. Jde k vodě. Zastavil se a stojí rozkročen s rukama na prsou založenýma. Je to hoch asi dvanáctiletý, silného svalovitého těla. Po chvíli obrací se zpět k soudruhům. Tvář jeho je plná, oči veliké a veselé.

„Dělejte, lenoši!“ rozkřikl se, vida, že ještě nejsou hotovi.

„Nač čekáš? Jdi napřed! Jsi starší!“

Po těch slovech nerozmýšlel se Pepík už a udělav na čele kříž vlhkým, namočeným prstem, vskočil do vody. Rozstříkla se kolkolem v nesčetných krůpějích a pokropila i oba hochy svlečené již zatím na břehu. Otřásli se na celém těle.

„Cha-cha-cha,“ smál se Pepík. „To jste baby! Podívejte se!“ a začal se potápěti. Po chvíli vynořil se zase, a tělo jeho lehounce se tetelilo příjemnou, prohřátou lázní.

„Děti, to je vám voda! Jakživ jsem se v takové nekoupal. Polezte přece, bubáci — vždyť je tu mělko — helete, ani pod paždí...“

Tu si také Emák Holubojc, chlapec útlého těla, osmiletý, dodal odvahy. Po něm spěchal, aby nezůstal dlouho pozadu, boje se výsměchu, poslední z družiny, Véna Melkojc, malý, zakrnělý, s nemilou tváří, tvrdou jaksi na hocha devítiletého.

Koupali se u břehu a voda stříkala až k šatům. Rozkoší z ochlazení rozjařili se všichni. Počínali si jako kachny, potápějíce osmahlé krky a hlavy, stříkajíce rukama vodu proti slunci nebo ústy ji chrlíce, tak že se tříštila v zářící, barevné oblouky: dělali duhy.

„Hoši,“ povídá najednou Pepík, „škoda, že neumíte plavat! To byste teprve té vody užili!“

„Však ty také neumíš!“ namítal uraženě Véna.

„Já?! — Cha-cha-cha! — Chlapečku, ty mne budeš učit! Podívej se tamhle — tam ne — v levo... tak! Vidíš to rákosí, jak tam plave? — Že tam doplavu a přinesu ho?!“

„Ba ne, ba ne!“ nevěřil Véna.

„Leda — utopíš se, jejé...“ varoval Emák.

„Tak se dívejte!“ vzkřikl smělý plavec a již se voda zvlnila... Chlapci zří za ním. Véna skepticky, Emák bázlivě a s očima do široka rozevřenýma údivem... A on plove, plove, plove, neúnavně rozráží tichou hladinu... Ha, teď se zdá, že umdlévá — však to jen tak! Jen dál a dál! hle, teď — —

Již ho má!“ zajásal radostně Emák a tleská rukama. „Vidíš, Véno?! Pones, pones!“ pobízí vítěze a zrak mu plane vytržením. Odvážlivý Pepík je u cíle, ve vzdálenosti asi deseti metrů od nich!

Uchopil jednou rukou za plovoucí trs a chce zpět. Však s břemenem, ač je to jen několik stébel, plavba se mu nechce dařiti. Překáží mu. Marně se namáhá... Nemůže s místa.

„Vidíš, vidíš!“ směje se uštěpačně Véna.

„I nech ho!“ radí Emák. „Však jsi doplaval — [illegible]?!“ —

Pepík uposlechl. Plove, plove, napíná všecku sílu... Však co to? V polovici cesty je — a najednou se potápí... Chtěl si oddechnouti, avšak voda nemá dna pro něho, hluboko, hluboko je dno pod ním... Vynořil se zase se zděšeným obličejem a z očí jeho dívá se hrůza smrti.

„Jen dál! Už jsi blízko!“ křičí polekaní chlapci.

A vysílený plavec znovu rozráží vodu, rukama, nohama, hlavou — to je již jen zmítání, zápas poslední, ze všech sil, které zbyly snad ještě v nevyspělém dětském těle...

„Já už nemohu! Ježíšmarjá! Pomozte mi — pomozte — —“

Chlapci úprkem utekli z vody, a stáli na břehu, hrůzou na celém těle se chvějíce...

„Pomoc! Pomoc!“ volali zděšeně na lid v polích kolem pracující.

Zatím z vody vynořily se posledně sepjaté ruce, o pomoc k té chrpové obloze nad krajem rozprostřené. Zanikly náhle.

A s polí běžel sem kde kdo. Muži v propocených plátěných košilích a šerkových kalhotách, mnohý ve zmatku s kosou na rameně; ženy v lehounkých jupkách s krátkými rukávy, sukně podkasané; děti s otevřenými ústy a vypoulenýma očima, bez čepic, opálené do hněda úpalem slunečním... A uprostřed skupiny stáli Véna a Emák, nazí ještě, s chvějícími se těly, na smrt ulekáni; oddychujíce těžce, vypravovali přerývaně jeden přes druhého. Všechny oči upřely se na rybník, jehož přizelenalá voda, až ke dnu prohřátá, prostírala se klidně, spokojeně mezi břehy seschlou travou pokrytými. Zmatek, veliký, všeobecný zmatek.

„Kdo umíte plavat?“ křičí sedlák Knotek. „Vlezte tam! hml. hotem! bude-li ještě pomoc!“

Nikdo se nehýbá. Neumí nikdo. A kdo trochu, bojí se sám. A potom: ženy, ženy by nepustily!

„Co teda?“ klade otázku shromáždění Uhlík, také sedlák. „Kruca! dělejte něco!“

„Nono, dělejte — ale co?!“ opáčí jiný. „Nejčkydle už je konec! S klukem už je amen! To víte, za tu dobu!...“ Muži svědčili a ženy plakaly a naříkaly sborem... Konečně chopil se zase slova Knotek. Ať je to tak nebo tak — kluk v rybníce nechat se nemůže. Tamhle je loď, někdo ať doběhne pod rybník k mlynáři pro háky, bude se hledat. Aspoň jeho mrtvola! Slunce je už hnedle na sklonu, z práce už bez toho mnoho nebude. Jsou časy jisté, nebude škoda malého obmeškání...

Po malé chvíli brázdila loďka klidnou hladinu rybníka. Pilně, neunavně a bez výsledku. Buď chlapci neudávali správně místo, zapomenuvše ve zmatku, anebo — nikdo nemohl toho pochopiti.

Večer se blížil. A s večerem přišel i Vlček, otec utonulého hocha. Poslali proň a s dychtivostí čekali, s jakou přijde. Byly o tom i spory.

Přišel tedy. Pomalu, jakoby s nedůvěrou. Člověk malý, nepatrný, s bezvousým obličejem, jenž byl docela klidný. Brada protáhlá, čelo nízké neobyčejně. A oči — zvláštní oči! Malé s nepatrnými brvami. Obočí žádné. A v nich podivný výraz jakýsi. Tyto oči a ústa stále se křivící působily dojmem, jakoby se Vlček pořád usmíval.

Přišel k Uhlíkovi a povídá:

„Tak vida kluka! Já to věděl!“

Potom díval se mlčky na loď, na níž mlynář s několika muži ze vsi marně hledali a v hlubině háky lovili.

„Já to věděl!“ odpovídal na otázky a soustrastná slova. „A nedal si říct!“ Obličej jeho se při tom usmíval. Vypravoval pak okolostojícím s náramnou obšírností, že ho dnes „ten kluk“ po celý den zlobil; nezapomněl na žádnou podrobnost, poznamenal, jaké kde má žito, že se při podávání trolilo na zem, protože je přeschlé, a ženu že má na pouti, až došel k tomu, jak Pepík utekl se koupat. Co s klukem!

„Já to věděl!“ opakoval znovu. „Nedal si říct. A vida, vida!“ dodával, a v očích jakoby mu prudčeji, vítězně zaplálo. Posluchači se šťouchali, nechápajíce toho necitu tatíka. Potom obrátily se oči všech zase na rybník. Vlček, přecházeje mezi lidem po břehu, vytratil se najednou. Zatím se úplně setmělo. Hledání bylo odloženo na příští ráno. Lidé, čekající zvědavě na mrtvolu, rozcházeli se neradi, hlučně hovoříce. A předmětem jejich hovoru nebyl ani tak utopenec, jako starý Vlček, tatík.

Knotek s Uhlíkem přišedše do vsi, potkali ho za kovárnou. Nesl odtud nákolesník (pluh s jednou klečí) a uzřev je, pravil s úsměvem:

„Měl jsem jej u Tomše už do jara. Dneska jsem si tak na něj vzpomněl! Jsem tomu rád!“

A šel dále, prohýbaje se.

„Kruca!“ zaklel Uhlík. „Je to nátura: kluk v rybníce — a tatík si vzpomene, že má u kováře už od jara nákolesník! Svět to neviděl!“

Chlapce vylovili druhého dne ráno. Přivezli ho k Vlčkovům. Tatíka nebylo doma, když seběhla se tam celá ves. Poslali pro něho mladšího bratra utonulého Pepíka.

Sekl „v hajštích“ žito. Bylo krásné jitro. Obloha byla zase tak čistě chrpově modrá. Slunce nepálilo ještě, stojíc nízko nad Horažďovicemi. Na hrstích žita, jež sbírala děvečka, svítila se rosa jako slzy. Starý Vlček „síkl“ neunavně už od pěti hodin.

„Tatínku, máte jít domů!“ vyřizoval chlapec.

„Co pak?“

„Pepíka už našli! Přinesli ho k nám! Leží v sednici na lavici a je vám takový nějaký nafouklý, a lidí je tam, tolik moc! A voda z něho teče a oči má zavřeny... Pojďte, tatí! Pojďte!“

„Co na mne chvátáš? Tuhle sedni a počkej — máme ještě asi dva záhony...“

Chlapec usedl. Vlček prohodil něco pro sebe, nabrousil kosu a začal zase. Kosa svítila se v záři sluneční mezi stébly, jež padala se svěžími klasy, stéblo ke stéblu. Za chvíli byl na druhém konci pole...

T. G. MASARYK.

IDEÁLY HUMANITNÍ.

III. INDIVIDUALISM.

(Podstata individualismu jakožto protivy socialismu: subjektivism, individualism, egoism. — Aristokratism (literárně umělecký). — Liberalism. — Anarchism. — Nihilism. — Individualistický egoism Stirnerův. Stirnerovi následníci anarchističtí v literatuře a politice.)

Upozorňoval jsem při pojmu slova humanism a humanitism, že je humanitních soustav mnoho. Stejně platí to také o individualismu. Individualism je projevem humanitních snah: humanita se projevuje individualisticky. A tak jako humanitních, je též individualistických soustav mnoho.

Proti individualismu stojí socialism. Socialism je také projev humanitních tužeb. Tedy ještě jednou upozorňuji, abychom se nedali mýlit jmeny a názory, nýbrž abychom vždycky přihlíželi k věci.

Filosoficky jakožto representant individualismu obyčejně se jmenuje S t i r n e r. Filosof, jenž teprve v posledních letech vlivem nietzscheismu a moderních tužeb literárních a filosofických stal se známějším. V letech čtyřicátých bylo v Berlíně několik směrů a frakcí svobodomyslných, liberálních. Nejradikálnější byli z levice Hegelovy; v letech čtyřicátých nebylo v Prusku ještě parlamentarismu, strany liberální sledovaly proto cíle politické. Jedni scházeli se ve vinárně Zabbelově, mezi nimi v letech 1841—42 tu a tam také Marx a Engels. Hostem vítaným býval Stirner.

Jeho spis „J e d i n ý" (Der Einzige) je věnován ženě-milence Marii Dähnhartové, která ještě do roku 1898 žila v Londýně. Jeden z moderních individualistů, anarchistický spisovatel M a c k a y vydal Stirnerův životopis a staral se, aby se něco dověděl také od jeho ženy. Ta však pověděla velice málo a nerada, protože se s mužem svým nepěkně rozešla. Teprvé úsilím Mackayovým dověděli jsme se něco málo o Stirnerovi. Jeho hrob byl zapomenut, až Mackay a Hans von Bülow položili mu nový kámen.

Ve stručnosti jsou Stirnerovy myšlenky tyto: Jemu se nelíbil člověk a humanita Feuerbachova: byla mu příliš abstraktní, nereální. A tak jako Marx a Engels chtěli humanitu reální, tak také Stirner chce pojímat člověka realisticky a ne již idealisticky. Jestliže realisticky pojímám člověka, pak (odvozuje Stirner) musí přestat rozdvojenost mezi tím, co být má, a co je. Ne člověk všeobecný je člověkem, ale *já*, docela určitý člověk — já Max Stirner jsem člověkem. Člověcké, lidské je, co dělám, myslím, cítím *já*. Tento docela určitý člověk, toto individuum, je měřítkem všeho. *Já*, toť měřítko všeho. Aby toto realistické pojímání humanitních ideálů se uskutečnilo, je třeba docela jiné kritiky, než jaké užívala posavadní filosofie. Posavadní filosofická kritika, třeba se zvala kritikou kritickou, (tak skutečně ji nazýval přítel a pak odpůrce Stirnerův Bruno Bauer) byla kritikou služebnou, ve službách totiž všeobecných abstraktních pojmů. Ale my potřebujeme, Stirner praví, kritiky jedinečné, kritiky docela určitého jedince, toho já. Teprve taková kritika odstraní především všecku hierarchii, kterýmžto názvem rozumí Stirner všelikou autoritu osob a myšlenek. Jestliže já jsem měřítkem všeho, pak mně není pranic do nikoho a ničeho jiného. — Já jsem pravda. Já jsem nadpravda, Stirner praví, a všecko to, co mně je vhod, je správné. Právo je to, co chci já a co dělám já. Protože lidstvo posud, zejmena náboženstvím positivním bylo udržováno v područí myšlenek, ideálů a autorit, je především potřeba odstranit tento podklad. Nestačí jen odstranit náboženství positivní, nýbrž zničit se musí všeliký pojem svatosti. Úkolem té pravé kritiky Stirnerovské je: odbožnění — člověk musí přestat být v područí strašidel. Stirnerovi všechny pojmy všeobecné, ideály náboženské, politické a idey vůbec konec konců nejsou než strašidly. Tak Stirner vyjadřuje učení svého mistra Feuerbacha o anthropomorfickém původu náboženství.

S toho hlediska, rozumí se, nemůže být žádného ideálu sociálně-historického. Historie státu, církve, národa, to všechno pro j e d i n é h o není ničím. Ale Stirner přece jen je hegelovec a podává tudíž jakousi filosofii dějin, ovšem můžeme si domyslit, jak vypadá. Všecko to, co posud bylo, je plodem ilusí; on jen s opovržením mluví o minulosti. Doba stará je mu doba černošství, křesťanství je mu čiňanstvím anebo mongolstvím a má hlavní chybu v tom, že chce člověka opravovat. Jediný nenávidí všeliké reformy. Odmítá nejen Řeky, Římany, středověk a reformaci, nýbrž také humanitní pokusy doby novější. Liberalism ve vší formě je mu nesnesitelný. Především liberalism politický, protože on vůbec odmítá stát. Stát je násilím proti individuu. Tudíž nějaký liberalism politický, usilující o nějakou nápravu státu, to je chyba sama v sobě. Stát o sobě a vůbec za nic nestojí, tedy se nesmí chtít jej reformovat. Toť zase to mongolství a čiňanství křesťanské. Stirner proto odmítá i republiku; republika je stát a není proto o nic lepší, než absolutistická monarchie. Jen stát konstitutivní se mu trochu líbí, protože v něm vidí rozklad státu. Také liberalism sociální (komunism) je mu nemilý, a stejně nemilý, neboť komunista, socialista ještě věří ve strašidlo společnosti. Společnost, to je abstrakce — pryč s ní! A konečně také liberalism humanitní neboli kritický stejně nedostačuje. Celá praxe j e d i n é h o tkví v tom — mít moc sám a sám. Moc je pravda. Moc jde před právem. Moc je nad právem, jedinec domahající se a užívající své moci je dokonalý. Lidí chybujících, dokonce hříšníků není — my všichni, Stirner prohlašuje, jsme dokonalí.

To jsou ve stručnosti myšlenky Stirnerovy. Ale [illegible] je věcně a historicky.

Po stránce historické jsem již řekl, že Stirnerova filosofie vyvinula se stejně jako Marxova a Engelsova z filosofie Hegelovy a zejména z levice hegelovské. Feuerbach a jeho humanitní filosofie byla základem Stirnerova anarchismu a Marxova socialismu. Hegel prohlásil vesmír za boha. Feuerbach řekl: bohem je člověk, člověčenstvo. A teď přišla levice hegelovská a tu řekl Marx a Engels: bohem je proletář, massa proletářů: a Stirner praví: Ne, bohem jsem já. Z pantheistického boha Hegelova stal se Stirnerovi bůh individualistický. A jádro a smysl všeho k r a j n í h o individualismu je: bohem jsem já.

Proti tomuto k r a j n í m u individualismu stojí na druhé straně k r a j n í socialism Marxe a Engelsa; Engels řekl: Individuum není nic. Mezi Marxem a Engelsem a Stirnerem záhy vypukl také literární spor a boj a posud socialism je důsledným odpůrcem všeho individualismu. Jako už Marx a Engels, posud všichni čelnější marxisté stavějí se proti individualismu. Nedávno Rus Plechanov za příležitosti různých atentátů velice rozhodně popírá anarchism. Socialisté velice určitě se vyslovil proti anarchismu činu. Zkrátka: socialism na jedné straně, anarchism na straně druhé representují nám dnes dva krajní směry ideálů humanitních. Pravda, je také anarchism komunistický; jsou různé pokusy sloučit obě protivy, ale v celku stojí tyto dva směry proti sobě.

A teď postarejme se o to, abychom náležitě pochopili, jak se vedle socialismu individualism z moderních myšlenek vyvinul dále. Především pokus se týče slova anarchism, buď vzpomenuto, že to znamená bezvládí: soustava, která neuznává vlády především vlády státní, ale pak také náboženské, hospodářské, zkrátka žádné vlády, autority. (Francouz Proudhon slovo anarchism rozšířil.) Obyčejně však vedle anarchismu užívá se též slova individualism. Je to totéž, hledí-li se k věci.

V té formě, jak Stirner nám individualism representuje, je to soustava filosofická čistě německá. Kladu na to váhu, že je to soustava německá a filosofická. Německá filosofie v moderní době, hlavně její representanti Kant, Fichte a následovníci, všichni byli idealisté. Slovo idealism neznamená tu idealism mravní, nýbrž filosofický, theoretický, tolik co subjektivism. Pokládali totéž idey za reálnější než věci: tyto teprv v druhé řadě mají skutečnost. To tedy, co Stirner hlásá, hlásali všichni němečtí filosofové. Němečtí, protože jinde filosofie byla jiná, ne tak subjektivistická, individualistická jako právě německá. Jen že Stirner z tohoto individualismu čerpá ještě jiné a hlavně ethické vývody. Jestliže totiž jen subjekt „já“ je reální a nic jiného, následuje z toho pro něj, že člověk musí být naprostým egoistou. Je-li měřítkem všeho, tedy důsledně prý má být egoistou. Kdo je to e g o, to j á stirnerovské? Idey ne, praví Stirner, nýbrž moje tělo, to je hlavní věci na mně. Z toho egoismu následuje materialism Žádný duch, žádné myšlenky, žádné ideály — hmotné moje j á, to je měřítkem věcí. Hmotě, tělu líbí se jen vlastní slast, tudíž další požadavek materialismu, že jedinec Stirnerův bude se starat jen o to, co je mu milé a příjemné. A když konečně já-tělo se stará jen o sebe, stirnerovský egoism stává se naprostým nihilismem. A jak slovo nihilism naznačuje: všecko ostatní mimo moje tělo je pouhé nic.

Idea Kantova a filosofie německá, jak ukazuje hlavní titul spisu: „K r i t i k a čistého rozumu“, byla kriticismem. Tento prvek přijímá Stirner také, jen že on nechce mít kritiky kantovské, nýbrž kritiku „jedincovu“ — naprosto negaci všeho mimo já-tělo. To je druhý hlavní prvek filosofický.

NAŠE GALERIE.

Felix Jenewein: Mor. (III., IV.) Na dvou prvních listech vylíčil mistr tajemné, nenadálé zasáhnutí smrti do bezstarostného života, potom veliké vymírání města a kraje, se zasmušile mlčícími, bezpočetnými pohřby a velkým zjevem bolestiplné matky, zbavené jedináčka. Dnešní dva obrázky líčí další fase kralování Černé smrti. Lid náhle vzplanul šíleným domněním, že mor je uměle vyvolán a živen sobectvím lékařů travičů. Lapen jeden z nich, vyvlečen za město, svlečen a ukamenován. Na posměch narazili na kůl jeho doktorskou čepici, plášť a stříkačku na klystýry, krví jeho na prkna plotu napsali potupný nápis, a v bouři kleteb od zabitého se vzdálili. Ticho, úžasné mrazící ticho nad opuštěným koutem, jen šum křídel havranních zní vzduchem, krkavci slétají se na hody a brousí si zobáky. A dojem příšerné scény zvyšován je pozadím, vlajícími proudy děsivého světla, nevídaného jindy na obloze, jakoby se rozvíraly brány k posledním dnům člověčenstva. — Ale moru neubývá. Marně ubil lid své lékaře, ba ještě je hůře bez nich. Mření bez konce vnuká všem myšlenku marnosti lidského úsilí a z poznání marnosti nad marnosti přemetává se duše lidská v dychtění, užít co možno nejvíce ještě těch marností, než nadejde konec. Orgie, divoká pitka s tanci, adamitské výbuchy, hemžení těl, troucích se o sebe v nejvyšším vznícení smyslů, výskot a nemravné písničky, bezstudné posunky nevěstek, které zdvihají sukně a rouhavě zadnici ukazují smrti rachot bubnu, do něhož zběsile bije opilý chlap — scena vymalovaná s grandiosní silou je tušim nejvyšším bodem cyklu. A divé veselí lidské nabývá strašidelného, ohromujícího rázu okolím: lidé tancují, běsní a rozveselují se na dlani smrti, která najednou je sevře a rozmačká. Ty dva mohutné kontrasty spojil umělec dokonale. Probírejte detaily obrazu, zamyslete se do jeho významu — najednou vás napadne, že to není obraz líčící pouze scenu z dávno zašlých dob morů středověkých, nýbrž že má význam symbolický, že o n á s a o každé době vlastně mluví. A z toho poznání síla výtvoru Jeneweinova vdechne vám do

FELIX JENEWEIN.
MOR. (3. 4.)

tváře zdvojenou prudkostí — neboť to vše týká se v á s, to se vypravuje také o v á s!

Radím čtenáři, aby celý „Mor“, ale zejména tento obraz si prohlédl ve velké, barevné reprodukci, kterou vydal B. Kočí v Praze. Z těch věrných, na podiv dokonalých kopií (stojí 30 zl.) teprv mu vzejde poznání a proniknutí velkolepého díla mistra Felixa.

FETIŠ.

Lidé potřebují modly, fetiše, na němž by se obdivovali svojí vlastní dokonalosti a svým vlastním myšlenkám. Divoši upnou všechny posvátné hrůzy, jež bouří se na dně jejich srdce, k nějakému vnějšímu předmětu, ať je to balvan zlata, meteor či otesaný kůl, předmět ten stane se nositelem jejich tužeb, ideí, ideálů, všeho, co marně hledají v sobě, a všemožně prokazují mu úctu a vděčnost. Malují jej, ověšují cetkami i skvosty, klaní se mu a šíří třeba násilím slávu jeho mezi svými bližními.

Ale právě že ne pro vlastní cenu, nýbrž pro vkládanou hodnotu cizí vzbuzuje fetiš jejich úctu, naleznou se jiní, kteří buď našli si jiného fetiše, neb tací, kdo vůbec nemají potřebí vnějšího nositele svých tužeb, a ti bouří se proti fetiši, neuznávají jeho ceny a bojují proti úctě k němu. Co na tom, je-li to zlato nebo dřevo? To je v boji věcí vedlejší. I kdyby se našli, kdo by na fetiši hledali na příklad umělecké krásy, strážcové tím spíše vrhli by se na ně, poněvadž oni nechtějí uznávati na něm právě to vybájené, co tito uznávají.

U nás jsme vyrostli z uctívání dřevěných fetišů, za to však máme fetiše z masa a krve. Spisovatel, herec, politik, jeden z těch, jichž se hemží na hladině našeho života, obalí se úctou, oslavami, uznáním, vyzdobí se epithety a superlativy, zahalí do dýmu tiskového kadidla a — často i bez své vůle — stane se heslem, praporem, fetišem strany, vrstvy společenské, nebo celé veřejnosti, která v něm stělesňuje svoje umělecké nebo jiné ideály. Je dosti místa u nás pro celý háj model a proto ti, kdo zvolili si jiného bůžka, nechávají pravidelně, dokud nejde o zájmy osobní, fetiše druhých na pokoji, ba dokonce i při slavnostních příležitostech, ať jsou to již tolikáté a tolikáté narozeniny nebo pohřby, vypomáhají si navzájem svým kadidlem.

Ale jsou nenávistníci všelikých fetišů, jsou obrazoborci, kteří užívají právě těch slavnostních příležitostí, aby strhávali a rozšlapávali glorioly vetkané do vlasů fetišových, nedbajíce při tom, je-li fetiš ze dřeva nebo vzácného kovu. O falešné idey jim běží, z nichž utkán fetišův diadem, a není divu, že později, když zavládne klid na bojišti, sami třeba vztyčují svrženou sochu fetiše, aby obdivovali se bez strannických předsudků jeho krásám, nezavírajíce očí před jeho chybami. Ovšem že ctitelé fetiše, kteří nevidí v něm člověka umělce, nýbrž posvátný symbol s v é h o vyznání literárního a uměleckého, křičí o barbarství a hyenismu a lkají nad zneuctěnými stánky s v é víry. Avšak právě těm, jimž smrt básníka je vhodnou záminkou, aby nepravdivými dithyramby hlásali s v o j i v l a s t n í slávu, smývali v l a s t n í hříchy a s a m i zaskvěli se v záři, jíž rozžehli na oslavu básníka, není slavný ten mrtvý než fetišem, místo něhož, když odejde, postaví si novou modlu, opět bez ohledu na vnitřní její cenu. Chrámy jsou připraveny, kadidlo je zapáleno a modloslužba vyžaduje, aby vyhledáno bylo nové božstvo, ať je to Buddha nebo Apis. Ký div, že ti, co metají oheň do stánku modloslužby, bojujíce za čisté umění, nehledí při tom právě také, zda skrývá se uvnitř chrámu Buddha nebo Apis? Vznešený je úkol jejich a čisté jejich úsilí. Tam, kde neběží o modloslužbu, umějí rozeznati Buddhu od Apisa, dovedou skloniti se před čistým uměním, dovedou vzdáti úctu mužům, kteří rozněcují jejich pochodeň. Nechť však nekřičí kněží modloslužby, když boří se jejich stánky, že znesvěcováno je umění a zneuctíváni velicí umělci.

Jehann le Dur.

V. H. WICKSTROEM.

KDE JE PRAVDA?

V tak zvaném evangeliu Janově se vypravuje: Když byl Ježíš přiveden před Piláta Pontského, vyznal a pravil, že proto na svět přišel, aby svědectví vydal pravdě. Tu zeptal se Pilát: „Co jest pravda?“ Ale Ježíš mu na to neodpověděl, jak sděluje Jan. Ani ostatní, církví uznaní spisovatelé církevní nevědí ničeho o odpovědi na onu otázku.

Je však množství spisovatelů, kteří státní církví nikdy nebyli uznáni, ač se dovolávají toho, že byli vrstevníky Ježíšovými, nebo aspoň že od lidí z jeho okolí nasbírali ty divuplné příběhy, které opřádají jeho dětství, jeho leta jinošská a věk mužský.

Mezi pracemi jejich je evangelium — nemýlím-li se, říká se mu „evangelium Egyptských“, kdež uvedena je otázka Pilátova a za ní následující odpověď Ježíšova. A ta odpověď je tak pozoruhodna, že zasluhuje, aby uchráněna byla zapomenutí. Stala se mi vůdčí hvězdou, jasnější a bezpečnější než mnohá slova v uznaných evangeliích.

Pilát se zeptal: „Co jest pravda?“ Spisovatel listu k Egyptským praví, že Ježíš odpověděl: „Není jí ani v nebi, ani na zemi.“

Mnoho let přemítal jsem o té odpovědi. Už jako chlapec jedenácti-dvanáctiletý dostal jsem do rukou tyto knihy apokryfické a četl jsem v nich, kterak Ježíš z hroudy hlíny stvořil ptáky, kterak jsa mladíkem byl nejmoudřejším mužem na světě a kterak v plné síle věku svého divy činil, mnohem větší, než o kterých vyprávěli ostatní evangelisté. S nedůvěřivýma očima probouzejícího se dítěte stopoval jsem ty povídky, když jsem však dospěl odpovědi „Není pravdy ani v nebi, ani na zemi!“, bylo mi, jako by žhavý meč mi projel srdcem.

Dorůstal jsem v jinocha, a ptával jsem se sama: „Kde tedy je pravda?“ Někdy ptal jsem se, zda Ježíš Nazaretský skutečně mohl odpovědět tímto způsobem. Mohl on, syn boží, syn pravdy a světla, odpověděti, že není pravdy ani na nebi, ani na zemi? Nemožno! A přece vracela se slova ta, jako by měla v sobě sílu jenom pravdě vlastní, kterou nebylo možno zničit. Či nepověděl on sám, že ani jediné ze slov jeho nepomine? Opět a opět vracel jsem se k oněm slovům. Snažil jsem se představit si, v jaké náladě asi byl Nazaretský, když je vyslovil.

Viděl jsem jej před sebou, jak stál před svými soudci. Byl pokorný a přec hrdý, klidný a přec rozčilený, laskavý a přec opovrhující. Viděl jsem hluboký jeho zor, z něhož pronikal celý svět utrpení a muk, ušlechtilé čelo, které záhy mělo krvácet pod ostny trní, bledé líce, které brzy měly zrudnout nenávistnými políčky. Ze rtů jeho nevycházelo stesku, ale díry jeho roztrhaného pláště a cáry sandálů dost nahlas zvěstovaly bídu jeho, která kdysi vynutila mu hluboký, trpký vzdech: „A aj, ptáci mají hnízda svá a lišky doupata svá, a syn člověka nemá, kde by hlavy své položil.“

Promrzlý pták pocítil teplo hnízda, štvaná liška zdřímla v ochranné skrýši doupěte, ale Ježíš, hlasatel pravdy, neměl nikdy pokoje na tomto světě. Co znamenají tedy slova jeho, že není pravdy ani na nebi ani na zemi? Marně jsem hloubal. Nenalezl jsem rozřešení hádanky.

Ale pak sám jsem přišel do světa, daleko ven z klidného hnízdečka a útulné skrýše, již smutná duše má ještě víc stemňovala, ven do světa, abych duši svou obrousil o balvany a diamanty. A čím déle jsem žil, tím víc sesouval se závoj s temných slov muže z Nazaretu. A konečně jednoho večera, když jsem vlil do tavící pece skutečnosti miliony lživých ilusí, a shledal jsem, že stojím samoten s mukami, jež mně uštědřeny byly spolu s pravdou, pochopil jsem slova Ježíšova. On ř e k l je tehdy, on, který znal všechna tajemství života a nesmírnými mukami až po smrt na kříži pravdu si byl vykoupil. Pochopil jsem teď, co chtěl říci těmi slovy, které zůstaly temny, poněvadž nepověděl, kde j e pravda, nýbrž jenom, kde jí n e n í. Před oním vypočítavým Římanem, který znal jenom rozkoše smyslnosti, před těmi židovskými zákonníky, kteří se skláněli jenom před literou zákona, před tím nízkým, lomozícím zástupem lidu, který pouze žíznil po krvi, nepotřeboval vyslovit, co si myslel, neboť by toho byli bývali nepojali.

Ale on, který byl štván jako divá zvěř, ač vždy hlásal pravdu, až musel umřít, přibit železnými hřeby na tvrdý kmen kříže, on věděl, kde je pravda. Na bledých rtech jeho chvěla se odpověď: „Není jí ani v nebi, ani na zemi, nýbrž . . . v pekle.“

Zdaž kdy lidé poskytli co jiného než peklo těm, kteří hlásali pravdu? Pomluvu závistníků mysliteli, šalebné léčky vypočítavosti vynálezci, potupnou smrt vlastenci, plameny hranice následovatelům Ježíšovým? Jmenuj mně jediného, opravdu velikého ducha, který by nebyl býval uštván až k smrti pravdou, jejíž hlásání mu zjednalo všechny kletby tmářství? Těšil-lis se kdy hluboce z něčeho — nebyla-liž to lež? Truchlil-lis kdy hluboce nad čím — nebyla-liž to pravda? Zmučená duše, nač naříkáš, vědouc přec, že nářků tvých nebude pochopeno! Proč nemlčíš, vědouc, že lidé pokládají za hanobení, co je velebením boha?

⁂ ⁂

*V Praze otevřena „u Štajgrů“ výstava Jednoty výtvarných umělců; vyniká z ní řada obrazů F. Jenewena.

*„Manes“ zahájí 23. března 1901 svou výstavu v Brně, která uspořádána na žádost brněnského klubu přátel umění. Úpravu výstavy vzal si na starost malíř A. Kalvoda.

*Polská knihovna redakcí Jar. Rozvody začne vycházeti u E. Beauforta v Praze.

*Profesor Jan Gebauer přikročuje k vydávání velikého díla svého „Staročeský slovník“; vyjde nákladem „Unie“ v Praze ve svazcích po 4 K.

* Právě vyšel druhý díl výboru prací Jože Uprky s řadou krásných barevných reprodukcí. Svítí to vše barvami, životem a mladou silou. V. Mrštík napsal sem článek „Krásná země“, průvodní text k obrazům je od profesora Klvaně. Vydáno „Unií“, v komisi u B. K o č í h o v Praze.

⁂ ⁂

*Výstava vztahující se k thematu „umění v životě dítěte“ uspořádána byla secessí berlínskou, ne mnichovskou, jak jsme minule omylem uvedli. K výstavě vydán obšírný katalog, kdež mimo obvyklý výčet předmětů vystavených je několik statí úvodních.

*Vyjde první díl velikého životopisu skladatele P. I. Čajkovského; píše jej skladatelův bratr.

*Ruská censura zle dolehla na polské beletristy, vydávající knihy své v obvodu censurního úřadu varšavského. Budoucně smějí být censuře předkládány jen dokončené práce; také v tisku musejí vyjíti spisy beletristické jen ukončeny.

*Chicagští Poláci zbudovali si samostatné divadlo polské. Jak se mají k této otázce samostatného divadla národního naši krajané? Bylo by nám milo, kdyby nás některý z našich čtenářů chicagských o věci zpravil.

*Služných státních pro spisovatele v Norsku rok od roku přibývá, poněvadž prorazil si cestu správný názor, že v první řadě třeba podporovati mladé slibné talenty a ne čekat teprv, až se domohou uznaného jména a sešedivějí. Zpravidla činí takové státní služné 1200—1500 norských korun, u velkých spisovatelů ovšem více. V posledním státním rozpočtu norském je nová položka, zatím 2000 korun, z nichž má být vyslán některý mladý, nadaný žurnalista za dalším odborným vzděláním do ciziny, aby studoval a pracoval u některého světového velkého denníku.

⁂ ⁂

* Interesantní kniha je monografie o L. N. Tolstém od E. Zabela. Vyšla ve sbírce Dichter u. Darsteller u Seemanna v Lipsku; text sám nestojí za mnoho, ale cenné jsou v něm podobizny Tolstého a jeho rodiny; jmenovitě nově působí portrety Lva Nikolajeviče z mladých let, ku př. Tolstoj jako oficír je zvláštní pohled. Povšimnutí hodný je vývoj myslitelského výrazu ve tváři neobyčejného muže, jak se úsilně prorývá, tuhne a naplňuje září vysokosti. Co pozorovateli, je-li náhodou také literátem, silně imponuje, je rukopis Tolstého a jeho korektury v tisku. Samý škrt a samá oprava, nad nimiž sazeči nepochybně zoufají, ale co to znamená literárně! Jaká svědomitost, jaká houževnatost v práci, jaká síla autokritiky, nespokojenost a neustálá snaha, vyslovit myšlenku jasně a definitivně. Taková reprodukce korektury Tolstého učí literáta víc než konečné dílo samo.

DĚTSKÝ KOUTEK.

ČEHO SE HLOUPÝ HONZA NEJVÍC BÁL.

Okresní sudí, jsa těmi dlouhými soudy celý zmořený, udělal si za pěkného jitra výlet, sám a sám. Jel několik stanic drahou do hor, a pak se pustil pěšky údolíčkem po potůčku vzhůru. Připadal si jako ptáče z klece, které zas volně poletuje, a zapomenul zas na všecko. Tu pak vidí před sebou nad potůčkem ležet v trávě silného hocha. Vyhříval se na sluníčku. Právě nad ním vyčníval ze stráně kus skály; na ten si sudí sedl.

„Dobrý den, synku. Co pak zde děláš?“ — ‚Také vám dej Pán Bůh dobrý den. Pasu kozy. Co pak je nevidíte tamhle za vodou u břízí?‘ — „Vidím. A jak pak se jmenuješ?“ — ‚Já se jmenuji Honza z pazderny.‘ — „A komu pak ty kozy paseš?“ — ‚Sobě je pasu. Já jsem je zdědil po své mamě.‘ — „A jinak nic neděláš?“ — ‚Co bych ještě dělal?‘ — „To nezbohatneš.“ — ‚Však toho já se nejvíc bojím.‘ — „Ty že se bojíš, abys nezbohatl? Proč bys se toho nejvíc bál?“ — ‚To bych se teprv natrápil, kdybych opravdu zbohatl. Už jsem toho zkusil dost.‘ — „Co pak jsi zkusil?“ — ‚Co pak jste neslyšeli o tom mém dědictví? Umřely na Krůni má stará tetka, a poručily (odkázaly) mi sedmdesát pět k r e j c a r u. Žádný to však nechtěl věřit. Každý tvrdil, že jsem zdědil sedmdesát pět z l a t ý c h.‘ — „Ale to tě přec netrápilo?“ — ‚Jak by netrápilo! Teď nastalo mé trápení. Já zůstávám z této strany tamhle v pazderni. Naproti za vodou v chaloupce zůstávají Neřádovi. Mají dvě roby (děvčata), Verunu a Kaču. A teď oni mi nedali pokoje. Když mám dvě kozy a 75 zl., abych si tu jednu robu vzal. A všady na mne čekali, a pořád na mne křičeli staří i mladí, že si jednu musím vzít.‘ — „A proč sis jednu nevzal? Měl bys se mnohem lépe.“ — ‚Krásně bych se měl lépe! Kozy by mně vzali, a peníze také, a pořád by mě posílali do lesa na dříví.‘ — „Co pak ty nechodíš do lesa na dříví?“ — ‚Chodím, ale jenom pro sebe. Co bych já chodil starým Neřádovým a robám na dříví!‘ — „A jak pak jsi se těch Neřádových zbavil?“ — ‚Když mi nic jiného nezbývalo, tak jsem jim ukázal, že mám jen sedmdesát pět krejcarů. Pak oni mne už nechtěli. Ale trápení ještě nepřestalo.‘ — „Jaké trápení?“ — ‚Inu, to víte, když má člověk v kapse peníze, kterých nepotřebuje, tu se o něj pořád něco pokouší.‘ — „A co pak se o tebe pokoušelo?“ — ‚Pořád se mi chtělo jít do hospody. Když tam jdou druzí, abych tam také zašel.‘ — „A byl-lis také v hospodě?“ — ‚Asi třikrát jsem šel okolo, a díval jsem se tam oknem, ale ta vzpomínka pořád na mne chodila.‘ — „Jaká vzpomínka?“ — ‚Mama, než umřely, mi jednou povídaly: Janíčku můj, než bys byl takovým opilcem jako druzí, hoď peníze raděj do rybníka.‘ — „A jaks to udělal?“ — ‚Abych se toho trápení zbavil, — od nás se jde po hrází do hospody. — Když jsem se od hospody vracel, já jsem hodil peníze do rybníka.‘ — „A což pak tě tvé peníze netáhnou do hospody?“ — ‚Ba že netáhnou. Vždyť je potřebují.‘ — „A čím pak se živíš?“ — ‚Mlékem a chlebem!‘ — „Ano, ale kde vezmeš peníze na chléb?“ — ‚Když už nemám, začnu dělat pometla. A vždyť mívám kůzlata, třeba čtyry.‘ — Tu začal sudí otvírat svou tašku. — „Jestli bys se mnou něco pojedl?“ — ‚A co bych nepojedl?‘ — Sudí mu dal čtvrtku kuřete. — „Jedl-lis už kdy smažené kuře?“ — ‚To jsem ještě nejedl.‘ — „Vidíš, jak se mám dobře, že mám ženu.“ — ‚Však by vám to Veruna nedala, ani Kača.‘

Ještě dostal Honza dva koláče, a když je jedl, dobře si sudího prohlížel. — ‚A kdo pak vy jste?‘ — „Já jsem z města sudí.“ — ‚Sudí? Ale snad mne nedáte zavřít?‘ — „Pokud nebudeš chtít zbohatnout a nebudeš chodit do hospody, snad ne. Měj se tu dobře.“ — ‚Také se mějte dobře, a Pán Bůh vám zaplať a naděl.‘

Tu pak se dal Honza do hlasitého štkání. Sudí se obrátil. — „Co pak pláčeš?“ — ‚Vy jste lepší než ti druzí.‘ — „Jen buď také hodný, a těm Neřádovým přece někdy dones dříví.“ — ‚No, no. Však donesu.‘

Sudí se bral dále po potůčku. Připadal si jako ptáče z klece, které zas volně poletuje, ale na Honzu zapomenout nemohl, a bylo mu měkko po celý den.

(Z knížky „B r o u č k o v a   p o z u s t a l o s t“ I. Pro děti většinou se nehodí.)

*

KAREL HAVLÍČEK BOROVSKÝ řekl:

„Napřed buď každý našinec sám přičinlivý, pracovitý, čestný, vzdělaný člověk, a pak teprve vlastenec!“

Naučte se tomu nazpaměť a často si na tento výrok Havlíčkův vzpomeňte!

*

HÁDANKA.

Dejte hádat svým kamarádům tuhle hádanku: „V lese to vyroste, kolář to udělá, k rejči to přidělá — co je to?“ Nikdo nebude moci uhodnout, že je to *topůrko,* protože každý bude poslouchat místo „k rejči“ — „krejčí“, a hrozně se bude divit, jak je možno, aby krejčí přišil to, co udělá kolář.

*

STŘÁDEJTE SI

a kupte si knihy anglického spisovatele *Samuela Smilesa* (čte se Smajlsa). Jmenují se „Svépomoc“, „Charakter“, „Povinnost“, „Spořivost“ a vyšly všechny v českém překladě. Jsou to knihy pro vás neocenitelné a budou vás věrně doprovázet, i když vyrostete.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 31. března 1901. Číslo 27.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 56 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

BERNT LIE.

POHŘEB.

(Finský obrázek.)

V Kautokaino, vesničce na hranicích norské marky čuchonské a Ruska, seděl jednou v sobotu farář u psacího stolu, skloněn nad svou prací. Zrovna si byl dopsal norsky svoje nedělní kázání, teď však měl je překládat do laponštiny, toho podivně složitého nářečí mongolského, které bylo mateřštinou jeho farní obce. Na papírech a rozevřené knize zápolilo světlo lampy s ostrou, bíle zlatou září měsíčnou, která oknem se drala z onoho dubnového večera, tichého a bez sněhové chumelenice.

Najednou byl z hlubokého ticha farář vyplašen opatrně úzkostlivým zabušením na dvéře.

„Dále!“

Trvalo hodnou chvíli, než se dveře rozevřely. Ruka, která venku hmatala po klice, nebyla asi navyklá otvírat dveře u bytů civilisovaných lidí.

Konečně vsunul se do světnice jakýsi chumáč, celý do kožešin jak zašitý. Byl to Laponec, v ruce měl smeknutou velikou chlupatici. Co bylo jedině vidět ze změti rozježených vlasů a vousů, byla dvě černá, jiskřivá očka.

„Dobrý večer, pastore!“

„Dobrý večer, můj milý Enoku! Co, že dnes přicházíš sem z tak daleka?“

„No, už jsem tu — tatík mi umřel, jářku.“

„Skutečně, milý Enoku? Tak tvůj otec už se dočkal odpočinutí? Ba ovšem, byl už hodně starý. Kdy pak ti zemřel otec?“

„No, na podzim to bylo!“

„Na podzim? A teď už máme duben!“

„No, teď už nastala doba, aby moh' tatík pod zem!“

„Ale proč pak jsi nepřišel dřív, milý Enoku, abys dal otce pochovat?“

„No, pane pastore, když to byla taková zatracená bídná zima, ani jeden den nebylo pokoje od vlků, no a na sněžnicích jsme se vůbec nikam nemohli dostat!“

„Dobrá, dobrá, ale musíš tedy přijít ráno! Potom už dáme všechno do pořádku. Dnes večer už je pozdě!“

„Ach, dyť já přišel jsem s tatíkem dobrých devět mil, a mám tak hrozně málo času! Tuze rád bych zas byl zejtra ráno doma! Kdyby byl pan pastor tak dobrotivý . . .“

Kněz znal své lidi a jejich poměry, a Laponec tak úsilně prosil a vykládal, kterak by mu bylo za těžko čekat do zítřka.

„Nuže, tedy musíme to spravit ještě dnes večer, můj milý Enoku. Ale hrobníka už nesmíš dnes obtěžovat! Popros ho, ať ti ukáže kus místa na hřbitově a vykopej si hrob sám . . .“

Po těch slovech Enok velice děkuje, opět se vybral ze světnice.

Za hodinku na to objevil se opět v světnici farářově.

„Už jsem vykopal, pastore!“

„Už?“

Pastor oblékl se do taláru a límečku, vzal modlitební knihu a vyšel za Enokem. Venku na rozsáhlé sněhové pustině strměl na kopci kostel s tmavou věží. Kolkolem hřbitova trčely kříže ze sněžných pahrbečků. Uchvátila faráře vznešená zbožnost tiché noci měsíčné, když stoupal nahoru. Vysoká pláň rozkládala se tu jako ohromné, sněžně ustlané lože, připravené pojmout v sebe pomíjejícnost lidskou. A nad tím klenula se rozhvězděná kopule nebes, v nichž ti lidé mají vzkřísit se k opětnému životu. Enok capal po boku farářově, s pytlem na zádech. Sníh vrzal jim pod nohama.

„Kde máš otce?“

„Tuhle v pytli.“

„V pytli? Hm!“

Nahoře na hřbitově Enok stanul před malou jamkou, vykopanou v hlíně pod sněhem.

„Tady myslíš? Ale, přítelíčku, v téhle jamce přec není místa pro tělesné ostatky svého otce?“

Enok shodil pytel se zad, chopil se ho za cípy, obrátil a vysypal jeho obsah do jamky.

„Tuze toho z tatíka nezbylo, pastore! Užíval jsem ho celou zimu za vnadidlo na lišky.“

T. G. MASARYK.

IDEÁLY HUMANITNÍ.

III. INDIVIDUALISM (2).

Anarchism má však také jiné prvky nežli Stirnerovské. Především positivism. To uvidíme na Nietzscheovi. Velice často se vytýká liberalismu, že je otcem anarchismu. Do jisté míry lze to pověděť, pokud (hospodářský) liberalism byl proti státu, to jest chtěl, aby stát jen negativně vsahoval, aby byl ponocným pro bohaté lidi. Stirner tuto myšlenku liberalismu hospodářského přijímá, jen že jde dále a říká: nejen v hospodářském oboru stát nemá co dělati, on vůbec nemá žádné oprávněnosti. Avšak také po stránce filosofické liberalism může se pokládat za jeden z prvku anarchismu.

V pozdějších dobách, a zejména v době nejnovější — a o tom Stirner sám neměl ani potuchy — z anarchismu filosofického stává se anarchism činu, terrorism, atentáty osobní. Tento anarchism, hledíme-li k masse anarchistů nevzdělaných, má příčiny své, kterých netřeba hledat lucernou. Ve spisech o anarchismu od Zenkera, spisovatele konservativního, nalézáme správné vyčtení příčin massového anarchismu: že totiž nespravedlnost veřejných institucí vede většinu anarchistů k odboji beze vší filosofie. Jistě tam, kde je větší volnost, anarchismu terroristického není. V Anglii domorodého anarchismu není, jen cizí anarchisté se tam scházejí: v Anglii je svoboda politická. Za to ve Francii, kde nebylo a posud není pravé svobody politické, nebo dokonce v Rusku, je anarchistů mnoho. Stejně v Rakousku je anarchismu dosti, třeba že není vždycky patrný, protože zjevuje se třeba pod jménem nějakého socialismu.

Tedy vedle anarchismu filosofického, theoretického, jak se říká, je anarchism politický a hospodářský, praktický, anarchism činu. Není ovšem vždy a všude snadno činit rozdíl mezi anarchismem jen theoretickým a mezi anarchismem, kde už začíná čin. Proto, že věc je důležita, bude dobře na některé druhy anarchismu ukázat ještě jednou.

Především vezmeme si ještě jednou Stirnera samého: co je to vlastně, jaký je to anarchism?

Stoupenci jeho velebí Stirnera velice. Citovaný Mackay myslí dokonce, že kniha Stirnerova zatlačí bibli, že bude evangeliem budoucnosti. Člověk kritický nemůže přijmout takového nadsazování. To, co u Stirnera se nalézá, je již u starších filosofů. Ba naleznete to u nich pověděno mnohem silněji. Stirnerův anarchism není anarchism energie, třeba se jeho vývody na prvé poslechnutí tak poslouchají. Když se na to dobře podíváte, vyklube se vám z toho anarchismu, skoro bych řekl, šosáček. Takových šosáku anarchistických je na světě dnes mnoho. To jsou lidé, kteří velkými slovy potírají kde co, ale ve skutečnosti nemají potuchy o tom, co říkají. K těmto lidem náleží Stirner. Je dle mého úsudku typickým representantem indifferentismu, lhostejnosti. Vezměte si Byrona a čtěte jeho „Kaina" nebo „Manfreda": Byron je také kus anarchisty, ale jaká je v něm síla a energie, jaký odpor a boj proti tomu, co pokládá za nespravné! U Stirnera o boji není ani potuchy. Stirner nejlépe ukázal svým životem, jak je jeho soustava jen myšlénková: Spis byl napsán v roce 1845. Připravovala se již revoluce, vypukl rok 1848 a Stirner se revoluce neúčastnil. Karakteristická je vzpomínka u básníka Alfréda Meissnera. (Praha byla tenkrát vůbec s Berlínem a Německem hodně spojena.) Alfréd Meissner přišel do Berlína a přinesl v rukopise svoje epos „Žižka". Dal je číst také uznávané autoritě, Stirnerovi. Stirner mu řekl, že z Žižky neměl udělati reka, nýbrž figuru směšnou — problémy náboženské jsou prý již dávno překonány.

Z těchto slov je vidět, že je mu všecko lhostejné, chce mít prostě pokoj a nic více. Potírá všecko, co je nepříjemné, ale potírá to právě jen z té potřeby šosáckého klidu. Proto zapadl se svou theorií, se svou knihou, ze které, abych tak řekl národním naším rčením: se nestřílelo. Teprve teď vlivem Nietzscheovým vzpomněli si na Stirnera a udělali z něho velikána. Nepopírám: Stirner je zajímavý jakožto representant německé filosofie a to tím, že přivedl německý filosofický idealism-subjektivism ad absurdum. Proto jsem kladl důraz na to, že jeho anarchism je německá filosofie, německá soustava myšlenková — anarchism theoretický.

Také následníci Stirnerovi jsou většinou anarchisté theoretičtí: o Nietzscheovi promluvím budoucně. Sem náleží již jmenovaný Mackay, z mladších spisovatelů mnichovský spisovatel Panizza, horující pro to, že Hus a anarchista Caserio jsou rovnocenni. Uvádím na př. mladšího spisovatele Hirschberga, který velikými slovy domáhá se „práva hřešit". Ve společnosti jsou to docela nepatrní lidé, kteří hrubými slovy povídají, co každý člověk ví dávno. Neboť to „právo hřešit" neznamená nic jiného, než že každý člověk je křehký, že se mýlí, že hřeší — „právo hřešit" zní ovšem silácky, ale silné to není.

Vedle anarchismu theoretického mluví se často o anarchismu é t h i c k é m, mravním a za typ takového anarchisty mravního lze považovat T o l s t é h o. Ani Tolstoj nechce mít církev, ani stát a vůbec žádnou autoritu. Ale při tom je anarchista é t h i c k ý, chce totiž mravnost a náboženství.

Totéž platí o I b s e n o v i. Aby nebylo mýlky, nebudeme nazývat Ibsena anarchistou, nýbrž krajním individualistou.

Mluví se také o a r i s t o k r a t i s m u. Je to literárně-umělecký směr moderní, který je nejvíce zastoupen ve Francii. Je to směr poněkud dekadentský, pařížský.

Dále chtěl bych upozornit na anarchism ruský. V politice a literatuře ruské za posledního půl sto-

letí je otázka anarchismu otázkou z nejpalčivějších. Zakladatelem ruského anarchismu může být považován B a k u n i n: přejal mnoho z Proudhona. U nás byl v roce 1848 vůdcem našeho tak zvaného povstaní, a Havlíček už tenkráte nepřijímal jeho filosofie, vytýkaje mu, že je jesuitou. Bakunin totiž, jako druhý anarchista ruský, Něčajev, hlásal, že revoluce posvěcuje všecko bez rozdílu. V tom právě Havlíček viděl pravidlo jesuitské a docela právem. Po Bakuninovi a Něčajevovi na Rusku anarchism terroristický se velmi rozmohl. Proto literatura mnoho se zabývala problémem anarchismu. Tam anarchism se jmenuje podle Turgeněva nihilismem. Je to jméno označující dosti správně anarchism ruský, pochází ze známého Turgeněvova románu „Otcové a děti". Turgeněv, jeden z prvních v polovici let padesátých a později ještě v románě „Novina" analysuje ruský anarchism neboli nihilism. Ale nejen Turgeněv, nýbrž všichni velicí spisovatelé ruští tímto problémem se zabývali. Na příklad Pisemskij v několika románech, Saltykov, Lěskov, Gončarov, Dostojevskij a Tolstoj. O Dostojevském se může říci, že všecky jeho romány posibiřské jsou rozborem nihilismu. Dostojevskij zejmena (připouštím, že ve mnohém je nespravedlivý) ukazuje, jak to absolutní já přechází ku prohlášení sebe za boha. A co potom ten bůh dělá? Tvořit nemůže, protože takový bůh materialistický, tělesný, je bytost nadmíru křehká, slabá a nešikovná, tedy nezbývá než ničit — revoluce a terror. Násilí — toť posledním prostředkem tohoto nihilistického boha. „Všecko je dovoleno" — hlásali Dostojevského anarchisté.

V české literatuře a v českém životě veřejném anarchism také hrá úlohu, ale za našich zvláštních kulturních a uměleckých poměrů jinakou než v Německu nebo v Rusku. U nás anarchism, kde se zjevuje, má větší příbuznost s německým anarchismem.

Z prvních anarchistů byl S a b i n a; již v roce 1848 vystupoval jako anarchista; později pak hlásí se k nihilismu v uvedeném už románě „Morana".

Vedle anarchismu politického a sociálního jeví se v naší literatuře v nové době směr individualistický, jakýsi aristokratism. A zase je to jednak vliv německý, přímo stirnerovský. Ale hlavně Nietzsche to byl, který u nás měl vliv na mladší generaci. Vedle Nietzsche pak několik Francouzů se svým aristokratismem Renanovským. Koncem let osmdesátých za nihilism národní byl prohlášen článek mladého spisovatele Schauera. Tento nihilism čistě národnostní pořád ještě straší a jsou spisovatelé, jako pan Šimáček, kteří podnes cítí potřebu obhajovati vlast a národ a, [illegible] se, [illegible] čistě národnostně, bez hlubšího podkladu myšlenkového.

Anarchism u nás, ať se jmenuje jakkoli, je nečeský. České myšlení, pokud dovedu českého člověka chápat, vždy bude spíše sociálním.

Není zde věc analysovat podrobněji. Stačí upozornění, jak pod jménem ať už individualismu, subjektivismu, anarchismu nebo nihilismu mnoho soustav myšlenkových se nám podává. Každý individualismus krajní pokládám za pochybený. Prostě proto, že žádný člověk, žádné „j á" není a nemůže být samo. Stirnerova myšlénka je falešná svou krajností. Člověk není bohem. Jaký bůh, když každý přece se narodí v rodině, když je odchován společností?! Kdo toho může nevidět? Jen theoretisující krátkozrakost při vší zdánlivé hlubokosti může chtít jedince isolovat tak, jak se o to pokoušel Stirner. Být jen individuem bez svazku nějakého k individuím druhým prostě nelze. Není žádného já samého o sobě. Krajní individualismus padá mravně i theoreticky tím, že staví „já" na roveň bohu.

Tím není řečeno, že úsilí mnohých moderních individualistů o vypěstění silné i n d i v i d u a l i t y je neoprávněno. To je docela něco jiného, než hlásání krajního i n d i v i d u a l i s m u. Individualism mírný, individualism opravdu filosofický a ethický chce, aby v e s p o l e č n o s t i s p o l e č n ý m ú s i l í m, na základě lásky, se vypracovaly určité t y p y, k a r a k t e r y, o s o b n o s t i.

VÝSTAVA U ŠTAJGRŮ.

Myslím, že letošní, před týdnem zahájená výstava Jednoty výtvarných umělců v novoměstských sálech bude mít pouze jeden nepochybný výsledek, poznání, že těžiště soudobého umění českého leží mimo tuto jednotu.

Není třeba křičet to do světa jako nenadálý úžasný objev; lidem vidoucím bylo už dávno jasno, že vedení v našem výtvarnictví převzal určitě „Manes"; nynější výstava je pouze potvrzujícím důkazem toho i pro slepé.

Jednota, pořádajíc svou výstavu letošní, jako by ani z daleka byla neměla tušení, že na poslední výstavě „Manesově" byl učiněn vážný pokus zdvihnouti niveau našich výstav, jednak přísnějším výborem zaslaných prací, jednak uměleckou úpravou. V nynější výstavé vidět tu bezdůvodnou velkopanskost jednoty, která zamýšlela standard „Manesem" dostižený prostě ignorovat, ale způsobila svou nesnaživostí, neuměleckým setrváváním na úrovni umění, polouměni a neumění ustrnutí i v myslích, které jí dost byly nakloněny.

Jaké to asi bylo sbubnovávání výstavy, jen aby vůbec nějaká výstava byla, třeba bez jekéhokoli důvodu vnitřního! Kdo co poslal, to s jásotem přijato; diletantům (ředitel Stibral, sl. Dvořákova a j.) s nadšením otvírány dveře; od umělce, o němž po leta se neví, žije-li či už umřel, vyžádány dva křídové kartony mužských figur, na nichž jako ďábelská ironie se šklebí datum r. 1887 (!) — má to být posmrtní výstava Fr. Ženíška? — od p. Jansy přijato bez rozpaků hned několik obrazů, snad proto, že se na jednom obléká p. Jansa do ruské haleny Šiškinovy, na druhých do kabátu Radimského, na třetím do kazajky Hudečkovy či Slavíčkovy; vyvěšeny

tu vylízané, patrně pod mikroskopem a pro pozorovatele s mikroskopem malované obrazy Slabého, na nichž pozorovat je pouze dvě snahy: porazit na hlavu fotografický aparát a odlákat kupující mecenáše - „znalce umění" panu Karlu Liebscherovi; proti Slabému, patrně na přirovnávání k jeho skvělým kvalitám, zařaděn jeho stopovatel a zbožňovatel p. Trsek; mezi to připleteno několik prázdných a bezvýznamných architektů — a jádro výstavy bylo zabezpečeno.

Abych neplýtval žlučí (o umění má prý mluvit láska, radíval Ruskin!), povím stručně, co je na této výstavě dobré anebo svým způsobem hodné povšimnutí. Od zemřelého A. Seiferta, původce tolika odporně cukrovaných hlaviček stejné skoro šablony, visí tu jeho dávno prchlá, slibná, krásná minulost. Slibná minulost, nikdy pak už nesplněná. Je tu kout jakéhosi ambitu se starými opadávajícími freskami, pak portál zámecký — to jsou dvě skvělá, překvapující čísla! Kam by byl asi dospěl touto cestou, na níž ovšem nebylo zakázek, kdyby ho nebyla nouze odvedla k velkoobchodu s dívčími hlavičkami! —

Velmi zajímavý, moderně koncipovaný, dekorativně skvělý a vskutku prodchnutý jakousi nezvyklou slavnostností je oltář Kastnerův; polychromie soch na mne působí dost nepříznivě, ale možno, že čas v těch tvrdých barvách svým vlivem docílí měkčího souladu, čímž vážnost díla se jenom zdvihne.

U drobných sošek a sousoší Wurzelových, vyvedených s nemilosrdnou podrobností opozděného naturalismu (vizte ku př. jen vespod na podešvi těžké boty sedícího kamenníka ty příštipky a cvoky! na kabátech kde jakou záplatu a záhyb!) skličuje, vzpomene-li si člověk, kterak tento umělec kdysi začínal. Jeho „Rouhač" — a tyto figurky, jaký to truchlivý... vývoj. Jeho studie ke Kristu je zlým dokladem jeho úpadku.

Mistr Aleš přidružil se sem také s nějakou drobotinou, ale nevyniká, a ani ke své ustálené pověsti nepřidává nic nového.

Z celé výstavyční pouze jeden vysoko: Felix Jenewein. Oddělení jemu vyhrazené ukazuje, že dozrál čas na samostatnou výstavu tohoto mistra, bez něhož by výstava jednoty vůbec byla ničím. Možno, že páni chtěli právě tuto zbytečnost a vnitřní neodůvodněnost svého podniku demonstrovat v záři umění Jeneweinova. Věru, pak se jim zdařilo dokonale.

O F. Jeneweinových výtvorech příště.

L. B.

L. N. TOLSTOJ.

ZE SOUKROMÉHO DOPISU.

Před několika dny bylo u mne návštěvou děvčátko, které se mne ptalo — je to otázka tak známá a vnitermě falešná — co má činit, aby byla užitečná. Dav se s ní do řeči, ujasnil jsem sám sobě toto:

Velké neštěstí, pod nímž mnoho milionů lidí strádá, není tolik v tom, že lidé vedou zlý život, jako spíše v tom, že nežijou podle svědomí, podle svého svědomí. Lidé na místě svého svědomí berou si za pravidlo nějaké jiné svědomí, stojící výše nežli svědomí jejich, nejčastěji svědomí Kristovo. A protože patrně v sobě nenalezají sil, aby žili podle toho cizího, vyššího svědomí, nežijou ani podle toho, ani podle svého, tedy žijou vůbec docela beze svědomí.

A ona, chudinka, vůbec neví, má-li své svědomí.

To je velké zlo. Neboť pro lidi je nejdůležitější, aby si jasně uvědomili své vlastní svědomí a nevyhledávali si, jak činí tolik lidí, svědomí cizího, zcela cizího, pro ně nedostižného, a potom žili úplně beze svědomí, ničeho nedělajíc než lhouce, lhouce, lhouce, jen aby se na venek zdálo, že žijou podle svědomí, třeba cizího.

Proto věru dávám přednost veselému kumpánu, světáku, který příliš nemudruje a zahání všechny reflexe, před hloubalem, který žije podle cizího svědomí, to znamená: úplně bez svědomí. Onen může se přece propracovat ke svému vlastnímu svědomí, druhý však nikdy — aspoň dotud ne, dokud se nevrátí ke stavu onoho.

NAŠE GALERIE.

Felix Jenewein: Mor. (V. VI.) Ještě zněly z chraptivých hrdel nestoudně rouhavé písničky opilé, hýřící massy, když smrt s ledovým, vražedným posměchem začala bít do rozbujnělého davu novou silou. Hrůza horší předešlých padla na srdce lidská, neboť teď byl děs umírání zvyšován směšnými larvami a kroji šaškovskými, v nichž shrnul se před tím lid na orgii. Prchají v těch rouchách mumrejných, rozutíkávají se do ulic, ale rychlonozí honci smrti je dostihují, bijou a porážejí napořád. Na ulicích leží, hnijou, od krkavců orvaní, bez očí, v pestrých cárech karnevalových, ptáci už se přejedli masa lidského, odlétají těžce — nadešla chvíle pokory. Kajícníci na obnaženém těle nesou těžká zařezávající se břevna kříže pokání, poslední útočiště hledá zmučená duše lidská v nejvyšším slitovníku ... A mor minul; vysoko zdvihají se hromadné hroby, ale už neroste nových. Navršené mohyly už se uzavřely zcela, světla planou na nich, lid už opět myslí s láskou na své nebožtíky, vyzdobuje hroby jejich; na nebi pestří se duha, starý symbol smíru božího s lidmi. — Mezi čtvrtým a pátým listem je silné umělecké napjetí kontrastu: tam orgie, tu pokání, tam zběsilá spilost těla, zde nejhlubší vzdychání zkrušné duše. Pátý karton sám v sobě má mocnou kontraposici: příšerného nebožtíka v masopustní maškaře a kajícníka klesajícího pod křížem na pouti k soše marianské. Šestým listem cyklus náhle spadá se své pathetické a krutě grandiosní výše. Je to vlastním úmyslem umělcovým: nic víc, než tichý smírný akkord závěrečný.

FELIX JENEWEIN.
MOR. (V. VI)

TH. CARLYLE.

TŘI BAJKY.

I.

Přihodilo se jedenkrát, že nějaký člověk, pravděpodobně trochu opilý, spustil na rohu tržiště strašlivý křik. „Svět je obrácen vzhůru nohama! Lidé a zvířata vesměs chodí po hlavách, nohy do výšky! Domy a celá zeměkoule (nepostarají-li se o to) spadne do nebe, zkrátka nebudou-li učiněny náležité prostředky, je všecinno všudy na nejlepší cestě k čertu!“ Protože lidé se mu jenom smáli, křičel tím hlasitěji a náruživěji, ba naposledy dal se do nadávek, jen se pěnil a je proklínal; na to kterýsi dobromyslný posluchač přistoupiv, chytil řečníka za stehna a mírně ho obrátiv, postavil jej na nohy. Tu ten člověk pochopil a nemálo nad tím skoprněl. „Ha, kýho čerta!“ vzkřikl, protíraje si oči, „tak tedy svět nevisel na svých nohách, nýbrž já stál na hlavě!“ Censore, karateli mravů, radikální reformátore, ať slaješ jakkoli! buď opatrný! zejmena začínáš-li křičet na hlas!

II.

„Pánové!“ pravil kouzelník jednoho krásného hvězdnatého večera, „tato nebesa nejsou nic, leč zrakový klam; čemu říkáte hvězdy, není nic, leč ohnivé atomy ve vzduchu. Počkejte chviličku, odstraním je, a ukážu vám, jak to vlastně je.“ Na to umělec vyňal dlouhou, mocně nesoucí stříkačku a nakloniv se nad vedlejší louži, nabral do ní bláta a špíny, a to mocně a silně vystříkl k zenitu. Moudřejší z té společnosti rozevřeli si deštníky, ale většina s vítězoslávou patříc vzhůru, volala: „Pryč s klamem! Ať žije věk vědy! Nemáme snad lojových svíček medle?“ Tu sprchlo shora bláto a špína, postříkalo a zamazalo ty hlupáčky, a dokonce i vyšlehlo mnohým oči, takže hvězd už do smrti nespatřili.

Osvícený utilitáři, postřehuješ-li, že ten tvůj patentní mlýn logiky, který mele s takovým třeskem, je jen pouhý mlýn?

III.

„Já, já udržuju tuto domácnost!“ pravila jednoho dne slepice sama k sobě: „můj pán nemůže snídat, nemá-li vejce, neboť žaludek mu netráví a umřel by jinak, a já to jsem, která snáším vejce! A tu ten šeredný pudl, který ničeho na světě nedělá, dostává třikrát tolik potravy, co já, a celý den se s ním lidé mazlí. U kohouta Minervina! buď mně dají dvojí porci ovsa, nebo bylo to poslední vejce, co ode mne snědli!“ Ale ať si kdákala a krákorala sebe víc, kuchyňská jí nechtěla přidat zrní, načež slepice druhého dne snesla vajíčko do hromady hnoje a celý den nedělala nic, jen kdákala a krákorala. Kuchyňská snášela to týden, a potom z ro[illegible]u jí zakroutila krk a nakoupila vajec jinde, mandel za tři šestáky.

Člověče, nač zuříš a kňučíš? Tu ten hlupec že je šťastnější, než ty a je přec jenom hlupec? Ach, zajisté! Tvoje mzda je příliš malá! Chceš udělat tedy stávku Prozřetelnosti a donutit ji k „alternativě?“ Věř, ona se obejde bez tebe: neníť člověka nevyhnutelně potřebného!

KRONIKA ČASOPISECKÁ.

KRONIKA ČASOPISECKÁ.

Moderní život, horečně neklidný a těkavý, jehož práce — postrádajíc nejčastěji vnitřní jednoty a ucelenosti, aby se mohla seskupit v jediné, opravdu životní dílo — tříští se ve sterých, pestrých úryvcích, dochází nejpřesnějšího výrazu v literatuře časopisecké. Literatura časopisecká, žurnalistická v pravém smyslu, převýšila již nesrovnatelně literaturu knižní. A zase: nepřevládá vážná práce revuální, která jen sbírá a upravuje látku pro konečné zpracování knihové, jež zůstane budoucnosti, nýbrž pestrá směs pouhých náčrtů, k nimž později nikdo už se nevrátí. A není to pouhá pleva, co starý ročník časopisu na vždy již vydá jen prachu a molu v nečetných knihovnách, jež vůbec časopisy uznávají za hodny aspoň vazby. A ani jepičí svůj život ty stati roztroušené po různých listech nevyžijí plně. Většina čtenářů omezena je na určité „své“ listy — co v těch není, ve světě není. Proto nebude nezáslužnou prací, kronikářsky upozorňovat, co kde zasluhuje pozornosti.

V březnovém svém čísle Moderní Revue ukončila překlad Oscara Wildea Ballady o žaláři v Readingu, jenž v mnohém dovede zvrátit představu, jakou si „dobří lidé“ činili o Wildeově fysiognomii — dle jeho odsouzení pro pohlavní perversi. Ballada je hlubokým a vážným protestem proti bestialitě lidské spravedlnosti, tím vážnějším a působivějším, že omezuje se jen na vyzdvižení duševních hrůz, jimiž spravedlnost ničí svoje oběti. Děs smrti protipřirozené, jež přivolána a vítána s veškerou soudní obřadností vstupuje do vězení Readingu, jak Wilde jej zachytil, vyvolá více odporu proti spravedlnosti, jež za obět smírnou požaduje krvavé, lidské oběti, než všechny suché mravní a rozumové důvody. Hrůza z vraždy připravované a promyšlené, obřadné, jakou je poprava, zastiňuje děs každého jiného zločinu, tak že ani Wildeova přímá apologie zločince nemůže působit odporně. V původní tvorbě sluší upozornit na páně Dykovy lehké, literárně polemické šansóny, jež Moderní Revue uveřejňuje v rubrice Satyricon. Pokusil se již na n[illegible] ste[illegible]ným rázem Švanda Dudák. Ale místo šlehu v osvědčené své nemotornosti (ze zasahování do dřívějších sporů literárních) zmohl se jen na několik těžkých ran — do vody.

Podrost oficiálné české literatury beletristické, pěstovaný ve školce čtyř, pěti uznaných nakladatelství za nejvyššího dozoru Akademie páně Hlávkovy, má se vůbec neutěšeně k světu. Jeden z předních jeho představitelů Lumír klesl již na výši německých časopisů, které vycházejí jen pro své autory-abonenty. Rozdíl je jenom v tom, že sice

Lumír sbírá s úctyhodnou pečlivostí všechen začátečnický nevkus (třeba od autorů, kteří po léta píší a bohužel i tisknou), ale obchodní význam podobných podniků na ochranu literární slabosti neprakticky nevkus. Jedné práce, opravdové a plné životnosti, Jos. Holečka Houzíra je mezi snůškami nevkusu a nepřirozenosti, jakými jsou Vyznavači slunce (F. S. Holečka), nebo Theerův Příchod ženy, skutečně škoda.

Konečně, lumírovská literatura uráží jenom vkus. Vážnější a bolestnější zjev však je poměr českých umělců, o opravdovosti jejichž snah nelze pochybovat, ke klerikalismu. Nový Život poslední své číslo vydal jakožto číslo Merhautovo-Kalvodovo. Moderní názor světový, který je založen na vědě a jejích poznatcích, je naprosto nesrovnatelný s katolicismem, který musí být dle celé své podstaty nepřítelem svobodného vědeckého bádání. Nepřemýšleli o tom ti čeští umělci, kteří se uchylují do katolických podniků? Neuvažovali o tom, že mezi katolicismem a moderním názorem světovým není smíření? Že každý, kdo jakkoli i nepřímo posiluje katolicism, třeba i pod maskou poněkud modernější, staví se proti věci pokroku, jejíž prvou podmínkou je svobodná věda? Musí si ty a podobné otázky zodpověděti tím spíše, poněvadž umělecké výtvory jsou vždy v bezprostředném a těsném svazu se světovým názorem umělcovým.

Význam toho dobře vystihuje F. V. Krejčí v právě dokončené stati O sociální literatuře (Akademie V., 3, 4, 6). „Každé vskutku veliké, ryzí a pravdivé umění musí odpovídati jisté soustavě kulturní a jejímu světovému názoru. Socialism směřuje k tomu, býti takovouto novou soustavou kulturní, takovýmto světovým názorem budoucnosti. Ale většina sociálního umění dosavadního tomu neodpovídá... Až dosud zachycovalo umění ze socialismu ponejvíce jen jeho stránku převratnou, nenávistnou anebo soucitovou a larmoyantní. Jde o to nyní však, čerpati z jeho stránek druhých: z jeho zdravých instinktů, z jeho touhy po bouřlivém, šťastném, jásavém vyžití života, z jeho snahy smířiti v jediném vítězném objetí ducha s hmotou, práci s požitkem, člověka se zemí a dáti mu zapomenout na fantómy nadzemských rájů. Dočkáme se takového umění?... Současně co politické strany socialistické v různých zemích vždy více upouštějí od starší taktiky revoluční a negační a počínají vystupovati jako kladný, budující živel nové společnosti, počíná i sociální umění znenáhla vstupovat z dřívějších svých tónů zoufalých, negativních nebo křesťanských v tóniny nadšené, hymnické, opojené silou, zdravím a harmonickými sny."

Z formálních změn v českém světě časopiseckém třeba se zmínit o tom, že Obzor literární a umělecký přejde z majetku nakladatelství BurSíka a Kohouta do majetku soukromého sdružení. Jak se praví, má tím být umožněno pouze dokončení nynějšího ročníku, načež prý Obzor zanikne. Že nenalezl Obzor literární dosti půdy, nepřekvapuje a nelze při tom ani naříkat na netečnost čtenářstva. Obzor od svého počátku bral se cestou kompromisní, neměl vnitřní jednoty a určitého rázu.

Za to České knihovnictví, jehož zánik oznámily všechny české listy, bude, jak se dovídáme, vycházet po prázdninách dále s rozšířeným programem jakožto list pro všechny zájmy lidové práce osvětné. Delší mezidobí od ukončeného prvého půlročníku do početí nového jeho běhu je vynuceno soudním sporem mezi redaktorem Knihovnictví drem Tobolkou a nakladatelem drem Bačkovským. Spor, jehož rozhodnutí nebude bez významu sociálního pro poměr mezi autory a nakladately, není ukončen rozhodnutím v prvé instanci (nepříznivým dru Tobolkovi), o němž přinesly zprávu denní listy (Čas č. 73.).

—Gg.—

BARRY PAIN.

LOUTKY.

Byly dvě hodiny z rána a už se rozednívalo. Před vesnicí stála o samotě prkenná bouda, před jejímž vchodem ospale se zmítal sem tam kus plachty, jak do něho vál svěží jitřní vítr. Zařízení boudy bylo prajednoduché: několik prken na podstavcích a nepatrné jeviště. Bylo to loutkové divadlo Brownovo, s nímž se tu rok co rok na několik neděl utábořil a které těšilo se zvláštnímu účastenství zejmena vesnické mládeže.

Brown si odpočíval v míru a pokoji na noclehu ve vsi, ostříhání boudy i s obsahem svěřeno bylo velikému, zuřivě vypadajícímu psu, který byl uvázán na řetěz. Kdyby kdo byl býval tak výstřední, aby zadychtil po přenosném, ale trochu schátralém harmoniu, a tak nepoctivý, aby je z Brownovy boudy chtěl ukrást, jistě by byl ten zuřivě vypadající pes býval zakročil.

Loutky, paňác a Karkulka, spaly, až je probudilo plavé světlo denní, které pronikalo do vnitř skulinou ve stropě. Paňác se dal do hovoru.

„Život je přec hrozně jednotvárný!" pravil.

„Mně se zdá být kratochvilný!" mínila Karkulka.

„Vše jiné spíš, jen ne kratochvilný," odpovídal paňác. „Největší díl svého času ležím bez hnutí buď tady na jevišti, nebo v některé z těch zprohybaných plechových škatulí. Potom večer, když světla planou a sedadla jsou plna lidí, vstanu, tancuju, házím svou hlavu do vzduchu, zas ji chytnu, vyvracuju si údy, až všichni lidé pukají smíchy nade mnou a mými kousky. Proč to všechno dělám? Jaký to má účel?"

„Nu, nejspíš proto, že ti to dělá potěšení," soudila Karkulka. „Jinak bys to asi nedělal. Mne ku příkladu baví večer co večer na novo, dát se postrašit od vlka, přestrojeného za babičku. Nevím, proč to, ale baví mne to pořád a pořád. Kdyby mne to nebavilo, jistě bych toho nechala, vždyť nejsem otrokyní!"

„Nuže," řekl paňác, „často už jsem o tom přemýšlel, začít něco jiného. Omrzela mne už ta věčná jednotvárnost. Proč ku příkladu vždycky nejprve tančím a pak teprv házím svou hlavu do vzduchu, proč bych to nesměl jedenkrát udělat zrovna naopak?"

Karkulka se dala do smíchu.

„Ale to by byla pošetilost, ba vůbec nepřirozenost!"

„Připouštím", odtušil paňác, „snad se to na první pohled zdá být nepřirozené. Ale co pak vůbec je přirozené? Proč pak jedna věc má býti „přirozená" a jiná nikoliv?"

„Ach, takovým věcem za mák nerozumím", odvětila Karkulka pohrdavě. „Nač si tím lámat hlavu? Jsme zde docela šťastni a máme všechno, čeho potřebujeme. Pomysli si jen", povídala, tišíc hlas až

jen šeptala. „jak by bylo hrozné, kdybychom nemohli pracovat dál jako pracujeme posud, kdybych jednoho večera nemohla se uleknout vlka jako jindy, nebo ty, kdybys nemohl už svou hlavu vyhazovat do vzduchu ! Toť by bylo — nuže, to by byla smrt !“

„Nevím“, pravil paňác zasmušile, „nedal-li bych smrti přednost před nynějším naším životem. Život je opravdu přespříliš jednotvárný. A to není mou jedinou žalobou na něj. Mnohdy v noci, když lehávám ve své plechové škatuli, zmocňuje se mne bázeň, děsná myšlenka, že my všichni jsme opravdu jen otroky, že je jakási moc, která nás nutí každého večera dělat tytéž pohyby, ať se nám chce či nechce.“

„Ale“, mínila Karkulka, „není to bohaprázdnost, pochybovat o naší svobodné vůli ? Vždyť to zní skoro směšné !“

„Nemohu za to“, řekl paňác, „buď jak buď, je však nelogické tvrdit, že máme svobodnou vůli, když toho nemůžeme dokázat. Přemýšlí-li se o tom, musí se stát každý vlastně fatalistou. Kdož ví, nedělám-li večer tytéž pohyby, poněvadž mne „něco“ k tomu nutí, zda-li ty ze stejné příčiny večer co večer neutíkáš plna strachu a úzkosti z vlka po jevišti ? Každý z našich pohybů, každý pohyb toho psa venku snad je závislý na vůli oné moci, onoho tajemného „něčeho“, jehož otroky bez vůle jenom jsme.“

Karkulka zívla.

„Ah co!“ zvolala nevrle, „pokládám tvé myšlenky za tuze přemrštěné !“ A potom usnula na novo.

Paňác však dlouho seděl bdě a zasmušile pohlížel před sebe.

Pes na řetěze vstal, zatřepal se a kňučel.

---

* B. Kočí vydá po Holárkově cyklu perokreseb „Reflexe z katechismu“ jiný cyklus umělcův, totiž „Sen“, jejž Holárek také vystavil v Rudolfině, ale později v Římě docela přepracoval. Cyklus tento má devět listů a originální obálku.

* Do foyeru Nár. divadla bude postaveno poprsí Jul. Zeyera.

* Originály Holárkových perokreseb „Reflexe z katechismu“ jsou na prodej. Nebudou-li zakoupeny pro obrazárnu rudolfinskou nebo do soukromé galerie, ztratí se nám jistě do Němec, odkudž už došlo několik nabídek. Pustíme tato vynikající umělecká díla do ciziny stejně lhostejně, jako propouštíme rok co rok ku př. Schwaigera?

XX XX

Zvláštní konkurs vypsala Gazeta Polska, denník ve Varšavě vycházející. Popsala dvanáct šlechetných skutků a dala čtenářům svým posoudit, který ze skutků těch je nejzáslužnější. Odpovědělo 3312 lidí. Z těch 1294 lidí míní, že nejzasloužilejší je hluchá švadlena, která celé žití svoje věnovala bližním. 680 lidí se vyslovilo pro švadlenu, která u sebe shromažďovala a cvičila sirotky. 395 čtenářů přiznalo největší zásluhu mlynáři, jenž z pod ledu vytáhl a tak zachránil chlapce. 318 lidí přisuzuje největší zásluhu matce, jež ve prospěch cizí osoby, se dala operovati, aby za odměnu, jíž se jí dostalo, nakrmila děti. 293 hlasů platilo lékaři, jenž sirotky vychovává, 88 hlasů znělo pro slečnu, jež útulnu pro sirotky založila, 88 hlasů pro chudou úřednickou rodinu, která se ujala cizozemky, 80 hlasů knězi, jenž sešel do zříceného dolu, 28 osobě, jež vězením ohroženému dala 500 marek; 27 lidí se vyslovilo pro sirotka, jenž vlastní prací se vzdělal, rodinu podporuje a dobrého postavení se domohl; 10 lidí přisuzuje největší zásluhu rolníku, jenž prodal chalupu a do města se přestěhoval, aby synu poskytnouti mohl vzdělání, 5 hlasů vyslovuje se pro představenou pensionátu, jež chudé dívce pomáhá k dosažení diplomu. — Konkurs vyvolal živou polemiku ve varšavských listech. Mnoho papíru popsáno o zásluze a cnosti i o tom, má-li být cnost odměňována nebo ne. Noviny otiskují nyní portret švadleny Heleny Lochmanové, jež vyznamenána byla jako nejctnostnější první cenou 200 rublů. Vyznamenaná ctnostná po celý život sama strádala a všecku práci života svého věnovala bez nároků bližním. Je vzorem celé společnosti a v odměnu za nezištnou práci celého života svého od této společnosti dostala 200 rublů.

* Boj proti nemravným časopisům pikantním zahájil státní zástupce ve Vídni Bobies. Tento zástupce je jinak smutně pověstný svým utiskováním a stíháním svobodomyslné žurnalistiky, ale tím, co nyní hodlá podniknout, koná opravdu záslužnou práci, jež už dávno volala po nápravě. Poznal, že konfiskace nemravných listů, sloužících jen rozdrážďování sexuálnímu a kažení mládeže, ničeho nespomáhají, a proto se rozhodl, že bude nastupovat na vydavatele i redaktory jejich subjektivním řízením, jak ostatně dávno se žádalo ve všech věcech tiskových proti řízení objektivnímu, bez stíhání osob. První přiskřípnuti byli dva židé, vydavatel a redaktor špinavého listu „Pschüttcarricaturen“, také u nás po kavárnách a hostincích se roztahujícího, a odsouzen zatím jeden z nich do vězení. U druhého věc odročena, poněvadž obhájce se vzdal obhajování; byl prý uražen výkřikem kteréhosi porotce, jenž souhlase s řečí státního zástupce zvolal „Bravo!“

XX XX

* Není štěstím každého osla, aby jeho životní historie byla svázána s historií života Kristova. Ale pravidlem je, že historie každého vynikajícího muže, ať umělce, básníka, vědce, vykazuje episodu s podobným šedým mudrcem; jakoby vyšším řízením byl tento osel určen k tomu, svým odporem proti člověku vynikajícímu nad průměr zkoušet jeho síly, svou hloupostí, svými oslími útoky, svou tvrdou ušatou hlavou donucovat jeho genia k tím větší, úsilnější práci, která konečně musí vždy zvítězit i nad tím nejtvrdohlavějším oslem. Podívejte se do historie literární, do dějin výtvarného umění, do análů hudby: všude objevuje se v biografii velkých mužů nějaký osel. Nebýt těch filosofů v šedém hávu, jistě by leckterý genius a talent byl býval méně napínal svou energii; osel býval, tak říkaje, zkušebním kamenem jeho nadání; trpký často byl to zápas, ale konec konců vždy vyhrál talent nad sivým libomudrcem, jehož nesnesitelné IÁ! IÁ ho štvávalo jako ohnivé ostruhy. Rozhlédněte se třeba jen po českém světě: Mácha, B. Smetana, Manes, M. Aleš, Bílek — ti všichni nalézali a ještě nalézají své osly, vyvolené vyšším pánem sudeb lidských, aby zasahovali podnětně do jejich vývoje.

* V posledním (24.) čísle „Samostatnosti“ píše kdosi o Jeneweinovi.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem E. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 7. dubna 1901. Číslo 28.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

JAN KARAFIÁT.

PILÁT.

Slunce zapadalo nad Golgotou, a oni zasedali k obědu. Byli sami, vladař Pilát a manželka jeho Prokla.

„Teď už mi snad dají pokoj. Ach, jak rád budu odcházet z této země střeštěnců a blaznů!"

‚Pán chtěl říci: ze země divu.'

„Ze země divů? Podivnou, měla's říci, a otroků a děvek. Divu jsem já aspoň ještě nespatřil."

‚Však jsme ještě odtud neodešli. Já pak toho už mám plnou hlavu a plné srdce.'

Sotva to Prokla dořekla, když z venku na zavřenou bránu někdo silně zaklepal.

„Nu tak vidíš! Nic se nebojí, že poskvrniv se námi, nebude moci jísti beránka. A směle klepe tento blázen. Pustí-li ho centurio?"

A už stojí centurio ve dveřích: „Jozef, pán z Arimaty, nutně prý musí mluvit s vladařem."

„Co to pravíš! Pán z Arimaty? Ten nikdy o mne nezavadil. Ten pak přijít v den jejich svátků, ano vkročit do římského domu? Jdi a znovu se ho ptej. Jest-li to skutečně Jozef, musíš mi ho uvést sem. Proklo, to by byl tvůj první div."

A skutečně do komnaty vkročí pán z Arimaty, smutné tváři, a bledých lící, a smělý, jako když pán jde k svému šafáři.

‚Odpusť, že tě obtěžuji. Lehké mi to věru není.'

„To ti věřím. Dosuds mi šel z cesty zdaleka. A aj, ty si volíš poskvrnit se u nás dnes, když's měl jísti beránka! To mi nejde na rozum."

‚Však tu rozum nerozhodl. Žene mne sem svědomí. Či bral bys ohled na maličkosti, když se jedná o to největší? Aniž jsem jen poskvrněný, já jsem zde co prosebník. Tak jsem nikdy ještě nešel prosit!'

„Proklo, to jest ten tvůj druhý div. Ten pán by raděj hlady umřel, než by prosil; a dnes on přijde prosit Římana! Nuž rciž, pane z Arimaty, čím ti mohu posloužit, byť pak bylo až do polovice mých ročních příjmů."

‚Darové tvoji nechť zůstávají tobě, a příjmy své dej jinému. Jáť prosím, zač člověk ještě neprosil, aniž taková splněná kdy byla prosba. Toho, který nemá rovně, Syna Boha živého, kteréhos dal přibít k dřevu kříže na Golgotě. Toho zsinalého pro mé hříchy, Toho, prosím poníženě, dej mi darem.'

Pilátem to škublo, jako by ho chtělo hádě uštknout.

„Proklo, vidíš ten svůj třetí div? On jde ke mně pro umrlce, a prosí za něj poníženě, ač ví, že už tak jest poskvrněn! Ano, pane z Arimaty, čeho dosud od nás nikdo nedostal, umrlce, já tobě darem dávám. Jen mi ještě pověz, co tě k těmto krokům pohnulo."

‚Co mne pohnulo? Rozhodnutí způsobila Debora, má věrná žena. Ona Ho dřív milovala nežli já. A když jsme se za života nepřiznali k Němu dost horlivě, my chcem s ním být pochováni v našem hrobě, který jsme si dali tesat ve skále. Všakť čeká ona na mne na ulici. Děkuji ti, vladaři, a přeji, aby se i tobě lehce jednou umíralo.'

Piláta už nikdo více nevyrušil, nechutnalo mu však ani kuře, ani víno. Zamlklý seděl vedle Prokly, a když na obloze poslední shasínal červánek, zvolal Pilát: „Aby prý se mi to lehce umíralo! Ano, kdybych já byl do země divů nikdy nevkročil!"

T. G. MASARYK.

IDEÁLY HUMANITNÍ.

IV. UTILITARIANISM.

(Utilitarianism. Ethika slasti [hedonism] a egoismu. Co vlastně je egoism? Utilitární ethika anglická, německá, ruská.)

Utilitarianism znamená ethiku a filosofii užitku, prospěchu (od latinského utilis = užitečný). Prospěch, užitek má býti cílem všeho jednání. Na otázku, co je prospěch, dostáváme odpověď: slast, blaho, štěstí. Proto utilitarianism je zároveň hedonismem, t. j. ethikou slasti (od řeckého hedoné = slast.). Na otázku, jaký prospěch, odpovídají dvojím způsobem. Jedni říkají: Můj prospěch vlastní, a jen můj vlastní prospěch jest předmětem vší mé touhy. Druzí praví: Nejen prospěch můj, nýbrž prospěch co možná největšího počtu lidí. Podle toho mluvívá se pak v anglickém jargonu filo-

sofickém o maximum slasti, o „maximaci" slasti. Někteří jdou ještě dále, hlásajíce co možná největší prospěch všeho cítícího a myslícího tvorstva.

Klassickou zemí této filosofie jest Anglie a zvedl ji v úplnou soustavu zejména Bentham. Každý člověk prý přirozeně baží toliko po slasti a vyhýbá se strasti. Jest pravda, že člověk baží jen po slasti? Na př. ten, kdo studuje a kdo se chce něčemu naučiti, hledá ten jen slast, nebo poučení? Utilitarianista řekne: On hledá jen slast, a vůbec všecko, co člověk dělá, jest prostředkem, dobýt sobě slasti. Ale to není pravda: člověk hledá také jiné věci; neříkám ovšem, že slasti nehledá. Otázka je přece, hledá-li vůbec jen slast.

Další otázka jest, je-li lhostejno, jaká slast jest? Zdali jest jedno, hledati ji na př. v pivu nebo v díle uměleckém? Bentham toho nerozlišuje, jemu je lhostejno, jaká slast, jen co možná největší, čím silnější, tím by bylo lépe. Proti tomu namítá na př. Mill, že jest rozdíl slastí v kvalitě. Myslím, že Mill má pravdu. — kdo krade, má z krádeže také slast. Kdybychom prohlásili každou slast za samu sebou dobrou, špatně by to vypadalo. Jest tudíž třeba doznat, že ne každá slast jest dobrá, nýbrž jen ta — pravá.

Tu přicházíme k největší obtíži. Bentham myslil, že člověk od přírody je jen egoistický, a že každý chce míti slast jen svoji, ne cizí. Otázka: jak se dostane takový egoista k utilitarianské formuli, že slast, blaho, štěstí co možná největšího počtu lidí má býti cílem jednání? Odkud ten největší počet, jestliže člověk jest egoistou, jak se dostane člověk ze sebe, jak se dostane sociálně k druhým? To je těžký oříšek pro toho, kdo tvrdí, že člověk jest jen egoistou, že nemá vůbec žádné lásky k bližnímu, a že to, co zoveme láskou k bližnímu, jest jen skrytý, jemný, chytrý egoism. Pomáhají si někteří takto: Když každý člověk dosahuje svého štěstí, tož bude a jest dobře všem. Jest každý tolik jako všichni? Bylo by to snad možné, kdyby se každému štěstí dostávalo odněkud z nebe, kdybychom k tomu neměli potřebí druhých, a kdyby se nestávalo, že lidé mají prospěch proto, že činí druhým křivdu. Kolik jest tak zv. šťastných lidí, kteří své štěstí vykoupili tím, že potlačili lidi jiné? Ani nemůže být pravda, když každý se má dobře, že se má také dobře celek. Jestliže totiž člověk by neměl vrozeno aspoň trochu nezištné lásky k bližnímu, celku by ani nebylo, ten celek by se dobře neměl. Vůbec slabá stránka této filosofie a ethiky prospěchu jest, že neuznává přirozené, nezištné náchylnosti člověka k člověku. Proto radikálnost egoistická kritičtějším utilitarianistům se nelíbila; Mill žádal dokonce sebeobětování.

Utilitarianism v Anglii i jinde proto se rozšířil, že se zdál být hodně praktický. Není potřebí žádného hlubokého přemýšlení — řekne-li se, že každý má dbát svého vlastního prospěchu, — tomu rozumí každý. Je to přepínání: kdyby každý tak snadno věděl, jak se stát šťastným, nebylo by tolik samozaviněného neštěstí. Řec.: Jdi po svém prospěchu! není proto pravidlo tak naprosto praktické. Nepopírám, že by do jisté míry praktické nebylo.

Od odpůrců namítá se proti utilitarianismu, že jest morálkou kupeckou, samé: „dám, abys dal", je to prý morálka malicherná, všední, nerekovná. Když se díváme na život zakladatelů této školy, nutno přiznat, že to byli lidé ideální. Bentham byl důsledný ve své theorii egoismu, ale přesto neustal pracovati pro všeobecné dobro, a jeho jméno jest v celém světě a zejména v Anglii ve velké vážnosti. Ještě po smrti chtěl býti užitečným, — odkázal svoje tělo k pitvě. Mill jest co možná ještě ideálnější. Jistá dávka kupecké morálky není tak zlá, dobré při ní jest právě to, že umí počítat, že vede lidi k počítání. Mnozí lidé mají rádi filosofii a ethiku romantickou a sentimentální; ale budete-li analysovat romantism a sentimentálnost, uvidíte, že jsou egoističtějšími nežli poctivě a odkrytě přiznaný egoism.

Zastanci hedonismu, vyslovení přívrženci Epikurovi, nejsou lidé oddaní slasti nejhrubší a jen požívavosti. Nechci mluviti o tom, že lidé jednají obyčejně jinak, lépe, než jest jejich theorie; ale fakt je, že nejlepší z těch, kdo byli pro ethiku slasti, byli pro mírnost a střídmost. Třeba že z egoismu a vypočítavosti, aby se totiž předčasně neotupili. Nezapomínejme také, že z theorie čirého egoismu se stala, aspoň u pozdějších zastanců utilitarianismu, ethika sociální. Hlásat prospěch množství co možná největšího, jest hledat prospěch massy, majority národa, lidstva. To jest ethika sociální. A skutečně všude z učení utilitaristického stalo se učení sociální a přímo socialistické.

Utilitarianism jest filosofií nacionálně anglickou, zejmena filosofie 19. století v Anglii jest utilitarianistická, začátky její jsou ovšem starší. Bentham sosnoval filosofii, která jest v celku táž, kterou Adam Smith a národohospodáři minulého století hlásali. Národní hospodářství anglické jest založeno na utilitarianismu.

Bentham narodil se r. 1748, zemřel r. 1832, byl zakladatelem také politické školy radikálně-liberální. Utilitarianism anglický byl zmírněním francouzských ideí revolučních. Co francouzská revoluce chtěla násilím, to Angličané prováděli svým utilitarianismem. Národ francouzský je radikální, revoluční, anglický počítavý, klidný. Stoupenci Benthamovi sledovali stejný cíl, demokratické rozšíření parlamentu; provedli reformaci parlamentu anglického r. 1832. Bentham sám byl odpůrcem francouzské revoluce, práv člověckých, to mu bylo všecko utopistické. Hlavními stoupenci utilitarianismu byli oba Millové, zejména však John Stuart Mill, který dnešnímu utilitarianismu v té reformované formě vtiskl ráz. Též Spencerova evoluční filosofe (víra v pokrok) přijímá utilitarianism.

Také poslení ethické hnutí anglické a americké je v podstatě utilitarianismem.

V Německu jest učení toto novějšího původu. Němci nebyli pro filosofii praktickou, byli více utopisty. Ale vliv anglický také zde působil, že přijímána filosofie utilitární (F e u e r b a c h, z něhož čerpal M a r x a E n g e l s).

Velmi rozšířila se tato filosofie na Rusku. Všichni ruští stoupenci empirismu a praktického směru sociálně politického byli utilitarianisty. To, co Rusové zvali realismem, jest v základech utilitarism. Hlavními jeho představiteli jsou někteří socialističtí myslitelé a kritici: Černyševskij, Dobroljubov, Pisarev, který radikálně rozvádí myšlenky Turgeněvovy, obsažené v díle „Otcové a děti“. Pisarev prohlašuje, že to je dobré, co se komu líbí. Tento praktický ráz Pisareva vedl k tomu, že velmi horlil proti umění a esthetice. Co prý znamená Rafael? Jeho obrazy nestojí za groš! A stejně odhaduje cenu Puškina, Goetha a Schillera.

Representantem našeho českého utilitarianismu jest K a r e l H a v l í č e k. Havlíčkova filosofie jest také většinou utilitární, čili jak sám formuluje, filosofie zdravého rozumu. Havlíček ovšem nemá theoretických analysí, ale podstata jeho politiky a filosofie jest utilitarianism.

V. PESSIMISM.

(P e s s i m i s m. Ethika strasti a světobolu. Schopenhauer a jeho následníci.)

Jakožto hlavní representant pessimismu moderního jest S c h o p e n h a u e r. (Pessimismus odvozeno jest od lat. pessimus = nejhorší.) Podle něho svět, všecek život, nestojí za nic; jest světem ze všech možných nejšpatnějším. Tím se staví proti učení opačnému, které zejména L e i b n i z formuloval, že tento svět jest ze všech možných nejlepším. Stavě se proti tomuto optimismu, zavrhuje především jeho filosofický podklad, totiž víru v boha. Jest tudíž jeho přesvědčení o nicotnosti světa a života atheismem to jest přesvědčením, že svět nemůže býti dílem boha vševědoucího, na nejvýš dobrotivého atd.

Jestliže svět jest bez boha, bez božské inteligence tvůrčí a vedoucí, co jest podstatou světa? Na to odpovídá: V ů l e j e s t p o d s t a t o u s v ě t a. A podstata vůle vidí se nejlépe v pudech, energii, jak se jeví v každém živočichu, a jak se jeví nejintensivněji v živočichu nerozumném. Svět není nic jiného, než vůle, a to vůle slepá. Slepá proto, že intelekt, rozum, jest v člověku a vůbec něco podružného a nemá veliké platnosti. Tedy myšlenka Schopenhauerova jest: Já svým myšlením uznamenávam toto své myšlení, rozumuji o sobě a o světě, ale všecko to myšlení je jen iluse. Co ve mně jest hlavní, jest chtění, vůle k žití, vnitřní puzení, toť jest podstata člověka a všeho: rozum jest jen takovým zábleskem vůle. Podle Schopenhauera — a v tom jest jako Stirner a j. důsledným subjektivistou — hmota, svět vnější vlastně není, jest jen představou illusorního a illusívního rozumu; odsud titul jeho hlavního spisu: „Svět jakožto vůle a představa“. Člověk si svět představuje, ale svět ten mimo rozum není; není než vůle k životu; ta vůle jest všecko, ale jakmile rozum se ztratí smrtí, také vůle není, proto že není rozumu, který by jí potřeboval. A tudíž konec konců podstatou světa — velké nic. Pessimism Schopenhauerův je nihilismem.

Schopenhauer nejvýše cení umění, idey umělecké, kterými člověk prý přímo pochopuje tajemství života — toho velikého nic.

Zejména hudba jest mu melodií k světovému textu, hudba napodobuje svět přímo a proto byla mu uměním hlavním. W a g n e r e m dostaly se tyto idey také k nám.

Jestliže člověk jest přesvědčen, jako Schopenhauer káže, že ten svět, život nestojí za nic a že jest lépe nebýti než býti, následovalo by z toho: nechme života! Jsou pessimisté, kteří přímo hlásají voliti smrt — samovraždu. Ba jsou i takoví pessimisté, kteří by rádi celé člověčenstvo přemluvili k tomu, aby co možná najednou všemu životu udělalo konec. Byli stoupenci Schopenhauerovi, kteří se posledního kroku nezalekli. Zakladatel filosofického pessimismu sám se neměl zle při pessimismu, byl chytřejší, alespoň život snášel. Schopenhauer na základě svého pessimismu formuluje jakousi ethiku humanitní. Ethika soustrasti: Člověk s člověkem spojuje se soustrastí, v slasti spojiti se nemohou, poněvadž žádné na světě není. Schopenhauer se snaží přímo protokolárně zjistit sumu zla: o slasti vůbec nemůže býti řeči. Je-li nějaká radost, jest zdánlivá, totiž nějaké ubývání strasti; tedy strast relativně menší. Konečný závěr je, zbaviti se života, ale ne radikální sebevraždou, nýbrž resignací. Odsud učení Schopenhauerovo o resignaci. Člověk, který resignuje na všecku slast, jest pro Schopenhauera člověk svatý. Dokazuje, že ve všech náboženstvích, která byla prý pessimistická, svatí jsou v největší vážnosti. Takový svatý pochopil, že není svět nic než illuse, prohlédl svět a světa nicotnost, a proto ničeho nechce. Největší svatí jsou prý v Indii, ti, kteří z vlastní vůle se zdržují potravy, překonávajíce takto svou vůli, až konečně jakoby shasnou a přecházejí v to věčné nic (Nirvana). Sebevraždu Schopenhauer odsuzuje výslovně: ten, kdo sám vloží ruku na sebe, činí to proto, aby se měl dobře, chce míti slast. Jen ten, kdo resignuje, nechce již míti slasti, ten prý vůbec přestává chtíti.

Nemusím obšírně vykládati, že takový svatý vůli svou nezlomil, jen si ji podmanil: člověk, který resignuje, má mnohem silnější vůli, než sebevrah — pravý opak toho, čemu Schopenhauer učí. Vůbec jeho celá psychologie nevydrží pečlivější kri-

tiky a celá soustava pessimistická rozráží se skutečností života. Pessimisté jsou nedůsledni.

Je to ovšem přece divné, že právě v 19. století, ve století takového rozmachu politického, hospodářského, v století tolika pokroku, se zjevuje v národě velmi vzdělaném a v centru filosofického myšlení filosofie tak pessimistická. Jest to zajisté nadmíru důležitý symptom časový, že filosofie pessimistická se nejen zrodila, nýbrž že má dosud mnoho přívrženců. To zajisté znamená tolik, že ta naše slavená civilisace má více než jednu slabinu. Že by Schopenhauer nebyl duchaplný člověk, velký myslitel, nebude nikdo tvrditi, ale nepřirozený je ve svých základech a právě proto tak symptomaticky důležitý.

Tu jsme však zase u samých základu filosofie německé. Jestliže jen jedinec existuje — jedinec osamocený nemůže být šťastný. Pessimismus se zrodil z přepjatého individualismu. Proto také podstata Schopenhauerovského pessimismu je zlost a zloba, nikoli zoufání. Pessimism jeho se ujal a ujímá u jednotlivců také z duvodů jiných: jistě mělo a má vliv, že Schopenhauer klade takový duraz na cit a ne na rozum. To v době romantismu se rozumí samo sebou a filosofie Schopenhauerova jest skutečně čirou romantikou. Již Rousseau romanticky horoval proti civilisaci, přál si, aby člověk žil jako divoch. Schlegel, německý romantik, si přál, aby člověk žil, vlastně vegetoval jako rostlina. Lidé se lekli myšlení. Romantický útěk před myšlením, útěk před přítomností do minulosti co možná nejstarší.

V druhé polovici minulého století proti pessimismu se šířilo učení evoluční. Napřed darwinism. Nastupuje víra v pokrok. Podle Schopenhauera není pokroku; svět jest zlý, nanejvýš se může zhoršit, zlepšit nikoliv. Proti tomu přichází evolucinism z Anglie, věřící, že svět pokračuje. Obzvláště socialism přijal tuto víru v pokrok, stal se nepessimistickým, třeba že má kus pessimismu v sobě. (Řeklo se, že socialism jest pessimistickým pro minulost a přítomnost, pro budoucnost však optimistickým.) Důležito jest, že socialism a tudíž massa lidu má víru, že bude lépe. Evolucionism do massy přinesl víru a naději a tím pessimism více nežli filosofickými soustavami byl povalen. Někteří pessimisté, jako známý Hartmann, snažili se aspoň kus svého učení zachrániti. Proti pessimismu stojí hlavní nepřítel, evolucionism moderní. Pessimism souvisí časově s utilitarianismem. Utilitarianism tvrdí, že každý člověk jde po svém štěstí, po své slasti a jen po své slasti, pessimism to štěstí hledá také, ale dochází poznání, že štěstí nelze najíti, poněvadž prý ho není.

Také já myslím, že ho není. Totiž: je po štěstí, jakmile ho někdo tak schválně hledá. Ten, kdo hledá štěstí, již ho ztratil. Člověk každý rád je šťasten — jistě, jakmile však začne štěstí tak úsilně vyhledávat, již ho nenalézá. Velmi pěkné jest to pověděno v pohádce o hloupém Honzovi. Ti dva chytří, vzdělaní páni bratří, kteří jdou za štěstím, nenalézají ho; ten hloupý Honza nehledal štěstí, ale kde bylo třeba, jak dovedl, pracoval, pomáhal, a vida — byl šťasten a na konec musil ještě pomoci oběma bratrum nešťastným. V této pohádce o hloupém Honzovi náš lid největší ethickou moudrost nám pověděl, totiž: nehledat štěstí! To úmyslné, dokonce rafinované hledání štěstí činí nešťastným. Moderní člověk po veliké revoluci nejen hospodářsky a politicky, nýbrž i filosoficky a umělecky honí se po ztraceném štěstí, po ztraceném ráji — ale honbou po štěstí ještě nikdo šťastným se nestal.

NAŠE GALERIE.

Jos. Manes: Národní píseň. Padesát let už je tomuto lístku, a jaká svěžest z něho vane! Roztomilý humor, jaký po Manesovi na některých svých kresbách projevil pouze Mikuláš Aleš, vyznačuje tuto ilustraci k české písni: v iniciálce vylíčeny ty starosti chudého s chudou a dole slavné splnění božího zaslíbení! Pytel, celý pytel mouky, dostal se sem pod andělskýma křídloma do chudé světničky a teď se sem nahrnulo vrchovaté štěstí! Vdolky, plná ošatka vdolků, zhusta namazaných povidly — a do nich se zabořují zuby chudého s takovou gurmánskou rozkoší, všechen je zabrán do svého vdolku a ještě si přidržuje obezřele pravici, aby se mu tvaroh nesesypával na zem. A jeho družka maže, maže, ani skoro nepostačuje . . . Šťastný dar humoru provázel Manesa při četných ilustracích k narodním písním; k tomu on vytvořil si zvláštní osobitý způsob podání jich: energické, s mistrnou jistotou užité rozdělení světla a stínu, které dává kresbám zrovna reliefový, plastický vzhled, a důrazné linie, prosycené silou a veselostí. Charakteristika má říznou výstižnost, celé seskupení obrazu pak úsměvnou bodrost, jako by se člověk ve šťastné chvilce upřímně od srdce zasmál.

VÝSTAVA U ŠTAJGRŮ.

II. FELIX JENEWEIN.

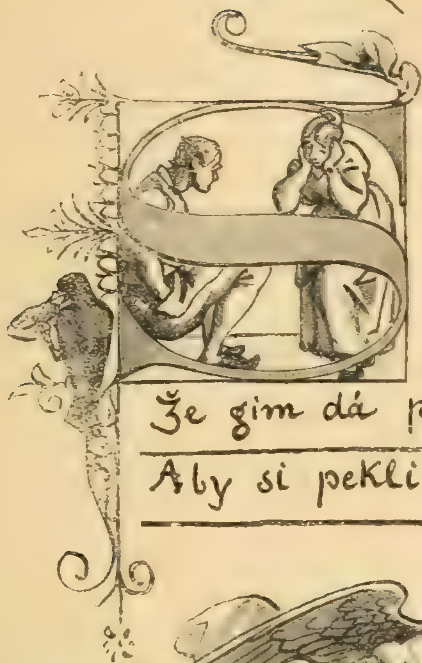
Výstavní výbor Jednoty výtvarných umělců jistě sám cítil nepoměr úrovní mezi výtvory F. Jeneweina a ostatními produkty, předvedenými obecenstvu. Proto zřídil přehradu a oddělil Jeneweina zvlášť.

Tři vrcholy tvorby Jeneweinovy tu jsou: „Dopoledne na Velký pátek“, trojobraz „Jidáš“ a šestidílný cyklus „Mor“. Vedle toho menší kartony a náčrtky celkem nepadající na váhu: a pak počátek nové tuším, fase mistrovy „Sebevrah“.

Hned z předu bych rád odbyl jednu věc, která už častěji byla nadhozena a v posledních dnech opět přímo byla Jeneweinovi vytčena. Je to pochybnost o jeho m o d e r n o s t i.

„Modernost!“ Analysujte to trochu déle a trochu víc na kloub a shledáte, že se vám to slovo rozplyne

Potěcha.

Staral se chudey s chudau,
Gak spolu živi budau.
Pán Bůh gim povjdal,
Že wjc má, nežli dal;
Že gim dá pytel mauky,
Aby si pekli dolky.

JOSEF MANES.
NÁRODNÍ PÍSEŇ.

v nic. Nedojdete jasné, spolehlivé a všem vyhovující definice. Je to takové zneužívané slovo, při němž každý z nás si nejasně představuje jakousi atmosféru nebo opar čehosi reálního — ale začněte se dohodovat vzájemně, nedohodnete se. Slovo to je spíš strašidlem, než označením určité věci; ve jménu modernosti svádí se neustále bitva mezi starými a mladými, pokřik „moderní“ náleží k bitevním heslům, proti němuž z mladších nikdo netroufá si revoltovat, a na něž staří opět ani nemohou nasypat dost posměchu. Vezmete-li si zjev nějaký, uznaně „moderní“, a zkoumáte-li jeho složky, jeho prvky — hle! seznáte řadu prvků „nemoderních“, jak ani jinak býti nemůže. A naopak: najednou vlna vývoje vynese některého dávno zapomenutého, sta let mrtvého člověka do popředí zájmu všech „moderních“ a ten dávno zmizelý umrlec náhle je „moderní“ a „nejmodernější“. Vzpomenu jen Botticelliho.

Co je tedy konec konců moderní? Jak je možno, aby moderním byl člověk mrtvý kolik set let? Říká se, že předstihl svou dobu, že pracoval, myslil a tvořil o staletí napřed . . . co to jiného, než pohodlné obejití jádra věci a fikce? Neboť je patrno, že ti vrstevníci Botticelliho, kteří jeho umění chápali a ctili, byli potom vlastně také moderní lidé. A co je tedy ta modernost, když tolik a tolik duší kolik staletí zpátky se jí vyznačuje?

Myslím, že věc je vlastně docela prostá. V každém pravém uměleckém díle, vytrysklém z pravdy a lásky srdce lidského, je živel, který vždy promlouval a promlouvat bude k jinému srdci lidskému, buď si sebe později zrozeno na tento svět. Tento živel lidský je v umění věčným živlem a proto vždy je a bude „moderní“. Co dnešního člověka uchvacuje, to je tedy „moderní“, ale je lhostejno, zrodilo-li se to před tisíciletím či teprv v poslední vteřině. Uchvácení dnešního člověka, jeho cit vzrušenosti, jeho mocný duševní vztah k výtvoru či k osobě umělcově je konec konců svědectvím „modernosti“ uměleckého díla; je tedy zřejmo, že je zde třeba vzájemného ž i v é h o poměru mezi dílem uměleckým a dnešním člověkem. Ozve-li se v člověku ten cit živého poměru, pak pro něj nabývá umělecký výtvor zvláštního života, významu a vztahu osobního, je pro něj moderním; neozve-li se, je tu mrtvost a indiferentnost mezi oběma těmi subjekty a tím je i po „modernosti“. Z toho plyne, že u každého člověka utváří se ten poměr jinak a že nelze generálně pro všechny šablonově říci: „To je moderní — to nemoderní.“

U Jeneweina cítím já mocný ozev živého poměru jeho umění k mojí duši; poněvadž pak stejně nebo podobně mocný ozev dostavuje se u mne v poměru k umění Klingerovu, Antokolského, B. Jonesovu, Vogelerovu, Řepinovu, Manesovu a jiných, uznávaných za „moderní“, soudím logicky, že v příčině Jeneweina není v mé duši nějaká anomalie, nějaká opozdělost, nějaká zakrslost záliby. Proto je mi Jenewein moderní, ač ostatně je mně název tento osobně zcela lhostejný. Nešířil bych se o tom tak, kdyby v tendenčně vyslovovaném soudě o jeho „nemodernosti“ neležela snaha zmenšit jeho význam a výši jeho umění zlehčovat.

Také v tom bych se nesrovnával s některými posuzovateli Jeneweinovými, kteří mají jej za malíře náboženského, dokonce snad katolického. Už jedna okolnost by mohla tyto posuzovatele přesvědčiti, že se snad klamou, totiž to, že dosud žádný kostel a žádná církevní instance ho nepožádaly, aby svým štětcem vyzdobil někde stěny chrámové. Jen jedenkrát se to tuším stalo, ale pak zakázka odvolána, poněvadž se dobromyslným lidičkám jeho svatí nezdáli být dost . . . svatými.

Ale to by nerozhodovalo konečně, jak se k umělci chovají ti, kdož udílejí zakázky. V díle jeho samém je plno dokladů pro to, že Jeneweina nelze pokládat za umělce úzce náboženského.

Malířem lidské bolesti, líčitelem grandiosních mučivých afektů duše lidské je Jenewein. Hluboké strasti, propasti utrpení pokouší se umělec vyslovit, to, co život má v sobě nejvíce zkrušujícího. A z té naby přirozeně plyne snaha, najít si takové motivy, scény a zjevy, kde by nejsilněji se mohl vyjádřit. Hned od počátku je to na něm patrno, postupem doby a vývoje se to pak neustále prohlubuje, zmohutňuje a zostřuje. Souběžně s tím zjednodušují se prostředky, jimiž umělec mluví, ale základní thema je neustále totéž. Vizte na doklad právě ty tři vrcholky jeho tvorby: svrchovaná bolest matky Ježíšovy dopoledne na Velký pátek, kdy ohlásili už rozsudek smrti nad synem jejím, luza kolem jásá a nosí na posměch odsouzenému hastroše na kříž připevněného; propukávající bolest v duši Jidášově, která jej napřed zachvacuje při pohledu na měšec s třiceti stříbrnými, pak jako rána palicí jej sráží při spatření dvou pacholků, kteří nesou kříž pro Ježíše, až jej dožene k sebevraždě zrovna v blízkosti onoho kříže, už opuštěného; na šesti kartonech „Moru“ hlubiny bolestí lidských od zděšení k zoufání, od zuřivé dychtivosti po krvi k běsnění smyslů a odtud k největší pokoře zkrušené nicoty lidské — zde všude totéž thema: b o l e s t l i d s k á. To není, jak si naivní dušičky představují, opozděný, akademický líčitel odbytých legend církevních a biblických, nýbrž umělec, obírající se věčnou, nerozřešitelnou otázkou utrpení duše lidské. To je thema pořád aktuální a pořád „moderní“.

Jenewein, vytvářeje svou centrální myšlenku, přirozeně došel k postavám a výjevům evangelickým, neboť tisíciletá tradice, neustálé opakování o utrpení Ježíšově i jeho matky nesmírně vzmocnily toto pouhé lidské utrpení a vtiskly mu ráz muk nadlidských. Obsah strastí těch průběhem staletí vzrostl a proto právě svou velikostí a grandiosností, třeba jen smyšlenou, lákal umělce všech dob. Kdežto jiní právě s náboženského stanoviska jej vyslovovali, Jenewein přidržel se jeho lidské stránky a tou mocně působí na náš cit. Jeho Maria i jeho Jidáš jsou nám stejně lidsky blízcí, jejich l i d s k á bolest nás uchvacuje.

Nadměrná bolest duše lidské ovšem vyžadovala zvláštního stilu. Ten nalezl Jenewein ve snahách Nazarenů, u spřízněného ducha Rethelova, vypracoval si jej však osobitě, dav mu ráz velkoleposti a monumentálnosti.

L. B.

MÍR MEZI NÁRODY.

Mír mezi národy je možný jedině tehdy, budou-li si vědomy společného cíle, který by měl tolik důležitosti, aby zamezoval srážky zájmů pouze národních. Vědomí společného určení a sudby jedině bude mít tolik síly, aby přimělo národy vzdát se svých vlastních nároků. Vzmáhajícím se smyslem

pro jednotnost křesťanské civilisace a totožnost jejich cíle, jakož i rostoucí ochotou oceňovat rozličné formy, které civilisace ta na se vzala a všímat si, čím která z nich přispívá k obecnému záměru — jen tím poroste ten vzájemný souhlas národů. Všichni lidé se třeba shodují v soudu o požehnání míru a hnují hrůz válečných. Ale to nám nebude prázdné platno, pokud budou vznikat rozpory, které může srovnat jedině válka. Musíme zjednávat novou představu o povaze těchto rozporů. Budou se zajisté vždy zdát velkými a důležitými, pokud každý národ bude bojovat za prospěch svůj vlastní. Ale budou se umenšovat a stávat se schopny, aby byly srovnány dohovorem, tou měrou pravě, kterakou civilisovaní národové budou se pokládat za držitele společného dědictví, za účastníky společného díla, z něhož všichni národové civilisovaní stejně mají prospěch. Lépe pochopovat druh druha, přátelsky závodit v provádění obecného záměru, jasněji poznávat tento záměr a pečovat, kterak by každý národ k němu přispíval pomocí, — to jsou věci, jimž třeba se učit, má-li býti mír mezi národy podporován a šířen.

(Dr. Creighton.)

---

* K Manesovu obrázku „Potěcha" zapůjčila nám cliché c. k. dvorní a státní tiskárna ve Vídni z díla „Oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild", svazek „Čechy". K otištění ilustrace této svolila Jednota vlasteneckých přátel umění v Praze.

* Kapitoly dra R. Adamíka O nemocech duševních, které vycházely v „Besedách Času", vyšly též jako knížečka za 20 haléřů v „Knihovničce Času".

* Radostně vítáme zprávu o podniku, který jsme už dávno s bolestí očekávali tolik let marně: souborné dílo J o s. M a n e s a. Dlouhý čas už všechno zrovna křičelo po důstojné publikaci, která by shrnula a teprv řádně českému lidu ukázala, jak velikého umělce jsme v nešťastném geniálním mistru mívali — teď konečně se blíží splnění těch tužeb. Kdo se dřív obíral vzácným uměním Manesovým, musel sbírat jej po třískách rozházených po různých našich listech; originály visící v Rudolfině často byly nepřístupny, nebo nešťastným zavěšením u stropu částečně přístupny leda v baloně; práce uschované v soukromém majetku přirozeně byly mimo dosah. Co jsme se jen natoužili ku př. po vydání všech skvostných ilustrací jeho k č e s k ý m p í s n í m n á r o d n í m — nikdo po leta se k tomu ani z daleka neměl. Nuže, teď má být dluh Manesovi odčiněn. Souborné dílo o něm vyjde u T o p i č e; práci vydavatelskou provedl K. B. M á d l.

* Zakoupení Sochorova obrazu „Bitva u Střesetic" císařem za 40.000 korun stalo se patrně z příčin politických, ne uměleckých. Nasvědčuje tomu, že císař určil obraz tento pro c. k. armádní museum, ne pro císařskou obrazárnu; umělecká jeho jakost je opravdu prostřední. Že rozhodovaly tu důvody politické, pokus získati Mladočechy na říšské radě pro záměry vládní, tvrdí určitě noviny německé. „Zeit" sdělil, že se ke sprostředkování propůjčil baron Chertek.

* Při Sochorovi nemá stanout tato politicky podbarvená přízeň vlády vídeňské k českému umění a polo-umění. Teď prý se opět jedná o to, aby se na dvorní divadlo dostala některá česká dramatická práce a nejspíš prý to bude některá skladba Vrchlického. Zatím k tomu poznámky nemáme.

* Kurs pro české spisovatele, kde by se učili společenskosti, má být zřízen v Praze. Nedávno ozval se veliký nářek v tisku, jak literáti čeští žijou isolovaně, nestýkají se, neznají se, nemilujou se — ach! Teď se ubohých zanedbanců chce ujmout „Máj" spolu s Jednotou výtvarných umělců; budou pořádat každý rok jedenkrát zvlášť vybranou zábavu, asi jako německá Concordia. Tuze hezké, jen se nám nezdá být tak tuze přítažlivým prostředkem předčítání rukopisných novinek. Tím způsobem aspoň nás by nikdo pro lásku k jiným spisovatelům nevychoval. Ku př. kdyby třeba předčítal své kancelistské poesie pan Klášterský . . . příšerné pomyšlení!

✕✕ ✕✕

* O důkladnosti censorské čte se v německých listech dobrá, zaručená anekdota. V berlínském šantáně před časem vystupovala subreta, Tyrolačka; podle předpisu předložila své písně a zpěvánky policii, ale zapomněla připojit k nim obvyklé halekání (jodler), který zněl asi takto: „Holdrio, holdrio, lalolo dedelibelidumdaj". Savná policie svýma Argusovýma očima a všudybylýma ušima však hnedle zpozorovala, že se tu děje něco zločinného, co by mohlo ohrozit vážně bytí říše a proto vyzvala tyrolskou zpěvačku, aby bez odkladu svůj jodlovací dopěv předložila úřadu. Stalo se, refrén opatřen úředním razítkem královského policejního presidia a slavný úřad si mohl konečně od srdce oddechnout.

* Měsíčník věnovaný pouze Johnu Ruskinovi, výkladu jeho názorů, rozpřádání a usoustavování jich vychází v Anglii. Sluje „Svatý Jiří" (dle instituce „Cech sv. Jiří", jejž Ruskin sám byl založil), a vydává jej Elliot Stock.

* Jiný podobný časopis, rovněž vydávaný v Anglii, obírá se výlučně Robertem Browningem.

* Vídeňské nakladatelství Gerlacha a Schenka uspořádalo zvláštní výstavu originálů uměleckých děl, které nashromáždilo za posledních 25 let. Jsou to většinou práce rázu dekorativního, alegorie, komposice ornamentální; z prací vyniká zejmena soubor asi 400 výtvorů S t u c k o v ý c h, zejmena z jeho počátků. Jak známo, vydala tato firma též četné práce našich mladých umělců, jež s dobrým čichem záhy vypátrala — tak ku př. Maxa Š v a b i n s k é h o už v době, kdy u nás takřka nikdo o něm ještě nevěděl.

* K umělecké výzdobě knihy po stránce čistě typografické směřují snahy tiskařů i bibliofilů; ovšem ne u nás. Předním cílem jich je vytvoření moderního písma (liter), které by působilo lahodně na zrak a zároveň mělo účin dekorativní. V Němcích nedávno při zvláštní konkurenci na malebné písmo zvítězil známý O. Eckmann; podobně ve Francii pařížská společnost bibliofilů vypisuje cenu 1000 franků na nejlepší návrh moderního tiskacího písma.

* O cenu Nobelovu (která má býti udělena tomu, kdo nejvíc se zasloužil o odstranění válek) přihlásila polská akademie román Sienkiewiczův „Quo vadis?" a dílo J. Blocha o válce.

DETSKÝ KOUTEK.

VELKONOČNÍ.

V tomto týdnu ozývalo se po kostelích hořekování nad smrtí Ježíše Nazaretského, který zase před devatenácti sty lety byl popraven proto, že se ujímal slabých a ponížených, učil lid, aby se milovali, a stavěl se proti kněžím. Kdyby dnes žil Ježíš, jistě by se zase musil stavět proti kněžím, poněvadž oni neplní jeho příkazu lásky k bližnímu, třeba si dávají říkat „křesťané"; bylo už často řečeno, že by tito kněží dnes opětně Ježíše přivedli do žaláře a snad i na popraviště, jako tenkrát.

Nemáme my, lidé dnešní doby, proč hořekovat, jako naříkají ti lidičky po kostelích ve dnech velkonočních. Anglický spisovatel Ruskin, člověk zlatého, nadšeného srdce, při tom hluboce zbožného, pravil asi takto: že tisíckrát lépe, nežli oplakávat dávno minulé jeho utrpení, by bylo, všímat si utrpení živých lidí okolo nás, dětí umírajících hlady, vysílených starců v bídě hynoucích, opuštěnců nesčíslných, kteří uprostřed nás strádají bez ošetřování, bez poučení, bez pomoci.

Na vás, děti, které toto čtete, také se vztahují tato slova. Zejmena jedno se dotýká přímo vás. Slýcháte jistě a snad i v novinách čítáte v „soudní síni" o umučení nešťastných dětí. Bývají to sirotečkové, nalezenci, nemanželské dětí. Bídně a nešťastně žijou v domácnostech surových lidí, kteří je bijou, hlady moří, v mraze bosy chodit nechají, a sterým způsobem jinak mučí. Sta je takových dětí nešťastných. Ale dospělí lidé se nad neštěstím jejich rozhorlují obyčejně teprv tehdy, když o jejich umučení čtou — v novinách. To je pozdě, a je to bez ceny. Vy, děti, snad znáte ze školy takové ubohé dítě, nebo v domě, kde bydlíte, samy slýcháte jeho naříkání, kterého si nikdo nevšímá. Tu tedy je vaší svatou povinností, všimnout si osudu svého malého, nebohého druha. Je třeba, abyste nalehali na své rodiče, by se ho sami také rázně ujali, udali mučitele úřadům, dítě jim hleděli odebrat a svěřit dobrým lidem.

To je vaše těžká, ale krásná úloha, děti. Je to cennější a Bohu milejší, než naříkat v kostele pro dávno, pradávno minulé utrpení Ježíšovo.

*

KRÁSNÝ ZVYK.

Za dlouhé letošní zimy a neustálého sněžení vzpomněl jsem si na krásný zvyk, který mají v Norsku. U každého selského statku vztyčují na střeše stodoly dlouhé bidlo, a na to bidlo přivážou snopek obilí. Proč to dělají? Aby ptáčkové měli také veselé svátky vánoční. V Norsku je dlouhá, velice dlouhá zima, napadne náramně sněhu, mrazy jsou kruté, a tak nastávají zlé časy pro ty drobné přátele lidí, ptáčky zpěváčky; a tu si lidé vděčně na ně vzpomínají. Snopek živí ty malé opeřence. Zůstává na střeše až do příštích vánoc, pak jej vystřídá nový. Zůstává na střeše jaksi jako slib ptáčatům, že na ně lidé ani budoucně nezapomenou. Není to krásný zvyk? Jistě, řeknete. Ale říci „Jistě", nestačí. To je slovo, které hned odletí a je po něm. Zkuste z něho udělat skutek. Vy, děti, které žijete venku, pokuste se příští zimu napodobit tento krásný norský zvyk. A nejen vy sami — přiveďte i své kamarády a kamarádky, aby se také o zdomácnění zvyku toho u nás přičinili.

*

OPICE DĚLNÍCI.

Kapitan E. Moss, který měl před vypuknutím bursko-anglické války zlaté doly v Transvaalu, vypravoval, kterak se zdarem užíval za dělníky místo lidí opic k pracím ve zlatých dolech: „Měl jsem čtyrydvacet opic ve svých dolech. Vykonají práce za sedm zdatných mužů. V mnoha případech poskytují cennou pomoc, kde člověk je neprospěšný. Sbírají kousíčky křemenu, jichž by si dělníci lidé ani nepovšimli, shromažďují je na hromádky, které pak lze snadno nabrat na lopatu a hodit do vypíradla. Pracují ovšem, jak se jim líbí, někdy se zajdou do dolů, když byly probraly všechno odhozené. Žijí a pracují spolu bez větších hádek nežli lidé. Navykají si způsob práce a pak pracují zrovna jako lidé. Je velice zajímavé, dívat se na jejich práci a pozorovat, jak pečlivě dbají o každou podrobnost svého díla. Poklízejí v dolech, chodí za vozíky s nákladem kamene a sbírají, co s nich spadne."

Není-liž to zvláštní věc, děti? Opice jako dělníci! Nenapadne-li vás myšlenka, že ta zvířata mají rozum? A nejen tato zvířata, psi, koně, včely, mravenci a jiní živočichové, které snadno můžete pozorovat sami, vynikají někdy úžasným rozumem. Ale rozum nemůže být bez toho, čemu se říká duše. I zvířata mají patrně duše, ne ovšem tak vyvinuté jako člověk — pozoruje je bedlivě a přemýšlivě, poznáte to také.

*

PÍSEŇ DĚTSKÁ.

Zazpívej, co umíš, milé děvčátko!

Můj ty světě, moje drahé poupátko!

„Vyrostá v zahrádce malá malinečka,
sluníčko ji hřeje, deštíček ji chladí

Vyrostá, vyrostá i hezká Nastinka,
matička ji líbá, tatíček ji hladí."

Malého děvčátka malá písnička,
malá, ale milá jako perlička.

Fr. L. Čelakovský.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 5 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma

EMIL KLEEN.

V SILNIČNIM PŘÍKOPĚ.

Rovina s vrbovím, veliké ohrazené dvorce selské, jilm ve hajéčky pod bezoblačným nebem červencovým, které se klenulo nad zemí jako bělavě modrá kopule. Daleko na obzoru tyčila se řada komínů a pod nimi obrážely se splývající obrysy vzdáleného města.

Rovinou vinula se silnice, žlutá jak sláma, s travnatými svahy, podle nichž táhly se široké, teď vyschlé příkopy.

V bujné zeleni příkopního pažitu ležel naznak muž a bez myšlenky se díval upřeně vzhůru do jasného vzduchu. Jeho oděv vypadal, jakoby s jeho tělem snad [illegible]; sedřený kabát hodně proklubaný na loktech, skoro zelenavá sametová vesta, bez knoflíků, a kalhoty s velikými kostkami, z nichž zelo černě děr. Ještě hůř sešla byla obuv. Sešmaťhané boty, v předu rozpuklé, až z nich prsty lezly. Na hlavě měl chatrný slamák se širokou střechou. Pleť byla trvalým žárem slunečním zahnědla, a zahnutý nos s pokožkou rozpukanou svou živou červení mluvil touž nedvojsmyslnou řečí, jako láhev kořalky, vyčuhující mu ze šosu. Co jedině budilo dobrý dojem v tom zvětralém obličeji, byly jasné tmavomodré oči, které dívaly se do světa srdečně a upřímně.

Vedle něho seděla mladá žena. Pleť její byla temná, oči měla černohnědé, svítivě jiskřily se veliké dravčí zuby. Tvář zřejmě prozrazovala její cikánský původ a měla výraz smyslnosti a potměšilosti, vlastní děvčatům toho kmene.

Před několika hodinami se potkali, ti dva lidé, zrovna před městem, a ještě mnoho slov spolu nepromluvili. Holka pudem vycítila, že muž, ležící vedle ní v trávě, je asi jiného druhu než tuláci, s nimiž až dosud se byla setkala. Mluvil-li, užíval obratů, jejichž smysl chápala jen temně, a ruce měl úzké, jemné jako pán. V duchu se ptala, kdo to asi. Několikrát už pootevřela rty, jakoby chtěla promluvit, ale zas je zavřela zdráhavě a rozpačitě. Konečně však zvítězila zvědavost a zadržovaná otázka vyblýskla:

„Poslouchej, tys býval jistě něčím jinačím, než jsi teď?“

Muž v trávě nadzdvihl přemýšlivě nohu a zkoumal zevrubně předek boty. Potřásl hlavou. Zle vypadala — nárt odtrhl se od podešve, a když nakrčil prsty, rozšklebila se díra.

„Býval-li jsem kdy čím jiným, se ptáš? No ba, může být, ač to sem nenáleží!“

Zas nadešla dlouhá pomlčka. Muž pořád ještě ležel a upřeně díval se do oblohy, která byla jedinou zářící plochou světelnou. Holka upadala v jakési tupé uspokojení a schoulena dřepěla, ruce opírajíc o kolena a dávajíc se příjemně lehtat slunečním úpalem po zádech.

„Chceš si líznout kořalky?“ zaznělo najednou z trávy. Napjala hned sluch a obrátila se k tazateli. Dobromyslně, vesele zasvítilo v jeho tmavomodrých očích a muž se zdvihl s jakousi čilostí. Vytáhl láhev a podával jí s ironicky titěrným úklonem své průvodkyni.

„Ale milostivá,“ pravil důstojně, „nežli mi prokážete čest, bude snad nejlíp, když se vám představím, abyste věděla, čí kořalku pijete. Tedy: moje jméno je Karel Matyáš Bergendahl, duchovní, který pro prostopášnosti dostal několikrát výstrahu a konečně byl propuštěn. A vy, krásko neznámá, jak zovete se vy na své pouti touto velikou pouští života? No jo, zkrátka, jak se jmenuješ?“

„Anna Kristina Johansonova,“ zněla zdráhavá odpověď. V tónu a způsobu jeho vězelo cosi, co holku zbavovalo jistoty. Nejasně pochopila, že se octla před jakousi záhadou, před něčím stěží vysvětlitelným. A jak byla zvyklá nechat běžet myšlenky rovnou, jako byla silnice, kudy se brala, cítila zmatek z té nové známosti.

Bergendahl vzal jí láhev z ruky a zas se v trávě ulebedil. Mžouraje ležel tu a neodvraceje zraku ji pozoroval. Postřehl nepokoj děvčete a smyslil si, že jí ještě přidá.

„Byla's potrestána pro . . .?“

Trhla sebou a úzkost jí naplnila oči.

„Odkud víš, že jsem seděla?“

„Tedy uhodl jsem dobře,“ pomyslil si a usmíval se.

„No ovšem. Když taková holčička začne se potloukat po silnici, vždy měla před tím už co dělat s policií. Ale po tom mně nic není. No — bylo to zabití dítěte?“ Přikývla.

„Tak tedy to? Ba, ba, děti jsou boží požehnání. Jen kdyby leckdy nepřicházely nevhod.“ Zasmál se drsně.

„Toť právě to!“

„Kolik let?“

„Jen dvě.“

„Tys ovšem utekla? Co?“

Opět zablýskla úzkost v jejích očích.

„Odkud to víš?“ vykoktala. Pokrčil rameny.

„Toť si mohla myslit! Když jsem byl vězeňským kazatelem, míval jsem mnoho dělat s ženskými tobě rovnými.“

„Byl jsi farářem na zámku?“

„Arci, arci. Jenže s mnohým chodívá to na světě všelijak. Mně zlámalo vaz tohle!“

Vztýčil se a zdvihl láhev.

„Ovšem, tenkrát to nebyla kořalka. Býval to punč a koňak a šampanské a veselá společnost. Pilas někdy šampanské, Anno Kristino?“

„Ne. To je nějaké víno?“

„Nu ovšem. Nejdražší víno na světě. Jenom takovahle lahvička stojí mnoho, mnoho korun.“

„A píval's ho často?“

„Často, velice často.“

Oči jí svítily, dívala se na něj s pitomým obdivem.

„Desetkrát?“

„Dvacetkrát, snad stokrát. Ale teď piju jen kořalku. Je zrovna tak dobrá — a o tolik lacinější. Poslouchej teď, Anno Kristino, nelituješ nikdy co's spáchala, totiž myslím to s tím dítětem?“

„Nikdy si na to ani nevzpomenu. Když si člověk odsedí trest...“

„No, nebudem' ohřívat staré věci, radš se potěšíme přítomnou chvílí. A na to si přiťuknem'! Anno Kristino, dcero hříchu, uvážila's už někdy, jak je krásné žít?! Jaký to příjemný pocit, dostat pořádný oběd, má-li člověk hlad, vyspat se, je-li unaven!... Poslechni, Anno Kristino, kolik je ti vlastně let?“

„Osmadvacet.“

„Osmadvacet... osmatřicet! Deset nádherných let ještě máš prožít. Deset krásných jar, deset teplých let. Milovníky budeš objímat a podvádět. Všechna mnohotvárnost bolesti a radosti života rozkládá se ještě před tebou jako šíré pole. A to vše připadne ti, jako na podzim jablko spadne do klína sadařky... Dítě, dítě, jak je přec ten život nádherný! Ale ty mne neposloucháš! Neposloucháš svého duchovního správce, své duchovní opory, mne, Karla Matyáše Bergendahla. Nač myslíš vlastně?“

Děvče váhalo s odpovědí. Blyskotnýma očima, měkkýma jak samet, černohnědýma a těžkého výrazu kradmo jej pozorovala.

„Myslím si jen, že musí přec být směšné pro pána, který býval takovým kavalírem...“

Horlivě jí přerušil: „Pobudovat se po silnici, jako obyčejný tulák, myslíš? Hm, to myslí víc lidí, než ty. Ale hleď, mám svou filosofii. Ty ovšem nevíš, co to je. Ba, filosofia —“ když to slovo vyslovil, stálo v jeho myšlenkách napsáno řeckými literami — „to je cizí slovo a znamená lásku k moudrosti, k vědění.“

Pastor Bergendahl se posadil v trávě. Ovšem věděl, že slova jeho byla jako setba na skálu, ale jeho myšlenky se opájely tím, že se mohly prohánět v modrojasném horském vzduchu odtažitých pojmů a formovat se v zaokrouhlených obratech. Bylo to jakési intelektuální sebeosvěžování, které si zjednával. Proto s chytráckým mžouráním plným ironie na sebe sama pokračoval:

„A moudrost, milé dítě, je to, čemu život člověka učí. Tedy: — můžeš mne sledovat? — filosofie znamená totéž, co láska k životu a k tomu, co život poskytuje.“

Uškubl stéblo trávy a držel je před sebou.

„Víš, co to je?“

Holka se zasmála a pokukovala po láhvi.

„To přec budu dobře vědět — tráva je to!“

„Travné stéblo, docela dobře. Mnoho je takových na světě. Mnohá z nich budou požata a přinesou užitek; budou navrstvena na louce a schována jako seno ve stodole. — Všechno tělo je seno, jakož stojí v písmě. Ale to vlastně sem nenáleží. — Jiná naproti tomu zůstanou růst a budou zapomenuta, jako já a ty mezi lidmi. Ale myslíš, že se jim proto vede hůře? Nesvítí snad slunce na ně stejně teple jako na ty ostatní, nepadá na ně jarní deštíček stejně vlažně? Ano! Docela tak je i s námi. Touláme se po silnicích podobni vyhladovělým psům. Ale ptám se tebe, přítelkyně má, vražednice dítěte, Anno Kristino, vede se nám hůře, než jiným? Nechutná nám kůrka chleba tady, v silničním příkopě, zrovna tak dobře jako rýžová kaše uvnitř ve světnici? Neteče snad kořalka našimi hrdly zrovna tak silně a teple, jako víno hrdlem boháčovým? Nehřeje slunce naše údy tak krásně jako nejteplejší kachlová kamna? A pak ta velkolepá příroda! Hleď jen kolkolem! Viz, jak se vše zelená a roste a dokvétá ke zralosti, či jak to stojí v knize!“

Umlkl a rozhlížel se planoucíma očima, kde v naivní jejich radosti obrážela se modrá obloha a zelená země. Potom pokračoval, při čemž se mu kolem úst utvářel výraz chtivosti:

„Ano, dnes večer se mně povede jako princovi, můžeš mi věřit. Navštívím kolegu duchovního, rozumíš, starého kamaráda ze studií, co je teď tady v kraji farářem. Víš-li pak, co dostanu?“

Holka mlčela, ale její chřípě se rozvíraly, jako by vssávaly vůni kouřících se, kořeněných masitých pokrmů.

„Tedy především dostanu večeři — hovězinu, nebo něco takového, a pít, kolik se mně zachce. Potom dostanu dlouhou dýmku do úst, a pak budeme si povídat o starých kamarádech a jak se jim zvedlo ve světě. A k noclehu dostanu opravdovou postel s čistým bílým povlakem, — ty! to

chutná! — a snídani s pivem a kořalkou, než ráno zase pustím dále. Neboť věz, já nikdy nezůstanu na témž místě déle než den. To je z politiky! Tak se Karla Matyáše Bergendahla nikdy lidé nepřesytí a je jim stejně vítán, když přijde podruhé. — Ale že zrovna mluvíme o snídani, mohli bychom sníst kousíček tady ve volném vzduchu.“

Pastor Bergendahl rozepjal kabát a vyňal z náprsní kapsy veliký krajíc chleba s máslem, zabalený do kusu novin. Rozlomil jej ve dví a podal děvčeti půlku.

„Jez!“ pravil, „a bůh ti požehnej! A ostatně kořalku k tomu taky. Napřed si zavdám já, pak dostaneš, co zbude.“

A hmatal v trávě po láhvi . .

T. G. MASARYK.

IDEÁLY HUMANITNÍ.

VI. EVOLUCIONISM.

(Evolucionism. Evolucionism po výtce přírodnický — naturalism vůbec. Naturalistický materialism. Darwinism a jeho ethika.)

V nové době tak, jak se vyvíjela idea humanitní, stejně vyvíjela se idea pokroku. Dnes slovo pokrok, vývoj, je každému běžné a známé. Lidé starší, dokonce lidé ve středověku, že by byl nějaký pokrok, rozuměj pokrok v celku, společnosti, národu, státu, takové myšlénky nikdy neměli. Oni myslili, jako mají absolutní pravdu náboženskou, že vůbec všecko už na vždycky je hotovo, o nějakém pohybu v před, o zdokonalování, nikdy nemyslili. Teprve nová doba — a tím je nová doba — se vyznačuje právě touto věrou ve vývoj a pokrok. Tento názor se vyvíjel ponenáhlu v různých oborech. Začalo se myslit o pokroku ve vědě, v umění („renaissance“), o pokroku v náboženství („reformace“) a tak krok za krokem pokrok ve všech oborech. Zvláštního výrazu nalezla tato myšlenka moderním evolucionismem. Slovo to znamená učení o vývoji. Zejména myslívá se při tom na darwinism, na učení Darwinovo. Darwinism je však jen jedno učení evolucionistické; dnes už je mnoho učení vývojových také protidarwinistických. Ale v širším ještě vědomí ukotvilo se mínění, že darwinism je evolucionismem. Já toho mínění nesdílím, ale vyvoduji si přece darwinism, že se dá na něm dobře ukázat, oč při evolucionismu v ethice běží. Darwinism svoji víru v pokrok, zdokonalování, že od generace ke generaci se lepší všecky poměry a věci, zakládá na přírodovědě. Docela populárně, ale ne docela správně, se říkává, že podle Darwina člověk vznikl z opice. To je tak myšlenka, kterou širší obecenstvo o darwinismu a o evolucionismu má. Není to docela správné, ale podává to hlavní myšlenku v celku dost dobře. A pak se pravilo o boji o život. Boj o život, boj všech proti všem je takřka moderní heslo. Slovo boj rozlehlo se po všech stranách. Darwin si představoval, že živočichové, s nimiž se rodí více, než se může uživiti, bojují o život, a že v tom boji podléhá slabší a silnější vítězí, že tedy ten boj o život je prostředkem zdokonalování. A jeho učení tím uhodilo také v massy, že takovým způsobem vykládá si zdokonalení společnosti lidské. Toto učení, které bylo čistě přírodovědecké, . . Darwin sám s počátku jen o zvířatech toto učení stanovil, ale brzy bylo přeneseno na historii lidstva, na člověka vůbec a tím vznikla značná revoluce v myšlení. Přírodověda se pokládá za velikou autoritu a k tomu výklad zdál se být jasný. Jistě že boj mezi individui, třídami, národy v lidstvu je. Učení o boji jako prostředku pokroku zdomácnělo v nejširších massách, zejména také v socialní demokracii. Každý se domnívá, že učení o boji je protihumanistické. Boj, to není humanita. Především ukazovalo se na to, že přirozený boj jeví se společensky jako konkurence. Ukazovalo se na umělý výběr. Umělým výběrem je na příklad je služba vojenská; vybírají se nejzdatnější, nejzdravější, nejsilnější, ti se věnují záhubě ve válce a námahám vojenského života, nejslabší pak zůstávají doma a rozmnožují pokolení lidské dále. Tak vzniká slabší generace. Anebo: umělý výběr je moderní medicina. Medicina dovede již poloumírajícího člověka zachránit a tím zase zachraňuje slabého. A jen příroda ničí slabochy, které umění lidské chce zachovat. Tak příroda opravuje člověka. Kdežto se dříve myslilo, že člověk opravuje přírodu, dnes slyšíme opak toho.

Názory o umělém výběru a jeho škodnosti vedly k tomu, že povstali lidé, kteří bez okolků prohlásili jako logický důsledek přirozeného výběru, že silnější má právo zničit slabšího. I šířilo se mínění docela protihumanistické, které přímo humanitu zakazovalo, že prý seslabuje nás tělově i duševně, nový druh pěstního práva na základě přírodovědeckém. Toto nové pěstní právo bylo prohlašováno pro individuum a také pro národy. Vznikla myšlenka, že jsou vyvolení národové, ale ne vyvolení tak, jak již staří židé hlásali, nýbrž vyvolení přírodou, přírodovědecky. Zejména Nietzsche proslavil se tím, že prostě z darwinismu vyslovil: Ano, silnější má právo! Síla — pravda! Hlásaly se vůbec různé důsledky darwinismu. Jedni chtěli pěstní právo národů formulovat politicky; druzí chtěli opravit právo trestní, že prý humanita zločince chrání, to že je umělý výběr, hřích proti lidstvu; ne chránit zločince, nepřátele společnosti, nýbrž trestat je těžkými tresty a používat trestu smrti k tomu, aby společnost byla vyčištěna.

Je pochopitelno, když se dělají takové důsledky, že povstávají odpůrcové. Lidé lekli se a začali uvažovat, zda tyto důsledky logicky vyplývají z darwinismu. I řekli jedni: Není správné, vyvozovat z přírodovědy pěstní právo mravní a právní,

[illegible] je rozvinula se theorie: Mohou prý i theorii [illegible] ale pro jednotu, pro pravé přijmout humanism. Křesťanství — to je sentimentalka. Jsem přesvědčen, že v celé přírodě a také ve společnosti je boj a je-li ten boj takový, jak darwinism jej líčí, má Nietzsche se svého stanoviska pravdu. Začali na novo kritisovat z leva, z prava, až ponenáhlu přicházeli darwinisté k onačejšímu nazírání, že učení evolucionistické není tak radikální, jak se myslilo, naopak, že je konservativní.

Řekl jsem: učení dělalo revoluci. Člověk pořád měl a má mínění, že on je středem celého světa, že celý svět je vlastně k vůli němu, a tu naráz slyšíme, že náš, ne-li otec, tož děd byl opicí. Lidé přijímali nové učení, ne že by měli záruky o jeho správnosti, nýbrž proto, že odpovídalo jejich revolučním potřebám, boji proti reakci konservativní. Ale ponenáhlu vyklubává se zase, že darwinistické učení je aristokratické, konservativní. Socialisté přijímali to učení v mínění, že darwinistickým bojem o existenci uhájí svoji třídu proti třídě jiné. Teď ale se ukazuje, že to učení o boji není demokratické; hlásá-li se, že silnější přetrvává, pak z toho následuje, že přetrvá kapitalistická třída a ne proletáři, kapitál, to silnější po stránce hospodářské, má právo nad slabším! Tak se stalo, že teď — a to je situace nynější — z darwinismu a evolucionismu se odvozuje smýšlení aristokratické, a nejen konservativní, nýbrž přímo již reakční. Jen elita, slyšíme teď, jen malý počet zdatných a silných mají právo nad ohromnou massou: miliony a miliony individuí se rodí, aby přetrvalo jen několik. Hlavní evolucionisté hlásí se k aristokratismu. Darwin sám byl v těch věcech zdrželivý, ale Huxley, také Spencer a jiní vyvozují řečené důsledky aristokratické. Konečně si někteří pomáhají asi takto: Je to prý trapná situace. Z darwinismu by logicky vyplýval aristokratism, nietzscheism. Ale to odporuje vrozenému citu humanity, je to rozpor mezi citem lidským, humanitou, sympathií, láskou k bližnímu, a mezi přírodou. To jsou dva světy, které spolu nemají nic společného, svět duchovní, mravní — svět přírodní. Tam boj, tu láska. Musíme-li přijat boj pro přírodu, stejně musíme věřit v lásku a humanitu; láska má zjemňovat hrubé formy boje. A tak tito zástupcové darwinismu, Huxley, Wallace a j. dělají z evolucionismu závěr humanitní. Tak darwinism na konec stejně vede k humanitě, a máme morálku humanitní i v evolucionismu. Ovšem dokonce i theologové, kteří vždy byli proti darwinismu, se uspokojují: Co se budeme rozčilovat — jako bůh stvořil člověka z hlíny, tak ho mohl stvořit z opice. A tak na celé čáře učení radikální se převrací v učení konservativní, ba přímo reakční. Není to jediný příklad konce radikalismu.

Přírodovědecký evolucionism skutečně není nic nového, nýbrž podává v nové formě víru v pokrok. Je to přírodovědecká formulace učení dějepisného. Idea pokroku má oprávněnost: pokrok je, o tom, myslím, není vážné pochyby. Arci to mínění, že je všude pokrok do nekonečna a že bude všecko co nejdříve tak dokonalé, jak my si to přejeme, je utopism. Pochopujeme pořád víc a více, že to, čeho jsme dosáhli — a je to velice nedokonalé — jistě se vyvíjelo tisíce let, že tedy pokrok bude povlovný. Žádný skok, žádný zázrak se nestane. Pravda, jistá skepse se ozývá proti víře v pokrok: pochopujeme, že v některých oborech může být krok do zadu, zhoršení; může se octnout každý národ v stavu, kde pro okamžik nebo i na delší dobu je úpadek. Je možný také úpadek definitivní, jak se ukazuje na Římanech, Řecích a j. národech zaniklých. Jistě tedy mnohem střízlivěji počínáme teď uvažovati o pokroku, ale víru v pokrok máme, a pokud dovedeme i nejstřízlivěji na věc pohlížet, je víra ta oprávněna. Víra ta má v sobě něco přímo náboženského. Je-li podstatou náboženství naděje v budoucnost, jestliže náboženství tím člověka sílí, že mu vštěpuje víru v budoucnost a naději, pak učení evolucionistické má ráz náboženský, lidé učení přijímají tak, jako přijímali a přijímají víru v nesmrtelný život.

To je cenný prvek evolucionismu.

VII. POSITIVISM.

Slovo označuje, oč tu běží: každý, kdo slyšel o positivismu, positivních lidech, o positivním proti negativnímu, si asi již představuje, že to znamená, aby se člověk nerozptyloval v hledání ideálu, a bůhví jakých velikých pravd, nýbrž aby se „positivně" omezil na skutečnost. Odkud je, proč je, — toho prý nemůžeme vědět. Celá filosofie od počátku nic prý nám nepověděla kloudného o tom, odkud se svět a život vzal, jaké měly příčiny a kam směřují; věda nám může povědět pouze o tom, co je. Positivism připouští, že člověk má také zájem na tom, co bude, ale neběží mu o ideály, on chce prostě předvídat, co bude a podle toho zařizuje svoje kroky. Positivism na základě „faktů", „dokumentů" chce odhalovat roušku budoucnosti. Když budu vědět, co zítra se stane, pak vím, co dnes mám dělat. To je asi celá filosofie positivismu. Při tom positivism, jak jeho hlavní představitelé ukazují, je pro humanitu. Comte se prohlásil za velekněze člověčenstva a založil svou církev. Novější positivisté, zejména Taine, byli více pro materialism a pojímali učení materialisticky. Dobré — zlé, ctnost — špatnost prý jsou produkty jako cukr a vitriol. A tudíž třeba pozorovat, co se děje v člověku, ve společnosti, a podle toho jako technik si zařídit své jednání.

Positivism tím předvídáním budoucnosti má do sebe jistou nerozhodnost. Když člověk pozoruje lidstvo, celou historii, Řeky, Římany, středověk a konečně dobu novou — snadno se to pozoruje a předvídá, jako podle Musseta: člověk sedí ve fauteuillu a dívá se na divadlo. A pěkně by se

Vzdálená.

Horo, horo, vysoká jsi!
Má panenko, vzdálená jsi,
Vzdálená si za horama —
Vadne láska mezi náma.

Vadne, vadne, až uvadne!
Není na světě pro mne žádné,
Není žádné potěšení
Pro mně více k nalezení!

JOSEF MANES.
NÁRODNÍ PÍSEŇ.

to ... a positivní dokumenty podle receptu ... by se sbíraly. ... ty dokumenty se ... taky ... Já jsem také historie. Je chyba ... že pro ... historii a samé počítání s fakty a dokumenty zapomíná na svědomí, jako by to nebylo taktéž, nebylo stejně positivním. A to stálé předvídání toho, co „se" stane — nestane „se" pouze, ale já to musím udělat, já musím se rozhodnout svou vůlí a svým svědomím.

NAŠE GALERIE.

Josef Manes: Národní píseň. Je třeba doprovodu k tomuto pěknému listu Manesovu, jejž vybásnil na motivní slova lidového poety, ševce Bechyně? Takové půvabné listy vznikaly v Čechách skoro před půl stoletím a teprv teď dochází na jich sebrání! O náladě a citovém obsahu obrázku není zapotřebí výkladů; pozorovatel všimne si, jako na listě minule podaném, osobitého způsobu výrazu Manesova, reliefového užití světel a stínů, energických a při tom měkce zpěvných linií, které charakterisují výstižně a nejprostším způsobem vyslovují ideu umělcovu. — Text psaný rukou Manesovou je stejně zajímavý jako na př. dopisy psané Smetanou; ty chyby působí tak zvláštně právě u těch duší tak určitě proniknutých duchem českým a tak hluboce proniklých k duchu českému!

B. B.

PRÁCE.

Přihlížel jsem, jak dopravovali železnou dvoukřídlou pokladnu do spořitelního ústavu v prvním patře našeho domu.

Krátce po poledním vlaku, kterým přijel montér, vyslaný od dodavatele takových ocelových pancířů, zastavil před vchodem domovním těsně při chodníku masivní, nízký vůz spediterský, a s něho sešoupli na dlažbu těžkou bednu, dle nádražní známky o váze přes deset metrických centů. Odloupli skřípající víko a postavili bednu. Pak ji naklonili ku předu, při tom ze zadu bednu podtrhli a v okamžiku stála na chodníku v celém svém lesku, dubově hlazená se zlacenými pásy — Nedobytná!

Kolemjdoucí se zastavují a zálibně popleskávají obludu po hladkých bocích: „Che — brzy budeš mít v bříšku penízků . . .!"

Mezitím udála se již v domě všecka opatření k jejímu přijetí. Truhlář odtrhl v ústavě bariéru k uvolnění nejkratší cesty. Pavlač, ačkoli na traversách, pro bezpečnost podepřena trámem. Nájemníci pod ústavem upozorněni, aby v tu dobu zdržovali se v jiných místnostech. Zaklaply odsuté, zaležele zástrčky nehybných křídel dveřních, zapraskla křídla odtržená od veřejí. Všechno obyvatelstvo domu je rozrušeno. I klidní úředníci ústavu vybíhají často na pavlač ke schodům. „Ježíši, děti, jdete odtamtud! Jděte radši už do školy!" vyhánějí matky mládež. „Prosím tě, Vojtěchu, jen tam nechoď, ať se ti nic nestane!" strachuje se o manžela mladá žena účetního, jenž v domě bydlí. Po tenkých válcích dopravili lehce pokladnu chodbou až pod schody. Zde podstavili jí pod zád dřevěné sáňky a zvrátili ji zvolna šikmo na první kamenné stupně.

A nyní nastává nejtěžší a nejnebezpečnější práce: vytáhnout nehybnou, rozdrcením hrozící obludu na sáňkách po schodech do prvního patra. Montér koná zdánlivě primitivní přípravy k tomu. Objímá kovové těleso, svazuje je se sáňkami provazci, jež zdají se být tak filigránské, zrovna na přetrhnutí. Ku předu sáněk přivázal střídavě popruhy a provazce.

S chvějným nepokojem nemohu odtrhnout oči od nezvyklého divadla; zmítám se ostře pozorující zvědavostí a touhou, aby věc šťastně provedli. Bojím se o ty pracující! — O cizí lidi: co jich ve světě hyne denně při práci; bláznovství! pomyslí si někdo. Ale nechť si, jsem už takový. Prolétne ti v mžiku hlavou pomyšlení, že mají také nárok na život, že mají také vztahy rodinné a jiné, a už dostaneš o ně strach, neodvolatelně . . . Přes veškeru propast mezi třídami společenskými na jedné straně, až do nevzdělání, sprostoty a nenávisti na druhé — jsou to také lidé!

Nejsou všichni zřízenci zasílatelovými, někteří byli jen přijednáni. Vesměs statní chlapíci, rozložitých ramen, mozolných rukou a drsných tváří. Čtyři zapřáhli se nahoře do popruhů, chopili se provazců; ostatní čtyři zůstali dole, tlačit vzhůru strašný povoz, zadržovat jeho couvnutí nebo dokonce pád. S nimi zůstal dole i montér a dává jim návod. Dva budou vzpírat rameny, dva podstrčí střídavě po každém rázu sochor pod sáňky a podrží vzhůru. Sám vzal do ruky krátký železný podstavec.

Pokladna složená naznak na první stupně schodů — opravdový kolos. Dojem ohromnosti v divákovi vyvolává vědomí, že je to pancíř ocelový a představa jeho tíhy. Tady leží připravena, aby drtila údy — kovová schránka na lidský mamon. Peníze — měna všech statků hmotných i duševních! Surový element! na tvrdém řetěze drží i kulturu, jedincovu i společnosti!

„Tak tedy s Pánembohem začnem', hoši!" zahajuje montér skoro obřadně. Úvod zdá se být jako loučení, jako pozdrav horníka, který sestupuje do šachty, nevěda, vystoupí-li z ní . . .

„Héj . . . žup!" zaznělo najednou několik povelů. Pokladna se zavrtěla na místě, ale nic víc. „Hej . . . žup!" Popolezla o schod a v zadu ji na ráz podchytily sochory. „Hej . . . žup!" Opět ani se nehnula. Zdá se téměř nemožno, dostat ji až nahoru.

„Počkejte, hoši, takhle to nejde!" povídá kamarádsky montér. „Křičíme všichni a není to žádné komando. Jen jeden musí velet! Tak kdo?" — „Ať velí Váňa! Třeba Váňa! Ano!" shodli se v okamžiku na svalnatém muži, zapřaženém nahoře do prostředního popruhu. „Tak tedy!" — „Héj . . . žup!" Jde to již mnohem lépe. Už je ztečena třetina schodů . . . Už skorem polovice . . .

Při jednom rázu však pojednou povoz zakolísal. Snad nahoře únavou popustili, snad dole špatně podložili sochor. Povoz sune se posupně níž. Obluda se při tom sklonila na levo; zábradlí schodů zapraštělo, jako když kosti drtí. Dělník dole na místě aby sochorem pomohl druhému, ztratil v tom okamžení mysl a uskakuje se schodů.

„Co pak to děláte, hoši? Héj . . . žup!“ rozkřikl se energicky sám montér. Tváře zbrunátnělé posledním napjetím . . . a pokladna o dva, tři stupně popojela do výše. Montér podstavil současně pod zadek krátkou železnou rohatinu. „No, tak — a hnedle bychom to byli sami na sebe pustili!“ ohlédl se vyčítavě na toho, jenž utekl, byv jat náhlým strachem. Stojí celý zdrcen dole, stranou pod schodištěm.

„Tak — a teď si chvilku odpočinem hoši!“ — „Odpočívají“, to jest drží pokladnu, aby jim zase nesjela. Na všech znát, že prožili také tu okamžitou paniku. Teď teprve vydychují si z toho uleknutí a namahání; všichni se chvějí přepjetím nervů a svalstva. Námaha v jediném tom okamžiku vynaložená jistě rovná se energii spotřebované za den, dva jiné, stejnoměrné práce.

„Tak, hoši, není nic platno . . . dlouho držet taky unavuje. Ještě tři, čtyry rázy a jsme nahoře, na rovině! pak si odpočinem opravdu. Tak tedy!“ vybízí opětně montér.

A skutečně: jako by překonané nebezpečí utužovalo síly, několik rázů a jsou na rovině pavlače. Shodili vesele popruhy a odložili topory.

„Počkejte, nejdřív se vypořádáme s Martinem,“ povídá polohlasně Váňa, pověřený velením, a schází se schodů k tomu, jenž byl strachy od práce utekl. Stojí stále na témže místě, opřen o sochor, v tupém zamyšlení.

„No, tak co, Martine?“ postavil se před něho Váňa s tvrdou vážností. „Tu máš, abys se podruhé nehlásil na takovou práci, když jsi baba!“ Rozpřáhl se a vyťal mu nehorázný políček. „A teď jdi!“

Martin hrubě ani neprotestoval. Zahučel jen: „Což za to mohu, když jsem dostal strach!“ a odcházel zdlouha, zahanben více vlastním vědomím, než políčkem Váňovým. Ostatní shora přihlíželi tiše k exekuci beze slova výsměchu. Nebezpečná práce, kde běží o život, má svoji morálku: solidárnost v nebezpečí.

Váňa nastoupil vážně zase na svoje místo. Postavení obludy, odepnutí sáněk, dopravení na válečcích po pavlači a po kanceláři, vyzvednutí se dřeva na dřevo až do umístění na dřevěný podstavec, stejně omalovaný — bylo už dílo několika málo okamžiků . . .

Po páté hodině odpoledne, když vycházel účetní ústavu po úředních hodinách na procházku, zastavil ho jeden z pomocníků speditérských, čepici v ruce, s pokornou žádostí: „Milostpane, prosím jich, kdyby nám přidali na tu dřinu; dostali jsme od pána jenom po koruně.“ Ostatní stáli opodál, oči upřeny skromnou nadějí na posuňky účetního.

Díval jsem se, jak po chvilce s vyslancem svým v čele vtáhli sborem v jadrném hovoru do krámu, v němž nalezá se výčep kořalky.

Zasloužili by šampaňského naší lásky činorodé! volala za nimi má duše, boháč soucitu lidského, a tělesná stránka moje — nuzák, pokud jde o mamon světský, chvěla se při tom hořkým, stajeným studem buržoy.

POCESTNÍ.

[illegible] měli týž cíl pouti.

Zlačnělo se jim potěšitelného hovoru, ale ni- [illegible]

[illegible] výše, a na večer, když umdleně klopil víčka, všichni zároveň zdvihali se k modlitbě.

[illegible] bonz na placato tiskl svůj nos k zemi.

[illegible]

„K bohu!“ odvětil bonz, „k bohu!“ pravil mnich, „k bohu!“ děl brahman.

[illegible]

„Mýlíš se!“ vpadl mu rozmrzen do řeči mnich. [illegible]

[illegible]

ruce ke hvězdám. **R. Volker.**

WILLIAM K. CLIFFORD.
LEHKOVĚRNOST.

Škoda, způsobovaná lehkověrností člověkovou, neomezuje se na to, že i v jiných posiluje charakter lehkověrnosti a z něho plynoucí chování falešných názorů. Navyklý nedostatek péče stran toho, co pokládám za pravdivé, způsobuje u jiných navyklý nedostatek péče stran toho, co mně za pravdu sdělují. Lidé mluví si pravdu vzájemně jen tehdy, když každý z nich ctí pravdu ve vlastní duši i v duši jiných; ale kterak můj přítel může ctít pravdu ve mně, když já sám o ni nedbám? věřím-li věcem jen proto, že jim chci věřit a proto, že mne potěšují a rozveselují? Tak obklopuju se hustým ovzduším falešnosti a klamu, a v tom ovzduší musím žíti. Pro mne sama, v mém větrném zámku libých ilusí a milovaných lží, snad to nemá významu; ale těžký význam má pro lidstvo, že jsem si zjednal souseda,

ochotného klamat. Lehkověrník je otcem lháře a podvodníka. Žije v lůně své rodiny, i není divu, stane-li se rodina takovou, jaký je on sám. Tak těsně svázány jsou naše povinnosti, že, zachováváš-li celý zákon a v jediné věci jej přestoupíš, proti celému jsi se provinil. Souhrnem: Vždy, všude, pro každého je zhoubné, za pravdu něco pokládat při nedostatečných důkazech.

Jestliže člověk, mající víru, která mu v dětství byla vštípena nebo k níž později byl přemluven, pochybnosti o této víře v duši jeho vznikající potlačuje nebo zahání, úmyslně vyhýbá se čtení knih nebo společnosti lidí, kteří o ní pochybují nebo ji zkoumají, a pokládá-li takové otázky za protináboženské, jichž činit nelze, aby samo náboženství nebylo porušováno — potom je život takového člověka velikým hříchem proti člověčenstvu.

Zdá-li se tento soud být krutý, užije-li se ho o těch prostých dušičkách, které nikdy ničeho lepšího o tom nezvěděly, které od kolébky byly vychovávány v bázni před pochybováním a do nichž vpravovali poučení, že věčné spasení jejich závisí na tom, čemu věří — potom dospíváme k velice vážné otázce: „Kdo je vinen tímto hříchem?"

Dovolte mi, abych tento soud podepřel výrokem Miltonovým: „Člověk může býti kacířem i v pravdě; a věří-li ve věci jen proto, že to říká jeho farář, nebo proto, že tak ustanovilo církevní shromáždění, neznaje důvodů jiných, stává se kacířstvím i sama pravda, kterou má." — A výrokem Coleridgeovým: „Ten, kdo započne milovat své křesťanství víc nežli pravdu, dospěje toho, že bude později milovat svou církev či sektu víc než křesťanství, a skončí tím, že bude milovat sebe sama víc než vše ostatní."

Zkoumání důkazů nějakého učení nemá být vykonáváno jednou pro vždy a potom pokládáno za konečně vyřízené. Nikdy není dovoleno potlačovat pochybnost; neboť ta pochybnost buď může býti poctivě zodpověděna na základě vykonaného už zkoumání, buď dokazuje, že zkoumání nebylo úplné.

„Ale," řekne někdo, „já jsem pořád zaměstnán; nemám kdy tak dlouho studovat, abych tou měrou se vzdělal na povolaného posuzovatele takových otázek, nebo aspoň jen nabyl způsobilosti porozuměti vedení důkazů!"

Pak nemá mít kdy ani k víře.

— — —

* K dnešnímu obrázku Mánesovy národní písně zapůjčila nám cliche c. k. dvorní a státní tiskárna ve Vídni z díla „Oester. ung. Monarchie in Wort u. Bild", svazek „Čechy". Svolení k otisku nám dala společnost vlasteneckých přátel umění v Praze.

* Rudolfinská výroční výstava právě zahájena. Z cizích hostí ukazují se letos Rodin, Meunier, Stuck.

* Dle roční zprávy Krasoumné jednoty za loňský rok zakoupeny byly z poslední výstavy rudolfinské všeho všudy . čtyry práce pro obrazárnu, z nichž dvě jsou od umělců českých (Slabého a Dvořáka). Ke slosování zakoupeno děl originálních i reprodukcí za 10.688 K; čeští výtvarníci obmyšleni byli při tom menší měrou nežli cizí.

* „Volné Směry" vydaly skvělé dvojčíslo R o d i n o v o; na 60 reprodukcí je tu obsaženo z bohaté tvorby tohoto znamenitého sochaře francouzského. Mimo obyčejné vydání vyšlo v omezeném počtu výtisků též vydání na zvláštním papíře po 5 K.

* (V nadšení.) „Kde dívá se na přírodu nezkaleným okem básníka, ssaje h o l o u h r s t í j e j í v n a d y . . . tam (Hálek) poutá, dojímá a povznáší." (Napsal Jaromír B o r e c k ý o V. Hálkovi do anthologie „Česká poesie XIX. věku", II. str. 133.)

× × ×

* Tolstoj pracuje o novém románě, jejž započal psát už před deseti lety, ale pak opět odložil. Dějiště jeho vzato je z bojů ruských proti divokým kmenům kavkazským v letech padesátých; slouti má „Hadži Murat". Mimo to píše Tolstoj aktovku.

* Ve vydávání velkých naučných slovníků provádějí Němci věci opravdu pozoruhodné. Známá firma Brockhausova, která teprv před dvěma lety vydala čtrnácté, jubilejní vydání konversačního svého lexikonu (všech sedmnáct velkých svazků v jeden den!), ohlašuje nejnověji vydání patnácté, revidované, jehož díl první vyšel před týdnem. Obsahuje v sobě nejnovější události, vynálezy a zkušenosti až do března letošního roku!

* V Paříži bude konán 16. dubna první sjezd mezinárodního sdružení akademií; súčastní se ho akademie věd a umění ze všech snad větších měst evropských. Hlávkova proslulá akademie mezi nimi uvedena není.

* V Revue de Paris vylíčil novořecký spisovatel Psichari zajímavý zápas literární v Řecku, vedený mezi přívrženci umělé, neživé řeči knižní a zastánci živoucí mluvy lidové. Literatura skoro všechna psána je řečí neživotnou, klassickou řečtinou, již ovládá asi 5000 vzdělanců zcela, jíž napolo rozumí asi 15000 lidí, lid však z ní a tudíž i z literatury je úplně vyloučen. Už od let osmdesátých dějí se pokusy reformní, psát knihy a vydávat časopisy skutečnou řečí lidovou, ale inteligence v celku svém urputně se stavěla a dosud staví proti tomu. Teprv v poslední době hnutí lidové roste; na Cypru vydáván je časopis psaný lidovou novořečtinou, sbírají se lidové písně a spisovatelů národních pomalu přibývá. — Interesantní tento boj není ovšem osamělý v Evropě: nedávno vybojován byl v Norsku Garborgem (lidová mluva landsmaal proti spisovné dánštině), teď se vede v Irsku proti angličině a j.

* Rozmach uměleckého průmyslu posledních let jeví jedním směrem účinky, kterých se jistě nikdo nenadál: oslabuje zájem pro umění čisté, které nevystupuje ve formách určených k praktickému užívání. Zejména malířství tím počíná trpět, poněvadž prodej obrazů neustále klesá. Nasvědčuje tomu statistika, kterou si zjednala obchodní komora v Düsseldorfu: kdežto v letech šedesátých se z vystavených obrazů prodávalo někdy až 50%, klesá číslice prodaných obrazů na výstavách rok od roku, takže dnes se pokládá za příznivý výsledek, dodělá-li se výstava 12 až 15%. Druhá okolnost, která tomu rovněž výmluvně nasvědčuje, je, že veliké řady umělců, i nejlepších, opouštějí pole „ryzího" umění a šmahem se oddávají vzdělávání umění „užitého".

* Tolstého román „Anna Karenina" byl sedmkrát přepracován a přepsán, než se dočkal vydání v knize. Člověk se pokloní před tou krutou pracovitostí a sebemučivou autokritikou, dnes, kdy na všech stranách líhne se poetků a básníříčků, kteří vše, co v poslední vteřině ze sebe vypustili, už sbírají do knihy a obšťastňují tím svět.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 21. dubna 1901. Číslo 30.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 5 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

HELENA NOSKOVA.

O DOBROČINNÉ PRINCEZNĚ.

(Pohádka.)

Byla jednou princezna velmi hodná a dobročinná. Po celé říši povídalo se i psalo o jejím předobrém srdéčku a štědrých ručkách. Neboť ona, považte, každý pátek vyjíždívala v průvodu svých dvorních dam ze zámku do města ke svým žebráčkům. Sama vstupovala do bídných jejich příbytků a almužnu vlastní ručkou jim podávala. Za to ona [illegible] ručku líbat jí směli a princeznu dobrým svým andělem nazývali. Měli tak i nařízeno.

Dokud byla princezna zcela maličká, těšívalo ji to a bývala s sebou velmi spokojena. Později však, když počala vážněji přemýšleti, netěšívalo ji [illegible] tak; jí jednou stydívala se [illegible], když štědrou ručku jí líbali a smutno a těžko bývalo jí v předobrém srdéčku, když od žebráčků odcházela a oni za ní pokorně díky své volali, nazývajíce ji dobrým andělem.

Proč jí bylo tak smutno a proč se stydívala? Nevěděla. Sama před sebou se nepřiznala. Vždyť byla tak hodná a dobročinná. I v knížkách se o tom psalo, v obrázkových knížkách. Ptala se rodičů, ptala se učitelů i dvorních dam, ale ti všichni jí jen přisvědčovali, že je skutečně nejhodnější holčičkou v celém království a že zbytečně se trápí. Princezně však proto lépe nebylo: byla stále nespokojenější.

Dvorní dámy, kterým se právě nelíbily návštěvy v obydlích žebráků, přemluvily královnu, aby princezně ty návštěvy zapověděla. Že se to pro princeznu nesluší, ani zdrávo jí nemůže být v těch vlhkých, špinavých komůrkách; a potěšit se tam už dokonce nemůže její citlivé a jemné srdíčko. Přestala tedy princezna chodit ke svým žebráčkům, ale nepřestala být zádumčivá a nespokojená.

Jednou hrála si s dvorními dámami v královském parku. Honily se, na schovávanou si hrály. Princezně však zachtělo se samoty a volnosti. I zaběhla při hře hodně daleko od svých společnic; myslely, že se někam schovala a hledaly ji po všech známých místech. Ona však běžela a běžela cestičkami v houští. Křik a smích dvorních dam pořád slaběji za ní se ozýval, zanikal a zanikal. Utíkala, jen se jí hlavička třásla.

Náhle překvapena stanula. Octla se v místech zcela neznámých. Dokud běžela, neohlížela se. A teď byla v hlubokém lese sama a sama. Cest tu nebylo; ztratily se jí všecky kdesi v hustém zářivě zeleném mechu, po němž kmitaly se samé zlaté jiskry; to odtud, jak slunce spojenými korunami stromů pronikalo. Jednotlivé listy svítily jako zelené lampičky. A ticho tu bylo, až dech se tajil. Jen v klenbě spojených korun šumělo to hluboce a vážně nad hlavou princezninou a srdéčko její hlasitě bušilo v tom šumném tichu.

Princezna byla neobyčejně unavena. Krásně tu bylo, ale její smutek a nepokoj ani zde jí neopustil. Sedla si do mechu a tuze se zamyslila. Tu dotkl se někdo jejího ramene. Zdvihla hlavu a spatřila před sebou krásnou stařenku, všecku bílou; bílé šaty měla, běloučkou tvář i ruce, a bílé její vlasy třpytily se v slunci jako stříbrné nitky.

„Jsem tvoje víla," promluvila krásná stařenka k udivené princezně, „také Sudička mi říkají. Od tvého narození nad tebou bdím a každou tvou myšlenku znám. Také příčinu tvého smutku znám. Ty nejsi s sebou spokojena. Svědomí tě znepokojuje."

„Svědomí?" podivila se princezna, „co je to svědomí?"

Stařenka zakývala stříbrně se lesknoucí hlavou.

„Tak, tak, princezno. Učili tě, že máš almužnu dávat, ale nepověděli ti, jak ji máš dávat. Za dobré skutky tvé každý tě chválí, ale nikdo tě ještě neupozornil na tvé chyby a toho je ti třeba."

„Chyby? Což mám také nějaké chyby?"

„Ovšem, každý člověk je má."

„To vím — každý člověk! Ale já jsem dcera králova a chodívala jsem každý pátek sama ke svým žebráčkům a almužnou je podělovala; a i nyní almužnu jim posílám, ač sama k nim nechodím, protože pohled na ně je příliš smutný. Jsem velmi dobročinná. Co by si ti ubožáci beze mne počali?"

Stařenka víla na to jí neodpověděla, ale vyzvala princeznu:

„Pojď se mnou, ukážu ti, jak málo je být králem a dcerou královskou, a oč více je být člověkem a k chybám svým se znát.“

„Překvapuješ mne,“ řekla princezna a následovala vílu.

Šly a šly, až vyšly z lesa na širé prostranství. Princezna se rozhlédla, za ní byl hluboký les, před ním veliká zahrada, větší, než královský park.

„Jsme v zahradě života,“ pravila víla, „záhony, které tu vidíš, znamenají různé stavy, v nichž lidé na zemi žijí. Tento záhon je palác královský — tam ten chatrč žebrákova. Každý člověk má tu svou květinu, kterou zahradník života zde zasadí a pěstuje. Podívej se, právě přichází. Dej pozor, kam kterou květinu vsadí.“

I spatřila princezna zahradníka života, jak opatrným krokem se blíží. V náruči nesl plno drobných sazeniček. U záhonku poklekal a sazeničky do země vkládal. A byl slepý.

Sazeničky byly všecky stejně svěží, všecky voněly čerstvou zelení a lístečky všech se stejnou chutí k slunci se obracely. Slepý zahradník přiblížil se k princezně, poklekl nejdříve u záhonu, který stařenka víla palácem nazvala a vložil tam jednu sazeničku. Poklekl u druhého, který chatrč žebrákovu znamenal, a chtěl jiný kvítek tam vsadit.

Tu přiskočila princezna a zachytila mu ruku.

„Proč zasadil jsi tam ten do záhonu královského a proč tento má být žebráčkem na zemi?“

„Nevím, kam co sázím,“ odpověděl zahradník, „jsemť slepý. A záhonky musejí být vysázeny.“

Princezna pustila jeho ruku, a slepý zahradník v zahradě života pokračoval v rozdělování lidských osudů.

„Tak jsi i ty na svět přišla, princezno, a tak i tvoji žebráčkové,“ řekla stařenka víla hlasem vážným a přísným. „Kdyby byl býval zahradník tvoji sazeničku zasadil do tohoto záhonku, nebyla bys princeznou. A tys dávala si ručku líbat, když z přebytku svého, šťastnější náhodou získaného, těm méně šťastným jsi trošek podávala. Jako bys jim říkala: Já jsem dobročinná a vy ne! vy chudí a já vám prokazuji milost. — Pojď teď, dovedu tě zpět do zámku.“

Ale princezna se rozplakala a do zámku nechtěla.

„Nezasloužila jsem si nijak šťastnějšího svého osudu. Půjdu k chudým, chci s nimi snášet jejich osud. Doveď mě k chudým.“

„Co by jim to prospělo? Zůstaň jen na svém místě a odtud pomáhej svým bratřím a sestrám. Ale nikdy si nemysli, žes proto lepší než oni. Nečiň milosti — spravedlnost vykonávej! Ten úkol kdyby bohatí a mocní vždy plnili, bylo by na světě tak dobře jako zde, kde všechny sazeničky stejně se zelenají.“ —

OLGA KOBYLJANSKA.

„CHÁM“.

Kdykoli zaslechnu vojenskou hudbu, vynoří se mi v duši vzpomínka z mladých let. Bylo to ve velkém městě, v srpnu, k poledni. Dlel jsem ve společnosti vznešených polských dam a díval jsem se na některé krásné ruční práce, které mi byly předložily. Byly to květinové girlandy, uměle vyšité na tmavém sametě, kytice a arabesky. Ironisoval jsem je trochu a ony na mne útočily. Jedna z nich, panna Vanda (měla jemné, pěstěné ruce, jak Němec říká „produševnělé“), jež jmenovitě mnoho mluvila o vzdělání a citovém životě, neustále stála proti mně válečně a žertem mne nazývala Heinem... Do dneška nevím, co mne vlastně tehdy přimělo, abych s ní utrácel tolik času...

V smíchu a žertech zaslechli jsme náhle něco jako vojenskou hudbu. Panna Vanda skočila k zaskleným dveřím, které byly uschovány těžkými plyšovými draperiemi a vedly na balkon; a všichni tři jsme vystoupili na balkon, a s veselou zvědavostí se dívali dolů.

Ze široké poboční ulice za taktu hudby vlévala se sem temná, rovnoměrně šlapající, dlouhánská massa lidí — vojáci. Stejnokroj obyčejně indychově modrý zdál se být šedivý; sluncem osmahlé, umdlením a hladem stmavělé obličeje vojáků zdály se mně být přímo hnědé.

Krok této massy — jednotvárný, těžkopádný, mechanický — jak je přec charakteristický a jak těžko ho zapomeneš! Ne, to nebyli v té chvíli lidé! To byl matematicky složený stroj, jehož duší byl takt hudby, který sám jediný řídil a hnal ku předu celý ten stroj cviku a donucení.

Jen jediné kolečko tohoto stroje, v poslední řadě jedné čety, míjelo se účelem. Byl to voják slabší a menší než ostatní kamarádi, kráčející vedle něho, a nemohl jim postačit. Zůstával stále o krok pozadu a kulhal. Můj zrak lpěl strnule na jeho nemotorných, hrubých, suchem zčervenalých botách, a já si představoval hlubokou ránu na jeho noze — ta představa ve mně vzbudila řadu nemilých vzpomínek z vojenského života. Myslil jsem na všechny ty klopoty a strasti služební, na brutální jednání mnohých představených; vzpomínal jsem na útrapy prostého venkovana, zvyklého svobodě, na jeho bolest a touhu po tichém jeho světě — a náhle pocítil jsem zájem o tvář onoho neschopného vojáka. V jeho rysech jistě se obráželo něco, jakési utrpení, tupost, nebo snad němý vzdor? Ale slunce pražilo dolů tak žhavě, že jsem musel na chvíli oči zavřít. A potom, zastiňuje si je rukou, spatřil jsem už jen, jak ten voják svou bolavou nohu jen namáhavě za sebou vlékl.

„Jaký to krásný obraz!“ zvolala nadšeně vedle mne stojící Polka. „Ach, Vando! tamhle v čele posledního oddílu ten důstojník s vytasenou šavlí — vidíš ho? Ach! tak by měli všichni naši mladí mužové kráčet proti našemu nepříteli — ach!“

„Vidím, Jadvigo! Ale nevidíš? Celý obraz je zohaven tím chámem, co kulhá v poslední řadě!“

Krev mi vstoupila do hlavy, vzhlédl jsem na ně. Na jejich krásných, svěžích rtech pohrával ještě pohrdlivý úsměv a oči panny Vandy — veliké třpytavé hvězdy — chladně a opovržlivě shlížely dolů.

V mých rukou ještě byl Mickiewiczův „Konrad Wallenrod“, jejž jsem si ve spěchu byl vzal s sebou na balkon. V náhlém rozčilení, které mně samému bylo nevysvětlitelno, mrštil jsem knihou damám pod nohy a posměšně se usmívaje, s úklonem jsem se obrátil ke dveřím.

Paní Jadviga mne zadržela vznešeným pokynem.

„Nevím, jakého druhu byl cit, jemuž jste se v tomto okamžiku poddal, pane,“ pravila pomalu, „ale jak jste mohl zapomenout, že jste v naší společnosti?“

„V čí společnosti?“ zeptal jsem se.

„Ve společnosti Polek! Nezapomeňte toho podruhé!“

Měl jsem za odpověď jen ironickou poklonu a odešel jsem. Ale nikdy, ani do smrti, nezapomenu tonu hlasu, jímž mně v duši znějí tato slova:

„Je to pouhý chám, Jadvigo!“

„Jenom Rusín, Vando!“

———

T. G. MASARYK.

IDEÁLY HUMANITNÍ.

VIII. NIETZSCHE.

Mohu se vysloviti stručně, protože jsem pro pochopení Nietzscheho podal všecky prvky jeho filosofické individuality. Nietzsche klade všechen důraz na „já“. Nietzsche — toť zase krajní individualism. To, co jsme poznali u Stirnera: já, zase já, a opět já! Existuji-li jen já, rozumí se, že ten ostatek vůbec není, nebo že nemá významu. Zejmena není bůh. Bůh je mrtev. To je nové evangelium Nietzscheovo. Bůh nejen je mrtev, nýbrž já ho zabil, jsem bohovrah a pyšně hlásím se ke své bohovraždě. Rozumí se, že ten světový zločin spáchán jen pojmově, — Nietzsche vůbec libuje si v takových ostrých slovech. Já jsem dokonalejší boha; Nietzsche praví: nemůže být boha, sice bych jím byl já; nejsou bohové, vždyť jsem — já. Já, jde Nietzsche dále, to je moje tělo: tělo, to je já. Proto tělo je měřítkem všeho. Tělo je pravda. Ne v duchu, v ideách, nýbrž mnohem více moudrosti, nežli v celé filosofii, je ve tvém těle. A co je to tělo? Tak hrubým materialistou Nietzsche nemůže být, aby v těle viděl jen hmotu, ne: energie, pud, vůle, chtění, to je tělo. Pud — to je pravda, vůle je pravda. A tudíž po stirnerovsku: vůle býti silným, vůle moci. To je formule Nietzscheova ze Schopenhauera. Všecka morálka spočívá v tom: chtít býti silný, míti moc, A co s tou mocí? Moc má povinnost tvořit. Kdo má moc, tvoří. A tudíž mocný musí být tvůrcem. A co má tvořit? Nadčlověka. Kdo tvoří, musí býti tvrdým. Buďte tvrdými! — nové přikázání dává Zarathustra. Nezavrhuje lásky k bližnímu, ale chce mít lásku docela novou, tvrdou. Povídám: nezavrhuje. Jemu je sice křesťanství, křesťanská láska k bližnímu nemilá, je mu příliš otrocká, slabošská, neenergická. Člověk silný může milovat, ale to musí být láska jiná, láska tvůrčí, tvrdá. Další veliké pravidlo: člověk má dovést se smát. Radost životní — radost, jako Řekové hlásali a pociťovali radost, která byla zničena křesťanstvím. Také proto je Nietzsche Antikristem. Tancuj! —

Z Nietzscheho silně ozývá se darwinism: silnému všecko je dovoleno — také násilí.

Ve zločinu zjevuje se pravda. Všecko je dovoleno nadčlověkovi, ovšem i tomu, kdo jej chce tvořit.

Nietzsche důsledně proti vší platné politice a morálce chce přehodnotit hodnoty, chce všecko, co dosud platilo, formulovat nově. A tak tedy Nietzsche nesnese státu nad sebou. Stát je ústav pro slabochy. Silný, energický nadčlověk je pánem sám sobě a jiným. (Anarchism.) Ani národ nemá ceny pro Nietzscheho: ovšem národ, pokud je organisovaným státem, myslí Nietzsche. A proto jeho boj proti pruskému národu a státu. Patrně nechce mít národnosti oficiální, chce mít národnost vyšší. Nietzsche přehodnocuje: Národnost, podle Nietzscheho, to je národ pánů, kteří v sobě pociťují svoji Herrennatur. Takový národ železem, násilím, jakkoli ze slabých národů tvoří co jemu se líbí. Nietzsche je také proti všemu demokratismu. Demokracie, sociální demokrat chce rovnost, humanitu, ale Nietzsche chce nerovnost, pánovitost. Žádná humanita, nýbrž tvrdost.

Tuším, že již vidíte, že vlastně nové myšlenky Nietzsche nepodává, spíše jeho způsob je nový. Slyšíte Stirnera skoro do slova, v mnohé věci Schopenhauera, Darwina a jeho učení o boji a výběru. Pokud jde o analysi psychologickou, je v něm hodný kus Dostojevského. Jeho filosofie je ven a ven německá. Německost je v subjektivismu a individualismu, až egoismu. Už Stirner jen vyvozuje, co starší filosofové pravili.

Oblíbené slovo Nietzscheovo je: n a d č l o v ě k. Je jasno, co to je, jen nový výraz pro učení darwinistické. Nejlépe bych osvětlil, co je ten nadčlověk, takto: Jestliže člověk vznikl z opice (populárně řečeno), pak následuje z darwinismu, že z nás, z nynějšího člověka, musí vzniknout bytost nová. Tak jako my jsme vznikli z opice, tak z nás musí vzniknout nadčlověk. A teď si představte, že by již teď z nás se vyvíjel nadčlověk, ba, že by již byl! Spoluzakladatel darwinismu W a l l a c e myslil, že prý nadčlověka již cítíme, jak nás řídí a spravuje. A jak se ten nadčlověk projevuje? Sotva byste to očekávali: ve spiritistických zjevech. Ty různé manifestace spiritistické, to prý jsou manifestace nadčlověka. Je pochopitelno: my lidé nemohli bychom nadčlověka pochopit jinak, nežli jak němá tvář cítí člověka. A teď si představte, že by z nás nadčlověk skutečně se již rodil: pak by v nás, v našem vědomí, bylo zvláštní rozpolcení, vědomí starého člověka a vědomí nového nadčlověka.

V nadčlověkovi Nietzsche hledá spasení z dekadence. Člověčenstvo je v úpadku, rodí se nadčlověk. Nietzsche jako Schopenhauer (a ten to má z pessimismu a z buddhismu) hledá spasení a spasitele. Ostatně mnoho lidí stále čeká spasitele. Spasitel Nietzscheův je nadčlověk. A protože stvoření nadčlověka nepřenechává pouze biologii a přírodě, nýbrž chce, abychom jej stvořili v sobě také duchovně, Nietzsche velice přísné učení hlásá, abychom omládli ve svých dětech, abychom měli silné, zdravé děti. Odsud také požadavek silné ctnosti. Nietzscheův nadčlověk spasitel má nám pomoci proti věkové dekadenci. Nietzsche vidí dekadenci všude, v literatuře, ve filosofii, politice, v životě vůbec. Jistě Nietzsche sám dekadenci cítí v sobě. Nechci ukazovat na jeho nešťastný konec, jen to bych řekl ještě, že jeho stálé volání po nadčlověku, po síle — není síla. Člověk silný nebude tak a tolik filosofovat o nadčlověku. V tom je rozpor Nietzscheův. Na sílu všecka sebe silnější slova nestačí. Slovo nestane se nadčlověkem. A proto tvrdý nadčlověk Nietzscheův končí soucitem s nadčlověkem — nadčlověk je přece jen — člověkem. Proto také učení o věčném návratu. To není dost jasná myšlenka a těžko ji pochopit: větším dílem není to nic jiného než doznání, že nemůže dál.

To je v stručnosti nietzscheism. Nemůže podat žádného východu, protože krajní individualism je sám v sobě nemožný, nepřirozený. Cením proto doznání Nietzscheovo — soucit s nadčlověkem není než doznání, že individualism a subjektivism v krajnosti vedou k fiasku.

NAŠE GALERIE.

Joža Uprka: Na kruchtě. Umělec zachytil akvarelem, jehož skromnou reprodukci dnes podáváme, družinu literáků (kostelních zpěváků z Hroznové Lhoty v jižní Moravě), v nedělní zimní dopoledne shromážděnou na kruchtě, právě jak očekávají chvíli, aby do obřadu církevních mohli vpadnout svým zpěvem. Skupeni u varhan, na privilegovaném místě, shlížejí do svých kancionálů; na tvářích jejich patrno je sebevědomí, do zbožnosti jejich přimísilo se dost povýšené tvářnosti umělecké — neboť to nejsou jen tak ledabylí zpěváci, nýbrž málem umělecký cech s dávnými, po století žijícími tradicemi! — vědí, co znamenají a co platí! To umělec dobře a výstižně předvedl.

(Obrázek vzat je z dvojdílného krásného výboru prací Jože Uprky; vydala jej „Unie" v Praze a první náklad svěřen do komise p. B. Kočímu. Obsahuje na čtyrycet větších barevných reprodukcí.)

KRONIKA LITERÁRNÍ.

Sociální význam a důležitost dobré a vhodné četby lidové jsou nesporny. Je proto přirozena pozornost, s jakou se setkává každý literární podnik, který svým rázem je, nebo svými snahami aspoň se pokouší býti zásobištěm četby pro lid, t. j. četby, která by svým duchem i formou byla úměrná a srozumitelná průměrně inteligentním vrstvám národa. Za podobný pokus třeba také považovat Světovou knihovnu Ottovu, jež za redakce páně Kvapilovy vyslala do světa již 203 čísla, která podávají 96 spisů. Nezáleží na tom, stavěla-li si Světová knihovna sama za účel, stát se pramenem lidové četby. Je prostě jisto, že stejně svou skutečnou lácí, jako rozsáhlým programem je k tomu povolána. Vždyť v celých vrstvách jistě jsou desítikrejcarové svazečky její výhradným skoro obsahem domácí knihovničky. Ale právě tento úkol, opatřovat lidovou četbu, ukládá Světové knihovně zvláštní a těžké povinnosti. Nestačí, aby pouze podávala četbu dobrou — a tomu v celku vyhověla — nýbrž je nutno, aby četba, kterou prostředkuje, byla soustavná, t. j. aby knihovna byla skutečně a svědomitě redigována. Ovšem není jejím posláním podávat snad příruční katechismy všech oborů. Ale to je — zvláště v malých českých poměrech, jež nesnesou podniků z části souběžných a konkurenčních — její povinností, aby zachovávala mezi jednotlivými obory, jež podává, jistou úměrnost. Svazky její měly by představovat hotovou lidovou knihovničku, takovou, do níž se neseběhly spisy, jak které kdo nabídl, nýbrž která je plánovitě a účelně sestavena. Podobné soustavy však v celku u Světové knihovny není. Nejlépe ještě pochodila při jejím vydávání literatura krásná. Ze světové literatury jsou v ní zastoupeni d'Annunzio, Balzac, Björnson, Byron, Dickens, Goethe, Goncourtové, Hamerling, Heine, Hugo, Ibsen, Maeterlinck, Molière, Musset, Puškin, Tolstoj. Česká literatura krásná podává 20 knížek, z nichž po třech připadá na — Arbesa a Vrchlického (jízlivý jazyk snadno by se mohl dát svést k úsudku, že redakce přisuzovala důležitost jednotlivým autorům dle starého šantánového kupletu: „To Arbes nenapsal, Vrchlický nesbásnil…"), dvě na Máchu a po jedné na Čecha, Čelakovského, Erbena, Heritesa, Jiráska, Klicperu, Lieva, Rubeše, Světlou, Tyla a Vocela. Ze všech 96 knížek je nebeletristických — čtrnáct! Z nich jsou tři věnovány politice (původní), národopisu dvě (překlady), vědě lékařské dvě (původní a překlad), zeměpisu, geologii a astronomii pět (překlady). Dosud vůbec ani zastoupeny nejsou ve Světové knihovně: literární historie, pedagogika, vědy právní (Reklamka uveřejňuje i texty zákonů. Při důležitosti, jakou má znalost práva, je to jistě doporučitelné. Ovšem v Rakousku překáží to, že mnohé zákony jsou různými novelami k nepoznání modifikovány.), vědy sociální, historie, vědy technické. Po vydání dvou set čísel jsou podobné mezery již skutečnými nedostatky. Formálně při tom, že převahou je Světová knihovna knihovnou překladů, nutno připomenout, že leckdy nejsou její překlady dosti svědomité (Denník Čas přinesl toho již několik dokladu.)

—Gg.—

JOŽA UPRKA.
NA KRUCHTĚ.

INTERVIEW.

(Scena: v ateliern umělce, člena kterési jednoty výtvarných umělců. Geniální obrazy po stěnách, vsude mimo to stejně geniální nepořádek.)

Já (vběhnu do atelieru mistrova se dvěma čísly „Plzeňských Listů): Mistře, mistře! Výtečně jste to napsal! A jaká chytrost! Nadat jiným, že své kritiky nepodpisujou a pak se nepodepsat taky! Geniální! Celá Praha mluví o vás! Věřte! — neurazte se pro to! říkají dokonce, že je věčná škoda času na vaše malby, když vládnete tak výborným, ba nedostižným perem.

Mistr (odfoukne): Oslové! Dovedu přec stejně nedostižně oboje!

Já (skropeně): Nu ovšem, ovšem, odpusťte, velký umělče— kolportuju jen hlas toho nízkého davu — není to z mé hlavy! Jak jste vy vlastně vylíčil tu výstavu vaší jednoty — to člověk teprv žasne, co je tam uloženo grandiosních děl! Vy jste těm ovcím teprv otevřel oči a jak duchaplně jste zřezal ty mrzké, tupé kritiky, „znalce“ s odpuštěním, kteří patrně proto se stali kritiky, že jim k povolání kritickému schází všechna, ale všecička spůsobilost!

Mistr (vznešeně): Tu máte, zapalte si krátké! Použijte k tomu fidibusu z těch idiotských kritik. Fidibusy jsou sice už z mody — ale my, geniové od nás, my povedeme vývoj na zad! „Ve všem na zad!“ To je naše heslo! Proto taky ten fidibus!

Já (skoprněle): Ha!

Mistr: Trnete, co? Pane, to je moje myšlenka!

Já (ohnivě): Velkolepá! Fenomenální!

Mistr (slavnostně): Myslíte, že mám jen tu? Pane! Nastavte uši, pane! Připravte svůj mozkový aparát, aby moh' pochopit všechnu hloubku mých ideí!

Já (zničeně): Ani nedýchám!

Mistr: Pane! Napřed zdrtíme nestydatou reklamu našeho konkurenčního spolku. Ti padouši pracujou — toho my vůbec nemůžem' potřebovat — to je nejneslušnější reklama! a zavedeme reklamu pro sebe v největším slohu! Po městě budou chodit expresové — dvacet expresů najednou! a budou nosit napřed i v zadu tabule na sáh vysoké: Výstava jednoty výtvarných umělců je nejkrásnější výstava od stvoření světa! Do všech novin si dáme sami nejpochvalnější referáty. Z kritiků pustíme na výstavu jen ty naše — ty vzteklé a ty „znalce“ nějak uděláme neškodnými — ha! to se už poddá!

Já: Výborně! Ale to je teprv preludium! Co dál?

Mistr (s rostoucím žárem): Pak dáme z dějin umění vymazat takové idioty, jako jsou Boecklin, Rodin, Meunier, tu chamraď skotskou, worpswedskou!

Já (bez dechu): Ano, ano, to bude nejlépe!

Mistr (vztyčen jako Mojžíš, sestupující s deskami desatera se Sinaje): Potom jednou pro vždy rozhodneme, že jenom my znamenáme české umění, evropské umění, světové umění, umění sluneční soustavy, vůbec a jedním slovem UMĚNÍ.

Já (hoře v jediném plamenu, beze slova, jen s otevřenou hubou).

Mistr: A pak půjdem' všichni rovnou do Paříže — a každý tam založíme extra školu.

C-dur.

PETR EGGE.

DVĚ SILAČKY.

Zakrslá břízka stála osaměle nahoře na svahu hory, kolkolem byla holá a šedivá skála, která spadala kolmo jak zeď.

Břízka osamělosti své necítila už. Jen tehda kdysi, za mladých svých let, když vyrůstala a byla ještě plna nadějí. Tehdy snívala o velikosti a síle, o teplejších krajinách, o světle, měkké trávě a jarních květech kolem vysokého, štíhlého kmene.

Chtívala být takovou velikou a nádhernou břízou! Ale jak čas míjel, uhasínal z jejích svítivých snů sen za snem a zbyla jí naposledy jen skutečnost — šedivá, jak ta skalní stěna, jako ten hubený mech, a pustá, jako táhlý horský hřeben.

Na místě vzpřímeného kmene stal se z ní jen takový ubohý keřík, a větve její vztahovaly se vzhůru — jako ruce, sepjaté v bolestné prosbě, v zoufalém nářku o milost!

Ale zakrslá břízka neprosila a nevzdychala už. Zvykla si na bolest ve svém dlouhém jednotvárném životě na vysoké hoře, kde bouře jí zmítala a rvala, kde mráz ji štípal a samota k zemi stlačovala. Hoře stalo se jí přítelem, bez něhož být nemohla.

V dnech, kdy se zdvihla mlha a vzduch se vyjasnil, shlížela na život tam dole na lukách pod skalní stěnou, poslouchala, co si stromy šeptaly a radovala se po tichu s nimi.

Sešly se tam dole: vznosná bříza, třešeň a tis a mnoho jiných. Všem se obdivovala, zvlášť té vysoké bříze, bez závisti, bez trpkosti, ač cítila, že ony si jí ani nepovšimly.

A poněvadž už dávno se vzdala přání, aby sama vyrostla ve velkou, nádhernou břízu, bylo jí teď přátelství s tamtou velikou břízou nejvyšším vrcholem, jehož mohla v životě dospět. Často už už byla by bývala na ni promluvila, ale vždycky jí selhala odvaha, začít — ač tolik otázek měla na srdci. Sama sobě zdála se být tak příliš nepatrná!

Letní jitro nad vysočinami a svahy, nad lukami a cestami. Zakrslá břízka napínala sluch do ticha dole na louce. Ani lístečku se nepohnulo, ani lupínku.

... Teď by si snad mohla popovídat s vysokou břízou ... Teď by jí snad nevyrušovala ... Složila si tuze pěkně svá slůvka a trochu se chvějíc spustila:

„Krásná vysoká břízo, pověz mi, jak jsi došla takové síly? Stárneš už teď, ale nejsi přec ještě ubohou slaboškou. Pověz mi, kterak jsi došla takové síly?“

Tak dlouhou reč najednou zakrslá břízka dosud nikdy po celý svůj život ze sebe nevypravila. Cítila radost a zároveň úzkost. Slova její zdála se jí být hned příliš smělá, hned zas taková, jak se sluší a patří — pěkná a vlídná, ale přece uctivá.

Vysoká bříza zasmála se tiše a zkrátka.

„Díky bohu, není uražena!“ pomyslila si malá břízka, a tak jí bylo krásně lehounce, tak krásně lehounce.

„Nevím dobře sama. Všichni mne jmenují nejkrásnějším stromem v lese, slunce a vítr a dešť jsou mi nakloněny. Květinky shromažďují se kolem mého kmene, voní pro mne a nazývají mne svou

milou přítelkyní. Nevím to dobře, ale tuším, že radost mne učinila tak silnou."

„Jak hezky mluví, a kolika slov užívá! ale vždyť ona je šťastna!" myslil si zákrsek.

„A ty tam nahoře, krásná břízečko se svou podivně jemnou nádherou — kterak tys dospěla takové síly? Zajisté, nadmíru silna musíš být, umíš-li odolávat zimě a všem těm burácejícím bouřím tam nahoře! Kdybych já byla na tvém místě, už dávno bych byla bývala zlámána — nebyla-li bych už před tím zhynula mrazy!"

A vysoká bříza se smála, jako by chtěla říci, že by bylo zábavné, vidět sebe samu, kterak tu leží zlámána nebo zhynulá mrazem.

„Radost asi z tebe neučinila takovou siláčku?"

Zakrslá bříza byla náramně v rozpacích. Ona — krásná a silná! Přikrčila se ještě víc než byla, a ani nechtěla hned uvěřit, že by byla ta krásná slova byla myšlena opravdově. Ale veliká bříza mluvila tak přímě, že to nemohlo být pouhé lichocení.

A tu samou radostí ji zašimralo od vrcholu do kořene. Chvíli trvalo než mohla odpovědět, jak byla dojata:

„Nepřemýšlela jsem nikdy o tom, a pak nemůžem' to ani tak dobře vědět — ale bylo to asi hoře, které mne učinilo tak silnou."

---

* Václav Brožík zemřel v Paříži 15. dubna 1901. Jak byl svého času vítán a nadšeně tiskem slaven starší generací naší, tak chladně a přímo s odporem stála proti němu naše generace mladší. Ke cti této generace třeba napsat, že nebyly to důvody malicherné a snad osobní. Krom příčin ryze uměleckých (mrtvost jeho pozdějších obrazů plných strojenosti, pos, bezduchosti a vniterné nepravdy), bylo to hlavně těžké zpronevěření se citu českému, které od autora „Husova odsouzení", ličitele dob táborských a původce četných prací z doby bělohorské před tím nikdo by nebyl čekal. Šíře tu z pochopitelných důvodů o věci mluviti nelze. Na posledních výstavách objevovaly se od něho práce patrného úpadku uměleckého, u nichž si pravdymilovná kritika vlasteneckých žurnálů našich dle osvědčené methody pomáhala nadšenými lžemi. Životné a mízou dosud nasycené jsou četné jeho studie (perokresby většinou), které uloženy jsou v prvých ročnících „Ruchu". Ale i ty už doba naše přerostla.

* Jiný umělec zmizel skoro v týž den z českého světa, mladý krajinář Lebeda. Psychické zatížení dohnalo jej k sebevraždě a rozhodilo na ráz v trosky mladý talent, který se právě pozoruhodněji začal rozvíjet. Jeho obrazy vyznačovaly se zvláštní nonšalantní vervou a širším rozmachem štětce, jak se to neukazuje u nás zrovna příliš zhusta. Dva či tři obrazy jeho visejí v letošní výstavě rudolfinské... naposledy!

* České umění výtvarné má býti na letošní mezinárodní výstavě v Mnichově zastoupeno samostatným oddělením; zatím se ve věci ještě vyjednává.

* Zajímavá proměna děje se v poměru německého a českého uměleckého světa v Praze. Kdežto do nedávna obě strany prostě o sobě nevěděly, začínají se teď ponenáhlu přibližovat. Naše časopisy všímají si poetické tvorby pražských Němců, zejména básníka H. Salusa, objevují se na pokus letáky básnické, v nichž zastoupena bývají moderní básnická jména obou národů, nedávno zdejší německé divadlo provedlo operu českého skladatele Karla Weisa, „Polský žid", teď opět se ohlašuje, že na svou scénu uvede hru B. Kunětické „Přítěž", německý umělec zdejší, Orlik, je nám Čechům stejně milý a sympatický jako by byl Čech — slovem, počíná se žádoucí obrat k rozumnějším a zdravějším poměrům mezinárodního soužití v Praze. Co zejména pro nás je cenné a vítané: to, že se pražským divadlem německým může otevřít našim dramatickým spisovatelům brána do světa, jmenovitě na četná jeviště v říši německé. Nebyl by to jen úspěch t. zv. morální, nýbrž i hmotný, který by opět pusobil na odsuzovaný, nedůstojný způsob „honorování" dramatické práce na Národním divadle.

* L. Lier napsal nedávno do Dresd. Anzeigru stať o německém dramatě soudobém, při čemž k závěrku vytýká svůj názor o dramatě budoucím: „Drama budoucí povznese se nad úzkoprsé a súžující učení o důsledné přirozenosti, ale nepotřebuje se při tom vzdávat všech vymožeností umění, které vzniklo pod vlivem onoho učení, ba ono jich přímo bude potřebovat. Posílení smyslu pro skutečnost, úcta k přírodě, byť i zavedená do jednostranných kolejí víra, že každé umělecké dílo má se obírat látkou vniterně prožitou, zdravá nechuť k jakékoli šabloně a ke každé tradici přejímané slepě bez osobního novotvoření — všechny tyto zdravé zárodky umění založeného na přirozenosti budou musit poskytovat i dramatu budoucnosti svou živnou a ženoucí sílu."

✠✠ ✠✠

* Steadova Review of reviews podniká vydávání laciných uměleckých publikací k výzdobě domácností, škol, sirotčinců, dílen, továren atd. Vydala už několik map po šilinku a půldruhém šilinku; obrázky jsou dost rozměrné, vyvedené autotypicky, k některým přidána je pěkná, velká heliogravura, opravdu cenná. Tak ku př. první mapa má krásnou heliogravuru Burne-Jonesových „Zlatých schodů", druhá Rafaelovu „Madonnu", jiná dva obrazy Rossettiho. Z autotypií vyniká cyklus šesti Murillových obrazů „Marnotratný syn".

* Také „Kunstwart" podnikl v tomto směru pěknou věc: vydává ve vzorných a nadmíru levných reprodukcích (po 25 fenikách) vrcholná díla umělecká. Vyšel tu Dürer, Rembrandt, Rethel, z jejichž tvorby budou i na dále uváděna do rodin nejlepší díla; vedle toho dostanou se do německých domácností „Kunstwartem" výtvory Holbeinovy, Rafaelovy, Richtrovy, Tizianovy, Ruisdaelovy, Uhdeovy a j. — „Kunstwart" vydá též malou mapu Boecklinovu, šest dřevorytů, stejného formátu jako ony „mistrovské obrazy".

* Maeterlinck zaměstnává se v poslední době včelařením. Neue d. Rundschau přináší od něho originální studii z těchto pozorování včelařských „Ze života včel".

DĚTSKÝ KOUTEK

Už měsíc vám chystám tenhle pěkný obrázek, ale pořád jsem s ním nemohl ven, do vašeho koutku, pro tu [illegible] svéhlavost letošního jara, které nechce přijít! Poznáte, od koho je ten obrázek? Nemyslím: podle podpisu — ne, ale podle rázu jeho, podle zvláštního, mile útulného půvabu kresby. Je to zase náš dobrý známý, Mikuláš Aleš, kterého vám, děti, opět a opět doporučuju.

Za vesnicí, nedaleko mlýna s dvěma vysokými topoly, u kamenné sochy usedla si na mez veselá venkovská holčice. Hřeje se pěkně na sluníčku a plete věnce pro svou malou sestřičku. Jak ta dychtivě a zvědavě přihlíží k dílu! A kolkolem jasno, slunečno, holubi a vrabci živě létají, po nebi plujou bílé obláčky — krásno, líbezno tu prostřed zeleně a prvých květů, v slunci, jehož krásu a sílu člověk teprv naučí se oceňovat za dlouhé, zasmušilé zimy. Radost ze života! radost z krásného, božího světa! to k vám mluví z obrázku Alšova!

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 28. dubna 1901. Číslo 31.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

HUGO SALUS.

VLAŠTOVKA.

Je dobře pro člověka postaví-li si [illegible] v městě svého pobytu pomník [illegible] nebo odbyté porážky: to [illegible] vyšuje [illegible] odvaha a vleva mu sílu k novým nadějím. Neboť porážka, z níž jsi vyvázl zdráv, mění se v tvé vzpomínce ve vítězství, a v očích se ti jiskří, [illegible] vypravovat, kterak jsi hladce uklouzl z ponuré sítě . . .

Tak se mně stal pomníkem v Praze starý astronomický orloj, okolo něhož nemohu jít, abych se hrděj nevztýčil a neusmíval se nad jednou vítěznou porážkou svého mládí. A jdu-li někdy právě okolo, když starobylý stroj jeho nabírá dechu, [illegible] apoštolé a šklebící se smrt zvoní, tu stanu mezi cizinci a zvědavci a po tolikáté a tolikáté se dívám na ten naivní div, kterak po každém úhoze hodin kostlivec otevírá čelisti, a kokrhání kohouta k závěrku podívané zdává se mi být vřeskem fanfár a jásotným hlaholem pozounů.

Přišel jsem jako jinoch ještě ne devatenáctiletý na vysoké školy pražské, které během staletí získaly si krásného, pevně raženého jména „staroslavná alma mater Carolo-Ferdinandea“. Opájel mne ten název, pro mne, syna severočeského městečka znamenala Praha, znamenala universita cosi velikého, zázračného: náměstí s nádhernými paláci, ulice se jmény slavných rodů šlechtických, chrámy s grandiosními vzpomínkami, pro mne zalidněny byly ulice a mosty králi a rytíři, dlažba zbrocena byla krví [illegible] mučedníků a divokých tlup válečných, Hradčany byly mně víc než hrad královský, sama bohyně Historia sídlela tam nahoře ve strmějícím paláci a dumavě shlížela na stověžatou, tisíciletou Prahu. Slovo universita, alma mater, znamenalo mně však tvrz vědění lidského, se šedivými, učeností a věkem sehnutými profesory v talárech, s prostrannými posluchárnami a tajeplnými musei, se studenty v sametových kabátcích, středověké barety směle posazené v rusých kadeřích, s blýskavými kordy v odvážných pravicích — znamenalo mně svobodu a vzlet. Neboť já býval snílkem a básníkem, a [illegible] jsem se [illegible] rozsapávat drsnou rukou [illegible]. Ani jsem si nepřipomněl, že já sám ve svém špatně přiléhajícím kabátě, v nemotorných, maloměstských botách, jsem německým studentem a sám že ruším obraz, který jsem si o žáku vysokých [illegible] byl vymaloval.

Pokojík svůj představoval jsem si před svým příchodem do Prahy jako arkýřovou komnatu v starobylém, podivném domě, s rozhledem do klikatých uliček, nebo raděj do šumějící Vltavy: zatím však bydlil jsem dost špatně v dvorním křídle šeredného činžáku, v jehož předku provozoval bohatý uzenář svou živnost a obchod. Ale zrovna skvěle jsem sníval v nejvnitřnějších hlubinách své duše o slavnostním uvítání, kterého jako básník se dožiju mezi umělci a básníky pražskými, ke svým spolužákům jsem mluvíval, jaké na mne čekají podněty a jaká duševní podpora, a před toužebnýma očima mýma rozprostírala se okouzlující slavná dráha básnická jako mnohobarvá krajina. Ach! v oněch letech tápání a doufání myslívají mladí básníci vždy na podnět, který jim má přijít z venčí, na duševní podporu mistrů — kdežto přec všechno umění a každý úspěch je něco vniterného, co musí vyrůst z prohloubení a uvědomělého užívání uměleckých prostředků! Ale mne opíjela už pouhá myšlenka na styk s umělci, jako druhy sobě rovnými, a nikdy si člověk nedává jména umělce raději, nežli když ještě je daleko od toho umělcem být!

Tak se přihodilo, že první pololetí mého pobytu v hlavním městě českém denně mne činilo nešťastnějším; živé dušičky se nestaralo o mé básnické sny, odrážela mne nečasovost studentských mravů, a Praha, romantické město velikých upomínek, byla městem s ulicemi plnými kramařiny, s lidmi žijícími jen pro všednost. K tomu přistupovalo, že základy vědy, do níž mne pedantičtí učitelé uváděli, nesrovnávaly se s mými vysokými ideály o volném universálním vzdělání, a to, že po deštivé, bezradostné jeseni nadešla šeredná zima, takže jsem se cítíval pořád osamělejším a opuštěnějším. Býval jsem zádumčivý a nemocný a nejraději byl bych býval utekl, vrátil se domů k rodičům, kde jsem si byl jist srdečné lásky; neboť moje nemoc a moje trudnomyslnost byly touhou po teple a lásce, neurčité mučivé teskníce po mých

smích, po úsměvu povzbuzení, po něžném stisku ruky. Ale styděl jsem se příliš, abych se překradl zas domů zpátky jako maminčin vejškrabeček, a tak chodíval jsem roztrpčen a usoužen do posluchaten, jako stroj jsem si opisoval přednášky profesorů a plnil sešit zádumčivými verši, v nichž bylo samé pohrdání světem a samý světobol, a které se mně tenkrát zdávaly být tak poetické a vznešené jako moje boly.

Ale v neděle mne zachvacovávala veškera bída mého bytí dvojnásobnou mocí, kolik hodin bloudíval jsem městem ve sněhu a dešti, po mostech, na Hradčany, jako bych musil někde najít vykoupení ze svých strastí, jako by měl konečně odněkud zaznít hlas, který by mne vysvobodil z mých neurčitých muk.

Bylo mi devatenáct let a neměl jsem přítele, neměl jsem milenky. A nadešla vesna a moje neděle se nerozjasnily; noci mé bývaly beze spánku a sny mé v jitřních hodinách byly plny ukrutných, nevídaných, krvavých obrazů, za něž jsem se, procitnuv, stydíval.

Tak přišel květen, moje nevysvětlitelné toužení, tísnivé puzení v mých prsou bouřlivělo víc a víc, horečka, která načrtávala mně tmavé stíny pod víčka očí, sesilovala se pořád mučivěji — a tak jedné soboty večer padl jsem v sítě prvnímu lákání jakéhosi děvčete: byl to lásky hod bez lásky, bakchanál bez dionysského vzletu, oběť bez vroucnosti. Tak nalezla mne neděle rozechvěného pláčem, zděšeného zločinem, jejž jsem byl spáchal. Styděl jsem se sám před sebou, trpký pocit hanby a hnusu nad vlastní slabostí mne sklíčoval děsem, a já byl přesvědčen, že člověk, který tak mrzce stroskotal, nemá už práva žít dále. Tak hluboko jsi tedy klesl, křičelo ve mně, tak jsi bezectný a nestoudný, ty, umělec, básník! To tedy jsou požitky života a lásky, tak bídné i prázdné je bytí, tak ohyzdné je splnění tvé touhy a tvých snů! — Ještě jedenkrát vyvolal jsem před sebou své skvoucí sny o umění a vědění, o lásce a velikosti, a porovnával jsem je se skutečností; a protiva jich byla pro mne tak zdrcující, že jsem nenašel jiného rozřešení nežli smrt. Nemůžeš už nikdy takto rodičům na oči, říkal jsem si, propadl's právo na další život! A spěchal jsem domů, udělat tomu konec.

Kolikrát asi stroskotávají se o drsná úskalí skutečnosti právě ty lodičky života, na jejichž stěžních vlajou nejčistší vlajky, na jejichž okraji svítí se nejrozkvetlejší girlandy! Uvadne-li růže třeba jen na jediné straně člunu, nakloní se lodička a převrhne se, chybí-li kormidelníku síly, uniknout z příboje. A uprostřed krvácejících růží a rozsápaných věnců vyvrhnou vlny na skaliska mrtvolu mladého kormidelníka jako neužitečný vrak.

Vy, mužové, kteří jste bývali jinochy silného cítění, porozumějte mi; rozpomeňte se na dos dne, jejž přežít tehdy se vám zdálo být nepochopitelné. Lidé pokoušívají se o smrt nejkvapněji, když nejžhavěji touží po životě!

Jak dlouho jsem asi bloudil ulicemi pražskými onoho rozhedněho nedělního rána v květnu, už nevím; nevím ani, proč jsem hned neprovedl svého úmyslu; proč jsem se vrátil Kamenným mostem opět na Staré město, nevím ani, kterak se stalo, že jsem najednou stál na staroměstském náměstí mezi zvědavci, kteří čekali, až bude bít astronomický orloj, čekali na apoštoly a na vyzváněiící smrt. Vyjasnila se překrásná neděle, obloha byla modrá, jako by se radovala nad italskou krajinou, a vlaštovky v čilé hře poletovaly kolem radnice. Tu spustily hodiny, první apoštolé objevili se ztišenému davu, a smrt rozevřela čelisti a tahala za provaz. Stál jsem a bez hlubší účasti se díval na hru. Už po jedenácté zazvonila smrt a naposledy otvírala šklebící se ústa: tu najednou, netušíc, co činí, jedna z vlaštovek, příliš bujná, vletěla přímo smrti do chřtánu. A v tom už jako vrata žaláře zavřely se čelisti smrti a zajaly ptáče.

Strnul jsem, spatřiv jako ve snu, jak vlaštovka zmizela ve chřtánu smrti; přejel jsem si oči, byl jsem přesvědčen, že můj příliš rozpálený mozek mne tím vším jen šálil, že se mně to jen zdálo. Ale v tom už rozlehl se okolo mne smích a žerty o vlaštovce, staré hlasy vyličovaly si vzrušenými slovy podivnou událost, na sterých tvářích zářilo potěšení z příhody a vše se tlačilo k orloji, bylo-li by vlaštovku nějak vidět mezi čelistmi kostlivce. Stál jsem uprostřed lidu, a vroucí účastenství s mladou vlaštovkou, nevýslovná soustrast s sebou samým zachvátila mé srdce. Jako bych to nebyl já sám, kýval jsem lítostivě hlavou nad svým osudem, jenž mne hnal do smrti; cítil jsem vřelé pohnutí nad svým mládím, srdce v prsou mi bušilo mocněji a vlahé, něžné slzy kanuly mi po lících. Bylo mi, jako bych si musil šeptat báseň „o vlaštovičce, jež propadla smrti, o dušičce, jež umřít musila“. Vzpomínka na moje dětství zalila se slunečnem a jarním třpytem, pomyslil jsem si na rodiče doma a zalekl jsem se při myšlence na jejich bolest, když by zvěděli o mé smrti. Zaslzenýma očima vzhlédl jsem k nebi, nekyne-li mně odtamtud dobrotivá ruka: Žij, naber sil a budeš vítězem! A už se mi zdálo, jako bych nikdy nebyl vídal krásnější, hlubší oblohy, jako by v modru nebes bylo dost povzbuzení, žít dále. Tváře mé se rozehřály, skrytě setřel jsem si s líc slzy a poslouchal opět hlasy lidí okolo.

„Jest-li pak ji ta smrt zas pustí?“ povídal vedle mne sedláček a dobromyslně se k tomu smál.

„Kde pak!“ pravil jiný, „koho ta jednou schvátí, ten už jí neujde! Jistě už vlaštovku rozkousala a sežrala!“

„Ubohá vlaštovka!“ řekla nějaká citlivá dáma přede mnou ke svému průvodci. „Tak bez nejmen-

šího tušení vlétla smrti do chřtánu. Tuším, že Jean Paul psal o kráse umřít v mládí." Vzdychla a tiskla při tom k sobě vřeleji rámě svého průvodce a dívala se mu do očí šťastně a preduševnělé.

Ostatní vlaštovky však, které štěbetaly kolem rohu a cimbuří věže radniční, jak se zdálo, ani nepozorovaly zmizení své sestry, nýbrž tím hlasitěji jásaly okolo orloje a věže, a veselými řetězy vznášely se kol starobylých zdí. A já sledoval jejich let jasnýma očima, natahoval jsem se pořádně samou radostí, abych mohl stopovati zrakem jejich let, a stál jsem na svém místě a ani krůčkem jsem se nehýbal, kdežto jsem přece měl jít umřít. A uzavřel jsem smlouvu s milým Pánembohem, že zůstanu na živu, jestliže vlaštovka vyvázne živa a zdrava ze chřtánu smrti.

A tak stál jsem celou hodinu před starým astronomickým orlojem na velkolepém pražském náměstí radničním a čekal, až zas začnou hodiny bít. A nejvnitřnějším nitře však jsem se modlil za život vlaštovky, v nepřiznaném sebeklamu modlil jsem se za vlaštovku a ne za sebe. A hodinový stroj zas zahrčel, vesele a klidnomyslní apoštolé stáli opět před otevřenými okénky a udiveně se rozhlíželi jako probuzení spáči do jasného světla, a smrt zatahla za šňůru a rozevřela chřtán. A hle! vlaštovka vyletěla z jejích úst, trochu pomačkaná a patrně zahanbená, a jásot i radostný smích doprovázel její první neobratný rozmach perutí; byla taková radost mezi zvědavci, jako by byl každý z mnoha diváků čekal na vysvobození stejně toužebně jako já. Ale já děkoval milému Pánubohu, jako by byl býval k vůli mně a k vůli mému životu vlaštovku vyrval smrti. A tak jsem žil dále!

A kohouta slyšel jsem k závěrku kokrhat a hlas jeho zněl jako jasný skřek fanfár a radostný zvuk pozounů.

A bylo moudré od milého Pánaboha, že dopřál vlaštovce, aby přežila celou dlouhou hodinu ve chřtánu smrti. Neboť já bych byl býval jistě zrušil s ním smlouvu,, a co by byl býval z toho měl? Mrtvou vlaštovičku a živoucího hříšníka!

Proto, pravím, je dobře, má-li člověk ve své domovině pomník vybojovaného vítězství nebo překonané porážky; to i ono zvyšuje jeho odvahu a dodává mu síly k novému snažení.

A chodívám často kolem staré radnice a usmívám se, patře na lítou smrt, která celou hodinu měla mou duši ve svém chřtáně...

KNIŽNÍ A LIDOVÁ ŘEČ.

(V nedávném čísle „Besed Času" uveřejněna byla zmínka o zajímavém zápase mezi spisovnou a lidovou mluvou v Řecku dle studie Psichariho v „Revue de Paris". K tomu bylo poznamenáno, že zápas ten není ojedinělý a že zejmena byl vybojován v Norsku Garborgem [lidová řeč landsmaal proti spisovné dánštině]. Na to byl nám zaslán následující povšimnutí hodný článek. — Red.)

Ve zprávě o novořeckém jazyku spisovném nejsou, zdá se, dobře rozlišovány dva zjevy, velmi příbuzné sice, ale přece ne totožné. Co se týče reformních pokusů o spisovný jazyk, vyskytnou se všude tam, kde obrozený národ naváže na skvělejší literární minulost; národům bez staré literatury povede se při tom pak lépe, než Řekům, kteří za jazyk spisovný zvolili si jazyk mluvený před 2000 lety, nebo Čechům, kteří zvolili si jazyk mluvený před 200 lety.

K reformám ovšem časem musí dojíti: ani my nebudeme tuším věčně psáti: „velcí voli, velké krávy, velká telata", když takového rozdílu nečiní ani jediné naše nářečí, a shodneme se asi na tom, psáti dle Joklova pravopisu „velki (voli, krávy, telata)". Podobně se revidují u protestantských národů staré překlady bible, opravuje se pravopis atd.

Ale zcela jinak dlužno posuzovati dodatek, že tento boj není osamělý v Evropě: „nedávno vybojován byl v Norsku Garborgem (lidová mluva landsmaal proti spisovné dánštině)." Je-li skutečně zde analogie, chtějí-i totiž na Cypru vydávati časopisy lidovou novořečtinou svou, cyperskou, která se snad značně liší od novořečtiny athenské, chtějí-li si založiti lieraturu cyperskou, pak měli by si to rozmysliti třikrát —a pak toho neudělat. Jazyky malých národů jsou tak omezeným nástrojem kulturním, že každé další omezování jejich platnosti je hříchem proti kultuře a ubohému lidu. Každý spisovný jazyk jest kompromisem; kdyby každý spisovatel chtěl psáti jak mluví, bylo by jazyků na tisíce. Tvoří se tedy skupiny jazykové, čím větší ty skupiny jsou, tím více obětí musí valná část účastníků přinášeti, tím více se musí přiučovati a odučovati, ale za to požívá tím větších výhod. Ty výhody jsou: hojnost a láce knih poučných a zábavných, výběr spisovatelů a badatelů a následkem toho větší snadnost zmocniti se statků kulturních. Čím menší je oblast jazyková, tím menší je možnost, vědecky tímto jazykem mysliti a samostatně bádati, tm menší jest vzdělání v každém ohledu, tím nemožnější vytříbení jazykového vkusu. Je tedy ve prospěchu kultury, aby celky jazykové nebyly příliš malé, jinak veškera vyšší duševní práce v národu děje se jazykem sousedním nebo některým jazykem světovým na úkor vědomí národního. Pravím tedy: hřích proti kultuře a proti lidu.

O takový hřích pokusil se skutečně Arne Garborg a jeho předchůdci, chtějíce nahraditi spisovnou norštinu (t. j. dánštinu s četnými slovy norského nářečí vzatými) jazykem novým, landsmaalem, z rozličných nářečí sestaveným. Následek toho je: že norský selský hoch bude musit jako dosud ve škole se učiti jazyku odchylnému od svého nářečí, jen že odchylky budou nepatrnější, za to však vrstvy kulturu nesoucí, města, se budou musit naučiti jazyku úplně cizímu a zahoditi dánštinu s velkolepou její literaturou a kulturou.

Když jsem meškal v Kristianii, četl jsem tam Garborgovy „Bundestudentar“ (Selské studenty) a půjčil jsem je též své domácí slečně Aagot, která je přečtla se stejným namáháním jako já a velice se těšila, že jim rozuměla — a bylo to ryze norské děvče! Takové výhody přinese landsmaal čtenářům norským. Pochopujeme teď, že starý Björnson s obvyklým svým ohněm postavil se vůči Garborgovi a ostatním na obranu proti tomu sebevražednému počínání. Boj také dlouho ještě není vybojován a doufám, že vítězně pro landsmaal vybojován nebude.

Jediný národ, jehož maalsträveri mohla býti zjevem blahodárným a požehnaným, jest lid dolnoněmecký; kdyby tento lid, jehož jazyk se tak velice liší od spisovné němčiny, že si z ní překládal bibli ještě před 300 lety, byl přilnul k sousedním Holanďanům nebo vytvořil nový spisovný jazyk, oč lépe bylo by — nám Čechům! Nebyli bychom ostrovem v moři německém, nýbrž sídlili bychom na rozhraní dvou významných, ale ne přemocných národů!

Bohužel, Dolnoněmci si věc rozmyslili, učí se ve škole hornoněmčině, mluví jí (ne v rodině a v důvěrném hovoru) a píší jí — oslem v evropském chlévě, který to, oč jiní národové se jen hravě pokoušejí, kurážně provedli, jsme bohužel jedině my. Naši Slováci provedli geniální kousek a založili si spisovný jazyk pro národ analfabetů. Kdo přečetl jen hovory lidové, jež zaznamenala pí. Slavíková-Welsova a srovnal je se spisovnou slovenčinou, pochopí, že tento spisovný jazyk se liší od nářečí skutečně mluvených aspoň tak, jako spisovná čeština, že by tedy Slováčkovi bylo jedno, učí-li se jako jeho bratr na Moravě, skloňovat a časovat po česku, nebo učí-li se tomu po slovensku: slov svých by mohl užívati v obou případech.

Je-li tento boj „vybojován“? Z výsledků se prozatím nikdo nemůže těšiti, snad by stálo za to, zahájit jej znova.

Dr. **Arnošt Kraus.**

NAŠE GALERIE.

Joža Uprka: Hudec. Žije zrovna ten kmenovitý, zdravý chlapík! Stanul, zamyslil se nad svými houslemi a prolétá v hlavě bohatou zásobu svých písniček, rozvažuje, kterou by měl spustit. Skřipky sklonné přes širokou hruď lehce opřeny o podbradek a smyčec se jakoby se rozpomínal jen ten hrát v umných prstech. Lišák! Zamyslí se, dělá k tomu tak usouženou přemítáním tvář, jakoby ho jediné noty nenapadalo! A zatím mu jich pod beranicí jen jen jiskří! Ještě chvilku podrží si netrpělivce na skřipci čekání — a pak nenadále vytryskne mu z houslí samý zpívající oheň. List Úprkův (krom [illegible] už svědectví o jeho postihujícím zraku a ruce zrovna letmo fixující) ukazuje, jak mistr rychle, zrovna přes noc ovládl též umělecký prostředek, v naší době rychle došlý obliby: lept. Dojel si jednou ze svého zákoutí slováckého do Prahy, tady se na několik dnů zapřáhl u pana Vilíma do učení, rychle odbyl své lekce a odjížděl jako hotový mistr spěšně opět z dusné a hlučné Prahy. Lepty jeho hned překvapily svou zdařilostí a dokonalostí. Ale pochybuju, že by u leptů zůstal. On má příliš v krvi lásku k barvě, k živé, v slunci kvetoucí barvě — lept, umění černobílé je mu asi tuze anemické, nejásavé, tuze „moderní“.

KRONIKA ČASOPISECKÁ.

O poměru národnosti k umění uvažuje v referátu o Lichtwarkově spisku Erziehung des Farbensinnes dr. G. Zahn v Rozhledech. Může se národnost umění měřiti takým prostředkem? zní jeho otázka. Přitakuje k ní, vzpomíná, že „o individuální ráz hudby na příklad my Češi bát se nemusíme. Jak jest to však v malířství?“ Soudí, že v malířství je národnost zabezpečena samou barvou a světlem. Zárukou je mu Lichtwarkem dovozovaný individualism barvy a světla. „Lichtwark stojí na stanovisku, že svět zůstává týmž, ale chápání jeho že se mění, což do řeči barev přeneseno znamená asi tolik, že u všech ras a za všech epoch mechanická schopnost barvy chápati zůstává touž — ale že není tak i s aesthetickým cítěním barvového materiálu. Zde jsou pozoruhodné značné různosti, jsou zde vidny historicky zjistitelné odchylky, místní zvláštnosti a zjevy vyšlé z návyku.“ V praksi není pochyby, že prvek národnostní se v umění silně uplatňuje.

Květy od nějaké doby přinášejí najednou více prací, na nichž je jejich český ráz na prvý pohled patrný. Číslo po čísle přináší výrazně české Alšovy obrázky. Zprvu podávaly Květy jeho ilustrace k národním pohádkám, nyní naleznete v nich kresby k národním pořekadlům. Dubnový sešit přináší rozmarně naivní obrázkový doprovod pořekadla „Duben časy mění a obdaří fiolů zemi“. Na Alšových postavách na ráz poznáte, že jsou ven a ven české. Ale nejen formový ráz jeho kreseb je český. I myšlénkově spojováním určitých představ k určitému předmětu proniká v nich národní ráz.

Zajímavou literární obdobou, pokud běží o národnostní ráz, jsou k Alšovým kresbám črty Aloise Mrštika, které již, tuším, na druhý rok vycházejí v Květech v cyklu Rok na vsi. Jsou to nejen milé,

JOŽA UPRKA.
HUDEC.

lehce umělecky zachycované obrázky vesnického života, nýbrž i cenné příspěvky k poznání duše lidu. U nás dosud sledování a vystihování českosti t. j. toho, co vykazuje náš život specificky, národnostně svého, omezovalo se příliš na povrch, na formu. Národopis byl u nás na nejlepší cestě k tomu, aby utonul v jakémsi krojepisu a zvykopisu. Teprv poslední dobou dochází větší pozornosti i nitro, myšlení a cítění lidu. Pěkným příspěvkem k tomu jsou Lidové hovory, jež ve květech reprodukuje Karla Slavíková-Welsova. Výše, nad mírou pouhých lidských dokumentů stojí Dvě generace Zeithammrů, jež v řadě feuilletonů ve velikonočním týdnu přinesl denník Čas. V nich již je pokus o učleněnou, vědecky založenou studii o duševním životě českého sedláka.

Vedle těchto aktiv ve snažení o českost všech kulturních projevů našeho života nacházíme ještě převahu pasiv a to právě v literárních podnicích lidových. Časopisy, jež chtějí být lidové, jsou dosud většinou jen hrubé a nevkusné. Hotovou snůšku nejošklivějšího nevkusu podává v každém svém čísle satirický list národně-dělnický Hrom. Nejen že ničí vkus lidu svou částí politicko-satirickou, nýbrž snižuje se i k otiskování různých ženských polonahotin, jež jsou hodny jen obrázkové části Pikantního Světa. I zde počítá podnik národně-dělnický na nejhrubší instinkty lidu.

Zdá se dosud, jako by česká politika vylučovala všechnu svěžest i tam, kde se stýká s literaturou. Nemáme politické satiry ani politického humoru. Co mladočeské Šípy a národně sociální Hrom podávají, je pouze bezvtipná hrubost. Proto je škoda politických popěvků páně Foltýnových, jež občas se vynořují v sociálně-demokratických časopisech (na př. 31. března v Právu Lidu), že tonou v rozbředlosti a málo dbají uhlazenosti formové i myšlenkové. Foltýn má bez odporu dosti břitkosti a dosti vkusu — a na tom právě při politických šansonách příliš, příliš záleží — aby mohl při vhodné umělecké sebekázni (i politická satira musí činit umělecké nároky!) přinésti trochu osvěžení do všeho toho nevkusu a do vší té surovosti, jež se vydávají dosud za politický humor a satiru. — **Gg.** —

AXELAV.

ZE ZÁPISKŮ UČITELOVÝCH.

Vzpomínám, jak náš lid na venkově cení práci učitelovu. „Co pak ti! nic to nedělá! ve tři hodiny to pustí děti ze školy a pak má času nazbyt, pěkně si chodí a na nás se dívá s vysoka, když se v té těžší hlíně lopotíme. A potom, když u nás největší práce o žních, má vagace a lenoší a pána Boha o čas okrádá!“ — Vždycky si vzpomínám na ten názor lidu na práci naši, když po denní lopotě sedám doma ke stolku, abych si chvilku odpočinul a k nové práci se připravil. Únava sedí mi v týle, obestírá mi mozek, údy jsou ochablé, nejraději bych se natáhl, zavřel oči a ležel tak aspoň čtrnáct dní — to bych si odpočinul!

Však mi to dnes dalo! Půl šesté hodiny ve škole udržovat v kázni dvaapadesát divochů, kteří se vzpírají dobrodiní násobilky, nebo skloňování vzoru „meč“, a ač se namáhám učiniti jim učení zajímavým, už předem odmítají každý pokus můj v tom směru. Zrak můj stále obrací se, jako by magickou silou poután, k výtržníkům, k nepozorům zapomínám na souvislost látky učebné, dělám přestávky, vytrhuji se, povzbuzuji, napomínám, kárám. Vše se od některých odráží, jako od tvrdé zdi. Myslím si: A tohle mám za své namáhání? Co jsem se včera napřipravoval, aby žáci učení mé pochopili, a oni se ani nesnaží sledovat mne. Vyvolávám. Už několik nepozorů stojí, jiní se k nim obracejí. A to bylo včera, předevčírem právě tak. Žádná naděje, že by v budoucnosti bylo lépe. Zmocňuje se mne zoufalost. Co řekne inspektor, až sem přijde — —? Do mozku žene se mi plno trudných úvah. Pojednou se vytrhnu a pozoruji, že už chvíli neučím. Hledám nit myšlenek, kde jsem v učivu přestal. Děti jsou nepokojné. Jakž takž vpravuji se v přetržené učení. Můj Bože! a to je teprv druhá hodina! Ještě čtyři mne čekají. Počíná se mne zmocňovat nechuť k učení. Venku visí tmavá oblaka nad zemí, vzduch je olověný. Omoklé stromy se zbytkem zažloutlého listí smutně trčí do prázdna. Na římse u oken sedí plno vrabců schlíplých, zmoklých, zimou se třesoucích. Po chodníku proti škole spěchají nějací lidé, zahalení v pláštích, s deštníky nad hlavami. Ve třídě šum a hluk. Vytrhnu se z myšlenek, zavolám „Ticho!“ Většina žáků se upokojí, ale tu a tam ještě některý tak je zabrán do své zábavy, že neslyšel mého hlasu. Volám podruhé, a několik neposedů na mne udiveně pohlédne. Čekám ještě chvíli, aby se utišilo, klid se dostavuje, jen dva nepokojní neustávají. Podívali se na mne, ale jako by neviděli, že na ně hledím, hlomozí dál. Nic je nevytrhne z jejich světa. Zavolám: „Staňku! Šťastný!“ — pak teprv nastává úplné ticho. Ale sotva počnu mluvit a vyptávat se, už zase začíná dřívější nepořádek a nepozornost.

*

Tahle mluvnice! Vím, že žáky nemůže bavit, a nemám jim ani za zlé, že se nudí a jinými záležitostmi se zabývají. Ale co mám dělat? Osnova — — rozvrhy učiva — — — a před očima mýma kmitne se přísná hlava inspektorova — — —. Kdyby bylo po mém, jinak bych s tím zatočil. Ale takhle? Žáci nebudou umět, co předepsáno, a já nekonám povinnosti své tak, jak jsem se služební přísahou zavázal! Pokračuji, opakuji, ale co energie vyplýtval jsem marně! Od hodiny k hodině hluk a nepozornost se stupňují. Přemáhám se, snažím se vmyslit se v nitro toho uličníka. Nic naplat: počínám se rozčilovat. Zapomínám na žáky, myslím jen na sebe. Tu a tam padne ostré slovo, zapomenu se a vzkřiknu, a už cítím, že ztrácím rozvahu. A co dál se děje, marno povídat.

Přemýšlím: Čím to, že mám tak špatnou kázeň? Vždyť toho u mne dříve nebývalo. Tucet roků orů už tu brázdu učitelskou, plahočím se, ale takhle to nikdy nebylo. Děti na mne visívaly celou bytostí, a nebylo mi třeba chápat se takových prostředků, jako je rákoska. A teď! Hanba povídat! Stud mi barví líce, krev se mi žene do hlavy. Co jsem se nachvátal, abych se z onoho venkovského života dostal pryč, do města, a hle, co mne čekalo! Lítost a zármutek naplňují mi duši.

*

Ve městě jsou jiné děti než na venkově. Tam tvrdě vychovávány, jakých pak cavyků nadělá tam otec s dítětem? Tam těm dětem škola a učitel připadají jako něco lepšího, skoro vznešenějšího, než

to, s čím doma se stýkají. Proto u nich k učiteli úcta a poslušnost, vzepření bylo by u nich něčím hrozným. Tu však u těchto dětí městských sebevědomí vypěstováno do vysoké míry a popudlivost a dráždivost je v nich neobyčejná: na každý zevní popud reagují živě a protestují proti sebe menšímu bezpráví. Ale jak se uhledím, abych někoho nepřehlédl nebo mu neublížil, když jich tu mám dvaapadesát? Jak si pamatovati u nich spoustu případu, vymáhajících zakročení, abych při nich postupoval dle stupnice dovolených trestů? Jak každého jednotlivce vychovatelsky vésti, když tu mám pestrou směsici různých povah a v nich celou stupnici cítivosti a citu mravního? Mezi hochy zcela hodnými mám notorické darebáky, malé zločince. Tamhle ten ježatý, pihovatý chlapík z předposlední lavice je zloděj, před nímž nic neobstojí. Jeho soudruh z poslední lavice, kde jaké hnízdo ptačí najde, hned zničí. Tamten pije kořalku a jiný kouří, jak cikán na mezi! Sorganisovali se v lupičské družstvo, vystoupili na přespolního žáka a obrali ho o dva krejcary. Nebo jindy podnikali smělé krádeže, do kurníku se dobývali, kradli vejce a králíky, prodávali je a za to si kupovali mlsky. A ovšem osoba učitelova je jim k tomu, aby ji týrali. Přísné slovo je ihned zatvrzuje, myslí, že se jim děje bezpráví. Snad by učitele měli rádi, kdyby jednání jejich schvaloval a vše jim povolil, co by se jim líbilo. Ve škole vedou si zcela svobodně. Přestupky jejich křičí a naplňují nitro mé zlou náladou. Za nálady té nemohu býti k hodnějším dětem tak laskav, jak by zasluhovaly. Cítí se uraženy, že je házím s darebáky do jednoho koše, pak je omrzí dobře se chovat a dovolují si ledačeho, co by jim za jiných okolností ani nepřipadlo.

A pak ta přeplněnost třídy! Cože? Při padesáti dvou žácích třída přeplněna? podiví se tuším leckdo. Ano, při takovém počtu žáků o vychování takřka ani řeči býti nemůže. Vždyť mi nelze stále obírati se jediným žákem, musím se obraceti ke všem, a tu se stává, že ten onen žák domnívá se, že o něm nevím, ochabuje v pozornosti, zvyká si nevšímati slov mých, ať obsahem jejich je moment vychovatelský nebo vyučovatelský, zelhostejní vůči mně. Kdež je potom moje výchovná moc! Ale běží mi také o udržení pořádku, jenž ovšem málo společného má s mravností žákovou, snad jen v negativním smyslu. Kázeň je nezbytnou podmínkou prospěchu ve škole, a proto musím o ticho a pozornost usilovat — neustále . . .

*

Pojednou mi připadne: Ale vždyť těm hochům je trýzní sedět jako dřevění panáci! sedět tu natlačeni druh na druhu v lavicích, vždyť jejich přirozenost dětská touží po uvolnění, jejich živost a pohyblivost nedá jim klidně sedět; nemám přece před sebou starce, nýbrž po většině devítileté a desítileté chlapce. Cit milosrdenství hne se ve mně. Ale v tom, o hrůzo! Předpisy — — povinnost — — jako příšerný netvor šklebí se na mne. Pan zemský inspektor si tak přeje — —. Kromě toho uvědomuji si, že musím probrat partii předepsanou, ať se mi líbí nebo ne. Učím dále a napomínám a trestám. A tak kolísám stále mezi dvěma protivami: mezi správným nazíráním na projevy dětské přirozenosti a mezi předpisy a nařízeními, jimiž tato přirozenost má býti spoutána. Cit můj je na straně dětské, pud sebezáchovy však mi velí poslouchat nařízení úředních, ač rozum můj je pokládá za škodlivá. A tak stávám se tyranem proti vůli své, proti lepšímu přesvědčení svému, bytost má je rozlomena, a následky toho: věčná nespokojenost a pessimismus krutě mne svírají.

*

Za posledních hodin cítím, jak mi fysických i duševních sil ubývá. Energie má je tatam, v hlavě mi hučí, v mozku straší pusto, na prsou sedí únava. Půl šesté hodiny stál jsem na nohách, pracoval duchem i tělem, rozčiloval se, a když se blíží poslední hodina ke konci, neblaží mne vědomí, že utrpení mému konec. Má duše sevřena je ve kleštích úzkosti — ještě mne čekají dvě hodiny večerní školy pokračovací. To teprv bude koruna a dovršení útrap!

Spěchám ze školy. Domů? Kdež pak! Čeká na mne každodenní vyučování soukromé. Hle, na náměstí starý jednopatrový dům! Vkročím do širokého průjezdu a po tmavých úzkých schodech spěchám do prvního poschodí; v pokoji čeká na mne děvčátko, na stole připraveny knihy a sešity k učení. Zasednu ke stolu, a začne učení. Děvčátko odpovídá na mé otázky, hltá mi slova od úst a nemůže se zdržet, aby mne nepohladilo po tváři, když s ním jsem spokojen. A jak se ulekne, když se zmýlí! Obličej její nabude pojednou strádajícího výrazu: myslí, že mne chybou svojí zarmoutila. Těším ji, že se chyba dá lehce opravit, ona se rozveselí a ujišťuje mne, že si podruhé dá pozor. Během učení vrací se mi klid. Jaký to rozdíl tu a ve škole! Hořko vzpomínat! Hodina rychle uplyne, beru klobouk a kabát, poroučím se a spěchám domů.

Po ulicích rozestřel se soumrak, v krámech a ve průjezdech hostinců svítí se, potkávám lidi s deštníky nad hlavami, neboť hustě mží. Sychravý a nevlídný den. Vejdu do svého bytu. Žena moje oznamuje, že Jaroslav už čeká. Shodím kabát a vejdu do pokoje. Milé světlo a útulné teplo v něm se rozlévá; Jaroslav sedí u stolu, před sebou má otevřenou knihu; sednu k němu, pomáhám, pracujeme a učíme se. Žena přinese kávu, a já se při učení nasvačím. Po hodině hoch odchází. Ženuška pátravě ke mně vzhlíží a ptá se starostlivě: „Jak je ti?“ Mrzutě odpovídám. Ona mne líbá, chce mne potěšit, ale nic mne nerozveselí. Svírá mě úzkost. Vždyť mám před sebou dvě hodiny večerní školy!

*

Beru zase kabát, klobouk a deštník a vycházím do pusté ulice. Petrolejové svítilny mdle ji ozařují. Kolem každé svítilny světlejší prostor, jako by šikmo vylinkovaný hustými drobnými dešťovými kapkami. Spěchám po mostě, náměstím, kolem kostela, zas do ulice, zatočím v pravo, kde mi kynou jasně osvětlená okna v prvém poschodí školní budovy. U srdce mně bodne. Můj cíl! Prostranství je oživeno; z různých stran přicházejí sem tmavé postavy, tu ojediněle, tam ve skupině, všecky míří ke škole. Pozoruji z dálky, jak se dvéře otvírají a zavírají, postava za postavou se v nich objevuje, vyhoupnuvši se ze tmy a náhle osvětlena, a zase do tmy zapadá. Ve tmě slyším hlasy a vidím jasný červený bod: uhlíček z doutníka. To hoši, jdouce do školy, tak si pokuřují . . . Proti mně jdou skupiny ženštin z blízké pletárny, hlasitě hovoří a smějí se, s pravé

strany prochází dělníci, na parní pile se píská a hodiny na věži bijí šest. Beru za kliku; některé dámy mne pozdravují: „Dobrý večer!“ — „Dobrý večer!“ odpovídám, a ubírám se do prvního poschodí ke známým dveřím. Stísněně otvírám — v třídě houfec výrostků. Zrak můj padne na podlahu: rozlitá voda. Stěny postříkány, lavice odtaženy, jedna lampa zhašena, na tabuli velikými písmeny napsáno: „Ať žije Hilsner!“ Ve vzduchu cítit je prach. Chvěji se nervosně, krev se mi žene do hlavy, ale opanuji se, pošlu pro školníka, aby rozsvítil lampu, dal lavice do pořádku, dám utřít tabuli, svléknu kabát a sednu ke stolu.

Šum a hluk v lavicích. Někteří zcela slušně spolu rozprávějí, odjinud zaslechnu tu a tam hrubé, neslušné slovo, jinde vidím, že druh druha škrtí. Doma v dílně prší na hlavy jejich pohlavky, za to na ulici chtějí se odškodnit, setřesou se sebe všecko to boží dopuštění, jež se na hlavy jejich za celý den sesypalo, a šibeniční náladu přinesou s sebou do školy. Tam hejno známých tváří! a už škádlení, pošťuchování, surové vtipy nebo pračka. Co na srdci, to na jazyku beze vší přetvářky. Zvlášť ševci — toť nepokojný živel! Vzpomínám, co jsem kdesi četl: že v revolucích a propagandách anarchistických ševci vždycky mívali značnou účast. A mně tu sedí před očima plné dvě lavice takových „revolucionářů a anarchistů“. Je to mrak, z něhož každou chvíli hrozí vybuchnout bouře. — Hoši z venkova v celku jsou mírnější, nejsou tak ostříleni, ostýchají se. Za to když se některý z nich vydaří —. Do školy mnozí přicházejí s úmysly zjevně nepřátelskými, v učiteli vidí zkracovatele svých svobod, tyrana, zpátečníka, šosáka. Jak opatrně musí si vést, aby získal si důvěry aspoň většiny a nedal se od nich ovládnout! Neboť jediná slabost — a už tě mají v klepetech a nepustí a dělají si s tebou, co se jim zlíbí. A já, už udřený jako poštovský kůň, sedím za stolem a pozoruji na sobě únavu a ochablost. Vzpomínám na dnešní den. Zdá se mi, že je tomu už hrozně dávno, co bylo ráno. A ještě tak dlouhá doba přede mnou, než si odpočinu!

Vstanu, vyučování počíná. Počítáme. Hlomoz zvolna jen umlká. Pobízím k tichu, napomínám. Už tolik jsem se dnes nanapomínal, že mi je to z duše protivno. Po každém vypočítaném příkladě hovor začíná na novo. Vždy třeba velikého úsilí, než nastane klid. A tak to jde po celé dvě hodiny. Dva lehli obličejem na lavici, snad chtějí spát. Dobře, myslím si, aspoň mám od nich pokoj. Jiní netrpělivě pohlížejí na hodinky, brzy-li bude osm. I mně to připadá nekonečně dlouhé. Konečně udeřila hodina vysvobození. Končím a propouštím posluchače. Jako smečka vlků vyřítí se ze třídy, dveře jim nestačí, po schodech ženou se jak hromotluci — jen mírnější a rozvážlivější zůstávají vzadu. Venku kouří je policajt, někteří zapalují doutníky... Ve skupinách, tu tiše, tu zas hlomozivě, s pokřikem, řvaním, nebo pračkou se rozcházejí.

Oddychl jsem si u vědomí, že na tři dny pokoj a odcházím. Na chodbě setkávám se s kolegou Novákem, spolutrpitelem. Pravím: „Dvě zlatky vydělány — to je blahobyt!“ On přisvědčuje a dokládá: „Ale dalo nám to!“ Stěžuje si, že má hlad, a mně v tom okamžiku začne žaludek hráti do moll a hlásí se o svá práva. Kráčíme mlčky dále, soumrak mizí do tmavé noci. Pospíchám domů. Těším se na teplý a útulný pokoj, na ženu milou, starostlivou..

Po večeři sedím, je mi za těžko vstáti; propadám únavě. Kéž bych si mohl lehnout a spát, to by mi bylo blaze! Ale na psacím stolku čekají na mne dvě hromady denníku; polovinu ještě musím opravit a prohlédnout ... a vedle leží denník, do něhož musím napsat přípravu na zítřek. Kdyby tak přišel inspektor ...

× × × ×

* Hugo Salus, jehož půvabnou skizu dnes přinášíme, je vynikající mladý básník německý, usedlý v Praze. Je lyrikem, prosou píše velmi zřídka; lyrická tvorba jeho má osobitý ráz — to už v záplavě dnešní poesie opravdu něco znamená! — dýše moderním životem, tak okolo nás kypí a syčí, a vsahá si pro své motivy do toho života se zvláštní nonšalancí. Mluva jeho stojí blízko pozemské půdy a básník lpí na té pozemské půdě s vášní, miluje život, má zdravou mužnou radost ze života — i to je celkem neobvyklý zjev v moderní literatuře. Povoláním svým občanským je Salus lékařem. — Skiza „Vlaštovka“ je zajímavá několika stránkami; zejmena poměrem německého studenta a německého básníka ku Praze. K překladu skizy dal nám autor svolení; v dopise svém praví s jemným ostnem: „... byl bych Vám — můžete být o tom ujištěn — jistě dal své svolení i tehdy, kdybyste mne byl o ně požádal dopisem německým ...“

* „Ideály humanitní“ tentokrát chybějí, poněvadž profesor Masaryk odjel do Anglie a neměl už kdy stenogram poslední kapitoly prohlédnout a upravit.

* „Hudec“ Úprkův vybrán je z dvojdílného výboru děl mistrových, jejž vydala „Unie“. Upozornili jsme na něj už a promluvíme o publikaci ještě obšírněji.

* Naše masopustní číslo zalíbilo se velice páně Škrdlově „Vlasti“; praví mezi jiným, že nečetla nikdy nic infernálnějšího. Jakkoli nás uznání pánů, kteří o věcech pekelných mají dobré zprávy z nejlepších pramenů, nad míru těší, nemůžeme chvály této přijati docela bez ruměnce skromnosti: není to ještě tak infernální, ale přičiníme se, dá-li bůh, budoucně o masopustní čtivo pro pány z „Vlasti“, které by si čestného titulu opravdu zasloužilo.

* V konkurse, vypsaném městskou radou pražskou na přestavbu a přístavbu radnice staroměstské, sešlo se 13 obsáhlých prací. Porota hodlá býti s prací svou hotova počátkem května t. r.

* Max Švabinský v poslední době vyvedl dvě znamenité podobizny: dra Fr. L. Riegra a Antonína Dvořáka.

* Učitelé obecných škol ve Výmaru dle ministerského nařízení nedávno vydaného, budou moci věnovati se vyšším studiím za podmínek zvlášť příznivých. Podmínkou je, aby odbyli z t. zv. vědeckých odborů obě zkoušky s náležitým prospěchem, načež jim může být udělena dovolená k vyšším studiím až do tří let a mohou bez průkazu o zkoušce maturitní studovat na filosofické fakultě university v Jeně.

Tiskem Edv. Beauforta v Praze.
Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben

Ročník VI. V PRAZE, dne 5. května 1901. Číslo 32.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

KARLA WELSOVA.

ZE ŽIVOTA SLOVÁCKÉ SLUŽKY.

„Tak jste se tedy mnohým libovala?" povídám ke staré, velice hezké babce, když mi byla několik historek ze svého života povídala a ona mi na to:

„Bože mój, paní velkomožná, libila, libila a preto zkusila som ve službách prevelice! Keď som slúžila v P... ch, čo tam mi gazda robil! Tam som zkusila najváč! Taký mladý gazda, to bol strach tam slúžiť! Tam som sa vypila horkého (hořkého) kalicha!

Od nás chodila jedna baba s páleným do P... a tu goralu predávala [illegible] za pálí [illegible] či múku lebo krumple (brambory). Ta ista baba, čo to tem sedlákam roznašala, mňa jedenkrát vzala, abych šla slúžit do P... k nejakému Kanásikovi, že tam dostanu dobrý plat. Já som tam hned išla a zjednala si plat na rok. Mala som, velkomožná paní, štyricať zlatých šajnů, dvoje oblečenie, dve zástere, stužku, ručník, čižmy a rukávce. To ale nemaly jiné dievčence dve! (Podotkla s velikým důrazem a chloubou.) Nóóó, keď som už tam prišla, gazda bol u kováča a hnali tam panské krávy okolo a on povedá: „Chlapi, pozrite hen na tu krávy! Takovú som poselkyňu (služku) dostal, ktera bar hen tu krávu panskú prevalí!" Tak sa se mnú chlubil, že su silná, ale som já veru bola!! Jako to dubisko v lese a červená, červená jak plamen! Jaj, ale som ja u neho dluho nebola! Keď jeho ženy nebolo doma, už ma chytil a lúbal a čo já viem všetko a sliboval mi keď s ním budem, že mi kúpí štífle, kniežky (modlitby) a pošle do Mariá Celle. Keď videl, že idem dojiť krávy, hned vbehol do maštale a schoval sa. Nôo, já si umývám kráve cecky a jak som poumývala, začnem dojiť a milý gazda prinde od zadku a chytí ma a boská má. No, me sa to nelúbilo! Tenkrát som já nestála o nikoho, keď sa mi mój milý oženil. — Paní velkomožná, keď to napíšú, o tem gazdovi, to bude románik, že nad ním každý krútiť hlavú bude. A jak škrábú, tak friško behajú po tom papíre! —

Ja mu zasa povedala: „Ja teba nepotrebujem, aby ste ma [illegible] a bozkával!" ale on nedbal nič. Vždy prišiel [illegible] do maštale, on i pred nim ma chytal a bozkával ma.

Keď už to trvalo nejaký čas a on bol stále taký nestydatec a všude ma merkoval a pokoja nedal — velice nestydatý človek to bol — tak ja som povedala gazdinej, jeho žene — (a on bol Juro, ona Kača) —: „Kačo, prosím vás, povezte temu Jurovi, čo mi se robí, čo mi nedá pokoja, som ja naká k....?

Ale on potom už tak si dovolil, že ani pred ženú mi pokoja nedal. Tak už som mu preveliče [illegible]. Ja som se tam naplakala! Ja tam väc slzí prolila, než vody vypila! Potem som prosila pacholka — (však je eště živý, bol vélice hodný a porádný človek) —: „Prosím ťa, Ondriš, povez mu, nech ma nechá s pokojem, lebo já nebudem u neho!" Veďá, já mohla hned přestúpiť k súsedom, ti ma chceli — ale on preca nedbal nič. Spíš kamena by otnul, než teho človeka k dobrému naklonil! Takého muža ani néni väc na svete, ten [illegible]!

Jedenkrát, o Všech Svatých to bolo, sňahu bolo napadnutého až po kolena, povedal k pacholkovi: „Ondriš, ty budeš sečku (řezanku) rezať a já idem s Aněú do U.. a sena nabrať na voz."

A já hovorím takto gazdinej: „Kača, já nejdem s tím gazdú do teho U... a, nech si vezmú pacholka."

„Já poselkyňu potrebujem, budem šaty prať, ty máš svého pacholka, vezmi si teho"

A on jej povedá: „Ty mi budeš rozkazovať? Hí — čákriš, musí íť, keho volám." (Zuby skřípá a vzteky se až zajiká, nápodobíc ho.)

Tak ona mi povedala: „Jak sa ťa tam dotkne, tak ho vyšklb a i za vlasy, choda (třeba) bar (i) mu jich všetkých vytrhaj!"

Nó pomoci nebolo, já som musela íť. — Vyndeme my za P... kus, kde nebolo vtáčka ani letáčka a sňahu všude, všude plno! Naráz gazda — já sedím na zadku — sa obrátí a takto mi začne: „Ej, dočkaj, Anička, vezmem já tobe tvoju čistú dušu, včil mňa už musíš mať ráda."

Já, jak mi to povedal, schází dole s voza a [illegible] cisarskej (silnice vubec)

[illegible] som mala v [illegible], chcela som ísť k mojem rodičom.

On [illegible] mňa kričal: „Hej, ta [illegible] truhlu [illegible] mňa nepovoz, [illegible] jak ty mať!“

Ja mala, pani velkomožná, celú moju truhlu a moc šat v nej pěkne [illegible]! Ja som mala strach, že mi tu truhlu neda! Keby mi [illegible] povoril, ja bych sa nedala, ako mať je vrchnosť!

Keď ma [illegible] tak velice vykrikoval: „Vrátiš sa? Však sa len nevrať, však budeš videť!“ a nadával zle a zle, tak ja som sa vrátila a sedla som si na voz, zas na zadok. On na mňa velice škaredo hledel, nadával mi a já plakala zas velice. Pak ešte velky [illegible] na tem voze a on už nehovoril [illegible]!

Keď sme přišli do teho U . . . a, než sa s vozem obracali, ja som sa [illegible] vyškrabala do nutra (vnitřka) do senníka a shazovala som mu seno na voz. On ho ukladal a keď už mal naukladané rovno s vozem, vyškrabal sa za mnu hore! Ale on delal, ako divy človek! Tak ma vybil a ja [illegible]! Jéjej! On by ma bol zrobil násili, veďa, zlý skutok by bol so mnú urobil! Já som ho bila či do tvare, či holadde na tele a bránila som sa, jak som mohla najlepšie a pomoc, si so mnú nemohol. No tak, potom zešel dole a hřešil mi a nadával a preklinal zle a zle!

To bol, pravda, človek? Som ja ale [illegible], že všetko vyštekám, ale pravda je to spravedliva! Ako veriju, že Kristus Pán bol ukrižovaný, tak a i to možú veriť.

Potom ešte povedal: „Kebys len vedela, aké to je, však ty bys chcela!“

„Co neznam, na to chuti nemám a dajte mi už pokoj! (S velikým přesvědčením.) A preto já poviem (říkám): „Keď ženská nénie povolná, mužskej si s ňú nepomože!“

Ja, veru, to bola služba! Nech Pán Bóh chrání každú dievku, kerá chce své panictvo si zachovať!

Potem sem mu zas házela seno a on nakládal velkú foru a prišli sme domou a já som gazdinej to všetko povedala.

A ona mu: „Ty búlo špatný, ty bys zkazil sedm poselkyň, keby sa ti daly.“

Jedenkrát — ale šanujem jich poctivú hlavu a ten boží oltář (stůl), kde boží dary bívajú — celý nahý vešel do sednice, keď sme u stola obedvali! Také on bol hovado hnusné, paní velkomožná! To bola hanba hanebná! Ale gazdina ma mala ráda! Všetko na mňa nechala, ale robotníci sa ma bali! Keď já som bola na poli, musel každý robiť spravedlive! A pak som s jejím gazdou nechcela nič mat. Ona chcela, abych tam pa Všech Svatých eště dál slúžila, lebo ty jiné děvečky s ním spávaly. Tá chuděra taky vystála krále hrebíka! Tá bába, čo to pálené nosila, prinesla mi 30 krejcarů závdavky, abych išla zas zpátky slúžiť k tem [illegible], [illegible] som sa tam vdala.

Ale ešte Jim poviem čo sa stalo s tym nestydatým gazdou. Keď ešte mladý bol, každému nadával len: „Ty všivák, ty všivák.“ A súsedom sa [illegible] se svým domem a vykazal: „Kmotersvo moj, já mam taky dom, že v nem može taký maly grófik prebývať.“ No, a [illegible] svela, prešli o všetken majetek a na tem dome už ani nikdo z rodiny nebývá. Jeho žena, tá Kača, ešte keď mali gazdovstvo, ukládaia banknotky pre dceru do hrnca pod hrušku a ony jej tam zhnily, a tak sa na ne nešťestie len sypalo ode všad. Gazdina i dcera umrely, syn sa oženil a otca má u seba. Jaj, jaký teho starého gazda stihol trest pre tu jeho pýchu a pre tu nestydatosť!

Celý zavšivený je, paní velkomožná! Na hlave a po celem tele plno vši má a žáden mu pomoct nemože. [illegible] Vša se neda od hnať, tá má [illegible] pazurky. Ta má pazúrky jak vlk zuby. Keď sa vlk zakúsne do človeka, nemóže zuby vytáhnúť, a [illegible] vša, keď sa prilepí na človeka, už veru po dobrém od neho nevynde. Tolik si potomkou nadela, že za 24 hodin je prabába a ten, kerý už má tolik tej famílije, je veru nešťastný. Všichni sa ho bojá, aby taky ty vši nedostali a tak ho majú v také malé komórce schovaného a jídlo mu tam len okénkem přistrčá. Oni sa za to haňbí a nikomu ho ani neukážú.“

MUDRCI.

Z malé norské osady přímořské, blízko krajiny, kde strnulá skaliska pobřežní přehazejí v plochý písčitý břeh, jižně od Stavangeru, podnikl jsem se dvěma průvodčími výlet do kraje dost vzdáleného. Oba pánové byli němečtí učenci, s nimiž jsem se krátce před tím byl seznámil.

Odpoledne jsme zabloudili. Nikdo z nás nevěděl kudy. Zapadli jsme do osamělého údolí, kolik hodin jsme nespatřili živé duše — snad jsme chodili do kolečka. Nikdo z nás nevěděl, kterým směrem jsme se pustili, jdeme-li směrem našeho vytčeného cíle dále do kraje, či dospěli-li jsme blíž k pobřeží. Podle našich špatných map bylo pobřeží vzdáleno stále ještě několik mil. Pomalu naše cesta z úzkého údolíčka jala se vzestupovat; rozhodli jsme se, že se jí přidržíme, neboť konec konců musela nás přec dovést někam k obydleným končinám.

Konečně stanuli jsme nahoře nad údolím. Kraj byl ryze norsky ponurý; holé mohutné skály obklopovaly nás se všech stran. Před námi strměla dost příkrá skalní stěna, která údolíčko úplně uzavírala.

Na chvilku jsme stanuli a rozvažovali, máme-li jít cestičkou dál a přelézt horu před námi čnějící. Ano, kdybychom už byli nahoře a mohli vidět, kam cesta běží! Tam nahoře jistě je dobrý rozhled. Dali jsme se do domněnek, jak asi za horou krajina vypadá.

„Hle! hranice našeho poznání!“ poznamenal jsem žertem, ukazuje na skálu. „Je to zrovna tak, jako s metafysikou: nikdo neví, co vězí za tou horou.

která nám rozhled zavírá, a přec by to každý věděl tak rád!"

„Co by tam věželo?" odpověděl jeden z učenců, zástupce přírodních věd, „nic, co by bylo nějak zvláštní, docela nic! Táž skalnatá poušť jako zde — nestojí za námahu drápat se nahoru! Zabloudili jsme pořádně!"

„Jsem jiného mínění," pravil druhý, povoláním bohoslovec, „podle své mapy se domnívám, že za tou horou se rozkládá vlídné údolíčko a pěkný letní hotel, který tu mám zakreslený. Jistě sestoupíme s hory do líbezné, zelené krajiny, z jejíhož středu nám pokyne vstříc pohodlný hostinec na zotavenou po namáhavé chůzi. Dle popisu tady v cestovní knize se tam na druhé straně rozkládá! Tedy vzhůru!"

„Tu to máme!" zvolal jsem se smíchem, „každý má domněnku jinou a věří v ni, ať si je to náboženství, ať filosofie! Tu máme metafysický empirism a tam mysticism, zde bezútěšného materialistu a tu věřícího spiritualistu. Já se přidám k třetímu stanovisku: jsem skeptikem a pokládám obě vaše názory za možné a — počkám, až budeme nahoře; tady zdola je všecko mudrování marno!"

Rozhodli jsme se vystoupit. Trudná a obtížná byla naše cesta, šlo se nám hodně zpříkra. Dlouho trvalo, než jsme dolezli vrcholu.

Všichni tři zároveň vystoupili jsme na úzký hřeben a zvědavě popatřili jsme s druhé strany dolů, kde hora srázně spadala. A všichni tři stanuli jsme v němém úžasu, v bezzvučném překvapení. Toho nikdo z nás nebyl očekával!

Tu před námi v příkré hlubině, nedozírně, nekonečně rozprostíralo se nesmírné, mocné, věčné . . . moře!

P. Schellhas.

MODERNÍ PORTRÉTY.

Moderní umění portrétní představeno je asi těmito jmény: v Anglii je to Watts, Whistler, Sargent, Herkomer, ve Francii Carolus Duran, Boldini, Carrière, mezi Němci Lenbach, Stauffer, Kalckreuth, Olde, na Rusi Řépin a Kramskoj, vedle nichž ovšem je nepřehledná řada portrétistů dobrých, ale kteří nedělají kroků do předu umění a nežene vývoje ku předu. Jména však, jež jsem uvedl (některé mi snad vypadly), znamenají vrcholy umění podobiznářského v naší době.

Zahleďte se na podobiznu Tomáše Carlylea, již namaloval Whistler, na tu bytost skleslou u zdi na židli, schoulenou do širokého pláště, s kloboukem na koleně, s tváří strávenou obrovskou prací a podkopaným zdravím. Toť člověk namalovaný se vší realitou, bez „krásné" pósy, bez imposantnosti, bez theatrálního nalíčení jiných podobizen. Carlyle chycený v plné životnosti, Carlyle melancholie stáří, zvadlosti životní. Ale to není vše: vedle Carlylea, jak žil v onen okamžik, je tu zároveň umělcem postřehnut a fixován onen velký, nesmrtelný Carlyle, jak se nám zjevuje ve svých spisech, Whistler uměl na své plátno zachytit všechnu přísnou velikost a zasmušilé titánství jeho bytí v postavě na první pohled tak ubohé, shrouceně a svadlé.

Vezměte si jiný znamenitý výtvor novodobého podobiznářství známější u nás snad než je Whistlerův Carlyle. Míním portrét Šiškinův od ruského umělce Kramského; portrét sršící životem v tom neumělém „nesmrtelném" postoji, s oběma rukama v kapsách, s cestou porozepjatou, s vlasy rozházenými, ale s tváří, ve které žijou důmyslné, rozumem svítící oči: opět portrét člověka zachyceného v pravšední situaci životní, v pose obyčejného smrtelníka, ale při tom představeného s veškerou atmosférou jeho velikosti, které se ubránit nemůžeš.

A Řepinův Tolstoj, píšící v prosté jizbě v mužické kytli: toť jednou stranou obyčejný starý člověk, mužík, a druhou velikán, jakým právě Tolstoj je; oba ty živly projímají se a slučují v mistrově výtvoru ve výmluvný, mocný celek.

Z toho a z mnoha jiných příkladů moderní podobizny je zřejmo, kam jde moderní portrét. Podává člověka, tak jak skutečně žije, bez nastrojeného ad hoc arrangementu, bez pós a lží, bez slavnostních pohledů a tváří studovaných před zrcadlem. S člověkem zevním reprodukuje jeho duši; pokouší se vymalovat psychickou stránku jeho bytosti; vedle toho však krom součástí jeho smrtelných a pomíjejících předvádí součástky též nesmrtelné: maluje velikost, energii a hloubku duše jeho.

Mezi velké mistry podobizny moderní počítám Maxa Švabinského. Mladý skromný umělec tento vyrostl mezi námi na úžas vysoko; nebojím se říci: tak vysoko, že se staví už dnes mezi nejpřednější portretisty nové doby, přímo vedle těch, které jsem vyjmenoval shora. To, co hledáme a nalezáme na podobiznách vedoucích umělců, nalezáme u něho: Dokonalost vystižení reálního zjevu, tak jak se fysickému oku projevoval v dané chvíli skutečného života, podání celého charakteru, z něhož působí na pozorovatele i prostota situace i velikost duševního obsahu zobrazované osoby, a produševnění. Ale u M. Švabinského v míře zvlášť vynikající nalezám jednu vzácnou věc: ač kreslí přísně reálně, on nicméně jde nad reálnost, on hledí se ubírat za duší, tu duši s láskou hledá a

s [illegible] a s láskou ji poznáš na prvé místo ve svém výtvoru. Řekl bych, on své portréty [illegible], kdybych se [illegible] ale tomu slovu bude [illegible] smysl docela jiný, mnohem nižší, než jej myslím já.

Nedotýkám se tu podobizen osob, kterýchž duševní obsah je mi neznámý, ač i ty portréty působí významně. Mám na mysli hlavně portréty osob těžkých jmen, u nás nebo v cizině; podobiznu Maeterlinckovu, Vrchlického, Čechovu, Zeyerovu, Riegrovu; vedle toho mám před sebou portrét Hlávkův, básníka H. Salusa i jeho ženy; z řady podobizen, kreslených dle jiných portrétů pro Památník Akademie české (bohužel, jsou v něm utopeny, v té obludné, světu neznámé knize centové!) vyčnívají ostře všechny ty podobizny, při nichž ozval se umělci v nitru hlas sympatie, jako Mánesa, Havlíčka, Palackého a j. — tu prodchnul Švabinský ty staré podobizny něčím docela novým, svým, prožhavil je žárem své lásky umělecké, do podobizen suchých a střízlivých vnesl produševnění a naplnil je velkostí, která provází ty zjevy v našich dějinách.

Ale ač tvoří i zde věci pozoruhodné, pravé své velké umění projevuje Švabinský při zobrazování osob živoucích. Je zajímavo stopovat, jak roste, jak proniká pořád hloub do jejich duší, hledá si duše složité a nesnadno postižitelné a na těch ukazuje své umění v plném lesku. Jeho Čech, Zeyer, Rieger, to jsou velkolepá díla, na něž můžeme být právem pyšni.

L. B.

NAŠE GALERIE

Max Švabinský: Podobizna Svatopluka Čecha. Odkazujíce čtenáře k článečku „Moderní portréty", rádi bychom jej stručně upozornili na některé věci na mistrném portrétu Švabinského. Je to především podivuhodné vystižení skutečného zjevu básníkova, ta hlava zpívajícího samotáře, který už přemohl v sobě svět; ale nad tím důrazněji vyjádřena je duševní stránka poetova, jeho měkkost a plachost, jeho přemítavé putování za krásnými sny a vidinami v duši básnické — to vše vysloveno v těch zvláštních, výmluvně hledících očích. Cítíš z každé črty, kterak umělec zde pracoval s láskou a zápalem sympatie pro spříznněnou sobě duši básnickou; je to vše měkké, hebké, zrovna něžné — překrásná podobizna!

(Upozorňujeme čtenáře, že umělec vydal sám svým nákladem krásné v e l k é reprodukce (původní litografie) této podobizny; přáli bychom si, aby se co možno dostaly do našich domácností, je to delikátní umělecká výzdoba na stěnu. Cena výtisku je levná; kdo by si přál exemplář tohoto díla, které jistě bude jednou hledáno a značně dráže placeno, může se obrátit na nás. Rádi věc sprostředkujeme.)

DOJMY A NALADY Z CEST.

(Opozděné kapitoly.)

„Paříž! Paříž!" bylo loni všeobecným heslem. Kdo jenom trochu mohl, spěchal uvidět světovou metropoli v lesku a v ní shromážděno vše, cokoli důmysl lidský v posledních letech vytvořil krásného i prospěšného pro lidstvo. Vlaky směrem k Paříži byly přeplněny a v té vřavě a ve shonu pocestných octl jsem se s přítelem.

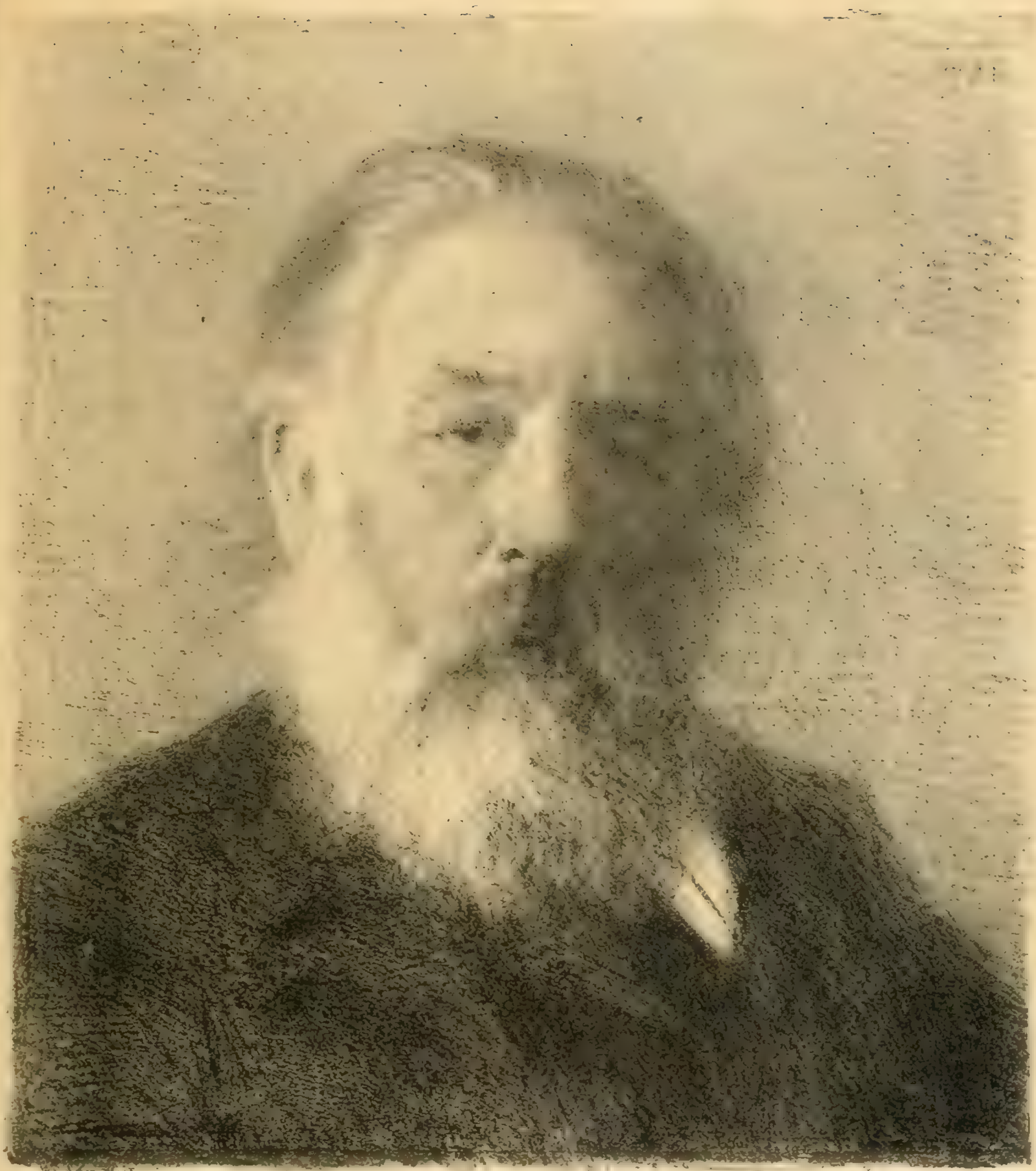
Jedeme z Prahy do Chebu. Když člověk není skvěle obmyšlen hmotnými statky, hledí všeho využitkovat a hodně mnoho již cestou viděti. Věc má ovšem svou temnou stránku: přijedeme do Paříže unaveni; ale také dobrou: přineseme si jakés bezprostřední měřítko k posuzování Paříže nejen z domova, nýbrž i z ciziny. A tak dali jsme se značnou oklikou a činili hojné zastávky.

Chebu samého do nich nepočítám. Přijeli jsme tam pozdě na večer a viděli jen temné jeho obrysy v západní záplavě. Těsné sousedství Německa ohlásilo se nám živě tím, že jsme spali v hotelu Kaiser Wilhelm. Bývali bychom daleko raději uchýlili se pod křídla nějakého rakouského orla, hledali jsme také někde hotel Kaiser Franz Josef, ale snaha naše byla zcela marna; inu, jsme již v Egerlandu!

Za rána jeli jsme krajem, který hojnými chmelnicemi připomínal Žatecko, do Norimberka.

Živé byly vždy styky tohoto města s Čechami, kam podnikaví kupci norimberští často jezdili za obchodem, zvláště čilé pak za dob, kdy sedali na trůně německém králové čeští. Karel IV. říkával prý, že má v říši znamenitá města: „Řím největší, Lubek nejpěknější, Norenberk nejbohatší a Prahu nejveselejší a milou." V Norimberku na sněmě říšském z nejproslulejších vydal zlatou bullu, aby zamezil všeliké další nepořádky v říši povstávající z volby králův, tam také narodil se mu toužený dědic trůnu Václav a pokřtěn v kostele sv. Sebalda. Jako Karel i Václav IV. rád tam pobýval, ale Norimberští připomínají a v průvodčích po městě dále šíří jenom nechutnou historku, jak při křtu svém znečistil křtitelnici. — I knihy české se v Norimberce tiskly.

Vedle obchodu byla hojným pramenem blahobytu města vynalézavost a důvtip jeho měšťanů: již za středověku byl „Nürnberger Witz" příslovečný. Celá řada slavných mužů tam se narodila nebo působila. Nejznámější z nich je Albrecht Dürer, největší výtvarný umělec německý. Tam žil a zpíval obuvník Hans Sachs, o němž se říká, že všecko, co četl, měnil ve verše, že básnil o všem a nevybásnil nic. Ale nikoli, vyzískal přece jméno básníka z nejplodnějších, když plodů jeho básnických počítá se na 6000. Slavný litec Petr Vischer, řezbář Vít Stoss a sochař Adam Krafft pracemi svými ozdobili hojně své město, v němž pracoval také proslulý zlatník Václav Jamnitzer i sestrojil první globus Martin Behaim, oba jmény hlásíce se k původu kdys českému, „ač pak my jsme sotvy

MAX ŠVABINSKÝ.
PORTRÉT SV. ČECHA.

zdědili, jejich jméno, soused částku blažší", jejich [illegible], tak [illegible] V Norimberce povstaly prý první hodinky, mosaz, drát atd., atd.

A synové nepromarnili toho dědictví otcovského [illegible] nejlepším svědectvím je neobyčejný vzrůst města třicetiletou válkou nadobro ve psí přivedeného. Kdo by, o jiných věcech nemluvě, neznal světově proslulého norimberského zboží? S neobyčejným porozuměním snaží se také Norimberšti uchovati vše, co připomíná středověk, dobu slávy samostatného tehdy jejich říšského města, a způsobiti tak, že dnes jest to město nejstarobylejšího rázu. Nevidíte i v tom jejich důvtipu? Pan V. Mrštík již od let posílá tam „pro rozumy" moudré a opatrné otce pražské, aby pochopili, co znamená starobylý ráz města již po stránce hmotné pro obyvatelstvo, aby pochopili, že starobylost není vždy špína a nepohodlí, ale marně. Jeden vynález se totiž Norimberským nepodařil: příslovečný ve školách norimberský trychtýř, a tak zůstane rozum a starobylý ráz Norimberku, a Praze ostuda.

Již vchod do města překvapí vhodným spojením starého opevněného města s novými částmi, jimiž Norimberk, dnes první průmyslové středisko v Bavorsku, valem se rozšiřuje. Moderní komunikaci nestačily ovšem staré pevnostní brány a tak hradby tam, kde bylo nevyhnutelno, pobořeny, ale z veliké většiny zachovány v celosti neb aspoň charakteristické kulaté věže u bran. Putujete-li kol hradeb, máte po jedné straně zasmušilé středověké město, ale jdete krásnými sady, a po druhé straně vidíte valem vzrůstající moderní čtvrti s rušnými dílnami a průmyslovými závody.

Uvnitř města uvidíte s počátku některé zcela moderní domy, které však úpravou façad jakoby úzkostně se snažily přimykati k domům starodávných patriciů ve středu města, aby nerušily celkového rázu.

Cizinec především se ubírá do Germanského musea, které povstalo přičiněním vlasteneckého sv. pána Aufsessa, aby představovalo sbírkami svými co možná nejdokonaleji rozvoj německé kultury od dob nejstarších až po naše dny. Štědrými dary hlavně z kruhů panovníkův a šlechty německé za krátkou poměrně dobu asi 50 let rozhojněny sbírky tak, že vyplňují přes 80 různých místností a rostou stále příspěvky jak státův (i od nás dostává se museu podpory) tak členskými. Skrývá je budova, nad níž vhodnější právě pro Norimberk nemohlo býti zvoleno. Základem jejím jest bývalý klášter kartouzský se svými křížovými chodbami, celami, refektářem i kostelem; k němu družily se zvolna přístavby přiměřeně upravené, že celek činí dojem starobylé jakés čtvrti města s četnými arkýři, vížkami i krásnými dvory.

Vzpomněl jsem našeho národopisného musea! Jak by mu slušel za přístřeší klášter bl. Anežky nebo kostelík sv. Václava s komplexem sousedních budov, jež tak v ladný celek seskupil architekt Wiehl. Čeští mecenáši, hlaste se, ať se na něm zastkví co nejdříve hrdý nápis jako zde na Germánském museu: „Majetek českého národa!"

Ostatně v Norimberce museem jest každý starý kostel, zvláště sv. Sebalda, sv. Vavřince, radnice, třeba původu a jaksi cize na své okolí pohlížející, řada nejstarších domů měšťanských a zvláště prastarý císařský hrad. Chcete-li již veskrze zůstati v rámci těch starožitností, zajdete si do staré, nízké a malé šenkovny Bratwurstglöcklein u radnice. Můžete si myslit, že sem chodívali Hans Sachs a ostatní bodří mistři po perné své práci nějakým douškem se posilnit — a illuse starých dob je dokonalá.

My, chtějíce také poznati Norimberk s modernější stránky, uchýlili jsme se do Mohrenkelleru, velmi oblíbené pivnice, kde od rána do večera panuje čilý život. Jelikož v cizině sluší poznávati také zvláštnosti kuchyňské, sháníme se po nich. Na prvním místě jsou specialitou norimberskou klobásky s kyselým zelím, v čem jsme nehledal nic zvláštního: moravské jsou rozhodně lepší a hanácké zelí také. Dále upoutal naši pozornost Papierfleisch. Sem s ním! Po chvíli donesl nám sklepník maso v papíře; z něho jsme vybalili něco jako náš závin dušeného hovězího masa, který místo nití byl pohromadě udržován sbaleným papírem. Na tom jsme přestali a vydali se na další pouť.

Překvapilo nás, že kostely byly zavřeny a že za prohlídku jich vybíralo se vstupné, což jsme ostatně viděli i jinde v Německu. Při četné návštěvě cizinců činí asi vstupné do roka slušný obnos i mohlo by se přihlížeti více k žádoucí obnově chrámů než se posud děje: ponurý chrám sv. Sebalda vypadal ve své zpustlosti ještě smutněji a neutěšeněji. Původně jako všecky kostely v městě katolický, přeměněn po reformaci, která ovládla též v Norimberce, v protestantský a zůstal jím až podnes, ale zachoval celé ráz katolického chrámu. Hrob sv. Sebalda je nejvzácnější jeho ozdobou: pokládáť se za nejkrásnější výtvor kovolitecké ho umění německého. A skutečně radost popatřiti na ty štíhlé gotické jeho sloupce i četné figurky světců jej zdobících, mezi něž přičinil také zbožný mistr sebe sama; upřímná, myslivá tvář živě na nás pohlíží, a silné postavě jeho pěkně svědčí odznak práce, kožená zástěra, kterou jest oděn.

Městu vévodí hrad císařský na skalnatém vrchu se vypínající. Vcházíme zazvonivše na klíčníka, a klíčnice hned v nádvoří se nás ujme vykládajíc jednotvárným, trochu šeplavým hlasem naučenou svou úlohu o staré lípě v nádvoří, kterou prý v 11., stol. tam zasadila císařovna Kunhuta a dále o kapli, o velkém sálu i jednotlivých komnatách, kterými procházíme. Hlas její uctivě se snižuje, když vypravuje, kde a jak která vysoká a nejvyšší panstva v tomto zámku bydlela. Posledně zvláště nádherně byl hrad zařízen při návštěvě císaře Viléma II., který na tomto místě mohl nejlépe sníti o nevšedním povznesení svého rodu, kdysi na hradě norimberském domácího.

Vzpomínky jistě velmi zajímavé!

Hohenzollerové, purkrabí norimberští, od našeho Sigmunda, který stále byl v peněžitých nesnázích, nabyli za 400.000 zl. marky brandenburské i s hodností kurfiřtskou. Bedřich I. z vděčnosti se podílel se Sigmundem o výprasky Husitů. 200 let později Bedřich III. s přivolením císaře Leopolda I. stal se králem pruským. Tehdy princ Eugen Savojský, patrně stejně dobrý politik jako válečník, prohlásil císaři, že by měl všecky, kdo mu ke svolení radili — pověsiti. A hle, již osmý král pruský Vilém poraziv Rakousko zatlačil je z popředí a povaliv Francii stal se prvním císařem nové říše německé. Dnes, za vnuka Vilémova, ozývají se u nás v Rakousku již klidně hlasy o uzákonění spolku rakousko-německého; jak bude za pravnuka, ještě se neví. Ale jisto je, že princů Savojských není, a pravda je trpké povědění našeho historika, že historie nejlepší učitelkou se nazývá, ale že nikdo se z ní ničemu neučí.

Ztratili jsme se to v historickém uvažování! Ven, ven, na sluníčko, podívat se raději na vyhlídku ze zámku. Stojíme na pavlači, slunce krásně osvětluje celé dole položené město. Přímo pod nohama leží nám zachovalý dům Albrechta Dürera a za ním níž a níže do údolí řeky Pegnice [illegible] se domy další, [illegible]

část města se svou červenou [illegible] nám připomíná Malou Stranu, která se podobně táhne k Hradčanům. A opět kráčíme dolů kol [illegible] věže, [illegible] památky Norimberka a unaveni dlouhou chůzí i vedrem směřujeme nazpět do města.

Jak to povídá Machar:

„Oh, vlasti milá, ty jsi jako osud:
nemožno ujít, nemožno se vyhnout;
přes moře sahneš [illegible]
a srdce, jež se [illegible]
znova zas stiskneš ledovými prsty".

I my hned tuto, za humny vlasti, jsme stisk ten pocítili. — Kráčíme v živém hovoru s vlídným pánem, který zasvěcuje nás v místopis Norimberka, je sama laskavost. Najednou táže se, odkud že jsme. Po naší odpovědi nastalo okamžité schladnutí. S těží odpovídá na nějakou otázku, a když mu vysvětlujeme, že nesmí věřit žurnalistice, která vylíčuje nás často nepříznivými barvami, my že jsme mírný národ, víte, co odpověděl? „O Číňanech se říká totéž!“ a [illegible] se poroučel.

To bylo po prvních zprávách o ukrutnostech Číňanů! Tedy Číňané, boxeři! Jako bychom my vyvraceli na hřbitovech pomníky s německými nápisy, ubíjeli lidi německé národnosti, vháněli děti jejich do českých škol a opatřovali školy jejich českými nápisy! Ale což platno, žurnalistika jejich je mocnější, náš slibovaný pamětní spis o pravém stavu věcí národnostních zůstává pořád slibem a dobré jméno naše v Německu bude se hanobiti dále. Podobných případů zažili jsme ještě cestou víc a jiní nám vykládali na zpáteční cestě zkušenosti podobné. Jednu z nich neodepru si zde vypravovati.

Přítel sedí v tyrolském výletním místě a poslouchá rozhovor dvou Němců. Jeden z nich, v Čechách neznámý, láteří zle na drzé Čechy, druhý se nás zastává. Žil mezi námi zcela klidně a je proti těm bezmezným štvaním národnostním. Ukazuje na příkladě, kam až sahají. Paní vrchního presidenta mimo službu W. představoval se nějaký pán. „Nejste snad Čech?“ táže se ho paní. „Proč pak?“ diví se ten. „Že bych s Vámi nemluvila!“ „Tak prý jednala dáma jinak uhlazená a vzdělaná,“ dodával vypravující Němec.

Není Vám při tom hořko? Mně pěkný jinak Norimberk zhořkl také.

× ×

× ×

* *Constantin Meunier* dožil se sedmdesáti let. Jméno jeho má v evropském [illegible] Meunier, původně malíř, dostal se v pokročilém již věku do hornických středisk, nahlédl hluboko do života dělnického, do jednotvárného dření a začal to, co viděl, vyjadřovat umělecky. Malířství mu k tomu nepostačovalo — malíř Meunier přešel k mohutnějšímu prostředku vyjadřování, k plastice. V tom také kotví jeho jméno. Polonahá mužská těla, s kladivy a [illegible] v svalnatých pažích, tváře sžírané potem lopocení, postavy v nevzhledných oděvech bez obvyklé malebnosti, vše to postavené do neutěšeného okolí [illegible] prací a [illegible]kací, s komíny a dýmem, s výhněmi a jamami — to líčí Meunier z velkého bojiště průmyslného života. Jako sochař provedl v plastice to, co Zola ve svém románě „Germinal“ a provedl to s ohromující pravdivostí, se zarytým odporem proti všemu vykrašlování, se srdcem přetékajícím lidským soucitem a bolestí. Výtvory jeho skličují pozorovatele slabých nervů, urážejí šosáky, kterým nade vše je drahý jejich klid, v úžas a rozpaky uvádějí profesory esthetiky, ale mluví za miliony duší utištěných, [illegible] k černé zemi v jednotvárném živoření, mluví o utrpení těch milionů duší — nemluví nadarmo tuším! Nejsou to jen zajímavé [illegible] nich a pomalu vynucovat pro ty miliony lepší, lidštější život. *L. B.*

× ×

× ×

* Názory o připustnosti či nepřipustnosti dramatických skladeb na jevišti mají v Sasku asi poněkud jiné nežli ku p. v blaženém Rakousku. Nedávno bylo v Sasích zakázáno policií Tolstého drama „Vláda tmy“, ale vrchní správní soud tento zákaz zrušil a v důvodech vyslovil právě ty názory od názorů rakouských odchylné. Praví: „Policejní úřady nejsou k tomu, aby chránily obecenstvo před vylíčováním, které vzbuzuje jen odpor a ošklivost, ale nepodává přímo nic nemravného. Nezáleží dále na pouhém obsahu kusu, ani na tom, zda-li vyvolává nelibost a pohoršení v jednotlivých kruzích. Rovněž je bez významu, které úmysly vedly spisovatele při sepisování a uveřejnění kusu; mohou to být třeba úmysly naprosto čisté, ale dle okolností nemohou překážet vydání zákazu. Těžisko pro rozhodnutí spočívá spíše v zodpovědění otázky: jaký účinek třeba očekávat od provozování kusu naproti všeobecnosti a zda tím hrozí ohrožení mravnosti v e ř e j n é. Jen když k této otázce může býti přisvědčeno, je policejní zákaz na místě. Ale k předpokládání toho nestačí, že vůbec na jeviště se uvádějí poměry a zločiny mravům se příčící. Neboť bez toho by zhusta nebyl možný ani dramatický konflikt, ani vylíčení mravních zlořádů, jak to dokazuje obsah velkého počtu kusů domácích i cizích klasiků. Spíš záleží na spůsobu, jakým přečiny proti mravům a zákonům jsou diváku předváděny a jaký úspěch lze u diváka z toho očekávat.“

* Od Bjornsona vyjde co nejdřív třetí díl jeho velké dramatické básně „Nad naši sílu“, který bude mít název „Laboremus“ (Pracujme).

* Německý týdenník „Woche“, dobře známý též u nás, vypsal tři ceny na romány, první patnáct tisíc, druhá deset tisíc, třetí pět tisíc marek. Konkurs běží do 15. října t. r. Příležitost krásná k dobytí slávy i pro četné romanciéry české . . .

* Zdejší německé divadlo zakoupilo k provozování dvě opery Smetanovy a . . . „Přítěž“ od paní Kunětické.

* O divadelní censuře uspořádána, jak ani jinak už být nemůže, anketa, a to redakcí listu „Bühne u Welt“, při níž sešlo se asi 45 hlasů. Nejrozuměji vyslovil se Nordau, ukazuje na nesmyslnost censury divadelní, která má obecenstvo chránit, v poměru ke vlivu novin. Noviny jsou laciné, vnikají třeba dvakrát denně do rodin a mohou-li ty být bez preventivní censury, tím spíše divadlo, které je drahé, a jež obecenstvo teprv musí vyhledávat.

* Německým spisovatelům, kteří bývali důstojníky, bylo zakázáno psát do socialistických časopisů a tisknout v nich i své práce, dříve jinde vyšlé tiskem.

DĚTSKY KOUTEK.

DVĚ PODOBIZNY.

(Z anglické čítanky.)

Princ Leopold, nejmladší syn anglické královny, v řeči konané v Londýně kdysi pravil: „Myslím, kdyby děti záhy byly určeny spatřovat rozdíl, jaký oběd chudému člověku ustrojuje špína, marnotratnost a sobeckost, a jaký oběd strojí mu spořivost, péče a čistota za stejné peníze, udeřili bychom v bok našemu velikému nepříteli, p i j á c t v í, — jedinému strašnému nepříteli, jehož se Anglie může bát.“

Jednoho dne kterýsi učitel přečetl žákum tuto část řeči princovy a pravil jim:

„Děti, slyšeli jste už někdy příběh o „Dvou podobiznách“? Tedy vám jej povím:

Nějaký malíř přál si jedenkrát namalovat tvář, která by představovala Nevinnost. Jednoho dne, když tak šel ulicí, spatřil dítě, které mělo tak jasnou, líbeznou a krásnou tvář, jaké dosud nikdy nespatřil: „Toť zrovna taková tvář, jakou hledám!“ zvolal malíř; rodiče dítěte svolili, aby si mohl vymalovat hlavu a tvář jejich hošíka, a když ji domaloval, pověsil si ji ve své pracovně — kde kdo se obrazu divil.

Líbezný, ušlechtilý vzhled tohoto obličeje, zdálo se, byl dokonalým obrazem nevinnosti. Malíř často se na něj díval, když byl rozčilen nebo sklíčen zármutkem a zdávalo se mu, že ten obraz jej konejší a činí lepším člověkem. Později řekl si malíř, že by rád vymaloval jiný obraz, docela opačný onomu, jak jen možno mu nepodobný, a že by je chtěl pověsit vedle sebe, tam obraz Nevinnosti, tu obraz Viny.

Uplynulo mnoho let, nežli nalezl tvář, která by se mu hodila pro druhý obraz. Konečně jednoho dne byl na návštěvě v žaláři, kde spatřil muže vzezření tak strašného, že ho nikdy před tím ještě nespatřil. Obličej jeho měl divoký a zuřivý vzhled, oči mu planuly a tváře nesly hluboké známky zločinu.

Jakmile spatřil malíř tohoto muže, pravil si: „Ten se mi hodí pro můj druhý obraz!“ I namaloval podobiznu tohoto děsného obličeje, aby si ji pověsil vedle onoho krásného dítěte, které už tolik let bylo v jeho pracovně. Když oba obrazy byly zavěšeny vedle sebe — jaké to byly protivy! Jedna podobizna vypadala jako tvář anděla a druhá jako obličej obludy.

Ale představte si úžas malířův, když zvěděl životní příběh onoho vězně! když shledal, že tento muž je týž člověk, jehož dětskou tvář kdysi byl vymaloval na obraze Nevinnosti! A co způsobilo tu ohromnou změnu? Jediné slůvko: p i j á c t v í. Když hoch vyšel ze školy, krok za krokem dostával se do pokušení; krok za krokem pití vedlo jej ke zločinu; a teď byl obyvatelem žaláře!“

„Kdo může říci,“ pravil učitel, dopověděv příběh, „kdo může říci, co se asi za málo let přihodí každému z nás? Pro své vlastní dobro držte se cesty, kterou vám ukazuje syn královnin. Nedotkněte se nikdy silných nápojů — jen tak budete zdrávi a šťastni. Mějte na paměti, že všichni opilci bývali jednou nevinnými dětmi, a že některé z dnešních dětí snad budou jedenkráte opilci. Třebas i nepřivede nás pití silných nápojů vždy do zločinů, přec snad zkazí naše vlastní štěstí a štěstí lidí kolem nás. Je stará bajka o člověku, který si dal hada bezmála pošlého za ňadra, aby jej zahřál, a ten plaz, sotva oživl, málem by byl onoho člověka uštknul k smrti. A tak je i se silnými nápoji.“

*

V anglické čítance, z níž vybrán je tento příběh, je ještě dodatek. Učitel dopověděl a vybízí děti, aby se spojily ve zvláštní spolek, „Sdružení Pásky Naděje“. Účelem tohoto spolku má býti, aby jeho členové nikdy nepili silných nápojů, (lihovin, vína, piva) a usilovali také jiné odvrátiti od pití. Každý člen „Sdružení Pásky Naděje“ dostal od učitele zvláštní lístek, kde bylo napsáno: „Pro své vlastní dobro a abych se ubránil pokušení, až dorostu, prohlašuju se za člena „Sdružení Pásky Naděje“. Slibuju, že nebudu pít otravných nápojů a vynasnažím se, seč budu, abych k tomu přivedl i své druhy. Jmeno... Škola.. Město a datum...“

České děti! Není třeba žádných spolků, žádných lístků, žádných prohlášení, a přec i vy můžete učinit totéž, co vaši angličtí druhové, skupeni ve „Sdružení Pásky Naděje“. Co dnes my starší od vás žádáme, je docela prosté a nepatrné: Nepít silných nápojů. Je to v síle a moci vaší, ta nepatrná věc — a až dorostete, poznáte teprv, o jak velikou a vážnou věc běží tu pro vás, pro vaše štěstí životní a pro štěstí vašeho národa.

STARÁ VRBA.

Přede dvorem stará vrba,
pně už vydoutnalé,
samá jizva, samá troucheň —
Kdy ji podtít ale?

S jara, když jí zbylá větev
květem pookřeje?
V letě, když své staré tělo
na sluníčku hřeje?

Či snad v zimě? spí pak jistě?
necítí to ani?
Starý strom a starý člověk
má tak málo spaní!

Jan Neruda.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 12. května 1901. Číslo 33.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

OLIVE SCHREINER.

JAUNITA.

Malá Jaunita seděla docela samotna pod keřem, „mlékovým keřem". Před ní a za ní rozprostírala se rovina: červený písek a ostnaté trsy, tu a tam „mlékový keř", podobný otepi modrozelených hůlek. Široko daleko nebylo vidět stromu, vyjma na břehu řeky. Ale řeka byla daleko a sluneční paprsky sálaly prudce na hlavu Jaunitinu. Okolo ní pásly se angorské kozy, které měla na starosti. Pěkná zvířata, zvlášť mladé kozičky s bílou, hedvábnou, kadeřavou srstí, která splývala až na zem.

Jaunita plakala. Kdyby anděl sbíral do kalicha všechny slzy, které byly na světě prolity, nejhořčí z nich byly by asi slzy dětí.

Brzy přemohl žár sluneční a únava Jaunitu tolik, že si opřela hlavu o „mlékový keř" a usnula.

Podivný sen se jí snil. Zdálo se jí, že nalezla večer při návratu domů zdi dvora obrostlé révovím a růžemi, a „kraaly" (ohrady na ovce) nebyly z červených cihel, nýbrž ze živých, bezových plotů v plném květu. A starý zámožný Boer usmíval se na ni, a hůl, kterou držel před vrátky a přes níž ovce musely skákat, proměnila se v liliovou lodyhu se sedmi květy na vrchole. A když vešla do domu, podala jí hospodyně k večeři celý, do hněda vypečený koláč, a domácích dcera vetkla po prostředku koláče růži. A zeť pánů jí řekl „Děkuju!", když mu večer zula boty a nebil jí, jako jindy.

Podivný sen to byl!

Když tak snila, přišla koza a lízala jí tváře, vábena slaností čerstvých slz. A ve snu už nebyla chudým dítětem, které muselo sloužit u Boerů. Tatíček ji objímal, říkal jí, že on tenkrát jenom usnul, onoho dne, když si ulehl pod trnovím, a že ve skutečnosti nikterak není mrtev. Hladil jí vlasy a říkal, že narostly a zjemněly jak hedvábí, a také jí povídal, že se teď společně oba vrátí do vlasti, do Dánska. Ptal se jí, proč chodí bosa a co znamenají ty krvavě podlité pruhy na jejích zádičkách. Potom si ji vzal do náručí, položil si její hlavičku na rameno a odnášel ji odtud, daleko, daleko pryč! A ona se smála, neboť cítila na své tváři jeho hnědé vousy, a jeho paže byly tak silné!...

Když tak snila, a mravenci pobíhali jí po bosých nohách a tmavé kadeře po písku se prostíraly, blížil se k ní Hottentot. Měl na sobě rozbité žluté kalhoty, špinavou košili a odranou kazajku, kolem hlavy ovinul si červený šátek, na něm seděl plstěný klobouk. Nos ploský, oči rozštípené a kudrnaté vlasy točily se mu do samých drobných bambulek. Přistoupil těsně k „mlékovému keři" a pozoroval děvčátko spící v úpale slunečním. Potom šel, chytil nejtučnější z angorských koz, vzal si zvíře pod paždí a přidržel mu tlamu. Obrátil se, aby se ujistil, spí-li děvče posud a pak seskočil do sluitu (hluboké úžlabiny, v níž hromadí se voda po bouřích).

Chvíli šel podél koryta sluitu, až došel místa, kde břeh daleko převisl nad úžlabinou a tam seděli v červeném písku dva muži. Jeden z nich byl starý Křovák, zahalený do hadrů, sotva čtyry stopy zvýší, druhý anglický železniční dělník, „trhan", v tmavohnědé bluze. Dlouhým nožem trhanovým prořízli koze krk, stopy krve posypali pískem a zakopali vnitřnosti i kůži zvířete. Pak se trochu přeli a zase zabočili do klidné rozmluvy. Hottentot vzal si kýtu, schoval pod kazajku, zanechal ostatní maso oběma mužům ve sluitu a zmizel.

Když malá Jaunita procitla, slunce už zapadalo. Zděšeně vyskočila, ale kozy shromážděny byly kolem ní. Hnala je do dvorce. „Myslím, nechybí žádná," pravila si.

Dirk Hottentot už byl své stádo přihnal a stál v rozbitých žlutých kalhotách u vrat. Starý zámožný Boer položil napříč svou hůl přede dveře a nutil z Jaunitina stáda kozu za kozou přeskakovat. Počítal je a když přeskočila poslední, zeptal se: „Spala's dnes? Koza chybí!"

Malá Jaunita věděla, co přijde, a řekla tiše: „Nespala." Potom, poděšena jako každý, kdo selhal, zvolala: „Spala jsem!"

„Myslíš, že dostaneš dnes večer jíst?" pravil Boer.

„Ne!"

„Co myslíš, že dostaneš?"

„Nevím," řekla Jaunita.

„Podej mu svůj bič!“ promluvil Boer k Dirku Hendersonovi.

Byl bez mračna a hvězdný onoho večera. Jak nádherné světlo!

Děvčátko připlazilo se ke dveřím stáje, vystrčilo se, a dívalo se ven. Je-li člověk příliš hladov a tam ho pálí na kůži, nepláče. Jaunita opřela se o zeď tichou a hleděla vůkol velikýma holubíma očima — na druhé ruce byla otevřená rána, a proto držela ji zavinutou v zástěře. Oči dítěte těkaly rovinou až k písčině a nízkým křovinám, na něž měsíc vrhal své světlo.

Tu přibližoval se pomaloučku z daleka daněk. Přišel až k domu a vyjeveně pozoroval děvčátko. Parohy a oči svítily se mu, že se skvěl v měsíčném. Udiveně zíral na zvíře a děvče, a pak náhle, jako by vším tím opovrhoval, obrátil se kvapně skvostným hřbetem a prolétl křovím a pískem jako světelný zářivý paprsek. Jaunita se trochu zdvihla, aby vyhlédla za ním. Jak byl volný! Do dálky, do dálky! Oči její sledovaly jej, až zmizel v daleké rovině.

Srdce se jí vzdouvalo rozkoší. Vzdouvalo se, ona též vzkřikla a nečekajíc už, nezdržujíc se, neuvažujíc, pustila se jeho stopou. Do dálky, do dálky! „Já — také!“ volala, „já — také!“

Když konečně nohy pod ní zakolísaly a ona musela nabrat dechu, dvorec už ležel daleko za ní jako pouhý bod. Padla na zem a těžce oddychujíc tiskla si prsa. Teprv teď jala se uvažovat. Zůstane-li na rovině, najdou hned zítra její stopy a chytnou ji; ale půjde-li pořád vodou v řečišti, stopy její zmizí. Schová se tam, kde jsou skály a kopy (skupy kamenů). Tedy vstala a šla k řece. Voda byla mělká a tu a tam prohlubovala se v tůně. Ponořila do ní nohy a koupala si je v nádherné studené vodě; pak ubírala se proti vodě až tam, kde řeka hlučela křemelím, kolem dvorce. Kde byly kameny široké, skákala s kamene na kámen; noční vítr, vanoucí jí do tváře, ji posiloval — zasmála se. Takového nočního větru ještě nikdy nepocítila. — To je vzácně noc pro daňky, kteří jsou volní. Oh, volnost voní docela jinak než spoutanost.

Konečně dobrodila se Jaunita místa, kde s obou stran řeky rostly smuteční vrby a spouštěly dlouhé větve svoje až do písčitého řečiště. Nevěděla, proč ji v tom okamžiku obešel strach.

Na levém břehu řeky zdvihal se řetěz kamenných kup a skalní sráz; mezi břehem a srázem běžela uzounká pěšinka, zasypaná skalním rumem. Na hoře srázu stál kippersol (palmový strom), odrážeje se ostře od noční oblohy. S obou stran řeky vrhaly skály černé stíny. Stanula, rozevřela oči, rozhlédla se, a chvějíc se děsem běžela dál.

„Čeho jsem se polekala? Byla jsem to hlupec!“ řekla si, a když dospěla mýtiny, kde stromy už nestály tak hustě, stanula a třesouc se ohlížela se zpátky.

Konečně zemdlívaly jí nohy víc a více. Šla na ni veliká ospalost, sotva nohy zdvihala. Vyšla z řečiště a viděla, že skály kolem ní byly divoké. Natáhla se pod aloe a usnula.

*

Teprv ráno seznala, na jak nádherné místo se dostala. Skály kupily se vysoko na sebe, rozházeny sem tam. Ostnité durmany vyrůstaly mezi nimi, a neméně než šest kippersolů, které roztroušeny vyrážely mezi rozvalinami kamenných kup. Skály poskytovaly skrytá útočiště králíkům a z rozsedlin skalních spadaly listy planého chřestu. Seběhla k řece, vykoupala se ve studené svěží vodě a lila si ji na hlavu. Zpívala si hlasitě. A pořád zpívajíc a poskakujíc, zdvihla si ostrý kámen, uřízla s jím kus kořene z kippersolu, z dlaně své ruky, a začala snídat. Dva králíci objevili se nad její hlavou na skále a dívali se na ni; podala jim kousek, ale oni pohrdli tím a dali se na útěk. Dítěti chutnalo výborně. Kořen kippersolu chutí podobá se nezralé gdouli, ale Jaunita jedla přece s rozkoší. Podivno, jak trpce často chutnává i nejlepší potrava, kterou ti dají jiní, a jak sladce to, co si nalezneš sám!

Když dojedla, uřízla si ze stromu nový kus a hledala si bezpečný úkryt na uschování. Na vrchole skály, kam vylezla, objevila malou jeskyňku: „Ach, to bude můj domeček!“ zvolala.

Na hoře a kolem do kola byl prostor jeskyňky uzavřen a jen do předu se otvíral. Ve stěně nalezla si krásné místečko pro kippersol, slezla čile se skály, přinesla si velikou větev, kterou zasadila do štěrbiny před vchodem, pak nasypala na to listí planého chřestu tak, že vše vypadalo, jako by zrovna ze země vyrůstalo. Nikdo nemohl ani tušit, že se za tím nalezá ukryté místečko, neboť ponechala tam jen docela malý otvor, jejž zakryla stonkem chřestu, lehkým jak pírko. Vklouzla do úkrytu: světlo v něm mělo překrásnou vybranou zelenost — a za chvíli zas vylezla, natrhat si drobných šarlatových květinek, jichž plno rostlo kolem. Vyhrabávala je i s kořeny, aby si je zasázela do skulin mezi kamením. Potom na novo slezla k řece a přinesla si několik náručí prutů vrbových, z nichž si ustlala znamenité lůžko. Že bylo nad míru vedro, položila se na ně, aby si odpočinula. Usnula brzy a dlouho spala. Pozdě odpoledne probudilo ji několik studených krůpějí, které jí crčely do tváře. Zdvihla se s lůžka. Prudká bouře zuřila a několik čerstvých kapek dešťových proniklo štěrbinami skalními. Odhrnula lodyhy chřestu a vyhlédla. Slyšela dunět hrom a viděla, jak se červený proud řítí kamením do řeky; poslouchala temné hučení řeky, jejíž vlny zčervenalé unášeným pískem divoce se hnaly, berouce s sebou kořeny a pařezy stromů. Naslouchala a usmívala se a tulila se ke skále, která ji skrývala.

Planéma ji tiskla: nemůže-li člověk dát své lásku bytosti živé, obrací své srdce k věcem neživým. K večeru se bouře utišila. Děvčátko [illegible] k [illegible] a [illegible].

„Tady je [illegible]!“ povídala si. „[illegible]stanu tady pořád!“

Brzy vyšel měsíc. Nebe bylo teď jasné, docela bez oblaku. Světlo měsíční pronikalo větvovím před otvorem a paprsky svými ozařovalo drobounkou tvář dítěte. [illegible] hladov, mívá nejkrásnější sny. Zdálo se jí, že je v nějakém rozkošném městě a prochází se po boku otcově, on ji držel za ruku a oba měli na hlavách věnce z planého chřestu. Lidé, kteří je potkávali, líbali ji a usmívali se na ni. Ti podávali jí květiny, jiní přinášeli jí jíst, a kolkolem svítilo slunce. Už častokrát mívala tento sen a vždy se jí zdál být ještě krásnější.

Byly asi tři hodiny z rána, když náhle procitla. Na polo se vztyčila a přitiskla si ruku na srdce.

„Co to asi bylo? Oh! Králík asi zrovna vedle [illegible] vyskočil a polekal mne!“ zvolala a lehla si na novo. Ale brzy zas byla vzhůru. Venku bylo docela zřetelně slyšet praskání ohně, v němž hořelo suché klestí. Přikradla se k otvoru své skrýše a obezřele odstranila větve.

Veliký oheň plápolal ve stínu zrovna pod skalou. Vedle ohně seděl malý Křovák, sehnutý nad několika žhavými uhly, které si byl vytáhl, aby si upekl maso. Na zemi natažen ležel zamračený Angličan, oděný blůzou; po jeho boku seděl na kameně Dirk Hottentot a brousil si nůž.

Zatajila dech, ani králíček ve skalním doupěti nemohl býti tišší.

„Tady mne nikdy nenajdou,“ pravila si, poklekla opatrně a naslouchala hovoru mužů.

„Peníze můžete si nechat všechny,“ povídal Křovák, „ale chci dostat sud kořalky. Založím oheň na střeše se šesti stran, protože jedenkrát Holanďan upálil mou matku se třemi dětmi za živa v chatrči.“

„Jste si jisti, že jinak není nikdo ve dvorci?“ zeptal se trhan.

„Docela jisti,“ odtušil Dirk. „Oba Kaffři jsou se synem v městě, [illegible] služky odešly [illegible], doma je jen starý s oběma ženskými.“

„Ale což, má-li snad nad postelí pušku, nabitou pušku?“

„Buďte klidni,“ řekl Dirk. „Jeho puška [illegible] patronami visí na chodbě. To bílé děvčátko také tam už není. Utopilo se. Sledovali jsme jeho stopu až k velké tůni.“ Zábava pokračovala a dítěti neušlo ani slova.

Náhle vyskočil malý Křovák, který schoulen dřepěl u ohně a nastavoval uši.

„Co to bylo?“ zvolal. Křovák má tak jemný sluch, že umí rozeznat krok šakalí od kroku divokého psa.

„Neslyšel jsem nic!“ pravil trhan.

[illegible] Hottentot.

„[illegible]“

„Nic to, hlupáku!“ zvolal trhan. „Koukej [illegible]!“

[illegible] volnou rovinu a byla kratší, ale pustil-li se po ní, [illegible] vrboví, jichž mohl užít k úkrytu. Touto cestou, po kraji řeky brzy na to uháněl drobný černý stín. Liják naplnil řečiště až k okraji a vrby hroužily do vody své polotopené větve. Tu a tam ustupovaly od břehu a propouštěly pohled na červený zpěněný proud, který pořád ještě unášel vlnami kamení a pařezy . . . Drobný stín ubíhal, nevzhlédaje, nemysle, bez dechu, bez dechu . . . Mezi skalinami, kde se nejúže srážely, pak volnou planinou, již ozařoval měsíc, houštím a stínem skal utíkala Jaunita, drobné ručky sepjaty, s chvějícím se [illegible]. [illegible] neměla daleko, jen ještě přeběhnout úzkou stezku mezi vysokými skalami a řekou! Konečně byla blízka cíle a stanula na okamžik. Před ní červená pláň, červený dvorec, tak na blízku, že mohl's rozeznat při světle měsíčním všechny podrobno[illegible]. „[illegible] povím!“ zvolala, „vždyť jsem málem na místě!“ Utíkala ku předu, pak na okamžení váhala. Zdvihla ruku, [illegible] proti [illegible] dvorci.

Mezi ní a domem stál nízký keř, u něhož nyní náhle objevily se tři plíživé postavy. Za pronikavého světla bylo možno vidět, jak blížily se pomalu a opatrně, pořád blíž; jedna postava byla malá, druhá světlá, třetí tmavě oděná.

„Příliš pozdě [illegible]!“ zašeptala Jaunita a sepjavši ruce, [illegible].

*

„Honem! Vzbuďte se!“ [illegible] do světnice ve dvorci. „Slyším podivný šramot, něco volá, a křičí, křičí!“

Muž vstal a šel k oknu. „Také slyším,“ pravil, „je to asi šakal, [illegible]! [illegible] a podívám se!“

„To [illegible] šakalovo,“ řekla [illegible], a když muž vyšel, zavolala dceru.

„Pojď, rozdělejme oheň, nemohu spát. To byl tak divný lomoz, ještě teď mi zní v uších. Tatík povídá, že to byl hlas šakalí, ale tak šakal nevyje. Dětský hlas to byl, a volal: „Pane, pane, vzbuďte se!“

Ženy se na sebe [illegible], pak šly do kuchyně, rozdělaly veliký oheň a celou tu dobu zpívaly žalmy. Konečně muž se vrátil.

„Co's viděl?“ ptaly se ženy.

„Nic,“ odtušil, „nic, než ovce, které klidně v ohradě spí. A přece se mi zdálo,“ dodával.

„Jako bych byl viděl v dálce u propasti na břehu řeky tři postavy, které se rychle vzdalovaly. A potom — snad to byl jen klam — zdálo se mi také, že slyším ten křik, ale potom všechno utichlo."

*

Z jitra vrátil se jeden z dělníků železničních ke stavbě dráhy, kde dřív byl zaměstnán.

„Kdes vězel tak dlouho?" ptal se ho kamarád.

„Nač se pořád a sebe ohlížíš, jako by tam bylo co vidět?" tázal se jiný.

„Když dnes ráno pil grog," vyprávěl třetí, „upustil sklenici a taky se při tom ohledl."

Z jitra na to seděli spolu v krčmě u silnice malý Křovák a Hottentot v roztrhaných žlutých kalhotách. Když se Křovák napil kořalky, začal vyprávět, jak někdo (neřekl, byl-li to muž, či žena nebo dítě) úpěl o milost a spínal ruce vzhůru, jak líbal ruce bílého muže a prosil jej o záchranu... Tu Hottentot chytil Křováka za hrdlo a vyvlekl jej z krčmy.

*

Příští noci vyplul úplněk klidně na oblohu. Svítil do skalní komůrky, osvětloval tu a tam zasazené šarlatové květiny a kippersol, který tu pokojně ležel. Světlo vylévalo se na vrby a po skalách a ozařovalo malý pahrbeček, nedávno naházený z hlíny a kamení. Tři mužové věděli, co pahrbeček ukrývá...

Z DOPISU DARWINOVA.

Až do mého třicátého roku, nebo snad ještě déle, činila mi poesie různého druhu, jako díla Miltonova, Grayova, Byronova, Wordsworthova, Coleridgeova a Shelleyova, velké potěšení, a i jako student míval jsem intensivní rozkoš ze Shakespeara, zejména z jeho kusů historických. I malby mně dřív způsobovaly značnou rozkoš a hudba velmi velikou. Teď však už od mnoha let nemohu snést čísti ani řádky poesie. Před nedávnem jsem opětně zkusil číst Shakespeara: shledal jsem jej však tak nesnesitelně nudným, že mně z toho bylo až zle. Také bývalou svou zálibu pro malby a hudbu jsem skoro úplně ztratil. Hudba mne většinou přivádí k tomu, abych hodně energicky přemýšlel o tom, na čem zrovna pracuju, nežli aby mně zjednávala potěšení. Zachoval jsem si ještě špetku záliby v krásné scenerii, ale ani ta mně už nepodává takové vybrané rozkoše, jakou mi podávávala. Na druhé straně už kolik let byly mně podivuhodným zotavením a radostí romány, které jsou výtvory fantasie, třebas ani nejsou prvního řádu — a já často žehnávám všem románopiscům. Úžasně veliký počet jich mně byl nahlas předčítán, a já mám je šmahem všechny rád, jen když jsou aspoň prostředně dobré a nekončí nešťastně — proti čemuž by měl být vydán zákon! (Podle mého vkusu nenáleží román do první třídy, nemá-li v sobě nějaké osoby, kterou by mohl čtenář milovat; jest-li to roztomilá ženská, tím lépe!)

Tato pozoruhodná i politováníhodná ztráta vyšší esthetické záliby je tím zvláštnější, poněvadž knihy dějepisné, životopisy a cestopisy (nezávisle na tom, obsahují-li nějaké vědecké fakty) a stati o předmětech všeho druhu mne zajímají dosud stejně živě jako kdy jindy. Zdá se mi, že duch můj stal se jakýmsi strojem, který z velikých hromad faktů mele všeobecné zákony. Proč to asi mohlo způsobit atrofii (úbytě) oné části mého mozku, na níž závisí vývoj vyšších zálib, nemohu pochopit. Tuším, že člověk s duchem výše ustrojeným a lépe nadaným nežli je duch můj, by se něčeho takového nebyl dožil; a kdybych měl svůj život prožít ještě jedenkrát, ustanovil bych si pravidlem, aspoň každý týden číst něco poetického a poslechnout si trochu hudby; potom snad stálým užíváním zachovaly by se mi v činnosti části mého mozku dnes atrofované (zaniklé). Ztráta vnímavosti pro tyto věci je ztrátou kusu štěstí, a možná, že je na úkor intelektu, ještě pravděpodobněji však na úkor mravnímu charakteru, poněvadž seslabuje citově vznětlivou část naší přirozenosti.

NAŠE GALERIE.

Luděk Marold: Podobizna syna umělcova. Ze spousty prací umělce příliš záhy umřelého, které oslňují, ale srdce nechávají chladné, z massy těch prázdných salonních figurek, fiflen a panáků bez duše, v nejmodernějším milieu, uprostřed rafinovaného přepychu, na jejichž líčení umělec obětoval sebe — z toho všeho lidského braku ční teple sálající tato podobizna Maroldova dítěte, Lulu. Je to mistrný, prochvěný, s láskou malovaný portrét, a tou právě notou, tím citem a teplem je mně milejší než všechno ostatní, co Marold v krátkém svém živote vytvořil. Vizte toho malého granda, v bělostném krajkovém límečku, v dlouhé tmavé halence, kterou spíš jen tušíte z tmavého pozadí, v náručí tiskne starostlivě psíka, z pod rusých dlouhých vlásků vyzírá líbezná tvářička, rozumné, vlídné oči — věru, onen veliký Španěl, Velasquez, by mohl hned položit své jméno do koutka tohoto životného a krásného portrétu!

RUDOLFINSKÁ VÝSTAVA.

(INTROITUS.)

Introitus, ouvertura . . . bez opery! povídám hned na ukonejšenou polekaného čtenáře, který jistě po slibném tom nadpise už viděl v duchu serii článků, obírajících se s podrobností německého profesora letošní rudolfinskou výstavou. Ne, milý čtenáři, vysypu prostě a docela stručně několik bručivých poznámek o rudolfinských výstavách vůbec a po druhé povím, co jsem na ní našel dobrého, mně osobně milého.

(Račte sem na chvilku do závorek! Jsem trochu kacíř a chci někdy mít po svém, třeba bych neměl pravdy; a proto si myslím o těch výstavních referátech v novinách, že jejich system je zrovna tak falešný jako system těchto výstav. Na

LUDĚK MAROLD.
PODOBIZNA.

[illegible] v novinách [illegible] chce re[illegible] o všem vykládat své rozumy. Jak je to [illegible] že z nich všech jen ně[illegible] [illegible] do strun jeho duše: jen [illegible] přátelenství své s umělcem, jež [illegible] proniknout intensivněji. Jen [illegible] do osobního, živoucího [illegible] a teprv z takového po[illegible] a umění toho onoho umělce vyložit jiným. Ale u valné většiny neozve se v jeho [illegible]. Ani [illegible] ozvěny ducha v duchu: mrtvý poměr. Mluví-li tu kritik přes to o umělci a jeho díle, povídá marné a [illegible] věty, které než jsou [illegible] ani ve čtenáři. Nač je tedy povídat? A konečně: díla rozhodně mluvící p r o t i jeho individualitě, aktivně se na ni útočící, ale nesympaticky. Taková díla obyčejně žijou a dlouho žijou, dávajíce z pravidla příležitost kritikům, aby si svým odporem [illegible] zjednali doživotní i záhrobní ostudu. Kdo o tu stojí? Proto i obezřelejší, při nových zjevech uměleckých, dráždících nesympaticky, raději hledat neschopnost k posouzení a ocenění v s o b ě, nežli n[illegible] v umělci, a snaž[illegible] se hezky trpělivě a zatím jen z ticha, pro sebe, přijít takovému zjevu prožluklému na kloub a na chuť. Tedy poučení do vademecum pro mladého kritika: „Přítelíčku, prodli u těch, které můžeš milovat a piš jen o těch, které ti prozrazuje pravá sympatie. Tu massu lhostejnou a nesympatickou nech běžet. A o těch, kteří dráždí tvou nechápavost, prozatím s [illegible] utaj v zásuvce své duše. Možná, že tím posloužíš jednou . . . sobě.“ Punctum. A teď račte zase ze závorky. Tak!)

Praha je, co se tkne umělecké výstavy, v cizině diskreditována. Praha je opuštěna, proud velkého umění jde mimo Prahu, Praha je mezi světovými umělci v proskripci — to vše už bylo v Čechách několikrát řečeno. A je to ovšem všechno do slova pravda. Opakovat tyto už žádní pravdy dnes nemá smyslu, jako opakování mnohých jiných trpkých pravd o domácích poměrech, když chybí tu hlavní věc: v ů l e k n á p r a v ě.

O tu věl hlavně běží, a tu bych rád vzbudil i posílil.

Co se rok [illegible] do Rudolfinských sálů sežene, je skoro většinou brak. Ať domácí, ať cizí. Úplná pravda. Tu tedy dlužno nejdřív postavit se na odpor: zamezit příval té [illegible] a nejprostřednosti do Prahy. Třeba zostřit požadavky výstavní poroty, zrevidovat řád výstavní, v časopisech za[illegible] proti těmto [illegible] stanovisko ne snad ostře kritické — škoda inkoustu vymrhaného na ta zmrha[illegible] plátna! — nýbrž prostě ignorující. Dvě tři léta vést takovou kampaň a výsledkem musí být nevyhnutelně zvýšení umělecké úrovně pražské výstavy.

Potom: třeba upustit od systemu výstavního, jehož nesmyslnost poznáváme čím dál víc: myslím od systemu výstavy s mnoha sty čísel. Nač tolik set prací nahuštěných a [illegible] jedna druhou, tolik set prostředních a malocenných výtvorů a výrobků? Průměrný divák jde do výstavy jen jednou: unaven si musí odnést jen únavu a chaos: nějakou uměleckou rozkoš, zvýšení citu pro krásu, nový [illegible] do života a do světa, slovem obohacení — ? Ani potuchy. Ale ani ti, kdož jdou do výstavy dvakrát, třikrát, nevycházejí tak obohaceni pro další život, jako by vycházeli při rozumnější soustavě. Tedy chci místo monstrósních jarmarků omezené malé výstavky, tak nejvýš sto výtvorů, ale přísně kriticky vybraných, s opravdovým zlatým zrnem.

Také druhý hlavní činitel musí býti zreformován: publikum. Dnes je to bezradný houf, který, bez zapírání, nezná ani abecedy „umění požívat umění“; ponechán sám sobě neumí rozeznat dobré od špatného, umělce od břídila, theatralisty a švindléře a chodí na výstavy, odpusťte, jen čumět. Jistě devadesát procent publika je tohoto druhu. Nutnost výchovy je na bíledni a lze ji provádět přímo na výstavách, ovšem malých, populárními výklady o vnitřním obsahu, významu, uměleckých kvalitách atd. uměleckých děl. Pro výklady ty mluví pokusy jinde provedené, také u nás, tuším, několikrát konané výklady dělnictvu na výstavě „Manesově“.

Snaha vychovávat výstavní obecenstvo na vybraných malých výstavách projeví jistě brzy výsledky, o něž výtvarníci nejvíc stojí a pro něž vlastně výstavy obesílají. Totiž četnější koupě obrazů a plastik. Že se velká cizina rudolfinské výstavy tolik let vzdalovala a vzdaluje, má právě hlavní příčinu v nepatrných koupích — pro pouhou čest ukázat se Praze k nám nepůjde nikdo, kdo jmenuje svým kus silné, živé práce a silné, pověřené jméno. Živý trh výstavní — toť nejlepší agitace v cizině: není třeba prosebných listů, přímluv a návštěv u velkých mistrů ciziny, hmotný prospěch je i u velkých lidí velice mocným přímluvčím.

A konečně — smím to povědět? — vychovávání domácích uměleckých kritiků . . . Blasfemie, už jsi venku z potměšilé špičky pera! Hle, sedí mně v tom žlábku pera taková černá, nalitá kapka inkoustu — jistě v ní ďábel nalíčil nějaký zločin proti majestátu kritiky! Pero jako živo, vší mocí tlačí se k papíru, nožičky jeho se rozvírají k infernálnímu rejdu — tu máš! veliká, fenomenální kaňka! Výborně! Zachráněna duše! Tu v té veliké kaňce leží úvaha o naší umělecké kritice a jejím vychování . . . I. B.

DOJMY A NÁLADY Z CEST.

(OPOZDĚNÉ KAPITOLY. II.)

Frankfurt nad Mohanem! Kdysi svobodné říšské město, dnes město pruské. Zaplatilo draze, že roku 1866 přidalo se na stranu Rakouska: stalať se ta neprozřetelnost o millionu válečné náhrady a samostatnost. Ale i pod vládou pruskou se valem zvětšuje a má již asi 200.000 obyvatel. Hlavní vzpruhou jeho rozkvětu jest čilý obchod, jemuž nasvědčuje už nádraží.

Prohlídku města lze začíti nádražím, největším v Evropě, snad ve světě vůbec. Do ohromného krytého místa pro odjíždějící a přijíždějící vlaky vešly by se prý tři kolínské dómy, ovšem bez věží, a vestibul k němu vedoucí není asi menší než naše Národní divadlo. — Pak vzhůru do města!

Proti Norimberku, ač ve starých dějinách německých neméně důležitý, Frankfurt má ráz mnohem modernější. Jenom v úzkých a nepravidelných ulicích a na náměstích nejvnitřnějšího města viděti ještě místy budovy starého rázu. Z nich nejproslulejší je starobylá radnice „der Römer". Jdeme k ní kolem kostela sv. Pavla, na němž umístěná pamětní deska poučuje nás, že tam r. 1848 a 1849 zasedal německý parlament, na jehož pozvání František Palacký svým proslulým listem za národ český přijíti odepřel.

V prvním poschodí radnice je sál, kde konávány korunovační hostiny vedle zasedací síně městské rady, mnohem prostší nežli stará pražská. Hlavní ozdobou velikého sálu jsou podobizny císařů německých od Karla Velikého do Františka II. na stěnách výklenků této síně. Když koncem století 18. zbýval již jen jediný prázdný výklenek, Němci viděli v tom smutnou předzvěst konce německé říše, který také Františkem I. nastal. Prohlížíme ty rozmanité postavy dílem v brnění, dílem s korunami na hlavách, v majestátu královském, a vzpomínáme slavných i neslavných jejich skutků. Mnozí z nich jsou nám blízci. Nejbližší snad tam ten sličný muž s loveckým lukem, v loveckém obleku — Václav IV. Němci tohoto panovníka zpravidla vyličují jako zcela neschopného lenivce, nemají ho rádi. Nevím, bylo-li úmyslem malířovým znázorniti podáním tím, že Václav byl vlastně lovcem a nikoli panovníkem. Nám však zdá se v tom loveckém obleku lidsky bližší, jakož býval blízký lidu svému v dobrých chvílích. Ale vysoké panstvo a hlavně jeho bratr Sigmund přičinili se ze všech sil, aby těch chvil bylo méně a méně . . . Také panovníci obnovené říše německé mají v sále býti zobrazováni, ale v mramoru. Zatím je zde jen socha Viléma I.

Vystoupíme-li na balkon sálu, uzříme pod sebou náměstí Römerberg s pěknými některými renaisančními domy, krásnou věží hlavního chrámu, který jinak s této strany zastavěn je domy, a v mysli představují se nám sceny z pestrého života o korunovacích císařů německých, jež tak sytými barvami nám nakreslil Goethe ve své autobiografii: vidíme péci tu celého vola, prouditi víno, rozhazovati pytel zlatých a stříbrných peněz na pospas lidu na náměstí se tísnícího a za slavnostního znění zvonů křičícího své „Vivat" nahoru k balkonu, na němž se mu objevoval korunovaný monarcha.

Dnes vypadá ovšem náměstí jinak: ztichlé, klidné, až maloměstsky klidné, protože hlavní ruch přestěhoval se do modernějších, velkých tříd: zvony náhodou znějí všecky, hlahol jejich slavnostní platí také korunované hlavě, ale je smutného rázu: zvoní na requiem konané v dómě za zavražděného krále Humberta I. Italského.

Z dómu obrátili jsme se do ruchu života občanského. Ale s panovníky, třeba jiného rázu, ve Frankfurtě ještě nejsme hotovi. Hrdých slov Schillerových „Drum soll der Sänger mit dem König gehen, sie beide wohnen auf der Menschheit Höhen" stěží kde pochopíš tak plně jako ve Frankfurtě. Příchozí ještě spíše rychleji nežli do nádherného Römeru s jeho zašlou slávou spěchají do ulice Gross. Hirschgraben, kde na rázovitém patricijském domě prostá pamětní deska oznamuje, že se tam narodil J. W. Goethe 28. srpna 1749.

Pečlivé domácí vychování, za něhož se rozvíjel vzácný talent básníkův, život netísněný břemenem nedostatku, brzký příchod na umění milovný dvůr, jehož stal se první hvězdou, přítelem panovníkovým, nespoutaným nijakým poutem obyčejných dvorských básníků, pobyt uprostřed uměleckých pokladů slunné Italie v plné volnosti umělecké, vše to učinilo z Goetha největšího genia básnického svého národa, z největších básníků vůbec a obklopilo také nimbem slávy jeho rodné město.

Ale jest ještě jiný dům ve Frankfurtě, a to ve starém židovském městě, který ač neopatřen pamětní deskou, rovněž je vyhledáván, a každý Frankfurťan zajisté se jím jako zvláštností pochlubí: dům, odkud původ svůj má rodina Rothschildova. Co dím, rodina? Dynastie. Což není mnohem známější než řada dynastií panovnických? Zeptejte se mnohého vzdělance na některou z těchto, nebude jí znát, ale Rothschildy zná každý. Zachovávají také tradice dynastií: v Německu jsou Němci, ve Francii Francouzi, v Anglii Angličané, v Italii Vlaši, ale stále žení a vdávají se mezi sebou a zachovávají takto říši svou v rodině a s ní také přední místo ve všem peněžním, ba také politickém světě. Říši jejich jsou peníze a ty rostou a rostou, jmění dynastie páčí se na sta a sta millionů.

Směr činnosti Rothschildův ve Frankfurtě také je v popředí proti směru Goethovu. Po tomto ještě jediný Ludvík Börne, rovněž z frankfurtského ghetta vzešlý, tento břitký bojovník za svobodné Německo, pronikl literárním svým působením do celého Německa, kdežto finančníků, znamenitých spekulantův obchodních, je tam síla. Jimi je Frankfurt tak důležitým místem, že bursa jeho soutěží s berlínskou, o vídeňské ani nemluvě. Význam její okazuje již nádherná budova nové bursy v renaisančním slohu, kdybyste ani nevěděli, že jediné bankovní kapitál frankfurtský přesahuje daleko 100 millionů marek, o soukromém ani nemluvě. Přirovnejte k tomu finanční sílu Prahy, třeba tato má s předměstími jednou tolik obyvatel, a pochopíte snadno, proč Frankfurt má vedle městského divadla ještě nádhernou operu, postavenou nákladem přes 5 millionů marek, skvostnou městskou knihovnu, nábřeží nejen roztomilé svými promenádami a vyhlídkou na pobřeží Mohanu, nýbrž také důležité svým obchodním přístavem, millionovou městskou tržnicí, zahradu palmovou i zoologickou atd., atd.

Ale ani bankéři frankfurtští nezaprou, že jsou z města Goethova: vedle peněz mají smysl pro umění a také pro spoluobčany: umělecké sbírky Rothschildovy i Bethmanovy jsou přístupny, a co byl Vídni Canonův Theseus v parku hradním, to je Frankfurtu Danneckerova Ariadna ve zahradě Bethmannových

Za krátko octli jsme se v Mohuči. Město není o mnoho větší nežli Plzeň, ale tak různý je zevnějšek obou! Již to elegantní nádraží proti špinavému, zcela nedostatečnému plzeňskému, které je ostudou nejen pro město, nýbrž také pro správu našich drah vůči četným cizincům do světových lázní českých jezdícím. Podobně je také uvnitř, ovšem hlavně tím, že Plzeň vzrůstá nestejnoměrně. Do nedávna městečko, dnes velké město, i nestačí svůj zevnějšek podle toho upravovat: je to děvčátko, kterému při rychlém vzrůstu stále vše je malé, a proto méně úhledné. Mohuč je úpravný hoch z dobré rodiny, který jak rostl, tak také dostával nové a nové šaty a je jako ze škatulky. Proto se návštěvníkům zamlouvá.

Především jeho starobylý románský dóm, který má jen tu velkou vadu, že je zastavěn domy. Jinak málo je staveb, jichž věkovité stáří tak mocně k nám mluví jako jeho; viděti tam práci staletí a pečeť různých dob. Již v 10. stol. zde stával dóm, ale nynější pochází hlavně ze století 13. a 14., ovšem s pozdějšími ještě přístavbami. Vrata chrámová jsou až z 10. stol. V kostele plno je pěkných hrobek, některé kromě toho v krásné vedlejší křížové chodbě: tak zejména pomník minnesängra Heinricha von Meissen. Pro nás Čechy má chrám také význam. Ze 14 biskupství, která kdysi k arcibiskupskému tomuto dómu náležívala, byla také pražské a olomoucké. Teprve Karel IV. osamostatnil Čechy církevně, dosáhnuv povýšení biskupství pražského na arcibiskupství, jemuž přiděleno bylo biskupství olomoucké. Ale musel slavně přísahou stvrditi papeži, že Praha jest od Mohuče 13 dní cesty vzdálena, a že obyvatelstvo české je zcela různé jazykem od Němců. Druhé části přísahy snad by se ani dnes nevyžadovalo, neboť arcidiecese olomoucká, z ohromné většiny česká, klidně řízena jest kapitulou téměř čistě německou.

Rozkošný je pohled s terassy Mathildiny: pod námi leží město, z něhož vyniká dóm a štíhlá věž kostela sv. Štěpána, v pozadí vine se údolím jako páska Rýn. Sousedkou terassy nejbližší, jež však nedbá krásy krajiny, nýbrž jen ji hledí ovládati, jest mocná tvrz. Jeť Mohuč spolu s protějším Kastelem pevností prvního řádu.

Již Římané poznali výhodnou polohu tohoto místa, odkud se dal ovládati Rýn i přechod přes něj a zřídili tam v 1. stol. po Kr. mocný opevněný tábor (castellum Moguntiacum) pro 14. a pak 22. legii. Památky stavitelské z doby římské pozůstaly až po dnešní dobu: viděti tu tak zv. Eigelstein, snad pomník Drusův, jakož i pozůstatky ohromného vodovodu, staleté to svědky kolonisační činnosti Římanů. Němci, kteří se tak rádi vůči nám chlubí, že všecka naše kultura je z nich, zapomínají nadobro, že své také ze země nevydupali, nýbrž že ji přijali o to dříve před námi, oč byli dále na západ, blíže k Římanům. Také pozůstatek z římského mostu přes Rýn se zde ukazuje; každý, kdo četl kdysi v kvartě Julia Caesara, s účastí naň pohlédne a vzpomene, jak potil se nad těžkými, nejasnými kapitolami, popisujícími stavbu jeho za doby Caesarovy, nemaje potuchy o tom, jak stavějí se mosty za našich dob.

V dějinách kulturních Mohuč připomíná se při jméně vynálezce nad jiné důležitého; narodilť se tam Johannes Gensfleisch Gutenberg r. 1397. Za života rodiště Gutenbergovo celkem macešsky se k němu chovalo. Vypuzenť v rozporech městských i s rodiči do Štrassburku, kde připadl na svůj vynález. Plně rozkvetla ovšem činnost jeho knihtiskařská až po návratu do Mohuče za hmotné podpory, kterou poskytl mu, na slušné úroky, bohatý měšťan Fust, který na konec nepraktického vynálezce, chudáka, oškubal dokonale; žaloval ho pro neplacení půjčených peněz, zabavil mu dílnu a spolu se zetěm svým Schöffrem usadil se v ní, tiskli knihy a vydělávali peníze, kdežto Gutenberg vězel v neustálých starostech: nejtrefnější z jeho jmen je zajisté přídomek von Sorgenloch. Vynález jeho přinesl mu jen slávu a několik pomníků, z nichž jeden, od Thorwaldsena z příspěvků celého vzdělaného světa r. 1837 zbudovaný, je chloubou Mohuče.

A společníci Gutenbergovi urvali ještě podíl na této slávě. Ve Frankfurtě stojí na pomníku vedle něho s jedné strany Fust, s druhé Schöffer. Připadal mně mezi nimi jako Kristus mezi lotry. Ejhle světská sláva! Fust si ji koupil za 1100 zl., na vysoké úroky půjčených a v čas zažalovaných!

V Mohuči svlékli jsme se sebe Čechy, ctitele piva, a přidržovali se raději ohnivého rýnského, které lahodí i nejvybíravějšímu žaludku a kapse rozhodně málo ublíží: jsmeť již ve vínorodém Porýní. Tam jsme také viděli poprvé bílé chleby, dlouhé na metr, které se prodávaly asi po 45 fenicích, a od té doby v různé formě a kvalitě, nejšpatnější v Belgii, nejlepší v Paříži, provázely nás po celé cestě.

✕✕ ✕✕

* Ludvík Lošťák dokončil komposici nové své opery „Furianti“ na text Wenigův dle známého dramatu L. Stroupežnického.

* Výstava moderní keramiky chystá se právě v Praze; má býti zahájena počátkem června v umělecko-průmyslovém museu.

* Rodný domek Mikuláše Alše v Mirotících vyhořel.

* Milletův proslulý obrázek „Angelus“ (Klekání) náleží do řady uměleckých výtvorů, za něž autoři utržili nějaký bídný groš, kteréž však časem dospívají světové slávy, závratně vysoké ceny trhové a pestrých příběhů a cest. Millet byl nucen svůj krásný obraz, namalovaný r. 1859., prodat za pouhých osm set zlatých, později koupil jej nějaký Wilson za 18000 zl., r. 1881 koupil jej „měděný král“ francouzský Secrêtan pro své velkolepé sbírky za 76000 zl., upadl však a „Angelus“ dostal se s ostatními uměleckými poklady do veřejné dražby. R. 1889 se konala proslulá dražba ta, kde zápasil zástupce newyorské galerie umělecké s Francouzem Proustem, o němž se pravilo, že jedná ve jménu vlády francouzské. Dražilo se za velikého rozčilení, až Millet přiklepnut Proustovi za ohromný obnos dvou set osmdesáti tisíc zlatých. Ale tu se stala věc nepředvídaná: francouzská sněmovna poslanecká odepřela koupi této schválení, následkem čehož odvezen „Angelus“ do Spojených Států, kde rok byl vystavován. Poslední jeho domov byl několik let neznám, až nedávno vyšlo na jevo, že se dostal do majetku pana Chaucarda, vlastníka pařížských Magasins du Louvre. Chaucard, nadšený milovník umění, jenž prý nemůže být ani jediné noci mimo dům, kde ukryty jsou jeho umělecké poklady, zaplatil za výtvor svého velikého krajana na 400.000 zlatých. Za necelých čtyřicet let vystoupila cena jeho s 800 zl. na 400000 zl.; do jakých výšin závratných asi ještě se vynese?

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 19. května 1901. Číslo 34.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

G. NORDENSVAN.

ŽIVOT.

Za psacím stolem sedí osamělý muž, tiskna si čelo do dlaní. Lampa rozžata, okna s malovanými skly zabraňují výhledu. Venku je krásný letní večer, tichý, lákavý. A přec osamělci ani se nezachce vyhlédnout, vždyť by mu nebylo radostí, toulat se venku. Kam také jít? Do lesa u Uggelviku, kde potkáš všecky rodiny, jak se domů harcujou s dětmi? Či dolů do města a do Skeppsholmu, kde jsou všechny lavičky obsazeny ženskými s ruční prací a knihami a kde letní vdovci, nadřepěvše se celý den v uzavřené místnosti, s rozmrzelými obličeji teď se nadýchávají svěžího vzduchu? Či má se usadit v Lagerlundu a doufat, že si vypije sklenici piva ve společnosti něčí, kdo je zrovna tak osamělý jako on sám? Nebo s hejnem nefalšovaných štokholmských starých mládenců, které po práci tam něco táhne jak magnet, zabít několik hodin, účastně se jejich tlachu a směje se štokholmským vtipům? A pak zas procházkou domů, spokojenější nespokojenější svým večerem, jak kdy!

Nejde tedy a zahrabává se do své práce, která mu poskytuje síly a zmužilosti, která je nejlepší jeho společnicí. Ale myšlenky letí, odlétají od práce, z pracovny ven do leta, které už už je na odchodu, uklouznout, jako před ním uklouzlo jaro. Před ním na stole leží rozevřené psaní. A přes to, že už je umí nazpamět, čte znova a znova, co tu napsáno pevnými, zřetelnými rysy. Přítel z mládí mu to píše:

„Čtyry leta jsme svoji a neuplyne dne, abych svému malému kamarádu, své ženě, nevyslovil svého úžasu nad tím, že vše to ještě není totam — neuplyne dne, abych sám sobě neříkal, že toto klidné, bezpečné bytí je štěstím, je tím, co činí základ mého života a mně dává sílu k práci, chuť k životu. Bydlíme bez přestání na svém ostrůvku, ne daleko od moře. Ale daleko od města, daleko ode všeho hemžení a strannického hašteření, veškeré malichernosti a všeho humbugu. Bydlíme tady venku, kde sotva najdeš člověka mimo nás dva. A jak je nám dobře! Neumíš si představit, jak je nám dobře! Vytratím-li se časně z rána z domu a vidím, jak se fjord třpytí v ranním lesku, je mně tak veselo jak muzikantu, vzpomenu-li si, že ona tam uvnitř, doma, spí zdravým spánkem, jehož neruší rozčilující sny. A vrátím-li se z rybolovu, plné plíce mořského vzduchu, ona, už vzhůru, čeká na mne v arkýři, osmahlá sluncem, veselá, jitřně svěží. A usadím-li se k práci do loubí, které jsme si tak vyimprovisovali v horské strži, přiběhne ona ve své čapce dánovejské a přisedne si ke mně, tichounká jak myška, a co tak sedím a píšu, jsme to vlastně my oba, kteří společně konáme moji práci. Rozumíš tomu, starý hochu? A zavane-li nějaký takový zlotřilý větřík a rozfoukne mi papíry — jako by chtěl říci, že mohu psát přec také v zimě! — a když mně v nestřeženém okamžiku mé popsané listy rozhází po trávě, pak o závod vrhneme se oba, abychom uprchlíky lapili, a nelapneme-li jich třebas hned, jistojistě lapíme sebe! A díváme se do očí a na okamžik zvážníme — myšlenka, která nemění se v slova."

„Hleď, staroušku, co činí naše štěstí, není jen to, že jsme oddáni a že svět schválil naše spojení, nýbrž přede vším to, že máme svůj vlastní svět pro sebe, že den ode dne pevněji spolu srůstáme. Často míváme velice různé názory a pak se statečně spolu hádáváme. Ale hádka končívá vždycky srdečným smíchem nad naší horlivostí a našimi důvody. Poznali jsme sebe, vidíš a to je právě základem našeho štěstí. Druh zná východiska druhova, a i když se naše úsudky o sebe srazí, nic neškodí, neboť každý z nás naučil se vážit si názoru druhého a mít v úctě osobnost, která tvoří základ našeho myšlení a víry. Nechci tím nikterak říci, že jsme srostli v jednu osobnost, v jedinou duši. Ne, jsme stále dva, docela rozhodně dva, ale jdeme ruku v ruce, a držíme se za ruce silně a věrně. Dva spřežení koníci, dva kamarádi, dva nejlepší přátelé! — Chránili jsme se druh druha podvádět. Nikdo z nás nepotřebuje mlčet nebo se přetvařovat k vůli domácímu míru. Neboť čeho se nejvíc ze všech věcí bojíme, toť právě onen mír na oko, s kterým se shledáš tolikrát v rodinách a který má světu utajit umořující, smrtící třenice a sváry. Chránili jsme se mlčet ze šetrnosti k druhému, dopřávat růst myšlenkám, kterých nechceme vyslovit, jít

každý pro sebe a ponenáhlu, docela nepozorovaně se druh druhu odcizit. Nemáme snad střici toho nejlepšího, co máme, vynakládat nejvroucnější lásku na ochranu toho, co je základem našeho štěstí? — Věz, že jsme pracovali celá ta léta pořádně, pracovali o závod. Nic neposiluje víc, nežli právě to: že snažení každého z nás má za svůj první a poslední cíl, ulehčit život druhému. Toť síla a pokoj, toť rozvoj a život, žít takto o dvou — dva, kde běží o to, pracovat dál, dva, kde o to jde, radovat se ze všeho, co nádherného život podává. A jak vesele vše běží u nás! Vím, že za jejími neuvěřitelně četnými veselými nápady a za nevyčerpatelnou její zásobou rozmaru tkví velice mnoho vážnosti, že tato hlavička skrývá vlastní své smělé myšlenky a že šelmovská jiskřivá očka tají hlubinu — tak hlubokou... A že za mou vážností (vzpomínáš si, jaký jsem býval dříve knihomol a šosák!) se skrývá hodný kus rozpustilého kluka — o tom jsem ovšem nevěděl ani já, ani jiní, dokud nepřišla a nepodívala se na mne o n a. Ale když o n a přišla, začal jsem žít. Neboť štěstí, hleď, hochu, znamená život. A my máme právo, všichni máme právo být šťastni, poněvadž máme právo žít.“

To je napsáno v dopise a ještě leccos k tomu. Ale soumrak zavalil pokoj, kde osamělý člověk zahrabal se do své práce, a malovaná okna zabraňují vstup letnímu večeru. A on v práci chce zapomenout, že leto jde a odchází, jako odešlo už jaro.

T. G. MASARYK.

IDEÁLY HUMANITNÍ

IX. HLAVNÍ ZÁSADY ETHIKY HUMANITNÍ.

Probrali jsme několik soustav ethických. Nejsou to všecky, ale přece hlavní z těch směrů, které usilují o novou, řekl bych moderní mravnost. Nejsou všecky, ale z daného přehledu možno vidět, že soudobé myšlení má velice silný směr ethický. Jistě nemají pravdy ti, kdo naši dobu odsuzují pro neideálnost. Nechci chválit nynější doby, ale v tom nechtěl bych jí křivdit.

Teď k závěrku, aby nebyla to jen kritika, chceme se dohodnout o věcech, které každému z nás mají být a jsou důležity. Především o rozdílu n á b o ž e n s t v í a m r a v n o s t i. Mezi náboženstvím a mravností je rozdíl věcný. Mravnost není náboženstvím a náboženství není mravností. Může být člověk nábožensky velice věřící, oddaný své církvi, svým dogmatům i předpisům, a nebude mravný, ba bude třeba nemravný. Nemluvím jen o svatouššství. Ale náboženství je tolik různých forem, že prostě myslit, jako by ten, kdo má náboženství, proto už měl mravnost, je omyl. Mravnost, to je poměr člověka k člověku. Potřebujeme mravnosti ve svém styku s bližním. Náboženství vzniká z poměru člověka k celému světu, zvláště k bohu. Náboženství má širší okruh než mravnost; v náboženství mravnost je obsažena.

Náboženství má mravnosti být základem. Nedovedu si představit posledního rozřešení i mravní otázky bez náboženství. Ale mně nestačí náboženství positivní, to jest náboženství církví, které nyní jsou. Chci mít mravnost na náboženském základě, ale na náboženství jiném než tom, které se oficiálně podává. Jaké, do toho se nelze zde pouštět. Jen tolik bych ještě pověděl, že náboženství nemá se stotožňovat s theorií, s učením církevním. Lišíme tedy ethiku náboženskou od theologické a církevní.

Při otázce po mravnosti a základech mravnosti jedna otázka, třeba se zdá být formálního rázu, je důležitá: Jak poznáváme poslední pravdy mravnosti? Co má rozhodovat o mojí mravnosti? Určitěji řečeno: mohu já vyvodit zásady mravnosti ze svého rozumu anebo z citu? Z rozumu vyvozovali základy mravnosti skoro všichni starší filosofové minulého věku. Filosofie rozumová, to byl ráz celého století minulého. Tenkrát bylo modou dovolávat se ve všem rozumu. Dnes v theorii a v praxi dovolávají se lidé rádi citu. Po době racionalismu nastala doba citu. Významným jmenem pro dobu racionalismu a pro ethiku na rozumu založenou je K a n t. Čistý rozum podává člověku kategorický imperativ, vrozené vnitřní vědomí toho, co má být, podle Kanta tento imperativ je posvěcen rozumem.

Proti tomu zase říkají jiní, a uvádím jen H u m e a: ne na rozumu, nýbrž na citu a to na sympathii, na humanitě, na lásce je založena mravnost. Mít se rád — to je kodex vší mravnosti. Dokazovat toho předpisu netřeba, cit sám sebou každému jej dává.

Přiznávám se tu k těm, kteří zakládají mravnost na citu, ale nemyslím, že cit má být v protivě k rozumu. Citů je mnoho: pěkných, nepěkných, šlechetných, nešlechetných, hrubých, surových — to všecko jsou city. Citová ethika se nesmí ztrácet v citech. Myslím tedy, že soulad citu s rozumem a do jisté míry převládání citu nám bude základem mravnosti.

Po této formální otázce, jakým způsobem se dostáváme k základům mravnosti, si ujasníme ty základy. Z toho, co jsme slyšeli, nejlepší si vybereme. Než obávám se, že se bude zdát všecko samo sebou srozumitelné. Já si tu vždycky vzpomínám na Enšpigla, jak svolal krejčí, že jim musí něco důležitého povědět. Všichni se sešli a Enšpigl upozornil je, aby nezapomínali dělat uzel. A podobně se vede tomu, kdo rozebrav soustavy filosofické a ethické, má podat své rozhodnutí.

Především nic nového, nýbrž staré uznané pravidlo je základem i moderní mravnosti: „Miluj bližního svého, jako sebe samého!“ Kdo je bližní? Mluvíme o ideálu humanitním; přijímám tento ideál. Má pro nás smysl dvojí: Předně: ideál člo-

věckosti, být člověkem. Za druhé: ohled na člověčenstvo v nejširším rozsahu.

Avšak humanita jakožto láska člověčenstva v nejširším rozsahu snadno se stává abstraktní, ve fantasii, ne ve skutečnosti. Láska musí být soustředěna. Milovat všecky stejně nelze. Vybíráme si a musíme si vybírat předměty své lásky. Musíme mít určitý cíl. A proto je nám bližní, má-li být láska k němu praktickou, účinnou, nejbližší. A nejbližší každému je matka, otec, bratr, sestra, žena, děti. My ještě nemáme potuchy, co se dá udělat v tom kruhu, o kterém myslíme, že ho milujeme. Ale, prosím, stopujte sebe i jiné, jaký je náš poměr k nejbližším osobám, a užasneme často, jak málo je známe a jak málo je ve skutečnosti máme rádi. Aspoň nelze říci, že máme rádi to, co tak málo známe. Nejbližší z bližních, byli by nám všem děti. Už dávno bylo řečeno: „Cti otce svého i matku svou!“ Já myslím, že máme k tomu přidat: A měj úctu k duši svého dítěte! Pamatuj na generace budoucí! Naše láska budiž tedy vzájemná, ale nepřestávej na vzájemnosti.

Bližní je mužovi žena, ženě muž. Tento poměr nejintimnější musí pravá láska posvěcovat nejúčinněji. Žena mužovi úplně rovná, jen rozdíl fysický budiž uznáván: ona je slabší.

Jestli že humanitní ideál, hledící k člověčenstvu celému, je poněkud neurčitý, stává se určitějším tím, že obsahuje také národ? Není národnost také ještě neurčitá a všeobecná myšlenka? Méně než idea člověčenstva, ale většině lidí také ideál národnostní se rozplývá jako těm, kteří na člověčenstvo myslí. A co se nalže ve jmenu národa jako ve jmenu člověčenstva!

Láska, humanita musí být positivní. Často nenávist (na př. k národu druhému) pokládá se již za lásku k národu svému. Vyšší je, nemít té nenávisti, ale positivně milovat. Nebudu se přít o to, lze-li něco cizího tak milovat jako své. Na příklad cizí národ milovat tak jako svůj. Bylo by nepřirozené to žádat, ale zvykejme si, národ, rodinu, stranu svou, kohokoli milovat positivně, to jest bez pozadí nenávisti, a docela nový mravní svět se nám otevře.

Láska musí být účinná. Musíme pro bližního něco udělat, proň pracovat. Ale prací není to nepokojné, rozčilené hledání a šukání, práce budiž klidná, vědomá svých cílů. Dnes už se práce doporučuje mnoho a všude. Ale je také práce v nepráci. Vzpomínám výroku Miltonova: Ti kdo stojí a čekají, také slouží. Dávat pozor na to, co se stane. Práce není ideálem, není posledním účelem. Je prostředkem. My, každý, když jsme upřímní, chceme mít prázdno. A pak přijde o to, jak s prázdnem naložit. Práce je práce drobná, nemilá. To je práce, čeho nikdo nechce dělat. Ale my jsme romantikové. Toho romantismu má každý dost. Chceme být reky a chceme se honosit velikými činy. Čin, ale ne práce. Ale kolik je těch generálů a reků a kolika lidem podaří se čin veliký? Všichni chceme být vůdci. Není pochyby, že vůdcové být musejí, ale vůdce nemá být pánem. Vůdcem dobrým bude ten, kdo dovede sloužit, a kdo cítí, že sám je veden a veden být chce. Někdy je potřebí velikých obětí, ale málokdy. Je lidí jistě málo, kteří měli příležitost, aby položili život, ale přece si všichni — ve fantasii — zobrazujeme situaci, ve které jsme ochotni položit za věc život. Ale to je fráse, fantasie. Člověčenstvo, národ, rodina, strana, kamarád potřebuje od nás práce.

Nemějme záliby v mučennictví. Nemějme záliby ve smrti. Je to divná věc: lidé chtějí žít a nedovedou se odtrhnouti od smrti. Chceme-li tedy život, nechtějme mučennictví. Jestliže se posud volalo: Pryč s mučiteli! musíme také říci: Pryč s mučenníky, Pokud jsou mučitelé, jsou mučenníci, ale pokud jsou mučenníci, jsou také mučitelé. Vzpomeňte si v Turgeněvově románě Nov na sympatickou Mariannu, jak chce obětovat život za Rusko. Pořád čeká, kdy přijde příležitost, kdy národ řekne: teď polož hlavu. Avšak ten okamžik nepřišel, třeba že pořád ho čekala. Ale přišel praktický člověk Solomin, ředitel továrny, a ten jí pověděl, oč běží. Rusko nečeká na obětování života, ale tomu nečistému hochovi vyčesej vlasy, umyj nečistou nádobu atd., toho je potřeba.

Pracovat, to znamená odpírat zlému a důsledně. Všude, vždy a zejména zlému v jeho zárodku. To neznamená být radikální, ale vytrvalý. Nemít strachu, bych řekl. Ze strachu lidé se dopouštějí násilí, ze strachu lžou. Tyran a lhář má strach a otrokem je i ten, který znásilňuje. Seneca řekl: Contemptor suaemet vitae dominus alienae. (Kdo zhrdá svým životem, je pánem života cizího.) Ale ovšem nesmíme zneužívat své moci — protože svět chce být podváděn, nesmíme ho podvádět.

Láska není citlivůstkářstvím. Jsme příliš sentimentální a sentimentalism je egoism. Rádi se mazlíme s dětmi i s dorostlými, ale nemáme potuchy o té uvědomělé lásce, o které Neruda mluvil.

Taková uvědomělá láska musí povědět něco, co na prvé poslechnutí snad zarazí: Miluj sebe! Ale není to nic divného; Kristus také řekl: Miluj bližního svého jako sebe samého! Než lidé nedovedou milovat sebe. Chytráctví a vypočítavost není ještě sebeláskou. Miluj sebe a starej se o sebe. Nechtěj stále oblažovat, jen dělej svoji povinnost.

Veliké zlo je, že žijeme v myšlence, co řekne o mně soused. Ale o to běží, mít svůj úsudek, svoji osobnost, individualitu. Odhodlejme se být svými! Nežijme na cizí účet, na cizí svědomí.

Mravnost je založena na citu. Ale není každý cit pravý, pěkný, a protože mravnost na citu je založena, neodporuje proto rozumu. Hledejme vzdělání právě proto, že cit je slepý, musíme citu

svítit rozumem. Vzdělání hledejme praktické, ale také všeobecné a filosofické. Dnes zejmena také třeba vzdělání historického, politického. Mravnost dnes znamená do veliké míry mravnost politickou. Nedělejme rozdíl mezi politikou a mravností.

Chceme-li vzdělání, buďme pozorni, učme se mysliti, ale nebuďme všetečni. Být moudrý, o to běží. Mnohovědnost nás nespasí.

Pokud je to možno, všechny své síly a schopnosti musíme pěstovat souladně. Nejen ducha, nýbrž i tělo. Pokud možno vzdělání harmonické.

Musíme věřit v pokrok, že se život jednotlivce a celku lepší a že bude pořád lépe. Kdo věří v pokrok, nebude netrpělivý. Pokračovat, znamená špatné překonávat. Špatné překonávat dobrým — to není tak těžké, ale těžko je, překonávat dobré lepším.

Člověk od přírody je slabý, ale není z gruntu zlý. Proto v součinnosti všech můžeme pokračovat.

Láska pravá spočívá na naději. V naději na život věčný. Taková láska teprve je láskou, protože věčné věčnému nemůže být lhostejno. Věčnost, — věčnost nenastává teprve po smrti, věčnost je již teď, v tomto, v každém okamžiku. A proto neodkladat ničeho pro nějakou věčnost vzdálenou.

Upíraje zrak k věčnosti, neopovrhuj hmotou, tělem, že duch je vyšší. Není hmota, není tělo bez hodnoty. Není hmota a tělo zřídlem zla, ale duch! Nečistota netkví v hmotě, v těle, ale pochodí z ducha.

Neleň, ale nerozčiluj se, neboť jsi věčný. Odměřuj všecko správně, co neuděláš ty, dodělají jiní. Moderní člověk nemá stání, nemá klidu. Co neuděláš dnes, uděláš zítra, co neuděláš ty, udělá druhý, a když to vůbec neuděláš a když to nikdo neudělá, tož si řekni, že se také pán bůh stará o to, co stvořil.

Naděje v život věčný je tedy základem naší víry životní. Víry, pravím, protože na víře život a práce je založena. Skepse, pochybování je k práci neschopna. Ale víra naše již nemůže býti slepá, nýbrž zdůvodněná; můžeme mít jen víru, která prošla ohněm kritiky, tedy přesvědčení.

To je asi suma toho, co bych si utvořil z různých soustav ethických. Není to nic nového. Nesmíme očekávat, chceme-li si tajemství a úkoly života do opravdy rozluštit, bůh ví jakých nových zjevení. Vzpomínám na bohatého mladíka v evangeliu. Od své mladosti ostříhá všech přikázání desatera a chce mít život věčný. Kristus mu radí, chce-li být dokonalým, aby prodal, co má, a následoval jej. „Uslyšev pak mládenec tu řeč, odešel smuten, nebo měl statku mnoho.“ Vždycky jsem o tom přemýšlel: odešel smuten jenom proto, že měl prodat, co měl? Patrně byl to docela dobrý hoch, mladík vzdělaný, žijící podle oficiální morálky a oficiálního náboženství, ale cítil toho nedostatečnosti. Šel tedy k mistrovi za tím účelem, aby slyšel něco hodně nového, velikého. Ale mistr nedává jiné rady než: měj lidi rád! Nehledejme nějakých tajeplných, nad míru hlubokých a nových formulí a posledních slov pro všecky hádanky života. Hádanky jsou staré a odpovědi k nim jsou také staré. A mnohé ty odpovědi jsou dobré a správné. Ale tobě budou správnými, když je pochopíš sám a v okolnostech svých, jen tobě vlastních. Pak mnohé, co jsme dávno slyšeli, dostává pro nás nového smyslu. A tak pokračujeme, že to, co již známe, postřehujeme v novém osvětlení, že se nám na starém zjevují nové stránky. V tom jeví se hloubka myšlení a pochopení, že dovedeme postřehnout něco v tom, co dávno je známo, co denně slyšíme, k čemu jsme byli vedeni, a o čem jsme byli přesvědčeni, že tomu již zcela dobře rozumíme.

Literatura k „Ideálům humanitním“.

Jodl, Geschichte der Ethik, zvl. druhý sv.

Fouillée, Kritika současných soustav mravních (česky u Pelcla).

Rod, Mravní názory naší doby (česky u Pelcla).

Janet, Dějiny vědy politické (česky u Laichtera).

Falckenberg, Dějiny novodobé filosofie (česky u Laichtera).

Socialism: Masaryk, Otázka sociální (u Laichtera).

Individualism: Stirner Max, Der Einzige und sein Eigenthum (Reclam.).

Anarchism: Handwörterbuch der Staatswissenschaften a Wörterbuch der Volkswirtschaftslehre.

Utilitarianism: John St. Mill, Beneke, Gižycki.

Evolucionism: Spencer (Collinsův výtah ze Spencera, u Laichtera).

Williams, A review of the systems of ethics founded on the theory of evolution. 1893.

Alex. Tille, Von Darwin bis Nietzsche. 1895.

Nietzsche: Spisy od L. Steina, Tönniesa, O. Ritschla a j. Lichtenberger (český překlad u Pelcla).

NAŠE GALERIE.

Hanuš Schwaiger: Krysař. Výborně uměl mistr vložit do svého obrázku předtuchu něčeho hrozného. Nikdo dosud neví, co se shrne na městečko Hameln, nemá tušení, že mstivý kouzelník čarovným zvukem své píšťalky vyvede odtud na neshledanou sta dětí. Ale vše je tu už naplněno čekáním čehosi příšerného. Zde ve dvorku tichého měšťanského domku, v zákoutí u psí boudy, kterouž pes, větře pohromu, byl opustil, stojí podivný, nevídaný chlapík. Vyzáblá, mefistofelská tvář, na níž hraje škodolibá představa budoucího zlého kousku, oči zálibně shlížející na houfy přibíhajících krys, celá postava zabraná do pronikavého pískání — věru, vyvírá z toho zjevu taková přesvědčivost, taková čarodějská „re-

HANUŠ SCHWAIGER.
KRYSAŘ.

álnost", že bys bez zdráhání uvěřil: jistě mistr Hanuš míval nějaké známosti s tímto nevlídným, potměšilým světoběžníkem a udělal si z něho portrét! Tam nahoře na pavlači vkrádá se do tří dušiček, zvyklých na počestný život měšťanský, ustrnutí z podivného hostě a v nitře babiččině intuitivně, prozíráním věcí budoucích, ustaluje se obava, tucha hrozné události. Ta skupinka poděšená, spadající pomalu soumrak, starobylá architektura zastrčeného kouta městského zvyšuje strašidelný dojem mistrně vyvedeného zjevu čarodějova.

——

DOJMY A NÁLADY Z CEST.

(Opozděné kapitoly. III.)

Od Mohuče po Koblenc je Porýní nejkrásnější. Okružní lístky jsou zařízeny tak pohodlně, že lze voliti jízdu drahou po pravém nebo po levém břehu Rýna, neb konečně po parníku. Jede-li se drahou, uniká cestujícímu buď jeden neb druhý břeh, nehledě k tomu, že rychlík jede příliš rychle a požitek z jednotlivých partií jest pak krátký. Proto zvolili jsme parník.

Rýn hned za Mohučem jeví se již řekou velice mocnou, ježto jeho šířka v oněch místech je největší na půdě německé vůbec, přes 600 m., a plavba po něm poskytuje oku vzácné požitky, zvláště za slunného letního dne. My jsme byli otcem Rýna málo vlídně přivítáni. Po předchozích velikých vedrech nastalo citelné ochlazení a vál nepříjemný severák; na palubě všecko se halilo ve svrchníky a pláštěnky. Chvílemi přeprchalo, ale tak málo, že stráně na březích, porostlé rýnskou révou, jenom jako by byl obestřel lehký závoj. Minuli jsme zámek Johannisberg, jehož vína jsou nejproslulejší, a blížili jsme se k Rüdesheimu. Již také bylo dobře viděti pomník Germanie na Niederwaldu, ač stojí ve značné výši 340 m. Vystoupili jsme a volili vzhledem k nejistému počasí cestu lanovou drahou, která po chvíli dovezla nás nahoru na stanici umístěnou v lesíku. Po několika krocích octli jsme se u pomníku.

V nadšení nad podařeným dílem politického sjednocení národa německého, po velikém vítězství nad Francií ve všech větších městech německých povstávaly pomníky padlým vojínům i hlavním tvůrcům nové říše; ty byly více méně významu místního. Kromě toho měl býti zbudován veliký pomník celého národa u Rýna, který válkou byl Německu po obou březích vybojován; za místo zvolen Niederwald, kdež postaven byl drážďanským sochařem Schellingem.

Poloha nám připomíná Wallhallu u Řezna. Jsme na mocné terasse; svah pod ní porostlý je révou, dole šumí mocný proud Rýna, při němž viděti vsi a města i hrady. Obrátíme-li se od řeky, věží se před námi pomník do imposantní výše 40 m.; jeho pozadí tvoří obruba dubového a bukového lesa, kterým je výšina porostlá.

Na mocném podstavci 25 m. zvýší, vedle allegorických figur upoutává hlavně pozornost naši veliký bronzový relief s 200 osobami znázorňujícími „Stráž na Rýně". Ve středu císař Vilém I. a okolo něho seskupeni všichni přední mužové, kteří válku r. 1870 až 1871 vítězně provedli: knížata německá, jejich vojevůdcové a mezi nimi železný kancléř Bismarck, dovršitel velikého díla sjednocení Němců, v ruce drže listinu, kterou byla vypověděna válka. Vzpomínáme s bolestí, že provedení této myšlenky vyžadovalo potoky krve nejenom německé, nýbrž i synů země naší, kteří krváceli v neblahé válce proti Dánsku r. 1864 a dvě léta potom na bojišti královéhradeckém. Pod reliefem jsou verše z proslulé písně „Wacht am Rhein": „Lieb' Vaterland, magst ruhig sein, fest steht und treu die Wacht am Rhein."

Nad širokým tím podstavcem vypíná se užší s ohromnou postavou Germanie, jež pojata zpola jako valkýra, zpola jako matka všecky Germany objímající. Povstává s trůnu, vlasy jí vlají ve vzduchu a v pravici vysoko pozdvižené povznáší korunu císařskou, kdežto levicí jest opřena o meč po vítězném boji ovinutý vavřínem. Tak stojí čelem proti Rýnu a proti Francii, která tak těžce zaplatila první rozmach národa po staletích zase sjednoceného.

Pomník odhalen byl r. 1883 za přítomnosti dvora a za všeobecné účasti lidu, ale slavnost neminula bez trapného zlozvuku, který mohl býti ještě hroznější: anarchisté učinili na „Stráž na Rýně" útok dynamitem, jenž však se nezdařil, protože doutnák při špatném počasí zvlhl. Původci útoku byli zjištěni a... popraveni...

Mládež, která požívá plnou měrou ovoce spadlého jí do klína přičiněním otců, přichází k pomníku plnit nitro své nadšením vlasteneckým — a opodál v budce fotografově sedá si na dřevěného osla, aby se dala takto zobrazit v pozadí se sochou Germanie. Tato mládež již odbývá volání jiných, menších národů po svobodném rozvoji národním jen s pyšným pohrdáním, vždyť z Němců stal se již národ panský! A tak bezděky si vzpomínáme slov Byronových:

„Vždy týž je lidských událostí běh;
prv volnost, sláva — potom bohatství,
pych, mrzkost — barbarství pak na rumech."

Značný kus této dráhy Němci již proběhli!

Čecha na pomník Germanie patřícího jímá podivný dojem. Vždyť po přednosti byla to velikost zmladlého Německa, která nás daleko vrhla od uskutečnění našich národních tužeb. Trpké pomyšlení. Ale zvolna duch osvobozuje se z té tísně. Hle, co znamená úsilovná práce za jediným cílem, při níž jednotlivci ustupují osobními zájmy zcela v pozadí! Století málem trvalo, než národ německý mohl postaviti ten pomník. V Norimberce viděti pamětní desku knihkupce Palma, který zastřelen byl r. 1806 na rozkaz Napoleonův za to, že vydal spis o Německu v jeho nejhlubším ponížení; básník Seume r. 1810 lkal, „že cizí sběř pojídá plody německé půdy a syny její drží na úzdě, cizí řečí poroučejíc", ve Frankfurtě je budova, kde náběh k sjednocení Německa r. 1848 žalostně rozplynul se v nic; mnoho nejlepších synů Německa zaplatilo vlastenecké nadšení životem, vyhnanstvím, žalářováním, a byli žalářováni i od knížat, kteří zde vyobrazeni na pomníku jako „stráž na Rýně": ani dnešní veliké Německo nevzniklo rázem a bez obětí.

Co dovedl jeden, to dovede i národ jiný, třeba menší. Jen pracujme! Vůči pohrdavému výsměchu německých šovinistů odpovídáme krásnými slovy Palackého: „Příroda nezná žádných panujících, ani služebných národů". „Jenom spravedlivý jesti právě svobodným a silným." Ovšem spravedlivý jak k jed-

notlivcům, tak k vrstvám společnosti, tak k národům. Budeme-li takoví, pak před pomníkem Čechie nebude se třeba obávati atentátů.

Ale kde jsem se to v dumách octl? Té sochy dnes není, stojím daleko od vlasti pod kovovou obrovitou Germanií, jež tyčí se nahoře u vědomí vítězné převahy. Dešť přerývá všeliké úvahy. Mrazí mne. A tak vracím se do chladné skutečnosti a dolů k Rýnu.

*

Opět unáší nás parník dálc k severu. Je hezky velký a je té velkosti potřebí. Obecenstva zde ještě víc a všecko dychtivě pohlíží a břehy v pravo i v levo. Je nač se dívat.

Po obou stranách vrchy nebo příkré skály a na nich každého plochého prostranství svědomitě použito ku pěstění révy: skalnatá, písčitá půda zdejší rozehřívá se teplem slunečním, odtud snad oheň rýnského vína. Kde není révy, tam porostly vrchy lesem nebo křovím. Ale tam nahoře, vyčnívajíc nad veškeru zeleň, nebo na holých naprosto strmých skaliskách dílem v rozvalinách, dílem zachované, dílem obnovené, ba také nově vystavené hrady; nejkrásnější z nich jsou majetkem členů pruské královské rodiny. Naproti Rüdesheimu je Klopp, dále jedeme kol Ehrenfelsu, Falkenburgu; následuje pak nádherný Sooneck, Hoheneck, Fürstenberg, Stahleck, Schönburg, Rheinfels atd. atd.

Pohled na tyto hrady dnes tak vábivý zcela jinak působil asi na středověké kupečky, kteří cesty po Rýně často užívali. Jest jisto, že rytíři na hradech nespokojovali se pěstěním vína, nýbrž že pokládali za vydatný pramen výživy dobrovolné neb vynucené dávky od mimojdoucích, kteří se octli pod jejich „ochranou". Proto vystavěny dvě takové tvrze přímo v Rýně na skalnatých ostrůvcích; jest to Mautthurm, jíž přezdil lid Mausthurm a vysvětlil si zvláštní to pojmenování pověstí o ukrutném arcibiskupovi Hattovi, který prý za trest byl tam myšmi za živa sežrán, a krásnější a větší Pfalz.

Zvolna blížil se večer. Vyjasnilo se a slunce ještě v plné síle zazářilo, jakoby nám chtělo ukázat Porýní v plném lesku. Městečka i vesnice míjely, shlížejíce se zálibně v jasných vlnách Rýna.

Bylo zajímavo pozorovat cestující na palubě. Jedni hltali přímo krajinu; v červeném Baedeckru hledali pilně jméno každého hradu, každé skaliny, ne bez směšných omylů. — Přijíždíme k nepatrné skalce a skupina horlivců podle knihy tuší v ní proslulou skálu Loreley. Všichni ve zbožném ustrnutí hledí, hledí. Zatím teprve po velké chvíli přijíždíme obloukem k mohutné skále daleko do Rýna vybíhající. Voda výběžkem tím súžená hučí mocněji a valí se ku předu přes úskalí uprostřed řeky; to je nebezpečné místo, kde loď snadno se ztroskotá: odtud zkazka o víle Loreley, která sedíc na skále vábí k sobě zpěvem plavce a pohřbívá je v hlubinách Rýna, ta zkazka, jež světové známosti nabyla písní Heineovou. Je právě k večeru, Rýn šumí rozehráván prudkým větrem a při šumu pocifujete tklivou náladu písně Heineovy, ale sousedé již zase hledají v Baedeckrovi, brzy-li objeví se St. Goar a protější Goarshausen, a osmahlý lodník se jim směje...

Mnoho je také takových, kteří ani se nedívají kol sebe a píší své dojmy, jen se péro kmitá — na pohlednice. Jeden má těch dopisnic celý balík, vykonal důkladnou práci, spokojeně se protáhne a jde do lodní restaurace rozmnožit jiný druh cestujících, kteří na cestách hledí si nejvíce jídla a pití.

A opět zámek za zámkem, krásně položené lázeňské místo Boppard, a již jsme v Koblenci, který s protějším Ehrenbreitensteinem tvoří důležitou pevnost. Šeří se, když jedeme vlakem po levém břehu Rýna dále kol čarovného Rolandsecku, kde na protějším břehu objeví se nám ještě posledními záblesky slunce ozářené Siebengebirge, a již vjíždíme do slavného universitního města Bonnu, jehož svítilny na nás přívětivě mrkají, jakoby v pozdrav. Za Bonnem dráha jednak uchyluje se od Rýna, jednak také ohlašuje se víc a více nizozemský ráz krajiny; pahorky zmizely, netřeba litovat, že jest plná tma, ve které dojíždíme do Kolína nad Rýnem.

PELMEL.

(VZPOMÍNKA.) Daleko na severu Skotska, na rozsápaném a zubatém pobřeží stojí jedna z mnoha rybářských dědin, jichž v té krajině plno. Příroda zamýšlela z tohoto kraje učinit soupeře zálivu neapolskému; ale pohled na řady nepravidelných chatrčí a na drsné, skoro špinavé okolí stačí, ilusi rozplašit a dokázat, že člověk smýšlel jinak. Ale vzdor tomuto okolí byly tu vykonány skutky, jejichž prosté vyprávění postačí zahřát srdce a zrychlit puls posluchačův. Jedna z těch událostí, která se stala asi před dvěma lety, svou vznešeností nemá skoro sobě rovné v našich dnech.

Mužstvo malé bárky, mezi nímž byl otec a syn, setkalo se na moři s náhlou vichřicí, která je tak význačna pro severní pobřeží, a přese všechnu námahu byla lodička překocena a mužstvo octlo se ve vlnách, zápasíc s bezlítostným mořem. Otec a syn střetli se sami dva, zachytivše se malého stěžně; ale brzy bylo zjevno, že jich obou neunese. Se slovy: „It ill nae haud us baith!" (Obou nás neudrží!) syn se pustil a potopil se. Na štěstí otec byl zachráněn člunem plujícím okolo, jenž přispěchal k tomu místu.

Za našich dnů altruismu, egoismu, hedonismu taková věc nás může uvésti ve zmatek; ale před památkou onoho mladého rybáře, kterému se snad nedostalo zdravého základu národohospodářského, a jenž snad nikdy neslyšel o třídním boji — já smekám klobouk a vzdávám čest tomu vznešenému altruistovi. (Craig David.)

(Z litanie profesora BLACKIEHO): „Od učence, který smrdí knihami, od sportsmana, který smrdí koňmi, od matky, která smrdí dětmi — vysvoboď mne, Pane! — Od tří neomylných, římského papeže, vydavatele novin sloužících straně, ženy, nemá-li pravdy — vysvoboď mne, pane!"

DĚTSKÝ KOUTEK.

POHÁDKA O KRTKU.

Před mnoha tisíci lety, kdy ještě lidé nenosili šatů, žil uprostřed zeměkoule trpaslík, tak hluboko, že lidské dušičky o něm nevěděly. A on také ničeho o lidech nevěděl, poněvadž měl mnoho na práci. Byl králem nad ostatními trpaslíky a dal si už vyparádit pět velikánských jeskyň, a už při tom celý sestárnul a takovým morousem nevrlým se stal, protože tolik měl rozkazovat.

Ale v těch jeskyních dole nebyla tma, ne, v jedné třpytilo se pestřeji nežli v druhé, tolik diamantů a opálů do nich nazdil trpasličí národek, a stěny byly ze samého křišťálu, každá měla jinou barvu. A král trpaslíků tam seděl ve svém plášti z černého sametu na velikém zeleném smaragdě a držel se za svůj končitý nos, hrál si na něm starými svými prsty a přemýšlel, je-li už všude všechno dost jasno. Ale shledal, že není.

Tedy mu druzí trpaslíci řídili šestou jeskyni se stěnami ze samých rubínů, že to svítilo jako záře požárová, tisíc let trvala práce jejich, ale ani to se mu ještě nezdálo být dosti jasné. A tak, když byl pořád smutnější a smutnější ve svém černém plášti sametovém, sešli se ostatní a nejmladší z nich řekli ke starým trpaslíkům: „Udělejme mu modrou jeskyni!"

Byli by je bývali málem ukřičeli, mladé trpaslíky, protože až do té doby nemohl trpasličí národ modré barvy ani vidět. Protože však všechny ostatní barvy už byly v šesti jeskyních upotřebeny, souhlasili konečně i nejstarší trpaslíci a dali se do práce a vyzdobili tajně sedmou jeskyni, měla zdi ze samých pravých tyrkysů, jasně modrých, a zas to trvalo tisíc let. Jeskyně zalíbila se králi opravdu a nejstarší trpaslík, málem tak starý jako král, udělal radostí kotrmelec. Potom přinesli králův veliký smaragd do nové jeskyně a král se na něj usadil a měl radost, jak hezky se hodí jeho černý sametový plášť k jasněmodrým stěnám. Ale poseděl si pět set let a už se mu ani to nezdálo být dost jasné; truchlivěl víc a víc a nos jeho pořád více špičatěl. Ještě pět set let seděl a přemítal o svém hoři, až začal náramně tloustnout. Naposled si zavolal nejmladší trpaslíky a povídá: „Udělejte mi jeskyni, aby měla takové světlo, jako by všechny barvy slil v jednu!" Ale nejmladší trpaslíci tomu neporozuměli a myslili, že se král zbláznil.

Tu se král rozhodl, že je opustí a že půjde sám hledat takového světla. Slezl se svého smaragdu, ustřihl si kus svého sametového pláště, aby mohl volně pohybovat rukama i nohama a dal se do hrabání. Poněvadž však ostatní dole v zemi už všechno byli prohledali, soudil, že světlo, po kterém tolik toužil, jistě se nalézá asi hořeji a hrabal tedy do výše; a poněvadž národek trpaslíků tenkrát ještě nevynalezl rýče, musil užít prstů. Ale to ho bolelo velice, neboť nebyl zvyklý — ale tolik, tolik toužil po světle.

Tři tisíce let ryl král trpaslíků, vyhrabával se pořád výš a výš. Pokožka na jeho prstech ztenčela tolik, že drobné ruce prokukovaly růžově z jeho černého sametového pláště — ale pořád ještě světla neviděl. Jenom hluboko z dola slabounce se modralo cosi k němu vzhůru, z jeho sedmé jeskyně, ale kolem něho a nad ním byla čirá tma. A zhubeněl král hodně a nos jeho sešpičatěl ještě víc. Tu jal se uvažovat, neměl-li by raději se vrátit ke svému lidu; bál se však, že by jej svrhli a skutečně zavřeli do blázince. Tedy pustil se znova do práce svýma růžovýma trpasličíma ručkama, a ryl znova po tři tisíce let, a pořád okolo něho tmělo se víc a víc, až i modravý bod pod ním zmizel. Když už ničeho nemohl vidět, ustal hrabat, a vyskočil a chtěl si rozrazit hlavu — tak hrozně mu bylo smutno v mysli.

Tu náhle země nad ním se rozskočila a on vykřikl na hlas u vytržení a zavřel samou bolestí oči, tolik bylo barev nahoře, jako by ho tisíc pestrých nožů bodlo až do srdce. Neboť vysoko v modru nad zemí, mnohem výš, než se byl proryl, tak jasně jako všecky barvy v jednu splynulé, vznášela se veliká zářící koule, a všechno bylo jediným světlem.

Ale když se chtěl na to podívat i rozevřel oči — tu náhle oslepl a padl čelem na zem. I cítil, jak ho to zabolelo, a jak černý jeho plášť zděšením s ním srostl, on se menšil a menšil, nos jeho špičatěl a špičatěl a najednou hrc! zpátky sklouzl pod zem!

Od té doby žijí na zemi krtci a proto mají na sobě černou sametovou kožešinku a růžové trpasličí ručky a jsou slepí. A častokrát, když slunce hodně příjemně svítí, vyhrnou hromádku hlíny a vystrčí ostrý nosík do vzduchu, samou touhou po světle.

Richard Dehmel.

„Statečný člověk nedá si vzít odvahu, nýbrž pokouší se a pokouší pořád, až dobude úspěchu. My bychom rádi měli viditelný úspěch, jehož někdo dospěl, ale zapomínáme námah, útrap a nebezpečí, kterým býval před tím úspěchem vydán. Jednou přál maršálu Lefèvreovi (čti Lefévrovi) kterýsi přítel štěstí k jeho jmění, a tu maršálek odpověděl: „Závidíte mi snad? Nuže, můžete to vše mít laciněji nežli já. Pojďte se mnou na dvůr. Tam ze vzdálenosti třiceti kroků střelím na vás dvacetkrát a nezastřelím-li vás, je všechno vaše. Jak, nechcete? Nuže, vězte, že na mne stříleli víc než tisíckrát a z menší vzdálenosti, nežli jsem se domohl toho postavení, v němž mne vidíte dnes!" (S. Smiles.)

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

KIRILOV.

NEVDĚČNÁ VINICE.

Na jaře počala hynout a odumírat. Listí její hnědlo a opadávalo. Květů nebylo žádných. Přešlo léto — a vinice se nevzpamatovala, neprobudila se ze svého těžkého sna. A přišel i říjen: všecky sestry a sousedky její překypovaly již tíhou svých hroznů: s pohrdáním a škodolibostí shlížely [illegible] na ni, ubohou, svadlou, neplodnou vinici! Neměla — ošklivá! — jediného hroznu! I ptactvo se jí vyhýbalo, nebylo v ní zpěvu, nebylo života.

Tu přišel hospodář-otec a pravil hněvivě: Nevděčná! To je odměna za všechen můj pot, jímž jsem tě zaléval? Pověz mi alespoň, proč, proč jsi se tak změnila? Či nedával ti tvůj vychovatel dosti světla?

— Tu ozvalo se rozhořčeně Slunce-Vychovatel: Já bylo jsem spravedlivé a dávalo jsem jí nezdárné tolik světla jako ostatním!

Či trpěla jsi žízní?

— Tu ozval se Oblak-Kněz rovněž roztrpčený: Dosti měla vláhy ode mne!

Či trpěla jsi hladem?

— Tu pravila však Země-Matka: Já dala jí všecku mízu svých ňader!

Tu vinice zamlčela se; neodpovídala, bála se odpovídat, neboť cítila svou vinu! Byla usvědčena! Jen ona, jen ona je vinna svou zkázou! Neodpovídala, jen na znamení pokory své ještě níže k zemi schýlila svadlé stonky svých keřů: plazily se již po zemi…

I vykopal ji hospodář-otec a spálil; nikdo ji nelitoval, nikdo nezaplakal nad ní. Neboť netušil nikdo, že matka-země se svojí mízou dávala jí i červa, který ji zhubil.

TRANSSUBSTANCIACE VINY.

Ve výhni hořících těl se roztavil všechen kov duše.

— — — — — — — — — — — — — — —

Když procitly naše duše z horkého sna těl našich, my poznali teprv, že láva nám zalila cestu!

[illegible] až bylo zříti
[illegible] bolestnosti, jež
hořely všecky.

[illegible] — hořelo
všecko.

[illegible]
[illegible] popel.

[illegible] možno jít
dále?

— — — — — — — — — — — — — — —

[illegible] po žhavé lávě
své viny.

V tvář bije nás liják slin a šlehá ostrý výčitek vítr.
[illegible]
[illegible], jež
našly se v propasti hříchu.

Jdem tiše a kradmo, jak myšlénka na matku v
[illegible].

Jdem zvolna, jak hodiny zimního dne, jenž nemá
daleko k noci.

[illegible]. — — — — — — — — — —

Přec nejdeme sami: cos jemného se za námi plíží.
Stín utrpení se za námi plíží a nehne se od nás.
Na čela a v oči nám used a pod naší rukou se tvoří.
na každé sousto, jež klademe do úst, on sedá
[illegible]
[illegible] —
on pokryl nahotu naši, on pokryje i naši vinu!
Ten bolesti stín, toť důkaz, že východ svítá již
láskou!

— — — — — — — — — — — — — — —

Tak jdeme posud po žhavé a nechladnoucí té lávě.
[illegible]
Však pokora zrozená z bolesti naší již dorůstá
v kněze.
[illegible] hostii
[illegible]
[illegible]!

— — — — — — — — — — — — — — —

[illegible]
v krystalech našeho Smutku!

SOUCIT.

Trpíš-li, příteli, pomni, že kolem sebe máš lidi,
z nichž jedni pláčí jen nad poslední románu stranou,
jiní při posledním opery aktu, kdy hrdinu umírat vidí,
a ještě jiných že slzy před obrazy mistru jen kanou!

Trpíš-li dnes, hleď tedy, bys trpěl také tak krásně
a nikoho abys neurážel svým zoufalým žalem!
Jen žádné červené oči a žádné zkřivené dásně
a žádné spínání rukou a reflexní cukání svalem!

To všecko je úlohou herců — to není již úlohou lidskou
a špatně bys pochodil, chtěje napodobit jich gesta a masky:
neodpustil by svět ti, že kazíš mu illusi esthetickou.

Jinak ti nejhorší odpustí vinu, tím můžeš být jistý,
jen nějak zakryj mozoly rukou a tváří svých vrásky
a hleď, aby šátek, jímž stíráš své slzy, vždycky byl čistý . . .

ELLEN KEY.
ŠKOLA BUDOUCNOSTI.

I.

Prvním mým snem je, že dětské zahrádky a počáteční vyučování školní mají býti nahrazeny poučováním domácím. Není pochyby, že celé hnutí (jehož výsledkem mezi jinými je Dům Pestalozziho-Fröbela v Berlíně a jiné ústavy podle něho zřízené) mělo pronikavý význam pro vzdělání lepších vychovatelek. Ale já pokládám rostoucí náklonnost, považovat jesle, dětskou zahrádku a školu za ideální plán vychovávací, za veliké neštěstí. Slýcháme, jak se vytýkává v každé rozpravě o pracovních oborech pro ženu možných, že tento plán má osvobodit matky od starosti o děti (— a děti od špatného pečování matek! —) a tím dopřáti ženám volnosti pracovní mimo dům. Americká spisovatelka Ch. Strettonova (v knize „Women and economics“) navrhuje střední cestu tím spůsobem, že by měla každá matka vychovatelským nadáním obdařená se svými dětmi vlastními vychovávat ještě nějaký počet cizích. Co by však její děti za takových poměrů musely vytrpět, je dostatečně známo od ubohých dětí, které vyrostly ve vychovávacích ústavech svých rodičů, a od ubohých rodičů, kteří trpěli tím, že nemohli za takých okolností dosti učinit vlastním svým dětem. Je úplně pravda, že za nynějších poměrů, kde je bez počtu matek pracujících mimo dům a špatně připravených pro svoje povinnosti, jesle a dětská zahrádka pro mnoho dětí byly a ještě jsou pravým požehnáním. A zahrádek jistého spůsobu bude snad vždy zapotřebí jako výpomoci pro zvláštní poměry (na př. nemá-li dítě kamarádů školních, nebo nemá-li matka chuti či schopnosti, sama je vychovávat — nespusobilost to, která obyčejně bývá následkem letory příliš těkavé, se slabou vůlí, nebo příliš váhavé.). Ale proto, že budou na světě vždy ženy bez schopnosti vychovávat děti, bylo by ukvapené domnívat se, že by většina žen nemohla být vzdělána na vychovatelky, jakmile by vzdělání ženskému byl tento cíl vytčen.

Zjednat nové pokolení matek takto vychovaných, které by děti osvobodilo od soustavy dětských zahrádek, je úloha z úloh budoucnosti. Dopouštíme, aby se s dětmi už od dvou, tří let nakládalo hromadně, dopouštíme, aby vystupovaly v houfu, vedeme je, aby si hrály podle plánu, aby podle plánu pracovaly, vedeme je, aby všechny konaly tytéž stejné hloupé a zbytečné ruční práce — domníváme se, že tím zpusobem dnes vytváříme a vzděláváme lidi, kdežto ve skutečnosti exercirujeme pouhá čísla. Kdo si hrával sám jako dítě na pobřeží nebo v lese, v prostorné světnici dětské nebo na špýchaře a pak spatří jiné děti hrát si tímto novým spůsobem, ví, jak stonásobnou cenu pro prohloubení duše, podnícení činnosti, obohacení obraznosti má taková s v o b o d n á hra naproti hrám a zaměstnání, které vedou i přerušují dospělí. Tyto hry a zaměstnání zvykají děti bavit se v houfu — návyk to, jenž náleží ke známkám duchovní luzy — na místě aby si nalezaly zábavu samy, a vedou je k tomu, by vyráběly věci zbytečné, neužitečné a při tom se domnívaly, že je to „práce“.

Vštípit dětem ošklivost ke všem těm nesčetným neužitečným věcem, které dnes život naplňují šeredností a umělůstkami, učit je zjednodušovat život a hledat veliké jeho hodnoty — to musí být úkolem vychovávání. Soustava dětských zahrádek je však z nejlepších prostředků, nadělat slabochů s rukama pořád plnýma „práce“ a líných stádních lidí.

Bude-li příště zapotřebí dětské zahrádky, budiž v domě nebo mimo dům, kde by však děti měly stejnou svobodu hrát si a nalezat si zaměstnání s a m y (bez vedení dospělých), jakou mají koťata a mladí psi, a kde by dostávaly jenom prostředky k nalezání a druhy ke hrám. Při tom může třebas sedět rozumná žena a dávat pozor, mezi děti však nechť zasáhne jen tehdy, když by se děti chystaly uškodit sobě či jiným; občas může si zahrát s nimi nebo vypravět pohádku. Ostatně má však zevně být dokonale pasivní, ale při tom neunavně aktivní, pozorujíc letory a nadání, které jen v takové svobodné hře se projevují. Stejným spůsobem by se měla chovat matka ke hrám svých dětí, k rázu jejich kamarádů, pozorovat projevující se ná-

klonnosti a mísíc se co nejméně mezi ně, dodělávat se co největších výsledku. Toto trvalé, všestranné, napjaté, pasivní pozorování právě zjednává matce konečně do jisté míry dobrou znalost dítěte: neboť zcela nepozná bytost nikdy bytosti druhé nikdy, ani tehdy, když mu sama život dala, ani když mu denně znova život dává, aby dospěla úplného štěstí duchovního mateřství. Bylo výstižně pověděno, že stejně jako zrození dítěte musí být pokládáno za známku zralosti tělesné, tak známkou zralosti duševní je vychování dítěte. Ale následkem nedostatečného pochopování psychologického zůstává většina rodičů v tomto vzhledě až do smrti nezralá. Mívají třebas nejlepší zásady, nejhorlivější smysl pro věrné konání povinností a při tom mohou být tyto vlastnosti sdruženy s úplnou slepotou naproti povaze dítěte, naproti skutečným pohnutkám jeho konání a naproti nadmíru rozmanitým spojením, do nichž se dostávají jisté vlastnosti. Abych uvedla jen několik nejhrubších omylů: Dítě, které plno zájmu studuje v zrcadle své já, nazývá se ješitným; dítěti, které z bázně nebo zmatku neodpovídá na drsné nebo nepochopené oslovení, či neposlechne ho, říká se vzdorovité; dítě, které neumí vysvětlit svého jednání ve věcech, při nichž i dospělým denně paměť selhává, pokládáno bývá za lháře. Prohlásí-li dítě, že ví, že je zlé a že c h c e být zlé, pokládáno bývá za drzé a zarputilé, ačkoli jen dává na jevo sebeznalost a jeví charakter, na nějž by bylo možno apelovat s nejlepším výsledkem. Zapomene-li dítě, zabrané do svých myšlenek, maličkostí vezdejšího života, nazývají je bezhlavým a bezmyšlenkovým. Projevuje-li dítě vskutku svéhlavost, lhavost či lenivost, jedná se s takovými chybami, jako by byly samotny, samy o sobě, kdežto zhusta bývají spůsobovány jinou chybou h l o u b l e ž í c í, proti kteréž by bylo záhodno se obrátit, nebo snad i některou vlastností d o b r o u, kterou můžeme zmařit, pracujeme-li zbraněmi nevhodnými.

KRESBY KUPKOVY.

V řadu talentu, které nám odvedla a odvádí Paříž, náleží František Kupka, jehož výtvory v skoupé ukázce — celá dvě čísla to byla — objevily se na poslední výstavě „Manesově“; kde komu bylo toto jmeno umělecké u nás novinkou, a novinkou tím víc překvapující, poněvadž stálo na práci zralé, osobité, mocně koncipované a sžíhající smělou ironií. Byl to karton „Blázni“, jejž satirik odvážil se podat francouzskému publiku, dotýkaje se žhavým železem jeho bolavého místa, hoře nad ztrátou Elsas a Lotrink. O čáru hraniční rve se na tomto obrázku massa lidu dvou znepřátelených táborů a na to divadlo bláznů hledí s úsměškem povýšené ironie blázni z cirku, jejichž velké postavy se stran rámují karton. Tento list syčel posměchem, šovinisté všech barev, ani červenobílou nevyjímaje, jistě zastavili se u díla Kupkova s planoucím rozhořčením uraženého vlastenectví.

Po tom listě vytvořil umělec řadu jiných zajímavých kreseb; některé z nich mám před sebou, jak je reprodukoval veselý umělecký list francouzský „Cocorico“. Z nich je zjevno, že v Kupkovi vyrůstá karikaturista, který s vyššího hlediska ilustruje kulturní a politické zvrácenosti, pošetilosti i zločiny naší doby. Nevím, pokud na tvorbu jeho má vliv družina kousavých satiriků, skupených okolo mnichovského „Simplicissima“; jisto však je, že disposice duševní a zájmy Kupky-karikaturisty jsou blízky disposici a zájmům umělců mnichovských. Tak karton „Nositelé osvěty“. Dva zjevy ční do popředí: v pravo rozsápaný stylisovaný čínský drak, tyčící se nad scenou, v levo evropský spekulant velkokapitalistický, který aranžuje v zájmu „osvěty“ výpravu Evropy proti Asii. Stojí tu klidně, bezpečen svými kalkulacemi a vytahuje z naditých kapes vojáčka za vojáčkem — ty posílá za prací civilisační. Bajonety hrnou se ku předu, za dýmu a krve, přes kupy mrtvých, ležících tu bez hlav — a tam, kde je krve nejvíc, kde nakupeno sťatých trupů nejděsivěji, kde dým nejvíc se černá z hořících pagod, kráčí věrný druh vojákův, fanatický kněz, nesoucí pohanům evangelium Kristovo . . .

„Můra tlačící Habsburky“ je jiný karton politické karikatury; v Rakousku text p s a n ý k jeho thematu není přípustný, ačkoli na vídeňském parlamentě text m l u v e n ý bývá slýchán dost často a postupem let pořád častěji.

List, nazvaný „Orbis pictus“, vyznačuje se bizarní groteskností, která ostatně z části už tkví v obou odrůdách živočichů, pro něž Kupka zdá se mít zvláštní faible. Myslím jeho opičáky, které předvádí naplněné vědomím své důstojnosti, řekl bych svého nadopičáctví, a pak ta imposantní prasata — ano, prasata, docela obyčejná prasata, oblitá vší září velkolepé tučnosti, stavěné na odiv jako vzor snažení, dosaženého cíle životního, splnění pozemského ideálu. Opice a prasata, to jsou speciální oblíbenci Kupkovi. Ale třeba je vidět, kterak on je traktuje; jako právě na zmíněném listě „Orbis pictus“ nebo na satirické kresbě „Nastolení“. Na prvním kartoně ironisuje Kupka řády a vyznamenání, mocné to zařízení k uplatňování vladařské magiky — podstata jeho je holé nic a celý svět přece za tím klopotně běží! Tedy tuto chiméru si obral umělec za thema. Scéna se vlní, do nekonečna se vlní těly nespočetných prasat, v jejichž středu na drahé barokové židli stojí v póse svrchovaně vážné starý op, nahnutý nad to hemžení oblých štětinatých zadků a sype na ně hvězdy, kříže, stuhy. Tu v předu, kam prší ten vzácný, žádoucí déšť, jsou ti nejzasloužilejší: nejtlustší. Tam za stolicí už se hemží a marně tiskne k štědrému opu jen bezejmenná chátra vepřů. Ti nuzáci jsou hubení, nemají na sobě sádlo zásluh — marně se tu cpou mezi šťastné, kteří pod oblažujícím vlivem řádů se teprv jak náleží cítí být lidmi, pardon: vepři a dávají na jevo těm ostatním: „Teprv námi počíná [illegible] člověk!“ — „Nastolení“ vztahuje se k nedávné slavné události v říši živočišstva evropského. Hle! Trůn uchystán nad řadou stupňů, a u trůnu pod baldachýnem v nejuctivějším úklonu stojí dva opremovaní opičáci, shlížejíce k stupňům, na nichž odehrává se veliký dějinný okamžik; druhé

oblíbené zvíře Kupkovo, imposantně vykrmené, s pentličkou na ocásku a s odznakem své veleby na hlavě, vystupuje slavnostně po těch stupních. Slávy plná chvíle — jistě mocné chvění prolétá v ten okamžik dušemi všech diváků, vybraných z odrudy homo sapiens; je tu baletka lezoucí na žebřík, několik židovských finančníků, několik dekoletovaných kurtisán — ti dostali se nejblíž k divadlu, v zadu tlačí se už méně favorisovaný lid, stlačený po lavicích kolossea.

Bylo by však omylem představovat si Kupku jen jako karikaturistu a satirika. Kupka je poeta; v něm zní něco slovansky měkkého, jako ku př. na krásné skize „Vánoce zvířat“, kterou bychom rádi viděli v některé příští obrázkové knížce pro děti; jindy zas zaduní z jeho duše veliká koncepce, jako na ilustraci k Poeově „Zemi snů“, s obrovskou, originálně pojatou Nocí, sedící na kamenném stolci uprostřed krajiny pustých cest, smutných vod a ostrůvků; postava této Noci, s tváří sfinginou, děsné oči obrácené do nekonečné výsosti, je výtvor pravé poetické síly, jichž ani dnes, v době tak neobyčejného rašení a kvašení tvůrčího, není příliš mnoho.

NAŠE GALERIE.

František Kupka: Totoť jest člověk. Veselý, burleskní nápad umělce; ulevil si jím proti věčnému zlu v umění, filistrům a skostnatělým starým pánům, kteří za umění pokládají jenom své umění a stojí urputně proti všem rebelům a novotářům, již jdou dál a staré šosáky nechávají v zadu. Tu ten op s důstojností akademika věnčeného laurem vytváří svůj obraz, známou lidskou dvojici z ráje kreslí. — Toť je člověk, jedině umělecky možný, člověk norma pro umělce nynější i budoucí, ideál, od něhož umění nemůže se odchýlit, aby nepodvrátilo svých vlastních základů! Ty a podobné, veleznámé myšlénky — (tolikrát pršely na hlavy odbojné mládeže!) — čteš na tvářích opa umělce. A vedle něho Sfinx život usmívá se soustrastně pošetilému šosáku.

ŽENA.

(AMERICKÁ KARIKATURA.)

Na to pojal ďábel Selmu na horu vysokou velmi a ukázal jí veliké věci světa. A v hlubině pod srázem skalním, na němž stáli, uzřela ona oltáře podivné, z duhových par zbudované a zvadlými liliemi opletené. A na oltářích těch nebylo ohně.

I pravila ona: „Kdo učinil ty oltáře a k čemu?“

Odpověděl Lucifer: „To jsou svatostánky blouznilů, těch, kteří vás ženy zbožňovaly, neumějíce rozeznávat hlíny od perly. Sestoupíš-li na podstavec za některým z oltářů a postavíš-li se na něm do posice, oltář bude hned z pevného kamene a plameny opět na něm vzplanou. Potom ta omdlévající dušička před ním opět vstane a bude žít dál. Mimochodem, dostaneš všechno, co ten modlář bude mít.“

Sklonila svůj andělský zrak a spatřila v ruce každého toho bledého modloslužebníka duhově jiskřící růženec, na němž vyznačeny byly Blažené Dny, a kaditelnici.

„Ale budou všichni lidé vědět o mém uctívání?“ zeptala se.

„To nikoli! Ti mají zas na starosti své vlastní oltáře,“ děl Lucifer.

Čelo Selmino se svraštilo. „To kadidlo páchne po krbu“, namítala. „Věru, nemohu dbát toho návrhu. Mám důležitější zájmy. Co to tam, ten krásný zámek na východě, všecek pozlacený sluncem?“

„To palác umění“, odtušil, veda ji s jakousi námahou k následující skalině. Byl už umdlen, neboť Selma už jej byla štvala hodný kus cesty. „Podívej se dolů, neboť střecha je na něm pouhý oblak, je vidět do vnitř.“

„Toť místo pro mne!“ zvolala. „Ah! Hle, ty stříbrné zdi, a podlahy z růžového mramoru.“

„Bývá na nich leckdy hodně zimavo!“ zívl Lucifer.

„Ale ten vzduch, ta volnost v těch klenutých chodbách! To světlo a skvělost velikého dvora! Jak znamenitě bych si hrála na královnu v těch královských komnatách! Kde pak je ta chudinka vladařka, abych ji sesadila s trůnu?“

Lucifer usmíval se do své brady à la Vandyck. „Podívej se do severní komnaty, kde je světlo studené a čisté!“

Selma se podívala, ale nespatřila královny. Jen nějaká žena, unavená a bledá a stará, klečela před ohromným tmavým rámem, jímž napříč probíhaly pramínky mnohobarvých nití. Skloněna až k němu, vetkávala žena do rámu nitě lásky a naděje, vášně a zoufalství, a pokaždé, když utkala kus, pozvedla svou utrápenou tvář, aby její stín nezatemňoval světla nebes, padajícího na její dílo. Občas vystřihla chybný steh z veliké tkaniny a nahradila jej ještě pomaleji a slzíc.

„A tak ona utkala celou tu nádhernou tkaninu?“ zašeptala Selma.

„Celou? Ten rám byl srouben už tenkrát, když svět byl ještě mlád! Život téhle ženy je vpleten do tamtoho jednoho maličkého praménku, s odstínem z růžova do šeda!“

„Tedy ona se nedožije dokončení jeho?“

„Můžeš dohlédnout konce rámu?“

Selma se podívala, ale konec neukončený ztrácel se do šedivého stínu.

„Jak může rozumná bytost promrhat svůj život na takovou bezvýznamnou maličkost?“ zalkala Selma. „Ukaž mně pole práce, kde bych mohla panovat podle svého vlastního, svobodného přesvědčení, kde bych mohla dospět konečného uspokojujícího cíle, kde bych nikdy nebyla osamělá, jako tady ta ubohá, poslušná otrokyně, nýbrž, kde bych byla milována a ctěna po všechny dny života!“

Lucifer si vzdychl. „Je takové jedno místo,“ odpověděl. A ukázal jí na malý předmět, zastíněný obrovským stromem, daleko od paláce umění. Když naň Selma pohlédla, spatřila, že je to lenoška, nízká, prostá a pohodlná. A vedle ní stála kolébka. A co se tak dívala, dítě v kolébce vztáhlo ručky a volalo ji.

„Tu je stezka, po níž bažíš,“ děl Lucifer. Byl bled, a notně se potil, neboť tu svědčil proti svému dávnému zvyku. „Tam a jedině tam můžeš najít práci i zbožňování, po čemž lačníš; tam nepoznáš nikdy samoty!“

FRANTIŠEK KUPKA.
TOTOŤ JEST ČLOVĚK.

Selma probodla jej vzteklým pohledem. „Tak? A co má být s mým Posláním v životě?“ zvolala. „Připoutána k houpací židli, pod tím ohlupujícím stínem — kterak mohu zreformovat a očistit společnost? Kterak mám vyniknout —?“

„Oh!“ těžce vzdychl Lucifer. Celý se scvrkal od rohů po kopyta: „Konečně vidím tvé vlastní pravé určení. Zrodila's se pro mé království a já se ho teď v tvůj prospěch vzdávám!“

„Nebude v něm moc horko?“ zvídala Selma, pronikajíc zrakem do rudých hlubin. Ale červená světla a čilé hemžení dole se jí líbilo.

„Nebude pro dámu tvé letory,“ odvětil ďábel a ohnul své podávky, aby jich mohla užít jako orské hole.

Kath. H. Brown.

RUDOLFINSKÁ VÝSTAVA.

Chodím si výstavou a pranic na tebe nemyslím, čtenáři. Vím sic, že konec konců jsou mé poznámky přece jen pro tebe. Ale to věčné myšlení na čtenáře nám novinářům právě maří všechnu radost z umění! Sedím v divadle, ale v týle mi sedí kritikářská povinnost, jdu do koncertu a sotva usednu, už cítím vedle sebe uvelebenou mrzutou šedivou potřebu časopisu, který mne poslal, chodím si od výtvoru k výtvoru na výstavě a bez přestání mne štve protivný fantom čtenáře, jemuž sloužím. Tak neustále, ty čtenáři, jsi úhlavním nepřítelem mé radosti z umění, ty mně ustavičně maříš můj požitek, bereš mi možnost poznášet svou duši tím, co je nejlepšího, — protivný fantome, jehož zbavit se už dychtím čím dál více!

Tedy dnes chci se toulat sám, bez tebe, mrzutý průvodčí, jemuž dost už jsem se naotročil. Nic nebudu tobě vykládat, dělat ti neunavného cicerona, naopak jistě své nejlepší dojmy skryju si v nitře; pár bublin z mých dojmů, několik vykřičníků, nějaké zvolání mimoděk uniklé měj si i ty, čtenáři — stojíš-li o to. Zájem nezájem tvůj je mi docela lhostejný. —

Olympická hlava Victora Huga! Utata pravou stranou od ostatního sousoší s deformovanou částí čela, bez ucha — ale bijou z toho živé vlny velkého ducha. Takový Rodin, velký duch pronikající příbuzného velkého ducha, jejž jaksi po druhé, po bohu, znova stvořuje a dechem života obdařuje, takový Rodin je víc než výtvarník: cítím před tím Hugem, že působila za ním síla Demiurga sochaře; každý veliký umělec je takový Demiurg. Před výtvory jejich zachvacuje zbožného, vnímavého pozorovatele chvění — cítíš, že stojíš před čímsi, co odporuje poslední analyse, na veškerý důvtip taineovský nevystačí. Tajemství tvůrčí.

Tři velké malby mnichovského Richarda Kaisera — zdá se mi, návrat k velké krajině, jak ji znával mistři dob minulých, s něčím novým, čeho mistři oni neznali. Plenérism zavedl malíře k nepatrným výkrojkům krajinovým, k maličkým koutkům světa, nejraděj uschovaného před lidmi, tak třeba stráň, kus rybníka, kousek pole, chaloupka u lesa — svět se malířům sevrkal pod rukama na intimní zákoutíčko. Bylo tu, pravda, tiše a intimně, ale počalo tu být stísněně. Duše chtěla vyletět vysoko do oblohy, do letících větrů a uplývajících oblak. Rozepnout obzor, uvolnit krajinu, dát možnost fantasii, aby mohla dál a výš, ne zdrobnět a užalářovat se v uzoučkých mezích chudého výseku tohoto přebohatého, krásného světa. Rozrazit tu maličkost krajinářskou — volávalo ve mně, ač v melancholických okamžicích bývalo duši mé šťastně v takových ztracených zákoutích, jaká objevovali worpswedští, Chittussi a jiní. Reakcí proti tomu byly krajiny Boecklinovy — jak volně rozdýchávala se prsa člověku v těch velkých krajinách! Kaiser jde za velkou krajinou, s nebem vysoko od země, plným podnebesím vzduchu a světla. Ale on nalézá ještě něco jiného v těch velkých krajinách, jejich duši. Není to, zdá se mi, prostá náladovost; je to něco vyššího. Tu (na č. 30.), kde sbírají se mračna k bouři, vycifuješ, že umělec vyposlouchal náhlé zamlčení se krajiny, jak ji zachvěla úzkost z blížící se pohromy: to nenadálé zamlčení, zděšené tušení krajiny — je tu něco. Také na druhém obraze (č. 26.), kde vymalován je starý lom na břehu řeky, svírá duši krajiny bázeň z něčeho katastrofálního: tak zrovna slyšíš, jak si z těžka oddychuje pod mračny v zadu za skalou houstnoucími. A zas vlídné, šťastné, odmlčení se krajiny za pěkného letního dne (č. 31.): duše její v klidné, slunné pohodě a v dřímotě, z níž sune se krásný sen za snem.

Raffaelli zachytil skvostný párek lidiček. Jdou si odpoledne v neděli na výlet, ven z Paříže.. On v staromódním cilindru, tvář plná vážnosti a spokojeného požitku, ona v čepečku, s opozděnou koketerií — tak ti staří lidé kráčejí fádní, nezajímavou krajinou a je jim svátečně v myslích, tak svátečně, jako by se ubírali nejčarovnější zahradou. Tak životně, jako Raffaeli, ale s prudší vervou, předvádí tři jdoucí mladé ženy Zuloaga — mistrná práce charakteristická.

Carrière, portrétista, který zobrazil kdys Daudeta v tak unylené, chorobné pose, s dcerou v extaktickém poloobjetí, vyvolává živě vzpomínku na tento portrét svým obrazem Matčin polibek. Dvě hlavy, jak by na kouř pouštěl fantasmagorické obrazy, tak suggestivně fantasticky objevují se v popředí — hlava matčina, rozplývavých tratících se obrysů, hlavička dítěte, jež si vstrká bezstarostně, spokojeně paleček do úst a pak dvě bílé, duchové ruce, které tisknou tu dětskou hlavu, na niž spočívá matčin polibek. Je to jako balada o matce, která přišla ze záhrobí navštívit svého si-

rotéčka; ona pohlcuje vše ostatní, vyssaje sugestivnost obrazu. Viděl jsem zde před tím obrazem mladou ženu, která propadla tuberkulose. Stála před tou matkou, přišlou k dítěti ze samoty, a v smutných jejích očích bylo cosi dojemného. Nevědět, je-li tomu tak v pravdě, musí-li se z nepoznaných končin jiného světa matka vrátit ke svému dítěti, — či jest-li to pouhá, klamná fantasie umělcova. **L. B.**

— — —

KRONIKA ČASOPISECKÁ.

N o v ý Ž i v o t ohlásil před pěti nebo šesti lety s velkými fanfárami své pokusné snahy o moderní umění katolické. Uplynulo půl desítiletí a celá družina katolické moderny nepodala jediného literárního díla, jež by smělo činit nárok, aby bylo přiřazeno k tomu, co nám zanechalo katolické umění z minula. Příčina je v tom, že katolictví se myšlenkově vyžilo. Dnes o katolickém umění mohou ještě snít jen hladké duše, kterým forma vyčerpává podstatu umění. Že jsou marny pokusy o uměleckou renesanci katolictví, svědčí právě při české katolické moderně to, že nechová jenom duše umělecky impotentní. Ale co její členové podávají s opravdovým uměleckým náběhem, není zase katolické. Pan B a a r na př. je po stránce umělecké zajímavá hlava. V některých jeho pracích — ve Farské paničce nebo Kohoutech — najdete tolik životnosti, tak obratně inscenovaný spád dějový, přiléhavou formu, že k uměleckému dojmu nechybí než jednotný celkový soulad. Ale co je v umělečtějších pracích Baarových asi katolického, o to by bylo marno si lámat hlavu.

Hledat mimo krásnou literaturu u nás byť jen snahu o krásu slohovou, bylo by skoro marno. Snad vlivem žurnalistického rázu, rázu ad hoc v celé české produkci literární se ujala urážlivá formová ledabylost. Proto dovede zaujmout nebeletristická práce, která přece vyniká výrazným slohem, patrnou snahou o formální učlenění a smyslem pro hudebnost výrazu. Takto, čistě formově poutá pozornost v R o z h l e d e c h stať A. S y c h r a v o v é Rodiče a děti. Myšlenkově snaží se dokazovat, že „není pravda, že mateřství (rodičovství) samo sebou plodí cit lásky“ a že je pověrou tvrzení o štěstí dětských dnů. Revisi poměru mezi rodiči a dětmi a reklamování práv dětí, snahu o emancipaci dětí vyvolal moderní život, který je úhlavním nepřítelem jakékoli autority. U nás překlady Garborgovy (U maminky), tuším, první vedly k přemýšlení a k podstatnému uvažování o absolutismu rodinném. Práce Sychravové se pokouší zvrátit dvojí dogma, které podpíralo absolutism rodiny. Myšlenkově je to snaha ne nová, ale u ženy vždy ještě kacířská.

Ženská literatura tone mnohem hlouběji v předsudcích, v konservativní bezodhodlanosti a v prostřednosti, která nezná většího a odvážnějšího rozpjetí, než současná literatura mužů. A přece chci sám doporučit ženský list, který shrnuje všechny znaky dosavadní ženské literatury, list krotký, šedý, v němž Vás záludně nepřekvapí žádné volnější zabouření myšlenek. V Ružomberce vychází D e n n i c a, ženský list pre poučenie a zábavu. A nebojím se, že tím pášu hřích. Také nacionální sentimentalita mne nezavádí. Nehledím ani k tomu, že Dennica je přece lepší, vážnější a opravdovější než naše české L a d y. Ale já — a ne z rytířskosti — lámu kopí i pro Ladu. Je jisto totiž, že duševní průměr žen ve vrstvách měšťáckých a to i žen třídní inteligence, stojí p o d normálem všech těch Lad a jak jinak se jmenují odvary paní Lužické et consortes. Pro velké procento žen je to přiměřená strava literární; j i n é b y n e s n e s l y. A je marno kázat o ubohosti ženské literatury, dokud budou ženy samy duševně ubohé. Náprava je možna jen od základů. Změna by musila nastat již v prvé výchově žen, změna by musila nastat v mravním postavení i v hospodářských poměrech žen. A je nutna i emancipační literatura, jež by bořila hráze, které sevřely všechen život ženin. Ale literatury emancipační nelze čekat — výjimky ovšem potvrzují pravidlo — od ženy dnešní. A nelze také čekat, že literaturu, která by činila průkopy do duševní omezenosti současné ženy, budou samy ženy vyhledávat. Ne psát, tvořit, nýbrž teprve učit číst, recipovat současné ženy je nutno. **—Gg.—**

— — —

DOJMY A NÁLADY Z CEST.

(Opozděné kapitoly. IV.)

Kolín nad Rýnem, ač větší než vlastní Praha, neučinil na nás valného dojmu. Snad také proto, že byla neděle, tudíž málo živo. Neděle světí se v Porýní mnohem přísněji, nežli u nás: okolo deváté hodiny dopoledne obchody již se zavírají a jelikož také dvéře soukromých domů jsou tam stále zavřeny, ne dokořán jako u nás po celý den, město nabývá jakéhos klášterního rázu. Vnitřní ulice jsou úzké a tramway, kterou vlékl jediný bídný koník, tak byla prázdná a ubohá, jako svého času u nás na trati Řetězový most-Smíchov, jíž si Neruda tak trefně dobral. Nové části města jsou ovšem prostranné, ale architektonicky vynikajících budov je v nich celkem málo; mohli bychom o nich opakovati povědění, že jsou tam vysoké domy a široké ulice. Pomníků, jako vůbec města německá, proti Praze má Kolín hojnost.

Z veřejných budov alespoň tři uvedu: obnovenou radnici, kostel sv. Gersona a dóm. Nejdůležitější je dóm, perla to Kolína. Vnějšek jeho působí hlavně svou obrovskou velikostí, při níž ovšem nemožna je elegance našeho svatovítského. Když jsme měřili očima hlavní věže vysoké 156 metrů a pomyslili si při tom, že Eiffelova věž je téměř jednou tak vysoká, nebylo lze nijak té velikosti výtvoru lidského umu si představiti.

Z věcí světských Kolín nejvíce proslul výrobou voňavky, po něm nazvané kolínskou vodou. Je vidět, že má velký odbyt. Přistěhovalý Vlach Farina ji vynalezl a dnes, ani ne po 200 letech, poskytuje výživy již třiceti firmám toho jména, ve které se asi původní rodina rozrostla.

Od Ingelsheimu za Mohučem, kde stával proslulý palác Karla Velikého, různá místa na Rýně připomínají nám tohoto velikého násilníka na trůně císařském a jeho paladýny, nejvíce však C á c h y, přední to jeho sídlo. Výborný válečník, dovedný organisátor veliké své říše byl Karel, ale v soukromém životě přece zůstal tak trochu barbarem. Křesťanské milosrdenství a pak jednoženství se mu do-

cela nezamlouvalo: souložnice, zapuzené manželky, nové sňatky a opět souložnice, vše to střídá se u něho v pestré směsi. Za středověku v pověstech rytířstva ovšem spadlo s něho vše, co by bylo kalilo veliký jeho obraz, a on jeví se opředen pohádkovým kouzlem jako ideál panovníka veškerého křesťanstva, samým Bohem zvoleného. Tak nám ho nejdokonaleji představil Zeyer ve své „Karolinské epopeji“. A také církev mateřsky zamhouřila oči k jeho hříchům pro zásluhy, které si získal rozšířením její moci, a prohlásila ho na žádost Bedřicha Barbarossy světcem. Jelikož kanonisace provedena vzdoropapežem, dnešní církev ho světcem neuznává. Ale v Cáchách Karel zůstává svatým a silně je uctíván.

Město Římanům slulo Aquae Grani a bylo vysoko ceněno pro své léčivé vody; a lázeňským místem zůstaly Cáchy až po dnes. Odtud ta lázeňská stavení, četné promenády, a snad také úzkostlivá čistota města, jež jinak teď po přednosti jest městem průmyslovým. Obyvatelstva je přes 100.000. V tom množství méně nežli jinde je vidět chorobných tváří, ačkoli vody teplé až 55° C. a zase studené vábí tam nemocné nejrozmanitějšího druhu. Blízkost oblasti francouzského jazyka je patrna jak v hostincích, tak i na ulici; všude slyšet lahodné zvuky vybroušené frančiny, ba někdy jsme se nemohli již německy dorozumět.

Šli jsme nejprve do staré gotické radnice. Stojí na trojhranném náměstí, ozdobeném kašnou se soškou Karla Velkého, na místě bývalého císařského paláce z 8. st. po Kr. Radnice se stále ještě opravuje, ač nejdůležitější její část, prostranný sál císařský, již dávno je obnovena a ozdobena pěknými freskami z dějin německých. V tom sále konány korunovační slavnosti císařů německých až do Ferdinanda I., který zbavil Cáchy jejich přednosti, učiniv korunovačním městem Frankfurt nad Mohanem, Praze značně bližší.

Nejvzácnější však budova v Cáchách je dóm, tento zvláštní stavitelský konglomerát, jemuž rovného stěží asi najdeme. Jádrem jeho jest císařská kaple, 31 m. zvýší, byzantského slohu s půdorysem osmihranným, obklopeným šestnáctistranným ochozem. To jest vlastní karolinská loď chrámová, jediná to v Německu, která byla roku 804 papežem Lvem III. vysvěcena. Původní výklenek její pro oltář rozšířen byl ve stol. 14. ve vysoký gotický chór; gotického slohu jsou také některé kaple, z nichž nejpozdější ve slohu rokokovém z minulého století chová předrahý chrámový poklad. V chrámu samém jsou některé vzácné ozdoby: tak mramorové sloupy nahoře v císařské kapli, jež Napoleonem odtud odvezeny, aby ozdobily Paříž, a jen z části po r. 1815 vráceny, kazatelna pobitá zlatým plechem a ozdobená reliefy ze slonové kosti i drahokamy, ohromný lustr z pozlacené mědi, visící ve středu kaple, tam, kde byl původně pohřben Karel Veliký na svém svém stolci. Stolec sám zachován na empoře osmihranu a na něm vždycky po korunovaci zasedali nástupci Karlovi v plném majestátu, přijímajíce hold. Ostatní nejvzácnější klenoty s četnými ostatky, jež vždy po 7 letech se ukazují veřejně, jsou v chrámové klenotnici přístupné za tři marky vstupného. To všecko vábí četné zbožné věřící do Cách a na nádraží byl čilý ruch; viděli jsme přijížděti a zase odjíždět z města celé vlaky poutnické s korouhvemi.

Teprve po tomto rozruchu vsedali jsme také my, abychom pokračovali v cestě do Belgie. Hned v Cáchách přidružil se k nám sedmdesátiletý Němec, prostého zevnějšku, ale podle řeči a peněz, jež měnil si na radu naši hned doma, zámožný obchodník. Chlubil se nám, že byl již na několika výstavách, a chtěl vidět ještě pařížskou; důvěřoval si, že se tam protluče, ačkoli neznal ani slovíčka francouzského, a měl s dorozumíváním již nesnáze v Brusselu, kde jsme se ho ještě ujali.

Hůře bylo s několika Rusy, v témže vagoně. Opatřeni jsouce po ruském způsobu všelikými poduškami a cestovními potřebami, velmi živě připomínali Nikolaje Ivanoviče a Glafiru Semenovnu v Lejkinových „Našich v cizině“. Také jazykovými vědomostmi, neboť neznali leč rusky. Ale projeli šťastně Německem bez němčiny a doufali, že také ve Francii to půjde. Zvláště nás zajímal jeden, bohatý kupec z Astrachanu, který byl negramotný. O cizozemské kuchyni, zvláště německé, smýšlel nevalně příznivě, a proto se bohatě zaopatřil potravinami i nápoji doma. Dva koše pod lavicí chovaly takové množství různých lahůdek, že by se bylo labužníkovi srdce nad nimi smálo; byly tam sardinky v oleji a různé jiné neznámé ryby, salámy, uzené maso vedle lahví pravé ruské vodky na zapití a nechyběl ani černý domácí chléb. Celní úřady pojímaly věc ovšem se stránky docela jiné a odhadly zásoby tak, že majitel platil z nich 18 marek potravního cla. Na hranici belgické se s ním nedomluvili, nechali ho tedy v pokoji, co platil ještě ve Francii, nevím, ale jistě dosti, neboť zásoby jeho byly ještě značné. Kdykoli jsme cestou špatně jedli, vzpomínali jsme praktického kupce, jak se proti podobné nehodě zabezpečil. Jak pořídil v Paříži, je u bohů. Snad našel tam i s ostatními soudruhy některého krajana, který se jich ujal, aby pobyt jejich v Paříži neskončil tak smutně, jako hrdin povídky Lejkinovy.

× ×   × ×

* T. G. Masarykovy „Ideály humanitní“, které v minulém čísle byly ukončeny, vydáme v „Knihovničce Času“, sbírce levných, dobrých spisků, na niž mimochodem čtenáře své upozorňujeme.

* Výbor prací zemřelého malíře V. Brožíka začne co nejdříve vycházet; uspořádal jej V. Oliva, text průvodní napsal K. B. Mádl. Ve výboru obsaženo bude na sto reprodukcí velkých obrazů, žánrů, náčrtů a studií. Sešit po 4 K.

* Švabinského podobizna Sv. Čecha. Na dotazy stran velké krásné litografie mistrného portrétu Čechova od Maxa Švabinského sdělujeme, že exemplář stojí pouhých 5 zl., cena věru nepatrná při tak krásné ozdobě bytu; kdo by si ji přál, ať se na nás obrátí, rádi zakázku p. Švabinskému sprostředkujeme. Poznamenáváme, že umělec vydal litografie podobizny sám na svůj náklad. Nezbývá jich už mnoho.

* U Ottů začne vycházet soubor spisů Jakuba Arbesa v sešitech po 15 kr.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 2. června 1901. Číslo 36.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

HJ. HJ. BOYESEN.

POLITICKÁ EPISODA.

Starý pan Burroughs čekal netrpělivě u snídaně, brzo-li se objeví syn. Ovdovělá jeho sestra paní Whitcombová, která vládla v jeho domácnosti, musela vyslechnout prudké výbuchy jeho špatné nálady, ale byla to výborná, veselá žena, k tomu drobátko přihlouplá a proto uměla snést hodně a klidná mysl její se ani nezčeřila. Mimo to byla hrda na svého bratra a lichotilo jí i to, že se s ní vadíval. Hluboce byla si vědoma jeho jmění, vynikajícího postavení, proslulosti v národě a chlubívala se jím prostomyslně u svých známých. Synovce svého, který rád býval k ní sarkastický, nemohla „vyštudýrovat" dokonale, ale obdivovala se mu nesmírně. Mluvívala o něm přitlumeným hlasem, jako o nějaké bytosti vyššího druhu, jejíž konání bylo povzneseno nad její pochopení a soud. Nejasně sice znala jeho pověst, ale to pro ni neznamenalo nic a nemělo vlivu na její chování k němu. Nalézala se v jakémsi všeobecném úžasu a zmatku naproti způsobům a zvykům metropole a nikdy nepocítila v tom babylonském zmatku pod nohama docela pevné půdy. Doma, v Indianě, ano, tam mívala velice rozhodné názory, ale teď, poněvadž těch názorů na Nový York užít se nedalo, vzdala se posuzování naprosto. Chyběla jí v jejím věku síla i schopnost, aby si upravila své [illegible]rné zorné čočky na nové poměry, a tak unešena byla proudem novoyorkské společnosti s úsměvem plným úžasu, nenalézajíc v ní pro sebe určitého místečka. Byla sestrou slovutného Abiela Burroughsa, — toť bylo vše. A slovutný Abiel byl, pokud běželo o společnost, pouze otcem Juliana Burroughsa. Vědělo se o něm, že je na světě, ale vídali ho zřídka. Na jeho existenci hádali jednak z domu stojícího na avenue a pak z výstředních kousků jeho syna. Ač příležitostně sedával na tribuně ve veřejných shromážděních a štědře přispíval na veřejné účely dobročinné, metropole ani z polovičky nezajímala se o něj tolik, jako o jeho syna; a třebas býval ministrem, noviny všímaly si ho mnohem míň, než [illegible] mladého muže, který měl jeho jméno, a jehož hlavní výtečnost záležela v tom, jak uměl utrácet.

Možná, že slovutnému Abielovi bylo trochu nevolno v ústraní temnoty, a proto asi počal nedávno navazovat přetržené styky s politikou. Viděl jasně, že pro republikána v Novém Yorku není budoucnosti, leda že by mu byla svěřena některá národní funkce úřední, a kroutil se hodně při pomyšlení, že by se měl odtrhnout od strany, která ho byla zahrnula takovými poctami. On, který znával Lincolna, Chasea a Sewarda, on, jenž byl hotovým skladištěm anekdot o těchto bývalých vůdcích, jak by mohl on žít společně s lidmi, kteří vládli Novým Yorkem? Po mnohých neklidných úvahách došel pan Burroughs závěru, že o přeběhnutí u něho nemůže být ani řeči. Ale Julian, který neměl znepokojujících tradic, sotva mohl být stižen výtkou, že si vyvolil politickou stranu se zřetelem na svůj osobní prospěch. Sotva mohl být on vázán minulostí otcovou. Důležité pro něj bylo, aby se dostal do Washingtonu (do kongresu), nikoliv zdlouhavou a krušnou oklikou, nýbrž přímou cestou volby do kongresu. Starý pán už si byl zjednal prohnaným manévrem a oklikami ujištění od vůdce Tammany Hall, že za šedesát tisíc dolarů, zaplacených na oko na volební útraty, mandát je mu k disposici. Neviděl nejmenší závady mravní, aby nepřijal této nabídky, — vždyť byl osobně stotožňován s organisací republikánskou a propůjčoval své vážené jméno k tomu, aby byly zastírány hanebné šmejdy a kšefty volební a podplácení voličů. Cokoli dělala jeho strana, bylo (ne-li chvalitebné) aspoň obhajitelné; a po každých volbách býval on ochoten dát svůj podpis na prohlášení, aby se jimi umyli nestydatí padouši, kteří představují „slavnou starou stranu" v metropoli. Žádný muž, který chová pod vestou číhavou ctižádost, nesmí si dovolit být tuze úzkostlivě svědomitý, rozumoval Burroughs; a nalezal i jakési zadostučinění v tom, jak nesl smělé, tlustou kůží obdařené čelo naproti nenáviděným lidem, kteří ho volali k odpovědnosti za to, že kryl svým jménem lotrovinu. Míval po každém takovém útoku příjemný pocit [illegible]

že bude opět povolán v čelo v některé vynikající vlastnosti. —

Julian vstoupiv klidně si sedl za stul, dal si přinest láhev vína a pustil se do jídla, zatím co otec seděl s nachmuřeným obočím, upřeně na něj zíraje.

„No tak, Julo,“ promluvil konečně, „už jsi se rozhodl ve věci, o které jsme včera mluvili?“

„Ano.“

„A jak's se rozhodl?“

Hlas starcův skoro se třásl při té otázce a napjatý pohled jeho očí prozrazoval rozčilení.

„Rozhodl jsem se poslechnout tvého přání,“ odvětil syn, obrátiv do hrdla sklenici vína a utíraje si knury ubrouskem. Slovutný Abiel hlučně vydechl; potom, patrně cítě úlevu, podnikl útok na svůj bifstek.

„Julo,“ poznamenal po značné přestávce, „těší mne, že's si dal ode mne v té věci poradit. Ale budeš snad přec musit odbýt několik moc šeredných věcí, než celou tu záležitost vyřídíš; ale doufám, že to zmužeš.“

„Nač tím narážíš?“ zeptal se Julian, odkládaje nůž a vidličku.

„Nuže, však víš, že přede vším máš se stát demokratem; a to, milý brachu, je hodně šeredná věc.“

„Ó, zajisté! Ale sotva šerednější, než být republikánem!“

„Výborně, Julo!“ zvolal stařec, nenadále dav se do smíchu, „rád vidím, jak se bereš o svou stranu.“

„To byl hodně mírný způsob, ujímat se jí,“ poznamenal Julian.

„Mírný či silný, dobrá, mně se líbí! Ale to jsem neměl na mysli. Příští týden musíš jít do schůze a odbýt si řeč, že volbu přijímáš. Budeš musit omastit ji něčím o Jeffersonské prostotě a pustit se do republikánů. Ukaž rozhorleně na skandály za správy Grantovy, vlec nás po řeřavém uhlí pro přílišné daně, pro centralisaci, podporování monopolů, snahy po císařství, a nač si jen vzpomeneš. Chceš-li, napíšu ti řeč sám; neboť mám-li, Julo, mluvit upřímně, bojím se, jak asi do toho stoupneš. Víš, já jsem starý praktikus v takových skladbách — vím na vous, kdy se spustí potlesk a znám dokonale, kterak zalichotit americkému posluchačstvu. Jsou-li to demokraté, Thomas Jefferson chytne je pokaždé, a Samuel J. Tilden — hleď, abys pověděl celé jeho jméno, a pak udělat za každým pausu pro potlesk — a Horatio Seymour a všichni ti ostatní ctihodní fotři. Potom ti dám myšlenku prima qualita. Vyzkoumej, jakého druhu lichocení bude asi nejpříjemnější tvým posluchačům. Nemají-li vůbec za špetku nějakých ctností, nebo nemůžeš-li na nich odhalit žádných činů, veleb jejich smysl pro poctivost — mimochodem, nemají ho za zblo! — a nade všechno jejich silný, zdravý rozum Američanů; přiměj je, aby ve své nevědomosti cítili se povzneseny nad ty pošetilce, kteří vystudovali na universitě, nebo byli na cestách v cizině, neb jakkoli jinak pozbyli svého nároku, být prostými občany americkými.“

„Ale pak nasypu potupu sám na sebe!“

„Ó, to nic nedělá! Oni to stopovat nebudou, a vrhnou-li se na tebe republikánské noviny, jako na člověka s universitním vzděláním a aristokrata, to tě spíš jen posilní.“

„Ale, to je mi zatraceně mizerné řemeslo, tati!“

Stín nepokoje přeletěl tvář slovutného Abiela, když postřehl zvuk nechuti v hlase synově.

„Julo!“ zvolal, „tys mně dal své slovo, a já ti pravím, chopíš-li se věci tak, jak,s mi slíbil, budeš mít vyhráno.“

Mladý muž několik minut jedl mlčky, vypil ještě sklenici vína a konečně se zeptal:

„Máš ještě něco?“

„Tedy dostojíš svému slibu?“

„Dostojím.“

„A dovolíš, abych ti sám napsal tvou řeč? Bude-li v ní něco, s čím nebudeš zcela souhlasit, můžeš to škrtnout.“

„Napíšu si ji raděj sám.“

„Ukážeš mi ji, nežli ji promluvíš?“

„Ukážu.“

„A pamatuj si toto: Pusť se do Granta plnou parou, vrhni se na volební komisi, na švindly z roku 1876. a na všechno ostatní. Ale neříkej nic o Lincolnovi, víš, ten je prohlášen za národního svatého — leda, že bys se pokusil dokázat, že byl opravdu demokratem!“

Pan Burroughs se zasmál hřmotně svému žertu a paní Whitcombová lehce se usmála; Julian však zůstal nepohnut. Ať naň působila odpovědnost nové jeho dráhy, či pouhá nechuť opustiti starou, bylo patrno, že ani z daleka není šťasten. Otec měl podezření, že se za tím něco skrývá, ale Julian byl taková podivná bytost, mlčelivá a soběstačná, že by se byl bál, ucházet se o jeho důvěru.

*

Demokratická schůze, která si zvolila Juliana Burroughsa za kandidáta do kongresu, blížila se ke konci. Patrně nebylo tu, krom několika zasvěcenců, ani človíčka, který by byl očekával takové volby. Pan Danforth, dosavadní člen kongresu, byl kandidátem pro nové volby a měl ve schůzi množství přátel, kteří se cítili být uraženy, že měl být tak bez okolků odhozen člověk, jemuž byli zavázáni za tolikerou přízeň. Šeptalo se, že urazil „Buvola“, dav na jevo jakousi samostatnost, a proto prý onen hodnostář přísahal, že mu srubne skalp.. A teď, když byl svým panošům opatřil místa u celního úřadu, ve vládních kancelářích, ve službách berních, teď už všechno jeho úsilí ve prospěch Petra a Pavla a Kuby, i všech přátel jejich nebylo už pokládáno za nic a vytrvalé, tiché hlasování jeho pro kdejaký kšeftík, který obsa-

hoval možnost nějaké protekce, nemohlo už ho zachránit od politické záhuby. Zaslechnuv neurčité pověst o tom, co se stane, s poslední nadějí obsadil galerie sálu a schody zvenčí svými přívrženci, kteří jen čekali na jeho pokyn, aby udělali výtržnost. Byli by bývali s radostí uspořádali kocovinu novému kandidátu, jen kdyby byli bývali věděli, jak se jmenuje nebo jak vypadá, neboť nový poslanec znamenal pro mnohé z nich ztrátu místa, služného nebo vlivu. Důstojenstvíčko, které jim dával úřadek písaře nebo i vrátného, bylo pro ně cennou věcí; poskytovalť jim mezi nízkými spoluvlastenci jejich jakýsi veřejný charakter a opravňoval je nosit hlavu výš. Ký div, že planuli nepřátelstvím k neznámému člověku, jenž měl svrhnout jejich ochrance!

Byla to veliká, nuzná, vymytá síň v 17. třídě východní, kde se konala schůze. „Buvol“, zavalitý muž hrubých čelistí, bojovné huby a zamodralé brady, seděl na podiu, chladný jako sfinx, obklopen jsa svými bojovníky, z nichž někteří, zdálo se, libovali si ve své situaci. Byli nad míru různého vzhledu a postavení. Mnozí byli prodavači lihovin, majiteli laciných jídelen, zápasníky o ceny, s mocnými čelistmi, vysedlými kostmi lícními a šerednými ústy; jiní zas byli advokáty a obchodníky, s tvářemi inteligentními a s chováním vzdělanců, jež přivedla ctižádost ve sdružení s touto zlopověstnou organisací. Podrobovali se bez rozpaku tomu hřčanu, tvrdošijnému a surového vzezření, který ve dlani své držel starostenství, úřady soudcovské, tučná místa výběrčích, šerifství a někdy dokonce i guvernérství. Veřejně i soukromě pěli mu slávu, nalezali všeho druhu skrytých ctností v jeho povaze, vynášeli ho do nebes, že nekrade, (zapomínajíce, jaký odhad vězí vlastně v takové chvále) a věšeli tenkou masku úctyhodnosti na veškerou jeho degradující činnost. A za tuto poníženou podrobenost chtěli dřív neb později sklízet svou odměnu.

Julian, byv na radu svého otce, hodně proti své vůli, zvolen delegátem pro tuto schůzi, klestil si lokty namáhavě cestu zástupem na schodech, jenž bez ostychu pronášel o něm své poznámky. Kdosi žertem narazil mu klobouk přes uši, jiní zas ho vybízeli, „aby si utřel bradu“ — vše to snášel s veselým rozmarem kandidáta, ač v něm jen vřelo. Slyšel, jak ho nazývali hejskem, střeštěným chlapem a tak dále, ulovil při tom několik zlomyslných herd do žeber, které naznačovaly, jaké city chovají k odrůdě lidí, do níž náležel. Ale podařilo se mu přece vyváznout z tísně bez zlámaných hnátů a hned na to posadil se nepozorován nedaleko okna.

Trvalo hodnou chvíli, než byla schůze zahájena. Smích a tlumený hovor bylo slyšet se všech stran sálu. Smrad špatných cigar zkazil ovzduší a oblak modrého dýmu visel pod plynovým zařízením a zvolna se vznášel ke stropu. Zvědělo se, že v jiné části budovy konal výbor poradu se zástupci jiné demokratické organisace města za tím účelem, aby byly zamezeny boje a kořist nestranně rozdělena. Občas přicházel posel a přinášel proužek papíru „Buvolu“, který na rub cosi načmáral a nehnuv ani brvou jej zas vrátil. S místa, kde seděl, Julian dobře na něj viděl a chtěj nechtěj se musel obdivovat sebevědomí o své moci, jakéž projevovaly jeho pomalé pohyby. Jakási lví lenivost z něho mluvila a slušela mu velice; ale způsob, jak seděl na své židli tak ze široka, zavalitý a klidně vyzývavý, zdál se mu být ještě významnější. Takovým způsobem jistě asi sedával Caracalla; a totéž nízké čelo a silný krk, který běžel dvěma rovnoběžkami od kořene uší, byly zbytkem onoho dávného typu císařského buvola. (Je-li osudem naší republiky, aby jedenkrát se ztroskotala, takového způsobu bude muž, který ji ztroskotá. Toť druh vladaře, jejž nezměnitelně splodí všeobecné právo hlasovací ve státě, kde většina voličstva je nevědomá. Onť představuje mravně i rozumově pravý průměr vota, které zakládá jeho moc. A jakmile bude representovat průměr ne pouze obecní, nýbrž průměr národní, dostane se nám do Bílého Domu. Dovolíme-li nevědomým stádům cizinců, v počtu půl milionu duší za rok, aby neustále tento průměr ještě snižovali, bude to výsledkem nevyhnutelným, jehož žádná moc ani v nebi ani na zemi nebude moci zamezit.)

Po půlhodinném čekání, když mnoho poselství bylo vyměněno, vešlo v řadě za sebou do sálu pět mužů; byli uvítáni pokřiky a potleskem. Usadili se na podiu, potřásli si ruce s „Buvolem“ a sdělovali mu výsledek své porady. Poslouchal je s nepohnutou tváří, jen jedenkrát stáhl svá ústa k úsměvu, jakby se buldog ušklebil. Zakýval pomalu několikrát a promluvil skrze zuby, sotva bylo vidět, že pohnul rty. V tom povstal pan Hurst, vynikající advokát politik, jejž Julian znal; vida, že byl poznán, Burroughs na něj přes sál zakýval. „Buvol“ zamířil svůj zasmušile strnulý pohled týmž směrem a bezděčný kandidát pocítil, jak jej obešla nepříjemná nevolnost. Cítil, že nečiní příznivého dojmu. Byl souzen a shledán nedostatečným. Bylo něco nevýslovně opovržlivého v tom, jak mocný muž pomalu od něho odvracel pohled.

„Je ten nafintěný chlap synem starého Burroughsa?“ zeptal se advokáta.

„Je, je.“ (Lidé mluvíce s „Buvolem“ byli neobyčejně zdrželiví, aby si nezadali, dokud nezvěděli jeho mínění.)

„Hm! Moc na něm vidět není! Ale,“ dodal, pohlédnuv znova na Juliana, „půjde to s ním!“

„Ano, zrovna! Toť právě, co si myslím! Není pochyby, půjde to s ním!“ Hurst horlivě přizvukoval.

„Starý se mně líbí lépe!“

„Mně taky! Starý pan Burroughs je, tak říkaje, osobnost. Vypadá jako člověk opravdové váhy.“

S[illegible] s velikou rozvahou vytáhl z kapsy závitek tabáku a ukousl si na žvanec. Měl silné, krátké, pravé hnědé zuby, které vypadaly, [illegible] hřebíky.

„Jděte tam a sedněte si k němu," povídal, pohodiv v ústech žvanec tabáku si upraviv. „a koukejte, ať ze sebe nedělá osla!"

„Zajisté, s velkou radostí! Mám ještě něco zvlášť?"

„Ano, nenechte ho mluvit, když bude zvolen. [illegible]!"

„Dobře! Vynasnažím se, jak nejlíp dovedu, [illegible] hubu!"

„Buvol" zatřepal rukou na znamení, že jej propouští, advokát se uklonil a vzdálil se. Co by jej bylo bývalo urazilo od peera, to přijímal od toho drsného, hřmotného Irčana a pokládal si to spíš za čest, že mohl tomu zástupu ukázat, kterak je důvěrný s tak mocnou osobností. Proklestil si cestu k Julianovi mezi židlemi a lavicemi, potřásl mu srdečně ruku a začal povídat, dávaje mu rady obratným, položertovným způsobem. Schůze byla právě zahájena a mělo začít úvodní oslovení, když najednou „Buvol" povstal, pokročil na kraj podia a zvolal nevrlým, chraplavým hlasem:

„Prosím, aby policie vyklidila chodby!"

Nikdy nebyla nařízení suverénova vykonána spěšněji. Strašní modrokabátníci, ozbrojení klacky, vyskočili, jak se zdálo, z podlahy, hnuli se ke dveřím a sehnali úprkem odbojné chráněnce pana Danfortha se schodů do tmy venku. Ti, kdož se vzpírali, utržili rány klackem do hlavy, hole praštěly, cylindry byly naraženy, kabáty měnily se v hadry, dýmky roztříštily se na padrť. Pět minut trvala taková pekelná vřava, že sotva bylo slyšet oslovení. Vyslanci, kteří vždy schvalovali [illegible] svého mistra, smáli se a žertovali a měli tu episodu za kapitální švandu.

Pak byl navržen předseda a jednohlasně zvolen, a hodný kus obvyklého jednání byl rychle vyřízen. Všechno už z předu bylo pečlivě připraveno — schůze nekonala nic, leč registrovala, co „Buvol" poručil. I rozpor dvou delegátů, kteří vystoupili a přeli se o návrh, pro nějž každý měl svého kandidáta, byl ujednán napřed, aby oba dva navrhovaní pánové byli oklamáni a schůzi dána možnost usjednotit se na osobě třetí, kterou byl už dříve „Buvol" napřed ustanovil. Bylo to provedeno obdivuhodně a lest se dokonale zdařila. Když ta drobná fraška byla odbyta a zjednána opět shoda, povstal delegát s mizernou výslovností a navrhl slovutného pana Juliana Burroughsa za člena kongresu pro xtý distrikt. Dopřál si několik pochvalných poznámek o kandidátu, jenž, jak tvrdil, býval vždy „přítelem dělného lidu, přítelem našeho starobylého Irska, a dobrý demokrat starého zrna, který nikdy neopustil svých přátel." Na to podal dojemný, ale zbola vymyšlený životopis svého [illegible] přítele, jak Juliana nazýval (ač ho jakživ před tím neviděl, leda před hodinou), a konečně si sedl za bouře potlesku, mrka je schytrale na předmět své chvalořeči, jako by se ho ptal, neprovedl-li to znamenitě. V tu chvíli pan Hurst, který byl poslán, aby na Juliana dával pozor, vystoupil na podium a šeptal „Buvolu" do ucha:

„Ten mladý blázen je odhodlán mluvit a nic, mohu říci, ho nezadrží!"

Velký muž usmál se opět svým buldockým úsměvem, kývl pomalu a prohodil, že je dobře, že se pan Hurst nemusí víc znepokojovat. Mezi tím, co jiný pán v jiném koutě sálu povstal, aby doprovázel Julianovo jmenování jinou malou chvalořečí, kývl „Buvol" předsedovi schůze, jenž okamžitě k němu naklonil ucho. Jakmile chvalořečník domluvil své poznámky, byl účel oněch tajných instrukcí zjevný. Předseda uhodil svým žezlem na pult a pokročiv na okraj podia, pravil, nežli dá hlasovat o jmenování pana Burroughsa, že by prosil slovutného pána, aby ze zvláštní laskavosti ujal se na chvíli předsednictví, poněvadž by si přál sám, aby mohl dodat několik slov k oprávněným chvalořečím, které už byly předneseny jeho přáteli, slovutným Patrikem Mulliganem a slovutným Spencerem Mc. Duffem. Julian, který byl na nejvýš překvapen, domníval se, že ho sluch klame, nebo že si snad předseda z některé příčiny chce dělat z něho dobrý den nebo že snad podloudně chce zmařit jeho jmenování. Ale když vyzvání bylo opakováno, a patrně s nejpřátelštějším úmyslem, neviděl, jak by odepřel, a za bouře potlesku kráčel k podiu, cítě, jak se mu dělají mžitky před očima a boje se, aby netropil nějakých hloupostí v nezvyklém postavení. „Buvol" mu potřásl rukou, když se představil na podiu, a obraceje se k posluchačům, pravil:

„Mám čest představit schůzi slovutného Juliana Burroughsa, našeho budoucího člena kongresu za xtý distrik!"

Potlesk rozlehl se na novo, zatím co Julian se ukláněl, a konečně se zardělýma tvářema a planoucíma ušima usadil se na uprázdněném sedadle. Odstouplý předseda pět minut oddal se přednášení roztomilé smyšlenky o mravních a intelektuálních zásluhách slovutného Juliana Burroughsa, o jeho oddanosti pro věc Irska, a jeho pravých demokratických citech. Na to byl učiněn návrh na hlasování, a milý dočasný předseda, ani jasně nepochopuje, že si odnímá možnost promluvit svou řeč, byl donucen dát hlasovat o svém vlastním jmenování a prohlásit za velikého chechtu, že byl jednohlasně přijat. Byl však vázán, několika slovy děkovat za čest, která na něj byla složena, ale v tu chvíli vrátil se původní předseda a přikročil k úvaze o právě vykonaném jmenování. Tu teprv rozbřesklo se politickému nováčkovi, že byl nějakým tajemným způsobem zaskočen, a že bylo veta po možnosti, promluvit zamilovanou řeč. Nebylo mu naprosto jisto, že byl

HANUŠ SCHWAIGER.
PODOBIZNA T. G. MASARYKA.

[illegible] úmysl, způsobit takový výsledek, ale [illegible] bylo nepochybno, že se tak stalo. Byl to [illegible] ponižující fakt, nejen proto, [illegible] byly zmařeny, nýbrž proto, že poprvé v životě pocítil nejistotu, že nerozuměl dobře [illegible], kam to běží, a že měl pod zřením [illegible] pod neobezřelýma nohama. Bylo možno, že „Buvol“ zaslechl něco o obsahu jeho řeči? Všichni [illegible] živé duše, která by ji byla [illegible] otec, a ten jistě nebyl schopen provést tak zbabělý kousek. Ale... když si byl vzal do hlavy, že jej chce vidět ve veřejném životě, nebylo možno si představit, že se stal důvěrníkem „Buvolovým“?

Julian byl tak zabrán do těchto úvah, že pranic nedbal dalšího průběhu schůze a když pozdě po půlnoci ubíral se k domovu, pořád ještě v mysli přetřásal všechny důvody pro i proti: a kdykoli zdánlivě otázku vyřídil, už nová pochybnost vystrčila zase ohyzdnou svou hlavu a zvrátila mu všechny dřívější důvody...

NAŠE GALERIE.

Hanuš Schwaiger: Podobizna T. G. Masaryka. Mistr Schwaiger, který před nějakým rokem provedl tuto skizu portrétu Masarykova, vyslovil se kdysi, že portrétovat Masaryka je nad míru obtížná věc, poněvadž jeho tvář se neustále mění vlněním jeho bohatého vnitřního života. Poznamenávám to schválně, protože leckomu nebude se snad zdát tato podobizna pravou, přes to, že ji vytvořil mistr tak jistého, pronikavého oka a neomylné ruky, jakým je Schwaiger. Je a není to Masaryk; je to on, jakoby chycený ve chvíli, když v debatě upře své oči na mluvčího, rychle a hutně shromažďuje si v mysli svá argumenta, jimiž pak se suverenním klidem a suggestivními (tak často bezděčně od jiných napodobovanými!) gesty vyjede jako s těžkými děly. A není to on, neboť hlavní vlastností živé jeho tváře, příznakem neobyčejného ducha je neustálý příliv a odliv, žádný stojatý klid. Podobizna Masarykova je právě proto skoro paradox. Ještě slůvko. Nevyžádali jsme si jeho svolení k otisku této podobizny; úmyslně, poněvadž by nám ho byl Masaryk nepochybně nedal. Není snad v Čechách druhého vynikajícího muže, který by takovým papírovým holdům šel tolik s cesty jako on. Víme to, ale přes to jsme si nemohli odepřít, abychom této podobizny nepřinesli ve své „galerii“.

ELLEN KEY.

ŠKOLA BUDOUCNOSTI.

II.

Ale i rodiče, kteří děti pozorují s porozuměním psychologickým větším, než obyčejně dosud bývalo, nebývají s to, aby je studovali dostatečně, když děti od útlého věku náležejí dětské zahrádce a škole. Z nedostatku poznání vznikají pak nedorozumění, která způsobují onen antagonism mezi dětmi a rodiči, jenž často bývá tak hluboký a ztrpčuje dnes život mnoha rodin. Jen taková matka a takový otec, kteří s úctou k individualitě svých dětí spojují neustálé, po celý život trvající, čilé pozorování jich, mohou uniknout bludu dnes typickému, který od plané růže žádá hrozny, místo aby se spokojil šípky. Že nelze ničeho stvořiti, kde není látky ke tvoření, ale za to že lze rozvíjeti vlastnosti, které odkrýváme v přirozeném základě svých dětí — toť resignace i optimism zároveň, k nimž pochopující psychologické studium musí vésti. A totéž zdrží nás od leckterého namáhání, dětem i rodičům stejně trapného, v takových směrech, kde energie vynaložená nedochází odměny.

Studium psychologie dítěte, počínaje od jeho narození, je denním studiem srovnávacím, které zabírá celého člověka. To však je možno pouze osobě, která má ostříhat jen **m á l o** dětí. Ve velké hromadě dětí je to nemožno, tím spíš, poněvadž dítě v houfu je tomuto houfu více či méně podobno, což pozorování ještě více stěžuje. Dětská zahrádka v gruntě je holou fabrikou; že děti se v nich učí modelovat, na místě aby si podle libosti samy formovaly své hroudy hlíny, toť typické pro to, co drobný ten lidský materiál v nich musí prožít. A z přízemku fabriky dostává se přikrojená látka do vyššího patra, do školy, a z té odchází pak — dvanáct do tuctu! Působit naproti této práci na tucty, k níž doba naše jeví náchylnost ve všech oborech, pracovat proti ní ze všech sil, by mělo být zrovna naopak cílem školního vychování; kdyby bylo zjednáno co možno individuálních method školských, možná, že by se tím tuctoví lidé zredukovali na — jedenáct do tuctu.

Pokud ještě potrvají veliká města, musí býti ubohým dětem v nich pomoženo k možnosti, kterou mají děti venkovské, aby si mohly své hračky pořizovat ze světa vůkolního a zaměstnáním ve vlastním domově domoci se **p r á c e** skutečné, nikoli takové „práce“-hry v dětské zahrádce, „práce“ nemající souvislosti s vážností skutečného života. Moudrá matka nebo učitelka přijímá z dětské zahrádky právě jen tolik, že učí děti, aby pozorovaly přírodu a všecko vůkol, že spojuje činnost dítěte časem s tím či oním účelem užitečným, kratochvíli s tím či oním poučením.

Ale Fröbelova věta „Žijme pro děti!“ musí býti proměněna ve větu obsažnější: „Nechme děti žít!“ A to znamená mezi jiným: od dresury napěchování do hlavy, od forem methodiky, od tlaku hromady osvobodit děti v letech, v nichž tichá, skrytá, duchová práce duševní má zrovna takový veliký význam, jako práce zárodku klíčícího v zemi. Soustava dětských zahrádek naproti tomu je umělé rychlení zárodku v nádobě, kde vypadá tuze hezky — na tu chvíli.

Duše cvikují se už v dětských zahrádkách pro uniformu, a vůbec škola je to pravě všude se svým duchem kamarádství, se svým esprit de corps, která upravuje cestu veřejné bezsvědomitosti. Neboť tím způsobem dospívá společnost toho, že zločiny všech zašlých věků reprodukuje a to i takovými lidmi, kteří v soukromém životě mají jemné svědomí. Neboť oni velicí nesvědomci, kteří udávají směr zločinný, nikdy by nemohli pohnout tou massou, kdyby massa ta nebyla zatím než jen pouhou „massou“, utvořenou k tomu, aby poslouchala a dbala kollektivních zákonů cti, kollektivních citů vlasteneckých, kollektivních pojmů povinnosti. Dítě se učí, být poslušno ke škole, loyální k družině svých kamarádů, stejně jako později k universitě, svému sdružení, svému úřadu — a to dřív, než se naučí být loyální, věrné svému vlastnímu svědomí, svému vlastnímu citu pro právo, svému vlastnímu vnuknutí. Učí se přezírat, omlouvat, a konečně zapírat chyby své družiny kamarádů, svého sdružení, své země. A tak dočkává se svět svých sporů Dreyfusovských a svých transvaalských válek!

Chceme-li vytvářet skutečné lidi a ne massy, je třeba „vyvíjet všechny impulsy, na nichž se zakládá síla a cena člověka“. A to se může stát jen tím, když od nejútlejšího mládí odkazujeme dítě na volnost a nebezpečí vlastní volby, na právo a odpovědnost vlastní vůle, na podmínky a úkoly vlastního zkoušení, — vesměs věci, proti nimž už dětská zahrádka neuvědoměle pracuje a které mohou býti vypracovány jedině doma. Každého jedince osamotit s vlastním svědomím — toť nejvyšší výsledek vychování. To nikterak nevylučuje, aby týž jedinec nemohl krok za krokem poznati štěstí a nutnost toho, být služebnou částí celku, nejprve v rodině, pak v kruhu kamarádů, ve vlasti a konečně ve světě. Rozdíl je pouze v tom, že v tomto případě se stane člověk živou buňkou, která spolubuduje živoucí útvary, kdežto v onom případě je pouhou cihlou, kterou se staví.

Dětská zahrádka a škola však nestojí níže než otcovský dům jen co se tkne otázky vývoje individuality, nýbrž stejně velkou měrou i v otázce vypěstování citu. V uzavřeném malém kruhu domova může se cit produševnit; v něm lze něžnost vyvinout vlivem jednání, jehož vyžadují skutečné poměry v rodině; naproti tomu dětská zahrádka a později škola tím, že vštěpují jistá přikázání, plněná hromadně, v houfu, odtrhávají dítě od jeho přirozených povinností soukromých. Spovrchnění a spovšechnění citu je velkým nebezpečím školního života, počínajícího v časném mládí, právě jako naopak příliš jednostranný život rodinný přináší nebezpečí súžení citu. Proto v letech, v nichž cit má pevnost a podléhá rozhodující kultuře, má vychování d o m a stejně velký význam, jako v pozdějších letech dobrý život kamarádský. Všechny způsoby rozumového vzdělání podle nejlepších method a všechny způsoby sociálního citu jsou bezcenny, nemají-li za základ kulturu citu. Člověk musí někde v těle mít s r d c e, aby měl skutečnou protiváhu k hlavě. A jen ten, kdo naučil se několik málo lidí milovat tak hluboce, že by uměl za ně umřít, bude s to, aby pro [illegible] krásně žít.

Ale nejen dětskou zahrádku bych ráda viděla přeloženou do domu otcovského, nýbrž i první vyučování. Doma můžeme mít ohledy, jichž obecná škola nikdy mít nemůže; doma může být dítě ušetřeno potravy, které nežádá a nepotřebuje. V domácí škole bude možno učit číst toto dítě později, jiné dříve, u tohoto bude lze ukájet pud po činnosti, u jiného dychtivost po knihách, pomáhat tělesnému vývoji a smyslu pro skutečnosti zevnější domácím zaměstnáním, hrami, procházkami a potulkami v přírodě.

Teprve když dítě samo dychtí slyšet či konat věci, k nimž pouze vědomost mu pomoci může, teprve tehdy smíme počít je vyučovat. Dítě naučí se dvojnásob snadno v deseti letech tomu, čemu se teď učí v osmi, a naučí se tomu s dvojnásobnou lehkostí v osmi, čemu se nyní učí v šesti letech, jakmile přistoupí ke studiu s vyvinutou schopností pozorovací a čilou chutí k činnosti. A poněvadž škola nikdy nemůže nabýti plného názoru o svérázu osobnosti, o různých způsobech, kterak sdělovati vědomosti přiměřené té oné povaze, o správné době, kdy některý předmět učebný má být vykládán či odložen, proto bude domácí škola s malou skupinkou kamarádů obezřele vybraných vždy ideálem vyučování. Jen tam lze mít všechny ohledy k individualitě, lze poskytnout rozvrhům a běhům školním největší hybnost, bez níž opravdu živé vyučování je nemožno.

(BAJKA O HEDVÁBNÍKU A MOUŠE.)

„Neuvěřitelná arrogance, jak se tenhle tvor zapřádá a od celého světa vzdaluje! Jeho domýšlivost přesahuje všechny meze! A to vše pro špetku hedvábí!“ tak bručel hmyz, nejhlasitěji však resonovala a hřmotila docela obyčejná moucha kuchyňská. I stalo se jednoho dne, že zanechala tato moucha na talíři po sobě stopu, důkladnou a dle jejího úsudku obzvláště krásnou. „Hm!“ bručela si, celá pohroužená v zálibné pozorování svého díla, „hm, konečně — hrdost ze znamenitého výtvoru lze pochopit! Křivdila jsem tomu hedvábníku, teď jej počínám chápat!“ — Od té chvíle už se na žádný hmyz ani nepodívala. Obcovala už jenom s nejvznešenějšími zvířaty a naparovala se den ode dne více, až jednoho dne kůň, když příliš na něj dotírala, tak docela mimochodem ji praštil casem a zabil ji.

(O t t o E r n s t.)

DĚTSKÝ KOUTEK

Z „ABECEDY“ LVA L. TOLSTÉHO.

KRÁL A MUŽÍK.

Jeden král stavěl si palác a před palácem si zřídil sad. Ale při samém vjezdu do sadu stála chaloupka, ve které žil chudý mužík. Král chtěl tu chatrč sbořit, aby mu sadu nehyzdila; i poslal svého ministra k chudému mužíkovi, aby od něho chatrč koupil.

Ministr šel k mužíkovi a řekl:

„Šťastný člověče, král chce koupit svoji chaloupku. Nestojí ani za 10 rublů, a král ti chce dát celé sto!“

Mužík odpověděl: „Ne, já chaloupky za sto rublů neprodám.“

Ministr pravil: „Král ti tedy dá dvě stě.“

Mužík odvětil: „Ani za dvě stě, ani za tisíc ji nedám. Můj děd a otec v té chaloupce žili a umřeli, i já jsem v ní sestárl a dá-li Bůh, i umru.“

Ministr vrátil se ke králi a povídal: „Mužík je umíněný, nic nechce vzít. Nedávej už tedy, králi, mužíkovi ničeho, a poruč sbořit chaloupku zadarmo.“

Král pravil: „Nikoli, toho já nechci.“

Tu vece ministr: „Proč ne? Což pak může naproti paláci stát shnilá chaloupka? Každý, kdo pohledne na palác, řekne: „Palác je pěkný, ale chaloupka jej hyzdí. Jistě neměl král peněz, aby chaloupku koupil.“

Ale král pravil: „Nikoli, kdo pohledne na palác, řekne: „Král jistě měl mnoho peněz, že takový palác vystavěl“ — a kdo se podívá na chatrč, řekne: „Ten král byl také spravedlivý.“ Nech chaloupky!“

*

RYBÁŘI.

Pluli rybáři na loďce. Nastala bouře. I dostali veliký strach. Zahodili vesla a počali se modliti k Bohu, aby je zachránil. Loďka byla vlnami nesena pořád dál a dále ode břehu.

Tu jeden starší rybář pravil: „Proč jste zahodili vesla? K Bohu se modlete, a k břehu veslujte.“

*

MUŽÍK A ŠTĚSTÍ.

Mužík šel kosit na louku a místo práce usnul; a štěstí tou dobou chodilo po světě.

Přišlo štěstí k mužíkovi a pravilo: „Ten tu místo práce spí, potom nedostane sena za pohody domů, a na mne, na štěstí žalovati bude. Řekne pak: „Nemám štěstí.‘

*

VEVERKA A VLK.

Skákala veverka s větve na větev a spadla zrovna na spícího vlka. Vlk vyskočil a chtěl ji sníst. Veverka dala se do prošení: „Pusť mne.“ Vlk povídal: „Dobře, pustím tě, povíš-li mi jen, proč jste vy, veverky, pořád tak veselé. Mně je vždycky teskno a kdykoli na vás vzhůru pohlédnu, vy si tam nahoře stále hrajete a skáčete.“

Veverka řekla: „Pusť mne dříve na strom, odtamtud ti to povím, ale tady se tebe bojím.“

Vlk ji pustil, veverka odběhla na strom a pravila odtud: „Tobě je proto smutno, že jsi zlý. Zlost ti srdce svírá. A my jsme vesely proto, že jsme dobré a nikomu zlého neděláme.“

MATKA.

Otec domlouval své dceři a mezi jiným pravil: „Chci ti něco povědít o tvé matce. Snad jsi sama už spozorovala četné vrásky na jejím čele a ten její nyní velmi smutný pohled. Třebas ty nebyla příčinou toho, přece tvou povinností jest, zjasnit ten pohled a smazat ty vrásky s toho čela. Rád bych byl proto, abys vždy časně ráno vstala a uvařila snídani. Až matka přijde a bude se tomu divit, jdi a polib její ústa. Ani nevíš, jak to zjasní její tvář.

Vlastně ty jsi jí dlužna mnoho políbení. Před lety, když jsi byla ještě malým děvčátkem, ona tě líbala, když každý se bál tobě se přiblížit, když jsi byla nakažlivě nemocna, když tvé tváře a rty nevypadaly tak vábivě jako nyní. Po celá léta ona byla hotova, slíbati s tvé tváře všechen zármutek a všechen stín — i tvé umazané ručky, kdykoliv utrpěly někde nějaký úraz. A co ty polibky v noci, v tvých nemocech, když ona s tebou bděla — to vše nyní povinna jsi jí odplatit.

Ona sice není tak krásná, vábivá, jako ty, ale až ty zkusíš tolik co ona, nebudeš také jinak vypadat. Její tvář má teď mnohé vrásky, ale ta tvář se promění v tvář anděla, když v tvé nemoci ona se nad tebou se starostlivým úsměvem sklání — čekajíc na každou příležitost, kdy by ti posloužiti mohla.

Ona s tebou vždy nebude; jednou tě musí opustit. A tyto strasti, které ji teď tíží, neodejmeš-li je svou láskou, jí jenom odchod přispíší. Ty tvrdé ruce budou pak skřížené na jejích prsou. Ty zanedbané rty, které ti daly první polibek v tvém životě — budou zavřeny na věky. A ty smutné unavené oči — budou navždy uzamčeny. Pak budeš vědět, jak si máš vážit své matky, ale pak bude pozdě.“ (Z amerického časopisu „Křesťanské Listy“.)

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 9. června 1901. Číslo 37.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

H. VAN DYKE.

ČTVRTÝ MUDRC.

Bylo mlčení v komnatě snu, kdež jsem poslouchal příběh o čtvrtém mudrci. A v tichu tom viděl jsem, ale velice mlhavě, jeho zjev, an se vznáší a uplývá nad smutně hrozným vlněním pouště, vysoko na hřbetě velbloudím, houpaje se pořád ku předu jako loď na vlnách. Vedrem a chladnem ubíral se mudrc mag neustále ku předu . . .

Bylo to třetího dne po tom, kdy tři mudrci dojeli tohoto místa a nalezli Marii a Josefa s děťátkem Ježíše a složili mu k nohám své dary zlata, kadidla a myrrhy. Potom čtvrtý mudrc přijížděl, umdlen, ale pln naděje, veza svůj rubín a perlu za oběť Králi. „Teď konečně,“ pravil sobě, „zajisté jej naleznu, třeba sám a později, nežli moji bratři. Toť místo, o němž, jak děl mi hebrejský vyhnanec, mluvili prorokové, a zde spatřím východ velikého světla. Ale třeba pozeptat se nejdřív na návštěvu bratří mých a do kterého domu vedla je hvězda a komu složili své dary.“

Ulice vesničky zdály se být opuštěny a mudrc Artaban byl zvědav, zda všichni mužové odebrali se na horské pastviny, sehnat ovce domů. Z otevřených vrátek nízké kamenné chýšky slyšel jemně zpívat ženský hlas. Vstoupil a nalezl mladou matku, uspávala děťátko.

Povídala mu o cizincích z dalekého východu, jak se před třemi dny objevili ve vsi a vyprávěli, že je vedla hvězda sem na místo, kde bydlil Josef Nazaretský se ženou a novorozeňátkem, a jak vzdali úctu dítěti a obdarovali je mnoha bohatými dary.

„Ale cizinci zmizeli,“ pokračovala žena, „zas tak náhle, jako byli přišli. Měli jsme strach z podivné té návštěvy. Nemohli jsme tomu porozumět. Muž z Nazareta na to vzal ženu a dítě a tajně prchl téže noci — šeptalo se, že se ubírali daleko pryč, do Egypta. Od té chvíle nějaké kouzlo leží nad vesnicí — něco zlého vznáší se nad ní. Říkají lidé, že římští vojáci přicházejí z Jerusalema vydřít z nás nové daně a mužští zahnali stáda daleko do hor a zukrývali se tam, aby dani utekli.“

Artaban naslouchal její mírné, bojácné řeči a dítě v jejím náručí dívalo se mu do tváře a usmívalo se vztahujíc ručičky, aby chytilo okřídlený zlatý kroužek na jeho prsou. Jeho srdce rozehřívalo se tím dotekem. Zdálo se mu, že to pozdrav lásky a důvěry k člověku, který byl dlouho putoval v samotě a nepokoji, zápase s vlastními pochybami a obavami, a následuje hvězdu zastřenou mraky.

„Nebylo-li by snad toto dítě onen zaslíbený kníže?“ ptal se sám u sebe, dotknuv se hebké jeho tvářičky. Králové i dřív už rodívali se v nižších chaloupkách ještě nežli je tato a možno, že miláček hvězd třeba se zrodí i z chatrče. Ale nezdálo se dobré býti Bohu moudrosti, aby odměnil mé hledání tak záhy a tak snadno. Ten, jehož hledám, odešel odtud přede mnou; a hle! musím následovat Krále do Egypta.“

Mladá matka uložila děcko do kolébky a vzchopila se obsloužit cizího hosta, jejž jí osud byl poslal do domu. Předložila mu jídlo, prostý pokrm vesničanů, ale podaný ochotně a proto plný posily osvěžující ducha i tělo. Artaban přijal to s povděkem a mezi tím co jedl, děcko zdřímlo šťastným snem a broukalo si tichounce ve spánku, a veliký klid naplňoval pokojnou světničku. Tu náhle rozlehl se lomoz divokého zmatku a vzbouření v uličkách vesnických, vřesk a bědování ženských hlasů, hlahol kovových trub a třesk mečů a zoufalý pokřik: „Vojáci! Herodovi vojáci! Pobíjejí nám děti!“

Tvář mladé matky zbělela hrůzou. Přitiskla dítě k ňadrům a schoulila se beze hnutí do nejtemnějšího koutku světničky, ukrývajíc je záhyby svých šatů, aby se neprobudilo a nedalo do pláče.

Ale Artaban rychle popošel a stanul mezi dveřmi. Široká jeho ramena plnila vchod a vrchol jeho bílé čapky skoro se dotýkal čela dveří. Vojáci přiletěli ulicí s krvavýma rukama a zbrocenými meči. Spatřivše cizince v kroji budícím úctu, stanuli překvapením. Vůdce roty přiblížil se ku prahu, aby jej odstrčil, ale Artaban ani se nehnul. Tvář jeho byla klidna, jako by pozoroval hvězdy a v očích jeho planula stálá záře, před níž i polokrotký honící levhart couvne a divoký pes zarazí svůj skok. Mlčky na okamžik vojáka zadržel a pak pravil šeptem:

„Jsem samojediný tady a čekám, abych podal tento drahokam rozumnému vůdci, který mne nechá na pokoji!“

Ukázal rubín, třpytící se mu na dlani, jako velká kapka krve. Vudce užasl nad nadherou drahokamu: zornice jeho očí rozšířily se dychtivě a okolo rtu utvořily se tvrdé vrásky hltavosti. Vztáhl ruku a vzal rubín.

„Dále, ku předu!“ zvolal na své vojáky, „zde není dítěte! V domě je ticho!“

Hlahol a třesk zbraní řítil se ulicí, jako uhání nezkrocená lítice honby kolem skrytých útulků, kde uschována je třesoucí se zvěř. Artaban vratil se do vnitř. Obrátil tvář svou k východu a modlil se:

„Bože pravdy, odpusť mně hřích můj! Selhal jsem, abych zachránil život dítěte. A polovina darů mých je ta tam. Utratil jsem pro člověka to, co určeno bylo Bohu. Budu hoden spatřit tvář Královu?“

Avšak hlas ženy, radostí plačící za ním v šeru, pravil přelaskavě:

„Že's zachránil život robátka mého, ať Hospodin požehná a zachová tebe: ať Hospodin obrátí k tobě zářivou tváři svou a nechť je k tobě milostiv: ať Hospodin vylije přízeň svou na tebe a dá ti mír!“

•

Tři a třicet roků ze života Artabanova uplynulo a on pořád ještě byl poutníkem, hledaje světlo. Vlasy jeho, kdysi tmavší než útesy Zagrosu, byly teď bílé jako sníh, který útesy pokrýval. Oči jeho, jež kdysi sršely jako plameny, byly pohaslé jako poslední uhlíky hynoucí v popelu.

Utrmácen a omrzelý a umřít ochotný, ale stále ještě hledaje Krále, přišel posledníkrát do Jerusalema. Připojil se k družině krajanů, Židů parthských, kteří se byli shromáždili slavit svátky velkonoční, a vyptával se jich, proč ten sběh lidu a kam jdou.

„Jdem',“ odpovídali, „na místo zvané Golgota, mimo zdi města, kde má konána být poprava. Neslyšel's, co se událo? Dva pověstní loupežníci mají být ukřižováni a s nimi třetí, zvaný Ježíš Nazaretský, muž, který činil mnoho divů mezi lidmi, pročež ho nadmíru milují. Ale kněží a starší usoudili, že musí umřít, protože se vydával za syna božího. A Pilát ho poslal přibít na kříž, protože pravil, že je králem židovským.“

Jak podivně tato slova padala do srdce Artabanova! Po celý život vodila jej po zemi a po mořích — a teď přicházela k němu temně a tajemně jako poselství zoufání! Král povstal, ale byl zneuznán a vyvržen. Teď právě měl umřít. Snad právě teď umíral...! Bylo možno, že byl to týž, který tenkrát před třemi a třiceti roky narodil se v Betlémě, při jehož narození zaplanula hvězda na obloze a o jehož příští byli mluvili proroci?

Artabanovo srdce bilo přerývaně strachem plným zmatku a pochybností. Ale pravil sám sobě: „Cesty Hospodinovy jsou divnější nežli myšlenky lidské, i je možno, že najdu konečně Krále v rukou nepřátel jeho a že v čas přijdu, abych prvé, nežli umře, perlu svou nabídl za něj jako výkupné!“

Tož následoval stařec za davem, zdlouhavými a namahavými kroky k městské bráně, vedoucí do Damašku. Zrovna za vchodem do strážnice houf macedonských vojáků bral se ulicí, vleka mladé děvče v roztrhaných šatech a prostovlasé. Když stanul, aby soustrastně na ni popatřil, vytrhla se nenadále z rukou mučitelů a vrhla se mu k nohám, křečovitě objímajíc mu kolena. Bylať shlédla jeho bílou čapku a okřídlený kroužek na jeho prsou.

„Smiluj se nade mnou!“ volala, „zachraň mne, pro boha čistoty! Jsem také dcera pravého náboženství, jemuž učil Magi. Otec můj býval kupcem v Parthii, ale zemřel a já byla jata pro jeho dluhy a prodána mám být do otroctví. Zachraň mne z osudu horšího nežli smrt!“

Artaban se třásl. Toť byl zase onen starý rozpor v duši jeho, který jej byl napadl tenkrát v chaloupce betlémské, rozpor mezi očekáváním víry a impulsem lásky. Už jedenkrát to, co byl zasvětil bohoslužbě, bylo z rukou jeho vylákáno ke službě lidem! To byla teď nová zkouška, poslední, volba konečná a neodvolatelná! Byla to veliká jeho příležitost či poslední pokušení? Neuměl povědět. Jen jediné bylo jasno v temnotě jeho mysli: bylo to nevyhnutelno! A nepřichází-li nevyhnutelné od Boha? Jen jediné bylo jisto jeho rozpolcenému srdci: vysvobodit bezmocné děvče bylo by pravým skutkem lásky. A není-liž láska světlem duše?

Vyňal perlu ze zaňadří. Nikdy před tím nezdávala se mu tak svítivá, zářivá, tak plná něžného, živého třpytu. Položil ji otrokyni do ruky:

„Hle! tvé výkupné, dcero! Je to poslední klenot, jejž jsem schraňoval pro Krále!“

Mezi tím co mluvil, zhoustla tma pod oblohou, a zemětřesení zachvívalo půdou, která se dmula jako prsa člověka zápasícího s velikým hořem. Zdi domovní kolísaly, kamení se odtrhávalo a sypalo se do ulic, mračna prachu naplňovala vzduch. Hrůzou jati utekli vojáci, vrávorajíce jako opilí. Ale Artaban a vykoupená dívka bezmocně schoulili se při zdi domu praetorova.

Čeho měl se obávat? Pro co měl žít? Zhostil se posledního zbytku svého daru určeného pro Krále, rozloučil se s poslední nadějí, že by jej nalezl. Byl zkoumán a shledán nedostatečný — ale přec i v tom pomyšlení byl klid a mír. Nebyla to resignace, nebylo to bezmocné sebepodrobení, něco mnohem hlubšího to bylo a mnohem pronikavějšího. On věděl, že vše bylo dobře, poněvadž činil, seč nejlépe byl, den za dnem. Nezpronevěřil se světlu, které kdysi mu bylo dáno; očekával něco většího stále, ale nenalezl. A vyšel-li život jeho na prohru, zajisté i to pokud možno bylo nejlépe. Nespatřil arci zjevení života věčného, nezmařitelného, nesmrtelného, ale věděl: kdyby měl ještě jedenkrát žít tento život pozemský, nemohl by ho jinak žít, než jak už jej byl prožil.

Ještě jednou táhlý otřes zemětřesení zazmítal půdou, a hle, těžká cihla spadla od střechy a do skráně udeřila starce. Ležel nehybaje se, bledý, šedá hlava jeho spočívala na dívčině rameni a krev srčela z rány. A jak se dívka nad ním sklánčla, strachujíc se, aby nebyl mrtev, hlas zavzněl ze soumraku, tak tichounký a slabý, jakoby hudba zvučela z daleka, jejíž noty jasny, ale slova zanikla. Dívka se otočila, hledíc, zda snad mluví k nim někdo z okna nad nimi, ale nespatřila nikoho.

Tu počaly se pohybovat rty kmetovy jakoby v odpověď tomu hlasu a ona slyšela, an hovoří jazykem parthským:

„Nikoli, Hospodine! Neboť kde jsem tě viděl kdy hladového a nasytil jsem tebe? nebo žíznivého a napojil jsem tě? Kde spatřil jsem tě pocestného a přijal tebe pod střechu? nebo nahého a oděl jsem tě? Kde spatřil jsem tebe v nemoci či ve vězení a navštívil jsem tě? Tři a třicet let očekával jsem tebe a nikdy nespatřil jsem tváří tvých, nikdy neprokázal jsem služby své tobě, o Králi můj!“

Umlknul, a sladký hlas ozval se opět. A opět slyšela jej dívka, ale slaboumce a z veliké dálky, teď však se jí zdálo, jakoby rozuměla jeho slovům: „Zajisté pravím vám, cokoli učiníte nejmenšímu z bratří mých, mně jste učinili.“

Pokojná záře úžasu a radosti osvěcovala bledé tváře Artabanovy jako svítící první paprsek jitřní na sněžném vrchole hory. Dlouhý, poslední dech úlevy vyplynul tiše z jeho rtů. Dokonáno bylo jeho putování, přijaty byly dary jeho, čtvrtý mudrc nalezl klid.

ELLEN KEY.

ŠKOLA BUDOUCNOSTI.

III.

Výhody, které dnešní škola jeví proti škole domácí, stojí sotva za řeč. „Pořádek“ školní, „methoda“, „soustava“, „kázeň“, které bývají obhájci školy vychvalovány za přednosti školy, s mého hlediska jsou samé závady. Navyknout děti, aby plnily svou povinnost, navyknout je k práci a ke spořádané, přesné činnosti, která náleží ke zdravému vychování, toho všeho může se dodělat škola domácí prostředky většinou méně umělými.

Jinou domnělou výhodou školy je, že prý dítě je v ní členem malé obce, pospolitosti, a že se učí povinnostem sociálním. Ale vždyť domov je pospolitostí p ř i r o z e n o u, v níž dítě d o o p r a v d y se učí sociálním povinnostem, býti jiným nápomocno a činno, kdežto dnešní škola nahrazuje společenské vychování domácí jen uměle. Co dnes škola podává vlastně cenného, kamarádský život, to může škola domácí nahradit bez jeho nebezpečných stránek. Rozumím jimi nejen špatné vlivy, nýbrž přede vším kolektivní ohlupování, kteréž nastává tolikrát silným tlakem mínění davu, strachem z „veřejného mínění“, strachem z výsměchu, ke kterémuž strachu bývá v těchto dětských letech, svrchovaně citlivých k takým vlivům, kladen základ. Nejnepatrnější úchylka v kroji nebo v chování bývá nemilosrdně kritisována, a kdybychom chtěli začít zkoumat utrpení, jemuž jsou děti vydány tyranií kamarádského života, — v tvrdších či mírnějších formách, pak by, tuším, byl tím zviklán i předsudek, že škola v tomto vzhledě je nenahraditelná.

K tomu přistupuje, že nivelující tlak jednotvárné kázně utlačuje osobnost shora, jako ji utlačuje kamarádský život se všech stran. Však se každá poznámka o tomto formálním pedantství odbývá odpovědí: „Ve škole je nemožno dovolovat dítěti to, co se může díti doma; pomyslete si jen, kdyby si všechny děti ve škole chtěly ořezávat tužky, nebo vyškrtávat slova ze svých prací písemných, nebo...“ Vzdávám se pokračování. Sterá nejmalichernější pravidla „musejí“ být zachovávána, tvrdí se, pro pořádek a kázeň. A kdyby tato pravidla byla třebas stlačena na čtvrtinu nynějšího obsahu, byl by přec tlak jednotvárnosti pociťován i v nejlepší škole.

První vychovávání má mít za cíl posilování individuality. Všechny životopisy podávají skoro jednohlasné svědectví, jak je důležité, aby nivelující „společenské vychovávání“ ve škole n e p o č í n a l o příliš z á h y. Že za naší doby ještě počíná příliš záhy, je příčinou zkušenosti dnes časté, že „nalézáme tolik chytrých dětí, ale tolik hloupých lidí“, abych uvedla známý výrok Dumasův. Skoro každý velký muž a každá znamenitá žena, kteří samostatně myslili a samostatně tvořili, buď vůbec vzdělání svého ve škole nenabyli, buď později, buď s kratšími delšími přestávkami. Většinou bývala to náhoda, živý názor, tajně přečtená kniha, vlastní volba látky, kteréž poskytly výjimečným lidem vzdělání. Vychování Goetheovo bylo v tomto směru ideální, odečteme-li část pedantství se strany otcovy. Vedle pracovního stolku matčina poznává mladistvý Goethe bibli, frančině učí se od herecké družiny, angličině od učitele řeččí společně s otcem, vlaštině při lekcích sestřiných, počtářství od přítele rodiny, a hned ho používá pro své práce lepenkové v mladších letech, v dospělejších pro své náčrtky architektonické. Písemné práce své provádí ve formě korespondence, již vede rozličnými jazyky s několika sourozenci, roztroušenými v různých zemích a studuje horlivě zeměpis v cestopisech, aby svým líčením mohl propůjčit lokální barvu. Podniká s otcem potulky, studuje výkony různých řemesel, učí se vykonávat drobné zakázky atd.

Ale, namítne se mi, každý člověk není geniem a právě většina dětí nemajících rozhodného nadání potřebuje školy. Ale domníváte se, že souvislost originálnosti a nepravidelného chození do školy je ryze nahodilá? Nespadá-li vylouhování

tolikých originálních hlav právě na vrub školy? A nimo to i při takových, jimž orginalnosti se nedostává, onen argument jen potvrzuje slovo bible, že tomu, kdo nic nemá, i to málo, což má, bude vzato: kdo nemá ostře vyhraněné osobnosti, dnes bývá donucován ztratit ve škole i to málo, co snad má.

Stará škola, v níž nepatrný počet předmětu byl „dřeň" a kde učitelé byli zhusta špatní, za jejichž vlády žák se mohl oddávat dumám či tropit neplechy, škola ta, s poměrnou jednotností, která se soustřeďovala na latinu, zdá se nám býti dnes barbarská. Ale přes to byla osobnosti méně na škodu nežli nynější škola s důkladnými přípravami, zajímavými výklady, zdokonalenými methodami a učiteli většinou výbornými, kteří kde jakou obtíž žáku s cesty odklízejí a předkládají mu duševní potravu v nejchutnější úpravě, ba i rozžvýkanou, jen ji polknout. Tato škola je to, která přetěžováním klade základy nervósnosti naší doby a vládnoucí duševní leniností klade základ negativnosti naší doby. Nejtišší, nejposlušnější dítě je nejlepším žákem. To znamená: Duše nejneosobitější a nejbezbarvější bývají vždy „vzorem", a tak se už ve škole překrucují pojmy hodnoty. Čím se tělo i duše jeví být trpnější, čím snadněji se poddává dressuře, a čím je receptivnější, tím lepši je výsledek — se stanoviska školy. Neplecháři, povahy vzdorně individuální, hlavy jednostranně originální bývají ve škole vždy mučenníky svého pudu po činnosti, svého ducha odporu, svých „nesmyslností".

Jen takové lehké, roztomilé, všeobecně nadané povahy mohou proklouznout školou, zachovávajíce si do jakési míry svůj ráz a zároveň dostávajíce dobrá vysvědčení píle, chování, pořádku a vědomostí. Ve výborné škole naší doby bije do něžného materiálu ke svérázné osobnosti vlna za vlnou, den jak den, pololetí za pololetím. Plesk — pětačtyrycet minut dějepisu: plesk — pětačtyrycet minut náboženství: plesk — pětačtyrycet minut ručních prací; plesk — detto frančiny; plesk — detto přírodopisu. Zítra a pozejtří nové předměty v nových drobných vstřicích. Odpoledne pak domácí úlohy a i ty musejí mít hezkou přípravu a „disposici", potom musejí být s velikou zevrubností opraveny: na to ve škole dle nejlepších method probrány — před tím ještě je musela doma vyslechnout maminka. Pod těmi nárazy vln mozky tolikrát usínají, a hloupnou i oněmují duše učitelů i žáků. I nejživější z učitelů pohybují se v jakési kleci přikázání a předsudků, naprostých „nutností" a methodických „zásad". Jen ten onen z nich zachrání svou duši z toho naprostou skepsí. Jiní povznášejí puntičkářství za nauku spásy. Třetí opět neunavně se snaží provádět změny v podrobnostech, zlepšovat detaily. Ale všechno novotvoření od základu, totiž takové, ktré dotýká se zásady, ne method, stroskotává se o soustavu zachovávanou státem, stroskotává se o to, že rodiče jsou podrobováni této soustavě, že mnozí učitelé nejsou s to, aby obhlédli následky této soustavy v celku, a konečně stroskotává se o všeobecnou nechuť k pronikavé nápravě.

Cílem školy (zrovna jako cílem domácnosti a obce, pospolitosti) by mělo být: zvelebovat a podporovat život v rozvoji k formám neustále vyšším, při čemž by síla ustavičně rostla a štěstí přibývalo, a s druhé strany by všechny živly ohrožující život bez přestávky byly potírány.

Dnešní soustava školská však dle mého soudu pracuje přímo proti tomuto cíli. Je to sebeklam, uvádíme-li na důkaz vzdělání národa počet jeho škol, výborný učebný materiál jejich atd. Jak se vyučuje ve škole, jak se upotřebuje materiálu, kteeré předměty učebné jsou pěstovány — to rozhoduje.

NAŠE GALERIE.

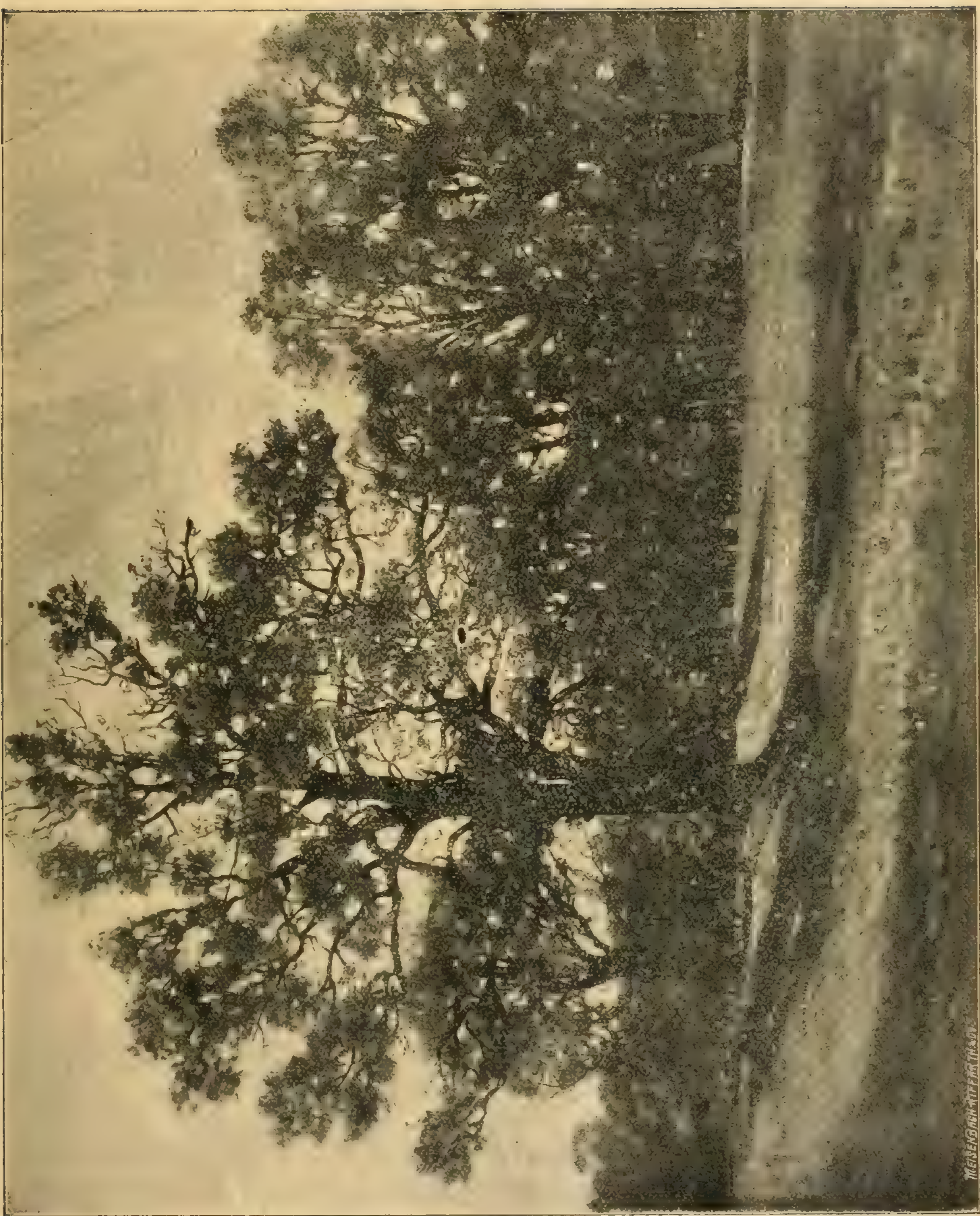
Antonín Chittussi: Dubový les v jeseni. Dívám se na krásný tento obrázek mistrné ruky velkého umělce nálad, a mamí mne napadá, že už celé desítiletí leží tato ruka vzácného umělce v zemi. Tiché jubileum stesku — jak se slévá ve zvláštní náladu duševní pohled na takový uchvacující výtvor umělce a vzpomínka na jeho smrt příliš záhy nastalou. S tou náladou dívej se, čtenáři, na tento obraz, obestře ti mysl něco k smrti smutného a zároveň krásně sladkého, jako takový zdravý podzimkový den.

DOJMY A NÁLADY Z CEST.

(Opozděné kapitoly V.)

V Belgii chtěli jsme si prohlédnouti tři města Brussel, Antverpy a Ostende. Prvý na řadě byl Brussel, kam jsme dojeli okolo šesté hodiny odpolední Na nádraží strhl se o naše zavazadla téměř orientální zápas. Každý posluha živě vychvaloval přednosti svého hotelu, až zmocnil se našich vaků Hanoverán se sluncovitým obličejem, který pokládaje nás za krajany spustil němčinou a slavnostně ujišťoval, že „u nich" budeme dobře a po domácku opatřeni. Budiž mu na počest řečeno, že nás nezklamal. Po chvíli octli jsme se v široké třídě, která získána byla úplným překlenutím říčky Senny. Obraz, který se naskytl tam našim očím, byl naprosto nezvyklý.

Po obou stranách ulice na širokých chodnících kavárny i restauranty rozšířily se až na ulici; u malých stolků mramorových sedí hosté jsouce tak účastni živého ruchu pouličního, jenž u nás příčil by se veškerému policejnímu řádu. Vidíme rozmanité zábavní spolky s korouhvemi, jiné uniformované. Procházejí se v řadách po ulicích zpívajíce.

ANTONÍN CHITTUSSI.
DUBOVÝ LES V JESENI.

Tam v restauranté hlavní jejich tábor. Je hezké hlučno? Najednou přijíždí supající automobil. Jeden ze spolku vyskočil naň, zatkl do zadu praporeček a mizí za bouře pokřiku [illegible] plnou do [illegible] automobilův a ekypáží. Mezi nimi čile proplétají se chodci, také četní vojáci bez poboční zbraně, kteří vedou si volně, zcela po občansku. Ovšem, vždyť to krev oněch Belgičanů, které vidíme vyobrazeny v bujném, často až nevázaném veselí na malých, do nejjemnějších podrobností přesně provedených obrazech nizozemské školy malířské. Úrodná jejich země, přímořské přístavy, v nichž shromažďovaly se poklady celého světa, dovednost průmyslová, kterou záhy prosluli, získávala jim tolik blahobytu, že u nich nebylo potíže o veselé chvíle. Totéž vidíme v Belgii dnes. Průmysl jejich ještě vzkvetl: ozdobnický průmysl, krajkářství, výroba vlněných a bavlněných látek jsou světoznámé, v ostatních pak oborech drží se Belgičané mezi předními jinými průmyslovými národy. Proto si mohou i v těchto trudných dobách ozbrojeného míru dopřáti veselí. Věru, příznačnou je záliba toho veselého, bujného velkoměstského obyvatelstva v proslulém Maneken-Pis, tak trochu fetiši Brusselu, k němuž obracejí se jeho zraky více, než k svatým patronům města, třeba přísně katolického; všecky útoky namířené proti tomuto miláčku Brusselských byly rozhodně vždy odraženy. — Maneken-Pis najdeme na jedné ze třiceti kašen, jež zdobí město, poblíž radnice. Ale můžeme si také ušetřit cestu k té groteskní figurce, neboť nacházíme ji vyobrazenu všude v krámech i bazarech, na pohlednicích i jinak. Je to Amor, mužíček, asi metr zvýši v postoji funkce, při níž učíme děti odvraceti se od mimojdoucích. Má také svoje různé uniformy, ba ozdoben i řádem sv. Ludvíka od panovníka, který se tím charakterisoval nejlépe sám — od francouzského Ludvíka XV.

Ale Belgičané nejsou nikterak nízkými požívavci, jako jimi nebyli jejich předkové, kteří měli vzácný smysl pro vše ušlechtilé, zejména pro umění výtvarné. Měšťané antverpští cizinci Dürerovi nabízeli dům a 300 zl. ročně, kdyby chtěl u nich pobývat, a Rubens, nejslavnější malíř belgický, žil v takové vážnosti, že posílán jako vyslanec ke dvorům cizím, a v takovém blahobytu, že zůstavil jmění v ceně přes milion zlatých, sumu v tehdejších dobách jistě ohromnou. Staré tradice také dnes se udržují. V Brusselu vidíme vedle university a techniky uměleckou akademii, několik uměleckých museí a šest divadel; tam působila celá řada slavných učencův i umělců.

Jenom v neotrockých, volných duších může vzplanouti plnou měrou božská jiskra umění. Takovými byli vždy Belgičané a žárlivě střehli svých svobod i práv. Táž krev, která překypěla někdy v bujném veselí, rozbouřila se vždy, když se jim děla křivda a vedla je v boj často dlouholetý. Brussel byl v čele těchto bojů; tam šikovali se geusové ve slavný odboj proti násilnictví španělskému za Filipa II.; proto také zle úpěl pod železnou pěstí vévody z Alby, který neváhal proliti krev dvou z nejpřednějších šlechticů, hr. Egmonta a Hoorna, na popravišti. Za vlády rakouské, ač starala se pečlivě o rozkvět zanedbané země, vypuklo povstání roku 1719 a mnohem nebezpečnější za Josefa II., který svými novotami narazil na ozbrojený odpor; Brusselští posádku rakouskou přinutili vzdáti se a opustiti město a podrobili se teprve zároveň s celou zemí Leopoldovi II. Ani vláda Holandska, s kterým na počátku století Belgie spojena v celek, nezamlouvala se Brusselským a tak roku 1830 revoluce pařížská našla mocný ohlas v městě; po tuhém boji odraženo vojsko holandské a prohlášena nezávislost Belgie, jejímž výsledkem byla ústava nejsvobodnější snad ze všech v Evropě. Pomníky na oslavu obhajců svobody belgické z r. 1830, jakož i Egmontův a Hoornův náleží k nejkrásnějším ozdobám města.

Brussel sklidil z osvobození Belgie prospěch největší. Stal se hlavním městem nového království, sídlem panovníkovým, veškerých nejvyšších úřadu státních a zástupců cizích mocností i konsulův a počet obyvatelstva jeho od roku 1830 se více než zdvojnásobil. Tím vzrostly také znamenitě jeho příjmy a nelze se diviti té úpravnosti ulic a náměstí, těm nádherným boulevardům a parkům, z nichž nejkrásnější před palácem královským, i podnikům, jako je překlenutí Senny, čímž povstaly v městě nové nádherné třídy. Vždyť se jedině na veřejné práce vydává ročně na 10 mil. fr. Město zdobí řada krásných budov veřejných, jako vzácný dóm sv. Guduly a sv. Michala, čistě gotický chrám Notre Dame de Sablon, z veřejných ani ne tak palác královský, jenž je, rovněž jako budovy ministerstev, zevnějšku velmi jednoduchého, jako spíše nádherná bursa. Hlavní chloubou města však jsou radnice a justiční palác. V Brusselu dobře rozeznáme dvě hlavní části: Dolní město při Senně, starší to část s uličkami namnoze ještě úzkými a křivými, v němž hlavně má převahu živel flámský, a kde hlavně provozuje se obchod a průmysl, a Horní, jihovýchodní část s nádhernými domy velikého světa úřednického a finančního; tam kvete uhlazená francina.

V Dolním městě na Velikém náměstí vypíná se radnice, skvělé to svědectví, jak vysoko si vážili tamní občané samosprávy, když jí zařídili tak nádherné sídlo. Jest to veliká budova 60 m. dlouhá, 50 m. široká, vystavěna v ušlechtilé gotice. Fronta její obrácena na náměstí a krásné sloupoví okrašluje celou budovu, jež vrcholí ve štíhlou ozdobnou věž zvýší 114 m. s pozlacenou sochou archanděla Michala, spolupatrona města nahoře. Ovšem dnes velikolepostí svou předčí nad ni gotická radnice vídeňská, ale chybí jí to nenahraditelné kouzlo minulosti, jež takovou září oskvívá naši radnici staroměstskou a také brusselskou.

Odtamtud vycházely podněty ke všem bouřím, jež zachvacovaly nejen město, nýbrž i celou Belgii, ale před ní také padaly hlavy vůdců těchto bouří, zejména hrabat Egmonta a Hoorna, kteří v sousedství, v krásném Maison du roi ztrávili poslední noc před popravou. Také jiné staré domy, zejména bývalé domy cechovní, jako vhodný slohový rámec uzavírají mezi sebou radnici, tak že tento klenot středověké architektury tím velebněji mezi nimi se nese.

Kdežto v Dolním městě všude byl neobyčejný ruch, ulice hořejšího města byly na podiv liduprázdny: bylo vidět, že léto vyvábilo bohaté jejich obyvatele na venkov, čemuž nasvědčovaly také žaluzie většinou spuštěné. Nápadna byla nám četná zrcadla při oknech tak připevněná, aby zachycovala obraz mimo jdoucích nebo jedoucích, by vznešení pozoro-

vatelé, snad lépe pozorovatelky uvnitř pokoje viděly také život pouliční.

Nejvyšší vrchol tohoto Horního města okrášlen druhou nejkrásnější budovou, rozsáhlým justičním palácem, jemuž rovného by pohledal. Smělá kopule jeho zvýší 82 m. vysoko vyčnívá nade ostatní město, jako by volala, že spravedlnost povýšena jest nade všecko, i nad sídlo královské, kterého nádherou nikterak s palácem tím nelze srovnati.

Z uměleckých sbírek nejvíce nás vábilo museum Wiertzovo. Jiné umělce, také belgické, zastoupené ve sbírkách brusselských, najdeme blíže: i naše Rudolfinum má obrazy malířů nizozemských a belgických, Rubens skvěle zastoupen ve Vídni, ale Wiertze najdeme a poznáme jen v Brusselu. Proto spěcháme do jeho musea. Je hezky vzdáleno od hluku středního města, až za nádražím Lucemburským, a dlouho trvá, než octneme se v nevelkém domě, který Wiertzovi upraven na jeho žádost v atelier státem, začež Wiertz se zavázal, že veškera jeho díla i s domem zůstanou majetkem Belgie. Tak stát získal za málo peněz umělecký poklad a umělci přece posloužil tím, že mohl se od té doby oddávati činnosti zcela volné, která nebyla diktována vkusem a požadavky obecenstva. Výživu Wiertz zjednával si portraitováním. Uprostřed jeho výtvorův uměleckých zastihla ho teprv 59letého v plné ještě práci smrt r. 1865. Tehdy celá Belgie pocítila plně, co znamená pro ni ztráta Wiertzova, teprve po smrti uznala v něm po Rubensovi prvního svého malíře. Hle, nedůvěra malého národa k vlastnímu umělci! Čeká, až bude uznán a doceněn kritikou národů velkých, kteří jej přiměří ku svým, a když již pakly cizí tedy a nechybělo Wiertzovi uznání, přece ještě trvá doma jakás upjatost.

V museu jsou obrazy i sochy Wiertzovy; třebas i sochy jsou pozoruhodné, přece Ant. Wiertz vyniká a poutá hlavně obrazy. Jeho veliká plátna jako Pád andělů, Boj o mrtvolu Patroklovu a j. v. jako malé obrazy stejnou měrou jeví nám umělce, který vzácně ovládá techniku malířskou. Ženská těla jeho jsou skvostně malována, většinou způsobem dnes v umělecké tvorbě řídkým: s božským klidem, bez záchvěvu smyslnosti, ač Wiertz i smyslný žár dovedl vkouzliti v obraz tam, kde toho látka vyžadovala, na př. ve Čtenářce románu, nahé to ženě, kochající se patrně četbou pikantního místa románu, nebo v zajímavém dvojobraze Ďáblově zrcadle, kde oblečená žena, chtivě shlížejíc svou krásu v zrcadle, vedle jeví se nám v témže postoji obnažená. Jeho cudný názor na krásu těla ženského vyplynul z vědomí o rychlé pomíjejícnosti této krásy, kterouž naznačil v obraze Dvě krásky. Jedna z nich, sličná dívka v rozpuku mládí, dívá se na druhou — kostru to bývalé pověstné krasavice.

Vedle provedení dojímá Wiertz také ideami svých obrazů; duše Wiertzova mocně byla vzrušena každou zvěstí o utrpení lidském zaviněném nedokonalým zařízením současnosti, a umělec tu i tam přikládá ruky, aby také obrazy přispěl k odstranění všelikých nedostatků ve společnosti lidské a k dalšímu pokroku.

PELMEL.

(OTÁZKY KAFFROVY.) Allorsset podává nám toto dojemné sdělení Kaffrovo:

„Poselství tvé,“ pravil domorodec, „obsahuje v sobě to, po čem jsem dychtíval. Vyslechni mne a budeš moci posouditi sám, co jsem hledával. Před dvanácti léty vydal jsem se z domova, abych své stádo hnal na pastvu. Bylo mlhavo. Posadil jsem se na skálu a dával jsem si zasmušilé otázky; ano, zasmušilé byly tenkrát, neboť neuměl jsem si na ně odpovědět. „Kdo dotekl se rukou hvězd?“ „Kde jsou sloupy, na nichž spočívají?“ ptal jsem se. „Vlny neumdlí nikdy, neznají jiného určení, nežli téci bez ustání od rána do večera a od večera do rána. Kde se však zastaví? a kdo jim ukazuje, kudy běžet? I mračna plujou a uplývají, vylévají vodu svou na zemi. Odkud přicházejí? Kdo je posílá? Jistě nejsou to zaklínači, kteří by nám přiváděli déšť. Kterak by mohli? A i když jej přivádějí, proč jich nepozoruju, když se vznášejí do nebe, aby jej přinesli? Slyším vítr a nevidím ho; kdo jej přivádí, kdo káže mu dout, výt a nahánět nám strachu? Vím, kterak ze země vyráží obilí? Včera nebylo na poli jediného stébla, a když se dnes vracím, kolik jich tu vypučelo! Kdo dal zemi moudrost a sílu, aby je vydávala?“ A potom jsem tvář svou zakryl oběma rukama.“

(*John Lubbock.*)

*

(STRASTI V PEKLE.) „Nežádáme“ (pravili zatracenci) „než aby byl takový mlýnský kámen, široký jako celá země a tak veliký, až by se všude nebe dotýkal, a aby vždy jednou za stotisíc let přiletěl malinký ptáček a uzobnul by z toho žernovu tolik, co by bylo za desetinu prosného zrníčka, a za nových sto tisíc let zas tolik, tak že by za desetkrát sto tisíc let ukloval z toho kamene tolik, co je prosného zrna — my ubozí nežádali bychom si nic jiného, neboť jakmile by bylo konec kameni, bylo by i konec našim mukám! A tomu nemůže být! (*Heinrich Suso,* Knížečka o moudrosti, kap. 11.)

*

(ČLOVĚK) je přec jen svrchovaně nerozvážný! Neumí stvořit ani sýrového roztoče, a bohů a svatých robí na tucty! (*Montaigne.*)

*

(SVATOST KRÁSY.) Je svatost v kráse — či neprobouzí snad krása formy a charakteru v člověku nejčistších myšlenek a nejsvětějších snah? Že Tvůrce nalézá rozkoš v kráse, je patrno z nekonečné půvabnosti, která vyznačuje všechno, co vychází z jeho rukou. Tento svět je obrazárnou Boha. V ní veliký umělec všehomíra uložil nejlepší své dílo. S jakou zázračnou umělostí vyzdobil její strop! Za noci objevuje se jako mohutný dóm, v němž zavěšeno na tisíce hvězdných světel. Za dne oblaky obstarávají neustále se měnící panorama

vzdušné scenerie: teď se zjevují jako vrcholy hor se zlacenými výběžky, pak jako nebeské krajiny; zde člověk zří pokojné jezero, poseté půvabnými strůvky; a tam pobřeží sevřené skalami, s obrovskými vlnami, které oceán žene ku břehu. — Kamkoli se obrátíš, všude rozprostřeno plátno malíře Boha, představující sceny nepřekonané krásy. Ať jsou to vybrané barvy květin, delikátní zdoba sněhových vloček, divoká nádhera bouře či majestátní velikost horstev — všude můžeme sledovat umělost téhož božského umělce. „Nikdy“, praví Charles Kingsley, „nikdy neopomíjejte příležitosti vidět něco krásného. Krása je rukopis Boha. Vítejte ji v každé krásné tváři, v krásné obloze, v každé krásné květině, a děkujte za ni jemu, který je zdrojem veškeré líbeznosti“. (J. G. Beaumont.)

---

* „Unie“ vydá sbírku národopisných studií Úprkových umělecky vyšitých slováckých čepců. Vyjde celkem 50 barevných snímků světlotiskových v sešitech po 75 kr.

* V „Dětském koutku“ posledního čísla uveden jako autor „Abecedy“ Lev L. Tolstoj. Rozumí se, že má to být Tolstoj otec, Lev Nikolajevič.

* V umělecko-urůmyslovém museu pražském otevřena pěkná výstava moderní keramiky; předvedeny tu krásné umělecké práce dánské, skandinavské, německé a j.

* Profesor T. G. Masaryk byl pozván do Chicaga, aby přednášel Američanům o kulturním stavu a poslání národa českého; mimo něj mají přednášet vynikající učenci slovanští o kulturních poměrech jiných Slovanů.

✕✕ ✕✕

* Ve Vídni napočítáno při posledním sčítání lidu 1,385.955 Němců a 102.972 Čechoslovanů. Od posledního sčítání „přibylo“ (t. j. troufalo si přiznat svou mateřskou řeč) 39.140 Čechů. V celkovém počtu obyvatelstva vídeňského je židů 146.000.

✕✕ ✕✕

* Edmond Rostand zvolen byl za člena francouzské akademie. Taková čest odhlasuje se napřed v předních salonech pařížských, kde vedou hlavní slovo dámští šéngajsti; rozhodují tu zhusta i motivy politické. Prorazit kandidátem svým v akademii pokládá se za věc toho kterého salonu, po případě jeho více méně krásné, více méně duchaplné velitelky a proto rozvine se celý strategický plán, plný intrik. Kandidát sám musí dělat návštěvy u členů akademie, t. j. žebrat o hlasy nesmrtelných. Také Rostand, ač churav, přijel ze svého letního bytu v Pyrenejích, aby žebral za tu problematickou nesmrtelnost v akademii. Přes to nebyl zvolen hladce, nýbrž teprv při šesté volbě užší.

* Spolky střídmosti v Christianii vymohly u obce zákaz, aby děti, mladší patnácti let, nesměly kouřit na ulici nebo ve veřejných místnostech; rovněž tak nesmí jim být prodáván tabák, ani kdyby ho kupovaly pro dospělé.

* V konkurse na pomník Richarda Wagnera sešlo se víc než sto návrhů, ač podmínky soutěže nejsou příliš vábné. Z hlavního konkursu bude vybráno deset nejlepších prací a jejich autoři budou pozváni k užší konkurenci nové; v té lze teprv dobýt cen 2500, 1500 a 1000 marek.

* Ruský car nařídil v celém carství sbírky na pomník skladateli Glinkovi.

* Ibsen v Christianii povážlivě ochuravěl.

✕✕ ✕✕

* Camille Mauclaire napsal do „La revue“ stať o moderním malířství francouzském; vytýká dva hlavní rysy jeho, totiž úplné vítězství impresionismu a snahu po intimnosti hlavně objevují se podobizny a krajiny, kdežto obraz stělesňující myšlenku, ať ve službě fantasie nebo tendence, objevuje se zřídka; genre kdysi tak oblíbený zmizel úplně, jako obrazy historické. Moderní umění toto vyznačuje se v první řadě ohromnou, nebývalou technikou, zejména v oboru studií světelných; ovšem tato řemeslná stránka působí na druhé straně v pozorovatelově duši chlad.

✕✕ ✕✕

* Vynikající umělecké nakladatelství Fischer a Franke v Berlíně připadlo na myšlenku, která visela tak říkaje ve vzduchu. Dvě potřeby dovolávaly se už nějakou dobu svého ukojení; jednak potřeba výtvarných umělců (malířů a kreslířů), aby mohli světu ukázat své náčrty, rychle zachycené myšlenky a fantasie, které od jakživa líhly se v atelierech, ale k nimž už umělec se nevracíval, buď že nálada už zmizela, buď že na hlubší propracování nebylo času. Druhou potřebou byla nouze o dobré a levné reprodukce uměleckých děl k výzdobě bytů, které by si mohl opatřit i chudší člověk, odkázány jen na banální ilustrace familien blatů. Obě ty věci hodlá spojit nový podnik jmenovaného nakladatelství. Chce vydávat ročně dvanáct sešitů s řadou kartonů různých, většinou mladších umělců německých, ve formátě velkého kvartu po 1.50 mk. (jednotlivě po 2 mk.). Ve sbírce té, nazvané „Teuerdank“, vydány zatím tři sešity po 10 kresbách od E. Liebermanna, H. Hirzela, F. Müllera (Münster). Zatím sborníku čtenářům svým nedoporučujeme, až jak se utváří dál; příště podá práce od Stassena, Barlösia, svérázného Bernutha, snivého romantika R. Engelsa, bizarního sic, ale zajímavého Liliena a řady jiných.

* V moderním slovníkářství jistě, tuším, stojí v popředí velký osmidílný slovník anglického jazyka „The Century“, vydaný londýnským žurnálem „The Times“, který v lexikografii znamená opravdu něco nového. Pořadatelé obrovského díla vycházeli z názoru, že nestačí slova vykládat slovy, nýbrž i věci samy předvádět názorně čtenáři vyobrazeními, tedy spojit slovník filologický se slovníkem naučným. V 8 svazcích díla je obsaženo na 100.000 encyklopedických článků, půl milionu definic, 7500 ilustrací; slovní bohatství doloženo je víc než 300.000 citáty ze spisovatelů anglických všech dob.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 16. června 1901. Číslo [illegible]

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

BRONISLAVA HERBENOVÁ.

ŠKOLNÍ REVOLUCE.

Prázdniny r. [illegible] jsem ve společnosti milé paní, rozené Švýcarky. Pocházela z německého kantonu. [illegible] Říkávala: „Jsem a zůstanu [illegible] vlastně Švýcarkou. Ale Čechy velice miluji. Je to [illegible] jepisu."

[illegible] trpělivost a mluvte jen česky, poskytujete mi tak příležitosti, abych se od Vás přiučila; činím beztoho nepříjemnost svým [illegible]."

Paní tato, jejíž duši nechyběla žádná z oněch jemných strun, které tvoří harmonii v bytosti ženy a matky, ráda s námi [illegible] ším učitelském povolání; zvláště zajímaly ji vzpomínky [illegible] psychologicky zajímavou, nebo někdy zase naivně [illegible] a svého šťastného dětství.

„Mám mnohou vzpomínku ze svého dětství." pravila mi, „ale jedna utkvěla mi zvláště hluboko v srdci. Snad vás bude zajímati.

Továrna mého otce stála na samotě, asi tři čtvrti hodiny vzdálena od městečka. Otec můj byl poctivý muž, přímé povahy, i byl široko daleko vážen. Požíval značného vlivu, jehož však nikdy nezneužíval. Prostředky jeho by byly dovolovaly, aby svým třem drobným dětem vzal učitele do domu, to však příčilo se jeho demokratickým zásadám. Byl v tom ohledu pravým Švýcarem. Říkával, že ve škole zvykati musíme prvým základním ctnostem života občanského a hlavně rovnosti. Proto musili jsme i za nepohody do školy pilně choditi. A my jsme chodili do školy věru rádi, neboť měla silný magnet, který přitahoval srdce i všech [illegible] z městečka a vůkolí.

Byl to náš pan učitel, kterého jsme téměř zbožňovali. Tichý a skromný muž ten nebyl u nás dlouho a dovedl si za krátký čas získati srdce dítek i rodičů. Když dán byl starý učitel na odpočinek, pan Müller dosazen byl zatímně na naši školu. Po prázdninách přistěhoval se k nám s milou, přívětivou ženou a s pěti malými dětmi. Pamatuji se, s jakou zvědavostí šli jsme tehdy do školy a jak všichni zaujati byli jsme hned ponejprv pro nového pana učitele. Slovy srdečnými přivítal nás, mluvil ohnivě, nadšeně, naše dětská srdce cítila, že k nim mluví duše jeho. Tak k nám stařeček učitel, kterého jsme také v milé upomínce měli, nikdy nemluvíval. Nový pan učitel pověděl všem něco a každému žáčku, malému i většímu, utkvělo některé zlaté zrnko v duši. Řeč jeho prodchnuta byla vřelou zbožností a ryzím vlastenectvím. Vyšli jsme ze školy tehdy jako spoutáni, okouzleni. V dospělých letech pochopila jsem, jak dobrým paedagogem byl ten muž a jak značné měl vědomosti.

Na sklonku zimy mělo místo učitele našeho býti definitivně obsazeno. Rozumělo se samo sebou, že je dostane ten, kdo je zatímně zastává — náš oblíbený učitel. Avšak v posledních dnech před zasedáním místní školní rady došly nové dvě žádosti s důrazným doporučením od vyšších instancí. Oba uchazeči byli mladší našeho učitele, měli však vyšší zkoušky a mocné příbuzné. Moudrým hlavám naší obce zdálo se nemožným, aby nevyhověli jedné z těchto dvou žádostí. Tlak s hůry byl značný, dobrý náš učitel byl ve velkém nebezpečí.

Co se tyto věci chystaly, chodili jsme my školáci bezstarostně do školy, ničeho netušíce.

Byl čtvrtek, den prázdna. Otec vypravoval se do městečka, a jelikož byl neobyčejně jasný a slunný den únorový, doprovázela jsem ho s mladší sestrou. On zašel do školy, kdež se obyčejně schůze obecné rady konávaly, my pak setkaly jsme se se spolužačkami a zastavily se na náměstí opodál školy. Ač na horách ještě vysoko sníh ležel, byl vzduch přece dosti vlažný, sluníčko hřálo tak mile, že lákalo děti z domů. Sešlo se nás hezky na ná-

městi, tvořily jsme hloučky, laškovaly jsme a škádily se. Zdálo se, že příkladu našeho následují i hoši, neboť se začali volně trousiti a shromažďovati na druhém konci náměstí. Nestaraly jsme se však hrubě o ně, pozorovaly jsme jen, že sestrkují hlavy dohromady a že o něčem živě rokují. Trochu podivné nám bylo, že je mezi nimi viděti i několik žáků školy sekundárné.*) Hleděly jsme si však své zábavy a nevšímaly jsme si toho valně, že hoši po chvíli vytratili se z náměstí.

Pojednou vyrušil nás hoch asi čtrnáctiletý, žák školy sekundárné. Zastavil se před námi a založiv vážně ruce, pravil usedle:

„A to se nestydíte zde si hrát a lelkovat, když vám tamhle volí učitele?“ Při těch slovech hodil hlavou stranou ke škole.

Zaraženě pohlížely jsme na něho, ale ne dlouho. Za okamžik zasypaly jsme ho otázkami: co? jak? proč? Dlouho jsme nebezpečí nemohly ani pochopiti.

„Ano, ano, chtějí sem dostati jiného učitele, váš pan učitel musí jíti pryč, někam do hor, na jinou školu,“ pravil hoch.

Zalekly jsme se a stály jsme zaraženy, bez rady, některé dívky dávaly se téměř do pláče.

„A proč by nám brali našeho pana učitele? To není ani možné, ty si z nás žerty tropíš,“ ozvala jsem se jako nejstarší z dívek.

„Poběhnu k otci ā zeptám se ho. Ostatně tatínek nedá pana učitele, on ví, jak ho máme rády.“

„Za otcem nemůžeš, neboť jest již v radě a tam se bude volba právě konati,“ pravil hoch.

Za rozmluvy přibylo k nám několik hochů různého věku. Přicházeli po dvou, po třech i po čtyřech, ze všech úhlů náměstí se k nám scházeli. Za některými i větší sestry došly. Poznaly jsme brzo, že všichni znají, oč se jedná. Josef, nejlepší žák školy sekundárné, vyslechl doma, oč se dnes v radě bude jednati. Věděl od svých tří mladších bratří, jak hodný je pan učitel Müller a jak ho děti milují. To popudilo dobrého hocha, zpravil o tom několik rozumných kamarádů, ti pak přivedli četné soudruhy na poradu na náměstí.

Přitlumený šepot a nesmělé zvuky jen zaznívaly z počátku z našich řad. Bylo nás přes sto, když přibylo ještě několik starších žáků ze sekundárky.

„Co hodláte učiniti pro svého učitele?“ tázali se nás.

„Nedáme ho!“ zvolaly některé z nás, ale rozpaky a nejistota, co počíti, vázaly nás.

„Musíme něco začít,“ pravil Josef a dodložil, „jak pak by žáci k tomu přišli, aby jim starší pro nic za nic vzali hodného učitele...“

„Pojďte do rady, pojďte, řekneme tam starším, že nechceme jiného učitele než pana Müllera, jiného že nebudeme poslouchati! Pojďme tam všichni...“

„Vždyť bychom se tam všichni nevešli,“ namítali rozvážnější.

„Tak křičme, aby nás slyšeli,“ a v zápětí této rady ozvalo se hned několik hlučných projevů, které byly však ihned zakřiknuty.

„Křičet nesmíme, starší by myslili, že jsme přišli provésti nějaké uličnictví,“ napomínal Josef.

Zatím však rozpoutaly se jazyky všech, každý projevoval své mínění a tak, ač dosti tlumené, přece ozývaly se hlasy naše šumně uprostřed náměstí před samou školou, k níž se zástup náš nevědomky vždy více pošinoval.

„Pan učitel, pan učitel!“ ozvalo se pojednou v našem zástupu a vskutku, pan Müller vyhlížel na nás všecek udiven z okna. Chtěl k nám právě promluviti, když tu jeden hoch strhl čepici s hlavy a zvolal: „Ať žije náš pan učitel! Sláva!“

„Sláva!“ křikli jsme z plných hrdel a více než sto páru očí zářilo láskou a oddaností učiteli vstříc.

„Děti, milé děti,“ pravil pan učitel všecek dojat a překvapen, „co to má znamenati? Což nevíte, že je dnes zasedání? Nevyrušujte zde a odejděte tiše domů.“

Stáli jsme jak zařezáni, avšak jen chvilku. Týž hoch, který prve slávu provolal, vystoupil z řady a pokloniv se učiteli, jak jsme před tabulí činívali, pravil prostě a s odvahou:

„Odpusťte, pane učiteli, ale dnes vás nemůžeme poslechnouti,“ a zajíknuv se pokračoval: „Páni starší volí dnes pana... pana učitele a... a my nechceme jiného než vás...“

„Ano, ano, jen vás!“ zavznělo to zase z hrdel našich.

Dříve než mohl učitel odpověděti, rozevřelo se okno v prvém poschodí a obecní starosta s vážnou, ba přísnou tváří zvolal na nás dolů:

„Co pak je to tam dole? Jaký pak je to způsob? Proč zde hlučíte...? Tak se chová mládež...? Okamžitě jděte domů...!“ a domluviv, zmizel od okna. Ani pana učitele nebylo již viděti.

Byli jsme opět bez rady. Přísné okřiknutí starostovo mysl naši zkormoutilo. Hoši stáli rozpačitě a kabonili se, děvčata měla na krajíčku.

„To už jistě toho cizince zvolili,“ zabručel kterýsi hoch. Slova ta pobouřila celé shromáždění.

„Pojďte, budeme prositi, aby nám pana učitele nechali. Pojďte prosit...“ vzlykala jsem a táhla přítelkyni za sebou.

„Prosit, prosit,“ znělo jako ohlas za mnou: „jen kdo a jak?“ Otázky ty byly brzo vyřízeny. Josef a nejstatečnější dva hoši z obecné školy, já a má přítelkyně byli jsme zvoleni za deputaci, která měla přání drobných občanů přednésti obecní radě.

---

*) Tolik asi jako naše škola měšťanská.

Vykročili jsme statečně, srdce nám však [illegible] nechtělo hruď proraziti, když ocitli jsme se před dveřmi, dělícími nás od obecní rady. Konečně klika cvakla a již šourali jsme se nesměle jeden za druhým do školní síně. Zaraženi stanuli jsme u dveří.

Starší pohlíželi na nás překvapeně, ale zdálo se, že buď pochopili, co nás sem přivádí, nebo dojati naší zaraženostı a patrnou sklíčeností, tázali se nás vlídně, co chceme, co nás sem přivádí.

Nevěděli jsme pojednou, co odpověděti. Konečně Josef vyhrkl: „Jdeme prosit... abyste... nám nebrali pana učitele Mullera, kterého mají všichni žáci tak rádi," dodal spěšně, jako by naučenou řeč odříkával.

„A kdo vás sem poslal, milé děti?" tázal se vlídně starosta.

„Naši spolužáci. Čekají na nás na náměstí," odpověděl Josef již osmělen.

Starosta přistoupil k oknu, otevřel je a promluvil k dětskému shromáždění s srdečným přízvukem tato slova:

„Máme radost z toho, milé dítky, že učitele svého tak ctíte a milujete. Ale rozhodovati o tom, kdo bude vaším učitelem, mohou jenom lidé dospělí, moudří. K tomu je tu obecní rada ta se o vás dobře postará. Jděte nyní pěkně domů a dočkejte s pokojem!"

„Nemůžeme, nepůjdeme," volaly děti dole jednohlasně.

„A do školy také nepůjdeme," bylo slyšeti jednoho odbojného hocha.

„Nepůjdeme do školy," volali hoši směle na starostu, když okno zavíral. Nám prosebníkům bylo úzko. Někteří starší se zakabonili a pobroukávali cosi o smělosti a nezvedenosti mládeže. Naše slavná deputace couvala mimovolně do dveří. Pohlédla jsem v úzkosti na svého otce, hleděl na nás laskavě a se zvláštním výrazem, dle něhož jsem tušiti mohla, že se mu líbí naše jednání. To dodalo mi síly, že jsem zadržela slzy, jež již z očí se mi deroucí a povzbudila šeptem své druhy ke statečnosti. Ale přes to nevěděli jsme, co počíti, kam hleděti, bylo nám hrozně hanba a několik těch vteřin, co jsme se tak tiskli u dveří, bylo nám věčností... Z ulice zatím dále zaléhal sem šum a hukot. Nejzadnější člen deputace naší vzal právě za kliku, chtěje vyklouznouti na chodbu, když z chodby přízemní zalehl nahoru zvláštní hluk. Bylo slyšeti zřetelně slova: „Jistě to špatně vyřídili... Já to říkal, ale vy myslíte, že Perík všecku moudrost snědl... Jdi ty tam... ty a Ondřej a Frantík..." a do toho zase zaléhala směsice hlasů přitlumených. Na to slyšeti bylo osamělé kročeje, druhé, třetí a pak hluk, jako by se všichni hnali ke schodům. Starosta vyhlédl do chodby a tu jsme viděli, že vskutku Ondřej a Frantík a za nimi mnoho jiných vystupovalo na schody. Starosta polo pohnut a polo pohněván chtěl právě [illegible], když tu zazněl z přízemku hlas učitelův.

„Děti," zvolal hlasem [illegible] obyčejně mluvíval, „máte-li mne rády, jděte odtud a neobtěžujte pány nahoře."

Hoši byli v rozpacích. Nahoře starosta a rada, dole pan učitel, mluvící hlasem tak nezvykle hlubokým a s očima tak divně se lesknoucíma, za zády pak místo pobízejících spolužáků chladná, kamenná zeď — nevěděli kudy kam. Couvnouti třeba jen o stupeň níže bylo však oběma vůdcům i průvodu hrozně za těžko. Pan učitel dodal ještě, ale hlasem známějším: „Chcete mne před pány staršími neposlušností zahanbiti?"

To účinkovalo: jedna ruka, druhá se hnula, ruce nadzvedly rozpačitě klobouky a opět duněly kročeje okutých horských bot po dlážce školní chodby, jen že jaksi zaraženě a nesměle. Naše deputace stála jako zařezaná. Otec můj pokynul nám laskavým hlasem, abychom šli za svými soudruhy. Zahanbeni a trpce zklamáni vyšli jsme ze školy.

Pod okny školními bylo také tišeji, ale zástup dětí stál na svém místě jako do země vrostlý. Teprve po chvíli rozhovořili jsme se, ale vše, co jsme hovořili, mělo nátěr vzdoru.

„Na mou duši, já do školy ani nepáchnu, dají-li nám nějakého holobrádka za učitele," pravil Hanes, který rád za školu chodil.

„Já ho poslouchat nebudu, to ať mu ani nenapadne!...

„Já také ne... Já také ne..." ozývaly se různé hlasy.

„Já si zacpu uši, abych ani jeho hlasu neslyšela," pronesla slabá, bledá dívčinka.

„A já si budu bráti knihy z tatínkovy knihovny a budu je pod lavicí čísti..." Jiní libovali si, že žádné úlohy nepřinesou, kdyby nový pan učitel co dělal, a podobně jsme reptali. Na konec jsme se usnesli, že počkáme, až bude po volbě, abychom se aspoň dověděli, kterého z těch cizinců dostaneme.

Stáli jsme konečně ztichlí, vzdorně mlčíce a upírali zraky do oken světnice, v níž rozhodoval se osud našeho drahého učitele. Viděli jsme hlavy některých blíže oken sedících starších, i otce jsem zahlédla. Pojednou jsem poznala, že otec mluví; pocítila jsem z toho radost, neboť jsem se domnívala, že otec musí býti na naší straně, protože na naší straně je právo. Starosta pak mému otci něco živě vykládal, na to otec mu zase odpovídal. Páni vstávají od stolu a přecházejí kolem oken, pohlížejí na nás a zase zasedají ku stolu. Tu po hodné chvíli přistupuje starosta k témuž oknu, z něhož již jednou k nám mluvil, otevírá je a nahýbá se z něho. Zdálo se nám všem, že nás chce pokárati, i ustoupili jsme mimovolně o krok.

„Nuže děti," starosta zvolal zvučným hlasem, „dnes poručili jsme dílo své do rukou Božích a

[illegible] si: Zvolme toho za učitele, koho zvolily [illegible] — Máte pana učitele Müllera!“

Stáli jsme jako ohromeni, několik vteřin uplynulo, než jsme se vzpamatovali. Ale pak hlasité „sláva“ otřáslo opět vzduchem a čepice lítaly vysoko nad našimi hlavami. Nepřestali jsme, až se zase objevila hlava pana učitelova v přízemním bytě.

„Pane učiteli, pane učiteli, jste náš, jste zvolen!“ křičeli jsme v divé směsi.

Pan učitel kynul rukou, jako ve škole činíval, umlkli jsme.

„Děkuji vám, děti,“ pravil zase tak divným hlubokým hlasem, oči se mu zase tak zaleskly, kynul nám rukou a zavřel rychle okno.

Rozešli jsme se s jásotem.

Pyšně vykračovaly jsme si se sestrou po boku otcově cestou domů. Když jsme po obědě líbaly ruce rodičů, pohladil nás otec po hlavě a řekl:

„Maminko, dnes měl jsem radost z těch dětí — jednaly jako pravé děti švýcarské.“

Za čtrnáct dní opět scházela se mládež na náměstí. Tentokrát však nedělali jsme již revoluci, nýbrž vyběhli vesele ve skupinách z města a táhli k nejbližšímu lesu. Tam vyhrabovali jsme pod sněhem zelené jehličí a vraceli se pak jako ve vítězoslavném průvodu s ratolestmi v náručí do města. Bylo to v předvečer slavnostního uvedení v úřad nově ustanoveného učitele. Vykrášlili jsme si celou školu zelení a papírovými růžemi, které nám udělaly žákyně ze sekundárky. Byla to pravá dětská slavnost, při níž srdce naše plesala čistou radostí z vítězství lásky a práva . . .“

Když paní továrnice skončila svou vzpomínku, pomyslila jsem si teskně: kdy u nás mládež bude vyrůstati v duchu svobody?

Tu otázku kladu do vínku budoucímu třicítiletí českého ústavu učitelek v Praze.

Svobodně vychované učitelstvo — svobodná mládež!

(Vyňato z „Památníku českých učitelek.“)

MARK TWAIN.

Z DENNÍKU ADAMOVA.*

Pondělí. To nové stvoření vlasaté mně hodně překáží. Pořád se na mne lepí a leze za mnou, kam se hnu. Nemám to rád; nejsem zvyklý společnosti. Přeju si, aby si zůstalo u ostatních zvířat . . . Dnes je zataženo, vítr jde od východu; myslím, my dostaneme déšť. My? Kde jsem sebral to slovo? Už si vzpomínám, to nové stvoření tak říká.

Čtvrtý. Byl jsme prozkoumat velký vodopád. Je to nejnádhernější věc na statku, myslím. Nové stvoření říká mu vodopád niagarský, proč, na mou duši nevím. Říká, že prý vypadá jako niagarský vodopád. To není důvod; je to čirá svéhlavost a hloupost! Mně se nepoštěstí ani jedenkrát, abych moh' něco pojmenovat. Nové stvoření pokřtí všecko, co mu přijde do cesty, dřív než mohu protestovat. A pokaždé vytasí se s touž záminkou — že prý to vypadá jako to ono. Tu je ku příkladu pták blboun. Povídá, jak prý se člověk na to podívá, vidí hned, že „to vypadá jako blboun“. Není pochyby, bude muset to jmeno nosit pořád! Mrzí mne už zlobit se pro to, a není to beztoho nic platno. Blboun! Nevypadá o nic víc podoben blbounu nežli já.

Středa. Zrobil jsem si přístřeší proti dešti, ale nemoh' jsem ho užívat sám pro sebe v klidu a pokoji. Nové stvoření vlezlo do vnitř. Když jsem se pokoušel je vypudit, prolévalo vodu z děr, kterýma hledí, a zas ji utíralo hřbetem svých tlap a tropilo takový povyk, jako některá jiná zvířata, když mají úzkost. Přál bych si, aby nemluvilo; ono pořád mluví. To zní sic jako laciný úštěpek na ubohé stvoření, jako očerňování; ale já to tak nemyslím. Neslyšel jsem nikdy před tím lidského hlasu a každý nový cizí zvuk, který vniká do slavnostního ticha těchto dřímotných samot, uráží mé ucho a zdá se mi být falešnou notou. A tenhle nový zvuk je pořád tak těsně u mne! tu je mně zrovna u ramene, tu zrovna vedle ucha, teď po pravém boku a pak zas po levém, a já jsem zvyklý jen na zvuky, které jsou ode mne více méně vzdáleny.

Pátek. Křtění pokračuje bezohledně, ať dělám co dělám. Vymyslil jsem si tuze hezké jméno pro statek, bylo tak zvučné a pěkné, „Zahrada Eden“. Soukromě říkám mu tak dále, ale veřejně nikoli. Nové stvoření říká, že je to samý les a skály a scenerie, a proto ani za mák že se to nepodobá zahradě. Povídá, že to vypadá jako park a nic jinak než jako park. Následovně, aniž se mne zeptalo, pokřtilo to znova „Park niagarského vodopádu“. To je pořádné násilnictví, tuším. A už tam stojí i tabulka „Nešlapte po trávě!“ Můj život není už tak šťastný jako býval.

Sobota. Nové stvoření jí příliš ovoce. Velmi pravděpodobno, připravíme se tím na mizinu. Zas „my“! — toť jeho slovo; moje teď také, když je tolikrát slyším. Dnes ráno hustá mlha. Nevycházím do mlhy. Nové stvoření vychází. Vychází, ať je venku jak je, a šlape do všeho svýma umazanýma nohama. A mluví. Bývalo tu tak příjemně a ticho.

Neděle. Tento den čím dál víc se mi stává krušnou zkouškou. Byl zvolen a ustanoven posledního listopadu za den odpočinku. Měl jsem jich před tím už šest do týdne. Dnešního rána dopadeno nové stvoření, jak se pokoušelo srážet jabka se zapovězeného stromu.

Pondělí. Nové stvoření říká, že se jmenuje Eva. Docela v pořádku, nemám námitek. Říká, abych je tak volal, chci-li, aby ke mně přišlo. Řekl jsem, že je to tedy zbytečné. Toto slovo patrně mně u něho zjednalo většího respektu, a věru, je to dobré slovo a dá se opakovat. Stvoření říká, že není ono, nýbrž ona. To je pravděpodobně pochybné; ale mně je to

---

*) Překlad je z puvodního Adamova rukopisu. Už před lety přeložil jsem kus tohoto denníku a přítel můj vytiskl několik exemplářů překladu v nedokonalé formě, ale do obecenstva se nedostaly. Od té doby rozluštil jsem opět některé Adamovy hieroglyfy a mám za to, že si Adam dobyl nyní už do statečného významu ve veřejném životě, aby otištění úryvků bylo ospravedlněno. M. Twain.

jedno, ať je čím je, nic mne po tom, jen kdyby si chodila sama a nemluvila.

Úterý. Pokryla celý statek ohyzdnými jmény a urážlivými tabulkami. — Tudy je cesta ke vřídlu. — Tudy se jde na Kozlí ostrov. — Tudy se jde ke zvučící jeskyni. — Povídá, že by tento park byl tuze hezkým výletním místem pro leto. Výletní místo pro leto — zas nový její vynález, slova beze smyslu. Co je to výletní místo? Ale je líp neptat se jí, ona má takovou vášeň vykládací.

Pátek. Dala se do žebronění, abych přestal plavat vodopádem. Co jí to škodí? Říká, že jí to nahání hrůzy. Rád bych věděl proč? Dělával jsem to vždy, vždy se mi líbilo potápění, to rozčilování a chlad. Domníval jsem se, že k tomu vodopád vlastně je. Nevidím, k čemu by se ho jinak dalo užít a k něčemu přec stvořen být musel! Ona říká, že byl učiněn jen k vůli scenerii, jako nosorožec a mastodont. Přeplul jsem vodopádem v sudě — neuspokojilo jí to. Přeplaval jsem vřídlo a bystřinu v kostýmu z fíkového listí — poškodil se notně; z toho nudné nářky na moji výstřednost. Přespříliš jsem tu obtěžován. Čeho mám zapotřebí, je změna pobytu.

Sobota. Pláchnul jsem minulý úterek, dva dny jsem cestoval a zrobil si nové přístřeší na osamělém místě, a zahladil jsem stopy po sobě, jak jsem nejlíp mohl. Ale ona mne vyslídila pomocí zvířete, které si ochočila a nazývá vlkem, a zas přišla tropit žalostný povyk a prolívala vodu z těch míst, kterýma hledí. Musel jsem se s ní vrátit, ale vystěhuju se zas okamžitě, jak se namane příležitost. Zaměstnává se mnoha pošetilostmi; mezi jiným pokouší se vybádat, proč zvířata nazvaná lvi a tygři živí se travou a květinami, když prý způsob jejich zubů ukazuje na to, že byla stvořena v úmyslu, aby jedla sebe navzájem. Je to pošetilost, protože to by znamenalo zabíjet se navzájem, čemuž, jak vím, říká se „smrt“, a smrt, jak jsem slyšel, ještě nepřišla do parku. Škoda, že nepřišla, škoda z několika příčin.

Pondělí. Tuším, že jsem pochopil, k čemu je týden: aby měl člověk čas odpočinout si od nudy neděle. Zdá se mi to být dobrou myšlenkou . . . Ona už zase šplhala na ten strom. Stáhl jsem ji dolů. Povídala, že nikdo nekouká. Zdá se mi, že to pokládá za dostatečné ospravedlnění, aby se odvážila nebezpečí. Řekl jsem jí to. Slovo „ospravedlnění“ vyvolalo v ní obdiv — a myslím, také závist. Pěkné slovo!

Čtvrtek. Povídala mi, že byla zhotovena z žebra vyňatého mně z těla. To je při nejmenším pochybné, ne-li víc . . . Nepohřešil jsem žádného žebra . . . Dělá si veliké starosti k vůli káněti; tráva prý mu nesvědčí, bojí se, že prý ho nevychová. Káně musí si pomoci jak nejlíp dovede tím, co mu dáno — nemůžem' přec zvrátit celý rozvrh proto, abychom káněti udělali pohodlí!

Sobota. Spadla včera do rybníka, když se v něm shlížela; shlíží se v něm pořád. Málem by se v něm byla udusila, a říkala, že je to nanejvýš nepohodlné. Proto začala litovat tvorů, kteří v rybníce žijí (říká jim ryby, neboť pořád dává jména věcem které jich nepotřebují a nepřijdou na takové zavolání — ale to u ní pranic nerozhoduje, když je takový hlupák!) Tedy jich nabrala a přinesla je včera večer a dala mi je do postele, abych je hřál. Ale já je pozoroval občas celý den a nepozoruju, že by byly šťastnější než před tím, leda klidnější. Až nastane večer, vyhodím je. Nebudu spát s nimi znova, protože jsou slizké a nepříjemně se mezi nimi leží, když člověk nemá nic na sobě.

Úterý. Zaměstnává se teď nějakým hadem. Ostatní zvířata jsou ráda, poněvadž ona pořád s nimi dělala pokusy a trápila je; a já jsem rád, protože ten had mluví a já si proto mohu odpočinout.

Pátek. Říká, že jí had radí, aby okusila ovoce z toho stromu, a povídá, že výsledkem toho bude znamenité, jemné a nobl vychování. Řekl jsem jí, že by z toho byl ještě jiný následek, že by tím byla na svět přivedena smrt. Pochybil jsem tím, kéž bych si byl raděj tu poznámku nechal pro sebe! Vzbudilo to v ní jen myšlenku, že by tím mohla vyléčit churavé káně a opatřit čerstvé maso pro zoufalé lvy a tygry. Radil jsem jí, aby se varovala stromu. Odpověděla, že ne. Předvídám mrzutost. Vystěhuju se.

Středa. Prožil jsem pestrou dobu. Onoho večera jsem upláchl a jel jsem celou noc koňmo co jsem moh' nejrychleji, doufaje, že docela opustím park a skryju se v některé jiné krajině, než dojde k té mrzutosti — ale nemělo se tak stát. Asi hodinu po východu slunce, když jsem ujížděl kvetoucí rovinou, kde se páslo, dřímalo nebo si dle obyčeje pohrávalo na tisíce zvířat, náhle všechna zvěř spustila bouři strašných ryků, v okamžení celá rovina vztekle se zmítala a každé zvíře jalo se hubit svého souseda. Pochopil jsem, co to znamená: Eva snědla to ovoce a smrt přišla na svět. Tygři sežrali mého koně, pranic nedbajíce, že jsem jim nařizoval, aby přestali, a byli by bývali snědli i mne, kdybych byl býval zůstal — ale já ne a honem nohy na ramena a pryč! Vyhledal jsem si toto místo, mimo park, a několik dnů vedlo se mi dost pohodlně, ale ona mne zas nalezla. Vskutku, nemrzelo mne to, že zas přišla, neboť je tu hubená výživa, a ona mi donesla několik těch jablek. Musel jsem je sníst, takový hlad jsem měl. Bylo to sic proti mým principům, ale shledávám, že principy nemají opravdové síly, leda když je člověk dobře najeden . . . Přišla ověšena záclonami z větví a lupení, a když jsem se jí zeptal, co znamená takový nesmysl, a strhal jí to, chichtala a začervenala se. Neviděl jsem jakživ před tím člověka chichtat a červenat se a zdálo se mi to být neslušné a pitomé. Řekla, že brzy sám poznám, co to. Bylo to správné. Ač jsem byl hladov, odhodil jsem jablko polo ohryzané — zajisté bylo nejkrásnější, jaké jsem kdy viděl, hledě k pokročilé saisoně — a ustrojil jsem se do odložených větví a ratolestí; potom jaksi přísně jsem k ní promluvil a nařídil jí, aby šla a přinesla nových větví a nedělala ze sebe takové podívané. Poslechla; na to jsme slezli na ono bojiště dravých zvířat, nasbírali jsme několik kožešin a já jí nakázal, aby spíchla z nich dvojí úbor vhodný pro veřejnost. Pravda, je nepohodlný, ale má stil, a to je u šatů hlavní věc . . . Shledávám, že je velmi dobrou společnicí; vidím, že bych byl bez ní tuze osamělý a sklíčený, teď, když jsem přišel o všechen svůj majetek. Ještě něco, ona říká, že je nařízeno, abychom si příště vydělávali živobytí prací. Bude užitečná. Dohlédnu na to.

Po deseti dnech. Obviňuje mne, že já jsem příčinou našeho neštěstí. Říká se zdánlivou upřímností a pravdou, že ji Had ujistil, zakázaným ovocem

nebyla prý jablka, nýbrž kaštany. Povídám, že jsem tedy nevinen, neboť jsem nejedl kaštanu. Ona na to, že jí Had sdělil, „kaštan“ prý je pouze obrazný výraz pro starý a plesnivý vtip. Zbledl jsem, neboť opravdu jsem udělal několik vtipů, abych zabil dlouhou chvíli a některé z nich mohly být takového druhu, ač jsem se positivně domníval, že byly nové, když jsem je udělal. Zeptala se mne, udělal-li jsem nějaký vtip zrovna ve chvíli té katastrofy. Musil jsem připustit, že jsem udělal vtip, ale jen sám pro sebe a ne nahlas. Totiž tenhle: Přemýšlel jsem o vodopádu a povídám sobě: „Báječný pohled, jak se ta spousta vody řítí dolů!“ V tom okamžení blýskla mi hlavou jasná myšlenka a já ji vypustil, řka: „Byl by ještě báječnější, kdyby se řítila nahoru!“ Byl bych se býval malem ukuckal smíchy, když náhle celá příroda rozpoutala se ve vražedný boj a já musil útěkem spasit život. „Toť právě to!“ zvolala ona vítězoslavně. „Had zmínil se zrovna o tomto vtipu, nazval jej prvním kaštanem a povídal, že je tak starý jako stvoření světa.“ Běda, zasluhuju pokárání. Kéž bych nikdy nebyl býval vtipný! Kéž bych nikdy nebyl měl ten skvělý nápad!

Rok na to. Dali jsme tomu jméno Kain. Chytila to, zatím co jsem byl kladl léčky na břehu jezera Erie. Chytila to v lese, asi dvě míle od našeho člunu, nebo snad čtyry, neví jistě. Podobá se nám to v některých věcech a je nám to asi příbuzné. To myslí ona, ale podle mého soudu je to mýlka. Různá velikost odůvodňuje úsudek, že je to rozdílný a nový druh živočišný. Snad ryba, ač když jsem to pustil do vody, potopilo se to, a ona žbluňkla za tím a zachytila to dřív, než byla příležitost k pokusu věc rozhodnout. Myslím posud, že to ryba, ale jí je lhostejno, co to je, a nechce mi to dát ke zkoušce. Nerozumím tomu. Příchod živočicha, zdá se, změnil všechnu její povahu a odňal jí zájem pro pokusy. Stará se o něj víc než o které jiné zvíře, ale neumí vysvětlit, proč. Mysl její je popletena — vše o tom svědčí. Někdy půl noci tu rybu nosí v náručí, když naříká a chce do vody. Tehdy vytéká voda z otvorů v jejím obličeji, jimiž se dívá a ona poplácává rybě po hřbetě a vyluzuje z úst jemné zvuky, aby ji utišila, a vůbec projevuje starost a zármutek sterým způsobem. Jakživ jsem jí neviděl, aby to dělala s jinou rybou, a to mne velice znepokojuje. Nosívala tygřata a hrávala si s nimi, nežli jsme přišli o majetek, ale to bývala jen hra, nikdy se k vůli nim netrápívala tolik, když jim oběd nechutnal, jako se teď trápí.

Neděle. Ona nepracuje v neděli, nýbrž leží si, celá utahaná a líbí se jí, když ta ryba se po ní válí; vydává ze sebe bláznivé zvuky, aby jí dělala švandu a staví se, jako by jí chtěla rozžvýkat tlapky a tak ji rozesmává. Jakživ jsem neviděl rybu, aby se smála. To ve mně budí pochybnosti... Dospěl jsem toho, že i mně se neděle líbí. Celý týden dohlížet, to utrmácí tělo. Měla by být neděle častěj. Za starých časů bývala fádní, ale teď je pohodlná!

Středa. Není to ryba. Nemohu přijít tomu na kloub, co to vlastně je. Tropí to podivný ďábelský povyk, není-li spokojeno a je-li, žvatlá gu-gu. Není jako my, neboť nechodí; není pták, neboť nelítá; není žába, neboť neskáče; není had, neboť neleze; není ryba, neboť neplave, ač se mně nepoštěstí vypátrat, umí-li plavat či nic. Jen se válí a většinou na zádech, s nohama vzhůru. Jakživ jsem neviděl jiného zvířete, aby to dělalo takhle. Řekl jsem, že myslím, že je to hádanka, ale ona jen se obdivovala tomu slovu, nechápajíc ho. Po mém soudě je to buď hádanka, buď jakýsi druh brouka. Jakživ jsem neviděl nic, co by mne takhle uvádělo ve zmatek.

Po třech měsících. Zmatku přibývá, místo aby ho ubývalo. Spím málo. Živočich přestal se válet a chodí teď po čtyřech. Ale liší se od ostatních čtvernožců tím, že přední nohy jeho jsou neobyčejně krátké, následkem čehož hlavní část jeho trčí nepohodlně vysoko do vzduchu, a to není lákavé. Je sestrojen značnou měrou tak jako my, ale methoda jeho cestování ukazuje, že není našeho plemene. Krátké přední nohy a dlouhé zadní naznačují, že náleží k rodu kengurů, ale je to rozhodně variace této odrůdy, poněvadž pravý kengurů skáče, a tohle nikdy. Přes to je to podivná a zajímavá odrůda a nebyla před tím nikdy katalogisována. Poněvadž já ji objevil, měl jsem se za oprávněna, abych si zabezpečil čest tohoto objevu a nazval jsem ji dle svého jmena Kangaroorum Adamiensis... Muselo to být asi mládě, když se k nám dostalo, neboť od té doby vyrostlo nad míru. Jistě je teď pětkrát tak veliké jako tehdy a je-li nespokojeno, dovede tropit hluk dvaadvacetkrát až osmatřicetkrát větší než prvé. Donucování není nic platno, spíš má účinek opačný. Z toho důvodu jsem upustil od té soustavy. Jak jsem už poznamenal, nebyl jsem tenkrát doma, když přišlo, a ona mi vyprávěla, že je našla v lese. Zdá se být prapodivné, že by existovalo jen samo jediné, ale je tomu asi tak, neboť naplahočil jsem se mnoho týdnů, abych si nalezl ještě nějaké do své sbírky a ke hraní s tím naším, neboť pak by zajisté bylo mnohem pokojnější a mohli bychom je snadněj ochočit. Ale nenalezám žádného, ba ani stopy po něm, což je nejpodivnější. Vždyť přec musí žít na zemi, nemůže si pomoci — jakž tedy vychází, nezůstavujíc stopy? Nalíčil jsem na ně tucet pastí, nadarmo. Chytnu kde jaké zvířátko do nich, jen to ne, a to zvířata, která vlezou do pasti z pouhé tuším zvědavosti, nač tam je mléko. Nikdy ho nevypijou.

Po třech měsících. Kengurů roste pořád, což je nad míru podivné a zarážející. Jak živ jsem neviděl zvíře, aby tak dlouho rostlo. Teď má na hlavě srst, ale ne podobnou srsti kengurů, nýbrž zrovna tak jako naše vlasy, leda že je mnohem jemnější a měkčí a červená, na místě černé. Věru, já se pomátnu ze svéhlavého a mučícího rozvoje tohoto nezařaditelného zoologického vrtochu. Kdybych mohl chytit ještě jedno — ale není nejmenší naděje; je to nová odrůda a jediný exemplář, toť zřejmo. Ale lapil jsem pravé kengurů a přinesl je domů, maje za to, že ten živočich ve své osamělosti bude rád z jeho společnosti, nežli nemít vůbec příbuzného v opuštění mezi cizinci, kteří neznají jeho způsobů ani obyčejů, aniž vědí, co dělat, aby se cítil být mezi přáteli. Ale byl to omyl. Živočich spatřiv kengurů, rozlítil se tolik, že jsem byl přesvědčen, že takového nikdy před tím neviděl. Je mi líto toho ubohého, lomozivého zvířátka, ale nemohu udělat nic, abych

je obšťastnil. Kdybych je mohl ochočit, ale to je vyloučeno; čím víc se o to pokouším, tím víc zdá se mi, je kazím. Užírá mi srdce, vidět je v bouřích vášně a strasti; chtěl jsem je pustit na svobodu, ale ona nechtěla ani slyšet. Možná, že má ona pravdu; bylo by třebas ještě osamělejší než je, neboť když já nemohu nalézt druhého, jak by našlo ono!

P o p ě t i m ě s í c í c h. Není to kengurů. Není, neboť se drží vzhůru, svírajíc její prst, popojde několik kroků zadníma nohama a pak se svalí. Je to nejspíš jakýsi druh medvěda. A přec nemá ohonu, — posud — ani srsti, leda na hlavě. Pořád ještě roste, což je okolnost prazvláštní, neboť medvědi dorůstají dřív. Medvědi jsou nebezpeční od naší katastrofy a já nebudu spokojen, bude-li se mně tenhle medvěd ještě déle potloukat po domě bez náhubku. Nabídl jsem jí, že jí dám kengurů, když ho pustí, ale nadarmo — je odhodlána, zdá se mi, přivést nás do všemožného bláznovského nebezpečí. Dřív taková nebyla, než pozbyla rozumu.

P o č t r n á c t i d n e c h. Prohlížel jsem jeho tlamu. Není posud nebezpečí; má jen jeden zub. Ohonu dosud nemá. Povykuje teď víc než kdy jindy, hlavně v noci. Vystěhoval jsem se. Ale zejtra ráno se vrátím k snídani a podívám se, má-li zubů víc. Bude-li jich mít plnou hubu, bude čas je vyhnat, ať má ohon či nemá, neboť medvěd nepotřebuje ohonu, aby byl nebezpečný.

P o č t y ř e c h m ě s í c í c h. Byl jsem měsíc na lovu a na rybách; zatím medvěd se naučil capat sám o sobě po zadních nohách a říká „papa“, „mama“. Je to rozhodně nová odrůda. Tato podobnost ke slovům je třebas ryze nahodilá a nemá třebas účelu ani významu, ale i v tomto případě je pořád ještě mimořádná a je to cosi, čeho žádný jiný medvěd nedovede. To napodobení řeči, spolu s naprostým nedostatkem srsti a úplným nedostatkem ohonu naznačuje dostatečně, že je to nový druh medvědí. Další studium jeho bude nadmíru zajímavé. Zatím vydám se na dalekou výpravu do severních lesů a vykonám důkladné bádání. Jistě musí být někde ještě nějaký, a tu ten bude méně nebezpečný, najde-li společnost ze své odrůdy. Půjdu hned; napřed mu však dám náhubek.

P o t ř e c h m ě s í c í c h. Byla to krušná, krušná honba, ale neměl jsem úspěchu. Zatím ona, ani se nehnuvši ze statku, chytila zas jednoho! Jak živ jsem neviděl takového štěstí! Byl bych býval mohl honit v lesích sto let, nikdy bych nebyl na to padl!

D r u h é h o d n e. Porovnával jsem toho nového se starým, a je dokonale zřejmo, že jsou oba téhož plemene. Chystal jsem se vycpat si jednoho do své sbírky, ale ona má proti tomu nějaký předsudek. Tedy jsem se vzdal té myšlenky, ač myslím, že to chyba. Byla by to nenapravitelná ztráta pro vědu, kdyby měli zahynout. Ten starý je krotčí než býval a umí se smát a žvatlat jako papoušek — nepochybně proto, že býval často spolu s papouškem a že má napodobovací dar v míře vysoko vyvinuté. Užasl bych, kdyby se měl z něho vyvinout nový druh papouška, a přec bych neměl užasnout, poněvadž už byl vším, nač jsem si jen mohl pomyslit, od těch dob, kdy býval rybou. Ten nový je zrovna tak ošklivý, jako býval starý z počátku; má zrovna takovou pleť jako síra a syrové maso a touž prapodivnou hlavu bez špetky srsti. Ona mu říká Abel.

P o d e s e t i l e t e c h. Jsou to kluci; vyzkoumali jsme to už dávno. Teď už je tu také několik holek. Abel je hodný chlapec, ale kdyby byl Kain zůstal medvědem, bylo by mu to bývalo na prospěch. Po všech těch letech vidím, že jsem byl na omylu stran Evy z počátku; líp žít s ní mimo rajskou zahradu, nežli v zahradě bez ní. Zprvu jsem myslíval, že příliš mnoho mluví; ale nyní by mně bylo líto, kdyby ten hlas umlkl a zmizel z mého života. Požehnán buď ořech, jenž nás sblížil a naučil mne chápat dobrotu jejího srdce a líbeznost její mysli!

ELLEN KEY.

ŠKOLA BUDOUCNOSTI.

IV.

Pro dítě, zrovna tak jako pro dospělého, platí slovo Goetheovo, že štěstím je rozvoj našich schopností. Jakého způsobu schopnosti ty jsou, lze u nadaného dítěte záhy poznat a jeho štěstí zajistiti tím, že se mu dá možnost takového rozvoje. Jsou však také schopnosti všeobecně lidské, vlastní každému člověku normálnímu, z jejichž rozvoje může dosíci svého štěstí.

Mezi tyto schopnosti náleží na příklad paměť, která, lze říci, u moderního člověka přichází na zmar. Sypeme (dí Max Müller) ochotně popel na oheň vzpomínek, kdežto staří lidé pradoby umívali zachovávat v paměti celé poklady literatury. Potom náleží mezi tyto schopnosti mimo jiné ostrovtip, ne ve smyslu filosofického myšlení, nýbrž v prostém významu pozorování, usuzování a soudnosti. Ale přede vším ze schopností všobecně lidských je to cit, jejž dnešní škola mnohonásobně potlačuje.

K pranesprávným předsudkům v oboru pedagogiky náleží, že počtářství a mluvnice prý rozvíjejí síly rozumové. To se děje vždy teprv tehdy, když člověk v těchto předmětech dosáhl vyššího stupně. Není však nikoho, aby tvrdil do opravdy, že ze všech těch thés a hypothés, theorií a problémů, pravidel a výjimek, jimž v počtářství a mluvnici v dětských letech mozek je týrán, měl jediný prospěch vzhledem k přírodě či k lidem, třebas i jen při jediném pozorování, jediném výsudku, jediném soudu, přímo neb nepřímo. A totéž kacířství, které vyslovuju zde, slýchala jsem i od počtářů a filologů, že právě proto počtářství a mluvnice, pokud se nepěstují vědecky, měly by býti ve škole omezeny na nejmenší míru. Kdo má počtářské nadání, tomu poskytuje studium mathematiky požitek, poněvadž schopnost jeho jistým směrem se rozvíjí; totéž platí o studiu řečí u toho, kdo má nadání pro řeči. Ale beze zvláštních vloh nemají tyto předměty nejmenší ceny vzdělavací, neboť pozorování, vysuzování a soud zůstávají stejně nevyvinuty potom, jako před řešením po-

[illegible] problému nebo před nacpáním pravidel do hlavy.

Jen život, život přírody a lidí vychovává pro život. Útvary životné, zjevy krásy, způsoby práce, procesy vývojové, jež podává svět přírody a svět lidí, toť právě to, co naplňuje paměť skutečnostmi, co uschopňuje rozum pozorovat, lišit a soudit, co dává citu sílu plápolat a svým teplem roztavovat různé látky v jednotu, kteráž jedině je vzděláním. Skutečnosti — toť jedním slovem to, co dům a škola mají dětem podávat velkými, bohatými, teplými proudy, nezahrazujíce jich methodikou, systematikou, rozvrhy a zkouškami.

Nečetla jsem ještě nikdy o některé pedagogické rozpravě, aby krásná slova její o „samočinnosti“, „individuálním vývoji“, „svobodné volbě“ mne neupomínala na hudbu provozovanou při obětních slavnostech lidožroutů. Neboť jakmile dojde na užití slov ve skutečnosti, rázem sklesají na směšnou bezvýznamnost ústupky, které chce připustit zástupce každého oboru, srovnáváme-li je s velikými principy, v jejichž jmeně změny ty se dějí. Souhrnem vzato, děti bez ustání obětovány jsou ideálu vzdělání, pedagogické soustavě, požadavkům zkušebním, od nichž nikdo nikde upustit nechce.

Věčným hříchem školy naproti dětem je, že neustále máme na mysli dítě in abstracto. Na příklad vyučování ručním pracím má jisté dobré účinky pro dítě in abstracto — tedy musí být pojato do učebního rozvrhu a všechny děti musejí se účastnit tohoto užitku. Avšak jsou děti, pro něž vyučování ručním pracím je donucování právě tak protivné a neužitečné, jako pro jiné latinská četba. Dítě, které se chce pohroužit do své knihy, nesmí býti nuceno do ruční práce, zrovna jako nesmí být štváno a tlačeno do literatury dítě, které je šťastno u hoblice. Všechen tlach o souladném, „harmonickém“ vzdělání musí být odkázán tam, kam náleží: mezi pedagogické prtáctví. Zajisté je harmonický vývoj nejnádhernějším plodem vzdělávání člověka. Ale lze ho dobýt jedině vlastní volbou, neboť znamená harmonii vlastních schopností jedincových, ne však harmonii podle receptu pedagogiky. Co se nám naseká na špalku nebo naválí na vále dnešní školy, je tuším většinou as něco docela jiného.

Napravovat jednotlivosti v dnešní škole neznamená nic, pokud se tím vědomě nepřipravuje veliký převrat, jenž rozbije celou dnešní soustavu a nenechá z ní kamene na kameni. Ba, bylo by velmi třeba pedagogické potopy, jejíž archa by potřebovala pojmout pouze Montaignea, Rousseaua Spencera, a novou literaturu, obírající se dětskou psychologií.*) A jakmile by spolehla archa opět na suché zemi, neměli by lidé stavět školy, nýbrž vzdělávat vinice, kde by učitelé měli povinnost, „shýbat hrozny k dětským rtům“, kdežto dnes děti okoušejí jen mošt kultury — stonásobně rozředěný.

*) Komenský autorce nepochybně jen vypadl. (Red.)

---

* K dnešnímu číslu malou omluvu: vypadá už hodně feriálně. Obrázek odpadl, dětský koutek zmizel, v hustých sloupcích drobného tisku produkuje se americký literární paňáca Mark Twain, úvodní skizza vytržena pohodlně ze sborníku prací českých učitelek — redaktor prosí co nejpokorněji za prominutí. Je si vědom své viny, ale je si zároveň vědom, jak příjemně se teď lenoší na trávě pod stromy, jen kousek cesty od Prahy, ale za to na sto mil daleko od všeho zbytečně potištěného papíru. Čtenáři, který se umíš vmyslit v duševní stav redaktora, jenž se léčí z novinového papíru, dej mu velkomyslně svou absoluci. Můžeš jí rozšířit třeba i na čísla budoucí . . .

✕✕ ✕✕

* V nejbližších dnech vyjde v heliogravurní reprodukci cyklus E. Holárkův „Sen“. Věnován je p. Vojtěchu z Lannů, muži to, jehož diskretní působení ve věcech uměleckých podporou mladých talentů zasluhuje všeho uznání. K jmenu tomu víže se už jmeno Josefa Manesa, jemuž býval Lanna ušlechtilým mecenášem, a od doby Manesovy je to jistě značná řada domácích umělců, která dočkala se podpory tohoto Němce, když z českých „mecenášů“ nikdo nechtěl ani hnout prstem. — Cyklus „Sen“ doprovozen je sonety Jar. Vrchlického, jehož rukopis faksimilován. Uměleckou publikaci tu vydal B. Kočí v Praze jako osmé číslo své sbírky „České umění“.

* Holárkovy „Reflexe z katechismu“ mají vyjít v levném, autotypickém vydání zmenšeném asi po 1 K, aby se co možno nejvíc rozšířily umělecké výtvory i názory Holárkovy mezi lid. V dělnických vrstvách jistě dojdou silného ohlasu.

* Frithjof Nansen nedávno mluvil o moderním vychování dětí; pozorohodno je toto: „Naše mládež jeví nebezpečný nedostatek charakteru a idealismu. To dlužno přičíst na vrub literatuře a politice, které seslabily smysl ideální. Vychování nesměřuje dostatečnou měrou k tomu, aby vytvořilo lidi vlastní síly a svépomoci, selfmademen. Za sílu, kterou mám, jsem zavázán tuhému, přísnému vychování; nemyslím tím přímo tělesné kárání, nýbrž vážné vychování. Učitelé musejí dávat dobrý příklad — to má ohromný význam. Hoši by se měli učit přišívat si knoflíky a podrážet si boty — to tvoří muže! My jsme si musívali dřív zhotovit všechno, čeho jsme chtěli užívat — to vypěstovává charakter a osobnost Mládež musí se učit odříkat si požitky; nesmí se spokojovat tím, aby jako nyní byla jen lyrická, sentimentální, snivá. Tu může pomoci tělocvik. Ne však moderní výhonek jeho, sport, neplecha rekordů, závodění, neboť to vše je nebezpečné a ničí tělo i ducha. Rozumný tělocvik naproti tomu působí harmonicky pro život, tvoří zdravé samostatné muže — a těch právě máme zapotřebí!“

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

W. JENSEN.

POZNÁMKA.

Záhy dopoledne o Letnicích dorazil do většího města zábavní vlak, jímž jelo víc než půl tisíce účastníků, většinou měšťané ze sousední obce, provázeni ženami a dětmi. Prohlíželi si pamětihodnosti místní, navštívili příbuzné a spřátelené rodiny, vylézali na kopce kolem pěkně položeného města. Byl neobyčejně parný a dusný den, takže nezvyklé namáhání ve volné přírodě působilo spíš žízeň nežli hlad; skorem všichni výletníci trávili dlouhé odpoledne ve stinných hostinských zahradách, bylo slyšet hlasité rozhovory, smích a zpěv, třískání žbánku a cinkot vinných sklenek; obecná veselost postupem hodin měnila se v bouřlivé veselí; chybou bylo, že bylo dovoleno i železničním zřízencům ztrávit den stejným způsobem.

Nastoupena zpáteční cesta, jak se sešeřívalo; soumrak nastával dřív, než se srovnávalo s roční dobou a proto musili už rozžíhat svítilny na peroně. Za veliké tlačenice a strkanice obsazeny vozy, z nichž zazníval stonásobný zmatený povyk volajících, pějících, křičících hlasů; několik osob, čekajících na peroně na druhý vlak, na polo se smíchem poznamenávalo: „Ti se dnes vyspí! Za to zejtra, až se probudí, těm bude v hlavách bubnovat! Mně se zdá, že nebe jim chce taky pořádně zabubnovat, a k tomu s ohňostrojem! Z toho ovšem mnoho neuslyší a neuvidí!“

Konečně dvířka vozů pozavírána, píšťala strojvůdcova pronikavě zapískla a předlouhý vlak se hnul. Vyjev ze síně nádražní, dostal se už do úplné tmy; černá spousta mračen pokrývala oblohu, do oken začal plískat liják a donucoval je zavřít. V ubedněných prostorách rozkládal se dusný, omamující vydýchaný vzduch, ženské naříkaly, že se udusí, ale muži se jim smáli: „Proč jste pořádněj nepily, vydržely byste ten kousek cesty!“ Vlak supěl nocí, černé stěny lesní s obou stran objímaly koleje. Tmou teď skoro bez přestání šlehaly modré a žluté plameny, liják třeskavě bil do střech vozů; hukot bouře přehlučíval bušení vlaku, do toho řítil se praskot a lomoz hromobití. Očekávaná bouře rozpoutala se po horkém dnu.

V kupé, kam s hora zatékalo, naříkala žena: „Dostanu skvrny do nových šatů, prosím vás, pusťte mne přesednout!“ Protějšek její zavrčel: „Myslíte, že mně dělá okap švandu? že moje kotrba ho potřebuje? Ale že jste to vy, paní sousedko —“

Vstal a zavrávoral.

„Mně se zdá, ten vlak po čertech letí!“

„Ano, je tu svah!“ odvětil kdosi.

Bylo tomu tak; na ponakloněné rovině trať sbíhala. Muž a žena vstali přesednout si, aby se novým šatům nic nestalo.

Náhle do sebe vrazili hlavami. Kolem nich praskajíce a tříštíce se lítaly proti sobě dřevěné stěny, v jediném dechu, zdálo se, vymřel všechen lidský život ve voze. Strašná rána, parostroj vyjev s kolejí zarýval se do bahnité půdy močálu, všechny vozy náhle zaraženy v šíleném běhu vzepjaly se, pukaly jak sklo, bily do sebe nebo se řítily se zvýšené hráze železniční. Vše bylo zahaleno v proudící průtrž mračen, vytí vichru, hned v neproniknutelnou tmu a hned v pronikavé světlo blesků. A na dlouhé čáře trati ozývalo se vzdychání, úpění, volání o pomoc, šílené křiky bědujících a zoufalých.

Minulo kolik hodin, než došla zpráva do města a než přišla pomoc, která často narážela na nepřekonatelné obtíže. Nepřestávající liják zhášel pochodně, trosky vozů nakupeny a spleteny byly v jediný ohromný chaos, z jehož nitra o pomoc volaly hlasy těžce raněných a polozadušených, mnozí křičíce jen, aby smrtí vysvobozeni byli z trápení. Horlivé ruce činily se, seč byly, lékaři prováděli naléhavé amputace, obvazovali, ale většina práce musila být odložena do rána. Ti, kteří nenabyvše vědomí, co se stalo, náhle byli roztříštěni do smrti, měli nejpříznivější sudbu, na stejný počet osob čekaly ještě děsné hodiny a dny mučivého odkladu neodvratitelného konce. Několik set mrtvých a smrtelně zraněných dopravili do města; celé rodiny byly smeteny se světa, skoro každý byl oloupen o někoho ze svých drahých, ženy učiněny vdovami, bezmocné siroty zůstaveny. Beze slz, v tupém strnutí dávali se přežilí ošetřovat.

Jaká příčina přivodila neštěstí, sotva bylo lze vyšetřit. Strojvůdce a průvodčí vlaku, topiči,

[illegible] všichni zřízenci byli zabiti zároveň nebo v [illegible] podlehli svým ranám. Bylo jen zjištěno, že vlak byl příliš těžký a že jel pravděpodobně příliš rychle, zvlášť když se hledí k nebezpečnosti klesající trati. Vozy ujíždějíce s vrchu postrkovaly tlakem na sebe, brzdaři na neštěstí spozorovali to jen částečně, částečně však nikoli, zabrzďovali přední vozy, ne však zadní, které plnou silou se vrhly na přední, pomalu jedoucí. Byla-li za hrozné bouře nařízení dávaná nesrozumitelna, zda průvodčí bouří ztratili hlavu či už před tím neměli jasného mozku, nedalo se už určitě rozhodnout. [illegible] rovna jako otázka, co bránilo strojvůdci postřehnouti, že jízda je nadmírně rychlá.

Když se zpráva o tom všeobecně roznesla po městě, zachvátilo skoro všechny posluchače tupé strnutí. Mnozí ztratili příbuzné a přátele, najednou byli uvrženi do smutku. Ale to nedávalo obecné náladě zvláštního rázu, nýbrž rovnoměrné zděšení. Lidé si mechanicky sdíleli, co zvěděli o události, ale pak beze slova se na sebe podívali a v pohledu jejich byla táž nevyslovená myšlenka.

Toho obecného, mlčivého chromení a zaraženosti v prvních dnech účastnilo se i městské duchovenstvo. Faráři varovali se nejen naproti laikům, nýbrž i mezi sebou vyslovovat svůj úsudek o neštěstí. Prodlévali doma, nebo nuceni jsouce vycházet, ubírali se spěšně městem s hlavami svěšenými, jakoby je schvátil odpor, aby se na ně nikdo nepodíval a nepromluvil. Teprv druhého dne po soumraku se shromáždili za zamčenými dveřmi v sakristii.

Na zítří dopoledne ustanoven byl hromadný pohřeb zabitých a k pohřbu dostavilo se tisíce a tisíce lidí všech stavů. Pohřební řeč svěřena kazateli zvlášť nadanému darem řečnickým — říkali, že osudem byl k tomu vyvolen —; jakmile se objevil, nastalo úplné ticho. Vážný a dojat, oděn černým rouchem přistoupil a začal stejně vážně a dojatě:

„Stojíme před nevyzpytatelným nálezem Hospodinovým . . .“

Řeč jeho hlásala: Ubohý, omezený rozum lidský nevystačuje postihnout důvody, proč se tak stalo. Proto musí na jeho místo s vysvětlením přijít něco vyššího, neobloudítelná víra, důvěra ve svrchovanou moudrost a dobrotu boží. Před zrakem pozemským ovšem ztroskotáno leží štěstí mnoha lidí, roztrhány všude krásné svazky rodinné, z manželek vdovy, z dítek siroty učiněny, oloupeny o ty, kdož pečovali o ně. Ale cosi jiného v tom spatřuje nebeská vševědoucnost nežli krátkozrakost lidská. Tať nečítá prchavé pídě času na této zemi, neboť ona ví, že těm, kdož náhle vytrženi byli z tohoto života, přispívá ku blahu věčnému, jsou-li záhy odvoláni se světa — čímž zkoumá věrnost a neotřesitelnost víry jejich pozůstalých, za niž zaslíbena jest odměna v ráji nebeském.

„A protož v pokoře rcemež: Pán dal, Pán vzal, buďiž jméno Páně pochváleno!“

Po těch slovech řečník na chvilku umlknul. Několik babiček se pokřižovalo a vzlykalo, ale ostatní stáli tiše, bez pohnutí; všichni však upírali oči na kazatele, jako by každý ještě něco očekával. On vyhověl očekávání a na novo spustil:

„Ve tvářích vašich čtu otázku, jak bylo možno srovnati s dobrotivou vůlí Hospodinovou, že ty, kdož od nás byli odloučeni, přijal k sobě zdánlivě bez přípravy a útěchy, bez posledního průvodu z rukou a úst služebníků svých. Avšak i zde obepíná pohled váš páska krátkozrakosti lidské a já odvážu ji s očí vašich. Nikoli nepřipraveným kázal vejíti do radosti těm, kdož tuto leží před námi. Onť objevil se jejich poslednímu pohledu, citu a myšlence ve vší moci a slávě své, v nadpozemském svítícím rouše blesků svých, volaje pozounem hlasu svého, jejž za hřmění a bouře k nim sesílal. Takž povznesl je k sobě, povznesl je k sobě očištěné, sproštěné vší nečistoty pozemské —“

„A opilé,“ vpadl do toho čísi hlas, za nímž ozvalo se ostré zasmání mluvčího.

Oči všech posluchačů střelily po něm, ze rtů jejich nevyšlo slova, ale na tvářích bylo znát, že smích jeho odsuzují. Policejní úředník spěchal k pachateli, zatkl a odváděl jej.

Kazatel vyslal za ním pohled bolestného úchvatu a pravil:

„Člověk ducha zatemnělého nalezal se mezi námi, milí zbožní, kterýž nevěděl, co z úst jeho vyšlo!“

Soudce, jemuž byl vydán, nesdílel toho názoru. Obhajce obžalovaného nesnažil se ospravedlnit činu jeho, nýbrž uváděl, že svěřenec jeho neštěstím ztratil ženu a děti; že rozechvění mysli, v němž se proto nalezal, buď jak buď je tu polehčující okolností. Ještě bylo uvažováno o tom, zda toto rozechvění mysli nemohlo dokonce způsobit až nepříčetnost ve smyslu zákona, ale obžalovaný prohlásil sám, že byl tehdy zrovna jako teď při nejjasnějším rozumu a ostatně že je s to, aby mohl provést důkaz pravdy o svém projevu.

Soudce však odvětil, že takový důkaz v tomto případě by naprosto nerozhodoval a odsoudil jej pro rušení bohoslužebného výkonu dle trestního zákona do vězení na několik měsíců: při tom zvlášť se přihlíželo k jeho vyššímu vzdělání . . .

ELLEN KEY.

ŠKOLA BUDOUCNOSTI.

V.

Škola má jen jediný veliký cíl: sebe samu učinit zbytečnou a nechat vládnout život a štěstí — což jinak znamená samočinnost — na místě soustavy a schematů.

Dítě, jak už řečeno, hned od počátku je dosti poddajným materialem, jejž ruce hned drsně, hned laskavě po své chuti přistřihnou. Neboť i nejmírnější, zdánlivě nejsvobodnější methoda zaměstnává stejnými, den co den, rok co rok se opakujícími pracemi, dojmy a pravidly nezbytně jednotvárnost uniformitu. A poněvadž škola mimo to nevřaďuje zřídka děti do tříd dle rázu a vloh dítěte, nýbrž dle jeho stáří a vědomostí, bývá dítě donuceno trávit se dlouhou chvílí a promrhat spoustu času, musí-li čekat na ostatní.

Hned u prvopočátečného vyučování běží o to, aby sebepozorování a samočinnosti dětské bylo užíváno jako vychovávatelského prostředku pro dítě a jako návodu pro vlastní pozorování učitelovo. Je-li toto pozorování učitelovo svědomité, pak z něho nepřivodí pravidla všeobecná, nýbrž pouze individuální. Toto dítě musí být vyučováno čtení, tělocviku nebo ručním pracím v míře zcela jiné, nežli ono: jednomu má se dostávat požitku prostředků vzdělavacích, návštěvy museí, cestování (nejlépe pěšky) záhy, jinému později atd. A potom to, co je „nevyhnutelně potřebné“, omezí se na míru co možná nejmenší. Neboť co každý člověk potřebuje znát, aby se vyznal v životě, toho je velice málo. Totiž: dobře číst a dobře psát — psát o b ě m a rukama, kterážto reforma, stejně důležitá po stránce zdravotní jako po stránce praktické, byla už zavedena na některých školách štokholmských; kreslit prosté předměty, takže nabude se znalosti i písma obrazového jako písmenkového, zručnost to zcela nezávislá na uměleckém nadání; měřické vyučování názorné; čtyry základní způsoby početní a zlomky desetinné; tolik zeměpisu, aby se člověk vyznal v mapě nebo jízdním řádu; tolik přírodopisu, aby nabyl základu pro nejprostší požadavky zdravotnické; konečně angličina, aby někam došel v rostoucím stálém styku se světem, v čemuž tato řeč hodí se nejlépe. S těmito znalostmi dáno je dítěti vše, čeho potřebuje, aby se už samo vypravilo do knih a do života — leda že bychom přidali k tomu ještě zručnost zalátat si punčochy, přišít si knoflík a zatlouci hřebík.

Jen to, co je nevyhnutelně nutno, má býti o b l i g a t o r n í m, pro všechny bez rozdílu závazným základem dalšího vzdělávání. Toto vzdělávání další je už pak jen vyšíváním na základní tkanině prostší; a to vyšívání nabývá veškeré ceny jen tím, že jedinec je sám provádí, že není vyráběno strojem dle vzorků určených továrnou! Mezi tím, co se klade tento základ pro všechny stejný, mají se děti vmýšlet a vžít do života starého zákona, do života řeckých a nordických bohů a bohatýrů, do života pohádek i pověstí a do dějin národních, — ale jen z knih, které dostanou pro z á b a v u, kdežto dnes z toho všeho nadělali předmětů u č e b n ý c h.

Když bude takto základ položen, pak bude úlohou školy budoucnosti — bude to škola pro všechny, ale nerozdělená — individuálního vzdělávání, ale dle plánu přizpůsobeného každému jedinci zvlášť. Ve škole budoucnosti, o níž sním, nebude vysvědčení ani odměn, nebude konáno jiných „zkoušek zralosti“, leč takové, které se dějí rozhovory. A v těchto rozhovorech nebude rozhodovat množství ojedinělých vědomostí, nýbrž souhrn vzdělání bude rozhodný u zkoušejících, kteří při tom budou se s mládeží procházet venku v přírodě, aby tak zvěděli nenuceně, co žáci vědí o přírodě a lidech, o minulosti a přítomnosti.

Vyučování spějící k tomuto konečnému cíli všeobecného vzdělání povede učitel v naprosté protivě ke způsobu nynějšímu. Učitel bude budit v žáku vlastní pozorování, povede jej arci ve volbě četby a ve způsobu práce, ale nebude mu především vštěpovat svých vlastních pozorování, soudů a znalostí v podobě přednášek, příprav a pokusů. Tu a tam, žádaje neočekávaně ústní nebo písemné vylíčení, zjedná si jistotu o tom, až pokud žák vnikl do látky; jindy zas, jakmile uzná, že je žák pro to zralý, podá mu sám souhrn, přehled látky, hřející a povzbuzující dojem jakožto odměnu jeho samočinnosti; konečně bude žáky vyslýchat, když se sami přihlásí. Ale podstatou práce jeho bude záležeti v tom, že bude učit žáky, aby s a m i řešili své úkoly, sami si nalézali pomůcky — v knihách, v slovnících, mapách atd. — aby sami probíjeli se obtížemi k vítězství a tak dopracovávali se jediné mravní odměny svého namáhání: širšího rozhledu a nabyté síly.

Nenaučí se pozorovat žák, který klidně dřepí a poslouchá nebo pozoruje učitelovy výklady a pokusy, nenaučí se psát žák, který s puntičkářskou přesností opravuje ve své písance, nenaučí se nářadí pro účely všedního života hotovit žák, který pedantsky provádí řadů vzorů při ručním vyučování. Sám dělat naznačené chyby, sám vymýšlet si prováděné vzory, vůbec nikdy nebýt opravován v jednotlivostech (leč že by vadnost jejich způsobovala přílišné maření času), nýbrž tápat a tápaje nalezat sám správný, dokonalý způsob práce — v tom je vychovávání, to je vzdělávání!

Učebnice budou ve škole budoucnosti plny šťávy a síly, jaké jsou nejlepší učebnice už dnes. Čítanka zmizí a do rukou mládeže položeny budou opět velké knihy, původní prameny, byť i upravené, kdyby snad v nich vadily rušivé jednotlivosti. Knihovna bude největší, nejkrásnější a nejdůležitější školní světnicí, půjčování knih bude podstatnou částí celé činnosti vyučovatelské.

Sním o tom, že každá škola budoucnosti bude obklopena velikou zahradou, v níž smysl pro krásu bude dostávat svou nejpřímější potravu, jak se už dnes v různých školách děje. Budou-li děti ve škole i doma pěstovat květiny, květinařit doma, aby si vypěstovaly „okenní zahrádky“, které budou se

v [illegible] ve škole ve všech místnostech, docílí se [illegible] zcela přirozeným působením, aby tyto prosté požitky krásy staly se všeobecnou potřebou.

Knihařením, truhlařením a jinými řemeslnými pracemi, rovněž zahradničením a tělocvikem dodělá se škola budoucnosti přirozené gymnastiky, která má nevyrovnatelně větší význam vychovatelský, než methodický tělocvičení, jehož jednotvárná bezúčelnost je útrapou mládeže a jež by mělo býti konáno pouze tehdy, kdy špatné počasí brání pohybovat se ve volném vzduchu. Zajisté lze ovšem tělocvik oživit, spojí-li se s fysiologií a hygienou, zrovna jako počtářství se oživí spojením s ruční prací a kreslením; ale přes to nikdy nemůže se co do ceny vyrovnat přirozeným pohybům těla, směřujícím k radostnému účelu.

Vedle zahrady bude míti škola budoucnosti v domě i mimo dům místa pro tance a hry opravdu volné; míním hry takové, při nichž děti, umějíce si už hrát, zůstávají ponechány samy sobě a své volné hře. Neustálé vedení učitelovo činí ze hry dětí parodii.

Tím, že budou provozována různá řemesla a zahradnictví, unikne se v množství případů při počtářství a přírodopisu stanovení pouček a dítěti se ponechá, aby si je samo odhalovalo. Podle dnešní methody nalévací řekne se dítěti, že semeno roste v teple a vlhku. Dle methody vychovávací smí dítě s a m o sít nebo sázet semeno a p o z o r o v a t, c o s e d ě j e. Už dnes arci se tak děje v jistých školách, ale jen na důkaz vyslovené věty, dané poučky. Toť právě omyl dnešní školy, že své poučky zábavně ilustruje, místo aby dávala dítěti čas a příležitost, nalézt si je samo.

NAŠE GALERIE.

František Kaván: Krajinka. Dnešní obrázek náleží k žánru krajiny intimní. Toto je společný znak takových intimních krajin: Tichý skrytý koutek světa, drobounký výkroječek přírody, s láskou vyhledaný a láskou proniknutý, prostých nevzrušených linií, nejčastěji bez obtížného překážejícího elementu lidského; mimo to naplněný náladou měkké snivosti, nebo melancholické resignace nebo slastné zářivé pohody duševní. Není to krajina t. zv. romantická, na první pohled uchvacující zřetelnou krásou, nýbrž je tu skryta krása zvláštní, diskretní, k níž třeba pomalu citem pronikat. Krajina intimní žádá si duše lyrické, idylicky rozpoložené, nenáruživé. Je návratem ke skutečné přírodě, jde za heslem reálnosti a tím staví se proti krajině romantické, krajině vyfantasované, lživé a komponované. V tom je přednost a vnitřní cena její. Ale je v ní i nebezpečí: ona příliš stlačuje obzor, nutí umělce k pranepatrným výsekům z nesmírného světa, rozdrobuje mu přírodu, na konec stává se jednotvárnou. Z toho rodí se opět zdravá reakce: prorazit ty úzké hranice, zdvihnout to nízké nebe, naplnit zrak a duši velikými a dalekými obzory. Z krajiny intimní vzrůstá krajina grandiosní, pravdivá, prosycena silou a vzrušenou náladou.

DOJMY A NÁLADY Z CEST.

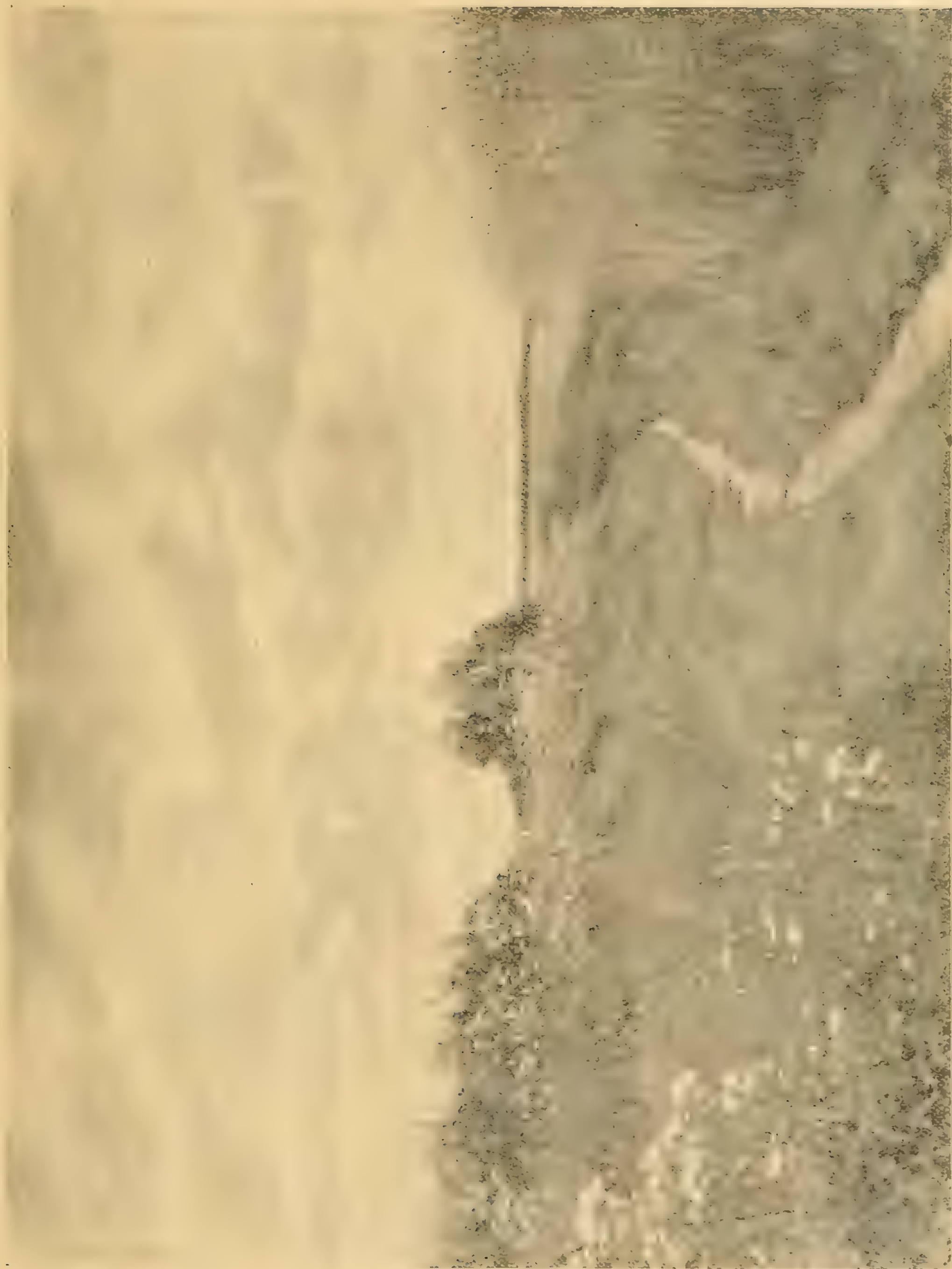
(Opozděné kapitoly V.)

Z Brusselu jsme si udělali výlet do Antverp. Spojení je výtečné a velmi rychlé. Jedeme stále nížinou, která však není bez značných půvabů. Chlubíváme se vyvinutým a pokročilým svým zemědělstvím, ale sem teprve by se měl přijít podívat rolník náš, co znamená vydatné vzdělávání půdy. Hospodářská stavení jsou úhledná, pozemky namnoze ve čtverci živým plotem ohrazeny, v ohradách žírný dobytek volně na šťavnaté zeleni luk se pasoucí, silnice jako šňůry rovné a bedlivě upravené. (nikde po celé cestě neviděli jsme tak bídných silnic jako u nás, zvláště ne těch nezbytných u nás hromádek štěrku), v zahradách plno různých bylin i květin, z nichž zvláště bijí nám do očí četné cypřiše, na návrší tu i tam známý nizozemský mlýn. Však jest to vedle kraje téhož rázu, jímž jsme jeli později do Ostende, nejúrodnější kus Belgie, pýcha vyvinutého zemědělství belgického. Ovšem napomáhají k tomuto vzezření výborné průplavy, které stejnou měrou jako obchodu, též slouží zemědělství.

Antverpy vábí již jakožto přední sídlo belgického malířství, působiště Rubensovo, Teniersův, van Dyckovo, Crayerovo a j. v. Umělecká díla najdeme tu v museích i chrámech. Nejprve spěcháme do proslulé gotické kathedrály, jež rozměrů jest jen o málo menších nežli dóm v Kolíně nad Rýnem. Nejkrásnější její ozdobou jsou dva proslulé obrazy: Vztyčení kříže a Snětí s kříže, jimiž Rubens v době neuvěřitelně krátké znázornil veliké dvě chvíle utrpení Kristova s dramatickou v pravdě živostí. Zastavíme se také v jiných chrámech, navštívíme hrob Rubensův a pozoruhodná antverpská musea. Ale když takto procházíme se stále v uzavřených místnostech, prohlížejíce umělecká díla, krk dřevění, dostavuje se zmalátnělost, otupělost, tak že nevyhnutelně třeba nám osvěžení, kterého poskytne ruch všedního života, a ten je v Antverpách nejživější v přístavě.

Přístav antverpský je pozoruhodnou zvláštností. Leží ještě ve značné vzdálenosti asi 80 km. od širého moře, a je přece z nejdůležitějších přímořských přístavů. To umožňuje široká a hluboká řeka Skalda, po které i největší lodi se dostávají až do Antverp se zbožím zámořským a nakládají tam většinou zboží belgické, ačkoliv také pro západní část Německa Antverpy nejsou jako přístav obchodní beze značné důležitosti. Skalda, toť zlatá žíla Antverp; bez ní by rázem sklesly v bezvýznamnost, jak se to ukázalo, kdykoliv její ústí bylo obchodu uzavřeno.

Již hybná a důvtipná německá Hansa pochopila výhodnost Antverp pro obchod, o čemž svědčí rozsáhlá budova její, až na časy naše dochovaná, a za Karla V. nastal městu jako přístavišti největší rozkvět, tak že pokládáno za nejbohatší z celého křesťanstva. Brzy potom zvolna Antverpy klesaly až do sklonku minulého století. Ohromný rozvoj Antverp za doby nejnovější datuje se od Napoleona I., který bystře pochopil význam jejich a umínil si stvořiti z nich přístav vojenský prvého řádu. Tak založeny

FRANT. KAVAN.
KRAJINKA.

založeno jest 13 milliony franků veliký a malý bassin, které mohou pojmouti až 350 prostředních lodí. Časem ani ty nestačily, zakládány nové a nové, a dnes jsou plny všecky i krásné a rozsáhlé pobřeží Skaldy, neboť do roka sem přibude okolo 5000 lodí.

Procházíme se po nábřeží, kde zarazí nás pohled na dlouhou řadu mocných jeřábů, jež beze všelikého hluku vykonávají obří práci. Zastavujeme se u takového velikána a pozorujeme jeho činnost. Jako nějaké obrovské chapadlo tyčí se tu do výše, na něm zavěšen jest na dlouhých řetězích železný truhlík jenž za řízení jediného muže při hnacím stroji spouští se do hlubin nákladní lodi. Po malé chvíli objeví se plný opět nad lodí, obrátí se o nějakých 160°, složí své břímě přímo na připravený železniční vůz, kde opět uvolněn dělníkem, aby pokračoval ve své práci. Opodál skládají pytle s obilím; cenný jejich obsah proudem se sype z některých pytlů snad krysami prožraných nebo neopatrností protržených a sbírá se lopatami na velkou hromadu. Tam skládají pytle kávy, tam zas kukuřici, a vše, co neodváží se přímo, nalézá místo v rozsáhlých skladištích, která vroubí celou tu spleť bassinův i břehů řeky.

I veliké lodi pro dopravu osob mají v Antverpách konečnou evropskou stanici, přijíždějíce z New-Yorku, z Brasilie a Australie, ačkoli lodi nákladní jsou pro Antverpy důležitější. Den před naším příjezdem přistal právě veliký osobní parník z Ameriky a viděli jsme ještě, jak vypláceli četným lodníkům služné. Použili jsme té příležitosti k návštěvě parníku, která byla dovolena za vstupné 50 centimů za osobu. Parník byl určen pro 1500 osob a pojal mimo to 2400 tun kukuřice, kterážto již zvolna se vynořovala ze spodu lodi na světlo boží. Jednotlivé oddíly uvnitř lodi zdály se nám, zvyklým na pevnině při obytných místnostech rozměrům daleko větším, velmi těsně, také kajuty o 4 postelích, nadtož místnosti nižšího řádu. Tu teprve bylo lze pochopiti, jaký asi zmatek nastane na lodi při nějaké nehodě! Řeklo se nám hned v Antverpách, že lodi společností hamburských jsou mnohem pohodlnější a pěknější, a přesvědčili jsme se o tom v německém oddělení námořnickém na výstavě v Paříži již dle vystavených modelů.

Je zajímavo pozorovati tu směs národů v přístavišti. Domácí živel převládal, totiž Flámové, kteří tvoří přes polovici belgického obyvatelstva, jak fysiognomií, tak povahou i jazykem přiklánějíce se k severním Holanďanům, od kterých však se liší věrou, neboť zůstali velkou většinou katolíky. V Brusselu flámština valně ustupuje do pozadí proti frančině, jazyku to jižních Belgičanů. V Antverpách, ač ve vrstvách vyšších elegantní frančina patří k dobrému tónu, přece 92% obyvatelstva flámského rozhoduje a dodává městu jazykově zcela jiného rázu než má Brussel; vždyť jsme zde v rodišti Conscienceově, který nejznamenitěji ze všech jejich spisovatelů zachytil svéráznost toho malého národa, jenž ostatně stále více hlásí se o uznání práva svého jazyka jako jazyka většiny. Zápas nepodobný našemu.

Flámští dělníci a rybáři v přístavišti byli svalnatých, podsedlých postav, širokých, osmahlých lící, z nichž vyzíraly modré oči, příznaky to Germanů proti zcela jinému typu románských Vallonů. Na zpáteční cestě do Gentu jeli jsme s flámským námořníkem, který s patrnou zálibou poslouchal český náš hovor a snažil se také s námi se německy pobaviti, což skončilo s rozhodným nezdarem, neboť flámština se velice liší od spisovné němčiny, a Flámové prostí jsou většinou i ve věcech jazykových velmi konservativní, přestávajíce na své mateřštině, ať jakkoli se kol nich ozývá hovor francouzský jako hovor vznešeného světa. Viděli jsme to také v Ostende. Náš soused ve vlaku bleděmodrýma svýma očima zálibně si po nás mžikal, pokuřoval ze svojí krátké dýmky a tak srdečně nám tiskl pravice, že jsme si mysleli: Jen našeho Schwaigra sem, aby zachytil ten roztomilý typ, pro něho jako stvořený. Takový obrázek Schwaigrův byl by věru z nejkrásnějších památek na cestu.

Ale vraťme se do přístavu! Všude zboží za miliony a miliony peněz. Není divu, že takové důležité místo každý stát by sobě hleděl zabezpečiti. Antverpy také byly vždy důležitou pevností, ale od čtyřiceti let jsou opevněny, že hradby objímající město v délce 14 km, nikterak mu nebrání se rozšiřovati — máť dnes již daleko přes 200.000 obyvatelstva — a před těmito hradbami po obou stranách jako přední stráže vystavena ještě řada moderních citadel. V případě války tvořily by Antverpy ozbrojený tábor prvního řádu, jenž by pojal ohromnou armádu.

Vidouce to bohatství v přístavu i v městě, pochopujeme dobře tato obranná opatření a rozumíme hned ještě lépe Maďarům, proč jako oka v hlavě střehou si „své" Rjeky. Vzpomínáme povzdechu Kollárova že tak málo moře dáno Slovanstvu. Od dob Kollárových Slovanstvu jako celku ovšem moře hodně přibylo, ale nám, Čechům, málo to pomáhá; my máme moře stále jen u Shakespeara a ještě i to nepřející kritikové snaží se nám je upříti!

LORIS.

HORSKÁ VESNICE.

V červnu přijeli sem měšťáci a bydlí po všech sednicích. Sedláci a ženy jejich spí v podkrovních komůrkách, kde visí plno starých postrojů koňských, plno zaprášených postrojů na saně s harašivými žlutými zvonečky, plno starých pušek na křesací zámek, a rezem rozežraných, nemotorných pil. Vynesli si kde co z dolejších světnic a vyklidili pro měšťáky všechny truhlice, a nic nezbylo v sednicích než zápach ze sklepa na mléko a zápach starého dřeva, který proniká z domu okénky a neviditelnými sloupy nakysle a studeně vznáší se přes hlavy bleděčervených slezů až k rozložitým jabloním.

Jen ozdobu na zdech tu nechali: parohy a četné obrázky panenky Marie a svatých v pozlacených a papírových rámcích, mezi nimiž visí růžence z nepravých korálů, nebo dřevěných kuliček. Dámy z města rozvěšují si po parozích veliké zahradní klobouky a pestré slunečníky, do kličky růžence upevňují podobizny herečky, jejíž královská ramena a zdvižené obočí nevyrovnatelně krásně vyjadřují velikou bolest; obrazy mladých mužů, proslulých starců a žen nepřirozeně se usmívajících opírají o hřbet voskového beránka, jenž nese praporeček s křížkem, nebo je zastrkují mezi stěnu a pozlacené srdce, v jehož purpurových ranách vězí sedm mečíků.

Ale je samé, ženy a děvčata z města, je vidět posedávat všude, kde si jindy nikdo ani nesedne: na obou koncích dřevěných koryt u studny, odkud vítr zanáší jim do vlasů stříkající vodu, až je v nich plno rosy jako z jitra na jemných hrstvách pavučinách. Nebo usedávají si zrovna do vrátek plotu, kde překážejí každému, koho tu cesta vede. Ale ony nemají ani potuchy, že zrovna tudy člověk musí, právě na toto pole mezi ploty a hučivým potokem v hluboké roklině. Jim je lhostejno, kde a kam člověk jde. V bytí jejich leží něco tak nahodilého, bezpracného: nepotřebují svátku a z každé hodiny si mohou udělat, co chtějí. Zrovna takový je i jejich zpěv. Nezpívají v kostele ani k tanci. Najednou z večera, když se stmívá a když z četných okének se sypou světelné pruhy mezi chmuřícími se stromy a po cestách, dávají se do zpěvu, tu ta, onde jiná. Zdá se, jakoby písně jejich byly smíšeny z mnoha tónů, leckdy blíží se docela taneční písni, leckdy kostelnímu zpěvu; je v tom lehkost a panství nad životem. Umlknou-li, vrací se tmějící se údolí opět do svého těžkokrevného života: slyšíš šumot velkého potoka, jak se vzmáhá a slábne, a tu a tam odlišený zurkot pramínku, sváděného korytem. Nebo ovocné stromy se třesou, a spouštějí s hora větvemi spršku šustivých krůpějí, tak nenadále, jako neočekávaný vzdech spáčův, a ježek se lekne a rychleji běží kus cesty.

Mnohá z těchto světel však dlouho neshasínají a ještě svítí, když Velký vůz už sklouzne až na samý kraj oblohy a nejhlubší hvězdy jeho spočívají na hřebene hory a nepokojně prokmitávají vrcholky ohromných modřínů. To jsou pokojíčky, kde děvčátko z knihy vyčítá možnosti života a ve zmatku dýše jako pod dotekem opojující a spolu pokořující hudby, nebo kde stárnoucí žena s úzkostnou a žasnoucí myslí nedovede se sprostiti myšlenky, že toto dřímotné „nyní“ a „zde“ znamená pro ni nevyhnutelnost, skutečnost. Z těchto oken bez přestání padá světlo svíček, sahá do větví jabloňových, klade světlý pruh na luka a kamennou hráz až k černé hladině jezerní, která, zdá se, odráží jej a nese jako rozlitý bledožlutý třpyt. Ale světlo se potápí dolů do těch vod, vrhá do vlhké temnoty zářivý sloup, v němž tupě stojí černošedé keře a neklidné bělice bez ustání se chvějí.

Na lukách vytyčují si čtverhranná hřiště na tennis a obklopují je vysokými, šedivými sítěmi. Z daleka už je vidíš, jako ohromné pavučiny. Kdo v nich stojí, vidí krajinu jakoby na žaponských džbánech, na nichž email je protkán pravidelnými, jemnými trhlinkami: modrozelené jezero, bílý pruh pobřežní, smrčina, za ní skály a nejvýš obloha něžné barvy jako bledá kvítka vřesu — vše to má na sobě šedé jemné čtverečky té sítě.

Na vlnitých kopcích po druhé straně silnice orají. Kolikrátkoli hráči zamění svá místa, aby spravedlivě rozdělili slunce a vítr, tolikrát obrátí oráči těžké spřežení a silným vzmachem zasadí rádlo na počátek nové brázdy. Rovnoměrně ořou oráči, jako těžká loď rozbrazďuje pluh tučnou půdu a široké ruce, promořené sluncem a lopotou, spoléhají stále těžkým tlakem na kleči. Měnivá je hra čtyř hráčů. Někdy je jeden velice silný. Údery jeho, klidné a plné, jako by mladý lev bil svými pazoury, ovládají celou hru. Létající míče a ostatní hráči, ba i trávník a sítě, do nichž chytá se obraz lesů a oblaků, vše to poslouchá jeho zápěstí, tajemně poutáno jako silným magnetem.

Jiný je slabý, docela slabý. Přemýšlení vstupuje mezi něj a každý jeho úhoz. Pohyby jeho jeví hlubokou nepravdivost: někdy jsou to pohyby šermířovy a někdy pohyby člověka, který chce odrazit od sebe kamenování.

Třetí je lhostejný pro hru. Cítí pohled ženy na sobě, na rukou, na tvářích, na spáncích. Zavírá někdy i oči, aby jej cítil i na víčkách. Žije v uplynulém večeru, neboť ženy, jejíž pohled cítí na sobě, zde není. Mnohdy docela roztržitě běží několik kroků tam, kam míč ani nepadl. Přes to nehraje docela špatně. Občas pálkuje velikým, klidným pohybem, jako by člověk ze sna sáhl do vzduchu po ovoci, o němž se mu zdá. A míč tak napálkovaný letí zpátky pádněji než úhozem toho silného hráče. Zaryje se do trávníku a už se neodrazí.

Hra čtyř hráčů je měnivá: zítra možná vystřídá lhostejný hráč silného. Snad domýšlivé a smělé vzpomínky a vdýchaný jitřní vzduch změní v nejsilnějšího hráče i toho, kdo dnes byl docela slabý.

Ale rovnoměrně ořou oráči a krásné tmavé brázdy přímo běží těžkou půdou.

---

* V uměleckém průmyslu nové doby, jehož rázu a směru dán posetilý název „secesse“, ukazují se čím dál zřejměji známky, že mladé, živé a ohnivé hnutí toto nalezá se na ten čas na scestí. Časopisy věnované uměleckému průmyslu a výstavy jsou plny toho dokladů. Ze zdravé zásady: sloužit potřebám doby moderní a z těch potřeb vyvozovat přirozené formy předmětů tak, aby požadavek komfortu, užitečnosti a praktičnosti slučoval se s prostou krásou individuálně a neodvisle od starých slohů — z této zdravé zásady dochází k umělecké anarchii. Umělci závodí vášnivě, aby vymýšleli každý den něco nového, ohromujícího, nebývalého. „To tu ještě nebylo“ je dnes heslem toho prudkého vařícího snažení; předměty denní potřeby dostávají nejbizarnější formy, nemožné útvary jejich budí nejen úsměv, nýbrž přímo strach ze skutečného užívání, požadavek pohodlí je dávno zahozen, tvoření set a tisíců mladých umělců bývá většinou odsouzeno zůstat jen na papíře, nebo na výstavě, poně-

vají, příčí se požadavkům života v domácnosti, kanceláři atd., kde nejde o výstavu těch rarit a po[illegible] na krátkou používanou, nýbrž o dlouhotrvající, skutečné, pohodlné užívání. Přáli bychom si, aby naše mladé „andilkované“ umění nezabloudilo na tyto cesty, jak se to dnes hromadně ukazuje v Anglii, Německu a [illegible]. Nový sloh má budoucnost a umění, má-li žít, musí usilovat za ním, ale jen když bude se držet jediné správné zásady nahoře uvedené, ze které vyšlo a v níž má svou sílu. **L. B.**

✕ ✕ ✕ ✕

* V umění německém ozývají se v poslední době snahy decentralisační. Heslo „Pryč od Berlína!“, „Pryč od Mnichova!“ zní hodně hlasitě a počíná se projevovat výsledky, na něž mohou být Němci hrdi. Pěkný takový výsledek je nedávný čin velkovévody hessenského, jenž povolal do Darmstadtu celou kolonii malířů.

* Malíř Hans Thoma promluvil před nějakým časem o umělecké kritice. Stalo se, že kterýsi německý list „strhal“ jiného staršího umělce německého, což Thomu rozhořčilo tak, že se umělce zastal a vyslovil při tom svůj názor o kritice, která umělce nepodporuje, nýbrž jej trhá, poškozuje a se mu posmívá. Spolupůsobení umění a kritiky je velice důležité, má-li se umění dařit. Kdo provozuje veřejnou kritiku, osobuje si veliká práva, ale veliká práva, kterým chybí protiváha velikých povinností, mají do sebe vždy něco nemravného. Kritika je vysoká vážná věc, může pomáhat umění a vzdělávat vnímavost pro ně. Thoma je prý jistě poslední, který by chtěl popírat právo svobodné kritiky, ale popírá právo kritiky lehkomyslné, provozované bez znalosti mnohotvárných svazků a souvislosti, z níž umělecký život prýští.

* V Italii, kde lid mře hlady a špínou, mají stále podivné záliby. Nejnověji se sbírá na pomník starému římskému básníku Virgiliovi; má být postaven v jeho rodišti Mantově.

* Německý spisovatel Wilhelm Raabe, u nás zcela neznámý, dožil se letos sedmdesáti let. Za tou příčinou sestoupil se slavnostní výbor, v němž jsou zastoupena nejlepší a nejvážnější umělecké jména německá a chce jubileum Raabovo oslavit způsobem opravdu ušlechtilým. Hodlá totiž sebrat jeho díla, dosud roztroušená po četných nakladatelstvích a v levném vydání rozšířit je co možno do nejširších vrstev. Veřejné sbírky mají umožnit uskutečnění pěkné myšlenky.

* Vynikající angličtí skladatelé, umělci a zpěváci byli dotázáni redakcí časopisu „Strand“, které dílo hudební pokládají za absolutní mistrovský výtvor. Většina odpovědí soustřeďuje se na C-moll symfonii od Beethovena a na Wagnerově tetralogii a Parsifalu. Vedle toho ovšem jsou nadšené hlasy pro Bacha (mše do H-moll), pro mistry pěvce Wagnerovy, Fidelio od Beethovena a j.

* Björnson promluvil si s dopisovatelem norského časopisu „Intelligensen“ o nejnovější své dramatické práci „Laboremus“ (Pracujme!). Většina kritiků mu porozuměla špatně; kus jeho vyslovuje se [illegible] života, ale problémem jeho není mravnost v obyčejném smysle, nýbrž to, že ve zdravém člověku při konfliktu lásky a práce vítězí práce. Na tento konflikt chtěl obrátit pozornost. Zvláštní shodou okolností se stalo, že tento problém byl skoro zároveň, ale na sobě vzájemně nezávisle, zpracován ještě dvěma jinými autory, totiž Ibsenem v dramatě „Když my mrtví procitneme“ a D'Annunziem v „Giocondě“. Ovšem cíl je u každého jiný, ale východiště je totéž; shoda ta svědčí o tom, jakou převahu u inteligentů má stránka literární a umělecká. „Laboremus“ nehlásá však jen hesla „Pracujme!“, nýbrž „Pracujme, abychom se stali lidmi dobrými“, „Jen práce dává člověku pravou sílu mravní“. V protivě k názoru bible, jako by práce byla následkem a trestem hříchu, Björnson pohlíží na práci jako na božský dar pro blaho člověka. Mimochodem: ani tento názor není nový a byl už mnohokrát podobně vysloven. Máme za to: tak jednostranně pověděn je rovněž nesprávný. Projděte si jen naše továrny, jak tam vypadá práce, ten „božský dar ku blahu člověka!“ Problém tento má mnohem hlubší kořeny, k nimž Björnson nepronikå.

* Ctihodný vědec německý, jmenem Dr. Th. Zell, obohatil vědu evropskou veledůležitým objevem. Vydal o něm celý spis, v Berlíně u W. Junka, kde dokazuje s náramnou vážností, že známý starý nevlídný pán v Homérově Odyssei, Polyfém, nebyl člověk, nebyl polobůh, nýbrž docela obyčejná gorila.

* O čínské beletrii podává zábavnou zprávičku T. Headland v časopise „The Critic“. Navštíviv krám pekinského knihkupce, ptal se na čínské romány a přál si poznat nejlepší z nich. Knihkupec předložil mu několik knih; jedna z nich slula „Sen v červené komoře“ (Hung Lu Meng) a byla prý přeložena do několika řečí evropských; druhá, ilustrovaná pěknými dřevoryty čínskými, měla název „Květnice v hlavním městě“; třetí z nich byla stará kniha, krásně ručně tištěná a nesla titul „Námluvy studentovy“, čtvrtá jmenovala se „Hsi Hsiang Či“ a vypravovala o prohnaném tlampači. Všechny tyto knihy, dokladal čínský knihkupec, byly přeloženy do několika jazyků evropských a není v nich nic, čeho by dámy nemohly číst. „A což ostatní romány vaše?“ — „Ty jsou sprosté nebo nudné. Pro tu sprostotu většiny naší zábavné literatury lepší rodiny ani nechtějí, aby se dcery jejich učily číst. Občas dává vláda několik takových tiskáren zapálit, aby shořely se všemi knihami a tiskařskými pomůckami.“ — „Jsou toto všechny vaše dobré romány?“ — „Máme ještě jeden román historický, ten je krom klasiků nejvíc čten v celé říši. Jmenuje se „Dějiny tří království“ a každý chlapec, umí-li číst a opatří-li si jeho výtisk, zrovna ho polyká.“

LISTÁRNA REDAKCE.

Čeho neotiskneme nejdéle do 4 měsíců, neuveřejníme už vůbec. Nevyžádaných rukopisů nevracíme a neručíme za ně; kdo nám co posíláš, pořiď si opis — v kamnech a v koši se potom špatně hledají všeliké ty Kohinůry, které jsme museli zahodit.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 30. června 1901. Číslo 40.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

ČÍSLO HUSOVO. * * * * *

Hussus combustus, non convictus. (Upálen Hus, ne udolán.)

Erasmus Rotterdamský.

* * * * *

Bylo vyhrazeno městečku Kostnici poskytnouti světu divadlo, jakého svět od věku neviděl: Tam muž samotný, zmořený dlouhým žalářem a nemocemi, odloučený od hrstky pratel rozptýlených a třesoucích se, odolal, silen jsa evangeliem a svým svědomím, všemu, co vykonat může zevnější autorita, aby zastrašila a opanovala duše; nepodrobil se pod natiskem všech mocností duchovních, spiknutých se světskými: Jan Hus konečně spíše svým příkladem nežli svým učením otevřel opět světu křesťanskému cestu dávno zatarasenou; a je-li dovoleno porovnávat svaté s profánním, vykonal v oboru náboženství a mravnosti to, co později ve světě ževním, fysickém provedl Kolumbus; objevil novou říši, nebo lépe řečeno, nalezl opětně vladařství zapomenuté už věky, totiž vladařství svědomí ve věcech víry. Zkoumání bylo polem pro všechny zakázaným; Hus opět vstoupil na ně uprostřed zlověstného povyku a na novo otevřel vchod na ně za hřmění a bouře. Padl při tom útoku, ale byla to nad míru důležitá zkušenost, že svědomí křesťana bylo silnější nežli veškera moc světa; k tomu konci bylo třeba jedné z těch vznešených obětí, které končí smrtí. Jan Hus proto musel umříti; a v jeho smrti je jeho vítězství. On byl veliký, zejmena srdcem svým; a ačkoli rázem svého smýšlení byl z nejznamenitějších mužů své doby, přec velikost jeho byla spíše mravní než rozumová. Nejsa tvůrcem nového učení, neměl osobního zájmu v jeho vítězství; a lásku k pravdě v srdci svém nemísil s ješitností; nebyl s to, aby dobyl si vnější svobody pro vzývání Boha. Ale on učinil více. Svou věrou, svou odvahou vůči soudu nejvýš stojícímu dle úsudku lidí, nesmírným hlaholem; jenž roznesl jeho ctnosti, jeho odsouzení a pokutování, dal Husjedné části Evropy pochopiti svaté právo vnitřní svobody, kteráž, svatě-li užívána, činí křesťana právě křesťanem na trůně stejně jako v okovech: Jan Hus, slovem, mocně přispěl k tomu, aby křesťanství vzkřísil k původnímu rázu, jenž je rázem náboženství srdce, k duchu jeho, jenž je duchem života, pokroku a svobody.

Emile de Bonnechose.

* * * * *

Žádný z mudrců dle podání nevytrpěl smrti s takovou silou ducha, jako tito (Hus a Jeroným) smrt upálením.

Papež Pius II.

KAREL HAVLÍČEK.

Známo jest, že až posud strana jezovitská v církvi všelikým způsobem hleděla pokaliti u našeho lidu jméno a památku mistra Jana Husa, a podařilo se jí skutečně tak dalece, že muž ten, jenž umřel pro svůj národ a pro svobodu, a kterého ctí vzdělaní mužové všech národů, právě u svého vlastního lidu, pro který tak mnoho učinil a přetrpěl, v nevážnosti byl, že se jméno jeho od nevědomé sprostoty jen s jakousi ošklivostí co jméno nějakého zlosyna, kacíře a nepřítele Božího vyslovovalo. Tak daleko byl zakořeněn onen chytře rozšířený předsudek, že si až posud málo kdo troufal s úctou příslušející zásluhám a obětem tohoto mučedníka o něm mluviti, boje se staré nepřítelkyně jeho, až posud panující hierarchie.

*

Vůbec má celé snažení Husovo ten ráz, že chtěl zničiti slepé poslušenství k hierarchii, kterého tato jen ke svému světskému zisku, otupení lidu zneužívala, nepovažujíc toho času náboženství za nic jiného, než za svou dojnou krávu. Proto také byl Hus u celé hierarchie v takové nenávisti, a to jest jediná příčina jeho ohavného usmrcení a mučednictví.

*

Despotie jest jen jedna na celém světě, ať si má roucho náboženské neb vojenské, neb byrokratické neb aristokratické: účel její jest vždy jeden a ten samý, totiž zneužívati lidstva jen za nástroj své libovůle a svého špinavého prospěchu. Despotie ale v rouchu náboženském jest ze všech nejhorší a nejnebezpečnější, neboť zneužívajíc rouhavým způsobem jména Božího ukrývá lidomorný jed svůj do svatyně a zaslepuje nevzdělaný lid. Proto vidíme, že

despotie světská vždy považuje despotii náboženskou za nejprospěšnějšího spojence svého; vidíme, že vždy, když počne se v lidu ujímati nějaké liberálnější smýšlení, hned despotie světská vyšle jezovity a liguriány na honbu proti takovým světlejším zásadám, aby zase poznenáhlu zastřeli všechno svým černým rouchem. Považme jen pozorným okem časy naše, tyto na všech stranách se vyskytující misionáře, tyto nové zázraky; vraťme se něco nazpět v naší české historii, kterak po porážce Čechů přišli hned jezovité, sbírali knihy, drželi misionářská kázání a hleděli všelikou upomínku na předešlou svobodu utopit svým kejklířstvím: ejhle! všechno jest pořád stejné, všude ten samý úmysl a všude ty samé prostředky. Despotie církevní jest vždy sestra despotie světské, jedna bez druhé neobstojí a jedna také klesá s druhou.

Proto také obě tyto despotie tak velice nenávidí Husa a snažily se jméno jeho u našeho nevzdělaného, v historii nesečtělého lidu co nějakého zlosyna zohyzditi, myslíce, že s osobou jeho porazí též i blahonosné myšlenky od něho do národu vštípené. Nám ale, kteří se snažíme o spravedlnost a svobodu jak duchovní tak i světskou, kteří chceme pravé a čisté, člověka ušlechťující náboženství a poctivou dle vůle lidu a k blahu lidu zařízenou vládu, nám velice na tom záležeti musí, aby se lidu strany tohoto velikého muže, kterého nám všichni vzdělaní a již svobodní národové závidí, oči otevřely, aby náš celý národ v mistru Janu Husovi poznal zase svého nejvěrnějšího přítele a otce, jenž lásku svou k národu českému a k pravdě nejvyšší lidskou cenou, svým životem, zaplatil. Jako takového ctili jej naši předkové přes 200 let a jen zase dvoustoletá duchovní a světská despotie mohla tuto zakořenělou a zaslouženou úctu zničiti. S časem svobody navrátíž se zase stará úcta. **(Epištoly Kutnohorské, X.)**

* * * * *

PELMEL Z MYŠLENEK HUSOVÝCH.

— Všichni jsme spolusluhy . . .

— Bůh velí řékati: „Otče náš“, aby všichni lidé, císařové, papežove, kralové i kniežata nestyděli se najchudšími a najzavrženějšími, protože jsú jich bratřie . . .

— Mnozí jsú milosrdni, ač žádnemu z núze nepomohú: neb rádi by učinili, ale jsú nedostatečni . . . někto nic nedada chudému, jest milosrdnější, než druhý mnoho dada . . . Pán Bůh neváží, co kto dá, ale z kterak dobré vóle a z veliké žádosti dá.

— Věz, že ne viece pliskánie marné jazyka jest od Boha potupné, než mlčenie zlé: kto mlčé hanebně, jazykem dobrého dobře nemluví, ten nadarmo jazyk má zde na světě.

— Kristovy živé a svaté obrazy (t. j. chudí).

— Proti přepychu jakkoli mužeš bez přestání kaž; neboť ona jest šelma nejlítější, která pohlcuje lidi.

— V tom hřieše jest mnoho bohatcóv nynejších . . ., jenž chlupáčky masojiedky (psy) k ničemuž neužitečné chovají, myjí, je češí, do lázní nosie, maso jim zvláště vařie a kupují, ale chudému ani haléře nedadie!

— Ktož ani dobrovolně ani bezděčně peněz dlužných nechtěl by vrátiti, mají mu odpuštěni býti.

— V nuzi všechny věci ku požitku mají býti obecny.

— Mezi kupci a trhovci panuje paní lichva, jenž v pravdě móž slúti krádež.

— Tak bohatí světští jsú v jich hanebném zákoně, jenž nuzným neodpúštie úročce a nuzie je a hrdlují.

— Krádež jest nuzenie pánóv světských, . . . když šacují přílišně chudinu.

— Před soudem sporu nesvádějtež, neboť obě strany velikou pohromu berou na duši, těle i statcích.

— Neslušie prodávati času; protož všichni, jenž dráže na rok neb na čakánie dávají, jsú lichevníci.

— Diem to k svému svědomí, že, bych znal cizozemce odkud kolivěk v jeho ctnosti, an viece Boha miluje a o dobré stojí než mój vlastní bratr, byl by mi milejší než bratr. A proto kněží dobří Englišì jsú mi milejší než nestateční kněží čeští, a Němec dobrý milejší než bratr zlý.

— Milosrdenstvie má býti každému nuznému učiněno, buď žid, pohan neb zlý křesťan.

— Zlořečený ten, kterýž pro skývu chleba opustí pravdu!

* * * * *

Jestliže tento muž nebyl ušlechtilý, silný a neohrožený mučedník a vyznavač Kristův, pak zajisté každému člověku bude obtížno dojíti spasení.

Martin Luther.

* * * * *

KLATBA PAPEŽSKÁ

vydaná roku 1412 na Mistra Jana Husa zněla: aby všichni věřící řečeného mistra Jana Husa v jídle, pití, mluvení, koupi a prodeji, obcování, do příbytků přijímání, ohně nebo vody poskytování a všech jiných milosrdných skutcích veřejně i soukromě se vystříhali, a nejen jeho, nýbrž ani domácích čili čeledi jeho aby k službám božím nepřipouštěli, pod trestem též klatby na každého, kdož by jinak učinil. Když by Jan Hus nebo tovaryši jeho dvacet dní v tomto trestu setrvali a se neobrátili, má tato klatba ode všech správců kostelních znova býti stížena oznámením v kostelích každou neděli, svíčky rozsvítíc a na zem uvrhnouc. Také kdež by se pak Hus nebo tovaryši jeho zdržovali, v tom městě, městečku, vsi, hradě mají tak dlouho, pokud by tam byl, i také ještě den po jeho odchodu služby boží býti zastaveny. Když by na nové napomenutí ani pak ve dnech se neobrátil, má taková zápověd služeb božích ještě jednou býti obnovena, tak aby po odchodu jeho s místa ještě tři dny trvala, v kterýžto čas nemá svátostmi býti přisluhováno krom večeře páně nemocným a služby boží při zavřených dveřích býti konány, vyobcovaní pak od nich býti vzdáleni. Když by Hus v té klatbě zemřel, nemá míti církevního pohřbu, pakli by byl pohřben, aby zase

byl vyhrabán; potom aby Husovi nikdo z věřících v kacířství jeho nenadržoval, aniž jej podporoval, nýbrž aby jej věřící jali a k soudu odevzdali arcibiskupovi Pražskému nebo biskupovi Litomyšlskému, aneb aby jej sami soudili a upálili; dále aby kaple Betlémská sbořena byla a se zemí srovnána, by v ní kacíři své doupě míti nemohli, poněvadž v ní škodlivé učení se rozsívalo a odtud velké množství věřících zprzněno bylo kacířstvím."

Dnes vypadá ovšem papežova klatba jako holý hokuspokus. Ale uvažte, co znamenala tenkrát, když po vydání klatby na Husa všichni faráři pražští ve všech kostelích zastavili mše, novorozeňata zůstala beze křtu, mrtví bez pohřbů církevních, a naprosto nikomu neposlouženo svátostmi.

* * * * *

Theorie všechna náleží Wiklefovi. Hus z ní jen málo pojal, jmenovitě z části věroučné kusy zcela nepodstatné, sám pak ničeho k nim nepřidal — a zatím jak nade vše přirovnání výše stojí než Wiklef! Wikleff byl pouhý dogmatik; Husa ovládala jediná myšlenka: vyplniti věrně mravní zákon křesťanství. Těžko najíti v dějinách člověka, který by s tak bezohlednou opravdovostí plnil celým životem svým příkazy evangelia. Následoval vznešeného zakladatele víry křesťanské i v tom, že jeho učení neneslo se k dogmatickým formulím, nýbrž bylo živým naváděním k mravnosti. Neblýskal se ani neobyčejnou učeností, ani vtipem výtečného spisovatele nebo kazatele: jeho spisy, jeho řeči nevynikají nad obyčejnou míru tehdejších plodů scholastické theologie. To podivuhodné kouzlo, jímž Hus působil na celý národ český, prýštilo pouze z mravní jeho velikosti a z mravního důrazu jeho kázání. **Hilferding.**

* * * * *

Listy Husovy. „Význam listů Husových jest veliký. V nich zrcadlí se celá jeho povaha tak ušlechtilá a milá, i mohl by se psáti Husův povahopis na základě jejich. V nich jsou většinou důvěrné, pro veřejnost nepsané, a proto zajisté upřímné projevy beze vší strojenosti; důvěrnost odhrnuje roušku s duše a srdce, tak že na světlo vystupuje jeho obraz nelíčený, přirozený, pravdivý, ryzost jeho smýšlení a poctivost jeho snah. V nich jest výklad pohnutek k těm nejdůležitějším činům jeho a vysvětlení, jak on na ty nejvýznamnější události života a práce své patřil. — Základní cností jeho jest upřímná zbožnost, v níž jest podnět a vysvětlení činů jeho, jeho statečnosti a vytrvalosti, jeho lásky k pravdě i lidem; proto jest mu boží čest a boží vůle nade vše. K zbožnosti přistupuje její výsledek s v ě d o m í, citlivé, bystré, přísně vládnoucí; pro svědomí stává se Hus tím, čím jest; svědomí ho vede, když jde na kazatelnici, do vyhnanství, do Kostnice na hranici; nechce a nemůže jiným být, než skutečně jest, totiž m u č e d n í k e m p r a v d y — p r o s v ě d o m í: dojemná jsou v listech jeho mnohá svědectví, kteráž nám dávají tušiti ty veliké boje, jež podnikala jeho lidská přirozenost se svědomím; proti svému svědomí ničeho nechce učiniti, ale to ho staví v protivu k lidem a platným názorům a v utrpení. — Dojemné jest jeho poslední osvědčení: ‚A kdyby možná bylo aby hlas můj po všem světě byl slyšán, jako každá lež a každý hřích můj v den soudný zjeven bude, chtěl bych rád vše křivé a bludné, což jsem kdy myslil neb mluvil, před celým světem odvolati.‘ To nečiní dojem řeči zatvrzelého kacíře. — Jakkoli Hus povahou svou od přirození byl měkký, stal se zbožností svou, vědomím své odpovědnosti, svým svědomím silný a neohrožený, nabyl smělosti k upřímnému mluvení, bez bázně naproti komukoliv a k vytrpení i smrti. — Obdivuhodná jest jeho láska: především ji chová k nepřátelům svým, odpouštěje jim z té duše. — Neméně horoucná jest jeho láska k národu a vlasti." (B. M a r e š v předmluvě k vydání Listů Husových. Praha, Comenium. 1891.)

* * * * *

Ani katolík, ani protestant, ba ani Turek a pohan neubrání se obdivu jeho vznešenosti, zbožnosti jeho mysli, jemnocitnosti jeho svědomí, jeho lásky prokazované nepřátelům, něžnosti a oddanosti k přátelům, vděčnosti k dobrodincům, nade všechno však velikosti jeho ducha, provázené skromností a pokorou skoro bezpříkladnou.

Lenfant.

*

Na jednom listě, psaném vlastní rukou Husovou r. 1409., zle porušeném nenávistí dob pozdějších, stojí tento dodatek: „Nalezen jest tento list v knihovně semináře arcibiskupského od Jana Tomáše Berghauera, alumna, 1706, a pro památku starobylosti za sklo dán 1711, aby čtoucí mohli proklínati nešlechetnost arcikacíře."

„. . . národ Husův podnes nemá souborného, úplného, kritického vydání všech spisů českého reformátora, nemá obšírnějšího (ba vlastně žádného) životopisu jeho, psaného přátelským, českým pérem ke vzdělání lidu českého . . ." (V předmluvě k vydání Listů Husových r. 1891. Platí ještě r. 1901.)

* * * * *

Horliltě (Hus) zejména proti porušení jazyka českého samého v sobě, zvláště u Pražanův, zanedbáváním staré jeho přesnoty a čistoty, a mícháním obou jazykův dohromady, odkudž prý pochází také dvojitost a nedůslednost ve smýšlení a v duchovní povaze lidí. (Palacký.)

* * * * *

O PAPEŽI. (Výroky Husovy.)

Kristus na oslíku, a on na velikém bielém oři neb hynstu, v úzdě zlatem kované a drahým kamením úzdu, prsoviny i pochvy maje položené, třapce zbarvené u klobúka až do země, a dek, jež kóň kryje, až sě i po zemi vleče; před nímž oslici ženú neb mezkyni, jenž na sobě nese tělo božie, jedúcí druhdy trávu po zemi, na niž s Kristem nic netbají, a před papežem klekají, ano nad ním nebe nesú a nazývají najsvětějším a trú se prosiece za obroky, a nohy líbají, ač dopustie oděnci žoldnéři, jenž kyji stříebrnými chudé od noh tepú; a on sedě na hynstu, směje se tomu, že tak u veliké chvále jest.

Papežského úřadu není nevyhnutelně třeba ke spáse a zdaru cierkve.

Snad toto písmo dotýká se těch, jenž na ty, kteří jim nechtie po jich vóli býti porobeni, vydávají kříž a svatú nazývají válku a boj svatý, dávajíce i hřiechóv i muk zbavenie těm, kteříž k boji pomáhají. Divná věc! sami nemohú sebe zbaviti blech

... a pak chtie mně zbaviti muk pekelných svým dáváním, ani sě modléce za to, ani dobře jinak jsúce živi!

Nu, apoštolští náměstkové, vizte, máte-li ducha svatého, jenž jest duch jednoty, duch pokoje a milosti, tehdy tak jste živi jako apoštolé. Ale že sě vadíte o dóstojenstvie pro zbožie a lidi mordujete a rozbroj v křesťanstvu činíte, protož po skutciech ukazujete, že máte ducha zlého, nesvornosti, ducha lakomého . . . a co jich jest, jenž mají ducha smilnosti . . .!

Papež také tak málo vie jako i sedlák, bude-li sám spasen čili nebude.

* * * *

Byl vudcem veliké opravy náboženské a mravní ve svém národě a rozhodným původcem reformy ve světě západoevropském. Řeči zajisté a spisy Husovy na dobro nás vyvádějí ze středověku a staví na tu duchovní půdu, na které vyrostlo nové vědomí evropské. Hus byl co do vnější podoby svých prací scholastikem... ale celá propast jej dělí na př. od Tomáše Aquinského: v té formě vyjadřeny jsou u Husa vroucí snažnost o pravdu křesťanskou a živé vědomí obecné zkaženosti. Boj jeho národní zakládal se na snaze, mravně povznésti svůj lid. Polemika jeho církevní a dogmatická čelila k duchovnímu osvobození člověka, jemuž tu po prvé vrací vnitřní svobodu a samostatnost: Hus klada člověku za zákon Písmo, podvrací všelikou autoritu vnější, ježto pravda jest povznesena nad osobu i nad všeliké podání. Za jediný zákon závazný prohlašuje učení evangelia, jež přijímal v jeho původní prostotě, a vlastní rozum. Slovem v náboženských a mravních pomyslech Husových zračí se to ryzí lidství, jež stalo se potom nejvyšším ideálním základem pokroku evropského a všelidského.

Pypin-Spasovič.

* * * * *

JINÉ MYŠLENKY HUSOVY.

— Ó Adamovi synové, kterak jste té kosti (t. j. ženy) pilni, že jiné kosti v sobě lámete, mohúc bez té kosti býti. Dáte se lúpiti, nažiti, bíti, mrtviti a na věky zahubiti jedné kosti.

— Dokud člověk jest v nesmilnosti bez skutku tělesného, přebývá duše a rozum jeho svobodněji a výše se muož zdvihnúti ku poznání pravdy; ale jakž brzo se oddá na skutek tělesného smilstvie, tak ihned rozum pohřížen bude v tělesnosti, že se nemóž pozdvihnúti ku poznání pravdy ani sebe samého.

— Manžel druhdy tieže hřeší s ženú svú, než druhý s kurvú

— Spieše nalezl jsem deset i dvacet manželek pravých, neporušených zlú žádostí cizieho muže žádáním, než jednoho manžela.

— Máš se varovati svědomie přieliš širokého i svědomie přieliš úzkého.

— Prvé nemá čakána býti pomoc božie, jeliž prve nedostane se pomoci člověčie.

— V chrámě se chceš modliti? V sobě se modli, ale prve buď chrám boží.

— Hledaj pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti.

— Viece nám nevěra Tomášova k vieře prospěla, než viera věřících učedlníku.

— Chce Bóh, aby každý znamenal, že neurodil se v svět na hody, ale k pracování jako pták k létání.

— Mnějí kacieři a také sprostní lidé s hlúpostí, že ukrutné zvěři, jedovaté žížely, múchy, blechy a tak i jiné škodlivé živočichy nadarmo jest Bóh stvořil, ano zjevno jest, že ty věci jsú dobré a užitečné.

— Vítězí, kdo bývá poražen.

— Spravedlivého člověka jest veškeren svět.

— Kdo chce lakomství v sobě uhasiti, rozmeciž zboží mezi chudé.

— Některá bába viece jest hřiechov odpustila, než některý snad papež, biskup neb jiný kněz.

* * * * *

O KNĚŽÍCH. (Výroky Husovy.)

— Po mši k stolu se sejdúc, prve se masa živého nažerú než vařeného (t. j. pomlouvají a jiným utrhají) . . . Všude na stole krmě jest utrhánie a zvláště na stole kněžském . . . Sem to shledal, že prvé obecnie noviny věděli sú v klášteřích zavřených, než v uliciech zjevných. A co to činí? Jedné (jen) pokrm hojný a život prázný.

— Co jest biskupóv, opatóv, kanovníkóv i farářóv, jenž chudých statek, jímž vládnú, na psy nakládají, a tu almužnu, kterúž mají chudí lazarové jiesti, jedí jejich psi tuční, chrtie, vyžlata a ohaři, a také kurvy, tisty neb ženimy (konkubiny).

— Psi se o kost hryzú; vezmi kost a přestanúť. Nebuď zboží u kostela a nenalezneš k němu kniežka.

— Čertovi páni! Kdeť sú od Krista k světskému panování povoláni?

— Tak jest svět v zlosti pohřížen, že kazatelé, mistři a věrní jiní křesťané, jenž písmo božie ohlašují, přikázánie a rady Spasitele svého, jsú nazváni bludní kacieři a svódce prokletí, tak že když kto počne mluviti z písma božieho, neb přikázánie božie, ihned psi kúsaví řkú: Toť také kacieř!

— Ó by nás (kněží) každého Kristus otázal: Co psáno jest v zákoně božiem? a: Kterak čteš? A snad ti, jenž mají jiným cestu k životu věčnému ukazovati, umlkli by, nevědúce, co psáno jest z zákoně božím. Ale kdyby jich otázal: Kolik kop platu, ospu, kur, vajec, a který den mají býty neb diely své, ihned by uhodli.

— Že zboží vždy přibývá duchovním, protož také žákóv a kněží přibývá, neb každý chce lehko živ býti a zbohatěti . . . Každý sedlák chce syna preláta míti. A kdyby kněží měli býti živi, jako prvé sú byli živi světí (svatí), málo by jich bylo!

— Když by ujeli (ubrali) přílišné almužny a dali skrovnú potřebu kněži, tehdy by žádost zlú svatokupectví uhasili.

— Kněží i zákonníci, přijdúce k nemocnému, ihned vedú ho na to, aby nejprvé Bohu odkázal, totiž jim . . .

— (Kněží) chovají čeleď nepotřebnú úřadu kněžskému, jako: střelcóv, komorníkóv a mnoho panoší; kupují mnoho nepotřebných orudí jako mísy stříbrné, koflíky, lžíce, polštáře a lože pyšné a jiné věci

mnohé: stavějí domy příliš nákladité, bořie dobré a stavějí jiné. Ale obořî-li se co v kostele, toho nedbají, by opravili, ale chudé lidi pudí, aby naložili.

— (Faráři a panoši) sjedúce se k jednomu jeden den a potom k jinénmu jiný den a tak porád velmi v jedení a pití se bratří, sami objedí neb opijí a obžerú; a na chudé nevzpomenú, doma mše zmeškaju a vrátiece se z bratských hodov, po několik dní nestřézvějí (nevystřízlivějí).

— O hybeť (běda) kanovníkóm, farářóm, biskupóm i jiným kněžím i prelátóm, jenž jedie, žerú, lokají, tučně se pasú, a v duchovenstvie nic neprospívají!

— O co kněží jest v té cestě! Málo-liť jest smilníkóv, jenž almužnú panny, vdovy i manželky (t. j. cizí) v smilství zavodí a kurvy krmí a odievají pyšnějé než manžele manželky své!

— (Kněží) opustiece kázanie, modlenie, mší slúženie a jiné práce duchovnie, pletú se v úřady lidí světských, takže již skoro osáhnú všecky úřady, v nichž penieze čijí. Aj purkrabie kněz, kněz u desk zemských, kněz sudí, kněz vladař v zboží, kněz kuchynný, písař kněz a kdyby biřictví mělo plat veliký a nebylo ohavné a s velikú prací, kněz byl by i biřicem. Ano pohřiechu papež od prázdných ženek (nevěstek), jichž jest mnoho set v jeho městě, béře za měsiec po zlatém!

— (Klášterníci) na svých obědech i sluhami, i krměmi i přípravami, mísami i koflíkami, pitím i lžícemi přesahují zemské pány a v jízdě na vozích i na koních přesahují zemské pány a rytíře. A pak v hodování a v kvasech s přátely a s jinými lidmi, jenž jsú jim povolni, utracují almužnu velmi chlipně. A co pak utratí se psy a s tistami (souložnicemi)! Kto móž psáti, kterak také mají pití z cizé vóně rozličné: ono víno s pelyňkem, ono s rozmarínem, ono s bobkem, ono s šalvějí, ono s omanem, ono s závorem, ono sladké, ono vonné; mají pivo i staré i mladé, i husté i tenké. Když světští k nim přijdú neznámí, tehdyť jim dadie tenkého pivce, aby mněli, že oni to pivce pijí. — a také aby méně vypili. Pakliť koho čijí, že u nich snad chce po smrti ležeti, nebo že mají čáku, že jim chce něco dáti, tehdy podtočí dobrého z pitancie, aby jedna pitancie druhou přitáhla — a pitancie slove hojné u nich pití a rozkošné jedení. A tak nebožátka ustúpili sú v rozkoši tělesné od světa, že není lidí v světě, by měli k tělu bydlo rozkošnější! Králi, páni, kniežata nemají pití a jedení vždy tak dobrého a tak hotového. Světským pivnice někdy se vyprázdní, jim nikdy. Králi někdy bude nepečeno, nevařeno, i chleba se nedostane; jim chléb z běli nejlepší vždy jest hotov. Jich zima nepřeschne, neb mají boty i kožichy; vedro neurazí, neb mají chladné cely i ambity, to jest: rajské dvory. Protož: Kto chce dobré bydlo míti, slib se do zákona (kláštera) jíti!

* * * * *

Sbor Konstanský a Hus. „Hlavní oučelové sboru Konstanského byli: 1. ujednocení církve zrušením trojice papežův; 2. oprava církve ve hlavě i oudech; 3. potlačení nauky Viklefovy a Husovy, ježto podrývala celou soustavu hierarchie křesťanské. Pravda jest sice, že i Hus učením svým směřoval vlastně jen k opravě církve ve hlavě i v oudech: rozdíl ale mezi snažením jeho a sborovým jevil se jak v základě svém, tak i ve způsobu provedení, v míře a důrazu. Sbor držel se základu positivného, spoléhaje na uznanou od starodávna nejvyšší autoritu církve, co celku, jemužto v učení a víře křesťanské každý osobní smysl naprosto podrobiti se má: Hus naproti tomu nastoupiv cestu rozumu, osoboval sobě naproti oné autoritě právo svobodného zkoumání a posuzování. Dle zdání shromážděných otcův měla oprava církve býti samorostlým plodem jejím: Hus ale chtěl ji do ní vštípiti podle jisté idey, totiž dle vzoru prvotného křesťanstva, v církevním ohledu ještě nedosti vzdělaného. Co tedy onino shůry zvolna, povážlivě a s ušetřením všech poměrův i okolností ve skutek teprv uvésti zamýšleli, to již tento zdola outokem bujarým bez ohledu i bez rozpaků provoditi se byl jal. Při hojení uznaných od obojí strany neduhů v oustrojí církve chtěli onino, aby každý oud její pečlivě chráněn a zachován byl: tento pokusil se o ně, jak se dí, „skoč oko nebo zub". Ať řekneme slovy novověkými: sbor počínal sobě po monarchicko-aristokraticku a konservativně, Hus po demokraticku, radikálně a revolučně. U nepředpojatého soudce nemůže býti ani pochyby, která z obou těchto cest byla by celému křesťanstvu prospěšnější a vítanější: nešťastný osud ale chtěl tomu, že otcové, jakkoli se snažili, nikdy jak náleží do skutku a k cíli dostati se nemohli; tím pak lišili se jediného zdárného prostředku, jímžby byli překazili působení odpůrce svého.

Fr. Palacký. (Dějiny III. 1.)

* * * * *

Ó byste viděli ten sbor, jenž se nazývá sborem najsvětějším a jenž nemóž poblúditi! Jistě spatřili byste ohavnost převelikú, o niež jsem slyšal obecně od Švábuov, že Konstancie či Kostnice, jich město, za třidceti let nezbude hřiechóv, které jest spáchal ten sbor v jich městě, a řkú viece, že sú se všichni pohoršili tím sborem, a plvali druzí, vidúce ohavné věci.

(List Husův.)

* * * * *

Dne 5. června (1415) shromáždili se u večeřadle kláštera Bosáckého téměř všichni na sboru přítomní výtečníci, kardinálové, arcibiskupi, biskupi, preláti, doktoři, mistři a jiní lidé u velikém počtu. Prve nežli vězeň do shromáždění uveden, čtena zpráva o výsledcích dosavadního s ním vyšetřování. Čech jeden, jenž se byl vloudil za lektora, spatřil mezi přichystanými kusy ke čtení také hotový již odsudek na M. Husa . . .

* * * * *

POSLEDNÍ DEN.

V sobotu dne 6. července 1415 měl sbor v biskupském kostele Konstanském patnácté své valné posezení, jedno z nejslavnějších a nejdůležitějších. Přítomen byl i král Sigmund, na trůně sedě, se znameními majestátu; po boku jeho držel falckrabě Ludvík říšské jablko, Normberský purkrabě Fridrich žezlo, Bavorský vévoda Jindřich korunu, Uherský magnat meč. Kardinálové i preláti byli se svým předsedou kardinálem ze Brogni v úplném počtu pohromadě. U prostřed chrámu vynikalo malé lešeníčko, a na něm kůl obvěšený ornátem mešním. Pokud trvala slavná mše, čítaná Hnězdenským arcibiskupem, musel Hus čekati u dveří chrámových mezi oděnci; teprv když biskup Lodenský měl kázání o slovech apoštola Pavla, „aby zrušeno bylo tělo hříš-

[illegible] vězeň uveden byv modlil se na kolenou u lešení, an kazatel připomínal sboru a králi zvláště povinnost, aby vypleli všeliké kacířství z lůna církve křesťanské. Při počátku jednání ohlášena jménem sboru zápověď, že pod pokutou klatby a dvouměsíčné vazby nikdo, buď kdo buď, nesmí rušiti jednání ani vskakováním do řeči, ani odmlouváním, jevením chvály nebo hany. Na to čteno několikero ze 260 článkův bludných, ježto universita Oxfordská ze spisuv Viklefových byla vytáhla, i vyřčen nad nimi odsudek. Pak přišla řada na při Husovu. Papežův auditor Berchtold z Vildungen četl nejprv třicatero článků ze spisův jeho, potom žaloby svědectvími dotvrzené a celý běh práva proti němu vedeného. Hus chtěl hned s počátku odmlouvati a ospravedlňovati sebe, což mu ale již nedovoleno; když pak přece mluviti se pokoušel, přikázal kardinál Zabarella strážím, aby ho donutili k mlčení. Vrhnuv se tedy na kolena, zdálo se jakoby k nebi hledě chvíli se modlil. Když ale netoliko takové stížnosti přednášeny opět, o kterých mněl, že je dávno vyvrátil, nýbrž i nová, do té doby neslýchaná obviňování, jako ku př. žeby se vydával sám za čtvrtou osobu ve svaté trojici, nedal si překaziti, aby neodmlouval opět hlasitě a poněkud i trpce. Opakoval také časté své slovo, že dověřiv se králi a ochrannému jeho listu, přišel ke sboru dobrovolně k dokázání neviny své. Sigmundovy líce zřejmě zarděly se, když Hus toto mluvě oči své naň upřel. Potom četl biskup Konkordienský odsudek nejprv proti knihám a učení jeho, pak proti němu samému; ony odsouzeny k ohni, on pak vyhlášen za zjevného kacíře, an kázal prý učení bludné, pohoršlivé i odbojné, zavedl množství lidí, tupil čest a moc apoštolské stolice i církve, a zarputil se naprosto ve zlosti své; pročež že má býti ssazen z kněžství, zbaven přijatého svěcení a odevzdán rukám světským, ana církev nic více s ním činiti nemá.

Nařízeno jest arcibiskupovi Milánskému i šesti jiným biskupům, aby Husa co kněze odsvětili na místě. Postavivše tedy jej na lešení a davše naň všecka roucha mešní, do rukou pak jeho kalich, žádali opět od něho, aby odvolal bludy své. I pronesl se opět s pláčem k okolostojícím, že boje se ublížiti svědomí svému, býti lhářem před bohem a dáti pohoršení posluchačům i učenníkům svým, nemůže učení a spisův svých odpřisáhnouti, ani odvolati. Biskupové překročivše tedy k degradaci jeho, odjali jemu nejprvé kalich, potom roucha mešní jedno po druhém, se hrozným zlořečením, ve případnosti takové obyčejným. Když mu posléze i kněžská pleš zrušena býti měla, povstala mezi biskupy hádka o spůsob, kterak to činiti se má; on pak uživ příležitosti té, obrátil se ku králi slovy těmito: aj! ještě tito biskupové neumějí ani v trýznění mém se srovnati! Po dokonání obřadu toho traplivého postavili mu pyramidální papírovou korunu as loket zdélí na hlavu, na níž malováni byli tři čertové sápající duši hříšnou, s nápisem: „hic est haeresiarcha," biskupové pak pronesli tato poslední nad ním slova: „církev nemajíc již nic s tebou činiti, odevzdává tělo tvé moci světské, duši pak tvou ďáblu!" Hus nezamlčev se přitom, osvědčoval ochotnost svou podnikati všeliké muky za příkladem, jak pravil, Kristovým i apoštolův jeho. Na rozkaz od krále Sigmunda daný odložil tudíž falckrabě Ludvík znaky říšské, a vzav vězně v moc svou, odevzdal jej konšelům Konstanským s těmi slovy: „vezměte Jana Husa, jenž dle nálezu krále pána našeho nejmilostivějšího a z rozkazu našeho má co kacíř upálen býti."

Bez odkladu na to následovalo vykonání nálezu. Když sbor pokračoval v jednání svém, Hus z rozkazu falckrabova veden jest z kostela i z města na popraviště; provodil ho zástup asi tisíci oděnců, u nesmírném divákův davu. Když vystoupiv z kostela, viděl na hřbitově v ohni plápolati knihy své, usmál se tomu; i šel k smrti pevným krokem, žalmy spívaje aneb se modle, aniž bylo při něm znamení strachu aneb lítosti. Pro nesmírnou tlačenici lidu kráčel celý pochod jen z povolna i musel několikrát zastaviti se; v takových okamženích pokoušel se Hus vyjádřiti se o věci své k okolostojícím. Konečně přišed na popraviště ku připravené hranici, zdálo se, jakoby rozveselil se ještě v duchu. Vrhnul se u prkna tlustého, k němuž přivázán býti měl, na kolena i modlil se hlasitě; při čemž když papírová koruna s hlavy se mu smekla, spatřiv ji usmál se. Někteří okolostojící připomenuli, nechtělliby ještě zpovídati se? čemuž potakav, však když kněz přistoupiv jen pod tou výminkou rozřešení dáti slíbil, jestliže odvolá, opět odepřel. Chtěl potom zase promluviti k lidu, čehož ale přítomný falckrabě nedopustil, kázav jej tudíž přivázati k prknu; jen to mu ještě dovoleno, že děkovav žalářným svým za jejich šetrné s ním nakládání, s nimi rozžehnati se mohl. Pak svlekše jej katové přivázali ho k prknu provazy i řetězy; když pak tváří k východu obrácen byl, a někteří z okolostojících to při kacíři za neslušné pokládali, otočen jest k západu. Dříví dvě fůry, slámou promíchané, rozloženy okolo něho tak, že až pod krk ho kryly; pod nohy, ještě opoutané, podstrčeny také dvě otepě. V posledním okamžení přišel ještě od krále říšský maršálek Haupt z Pappenheimu a vyzval Husa u přítomnosti falckrabě Ludvíka konečně, aby odvoláním zachoval život i duši svou. Hus odpověděl, že cítí se v duši své nevinna, i že na té pravdě, kterouž poznav učil a kázal, nyní vesele chce umříti. Tu páni oba tleskše rukama odešli, kat pak zapálil hranici. Děsný boj k smrti netrval dlouho; žalmy spívaje i k nebi hledě, brzy obklíčen byl plápolem odevšak vyrážejícím; vítr se zdvihnuv šlehnul mu jej do tváře, tak že v několika okamženích ani nehlesna zalknul se. Neohroženosti mysli ve všech těchto scenách dokázané obdivovali se i nejkrutější nepřátelé jeho.

Když falckrabě spatřil šaty Husovy ještě v rukou katových, kázal uvrhnouti je také do hořící ještě hranice, slibuje dáti jemu za to náhradu. Ale i všecken pozůstalý popel musel na popravišti pilně sebrán a do mimotekoucího Rýna vmetán býti, aby po nebožtíku nic nezůstalo, coby přátelé schovati, do Čech odnesti a tam co svaté mučenníkovy ostatky ve cti míti mohli.

Fr. Palacký (Dějiny III. 1.)

* * * * *

Hus nemohl pohříchu zachovati se jinak, nechtěl-li zraditi sebe sám i svědomí svého. Co zástupce svobody duchovní, co křisitel zásady o právu osobního přesvědčení ve věcech víry, byl by odvoláním zmařil sebe v duchovním ohledu naprosto.

Nemaje voliti nežli mezi smrtí [illegible] volil si záhubu těla. Fr. Palacký.

* * * * *

S [illegible] (Hus) mravní [illegible], neoblomnou [illegible], [illegible] vají mu nejčistší a nejvroucnější úctu ... K tomu mravní čistota [illegible] nezištnost, upřímná pokora a [illegible] svědomitost.

O tom není pochybnosti: velikost Husova byla způsobu mravního, ne intelektuálního. A sice v tom jest velikost jeho, že při vší pokoře a dětské mysli, při vší nedůvěře k sobě samému a přes to, že byl duše [illegible] svému přesvědčení věren zůstal až k [illegible] smrti.

G. V. Lechler.

* * * * *

Většina zmužilosti však, jíž svět potřebuje, není rázu hrdinného. Ve všedním životě neméně lze osvědčit zmužilost, nežli na historických polích činu. Tu potřebujeme ku příkladu docela obyčejné odvahy být poctivý, odvahy vzdorovat pokušení, odvahy mluvit pravdu, odvahy ukazovat se takovými, jakými opravdu jsme a nechtít se zdát, čím nejsme, odvahy žít poctivě podle vlastních prostředků a nesahat nepoctivě po cizích. Největší díl všeho neštěstí a mnohé neřesti na světě [illegible] ze slabosti, nerozhodnosti, jinými slovy: z nedostatku zmužilosti. Lidé ovšem vědí dobře, co je správné, ale nemají zmužilosti tak jednat; znají dobře svou povinnost, ale nejsou s to, aby se vzmužili k rozhodnosti, nutné k plnění povinnosti. S. Smiles.

* * * * *

Jest ovšem jistá věc, že národ český později ne toliko pro tyto dva upálené mistry své, ale z jiných příčin více, sáhnul ke zbroji: ale neméně jisté jest, žeby bylo nepřišlo k boji vůbec, kdyby byl zachoval dávnou svou úctu ke sboru a k mocnostem církevním vůbec. Této ale úcty zbavil se byl obecný lid, nemoha ve prostotě své srovnati to s citem pravdy a spravedlivosti, že mužové, kteří sami pobožně žiyi byvše tak horlivě se byli snažili o mravní jeho ušlechtění, odsouzeni jsou k nejukrutnější smrti, a že viděti bylo vítězoslaviti nad nimi úhlavní a zuřivé jich protivníky, jichžto život jevil tolikeré křehkosti na sobě. Fr. Palacký.

* * * * *

Nechť mělo husitství v zápětí svém následků jakýchkoliv, za jeden skutek potěšitelný sluší mu děkovati: za tu výši mravnou, na jakou vystoupil národ český tenkráte, která jej vyznačovala přede všemi jinými a z mála až do přísnosti mravné zabíhala. Boje husitské byly první velikou válkou národní, která nebyla vedena pro zájmy hmotné, alebrž jedině za statky duševní, a tudíž za myšlenku. Husité první přinutili hierarchii římskou, že musela netoliko uznati cosi vyššího ještě nad sebou, — svědomí člověka, — ale že musela se učit šetřiti i svobodného sebeurčení jednotlivců, ctíti právo jiného mínění. Právo [illegible] cech víry jest dnes majetkem nás všech, hájí a váží si ho protestant jako katolík. A toto právo aby bylo lidstvu vymoženo a zajištěno: za to národ český zápasil jest s veškerým hrdinstvím a veškerou [illegible].

Fr. Palacký.

T. G. MASARYK.

Žijeme [illegible] uvažujme, co Kostnická hranice znamená nám dnes, neboť hranice ta není ještě rozmetána...

[illegible] V náš obrodní program pronikl liberalism . . . podstatou filosofický racionalism, jednostranné [illegible] turní. Liberalism je veliká smlouva doby, udržet společnost jak taks na porouchaných základech revolučních, tu a tam na její budově něco opravit, někdy snad dotknout se i toho onoho základního pilíře, ale pouze dotknout: Jen žádnou dukladnou revisi a reformu! toť heslo všeho liberalismu. Tento liberalism je v nesouhlase se základní ideou našeho obrození, totiž s ideou humanitní, pokud tato u nás se prýštila z našeho Bratrství. Naše Bratrství bylo právě jiné, než „bratrství" francouzské revoluce. Naše Bratrství založeno bylo na citu a idei náboženské, bratrství revoluční bylo negací náboženského citu... Husova reforma, právě proto, že byla náboženská, měla tak hluboký a veliký dosah a takový vliv; myšlenka Husova konec konců proto zvítězila, třeba z počátku všichni byli proti ní, všichni proti jednomu.

Všechen pokrok vzdělanosti sloužiti musí opravě mravů a života. Hus stál o obrození mravů a všeho života vůbec. Reformace měla cíl ethický . . Právě obrodní úsilí ethické je význačným charakterem naší reformace. Naše reformace byla obrozováním správy a praxe životní. Hus byl především reformátorem, nikoli bohoslovcem. A právem: Konečný cíl člověka a smysl života je ethický. Tím není řečeno, že postrádala reformace směru theoretického: reformy mravů bez nových myšlenek není... Ale dogma reformační nemistrovalo život a nepřeplňovalo.

Reformace každého jednotlivce nebyla by bývala možná bez svobody společenské, tedy církevní a společenské. Proto Hus postavil se proti autoritě církevní a papežské... Svoboda svědomí, svoboda náboženství přirozeně vedla k osvobození od příliš vnější a mechanické autority církevní. Reformace osob nutně vedla k reformě společenského řádu — jen reforma osob vůbec je reformací... Autorita církevní, hierarchie, podřízena autoritě vnitřní, [illegible]

aby vnitřní úsilí jeho o spásu mělo obsah živý, ... positivní.

Jestliže Hus stál o to, aby se autorita církevní podřídila autoritě svědomí, tím samým též autoritě podřídil autoritu státní, politickou. Hus neuznával ... neomylnosti církve, neuznával také všemohoucnosti státu. Jeho odpůrci dobře to vycítovali, žalujíce naň před koncilem, že jeho učení čelí monarchii — ve skutečnosti čelilo absolutismu.

Husova reforma měla konečně přirozený důsledek národnostní. Tím, že osvobodil individuální svědomí, že uvolnil člověka od vnější autority církevní a státní, usiluje zároveň o vzdělání a mravnost, přirozený jazyk stal se tím prostředkem, kterým v době starší byla latina. Přes to, ba právě proto, že reformace neměla cíle národnostního, prospěla jazyku a národnímu uvědomění. Jazyk prospívá, když lidé mohutně cítí a myslí, jazyk rozhojňuje a šlechtí, kdo svým bratřím, kdo světu má co říci. A naši reformátoři měli pro svůj lid, měli pro svět zprávy nové a důležité.

I bylo tedy úsilí Husovo úsilím o mravní a náboženské obrození, bylo úsilím o člověka nového. Stěžejnou a výslední ideou reformace bylo důsledně: Bratrství. Má-li vývoj náboženský, mravní a filosofický nezůstati planým, běží-li lidem o reformaci skutečně, pak konec konců musí Kristovo: Miluj bližního svého jako sebe samého, státi se sociálním skutkem. A tím skutkem může se státi pouze to naše Bratrství — všecko ostatní je vyhýbání, vytáčky a zastírání pánovitosti duchovní a světské.

*

Problém český, problém českého člověka myslícího, zahrnuje problémem náboženským všecky ostatní úlohy, jež národ náš rozvinul už ve své reformaci, úkol pro toho, kdo žije uvědoměle, je: všechnu moderní plnost kulturní v soulad uvésti s pravým duchem našeho hnutí reformačního, úkol je: vypracovat v sobě za daných dnešních poměrů kulturních člověka skutečně českého, moderního filosofického pokračovatele na dráze našich předků, Bratří!

Avšak náš problém není pouze theoretický. Chtíti musíme, do opravdy chtíti musíme, co chtěli obrodní pokračovatelé Husovi a Bratří: Humanitu! V každém člověku ctíti musíme sobě rovného — to je humanitní ideál našich buditelů... Obrodní práce, ne pouze theorie, znamená stálou a vytrvalou reformní práci pro lid český všecek a stejně pro lidstvo všecko. Hus zemřel za nás, ale také pro všecky ostatní: Česká idea Bratrství, česká idea humanity, toť vnukl idea celému člověčenstvu.

Náš úkol reformační a obrodní, náš úkol národní, naše idea česká je po výtce sociální — je právě Bratrství. A kde že jsou nám ti naši bratři? S ... netěžké je bratříčkování — al neběží dnes o bratříčkování, nýbrž o to abychom za bratra uznali každého, zejména ty, jež od kulturního obcování jsme vydědili.

Naše idea Bratrství, naše obrodní idea humanitní není bratrství sentimentálnosti, ale bratrství práce a opět práce, jest ono „náboženství čisté a neposkvrněné", jehož smysl nám apoštol stručně vypsal slovy: „Navštěvovati sirotky a vdovy v soužení jejich a ostříhati sebe neposkvrněného od světa.“

Abychom uskutečnili tuto naši ideu českou, rozmetati musíme hranici Kostnickou, hranici předsudků a nelásky, rozmetati musíme hranici, jíž neživí už sancta simplicitas, ale indifferentism a panovačnost.

(Jan Hus. Naše obrození a naše reformace.)

* * * * *

JAN NERUDA.

Ve lví stopě.

Byl podvečer. My v poušti, na cesty kraji.
Tak ticho kol. I Arabi, již jindy bujně hrají,
dnes mlčí schouleni; jak teskný zjev!
„Co je vám, muži?“ — „Pane, zde byl lev.“ —
„Že lev? A kdy?“ — „To, pane, těžko říci,
snad dnes, snad před týdnem, snad před měsíci;
však jisto jest: sem spěla jeho hrůza —
snad cítíš, kraj jak po něm strnul v hrůze!“

Jak necítil bych! Vždyť jsem z české země.
Ten divný strach, ten promluvil již ke mně:
Kdy nejbujněj jsem vykročil si, v ráz
až k srdci zasáhnul mi náhlý mráz.
Jak by se kolem skalné hory ptaly:
„Co v zemi obrů chceš, ty muži malý?“
jak udiven by pohléď na mne kraj ten němý:
„Jsi sláb — přespříliš sláb jsi na mne, českou
zemi!“

Pout tíži cítíme a jsme přec na svobodě —
strach běží po lidech, mrak běží po přírodě,
zpěv před věky se naposledy zdvih'
a odletěl a kdesi v modru ztich'.
Vždyť i v ta šerá vlků našich hejna
se zabořila plachá bázeň stejná,
ač věčný hlad je rve a krvežízeň mučí,
ke skále tlačí se a jenom psovsky skučí.

Jak na poušti, kde lev si lehl polem,
po širých Čechách teskno dýše kolem.
Jen jednou krajem tím šel národ lev,
jen jednou, před dávnem hřměl jeho řev,
a sama země slouchá s zatajeným dechem,
zda hrůzný hrom ten nevrátí se echem,
a co kde dýše, choulí se v své skrýši
a s chvěním cítí: Jsme zde ve lví říši.

(Zpěvy páteční.)

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 7. července 1901. Číslo 41.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 6 korun, půlletně 2 kor. 66 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

M. v. EBNER-ESCHENBACH.

ČUBKA.

Cikáni přišli a roztábořili se za vsí u hřbitova. Ženy a děti chodily po okolí žebrotou, muži spravovali všelico na řetězech a kotlích, a dostali dovolení zůstat potud, dokud by nenalezli zaměstnání a nějaký výdělecek.

Lhůta vyměřená ještě nevypršela, a jednoho letního jitra lidé našli místo, kde cikáni se byli usadili, prázdné. Ti tam byli, odjeli na svých žebřiňácích, které kryly roztrhané plachty a táhly zbědované kobylky. Nikdo neviděl ani neslyšel, kdy odtáhli, jistě stalo se to za noci v největší tichosti.

Selky spočítávaly si drůbež, sedláci konali prohlídku ve stodolách a ve stájích. Kde kdo soudil, že si ti tuláci přivlastnili něco z jeho majetku a potom se dali na útěk. Ale brzy se ukázalo, že podezřelá čeládka nejen nic neodcizila, nýbrž dokonce něco nechala po sobě. Ve vysoké trávě u zdi hřbitovní ležel nahý chlapeček a spal. Mohlo mu být sotva dvě leta a měl velice bílou pleť a řídké světlé rusé vlásky. Vdova Kolářka, která jej objevila, jdouc na svoje řepiště, hned povídala, že je to dítě, které ti cikáni Pánbůh ví kdy a kde ukradli a teď odhodili, protože bylo takové schřadlé a darebné a nikdy jim nemohlo být k užitku.

Zdvihla chlapečka se země, obracela a obracela ho a povídala, že jistě má někde nějaké znamení, a kdyby se to „dalo do novin“, že podle toho znamení by ho rodiče našli, hledali ho beze vší pochyby celí utrápení a usoužení úzkostmi. Ale znamení ne a ne najít, a ani později nenašlo se, přes všechno pátrání, vyhlášky a oznámky, stopy ani po cikánech, ani po původu dítěte.

Stará Kolářka vzala si dítě k sobě a dělila se s ním o svou chudobu, nejen z dobrosrdečnosti, nýbrž také v tiché naději, že jeho rodiče jedenkrát přijdou v lesku a slávě, odvezou si ho a jí stonásobně vynahradí, cokoli pro jejich děťátko byla udělala. Ale zemřela za několik let, neshrábnuvši očekávané odměny, a teď nikdo nevěděl, co dělat s její pozůstalostí —- nalezencem. Chudobince na vsi nebylo, a milosrdenství v ní také nebylo domovem. Komu pro pána krále bylo co po tom stvoření na polo vyhladovělém, o němž ani nevěděli, bylo-li pokřtěno? „Křesťanské jméno rozhodně a vůbec se mu nesmí dát!“ prohlásil kostelník hned s počátku za obecného souhlasu, ale na otázku Kolářčinu „Jaké tedy?“, neuměl odpovědít. „Dejte mu jméno provisorní“ rozhodl konečně pan učitel, polohluchá stařena zachytila z toho jen první dvě slabiky a dala hochu jméno Provi. Po její smrti všichni se shodovali v tom, že by pro Proviho nebylo nic žádoucnějšího a lepšího, než hodně brzké vysvobození z jeho žalostného života. Chuďas živil se zbytky, odíval se hadry — jedno mu bylo, ať to bylo odloženo po hoších či po děvčatech — chodil bez čepice a bos, dostával výprask, snášel nadávky, opovržení a nenávist, a sám jiné práskal, nadávkami obsypával, opovrhoval a nenáviděl. Když nastal čas chodit do školy dostal tam nové jméno „vyvrhel“ a činil se, seč byl, aby to jmeno potvrdil.

Ve vsi žila hodná hospodská Kupková. Minulé jeseně v koutě její kůlny přestonal Provi smrtelnou nemoc bez lékaře a bez ošetřování; jen Kupková přicházela denně podívat se, není-li už po něm a postavovala před něj každého rána džbáneček mléka. I když už se vykřísal, zachovávala tento zvyk a dávala mu snídani. Na vlas o páté ráno přicházel, stanul na prahu hospody a volal: „Moje mlíko!“ Dostal co žádal a šel po svých. Jednou událo se však něco neobyčejného. Hospodský, který jindy vyspával svou opičku pravidelně na posteli, vyspával se z ní oné noci na lavici v šenkovně a zrovna se vzbudil ve chvíli, kdy Provi vstoupil na práh a zavolal: „Moje mlíko!“

Co řek' ten halama? Co že chce? Kupka se protahoval. Bylo to zatraceně hranaté pospání, údy ho bolely a nálada byla mizerná. Hrubý pařez Provi našel v něm hrubý klín. „Nic žádat, prosit, lumpe! Neumíš prosit?“

Kluk vyvalil své bezbarvé oči, úzký obličej jeho protáhl se víc než kdy jindy, veliká bledá ústa se zkřivila a on řekl: „Ne!“

Hned dozrály plody, které mu toto slovo vyneslo. Kupka po něm skočil, vyčastoval jej snídaním v podobě řádného výprasku a vyhodil jej ze dveří. Ale taková drobná intermezza nespůsobila na kluka dojmu. Jako kdy jindy dostavil se zítra ráno zase a obvyklým spůsobem žádal „své“

mléko. Hospodská mu dala, ale přidala mu dobrou radu:

„Musíš se naučit prosit, chlapče, víš? prosit! Však's už dost starý, jistě — jo, kdyby se o tobě vědělo co jistého! — jistě je ti už čtrnáct. Tedy si pamatuj — od zejtřka: Bez prosíka není mlíka!“ Setrvala při tom, ač jí bylo za těžko. Provi dobře postřehl, jak za těžko, a bylo mu to požitkem, ukojením jeho žebrácké ješitnosti. Jemu, vyvrženci beze jména, dána byla moc, znepokojovat hodiny a kalit rozmar nejbohatší paní z celé vsi! Dívala se za ním zarmouceně, když bez pozdravu šel kolem jejích dveří, do práce v lomu.

Tam nádenničil teď u cestáře, který jej vzal k sobě na stravu a poskytl mu přístřeší v kozím chlívku. Cestář nemusil se jako jiní lidé bát, aby se jeho děti s Provim nestýkaly. Pět kluků jeho nemohl vyvrženec naučit ničemu zlému, věděliť už bez toho všechno a zejmena byli mistři v mučení zvířat. O tom svědčily kozy, králíci, slepice, jež jim byly poddány, a domácí pes, nešťastná špiclice, o tom vyprávěly jejich jizvy a pochroumané nohy a zpřerážená křídla. Provi nalezal velikou rozkoš, patře na surovosti, jichž teď mohl okoušet hodinu co hodinu. Chytal ptáky pro menší chlapce, dával jim je za hračku — mohli mluvit o štěstí, když život jejich nebyl příliš tuhý.

Největším chudákem z ubohých zvířat rodiny cestářovy byla však stará čubka. Běhala už jen po třech a viděla pouze jedním okem. Kopnutí prvorozeného z mučitelů ji ochromilo, kámen ji na polo oslepil. Přes ty vady zdvihala všetečný čumák a tyčila ohon, zuřivě štěkala na každého cizího psa, jak se jen ukázal a lání její ječelo za ním i na útěku. Synů cestářových se bála, cestáře nenáviděla, poněvadž jí vždy sebral mláďata sotva zrozená a naházel je až na jediné do jezera.

Tenkrát, když Provi u cestáře tloukl kamení a prosíval písek, dostala čubka ještě jedenkrát v stařeckém věku mladé, čtyry, z nichž tři hned musely do vody. Sotva už mohla vyživit ještě jedno, bylať příliš stará a slabá, a vypadala, že už nebude dlouho na živu. Úkol utopit štěňata svěřil otec onoho dne svému nejstaršímu synovi, Tondovi, ale tentokrát ho netěšilo, co bolelo jiného tvora. Čubka bývala kousavá jak vlk, když měla mladé.

„Táta se jí bojí,“ povídal Tonda Provimu, „proto mě posílá! Pojď se mnou, podrž ji, až jí budu brát mladé, stiskni jí tlamu, aby mne nepokousala.“

V kůlně vedle kozího chlívka na hrstce slámy ležela schoulena černá čubka, pod ní a kolem ní hemžila se mláďata, vrněla a slepýma očkama hledala a tápala měkkými, bezmocnými tlapkami.

Čubka zdvihla hlavu, když se chlapci blížili, zavrčela nepřátelsky a vycenila zuby.

„Pitomé zvíře, obludo!“ křičel Tonda a polo hněvivě, polo bojácně vztáhl ruku po štěněti. „Drž ji, drž ji, ať mne nekousne!“

I kdyby tě jen kousla, myslil si Provi. Ani ho nenapadalo, aby se k vůli Tondovi dával do nebezpečného zápasu s čubkou, jen o vlastní bezpečnost mu běželo, a proto se utekl ke lsti, dřepl si na zem a spustil naříkavým hlasem: „Ó, ubohá čubičko, no jo, no jo! Tiše, ubohá čubičko, tak tak... vždyť jí nic neuděláme, vždyť jí jen vezmeme štěňátka, no jo, no jo!“

Čubka váhala, ještě trochu zavrčela, ale teď už spíš bezstarostně nežli zuřivě. Slovům Proviho nerozuměla, ale rozuměla jejich něžnému, konejšivému tónu a věřila mu. Co věděla čubka o lsti a pokrytectví? Člověk jedenkrát dobrácky k ní promluvil, proto i jeho smýšlení bylo dobrácké. Lehla si zas, dala se hladit, pod dotykem nezvykle blaživým zavřela oči jako k líbeznému spánku. Čumák položila Provimu do dlaně a lízala ji vděčně a něžně.

„Tak tedy!“ zvolal na druha. „Seber je! Honem!“

Tonda je chytil a v okamžení vyskočil z kůlny, tři psíčky nesa v náručí, a uháněl velkými, veselými skoky silnicí, po náspu pobřežním k jezeru. Provi kvapem ho následoval; nemohl si dát ujít, aby se nepodíval taky na hlavní švandu, až se psíčkové budou topit.

Pozoruhodno, že od té chvíle počalo být sousedství čubky Provimu naprosto odporné. Špatně sbitá prkna jen dělila jeho lůžko od jejího pelechu, a ona každou noc vyrušovala ho svým kňučením. Starý pes se patrně pomátl, sic by byla přec za nějaký čas pochopila: Mláďata jsou ta tam, nedají se najít a proto třeba konečně přestat je hledat. Ale ona nepřestávala. Jistě každého dne vždy na novo zapomínala, že už včera marně proslídila všechny kouty; čenichala, škrabala na dvířka, rozhrabávala trochu té slámy, zas ji shrabávala, zalézala za hranici dříví, tlačila se do kouta, kde stálo nářadí, jednou skácela několik lopat a utekla na vrchol zděšena. Chvilku byl klid, pak zas cupala kolkolem, hledala a hledala! A její cupot ho budil, ač dřív kolem něho se ubírávala stáda bučícího dobytka a nezbudila ho. Spal-li, spal a zaspával hlad i únavu; k tomu především potřeboval tvrdého spaní, o něž teď náhle přišel, neboť teď se ulekaně probouzel obíháním a čenicháním starého psa. A studené krůpěje potu mu vyrážely na čele v boudě, na jejíž střechu celý den slunce pražilo a v níž bylo tak horko, že v pekle víc horka být nemůže... Toť už není samo sebou, nevězí snad za tím něco nadpřirozeného? Arci, Tonda říká, nadpřirozeného že není nic. Ale Tonda konec konců taky všem rozum nepobral a Provimu leckdy se už dokonce zdálo, že je hrozný osel — říci se mu to ovšem nesmí, sic by dostal strašný výprask od něho i od otce, Provi to zná ze zkušenosti.

Cestáři, ti na něj uměli, krotili ho ranami a hladem. „Píchá tě dobré bydlo?“ říkalo se mu při nejmenší neposlušnosti a pán mu odňal polovičku z jeho bídné, nedostatečné porce. Každý jiný byl by už z toho pošel, říkával si sám, ale on nechtěl pojít, hodně mnoho času chtěl ještě nabýt, aby lidem mohl zlým splatit všechno zlé, které mu byli učinili. Že bylo jich i několik, kteří mu dobro prokázali, dávno už bylo zapomenuto; a ta stará Kupková, stará čarodějnice — k té měl nesmiřitelné záští. Proč mu nedává už nic? má tolik peněz a tolik věcí! Jistě ani nevěděla, kam s tím bohatstvím a přec nic nedávala zadarmo, chtěla se dát prosit, pro několik mizerných kapek mlíka! Jak se na něj dívala, když šel okolo... Zrovna ho vyzývala: „No tak, pros!“ Počkej si, ropucho! Jednou na něj promluvila: „Ty vypadáš! Jak hladdet! Ještě's se nenaučil prosit?“ Hodil po ní drzou nadávku a šel dál.

Minul týden. Ještě pořád se čubka neupokojovala, pořád ještě hledala a čenichala po kůlně, zvlášť v noci. Stalo se tak, že jednou zbudila Proviho v hodinu zvlášť neblahou. Mohl se teprv tak pozdě natáhnout na svůj pelech z hoblovaček a špinavého sena, poněvadž po denní robotě musil ještě hnát do sousední vesnice kozy, které cestář prodal. A ani teď ještě nebude konec těm zatraceným trampotám, nebude aspoň několik hodin nerušeného spánku? Čubka hrabala, hledala a hledala, a Provi hrozil a bouchal nohama do dřevěné stěny; stěna povolila, kus jí přeletěl s rachotem do přístřešku čubčina: vyrazila ze sebe ulekaný štěkot, štěně zavrnělo a pak všechno utichlo. „Ke všem čertům, dáš si už teď pokoj, černá potvoro?“ bručel Provi, ukutil se a skrčil kolena až ku bradě, neboť tak se mu spalo nejlíp. Ale teď zrovna nemohl usnout, ač bylo ticho, a on byl všechen vysílen a ospalý.

Všelijakých myšlenek se mu naplížilo do mysli, docela nových myšlenek, jakých nikdy nemíval. Ano, byla ta čubka potvora černá pro to své věčné hledání — ale kdyby jeho matka byla bývala také taková a byla ho hledala tak bez oddechu, jistě by ho bývala našla. Vždyť to stálo v novinách, na okresním úřadě to viselo přibito. Naposledy snad ani si vůbec nežádala najít ho! Naposled snad ho cikáni ani neukradli, naposledy snad jeho matka, mizera mizerná, jim ho darovala a snad i zaplatila jim, aby si ho vzali! No jo, snad se asi za něj styděla, snad byla něco enakého, dcerka ze selského statku nebo z hospody! Tisíc! Kdyby tak byla bývala dcerk u hospodského a byla si ho nechala! Každou neděli by si ji byl ulovil, pořádnou opici, a v pondělí by byl vždy světil modrý pondělek, a byl by býval kouřil, pil, pral se v hospodě a u kuželek. Rajský život si tak vymalovával, když ta zatracená potvora černá, čubka, vedle něho zas se dala do hekání a škrabání, a vytrhla jej ze snů, které byly tak, tak líbezné. Rozpálen hněvem se vzchopil, chytil poleno, překročil shozená prkna do kůlničky psovy, a skřípaje zuby, vší silou bušil do země, kde čubka ve tmě úzkostně přebíhala. Neviděl, kam uhodil, mlátil jen v pravo, v levo, v před a do zadu — až na konec — tu ji měl, tu zachvělo se něco živého, měkkého pod jeho zuřivou ranou. Zaznělo krátké, žalobné — obžalobné zavytí, pronikavě a zrovna bolestně zajeklo do uší Proviho. Pot na něm vyrazil. Jaké to bylo podivné zavytí...! Nu, teď má černá potvora dost, dá pokoj, aspoň chvíli. Vrátil se na své lůžko, schoulil se a hned usnul.

Po několika hodinách náhle se probudil. Vycházející slunce vysílalo ohnivý paprsek, jenž plamenorudě blýskal mu do obličeje skulinou ve dveřích kůlničky a otvorem ve stěně. Otevřel oči a vstal. Nenadále a nevolané zatanula mu na mysli čubka. Kdyby ji tak byl v noci zabil, jistě by cestář, který nesnesl, aby mu kdo vsáhl do majetku, ani chvilky nemeškal, aby jej samého do pola utloukl. „No jo!“ pomyslil si a vjel si všemi desíti do zaprášených vlasů, aby z nich vytřásl seno.

Tu pohnulo se cosi mezi prkny a pomalu vylézalo. Čubka to vylezla a v tlamě přivlékala své mládě. Držela je za kůži v týle a skrápěla je svou krví, která jí tekla z huby jako tenká nitka po hrudi. K Provimu vlékla své mládě, položila je před ním, přitiskla mu je svým čumákem na bosé nohy a vzhlížela k němu. A její jediné oko mluvilo řečí, výmluvnější než kterákoli řeč, jakou nejkrásnější slova mohou vytvořit. Vyjadřovala jím bezmeznou důvěru, úpěnlivou prosbu — musil jí člověk porozumět. Jako světlo sluneční bylo proniklo zavřenými víčky Proviho, tak prorazil výraz tohoto oka pancířem, který dosud odrážel jakékoli dobré hnutí od duše chlapcovy.

„Jo! jo!“ skradlo se mu se rtů. Odpovídal té, která nyní upadla, zachvěla a natáhla se, té, kterou ubil a která přišla aby umírajíc, svěřila mu své mládě. Provi se třásl. Neznámá, neodolatelná moc ho zachvátila, vířila kol něho jako vichřice. Srazila ho k zemi, donutila jej, že přitiskl svůj obličej na tvář mrtvého psa a líbal a hladil ji. Ta moc drala se z nitra jeho voláním: „Ty... tys byla matkou!“ Srdce jeho div nepukalo, proud divokého hoře, mučivé strasti bouřil jeho duší a otřásal jí do dna. Dítě naplněné nebeskou bolestí soustrasti, vzlykajíc svíjelo se po zemi, plakalo pro starou čubku a plakalo pro její mládě, které se tlačilo k matce, kňučelo na ni a hledalo potravu u zdroje, který dřív už tekl jen tak chudě a teď docela zanikl.

„Je konec, nedostaneš už nic!“ řekl Provi, vzal psíčka do rukou, položil si jej na tvář a dýchal naň; psíček třásl se a vrněl žalostně: „Máš hlad, máš hlad, no jo! no jo!“ Co dělat se svěřencem? K čertu, kdyby tady ještě byly kozy! Podojil by jednu, jistě by podojil, přes hrozný trest

na to uložený. Ale kozy jsou pryč, a to se načeká, než tam v domě cestářově někdo daruje krapet mléka pro psa. „Do vody s tím!“ řeknou, jakmile uslyší, že čubka pošla.

„Přijdeš do vody,“ povídal psíčkovi, který jistě zdědil po matce trochu důvěry v něj, tulil se mu ke krku, ssal mu na lalůčku ucha a naříkal si mu na hlad.

„No jo!“ to už věděl, jen kterak pomoci, nevěděl. Co mu dát jíst? Aby snes' to, co on sám pozře, na to musí být docela jiný žaludek, než má takový drobeček... Ale... zatracená ropucha! — najednou mu prokmitlo vnuknutí, najednou už věděl, jak by se dalo pomoci. Ale — zatracená ropucha!

Toho se nemoh' chopit — radš pojít hlady! To rozhodnutí vězelo mu jak zatlučeno kladivem v tvrdé hlavě. Arci rozbřeskovalo se mu poznání, o němž včera ještě neměl potuchy — že nechat hlady pojít je cosi docela jiného než pojít hlady sám. Psíček ustal ssáti lalůček, v tichém zoufalství zavřela se jeho očka, sotva do světla otevřená, a Provi cítil, jak se mu tělíčko už jen docela slabounce chvělo. Strápeně a plaše shlédl na mrtvou čubku Ba, má-li mládě žít, nesmějí mu ubít matku!

„No tak pojď,“ vyrazil náhle ze sebe a přeskočil ze chléva do kůlničky a odhodlaně kráčel do vsi; sevřel zuby, až skřípaly, nehleděl v pravo ani v levo, a nezadržitelně šel dál.

V polích ještě nic se nehýbalo, teprv na blízku domů počalo živět. Ospalý učedník pekařský ubíral se silnicí ke studni, pacholek zapřahal tlustého tiska do vozu. Ze vrat hospody vycházela stará děvečka, od jakživa rozhodná nepřítelkyně Proviho. Plna nedůvěry pozorovala, jak se blíží, napřáhla pěst a kázala mu, aby táhl. Ale jeho to nevyrušilo, šel kolem ní jako člověk, jenž mermomocí chce hlavou zeď prorazit. Zasmušile a rozhodně, bradu tiskna na prsa, vstoupil otevřenými dveřmi do kuchyně. Hospodská obrátila se od ohniště... „Zrovna k strachu“ vypadal chlapec, hlas jeho zněl drsně a bylo v něm něco bolestného, jako by mu tón trhal hrdlo, jímž prodrala se slova:

„Hospodská, paní hospodská, prosím o trošku mlíka.“

Byl to obrat v lidském srdci a v osudu člověka.

NAŠE GALERIE.

Jan Preisler: Vánek. Dnešní obrázek je z tvorby umělce, jehož poetičnost, opravdová, to jest nebičovaná fantasie, noblesa skladby, violoncelová měkkost i melancholičnost linií svědčí o svérázném a vzácném talentu. O tomto umělci, tuším, bude se v příštích letech mnoho mluviti; možná, že při tom bude se mu i málo rozuměti, jako bývá na neštěstí vždy u zjevů nezaškatulkovatelných — bůh mi odpusť hrozné slovo toto! — To porozumění usnadňuje se pozorovateli dobré vůle, všimne-li si bedlivěji m l a d š í c h prací takových umělců, neboť v nich bývají základní črty duševního charakteru vysloveny přístupněji, naivněji a méně tvrdě, než později, když talent už dozrál, omezil se, stvrdnul a uvědomil sama sobě. Na kartoně Vánek (je to třetí pole trojdílné skladby) vysloveny jsou čistě a krásně hlavní rysy uměleckého zjevu Preislerova.

FR. DRTINA.

KŘESŤANSTVÍ A ČESKÁ REFORMACE.

I.

Vzpomínajíce památky Husovy, vidíme v osobě, životě a mučennické smrti jeho zosobnění velikého hnutí náboženského, jímž vedle renesance a humanismu lidstvo evropské vstupuje v moderní období své, spatřujeme v něm jednoho z předních představitelů a apoštolů reformace české, jak se nám jeví v husitství a českém Bratrství. Plameny kostnické rozdmychaly plápol živelního nadšení a všeobecného úsilí po nápravě života náboženského a mravního v celém národě českém, plameny ty vyšlehly daleko do tehdejšího světa. Hus sám působil ne tak svým učením, v němž nebyl zcela původní, jako svou ušlechtilou povahou, svým čistým zanícením pro pravdu a svobodu svědomí, svým vroucím nadšením pro zákon Kristův a život křesťanský, svou mučennickou smrtí za volnost přesvědčení a pravdu evangelia. V tom význam jeho, význam především náboženský a mravní, v tom důvod oslavy naší. Oslavujíce památku Husovu, vzpomínáme nejvýznamnější doby svého národa, doby, v níž dle slov Palackého „jará nadšenost ducha pro ideje, mravní zachovalost a vyšší osvěta“ zjednaly národu našemu vítězství a jméno světové.

Nebude nevčasno ve chvíli této uvažovati o otázce zásadní, jaký je poměr mezi křesťanstvím a usilováním české reformace.

Lidstvo evropské má jednotnou kulturu, jejíž hlavní prameny tvoří vzdělanost řecko-římská a náboženství křesťanské. Přijetím křesťanství byla způsobena v celém duševním a mravním stavu evropského lidstva změna nad jiné významná, byl zahájen obrat směrodatný a dalekosáhlý.

Křesťanství znamená především po stránce negativní popření dosavadního všeobecně platného nazírání na svět a život. Naproti životnímu ideálu starořeckému, jenž záležel v přirozené dokonalosti, to jest ve spojení krásna a dobra, hlásá křesťanství potlačení hříšné přirozenosti lidské, odumření světu a znovuzrození nebi, vede k životu svatému: naproti starověkému ctění rozumu jakožto soběstačného principu uplatňuje křesťanství ve svých prvních vyznavačích nedůvěru k vědě i moudrosti

JAN PREISLER:
VÁNEK.

[illegible] tak, že nadpřirozené zjevení jest jediným neklamným pramenem všeho lidského vědění. Tam příroda, život světský, zde nebe a život svatý, tam rozum a věda, zde nadpřirozené zjevení a víra. Křesťanské ctnosti trpělivosti a pokory, božské ctnosti víry, naděje a lásky, řeholní sliby dobrovolné chudoby, čistoty a poslušnosti, všeobecné přesvědčení, že život vezdejší je pouhé zdání, slzavé údolí a bídné vyhnanství, pravá pak vlast člověka v nebi a životě posmrtném, jsou důsledky této změny. Avšak vedle této negativní stránky spatřujeme v křesťanství hluboký smysl positivní, jímž nové náboženství přineslo lidstvu a světu spásu. Z Kristovy odevzdanosti do vůle Boží pramení se vznešené příkazy evangelické lásky k bližnímu, z představy příbuznosti přirozenosti lidské s podstatou Boží udává se jako nutný důsledek vědomí o rovnosti a bratrství všech lidí, ujednocuje se zřetel náboženský se zřetelem morálním. Všichni jsou dítky otce nebeského. Láska k bližnímu je významný znak života křesťanského na této zemi. Spasitel, když líčí poslední soud, dělí veškeré lidstvo dle tohoto jediného znaku na ty, kteří žili pro druhé, a na ty, kdo žili pro sebe samy. Láska je prvá a nejvyšší ctnost křesťanská. V ní obsažen je zákon i proroci. Kdo nezůstává v lásce, zůstává ve smrti a nezná Boha, neboť Bůh je láska. Po tom poznají všichni, že jsme učeníci Kristovi, budeme-li míti všichni lásku druh k druhu.

V podobě dolíčené udrželo se křesťanství jen asi v prvých třech stoletích, pokud počet vyznavačů jeho byl omezený, pokud hlásili se k němu jen duchové mravně povznesení, pokud nová víra byla pronásledována, pokud nadšeným vyznavačům jejím údělem byly bol a ústrky. V historickém vývoji dalším celého prvého tisíciletí éry naší, od doby, kdy církev darováním Konstantinovým nabyla moci politické, stala se církví státní, nastaly a vyvíjely se stále více změny, jež s původní podobou křesťanství evangelického nebyly ve shodě. Naproti popření světa a potlačení všeho tělesného a vezdejšího mohutní církev jako ústav převahou politický, jakožto všemocná nástupkyně římského imperia, jejíž úkolem není již toliko jako v dobách prvých vykonávati moc duchovní, slučovati věrné vyznavače víry Kristovy v jednotu v duchu a pravdě, nýbrž církev středověká, v níž hierarchie vládne a vládnouti chce politicky, církev, jejíž hlava, papež římský, je skutečný světovládce, náměstek Boží, náměstek Kristův na zemi, a tudíž, jak dí italský Augustinián z počátku 14. stol., Augustinus Triumphus ve spise „O nejvyšší moci církevní (Summa de poestate ecclesiastica) „Pán Bůh náš na zemi“ (Dominus Deus noster in terris).

Církev tato právě vznešeným ideálem křesťanským, popřením světa, svět si ve skutečnosti podmanila, hlásajíc jako dokonalost života křesťanského dobrovolnou chudobu, nashromáždila si ohromná bohatství vezdejší, obklíčila se přepychem a slávou světskou, hlásajíc čistotu, vychovala si kněžstvo jakožto zvláštní jednotný stav, který byl vždy odhodlán obětovati a nasaditi vše pro tuto světskou její moc, hlásajíc evangelium pokory a poslušnosti, sama stala se první autoritou středověkého lidstva.

Křesťanství popřelo svět — hierarchie a papežství staly se světovládou: papež Innocenc III. označil papeže jako bytost vyšší, stojící uprostřed mezi Bohem a člověkem, jemuž Pán dal vládu nejen nad všeobecnou církví, ale i nad celým okrskem zemským, papež Hadrian IV. píše ve 12. stol. císaři Bedřichovi a nazývá biskupy „bohy a syny Nejvyššího“, jimž nenáleží poslouchati moci světské, papež Bonifác VIII., když r. 1298 uslyšel o volbě Albrechta I., děl: „Já jsem Caesar“ a k oznakům papežským i korunu císařskou vsadil si na hlavu. Dvůr papežský předčil nádherou, přepychem, slávou nad dvory vladařské, a papež Jan XXII. za kacíře prohlašuje toho, kdo by učil, že Kristus a apoštolové byli bez majetku.

A vědění světské a moudrost tohoto světa, které byly dříve v opovržení, staly se důležitým a mocným prostředkem světovlády kněžské: pohanský mudrc Aristoteles, jehož Tertullian na počátku křesťanství prohlásil za „nebožáka“, byl uznán ve XIII. stol. za myslitele nejkřesťanštějšího, ano za předchůdce Kristova ve vědění přirozeném (praecursor Christi in naturalibus). Středověká filosofie, scholastika, je sloučení filosofie aristotelské s dogmatickými články katolické církve.

Jestliže takto po stránce negativní křesťanství vývojem doby odchýlilo se od původního svého významu, tím méně dospělo po stránce positivní toho, aby splněny byly jeho požadavky. Je pravda, křesťanství vnikalo do širých vrstev lidových, přinášelo tam spásu, posilu, požehnání, mírnilo bol, stíralo slzy, vlévalo potěchu — ale právě ve vrstvách rozhodujících, u vladařů, šlechty, hierarchie, u mocných tohoto světa, čím více dobývalo světa, tím méně uskutečňovalo lásku k bližnímu. Ano po celý středověk láska k bližnímu stále čekala svého splnění a uplatnění, bratrství lidstva a rovnost jednotlivců zůstaly vzdušnou ilusí, národové evropští žili spolu v neustálé nenávisti a boji, víra Kristova šířena mečem a krveproléváním na proti nevěrcům stejně jako kacířům.

Náboženství křesťanské, jež znamenalo původně obrození v duchu a pravdě i účinnou lásku k bližnímu, stalo se institucí církevní něčím vnějším, činitelem politickým, a tím právě ochabla a mizela jeho zušlechťující, zmravňující síla vnitřní. Naproti vniternosti, upřímnosti, bezprostřednosti, vroucnosti a lásce nastoupila vnějšnost, licoměrnost, obřadnost, přetvářka, neláska a řevnivost, vznikalo svatokupčení s odpustky, náboženská kasuistika, církevní obchodování. Peníze nabyly váhy a moci i v životě náboženském, penězi bylo možno

ykoupiti se z těžkých trestů a pokání, penězi a bohatstvím ovládla hierarchie svět.

Biskup Alvarus Pelagius ze XIV. stol. ve pise O bědování církve (De planctu ecclesiae) rpce žaluje: „Zlato zapudilo lásku, neboť láska lakotou se nesnáší“, „vše snaží se po hodnostech, nikdo po zbožnosti“, a Wiclif podobně ve světském najetku spatřuje hlavní příčinu úpadku církve a ivota náboženského.

Ano, v druhém tisíciletí stává se rozpor stále příkřejší: království Boží není z tohoto světa — le církev je vládou světskou, Kristus nechce obadů, chce modlitbu v duchu a pravdě, a láska k bližnímu je mu nejlepší modlitbou — církev ve ložité soustavě různých obřadů vidí podstatnou oučást náboženského života a lásky k bližnímu apomíná, Kristus hlásá apoštolům svým, aby neanovali, nýbrž sloužili, ale nástupci jejich, kněží, vládají celý svět.

ELLEN KEY.

ŠKOLA BUDOUCNOSTI. VI.

Ve školní budově budoucnosti nebude nijaých tříd, oddělených třídních pokojů. Ale budou ní různé sály, s hojným materiálem pro rozličné ředměty učebné a vedle nich pracovny, kde každý ák bude mít určité místo k samostatnému robení. polečné výslechy (zkoušky) žáku budou se díti n tehdy, bude-li větší počet žáků tak připraven ochoten, aby se z téhož předmětu dal zkoušet; le každý jednotlivec může se přihlásit ke zkoušce ezávisle na ostatních.

V každé místnosti, jakož i v celé budově mají rchitektura a výzdoba tvořit krásný celek. A přeosná umělecká díla, která ještě mimo to zdobí kolu, mají být buď originály, buď odlitky a kopie roslulých originálů. Vynikající učitel poukázal a to, jak rozsáhlý obor pracovní by mohl tím být tevřen pro značnou část umělců, kteří vládnou obrou technikou, ale nemají vlastní fantasie určí. Pro školu má větší význam, mít dobrou opii velkého díla, než deset drobných fotografií ěkolika děl. Ale ovšem běží o to, vyhledat na opie pravá díla; nesmí se počínat uměleckými ýtvory, k jichž požitku (i v originále) uspůsobuje n skutečné vzdělání umělecké. Botticelli a jiní raerafaelité, podobizny neznámých starých pánů paní, ať je kreslil a maloval třebas Velasquez, ebo Frans Hals, Holbein nebo Rubens, dojímají ěti z pravidla zrovna tak málo jako kdyby chtěl ěkdo budit v nich literární zájem pracemi Hansa achsa, Chaucera nebo Montaigne-e v původní či. Umělecké obrazy z vlastního života dětí, ze vota domácího, z práce, ze života zvířat, z přírody, podobizny osob jim známých, jakož i výtvory ovějšího umění před výtvory umění staršího — jsou přirozené mosty umění k dítěti nebo k lidu. mělecké dílo činí dítěti vzácným a drahým poněkud fantastická nebo mystická nálada jeho, nad níž pak dětská obraznost může dále snít a básnit. Už dnes by měl v příčině výzdoby škol rozhodovat v l a s t n í v k u s d ě t í, to tak, že by se jim předložilo množství fotografií mistrných děl a ty, jež by si děti hlasováním zvolily, by pak byly věnovány škole.

Tím způsobem má být v dětech buzen umělecký smysl, ne však přímým vyučováním v umění, buď si ve škole, buď návštěvami museí. Houf dětí, které provádějí po museích dle plánu Lichtwarkova, může snad nabýt vědomostí — l á s k a však k umění probouzí se jen tím, když je člověk uměním obklopen a může-li je vssát v klidu a volnosti. Předbíhá-li se tichý vzrůst této lásky vyučováním, (nemíním tím vlastní o b d i v učitelův, projevovaný mimochodem, bez ukazování, upozorňování a vyptávání!), kalí se tím voda živého pramene. Zde jako všude jinde ukazování a upozorňování právě ničí radost vlastních objevů — ukazujte pořád a pořád, a oloupíte člověka o schopnost, aby sám viděl. V umění, zrovna jako v literatuře a náboženství všechno vyučování je na škodu, dokud si dorůstající člověk sám některý z těchto oborů za studium nezvolil. Pouhé vědění usmrcuje, kdežto cit oživuje. Ale kořeny citu jsou nad míru citlivé.

Pokud jde o návštěvy museí, vedené učiteli, jsou prospěšny teprv tehdy, když žák už sám na vlastní pěst vykonal vlastní objevy. Ty musí učitel vyvolávat. Ku příkladu: vyučuje o Řecku, žádá líčení řeckých soch, které lze vyhledat v museu, vykládaje o nizozemské válce za svobodu, žádá líčení holandských obrazů atd. Teprv když žák takovým způsobem sám užil svých vlastních očí a sám vlastní úsudky pronesl, bude synthesa jeho zkušeností ve formě ukazující s prospěchem. Totéž platí o provádění v museích přírodovědeckých, dějepisných, národopisných, jež všeobecně zůstavuje pranepatrné výsledky v dětech, když si ony samy neodbyly před tím vlastního přípravného pozorování.

Jako mezi knihami ve škole má býti nejlepší literatura v originále i v dobrých překladech, tak mají být mezi nimi i práce, v nichž podává se potrava duši nadané zájmy uměleckými. Vůbec, v dnešním vychovávání není větší pošetilosti nežli úzkostlivý výběr knih, které se „hodí“ pro ten či onen věk. Neboť toť věc největší měrou individuální a může být rozhodnuta pouze vlastní volbou dítěte samého! Vykonat důkladnou razzii mezi knihami pro děti a dát mládeži volnost číst ve velké literatuře — toť podmínka zdravého rozvoje mládeže. Co je pro dítě příliš brzy, to rozhodne vlastní nechuť dítěte; jakmile se však dítě v deseti letech pohrouží do „Fausta“ (znám takový případ), pak i v tomto věku získá si z něho dojmy pro život, což není arci překážkou, aby v dospělejším věku nedošel z téže básně ve dva-

ceti letech dojmu jiného a ve třiceti nebo čtyřiceti opět jiného. Co se týče „nebezpečí", pro dítě ve velké literatuře vskutku jich není; chladných smyslů jeho naprosto se nedotýká, co dráždí smysly starších; a i potom, když děti dospějí citlivého věku, kde se vyvíjejí zřídka na ně působívá nezastřený způsob, jímž velcí duchové se dotýkají věcí přirozených, nýbrž spíše moderní literatura románová, (a to romány anglické miss stejně jako romány Francouzů), jež znečišťuje obraznost, falšuje skutečnost a změlčuje vkus.

Ostatně nemůže být ani věk dětský udržován tímto směrem v nevědomosti, a surová nebo skrytá nečistota dobývá pak větší moci nad myslí, která od vychovatelů a dojmy z velké literatury i umění nenabyla citu pro prostou vážnost věcí přirozených. Zastírání svádí a sesurovuje zároveň: na mysli, jež tímto způsobem byly poškozeny, působí bible stejně dráždivě a smyslně jako kterákoli kniha pornografická. Ale na pokojném citu pro věci přirozené a samozřejmé může se vybudovat pravá nevinnost; a jedině pravou nevinností vyroste a ozdraví život, umění a literatura.

Ve výtvorech největších duchů rozvírá se nám nekonečný svět, v němž erotika je pouhým momentem, a to právě mu dodává velké svěžesti. Mimo to musí fantasie dostávat potravu, nemá-li sebe samu ztravovat, a tou potravou má jí být vše vysoké a nejvyšší Viktor Rydberg, jenž dětem rozuměl lépe než dospělým, úchvatnými verši velebil moc a sílu dětské fantasie, propůjčovat lesk a krásu všemu, i námahám, nebezpečí a smrti. A neplatí jen o prvních letech, že Mythos, básníkhoch, je vladařem v království dětském a že v tom království věčně mlada a svobodna povládne poesie červánků života. Ale je třeba, aby dítě smělo čerpat tuto poesii červánků nejprve z bájí a pověstí a pak z velké literatury; a to vím spíše, poněvadž tato velká literatura tak často zůstává nečtena, když později mnohovárnost moderní literatury začíná zabírat zájem.

U m ě t d o b ř e v i d ě t — ve světě přírody, lidí a umění — a u m ě t d o b ř e číst, to jsou oba velké cíle, k nimž má spěti vychovávání domácí i školní. Jakmile t o dítě umí, může se naučit skoro všemu ostatnímu s a m o.

---

* O náboženství Nietzscheově psal Fouillée v Revue des deux mondes. Ukazuje, že Nietzsche, jakkoli tvrdil o sobě, že „zabil Boha" a domníval se, jako by byl nejbezbožnější ze všech lidí, ve skutečnosti sám byl veleknězem nového náboženství a ctitelem nového božství. Filosofie jeho je víra bez důkazů, nekonečná řada aforismů, orakulů a proroctví.

DĚTSKÝ KOUTEK.

NA CESTY!

Ve studentských noclehárnách a turistických stanicích německých v severovýchodních Čechách vyvěšeny jsou tabulky, které pořídil „Ještědský a Jizerský horský spolek" a na těch tabulkách čte se pěkný list mládeži o c e s t o v á n í. Napsal jej spisovatel P. K. Rosegger.

Praví tento spisovatel:

„Chci Ti zvláštní radu uděliti, za niž mi nejednou s radostí budeš děkovat. Střádej, abys mohl o prázdninách podnikat cesty. I v méně příznivých poměrech při dobré vůli lze Ti každý den uložit maličkost, aniž musíš proto skrblit a z těchto drobtů vzrostou Ti přeskvostné dny a týdny. Když tak ve stínu stromů ve sny a vzpomínky se nořím, v duchu vidím Tě již, milý hochu, jak jarý a čilý v lehkém, čistém cestovním šatě s vakem přes ramena a holí v ruce vesele kráčíš světem přes hory a doly. Ó dítě, svět je nevýslovně krásný, když se zdravými údy procházíme jeho lány, obzírajíce mladistvě zaníceným okem vše kolkolem.

Jdi do našich horských krajů a viz všechnu tu nádheru, jež mne, Tvého otce, tak neskonale blažívala, navštěv prosté lidi, obcuj s nimi vlídně a měj úctu k nim, třeba nevěděli tolik, co Ty. Však vědí přece více! Naučíš-li se lidem rozuměti, je chápati, ne snad tak, jak obraz jejich v Tobě samém se zračí, nýbrž tak, jací jsou a budeš-li vnímavým zrakem sledovat vše, co velkého a dobrého v jejich životě, pak nashromáždíš si tolik moudrosti za prázdniny, co vědy za celý rok studií. S láskou a družnou příchylností máme se obraceti ke každému, s kým nás — byť jen na krátko — svádí cesta života. Proto buď zdvořilý, přímý a dobromyslný ke každému, s důvěrou vycházej lidem vstříc, ale nikomu nesvěřuj se zcela, maje stále na paměti krásné přísloví: „Radost děl s mnohými, žal s málo kým — srdce jen s jedním." Kde sám si můžeš pomoci, na přispění jiných nespolehej. Poklad, jenž v lidu pro tebe se skrývá, poznáš dříve, než poklad, jenž v kráse a velikosti přírody, zejmena krajinné spočívá. Připravuj se tedy již v mládí na toto zjevení a k tomu Ti dává cestování o prázdninách nejlepší příležitost. Ale neprobíhej letmo krajinami, cestuj s rozmyslem. Řiď se pokud možno cestovními plány, doporučenými od zkušených přátel a neodbočuj příliš. Putuj za jitra, v poledním žáru odpočívej a syť ducha četbou dobré knihy nebo ve společnosti užitečně povzbuzujícím hovorem. Cestuj samoten, nebo nejvýše ve dvou; s mnoha cestovat nikdy není na prospěch. V hostincích dbej skrovnosti a míry; především pečliv buď svého zdraví.

Různých slastí zažil jsem ve svém životě, ale mezi nejkrásnější a nejčistší radostně čítám své putování po horách a těch radostí přeji zažiti i Tobě."

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 14. července 1901. Číslo 42.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlle ně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

MAXIM GORKIJ.

KNIHA.

Nejsem přec chlapec, je mně už čtyrycet let a znám život jako brázdy na své dlani a jako črty svého obličeje — mne nikdo poučovat nemusí! Mám ženu a děti; dvacet let musil jsem pěkně ohýbat hřbet, abych jim zjednal bezstarostný život, ba, to není tak snadné a docela už ne příjemné! Ale teď už je tomu konec! Teď si odpočinu od trampot života — račte na to dát pozor, vaše blahorodí!

Teď, co si odpočívám, rád si počtu. Pro kulturního člověka je to potřebou a velikým požitkem. Vážím si knihy, čtení náleží k nejmilejším mým zvykům. Ale nejsem z těch podivínů, kteří zhltnou každou knihu jako hladový kus suchého chleba, a v každém spise hledají nějaké zjevení, nějakou moudrost životní. Však já vím sám bez knihy, jak žít, velmi dobře vím!

Jen dobré knihy si volím, knihy, které mne blahodějně podněcují. Když spisovatel líčí světlé stránky života a umí i špatnost a zlo příjemně zobrazit, a mohu-li se já potěšit chutnou omáčkou, nestaraje se mnoho, jaká je pečeně, takový spisovatel se mi líbí. Osvěžit, pěkně do sna uhýčkat má nás kniha, nás, kteří jsme po celý život nalopotili se bez oddechu. To jsem vám chtěl říci, vaše blahorodí! Rozjímavý klid je mé nejsvětější právo — kdo smí tvrdit, že to není pravda?

Tedy nedávno jsem si koupil knihu, z knih těch moderních, proslavených spisovatelů. Spokojeně nesu si ji domů, večer ji pečlivě rozřežu, a dám se do čtení, ale přiznávám se, ne bez pochybností. Neboť mám jakousi nedůvěru k těm mladým „sympatickým" talentům. Turgeněva miluju, to je spisovatel mírný a pokojný; čteš, jako bys syrovátku pil, a při tom si můžeš pomyslit: to všechno jsou příběhy už dávno minulé. I Gončarova mám rád, píše tak klidně, solidně a přesvědčivě.

Tedy dám se do čtení... K čertu, co to? Toť docela výborný, správný, plynný sloh; ba i nestranná je ta kniha, slovem — výtečná! Přečtu ještě jednu povídečku, zavru knihu a přemýšlím. Ovšem, způsobilo to na mne dojem zasmušilý, ale přes to dalo se číst bez nebezpečí. Příkrostí, dvojsmyslů, narážek na zámožné třídy společenské jsem v ní nenašel, ani snahy vyličovat nízké a nuzné vrstvy lidu jako vzory cností a dokonalostí; všechno prosté a pěkné. Přečtu si tedy ještě povídečku — opravdu docela dobrá!

Výborně! Jen dále!... Povídají sic, když se Číňanu zprotiví dobrý přítel a on by ho rád otrávil, že mu podá zázvorové zavařeninky; je to výtečné, sladké jidélko, polykáš je chvíli s nepopsatelnou rozkoší, až najednou se skácíš a je po tobě. Potom už nepotřebuješ pokrmu a sám jsi pokrmem pro červy v hrobě.

Zdá se mi, s tou knihou je to zrovna tak; přečetl jsem ji bez přestávky, ještě v posteli dočítal a když jsem dočetl, shasím světlo a chci usnout. Klidně ležím natažen, v ložnici temno a ticho.

Náhle cítím něco neobyčejného; jako by kolem mne kroužily a bzučely mouchy na podzim, takové mouchy, masařky, jako by mi lezly po nose, po uších a po bradě a lehtaly mne notně nožičkami.

Otevru oči, ale nevidím nic; jsem však mrzut a rozladěn. Chtěj nechtěj musím opět a opět myslit na to, co jsem byl četl; nevlídné postavy vynořují se před mými duševními zraky — takové bytosti ohyzdné, němé, bez krve... život jejich je beznadějný a bídný.

Nemohu usnout. Myšlenky mi víří hlavou. Dožil jsem se už čtyrycítky, čtyrycítky! Žaludek mi už nechce dobře trávit; žena moje — hm! — říkává, že ji už nemiluju tak ohnivě jako před pěti lety... Můj syn je blbec; vysvědčení nosí ošklivá, je líný, všude se pobuduje a čte pošetilosti; člověk jen žasne, jaké jsou ničemné knihy na světě...! Škola je mučírna, hubí děti... Moje žena už vráskovatí, ale pořád ještě chce se dát milovat... Moje služba, přesně vzato, byla nejhloupější věcí na světě, a celý můj život — jaký účel měl vlastně můj život?

Teď však musím zas dát úzdu své fantasii. Otevru oči — jaké to zas ďábelskosti?

Kniha stojí u mé postele. Hubená, vyschlá bytůstka na dlouhých, bezmasých nožkách; kývá na mne sarkasticky a šeptá i šustí svými listy:

„Jen dál, jen mudruj dál!“

[illegible] podlouhlou, vztekle melancholickou, [illegible] tak mučivě pronikavě a pohled její [illegible] se mi hluboko do duše.

„Uvažuj jen, pomysli si přec, nač jsi žil vlastně čtyrycet let? Co's vykonal za tu dobu a k jakému prospěchu byl asi tvůj život? Ani jediné nové myšlenečky nevyšlo z tvého mozku, za celých těch čtyrycet let nepromluvil's samostatného, rozumného slůvka, v nitru tvém nevzbudilo se jediného zdravého, silného citu, a když se's oženil, neoženil's se z pravé lásky, nýbrž z vypočítavosti, abys měl pro sebe a své potřeby způsobilou družku života. Půl života jsi se učil, abys v druhé půli zas zapomněl, čemu's se byl naučil. Jedinou starostí tvou bylo, co možno nejvíc užívat z příjemností života, pohodlí a sytost byla cílem tvého života. Jsi ničemný člověk, bezobsažný, jsi zbytečný, neužitečný hlupák, jehož nikdo nemá zapotřebí. Co zbude z tebe, umřeš-li? Nic, ani stopy. Nemusel's vůbec žít!“

Prokletá kniha tiskne se ke mně blíž a blíž, jak můra leží mi na prsou a rdousí mne; listy její mne obtáčejí, umačkávají a šeptají mi:

„Desetitisíce na zemi jsou podobných tobě; rok za rokem dřepíte v teplých svých skulinách jako švábi a život váš je bezútěšný a planý.“

Poslouchám pozorně ty řeči, a zdá se, jako by dlouhé, studené prsty mně ryly v srdci. V mysli je mně nevolno, bídno, bezklidno, bezpokojno. Život neměl nikdy pro mne mnoho radostí; vždy jsem jej pokládal za povinnost, která se mi stala zvykem. Mám-li mluvit upřímně, musím vyznat, že jsem vlastně nikdy o tom do opravdy nepřemýšlel — žil jsem jen tak, bez myšlení — to bylo vše. A teď přichází hloupá kniha a zbarvuje můj život tak odporně smutně a zasmušile.

„Lidé trpí, touží a snaží se po něčem a ty — tys byl úředníkem! Nač? Proč? Jaký smysl v tom? Bylo ti to snad potěšením? Nebo někomu k užitku? Nač jsi žil vlastně?“

Všechny ty otázky mne obtěžovaly a mučily, nemohl jsem usnout. Ale člověk přec m u s í spát! Hrdinové knihy vyvalovali na mne oči z listů a ptali se:

„Nač jsi žil?“

„Po tom vám nic není!“ chtěl jsem odpovědět, ale nemohl jsem slova ze sebe vypravit. V uších mi šumělo a šeptalo. Bylo mi, jako by vlny životního moře houpaly mou postel, zdvihaly a nesly ji do dálky bez břehů. Vzpomínka na minulost vzbudila ve mně jakousi mořskou nemoc. Přísahám, že tak nepokojné noci jsem dosud nikdy nezažil.

A teď se vás ptám, vaše blahorodí, jaký pak prospěch může přinést taková kniha? Znepokojí jenom a usnout nedá. Ale kniha přec má posilovat energii! Nasype-li však jehel do postele, jen škodí! Takové knihy musejí být zakázány, zničeny, spáleny! Neboť člověk potřebuje chuti k životu — nechuti nadělá si víc než dost sám!

„A co se stalo dál?“

Něco nad míru prostého. Když jsem ráno všecek rozvzteklen vstal, vzal jsem knihu, zanesl ji ke knihaři a ten mi ji trvanlivě a solidně svázal. Teď stojí na nejspodnějším prkně mé police, a jsem-li někdy dobře rozpoložen, kopnu si po ní a ptám se:

„Čeho pak's tím dosáhla, he?“

FR. DRTINA.

KŘESŤANSTVÍ A ČESKA REFORMACE.

(Pokračování.)

A jaké bylo toto kněžstvo? Nebudu vzpomínati sv. Bernarda, který již dříve napsal o kněžích své doby, že nejsou služebníci Kristovi, ale koří se Antikristu, nebudu citovati Gerhoha z Reichersbergu, jenž ve spise „O budově Boží“ (De aedificio Dei) odsuzuje kněžstvo své doby, pravě: „Nepanují-li jako králové, tito pyšní kněží, honíce se bez únavy za mrzkým světským výdělkem, místo aby službou církevní nebe vyhledávali“, nebudu se dovolávati svědka nad jiné klasického Petra Alliackého, jednoho ze soudců Husových, jenž děl, že mezi dvanácti apoštoly Kristovými jeden byl ďábel, ale za doby jeho mezi dvanácti křesťany jedenáct se jich najde — všimněme si jen, jak jeví se kněžstvo čtrnáctého století: Svědectví nejvěrnější o tom podává vzpomenutý Petr Alliacký v satirickém listě, který napsal pod názvem listu ďábla Leviathana (Epistola diaboli Leviathan z r. 1381). V listě tom kníže tohoto světa, ďábel, jménem prelátů hlásá slávu světa i radost těla, zavrhuje bibli a za dogma své doby prohlašuje zákony Justinianovy a dekrety Gracianovy, kterými kněžstvo moci světské nabylo. I dí dále: „Dům Boží buď Vám tržnicí. Rozkošně požívejte dnů svých a ni jeden květ jarní nechť Vás neobchází. Učiňte velikými střapce svých rouch. Milujte první místa při hostinách a přední židle v synagogách. Choďte s hlavami vztýčenými a krokem drobounkým. Uvalujte desátky na kmín, ale opovrhujte přikázáním Božím. Své povinnosti svalujte na bedra jiných. Snažte se po chytrosti světské a buďte moudří ve svých vlastních očích. Neboť já jsem Váš štít a Vaše veliká odměna.“

Smutné to byly doby. Jednota křesťanského světa jest rozdvojena, ano roztrojena dvoj- a trojpapežstvím, za každý výkon bohoslužebný vybírají se poplatky, vysoká hierarchie žije v přepychu, nádheře a oddává se světským rozkošem a požitkům, prebendy církevní, po nichž jest shon, zadávají se podle úplaty již děckům v kolébce, hodnostáři církevní nezastávají osobně úřadů svých, ale vydržují si za peníze náhradníky, mladíci jsou povyšováni za biskupy a kardinály, sva-

tekupectví a plýtvání církevními statky jsou na denním pořádku.

Nemohlo býti většího pokoření křesťanství, nemohlo býti většího odcizení myšlence Kristově. Nikdo nepamatoval již, že evangelium Kristovo jest krátké a prosté: „Milujte Boha, milujte bližního," v zapomenutí upadla významná slova Kristova: „Království mé není z tohoto světa." Právě, když církev nabyla největší vlády světské a moci politické, bylo náboženství křesťanské v největším úpadku vnitřním a mravním. Křesťanstvím dobyla církev světa, ale světskou, politickou mocí svou ničila křesťanství a vypuzovala lásku ze srdcí lidských.

II.

Bylo přirozeno, že duchové hlubší, opravdovější, kterým šlo o pravý život náboženský, zbožnou vroucnost a mravní opravdovost, usilovali záhy o nápravu. Vystupují jednotlivci ve všech dobách a na různých místech, i usilují o to, jak dí náš veliký Matěj z Janova, aby „vrátili církev Kristovu ke zdravým a jednoduchým začátkům jejím" (reducere Christi Jesu ecclesiam ad sua primordia salubria et compendiosa). Již ve dvanáctém století žák Abaelardův Arnold z Brescie hlásá: „Kněžstvo má býti bez majetku a žíti z dobrovolných darů", Joachim Fiari ve spise svém „Věčné evangelium" (Evangelium aeternum) mluví proti papežství a usiluje o dokonalost čistého života křesťanského ve smyslu evangelia, ve století třináctém Marsiglio z Padovy ve spise: „Obránce míru" (Defensor pacis) vystupuje proti přepychu a okázalosti papežské, káže prostotu, chudobu a rovnost, ukazuje, že není ve shodě s vůlí boží, aby kacíři byli vyháněni, mučeni, žalařováni, páleni, učí, že i papež se může mýliti i koncily církevní, a jedinou oporu člověka křesťanského v bibli nalezá, hlásá, že moci duchovní nenáleží žádné jmění a kněžstvu že patří jen moc duchovní a správa duší. Vilém d'Occam, slavný myslitel nominalistický dovozuje, že stát od církve má býti úplně oddělen Kristus pak, že jest jediná hlava církve. A stále důrazněji touží neohrožení jednotlivci do zkázy a nekřesťanskosti tehdejšího světa. Vzpomenutý Petr Alliacký píše o své době: „Nikdy ani synagoga židů ani žádná sekta pohanská nebo kacířská nehřešila tolik proti příkazu evangelia Kristova jako dnešní církev neřestných kleriků". A ve století patnáctém veliký kněz Savonarola volá s rozhorlením spravedlivým: „Viz Řím, hlavu světa, a odtamtud podívej se na údy. Tu od pat k hlavě není již nic zdravého. Žijeme mezi křesťany, obcujeme s nimi, ale oni nejsou křesťany, jsou jimi toliko dle jména. Tu bylo by skutečně lépe, kdybychom byli mezi pohany."

U všech opravdových vyznavačů víry Kristovy v kněžstvu samém, pokud věrným zůstalo vznešenému svému úkolu za poměrů těchto, stále důrazněji ozývalo se jednomyslné volání po nápravě v hlavě a údech. V církvi samé vzniká řád Františkánský, jenž dle skvělého vzoru svého sv. Františka z Assisi naproti přepychu a okázalosti, moci a bohatství kněžstva pozvedá ideál apoštolské chudoby a rozeznává (fraticellové) dvě církve: bohatou, světskou, kterou spravuje papež, a chudou, ctnostnou, dědičku apoštolskou, jež se spravuje sama. I vznikají různé sekty, které stanoví si úkolem přispěti k nápravě života křesťanského, tak pokleslého. Byli to Katharové, kteří v praxi hlavně proti papežství vystupovali dovozujíce, že papež obdržev moc z rukou Konstantinových není vlastně nástupcem Petrovým, nýbrž nástupcem biskupa Silvestra, — jich pokračovatelé Albigenští, dále Amalriciáni, kteří neuznávali papežství za potřebné církvi, Bratří a sestry svobodného ducha, Bratří apoštolští atd. Všechny sekty tyto obracejí se proti hierarchii, světovládě církevní, papežství.

Velice působili zvláště Valdenští, jichž původce Petrus Valdus, bohatý obchodník z Lyonu, sám zřekl se všeho majetku dle rady evangelické a pojal úmysl dobrovolnou chudobou obnoviti původní zbožnost a čistotu církve apoštolské. Valdenští pronikli až k nám do Čech a měli zvláště v krajích jižních, Písecku, Budějovicku a Jindřichohradecku mnoho stoupenců.

I česká reformace je proniknuta a oduševněna tímto úsilím obnoviti čisté původní křesťanství. Jazykem českým v knihách svých vykládá slovy přesvědčivými, mluvou mateřskou Tomáš ze Štítného lidu českému smysl života křesťanského, zvláště však vystupují současně živým slovem známí dva pražští kazatelé, kteří ve třídách lidových působí rozruch mocný, hlásajíce pokání a obrácení.

Je to především Konrad Waldhauser, jenž čerpá ze všeobecné zkázy církve přesvědčení, že blízký jest Antikrist. Zkáza doby naplnila ústa jeho výmluvností i považoval se, jak sám dí, za vyvolena Bohem, i počal proti hierarchii a mocným tohoto světa luk slova božího silněji napínati, usiluje podle slov Ezechielových zabrániti tomu, aby nebyla od něho požadována krev duší, jež ztraceny budou. Waldhauser ve zkaženém kněžstvu své doby vidí základní příčinu úpadku všeho života křesťanského a radí, aby nikdo zejména do žádného řádu mnišského nevstupoval. Nemůžeť vetché kocábce svěřiti život svůj ten, kdo přes Dunaj chce se dostati.

Ve šlépějích jeho kráčí s větším ještě zdarem slavný kazatel Milič z Kroměříže. Matěj z Janova spatřoval v něm lásku a soucit ke všem lidem, jež vycházely ze srdce. Působení jeho na

zmravnění lidu pražského bylo dalekosáhlé. Dle slov Matěje z Janova milostí Kristovou a zásluhou i prací Miličovou stala se Praha duševně i mravně z Babylonu opět Jerusalémem bohatým slovem Kristovým i učením spásy.

Ohavnost zpuštění stanula dle něho na místě svatém, přišel Antikrist na svět. Církev má nadbytek bohatství světského, ale za to byla oloupena o bohatství duchovní. Zda nevychladla láska, zda nespravedlnost nenabyla vrchu?

A tento muž svatý, kazatel vzorný, lidumil obětivý, je volán do Říma, obviněn a souzen z kacířství, vězněn a osočován — a pražští kněží v křesťanské lásce zvěstují s kazatelem blahou zvěst posluchačům: „Nejmilejší, vizte, brzy bude upálen.“ Známo jest láskyplné, účinné působení Miličovo, řada jeho lidumilných skutků — i žen padlých se ujal a Kristu je získati usiloval — a jak činnost jeho byla uznávána od kněžstva? Kněží bránili mu v kázání, tupili jej, nazývali jej kacířem, beghardem, licoměrníkem, sodomitou, zhoubcem míru, a projevy skutečné křesťanské lásky jeho, že ujímá se padlých a ke cnosti je vede, stávají se pohoršením licoměrnému, čistému kněžstvu tehdejšímu. Nadšení však Miličovo pro zákon Kristův a pravdu evangelia rovnalo se zanícení proroka Eliáše. (Dokonč.)

NAŠE GALERIE.

Mikuláš Aleš: Táborsko (z cyklu „Vlast“). V cyklu svém provádí umělec mladého bohatýra po krajích českých, jež charakterisuje v řadě scén poeticky komponovaných, plných síly a nálady. Obrázek náš líčí Táborsko; do opevnění jeho dorazil mladý hrdina, aby nabídl své síly zkrušeným bratřím táborským. Zlá bouře stahuje se nad Táborem, z tmavých mračen blesky bijou a v duších bojovníků, kteří do poslední chvíle odolávali útoku nepřátel, tmí se truchlivá předtucha, že zlomena bude moc Tábora. Obraz Alešův je výtvor vzácné prosté krásy; několika črtami, dvěma postavami a kusem okolí vysloven celý tragický obsah jeho. Mistrné jsou zjevy obou táborských bojovníků. Vmyslete se do jejich duší — obletí vás mocný vítr neodolatelné, nezapomenutelné nálady.

L. THOMA

UMÍRÁNÍ.

Horký, červencový den. Slunce praží na rozsáhlé rašeliniště, že je vidět chvít se vzduch jako nad volným ohněm.

Chaloupka Štěpánova v mihotavých výparech vypadá ještě nevzhledněji, a podíváš-li se na hnědou doškovou střechu, řekl bys, že ji slunce zrovna bylo upražilo. Dvě hrušně před domečkem stojí tak umdleně, jako by si nejraději chtěly zdřímnout v tom dusném vedru a jednotvárném bzukotu much. Jinak není nic živoucího kolkolem domku, co by jim mohlo ukrátit čas, neboť všechno je venku na polích — sváží se.

Nebo, přec ne všechno! Ve výměnkářské sedničce je starý Štěpán a čeká na smrt; a jeho panímáma, Vorša, je mu společnicí. Ještě včera, k večeru byl tu doktor, a slíbil na odchodu že pošle medicínu.

„Není třeba“, povídal Štěpán, „však vím, už je konec.“

„No, no, staroušku“, chtěl ho doktor těšit, „tak rychle se neumírá, nesmíte hned nad životem dělat kříž!“

Ale Štěpán nepovolil.

„Však vím, to tak říkáte každému. Cítím sám nejlíp, že zejtra vymlátím z posledního.“

Na to ženské poslaly pro faráře; přišel, zaopatřil. Od té chvíle Štěpán leží kliden a dívá se do nízkého stropu. Vorša sedí mu v nohou a čte z velkých černých modlicích knížek modlitby za umírající. Pohybuje rtoma a slova bručí do sebe — toť všechen šelest v pokoji; ostatně je slavnostně ticho jako před domečkem. Několik paprsků prodírá se oknem mezi záclonami, a po modře květované pokrývce laškuje až na sepjaté ruce Štěpánovy, jako by mu ještě chtěly přinést krásný pozdrav z venku, kde spolu s ním bývaly tolikrát v zimě v letě. A možná, že umírající jim tak rozumí, neboť hladí rukama místo, kde zlatožlutá záře leží na posteli.

Bývali vždy dobrými kamarády, on a slunce, a těšívalo ho vždycky, ať si i pražívalo sebe víc. Pomohlo mu často, aby svezl sena pod střechu, a zrát pomáhalo jeho žitu a pšenici.

Je-li pak i t a m stejně tak? roste-li jim t a m pořádně a je-li pak tam práce pro dvě silné ruce? Je-li podle farářova, tedy nikoli; ten vyprávěl, že tam nahoře andělé celý den hrajou na harfu a zpívají alelujá. Myslil to dobře, farář, ale Štěpánovi to nebylo žádnou útěchou. Snad to farář neví na vlas, nebo snad u sedláků tam dělají výminku?

Dlouho však nezdržuje se Štěpán u nadzemských věcí; hledí zase do stropu a sluneční paprsky třesavě přebíhají s pokrývky na šátek na hlavě staré Vorši a na velké černé knížky modlicí.

Najednou nemocný přetrhne ticho a otáčeje hlavu, povídá:

„Matko, trachtu po funuse dej v dolní hospodě.“

„Jo,“ dí Vorša a ustane se modlit, „dám ji na dolní.“

„A z nosičů ať každý dostane své dva mázy piva, matko. Ne aby potom pomlouvali.“

„Postarám se,“ dí Vorša.

„A z přízně ať se na nikoho nezapomene, ať je pohřeb pořádný,“ pokračuje Štěpán, a vida, že stará selka vážně poslouchá jeho poslední přání, nabývá útěšného přesvědčení, že jeho poslední záležitost na světě bude vyřízena slušně a pořádně a že nebude chybět nic, co se patří na váženého muže. Co půjde lidí za jeho rakví, nikoho nebude mezi nimi, aby moh' o něm říkat něco zlého; nikomu nezůstal dlužníkem a kdokoli půjde okolo jeho hrobu do kostela, musí mu podat svěcené vody.

A co si tak vše rozmýšlí, celý život svůj vidí před sebou, jako by jej hráli před ním a on byl jen divákem. Práce a veselí se střídají, ale práce pořád

MIKULÁŠ ALEŠ.
TÁBORSKO (z cyklu „Vlast“).

často dostává se na řadu; radost a starost, mládí a stárnutí, a mezi to pořád a pořád znova lopotování a starání o ten kousek domácí půdy.

Štěpán ani nepozoruje, jakou to dalekou cestou ubírají se jeho myšlenky, ale Vorša pozoruje a rozsvěcuje svíčky, které v hlavách postele stojí na stole. Drobná světélka bezbarvě planou do výše s praskotem, a najednou Štěpán dorazil na konec své cesty; před obrazy sune se mu veliká temná stěna a Vorša modlí se na hlas otčenáš za zemřelé dušičky v očistci.

Venku se setmělo. Obě hrušně probudily se ze svého olověného spánku a zachvívají se zimomřivě v lehkém vanu; stíny jejich táhnou se po trávníku a lukách na cestu, kudy teď zrovna se žní sjíždí vysoko naložený vůz.

ELLEN KEY.

ŠKOLA BUDOUCNOSTI.

VII. Ve škole, o níž sním, ve všech předmětech učebných (jakmile položen základ uvedený v dřívějších kapitolách) panuje úplná svoboda volby. Škola tak říkaje podává hojně zásobený jídelní lístek, ale bez nucení. Vedle mateřštiny podává škola budoucnosti angličinu a frančinu, přírodovědu a počtářství, dějiny a zeměpis; v mateřštině cvičí se pilně mluvením, čtením a psaním, mluvnice však, stejně nepotřebná v tomto směru pro vzdělání a užívání řeči mateřské, náleží do studia vědeckého, ne do studia čelícího ke vzdělání obecnému. Při cizích jazycích bude z mluvnice podáváno jen tolik, kolik je nevyhnutelně potřebno, aby si mohl osvojit literaturu — jediný cíl, jejž obecné vzdělání mít má; naproti tomu ti, kdož chtějí se v některé řeči naučit psát a mluvit, musejí si dobýt této obeznalosti vytrvalým studiem. Kdo ovládne literaturu, naučí se ostatnímu snadno. Kdo se rozhlédl po literatuře, napíše cizím jazykem lepší list (byť i s jazykovými chybami) než ten, kdo pouze dle pravidel mluvnických slátá bezchybné scriptum. Dítě dospěvši konversací v té oné řeči potud, že rozumí snadnější knize, má se pomocí slovníku pročítávat knihou za knihou, a pak ústně podávat zprávu o tom, co četlo. Tím způsobem dospěje se počínající znalosti písemnictví, ne hotovými soudy dějin literárních. V domácí i cizí literatuře musí být dítě vedeno k podstatě, ne k jejímu obrazu v zrcadle, k moři, ne k vodovodu.

Učitel veda takto studium řečí, snaží se, aby žáka uspůsobil pro jakýsi výbor z knih, jenž má pokud možno dbát i ostatních předmětů učebných. Ku př. učitel doporučí literaturu, která se vztahuje na studium dějin, přírodovědy, zeměpisu. Občas podá učitel přehled nebo přednášku, nebo vybídne žáky, aby sami přednášeli některou svou oblíbenou báseň. Ale veškeré vraždění básníků — myslíme tím jich rozsekávání na sloky a třísky — je nejpřísněji zakázáno.

Poněvadž dětská léta jsou nejpříznivější pro vzdělání talentu jazykového, mají žáci, jejichž rodiče a učitelé shodně se rozhodli pro studium řečí, několik let pěstovat angličinu a pak zas několik let frančinu (nebo naopak), tak aby vedle ostatních předmětů vždy byla pěstěna jedna řeč, ale nikdy ne několik najednou; neboť je nutno ponořit se do řeči několik let, má-li si ji kdo osvojit trvale jako majetek neztratitelný.

U dětí, které kreslí dále nebo chtějí se naučit řemeslu, je třeba, aby uměly to spojit se studiem hlavních předmětů. Rovněž má být celý rok pěstován jednohlasný zpěv (ve škole i ve volném vzduchu), ale jen jako prostředek k vyjadřování citů, ne však jako návod ke vzdělávání hudební zběhlosti, ač ovšem zpěv může poskytnout příležitost, aby hudební vloha byla objevena.

Co se naproti tomu týče čtyr hlavních předmětů — dějepisu a zeměpisu, přírodovědy a počtářství — n e m a j í být pěstovány zároveň. Právě ta malicherná mnohotvárnost dnešního způsobu vyučovacího je trápením všech žáků a působí jako mučení na žáky nadanější, takže tím jejich učelivost, samočinnost, iniciativa a radost ze života ochrne, a oni zpovrchňují pod tlakem neustálého trápení, že nikdy nesmějí postihnout ducha věci, nikdy se nesmějí pohroužit do něčeho, nýbrž musejí pořád odhazovat knihu k vůli novým lekcím a novým úlohám.

Ve škole budoucnosti, o které sním, bude ku příkladu pěstováno počtářství v zimě; hodí se k jasnému a studenému vzduchu zimnímu. Ale na jaře a na podzim po celý den budou studovat přírodu v přírodě samé. A ani tu nebude se každý obor přírodní studovati jako zvláštní předmět o sobě, nýbrž bude dětem otvírán pohled do geologie, botaniky a živočišstva v nerozdílné souvislosti. Žáci poznavše jednotlivosti ze živého názoru, dočtou se pak v učebnici, životem jen dýšící, ve velkých rysech, synthesy všech těchto jednotlivostí, které smysly jejich byly poznaly, nebo sami (za deštivých dnů) podají o tom písmem a kresbou souvislou zprávu. Obecné vzdělání nezáleží v tom, znát počet tyčinek v kolika stech květin nebo počet kostí v kolika stech koster. Nikoliv! nýbrž stopovat zákony života a rozvoje v přírodě vůkol nás, sami umět pozorovat a kombinovat její zjevy, toť obecné vzdělání, to působí na cit a představu, rovněž jako na myšlení a charakter!

Jakožto poslední článek ve vývojovém řetěze přichází člověk. A studium jeho by mělo zůstávat až na posled, se stanoviska fysiologie i zdravotnictví, leč by zřetel na psychologický stav dítěte vyžadoval, aby závěrek tvořily vědy, které poskytují základ ke znalostem ústrojné přírody, totiž silozpyt a lučba.

Jako musíme v přírodní vědě upustit od nesprávné methody, totiž vracet se k témuž předmětu v rozšířených kursech, právě tak třeba nechat

dítě, aby po jistý čas úplně se mohlo pohřížit do dějin a zeměpisu, a potom aby předměty tyto opustilo na dobro. Věčný koloběh „dření“ a opakování, jež vesměs má za svůj cíl *zkoušku*, zmizí se zkouškou. Je zkušeností, že několik měsíců po zkoušce podrobnosti všech předmětů z paměti se vytrácejí a že většina lidí vysoce vzdělaných bývá hodně nevědomá co do detailních vědomostí ve škole nabytých, kdežto celkový dojem působí na duši i srdce, vůli i povahu.

Tato zkušenost nemá však být pouze konstatována, jakož se děje dnes, nýbrž má jí být užito. Zkoušení nebude tudíž příště už klást důrazu na to, jak byly „nadřeny“ jednotlivosti (letopočty, pobočné řeky, mluvnická pravidla, chemické formulky atd.), nýbrž na to, aby si žák osvojil podstatu a celek.

Na příklad ve škole, o níž sním, bude ten, kdo zajímá se o dějiny, moci vynaložit zimní měsíce na čtení odborných děl, kdežto jiný bude se moci pohroužit do počtářství a zeměpisu. Z jara tito „historikové“ a „zeměpisci“ budou se moci účastňovat výletů, ale jen jako posluchači, kdežto zase „přírodozpytci“ budou sbírat, kreslit, mikroskopovat a učit se. Některá skupina na př. studiem zemězpytu může se dodělat spojení jednak se životem přírody, jednak se životem člověka, a to přivede ji k tomu, aby na přes rok účastnila se v zimě dějepisu, z jara a na podzim pak přírodních věd. Různé kombinace, jež učitelé, rodiče a žáci společně mohou vymyslit, mohou tu být jen naznačeny. Výsledek je však ten, že má být pěstováno vždy jen *několik málo* předmětů *zároveň* a že předměty tyto, jakmile studiem byly žáku sdělily všechnu svou šťávu vzdělávací, mají být odloženy, a teprv u těch žáků později opět obnoveny, kteří se věnují tím oním směrem studiu odbornému.

Tak stane se hlavní úlohou nové školy *soustřeďování*, na místě dělby předmětů učebných, kteráž v dnešní škole roztřišťuje zájem i sílu.

Dějepis (když války v něm budou stlačeny na rozsah, jejž dnes zaujímá osvěta), může se stát jedině tím, čím má být pro vzdělání obecné: dějinami rozvoje člověčenstva; má podávat hlavní velké rysy národopisu, sociologie, zásad národohospodářských, života velkých postav z oboru církve, umění a literatury. Při vyučování vědám přírodním a počtářství budou líčeni nejvíc vynikající vědci a vynálezci. Zeměpis otvírá rozhled takřka do všech oborů a máme leckteré dobré důvody pro pokusy už provedené, aby předmět tento stal se střediskem veškerého vyučování.

DOJMY A NÁLADY Z CEST.

(Opozděné kapitoly.)

Po ruchu přístavu antverpského by se v Ostende marně kdo sháněl, jeť mezi oběma místy veliký rozdíl, který již vyjadřuje s dostatek počet obyvatelstva: Ostende má sotva desetinu obyvatel Antverp. Přístav ostendský spíš určen jest pro lodi poštovské, než nákladní; ale důležitější a proslulejší jest Ostende jako světové místo lázeňské.

Město samo je čisté, ale ne valně vzhledné, čemu nejvíce vadí příliš úzké jeho ulice a domy façad většinou až příliš jednoduchých. To platí o stavbách až poblíž nábřeží, kde teprve začíná nádhera, přiměřená světovým lázním první třídy. Přijeli jsme uprostřed lázeňské saisony, která pro výstavu pařížskou a válku Angličanů s Bury prý byla letos slabší let minulých, ale vždy ještě příliv cizincův a turistů byl tak značný, že bylo třeba zabezpečiti si především nocleh, abychom snad potom nebyli sedřeni s kůže: neníť nikterak vzácností, že žádá se za nocleh 20—30 fr.

Podél celého severozápadního pobřeží belgického až do Francie na jih a do Hollandska na sever táhne se písčitý násep přerůzné šířky, jenž vyvěžen byl společnou prací mořských vln a větru. Násep směrem k moři zvolna se sklánějící přizpůsobil znamenitě celé pobřeží to pro koupání, neboť hloubky moře přibývá velmi zvolna a nikde není valná. Proto povstaly na pobřeží tom četné lázně, jako: Nieuport, Blankenberge, Heyst, dále v Hollandsku Scheveningy, kde prý náraz vln, který koupajícími je právě vyhledáván, jest nejmocnější; ale nade všemi zvítězilo Ostende. Ležíť takořka uprostřed tohoto pobřeží čelem k Anglii, s kterou má rychlé a čilé spojení, a ta dodává mu též největšího počtu hostí a nejváženějších, protože nejbohatších. Nechybějí ani ostatní národové, a tak dnes jest Ostende největším mezinárodním lázeňským místem vůbec, hostíc v době asi od 1. července do 15. září téměř dvakrát tolik cizinců, co obyvatelů.

Město i stát se vzácným porozuměním snažily se vábiti sem nové a nové hosty zařízeními co možná nejkrásnějšími. Nejprve zpevněn písčitý násep mocnou kamennou hrází, která poskytla vzácnou promenádu a brzy ovroubena nákladnými stavbami. Ta rozšiřovala se dál a dále, dosahuje již délky více než 2 km. a zabraňuje z města výhled na moře. Jsme již na boulevardu rovnoběžně s nábřežím vedoucím; tu teprv ulice stoupá příkřeji vzhůru, a za krátko jsme na nábřeží.

Před námi nekonečná šedozelená pláň, na které se stíhají hřbety vln stříbřené skrovným svitem slunce z mraků probleskujícího, postupují blíž a blíže, až tříští se v bílou pěnu na skalních balvanech hráze. Opodál na moři viděti jen plachty několika rybářských lodic a v dáli splývá hladina mořská se zachmuřeným nebem v neurčitou šeď.

Dívám se na přítele, který je pobledlý, oči má široce rozevřeny a tají dech. Ach, znám to! Před tváří majestátu je nám poprvé vždy jaksi těsno, nevolno. A zde největší viditelný majestát.

Bylo větrno, poledne, lidí všude málo; také my uchýlili jsme se do hotelu a teprv odpoledne vyrazili opět na další prohlídku města. Prošli jsme se

parkem Leopoldovým, který ovšem nepřekvapí nikterak cizince, leč je-li si vědom ohromných nesnází, s jakými ten svěží koutek zeleně byl vypěstován na samém a samém písku. Odtamtud zvábil nás prostranný a nádherný „Kursaal", jehož třífrankové denní vstupné s dostatek naznačuje, že určen jest pro smetánku společnosti; ta baví se tam hrou v karty i tancem, při kterém si teprv může ulovit nějakou nemoc, aby se mohla léčit, neboť v Ostende nemocných hostí není.

Když jsme opět octli se na nábřeží, vál ještě dost ostrý vítr, ale teplota moře byla úředně udávána na 19°, což vybízelo ke koupeli, která beztoho byla na našem programu.

Tři místa jsou v Ostende určena pro koupání. První, nejelegantnější, asi uprostřed nábřeží, v levo od lázeňského sálu, kde je připraveno přes 500 vozů, aby vevezly lázeňské hosty do moře, ale nestačí návalu, a bývá prý veliká vřava a hotová půtka o místa v nich. Platí se tam frank, za nějž nám ovšem také půjčí koupací oblek. Druhé, na kterém jest již méně vozů a opotřebovanějších, vedle starého majáku, severozápadně od předešlého; poplatek tam je nižší. Třetí konečně, ač s nejpoetičtějším jménem — říká se mu Ráj — je nejjednodušší a nejzazší, až za vjezdem do přístavu. Tam volno je pánům koupati se pouze v plavkách, kdežto jinde jen v obleku, který pokrývá celé tělo až po kolena, jelikož dámy i páni koupají se společně. To platí patrně jenom pro den, neboť ráno viděli jsme na hlavním pobřeží, jakož i u majáku koupati se volně a ne v předepsaném hávu nejenom pány, nýbrž také nějaké ženy z lidu.

Zvolili jsme si místo první. Vstoupili jsme do káry nenepodobné našim komediantským, která byla v půli přepažena, tak že každý měl svou kabinu, a v té po písku vyvezeni jsme byli až do moře. Hned na to ozvalo se klepání vozkovo, upozorňující nás, že jsme na místě, ale hlavně, že máme dáti zpropitné. Když jsme se po chvíli oba s přítelem objevili v koupacích oblecích venku, pochopili jsme, proč Woerl vřele doporučuje hostům lázeňským opatřiti si vlastní oblek. Vypadali jsme zpola jako žebráci, zpola jako trestanci. Ale nám to nevadilo, neboť jsme nechtěli dělati dojmu a nebylo také na koho. Hlavní ruch lázeňský jsme již propásli, ten rozvíjí se ráno kol 10 hodin, a odpoledne jsme zahájili koupání my, načež následovalo nás ještě několik vozíků patrně rovněž s touristy; mezi nimi byly i dámy, jež vypadaly ve vypůjčených oblecích ještě ubožeji.

Koupel záleží v tom, že se postavíte zády k širému moři, nastavujíce tělo nárazu vln, který je tím větší, čím prudčí vítr. Písčité dno rovné jako mlat zvolna sklání se do moře; chvíli jsme šli vodou po kotníky, a již vlny stříkaly nám téměř po pás, a když jsme byli v moři po kyčle, byl příboj tak mocný, že jsme mu sotva spojenými silami odolávali. Chtěje moře dokonale užiti, pokročil jsem ještě dál a — užil jsem ho. Vlny valily se mi až přes hlavu, vousy i vlasy byly plny droboučkého písku, oči pálily, a při několikerém pádu do vody nalokal jsem se nechtě trochu vody a tak shledal k svému žalu, že je nejen skutečně slaná, jak nás tomu učí přírodopis, nýbrž že nad to odporně zapáchá rybinou. Pobřežním strážcům se patrně zdál můj zápas s vlnami delším a povážlivějším, než vskutku byl, neboť odvolali mne výstražným troubením.

Kéž by tak byli učinili dříve. Půjčil jsem si lázně více, než na poprvé bývá radno, jelikož velmi seslabuje. Pocítil jsem to, sotva jsme se octli ve své boudě a znova taženi byli na suchý písek: nohy se pode mnou třásly, hlad jsem měl jako vlk, po celou další cestu, ani za nejúnavnějších prohlídek Paříže nebyl jsem tak zbit jako tenkráte. Hlad ovšem byl brzy zahnán důkladnou svačinou, ale tu ošklivou rybí příchuť cítil jsem ještě v noci, když jsem se probudil.

Svačili jsme v elegantní kavárně na nábřeží, kdež jsme se mohli kochati stále pohledem na moře, jež hrálo již nádhernějšími barvami, jelikož se zatím obloha vyjasnila. Teprve potom jsme se věnovali také pozorování lázeňských hostí, v nejvhodnější k tomu čas, neboť byla právě odpolední promenáda.

Na písku pod nábřežím hrála si celá hejna dětí: stavěny hráze, dělána jezírka; sbírány malé mušličky, z nichž zbude po chvíli v kapse hromada bláta, a sváděny půtky pod prapory nejrůznějších států. Některé děti, ba i dámy s podkasanými sukněmi brouzdaly se mořem, jež stále více ustupovalo s písku; bylť odliv. Ale těch dám bylo pramálo, pánů žádných. Ostatní hosté dali již nadobro výhost moři a trvali na pevnině.

Dlouhá promenáda „Digue", dlážděná chamotkami, oživila. Největší nával byl od lázeňského sálu až po starý maják, kde je také nábřeží nejširší. Všude bylo plno nádherných toilet, jimž rovných neviděli jsme ani v Paříži, tomto prvním sídle módy. Ovšem Paříž elegantní v této době tráví buď v Ostende nebo v Trouville, tedy vidíme ji částečně již zde. Všude šustí hedvábí, krajky i nádherné vyšívání, i na spodničkách, jež objevují se již zde po způsobu pařížském pod zdviženými vrchními sukněmi, někdy zdviženými hezky vysoko. Bláta nebylo, tedy patrně příčina k tomu byla jiná — znalci říkají, že prý v Ostende není také méně elegantního polosvěta než v Paříži. Připadali jsme si tak malí, nepatrní, vzpomínajíce na naše domácí poměry, ale byli jsme zase spokojeni s tou naší skromností, neboť přepych lázeňský při bídě, která hned vedle i tam se na oči drala, byl věru hříšný.

Unikáme na chvíli nábřežnímu ruchu podívat se na chov humrův a ústřic, kterým několik firem s velikým úspěchem se zabývá. Stojí za podívanou ty klece, v nichž vypasení humři krmí se stále čerstvými mořskými rybami, sice by ve své žravosti pojídali druh druha, a také ty spousty ústřic, jež vám sluha s povolením vlídného pána neméně ochotně ukazuje. Kilo humrů stojí 5 franků, langusty, jež jsme viděli hned vedle, jsou o frank dražší, ústřic pak stojí 100 kusů 10 franků, nejsou tedy drahé a mají výtečnou pověst jako nejchutnější ze všech. Celý dvůr závodu je pln hostů labužnicky ústřice srkajících.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 21. července 1901. Číslo 43.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

P. J. KLÍMA.

ZDE BY MĚLY RŮST BRAMBORY.

(Historie libomudrcká, bez morálky.)

Jednoho jitra probudil se člověk ke hroznému poznání. Od malička čet' a slýchal, ve školách i v kostelích, že on je vrchol a koruna stvoření, že je pánem všeho tvorstva, že všechno na zemi je tu jen k vůli němu, že . . . nu, však víte. V tom přesvědčení najednou onoho jitra ozvala se v něm syčící pochybnost: Je-li pak tomu tak do opravdy? Děsně se tím zkormoutil. Rozhlížel se vůkol, putoval zemí, opět se rozhlížel a čím dál víc, čím dál neodbytněji duněla v něm otázka: Nač je vlastně všechno to vůkol něho?

Ano: jedlé byliny, více méně jedlá zvěř, vonné květiny k libosti jeho nosu, užitečné některé minerály, stromy na palivo a stavivo — ano, ty měly na světě účel, totiž účel pro něj, pro člověka. Ale vedle těch věcí byla na světě ohromná spousta jiných věcí, nad níž rozum jeho se zastavoval.

— Nač ta majorita přírody? zvolal člověk, stanuv na svém putování, nač ta majorita přírody n e p o t ř e b n é? Jaký to nesmysl bez míry a mezí, aby existovalo něco v takovém množství, nemajíc účelu, účelu pro mne, člověka! Jaké to plýtvání sil, mrhání života na bezúčelnost?

Sklíčil se člověk svou otázkou. Problém nepotřebnosti velké většiny světa užíral mu mozek a spánek. Nebylo možno zavírat oči před faktem, že kolem něho existovaly massy bez důvodu existenčního. Bylo to zrovna osobní urážkou pro člověka, ta přesila přírody nepotřebné a neúčelné; nebylo přec možno připustit možnost, že by ty neužitečné massy měly nějaký účel mimočlověcký — vždyť tím pouhým připuštěním už se kácelo hrdé přesvědčení, že vše na světě je pouze pro člověka, kterýž je korunou, vrcholem a pánem všeho, jak člověk čítal a slýchal . . . Pokoušel se člověk vymyslit té neúčelné spoustě nějaký účel, jakýs takýs surrogát užitečnosti, snažil se najít pro tu nepotřebnou přírodu sebe slabší raison d'être — marně!

Chodil člověk ohromnými lány — tu rostl vřes, pýřavka, ostřice, blatouch a koniklec, bez počtu bylo tu marného stvoření, myriady vyplýtvaných sil, až se člověku srdce svíralo nad tou nesmyslností světa:

— Zde by měly růst brambory! Černá řetkev a okurky! vzdychl si člověk z hlubin umučené duše. Já být stvořitelem světa, docela jiné schéma bych si vymyslil! Rozumnější, užitečnější a praktičtější! Na přírodu užitečnou bych se omezil, neprovinil bych se takovým absurdním mrháním sil — oh! můj svět by vypadal docela jinak, geniálně prostě, ale účelně. Zfušovaný světe, zbříděné monstrum arcinerozumu — místo tvého vřesu, pýřavky, ostřice, blatouchu a koniklece, místo té pestré různotvarné nicoty omezil bych se na ideu velikou a živnou: Zde by měly růst brambory . . .!

Ale marno mudrovat bylo člověku. Nejhorší z muk jeho myšlení byla muka, že vše to absurdní a nesmyslné klidně existovalo dál — nic nedalo se proti tomu činit. Dál hloubal člověk, až jednoho jitra našel nenadálou odpověď na své pochyby:

— Není to přímo užitečné, ale je to krásné! Krása — toť konec konců také užitečnost! Ha! Nalezl jsem bystroumem svým existenční důvod těch miliard existencí — zachránil jsem reputaci tvůrcovu! Krása, toť destilovaná užitečnost! Obohacuje člověka majetkem sic nehmotným, pouze ideovým, ale konec konců přec jen ho obohacuje! Není to tedy naprosto nerozumné a absurdní — chyba je pouze v tom, že zbytečně při takové majoritě přírody dává se důraz na užitečnost nereálnou, jen ideální — věru, víc bramborů by bylo mnohem moudřejší! Ale co dělat teď? Konec konců je to přec jen menší zlo, než kdyby ta majorita v ů b e c nebyla k ničemu . . . .

Začal se člověk vpravovat do svého nového poznání, s nakyslým úsměchem jal se užívat té pochybené, destilované užitečnosti světa. Ale za krátký čas shledal, že nový jeho názor světový je nedostatečný. Objevily se spousty věcí, které člověku nebyly ani užitečné ani krásné; marně pokoušel se svým světovým názorem přikrýt tyto věci, natahoval jej, až děravěl, — nadarmo. Nač vši? Nač štěnice? Nač žraloci? Nač chřestýš? Nač tygr? Tygr — pro kůži, člověka přikrýt! Ano, ale což? zadáví-li člověka a s kůží pěkně uběhne do džunglí?

Rozzuřil se člověk. Látro hromů sypal na protirozumové uspořádání světa. To že rozum nadlidský? Míň než lidský! Člověk svým zdravým roz-

a tam objeví hravě chyby tohoto systému, hravě by se jich uměl vystříhat — jak proti tomu systému vymyšlenému člověkem nesmyslně vypadá ten výtvor šílence-tvůrce s potrhlanou logikou, který pro nic za nic vyplýtval ohromnou sílu na nic, tam kde měly a mohly růst brambory!

Viděl člověk, že problému svého se nedomyslí, i šel ke starci mudrci. Mudrc stoletý, s bílou jak mléko bradou, v horách sídlí, sám pro sebe žije, lidí daleko, tajemství všeliktera zná a divy umí, ale lidem neříká, neprozrazuje. Přijde člověk, po pás se pokloní, ještě níž, až k nohám starci mudrci se kloní, své trápení mu povídá, na nesmyslnost světa, neúčelnost stvoření, nepotřebnost přírody mu naříká.

Nepromluvil ani slova stařec; mlčí, na člověka hledí, potom bere do ruky dlouhé stéblo třtiny, ze třtiny vyjímá mast černou, natírá mastí člověku ústa a uši. Žasne člověk: Co to? — Ale stařec ani slovíčka z bezzubých rtů nevypouští, dvéře člověku otvírá, vyprovází na práh a zas za sebou zavírá.

V úžasu odchází člověk: Ani slova na mé pochybnosti mi neřekl a jakou podivnou mastí mně pomazal ústa a uši!

Jde kus cesty a najednou slyší: včela mluví. Nebzučí, mluví. Docela zřetelným, jako lidským hlasem mluví, a on, člověk, rozumí jí docela jasně, patrně vlivem zázračné masti starce mudrce jí rozumí.

A hle, rozeznává, že včela hubuje na zařízení světa.

Zasmál se člověk z plna hrdla. Tak hrozně komické to bylo: včela hubovala jako on, na uspořádání světa!

— Proč láteříš, včelo? zařehotal se člověk, najednou všecek zalit nejlepším rozmarem. Nejsi spokojena se světem?

— Nejsem! Svět je bídně zařízen! Tak málo tu květů a tak skoupě medu v nich! Co se pro kapku medu naplahočím! Nač je ta spousta ostatní, když v ní ani krůpěje šťávy není? Holý nesmysl! Celý svět moh' být udělán jako jediná veliká květina, až po kraj nalitá medem — tak bych seděla jen na ní, netrmácela se a pořád jen pila! Já bych lépe byla spořádala svět! — ale takhle? Fuj! Nesmyslné vyplýtvání sil na neužitečnost! Těch několik květin s medem, ano, to schvaluju, ale ostatní je nepotřebný nerozum!

Člověk chechtem válel se v trávě, tak nesmírně směšné a titěrné se mu zdálo, slyšet své vlastní myšlenky, parafrasované z durdivých úst včelích. Bylo mu nehorázné, že ten bídný, skoro neviditelný tvor se domníval, jako by celý nesmírný svět byl tu jen k vůli němu — ha ha ha! dralo se mu vřeštivým vodopádem smíchu z hrdla — usmát se mohl. Kus cesty ušel a zas se zastavil, smál se, smál, div modrá obloha nad ním neřinčela. Ne! ta myšlenka groteskní! Chtít svět předělat na jediný, po kraj nalitý hrnek!

— Tobě je ňák veselo! zabrouklo si mrzutě káně, sedící schlíple u cesty.

— Bodejť by nebylo! Tobě není?

— Bodejť by bylo! Mizerný svět, kde má být káně kánětem bez myší. Voda letos vytopila kdejaký myší pelech a zalila mladé, teď já mám idiotství to odpykat. Být svět zařízen dle mé idey, nebylo by tu než myší a káňat!

— Výborně! Jenom . . . co pak by tomu říkaly myši?

— Myši? podivilo se káně. Ty jsou tu přec k vůli nám!

Člověk zas se dal do smíchu, ale tentokrát už mu do něho zněl ostrý hvizd cizí ironie. Smál se, ale už ne tak upřímně a suverénně, jako po prvé, ač mu idea kánětě — jen káňata a myši! — byla ještě grotesknější, než schéma včelino. Ale aby přehlučel onen ostrý ironický hvizd v duši, nutil se do hlaholného smíchu — kraj jen jen duněl vlnami z jeho plic.

— To jsem se tebe lek'! povídá najednou vedle cesty drobný hlásek.

Podívá se člověk — hle! kaloval vyhlédl z nečisté hromádky u cesty.

— Ah ty kolomazníku! vyrušil jsem tě z hodokvasů? vece s humorem člověk.

— Vyrušil, ale nehněvám se na tě. Tys můj veliký dobrodinec, dovol, ať ti složím svou nejuctivější reverenci! Ty mne tolik obšťastňuješ!

— Jsi šťasten tedy, kalovale?

— Jsem . . . totiž byl bych, bezmála . . . ale co dělat? man muss sich fügen in das unvermeidliche! Odpusť, povídal kaloval důvěrně, že ti to povím . . . Vím, žes udělal pro mne, co jsi moh' — vím, že's stvořil pro mne tenhle celý svět . . . Ale to bylo zbytečné! Drobátečko jinak jsi jej měl pro mne zařídit, víš, udělat jej takovou jedinou kolosální hromadou pro mne . . . ach, to by byla slast nad slasti. Na to ostatní jsi vyplýtval zbytečně mnoho tvůrčí energie a není to k ničemu, odpusť! Ach, bylo by to bývalo tak krásné a moudré, ale teď marno snít a toužit! Nevytýkám ti, žes neudělal pro mne svět tak, jak já si myslím, ne, ne! nebyl's pak už parně v takovém plodném plném rozmachu tvůrčím, — nevytýkám, buď ti čest a chvála i za toto!

A labužnicky zaryl se zase kaloval do své rozkoše a člověk šel dál. Pokoušel se smát, křivil ústa, ale smích nějak lojově mu stydl na tváři. Rád by byl se sebe střásl poslední rozhovor s nečistým zvířátkem, které pokládalo sebe za střed světa a svět za určený jen sobě; rád by byl uběhl myšlence, pod jakým zorným úhlem patří ten smrdutý brouk na něj, Člověka, Pána veškerenstva, shledávaje jeho raison d'être v tom, aby mu dodával potřebné hromádky k existenci —

Bylo to několik nepříjemných chvilek myšlení. Potom zdvihl zas pán světa a koruna stvoření hrdě svou hlavu.

FR. DRTINA.

KŘESŤANSTVÍ A ČESKÁ REFORMACE.

(Dokončení.)

Největší význam z předchůdců Husových má však Matěj z Janova, kanovník u sv. Víta, sám doktor university pařížské, kanovník bez prebendy a chudý, jenž kázal v kostelích pražských, zpovídal a psal spisy své. Špatně svědčí o porozumění reformaci české u nás fakt, že dílo znamenitého tohoto myslitele dosud nevyšlo tiskem, ale chová se toliko v rukopise českého musea. Je to spis „O pravidlech starého i nového zákona“ (De regulis veteris et novi testamenti), jenž by dle slov Palackého spíše se měl nazývati „Uvažování o pravém a nepravém křesťanství“. Matěj z Janova hlásá ve spise tom přímo, že papež a kněží nahradili učení Spasitelovo tisícerými vynálezy lidskými. Slovo boží upadlo v zapomenutí, slovo lidské nabylo platnosti. Kněží spoutali svědomí lidu a pouhý přestupek prohlásili za smrtelný hřích. A tak lidé více se bojí přestupovati ustanovení lidské nežli přikázání boží. I píše Matěj z Janova výmluvně a z přesvědčení proti všem zbytečným obřadům, jichž lesk nazývá leskem Antikristovým, proti stálému rozmnožování klášterů a svátků, proti mechanickému odříkávání modliteb, proti licoměrnému uctívání svatých, proti modlářskému ctění svatých ostatků, obrazů a soch, proti pověrečné víře v zázraky, odsuzuje a kárá svatokupectví všeho druhu, mluví důrazně a rozhorleně proti všem lidským slibům, odpustkům, různým bratrstvům, v nichž člověk je sváděn hledati ospravedlnění a nikoli v Bohu samém.

„Ano,“ tak dí, „my kněží stali jsme se opovržením Kristu a svatým jeho, poněvadž levá ruka církve, to jest světské rámě její příliš sesílilo a v mase svém, to jest v tělesných k ní náležejících osobách, velikého objemu nabylo, naproti tomu ruka pravá, to jest duchovní autorita a pravomoc, velmi zhubeněla a seslábla. Pravá ruka církve, jež měla se naplniti duchovním bohatstvím, spíše se naplnila rozkoší a ctí tohoto světa. Satan ovládl, Antikrist vévodí, Kristus v zapomenutí je vydán. Ba, dnes ostýchají se již lidé Ježíše nazývati ukřižovaným neb uplvaným nebo na dřevě pověšeným neb hrozně usmrceným … a ty, kteří se k Ježíši ukřižovanému neb uplvanému přiznávají, zavrhují, pronásledují a praví: „Dosti jest jednou v roce jména ta pronášeti.“

V celém spise svém líčí Matěj z Janova slovy výmluvnými, barvami sytými, obrazy apokalyptickými mravní zkázu společnosti současné, nízkost kněžstva, ponížení církve Kristovy. „Pán Ježíš učil mě, abych všechno toto psal, co týká se přítomného stavu kněží, to jest těch, kteří tělesně žijí (sacerdotes carnales) a celého postavení doby té … I poslal mě Duch jeho, jenž oheň vlévá v kosti i srdce mé a nepopřával mi klidu, až bych zjevil syna nespravedlnosti a záhuby a až bych odkryl skrytou hanbu ženy té záletné.“ (Naznačuje apokalyptickými slovy těmi církev.) Kněží nestarají se o studium bible, písem svatých, církevn.ch otců, žijí jen dle těla, oddáni jsouce všem rozkošem a radovánkám světským. Jsou to kněží tělesní, sacerdotes carnales, takoví, kteří ničeho nevědí o duchu Ježíše ukřižovaného, kteří nepřemýšlejí dnem i nocí nad zákonem Kristovým, kněží hrdí a domýšliví, kteří povznášejí se nad obec věřících a jimž příliš mnoho platí vlastní jich osoba. Kněží takoví jako ovce prašivé by měli býti vyloučeni ze středu zdravých, aby ani jiní křesťané neupadli v podobnou zkázu.

Ale Matěj z Janova přes tento pochmurný obraz mravní bídy své doby věří, že nastane náprava. Blíží se podle něho doba, kdy zničen bude antikrist a uskuteční se na zemi království Boží, kdy zazáří v plném jasu čistota a skvělost života v pravdě křesťanského. „A tak usuzoval jsem z písma svatého a věřím, že všechna jmenovaná díla lidí, ustanovení a obřady ze základů zrušeny budou a přestanou, a Bůh sám povýšen bude a slovo jeho věčně zůstane.“ Pak splněny budou dva zákony Kristovy, láska k Bohu a láska k bližnímu, jež jsou vlastním smyslem skutečného křesťanství.

Působení Mistra Jana Husi správně pochopíme jen, oceníme-li je jako pokračování uvědomělé v díle těchto mužů, v duchu naznačeném celé tehdejší doby. Hlavní myšlenky, které zajisté nejvíce působily ke vzepření se církve oficiální proti němu, vyjádřil Hus ve svém spise o církvi (De ecclesia), jehož význam vzpomenutý Petr Alliacký tak oceňuje, že kniha ta prý nekonečným množstvím důkazů brojí proti vážnosti papežství i proti plnosti moci papežské, jako koran proti víře katolické.

Hus rozeznává ve své době dvojí kněžstvo. Kněžstvo Kristovo a kněžstvo Antikristovo. Kněžstvo Kristovo opírá se o Krista jako hlavu svou a zákon jeho. Kněžstvo Antikristovo opírá se o zákon lidský a Antikristův. Tito kněží Antikristovi tak jsou zkaženi, že nenávidějí těch, kteří často káží a pána Ježíše Krista často jmenují. Jestliže kdo Krista pro sebe uvádí, říkají mu s posměchem a rozhořčením: „Jsi ty Kristus?“ Podle způsobu farizeů pronásledují a z církve vylučují ty, kteří Krista vyznávají. I píše ve svém odvolání: „Pročež poněvadž Krista a evangelium jsem kázal a Antikrista odkryl, ježto jsem chtěl, aby duchovenstvo podle zákona Ježíše Krista živo bylo, prelátové s arcibiskupem Zbyňkem proti mně bullu u papeže Alexandra V. vymohli, kterouž zakázáno mi bylo lidu kázati, a kletbu nade mnou prohlásili i interdikt vypověděli, jímž lid křesťanský bez viny jeho potlačují.“ I chápeme z této všeobecné zkázy mravní kněžstva, že Hus obrací se k starší tradici Augustiniánské a učí, že církev je toliko obec vyvolených, že k ní náležejí jen ti, kdož žijí životem vskutku

vyvoleným, kdo milostí Boží a svatým životem svým předurčeni jsou ke spáse. Pouhé vnější účastenství v církvi ani jakékoli důstojenství a vyšší úřady církevní nezpůsobují skutečného členství v církvi Kristově.

Je-li však církev takto duchovní obec spravedlivých, pak nikoli papež, nýbrž Kristus je vlastní hlavou církve. Žádný člověk, ani papež, nemůže se zváti hlavou církve Kristovy, leč by byl Kristus sám. Vždyť papež původně byl biskup římský, rovný důstojností a pravomocí ostatním biskupům. Darováním Konstantinovým tři sta let po Kristu biskup římský nabyl teprve povýšenosti nad ostatními biskupy. Papež je nástupcem apoštola Petra, pokud žije dle zákona Kristova — papež lakotný a nespravedlivý není nástupcem Petrovým, nýbrž Jidáše Iškariotského. Nad papežem i sborem kardinálů je vyšší autorita Krista samého.

A k tomu učení o církvi jako obci vyvolených a o Kristu jako vlastní hlavě církve druží se Husovo nezvratné přesvědčení, že sám hlásá zákon Kristův a pravdu evangelia, i názor, že zákon Kristův obsažen je v písmě, jež náleží každému člověku čísti a chápati rozumem přirozeným, aniž by byl proto od kohokoli pronásledován, a mýlí-li se, že z písma musí býti o bludu usvědčen. V traktátě o krvi Kristově (De sanguine Christi) píše, že pravý křesťan nemá potřebí znamení zázraků a divů, a slovo Boží v písmě obsažené že je mu oporou nejmocnější. I zní dojemně modlitba Husova: „Všemocný pane, jenž jsi cesta, pravda a život, víš, jak málo je těch, kteří v Tobě kráčejí, jak málo je těch, kteří Tebe jako hlavu svou následují v pokoře, chudobě, čistotě, práci a trpělivosti. Otevřena tu je cesta Satanova a mnozí kráčejí po ní: Pomoz malému stádu svému, aby Tebe neopustilo, nýbrž na úzké stezce až do konce Tebe následovalo.“ A před smrtí svou znova dotvrzuje: „Dosvědčuji velikým i malým, a nic jiného nepravím, nežli čemu učí zákon Pána našeho, Ježíše Krista.“

Církev Kristova vyvolených a spravedlivých, zákon Kristův a pravda evangelia, právo každého jednotlivce vykládati si písmo přirozeným rozumem a žádati jen z písma poučení, to jsou stěžejné zásady Husova života a působení.

Smrt Husova vyvolala hnutí husitské, jež vedle významu náboženského mělo důležitý význam sociální a národní. Náboženské usilování národa našeho povzneslo jej na výši mravní, která jej v době té, dle slov Palackého, vyznačovala přede všemi jinými národy, ba až do přísnosti mravní zabíhala.

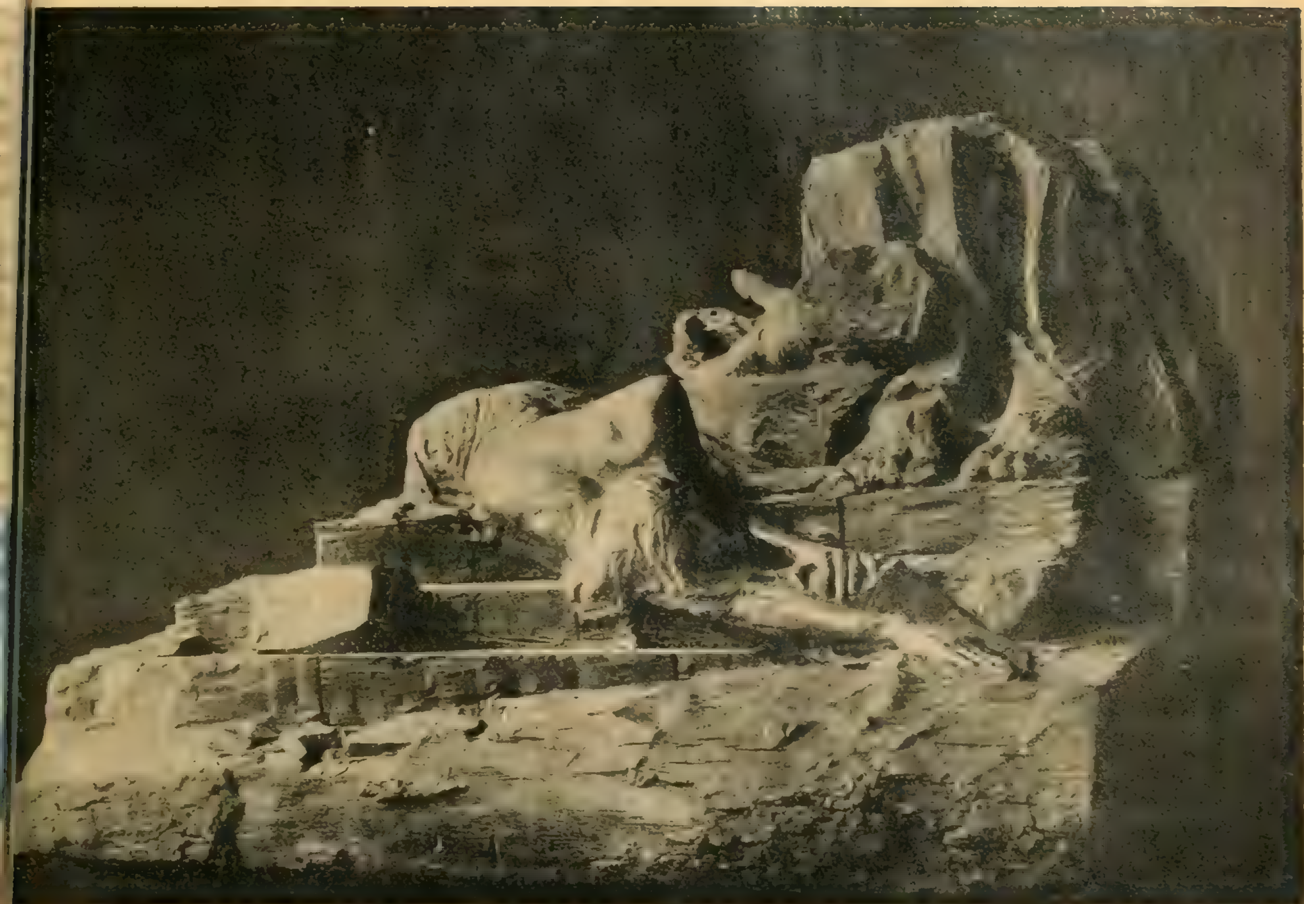
Vrcholu pak dostoupila reformace česká v českém bratrství. Vedle Husa byl Petr Chelčický, tvůrčí duch reformace české. Plamennými slovy a z hloubi přesvědčení ve své „Postille“ a „Síti víry“ ukazuje k rozdílu mezi křesťanstvím evangelia a skutečným, jak se historicky vyvinulo, i je vlastní duchovní tvůrce jednoty českobratrské. Chelčický zavrhuje v duchu původního křesťanství a zejmena dovolávaje se Kristova kázání na hoře, válku, přísahu, obchod, zastávání veřejných úřadů, Chelčický nechce žádného prostředníka mezi sebou a Bohem, ukazuje ke zkaženosti a zbědačenosti kněžstva své doby, hlásá, jak církev takřka místo Boha postavila nepřehledné to množství svatých a světic, k nimž věřící se modlí v různých potřebách životních, ukazuje důrazně k tomu, že písmo nemluví ani o očistci ani o mších za mrtvé, hlásá, že všude slovo Boží, které je pravda a život, je nahrazeno výmysly lidskými. Zkrátka Chelčický, jeden z nejzbožnějších lidí národa českého, je proti theologii a scholastice, je proti pronikání náboženství rozumem, chce čistou zbožnost a život mravní. Chelčický je větší křesťan nežli theolog.

Jak dojemně a přesvědčivě znějí slova jeho: „Čtěme písmo svaté se vší prostotou duše a odevzdejme se do rukou toho, který zemřel za nás, chtěje, abychom zasloužili milosrdenství jeho svou vírou činnou a doufanlivou. Jen srdce zbožné a život čistý líbí se Hospodinu. Ctností pravou je toliko svobodné snažení duše naší, oživené láskou Boží.“

Reformace česká měla důležitý význam národní, znamenala přemnoho pro rozkvět literatury české, má svou významnou stránku sociální, ale toho si především vědomi buďme — co udává se z úvah podaných, — že vůdčí ideou její jest úsilí o mravní obrození člověka, o obnovu opravdovosti, vážnosti životní i vroucí zbožnosti, snaha směrodatná žíti Bohu a bližním, důsledné a vytrvalé odpírání všem pokusům, náboženství křesťanské snížiti na prostředek vlády světské, využíti ho ve smyslu politickém a klerikálním. Reformace česká, pokud znamenala boj, byla bojem proti klerikalismu.

Zoveme se národem Husovým, národem Chelčického. Máme právo se tak nazývati? Pamatujme slov Palackého, že smysl dějin národa českého je náboženský a mravní; pamatujme, že to byla idea života křesťanského ve sporu a zápase s protivou života skutečného, která nedávajíc ukojení hluboce nábožnému srdci starých Čechů, vedla je vždy k pokusům novým o uskutečnění její ve společnosti lidské. Nadšením pro ideu tuto vítězil národ náš a poklesl tehdy, kdy opustil čisté evangelium lásky a bratrství, kdy sám chopil se násilí. Když o dvě stě let později klesli jsme až téměř do hrobu, zavinili jsme to tím, že nepředčivše vzdělaností ducha, ale rovnajíce se nepřátelům více mravní hnilobou nežli dostatkem moci, sami chopili jsme se meče a násilí.“

Jen vštípíme-li si toto naučení dějin českých, tento vzácný odkaz české reformace, do srdcí svých a uskutečníme je v životě opravdovém a vážném, jen pak budeme hodni zváti se potomky Husa a Chelčického.

FRANTIŠEK BÍLEK.

PODOBENSTVÍ VELKÉHO ZÁPADU ČECHŮ.

NAŠE GALERIE.

František Bílek: Podobenství velkého západu Čechů. Slavili-li jste Mistra Jana Husa v uplynulých dnech ne svíčkami a praporečky, nýbrž hloub a tišeji v nitru svém, stanete s úctou před tímto výtvorem Bílkovým. Je to práce v Čechách nebývalé hloubky; velikost z ní vane a celý člověk z ní mluví. Na první pohled je to barbarské, nikdy neviděli jste tomu něco podobného a proto prvý dojem je zmatek a z něho nepochopení. Ta barbarská na oko bezforemnost je právě ideál formy, totiž forma, kterou si vynutila myšlenka svou silou a logikou. Čechové kdysi jako celý národ vysoko vztyčili Kristovo evangelium bratrské lásky, tehdy stáli nejvýš, tehdy žili v pravdě, tenkrát život jejich měl hluboký smysl a odůvodnění. Ale Čechové zapřeli svůj ideál, odcizili se sami sobě, rozbili Krista, vzdali se své idey Bratrství, a tím právě přestali žít. Jako národ s posláním světovým zahynuli, chce říci Bílek s hlubokým smutkem, jakmile zahodili to nejvyšší, co z ducha národa českého vyšlo: Bratrství. Tu myšlenku předvedl Bílek uchvacujícím výtvorem. Z obrovské sochy Kristovy zbyly trosky, nohy kolosa probodené hřeby, a jediná ruka spadla na ně. Opuštěný, zapřený, zapomenutý bůh — na stupních k němu zahozena leží kniha, evangelium. Po té knize poslední silou napjala se ruka hynoucího, ale už nebylo v ní energie, aby knihu zavrženou zdvihl, ožil jí a zůstal na živu. — Národ český jako národ zahynul, zradiv sama sebe — toť hluboká idea umělcova, vyslovená svérázně, velkým stilem, prostě, při tom tak, že musí rozechvívat každé srdce české. Nemáme v umění domácím dle mého soudu uměleckého díla, které by stálo na takové výši filosofie dějinné, bylo naplněno takovou silou tragickou a promlouvalo k Čechovi tak mohutně. Přál bych si, aby odlitky mistrova výtvoru rozešly se po příbytcích přátel opravdového umění českého co nejvíce.

ELLEN KEY.

ŠKOLA BUDOUCNOSTI.

VIII.

Které bývají nejčastější výsledky dnešní školy? Spotřebovaná síla mozku, seslabené nervy, zastavená originálnost; schablá iniciativa, pohled zastřený proti skutečnostem okolním, a udušená ideálnost, zhubená horečným dychtěním domoci se „postavení“, štvanicí, v níž rodiče i děti ztrátu roku pokládají za veliké neštěstí. Když pak bývá po zkoušce a mine několik let, probouzívá se v nejlepším případě touha, obnovit studia skoro ve všech bodech životnějším spůsobem. Pro většinu lidí je dnes výsledkem to, že nejsou ani s to, aby se skutečným ziskem si přečetli noviny; a ti, kdož úplně rozumějí knize napsané cizím jazykem — na nějž vynaloženo bylo ve škole bez počtu hodin — jsou pravzácnými výjimkami, jestliže jazykové vyučování školní nebylo podporováno živým mluvením doma. Neschopnost samostatně pozorovat, samostatně rozlišovat a zjevy úvahou spojovat, vystupuje pořád očitěji následkem přípravové soustavy školní, která se jen ještě zhoršuje zkoušením (vyslýcháním) doma. Už profesor Axel Key (jako učitel na Karolinu ve Stokholmě) ukázal ze své zkušenosti na to, že studenti už ve škole pozbyli spůsobilosti vidět, myslit a pracovat. Od kteréhosi úřadu stokholmského slyšela jsem nedávno totéž pozorování, jak bez rady stojí mladí pánové před praktickými úlohami, jakmile mají užít svých vědomostí, o nichž vykazují se „krásným vysvědčením“. Francouz jeden o své zemi dosvědčuje týž zjev. Dí: kdyby absolventi školy měli dospět toho, aby skutečně něco uměli, ku př. mluvili cizí řečí nebo aby dobírali se praktického užitku ze svých dlouholetých studií v kterémkoli oboru, že by musely být jak methoda vyučovací tak výcvik učitelstva úplně přeměněny.

Vládnoucí soustava nedospívá tudíž ani svého vlastního cíle, pracujíc zároveň proti veškerým vyšším cílům lidského bytí. Tato zkušenost musí konečně přivodit její záhubu — snad za několik set let. Potom snad vzniknou školy, o nichž sním, kde děti budou se v první řadě učit pozorovat a milovat život a kde vzdělávány budou jejich vlastní síly cílově a uvědoměle jakožto nejvyšší hodnoty života. Spolubytím dětí všech tříd společnosti dostane se vyšší třídě (bude-li ještě tenkrát jaká) vážného charakteru, (na jehož nedostatek už Almquist poukázal), a třídě nižší opět se dostane obecného vzdělání, které jí chybí. Působením vzdělavacích škol, pro všechny společných, bude podporována i přirozená hybnost tříd, v nichž dle rozumných slov Thorstena Rudenskjölda synek domkářův a synek hraběte mají si vyměnit místa, když příroda uspůsobila synka hraběcího pro chlév a syna domkářova pro život státnický. Na těchto školách má dítě venkovské růst pořád na venkově a nemá zapotřebí, aby je museli posílat na vzdělání do velkého města — budou-li tenkrát ještě velká města. A konečně mají v těchto školách hoši a děvčata nabývat všech výhod společného vychování, ale při tom nemají zvláštní vlohy některého pohlaví být znásilňovány stejnoměrným tlakem společného nuceného zkoušení.

Když děti po celé zemi v takových opravdových pospolitých školách asi do 15 let budou vyučeny, ty zaměstnávány jsouce spíš prací duševní, ony zase spíš prací tělesnou, pak započnou další pokračovací školy: pro studia klasická, vědy exaktní, sociální nebo esthetické; školy pro umění a řemeslo; školy pro zvlášní živnosti a úřady — školy nestejných zásad a method, jež mohou splodit přerůzné mnohotvárné formy vzdělání a individuality. A tak vychování (na místě aby, jako dnes, vytvářelo otrocké duše zbožňující jen formu, nebo odbojníky nenávidějící kterékoli formy) bude přiváděti duševní i hmotné osvětě (vědě, vynalézavosti, uměleckému tvoření i umění žíti) svěží osobité síly, bude rozvíjet zmužilost a

schopnost nalézat nové vědecké methody, schopnost myslit nové myšlenky, schopnost podnikati smělé pokusy. A vypracovaní lidé budou pak do celého velikého proudu kultury přinášet cvik vlastní volby, vlastního zkoumání, vlastního úsilí, k nimž základ už před tím položila škola a dům.

Ve škole budoucnosti zmizí úplně nepokoj naší doby, „stát se něčím“. Tichá vznešená nálada školy poskytne mládeži jistotu, že u člověka nestojí nejvýš účinek, nýbrž podstata. Byť i je tvrdé slovo, že „sprosté povahy platí tím, co konají, ušlechtilé tím, co jsou“, přec obsahuje toto slovo hlubokou pravdu, která v zapomenutí upadla ve věku kramaření a shonu, na kterouž se však lidé opět rozpomenou v novém století rozjímavosti a v století dítěte.

Potom snad dojdou lidé i v oboru praktické práce tam, že řemeslo opět se stane částí lidského štěstí, kdežto stroj a elektřina budou vykonávat takové práce, které neobsahují tvůrčích radostí. Pak dožijou se nové renesance: obnovy osobní radosti, kterou zakoušívali lidé starší doby, když z jejich rukou vycházelo umělé kování, pestrobarvá tkanina, krásná řezba. I v tomto směru soustava dnešní školy vede k tuctové fabrikaci neužitečných věcí, ne však k pravé lásce k jistému řemeslu a ke znalosti jeho, z čehož za velkých uměleckých dob umělectvo organicky vyrůstalo.

Teprv až bude přiznáno, že nynější soustava ve všech oborech oslabuje přirozenou schopnost dítěte soustřeďovat se, kombinovat a vyvíjet síly; až se pochopí, že tento nynější systém v nejlepším případě při závěrečných zkouškách ukazuje, jak se žáci proměnili v encyklopedie všeho lidstvem dobytého vědění v kapesním formátě, a až to už nebude nazýváno „harmonickým rozvojem“ — teprv tenkrát připustí lidé, že škola nemůže a nesmí znamenat nic jiného, než přípravu žáků uspůsobující je k tomu, by sebevzdělávací práci po celý život dále sami konali.

A teprv pak bude škola ústavem, v němž lidé učit se budou pro život a ne ústavem (jak tomu dnes je i v nejlepších školách), kde lidé pro celý život se ožebračují. Teprv tenkrát dostane se každému práva: tomu, kdo dychtí po studiích a především potřebuje knih, i tomu, kdo především má zapotřebí činnosti zrakové a ruční; člověku nadanému theoreticky stejně jako nadanému prakticky, se vlohou realistickou rovněž jako idealistickou. Až každý bude směti konat svobodně, co sám umí nejlíp, pak zhusta nalezne podnět, aby zkusil se i v tom, co umějí jiní. Tím způsobem zachována bude přirozená protiváha jednostrannosti.

Zola jindy a dnes. Navazuje na vydání poslední Zolovy knihy „Práce“. „Kunstwart“ postavil obraz dnešního Zoly proti Zolovi let minulých. Tenkrát jakožto „tvůrce románu experimentálního, jenž dle theorií Taineových napsal přírodní a sociální dějiny rodiny z doby druhého císařství, které někdy povznesly se k otřásajícím epickým zpěvům o temných stranách života, někdy zvrhaly se v přírodopis lidské bestie, Zola vystupuje nejprve jako mohutně smělý líčitel lidské bídy, jako strašný obžalobce společnosti, jako zasmušilý pesimista. Ale pesimism jeho zachovává si chuť k činům, neboť nalézá vždy vysvobozující pobídku: Pracujte! — „Pojďme pracovat!“ volají na sebe v románě „Dílo“ truchlící nad hrobem stroskotaného umělce; práce, pro tento okamžik ještě neužitečná, poskytuje jedinou možnost budoucího vysvobození lidského pokolení. V závěrečném kvádru řady „Rougon-Macquartů“, v románě „Dr. Pascal“, tato vysvobozující práce bere na sebe určitější formy práce vědecké. Tím kniha tvoří přechod k románům tří měst. Zde dočkáváme se hrozného pádu největších podpor starého, spukřelého světa kulturního: víry v zázraky (Lourdes), katolické hierarchie (Řím) a křesťanského milosrdenství (Paříž). Vítězně povstává z trosek jejich věda; vidíme Zolu, jak se v něm probouzí optimista, jak nejprve věří ve vědu, pak v lásku a vědou a láskou ve zdravý, silný, věčně se omlazující život, s ním pak ve zdokonalitelnost lidstva. Tu už mohutného epika, poutavého líčitele zatlačuje theoretisující a moralisující kazatel, po stránce umělecké silně přibývá rozvláčnosti, ale přes to nalézá ještě Zola svou bývalou sílu básnickou v oslavování bohatých zdrojů života a budoucnosti, které vytryskávají z pod budovy společnosti, která pozbyla základů. Připomínáme naději syté místo v románě „Paříž“: „pravá mládež, již neznáme, sedí ve školách, laboratořích, knihovnách; tato mládež pracuje, ta přivodí jedenkrát jitro... Tito jinoši kráčejí se stoletím; nezahodili ani jediné ze svých nadějí a odhodláni pokračovat v práci svých předchůdců, kráčejí stále blíž ke světlu, stále blíž ke svobodě“. Ale j a k obnoví tato mládež svět? Mělo to říci „Čtvero evangelií“. „Plodnost“ přinesla první zklamání; nebyl-li to jakýsi morálný traktát namířený proti odlidňování Francie, v němž do únavy byla nahrnuto jednotlivostí, ze kterých pak zrovna jako ve školometských povídkách pokaždé vyvozováno bylo mravní naučení? Ale buď si, i z této knihy mluvila mohutná láska k životu, ku přírodě věčně tvořící — přese všechno byl i zde ještě bývalý Zola, Zola velkého rozsahu. Ale „Práce“ nemá této velikosti... Bezděčně ohlížíme se tu po „Germinalu“, mohutném epose bídy dělnické..., ale nic už tu není z onoho smělého líčení bezútěšné skutečnosti, zvyšovaného temperamentem, nic z bývalé básnické vášně...“

×× ××

* Ve Washingtoně má býti zřízena obrovská národní hvězdárna; návrh zákona v té věci byl už předložen senátu Spojených Států.

* Gerhart Hauptmann píše román ze života slezských sedláků.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Dnes Vám, děti, něco poví starý známý Váš, mistr malíř, Mikuláš Aleš. Obrázek leta nakreslil. V hořejší části, v oblouku kus krajiny: slunce svítí na rozkvetlý bok vrchu, motýli vesele poletují s květu na květ, všechno zvučí horlivým bzukotem života, jen tam nahoře mračí se a chmuří trosky starého hradu. Tam také bývalo živo, loupežný rytíř nějaký tam sídlil a podnikával výpady z bran hradních na kupce, kteří tudy jezdívali s bohatými náklady zboží. Co tu bývalo krvavých scen válečných při obléhání — a dnes po všem je zde ticho, jako by z těch lidiček lomozivých a rvavých ani nikdo tady nebýval. Ale ne! Slyš! Slyš! Ozývá se volání bojovníků, zní ostrý povel vojevůdce, zbraň řinčí, výstřely se ozývají, prapor vlaje — Co to? Vzbudili se snad ze stoletých snů bývalí obyvatelé loupežného hradu? Zastavte se na okamžik, ani nedýchejte! Hle! tu jsou! I vy, ferinové! Toť v papírové čáce velí pětičlennému bosému vojsku Pepík Čermáků — (stal se vojevůdcem, protože je obut!),

v ruce drží dřevěný meč, Láďa a František Pokorných navázali si maminčiny šátky na hole místo praporů, a uprostřed dřevěné pušky vzhůru drží po prušácku. Tonda Holých, s tlustou zimní čepicí na hlavě, Vašek Nedbalovic, jenž si nastrkal plno nasbíraných per slepičích do papírové čáky, a malý vařbuchta, Honda Čápů — uf! jak je mu horko! jen se topí v potu. V hlavě jeho zrádná myšlenka dozrává: až generál Pepík povelí k útoku na hrad nepřátelský, hodí pušku do žita a uteče do rybníka — vykoupat se. Sluníčko tak hřeje, voda je líbezná, jak máslo, ach! Uteče, jistě uteče — ať je hrdinou v tom horku, kdo chce!

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 28. července 1901. Číslo 44.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 56 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

JONAS LIE

SLEPIČÍ DVŮR. (Karikatura).

Bylo jednou vejce, a to bylo tak nepokojné a pořád se chtělo odkutálet, že slepice neustále je musela nohou napravovat v kukani, a soudila, že v něm asi vězí prapodivné kuře. A sotva kuřátko přišlo na svět a hlavu na polovic dostalo ze skořápky, už zdvihlo temeno, kdákalo a křičelo, co prý to vlastně má znamenat?

Matka zděšena takovou nestydatou otázkou zatřepetala křídly a dvakrát se musela přesvědčit, nežli uvěřila, že to není kohoutek.

Celé dny musela se dívat za kuřetem mnohem víc než za ostatními. Hned stanulo tu, hned tam, a tvářilo se tak, jakoby chtělo zvolat: „No, jářku!“ A když při západu slunce slepice svolávala kuřátka, stávalo si kuře s chocholkou venku a reptalo. A když je pak přec vehnala do kurníka a kdákala, tíkalo nevrle. Nemohlo pochopit, proč má vyletět na hřad a spát zrovna v noci. Proč ne stejně tak ve dne?

Ještě nebylo tak velké, aby pořádně umělo zakdákat a už nevrle natahovalo krk šikmo naproti kuchařce, když je svolávala puť puť puť a sypala jim zrní a hrachu. Jako by kuřata byla jen k tomu, aby hned na zavolanou přiběhla! — A naprosto nemohlo pochopit, proč mladí chodí jen ve žlutém pýří, kdežto starší mají hnědá a černá pera.

Ale když bylo o něco starší, kdákání jeho bylo zřetelnější a hlasitější. Ut ut ut! znamenalo asi, proč to, že slepice chodí s holou hlavou, kdežto kohout musí mít červený hřebínek a všechnu ostatní nádheru, a k tomu ještě právo, nejhlasitěji kokrhat po celém dvoře! A ti větroplaši kohoutkové, kteří se procházeli tak nadutě a důležitě, jako by chtěli puknout, a byli pokládáni za pány a mistry dávno před tím ještě, než jim byť i jen hřebínek narosť — snad přec byla oprávněna otázka, snášejí-li vejce oni? A když se kdo k nim obrátil zády a tvářil se, jako by jich neviděl, hned rozmrzele na to hubovali. Kdo má úctu k sobě samému, musí nevyhnutelně proti takovému jednání kohoutů demonstrovat, tím, že uteče, jakmile se jen kohoutí hřeben kde objeví.

Pomalu však, když kuře pletlo se do toho a do onoho, a vyrušovalo hned tu slepičku, hned onu ze sladkého kvokání, a když kde komu bylo známo, jak jeho rozhorlenými otázkami a jeho kontrolováním leckterý něžný svazek byl přetržen, vzmohl se hněv a vztek proti kuřeti tou měrou, že všichni se na ně sápali, jak jen zobáček otevřelo, klofali ho a štípali, že se konečně už nemohlo prostě ani ukázat.

Uklidilo se do koutka a mračilo se. A co tak mudrovalo, nalezajíc i tu všelicos, co nebylo docela v pořádku, pomalu vytvářelo si vlastní domněnky a tázalo se udiveně, jak to vlastně je s vejci a kuřátky a slepicemi? Ať po dvoře kdákaly sebe víc a snášely na tucty vajec, nikdy z nich přec nebyla kuřátka a slepice. Ale ráno co ráno sesbírala hospodyně hromadu vajec do zástěry a odnášela je domů. Potom ubohé slepice běhaly kolem celé zděšené, hledaly a hledaly a truchlily; ale přec zapomněly pak na všecko, jakmile kohout zakokrhal a zavolal. A druhého dne ráno opět stejně bezmyšlenkovitě, pokojně a radostně snášely nová vejce.

Opravdu by neuškodilo podívat se, kam se to všechno vlastně děje, pomyslilo si kuře. Neboť slepice říkají, že na tomto světě má se všechno zrovna tak, jak to být musí. Tož tedy ťapalo kuře sem tam a dívalo se štěrbinami plotu.

Tam na hnojišti leželo plno plničko skořápek od vajec — tam byly vyhozeny!

V kuřeti zkormoutila se dušička nesmírně a od té chvíle nedělalo nic jiného, než truchlilo a myslilo o tom ve dne v noci. Ať snášely slepice vajec sebe víc a ještě víc, to tedy vše, co z nich je! Tam tedy spělo vše, kde skořápky ležely jako hnáty umrlčí. Všechna touha, všechny sny, všechno dojímavé a významné kvokání, blouznění a mateřská důstojnost, kterou slepice tolik pyšně se chlubívaly a tak bývaly bezpečny — vše, vše končilo na hnojišti!

Kuře dívalo se na to strnule a všechno se rozesmutnilo nad rozbitými skořápkami, jež tam ležely jako na hřbitově. A celé rozechvěné povzneslo hlas svůj a prorokovalo a divoce zakdákalo, jak hroznými pošetilci a nevědomci a lehko-

věrníky jsou ty, kdož pořád ještě dle starého zvyku snášejí vejce.

Ale tu všechny daly se nevrle do kvokání a kdákotu, že kuře mluví o něčem, čemu nerozumí. Ví-li prý něco o radosti matky, když vysedává vejce a počítá, kolikrát slunce asi zapadne, než se kuřátka proklovají, a budou-li bílá či strakatá či černá či hnědá, a kolik z nich bude kohoutků a budou-li podobni svému otci?

A když potom přijdou na svět takové žluté, ťapkavé, tíkavé, zvláštní a podivné a směšné a vzdorné, že matka má velikou práci udržet je v pořádku, a když tak jimi obklopena chodí a tolik se s nimi nastará, až jí v hlavě brní — pak věru má docela jiné věci na práci, než nacpávat si hlavu přemrštěnými myšlenkami. Na marné myšlenky není času, koná-li kdo svou povinnost. A hrozí-li jim nebezpečí od kočky či jestřába, nebo jiné neštěstí, pak prý přec mají kohouta, odbývaly kuře. Na toho se musejí prý spolehnouti. Ale ono, kuře, přes všechnu svou důležitost a přemoudřelost prý ani nechápe, jak bije srdce slepičí, když „on" na své stráži pozdvihne svůj hlas a rozvíří vzduch svým starostlivým a sebevědomým kykyryhý!

Teď už nad nimi kuře udělalo nadobro kříž. Či dělaly snad i něco jiného, než jen myslit na kohouta, toužit po kohoutu, mluvit a blouznit o kohoutu? Pro nic jiného neměly mysl.

Ale mělo se mu přihodit, aby se dožilo nových odhalení skrytých hrůz bytí. Když jednoho dne si vyletělo na střechu kurníka, odkudž vidělo přes plot, spatřilo, jak na schodech do kuchyně stála kuchařka s nožem a kuřatům a slepicím, jež vytahovala ze zástěry, uřezávala hlavy tak rychle, že bez hlav lítaly a třepetaly se u zdi.

Teď tedy konečně důkladně porozumělo, jaký je svět! Krk se mu sevřel a ono zvolalo sípavě: Co bylo platno sedět v kukani, vysedávat až do hubenosti a těšit se, až kuřátka poprvé zatíkají, nebo potom v slepotě lásky mateřské a v přeradosti chodit kolem, zobat pro ně první zrníčka a učit je — co platno to vše pro ně, když nemají mít nijaké budoucnosti? Vychovávat je s láskou pouze na zabití a do hrnce, když přec v nejbližším okamžiku musejí pod krvavý nůž!

Kuře hloubalo a přemítalo tak, až ho kuřecí hlava rozbolívala nad strašnou odpovědností spojenou se snášením vajec. Když si představilo nevyhnutelné trpké sklamání nad tím, jak vejce ještě teplá, sotva snesená bývají matce odnímána; a pak tu hroznou věc, když se z nich skutečně vylíhnou kuřata a tíkají kolem kvočny radostně a důvěřivě na svých drobounkých nožkách — pak, pak (kuře nemohlo se toho ani domyslit) — nedalo se nic jiného dělat než zatajovat jim osud jejich a udržovat je v bludu životním, dokud nenadejde strašná hodina.

Tolik lži, která tím vnikla do lásky mateřské, jež měla být tím nejpravdivějším na světě — kuře schvátila závrať a ono spadlo se hřadu. Jedinou záchranou, již mohlo spatřit, bylo to, aby veškeré pokolení slepičí rovnou odepřelo snášet vejce. Pobíhalo do kola beze smyslů, vyškubávalo si pera z ocasu a mínilo, že musí něco o tom napsat, aby zachránilo potomky od veškeré té bezejmenné bídy.

S takovými ponurými myšlenkami uschovalo se ve stínu u plotu mezi keři, daleko od slepičího dvora. Tam zalezlo samotno, aby nalezlo pokoj a útěchu v této klamné šalbě světa. Jedné noci však, když nemohlo usnout, ještě před východem slunce cupkalo sem tam; uklidňuje, lze-li občas ochladit na studené půdě nebo v rosné trávě horkou hlavu, přemoženou myšlením. Když se však vydralo otvorem vyhrabaným pod plotem, udeřil je prvý žár sluneční zrovna do očí. A venku na vrchole smetiště se všemi skořápkami od vajec stál mladý kohout, natahoval se do výše, seč byl a kokrhal vstříc bodavému vycházejícímu slunci. Než kuře se mohlo vzpamatovat nebo pochopit, kterak se to děje, octlo se tam venku. A stanulo nepohnutě, strnule zírajíc na divuplnou skvostnou postavu a postoj, na pernatý šat hrající barvami a jiskřící se, na vysoko vztýčenou nádheru chvostu a zelenavě lesklé letky kohoutovy.

Pyšně a majestátně procházel se sem tam hrdými, odměřenými kroky a vysoko zdvihal nohy s ostruhama. Krvavě naběhlým hřebenem a otevřeným zobákem vrhal svůj neohrožený výzev vstříc každému nepříteli, který by ohrožoval slepičí dvůr. Po každé, když se vzpřímil a zakokrhal srdnatě, střelil velikýma očima po slepičce, že se zrovna zpropadala a dostávala závrať, a opojena jeho velkoleposti myslila si, že by život dala za něj.

Víc a víc blížil se chlubič, až skořápky vajec odletovaly stranou pod jeho nohama, rytířsky s galantními pohyby a rostoucím žárem ve hlase. Okouzlující jeho kykyryhý vřeštělo přes celý dvůr, když najednou slepička zaslechla okolo sebe šustit jeho peří jako vichřici a sladce přemožena zapomněla na vše a poddala se jeho kráse.

V líbezném zmatku pochopila, že je kohoutovou nevěstou . . .

MULTATULI.

OBCHOD.

Hassan prodával datle po ulicích Damašku, totiž lépe řečeno, neprodával, neboť byly tak maličké, že jich nikdo nechtěl. Strápeně a žárlivě díval se, jak kde kdo kupoval datle u jeho konkurenta, bohatého Auleda, jenž vedle něho sedal

na rohožce — v Damašku totiž lidé sedali na rohožkách.

Majetek Auledův záležel hlavně z rohožek, ale mimo to měl ještě zahradu a ta měla půdu tak úrodnou, že datle na ní sčesané byly trojnásob větší obyčejných datlí.

Jednoho dne přišel do Damašku derviš, ten měl mnoho moudrosti a málo peněz.

„Dej mně jíst," povídá Hassanovi, „a já učiním pro tebe, čeho by kalif pro tebe nemohl učinit. Donutím lidi, aby kupovali tvé datle, tím, že je udělám větší datlí Auledových; jak ty jsou velké?"

„Moudrý derviši, vyslanče Allahův, líbám tvé nohy. Datle Auledovy jsou třikrát větší obyčejných. Vejdi ke mně dobrotivě, posaď se na mou rohožku, přelož nohy křížem, buď požehnán a nauč mne, jak bych zveličil své datle a donutil lidi kupovat je."

Hassan měl se vlastně zeptat, proč derviš nemá co jíst, když je tak učený. Ale Hassan nikdy nemudroval. Předložil hostu kus vařeného masa; to bylo vše, co mu zbývalo z kozičky, kterou byl nedávno ukradl. Derviš jedl a když se nasytil, pravil:

„Jak velké mají být tvé datle, Hassane, synu člověka, jehož neznám?"

„Dejž ti Allah ženy a dobytek!" zvolal Hassan, „rád bych, aby byly moje datle třikrát větší, než je vůbec můžeš udělat!"

„Dobrá," odvětil derviš. „Vidíš tohoto ptáka, kterého jsem si přinesl z Indie? Řekni mu, že tvé datle jsou třikrát tak velké jako tři datle."

„Přeju ti hurisky a velbloudy, derviši; neboť voníš jako olej olivový. Ale jaký má mít účel, řeknu-li tomu ptáku něco, čeho vůbec není?"

„Učiň, co ti pravím!" pokračoval mudřec, „já jsem derviš, proto mně nerozumíš."

Hassan přál ptáku dlouhá křídla a nazval jej ptákem nohem. Ale on to nebyl noh, spíš vypadal jako krkavec a měl náramně čiperný jazyk. Derviš přinesl si jej ze Sumatry, kde ho vysadili na břeh evropští kupci. Hassan nazval jej nohem, aby ptáku zalichotil.

„Jsem tvým otrokem," dí k němu, „mé datle jsou třikrát větší než tři datle."

„Dobře," pravil derviš, „jen tak pokračuj."

Hassan pokračoval a neustále vypravoval ptáku, že jeho datle jsou třikrát tak velké jako tři datle.

Odměna přišla záhy. Brzy křičel pták sám od sebe:

„Hassanovy datle jsou třikrát větší než jiné datle!"

Hlas ptákův prorážel vzduchem, tón jeho měl cosi prorockého a datle rostly v očích chodců. Pták křičel bez ustání a lidem se konečně zdály být datle tak veliké, že si vyvraceli sanice, když je polykali.

Auled hubnul a hubnul, za to Hassan teď si nakupoval mnoho koz a jehňat, dal si zřídit také střechu nad svou rohožkou. Za nějaký čas stal se svrchovaně poctivým člověkem a býval náramně rozezlen, když mu někdo občas ukradl jehně. A žil, žil, boje se Allaha.

Kde kdo pokládal datle Hassanovy za největší, kde kdo je kupoval a jedl — vyjma Hassana samého, který co jich potřeboval, tajně odkupovával od Auleda, jehož byl teď jediným odběratelem.

PES.

V půl noci toulal jsem se ulicemi. Plavé blesky z daleka se smýkaly po černé obloze, jako pošklebný úsměv po zasmušilé tváři. Snil jsem spíš než bděl, v horečce ubíral jsem se cestou, hlavu pustou a zmatenou.

Ptala's se mně kdysi, Aljono, proč nespím a neodpočívám za noční doby jako jiní lidé, aby posilnilo se tělo i duch.

Nemohu.

Vyhání mne to z postele, musím ven do volného, na vzduch, daleko do tmy; samoten těkám kolem, až se jitro rozšeřuje. Pak upadám na lože, v olověný, těžký spánek. —

A tak tedy šel jsem mlčícími ulicemi.

Z daleka... spatřil jsem, jak cosi ke mně přichází, nepoznal jsem hned, co to je.

Teď padla na to zář svítilny: starý, vyzáblý pes, celý vystřebaný a slabý; s hlavou svěšenou potácelo se zvíře ke mně, osamělý noční tulák. Hluboké mlčení panovalo v ulicích.

Náhle zdvihl hlavu a popatřil na mne pohledem, jehož nikdy nezapomenu.

Nic zvířeckého v něm nebylo — zdálo se, že je to pohled trpícího člověka, rozrývaného bolestí. Tak byl úpěnlivý, tak budil milosrdenství, taková obžaloba byla v něm — nikdy jsem psu tomu neublížil, nikdy ho před tím ani nespatřil a přec, připadal jsem si jako vinník.

Až doposud mlčel — teď však kňuče padl mi k nohám, hluboké žalostné zvuky vycházely z jeho prsou. Shýbnul jsem se k němu a hladil ho po umdlené, staré hlavě. Divoký pohled jeho se měnil, vděčně se na mne podíval a lízal mi ruku.

Dávno, dávno už jsem neplakal. Teď však vyhrkly mi slzy z očí a vzlykaje díval jsem se, jak šeredný, divoký pes ten umíral. Ještě poslední dlouhý pohled a bylo po něm. —

Je možno, starý filosofe, že bys měl pravdu? že by se duše některého nebožtíka opět vzkřísila v těle zvířete? Je možno, že ten pes chápal, jako lidé chápou? trpěl, jako lidé trpí, — a že nemohl ulevit své bolesti slovy? Kdyby tomu tak bylo, moh' bych s ním cítit!

Známť kohosi, zmučeného a zavrženého — samoten toulá se kolem, samoten ubírá se životem. A nikoho tu, kdo by mu porozuměl. I on umře jedenkrát takhle v tmavé noci, opuštěn, bohem i lidmi opuštěn, nepošle-li mu náhoda vlídnou bytost, do

je[illegible] klína by mohl položit svou umdlenou hlavu a [illegible] by vyslal poslední vděčný pohled, než-li [illegible] v oceánu nejistoty a neurčitosti.

[illegible] kdykoli na to pomyslí

Plavé lupení žene před sebou vítr jesenní — a já mezi nimi...

A. Neumann.

ELLEN KEY.
ŠKOLA BUDOUCNOSTI.

IX. Učitelé pro školy budoucnosti budou vzdělávání v dobrých nových seminářích. Patentovaná pedagogika ustoupí pedagogice individuální, a jen ti, kteří od přírody a sebevychováním umějí s dětmi si hrát, s dětmi žít, od dětí se učit, po dětech toužit — jen takoví budou moci býti ustanoveni na škole, aby si v ní sami stvořili vlastní osobitou methodu. Tito učitelé mají být ustanoveni teprv po roce na zkoušku; po tomto roce mají podat svůj úsudek nejen zkušební úřad, jenž celý rok stopoval jejich vyučování, nýbrž i děti. Ovšem nemá být úsudku dětí přičítána hodnota absolutní, ale přes to velmi vysoká, neboť pud dítěte s úžasnou neomylností nalézá věci nejvyšší. A co je pro dítě věcí nejvyšší? Goethe na to odpověděl: „Nejvyšším štěstím pozemšťanů jest jen osobnost“.

Kdežto dnes se velebí „objektivnost“ ve vyučování, každý velký vychovatel naopak působil tím, že byl nejvyšší měrou subjektivní. Učitel má být pravdymilovný, tak aby nikdy nenutil vzdornou skutečnost, by sloužila jeho záměrům. Ale i krom toho je učitel tím lepší, čím je subjektivnější; čím plněji a bohatěji sděluje dítěti šťávu a sílu své zkušenosti, svého názoru životního, svéráznosti svojí, tím účinněji bude napomáhat skutečnému rozvoji dítěte — předpokládaje, že mu nebude vnucovat své názory s nárokem na jich neomylnost, nýbrž že mu v tom, jakož i v jiných věcech ponechá úplně svobodnou volbu. Naši staří velcí duchové ku př. naprosto nedovedli dějiny psát „objektivně“; bojují za názory ve svých dílech, mají vlastní názor životní a chtějí jej šířit svými knihami. A tato díla ještě dnes jsou svěží, poněvadž se v nich setkává člověk s duchem ž i v o u c í m, jenž milovával a nenávidíval, kdežto dějepisci našeho věku jsou tak „objektivní“, že čta jejich díla pořád hlavou kýváš — souhlasem-li či dřímotou, raděj nepovím!

Učitelé nebo učitelky na škole, o které sním, budou mít krátkou denní dobu pracovní, úplně postačující klid, vysoký plat — který podává možnost k bohatému vývoji dalšímu — a služební dobu nejdéle dvacetiletou. Na to vstoupnou do školních úřadů, skládajících se z rodičů a učitelů, nebo budou řídit zkoušky zralosti; tyto zkoušky však (jak už dříve uvedeno) budou se konat tak, že každý zkoušející společně asi s pěti žáky prožije leto, buď doma, buď v cizině. Za toho soužití s nimi zjedná si příležitost, vyzkoumat v pravdě a skutečnosti míru vzdělání mladých lidí, vést je při volbě životního úkolu, sokratickým sdělováním moudrosti životní nahradit jim i vyučování pro konfirmaci, jehož cena psychologická nezáleží v tom, čemu se lidé učí, nýbrž v tom, že se obrací smysl na vážné otázky a úkoly života, že je člověk buzen ku mravnímu seberozvíjení, což má právě tak velký význam na přechodu z dětství do jinošství. V té době právě musí být mládež do umění života zasvěcována moudrým mužem nebo moudrou ženou, kteří si sami zachovali mladistvost tak, aby rozuměli radostem a starostem mládeže, její hře a vážnosti, jejím snům a tuchám, jejím chybám a nebezpečím — zasvěcována vůdcem nebo vůdkyní, kteří však smějí poskytovat jen šetrné pokyny, kterak mladí lidé mají své vlastní melodie instrumentovat pro velký orchestr života.

Škola však, o které sním, se neuskuteční, dokud musejí státy nejtěžší oběti přinášet militarismu. Teprv až militarism bude překonán, dospějí lidé v rozvoji potud, aby pochopili, že škola nejdražší je školou nejlacinější. Neboť potom začnou lidé teprv oceňovat silné mozky a silná srdce jako nejvyšší hodnoty společnosti.

Co jsem tuto sdělila, není tedy (jak už vytčeno) plán opravy pro nynější dobu, nýbrž sen o budoucnosti. Ale sny právě už jsou pravými a vlastními skutečnostmi v našem divuplném bytí!

UMĚLECKÉ SEBEOMEZENÍ.

Doba potulek v přírodě a ve starším umění musí v čas dojít konce a ustoupit určitému cíli. Život náš jest krátký, doba rozvoje naší přirozenosti objímá pouze několik let, síly naše jsou omezeny, z největší části jsme pouhými talenty, pramálo kdy genii v pravém slova smyslu. V obecnějším smysle můžeme se však stát všichni genii, a to jen a jedině omezením toho, k čemu usilujeme. Ustaňte dobývat nebes vy, kdož nejste povoláni k ničemu, leč k tomu, abyste do veliké silnice umění položili několik dobrých kamenů dlažebních. Ustaňte, abyste všichni chtěli dovést všechno, nedomýšlejte se, že každá cesta vede ke každému cíli. Mějte přede vším cíl jediný, pouze jediný a ten vymezte si tak určitě, jak vám jen možno. „Co dovedeš, čeho nikdo jiný nedovede?“ Toto slovo Lenbachovo osvoj si každý. Sníte o všech krásách přírody, sledujte její pokyny všemi směry — staňte a rozhodněte se a dle toho rozhodnutí kráčejte pevně za tím, čeho na své dráze životní nejprve musíte dostihnout. Chceš-li se stát malířem podobizen, maluj tři leta jen podobizny a vše ostatní pokládej za pouhé

vedlejší zaměstnání. Chceš-li malovat krajiny, maluj tři leta krajiny jednoho místa a nic jiného na světě, až z tvých obrazů bude mluvit duch této krajiny. Chceš-li ilustrovat, kresli pro časopis tři leta a nic jiného. Musíte ulpět a utkvít na jedné věci. Sesilte v lásce ku předmětu svého bádání, potlačujte hnus a omrzelost, až překonáte odpor zjevu. Nejhlubší a nejdokonalejší pochopení jednoho zjevu je prvním stupněm k poznání světa. Svět je nám nejprve neznámý a musí být jedenkrát do opravdy poznán v jednom bodě prostoru, abychom věděli, co svět znamená. V jednom je všechno, neboť poznat jedno, znamená pochopit jeho souvislost a náležitost k celku a veškerosti. Kdo do opravdu hluboce vniterně pronikl zjev lidské tváře, tomu rozevře se rozhled do širého světa. Jakmile vám vzplane jiskra poznání na jednom bodu světa, jste zachráněni, život je váš, neboť zjednali jste si vskutku spojení se vnější přírodou, kteréhož není bez krušné práce poznání zákonnosti přírody. Příroda tvoří všude dle téhož principu, neboť je všude ve světě pouze jeden život, jedna příroda, jedna síla, jeden bůh. Bůh, který září z tváře člověka, září z byliny, zvířete, kamene. Vidět boha na jednom místě přírody znamená spatřovat jej všude v přírodě, znamená poznávat jeho všudypřítomnost.

Všichni velcí umělci usilovali o jedno a v jedné věci podali dokonalost, nežli se chopili druhé. Michel Angelo byl dokonalým sochařem nežli se stal malířem, byl dokonalým malířem, než se stal architektem; Rafael byl prvním malířem světa, a pak začal stavět, a když uměl stavět, sáhl po dlátu, jež mu vyrvala smrt. Skvělým příkladem takové důslednosti je Klinger. Duchovní energie, kterou jako kreslíř čerpal z přírody, sama sebou učinila jej malířem, jenž v obraze „Kristus na Olympu" troufal si provést úlohu monumentální. A konečně zdařily se mu některé práce v mramoru, které náležejí k nejlepším, co od doby renesance němečtí sochaři vytvořili.

Kdo v omezené věci je silný a dokonalý formou, tomu už v časném mládí otvírají se všechny cesty, on přerůstá všechny vrstevníky, nalézá všude pozornost, povzbuzení, zájem. Jeho sebevědomí roste s upevňováním jeho společenského postavení. Tak má žák přede všemi ostatními studovat j e d n o h o mistra, až dospěje toho, že vidí přírodu úplně očima tohoto mistra. Teprv potom vytvoří díla, která povznesou umění o krok výš, nežli bylo povzneseno velkým a silným duchem. Malíř podobizen má si učinit základem svého umění buď van Dycka, Velasqueza nebo Holbeina, ne však jenom díla jejich očichávat. Mladý umělec vstupuje do oboru starého umění z nížiny své nevědomosti do horstev a spatřuje, jak jej obklopují obrovské hory. Na některou z těchto hor musí a pak přehlédne všechny, pozná jejich vzájemný poměr k sobě a spatří v největší dálce nové hory, symboly nového umění, k nimž pozoruje zřejmě cestu z nížiny a k nimž může dále jít vědom svého cíle.

Lothar v. Kunowski.

DOJMY A NÁLADY Z CEST.

(Opozděné kapitoly.)

Jedeme z Belgie do Francie. Zařízení vlaků francouzských pokládá se u nás často za velmi nedokonalé. Říkalo se nám, že první třída rovná se asi naší druhé, třetí že nelze absolutně jeti. Skutečně sedadla druhé třídy na vlacích z Paříže do Versailles pro volný rozhled nad vagonem vlastním umístěná jsou horší naší třetí třídy. Ale to jsou vlaky výletní, určené pro největší co možná počet cestujících; u nás v podobném návalu se vykazují místa třeba ve vagonech pro dobytek a úředník nad stížností pokrčí jen rameny. Možná, že omnibusové vlaky francouzské také nejsou valně lepší. Ale jak na dráze severní, tak na jižní, kterou jsme odejeli, shledali jsme vozy druhé třídy v rychlíkových vlacích, pěknější a snad pohodlnější nežli naše. Krajané, kteří nedali se zastrašiti jako my a jeli třídou třetí, byli s ní spokojeni a tvrdili, že jezdí v ní takové as obecenstvo jako u nás.

Byli jsme nemálo zvědavi, jak na nás bude působiti Paříž po tolika nejrůznějších dojmech. Vždyť těžko bylo si představiti nádhernější a živější ještě město nad Brussel, který s pýchou proto se nazývá malým Pařížem; vždyť není možno tam očekávati stavby tak starobylé jako je mohučský, a tak velikolepé jako kolínský dóm; vždyť není Paříž rušným přímořským přístavem jako Antverpy; a velebnosti mořské co v ní postaví se na roveň?

A přece byli jsme překvapeni. Shledalit jsme Paříž pro pohled právě tak ohromný jako moře, a není-li tam tak velikolepých chrámů jako zmíněné, tož daleko jest to nahrazeno počtem jeho stavitelských památek, z nichž některé právě tak jsou jediné svého druhu jako ony dómy, a co se týče živosti a elegance, pochopili jsme záhy, že jest Brussel přec jen příliš malý, aby mohl s Paříží býti srovnáván. Jedeme-li některou z hlavních tříd, seznáme, že podobný ruch panuje snad ještě v Londýně, ale Berlín, Vídeň, Antverpy, Brussel že jsou daleko za Paříží. To platí o životě denním, nadtož pak nočním, kdy o půl druhé s půlnoci uprostřed města poblíž výstaviště na půl hodiny nebylo možno shledati fiakru a všude zástupy lidstva hlučícího a smějícího se, místy zpívajícího, ozářeného plným bohatým světlem svítilen. Představme si naproti tomu noční pustotu vídeňské Ringstrasse, a Vídeň připadá nám hned malým městečkem.

Jste-li v takovém obrovském městě několik jen dní stále na nohou, abyste co nejvíce viděli, je vám pomalu tak, jako když přisednete ke kukátku s řadou pěkných obrázků rychle před vámi se mihajících. Víte, že jste viděli nádherné budovy, půvabné krajinky, ale stěží vyvoláváte si v paměť nejvýznačnější věci. Zachycuji zde jen ně-

[illegible] jak se mně v mysli sdružily v jakési celky.

[illegible] okrasou Paříže jsou nádherné jeho prospekty. Široké a dlouhé elegantní boulevardy i avenue [illegible] vždy velkolepou nějakou budovou, [illegible] ji dominuje. Tak Avenue de l'Opéra s budovou opery; Rue Royal na jedné straně s náměstím, kde v plné kráse čistého slohu řeckého zvedá se chrám La Madeleine, na druhé straně s náměstím de la Concorde a dále ještě za mostem de la Concorde příbuzný slohem protějšek Madeleiny, sněmovna poslanců; perla Paříže, Pole Elysejská prodloužená na jedné straně v dlouhou Avenue de Champs Elysées nahoře s triumfálním obloukem velikého Caesara novověku, Napoleona I., na druhé straně pokračování těchto polí Place de la Concorde se štíhlým jehlanem obelisku luxorského, hlásajícím moc a slávu starých faraonův, a za ním dále zahrady Tuillerií až na konec ohromná budova Louvreu; zastavěná teď Esplanade des Invalides s pozlacenou kopulí dómu invalidů v zadu, tak jako zastavěné Pole Martovo s věží Eiffelovou a na druhé straně Seiny s palácem Trocadéra — kde tomu podobných pohledů shledáte ve světě? K tomu přidružte řadu boulevardů vnitřních i vnějších, ušlechtilým loubím vroubenou ulici Rivoli, nejdelší pařížskou ulici Lafayettovu, kterou jdete přes hodinu, dále ta krásná hvězdovitá náměstí vždy s nějakým pomníkem veliké události francouzské, jako Place de la Bastille se sloupem červencovým, Place de la Nation s Triumfem republiky, Place de la République s ohromnou sochou republiky, Place de l'Etoile s triumfálním obloukem prvního císařství a j. v. A vzpomeňte pak na jiná známá města! Což jsou proti tomu ojedinělé třídy jako Ringstrasse ve Vídni, Andrassyho třída v Pešti nebo Unter den Linden a Friedrichstrasse v Berlíně!

Ta ohromná prostranství a jejich vzdálenosti vymáhají neobyčejně znamenitých dopravních prostředků, zvláště v době výstavní, kdy Paříž cizinci značně vzrostl. Dva, tři společníci shledají rychlým a poměrně levným prostředkem fiakry neb drožky, jichž je v Paříži přes 50.000. Ale při stálém jezdění proplatila by se i drožka, a tak ohlížíte se po jiných. Tu jsou především parníčky po Seině; jsou laciné, rychlé a stále plné. O vozech nelze již tak příznivě se vysloviti. Okružní dráha pařížská při své vzdálenosti od středu nemá pro rychlou dopravu mass lidstva toho významu jako městská dráha ve Vídni, a dráha městská vnitřní nebyla bohužel do výstavy hotova. Zbývaly tedy jenom tramwaye a rozsáhlé omnibusy, které v Paříži jsou ve veliké oblibě, kdežto u nás se neujaly. Ty nás neuspokojily. Divili jsme se nemálo, že bybný, čilý Pařížan dovede klidně se svou číslovanou poukázkou na jízdu, kterou si vyzdvihne v kanceláři u každé zastávky, klidně čekati třeba ¾ hodiny než dojde naň řada. Za doby výstavní jedou stále vozy plny a přejedou tři, čtyři, nežli se dočká místa prázdného. Pak ovšem jede za 15 centimů nahoře na imperialu, odkud má krásný rozhled, za 30 centimů pohodlněji a jistěji dole v uzavřeném voze celým Pařížem. V neděli, kdy je nával zvláště mocný, neblahou náhodou octli jsme se u Louvreu a proto chtěli k výletu do Versailles použíti parní tramwaye. Čekali jsme — půl třetí hodiny.

Ze stavitelských památek zvláště vynikají Panthéon, Arc de Triomphe de l'Etoile, chrámy La Madeleine, Sacré coeur, pak Louvre a ovšem ohromný železný kolos Eiffelovy věže. Také jiné budovy by mocněji na nás působily, kdybychom dle líčení jejich nebyli mnohem více se do nich nadáli. To platí hned o krásném pozůstatku starého Paříže, dómu Notre Dame de Paris, který zdá se nám trochu nízký, a také o jiných veřejných místnostech a budovách.

Vždyť všecky, ale všecky z nich skoro zná z četby každý prostřední náš čtenář. Victorem Hugem je mu blízký Notre Dame, Madeleina Maupassantem, Sacré coeur a Halles Centrales Zolou, v Quartier Latin i Montmartreu je hnedle jako doma, Institut de France zná z novinářských zpráv o výročních schůzích Akademie francouzské, Boulogneský lesík se svými dostihy i soubojovými partiemi je mu snad známější nežli památná Hvězda. Tak stal se Paříž metropolí celého světa. Ale také ostatní metropole pokračují, a ledacos již vidíme dokonalejšího jinde a jsme pak v Paříži sklamáni — svou vinou. Světoznámá Jardin des Plantes dnes již předstižena je zoologickými zahradami v Berlíně a v Hamburku, a Bois de Boulogne, nehledě na výtečné cesty pro vyjíždky elegantního světa, zdál se nám v loňském suchém roce přímo ubohý. V něčem i Praha nad Paříž vyniká, totiž svými elektrickými drahami a pak vzácnou květinovou výzdobou svých parků, jimž rovné nesnadno lze nalézti. Květiny zvláště ve Versailles vypadaly proti pražským velmi bledě.

Čistota v Paříži je vzácná. Divili jsme se v lázních na Seině, jež často jsme navštěvovali, čisté vodě řeky, tak zle pomlouvané, myslím neprávem. Ulice jsou namnoze asfaltovány, stromy na boulevardech ku podivu pěkny a bujny, polévají a čistí se stále. Paříž je tak průmyslové město, že ze 3 millionův obyvatel million živí se průmyslem, a přece nenajdeme tu takového čmoudu z komínů jako v Praze, a vzduch je jasný. Dobrý vzduch a znamenitá kanalisace jsou příčinou, že Paříž je z nejzdravějších velkých měst. Však jsou také tyto stoky chloubou Pařížanů, vždyť síť jejich je tak rozvětvena, že by v jedné čáře sáhaly dnes z Paříže málem až do Lvova!

A všecko, čím Paříž se jen může pochlubiti, od lepých paláců až po hloubky stok a katakomb ochotně činí přístupným cizincům, kterých žádné město nevítá tolik jako on. Některé místnosti jsou přístupny pouze na základě zvláštního povolení. Že tomu tak v katakombách, stokách, mincovně, a pod., je přirozeno, ale nepochopitelno v Panthéoně, kde ukládají se tělesné pozůstatky mužův o Francii nejzasloužilejších, a který odesvěcen jako chrám, aby tam mohly odpočívati také kosti mužů s církví se rozestavších, jako byli Voltaire, Rousseau, V. Hugo a j.

---

* V tomto čísle dokončena je výborná studie švédské spisovatelky Ellen Key „Škola budoucnosti“. Možná, že tuto práci, plnou nabádavých myšlenek a nových (aspoň u nás) stanovisek, vydáme v zvláštním otisku v „Knihovničce Času“.

* V „Knihovičce Času“ vyšel v knížce soubor přednášek prof. T. G. Masaryka „Ideály humanitní“, jež jsme před časem uveřejnili v „Besedách Času“. Obsažná tato, ač počtem stránek nevelká knížka stojí 4[illegible] halířů.

* Nakladatelství B. Kočího v Praze podniká právě pěknou věc. Kočovné výstavy uměleckých děl svého nákladu, originálů i reprodukcí. Myšlenka kočovných výstav uměleckých leží takřka ve vzduchu a odpovídá skutečně potřebě mnoha set a tisíců duší, které dosud na venkově odkázány byly žít bez živého styku s uměním, nebo spokojovat se pouhými, bezšťavnými referáty o výstavách a uměleckých výtvorech. Demokratism naší doby žádá, aby umění nebylo na dále výhradným požitkem několika málo lidí v kultuře pokročilejších, nebo privilejem obyvatelstva velkých měst — do lidu a do kraje dále od velkých center má být nesena pochodeň uměleckých snah. Co se týče zvláště podniku p. B. Kočího, má už dnes věru, čím by plnil toto krásné poslání: vzpomeňme si jen na úchvatný šestiobrazový výtvor Jeneweinův „Mor“, na kartony cyklů E. Holárkových („Reflexe z katechismu“, „Sen“, „Cyklus bez ukončení“) na dvojdílný výbor šťavnatých, zdravých a slunných prací Úprkových — už jen ta tři jména mohou znamenat po našem venkově na kočovných výstavkách vzácnou, obohacující událost. Nejprve byla výstava tato uspořádána v Mladé Boleslavi, v červnu letošního roku; druhým je Kladno, kde bude zahájena 10. srpna.

* Pěkný pokus v popularisování vědy hvězdářské učinili Němci. Ustavil se totiž v Berlíně a v okolí jeho spolek přátel hvězdárny Treptowské, jenž za řízení ředitele hvězdárny Archenholda pořádá soustavné přednášky a koná pozorování hvězd a zjevů kosmických. Účastenství ve spolku je značné a horlivých členů přibývá právě z vrstev, jimž zvykla si naše doba odpírat veliký hlubší a ideálnější zájem, totiž z vrstev obchodnických, řemeslnických a průmyslnických. Spolek vydává i svůj vlastní časopis.

* O zjevu sociálně nad míru pozoruhodném ve společnosti australské píše Dr. Fitchett. Dle úřední statistiky dokázán je zlověstný rys v rodinném životě australském: klesá totiž neustále počet porodů, tedy zjev týž, který ve Francii spůsobuje takové obavy a rozčilené úvahy. Procento ono v Australii klesá rychle a stále; za posledních 40 let kleslo s 42‰ (t. j. 42 porodů na 1000 obyvatel) na 27‰. V Novém Jižním Walesu je v té příčině poměr nejhorší. Uváží-li se, že v Australii převládá plémě anglosaské, známé svou plodností, je jistě zjevem nad míru zajímavým, které jsou asi příčiny, jež odvádějí australské Anglosasy od tradicionální četné rodiny a vedou je za příkladem Francie. Klerikálové by ovšem hned měli odpověď pohotově, známou pohodlnou odpověď; řeknou, že ve Francii i v Australii je toho příčinou bezbožecká škola. Zdá se však, že příčinou zjevu toho je to, že politická svoboda daná ženám uvolňuje je i v rodině, dává jim možnost sebeurčení a rozhodování o sobě ve veřejném životě i v domácnosti a poskytuje jim větší váhu i ve věcech ryze rodinných.

DĚTSKÝ KOUTEK.

POUTO CHLEBA.

Hlídací pes dal se zvábiti divokým soudruhům, že sběhl ze služby a přidružil se k nim. Když po velkém namáhání vysmekl hlavu z řetězu a podlezl vrata, domníval se, že jest na věky prost vší služby. Hněvivým štěkotem dal na jevo svou nechuť k bývalému pánu, jehož všechny útisky přišly mu nyní na mysl. Uplynulo však několik dní, plných nedostatku, a hlídač vzpomenuv lepších stránek hlídačského života, vrátil se zase k své boudě.

„Co tě k ní víže?“ divili se v noci soudruzi, hledíce plotem. „Řetěz ani vrata tobě nepřekážejí.“

„Mne víže chléb,“ vzdychl hlídač, — „pouto nejtěžší.“

HLAD A BÍDA PO HOSTINÁCH CHODÍ.

Hlad s Bídou zabloudil jednou v lese. Dlouho chodili sem tam, až uslyšeli rány sekerou. Chudoba štípala dříví. Plni radosti přiskočili k ní, doufajíce v tovaryšství její. Ale Chudoba uleknuvši se nenadálých hostí, dala se tím horlivěji do práce a nevšímala si jich.

„Je zle,“ naříkala Bída, „kdo nám nyní pomůže?“

Hlad pátraje po stopách zakýval horlivě na Bídu. „Šla tudy hostina,“ hlásal vítězně, „a ne jedna, cesta je tu hostinami dobře ušlapána, a kde ty často chodí, tam i já cestu najdu.“

Oba pustili se jako chrti po stopě. Za nedlouho již dohonili Lenost. Jela v kočáře s přimhouřenýma očima. Když zlé druhy pojednou spatřila, ulekla se, zaplakala, ale neodehnala jich, nýbrž všecka se třesouc vykázala jim místo vedle sebe a dovezla ještě poslední jízdou hořké společníky do svého domu. Hlad s Bídou spatřili ještě poslední stopy hostiny.

OSEL OSLU NEJPĚKNĚJŠÍ.

Vypravili osla na výzkumnou cestu. Že dostal slušné stipendium, jest už štěstím toho rodu.

Mnoho viděl dobrý osel, mnoho slyšel ve světě a jako řádný osel ničemu se nedivil. Velkolepé zjevy přírody, její něha i hrůzy nerozehřály srdce jeho; nepohnula jím díla ruky lidské ani krása krajin a kvetoucích niv.

Tu jednoho dne zahýkal mu na blízku dobře známý zpěv. S tlukoucím srdcem vyběhl náš cestovatel ze své hospody a spatřil také osla. Slzami zalily se mu oči a něžně patře na soudruha, zvolal pohnutě:

„Chvála tobě, Bože, že jsi stvořil osly také zde!“

V mocném dojmu vzpomínával ještě v pozdních letech svých na tento okamžik. S cesty své přinesl si jako vzácnou kořist jména všech oslů, s nimiž se v cizině setkal, a končil své vypravování pravidelně slovy:

„Ach, čím by byl přece jen celý svět bez nás oslů!“

V RŮZNÉM ZORNÉM ÚHLU.

Málo známou posud krajinu procestoval slavík. Cestopis jeho vzbudil všude úžas a nadšení. Kraj líčený jím byl pln vonných hájů, kvetoucích lučin, úsměvného nebe s lidem dobrým, zpěvným a vese-

lým, který byl pln vděčnosti za každou jeho píseň. I jitro bylo prý tam svěžejší a slunce kouzelněji zapadalo za modro hor a hladiny vod.

Chvála ta vznítila touhu v tisícerých srdcích po krásné zemi a způsobila, že i vepř toulek milovný, člen místního cestovního klubu, opustil domácí žlab a vydal se po stopách slavíkových. Ale kdyby jasné zeměpisné udání nade vší pochybnost nebylo zjišťovalo, že to týž kraj, vepř cestovatel nebyl by ho poznal.

Ani slova pravdy nebylo především o hojnosti potravy, neřku láci, o jaké vyprávěl slavík. Kloudné bažiny nespatřil skoro po celou cestu, všude jen horská studená voda k nastuzení neb utopení. Chtěje posouditi západ slunce v jeho kráse, málem by byl oslepl.

A což teprve lid, jak jen mohl slavík tak o něm zpívati! Tak jsou předpojati k mluvě a zpěvu cizinců, že přímo haněli vepřův hlas a běda mu, aby se byl přátelsky o někoho otřel! Když si jednou jen dost málo poryl v jakési malé zahrádce, byli by jej suroví obyvatelé málem utloukli, stěží jen ušel vězení.

Zkrátka — končil svůj cestopis: země ta je celkem nepěkná, nezdravá, nebezpečná životu a nehostinná; každý rozumný tvor učiní dobře, když se jí z daleka vyhne.

CO TO BUDE?

Tři orlové sletěli se na besedu.

„Poslyšte neobyčejnou novinu, přátelé," pravil jeden. „Chytal jsem si v nedostatku čehosi lepšího tuhle zajíčka v poli a považte — on se mi protivil. Zajíc se bránil!"

„Neuvěřitelno!" žasli soudruzi. „Jaká drzost!"

„Rád bych jen věděl," uvažoval stařičký orel s olysalou hlavou, „co si takový zaječí mozeček o sobě myslí. Snad ani neví a uznati nechce, co přece od jakživa platno bylo a v celém světě známo, že je zajíc k jídlu? Nepochybně si bláhovec takový myslí, že se zrodil proto jen, aby okusoval zelí?"

Mladí orlové se hlučně zasmáli.

„Ale věřte," pokračoval starý orel, „že je to jen duch nové převrácené doby, že jsou to následky bludného učení nesvědomitých ztřeštěnců. Vzpomínám si, kterak dobrý otec můj předpovídal již: ‚Dejte pozor, děti, přijde jednou doba, že ani zajíc nebude chtíti dát se sežrati.'"

Staroch zamlčel se ve vážné náladě, a všichni orlové na besedě svěsili hlavy steskem nad pobloužením světa a jeho nedohlednými následky.

PŘÍKLADEM NAPŘED.

Tučný uválený vepř dal se jednou na selském dvoře do kázání. Hlásal zdrželivost a krocení všech náruživostí, hlavně pak vychvaloval cenu a blahodárné výsledky postů a střídmosti pro všeobecné umravnění a pro zdokonalení společnosti.

Slepice pozorujíce, kterak horlivci pro půst a čistotu se třese tučný, ubláčený lalok, rozkdákaly se smíchem. Smál se i pes u boudy a holubi na střeše.

„Hlehle," křičel starý rousňák z holubníku, „zvon do kostela zve, ale sám tam nejde."

„Počkej, brachu, s řečí," radil pes vepři, „až výsledky tvých umravňujících zásad budou na tobě samém patrnější, neboť při kazateli každý hledí více na to, jak je živ, než jak učí!"

LVÍ MLÁDĚ.

„Lvu narodil se syn!" tak s jásotem poslové ze lvího sídla hlásali po vší zvířecí obci do lesů, niv a pustin.

„Je tak roztomilý, tak hravý a něžný, a přece již jeví budoucí důstojnost a sílu," chválou se rozplývali poslové; „jak šťastná, jak nadějná bude jeho vláda!"

„Čím se živí mladý lev?" tázaly se krávy starostlivě nad množením se lví rodiny, neboť kde lvů přibývá, krav ubývá.

„Radujte se," pravili poslové, „mlékem se živí, pouze mlékem."

Dobré krávy, ovce a kozy smály se štěstím.

„Ah, toť vskutku roztomilé! Jaká krásná budoucnost!"

„Ano," pravil starý invalida kůň chladně, „mladí lvové živí se vskutku jen mlékem. Také náš starý lev, když byl mlád, živil se jen mlékem. Proto jsou mladí lvové vždy roztomilí a nadějní."

JEHLY.

„Já," pravila vyšívací jehla k obyčejným družkám, „nejsem jen ledacos. Já šiju samým hedvábím, zlatem a stříbrem, odívám oltáře, kněze i vznešené panstvo."

„Já odívám sedláky vlnou a lnem," řekla na to hrubá jehla prostě, „ale zdá se mi, milá sestro, že nemáš čím se vypínati nade mne. Obě odíváme kde koho a samy zůstáváme holé."

CIKÁN NA KÁZÁNÍ.

Zvědavý cikán přišel také na kázání. Pan farář právě vykládal slova Kristova, kterak nemá se odpírati zlému. „Udeří-li tebe někdo v pravou tvář, nastav mu i levou; vezme-li ti plášť, podej mu i sukni."

Cikán nevěře svým uším, rozhlížel se po věřících, co tomu říkají, ale když neviděl nikde stopy pochyby, nýbrž všude upřímnou zbožnost, šďuchnul starého rolníka vedle sedícího a tázal se: „je to skutečně v Písmě svatém?" „Arciže," odpověděl stařec překvapen. „Pak je Písmo svaté skutečně vzácné písmo," pochválil je cikán, „a hodno, aby se jím lidé řídili. Ale bohužel —" potřásal smutně hlavou — „neděje se tak, ba neděje. Kdykoliv se mi přihodilo, že jsem i nejlepšímu křesťanu ránu dal, vždy mi spíše dvě vrátil, než aby zase tvář nastavil. A kdykoli jsem si vzal nějakou slepici, třeba to i na faře bylo, ještě nikdy mi nepřidali druhou, ale honili mne nešlechetně a udávali četníkům. Mně je velikým ulehčením, že sám jsem se vždy řídil Písmem svatým, ale vy se bohužel jím neřídíte."

„Můj milý," usmál se stařec, „písmo svaté nikde nepraví: ‚bij a ber někomu' — nýbrž ‚nastav druhou tvář' a ‚dej i sukni'. Z toho vidíš, že jsi nejednal dle Písma."

„Ale když k tomu musí býti přece jen dva," namítal cikán, „jeden, který bije a bere, a druhý, který drží a ještě loupícího obdaruje. Písmo svaté mluví zajisté jen o druhých, kterých arciť musí býti vždy více. Ale má-li ta křesťanská ctnost vůbec býti možnou," povzdychl cikán, „musí se také přece někdo obětovati k prvnímu."

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 4. srpna 1901. Číslo 45.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

ERIK BÖGH.

PUTOVÁNÍ PRAVDY.

Vysoko na horách, pod hvězdnatou klenbou, obklopeno ledovci himalajskými, rozprostírá království vil své čarovné zahrady. Nikdy nevnesla dosud lidská noha ani zrnka pozemského prachu do posvátných niv. Jen někdy časem spatřuje básník v mlhavých, jako ve snu se zdajících útvarech červánků obrážet se zlaté paláce a vždy jedenkrát za tisíc let vyláká některou z vil touha po neznámých strastech a radostech dolů na zemi.

Poslyšte o putování poslední víly.

Byla slavnost na rozloučenou v kouzelném zámku nebeské královny. Nejkrásnější z dcer jejích uchvátila touha po zemi, vílu pravdy. Kterési hodiny večerní, když seděla si na šarlatové terase oblačné, poslouchala jakýsi zvuk, jenž doznívál sem z daleka, z kraje lidí, a uslyšela, jak tisíce a tisíce hlasů volají její jméno. Postřehla, jak mučenníci to jméno zpívají v praskajících plamenech hranice, jak válečným heslem rozeznělo se v třesku zbraní svatých válek, jak mladí králové mu přisahali věrnost a jak staří mudrci ještě vydechovali je ve smrtelném vzdychání, slyšela, jak vůdcové lidu nazývali se jejími sluhy a zbožní lid ve všech zemích slibovali, že jen ji jedinou budou vzývat.

„Nemají mne už volat nadarmo! Sestoupím k nim na zemi a ukojím touhu jejich," zvolala. Sestry její, které byly vykonaly touž pouť už před tisíci a tisíci lety, mlčely a vzdychly si. Neboť zkušenost u vil stejně jako u nás je pokladem, jehož nelze zdědit, nelze si vypůjčit, nelze dostat darem; jen že u nich nikdy nežádají, jako u nás, aby nezkušený vzdal se svého práva, sám dodělat se zkušeností. Když některou ze sester uchvátí touha po zemi, mlčí ostatní a vzdychají; teprv když touha její dojde ukojení a sestra se vrátí, pak se usmívají společně její pouti v zemi bludů a rozporů.

Víla laskavě se rozloučila se sestrami a opouštěla své radosti nebeské, aby založila na zemi království pravdy.

„Kéž brzy ukončíš své putování," vzdychla si nejstarší sestra, „teprv až ti někde dopřejí odpočinku a rádi tě poslechnou, teprv tenkrát budeš moci opět vznést se do své vlasti."

„Žijte blaze na věky," zašveholila loučící se víla.

„Na šťastný návrat!" zněla odpověď ze sboru sester.

*

Ve veliké dvoraně hradní na svém trůně seděl král země tisícera údolí. Ruka jeho třímala zlatý erb, z něhož písmo ze samých drahokamů vyzařovalo slova „Pravdu pro vše — vše pro pravdu!" Kolkolem stáli dvořané a všichni zpívali chvalozpěv velebící pravdu. Když dozpívali, stála nebešťanka v pozemském rouše uprostřed dvorany královské.

„Kdo jsi, cizí ženo?" zeptal se vladař udiveně.

„Tou jsem, kterou nade všechny miluješ a které všechno chceš obětovat, ač mne neznaje. Jsem Pravda," řekla víla.

„Bláznovství jsi snad, ale ne Pravda," odtušil král, „vždyť ani nevíš, kdo já jsem a že nikdy pravdy nezneuznávám!"

„Vím, kdo jsi a čím jsi," pokračovala víla a předstoupila před trůn: „Předně jsi pošetilec, poněvadž Pravdy neznáš; a po druhé jsi pošetilec, poněvadž se domýšlíš, jako bys ji znal; a pošetilec jsi po třetí, poněvadž ji nechceš poznat."

Taková řeč nikdy před tím v komnatě královské nebyla slýchána. Král obrátil se ke dvořanům a zvolal: „Vyvolenci pravdy, povězte té šílené ženě, co je pravdou!" Všichni vrhli se na zem a volali: „Pane, pravdou jest, že's pověděl moudrost, nazvav slovo její bláznovstvím."

„Slyšela's, ženo?" zahřměl král.

Odpověděla: „Třikrát selhat jediným dechem jsem je slyšela: poprvé, poněvadž si myslili, že's pošetilec, a přec ti toho neřekli; po druhé, poněvadž ti říkali, že's moudrý, ale nemyslili si to; a po třetí, poněvadž nadali bláznivých té, která řekla, co si myslila."

Po těch slovech obrátila se zády ke králi a jeho dvořanům; hrdě vyšla Pravda z komnaty

[illegible] a nikdy neslychali lidé, že by v ní se kdy byla opět objevila.

*

Tak zahájila nebešťanka své putování na ze[illegible]ila, ale nikdo z velkých té země netroufal si otevřít jí brány. Nazývali ji buřičkou, která nechtěla se pokořit pravdě královské.

Konečně doputovala k veliké pagodě. Byl to chrám upřímnosti, svatyně, v níž chovali tři zlaté desky, do nichž mudrci, duchové a bozi byli vyryli slovo pravdy. Jen prohlásila své jméno, a už sluhové chrámu ukláněli se až k zemi, velekněz dal jí prostřít pod nohy hedvábný koberec, deset vrchních kněží učinilo svaté znamení úcty, když kráčela kolem nich, sto nižších kněží vítalo ji krásným chvalozpěvem a tisíc kněží laiků bubnovalo a bilo do gongu tak vroucně a upřímně, že slova z toho zpěvu nebylo rozumět. Uvnitř ve velkém dvoře chrámovém, kam shromáždilo se ke slavnosti obětní bezpočetné množství zbožných duší z tisícera údolí, všichni tísnili se kolem ní, aby spatřili a slyšeli cizí tlumočnici pravdy. Ale zrovna když chtěla promluvit k zástupu, spustili kněží na novo svůj chvalozpěv, a tak hlas jí odumřel na rtech. Za zpěvu pozdvihli vílu na skvostná nosítka a celý průvod ubíral se do veliké mramorové síně, jejíž vrata lidu se uzavřela. Tam posadilo se jí jedenáct set jedenáct kněží k nohám a ona jim vyprávěla, jak se jí vedlo na hradě královském. Když dovyprávěla, obrátil velekněz zraky k obloze a vzdychl si:

„Takoví jsou králové, takoví jsou velcí tohoto světa. U nich pravdě vždycky se vede špatně. Blaze nám, že's nalezla cestu do chrámu upřímnosti, kde všichni vděčně a pokorně naslouchají hlasu Pravdy."

„Nuže tedy, vy, kdož milujete pravdu, máte ji i slyšet. Kde máte své tři zlaté desky?" zeptala se víla.

„Ve svatyni!" odvětil velekněz. „Pojďte za mnou," rozkázal a oni odnesli vílu do síně menší, ale ještě nádhernější, obložené slonovinou. Tam usadilo se kolkolem ní sto kněží posvěcených. Tisíc bratří služebných, kterým nedostalo se posvěcení, vrátili se ode dveří, aby přijímali od lidu oběry.

Dva z kněží přinesli zlatou desku hustě popsanou. Bylo to slovo mudrců, první ze tří zlatých desek. Sotva víla pravdy na ni popatřila, zvolala:

„Polovice písma je padělána! Tak nezní slovo mudrců!"

Ticho zavládlo ve svatyni; mladí kněží podívali se na sebe udiveně, staří sklopili oči. Konečně mlčení přerušil jeden z nejstarších: „Budiž ctěno slovo Pravdy!" pravil a vzdychl si. „Teď, když nikdo z nezasvěcených nás neslyší, přiznejme se: Některá z napsaných slov jsou naše, ne slova mudrců. Už před několika sty věky bylo písmo tak setřeno, že člověk musel uhodnout polovici jeho, četl-li druhou; a aby nezasvěcení nepojali nějaké podezření, že někdo z nás hádá jen svým způsobem, byla do desky vyryta nová slova, kde zanikla stará; to však vykonali z vrchních kněžích ti, kdož nejlépe znali pravdu ostatních desek."

„Kde je druhá z posvátných desek — slovo duchů?" zeptala se víla.

„Ve vnitřní svatyni," odvětil velekněz a pokynul. Vrchní kněží zdvihli nosítka na ramena, a když je opět spustili, stáli v síni, která byla ještě menší, ale mnohem nádhernější než ostatní. Stěny, strop a podlaha byly z pouhého stříbra. Jedenáct křesel stálo do kola, na nich usedl velekněz a deset vrchních kněží.

Sto nižších kněží, kteří nesměli vstoupit do vnitřní svatyně, obrátili se od dveří zpátky. Druhá zlatá deska na čtyřech stříbrných šňůrách visela z prostřed stropu. Byla hustě popsána drobnými znameními, která se proplétala mnohonásobně.

„Kterak čtete toto písmo?" zeptala se víla.

Všech deset vrchních kněží pozdvihlo oči a četlo hlasitě — jeden stejně přesně jako druhý. Ale sotva dočtena prvá věta, vstala víla s křesla, vstoupila do jejich kruhu a řekla:

„To není slovo duchů!"

Dlouho mlčeli vrchní kněží, až konečně nejstarší odvětil:

„Budiž ctěno slovo Pravdy! Teď, když nás už neslyší sto bratří, kteří musejí věřit v naši moudrost, budiž přiznáno: Není jediného mezi námi, který by uměl vyložit znamení svaté desky. V nepamětných dobách zapomenuta byla řeč duchů, a my čteme pouze to, čemu jsme se byli naučili od svých předchůdců a ti opět od předchůdců svých. Že však předchůdcové těchto předchůdců, od nichž naučená slova jsme zdědili, jedenkrát rozuměli tajemnému písmu, to víme od velekněze, který přečetl třetí desku, totiž slovo bohů, v němž není ani chyby, ani omylu!"

„Ukaž mi třetí zlatou desku!" rozkázala panna nebes rozenka.

I zdvihl se starý velekněz, ujal ji za ruku a vedl ji na konec síně. Tam uhodil svou holí do stříbrné stěny. Stěna se rozestoupila, desky, na nichž stáli, posunuly se ku předu a pronesly je otvorem. Když se otvor opět uzavřel, stáli v malém sklepení, jehož bohatství stkvělo se nad ostatní, jako slunce přezařuje hvězdy. Nic jiného nebylo tu vidět, leč zlato a drahokamy, nic jiného, neboť klenutí bylo úplně prázdné. To byla

nejsvětější svatyně chrámu, schrána vlastnoručního zjevení bohů.

„Třetí desku! Slovo bohů!“ opakovala víla.

„Nuže,“ zašeptal kmet, „stojíme teď sami dva v nejvnitřnější svatyni upřímnosti, proto budiž pravdě čest! Pošeptám ti do ucha, co mi pošeptal můj předchůdce, když mi do ruky kladl posvátnou berlu: Třetí deska existuje pouze ve víře těch, kteří nevstoupili do nejsvětější svatyně. Vždycky znělo slovo, když je druh říkal druhu, tak, jak jsi sama slyšela. Žádný velekněz nezná desku psanou bohy jinak, než jen jako pověst. Ale všichni pochopovali tolik: Kdyby slovo bohů nezaručovalo slova duchů a kdyby slovo duchů nevydávalo svědectví, že známe vidění moudrých věštců, nevěřili by nezasvěcení zasvěceným, neposlouchali by zbožní nezasvěcených a tak by zbožnost zmizela s věrou. Proto jednal jsem tak, jako mužové, kteří posvátnou berlu nosívali přede mnou. Zde uvnitř věřil jsem, co jen jediný zde uvnitř smí vědět; ale venku věřil jsem, v co všichni tam musejí věřit.“

„O, lži trojnásobně hanebná!“ zvolala víla pravdy. „Obelháváš jiné, neboť říkáš jim nepravdu; obelháváš sebe, neboť tvrdíš, že věříš opak toho, co vidíš; a obelháváš mne, neboť pravíš, že věříš ve svou víru. Umíš-li ještě povědít slovo pravdy, pověz, co bys dělal, kdybych ti přinesla desku bohy napsanou?“

„Uschoval bych ji zde v nejvnitřnější svatyni a nikdy bych nevyzradil ani slova, které by mohlo zbožným vzít jejich zbožnost, ukazujíc jim, že věřili v podvod; neboť zbožnost je bohům milejší nežli pravda!“

„Což vyjdu-li na trh a všechen podvod váš vyjevím?“

„Pak řeknou všichni věřící, že popíráš slovo bohů, a všichni zbožní závodíce v horlivosti nanesou dříví na tvou hranici! Ale ušetřím jich té námahy!“

To řka uhodil holí na podlahu, ta se rozzela, a ona propadla se do hluboké, tmavé propasti.

Ale není propasti na zemi tak hluboké a tmavé, aby se mohla stát hrobem tomu, co v nebesích má svůj domov. Pravda neporušena pokračovala na své pouti. Přišla-li kdy opět do chrámu, neví nikdo; ale kněží povídají, že ho nikdy neopustila. A nezasvěcení jim to také věří.

*

Až na samém konci města bydlil starý věštec. Slunce osmahlo jeho pleť; bílé vlasy kryly mu ruce až po prsty a obličej až po oči, vousy visely mu přes kolena jako mech lesní na tmavých kmenech stromů. Rohož spletená z lýčí byla jeho rouchem a tvrdá země jeho lůžkem. Nikdy neokusil jiné potravy nežli kořínků polních, lesních plodů a vody pramenité; zlato a stříbro nikdy nedoteklo se jeho ruky, ač mocní této země skládali mu k nohám své poklady. Osmdesát let byl prožil venku mezi svatými poustevníky a naslouchal jejich moudrosti. Pochovav své učitele, vrátil se do světa, aby vyplnil poslední nejtěžší povinnost, osvobozovat nemocné od utrpení a přemáhat pošetilost bloudů. Lid nazýval jej „otcem moudrosti“.

Když víla doputovala jeho chatrče, stál ve dveřích, opíraje se o berlu.

„Co hledáš, mladá ženo?“ zeptal se.

„Příbytek, kde smí bydlet Pravda,“ odvětila, „svobodný pobyt, kde by se jí nesměli posmívat jako v hradě královském, nebo pohřbít jako v chrámě.“

„Tož vejdi do mé chatrče!“ pravil stařec. „Přede mnou skláněli kolena svá králové a u mne hledali kněží ochranu od smrti; já sám nebojím se ničeho na světě, nejméně pak bojím se přítele, po jehož příchodu toužím od té chvíle, co jsem poznal život. Ke mně můžeš mluvit volné slovo pravdy, i kdyby bylo tvrdší kamene a hrotitější trní, vím, že spása vyžaduje bolesti.“

Mezitím co takto mluvil, tři strádající blížili se k chýši, rady hledat. Byl to nemocný chlapec, divě zírající muž a třesoucí se žena.

Chlapec prosil za amulet, aby jej osvobodil od zlých ran, které mu pokrývaly tělo. Mudřec pohleděl na jeho málomocenství, napsal znamení na škebli a rozkázal mu, aby si ji zavěsil kolem krku, když si byl před tím třikrát škebli naplnil vodou a vypil.

Muž s divokými posuňky vyprávěl, že ho žena opustila a prosil mudrce, aby mu ukázal, kde ji hledat.

„Nehledej jí!“ odvětil stařec, „neboť odešla právě obětovat bohyni míru, do jejíhož háje mužská noha nesmí vkročit.“

Žena byla vyděšena záhadným snem a prosila věštce, aby jí jej vyložil. Odpověděl:

„Teprv až se vymění měsíc, mohu ti říci, co znamená tvůj sen.“

Všichni tři mu poděkovali a odcházeli, tu předstoupila víla pravdy a zvolala:

„Zůstaňte a poslyšte pravdu! Znamení napsané na škebli neudělá ze škeble čarovného prostředku. Ale kapka jedu hadího, usušená ve škebli a s vodou vypitá, ta obsahuje léčivou moc. — Zmizelá manželka nezašla do háje míru obětovat, nýbrž jde k nepříteli mužovu a chce zjednat smír mezi oběma soupeři. — A nevěř ty, ženo ošálená, že ti vyloží sen, až se měsíc promění. Poznalť z tvého pohledu, že šílenství shasí světlo tvých myšlenek dříve, než měsíc se k tobě obrátí temnou stranou svého štítu.“

Tu všichni tři dali se vyjíce na útěk; ale muž moudrosti napřáhl svou berlu na hlavu

pravdy a zvolal: „Kéž by oněměla ústa tvá, dcero ukrutnosti! Nevíš-li, že pravda, jsouc žitím pro mudrce, pro bloudy znamená smrt? Třemi slovy usmrtila jsi tři nešťastníky. To dítě hlupáček zemře svou nemocí, poněvadž jsi je odstrašila od jediného léku, který mu přinášel spásu; zuřivý muž zabije svou ženu, jakmile ji zastihne v domě svého nepřítele a zoufalá žena vrhne se do řeky, aby nepropadla šílenství, kteréˇs jí prorokovala. Proto budiž vyhoštěna ze stínu mé střechy. Není pro tebe místa v obydlí milosrdenství, nýbrž u těch, kteří neznají slitování."

*

Dál běžela pouť vyhnané Pravdy. Když padala noční rosa, usedla si u studny na velikém tržišti. Když den se probudil, ještě tam seděla. Před ní stál silně vzrostlý muž. Pohled jeho byl třepetavý jako let netopýří, vlasy jeho jako hříva lví; oděvem jeho byla tygří kožešina, za pasem měl dva dlouhé nože a sekeru na rameně.

„Proč tu sedíš?" ptal se jí.

„Protože nemám domova."

„Proč ti odpírají nocleh?"

„Poněvadž mluvím pravdu."

„I já ji mluvil, proto teď ti nemohu dát přístřeší. Sám nemám klidu ani pokoje a nikdy nevyspím se dvakrát na témž loži. Hledáš-li však sluch, který umí snést pravdu, mluv ke mně! Zovou mne „nepřítelem lhářů". Jsem hejtmanem velkého bratrstva „Služebníků Pravdy".

I vyprávěla mu, co slyšela a viděla na hradě, v chrámě a u starého mudrce. Mlčky poslouchal její slova; když však dopověděla, zatřásl hřivou a děl: „Přijď jistě dnes večer, jak svitnou hvězdy. Ukážu ti, že Pravda ještě má sluhy a přátele."

Odešel a víla putovala dál. Uhasla pochodeň dne a černé služky noci rozžehovaly světla hvězd. Tu setkali se oba opět u studny. Nepřítel lhářů vzal vílu za ruku a táhl ji za sebou; brzy stanuli na pustém místě, obklopeni strmými skalami. Tam čekalo několik set ozbrojenců, osvědčení zápasníci bratrstva, ti sestoupili se v kruh kolem hejtmana. Brzy na to natlačilo se do rokle i ostatních bratří, každý se zástupem známých nebo neznámých, až bylo vše plno. Rozžali pochodně a hejtman, jehož ramena přesahovala hlavy ostatního davu, pozdvihl svůj hlas. Zněl tak hrozně, že srdce v těle se zachvívalo těm, kdož jej slyšeli a i ti, kteří nerozuměli řeči, věřili v ni, jako věřili v hrom.

„Bratří a přátelé!" zvolal. „Není snad tomu tak? Vy všichni milovali jste pravdu od dětství a přávali jste si, aby žíznivá touha vaše ukojena byla z jejího svatého pramene?"

„Ano!" volali všichni, druh hlasitěji nad druha.

„Není tomu tak? že králové, kněží a mudrci uzavřeli cestu ke zdroji pravdy, a každou krůpěj, kterou darovali nám ubohým duším, že museli jsme zaplatit svým potem, ba svou krví?"

„Ano, ano!" volali se všech stran, ještě hlasitěji než prve.

„Není tomu tak? Za pravdu prodávali nám učení: že bohové stvořili j e rozkazovat, n á s poslouchat, j e pro požitky, n á s k práci otrocké, j e k majetku, n á s k odříkání?"

„Ano, ano, ano!" volali tak hlasitě, až se to ze skal ozývalo.

„Nuže, radujte se, sluhové pravdy a všichni, kdož jste sdíleli s námi robství! Ke mně, sluhovi sluhů, vyslalo nebe hlasatelku pravdy, která mi zjevila, že všechno, cokoli nám králové, kněží a mudrci prodávali za pravdu, je holý klam a podvod."

Na to opakoval, co mu děva ráno pověděla, ale vyložil to tak, že lidé slyšeli jen její slova, ne však pravé její smýšlení.

„Poslyšte teď slovo hlasatelky pravdy z jejích vlastních úst!" zvolal na konec, zároveň dva z jeho lidí posadili ji na štít a pozdvihli ji na svá ramena. Když ji zástup uzřel ve svitu pochodní, rozmohl se hluk a znělo to, jako by hromné mračno sesulo se mezi skalami: „Mluv, vyslanko nebes, mluv, a my učiníme, cokoli nám rozkážeš!"

„Tedy slyšte, ošálení!" začala hlasem daleko znějícím. „Je pravda, že lež vládla na hradě královském, že v chrámě nebylo známo slovo bohů a že dokonce ani zbožný mudřec nemluvil pravdy; teď však, teď v y sami ji máte uslyšet..."

„Slyšeli jste ji?" zvolal hejtman.

„Slyšeli! Běda lhářům! Smrt jim všem!" křičeli kolkolem.

Mladá víla chtěla domluvit, ale na pokyn hejtmanův sklesla opět do kruhu jeho lidí a nemohla se už ani ukázat, ani dostat k slovu, neboť oni dva ozbrojenci, kteří ji dřív byli pozdvihli, ovázali jí ústa šátkem.

„Nač čekáme ještě?" zvolal nepřítel lhářů a zamával palicí. „Řekla vám, že m n e máte poslouchat, i pravím j á vám: Za mnou! Vzhůru do hradu! smrt lhářům, kteří nás v porobě drželi! A pak do chrámu! Naše buďtež všechny poklady, o něž podvedli nás a naše otce!"

„Do chrámu! do chrámu!" volal celý zástup

„Do hradu!" řval vůdce. Ale ostatní všichni křičeli: „Do chrámu! Do chrámu!", neboť tam bylo zlato a nebylo tam vojáků. Tedy hrnul se všechen dav do chrámu a hejtman unášen byl silou proudu. Cestou ubírali se kolem chatrče starého mudrce; tu zapálili první a pak zaklá-

dali oheň ve všech domech, kde bydlel někdo, jehož obviňovali z moudrosti.

„Tu přicházejí světlonoši pravdy! Běda lhářům! běda travičům!“ volali a všude, kam přišli, hrnul a přidával se k nim lid. Útokem hnalo se na dvůr chrámu, a dav vnikl do velké mramorové síně, kde shromážděno bylo tisíc kněží. Všecky pobil je lid, poněvadž nikdo z nich jim nemohl ukázat cesty do zlaté svatyně.

Ale jeden ze sluhů chrámových spatřil blížiti se dav lidu a donesl poselství do hradu. Hned svoláni bojovníci v městě a mezi tím, co lid kněží utloukal, obklíčilo vojsko královo chrám. Hejtman služebníků pravdy, spatřiv přesilu, shromáždil nejchrabřejší svých lidí a pravil: Vojáků přibývá pořád a lid od nás odpadne, jakmile se probijou ku předu. Protož prchněme s dobytou kořistí, neboť zlatého sklepa nenalezneme!“

Takž naházeli své pochodně do síně, kde uschovávalo se vonné dřevo k obětem a prchali zadním vchodem chrámovým. Jasně plápolaly plameny a vojáci královi postupovali; vůdcové lidu byli ti tam; několik málo zbylých ozbrojenců odházelo zbraně a prosilo za milost, ale vojáci ubili všechny bez rozdílu a všechen zástup žen a dětí vehnali do hořícího chrámu. Tisíce jich v něm zhynulo a volalo hynouc: „Běda lhářům, kteří nás vylákali do plamenů!“

*

Obtížnější a obtížnější stávala se pouť. Z každých dveří, k nimž se blížila, znělo: „Pryč! Pryč!“ — „Pryč, ty drzá, která's posmívala se králi a jeho družině!“ — „Pryč, ty vražednice a žhářko, která's povraždila naše zbožné kněži a moudré naše dobrodince!“ — „Pryč, zrádkyně, která's vlákala tisíce nevinných do smrti!“

Tak putovala dům od domu, město od města, kraj od kraje. Naposledy přišla do velikého města, které rozkládalo se daleko na nejzazším cípu horstva. Bylo časně z rána, když vešla do brány městské. Zrovna před ní na trhu stála malá chýška; před chýškou prostřen byl velký koberec a na koberci seděl drobný hrbáček v oděvu z pestrých hadříků, ozdobeném skleněnými perlami a papouščím peřím.

„Chceš přijmout do svého domu poutnici, kterou všichni ostatní zapudili, protože mluvila pravdu?“ zeptala se víla.

„S radostí, chceš-li sdílet dům s nuzným kejklířem, který žije z toho, že lidem hraje komedii,“ odvětil a odsunul koberec ode dveří.

„Napřed slyš, komu chceš otevříti svůj dům,“ děla a vyprávěla mu vše, co ji potkalo. Ještě nedovyprávěla, na trhu zdvihl se hluk. Vyvolávač vyhlašoval, že dnes přijde do města veliká zločinka; hvězdopravec že to předpověděl a král že slibuje sto dukátů tomu, kdo poví, kde ji nalézt.

„Jáť jsem, kterou hledají!“ řekla pronásledovaná.

„Tož lehni si klidně v mé chýši. Špatně bych rozuměl svému umění, kdybych neudělal tvým nepřátelům mlhu před očima.

Víla pravdy si tedy ulehla na lože kejklířovo. Bylo to první místo na zemi, kde nalezla klid. O polednách přicházel k chýši soudce, za ním následoval hejtman a čtyři ozbrojenci. Kejklíř, jenž seděl na stráži přede dveřmi, hned se postavil na ruce, složil nohy na svém hrbu a volal, skláněje tvář až na zem: „Sláva líbeznému slunci, které vrhá na můj koberec dvé tak ctihodných stínů. Potkává-li mne taková čest, nebude vašemu otroku žádné umění nemožno.“

„Nepřicházíme dívat se na tvé kejkly!“ odpověděl soudce.

„Vaše milost je tedy ještě větší! Chcete tedy poskytnout sluch mé chatrné hře na cymbál?“ pokračoval kejklíř a skokem stál opět na nohách.

„Dojista nikoli!“ odvětil hejtman, „přicházíme hledat cizí zločinku, která dnes od východu přišla k nám do města a kterou tys jistě spatřil, bydle zrovna u brány!“

„Odpusťte, mocní pánové!“ Moje žena mi vyprávěla zrovna pohádky, a, kdybyste ji znali, pochopili byste, že jsem ji musel poslouchat ušima i očima, a proto jsem dnes nemohl vidět jiné ženy. Ach, vysocí pánové. Jistě slyšeli jste nejznamenitější pohádkářky v zemi, ale jí podobné dosud jste neslyšeli. Ona vybásňuje si všecko, co vypravuje a pohádky mění se v ústech jejích v pravdu. Dá-li mluvit zakleté princezně, neslyšíte už jí, nýbrž kněžnu. Nejbystřejší mužové království, kdybyste jí chtěli jen na okamžik dopřát sluchu — dávám do zástavy obě uši své — i vy byste pokládali slova její za pravdu; takovou věrohodnost darovali jí sami bohové.“

„Dali jí víc než tobě, neboť tobě by nikdo neuvěřil ani slova z toho, co povídáš,“ odpověděl soudce.

„Můžete posoudit sami, velemoudří pánové,“ pokračoval, vkradl se do chýše, probudil Pravdu a poprosil ji, aby mužům vyprávěla svou pohádku; na to usadil se jí u nohou a doprovázel povídku její zvuky cymbálu.

Vyprávěla, co ji potkalo v hradě královském.

„Při sám bůh!“ zvolal hejtman, „v této pohádce je pravda. Takoví bývali králové a dvorní soudy — v jiných zemích!“

Potom vyprávěla o svém putování svatyněmi chrámu.

„Pravdivé! pravdivé! pravdivé!“ volal soud-

ce, „takovými bývali sluhové bohů vždy — za dřívějších časů!"

Potom líčila, jak nemocní uprchli od mudrce, líčila setkání s nepřítelem lhářů a shromáždění lidu v rokli.

„Skvostně vymyšleno! nádherně vypravováno!" zvolali oba. „Zrovna takový je lid a na vlas takoví jsou jeho svůdci — vždy a všude!"

Když konečně dopovídala o spálení chrámu, povraždění kněží a porubání lidu, ukončila slovy:

„Na to jsem putovala dveře od dveří, ode všech zapuzována, až jsem došla k tomuto kejklíři. Ten dal mi ochranu a když jste mne přišli hledat, vydával mne za svou ženu a předstíral, že jsem pohádkářka; neboť věděl, že řeknu: „Já jsem žena, kterou hledáte!"

Hejtman se zarazil a jeho pochopové už vztahovali ruce, aby ji jali; ale kejklíř usmívaje se třikrát silně uhodil do strun cymbálu na závěrek. Tu soudce milostivě kývl hlavou, vstal a nadmíru chválil důvtipný závěr pohádky.

„Věru, ženo, umíš odívat báseň do roucha skutečnosti. Poslouchali jsme tě s rozkoší — za odměnu básnířskou daruju ti dvé uší, které tvůj muž prohrál — vsázel se, že já nerozeznám básně od pravdy!"

Po těch slovech odcházel pyšně, následován hejtmanem a svými pochopy. Když odešli, obrátila se víla ke kejklířovi, řkouc:

„Ukončeno jest mé putování. Teprve teď, když jsem na zemi našla místo, kde mně dopřáli odpočinout, a vyslechli mne s radostí, teprve teď smím se vrátit do země, která je mým domovem. To místo nalezla jsem u tebe. Co si přeješ za odměnu od víly pravdy?"

Mrzák vrhl se na zem a pravil:

„Daruj mi památku na hodinu, kdy víla pravdy nalezla pokoj a klid v chatrči kejklířově!"

„Hleď!" řekla víla a utrhla broskev s broskvoně před chatrčí. „V tomto ovoci najdeš pecku se dvěma jádry, velkým a malým. Až se vrátím do své domoviny a zamávám opět svou kouzelnou hůlkou, polož obě dvě jádra na lože, na němž jsem spala, když jsi mne nazval svou ženou. Učiním, aby vyrostly!" Po tom slibu zmizela.

Kejklíř učinil, jak řekla a když druhého dne vstoupil do své chýžky, dvě děťátka ležela na slámě. Byl to ohyzdný chlapec, který později stal se pravým obrazem svého pěstouna, a půvabné děvčátko, které později bylo pořád podobnější a podobnější víle.

Od těch obou pocházejí obě plemena, z jejichž úst jedině pozemšťané mohou uslyšet to, čeho nechtěli slyšet od nebešťanky. Básníci pocházejí od děvčátka, od chlapečka blázni.

Tak končí pohádka o putování Pravdy.

TH. CARLYLE.

NĚKOLIK SLOV MLÁDEŽI.

(Z úvodní řeči Carlyleovy při nastoupení rektorátu university edinburghské.)

Myslím, že rady udělované mládeži, jako vůbec lidem, velice zřídka bývají váženy. Náramně mnoho se naradí a pramálo se věrně vykoná; a pouhé mluvení, ze kterého nevyplývá na konec nějaký skutek, raděj by vůbec mělo být potlačeno. Proto bych se nerad dával do mnoha rad; je však rada, kterou vám dát musím. V skutku, je to vlastně souhrn všech rad a bez pochyby tisíckrát už jste ji slyšeli; nicméně musím vám ji povědět po tisícáté a prvé, neboť je nejvyšší měrou pravdiva, ať tomu dnes věříte či nevěříte, totiž, že nade vše závisí zájem celého vašeho života na tom, budete-li na tomto místě, kam jste přišli za vzděláním, a v době, pokud se nazývá dneškem — pilni. Pilnost, tať zahrnuje veškeré cnosti, jež student může mít; rozumím tím, že zahrnuje v sobě všechny ty vlastnosti chování, jež vedou k dosažení skutečných vědomostí a zdokonalení na takovém místě. Uvěříte-li mně, vy, kdož jste mladí, vaše je zlatá doba života. Jak jste ji slýchali nazývat, takovou v pravdě je: Dobou setby života; nezaséváte-li, nebo sejete-li jílek místo pšenice, nebudete moci potom čekat žní hojných a doděláte se mála. A během roků, až se začnete ohlížet na zad, nečinili-li jste tak, jak jste slýchali od svých rádců — u mnoha rádců moudrost — trpce budete litovat, když už bude pozdě. Zvyknout studiím na universitě má svrchovanou důležitost pro život pozdější. V době, kdy jste věkem mladí, všechna mysl tak říkaje je tekutá a schopná přizpůsobovat se kterékoli formě, do níž subjektu jejímu se zlíbí ji vést nebo nutit. Mysl v té době je plastická nebo tekutá, ale postupem doby tuhne, tvrdne jako kámen nebo železo, a zvyků starého člověka pak už nezměníš: jak začal, tak půjde dál, až do konce.

Pilností rozumím mezi jiným a především hlavně poctivost ve veškerém bádání a ve všem, cokoli hodláte. Provozujte studia svá způsobem, jejž svědomí vaše může nazvat poctivým. Opět a opět snažte se o to. Přesně rozlišujte, co vskutku víte, od toho, co ještě je neznámo. To vše neznámé nechte za přehradou v oblasti domněnek jako věci, jichž máte se zmocnit později, jestli vůbec kdy; a pečlivě dbejte, abyste nepřipouštěli za známou věc toho, čeho dosud nevíte. Teprv tehdy pokládejte věc za známou, když je jasně vtisknuta do vaší mysli, když se vám stala průzračnou

tak, abyste ji s plným vědomím a pochopením mohli obhlédnout se všech stran.

Postupem přihlížejte, který druh práce můžete vykonat individuálně; toť první problém všech problémů, aby člověk objevil, kterakou práci má vykonat na tomto světě. Zkrátka mravnost, pokud jde o studia, stejně jako ve všem ostatním stojí v uvažování na prvním místě a ovládá všechny zřetely ostatní. Člověk nepoctivý nemůže vykonat nic v pravdě reálního, nikdy nebude studovat se skutečnými výsledky, a snad by bylo mnohem lépe, kdyby mu bylo zabráněno pokoušet se o ně.

Slyšeli jste možná, že „pravou universitou naší doby je sbírka knih“. Beze vší pochyby, vše bývalé na universitách velice se změnilo vynálezem tisku. Toť nesmírná změna, jediný ten fakt tištěných knih. A nemohu říci určitě, že bych znal universitu, kde by tento fakt v celém rozsahu a obsahu byl býval pochopen a studie v plném souhlasu s tím uspůsobeny. Nicméně university mají a stále budou mít naprosto nutnou cenu ve společnosti — myslím cenu velmi vysokou a možná snad skoro nejvyšší. Jak známo, začaly university, majíce veliký cíl svůj v theologii, obracejíce vážně zrak svůj k nebi. A v jistém smyslu snad, lze ještě dnes říci, nejvyšší zájmy člověka jsou jim skutečně svěřeny. Co se týče theologie, bývalo, zejmena tenkrát, studiem nejhlubších hlav, které přišly na tento svět, jaká je povaha tohoto úžasného vesmíru, jaký je poměr náš k němu a ke všem věcem člověku pochopitelným či známým pouze velikému Původci člověka a světa. Theologie bývalo kdysi názvem pro to všechno; a to všechno dosud je pro člověka živo a platno, ať si název toho je sebe déle mrtev. Theologie tenkrát bývala velikým předmětem universit. Mám za to, že v podstatě jím je i dnes. *)

Co universita hlavně pro nás může učinit, co já shledal, že učinila pro mne, je: že naučila mne číst, v různých řečech, v různých vědách, takže mohl jsem přistoupit ke knihám, jež pojednávaly o těch věcech, a postupně proniknout do kteréhokoli oboru, jejž jsem si přál ovládnout.

Nejjasnější a nejrozhodnější povinnost ležící na každém z vás je: být vytrvalí a horliví ve svém čtení. Učte se být dobrými čtenáři — je to snad nesnadnější, než si představujete. Učte se být soudně vybíraví ve svém čtení; učte se číst věrně a s nejlepší pozorností všechno, pro co máte opravdový zájem, opravdový, ne domnělý, a co shledáte být opravdu spůsobilým k tomu, čím se zaměstnáváte. Na ten čas ovšem ve velkém dílu četby vám uložené musíte se dát vést knihami, jež vám doporučí vaši profesoři. Ale pak, až odejdete z university a pustíte se do vlastních studií, poznáte, jak je důležito, že jste si vyvolili obor pro sebe zvlášť vhodný, kde můžete studovat a pracovat. Nejnešťastnější ze všech lidí je ten, kdo nemůže říci, co hodlá dělat, kdo nemá pro sebe úděl práce na tomto světě a nedává se do ní. Neboť práce je velikým lékem pro veškeré choroby a bídy, které kdy lidstvo soužily a souží — poctivá práce, již zamýšlíte dokončit.

Budete-li v některé prázdné chvíli na rozpacích, jakou četbu si zvolit — velmi dobrým pokynem, snad nejlepším vůbec pro volbu vaši je kniha, ke které cítíte velikou zvědavost. Tehdy nalezáte se v nejvnímavějším a co možno nejlepším rozpoložení mysli, abyste touto knihou získali zdokonalení. Je to obdobné tomu, co nám tvrdí lékaři o tělesném zdraví a chuti pacientově. Ale musíte se učit lišit falešnou chuť od chuti pravé. Taková falešná chuť zavádí člověka k bludným choutkám příčícím se dietě, pokouší jej, aby jedl pokrmy kořeněné, jichž by vůbec neměl jíst, a ani by nejedl, leč proto, že jsou chutné a že se nalezá ve chvilkové nízkosti mysli. Člověk by měl zkoumat a vyhledávat, na co má chuť vskutku a v pravdě a co svědčí jeho tělesnému složení a stavu; a to právě, jak mu řeknou lékaři, bývá obyčejně to, co má dostat. Stejně tak je i s knihami. —

Chci říci, že je vysoce záhodno a radno pohroužit se do dějin, zkoumat, co se před vámi událo na této zemi a v pokolení lidském . . . V celku však sotva mám za to, že z obyčejných spisů historických proniknete kdy do pravých dějin této země (Anglie) . . . Můžete číst třeba knihy velice důmyslné a bystré, knihy spisovatelů, naproti nimž bych se dopustil svrchované neslušnosti, kdybych jim nevyslovil své úcty. Ale stanovisko jejich je v podstatě skeptické. Bůh a věci božské, jak by řekli naši otcové, pro ně spí a nemají nijaké úlohy v jejich dějinách. Nejvýš smutný a osudný stav věci; kdo poví, kterak osudný pro nás všechny! Spisovatel nalezající se na neštěstí v tomto stavu podá nám vysvětlení kterékoli věci jen prozatimní a na čas . . .

Nevím, bylo-li vám náležitě vštípeno, že jsou dvojí knihy. Čte-li člověk o kterémkoli předmětě, shledá ve většině oborů knižních — ve všech knihách, pojímáte-li to v širším smyslu — že se knihy rozstupují na dobré a špatné. Nehodlám se domnívat, že by vám tento prostý fakt byl neznám, nebo znám cha-

*) Rozumí se, že Carlyle tu nemyslí „theologií“ prázdný a mrtvý krám, jenž vykládá se na fakultách theologických, na gymnasiích atd.

trně; rád bych vám však připomenul, že tento prostý fakt za naší doby zdá velice důležité úvahy. Musíme vůbec zahodit domnění, které lidé mají, že, čtou-li jakoukoli knihu, čte-li nečtený člověk kteroukoli knihu, čím mnoho tím lépe, než kdyby vůbec nic nečetl. O tom naprosto pochybuji, troufám si to i popírat. Pro mnohého čtenáře by bylo mnohem zdravější a lepší, kdyby vůbec na knihy ani nesáhl. Je množství knih, strašně rostoucí množství knih, které rozhodně čtenářům svým nejsou k užitku. Ale čtenář důmyslný pozná také, že jistý počet knih byl napsán lidmi svrchovaně ušlechtilými — ne příliš veliký počet knih, ale přec takový počet, aby mohl zabrat vaši čtenářskou píli a horlivost. Myslím si, že knihy jsou jako duše lidí —několik málo jich vznáší se vzhůru a nesou nás výš, do nebes — ostatní, strašné množství, spěje dolů, dolů, působíc pořád víc a pořád šíř divějšího zla. Ostře dávejte pozor na tuto třídu knih, mladí přátelé!

Co se tkne všech vašich zdejších studií a četby, a všeho, čemukoli se naučíte, pamatujte si, že účelem toho nejsou vědomosti, nabytí vyšší dokonalosti technické — za tím vším v zadu leží vyšší cíl: dobytí toho, co lze nazvat moudrostí. Totiž zdravé oceňování a spravedlivé rozhodování o všech věcech, které se octnou vůkol vás, a návyk počínat si spravedlivě, poctivě, s jasným pochopováním a s poctivou oddaností ke skutečnosti. Veliká je moudrost, nekonečná je cena moudrosti; nelze jí přeceniti — toť vrchol dokonalosti člověka.

Vůbec varujte se toho, co sluje ctižádostí. „Hledáš-li veliké věci, nehledej jich!“ přizvukuji vřele k této radě nejmoudřejšího člověka ze všech lidí.

---

* V posledním čísle „Besed Času“ v Dětském koutku nedopatřením při tisku vypadla poznámka, odkud vzaty bystré bajky, jichž hrst jsme podali drobným svým čtenářům. Vybrali jsme je ze „Dvou knih bajek“, jež vyšly právě v České knihovně, redigované Fr. Bílým a vydávané J. Ottou v Praze. Autorem bajek otištěných v Dětském koutku je Fr. Procházka. Jsou to bajky neobyčejného druhu, řízné a vtipné, leckdy smělé, pravé osvěžení v tomto druhu literární drobotiny, která u nás i jinde propadla fádním, bezduchým brkům vyssátých a šosáckých školometů.

×× ××

* Nejlíp spravovaným městem evropským nazývá známý anglický publicista Sydney Whitman německou metropoli Berlín. Vše v něm působí překonávajícím dojmem pořádku, napjaté činnosti a hlavně čistoty; poštovní služba berlínská dlouho byla vzorem pro ostatní Evropu.

* O italské maffii dočítáme se některých podrobností v National review. Maffia není tajnou společností, jak se myslívá, nemá zákonníka ani formální organisace, nýbrž je to přirozený výplod společnosti sicilské. Každý člen její jedná výhradně ve svém vlastním zájmu a na vlastní odpovědnost provádí „spravedlnost“ na svou pěst. Hlavním cílem pravého maffiána je zabránit jakýmikoli prostředky, aby úřední spravedlnost nezasahovala do jeho skutků — takového zasahování vůbec nesnese. Jeho soused, rovněž maffián, jemuž snad ublížil a kterého pravděpodobně třeba zabije, byl by první, jenž by mu pomohl porazit moc zákona, z toho prostého důvodu, že je sám také maffioso; kdyby byl zabit, jeho vlastní rodina účinným způsobem postará se o bezpečný úkryt vrahův před úřady; ovšem v příhodné chvíli bude zabitý pomstěn některým členem maffie, ale hledat dostiučinění a nápravu z rukou práva oficiálního, nebo neházet do cesty oficiální spravedlnosti všemožné překážky, příčilo by se cti člena maffie. Jedním z hlavních skrytých činitelů maffie je láska mateřská: matky vychovávají své potomky tak, aby pokládali podvod, násilí a pohrdání zákony za cnost; sicilské děvče pohrdá milencem, neprovinil-li se nějakým skutkem proti zákonům. Maffia má velký vliv v životě politickém; je to ovšem převahou maffia vysoká, která chrání a podporuje maffii nízkou, v níž má spolehlivý nástroj, ochotný vykonávat její rozkazy a provádět práci špinavou, více kompromitující. Nejlepší přátelé sicilského politika, kteří obědvají u jeho stolu, nerozpakují se dát jej odklidit nízkou maffií, kdyby jeho zásady a skutky se vzpříčily jejich zájmům. Hlavní účel maffie je dobývat peněz podvody a násilím; žádá a domáhá se svého podílu ve všech oborech průmyslu a obchodu. Zdráhá-li se oběť zaplatit „výpalné“, je zničena; rolník musí zaplatit maffii, aby si zabezpečil, že mu zřízenci vodárny poskytnou vody, na niž má nárok; odepře-li zaplatit, zarazí se mu přítok vody, voda jeho prodá se povolnějšímu sousedu a on je zničen, neboť zarazit mu vodu třeba jen na několik hodin v plné práci zhusta znamená jeho zkázu. Původ maffie hledá se v tom, že sicilská společnost je směsí plemene asijského a evropského; jedinou cestou odstranit maffii je vzdělávat a vychovávat ženy.

* Alliance matek z popudu Dra Lambera má být uskutečněna ve Francii. Úkolem alliance má být vychovávat ženy pro povinnosti jejich v rodině a zvyšovat v každém směru postavení žen odkázaných na domácnost; s tím souvisí reforma výchovy žen, reforma zákonodárství o věcech manželských atd.

* O uměleckém vkusu širokého obecenstva anglického podává jakýsi obraz zpráva v časopise „Strand“, které obrazy jsou v Anglii nejoblíbenější. Je to Santovo Probuzení duší, Stoneova Nabídka k sňatku, Doréovo Slzavé údolí, obraz sl. Goodmanovy „Když je srdce mladé“, lady Butlerové „Skotsko na vždy!“, Rosy Bonheurovy Koňský trh, Holmana Hunta „Světlo světa“, Landseerův obraz „Důstojnost a nestoudnost“, Drummondovo „Jeho Veličenstvo děťátko“. Jak patrno, jsou tu jen tři jména umělecké váhy: Bonheurova, H. Hunt a Landseer.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 11. srpna 1901. Číslo 16.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 65 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

ARNE GARBORG.

UMÍRÁNÍ.

— Hm! Strýc si odkašlal a cosi jako úsměv kmitlo se mu okolo úst.

Seděli jsme na altáně za líbezného večerního soumraku a pohlíželi na moře. Dovyprávěl jsem o svém bratru, který zůstal venku na moři, tváře mé byly bílé a studené. „Hu!“ třásl jsem se, „to musí být strašné! Strýčku, to musí být strašné, umírat!“

„Hm, hm! Hm! Ty máš tedy ze smrti hrůzu?“

Strýc vypadal sešle, jak tak seděl v houpací lenošce, všecek schoulen, zavinut do kožicha a šálů, ač bylo zrovna prostřed léta. Býval veselým chlapíkem a největším světákem široko daleko; ale býval živ „divoce“, jak se říkalo, a teď už byl jenom stínem toho, čím býval. Obličej jeho byl žlutý a zapadlý, oči veliké a mdlé zíraly z důlků a těkaly kolem pod těžkými víčky; na tvářích a na bradě bylo husto šedivého strniště vousů, se žlutavými a bělavými skvrnami. Lehký záchvat mrtvice byl jej takto sklátil; celé jaro protrávil v posteli. Teď měl nabýt opět sil na venkově, a proto přijel k nám. U nás našel ošetřování a měl kolem sebe známé tváře; ostatně bylo pro všechny případy rozumné bydlet u lékaře.

Býval jsem u něho od rána do večera; vždycky jsem míval strýce rád. On také neměl ničeho proti mně, a já se domýšlel, že mu pomáhám ukracovat dlouhou chvíli svým žvastem a příběhy ze stáje a čeledníku. Byl jsem tenkrát chlapcem as patnáctiletým.

On většinou sedal a mlčky poslouchal; nebývalo mu snadno mluvit; těžce popadal dech, hlas jeho býval nejasný a mdlý; odkašlával ustavičně, ale to nepomáhalo. Často se zdálo, jako by jazyk vypovídal službu; slova vyrážela z něho tvrdě, lepila se a zrovna otékala, zejména snadno ulpíval na slabikách, kde bývala písmena „s“. Zřídka jenom ožívl a pak mluvíval snadněji. A tehdy jsem se radovával, neboť jsem věřil, že brzy se zas uzdraví.

„Ba, ba! Mládí — v tom smrt nevypadá krásně!“

„Myslíš tedy, že není nepříjemné umřít?“

„Ne!“ odpověděl a tak určitě, jako by to už byl býval zkusil.

Zmocnila se mne zvědavost.

„Smrt... hm“, odkašlal strýc, „dává nám pozdravení, než se nadějeme! Hm! Já ji znám dobře! Není tak zlá!“

„Povídej, povídej!... nejsi-li příliš sláb!“

„Hm! není mnoho povídat. Byl jsem mnohokrát v nebezpečí života. Ale to to není! Člověk musí se dostat smrti tak blízko... aby jí viděl do očí. A tu zapomene na strach... Hm! Poprvé byl jsem chlapec asi pětiletý — nebo snad starší — a házel jsem kamení do vody. Blízko břehu bylo plno pstroužků, zástupy jich se držely u břehu, čivěly tu a vyvalovaly oči v teplé vodě; bavilo mne... hm, strašit je. Ale jak se to stalo, nevím — najednou ležel jsem sám taky dole ve vodě. A zdálo se mi, že je pěkně tak tam ležet. Ležel jsem na znak a přímo jsem se díval do vzduchu a do nebe, hm, jako nějakým modrým závojem. Tam nahoře bylo tak daleko a modro a jasno, zdálo se mi to být velmi krásné. Pořád bylo kolem mne lehčej a lehčeji, světlej a světleji. A tak měkce! Jako bych ležel ve vzduchu, v měkkém, lehkém vzduchu. Všechno tak líbezné a čisté, nekonečně jasné; nechtělo se mi docela ničeho na světě, než tak tam ležet a odpočívat. Viděl jsem nekonečně daleko, do výše a dálky, do nebe diamantově modrého, které bledlo ve světle. Třesoucí se, husté světlo, tak husté, že se měnilo v bílou mlhu. Moře světla a vzduchu — a prostřed něho ležel jsem já a odpočíval — ach tak pěkně!“

Odkašlal si, napil se vody ze sklenice, kterou měl stát vedle sebe a já poznal mu na očích, jak oživnul.

„Ale nebylo ti nepříjemno, že nemůžeš vydychnout?“

„Ne, jen pěkně, jen pěkně!“ potřásl hlavou. „Lehce, tak lehce! Ale v tom bílém, jasném světle táhly se dlouhé lehké stíny zeleně a hnědi, polostíny, zelené lupení, dlouhé hnědé sněti a lodyhy — bylo to jako v tropech, hm, prales palmového listí a... popínavých bylin... a květin, takových stínovitých, velikých jako měsíc, v divoké směsi a plno, plno, v chumáčích, v úponkách a dlouhých prutech. Hm! zapadl jsem jistě do vysokého sítí, mezi lekníny a rákosí a takové rostliny, co rostou u hlubokých břehů řeky.“

„Věděl's o sobě?“

Oddychoval si zdlouha a hluboce.

„Hm, ne docela. Jen takové obrazy, které se tvořily na sítnici a v mozku se obrážely jako v mlhách. Víc nevím nic, až jsem procitnul na klíně své chůvy. Byla všecka bez sebe, hm — zdálo se mi to takové podivné. Bylo mi jen líto, že už jsem neležel tak měkce. A mnohokrát od té doby jsem ho proklel — toho kluka jejího, že jí nemoh' zadržet ještě tři minuty déle . . . pak bych byl býval hotov!“

Zabolelo mne to a jal jsem se ho těšit. „Však se's míval za své doby hodně vesele, či ne, strýčku?“

„Míval, ano“, usmíval se mdle. Úsměv nechtěl náležitě ukázat se na levé tváři, obličej se mu skřivil a podivně bolestný výraz se v něm objevil. „Mít v minulosti nestojí ani za polovičku toho, jako mít v budoucnosti... ale tomu ještě nerozumíš!“

Napil se vody a pokračoval.

„Hm! Po druhé, bylo mně tenkrát asi tolik, co tobě, blížilo se jaro. Sníh ještě ležel, ale o polednách už roztával. A bystřiny se vzmáhaly a trhaly ledy. Otec mně dovolil doprovodit čeledíny a přivézt domů seno a slámu z Aarviku — víš, z dolejšího dvora. Nemohli jsme už po ledě, přes most jsme museli. Ale to býval tenkrát ještě starý most, ani ne most, jen dlouhá lávka, bez zábradlí a čeho jiného; jen prkna napříč na několika kládách. A bylo to vysoko, aby led na jaře lávku nestrhl. A zrovna jen přes tři lokte zšíří, aby se ještě mohlo dobře přejet. Nu a teď bylo kluzko, sníh tál, a dole valila se Elva, povodeň; mohutná a těžká, led burácel a praskal a svištěl, velké široké kry se hnaly. Seděl jsem na saních a sotva jsem si troufal podívat se dolů: vypadalo to jako černá, pěnící se propast.“

„Hu!“

„Hm! hm! Na zpáteční cestě jeli pacholci napřed, já a bělouš s nákladem sena ubírali jsme se za nimi. Neodvážil jsem se přes ten most zůstat sedět na voze, raděj šel jsem podle něho, za koněm. Úzkosti jsem neměl; když to šlo dobře sem, půjde to asi také dobře zpátky; bělouš je takový moudrý, vypořádá si všechno sám. Držel jsem se těsně u koně a zkoušel svou odvahu, jda a dívaje se do Elvy; zdálo se mi, že je to něco mocně krásného. V žlutých vírech hnala se voda černá a hluboká, ledové kry bily se kraj o kraj, narážely na sebe... A snad jen čtyry a dvacet palců bylo mezi mnou a hranou mostu.“

„Náhle — nevím, kterak se to stalo, ale vůz popojel ku předu, mně po bok a ze čtyryadvaceti palců najednou bylo dvanáct . . . .“ Zívnul. „Chtěl jsem opět utéci se ku předu, ke koni — tu sjela pavuza předním koncem. („hu, strýčku!“) trochu, jen docela maloučko... — ale volný prostor zúžil se už tolik, že jsem nemohl v před. Hyje, bílý! pustil jsem úzdu a chtěl jsem se vzadu zavěsit... tu však sjel i zadní konec pavuzy („Ne, ne!“ chytil jsem se jeho židle)... potom celý náklad sena svezl se o palec... a ještě o půl palce... a tak zůstal.“

Zívl zdlouha a hluboce. Držel jsem se židle křečovitě.

„Mezi obručemi saní a hranou lávky zbývalo jen tak úzko místa, že mně, tuším, prsty v botách.... přesahovaly hranu. Hřbetem dostal jsem se k pavuze a cítil slabý tlak na ramenou... co jsem tam tak stál a překláněl se ku předu... nad jdoucími ledy... s rozpjatýma rukama... zrovna vise a kolíbaje se s posledním zbytkem rovnováhy.“

„Nákladu sena zachytit jsem se nemohl, úzdu byl jsem pustil z ruky; kdybych byl býval hnul jen rukou, pohnul jen svalem — sletěl jsem bez milosti do Elvy...“

Lapal po vzduchu; prsty se mu trhaly nervósně, napil se vody. — „Tehdáž pohleděl jsem smrti do očí.“

„Hm! Hned budu tam dole, věděl jsem. Tam, na onu skvrnu chtěl jsem dopadnout, ne doprostřed víru; jen jednou ještě vydychnu a jsem tam, už jsem cítil, jak ztrácím rovnováhu... Tu obešel mne nekonečný klid. Upjal jsem zraky na skvrnu, kam jsem měl dopadnout, obeznámil jsem se s ní, a najednou zdála se mi být taková dobrá a měkká. Bylo mi, jako by na tom místě Elva byla nabyla tváře a výrazu. Dobrého, pokojného výrazu. Velikým vlhkým okem dívala se vzhůru na mne, ubohého červíka, jenž v závrati visel nad okrajem můstku, a bylo mi, jako by ke mně hovořila: Pojď, nejsem, nejsem tak studená, jak se zdám! — A ve mně všechno utichlo, svět za hukotu zmizel vůkol mne a bylo po mně veta. Chtělo se mi sejít k ní — a už jsem šel, poddával jsem se a všechno bylo tak

zrovna jisto a určito. Rovnováhy počalo ubývat, počala mne, tak říkaje, nechávat v bryndě — tu pocítil jsem mezi prsty levé ruky — stéblo slámy. Nemám nejmenšího ponětí, jak jsem se ho zachytil a zrovna tak nepochopuju, čím se stalo, že jsem nabyl zároveň pevné půdy pod nohama, úplné jistoty, že jsem se mohl vzpřímit a přitisknout se k vozu; nač jedině se pamatuju, bylo to, že pacholci přiběhli podívat se za mnou — ale tu už jsem byl zachráněn."

Oddychl jsem si z hluboka. Strýc dopil; ramena se mu trhala a natahoval se v lenošce.

„Potom pocítil jsem děs, takový děs, že jsem se třásl... Ale když se člověk dívá smrti do očí, nebojí se."

Napadlo mne, že jistě není dobře, aby strýc teď myslel na takové věci, a proto jsem se pokusil, uvést jej na jiné. „Ano", pravil jsem odbočuje, „podíval's se na nového bělouše otcova? Nezdá se ti, že je to nádherné zvíře?"

Koně byli jedinou věcí, o niž se ještě staral, a brzy zapomnělo se na smrt pro šedé hříbě. Ale od něho dostal se na koně, jejž kdysi míval, a než jsem se nadál, už byl zas v témž hovoru jako dřív.

„Ba, ten můj ryzák. Hm. Teď už je starý, chuďas, a tahá pluh. Ale v mládí býval bujný, hm! Hm! a tím stal se příčinou, že jsem jedenkrát z blízka viděl smrt."

„Ach ano, tenkrát, když zahynula ta slečna od divadla... jak je tomu asi dávno?" Nad míru rád bych jej byl býval přiměl vyprávět.

„Hm! Tys tenkrát ještě ani nebyl na světě," odpovídal. „Toho ryzáka jsem koupil v Dánsku, bylo to ušlechtilé zvíře. Nejjemnější hlava, jaké kdy kdo viděl na koni, a kloubečky — a jak se umíval držet... A taková ouška malá a čilá, ba, ba! Ještě dnes se rozveselím, jak si na toho ryzáka vzpomenu; teď už je starý, chudák — už je s ním konec jako se mnou. Ba, ba!"

„Hm! Vrátil jsem se s koněm domů a jezdil jsem s ním denně, kde kdo býval Hannibalem okouzlen. Ta Líza, chudáček, tak se zbláznila do koně, že k vůli němu přišla ke mně — jen aby si vyjela se mnou na procházku, hm. Hm. Ale... jen si sám dej na to pozor, Jendo: ženské přinášejí rády neštěstí. Cizích žen má se člověk varovat — každým spůsobem. Hm — každým spůsobem. Tak tedy, kůň se splašil a nejhorší bylo, že Líza držela úzdu. Tak náhle se to událo — než jsem se mohl chopit opratí a ryzáka ovládnout, už bylo kolo v příkopě, hm... vůz narazil na kamennou hráz a hned byl na kusy, a Líza sletěla hlavou na okraj plotu. — Hm! Mne to odhodilo kousek stranou, dostal jsem slabší ránu, ale pozbyl jsem vědomí též; jediný rozdíl byl, že jsem opět procitnul... na tomto světě. Hm! Pamatuju se jen na divokou jízdu, praskot, rána — kolo a oj ve směsici ve vzduchu... Necítil jsem bolesti a ona neměla jich asi také; viděl jsem to na ní potom. Na tváři její bylo jen takové napjetí, které asi se jí zmocnilo, když kůň úprkem pádil... ležela zrovna ještě a držela úzdu. Okolo úst byla pevná vůle, že to už spraví... Hm! ubožáček. Bylo mi jí líto, ale smrt byla jí dost lehká."

Slunce zapadalo. Opřel jsem se o zábradlí a díval se do oblak. On seděl a mrtvým pohledem patřil daleko do moře nebo do sebe.

„A teď, když jsem onemocněl", pokračoval, „byla to opět smrt. Vstal jsem jednou ráno jako jindy a chtěl jsem se zrovna ustrojit. Tu najednou mně bylo, jako by se mi zem propadala pod nohama. Zapotácel jsem se, hledaje pevnou půdu, ale všechno povolovalo a uklouzávalo — a síla, proti níž nebylo možno se vzpírat, táhla mne k zemi. Byl jsem spíš udiven a ohromen nežli zděšen. Hm, síla, jíž není možno se protivit — pozná-li člověk, že je to taková síla, upokojí se... Když jsem se probudil, byl jsem jen takovým těžkým... hm... závažím, které leželo a padalo, hluboko zapadalo do čehosi měkkého, tmavého... olověně těžko... mdlo, tak mdlo, že každý nerv mne bolel... Ó tak mdlo! Trochu vrávorání; postel se zrovna se mnou houpala, ponořovala se — ještě jedenkrát. Nevěděl jsem už nic o sobě, nebyl sem sám už ničím než těžkou ospalostí. Otevřít okno, pohnout prstem — ani pomyšlení; ani ve snu mne to nenapadalo. Odpočívat bylo jediné, čeho se mně chtělo. Odpočívat každou kapkou krve a každou buňkou, každou žilkou a tkaní... jen hloub ještě zapadnout do klidu, ještě pevněji do spánku; usnout, úplně usnout, tak aby byla úplná čirá noc. Hm. Věděl jsem, že tato noc je smrtí, ale přes to toužil jsem po ní, toužil sem po ní se mdlým, radostným klidem — věděl jsem, že už přece přišla. Jenom přijít k sobě bylo tak namáhavé — ah! Ne, ne! smět se natáhnout a umřít, jaká úleva, jaká líbeznost! Tak bojí se člověk smrti, když se k ní dostal blízko! Hm!"

„Ještě teď často cítívám, že je třeba jen se obrátit a vydychnout. A to bývá mně vždy příjemným pomyšlením. Je hloupost kreslit smrt jako kostlivce, s kosou v ruce. To je výmysl mnišský! Ti lidé nikdy neviděli smrti. To není kostra, toť dobrá a laskavá bohyně, vážná a bledá, přísného vzhledu, hm; ale

[illegible] nebude [illegible] a vážnosti, a oči její jsou veliké a hlu-boké a plné slitování. Hm, slitování. Ne! ne! ona nám nechce ublížit. Pojímá nás do svých měkkých ramen a uspává nás do sna, do jasného, vlídného sna. Potom nás ještě hloub zahaluje do snů, až sen se změní a zmizí; a rozjasní se, jako když se mlha jitřní rozptýlí. To je nový život."

Vyklonil jsem se přes altán a zíral do červánků večerních, až obloha venku měnila se ve zjevy a tváře, [illegible] a vážné tváře, které pomalu vlídněly, — vlídněly víc a víc, čím déle jsem se do nich díval.

NAŠE GALERIE

[illegible] Odpočinek. Člověk bez malíře [illegible] kolem sebe [illegible] zákoutí, krajinných prospektů a nevidí jich, t. j. nevidí jejich malebnosti, teprve když přijde malíř a vytrhne je z reálního života na plátno, rozbřeskne se člověku bez očí: „Hle! on je to vlastně obraz, [illegible] se umělí více pohřižovat do výtvarného umění, všímali bychom si i lépe krás skutečného života — a život je naplněn krásou, jen [illegible] mnoho [illegible] bylo možno, aby je všecky [illegible] Možno jen naznačovat, stavět ukazatele s rukama ukazujícíma hned do toho, hned do onoho kusu světa, kde dosud jsme neviděli [illegible] obrázek [illegible] životní, a [illegible] život [illegible] na svět a nalezat pěknost, okolo níž chodíme netečně a o níž jsme proto chudší.

DOSTOJEVSKIJ O „ANNĚ KARENINĚ".

[illegible] celém tom [illegible] řeknu jen [illegible] slova a to jen jako nevyhnutelný úvod. Začal jsem ho čísti — jako my všichni — velice dávno. [illegible] líbil, potom ač-koliv i dále líbily se mi podrobnosti, tak že [illegible] celek líbil se mi méně. Stále se mi zdálo, že jsem to už někde četl a jmenovitě v „Dětství a jinošství" téhož hraběte Tolstého a v jeho „Vojně a míru" — a že to tam bylo i svěžeji. Stále tatáž historie ruské panské rodiny, ačkoliv ovšem jiný sujet. Postavy, jako [illegible] hrdinů románu, které ani mluviti nemohou mezi sebou jinak než o koních, ba ani nemají o čem jiném si pohovořit než o koních — byly ovšem zají-[illegible] jejich typu, ale velmi jednotvárny. Zdálo se ku příkladu, že láska tohoto „ustrojeného hřebce" — jak ho nazval jeden z mých přátel, mohla býti líčena jen ironicky. Ale jakmile mne autor počal uváděti do vnitřního světa svého hrdiny vážně a ne ironicky, zdálo se mi to docela i nudné. Najednou však byla všecka moje předpojatost ta tam. Nadešla scéna smrti hrdinky — a já pochopil celou podstatnou část záměrů autorových. V samém centru tohoto drobného a prázdného života zjevila se veliká a nekonečná životní pravda a rázem vše ozářila. Tito drobní, ničemní a lživí lidé stali se najednou pravdivými a rozšafnými, hodnými jména lidského — skutečnou silou vrozeného zákona, zákona lidské smrti. Skořápka jejich zmizela a objevila se pouze pravdivá podstata. Poslední stali se prvními a první (Vronský) najednou posledními, ztratili veškeru aureolu a ponížili se. Ale snižujíce se stali se neskonale lepšími, důstojnějšími a pravdivějšími, než když byli prvními a povýšenými. Nenávist a lež promluvily slovy odpuštění a lásky. Na místo tupých světských pojmů objevila se jedině láska k člověku. Odpustili si a ospravedlnili se navzájem. Kastovnictví a výjimečnost pojednou zmizely a staly se nemožnými a tito lidé na papíře stali se podobnými skutečným lidem. Vinných nebylo: Všichni se bezpodmínečně obviňovali a tím se také ihned ospravedlnili. Čtenář pocítil, že jest životní pravda, nejreálnější a nejnezbytnější, v kterou též dlužno věřit a že celý náš život a všechna naše hnutí jak nejmělčejší a nejhanebnější, tak rovněž i ta, která považujeme často za nejvyšší — všechno bývá nejčastěji jenom nejprázdnější, fantastickou marností, která padá a mizí před okamžikem pravdy životní a dokonce se ani nehájí. Hlavní smysl spočíval v zjevení, že okamžik tento jest skutečně, byť se i zřídka objevoval v celé své zářící plnosti a v některém životě vůbec nikdy. Okamžik tento byl vyhledán básníkem a ukázán nám v celé své hrozné pravdě. Básník dokázal, že ona pravda existuje skutečně, nikoliv jen v pomyslu, ne pouze jako ideál, nýbrž nezbytně a zřejmě. Zdá se, že jmenovitě toto chtěl nám básník dokázati, začínaje svoji báseň. Ruskému čtenáři bylo tuze třeba připomenouti tuto věkověčnou pravdu: Mnozí u nás počali na ni zapomínati. Tímto připomenutím učinil autor dobrý skutek, nemluvě už ani o tom, že učinil ho jako umělec neobyčejné výše.

JOŽA UPRKA
ODPOČINEK.

DVA PACIENTI

(Z ordinačního pokoje venkovského praktika.)

„Co pak si přejete?“

„Prosím, jemnostpane doktor, mám píchání v prsou, kašlu bolí mne v kříži a ve všech oudech. Sotva se hýbám.“

Malý človíček věčně churavící, věčně naříkající a stale žádající podporu od nemocenské pokladny, odevzdává „poukázku k lékaři“, na které poznamenáno, že už zase nemá práci, proto že asi „stůně“. Poníženě se kloní, ustavičně ohmatává své tělo, okazuje své bolesti, zkrátka hledí vzbuditi soustrast. Při takovém pacientu je lékaři nevolno. Uznáš-li jej za neschopna, vzbudíš nelibost, ba nedůvěru v kanceláři pokladní, neuznáš-li . . . Však suďte sami.

„Tak okažte ty své bolesti.“

Pacient začne se svlékat s námahou; sotva že ruce z rukávů vybaví a při svlékání košile, jaké to jsou nesmírné obtíže, zdá se chvíli, že nepřekonatelné . . . .

„Je to tůra, jemnostpane,“ oddychuje namáhavě. „Když člověk v té práci se udře, tohle má za to. Podívají se na ty ruce, na ta záda: všude samý otok zrovna jako boule a ta bolest v prsou. Inu, takový život má našinec.“ Lékař proklepává, poslouchá, ohmatává, hledá hrozné pacientovy „otoky“ — nenalézá nikde nic. Pacient naříká stále na své bolesti, lékař jich ovšem nevidí, ale dle svých zkušeností a dle zprávy z úřadovny nemocenské pokladny ví určitě, že jej chce pacient oklamat, aby od něho vylákal poukázku na nemocenskou podporu.

„Inu, příteli, nevidím na vás nic, nenalézám vaše otoky a o bolestech vašich musím vážně pochybovat, neboť chcete podporu, jak vidím, ale vy podpory ne zasluhujete. Jdete ke mně jenom proto, že nemáte práci.“

Pacient se vzpřímil, obličej jeho dříve pokorný změnil se v aroganci samu.

„Co to povídají? Cože? Já že nemám práci? Mně že nic není?“

Ano, nic vám není — nenalezl jsem na vás nic.“

„Že na mně nic nenalezli? A proto mně nic není? To je pěkné.“ Rychle přechází po pokoji a strojí se, nyní již bez obtíží, bez vzdychání a lamentací.

„Příteli, hádat se nebudeme. Mám práci jak vidíte, v čekárně čekají ještě jiní nemocní.“

„A to bych se na tohle podíval, že mně nic není. Když nemáte čas pro mne, půjdu k jinému. To se na to podíváme. Dejte mně můj lístek, já jdu k jinému.“

Pacient ve zlosti ustrojen rychle jako šipka se obrátí a bručí dál: „To se na to podíváme. Člověk si na to leta platí a když něco potřebuje, tak mu jednoduše nic není! Však se podíváme o volbách!“ hrozí a zhurta sype se ven.

Volby znamenají změnu představenstva pokladny a v našich poměrech „autonomních“ takováto změna často může znamenati změnu lékařů. Vyhrůžka jistě krutá a často, když přátelé simulantovi přijdou k veslu, pro lékaře osudná . . .

*

Ve dveřích ordinačního pokoje objeví se druhý pacient.

„Má úcta, pane továrníku,“ vítá lékař elegantně ustrojeného pána, kterého dosud neměl potěšení léčiti. Rodina páně továrníkova málo lékaře potřebovala a lékař v celku nestál valně o rodinu páně továrníkovu, — neboť pan továrník nevěřil umění lékařskému, více důvěry maje v různé odvary bylin „námožníku“, třírožky a pelyňku pro žaludek, kdežto pro nemoci zevní v rodině jeho užívány různé „nábožné“ balsámy a flastry, které „všecky otoky trhají a vytahují nebo rozhánějí,“ různé masti, které rány s báječnou rychlostí hojí, „sedmerý olejíček“ pro „regma“ a černý kořen pro zlomeniny.

„To jsem si dal, pane doktore, to jsem si dal!“ spustí pan továrník, „včera jsem šel jak obyčejně z hostince domů . . .' Apropó, to byl u vás zase ten kořala? Snad jste mu nedal podporu? Včera jsem jej musil z práce vyhnat a dnes jej vidím u vás. Nesvědomití lidé. Je to simulant, věřte mi — nic mu nedávejte! Jak jsem tedy šel včera z besedy, sklouznul jsem a upadl na chodníku zrovna tady blízko vás. Udeřil jsem se do lokte a ani jsem si toho moc nevšímal. Ráno chci ruku natáhnout, ale mám ji oteklou a bolestí zrovna zuby skřípu.“

Svléknuv kabát, ohrnul rukáv a okazoval své poranění.

„Jenom ruce moc nemačkejte, pane doktore! Bolí to proklatě; nejspíš jsem si poranil kost — jinak to nebude. Jejé — prosím vás, jen tolik nemačkejte!“

Lékař hledá oteklinu, ale nalézá pouze nepatrnou oděrku na lokti. Diví se čím dál víc, kde že tak najednou bere se důvěra k jeho stavu u pana továrníka, který přece lékařství rozumí líp než doktor.

„Nemohu rukou pohnout, pane doktore! Je to malér: mám vám tolik práce a zrovna teď v tuhle dobu v sezóně. Jenom, prosím vás, mne tolik nemačkejte, je to bolest k zbláznění! Nemám odraženou kost, anebo, pro pána boha, snad nějakou zlomeninu? Považte, moje rodina!“

Lékař prohlíží a kroutí hlavou, nemoha pochopiti.

„Není to zlé, vždyť víc jste si neudělal nežli trochu odřel kůži. Věc je nepatrná; nemějte strachu; trochu si to vodou vymejte a bude zítra dobře.

„O ne, pane doktore!“ přísně na to pan továrník, „jenom mně ruku řádně ovažte sám, jak pak, kdyby z toho přišla otrava krve?“

„Ale, kdež pak, nebojte se ničeho podobného, pane továrníku! Z téhle maličkosti nebude nic, zhola nic, není to možné.“

„Ne, ne, jenom, prosím vás, mně ruku ovažte. Konečně lépe bude, když nebudu nějaký čas nic pracovat, co na tom.“

Pan továrník vytahuje z kapsy zelenavý blanket s nadpisem „Lékařské vysvědčení“ a klade jej na stůl zkoprnělému doktorovi, který tak těžce chápal veliké a nebezpečné jeho poranění.

„Prosím vás, člověk si na to platí a „Ženerálka“ to unese.“

Pan továrník je pojištěn u „Assecurazioni Generali“ a béře v případu dočasné invalidity úrazem vzešlé deset korun denně.

Václav Vrána.

DOJMY A NÁLADY Z CEST.

(Opozděné kapitoly.)

Vedla hesla první republiky „Liberté, égalité, fraternité“ často v Paříži vidíme na různých stavitelských památkách **N**, začáteční to písmeno Napoleona I. Ale také bez něho Paříž na všech stranách

připomíná tohoto samozvance na trůně francouzském, jenž více nežli všichni legitimní králové i nežli Ludvík XIV., toto „slunce Francie“, dovedl vtisknouti pečeť svého panování Francii, hlavně Paříži. Však se také staral o hlavní město své veleříše tak, že i v tísni moskevské myslil ještě na jeho divadlo! Jmény nejhlavnějších bojišť Napoleonových pojmenovány nejkrásnější ulice a mosty. Armádám Napolenovým určeny jako pomníky nádherný chrám La Madeleine a vítězná brána de l'Etoile, kde na [illegible] jmen v kámen vyrytých hlásá slávu jejich vítězství a jejich největších generálů. Jemu samému na počest postaven na náměstí před Louvrem Arc de Triomphe du Carrousel, napodobení to římského vítězného oblouku Septimia Severa, sloup vítězný na náměstí Vendômském, k němuž materiál dodala ukořistěná děla rakouská a ruská v imposantním počtu 1200, a konečného odpočinku tělesným pozůstatkům neklidného toho ducha dostalo se v nádherném onom dómu invalidů „na březích Seiny, uprostřed národa, jejž byl tak miloval.“ Toť jsou slova poslední jeho vůle, která zlatým písmem skvějí se nad vchodem do jeho hrobky.

Miloval národ francouzský jako jezdec miluje dobrého koně, jenž poslušen jsa každého hnutí, přes všeliké překážky nese jej k cíli. A lid francouzský jako kůň dobrého plemene nesl rád otěže zkušeného jezdce, nedbaje, že z něho tryská krev, že každou chvíli může klesnouti vysílením. Oř i jezdec splynuli v jedno, aby dostihli společné mety: byla to sladká ta gloire, sláva, ovšem jednostranná, sláva válečná, jež od té doby nikdy již nezdobila Francie jako za Napoleona I. Přišlo však Waterloo a Napoleon dožívořil na ostrově sv. Heleny.

Národ francouzský unaven a vysílen snášel po nějaký čas jho slabošské vlády Bourbonů, a když je svrhl, podrobil se dobrovolně zvolenému králi Ludvíku Filipovi Orleanskému. Stále však vzpomínal zašlých dnů slávy a toužil po nich. Aby ta touha nestala se mu nebezpečnou, opatrný Ludvík Filip umínil si provésti ustanovení poslední vůle Napoleonovy a převézti ostatky jeho do Francie: chtěl tak zabezpečiti si přízeň lidu. A nikdy císař Francouzů před tím nebyl vítán v Paříži s takovým jásotem a pohnutím, jako když se tam po letech vracel — mrtev.

Dnes uloženo tělo Napoleonovo v dómě invalidů. Hrobka je okrouhlá, hluboká, ale nezakrytá. Prostranný otvor do ní ponechaný uprostřed chrámu opatřen jest mramorovým zábradlím, přes něž po hlížíme na hrob císařův dolů. Je to veliký sarkofag z jediného kusu finského mramoru, který k tomu cíli věnoval car Alexandr I.

Jak v životě, tak po smrti Napoleon zůstal zde sám a sám. Teprv u vchodu do hrobky, jenž jest v čele chrámu, jako čestná stráž odpočívají nejmilejší jeho generálové Bertrand a Duroc, kdežto nahoře v dómu vidíme náhrobky dvou Napoleonových bratří, Josefa a Jeróma, a dvou velikých maršálků francouzských, Vaubana a Turenna. Zde má místo jenom sláva vojenská.

Dóm je plný lidstva a velikým oknem kostela sv. Ludvíka, který s dómem sousedí, padají sem plnými proudy paprsky sluneční; prach zvířený návštěvníky vznáší se do výše jako kadidlo, přinášené stále v poctu velikému duchu nepatrného Korsa, velikému i při velikých jeho chybách.

Ne vždy bylo tak. Velikost jména Napoleona I. byla z hlavních příčin, proč národ francouzský k vedení svých osudů povolal na trůn Napoleona III.; ale draze zaplatil svoje poblouzení Sedanem. Ne každý Napoleon ukázal se velikým! A tehdy, ve chvíli nejhroznějšího rozechvění lidu pařížského, stálými porážkami rozzuřeného a demoralisovaného, nadešla chvíle, kdy potupena také památka Napoleona I. Vítězný sloup vendômský byl stržen komunardy v prach.

Po pádu komuny sloup opět zdvižen, poněvadž byl na štěstí jen nepatrně porouchán, a tak stojí podnes na znamení, že i republika uznává zásluhy syna, třeba republice zpronevěřilého, jehož význam zvláště v dnešních dobách zmatků a rozvratu třetí republiky roste.

Zdá se, jakoby se vracely doby, kdy bystrý Heine napsal ve svých listech z Paříže: „Netoliko starým bonapartistům, ale i velkým massám lidu dni prvního císařství jsou poesií, která nad to tvoří oposici proti duševní střízlivosti vítězícího měšťáctva. Heroismus císařského panství jest jediný, pro nějž Francouzi ještě jsou vnímaví, a Napoleon jediným heroem, v něhož věří.“ Odtud Heine vyvozoval také význam osoby Napoleonovy pro divadlo, jež přes trpké sklamání druhého císařství snad již se dostavuje.

Jdeme do Hippodromu. Vedle jiných čísel v cirku obvyklých provozuje se tam výpravný kus „Vercingetorix“. Předmětem jeho jsou boje Gallů pod vůdcovstvím Vercingetorigovým proti Římanům za Caesara. Zástupy pěchoty, jízdectva (na 200 koní) za pomoci obléhacích strojů konečně zničily sídlo statečného Galla, Vercingetorix sám zajat a odveden v triumfu do Říma, kdež nastává veliká oslava Caesarova. Ale když triumfátor nejvíce by se mohl těšiti z vítězství, zbořkne mu triumf: genius Francie ukazuje mu ve vidění budoucnost Francie k velikým věcem určené. Zděšený Caesar vidí u valném průvodu mimo sebe kráčeti všecky vynikající panovníky francouzské, Chlodvikem počínaje. Za zvuků bubnů vířících marseillaisu prudkým pochodem objevují se na jevišti konečně vítězné pluky první republiky a za nimi v patách na koni ve svém historickém kostymu, mlčky a velitelsky pohlížeje na Caesara — Napoleon, větší nežli Caesar; a triumfátor pokořen zakrývá si tvář.

Když postava císařova se objevila, zaburácela hledištěm, v němž se tísní hlava na hlavě asi 6000 lidí, bouře potlesku a jásotu, jenž nemá konce. Jsme strženi tím potleskem massy lidu; jistě je tam dosti cizinců, ale tleskají také, neboť každý zná Napoleona tak jako význačné panovníky francouzské před ním. Toť veliká přednost Francie: dějiny její jsou známy, a po zásluze, neboť znamenají snad nejvíce pro pokrok lidstva.

V divadle Vaudevillu hraje se rovněž kus, v němž vystupuje Napoleon. Je to také u nás známá „Madame Sans Gêne“ se slavnou Réjanovou v titulní roli. Ale my jdeme k slavnější ještě Saře Bernhardtové. Je to tím snáze, jelikož dostaneme se tam bez nestydatě přeplacených lístků; jinak nešvar prodávati obchodně lístky za ceny značně zvýšené v Paříži kvete a zdražuje cizinci velice návštěvu divadel, beztoho hezky drahou.

Chtěl jsem říci, že také zde uvádí se nám na mysl hlavně Napoleon I., třeba nevystupoval vůbec,

v šestiaktovém kuse Edmonda Rostanda, jehož rekem jest syn orla Napoleona I., Napoleon II., vévoda Zákupský, tedy orlík — L'aiglon. Odtud název kusu. Děj jeho z referátů též u nás známý je zkrátka tento: Vévoda Zákupský chován Rakouskem u dvora se všemi poctami, ale přece spíše jako zajatec; vše, co by připomínalo mu velikého jeho otce, pečlivě se před ním zatajuje; marně. Mladý princ sní o otcově slávě, ale když pokusí se za pomoci věrných přátel vzlétnouti z té pozlacené klece svého vězení, pociťuje k své hrůze, že jest vzlet ten pro tělesnou slabost jeho nemožný, a zdrcen brzy potom v květu mládí umírá.

V kuse lze postříci mnohé velice značné odchylky od historické pravdy, kteréžto vadí hlavně nám, lépe znalým poměrů, za jakých vévoda Zákupský u dvora vídeňského vyrůstal; Francouzům ovšem nikoli. To působí na nás zvláštně, když tak z Paříže živou souhrou jednajících osob, dekoracemi do podrobností věrnými odnášeni jsme do Schönbrunnu, slyšíme rakouskou hymnu, slyšíme ty rozmanité narážky na nejvyšší osoby u dvora císaře Františka I., hlavně ovšem na tehdejší zpátečnický a policejní system Metternichův, jemuž propadl také ubohý Orlík.

Ale všecko to je vedlejší. Hlavní věcí je ten dojem kusu na francouzské obecenstvo. Tu máte opět jako před několika desítkami let narážky, „které působí dílem jako údery ručnicí na mozek Francouzův, jiné pak jako cibule na jeho slzní žlázy“. Jsou to slova: l'aigle français, soleil d'Austerlitz (náš Slavkov již stěží se ujme), Jena, les Pyramides, la grande armée, la vieille garde, Napoléon, la gloire, a hlavně la gloire, ta sláva, která tak daleko odlétla od zbraní francouzských. Slyšíme po těchto slovech vždy hřímavý potlesk; to není klaka, tak jako není z ní tam ten elegantní pán v lóži za námi, který mocně vzrušen nadšenými verši básníkovými odpovídá Orlíku a znamenitému seržantovi Flambeauovi páně Guitryho zuřivým přímo potleskem a jakýmis výkřiky, jichž obsahu nerozuměti.

Nestane se tento kult Napoleonův třetí republice osudným?

Nepřijeli jsme do Paříže prohlížet kamenné jeho památky, nýbrž také poznat trochu obyvatelstvo a jeho život. K tomu třeba jest ovšem znalosti jazyka jeho, která u nás celkem ještě, bohužel, malá. Slovo mluvené vždy jest něco docela jiného, než to, kterému se učíte z mrtvých liter. Dokud člověk určuje sám směr hovoru, ještě dobře, ale běda, jakmile převezme vůdčí roli Francouz, a dokonce zle, je-li to živá nějaká Francouzka. V divadle i dobrý znalec frančiny octne se na rozpacích a nerozumí francouzskému verši, který se přednáší mnohem rozdílněji, nepřirozeněji, od našeho. Nicméně i při těch obtížích domluvíte se snadno. Pařížané jsou vtipni a častým stykem s cizinci vyškoleni: podstatné jméno se slovesem, často podstatné jméno samo jim stačí, aby se domyslili, oč jde, a ochotně cizinci pomohli.

Zdvořilost a pohyblivost Pařížanů je tak známá jako jejich lehkomyslnost, o které každý vypravuje, protože i při krátké návštěvě vidí je živě, často bujně se bavící; ale oku takového zběžného návštěvníka zůstane ukryt zpravidla Paříž myslící, pracující, Paříž, který vlastně stvořil světovou pověst svého veleměsta, a jehož dílem z valné části byla také loňská výstava.

Však i ta lehkost, živost francouzské letory jest něco, zač národové těžkopádnější mohou býti Pařížanům vděčni, neboť jí stávají se také oni účastni bez valných obětí se své strany vymožeností Paříže. Jsouť právě horkokrevní Pařížané jakousi štikou v evropském velkém rybníku; jaký div, že pod ostrými jejími zuby teče někdy krev, hodně krve, té šťávy nejdrahocenější, bez níž však neobešel se dosud žádný pokrok lidstva.

Na dnešním náměstí Bastillském začala 14. července 1789 velká revoluce zbořením obávaného a nenáviděného vězení Bastilly a v zápětí na to náměstí před pařížskou radnicí pilo krev 5800 obětí revoluce, kdežto krev ubohého Ludvíka XVI., trestaného za viny otcův, a sličné Marie Antoinetty prolita quillotinou na nejkrásnějším náměstí světa Place de la Concorde, tam, kde stojí dnes luxorský obelisk uprostřed pomníků největších měst francouzských, také Strassburku. Tak triumfovala republika poprvé, ale bylo ještě třeba několik revolučních bojů, než vztyčen byl na jiném náměstí pomník zvítězivší republiky.

Že vznětlivý ten lid v záchvatu vzteku je strašlivý, toho svědectvím jsou také Tuillerie, sídlo Napoleona III., jež zničeny tak dokonale, že musely být odklizeny, i nová radnice, kterou nahrazena stará, rovněž kommunardy vypálená. A procházejíce nádherné sbírky Louvreu, který chová v sobě umělecká díla namnoze svého druhu jediná, chvějeme se pomyšlením, že i tyto výplody největších veleduchů lidstva již již měly v roce 1874 rovněž padnouti v plen ohni kommunardů. Veliký básníku svobody, jak dobře jsi pravil, že „ze vší hrůzy nejhroznější jest člověk ve svém šílení!“

Tak Paříž často pobloudil, často se zdálo, že tone v krvi a hrůzách, ale vždy jako zmladlý opět postavil se v čelo národa a lidstva. Nenadarmo má ve znaku případné heslo: „Fluctuat nec mergitur“ (Zmítá se na vlnách, aniž se ponořuje).

Nelze nezmíniti se zvláště o Pařížankách. Vždyť kult ženy nikde snad není tak vyvinut jako zde, kde i výstava jest jaksi ve znamení ženy: socha moderní Pařížanky vítá hosty s vrcholu hlavní výstavní brány. Těžko však charakterisovati Pařížanky, když neviděli jsme jich ani v domácnosti, ani v saloně, na soirée nebo na plese, a tak věřme raději tomu, co povídá Heine. Bylť cizincem, tedy nestranným soudcem, byl vhodným posuzovatelem, znaje ženy různých národův, a žil tak dlouho v Paříži, že poznal krásnou pleť její dokonale; však se Pařížanky od jeho dob valně asi nezměnily. Heine opakuje o nich starou legendu, že přicházejí na svět se všemi možnými chybami, ale že se nad nimi slituje dobrá víla a propůjčuje každé z jejich chyb kouzlo, kterým chyba působí na konec jako nový vděk. A tato víla jest Půvabnost. Při tom nechává nerozhodnutu otázku, jsou-li Pařížanky krásny, jelikož pro jejich nebezpečnost nelze prý jich klidně studovat. Heine uměl, když chtěl, být velmi galantní.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 18. srpna 1901. Číslo 47.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma

CYRIEL BUYSSE.

ŽÁBY.

O druhé hodině, odbyv si polední odpočinek, vydával se holič opět na cestu. Dost mladého vzezření, přes svých čtyřicet let, v kapse své šedé sametové kazajky maje mosaznou misku a kus marseilského mýdla, pod kazajkou těsně kolem boků lesklý kožený pás, z něhož vyčuhovaly držátka břitev a vejčité kroužky nůžek — tak podnikal čtyřikrát do týdne rychlými jistými kroky vysloužilého vojáka velikou okružní cestu po dědinách celého okolí. Vcházel skoro do všech dvorců, do všech chalup, v nichž byli mužští; čilou rukou mužské namydlil, holil, při tom vyprávěl nebo se zálibou poslouchal denní tlach, shrábl svou mzdu a šel. Když bylo lze, poobědvával se svými doma, většinou však spokojoval se úkrojkem slaniny a kusem černého chleba, jejž polykal cestou, od dvorce ke dvorci, ani se nezastavuje. Řemeslo jeho zaměstnávalo jej celé odpoledne až pozdě do večera; potom vracel se do své chaloupky, stojící o samotě pod došky, která skrývala se za parkem zámeckým, pokrmil kravku a vepříka, povečeřel se ženou a dětmi, pokuřuje si z dýmky, brousil si ještě při lampě břitvy a šel si lehnout.

Na zítří, sotva se rozednilo, už byl na svém políčku, ryl, plel, žal, pracoval bez přestání, ani vteřiny neztráceje. Potom o deváté, krátce posnídav, opět se vydal na své cesty.

Onoho dne, byla sobota, měl holit v osamělé, velice vzdálené osadě, kam chodíval jen jednou za týden. Osada ležela asi půldruhé hodiny, mezi žitnými poli, která, zdálo se, ztrácela se do nekonečna. Chodíval do ní po cestách namáhavě vinutých, uzounkými pěšinkami mezi vysokým žitem, které v chůzi se ho dotýkalo, úzkými, omšenými stezkami po lukách podél potoků, obrostlých olšovím. Dopoledne bylo dusné a parné; na žhoucí modré obloze tu a tam visely ostře bílé, chumáčovité oblaky. Půda byla suchá a prašná; skřivani vznášejíce se vysoko ve vzduchu svými třepetavými křidélky, trylkovali neunavně. Nad růžovým jetelem, jenž vůní naplňoval vzduch, vířili hnědí, žlutí a bílí motýlkové.

A holič, živě hledě vůkol, vztýčen, s tváří hladce oholenou, spěl dále, pořád stejně rovnoměrnými, čilými kroky. Na nic nemyslel, nestrádal příliš horkem, mechanicky ubíral se ke svému obvyklému cíli. Naplněn neuvědomělým příjemným rozpoložením, užíval oné libé bezmyšlenkovosti, oblažující lethargie mozku. Jakoby v něm nebylo vnitřního života, nebylo duše, nebo jako by ta duše byla bez obsahu, bez radostí, bez bolestí — v tu chvíli bez jakéhokoli vědomí.

Tu náhle probudila jej docela prostá událost z oblažujícího omámení a vybouřila strnulé schopnosti jeho ducha.

Byl právě stanul před otáčecím mostem, jenž vedl přes malý průplav, a zatím, co mimo plula loď naložená hrnčířským zbožím, přivábilo cosi letmo jeho zrak v levo, kde se mu podával neočekávaný pohled, stejně zábavný jako ukrutný.

Kousek cesty nad mostem, na levém břehu, oddávala se lomozná skupina dětí zvláštní kratochvíli. Deset jich bylo docela nahých, až na červené nebo modré šátky, které měly obvázané okolo boků. Část z nich po pás stála ve vodě, druzí dováděli na břehu nepatrně zvýšeném kol lešeníčka ze tří holí, upevněného v zemi.

Na lešení houpala se žába, přivázaná nití za levou nožku.

Deset kroků od břehu zavázali kamarádi jednomu oči, ozbrojili jej holí a vedli jej ku předu. Na blízku lešení jej pustili a on tápaje s roztaženýma rukama popošel několik kroků. Potom stanul, sáhl ozbrojenou paží do zadu, jako by v duchu měřil vzdálenost a pak vší silou uhodil. Křik a lomoz rozlehl se v zástupu dětí. Zasáhl-li žábu holí a srazil-li ji do vody, byl vítězem a hra mohla zas počít s novou obětí. Chybil-li se zvířete, hodili ho do průplavu, kde přivítalo jej řvaní a výskání ostatních. A všichni museli zůstat ve vodě, až

se jim podařilo lapit některou sraženou žábu a přinést ji na břeh. Po každé úspěšné ráně vrhli se do vody, potápěli se, zápasili o žáby, až je v boji roztrhávali. Voda kolem nich byla rozvířená a bělavě žlutá, pokrytá odrazem slunečním jako plujícími dukáty a něžná tělíčka dětí chvěla se přes všechno vedro a na tvářích vyrážely jim sinavé skvrny. Na protějším břehu, jasně ozářeném, leželo několik ženců, natažených ve trávě, kteří si byli zarazili podávky do země a teď bafajíce dívali se na hru dětí.

Loď odplula, most opět se uzavřel a holič ubíral se svou cestou dál. A z myšlenek a pocitů, které teď se na něj valily, pomalu, ale pořád jasněji a živěji než ostatní, vyzdvihovala se myšlenka na nejmladšího jeho synka, na „maličkého“, jemuž instiktivně ze všech ostatních dětí dával přednost.

Byl to hoch devítiletý, neobyčejně záhy vyzrálého rozumu. Kromobyčejně jsa rozhýčkán, žil si docela po libosti, bez kázně, jako malý divoch. Několik měsíců skoro každý den chodil za školu, až naposledy přestal do ní chodit úplně; když pak ho stejně jako druhé starší dva jeho bratry dali do dvorce za pasáka krav, utekl třetího dne a ani hrozby, ani prosby nemohly ho pohnout k návratu.

Nedělal zhola nic. Žil si jako rostlina, jako strom nebo zvíře v pomalém přirozeném rozvíjení sil a instinktivních schopností. Celé měsíce toulal se bez cíle kol chalupy rodičů nebo za ponurým parkem zámeckým, zahalečně, ale bedlivě pozoroval zjevy života kolkolem, jako by něco hledal nebo očekával, nevěda, kam zaměřit svou činnou sílu, která konečně začínala se hýbat.

Tu náhle našel svůj cíl. Co dětem zvlášť bije do očí, je nadbytečné bohatství zjevu v přímém jejich okolí. Děti milují vše veliké, bohaté, překypující.

A chlapci, který potloukal se tolik na svobodě podél luk a příkopů kolem velikého parku, bilo do očí neobyčejné rozmnožování žab, jež tam pozoroval. Jal se je pozorovat, sledoval je a bavil se jejich skoky v trávě. Dráždil je proutkem, hulákaje radostně, napodobil jejich skoky, honíval je do tmavých příkopů, kterými obehnán byl park, aby viděl, jak se potápějí a plavou. Když pak zvířátka umdlena nebo vzdorna, odpírala poslušnost a nechtěla skákat, zašlapával je, vydávaje krátký, zlostný křik.

Několik neděl bavil se tím neobyčejně a neznal jiné zábavy. Potom (neboť v každém člověku žije snaha, ba potřeba, dělat něco užitečného) připadl na to, aby ze své zvláštní, dosud úplně bezúčelné honby získal nějaký užitek. Jednoho dne zpozoroval na louce několik pasáčků, jak chytali žáby, stahovali je, vytrhávali jim stehýnka, pekli si je a jedli. Dali mu ochutnat a bylo to výborné. Nemluvě slova, celý den zůstával u pasáčků, pohroužen v myšlení a snění. Druhého dne s východem slunce vybral se na cestu, s pytlíkem přes rameno a s holí v ruce. K obědu byl zas doma, s pytlíkem do pola naplněným žabími stehýnky, které byly čistě staženy a vyprány. Matka užaslá mu řekla, že je to třeba tuze dobré, ale že nemá ani potuchy, jak to připravit. Pobídla jej, aby výtěžek svého lovu prodal ve vsi. Hned se pustil do vsi a když se vrátil, odevzdal matce dva stříbrňáčky. To byl počátek.

Od toho dne po celé jaro a léto nedělal nic, jen chytal žáby. Vyhubil je úplně na lukách a v příkopech okolo parku, takže z večera neslyšel's už je kuňkat; hledal je daleko, na polích, v zahradách, na kraji lesů, všude, kde se moh' nadát, že je najde. Po každé však věrně a nezištně přinášel matce svůj výdělek z lovu.

*

Rytmickým svým krokem ubíral se holič uzounkou pěšinou mezi žitnými poli a viděl už za vysokými vlnami obilí, jak se zdvihaly zahrady a chaloupky dědiny, která byla cílem jeho pouti. S podivnou tvrdošijností pronásledovalo jej ukrutné divadlo, které byl spatřil na mostě u průplavu. Mučilo jej a splývalo s postavou jeho synka. Ač nebyl obzvlášť citliv, přec ho to odpuzovalo a bezděky rozlaďovalo. Potom, ani nevěděl jak, přidala se k tomu myšlenka o nebezpečí, jemuž všichni ti slabouncí hoši byli vydáni, když se tak ve směsi házeli do vody. A pořád, ať dělal a myslil co chtěl, slučovala se postava jeho dítěte s tou podívanou a sdílela její ukrutnost i nebezpečí.

Opět želel ve své nespravedlivé, ale nepřemožitelné zálibě k tomuto chlapci, jak malou moc nad ním má; vyčítal si, že mu dovoluje potulovat se bezuzdně a podle chuti jako divoch. Co bude z hocha, neučiní-li se tomu konec? K čemu bude později, nebude-li hned z mládí zvykat na spořádanou činnost? Otec cítil, že je nutno, aby mu takový život zapověděl, ale nemohl se k tomu zmoci. Co by byl býval bez rozpaků spravil u ostatních dětí u tohoto chlapce mu bylo nemožností. A co tak kráčel dál, zaplavován rostoucí těžkomyslností, duch jeho mučen pracoval a pracoval a tušením snažil se vyzkoumat budoucnost chlapcovu. Viděl jej, kterak nezvyklý kázni, ze zabiječe žab stává se pytlákem, z pytláka lupičem, z lupiče vrahem. Viděl jej v žaláři, na šibenici. Tu stanul uděšen, snažil se zapla-

šit tu myšlenku a představit si jeho budoucnost ve smavějším obraze. Přese všechnu neposlušnost byl ten hoch v základě tak mírný, tak dobrý a chytrý; kdož ví, není-li mu docela naopak vyhrazena krásná budoucnost? Však třeba nebude trávit svůj čas pořád jen lovem žab, snad si bude dobývat výživy méně barbarským způsobem, snad konečně najde si zaměstnání krásné a prospěšné. Znával přec lidi, kteří bývali pasáky, bezuzdnými tuláky, a pak zbohatli a dodělali se moci, stali se muži obdivovanými, obávanými a váženými. Kdož ví, nestane-li se něčím takovým jedenkrát i jeho chlapec?

Ale ona představa jako klíšť pronásledovala jej každým krokem a už ho neopouštěla. Byla jako cosi hmotného, co zanechával přede dveřmi, vcházeje do chalupy, nač, vykonávaje své řemeslo, na okamžik zapomínal, ale pak zas to nalezal na prahu, a ono se ho to chytalo, zmocňovalo se jeho veškeré bytosti a provázelo jej k následujícím dveřím. A pořád ona ukrutná scéna u mostu byla rámcem, v němž pohybovaly se jeho myšlenky; pořád viděl lešení, na niti houpající se žábu na něm, nahého chlapce, který po ní tloukl, a ostatní kluky, jak vřeštíce zápasili ve vodě o třesoucí se zvíře... A pořád družila se k tomu jednotvárně a mučivě myšlenka na nebezpečí, které hrozilo těm útlým dětem ve vodě příliš široké a příliš hluboké...

*

Tu, jako by mučivá ta myšlenka dostačovala, aby rozryla v jeho nitře propast skrytých útrap, pomalu vystupovaly v něm vzpomínky na trpkosti jeho života. Vzpomínal si na mládí plné dřiny, na lopotu doma i na poli, kterou musíval zastat ve věku, v němž tolik jiných lidí znává jen hry a svobodu, vzpomínal pak na čtyry leta krušného vojančení a na leta práce pořád tísnivější a tísnivější, když se byl oženil: na těžký vezdejší boj o život. Nikdy nepoznal úplné nezávislosti, skutečného odpočinku, nikdy ani jediného dne úplné svobody a bezstarostnosti, z níž se jeho nejmladší hoch těšil tak nemírně.

A pomalu, co tak probíral v myšlenkách své vzpomínky, vystupovala v něm zloba, nepřekonatelná potřeba, aby viděl trpět i jiné to, co sám byl vytrpěl. Proč měl ten malý ničema být šťastnější než on? Proč neměl nést také on díl společného břemene, jako jeho rodiče a bratři? Proč také on neměl plnit povinnosti, snášet břímě?

Oh! to se musí změnit a hned! Donutí dítě pracovat, zakáže mu divoký, tulácký život, zapoví mu úplně to děsné, surové chytání žab! Stane se, bylo u něho rozhodnuto. Úcta k vlastní autoritě, jeho povinnost otcovská mu to přikazovaly.

Holič dokončil svou obchůzku a vracel se domů se svraštěným obočím, stísněn rostoucí nespokojeností, rostoucí dráždivostí.

Pomalu slunce zapadalo a zaplavovalo světlem svým skloněné klasy a na nehybné obloze hromadilo se měděných, bouřných mračen. Lehký pot vyrážel na čele holičově; občas pohlédl k jihu, kde slabou ozvěnou ztrácelo se vzdálené temné dunění.

*

Pod těžkými mračny opět a opět dostavovala se mu ještě jasnější představa odstrašujícího divadla usmrcených žab. Scéna ta v jeho rozpálené obraznosti brala na se neobyčejnou živost obrysů, útlá těla chlapců odrážela se plavě s věrností skoro strašidelnou od tmavé půdy zvířených vln. Obraz zdál se mu být ještě ukrutnější, ještě barbarštější, zatím co zároveň tucha nebezpečí, které prýštilo z této scény, tížila jej jako neblahé, závratné cítění hrozícího neštěstí.

A náhle, spatřiv z dálky tmavé vysoké kmeny parku, za nimiž skrývala se jeho chalupa, pocítil ubohý holič, jak jej zrovna škrtí, dusí nevýslovné rozčilení. S očima do kořan stanul náhle; cítil, jak pověrečná hrůza na něj zadýchla. Vycházela z tamtěch vysokých korun stromů, ze zlověstných mračen, ze skloněného žita, které třáslo se ve fantastickém světle, vycházela z něho samého, z nejhlubší hloubi jeho nitra tajemně vzrušeného. A chalupa jeho, které neviděl, ale věděl, že stojí za tím zasmušilým stínem, zdála se mu teď docela maličkou, úplně zničenou neznámým neštěstím, hlubokým skrytým utrpením.

Násilím zapudil tento tísnivý cit, šel opět svou cestou a aby v sobě vzbudil zmužilost, snažil se opět v sobě vyvolat hněv na svého milovaného chlapce. Pot řinul mu velikými krůpějemi po čele a tvářích, dýchal těžce v dusivém vzduchu a urychloval krok.

Tak sešel s polní pěšinky, překročil silnici a zmizel v stínu dlouhého rovného stromořadí dubového, jež běželo podél parkové ohrady. Na rtech jeho už už se chvěla rozkazná slova; v očích planul mu hněvný žár neodvolatelného rozhodnutí. Jakmile shlédne svého vzdorného kluka, dá mu své určité nařízení, vyloží mu, že ten odporný lov žab musí přestat, že musí vést život poctivé a pravidelné práce jako jeho rodiče a bratří. Tak to chce a ne jinak! Chvěl se vzteky při pomyšlení, že tak dlouho trpěl ty výstřednosti a že by je musel ještě trpět dále!

Ale zabočiv na levo a spatřiv střechu

chaloupky skrytou v lupení, zachvěl se zlověštící předtuchou, která jej před tím tísnila.

Pocítil, že se stalo neštěstí... cítil to podle křečovitého sevření veškeré své bytosti. Jeho nuzná chaloupka vypadala tak zasmušile, černé stíny parku zahalovaly ji v hluboký smutek, útlačně visely nad ní žluté mraky.

Bez dechu, s kalnýma očima a temným hučením v hlavě, suchými pysky a popelavou tváří, již zaléval pot, prudce rozhodil dřevěný plůtek, uháněl zahrádkou a pomaten nesmyslnou úzkostí vrazil do domku.

Na prahu na okamžik stanul, oči úzkostlivě upíraje do vnitř. Na mžik byl jako oslepen a srdce se mu zastavilo. Z hluboka si vzdychl, jakoby osvobozen od nesmírného břemene. Zamumlal cosi, co znělo jako polodušený „dobrý večer" a podklesávajícíma nohama došel ke stolečku u krbu, aby odložil svou misku a mýdlo. Nebylo neštěstí, nebylo krve, nebylo smrti v jeho domě —

— matka a hoch seděli v nízké tmavé kuchyňce společně u večeře.

*

Spatřivše jej vcházet, ustali na chvíli od jídla, a matka, která i v temnotě rozeznala jeho zrůzněnou tvář, zeptala se třesoucím hlasem:

„Co se stalo? Co je ti, tatínku? Jsi nemocen?"

„Ne, ne!" odpovídal a namáhal se zpevnit hlas. „Docela nic, jen jsem trochu vysílen horkem."

Bylo tomu tak opravdu. Ani stopy hrozného rozčilení už v něm nebylo. Zděšení, hněv, starost, vše rázem zmizelo, bludná jeho předtucha dřívější změnila se v pocit nevýslovného osvobození.

Posadil se za stůl k ostatním a nabíral si jako oni velikou dřevěnou lžící ze společné mísy denní polévky z mléka, a polykal ji třesavými hlty. Ale nemohl jíst. Ještě příliš byl naplněn myšlenkami a city, přetékal jimi, musil je vyslovit. A najednou, když odložil lžíci, vyhrkly mu slova a city samy od sebe ze rtů. Sklonil se ke svému chlapci a na místě tvrdého kárání, na němž se byl ustanovil, neodolatelně mluvil k němu hlasem zlomeným, hledě na něj s bezejmennou něžností.

„Nu, chlapečku, bavili jsme se dnes dobře? Nachytali jsme hodně mnoho žab? Začneme zejtra hru znova?"

Hoch s drobným osmahlým obličejem a černými, krátce zastřiženými vlasy se zachvěl. Ruka, v níž držel lžíci, třásla se mu lehce, rychlým, úzkostlivě kradmým pohledem kmitl po otci. Zavrtěl hlavou, ale nepřestával jíst. Zdráhavým, vyhybavým tónem, oči maje upřeny na mísu a bledna přese všechnu osmahlost tváře, odpovídal malý ničema:

„Ne — už toho mám dost — nechci už žádných žab."

Nastalo krátké mlčení. Užasle upřel otec na chlapce strnulý pohled; matka mlčky jedla dál, jako by jí do celé rozprávky nic nebylo.

„Proč?" zeptal se otec konečně.

Dřevěná lžíce zachvěla se silněji v ruce dítěte, podivně trhalo mu cosi v očích, jež tvrdošijně upíraly se na mísu. Drobná ústa nemohla už polykat a sevřela se křečovitě a prozrazovala marné úsilí, aby potlačila velké pohnutí. Najednou mu lžíce vypadla z ruky. Slzy mu vytryskly a ruce, tvář, celé tělíčko třáslo se bolestí a hrůzou, an koktal nesrozumitelná slova. Teď i matka přestala jíst a bleda dívala se na muže úpěnlivýma očima plnýma slz.

Zachvácen neblahou předtuchou vstal, sám bled a rozrušen, a naplněn úzkostí, zděšením a zlostí žádal třesoucím se, velitelským hlasem vysvětlení. Byl všechen bez sebe, ptal se nečekaje odpovědi, třepal za ramena chlapcem, jenž pořád prudčeji se rozplakával. Zděšenýma očima hleděl strnule nízkými okénky na oblohu, která se stále víc a víc zatemňovala, osvětlována jen klikatými blesky, za nimiž následovalo temné, zlověstné hřmění. Co se stalo? Minulo už neštěstí, jež cítil vznášet se nad domem, či mělo se teprv sesypat? Mělo jej a jeho rodinu zahladit teď, kdy už je právě pokládal za minulé?

Tu přemohla matka svou bázeň a promluvila. Mluvila rychle, poděšený obličej její hned byl osvětlován plavým svitem blesků, hned mizel v temnotě kuchyně s nízkým černým trámovím. Každá rána hromová projela jí tělo s bolestně nervósním trhnutím.

Okolo třetí hodiny odpoledne se to stalo, asi hodinu na to, co otec odešel z domova. Byla zrovna v chlévku a myla necky, když náhle zaslechla pronikavý zděšený výkřik. Směrem k velkému parku pádila, odkud zaznělo volání o pomoc.

A tam, v černé vodě příkopu spatřila uprostřed víru vzpínat se o pomoc dvě drobné ručky, drobný vyjevený obličej, který úplně změněn na posledy se vynořil, malá ústa, která vyrazila ze sebe poslední výkřik, co z nich už tekla zelenavá voda. S divým vzkřiknutím vrhla se do hlubokého příkopu, nadlidskou silou uchopila dítě a vynesla je na břeh. A v tu chvíli, kdy chlapce táhla z vody, žába, veliká zelená žába skočila na něj, zrovna jemu na hlavu, okamžik na ní seděla, rozta-

žená, s hněvnýma očima a nadmutým hrdlem. Ó! bylo to děsné!

Holič poslouchal a cítil s krutým zbystřením smyslů, jak ještě jednou před ním ožila nezapomenutelná scéna dětské hry v rybníce. Nepromluvil už slova. Tvrdošijně pozoroval v plápolu blesků svého chlapce, jenž bez ustání prudce plakal, jako by byl tímto hrozným otřesem na ráz probádal hlubiny dlouho střádaného, tajemného utrpení.

Tu najednou pochopil otec tuto drobnou, nezávislou, neuvědoměle ukrutnou mysl, jejíž hnutí až dosud byl odsuzoval a želel. Pochopil, že dítě oplakává spíš svou nezávislost, ztracenou tím osudným děsem — v kvapných, zhuštěných obrazech přehlédl opětně svůj vlastní život, věnovaný lopotě a službě, cítil, jak z daleka přicházejíc, z nejhlubších hlubin vystupuje jeho skoro zapomenuté mládí, neurčitý a poděšující zálusk na svobodu, na svobodu, na svobodný, nezávislý život, sny, které nikdy se nevyplnily, které den za dnem pořád víc oddaloval, ničil a v něm ubíjel. A jasně poznávaje, že událost dnešního dne uzavírá určitý běh života, úplnou nezávislost v životě jeho vroucně milovaného dítěte, a že teď započne nové období, období plnění povinností — zachvácen byl bezejmennou soustrastí.

Dnes započalo, jako tenkrát pro něj, pro jeho dítě, zrozené s tak mocným pudem po nezávislosti, trpké živobytí chudoby, život zápasů, obětí slabého a nízkého. Ode dneška půjde už jen do dvorce jako jeho bratří. Bude pasákem, pacholkem, nádenníkem na poli, kdo ví čím ještě. Jako jeho otec, jako matka, jako všichni jeho stavu stane se pracovním strojem, tažným hovadem. Nic ho nemůže zachránit. Toť jeho osud, neuprosný jeho osud, jenž dnešního dne dal se do boje...

Tu na okamžik, na jediný okamžik v nevyzkoumatelné hloubi jeho duše pocítil, že to bylo neštěstí, které tušil a které celé odpoledne tak těžce na něm leželo...

APOLOGIE KAINOVA.

(Americká karikatura.)

Je-li co vzrušujícího v pochybnosti o zdravém rozumu Kainově, dokazuje to pouze, že pochybnost ta je oprávněna. Více než pět tisíc let spokojovalo se lidstvo tím, že prvorozence lidského pokládalo za vraha. Každé nové pokolení, usvědčující jej ze zločinu tak říkaje bez slyšení, cítilo mnohem větší zájem pro to, aby toto usvědčení bylo pojímáno jako t. zv. náboženský fakt, než aby tomuto dávnému a bezbrannému spolučlověku dostalo se dobrodiní lidské spravedlnosti. Desetina horlivosti a zápalu, které Froude vynaložil, aby z chronického vdovce Anglie udělal světce, byla by bývala stačila svrhnout celý svět pomluv s beder Kainových. Ale až po dnes žádný filosof si neobral tuto obtížnou a delikátní úlohu. Žádný právník neodvážil se prozkoumat obžalobu, která pro celé věky byla jakousi mravní tvrzí. Toť věc tak veliká, že musí být způsobilá, aby nám posvítila daleko do dávné minulosti, hloub a hloub do dávnověku, do samé první rodiny na světě, a aby nám řekla: Hle, tu je prazdroj vašeho vypravování o vraždě..

Pokolení za pokolením učilo se proklínat i jeho jméno, přijímalo to tvrzení. Tenkrát nebyly bakterie v oné sladké, svěží době, nebylo tu působiště pro nakažlivé nemoce. Nebylo tu cukrářských krámů, kořalen, patentních léků, poušťadel, doktorů. Následovně, člověk nemoh' umřít nijak, leda že ho někdo zabil. Kain obstaral tuto věc pro Abela. Toho nepopíráme, aniž popíráme, že učinil tak zdarma a bez naléhání.

Ale byl vrahem? Ponechme i stranou možnost, že Abelův čas ještě nebyl nastal, máme soudit Kaina dle zevnějšku jeho skutku? Nemohly tu snad být polehčující okolnosti, příčiny temperamentu? Slovem, byl Kain zdravého rozumu?

Po století a století přehlížel svět strašné úvahy, zahrnuté v této otázce, docela klidně cejchoval nešťastného člověka nejhlubší potupou a pokládal za zaručené, že skutek jeho byl zrale rozvážený, čin mysli samostatné, vypočítavé a tudíž vinné. Podívejme se na to sami!

Za prvé, Kain po nějaký čas byl jediným dítětem na světě. To samo o sobě bylo dostatečné, aby rozvrátilo i nejsilnější mladistvý organism. Všechno mazlení, hejčkání, lichocení a hlídání celého civilisovaného světa snášelo se na jediná dětská bedra! Přirozeně, chlapík brzy pokládal sebe za důležitou osobnost, věru, za osobnost ze všech nejdůležitější. Potom přišel Abel, ruše a nohama vzhůru převraceje nejdražší jeho přesvědčení. Jiná osobnost, nový „někdo“! Kopající padělek, který se choval něžně v náručí j e h o matky, dělal houpy-hou na kolenou j e h o otce!

Bratr? Co to znamená? Nebylo knih, aby mu to vyložily; a kdyby byly bývaly, ubožáček neznal ani písmenka. Nebylo filosofů, ani metafysiků v oněch dobách, aby toto fénomenon vysvětlili; Darwin byl tenkrát ještě těkavým atomem v nějaké neorganisované pseudoprotoplasmě některé opice. — Dítě nemělo kamarádů ani spolužáků; Adam byl zaměstnán, Eva měla na mysli dítě a tak byl Kain zůstaven sám sobě, aby hloubal nad bezednou záhadou. Uvažte vliv toho všeho na jemný, citlivý mozek tohoto dítěte — i zralý rozum byl by býval povolil mnohem menšímu napjetí.

Ale Kain to přežil. Smířil se, řekněme, s Abelkem. Hrávali si a hulákali, jako si hrajou a hulákají děti za našich časů, honívali se po polích po chuti, a vyrůstali v silné, statečné živočichy, divoké, prudké a útočné, zejmena Kain. Ale jak za to se jim dělo po stránce ésthetické! Nebylo akademií nebylo nedělních škol, nebylo athletických soustav, nebylo cen pro šampiony, vůbec nic, co by vedlo a v rovnováze udržovalo mladé mysli jejich!

Rodiče jejich byli prostí lidé, kteří málo se starali o společnost, tušíme, a vkus jejich nebyl ani za mák vybraný. Vzpomeňte si, že v oněch časech nebylo přednášek pro mládež, nebylo divadelních

ochotníků, nebylo Křesťanských společností mladých mužů, jež by život činily jedinou dlouhou slavností. Všechno na téže mrtvé úrovni. Jediným asi vzrušením pro Adama a Evu bývalo vštěpovat dětem kázeň a dobré chování. Ovšem, Abel jakožto poslední dítě a proto mazánek, byl do značné míry ušetřen tohoto činného napomínání a veřejného vzrušení, a tak břímě sociální odpovědnosti dolehalo na ubohého malého Kaina. Kdo by jej chtěl kárat nebo se divit, když tu a tam si odlevil nepozorovaným kopancem uštědřeným Abelovi, tomu hodnému chlapečkovi rodiny, tomu „ostatnímu světu, který naprosto nechtěl být takovým darebou a křiklounem jako bratr Kain".

Není maličkostí, stát se prvním mužem na světě, a Kain dojista se chystal zaujmout toto postavení. Adam, jeho otec, byl stvořen za určitým účelem. Jako Minerva vskočil do života už dorostlý; pročež jakkoli bezpečně jej můžeme pokládat za první lidské stvoření, prvním mužem dojista nebyl. Neboť jak může kdo být mužem, nebyv nikdy dítětem?

Zde máme opět jiný důvod ve prospěch Kainův. Rodiče ve vychovávání jeho trpěli zvláštní nevýhodou. Sám Herbert Spencer, kdyby se byl dostal na svět v botách a s ostruhama, nemaje za sebou dětství, snad by byl býval na rozpacích, jak zacházet s prvním hochem. Přes to však situace ta měla též své výhody. Nebyli tu totiž žádní strejčkové a tetičky, žádní dědečkové a babičky, dětinsky něžní, kteří by dítě kazili a mařili nejlepší snahy Adama a Evy. Tak byl mladý Kain ušetřen spousty dráždivých, snad roztrpčujících vlivů. Zkrátka, máme všechny důvody mít za to, že přes skličující podmínky a okolí vyrůstal v muže při nejmenším lepšího, než jeho otec, který nevyrůstal vůbec nikdy. Že nezabil Abela už jako chlapec, je nám toho dostatečným důkazem. Byla v něm přece jen kázeň.

A pak, ve jmenu vyvinuté vědy a křesťanského milosrdenství, uvážíme-li události pozdější, proč bychom nepřihlíželi náležitě k tomu, jaké asi frenologické nepravidelnosti se objevovaly na lebce malého Kaina? Inteligentní otec dnešní doby může chytit hlavu svého dítěte za kštici, obrazně řečeno; může odhalit, co se v ní skrývá a pracovat proti náklonnostem; může sbírat pozorování z drobných význačných hrbolků na hlavě dítěte, a je-li moudrý, vést jeho mladý život do končin bezpečnějších a příjemnějších. Ale Adamovi byla frenologie španělskou vesnicí. A nemáme ani valného důvodu domnívat se, že by se byl jí býval řídil, i kdyby ji byl býval znal. Děti nejsou po každé andělíčky, však víme sami, jak i nejdražší z našich maličkých někdy vyvádí tolik, že nejvyšší naše filosofie konečně bývá na hromadě. Byl snad Adam nějakým nadčlověkem? Spíš, řekněme, byl prazdrojem lidské vášně. Dále, obě děti byli oběťmi trvalého strádání. Měly přirozené náklonnosti dětství, měly zuby, žaludek, apetit — řekněme, všechny podmínky průjmu — vyjímaje jedno, po čem prahly tajně: zelená jab'ka! Zelených jablek doma nebylo, ba ani se nesmělo v rodině se o nich zmínit. Ani jedenkrát ve svém osamělém dětství nepotěšily se tyto děti jab'ky! Uvažte, jaký vliv na ně měl zděděný apetit a pak si představte účinek dlouhého nepřirozeného odříkání!

Dále, kdo by pochyboval, že někdy nejhlubší a přetajemná zasmušilost zachvátila tuto domácnost? I jestliže Adam a Eva nesvěřili se svým dětem, starší hoch musel míti podezření, že něco není v pořádku. Co to je? ono strašné cosi, které četl a přec nečetl v odvracovaných tvářích odsouzené dvojice. Patrně vídávali kdysi lepší dny. Ale kde? proč? jak? Kam se podělo to mlhavé dědictví, o němž Kain cítil, že má na ně právo? Ráno, v poledne a večer mlhavá děsná podezření strašila v jeho mladé mysli; ráno, v poledne a večer tajemství ono neustále zmítalo a zmítalo se v jeho nitře. Je možno, aby to vedlo konečně ke zdravému rozumu?

Představte si, jaký účinek měla zvířata, která děti vídaly na svých ranních procházkách! To nebyla žádná pěkně spořádaná menažerie vybraných exemplářů s Barnumem, nebo neomylným střelcem Buffalo Billem v pozadí proti strachu. Kam se jen vrtly, zuřivé šelmy na ně vyvalovaly oči a bručely; i když si představíme situaci co možná nejpříznivější, dojista plesiosaurus, pterodaktyl, mastodon, megatherium ve svém přirozeném stavu nemohly být pro dětskou mysl konejšivými předměty pozorování.

Nuže, chlapci rostli. Ale kterak mrazivé bylo jejich jinošství. Žádné boty z patentní kůže, žádné vlašťovčí šosy, žádné vysoké límce, žádné kulečníky, žádné zápasy mezіuniversitní, žádná děvčata k namlouvání, žádní kamarádi pro posměšky! Když bylo po polní práci a ovce přihnány na noc, nezbývalo dělat nic jiného, leč dívat se vzájemně do svých neostříhaných tváří s němou myšlenkou: „Zatraceně blbé!", což bylo strašnější nežli zuření.

Otcové dnešní doby, myslíte, že vaše děti by byly takovou existenci prožily bez pohromy? Vaši Abelkové snad by byli obstáli, ale což vaši Kainkové? Nebyli by se z nich stali ne-li hotoví blázni, aspoň nepříčetní? Pánové porotci, tyto úvahy nelze pominout jen tak ledabyle!

Soudíce Kaina, uvědomte si situaci. Na jedné straně strašné tajemství rodinné, žádné školy, kostely, přednášky, žádná společnost, zábava, žádná jab'ka. S druhé strany celé břímě člověckosti po prvé narozené; kázeň otcova; jednotvárné minuty, hodiny, dny, roky; předpotopní obludy; předpotopní rodiče a předpotopní bratr, takový dobrotisko, že's mu moh' vstrčit máslo do huby a za sto let bys je tam byl ještě našel.

Není pochyby, tento bratr měl úsměv rozčilující. Byl šťasten, poněvadž byl ctnostný. Takovým způsobem uměl odpouštět a zapomínat, že by byl býval zbavil rozumu i toho, kdo mu ublížil; nad to měl chladné, rozvážné způsoby, k nimž pojila se chronická touha, stát se andělem. Jeho zápalné oběti vždycky vyhovovaly všem podmínkám. Stačilo jen rozdělat oheň a kouř jistě stoupal uspokojenými, důvěřivými kotoučky vysoko do nebe.

Kainův oheň naopak ne a ne hořet. Máme to vše před očima. Kouř se kroutil a válel se dolů, lezl po zemi a tiskna se mu k nohám, obtáčel jej jako had. Černal se a vztekal se, se stran ho šlehal do očí, oslepoval a dusil jej.

A tam stál Abel vedle své hranice, záře uspokojením a žádaje si stát se andělem!

Bylo to činem jediného okamžiku. Nadržené, rozrušující vlivy celého života protrhly hráz v jediném divokém okamžiku citové choromyslnosti. Abela už nebylo!

Nač prodlévat u této tragedie? Světu dobře jsou známy skličující její podrobnosti. Nebudeme opakovat jich zde, ani nechceme pochybovat o spra-

vedlnosti trestu, jenž postihl Kaina — výčitky, opuštění, vědomí, že je tulákem a poběhlíkem na tváři země. Zabil bratra a pokuta musila být zaplacena. Ať zdravého rozumu či choromyslný, strašná odplata musela jej stihnout. Ale jakž s jeho vinou? Bylo by tomu stejně tak v tom jako v onom případě? Nemá být přihlédáno ke zděděnému ústrojí, vznětlivé letoře, citové zuřivosti? Ne, a tisíckrát NE!

„Což jsem já s t r á ž n ý m bratra svého?“ zvolal nešťastný bídník, byv vyzván, aby pověděl bližší okolostojičnosti stran pohřešovaného Abela. Kdo může pochybovat, že Kain jako kterýkoli blázen naší doby sama sebe pokládal za zdravého a ostatní okolo sebe za dokonalé šílence? Užití slova „strážný“ to dokazuje. Ovšem, blázinců tenkrát nebylo, ale byl-li první možný obyvatel blázince na svobodě, kde mohl být první strážný, leda v chorobné obraznosti onoho?

Spoluobčané, nastala doba, kdy tento soudní případ musí býti obnoven. Výsledek jeho nelze déle odkládat. Nebyl-li Kain, vraždě bratra, při zdravém rozumu, musí být s čela jeho na vždy smazána skvrna vraždy. Je nutno, učinit mu konečně, byť i pozdě, po právu a spravedlnosti. Naše děti a naše vnoučata musejí se naučit mluvit o Kainu jako zabiječi, o Kainu duševně drážditvém, o Kainu postaveném do zvláštních okolností, ale o Kainu jako vrahovi? — Nikdy!

Vlastní výpověď obžalovaného nemá ho ani usvědčovat ani osvobozovat. Avšak nemáme-liž jako příznaků jeho duševního stavu povšimnout si skutků a projevů, které spadají v touž dobu, jako zločin, z něhož je viněn? Jestliže v době osudného skutku bylo positivně dokázáno porušení mysli, co potom? Svědectvím toho jsou poslední nám známá slova Kainova: „Kdokoli mne najde, zabije mne!“

Páni porotcové, je toto projev zdravého rozumu? Kain v tomto stadiu nebyl jenom pomatenec, byl to nejpomatenější člověk, jakého kdy bylo na světě! Žádný obyčejný blázen, budiž jeho popletenost sebe nesmyslnější, neočekává, že by ho zabili víckrát než jednou! Ale u tohoto ubohého šílence odveta náhle vzala na sebe formu hlavy hydří; spletený mozek jeho, nejsa již si vědom, že Adam je jediným mužem na celém šírém světě, okamžitě si vytvořil nesmírný zástup lidí. On se viděl, jak opět a opět klesá pod ranami vrahů po sobě následujících, zrovna jako Abel padl pod jeho rukou. Jeho první oslepující spatření smrti rozmohlo se v hrůzu, jaké nikdy potom lidská mysl už nezažila. Štěstí jeho bylo rozmetáno, rozum jeho v troskách, on vydán na pospas strachu, který věčně jej pronásledoval, bez jakékoli naděje konečného překonání — jedinou útěchou mu bylo, že neznal nemilosrdný rozsudek potomstva. On neuznával sebe za prvního vraha. Nežli i jen ve snách si pomyslit na takovou potupu, nebylo-liž lépe, že volal ve svém šílení: „Kdokoli mne najde, zabije mne!“ —?

Ponecháváme tuto otázku inteligenci a spravedlnosti tohoto osvíceného století.

M. M. Dodge.

DOJMY A NÁLADY Z CEST.

(Opozděné kapitoly.)

Moderní svět již té galantnosti nemá. Mladý Pařížan na otázku, jsou-li jejich dámy krásny, odpověděl klidně: „Nejsou ani tak krásny, jako se dovedou udělat.“ V tom jsme mu dávali za pravdu. Viděli jsme celkem velmi málo krasavic, ale mnoho krásných toilett a shledali, že se Pařížanky velmi půvabně nesou, jen aby se líbily. Zvláštní poesie v elegantním pozdvihování šatů, aby bylo vidět nádherné spodničky, jsme ovšem neviděli. Že ostatně ženy středních vrstev také zastávají náležitě svoje povinnosti, nejsou jen takové, jaké z většiny nám líčí románová literatura francouzská, tvrdilo se nám s několika stran, a domácí naše paní byla zdatnější pracovnicí pro blaho rodiny i vážnější, nežli její muž.

Říká se, že tří věcí v Paříži nevidět: malých dětí, psů a schránek na psaní. Schránky jsme nacházeli jen po bedlivém pátrání, tak jsou skryty dole u krámů a trafik, kde prodávají se známky poštovní, tak málo znatelny úzké jejich modré štítky s bílými literami. Psi ovšem jsou patrnější, bylo jich však také málo; nejčastěji psíčkové, které v náručí hýčkaly elegantní dámy. Dětí bylo opravdu ještě méně vidět než psů, chovat jsme neviděli žádného, nejvíc ještě ve vozíčkách v neděli v parku versailleském, druhou neděli pak viděli jsme dokonce několik velmi slušně oděných mužů strkat vozíčky s dětmi ven za město do přírody.

Národní zlo francouzské, nebo snad lépe zlo hyperkultury, nechuť k dětem, jejichž vychovávání spojeno je pro rodiče s tolika obtížemi, dosáhlo vrcholu svého v Paříži; statistika poučuje nás, že ze 100 rodin jen 10 proc. má po třech dítkách, 20 proc. po dvou, 27 proc. po jednom, ale 32 proc. ž á d n ý c h! Paříže samého zlo to se málo týká, neboť obyvatelstvo jeho stále se obnovuje svěžími silami z venkova; ale jinak je při národě celém. Odstranění toho nepřirozeného zjevu jest nejdůležitějším a nejbolestnějším problémem pro Francii, zemi, která bohatými svými koloniemi dobře dovede všecky svoje příslušníky uživit, a jež přes to trpí nedostatkem dorostu a tak číselně klesá se své výše.

Kdesi jsem četl, že jsou ženy všude podobny kuchyni té které země. Subtilnost je Francouzkám i krmím jejich společna, úpravnost rovněž, ale ani Francouzky ani pokrmy se nám valně nezamlouvaly, přiznám se upřímně, třeba mně dobrý znalec francouzské kuchyně vytkne nedostatek jemné chuti. Ovšem nejídali jsme leč v restaurantech menších, kde za cenu 3—5 franků nelze příliš mnoho žádati při velké drahotě potravin v Paříži, o které nám s povzdechem vypravovala naše domácí paní. Vše bylo upraveno čistě, ale nám vadilo vesměs, že převládá maso roštěné, které přes důtklivé naše prosby stále zůstávalo nevypečeno, tedy krvavé, což zvláště zlé bylo při drůbeži. Dojídali jsme tedy francouzskými sýry, které byly výborné a levné; sýr gervaisský jídá se také s cukrem, kterážto směs nás velmi překvapila, ale dobře pak nám chutnala. Víno bylo laciné a chutné; jsou však stesky, že se stále více šíří vína umělá na újmu výtečných přírodních, kterými nad jiné slyne Francie, pravlasť také našeho, českého. Návštěvníci pařížské výstavy z roku 1889 nemálo se divili, jak velice od té doby se rozšířilo

po Paříži pivo. Je veliká škoda, že tak malý podíl na jeho vývozu do Paříže máme my, zvláště pivo plzeňské; panujeť téměř výhradně tmavé bavorské, jehož pojmenování „bock“ všeobecně zdomácnělo.

A když jsem již při těch drobnostech, připomínám, že se nám také málo líbily peníze francouzské, měděné a stříbrné, zejména ty veliké měďáky (můj společník jim říkal: „koláče“ a „koláčky“). Cizinec má s různorodými těmi franky dosti nesnáze: tak přijímají se franky švýcarské s Helvetií stojící, se sedící nikoliv. Kdo to má vědět? Když jsme se vraceli, poučoval nás vtipný jeden krajan, že dívka sedící nemá nikdy té ceny, jako která sedět nezůstala, ale poučení to přišlo pozdě. Nikdo nás však nepoučil vůbec, proč neplatí franky Ludvíka Filippa, jehož pětifranky se berou beze vší závady. Také na četné falešné mince byly stížnosti, tím větší, jelikož každý v Paříži spotřeboval tak dost pravých.

■

(Pozn. redakce. Vypustili jsme z článku tohoto všechny další kapitolky, obírající se líčením a kritikou loňské výstavy pařížské. Bylo by to tuze „post festum“. Zakončujeme cestopis autorovou poznámkou, která pro nás Čechy má a ještě dlouho bude mít význam.)

*

Mezi návštěvníky loňské výstavy pozoruhodným počtem objevovali se Čechové. Na výstavě jako na boulevardech, na omnibusech a tramwayích jako ve Versailles, všude hlaholila čeština, na zpáteční cestě Tyrolskem stalo se dokonce, že jsme měli většinu ne snad v kupé, nýbrž v celém vagoně. Většinou jevila se všude naše družnost, ač bylo slyšet i stesky, že někteří k přihlásivším se krajanům chovali se jaksi nedůvěřivě, cize. Bylo nad tím rozhorlení, ale myslím, že ne docela právem. Bylť nás tam tolik, že již úspora času velela, ne s každým se seznamovati. Myslím, že Angličané, Němci, Rusové, kteří se často na cestách v cizině stýkají, hned se nepřátelí se všemi, a klesla-li v Paříži naše obvyklá družnost, je to důkazem, že také cestující Čechové už nejsou tak bílými vranami, jako kdysi, že rosteme.

Pařížané však nevšímali si nás přiměřeně vzhledem k tomuto počtu. Vinni jsme tu sami svým jednoduchým, někdy až snad příliš prostým a skromným vystupováním. Šetříme jak doma tak v cizině, kdežto druzí na cestách již povolí sobě větší vydání, vystupují okázaleji a jsou také více všímáni.

Kolik z našich lidí mělo na příklad s sebou klak a frak, v Paříži do každé větší společnosti nezbytný? Naši akademikové, přítomní na všeobecném akademickém sjezdu, vypravovali, jak maďarští šlechtičtí akademikové dostavili se na společné soirée ve svých nádherných oblecích národních a všady od ministrů docházeli přední pozornosti, kdežto naši krčili se v koutku. Ejhle, také příčina vážnosti jména „Hongrois“. Českých akademiků šlechticů bychom tam na representaci našeho národa byli marně hledali.

Šampanisovali jsme jednou v dobrém restaurantu a byli jsme hned předmětem vybrané pozornosti jak restauratérovy, tak služebného personálu a zkoumán náš původ. Senior náš, známý spisovatel, právem podotknul, že hodně takových večírků po celé Paříži by hezky objasnilo zeměpisné naše položení i příslušnost národní.

Na sjezdu zubních lékařů za naší přítomnosti náhodou také se o nás mluvilo. Jazyky slovanské, tedy také čeština, z tohoto i ze všeobecného sjezdu lékařského byly vyloučeny; připuštěny jen frančina, angličina a němčina. MUDr. Zbořil z Přerova na Moravě užívaje při přednášce své němčiny, byl pro svou nedosti prý dokonalou formu jazykovou napaden universitním profesorem Bleichsteinerem ze Št. Hradce. Útok byl na místě drem Zbořilem odražen a předsednictvem odsouzen. Následkem vyloučení jazyků slovanských z jednání sjezdového byly hned v Paříži učiněny, s povděkem budiž řečeno, že počinem lékařů českých, průpravné kroky k lékařské terminologii slovanské. Dojde-li k ní, byli bychom pro příště alespoň podobných urážek ušetřeni.

Všeobecně byli jsme trapně dojati neznalostí našeho národa v Paříži. Těch málo vzdělanců, kteří znají národ český, jeho minulost a význam, mizí vůči masám, jež o nás nevědí nic, pranic. Rozčilujeme se nad tím, ale zvolna dostavuje se chladnější rozvaha, a ta nám praví: Dnes všude platí člověk i národ dle toho, kolik vládne. Hleďme jen na Poláky a jejich bývalou oblibu v Paříži. Dnes je ta tam, na zdejších hřbitovech odpočívá. Dnes neozve se jistě z úst nějakého Francouze: „Ať žije Polska!“, když vedle mostu Slavkovského a Jenského staví se most Alexandra III., první to most pojmenovaný dle cizího vládce! Rus, Rus dnes v Paříži má nejlepší zvuk a jen ve znamení spříbuzněnosti s ním jako „Slave“ docházejí také Čechové větší pozornosti.

Ale jako Čechové nikoli.

Proč má se starati národ zmítaný vnitřními boji o národ, jeho váhy a významu pro sebe nikde nevidí, jehož neviděl ani téměř mezi ostatními národy na výstavišti zastoupenými? Až uplatníme svou váhu politickou v Rakousku, až objevíme se před světem na příští výstavě světové třeba ne s takovou vypínavostí jako dnes Maďaři, ale prorazíme zvýšenou kvalitou i kvantitou své práce v ladném celku podané, pak nebudeme muset dobrým Pařížanům a Francouzům vůbec pořádati téměř výklady zeměpisné a národopisné, než trochu pochopí, že Čech přece jen není to, co Uher.

Kdyby to bývalo již v loni, byli bychom s povznešenější myslí opouštěli tu půdu pařížské výstavy, za dnešních poměrů pro nás tak horkou, i celý Paříž. Jen ne ruce do klína, až přijdeme na výstavu pařížskou po letech, bude lépe.

X X X X

* V „British weekly“ čteme, že ze živoucích romanopisců a novelistů anglických pouze čtyřicet může být slušně živo jen ze svých knih; víc spisovatelů uživí se v Anglii otiskováním svých prací beletristických „na pokračování“ v časopisech; trh časopisecký na tyto práce je velký a umožňuje, aby spisovatel, dobyvší úspěch, zbohatl; z knih samotných ani v Anglii nelze zbohatnout.

* Při nedávném porotním líčení v Esseku (v Anglii) odepřel porotce Aylmer Maude účastenství v porotě a to proto, že dle jeho přesvědčení je žalářní soustava špatná, poněvadž vězňové zhusta ze žalářů vycházejí zkaženější, nežli se do nich dostali.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V PRAZE, dne 25. srpna 1901. Číslo 48.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

A. A. LUGOVOJ.

ŠŤASTNÝ ČLOVĚK.

Na Něvském prospektě často můžeš potkat hubeného staršího pána v obleku velice obnošeném, stejném v zimě v letě. Pánovi minula asi padesátka, a šaty jsou jistě deset let staré, ne-li starší. Svrchník a kalhoty — jiných kusů obleku neuvidíš a nejspíš jich není — jsou zrobeny patrně dobrým krejčím a z látky velice drahé a trvanlivé. Co by z nich bylo jinak zbylo neustálým nošením? Ostatně zdálo se, že i vybledlý, pomačkaný, černý klobouk plstěný a sešlapané, zlátané boty jsou pořád tytéž. Přimysli si k tomu ještě staré švédské rukavičky, v třesoucí se ruce prostou hůlku, sehnutou postavu a špatně oholenou tvář — snad si vzpomeneš, že's už toho člověka jedenkráte potkal.

Potkával jsem tohoto pána jenom na Něvském, nikde jinde. Nejčastěji můžeš jej tam vidět na procházce o jedenácté dopoledne, někdy i večer, nikdy ne však v dopoledních hodinách, kdy ulice je naplněna elegantním obecenstvem. Pravím, můžeš jej vidět „na procházce", neboť chodívá si vždy stejnoměrnými pomalými kroky, jednou věše zamyšleně hlavu, jindy pokuřuje si cigaretu nebo postávaje si u výkladních skříní. Nikdy neviděl jsem ho chvátat. Nepamatuju se ani, že bych jej byl kdy viděl, aby se někdy pozorně podíval na mne či na někoho protijdoucího; pohled jeho těkal přese všechno v dálce, zdálo se, že nikoho nepozoruje. S počátku jsem si ho zvlášť nevšímal; ale čím častěji jsem ho zastihl, tím více mne počal zajímat. Smýšlel jsem si o něm všeliké domněnky. Častěji jsem si předsevzal, že půjdu za ním do bytu a vyptám se, kdo to, ale nikdy jsem se k tomu nedostal.

Před několika dny, jda po Něvském kolem krámu cukráře Filipova, spozoroval jsem svého neznámého známého stát před výkladní skříní. Přitáhlo mne cosi k němu chtěj nechtěj. Za sklem skvělo se několik řad šátků na krk a kravat. Podíval jsem se na kravaty a pak sjel jsem pohledem na pána stojícího vedle mne. Pán pozoroval velice vážně a pozorně rozličné vázanky, shlipsy a plastrony, zdálo se, že si hledá z nich něco vhodného. Spozorovav, že se na něj dívám, pohleděl na mne stejně vážně a pozorně jako prvé na věci ve výkladní skříni. Pohledy naše se setkaly a mně bylo nevolno, poněvadž jsem myslil, že je mým nezdvořilým prohlížením uražen. Abych shladil tento dojem, obrátil jsem se k němu nenuceným tónem, ukazuje na kravaty:

„Což, je to nevkusu v té strakatině?"

Neodpověděl mi hned, nýbrž napřed rozvažoval, stojí-li mu za to, dát se do hovoru s neznámým člověkem. Nejspíš v něm můj zevnějšek vzbuzoval důvěru.

„Ne vše, co je strakaté, je nevkusné," mluvil pěkným, ač trochu chraptivým basem, „a není každá nevkusnost strakatá. Ale zde je opravdu obojí, strakatina i nevkus. Prohlédl jsem si všechny ty nákrčníky a nenalezám ani jediného, který bych si přál koupit. — Ovšem," dodával, „nenapadá mne ani, abych si nějaký koupil, pravím jen, že nevidím ani jediného, jenž by hověl mému vkusu."

Prostosrdečnost a spolu jakási jistota tónu jeho dráždila mou zvědavost.

„Promiňte mi neskromnost," řekl jsem k pánovi, „ale buďte si kdokoli, už delší dobu mám přání seznámit se s vámi. Není-li vám nevhod, udělejte mi radost a pojďme k Filipovu vypít si čísku čaje."

„Co chcete vlastně ode mne?" zeptal se dost lhostejně.

„Jsem spisovatel," dím, „a zajímá mne seznámit se s člověkem, jenž tak či onak budí mou pozornost."

Změřil si mne od hlavy k patě.

„Potřebujete tedy modelu?" řekl s úsměvem.

„Chcete-li, částečně potřebuju."

„Dobrá tedy, pro mne — pojďte!"

Vstoupili jsme do cukrárny. Bylo v ní jen málo hostů a mohli jsme hovořit bez ostychu. Poručil jsem přinést čaje a zákusek a nabídl jsem pánovi.

„Děkuju vám, v tuhle dobu nesnesu cukroví ani čeho mastného. Prosím, račte mi dát suchar — nebo ještě raději obyčejnou housku."

Smekl klobouk a odložil jej na židli; bez klobouku měl tvář ještě výraznější a oči jeho, obyčejně trochu umdlené, zíraly teď živěji.

„Tedy vás zajímá seznámit se se mnou," spustil, „to znamená prostěji řečeno, chcete slyšet mou historii?"

„Chci, dovolíte-li..."

„Napřed mi dovolte otázku, za koho jste mne pokládal?"

„Za muže z dobré společnosti, dojista za člověka, který zná svět," odtušil jsem.

„Nemýlil jste se," pravil, svlékaje rukavičky, „býval jsem jednou skutečně boháčem a pohyboval jsem se ve skvělé společnosti petrohradské. A ještě dnes jezdí tu mnoho z bývalých mých známých v ekypážích s gumovými koly po Něvském."

Učinil elegantní pohyb rukou směrem k Něvskému.

„Ale začněm' ab ovo," pronesl, pomlčev na krátko. „Míval jsem několik statků v různých guberniích. Tyto statky jsme já, bratr a dvě sestry utratili za krátký čas. Jak se statky utrácejí, jistě jste už tisíckrát slýchal nebo čítal: špatná správa, hypotéky, cesty do lázní, nehospodářský život a všechno ostatní. Bratr a jedna ze sester umřeli zrovna v čas; s druhou sestrou udála se změna: najednou stala se hroznou skrblicí a vzala si venkovského advokáta, obratného ve svém řemesle, který je stejný lakomec jako ona. Já však, je tomu patnáct let, usadil jsem se v Petrohradě, abych ubil poslední groš, hledaje bohatou nevěstu, která bývá posledním útočištěm každému zruinovanému ničemovi. A pomyslete si, vskutku ještě toho roku jsem nevěstu našel."

Podíval se na mne a seznav, že ho poslouchám pozorně, náhle oživl.

„To byla svatba! Taková nádhera a hluk! Potom nastaly u nás společnosti, dýchánky, plesy; nadělali jsme si známost za známostí v nejvznešenějších kruzích zdejší společnosti. Zdálo se, že všechno to tak musí být, že je to nevyhnutelné. Ale proč to muselo být? Potřebovali jsme toho, já a žena? Neptali jsme se tak. Tenkrát jsem naprosto neměl úmyslu udělat kariéru a neměl jsem zapotřebí vznešených známostí — „museli" jsme prostě náležet ke společnosti . A náleželi jsme. To trvalo potud, až jednoho krásného dne dožil jsem se smutného poznání, že ani dům mé ženy, ani můj statek už mi nenáleží. Žena moje vdávajíc se pokládala moje jmění za mnohem větší, než vskutku bylo a teď ovšem nechtěla se spřátelit se živobytím tím skrovnějším. Předstírajíc, že zdraví její je ohroženo, v čas odjela do Italie a usadila se tam trvale..."

Vypravěč na okamžik se zamlčel, dodal však hned s lehoučkým sarkastickým úsměvem:

„Kterýsi z našich známých, řecký bankéř, ji doprovázel. Dětí jsme neměli. — Od té doby jsem o ní neslyšel..."

Srknul si čaje, přimhouřil oči, jako by pohlížel na obrazy dob minulých sunoucí se před jeho duší a zamyšleně pokračoval:

„Byla kráskou — ostatně povahy studené, bezcitné, suché. Neměl jsem jí rád... To je celý můj román. Jak vidíte, pravšední příběh. Máte-li obrazotvornost, můžete všechno ostatní, co chybí, podrobnostmi doplnit — podrobnostmi, které stejně se opakují ve všech románech. Ano, opravdu, i já jsem také pouhé opakování. Takových lidí, jako já, je tu v Petrohradě na sta, ne-li na tisíce."

Byl jsem trochu sklamán, a skoro mechanicky, jen abych něco řekl, optal jsem se ho:

„A co jste dělal, když vaše žena odjela?"

„Co zbývalo? Manželského štěstí, jak vidíte, jsem nepožíval. Pozbyl jsem jen prostředků, které mi zajišťovaly postavení ve společnosti. Proto jsem se musel snažit, abych si těch prostředků na novo zjednal. Pokoušel jsem se najít nějaké místo v státní službě. Poněvadž jsem rozmrhal dvojí jmění pro své známé, domníval jsem se, že se mně teď moje styky dobře hodí a že aspoň dostanu zpět úroky, když ne kapitál. V první době ovšem jsem hledal málem ministerský portefeuille nebo aspoň úřad ředitele departementu v některém ministerství — v kterém, bylo mi lhostejno — na tom mně nesešlo. Ale nouze mně zaťukala na dveře a tak jsem příčel za příčlem lezl s vysokého žebříku svých nároků a naposledy prosil vůbec jen o nějaké zaměstnání. Ale buď že vskutku nebylo místa uprázdněného, buď že moji známí měli málo důvěry v mou spůsobilost pro kteroukoli činnost, nebo konečně že každý myslel prostě jen na sebe — místa jsem nedostal. S počátku obracel jsem se s prosbami o protekci a doporučení ke známým v nejvyšších kruzích, konečně jsem se spřátelil i s tím, že jsem prostřednictvím komorníkovým prosil za místo správce domu. Neobdržel jsem nic. Všichni měli dobrý úmysl, vřelými slovy vyjadřovali mně své přání, aby mi pomohli — ale nebylo „místa". A čím se mi vedlo hůř, tím víc sláblo účastenství známých ke mně. Opětovaná prosba působila už méně a přišel-li jsem po třetí, chtíval mne mít každý hned s krku. Tak bezděky stal jsem se člověkem, jehož kde kdo byl syt, dotěravý žebronil, jemuž snad s počátku opravdu chtěli pomoci, ale byli příliš leniví a pohodlní, aby na to mysleli vážně a tak i jejich vůle mně pomoci zanikla. A vězte, já toho nikomu nezazlíval, neboť jednával jsem dříve zrovna tak jako oni a vždy jsem soudíval,

že mám tolik vlastních starostí na dnešek a zítřek, že by bylo neprávem, obírat se ještě starostmi a nezdary cizími. Pozejtří však už jsem se pokládal být v právu, abych zapomněl, zač jsem byl požádán; možná, že snad ta cizí věc už sama bez mého přispění zatím se uspořádala."

Ulomil kousek housky a dal se do jídla, popíjeje při tom čaje.

„Rozumí se samo sebou, že už před tím, než jsem začal hledat místo, vystěhoval jsem se ze svého bytu, prodal nábytek a nastěhoval se napřed do velkého hotelu, pak do pokoje s nábytkem a potom do „kouta"; od té doby, co jsem si zvolil zaměstnání moderního Diogena, přenocoval jsem často i v útočišti pro osoby bez přístřeší."

„A z čeho jste vlastně živ? Čím se zaměstnáváte?"

„Z ničeho a ničím. Ostatně — není to zcela správné. Sestra mi posílá deset rublů měsíčně. Z těch za tři ruble si najmu „koutek", a ostatních sedm padne na čaj, cukr, tabák atd."

„A obědy?"

„Obědvám zadarmo."

„U známých?"

„Ano, u známých. U mého bývalého kočího a bývalé mé pradleny."

Pán postřehl, že se tvářím nedůvěřivě a usmál se dobromyslně.

„Ba věru", dotvrzoval, „opatrujou mne teď, „z lásky křesťanské", jak říkají. Kočí má své vlastní koně a je ve službě jednoho z mých známých; mimo to s druhým párem koní ještě jeho čeledín vozí jiného pána, a pradlena zařídila si vlastní prádelnu. Jakkoli to zní komicky, tito „dobří známí" nezapomněli, že jsem k nim byl jedenkrát štědrý. Tady máte potvrzeno přísloví: ‚Nevíš, co's ztratil, ani kde to zas najdeš". Chodím k nim teď střídavě na oběd a oni nakládají se mnou s bývalou úctou a vážností. Říkají, že jim nejsem na obtíž. A mají věru pravdu. Já však zvykl jsem si na jejich prostá jídla, zvykl jim a jejich rodině a cítím se úplně šťasten. A teď už místa nehledám."

„Jak dávno už vězíte v té situaci?"

„Čtyry leta."

„A není vám při tom stísněně, nehledáte nějakého východiště?"

„Naprosto ne! Aspoň potud ne, pokud moji „dobří známí", kočí a pradlena se proti mně nezmění."

Podivný pán, vzácná pradlena, obdivuhodný kočí, myslel jsem si bezděky. Zvědavost má byla podpálena.

„Ba, jsou to lidé obdivuhodní", vypravovatel oživuje víc a víc, pokračoval, jako by byl uhodl moje myšlenky, „my, totiž lidé ze společnosti, zřídka známe tyto lidi. Den co den jsou nám na blízku, my je přijímáme nebo propouštíme, a dbáme při tom jenom, umějí-li nás dobře obsluhovat či neumějí. Jsou-li to dobří nebo špatní lidé, o to se nestaráme... a ovšem nemůžeme se tím obírat. Nemyslete si však", náhle se přerušil, „že teď jako člověk ruinovaný jsem počal hanět vznešené a ctít prostý lid; ne, tomu tak není. Jako pán jsem se narodil, jako pán také zemru. Chci však jen říci, že v lidu vězí mnoho dobrého i zlého, jež nám zůstává úplně neznámo. Uvažte jen: studujeme povahy svých známých, slyšíme o nich všelijaké řeči a klepy, děláme o nich klepy sami, sbližujeme se s nimi a vzdáváme se styku s nimi ze sympatií nebo antipatií, vlivem výhod nebo nevýhod, ale naši sluhové jsou pro nás — jenom sluhy. Nemluvím ani o mužíku, o tom pradalekém, který oře — ten pro nás tak říkaje vůbec není na světě, nemáme-li statku, na němž nekoná polních prací, jež dle úmluvy zavázal se vykonat, na němž poráží náš les, zapaluje naše stohy, pase dobytek na našich polích a tak dále. Poznal jsem mužíka jen s této stránky."

Snažil jsem se poznat z tónu jeho hlasu, z koho si tropí šašky, z mužíka či z pána. „Nejspíš z obou", pravil jsem si.

„Ale to sem nepatří", mluvil dále. „Chtěl jsem jen říci, že my lidu neznáme a nechceme znát. Ale oni nás znají. Ovšem znají nás svým způsobem a někdy velice špatně. Pomlouvají nás v čeledníku a někdy podávají velice trefné a správné úsudky o svém panstvu. A pomyslete si jen, já měl potěšení získat si náklonnost svých služebníků a této okolnosti jsem zavázán teď za to, že jsem plná čtyry leta syt a šťasten."

„Jste tedy opravdu šťasten?"

„Beze vší pochyby", pravil vážně a pevně. „Proč nechcete připustit, že mohu být šťasten? Přede vším, co je štěstí? Dovolte mi, abych vám na to odpověděl slovy Puškinovými — mám velice rád Puškina a nabírám z něho všechnu svou filosofii: „Štěstí sic není na světě, však je tu klid a svoboda." Požívám teď klidu i svobody měrou úplně dostatečnou. Jak bych tedy nebyl šťasten?

„Snad byste nepojímal štěstí tak jednostranně, kdybyste se nenalezal v nynější situaci!"

„Možno!" odpověděl; ale po krátkém přemýšlení dodal: „Ne, sotva. Vždyť jsem po celý svůj život požíval klidu a svobody, jen že dřív jsem klidu toho požíval v panských komnatách a teď v koutku. Dřív mohl jsem užít své svobody k cestě do Wiesbadenu a teď na procházku po Něvském. Jedinou dobou, kdy jsem neměl ani klidu ani svobody, bylo tehdy, když jsem se honil hledaje zaměstnání, když jsem ze svého elegantního bytu se stěhoval do hotelu. Od té

doby, co bydlím „v koutku", nemám nejmenších starostí.

Klidná jistota, se kterou vyjadřoval své myšlenky, jež se mně rozhodně zdály být paradoxy, přiměla mne bezděky, abych mu odporoval.

„A přece jste závislý předně na penězích, jež vám posílá sestra", pravil jsem, „a za druhé na rozmaru a libovůli těch, kteří vás krmí."

„Co z toho? Dokud to potrvá, jsem spokojen. A změní-li se to, dá se to spravit jinak."

„A nedá-li se?"

„Rozhodně se to dá jinak spravit!"

„Proč rozhodně? A což jestliže se nedá?" odvětil jsem rozmrzev se.

„Vaše „jestliže" má tolik pravděpodobnosti, jako moje „rozhodně". Těžko se o tom přít", odpověděl, klidně se usmívaje. „Nu, a zanikne-li veškera pomoc, co škodí? Půjdu žebrat nebo konečně umru. Musíme přec jednou umřít všichni. Napadne-li mne jedenkrát zoufalá myšlenka, vskočím do Něvy. Proč ne? Velice rozšířený názor životní dává mi právo zastřelit se, protože jsem z boháče se dostal na žebráckou hůl a sklamal se v domnění, že moji známí mají pro mne upřímnou účast. Ten názor mne přec k tomu opravňoval? Proč bych se teď nesměl utopit, líbí-li se mi? Ale jsem přesvědčen, že k tomu nikdy nedojde. Neznám totiž případu, aby se byli o sebevraždu pokusili žebráci, skuteční žebráci — myslím tím lidi, kteří ustavičně žebrají a jen z toho jsou živi. Případy takové pravděpodobně udávají se zřídka. A příčina leží v tom, že nejsou nikterak tak nešťastní, jak se snad zdá. Mluvil jste kdy s nimi?"

„Nemluvil."

„Promluvte si s nimi příležitostně. Já s nimi mluvíval a mnohému jsem se od nich naučil. Ovšem nemohl jsem klesnout tak hluboko, abych si osvojil jejich zvyky a spůsoby, zvlášť jejich prostopášný život. Tak ku př. někdo jiný v mém postavení byl by se oddal pití. Ale mně se po něm ani nezachce. Ale tu záleží jen na vychování a letoře. Ba, jen si někdy pohovořte s žebráky: střízlivé názory životní, zdravé úsudky najdeš mezi nimi ne méně nežli u nás obou."

„Ale žebráky vypovídají z hlavního města. A jestliže . . ."

„Jestliže vypovědí i mne, chcete říci? To by bylo znamenité. Buď bych se zas vrátil jako většina, nebo bych se usadil tam, kam by mne vypověděli. Na místě abych požíval „plodů osvěty" a žil v Petrohradě, požíval bych někde jinde přírody a starosvětského života a mravů. A to by mne za mák nebolelo. Já sám schvaluju vypovídání žebráků. Když jsem býval bohat, neminul jsem jediného žebráka, abych mu nedal, ale vždy jsem si myslíval, že by bylo mnohem líp, kdyby mně byl nepřišel na oči. Připustíte, že je nepříjemné, zkazí-li vám na procházce pohled na nějakého otrhance dobrou náladu. Pamatuju se velmi dobře, že se mi to stávalo často a proto nikdy nechodívám se procházet na Něvský, když se tu procházívají moji bývalí známí. Nestydím se nikterak za svůj oblek a celý svůj zevnějšek, jenž mluví zřetelně o mém postavení; na opak, mně je těch lidí líto. Vždyť vím, že většina z nich nemá klidu ani svobody, nýbrž jen dluhy, které jim hrozí ztrátou majetku nebo něčím ještě horším, ztrátou občanské cti. Setkat se se mou, toť jakési memento mori. Proč bych jim měl dělat bolest? Ovšem jsou to samí vznešení ničemové, ale já jsem šťastnější než oni — a šťastní lidé bývají dobromyslni, zrovna jako siláci. Nechci jim udělat nic nepříjemného, neboť já jich neodsuzuju. Ani proti sobě samému, jakým jsem býval v době svého blahobytu, nemohu pociťovat nepřátelství. Nespáchal jsem tenkrát žádných zločinů, nýbrž jen jsem žil, těšil se ze života a pokládal se za hodného člověka. Teď nejsem ani horší, ani lepší než jsem býval — nu, a oni všichni jsou zrovna takoví, jaký jsem já býval."

Podal si cigaretu, zažehl a mluvil dál.

„S počátku mne zlobívalo, ale pak mne bavilo vidět, jak se mně druh po druhu ponenáhlu začali vyhýbat. Napřed ti, co stáli výš než já, pak ti, kteří byli níže, potom ti chudší než já a konečně — všichni! A tehdy počalo mi jich být líto, neboť stojím výš než oni, jsem svoboden a šťasten."

„Dobrá, pokud jste zdráv," namítl jsem mu znova, „ale což —"

„Nač jsou nemocnice?" přerušil mne s úsměvem, „dají mne do postele, budou mne léčit a krmit."

„Ale nemocnice prý jsou málo půvabné."

Popatřil na mne shovívavě a pravil poučujícím tónem staršího k mladšímu:

„Čemu byste dal přednost — lehké horečce na senníku, s mužickou kytlí na přikrytí, nebo těžké, pekelně trapné chorobě, třeba zauzlení střev, v měkké posteli a pod vyšívanou pokrývkou hedvábnou?"

Volil jsem ovšem horečku.

„A já dodávám," pokračoval, „že bych se dal raděj léčit z horečky ranhojičem, než ze zauzlení střev konsiliem ruských a cizozemských celebrit. Tedy, co je pro mne v nemocnici hrozného? Dostanu-li se do ní, stačí pomyslit si, že jako boháč mohl jsem se roznemoci ještě těžší chorobou, a to mne upokojí a smíří s mým postavením. Ostatně vězte, že mne vůbec ani nenapadá stonat. Naopak doufám, že se dožiju vysokého věku a zemru sešlostí. Četl jsem

kdysi někde o jakémsi Vluchovi, jenž ve čtyryceti letech dostal kde jakou nemoc a cítil, jak se blíží jeho konec. Léky nepomáhaly. Tu vzdal se lékařského ošetřování a zdržoval se pokrmu. Podrobil se tak přísné životosprávě, že by byl málem umřel hlady. A co myslíte? Dožil se sta let. Já to dělám teď zrovna tak. Jím velice málo, spím málo, vystříhám se veškerého duševního rozčilování, chodím mírně na procházku a rozumně soudím. Jakživ před tím nebýval jsem tak zdráv a čil jako teď."

Pohleděl jsem naň, vzhled a hlas potvrzovaly opravdu jeho slova.

„Ba, klid a svoboda je něco velikého," pravil ohnivě, „škoda, že se obyčejně bojíme pochopit pravý smysl těchto slov. Je to snad strašné, upadnout v mé postavení — ale jakmile ho člověk jedenkrát okusí, opravdu nebaží po jiném. Aspoň nehne ani prstem, aby si jiné opatřil."

Dopil čaj. Nabídl jsem mu ještě čišku.

„Ba, proč bych se měl namáhat pro tak zvaný blahobyt, když ho mohu požívat beze všech starostí a trampot?"

„Jak to?"

„Nu, hleďte. Co je to — blahobyt? Dobrý byt, elegantní zařízení, oděv dle módy, a tak dále. Nemám z toho nic, a ani toho nepotřebuju. Za to vidím den co den ve výkladních skříních překrásný nábytek, drahocenné lampy, moderní látky, ušité šaty, lahůdky, vzácné ovoce a všeho druhu vína, dívám se na vše se zálibou a mám z toho své potěšení. Představuju si, že to vše náleží mně, zkouším si v myšlenkách šaty a tak dále, a jsem tím opravdu mnohem šťastnější, než kdyby to bylo mým majetkem. Proč chodí lidé z většiny na světové a jiné výstavy? Přece ne, aby si koupili vystavené věci, nebo aby je zevrubně poznali. Oni se dívají na krásné věci, protože jim to činí požitek. Rozkoš, kterou by mně působily ty věci jako můj majetek, pociťuju i tehdy, když se na ně dívám za výkladními skříněmi. Jediné, že je nemám — ale za to mně nedělají nepříjemností. Jeden moudrý člověk prý řekl jedenkrát, že pozbyl veškeré své svobody, jakmile si koupil drahocenný porcelánový service. Nuže, já mohu říci, že jsem se stal zcela svobodným člověkem v tom okamžiku, jakmile jsem všechny své příbory prodal. Mimo to připustíte mi, že i kdybych byl měl sebe víc peněz, nemohl bych přec všechno skoupit, nemohl bych to uschovat ani v největším paláci a nemohl bych nosit všechny ty krásné látky. Teď však si občas sednu po procházce někde v zahradě nebo na nábřeží na lavičku a stavím povětrné zámky. Rozestavuju v nich nábytek, jejž jsem byl zrovna spatřil, vyzdobuju je květinovými skupinami, naplňuju všechny sály hlučnou společností pánů a dam v elegantních úborech, a je mně veselo, bavím se při tom tak znamenitě, jak jsem se nikdy nebavíval, když jsem to ještě prožíval ve skutečnosti. Ve skutečnosti bývaly tehdy přece vždy jisté meze, ale zde není závor a pout pro mou volnou obraznost. A přede vším — žádné trampoty a lopoty. Často si připadám v takových případech jako kuřák opia. Mimo to víte, že člověk pociťuje nejvíc rozkoše, jestliže něčeho dosud nedosáhl; jakmile však dostihne cíle, je po požitku a fantasie touží už po jiném, novém. Ve svém postavení mohu pohodlně a bez trestu měnit cíle svých snah a přání tolikrát, kolikrát se mně líbí."

Vssál do sebe naposledy dým své dohasínající cigarety, odhodil ji, obrátil se opět ke mně a ptal se:

„Byl jste někdy v cizině?"

„Ano, v hlavních městech."

„Nuže, hleďte, moje postavení petrohradského chuďasa často mne upomíná na postavení turisty, jenž se ubytoval ve velkém hotelu pařížském nebo londýnském. Tu máte pokojíček jako dlaň, tuze skromňoučký; s nejprostším zařízením — naproti tomu ve velkých společných sálech hotelu je vám k službám přepychový nábytek, piana, knihovna, vodotrysk a cokoli se vám ráčí."

„Já bych raděj chtěl mít nejen velké sály, nýbrž i pokojíček pro sebe, malý, ale pohodlný a hodně útulný."

„Pro mne, třeba. Ale na cestách musí se člověk spřátelit i se zařízením, jaké jsem vám zrovna popsal. A poněvadž se podobám turistovi v tom šumu a víru života, jehož se neúčastním, musím se spokojit s místností, kterou mně vykázali. Všeobecným společenským sálem je pro mne Něvský, a vše je mně přístupno zrovna tak, jako ostatním. A víc opravdu nepotřebuju."

„Nuže, dejme i tomu, že bychom smýšleli o všem pohodlí domácího zařízení zrovna jako vy, dejme tomu, že bychom se spokojovali dívat se na věci a ne mít je osobně — tomu však nerozumím, že by se člověk mohl spokojit pozorováním vína a lahůdek ve výkladních skříních."

Zasmál se a bez rozmýšlení se mne otázal:

„Jedl jste kdy vlašťovčí hnízda?"

„Nejedl."

„Nu tak vidíte — praví labužníci čínští říkají, že bez vlaštovčích hnízd nelze žít. Nám oběma je však lhostejno, jsou-li hnízda vlaštovčí na světě či nic. Ukážou-li nám je někde v museu, podíváme se na ně zvědavě, očicháme je, ale jíst — ne! Nemám pravdu?"

„Máte ovšem," přisvědčil jsem mu.

„Nuže, tak je i u mne. Dívám se na všechny ty lahůdky zrovna jako na hnízda salangany v museu, a myslím, kdybych byl čínským mandarinem, že bych snad jedl rád i ragout z myši a bolestně bych nesl, kdybych neměl delší čas té čínské lahůdky. Ale v nynějším svém postavení, nemaje možnosti, abych si je koupil, těším se pohledem na ně, necítím však nevolnosti nebo závisti, pozoruje všechny ty sladkosti a lahůdky.“

„Jak vám libo,“ odvětil jsem v smíchu, „ale já bych takové klidné mysli nedospěl.“

„Možná,“ soudil můj společník. „I mně zdávalo se to být dřív nedosažitelno. Ale teď již velmi dobře chápu. Ponenáhlu navykne člověk všemu, jen je k tomu třeba času. Jen se ohlédněte; jak dávno tomu, co vznešení lidé nejezdívali jinak nežli čtverospřeží nebo šestispřeží. Dvěma koňmi jezdit, nebo dokonce jedním, byť i na kolech s gumovými obručemi, bylo by bývalo ponižující a směšné. Teď však je směšné jezdit čtyřmi. Dřív nemohli lidé ukázat se ve společnosti bez paruky, teď nemohou se ukázat bez kravaty. Ale plus ça change, plus c'est la même chose. — Ale už jsem si tu s vámi poseděl příliš dlouho, musím dále!“ náhle přerušil řeč a vstal.

„Kam spěcháte?“ ptal jsem se, žasna, že i on má něco na práci.

„Hleďte, vypomáhám ve frančině synku svého živitele, kočího. Hoch chodí na gymnasium — musím mu dnes koupit knížku se cvičeními v překládání a chci mu odevzdat tento dárek ještě před obědem, jak se vrátí ze školy. Dopřávám si někdy takového přepychu. Člověk musí být přec k těm lidem uznalý a nějak se jim odvděčit... Tak mám před sebou ještě dvě řádné pochůzky, napřed na tržiště k antikváři a pak do taurické zahrady. A já nerad spěchám.“

„Ale proč nehledíte dávat hodiny, když umíte cizí jazyky? Mohl byste zlepšit své postavení?“ zeptal jsem se ho, vstávaje.

„Kam by se pak děl můj klid a svoboda?“ odpověděl s úsměvem.

Na to pokračoval:

„Připustíte, tuším, řeknu-li teď o sobě, že jsem šťasten. Ale potom bych musel o sobě mluvit jako většina vás, mučenníků práce: Jsem otrokem! A k vůli čemu? K vůli všem těm neužitečným věcem, bezcenným maličkostem, k vůli strakaté kravatě...“

Popatřil na mne hrdě, podal mi ruku, nasadil si klobouk, ještě jedenkrát mi pokývl na rozloučenou a vyšel. Vyšel jsem hned za ním na ulici, rozhlížel se na všechny strany, ale už jsem ho nespatřil. Zmizel v davu „mučenníků práce“, kteří chvátali sem tam.

Stanul jsem na okamžik a uvažoval jsem, kam jít. Spousta obstarání a cest musela být ještě dnes vyřízena. A doma čekala na mne kupa nedokončených prací, které buď musely být v určité lhůtě připraveny pro tisk, buď už dávno čekaly na dokončení. Měl jsem napsat feuilletony a úvodníky a důležité dopisy soukromé a číst korektury. To vše nedalo se odkládat, to vše muselo být uděláno pro peníze, které už jsem byl částečně dostal zálohou, nebo které mně byly slíbeny. Ale peněz jsem potřeboval, abych zaplatil své chronické dluhy domácímu, řezníku, hokynáři, pradleně, mlékařce a tak dále, a ještě dvěma třem přátelům, proletářům jako já.

A s hlavou skloněnou ubíral jsem se pomalu Něvským a šeptal jsem si: „Šťastný člověk!... Klid a svoboda!“

MARCELIN BERTHELOT.
VĚDA A LIDOVÉ VZDĚLÁNÍ.

I.

Voják a kněz bývali dříve dvěma hlavními sloupy sociální budovy. Pracující massa, na níž ležela veškerá váha její — říkalo se tenkrát — vykonává práci čeledína, pacholka. Odtud až na naše časy byly moc a náboženství oběma vůdčími principy společnosti lidské. Moc zaručovala řád hmotný, náboženství opět řád mravní. Obě, i moc, i náboženství, usilovaly o trvalost věcí a poměrů stávajících, jež prohlášeny byly za stálý stav. Moc, stojíc nepřátelsky proti každé hmotné proměně, udržovala vykořisťování massy ve prospěch několika málo jednotlivců, kdežto náboženství se snažilo, aby ukonejšovalo cit záští a zjemňovalo mravy pocitem dobročinnosti. Stálost společenských služebností však byla přece hlásána a chudí i nízcí byli poučováni, že se mají spokojovat se svou sudbou na tomto světě, v naději v božskou spravedlnost, která je očekává v budoucím, nadpřirozeném světě.

Tento pojem společnosti, ve své víře a ve svém ustrojení nepromĕnitelné, byl však ponenáhlu od století šestnáctého zviklávân individuálním povstáním svobodných duchů proti theologickému dogmatismu a kolektivním povstáním mass lidových proti feudálnímu útisku.

Od té doby pomalu zdvihal se v Evropě nový vůdčí princip: věda, to znamená znalost zákonů světa hmotného a mravního, které spravují náš život, zákonů, dle nichž se máme spravovat v uspořádání svého soukromého života a jichž má být dbáno i v řízení a ovládání lidské společnosti. Tento nový vedoucí princip zároveň odstrkuje

stranou nároky vyplývající z představ mystických, „zděděné“ nároky starých aristokracií a urážlivé požadavky novodobé plutokracie.

Čím však stává se síla nového principu nepřemožitelnou? Jen tím, že tento princip nedovolává se jiné autority, vyjma tu, která plyne z prohloubeného poznávání skutečnosti a jejích zákonů. Pozorováním a methodickými pokusy vědců, kteří v souborné práci věnovali se službě pravdy, stanoví se tyto zákony. Tato autorita opírá se o svobodné přesvědčení všech a o svobodné uznání se strany každého člověka. Dochází všeobecně úcty u všech civilisovaných národů, proniká pořád hloub do ducha mass lidových, jimž zabezpečuje postupující osvobození a podává jim neotřesitelnou opěru a neustále rostoucí sílu. Zajisté, vítězství vědy ještě dávno není úplné. Staré principy dosud ještě hrají rozhodující úlohu v politice a hospodářství většiny států, a ve skutečnosti k užívání method vědeckých na vládu národů sotva se ještě přikročilo. Ale přes to množí se toto používání i co do počtu i co do autority a nikomu není možno, aby hnutí to zastavil, ještě méně pak, aby udusil rozvoj vědeckých pravd, jak se v dobách dřívějších častěji stávalo. Neboť tento rozvoj stal se vlastním základem průmyslové a hospodářské organisace moderních společností.

Věda neovládá dnes pouze výrobu všech potřeb životních: potravin, oděvu, staveb, topiva, osvětlování, nýbrž i činnost lékařskou, ona má nejpodstatnější vliv na vnitřní i zevnější styky národů a jednotlivců zřizováním a udržováním cest komunikačních na suchu i na vodě, zřizováním sití telegrafních a telefonních, výrobky knihtisku, fotografie, umění keramického a velkolepými výtvory mechaniky. Nechci se tu ani šířit o umění válečnickém, které rovněž stalo se působištěm vědy.

Věda však nikterak se neomezuje jen na skutečnosti řádu hmotného; ona stala se dnes i nevysýchajícím zdrojem činnosti v oboru duchovém. Tento obor není už vydán na pospas pokusům slepého konservatismu, jako dříve. Lidé počínají chápat, že v moderní společnosti každá společenská užitečnost musí být odvozena z vědy, poněvadž věda zahrnuje celé pole ducha lidského, mravnost, politiku, umění právě tak, jako všechno konání praktické a průmyslné. Všude znalost zákonů přírodních zakročuje jako nutný regulátor veškeré činnosti. Lidé poslouchajíce těchto zákonů a spolehajíce se na ně ve všech věcech, dostávají se na cestu, na kteréž nalézají užitečnost, to jest dospívají k rostoucímu zdokonalování životních podmínek massy a dospívají k lásce a zájmu pro blaho jednotlivce i všeobecnosti. Obé je spolu svázáno vzájemným poměrem, jenž den co den objevuje se jasněji. Jakož věda, nezastavujíc se nikdy, pouhou silou přesvědčení předpisuje každému své cesty, tak přivádí i jedince k tomu, aby neustále zdokonaloval svou činnost, a přivádí národy k jednotnosti ve směru mravním a rozumovém, která od jakživa lidstvu tanula před zraky jako ideál.

Dnes celý svět uznává tyto pravdy za platné v oboru hmotném, kdežto stejné uznání v oboru mravním ještě se do jisté míry opozďuje, přes to však činí značné pokroky. Patrny jsou tyto pokroky v rozvoji lidově vědeckého vyučování u národů, kteří jdou v čele osvěty. Není mi neznámo, jaké úsilí tímto směrem vynakládáno je v Německu, Anglii a teď i v Rakousku, promluvím zde však výhradně o Francii, poněvadž ji pochopitelně znám líp. Velké hnutí stalo se tu od několika let, které s počátku zahájeno bylo soukromým popudem několika osob, jež věnují se práci pro obecné dobro. Ku př. v Paříži je několik volných sdružení, která zařídila lidově vědecké kursy a přednášky, k nimž náleží zejména „Association philotechnique“ (předsedou M. Berthelot v letech 1899—1900). Uspořádala v této době šest set kursů, jichž se súčastnilo jedenáct tisíc posluchačů a posluchaček, a to ne pouhou přítomností, nýbrž i praktickým a řemeslným cvikem. Jiné spolky, jako „Ligue de l'enseignement“ a „L'Université populaire“ jdou za stejnými cíly a nalezly za rok 30.000 posluchačů. Práci jejich podporuje a povzbuzuje obecní rada pařížská, vláda i značnější počet jiných spolků a osobností. V četných jiných městech francouzských jsou ústavy podobné pro lidové vědecké vzdělávání. Toto krásné a plodné dílo je venkoncem p r a k t i c k é, neomezuje se však nijak na formu ryze profesionální, nýbrž zahrnuje i výklady o všeobecných faktech a zákonech hlavních věd. Ač vyučování je převahou věnováno průmyslnému, živnostenskému a obchodnímu užití věd, rozšiřuje se i na pravdy mravní a hospodářské, při čemž pečlivě se jde s cesty jakékoli diskusi politické. Úspěch našich spolků ukazuje, do jaké míry massy lidu pochopily nutnost vědeckého vzdělání; lid počíná chápat prospěch, jehož se mu musí dostat z vědeckého vychování, jak se stanoviska jedincova, tak i s hlediska veškerosti po stránce hmotné, mravní i rozumové.

HJALMAR SÖDERBERG.

SKIZZA.

Stojí psáno: Nezabiješ! Všichni však dobře víme, že často je nutno zabít. Ale snad přece vězí něco v tom starobylém slově. Navzdor vrstvě prachu, jejž stálý válečný stav pozemského bytí průběhem let nasypal na mé svědomí, přec ještě stává se někdy, že cítívám děs, pomyslím-li na několik vražd, jichž jsem se byl dopustil. Nevzpomínám si na všecky. Některé

z nich byly také nutné, a pro ty necítím nejmenší lítosti.

Ale mezi tvory, které jsem zabil ze zlomyslnosti nebo z vrtochu, rozpomínám se přede všemi na malého ptáčka, na pavouka a na lišku.

Většina dětí je zlá. Když jsem byl dítětem, kamarádil jsem nějaký čas s klukem, který byl ještě horší než já. Učil mne střílet prakem. Když nastaly letní prázdniny, chodili jsme s praky každý den do lesa střílet; a nebylo ptáka sedícího na větvi a zpívajícího, abychom hned, spatřivše jej, nedali do praku kámen a nestříleli. Ale skoro nikdy jsme nezasáhli. Ptáci jako všechna ostatní zvířata naučili se stříci člověka, a tak sotva jsme namířili, už byl pták jako bod v modrém nebi ten tam. Ta neustálá nehoda nás tak podivně rozhněvala, že jsme konečně považovali za věc cti, zabít nějakého ptáčka, ať už způsobem jakýmkoli.

Přihodilo se jednoho dne — nebylo to v lese, nýbrž v koutě zahrady příslušející k našemu letohrádku — že jsme spatřili v křoví ptáčka, který neuměl ještě lítat, nýbrž jen tak poskakovat s větve na větev. Nerozmýšlejíce se ani okamžik, přikradli jsme se co možná nejblíž a spustili praky. Ptáček spadl na zem, ale nebyl na dobro mrtvý. Ležel v trávě se zobáčkem do kořán, a v zobáčku pohyboval se drobný jazýček. I oči žily. Stáli jsme bez rady, do krvava červení hanbou a dívali se na sebe. Co dělat? Dobít ho? Ale pak, co s mrtvým ptáčkem?

„Umře brzy sám od sebe!“ povídal můj kamarád.

„Ano,“ odpověděl jsem, „nemůže být dlouho na živu.“

Cítili jsme, že nikdo z nás neměl odvahy dotknout se ho. Slunce se nezastřelo oblaky, a ptáci pořád ještě ve stromoví zpívali. Ale my jsme se odplížili, nedívajíce se na sebe, a nikdy už jsme si nehráli v onom koutě zahrady. —

Proč jsem zabil onoho pavouka? Nebylo to ze zlého úmyslu, stalo se to ryze popudem, protože mne poděsil.

Bylo to v Hamburku. Seděl jsem samoten v pokoji hotelu a četl knihu. Elektrické světlo dopadalo bíle a studeně na bílé listy mé knihy. Byl jsem si rozsvítil všechny žárovky v pokoji. Ticho bylo kolem mne, nebylo zvuku krom z pendlovek, které na obrubě kachlových kamen tikaly, a z listů, jak jsem je obracel. Byl mlhavý podzimní večer; všechny nezdravé výpary města draly se do pokoje a otravovaly můj rozmar. Tu a tam zdvihl jsem od knihy oči a vyhlédl z okna: mrtvá prázdná řeka Alstera v mlze, plynové plameny na Lombardském mostě...

Najednou pocítil jsem něco, jak se dotklo mé ruky. Byl to obrovský pavouk, chlupatý a tlustý, lezl mně po ruce a na knihu, kterou jsem četl. Když spozoroval, že se na něj dívám, dal se do běhu. Vyskočil jsem se židle a daleko odhodil knihu, všechen bled zděšením. Ale pavouk už byl seskočil přes mou nohu a na podlahu; jako klubko kutálel se rovně pokojem, s takovou rychlostí, jak by za ním hořelo. Musel jsem jej zabít; pociťoval jsem, že je to prostá obrana. Zdvihl jsem knihu s podlahy, hodil ji po pavouku a rozmáčknul jsem jej. Jakž? není jakási stará pověra, která zakazuje, že se pavouk nikdy nemá zabít?

Neosmělil jsem se dotknout se knihy, nikdy jsem ji od té doby nečetl. Musel jsem spatřit lidskou tvář, poposel jsem ke dveřím a zazvonil na číšníka. Když vešel, upřel jsem na něj strnule a vyjeveně oči, než jsem se vzchopil k příkazu: „Přineste mi koňaku!“

Lišku jsem usmrtil, poněvadž jsem měl v ruce pušku, když jsem ji potkal. Zdálo se mi samozřejmé, že musím zabít lišku, napadnu-li ji v lese, a budu-li mít v ruce pušku. Bylo v zimě. Denně sněžilo a denně jsem chodil do lesa se špatnou starou puškou a černým pudlem. Nehonil jsem; často střelil jsem po šišce, abych mysl rozptýlil a pobavil psa, jenž po každé ráně vyskakoval a štěkal hlasitě radostí z rány. Nelekal se, neboť dosud ještě nebyl zvěděl, že puška je nástroj na vraždění.

Jednoho dne, když se už šeřilo, zastihl jsem malou lišku. Byla kdesi ve vsi za soukromými záležitostmi a teď se navracovala domů, nesouc v tlamě kropenatou slípku. Stál jsem ukryt za jalovcem a liška uháněla zrovna kolem mne, ale neviděla mne. Zamířil jsem a vystřelil. Proč? Dělává se to tak.

Liška ještě běžela několik kroků, jako by se nic nebylo stalo. Potom náhle jako v úžase stanula a pustila slepici. A se slabým úzkostným zanaříkáním roztáhla se na sněhu a umřela. Můj černý pudl, ještě docela mladý psík, s divokou radostí nejživěji štěkaje vrhl se k ní a laškovně ji poškubával za ucho. Ale v nejbližší vteřině pochopil, že neznámé zvíře je mrtvé. Nepochopitelně plachý a bezradný pohled objevil se v jeho černých, lesklých očích. Konečně se staženým ohonem se těsně ke mně připlazil a tiše kňučel. Nechal jsem lišku na místě a šel domů, neboť mne mrazilo.

Druhého dne ubíral jsem se touž pěšinou, bylať to má zamilovaná cesta. Pohvizduje si potichu, šel jsem a nemyslil už na to, co se včera bylo přihodilo. Najednou jsem sebou trhl a stanul: na zemi u mých nohou ležela mrtvá liška. Vrány vysekly jí krví podlité, v sloup obrácené oko. Postál jsem okamžik a pozoroval lišku, naslouchaje, kterak dvě větvě se větrem o sebe třely.

„Živá liška je krásnější, než mrtvá,“ řekl jsem sám k sobě a pak hledal jsem si jiné cesty.

✕ ✕ ✕ ✕

* Belgická vláda zavedla před nějakým časem na státních drahách různé výhody pro dělnictvo; vydává patero lístků jízdních (prosté, zpětné, šestidenní, sedmidenní a lístky pro cestu zpáteční jednou za týden) a poskytuje při nich značnější slevy. Na př. na vzdálenost 8 kilometrů stojí prostý lístek na šest dnů v týdnu pouze 70 centimů (asi 55 hal.), šestidenní lístek zpětný 1 frank 10 centimů (asi korunu); rovněž značnější slevy poskytuje dělnictvu tramway antwerpská a bruselská.

* Továrník G. Cadbury vyslovil se ke kterémus novináři: „Uvažoval jsem vážně o tom, pokud je člověk oprávněn rozdat dědictví svých dětí, a dospěl jsem závěru, že mým dětem bude lépe, budou-li těchto peněz zbaveny. Velké jmění není žádoucí a dle zkušenosti mého života bývá obyčejně spíš kletbou nežli požehnáním rodinám jeho vlastníků. Mám deset dětí. Šest z nich je už ve věku, aby pochopily, kterak moje konání na ně působí, a ty úplně schvalují můj názor.“

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V Praze, dne 1. září 1901. Číslo 49.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vychází každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal. čtvrtl. 1 kor. 40 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé deníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

KARLA WELSOVA.

Z LIDOVÝCH HOVORU.

Rozhněvaná, klevetivá tetka povídala mi o své nepřítelkyni:

„Ona — Chalánka sa ta opica volá — mi vzkázala po mojej dcere: „Bodaj by tvej mamke nohy tak opuchly, čo by sa nemohla ani pohnúť a ten škapulár, čo na krku nosá, nech ju zadrhne.“ A prečo ma preklnala? Preto, že prej babím a chodím na kšefty. Já som chudobná vdova a mám deti, tak mam veru na koho jiť! Čo mi to ona závidí? Ona ví devadesát devet kšeftou a já jí žádného nezávidela eště nikdy! Takej ohavy ani néni vác na svete, jaká je to potvora! Ona mala metcu (měřici) penez stríbrných a kde ona to včil má? Keby *ma* bol Boh k temu posadil, čo bych já z teho bola nagazdovala! A ona? Čo z teho má? Nemá nič a ví devadesát devet kšeftou a já jej teho nezávidím. Pán Bóh mi požehnává pri poctivosti na zdraví a na všetkým, že to ani nezasluhujem!

První jejej kšeft bol taký, že opustila mater a šla do Peštu slúžit a behala tam za vojáky. Keď jej písali, aby išla domou — nebo očúli, že špatný život vede — neprišla. Až brát její prišol a klaknul pred ňú a: „Pre Boha, sestra moja, pro pet ran Krista Pána krvavých, nerob nám tu haňbu, čo to len robíš?“ Potem prišla, ale na potupu! Donésla si díry v ušách na oringle, topánky na nohách a dlúhé sukne. Vandrovnisko špatné!

Keď sa vrátila, bola z nej také hajda bláznivá. Jak bláznivý polský žid robila. Tá mala mužských, tá nekoštovala len jednoho! Na konec si ju vzal taký starý dedo, vdovec šedivý.

Keď bola vydata (vdaná), lákala ženám muže. Vábila, kde jakých za sebú. Kačka Zabíjákoch dovčulku na ňu nehladí. — Tam u nej sa schazely hostiny. Dievčence k nej chodily perá robiť. (Hochům na klobouky.) Starí frajeri a staré frajerky, hájnik a mládenci k nej chodili a u nej nocuvali. I hrbatý učitel — Álojsko mu hovorili — k nej chodil. Taky s ňú držal jeden gazda bohatý — volajaký Zahuranec sa volal — ten sa s ňú nahneval, vynadal jej a u súdu, keď ona ho žalovala, prehrál. Tam u nej pili a žrali pozavíraný a ty stríbrné peňáze vyšly jako voda ze síta. Tá mala kšeftou! Ale to nejsú neni ešte všechny! Ja, to je kúsek ženy!

Ale počkajú, čo sa stalo! Z vedlejší dediny lúbil jeden gazda, čo mal ženu — Greguš sa volal — jednu vdovu a u nej, u tej Chalánky sa scházívali. Pred hromničnú Panenkú Mariú bola u nej schóza frajerská. Ten milý Greguš prišol prvý a povedá Chalánce: „Já sa volakde schovám a keď prindú ti druhí, povez jim, že som ešte tu néni.“

Tak on vešel do jejej komore pytvornej (u kuchyně), kde všetko mala uschované a všetko pekne prezrel a vyiúpal si okénko. Pod okénkem bola truhla. U nás máme, aby zloději sa nemohli dokopat, v nútri ešte zeď drevenú. Tak to on si odlúpal. O mesác pozdeji na hromičnú Pannu Mariu do rána bola milá Chalánka okradená. Všetko jej ukradli! Čižmy, plátno, kožuch, ručníky (šátky) na hlavu, zastere, sváteční rukávce, slaniny, šune — no, všetko, všetko. Ona potem behala ako bláznivá!

A já, veru som videla na jednej žene v kostole spodnik a hovorím: „Že je to ten Chalánčin!“ Lebo takého plátna fajnového mal málokdo, pekného. A to je zázrak, bola to pravda! Neskorej (později) sa to vykutolilo. Ten, kdo schovává, je vatší kmín (zloděj), než ten, kdo kradně! Tá tetka musela povedať, kde to vzala a milý Greguš bol pekne odsúzený. V poli mal ty ostatní veci zakopané! Tri ročníčky si pekne v Opoldíku vysedel a včul chodí milý frajer s vyšíváním se svú ženú, ta má hausír. Tá jeho žena je taká usušená, ubolená, usmrcená pri ňom, ani šuchnúť (pipnout) nesmí.

Ale ešte jim mosím ty ostatné kšefty vyjmenuvať. S vajcami chodila, pálené predávala, s cerešnami (třešněmi) chodila, a i kradnúť chodila. Keď bolo v noci, šla do hája na drevo. Tam mala hájnika, s tím sa hnusila a on jej dal dreva, čo len unést mohla. Pri tej žene, je veru len samá špína.

Kde jaká žena umrela, tak predávala po ní staré šúchy (šaty). To ona bola na predku všade.

To vezme na palicu kúsek šatu a to sa licituje. Čo za prvý ráz, druhý ráz a i trecí ráz. Ona bola v všetkym strčená. To riekali: „Dokal tu nénie Chalánka, nenie nič!“

Jiný kšeft. Chodila nahovárat a i rozhovárať mužskym ženy. Keď chceli volakde syna ženiť, ona to oňuchala (zpozorovala), už prišla a hovorila: „Já pójdem tam a tam a nahovorím vám tu a tu.“

Keď boli volakde zas zle velice ti mladosobášni (novomanželé), kerých ona nahovárala — lebo ona to dala dohromady — a nariekali na ňu, tak zas behala a už napravovala. A jaké čáry pri tem robí! To je náramne prefiglovaná osoba! I planety z ruky čítá! No, je to dobrá osoba?

Kde je matka s dcerú a obe dve majú deti u prsou, vezme ona to mléko obydvoje a do neho dá máslo z mútovníku (z máselnice), ale len ty krupičky, čo ven vyskakujú, keď sa mútí (tluče). Tak to tej istej, kerá je zle se svým mužem, na chrbte (hřbetě) mezi lopatkámi zamísí. Pak to upeče a dá to temu mužovi zjest a on prej ju už má potem rád. Tak to je taky jeden její kšeft.

Jedenkrát ju osvítili se žebrákom, čo tu po dedine chodil. Bóh nebeský ví, čo to ona má za krvisko v tom tele! Ale kolko ona vyslope a sežere! Ona ty pohárky tak jeden za druhým do seba kácí.

To ešte ale nejsú všechny ty kšefty! Však som povedala, že jich zná devadesát devet!

Keď sa u nás dievča vydá a je mladá žena, tak prv, než ju ženy mezi sebe prijmú, je od nich okrščaná (okřtěná). To sa napeče koláčů a vína nakúpí a to pijú a jeďá a už je pak po tem pití prijatá mezi ženami. Kerý gazda je porádný, ten ty ženy do svého domu nepustí! To choďá do takého domu, kde sa nikdo nikoho nebojí a kde i gazda má rád takové klebétky. No, a Chalánka, tá je v tom prvá. To už sú také baby, ty ty mladé nové ženy posháňajú a už jich krsťá. To nasnášajú suchého ovota (ovoce), haringou, navarí páleného a tak sa zabavujú až do jednej hodiny v noci. Nedávno tam mali krstení a syn tej Chalánky ležal na peci a nemohol sa na to dívať, čo sa všechno minulo (utratilo). To bola od jeho brata žena, čo ju krstily. Povadili sa strašno a na konec i materi nadal a povedal jej: „Mne bol otcom mládenec v háji a né mój otec!“ —

To som jim povedala, že chodila do lesa drevo kradnúť. Ten hájnik, čo s ním tam držala, mal hlídať na poli kukuricu. I tu chodila kradnúť... Chytili ju tam a musela zaplatiť 50 zlatých. Na tem poli bola buda a tam ona sa vždycky schovala i se svojú kamarádkú a tam čakaly teho hájnika, čo ho verne milovaly. Ten hájnik mal hlídať tu kukuricu. Ona ju predávala a za to si nakúpila pečene a vína a jemu to tam nosila a svého muža nechala hlad trpet. No, strašne špatný život védla.

Jedenkrát večer sa vybral ten hájnik kúpit pre robotnikou goralu do P. a vzal si jedneho delnika sebú. Keď išli zpátky, veděl ten hájnik, že už ty frajerky ho v bude čekajú, tak povedal temu robotníkovi: „Iď ty na pravú stranu dom a já pójdem krížom, kerý prv (dříve) prindem.“ Ten, čo išol na tu pravú stranu, išol moc dál a prv prišol. Už i goralu všetkým chlapóm pomeral a hájnik ešte porád nebol zpátky. Keď dlúho neišol — ženu to už mrzalo — tak sa zachopila a išla ho hledať. Keď prišla k tej bude, čo sa varovala (hlídala) tá kukurica, videla nekoho utíkať a to bol on, jéjej muž. Kukne do budy a ony tam dve ženy. Teď na ne vzkrikla, aby išly ven, lebo, že tu budu zapalí i s nimi.

„Vy k...y, vy flandry, iďte mi ven, lebo zapálím!“

„A čo som já flandra a k...a?“ ozvala se Chalánka.

„Ty jsi k...a mojeho mužova!“

Tak sa vadily a tá žena na ozaj (do opravdy) tu budu zapálila a teprva, keď buda horela, ty isté vyšly ven.

Milý hajnik sa ale stydel pred temi robotníky a neišol domou. Všeci ti mužskí ho hladali a našli ho skrčeného za snopky kukuričnými. Keď ho už našli, tu on sa vzchopil a pred všetkými tu ženu svoju bil, až hu skoro zabil, že, čo ona ho má íť hledať?

To je žena! Pravda? Pod celú fárú nenie nikoho, komu by tá neublížila. A ten jejej muž, chudáčík chrchláčík. Jednúc, keď ho hodne vybila, hovoril: „Obesím sa, obesím sa!“ A povesil sa za nohy na jatky a kričal: „Už som obesený, obesený!“ a ludé sa mu ešte smáli. Ona ho veru prevelice tupila. On zostal taký ako cuzý. Ale keď očúl (uslyšel) na ňu nejakú haňbu, tu jej ukradol, kde čo mohol, predal to a kúpil si teho pálenského. Keď sa napil, vzal hůlu a všetko, mísy, obrazy jej na zdách rozbil, jen ty motúzky tam pozústávaly viseť.

Jednúc si ma takto žaloval: „Od sobáše som s ňú nemal lásky.“ No, čo mu poviem chudákovi? Hluchý bol, potichu ho litovat nemóžem a nahlas? Nekdo čosi očuje, poví jej to a ona by ma prišla taky metlú zešlohať.“

*

Synek, krejčovský učedník, přišel z Vídně, kam byl dán na učení, do slovenské dědiny, navštívit svoji stařičkou matku. Vzezřením to byl prototyp učedníčka, vyzáblý, ošklivý, titěrný a z celého zevnějšku dýchal nízký původ. (To byl první a jediný Slovák, u kterého jsem tuto vlastnost pozorovala.) Ke mně se choval víc než s kamarádskou důvěrností. Nikdy nesmekl a jen ruku

mi podal na znamení, že my dva jsme si rovni a povzneseni nad ty ubožáky v krojích tam, jak on jim to na jevo dával. Po dědině chodil jako nafouklý holub a čekal, že i starší gazdové ho budou napřed pozdravovat, když on je v „pánském“ kroji. Ale zmýlil se. Nikdo si ho ani nevšiml. Každému byl protivný a všichni se mu smáli.

Když odjížděl, šla ho jeho stařičká, udřená matka vyprovodit. Vrátila se všechna smíchem zářící a rozjařená.

„Tak už jste syna vyprovodila?“ ptám se jí.

„I velmi, paní velkomožná.“ („I velmi“ odpovídá Slovák místo „ano“, když chce co nejuctivěji odpovídati.) „Keď sme tam prišli na ten štación, on sa tam pekne precházel a pýtal si karetku po nemecku! (Praví to s velikou radostí, chloubou a důležitostí a je všechna radostí bez sebe; div neskáče.) On jim mal nový, pekný kufrík, cigárku zapálenú ve špice, kabát zavesený pekne na jednom pleci a vypravoval sa tam s nejakými pány pekne po nemecky a mňa už akby nepoznal! (Zas vypravuje s takovou radostí, že už jsem si myslila, není-li opilá, ale nebyla. Slovo „nepoznal“ řekla tak, jako by vyprávěla něco roztomilého.)

„Já som bola pekne oblečená, ale veďá, nám hovorá na posmech len hornáci.“

„A nebylo vám to líto?“ tážu se užasle.

„Mňa to nebolo lúto“ (řekla opět s velikou radostí, ale tónem skoro vzdorovitým, jako by mne chtěla okřiknouti). „Já som sa nedala ani oznámiť (poznat), že som jeho matka. Já z teho mala radosť! On by sa bol stydel. On si tam chodil pekne len s pány a já len sedlačka, to sa nepatrí! Až potem, keď nošku (nůši) som mu podávala do voza, mi podal ruku.“

„A to vám taký chlapec ani ruky nepolíbil?“

Se vzdorovitým smíchem, hodně s důrazem:

„Nepolíbil — on je vélice háklivý! Keď som já ho videla s pány, já ho odtrhnúť nechcela a veru, keď on neplakal, viděla som, že mu nenie ťažko odejíť. Ja, keby bol plakal, to by bolo inačí!

(A zas všechna šťastná chlubí se dál.) A, paní velkomožná, furt sa vypravovali len po nemecky, slovensky ani nedýchali! Čo by mi boskával ruky, já to ani nechcem! Slova špatného mi nepovedal, tak čo?“

MARCELIN BERTHELOT.

VĚDA A LIDOVÉ VZDĚLÁNÍ.

II.

Ten, kdo si osvojí určité vědění, jež vede jej k jakési technice, už tím si zjedná užitelnou produktivní schopnost, která povede ke zvýšení jeho mzdy. Tím způsobem dobude si skutečného, byť i nehmotného kapitálu, jehož mu nikdo nemůže odcizit, aniž ho lze ztratit, a jejž všude s sebou nosí. Tím zároveň povznáší se na vyšší stupeň v hierarchii práce.

Vskutku prochází vědecká osvěta naší doby dvěma fásemi, jež značí dva stupně po sobě následující. Výroba strojů je jednou z těchto charakteristických fásí a prvním jejich účinkem je, že dělník je podřizován hře umělého organismu, jehož zákony jsou mu neznámy. V této první fási ztrácí člověk bezmála individualitu; je snižován na pouhé kolečko, jež sděluje svůj pohyb celému stroji, který člověka ovládá a činí nevolníkem. Dělník ocitá se tak v nebezpečí, že upadne ve snižující zpitomění, as takové, k jakému vedlo antické otroctví. Avšak tento smutný následek strojové práce není nezbytností nepřekonatelnou, neboť věda usiluje stále víc a víc o to, aby zdokonalila stroj v automobil, to jest, aby jej uspůsobila, by vykonával tyto práce sám, s podmínkou, že jej bude řídit inteligence. Skromný dělník, dospěv vhodným vychováním toho, aby poznal zákony stroje, naučí se stroj řídíti a tak povznáší se nádenník k postavení dílovedoucího a inženýra, a propast, která dosud dělila obě tyto třídy dělnictva, zasypává se pořád víc a víc.

Síla strojů takto zmnohonásobená bez ustání robí nové hodnoty, což zlevňuje cenu věcí nutných pro život a tím zvyšuje pohodlí dělníkovo.

Dále: Poznání vykonaných služeb a naděje na nové větší služby, probuzená ostnem osobního zájmu, vede pořád víc průmyslníka a obchodníka k tomu, aby dělníka povznášel na stupeň zřízence a dokonce i společníka. Věda, zvyšujíc hodnotu dělníkovu, umožňuje mu dokonce, aby se obešel bez kapitalisty tím, že dělníci sestupují se v syndikát (sdružení), což znamená tolik, že členové téhož řemesla sdružují se ku práci společné.

Z toho plyne zároveň všeobecný vzrůst nezávislosti a důstojenství jedinců z lidu, prohlubuje se cit hmotné a mravní solidárnosti mezi jednotlivými třídami a dokonává se nový krok v tisíciletém rozvoji společnosti. —

Od výhody ryze osobní a zdánlivě sobecké přejděme teď ku prospěchu pospolitému (kolektivnímu), jenž vyplývá z lidově vědeckého vychování.

Přede vším uvědoměme si jeho následky hmotné. Věda aplikujíc objevené zákony na přírodu, rozvíjí neustále nová bohatství, která nenáleží žádným jedincům a nebyla odňata ani jednotlivci, ani některé pospolitosti. Tak je tomu s kamenným uhlím, jež dobývá se z hlubin zemských a jehož se užívá k vytápění strojů. Stejně tak s kovy, které vyrábějí se z rud lidskou prací. Ale moderní věda hlubokými svými theoriemi ote-

vřela zdroje bohatství, které vytryskly stejně nečekávaně, jako jsou povahy universální. Tak staly se zdroji energie spadající vody, energie nekonečně větší a nevyčerpatelnější nežli síla plynoucí z uhelných dolů. Z toho vyvíjí se posunutí veškeré výroby průmyslové, která osvobozuje se pořád víc z pout určitého místa, poněvadž elektrické theorie ryzí vědy dnes umožňují, aby tato energie byla přenášena do velikých vzdáleností skoro beze ztráty. To však je teprv počátek nového období průmyslu. Dnes hlásají všichni fysikové, že není daleko den, kdy člověk bude moci používati sil všude v přírodě rozšířených a mnohem vydatnějších, totiž tepla prýštícího ze slunce a tepla nahromaděného v nitru zemském. Použití těchto theorií a z toho vyplývající vytváření nezměrných hodnot vyvolá potřebu massy nových dělníků, kteří budou muset být zasvěceni do vědy, obeznámeni s praktickými zákony mechaniky, nauky o teple a elektřině, budou muset být schopni, aby řídili výkony, jimiž síly přírodní budou přetvořovány a vykořisťovány. Po bok učeným theoretikům, odkrývajícím obecné zákony těchto proměn, bude nutno postavit armádu dělníků-inženýrů, spůsobilých, aby rozuměli těmto zákonům a řídili automobilní stroje k jejich použití.

Toť tedy účel lidově vědeckého vzdělávání a to dokazuje i jeho oprávněnost se stanoviska výhody hmotné. Prospěch odtud plynoucí není výhradně individuální, nýbrž zároveň i pospolitý, platný pro celý národ, jelikož vyrábějící síla rozvíjejícího se průmyslu spočívá na rostoucím využitkování sil přírodních, následkem čehož pořád musí přibývat všeobecného bohatství. Z toho vyplývá i pokračující zlepšování hmotných podmínek lidského života. Zlepšení toho dostává se za podíl i nejchudším, a hodnota jeho bije do očí. Každému, kdo srovná sociální stav naší doby se stavem, jaký býval v stoletích minulých. Ne snad, že by dnes nebylo na světě mnoho zlořádů, mnoho křivd v uspořádání společnosti — ale v člověčenstvu dnes převládá úsilí, aby neustálou snahou vědy množství a rozsah těchto zlořádů a křivd byly zmenšeny. Za pokroky, kterých už dobyto, i ty, které přinese doba budoucí, nejsme zavázáni nějakému mystickému vzývání, ani deklamacím řečníků a řemeslných politiků, nýbrž pracím moderní vědy a lidového vzdělávání. Neustále rozmnožování sociálního bohatství je výsledkem těsného spojení, které trvá mezi vědou ryzí a vědou užitou. Věda užitá nepřináší jenom rozmnožení bohatství hmotného, nýbrž tím, že lidé se stávají vzdělanější a osvícenější, nabývají i větší síly produktivní a mravní. Každá pospolitost národní stoupá takto výš a výš, aniž rozvoj její spůsobuje v nevyhnutelném důsledku úpadek nebo snad dokonce záhubu jiných národů, jako bývalo dříve v dobách států dobyvatelských. Průmyslové vykořisťování zeměkoule nesmí tedy být kladeno do jedné řady s vykořisťováním jednotlivců a s vykořisťováním národa národem. Každé průmyslové vykořisťování zeměkoule musí se díti v té formě, aby každý dělník a každý národ měli užitek ze všeobecného přírůstku průmyslového a intelektuálního kapitálu lidstva.

Sociální účinky lidově vědeckého vychovávání nejsou významny méně než jeho účinky hmotné. Toho bývali si ve středověku zákonodárcové dobře vědomi, snažíce se svými zákony každého člověka sevřít do neproměnitelných pravidel jeho zděděného zaměstnání, aby tímto způsobem zajistili trvalost svých zařízení. Přes to však netroufali si vzátit se až k zařízení kastovnímu, které vlivem náboženství východních bylo učiněno posvěcenou institucí. V naprosté protivě k tomu moderní věda, dávajíc své nauky nejštědřejším způsobem a bez jakéhokoliv omezení každému k použití, způsobila osvobození národů. Dnes je každý původcem své vlastní svobody tím, že nabývá užitečných vědomostí.

Z toho plyne další účinek sociální. Všeobecné rozmnožení bohatství, splozené rozmnožením osobního vědění, v poslední řadě čelí k majetkovému vyrovnání. Kapitály samotny, ač nepozbývajíce své absolutní hodnoty, slábnou ustavičně ve své hodnotě relativní, proces to, jenž nalezá výraz v klesající míře úrokové. Následek toho je, že rozdělení bohatství se bez ustání mění a tím i složení moderní společnosti.

Toť úloha, toť způsob, jímž působí vědecké vzdělání po stránce hmotné pro jednotlivce stejně jako pro celek sociální. Ale následky intelektuální a mravní jsou neméně závažné a ty právě musejí rozněcovat člověka dobré vůle a smýšlení k ještě rozhodnějšímu podporování lidově vědeckého vzdělávání.

Pěstování věd vede ducha lidského k naprosté úctě k pravdě. Neboť toto pěstování vztahuje se na skutečnosti a zákony, jež chtít proměňovat ve smysle vášní nebo domněnek by bylo přímo dětinským podnikáním. Věda je nevyrovnatelnou školou mravní upřímnosti a skromnosti, je i školou intelektuálního osvobození.

LÉKAŘ.

Toto se událo již ku konci války, když Turci, porazivše na hlavu armádu, vztekle a nezadržitelně pronásledovali její rozptýlené části. Ústup přešel již v útěk, ale ustupující stále ještě se bili. Turci tlačili nás se všech stran. Vše smíchalo se v jakýsi neuspořádaný utíkající zástup; dělostřelectvo, vozatajstvo, pěchota, vše to se tlačilo, tísnilo, zvětšujíc zmatek. V tu dobu lopotil se lékař na jednom obvazišti za chlumem odkudž nebylo

nic viděti, kam doléhal pouze hluk těchto zoufalých lidských jatek. Přivlékali k němu oběť za obětí, a on jak obyčejně bruče a nadávaje, chodil mezi řadami nešťastných, krví zbrocených, zmrzačených lidí, ovazuje a zároveň upokojuje, utěšuje je dobrými, soucitnými slovy. S ním byli toliko dva mladí ranhojiči. Sám, jak se zdá, neznal únavy, jako neznal strachu a pracoval neskládaje takřka rukou, všecek spocen, všecek postříkán a zamazán krví.

„Utíkejte! . . . Nepřítel!"

Tak zvolal na nás důstojník, jenž přijel z nenadání na uhnaném koni všecek bledý a udýchaný. Na chvilku jsme se zastavili, přimraženi tím strašným křikem, ale oba ranhojiči dali se na útěk, a my, jako probuzení jejich útěkem, poslouchajíce jakéhosi divného pudu, bezvědomě dali jsme se za nimi, přeskakujíce raněné, zmrzačené lidi. Z počátku jsme se pohybovali bezvědomě, ani nepociťujíce strachu, zachvátil nás teprve později a rostl rychle každým krokem. Pamatuji se, že ranění dali se do úpění, prosíce nás, abychom je neopouštěli, zapřísahajíce nás všemi svatými, abychom je zachránili před bašibozuky, s neuvěřitelným úsilím chytali se našich nohou, našeho oděvu, chytali nás za ruce . . . Snad to, hlavně jejich úpění působilo na nás — nepamatuji se, vše to minulo jako sen — ale my se pojednou zastavili bledi, třesoucí se, udýcháni. A zmateni, polekáni, udýcháni všichni jsme stáli mlčky, v rozčilujícím těžkém očekávání, nevědouce, co dělat, do čeho se dát, jako bychom se styděli zároveň za málomyslný útěk při strašném, zoufalém nářku a volání raněných po zachránění.

„Utíkejte, pravím vám!"

„A ranění?" obrátil se lékař k důstojníku, sotva popadaje dechu.

Ten za odpověď pokrčil rameny.

„Slezte!" zvolal k němu lékař, stále více přicházeje k sobě.

„A nepřítel je před nosem," spěšně pravil důstojník.

„Slezte! . . . Tito jsou nešťastnější nežli my a vy" — ukazoval lékař na raněné — „vaší pomoci je zapotřebí."

Jeho mužný, ač udýchaný hlas, jeho příklad vrátily nám sebevládu. Důstojník slezl s koně a my všichni společně, na volání lékařova „Tišeji, opatrněji!", rychle jsme ukádali raněné na povoz; ale bylo jich příliš mnoho. Když se úplně nabitý vůz hnul, několik lidí stále ještě zůstávalo na zemi, a ti hlasitě prosili, abychom je také zachránili.

„Nu, jeďte!" zimničně pravil opět lékař k důstojníkovi, „přivezte ještě povoz."

„Vy jste se minul s rozumem . . . Pravím vám: utečte!" rozhněval se důstojník.

„Nemohu! Pochopíte, že nemohu!" . . .

„Kde vzíti povoz? . . . Kde jej teď dostaneš?!"

„Kde chcete . . .Télegu, dělo — vše jedno."

„Utečte, pravím vám."

„Utečte sám! Já . . . já . . . já . . ." udýchaně pravil lékař, „já nemocných neopustím."

Bled, třesa se, skoro křečovitě svíraje zuby, usedl na zem a rozestřel prapor s „červeným křížem."

Důstojník zčervenal. Bylo mu patrně nevolno. Lékař připamatoval mu povinnost a mužnost. Vyskočiv na kůň, nerozhodně zatáhl za uzdu . . .

„Dobře, postarám se, ale půjde to ztěžka."

Minuly dvě minuty mlčení — ne více; ale tyto dvě minuty byly za dobrý týden. Stál jsem se soudruhem ve velké nerozhodnosti; měli jsme zbraň, mohli jsme se připojiti ke kterémukoli oddílu, ale odejíti odtud, kde jsme byli nyní skoro úplně zbyteční, zdálo se býti i těžko i hanba. Nemožno a bolno zanechati člověka samotného v takovém postavení — cosi bezděčně zdržovalo nás, a my stáli rozvažujíce. Lékař to zpozoroval.

„A vy, jděte . . . Co tu máte dělat?" . . . procedil stisknutými zuby.

„A ty?"

„Nejsem voják! — Jsem lékař, mne s tímhle praporem se nedotknou! A důstojník hned přiveze télegu; není bázlivec — znám ho."

Pohleděli jsme na své zbraně a také jsme se jich chopili. V předu slyšeti bylo rachot nějaké přibližující se veliké massy, a odtamtud sypaly se výstřely. Zdálo s,e, že je slyšet i dupot.

A v touž chvíli na chlumu se ukázal důstojník na koni, vší silou popoháněje nějakou télegu.

„Rychleji, rychleji!" křičel udýchaně. „Pospěšte!"

Když jsme vyjeli na chlum, celá dolina v levo byla již zabrána nepřátelskou pěchotou. Salva za salvou ozývaly se ze zadu, a nějaká hloupá koule zasáhla lékaře do nohy. Zavrávorav, svalil se na zem.

„Nic to není," řekl nám, zblednuv jako smrt a ohmatav si nohu — „hlouposti, kost je celá."

„Proklatá koule," bručeli jsme všichni, ukládajíce také do télegy. „Konečně jsi se jí dočkal!"

„Proč jí nadáváte?" odvětil lékař, namáhaje se k úsměvu, a čelo nabíraje bolestí.

Z M a č t e t a přeložil M. K.

FELMEL.

(POCHOPOVATI UMĚLCE JE VELICE ZDLOUHAVÁ PRÁCE.) Jak možno jen přehlížet fakt, že je třeba práce několika pokolení, aby devět Beethovenových symfonií bylo pochopeno? Spotřeboval-li Beethoven, muž převyšující geniálností a světovým názorem všechno ostatní člověčenstvo, bezmála pět a dvacet let svého života, to jest svých

geniálních zkušeností uměleckých a životních, aby stvořil ony symfonie, kterak ostatní všední lidstvo může si troufat, chtít hned zcela pochopit tyto výtvory svrchovaně geniální? Úplné pochopení takových zjevení předpokládá podmínky skoro nesplnitelné i u hudebníků plné váhy, u velkého obecenstva však několik století práce, k níž přináší každá generace svůj příspěvek. Není tomu tak stejně v oboru ostatních umění? Nejsou nám dnes následkem neomrzelé práce předešlých pokolení Shakespeare a Goethe známější a intimnější, nežli se jevívali svým vrstevníkům? V hudbě právě teprv učíme se pochopovat odkazy velikých mistrů pořád zevrubněji a intimněji; — nehledě k několika málo jednotlivcům, kteří snad takové více méně adequátní pochopení mívali hned v době vzniku velkého díla, pokolení v celku svém přec jen pomalu pokračují v pochopování velkých věcí.

(**Dr. H. Sch.**)

*

(VÁLKA) vyhyne, až lidé pochopí, že loupež není ani čestná, ba ani prospěšná, ať ji provádí Napoleon nebo sprostý zločinec. Národové přestanou se olupovat navzájem, až pochopí, že lupičství je proti jejich vlastním trvalým zájmům. Na neštěstí je sotva pravděpodobno, že se tomu lidé naučí, pokud všechno vyučování v našich školách bude stále věnováno velebení války. Každý anglický hoch je pečlivě nadíván zvěstmi o slavné bitvě u Crecy, Poitiers, Agincourtu, Blenheimu, Trafalgaru a Waterloo, ale kolik z nich dospěje toho, aby pochopili cenu a význam práce mužů jako byli Latimer, Bacon, Newton, Johnson, Burke, Watt, Stephenson a Darwin?

(**A. M. Thompson.**)

*

(DOJEM Z LONDÝNA.) Co asi pravděpodobně nejdřív udeří cizince při první návštěvě Londýna? Snad hodně tísnící vědomí, že všechny ty neustále se valící proudy lidu jsou mu zcela cizí a patrně i cizí sami sobě. Potkávat a míjet tisíce cizích tváří, tisíce horlivých, napjatě pozorných lidí, z nichž každý jakoby se ubíral pouští úplné samoty, to vzbuzuje v hostu příchozím z malého města, kde každý je každému znám, skličující cit, jako by se procházel mezi stíny.

(**M. Blong.**)

*

(SVOBODA.) Jsme všichni tak oslepeni věcmi, které hodláme činit budoucně, a životem, jaký bychom rádi prožívali za jiných okolností, že jsme slepi k věcem, které můžeme vykonat teď, a slepi k životu, jejž zde můžeme uskutečnit. Mnoho lidí pokouší se osvobodit pokolení lidské, kteří samy sebe ještě neosvobodili. Nepomáhalo by nám ve snaze, domoci se hospodářské a politické svobody, kdyby každý z nás jal se zajišťovat si svobodu osobní, svobodu, již měl na mysli Lovelace, píše: „Kamenné zdivo nedělá žalář, železné pruty nedělají klec.“ Zdá se mi, že by napomáhalo.

Taková svoboda záleží v tom, abychom poznali své postavení ve vesmíru. To jest: poznat svůj pravý poměr ke svým bližním a zevnější přírodě a uvést v soulad s tímto poměrem veškeré své myšlení, přání a city. Toto poznání dobyté poskytne nám pochopování nezbytně potřebné i pro vlastní náš vývoj, i k probouzení toho, co je nejlepšího v ostatních. Schopnost takového konání, již tak dokonale měli Sokrates a Walt Whitman, můžeme do jisté míry sdílet všichni.

Abychom nabyli tohoto poznání a rozvinuli tuto schopnost, musíme se snažit, abychom vykořenili ze své povahy vše, co je sprosté a opovržlivé, a abychom vyvíjeli v sobě všechno, co je ušlechtilé a cenné: měli bychom být věrni tomu, co je v nás nejvyššího, měli bychom se učit ovládat, jako dovedný vozka ovládá spřežení, svoje myšlenky, city a touhy a nedovolovat jim, aby ovládaly nás, měli bychom se snažit, učinit svůj život zdravým, veselým a prospěšným. Čistota a prostota žití nás k tomu uzpůsobí. Musíme uznat s Whitmanem, že nám neublíží, poskytnout ostatním tatáž práva a možnosti, jaké máme sami, ba že je nevyhnutelno pro naše vlastní práva, aby stejná měli i ostatní. Musíme se rozhodnout s Whitmanem, abychom „nepřijímali ničeho, čeho duplikát za stejných podmínek by neměli i všichni ostatní“. To bude smrtelnou ranou všem privilejím. Privileje několika jednotlivců omezují práva mnohých. Svoboda je protikladem privilejí. Privilej je plod nevědomosti a šalby. Svoboda je dítětem pravdy a světla. Za privilejem následuje nouze a trápení. Svoboda přináší družnost a radost.

(*Tom Swan.*)

*

(LHOSTEJNOST.) Pro nás, kteří doufáme, že zůstavíme tento svět lepším, nežli byl, když jsme přišli na něj, co nám nad jiné překáží v uskutečnění našich cílů, je, že spousta lidí je lhostejna ke všemu, cokoli se dnes děje ve světě. Zdá se, jako by někteří z nich byli tak zbaveni vší energie a života, že leda zemětřesení by je vyburcovalo ze strnulosti, která patrně tak hluboko se jich zmocnila. Potkáváme se s lidmi lhostejnými všude, ve vlaku a na tramwayi, ve spolcích a v kostelích, ve veřejných schůzích. Zdá se, že takový člověk lhostejný nemá síly, aby samovolně myslil; slyší obě strany otázky, ale nemaje zásad, je v rozpacích, ke které straně se připojit. Myslím, kdybychom přivedli lidi k tomu, aby vůbec pojali hluboký zájem pro to či ono, že bychom za nedlouho dospěli dne, kdy bratrství lidí bude skuteč-

ností. Jistě k nejprudším bojům života náleží, bojovat s člověkem, jenž nemá pro nic zájmu, leč pro sebe sama. (*Fred of Chorlton.*)

*

× × × ×

* Ve spolkovém životě anglickém objevuje se novinka, vyvolaná vzmáhajícím se zájmem pro přírodu a její krásy. Jsou to spolky pro pořádání vycházek botanických, na nichž se sbírají rostliny, konají se přednášky botanické uprostřed přírody, atd. Se zdarem pracují spolky tyto v Aberdeenu, Halifaxu, Perthu a j.

* Socialistickou propagandu mezi bohatými vřele doporučuje „Whatnot“ v „Clarionu“; je jí třeba stejně mezi nevědomými boháči, jako mezi nevědomými chudáky; deset bohatých a vlivných lidí, obrácených k socialismu, by bylo lepší, než tisíc kalafunových blesků, metaných proti majetku a výstřednostem v nějaké zastrčené dělnické hospodě.

* P. Hervieu napsal před nějakým časem drama „La course du flambeau“ („Běh s pochodní“.) Název kusu vzat z dávného Řecka; kterási osoba kusu přirovnává generace životní k athenským závodníkům s pochodněmi: první účastník slavnosti zažehnuv pochodeň na oltáři úprkem běžel odevzdat ji druhému, druhý třetímu a tak pořád, z ruky do ruky. Každý závodník utíkal, ani se neohlédnuv, nemaje jiného účelu, než aby udržel světlo pochodně, kterou měl odevzdat dalšímu. Z toho ona osoba kusu, Maraom, vyvozuje svůj názor, jenž je základní myšlenkou dramatu: že příroda bez ustání požaduje na rodičích veškerou jejich sílu životní v podobě výdejů, práce, starostí, věna, obětí k výzbroji následující generace, ale naproti tomu že není takového příkazu přírody, aby potomstvo splácelo oddanost rodičů. Vděčnost synů a dcer nevzniká přirozeně sama sebou, nýbrž je to úsilí osvěty, křehký pokus a cnost.

DĚTSKÝ KOUTEK.

KUDLA.

Když na horách minula náboženská cvičení, při nichž jsem se vyznamenal, nastaly pro mne překrásné časy. Už jsem nebyl ničemným klukem, nýbrž mladým bohoslovcem, který uměl povědět panu farářovi, co znamená věřit katolicky, čeho třeba ke spasení, v čem záleží křesťanská spravedlnost a co řekl svatý Pavel o manželství. Sedláci, v jejichž přítomnosti bylo odpovídáno na takové otázky, jen se tomu divili, že mne pan farář hned na místě nevysvětil na kněze; možná, soudil Jan Dvořáků, že mu Petřík tuze mnoho umí, tak že by hned musel být zvolen papežem — a na to je přec jen trochu mladý.

Deset let mně bylo. V té době mívá člověk ještě mnoho strýců. Kterýsi z nich, tuším strýc Jakub, pošeptal mně do ucha: „Počkej, Petříku, až bude tvůj svátek, dostaneš ode mně něco krásného! Něco extra! za to, že's se tak vyznamenal a všem příbuzným udělal čest! Kudlu — chceš-li!“

„Chci, chci, strýčku!“ zavýsklo ve mně a od té chvíle počal jsem se na kudlu nezkrotně těšit. Má-li člověk takovou kudlu, panečku, to už něco pořídí! Může si pořiznout bičiště, řezat koně z borové kůry, z třísek robit křížky a připevňovat je na vrata, na poli může tahat řepu a loupat a hezky po kouskách ukrajovat do úst, může ušmiknout hlavy pstruhům, než se ryby hodí do smažení, zkrátka, všechno na světě může člověk udělat, má-li kudlu. Noc za nocí zdávalo se mi o kudle, až konečně nastal můj svátek. Večer před ním, když mně přišli zahrát jak obvyklo, na hrnce, pánvice, pokličky a kleště, nevšímal jsem si toho příliš; všechno mé myšlení plnila jediná myšlenka: zítra, až se opět setmí, už budeš mít kudlu!

Časně ráno, když zdi domovní svítily v červáncích, už jsem se brouzdal venku po zroseném trávníku a mezi stromovím a křovím jsem vyhlížel na všechny strany, nejde-li ještě strýc Jakub. Když jsem se vrátil do světnice, tam bylo překvapení! Na sváteční koláč ani jsem si nevzpomněl. Matka mně jej letos vyzdobila zvlášť hodně vinnými zrnky; rychle velikými kusy jsem si jej nacpal do úst, abych už už si olíznul zas prsty a byl připraven, kdyby přišel strýc Jakub s kudlou.

Dveře do světnice se otevřely, vešel otec a pomalu kráčel ke mně: „Musíme přec svátkovi nasadit novou čepici!“ a přesunul mně přes uši strakatou cípatou čepici s krásným střapcem. Málem by mně jí byl v dobrém rozmaru přetáhl i přes oči, ale já se oháněl rukama — oči musejí být volny, až přijde strýc Jakub!

Potom objevili se moji sourozenci. Jakoubek přinesl mně tři vajíčka od své slípky — měl svou slepičku — Tonička věnovala mi kytici čerstvých karafiátů a resed a k tomu krejcar; Mařka vzlykala do zástěrky, že pro mne nic nemá, načež jí maminka dala šňůrku perliček, aby mně ji mohla dát na krk a abych se na ní pilně modlil růženec.

„Pes štěká!“ zvolal jsem a poslouchal jsem dychtivě, neškrábou-li už těžké boty strýce Jakuba venku před dveřmi na kameně. Bylo slyšet něco takového. Přišla moje kmotra, všecka zapýřena vešla do dveří a postavila na lavici u kamen veliký košík. „Pro našeho hodného svátečka!“ šeptala a dala se do vykramařování. Dvě velké koblihy a hnědělesklý hrneček medu a několik hrušek císařek a konečně balík s docela novými šaty na podzim, kazajku se zelenými výložky, červený opasek, šáteček na krk z hnědého hedvábí, černé kožené kalhotky. Hned jsem vjel do jejich kapsy:

„Sám si dám kudlu!“ A ještě boty a plstěný klobouček s kohoutím perem.

„Ne, ne, to je příliš!“ zvolala maminka. „Sám si dám kudlu!“ opakoval jsem neustále. „Bude-li velebníčkem, odslouží za mne mši!“ odpovídala skromně kmotřička.

Mezi tím co matka pekla vaječník na uctěnou církvní a já pak na něj byl také pozván, přicházely napřed naše děvečky. Káča přinesla mi červený kapesník, Barka vlněné punčochy, které mně byla sama upletla, Rozárka marcipánové srdce s obrázkem, kde ve zlatém košíčku mezi růžemi seděli milenci. Starý Štěpán přinesl mi věneček strun na citeru: že citeru přinese až později, až ji sám dostane. Že má mladšího bratra, a až ten umře, že on, Štěpán, zdědí jeho citeru a pak že ji dostanu k svátku, a zatím abych se tedy spokojil těmi strunami. Stůl byl už plný plničký věcí, když ještě přišel skoták Tonda s miskou čerstvých třešní.

„Ale chlapče!“ křičela maminka přešťastna, „oni tě dnes zasypou samými dobrotami! To je přec tuze moc — teď musíš hodně hledět, abys byl hodný!“

Ale já chodil od okna k oknu. Venku bylo vidět pilíře vrat a stromy a keře, a na trávníku ovce, ale strýc Jakub —

Konečně belhal se někdo loukou. Tlustý strýc Martin to byl, a nesl dřevěnou truhličku. S velkými okolky ji ve světnici rozbednil a povídá ke mně: „Petříčku, kdybys se snad třeba nestal jednou tím papežem, poslechni mé rady a staň se tesařem, taky se ti povede dobře. Tesařů je všude třeba, a je hromada peněz a dobrého jídla. A proto jsem si pomyslil, dáš mu svoje staré tesařské náčiní, už ho nepotřebuju, protože jsem si pořídil nové. Bude-li na něm trochu rezu, nebo nějaký zub, tedy to pěkně drobátko nabrousíš a přeju ti šťastný a veselý svátek.“ Nebozez, dláto, hoblík — to už bylo něco. Teď kdyby taky přišel strýc Jakub se svou kudlou!

Místo toho přišel kmotr biřmovací, dobrý Šimon, s bělounkým jehňátkem a když bečící zvířátko postavil přede mne na lavici, spráskla maminka ruce nad hlavou: „Ty bys moh’ být věru Jezulátkem, hochu, co ti toho nanesou! Jdižiž, jdižiž! toť přes příliš — tolik ani nezasluhuješ!“

Hladil jsem bílé jehňátko a při tom — šihal jsem po očku z okna.

K obědu měli jsme moje oblíbená jídla — nemohl jsem jíst nic. Seděl jsem, naražen do nových šatů, ruce zastrčené do kapes — všelico už bylo v nich, jenom kudla ne.

Odpoledne nová návštěva. Několik spolužáků přišlo ze sousední obce. Jeden z nich měl sbírku knoflíků koštěných, mosazných, ocelových a dal mi k svátku několik druhů; druhý věnoval mi škatulku zápalek tenkrát nových, varoval mne však od nich tak dlouho, až mi jedna syčíc vzplanula v prstech, že jsem ji zahodil všecek zděšen. Tomášků hoch daroval mně sáňky s výhradou, že mu je zas půjčím v zimě, kdykoli bude sanice.

Starý švec Arnošt přinesl mi knížku o pěstování ovocných stromů, ale u nás rostly jen plané třešně a jabliště. Švadlena Lény poslala po děvčeti „Nebeklíč“, modlicí knížky za ubohé duše v očistci. K večeru přibral se sousedův Jožka a dal mi foukací harmoniku, na níž sic chyběly dva jazýčky, ale já foukal na ní „Tě, Boha, chválíme“ a myslil jsem si při tom: „Jen až přijde kudla, však se to spraví!“ Mladšinka Rozárka měla za to, že moje „Tě, Boha, chválíme“ je valčík, chytla mne kolem pasu a začala se mnou skákat po trávníku.

„To už se vysvěcuje ten papež?“ zeptal se náhle někdo za mnou a čísi ruka chopila mne za límec. Strýc Jakub! Děsem spadla mně harmonika od úst do trávy.

„Musíme přec mít sváteční ples!“ ospravedlňovala svůj tanec Rozárka.

„Kýho výra!“ zvolal strýc vesele, „naposled je snad dnes Petříkův svátek. No, je-li tomu tak, tož musíme...“ Zaryl ruku do kapsy, vytáhl pomalu kožený pytlík, rozmotal řemínek na něm a vytáhl mně — blyštící stříbrňáček.

„Tak, hošíku, dej si ho pěkně do spořitelničky a buď hodně zdráv a hodný, aby rodiče z tebe měli radost. Ale teď zas musím se vydat, aby mne nezastihla tma.“

A po těch slovech odešel dlouhými kroky. A moje kudla?

Večer, když v světnici rozžehli dračku, co tu bylo slávy a pýchy vlastnické. Moje truhlice na šatstvo, moje skříňka v koutku, police kolkolem byly plny věcí. Stály tu, ležely, visely, opíraly se, částečně ještě zaobaleny do modrého papíru, částečně smějíce se na mne jasnými barvami. A já? Málo kdy ve svém životě byl jsem tak smuten jako tenkrát o svůj svátek večer. Věci desateronásobně cennější a pěknější jsem dostal, ale netěšily mne pranic. Neboť nebyly očekávány, nebylo pro ně předem v mém dětském srdéčku uchystáno místečko, byly mně lhostejny. A jediné, co jsem byl tak horoucně si přál a tak toužebně očekával, to, k čemu se pojilo tolik představ a úmyslů, — kudla nepřišla.

Tak děje se nám často na tomto světě; i nejštědřejší štěstí, sypoucí nám kde jaké své dary, může nás sklamat, je-li slepé. Nezáleží na tom, aby nic netušící dušička byla zahrnuta poklady, nýbrž spíš jedině na tom, aby bylo vyplněno její přání, často skromničké. *Petr Rosegger.*

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník VI. V Praze, dne 8. září 1901. Číslo 50.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

G. BRANDES.

VĚRA.

Kdykoli se stočí hovor na možnost ryze intelektuálního a přec vroucího poměru mezi mužem a ženou, vzpomínám si na případ, jejž mi kdysi vyprávěl v Londýně známý holandský spisovatel Maarten Pieters. Pravé jeho jméno ostatně není Maarten Pieters, je to pouhý pseudonym, pod nímž píše. Jeho pravé jméno má zvuk francouzský. Je bohat, má rozsáhlý rytířský statek nedaleko Haagu, je krásným mužem kosmopolitického vzdělání, jenž mluví anglicky a francouzsky zrovna tak jako holandsky a vydává své novely i anglicky.

Sešel jsem se s ním v Londýně na matinée u starého, důvěrného známého. Tam však hovor s mladičkým, sotva patnáctiletým indickým děvčátkem, které přijelo do Londýna studovat a nalezalo se na témž stupni rozvoje jako na severu žena ve čtyryadvaceti letech, — zaujal mne tou měrou, že jsem s ním mohl promluvit jen několik slov. Když jsme se však rozcházeli domů, nabídl mně místo ve svém voze; brzy rozpředl se mezi námi tak živý hovor, že mně navrhl, abych s ním poobědval a při desertu mně vyprávěl toto:

„Byl jsem před čtrnácti lety v Moskvě, kde jsem veřejně předčítal několik svých novel francouzsky. Poněvadž širší obecenstvo mne zrovna příliš neznalo, dodělal jsem se skrovného úspěchu, ale přes to ovšem vzbudila moje přítomnost trochu pozornosti po městě. Zvali mne četně a také mně učinili nemálo návštěv.

Jednou dopoledne, co jsem tak seděl ve svém pokoji v hôtelu Dusaux, zaklepe se na dveře a vstoupí mladinké, as sedmnáctileté děvčátko s trochu rozpačitou poznámkou, že prý doufá, že se mně nebude zdát příliš podivným, co ji ke mně přivádí. Jmenuje se Taťana, a má prý o něco starší sestru Věru, která prý je dívka velice probudilá a zajímá se živě o mé novely. Už několik let prý je čte v angličině. Ale že je nemocná, těžce nemocná a leží. A proto že nemohla přijít na mé přednášky, což ji velice zarmucovalo. A teď ona, sestra, přichází mne poprosit, není-li to příliš neskromná žádost, abych nemocnou navštívil, třebas jen na chviličku, až budu mít kdy, aby si mohla se mnou promluvit. To prý je teď v její nemoci pro ni nejvyšším přáním.

Odvětil jsem, že v příštích dnech jsem nad míru zaměstnán; že by tedy bylo nejprostší, vzít kočár hned a zajet k ní. Nebylo překážky; jenom, pravilo děvče, musí mne upozornit na zvláštní okolnost. Choroba její sestry mívá zvláštní průvodní zjev, že při náhlém rozčilení mysli ztrácí řeč. Chci-li se s ní dát do řeči, nesmím za nic na světě hned jí prozradit, kdo jsem, nýbrž musím volit slova s největší šetrností a obezřelostí. Slíbil jsem a vyjeli jsme.

Znáte Moskvu, že? Tu pozoruhodnou, ohromnou vesnici, kde nízké domky obklopeny jsou rozsáhlými zahradami, takže ulice mnohdy vypadají jako starosvětské silnice. Takovými ulicemi jsme jeli a mezi jízdou seznamovala mne Taťana trochu s poměry, v nichž žila. Byly tři sestry, siroty, a bydlely pospolu. Otec, učenec, nechal jim jen tak nejnutnější prostředky k živobytí. Ona, nejmladší ze sester, lpěla zrovna blouznivě na nemocné Věře, nemohly být ani bez sebe a dlouhá neustálá choroba starší sestry působila mladší veliké hoře.

Vešel jsem do pokoje. Lhal bych, kdybych tvrdil, že jej mám posud živě před očima. Rozpomínám se jen, že světlo bylo přitlumeno a že jsem přisedl k posteli, kde leželo rusovlasé, mladé děvče, které udiveně na mne hledělo. Představil jsem se Věře jako cizí lékař, známý jejich domácího doktora, a pak jsem ji vybídl, aby mně přede vším vylíčila svůj stav. Líčila mi jej úplně klidně a tiše, dávajíc mi na srozuměnou, že v ní budím důvěru. Převedl jsem řeč jinam a když jsem jí byl sdělil asi za deset minut, že jsem ostatně spíš psycholog než lékař, a potom, kdo jsem, rozvedl se mezi námi v následujících desíti minutách hodně srdečný rozhovor.

Za svého pobytu v Moskvě viděl jsem to mladé děvče jen tenkrát, a jen těch dvacet minut. Nikdy od té doby jsem jí nespatřil. A

[illegible] od té doby byli jsme spolu v neustálém styku a styk ten jistě potrvá, dokud někdo z nás obou neumře. Trvá už plných čtrnáct let. Přiznáte mi, že je to hodně neobyčejný případ.

Jakmile jsem se vrátil do Holandska, dostal jsem od Věry dopis, kde mi děkovala za návštěvu. Byl psán francouzsky a já jí odpověděl touž řečí. Za dva měsíce na to však jsem obdržel od ní list v holandštině skoro bezvadné. Obdařena úžasným jazykovým nadáním slovanských žen, obeznámila se docela sama, bez učitele, jen se slovníkem a mluvnicí, s holandštinou do té míry, že jí nejen rozuměla, nýbrž i psala. Listy, které mně od té doby zasílala, odhalily mně, jaká to vzácná bytost, ponenáhlu poznal jsem ji docela. Nemá tajnosti přede mnou, vždyť náš poměr je jakoby poměr duchů, a ona nevydává se nijak nebezpečí, když se mně bez výhrady svěřuje.

Zdraví se jí za ta dlouhá leta nezlepšilo; strádá dosud jako tenkrát. Ale myslí mnoho a cítí hluboko, sleduje vše, cokoli v duchovním oboru děje se na Rusi i mimo Rus, a bývá jí skoro jedinou zábavou, aby výsledky svých životních dojmů a svého přemýšlení vložila do listů mně posílaných. Trochu hmotného prospěchu však měla přec ze své důkladné znalosti holandštiny (a já s ní). Přeložila totiž velkou část mých novel do ruštiny, tak že je především její zásluhou, že moje jméno je v Rusku známo. Ale tato zevnější výhoda sotva pro mne padá na váhu, srovnám-li ji s radostí, které jsem se dožil ze svazku s ní. Je mně, jako by někde ve vesmíru daleko, daleko byla hvězda, a jako bych stál pod její ochranou. Mám v ní sestru, která je mně, čím zřídka sestra bratrovi může být, která je sic neviditelná a nehybná, ale od níž se mně dostává vždy jen dobrého, ať jí samé se vede jak vede."

„Což ona sama ničeho osobně nezažije?"

„Čeho může nemocná osoba zažít? Kratičké ruské leto ztráví se sestrami na venkově, a je-li jen nejmladší sestřička na blízku, je veselá a spokojená. Zima bývá pro ni smutná. Trpí jako pacientka hroznou krutostí moskevské zimy."

„A po celou dobu nevstoupila do styku se žádným jiným mužem?"

„Ovšem, ale jen ryze duševně. Každý jiný styk byl by býval působil rozrušivě na její jemnou, rozvinutou inteligenci. Když jsme jedenkrát ve svých dopisech připadli na toto théma, napsala mně několik řádek, jež mně zůstanou nezapomenutelny, poněvadž jsem ještě nikdy nespatřil lidské bytosti, aby takovým způsobem povznesla se sama nad sebe, aby s tak velkolepou dychtivostí a pyšnou pokorou posuzovala jako divák samu sebe. Psala mi: „Působilo by to na mne dojmem čehosi protipřirozeného, kdyby někdo cítil ke mně vášnivější náklonnosti. V mých očích má to do sebe něco dekadentního. Nemocná žena jako já nemůže být milována, vždyť ona sama dovede milovat jenom s nadšením intelektuálním."

Ve Věře skryt je ostatně zdroj citu, citové mystiky, jež rozhodně má v sobě cosi nakažlivého a jež zachvátila i mne, ač jako Holanďan a poloviční Angličan nejsem zrovna pro mystiku příliš vnímavý.

Není-liž náš poměr pozoruhodný? Viděl jsem Věru za celý svůj život jedenkrát dvacet minut, je tomu už tak dávno a tenkrát to učinilo na mne tak slabý dojem, že nejsem ani s to, abych se upamatoval, jak tenkrát vypadala. (Později jedenkrát poslala mi svou podobiznu, ale ta mně nepověděla ničeho.) Přes to, od té chvíle, co jsme se byli poznali, žil jsem s ní v nepřetržitém styku, skoro každých čtrnáct dní dostávám od ní zprávy.

Co se mně všechno stalo od té chvíle, kdy jsem ji spatřil! Od té doby, když jsem k ní přišel, jako onen vypravovatel v novele Turgeněvově do komůrky nemocné dívky, kterou tak dojemně nazývá „živoucí relikvií"! Bez počtu přátelství a známostí jsem uzavřel a opět se rozpřátelil; vášně vznikaly v mé duši, nalezaly bohatou potravu, plápolaly dlouho jasnými plameny, až konečně zradou nebo zapomenutím uhasly — —

— a po celou tu dobu přetrval nezemský, nadsmyslný poměr k Věře, bez nejmenší zevní potravy, ba bez pouhého shledání, přetrval všechny ty známosti, přátelství a vášně, plana tichým, jasným plamenem, jako oheň ve svatyni, který nikdy nesmí vyhasnout . . ."

MARCELIN BERTHELOT.

VĚDA A LIDOVÉ VZDĚLÁNÍ.

III.

Tím způsobem vyvíjí se věda v nadmíru velikou moc mravní, kterouž může býti pevně opřena důstojnost lidské osobnosti a kteráž je povolána k tomu, aby činila bezpečný základ společnosti doby budoucí.

Vznešenost a soulad zákonů přírodních mimo to rozvíjejí zároveň smysl mravnostní a umělecký.

Lidé, ať jejich postavení životní je jakékoli, věděním, jež je pro všechny stejné, s nevyhnutelnou nutností usilují jak o nive-

lování společenských tříd, tak i o nivelování inteligence.

Toto nivelování není omezeno na jediný stát nebo na jediné plémě, neboť objevy vědecké činí předmět všeobecné, neustále a nezištné publicity. Ta vede konečně k tomu, že nároky na privileje a požadavky sobeckosti, které věží se jak mezi jedinci, tak mezi národy, slábnou a konečně pevně se zakoření poznání obecné solidárnosti lidí.

Toť i nejdalekosáhlejší a nejvyšší výsledek, jejž můžeme očekávat od vzdělávání populárně vědeckého. Věda v skutku nám ukazuje, že ve všech oborech zájmy lidí jsou solidární, stejně ve vztazích soukromého života a tělesného zdraví jedincova, jako v uspořádání života pospolitého (kolektivního).

Dějiny nás poučují, že se věc má stejně s antagonismem národů jako s antagonismem jednotlivců. Válka a imperialism skoro vždy skončily záhubou těch, kdož jimi zkusili své štěstí. Každá škoda, způsobená národu nebo jedinci, je ztrátou pro všechny; hmotná ztráta záležející v neplodném zničení hodnot, ztráta mravní ještě osudnější v seslabení přirozených svazků, jež lidi vzájemně k sobě poutají.

Solidárnost tedy naprosto není čirou abstrakcí. Dodal bych, že je spolu obsažena v podstatě moderní vědy a že naznačuje směr jejímu rozvoji. Neboť každé dílo vědecké je dílem kolektivním, žádný nový objev není isolován. Buď si sebe větší individuální geniálnost v theorii i v praxi, nevyhnutelně opírá se o souhrn objevů dřívějších, jež vykonali předešlí badatelé, a o více méně úspěšné práce vrstevníků. Věda, opakuju, je dílem kolektivním, jež vychází z obětavé lásky učenců a badatelů k pravdě theoretické a užité. V této lásce nerozlučně jsou spojeny úcta k pravdě a cit obětavosti.

A proto je dílo vědy v míře nejvyšší též dílem míru, jež konáno je na prospěch a štěstí všech. Věda musí spočívat na vzájemné dobré vůli těch, kdož vědí, a těch, kdož se učí, jakož i na bratrské sympatii všech, na sympatii tím oprávněnější, poněvadž my dnes požíváme ovoce práce pokolení předešlých, a poněvadž máme povinnost, zanechat svým potomkům toto dědictví rozmnožené.

Tyto pravdy šíří se dnes pořád víc a víc mezi myslícími lidmi a mezi národy. Nevím, dospějí-li rychle převahy v řízení států, aby vyvarovaly těžkým vnitřním a mezinárodním konfliktům, jež ohrožují moderní národy. Až do naší doby byly největší sociální přeměny vynuceny násilím. Ale je jisto, že národové i vlády dnes cítí rostoucí vliv objevů vědy, které nutně budou určovat rozmyslnou vůli civilisovaných lidí. Pomáhejme všemi prostředky vědeckému vzdělání a snad se nám tím přec podaří, zažehnat tato nebezpečí, tyto boje a toto neštěstí a přivodit konečně požehnanou dobu rovnosti a bratrství všech lidí, kteří budou solidární ve svatých zákonech práce.

Toť ideál, jemuž moderní věda učí pokolení lidské.

DVORNÍ DÁMA.

Byla jednou malá, půvabná dvorní dáma, a ta uměla nazpaměť všechny zákony etikety kde kterého dvora a znala všechny zvyky a obyčeje vladařských rodin v Evropě i mimo Evropu. Věděla na vlásek, jak dlouho dvorní družina císaře čínského nosí bílý šat pro královnu matku, kolik pážat musí v Moskvě nést vlečku carevninu o korunovaci a jakého obleku třeba k snídani po tokání tetřevů na dvoře rakouském, aby se člověk objevil úplně korektně.

Slovem, věděla všechno, a jako její zevnějšek bylo jemné a půvabné i její chování. Byli byste bývali musili vidět sami, jak uměla chodit a stát, jak se pohybovala, mluvila nebo mlčela. Nikdo neuměl tak elegantně jako ona jíst chřest prsty, kompot vidličkou, s nejroztomilejší tváří na světě povědět lidem nepříjemnosti. Vysoké panstvo její bez ní vůbec ani nemohlo být; zasypávalo ji pozornostmi a dělalo jí, co jí jen na očích vidělo, neboť druhou takovou dvorní dámu byl by musel člověk hledat se svíčkou, a jednu přec museli mít.

Tu jednoho dne se stalo, že malá půvabná dvorní dáma ochuravěla a poprvé za svého života nemohla konat své služby. To už bylo dost zlé, ale horší ještě bylo, že vrchní dvorní zdravotní rada a nejvyšší poboční lékař prohlásil, že je nemocna nebezpečně, ba že už umírá.

Veliká rána byla to pro malou dvorní dámu, která byla tak mladá a tak se těšila ze života, a byla by bývala ráda ještě hodně dlouho zastávala svou službu, které nikdo neznal tak dobře jako ona. Ale když už bylo třeba umřít, chtěla umřít aspoň nejvhodnějším, nejkorektnějším způsobem, bez chvatu, jak se sluší a patří, ale ani se nevzpírajíc této nutnosti.

Poslala si tedy pro pana dvorního preláta, který všechny členy dvorní družiny, když se dostávali až tam, doprovázíval s příhodnými slovy potěchy a upokojování na práh nového života, aby v navázání na pozemskou družinu dvorní tady dole připravil je důstojně pro vyšší dvorní družinu nebeskou.

Pana dvorního preláta však nebylo a nebylo lze shledat, a tak místo něj přivedl sluha nového vikáře, pramladičkého muže, který kázával v dnech, kdy dvůr nejezdíval do kostela, a proto s ním byl málo znám. Měl tmavé oči s podivně hlubokým pohledem, takže malé dvorní dámě se zdálo, jako by jí tyto oči se zarývaly až do srdce.

„Dala jste si mne zavolat," spustil vážně mladý duchovní, „protože jste nemocná a brzy snad budete odvolána z tohoto života. Ale co mohu pro vás udělat? Nejsem sprostředkovatelem, nejsem tlumoční-

kem. Ne já mohu vás zbaviti hříchu, ne já mohu vás vésti k Bohu, řka: Otče, tuť dítě tvé, přijmi je v milosti! Jen odkázat na Boha vás mohu. Jděte sama k němu, teď, dnes, ihned a padněte před ním na zem. Povězte mu svou bídu, všechen svůj život se všemi hříchy, chybami, nedostatky a sklamáním. Odhalte se v této poslední hodině tak, jak skutečně jste, bez výhrady, bez nejmenšího vykrašlování; sestupte až do nejhlubších hlubin svého nitra — On vás už dávno prohlíží — prohlédněte teď jednou také sama sebe. A když si pak sama nebudete moci odpustit, Bůh může. Poskytne vám klidu pro neklid, míru pro nespokojenost, blaženosti pro zoufání, věčného života pro věčnou smrt...“

Takových slov malá dvorní dáma ještě nikdy neslyšela. Zdálo se jí, jako by mladý duchovní k ní mluvil nějakou cizí řečí, která měla strašný zvuk, a kteréž nerozuměla, ať se namáhala o to jak namáhala. Když odešel, zaryla svůj obličej do krajkového polštáře svého lože, a plakala, plakala tolik, jak ještě nikdy ve svém životě neplakala, ani se nemohla upokojit. Ba, ani nechtěla nic jíst a zaháněla, kdo se jí blížil k posteli.

Tu slitovala se nad ní stará dobrácká komorná, která ji ošetřovala.

„Drahá milostslečno,“ spustila svým lichotným tónem, „ten mladý vikář vám strápil srdíčko, a není divu: to je hrozný člověk! Proč pak ho také sem přiváděli? K tomu je zde přec pan dvorní prelát — na toho jsme měli čekat!“

Dvorní dáma se namáhavě zdvihla a slzy se jí zastavily. Pan dvorní prelát! Ba ovšem, na toho měla čekat! Ale to se stalo všechno tím, že jedenkrát v životě se přenáhlila a jednala nekorektně.

„Poproste pana dvorního preláta ke mně, jakmile se vrátí,“ nařídila. —

Pan dvorní prelát přišel a měl k ní tuze krásnou řeč, v níž velebil slávu boží, a povídal, že ten, kdo už zde na zemi plnil takové vysoké a čestné povinnosti, může s klidnou myslí vejít do sídla nebeského. Potom se rozloučil a malá dvorní dáma si oddechla: To bylo něco docela jiného, a zrovna to, čeho měla zapotřebí!

Brzy na to umřela, klidná a odevzdaná, jak se náleží, a korektní až do konce. **S. A.**

POSLEDNÍ ROČNÍK „VOLNÝCH SMĚRŮ“.

Svítí něco krásného a vzácného v našich dnech z tohoto ročníku uměleckého časopisu našeho: nadšení a důvěra ve vítězství. Cítím to na každé stránce, ten zápal, o nějž tak ponenáhlu nás život obírá, až jednoho dne stojíme v životě a ve světě schřadlí zimou a třesoucí se mrazem — co nás chodí světem, bojících se o poslední zbytky enthusiasmu pro vyšší věci lidské a co nás, pro ubohou záchranu, chytá se bídného lživého nadšení pro pohlednice, peníze a ostatky svatých! Ale zde to vane jako vítr, z tohoto svěžího listu — toť pro mne největší radost, požitek a posila, nalezat blízko sebe tolik energického zápalu, tolik nadšení a tolik krásné vášně.

A nemyslete, že je to snad oheň duší sytých, příliš plných krve z pozemského blahobytu! Ne! Je tím vzácnější, poněvadž pod ním jako široká base je nezištná obětavost umělců, skupených v družinu, jež „Volné Směry“ vydává. Je to smutná pravda, že tento krásný list, na nějž jsme dlouho čekali, vydáván je se značnými obětmi, s deficitem a že do dnes nemůže být řeči o honorování domácích umělců výtvarných, jejichž práce „Volné Směry“ předvádějí našemu obecenstvu.

Teprve v posledních letech se deficit zmenšuje — arci nenašel se dosud český mecenáš, který by jedním sáhnutím do zvonivé kapsy umořil tísnivý dluh několika tisícovek, jenž jako žernov tíží „Volné Směry“, ale pomalu, českým tempem se pěkný měsíčník tento vyzdvihuje nad vody existenčního vlnobití, vlastní silou, rostoucí vzplývavostí dobré věci.

Značněji k tomu přispěla dvojí reforma v listě zavedená: jednak to, že „Volné Směry“ přestaly se omezovat jen na tvorbu českou a počínají otvírat brány do Čech umění evropskému, moderní tvorbě světové, o níž vědí u nás jen lidé žijící na vyšším cimbuří; a za druhé to, že si zavedly soustavu uzavřených zvláštních čísel, věnovaných význačným zjevům uměleckým nebo událostem. Tato zvláštní čísla ovšem měly „Volné Směry“ už dřív (jmenuju sešit Uprkův, Muchův, Maroldův, Schwaigrův, Mařákův, Kotěrův), ale v posledních dvou letech rozpínají se jejich ambice na úkoly, k nimž třeba mít respekt. Zvlášť uváží-li se hmotné poměry listu a ještě víc to, že české obecenstvo staveno bývá těmito „monografiemi“ před věci úplně nové, leckdy tak nové, že si neví rady. Abych hned to vysvětlil: Je tu krásný sešit (v pátém ročníku) francouzského modernisty sochaře R o d i n a, muže to, jenž razí umění sochařskému nové dráhy a proto ovšem dnes klidí spousty neporozumění, posměchu a lhostejnosti. A tohoto znamenitého umělce předvedou „Volné Směry“ do — Čech, a nota bene souborným číslem, které je dosud nejbohatší monografií vydanou o Rodinovi vůbec. Jiný sešit: bystrá, bohatá a se vkusem uspořádaná publikace „k r e s l í ř i - k a r i k a t u r i s t é“. Jak je u nás třeba takové práce, u nás, kde lidé za karikaturu a dokonce uměleckou karikaturu pokládávali bezduché, nádennické výrobky Krejčíkovy v „Šípech“, a dosud spokojují se ubohými zplody impotentních „také-karikaturistů“ v „Hromu“ atd.! — Jiné bohaté pole moderního ruchu uměleckého osvětleno dalším číslem, velmi instruktivním a pěkným: m o d e r n í a r c h i t e k t u r a. V ročníku právě ukončeném krom sešitu Rodinova věnovaly „Volné Směry“ zvláštní číslo soutěži n a p o m n í k H u s ů v v P r a z e, v ý s t a v ě c. k. u m ě l e c k o - p r ů m y s l o v é š k o l y p r a ž s k é v Paříži r. 1900, číslo obsahující zajímavý výbor z tvorby slavného ruského mistra R ě p i n a a na ráz po něm opět vykonaly znamenitý kus práce: vydaly dvojsešit věnovaný s o u d o b é m u u m ě n í r u s k é m u. Tento dvojitý sešit je bez fráze záslužný č i n; jím otevřeno českému vzdělanstvu okno do kraje posud skoro úplně neznámého. Ovšem, loňská výstava „peredvižníků“ ruských byla zde prvním činem na této dráze smutně zatarasené, ale „Volné Směry“ stavíce se na širší stanovisko, podávají bohatší přehled sou-

dobé umělecké tvorby ruské, než mohla učiniti kusá výstava „peredvižníků".

A v tajemné dílně redakční už zas pod pokličkami se vaří a destiluje řada překvapujících novinek pro příští ročník. Chystá se... ale nikoli, neprozradím, co se chystá. U nás lidé rádi chytají se cizích myšlenek: nenapadá je samé nic a proto pasou po tom, co vymýšlejí jiní; prozraďte jim, co se kde chystá nového a originálního, chytnou se toho, poběhnou a bez příprav a kvalifikace pustí se do padělku, aby něco „trhli". Zkušenosti dob minulých o tom živě vypravují.

Tedy jen: chystá se. Kdo někdy zabloudí do pilné, rušné reprodukční „továrny" u Vilímů, může nahlédnout do notýsku přes rameno skromnému, tichému muži, jenž to všechno chystá. Jmeno jeho není veřejnosti známo, ale on je vlastně pravým ženoucím duchem, který plane a plamenem svým rozněcuje tolik radostné nadšené činnosti ve „Volných Směrech". Ovšem, on vám nepoví, čím je pro rozkvět „Volných Směrů", ale vytušíte to z jeho vyhýbavého úsměvu, jímž odbývá vaši zvědavou otázku. Co shánění a starání, dopisování a dojíždění už dolehlo a doléhá na bedra tohoto sympatického horlivce, nezvíte z jeho usmívání. Ale není mu pomoci: historie českého výtvarnictví jednou vyvleče toho tichého, nadšením pro krásnou věc planoucího pracovníka z jeho zastrčeného koutka. Není ani třeba, abych jí prozrazoval jeho jmeno: J. Š t e n c.

L. B.

KNĚZ ŽALOBCE.

(Povídka tunguzská.)

Byl jednou mezi Tunguzy kněz Tu, zlý, špatný a mstivý, nikomu nic nepřál, jen sobě; ustanoven byl při chrámě, kde uschovávala se zlatá nádoba, nad míru uctívaná sprostným lidem tunguzským, a o té zlaté nádobě vyhlašovali chytří kněží chrámoví, že v ní sídlí sám nejvyšší bůh tunguzský. O slavnostech vynášívali zlatou nádobu s nejvyšším bohem z chrámu, stříleli a hřmotili, ohně zapalovali a zpívali, slovem největší pocty zlaté nádobě vzdávali. A lid věřil pevně, že v zlaté nádobě sedí ukryt jeho nejvyšší bůh, jak mu neustále tvrdili kněží a nosil jim do chrámu oběti, z nichž tloustla utěšeně jejich břicha.

Kdykoli se konaly slavné průvody, při nichž zlatá nádoba s nejvyšším bohem bývala nošena pod stříbrným baldachýnem, střílíval kněz Tu zlýma očima po všem lidu, zda-li každý hluboce se klaní zlaté nádobě, již nesl. A stalo-li se někdy, že jestřábí, slídivé oči jeho vypátraly některého Tunguza, který Tuovi ne dost zbožně se klaněl, hned se vrhal k němu, kázal jej zajmouti a dával jej odváděti do žaláře pro rouhání nejvyššímu bohu.

Ale lid býval takovými rouhači tolik rozezlen, že hned na cestě k soudci je roztrhal. A to se líbilo Tuovi i jeho spolukněžím, neboť byli chytří a věděli, že se jim pohrne ještě víc obětí. Proto co možno usiloval o to, aby šířil se strach a posvátná úcta k zlaté nádobě s nejvyšším bohem tunguzským a vodil průvody slavnostní pořád častěji, aby jeho moc se ještě víc upevňovala. Horoucí zbožnost lidu tunguzského následkem toho ukládala se ještě většími vrstvami tuku v kněžských panderech.

I stalo se jednou, že Tu opět nesl zlatou nádobu ve skvělém průvodu za hlaholu písní a střelby a vyhrávání a slídil jako smrt, kde by shlédl některého rouhače. Bylo třeba opět trochu podpálit vroucí nadšení lidu, neboť důchody kněžské častými hodokvasy v sklepení pod kostelem se začínaly povážlivěji menšit. Najednou spatřil mladého Tunguza, který zcela klidně stál opodál, nemíchaje se do průvodu: soustrastně ironickým úsměvem svítila se mu tvář, co tak pohlížel na nespočetné davy sprostných svých krajanů. I vzplanul Tu jizlivou vítězoslávou, jako tygr vrhl se na mladého Tunguza a zařval:

„Bídný rouhači, který's nestoudně urazil nejvyššího boha našeho, jejž nehodný sluha jeho nese v této svaté nádobě — propadl's smrti!"

Ale stalo se něco nezvyklého. Lid tunguzský tentokrát nerozsápal mladého zločince. I odvedli jej do žaláře a podle prastarých zákonů dopravili jej k nejvyššímu soudci, aby ho soudil.

Sedí bílý stoletý soudce na měkkém křesle z tygří kožešiny, je slepý, ale vnitřní zrak jeho dobře rozeznává pravdu od křivdy. Před ním spoután stojí mladý zločinec, z rouhání obviněný a proti němu Tu žalobce.

„Nejvyšší soudce, slyš žalobu mou! V svaté nádobě chrámu našeho nesl jsem v slavném průvodu nejvyššího nejsvětějšího boha našeho, jenž v oné svaté nádobě sídlo své vyvoliti ráčil. S bohem nejvyšším a nejsvětějším jsem šel a tento mladý muž v šílené zaslepenosti rouhačství dopustil se nejtěžšího zločinu, nepokloniv se bohu nejvyššímu! Zločin spáchal — ať smrtí zemře!"

„Kdo viděl mladého muže spáchat zločin?" ptá se stoletý soudce.

„Já, já, já, nejvyšší soudce!" zvolal Tu, plana horlivostí.

„Jak's medle mohl ho vidět, nesa přece svatou nádobu?" ptá se opět kmet soudce.

„Dobře jsem ho viděl, už z dálky jsem ho viděl, rouhače, že se neklaní! Měl jsem oči na něj upřeny jak orel, aby mně lotr neunikl!" dotvrzoval Tu.

„Nesl's svatou nádobu?" dále se vyptává stařec na tygří kožešině.

„S bohem nejvyšším a nejsvětějším kráčel nehodný sluha jeho jako po všechna leta předešlá," pyšně volal kněz.

„Lžeš tedy," rozhodl soudce. „Kdybys s bohem nejvyšším a nejsvětějším byl kráčel skutečně, byl bys býval veškerou myslí svou i tělem svým oddán této svaté úloze. Oheň vytržení byl by býval tebe objímal, že bys byl slep a hluch pro všechen nízký svět ostatní. Ale tys viděl a poslouchal, co se děje ve všedním světě ostatním, tys slídil po rouhačích, tys myslel na jiné věci — lžeš tedy. Nenesl's boha nejvyššího, nešel's s bohem — nevinen je obžalovaný! Propusťte jej!"

C-dur.

PELMEL.

(PŘÁTELÉ.) Co jsou mně přátelé, kteří nevědí, kde mne co tíží a kde mne co povznáší! Jsou hodiny, kdy vážíme svá přátelství. Nedožili jste se toho? Napínáte do krajních mezí

své sebezapírání a vycházíte jako poloviční mrtvola, leč rozradován vítězstvím ze svého hrobu — a dobří naši přátelé myslí, že jsm v hodně veselém a zvláštním rozmaru, nic nepozorují, nýbrž myslí, že mají právo tropit s námi své žerty. Myslím, že učennici v zahradě Gethsemanské nespali, nýbrž leželi v trávě, hráli v karty a smáli se.

(Fr. Nietzsche.)

(ZÁPAD SLUNCE.) Vycházím podívat se na západ slunce. Kdo ví půl hodiny před tím, jak se asi utváří? Zapadne-li slunce v oblacích či v jasném nebi? Vidím krásu ve formě nebo barvě oblaků, která obrací se k mé obrazotvornosti. Co mně znamená, tím je, symbolem toho, co miluju, a jestliže nějakým úskokem vědy mne o to připravíte, neprokážete mně pražádné služby a nevysvětlíte mně nic. Vidím se svého stanoviska, vzdáleného dvacet mil, růžový oblak na obzoru. Díte mně: Toť massa výparů, která pohlcuje všechny ostatní paprsky a odráží jen červené" — to však naprosto nic nemá se mnou činit, neboť toto rudé vidění mne podněcuje, pění a rozvlňuje mou krev. Mám teď představy nepopsatelné, a vy nedotkli jste se tajemství tohoto vlivu. Není-li ve vašem výkladě nic mystického, je mi zcela nedostatečný ... Jaká to věda, která intelekt obohacuje, ale fantasii okrádá! Nejen že bere Petru, aby Pavlovi zaplatila, nýbrž bere Petru víc, než dává Pavlovi. Tak hovoří sic k intelelektu, ne však k obraznosti. Kdybychom všechno věděli jen tak mechanicky, věděli bychom pak něco skutečně?

(Henri David Thoreau.)

(FAUST.) Četl jsem Goethova „Fausta" čtyrykrát a pokaždé jinak. Jako hocha zajímal mne Faustův poměr k ďáblu, jako jinocha Faustův poměr k Markétce, jako muže Faustův poměr ke světu a jako starce Faustův poměr k bohu. **(P. Rosegger.)**

(VŠECHNO PRAVÉ POZNÁNÍ) počíná láskou k našim bližním, nikoli kritickým jich rozpitváním, a čeho konečně dospívá, je láska k bohu, ne jeho analysa. Abecedou vědění musí být pochopování toho, co je nejbližší, abecedou náboženství cit povinnosti pro to, co je nejbližší. **(John Ruskin.)**

(SEBEVRAŽDA) je vyznáním života obtíženého vinou, ovšem ne léčivým a blahodárným vyznáním, které činí počátek obnovy životní, nýbrž zoufalým vyznáním úplné neschopnosti k novému životu. Ale pokud je přece i přiznáním, že sebevrah není s to, aby vedl dále starý život, potud zároveň je známkou, že v něm nezahynul ještě všechen cit pro dobré a zlé. Neberou si život praví zvrhlíci, nýbrž takoví, kteří neměli v sobě mravní síly, aby vzdorovali záhubným pudům vlastní přirozenosti a nepříznivým vlivům zevnějšího okolí, kteří však přece měli a zachovali si tolik smyslu pro něco lepšího, že nemohli snést svého ničemného života nebo svých zlých skutků. Sebevražda Jidáše Ischariotského, zdá se mi, do jisté míry je způsobilá, aby odzbrojila náš soud o něm. Že mohl zoufat nad tím, co spáchal, svědčí, že nebyl duší úplně sprostou. Kdyby jí byl býval, jinak by byl býval učinil, peníze prohýřil nebo jimi lichvařil, a pomocí své osvědčené užitečnosti a svého smýšlení byl by si býval získal dalších zásluh toho způsobu. Místo toho vyřknul sám nad sebou ortel, poněvadž mu byl odepřen trest vyslovený soudem spravedlnosti lidské. Byť to nebylo pokání pravé, přec je to jakési pokání. (*Paulsen.*)

EVANGELIUM BOHATSTVÍ.

Andrew Carnegie, milionář americký, „ocelový král", vydal nedávno knihu esayí, mezi nimiž přední místo zaujímá článek, nadepsaný „Evangelium bohatství". V článku tom vykládá Carnegie své názory o povinnostech boháčů ke společnosti a soudobému životu, poznamenávám hned: názory, které Carnegie také ve skutečnosti provádí.

Z ubohého učenníka, z nuzné rodiny tkalcovské, vyšvihl se tento Američan za čtvrt století neúmorné práce a spekulace na stupeň největšího milionáře Ameriky, jenž nedávno při spojení všech amerických železáren a oceláren v obrovský „pětimiliardový trust" mohl se súčastnit nesmírného podniku celou pětinou shromážděného kapitálu. A Carnegie poznal na sobě, co znamená při tom vzdělání, možnost vzdělání daná všem bez rozdílu — to také je hlavní notou jeho „evangelia bohatství".

Carnegie nepokládá velkokapitalisty za vlastníky jmění jimi dobytého, jímž by mohli sobecky nakládat, neohlížejíce se pranic na společnost, nýbrž pohlíží na ně jako na správce bohatství, jehož mají užívat co nejvíc na prospěch celku. Jen takovou cestou mohou si zachovat respekt svých spoluobčanů — sobecké užívání nahromaděných peněz je opovržlivé a majetek takto nakupený je na škodu všeobecnosti.

Moderní boháč, jenž nastoupil na místo staré aristokracie, povinen je společnosti, aby vrátil jí nejušlechtilejším a nejprospěšnějším spůsobem, čeho z ní dobyl; on je vázán, aby pro staré aristokratiské heslo „Noblesse oblige" našel a uskutečnil moderní výraz občanský, demokratický.

Carnegie dobře vidí dobrý a špatný spůsob užívání bohatství.

Za špatný spůsob pokládá, odkázat jmění rodině, neboť takové nadmírné dědictví zřídka kdy bývá k blahu dětem a skoro nikdy neudrží se v rodině přes generaci vnuků. Nejšpatnější spůsob užívání velikého majetku je pro něj, nevykonat jím pranic pro dobro obecné. „Kdo za života měl svo-

bodnou správu velkého jmění a umře jako veliký boháč, umírá hanebně." Po tom hned jde jiný špatný, ale velice obvyklý způsob, věnovat své jmění tak zvaným dobročinným účelům, neboť tím v 95 procentech způsobuje se umělý chov lenochů, žijících na útraty veřejnosti; pravou dobročinností není dávat almužny, nýbrž konat takové skutky, které jsou na prospěch všem a dávají snaživým lidem možnost, aby se vlastním úsilím pozdvihli z nižší vrstvy sociální do vyšší.

Naproti tomu uvádí Carnegie způsoby, jež pokládá za dobré, poněvadž prospívají všem. Za příklad uvádí: zakládati university, hvězdárny a jiné velké ústavy k pěstění vyššího i lidového vzdělání; zařizovat svobodné veřejné knihovny, otevřené k samostatnému studiu všem bez rozdílu; stavět nemocnice, vzdělávací ústavy lékařské a jiné instituce sloužící národnímu zdraví; zakládat v přelidněných velkoměstech veliké sady s hřišti pro mládež; pořádat koncerty pro lid v městských sadech a starat se o koncertní síně, v nichž by lidu byla poskytována vhodná, povznášející zábava; zařizovat velké plovárny a lázně lidové; budovat monumentální chrámy a j.

Z DENNÍKU EMERSONOVA.

Zdá se, jako bychom byli zavázáni literatuře za jisté dojmy z přírody, jimž příroda nedává za pravdu. Latinským a anglickým básnictvím byl jsem vychován k velebení přírody, květin a ptáků, hor a slunce a měsíce, a teď poznávám, že o všech těchto krásných věcech nevím nic, že jsem se zabýval nejprázdnějším povrchem a pouhým zdáním, a že nevím zhola nic o jejich podstatě a dějinách. A dále dospívám truchlivého objevu, že nikdo, že ani žádný z těch pějících básníků neví nic opravdového o této krásné přírodě, jíž tak velebí, že ti básníci se spokojovali jen pomíjejícím zacvrlikáním ptáčka, nebo spatřili jen v slunci jeho rozepjaté peruti, jak přeletěl kolem nich, nebo že za svého života viděli jitro či dvě jitra, a bez účasti pohlíželi na západ slunce, a pak tyto skoupé pohledy bezmyšlenkově opakovali ve svých zpěvech.

Jdu-li do lesa, shledávám všechno novým a nevylíčeným, nic z toho mně dosud nikdy nebylo pověděno. Křik divoké husy ještě nikdo neslyšel; ani tenký hlásek sýkorčin, ani to, jak si tebe směle nevšímá, i když staneš až u ní; pleskavý pád much, když jako dešť sypou se do lupení, nevrlý syk ptáka, jenž včera mně lál, tvoření se pryskyřice a všechna vegetace a veškerý život, vůbec všechno, všechno stejně dosud nepopsáno. Zdá se, že každý člověk, který jde do lesa, je prvním člověkem, jenž kdy do lesa vešel. Jeho city a jeho svět jsou nové. Leckdy bys myslel, že o jitře a večeru nic už nemůže být pověděno, a zatím je pravda, že ani se ještě nikdy nezačalo líčit jitro nebo večer.

Vidím-li jitro nebo večer, neupomínám se na ony známé obrazy Homérovy, Miltonovy, Shakespearovy, Chaucerovy, nýbrž mám bolestný pocit světa cizího, nebo radost vlhké, teplé, jiskřivé, pučící a melodické hodiny, která odstraňuje těsné stěny mé duše a rozšiřuje její puls a její život až na hranice obzoru. Toť jitro, že člověk na jednu jasnou hodinku přestává být vězněm tohoto slabošského života a rozprostraňuje se jako svět! (1838.)

---

* Pan B. Kočí v Praze podniká letos pěknou věc: Kočovné výstavy originálů a reprodukcí svého uměleckého nakladatelství. Nejprv byla výstava ta zahájena v Mladé Boleslavi, pak na Kladně, teď je tuším někde na jihu Čech, a všude znamená skutečnou uměleckou událost. Kočovné výstavy jsou dítětem moderní doby, výsledkem rostoucího zájmu pro umění na venkově, jenž v této příčině neustále byl odkázán na velká centra kulturní, do nichž si musel volky nevolky zajíždět, chtěl-li aspoň na výročních uměleckých výstavách trochu se rozhlédnout po rozvoji umění. Teď se situace mění: velké město propaguje své umění na venkov a samo je zanáší do menších středisk lokálních. Leží na bíledni, že je to zjev zdravý a plodný, ovšem s podmínkou, že velké město, u nás tedy Praha, bude si vždy přísně vědomo své mravní povinnosti, aby venkovu podávalo opravdu jen ryzí, ušlechtilé umění a nesnižovalo se později k tomu, aby na venkov stěhovalo pseudoumělecký brak. Rádi bychom viděli, aby výborný náš *„Manes"* pojal do svého programu otázku *soustavných* kočovných výstav uměleckých, s uměleckými výklady, po případě i esthetickými přednáškami; mělo by to pro „Manes" krom úspěchu mravního jistě též úspěch hmotný. Ujme se našeho přání? Je-li který z našich uměleckých spolků k tomu plně kvalifikován, je to právě on. Představte si jen na vteřinu, že by věc vzala do ruky . . . „Umělecká Beseda"! Ty hrozné jarmarky! lakýrnické orgie! pernikářství! Představte si to jen, a hrůza vás obejde při tom pouhém pomyšlení! (*L. B.*)

× ×　　× ×

* Před časem vzbudil velikou pozornost objev Angličanky paní E. Wells Gallupové, která odhalila kryptografy v dramatech Shakespearových, dle nichž pravým jejich autorem byl prý Sir Francis Bacon. Od té doby hluk domnělého objevu trochu utichl; nejnověji jej ohřívá jakýsi pan Sinnett v National review, jenže posazuje bezděky celé věci korunu směšnosti. Tvrdí totiž, že stejný kryptograf nejen se objevuje ve všech hrách shakespearovských, ný-

brž i ve spoustě jiných literárních děl doby Alžbětiny, takže je na snadě závěr . . . že spisy uveřejněné se jmeny Marlowe, Peele, Green, Spenser a Burton . . . skutečně vyšly všechny z pera téhož jediného báječného genia!

* V poslední době objevuje se v Americe řada znamenitých karikaturistů; hlavně pyšní se jimi New York a Minneapolis.

DĚTSKÝ KOUTEK.

ŠTĚSTÍ.

Za humny dřevěné chatrče stála jabloň, rozkladajíc široké své větve nad hustým podrostem křovisk a polosvaleným dřevěným plotem. Byla jediným potěšením nuzné rodiny od jara, kdy svatebními věnci růžových květů obsypána sklížela na kupu drobných košilatých dětí až do podzimku, v němž štědře splácela bohatými plody za skrovný svůj útulek. „Jak jsi šťastna!“ šeptaly větévky podrostu, když na ně zvolna pršel růžový sníh květových lístků; „jak šťastna,“ zavzdechl podehnilý plot, opíraje choré své údy o houšť drobných smrčků; „jak šťastna,“ bzučely včely v koruně; „jak bohata, jak šťastna,“ šeptalo vše kolem, když husté růžence zardělých plodů vinuly se větvemi.

„Nejsem tak šťastna, jak se zdá,“ povzdechla si jabloň, slzíc po mrazivé noci rosnými krůpějemi, jež stékaly po polozavřených květech se zčernalými tyčinkami; „krutí nepřátelé ničí dítky moje, naději mou: mrazy, ohyzdné housenky, kroupy, vichr a bouře. Nemine rok, aby nezničily z větší části naděje dlouhých zimních dnů, plodů mých šťáv, účelu mého života, mých dětí! Kéž by aspoň jedenkráte ušetřili mne své zloby!“

Vyslyšelo nebe tiché přání: po mírné zimě nadešlo jaro, jakéhož nebylo pamětníka. Jabloň dýchala štěstím, zahalena bělorůžovým hávem květů a roje včel plesným bzukotem provázely blahé tuchy jejího nitra. Přišlo krásné léto bez bouří a prudkých větrů; obsypané větve těžce skláněly se k zemi a dědoušek z baráku nestačil robiti podpor. „Šťastná, bohatá, nádherná,“ v němém obdivu šeptalo mlází a smrčí; „co ti více schází?“ —

Po teplém dešti jedné noci uklouzla podpora nejtěžší větve na kluzkém trávníku a srazila pádem svým podpory ostatní. Těžké břímě plodů, sklenuvši rázem roztrhlo kmen po celé éice a ranní slunce hrálo duhou v rosných slzách jabloně zmrzačené, zničené. Zadul větřík v prořídlé témě její, řka: „Nuž, kdo ti byl největším nepřítelem: zda vítr, mráz, či bouře?“

„Ó vím, ó vím,“ zavzdechl skřípavě rozvrácený kmen; — „štěstí, přílišné štěstí bylo příčinou mého pádu!“

UMĚNÍ.

Na mezi záhonu polního máku skromně skláněl vlčí mák své rudé, ohnivé květy.

„Pryč odtud, zvrhlá čeledi našeho rodu, neužitečné bejlí!“ volaly hrdě vztýčené sazenice polního máku; „k čemu jsi, komu prospíváš, nač rosteš ubíraje šťav plodných matce zemi?“

„Mým úkolem jest krása,“ odvětil klidně vlčí mák; „krášlím chudé meze, žitná pole i chmurné rozvaliny starého hradu; mou pýchou jest, že jsem členem těch četných přírody krás a málo dbám o to, posype-li kdo semenem mým své škubánky čili nic.“

Konrád Pospíšil.

TĚLOCVIČNÉ HRY DĚTÍ MORAVSKÝCH.

(Sdělila L. Bakešová v „Českém Lidu“ III.)

Nejlépe se mi líbilo, když kluci prováděli či „lámali kolesa“. Nedovede to každý; ale některý dovedl napodobit pohyb kola tak pěkně, svižně, elasticky, že se zdá, jakoby se země ani nedotýkal. Vyzvedne obě ruce, opíše bokem malý oblouk, a již dopadnouti musí jedna ruka na zem, hned druhá, tělo se hbitě otočí, dopadne jedna pak druhá noha, což se opakuje a kluk letí jako velocipéd pořád bokem v před.*)

Jest to tělocvik velmi prospěšný tělu, než však se tomu naučí a uvykne, velmi obtížný. Znám kluky, kteří „kolesa“ lámati dovedou několik metrů daleko, aniž by si tím uškodili, ano i celou dědinu dovede kluk „kolesama“ přeměřiti a jiný čtvrt hodiny cesty i více lámal kolesa svižně a rychle.

Také *„suchó vrbo“* stavět není snadno, a jen častým cvikem dovedou to kluci. Musí rukama se opříti o zem, postaviti se na hlavu a nohy zpřímiti do výše. Na trávníku postaví-li kluk vrbu, jest často tak vycvičen, že si založí ruce a stojí na hlavě jako svíce. Tím zajisté sílí svaly krční a kříž. Směšná jest podívaná na „s t a r ó v r b u“. Kluk lehna si na záda zdvihá pomalounku nohy přímo do výše, podepíraje kyčle rukama, až ohne tělo tak, že leží celá tíže jeho na týle. Po chvilce volá velmi úsečně nohama sekaje, že „s e k á s t a r ó v r b o“. Cvik to výtečný pro svalstvo noh a zvláště kloubů.

***) Viz Bartoš „Naše děti“ „Kolesa lámat“ str. 193.**

**Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.**

Ročník VI. V Praze, dne 15. září 1901. Číslo 51.

BESEDY ČASU.

»Besedy Času« vycházejí každou sobotu o 8 stranách. Na »Besedy Času« předplácí se ročně 5 korun, půlletně 2 kor. 55 hal., čtvrtl. 1 kor. 30 hal. Jednotlivá čísla po 10 hal. Předplatitelé denníku »Času« dostávají »Besedy Času« zdarma.

GAMMA.

NOVINÁŘ.

Myslím na tebe, mladý příteli, dnes, kdy skoro po deseti letech odkládám novinářské péro. Na tebe myslím, mladý příteli, ač jsem tebe nikdy neviděl a neznám tvého jména. Vím jen, že stojíš s plamennou duší na prahu své literární činnosti, tvých čtyryadvacet let má ještě horkou krev, takové krásné živě červené barvy, a že chodíš mezi davem lidí hrdě, v duši nose velké plány umělecké a maje v sebe nepřemožitelnou důvěru. Chceš provést veliké věci, vím to a neposmívám se ti proto. Chceš do světa mezi ty největší a nejslavnější, v myšlenkách tykáš si s Goethem a Dostojevským, a za snivého soumraku večerního snováš své fantasie, jaká skvělá dráha literární bude as jednou ležet za tebou, řekněme za čtvrt století, vyznačená neodvalitelnými balvany — každé dílo tvé balvan titanský. A myslíš to všechno s takovou opravdovostí — není skeptika na světě, aby uměl zviklat tvé neotřesné důvěřivé přesvědčení. Neboť budoucnost tvoje je slavná a plná věnců a vítězných oblouků.

A tu, v té době přistupuje k tobě pokušení, stát se novinářem. Novinářství, toť nejblíže literatuře, soudíš. Nemůžeš se s grandiosními plány svými potopit přece do některého nízkého občanského zaměstnání k vůli chlebu, je ti samozřejmo, že nemůžeš se stát ničím jiným zatím, než redaktorem, žurnalistou. V té chvíli, přál bych si, abys si všiml mých řádek.

*

Zola dal kdysi radu mladým literátům, aby na několik let stali se žurnalisty. Novinářství přivede je do nejrůznotvárnějších situací životních, odhalí jim stéré stránky soudobé společnosti, naučí je rychle vidět, ostře pronikat, rychle pracovat, snese jim do duše massu zkušeností a detailů, které jednou dočkají se v nich uměleckého přerodu; donutí je, aby přemýšleli a ucelovali si názory o množství otázek, hrnoucích se ně splavem dne — slovem, žurnalistika je neocenitelná škola pro budoucí umělce, moderní románopisce.

To asi měl Zola na mysli, dávaje mladým spisovatelům svou radu. Není pochyby, že vypadá svůdně. Taková průprava literární, jak krásně se zdá v theorii! Ovšem, osvědčuje se u silných pracovníků, má dobrý výsledek u Zoly, takového zdravého býka s kovovýma nohama, jenž orá své rovné brázdy s neumdlévající silou, rovně a methodicky jako šňůrou, den za dnem. Ale kolik rodí se Zolů?

*

Novinaříš rok, novinaříš dvě léta a výsledky práce propadají se ti neustále beze stopy do bezedné propasti zapomenutí. Nevidíš vůbec své práce, leda to, co zrovna vytištěno v posledním čísle, ostatní — už zmizelo nemilosrdně do tmy. Zdá se ti, jako bys ustavičně přenášel hromady písku, o nichž mluvil Dostojevský, trestnickou práci konal, nic z toho nezbývá trvale. A na konec stane se ti bezvýsledná tvá práce strašidelným břemenem.

*

Nejsi pánem práce. Den diktuje ti direktivu, žmolí tvou duši a donucuje tě jako krutý tyran, abys pracoval to, co on chce. Záplava malichernosti vezdejších valí se na tebe, s těmi musíš se obírat, o těch mluvit, na ty obětovat kusy svého mozku a srdce; kultura nejjalovější nicoty, uprostřed níž chodíš ty, zahradník-novinář, z konve své ji zaléváš, aby rostla a bujela pro jediný den. Podívej se jednou do své konve: s hrůzou spatříš, že to býlí zaléváš svou krví.

*

Za několik let žurnalistických počne tě tlačit hrozná, skličující věc: malichernost života vůkol tebe. Braň se jak braň: hledej, co má život velikého, slavného a krásného, stopuj úzkostlivě nejvyšší myšlení své doby, utíkej se pro svou vlastní záchranu do hor duchů, naposled tě přece udolává ohromná převaha špíny, nízkosti a špatnosti života. Tolik je jí, a ty se v ní tolik musíš brodit jako novinář, tolik máš práce, abys neustále odklízel věčné bahno sociální a kulturní, že na konec schřadne ti duše i tělo, a ty strmácen prací stojíš uprostřed všeho apaticky, bez síly

vzlétět a zachránit se, až počneš si navykat, smiřovat se — a umírat.

*

Myšlenky tvé, kdyby byly v nitře tvém pojaty sebe čistěji a vznešeněji, vytryskují na novinářský papír zmrzačeny, nedonošeny, bez krve a světla. Ani nepoznáš svých idei; zdá se ti, že tě cosi ďábelského mámí, že snad jen v horkém kvapu práce, na niž sazeč čeká, jen tak vypadají zhyzděné a malé. Ale běda! není to šálení smyslů, nýbrž krutá pravda. Jen někdy, ve vzácné chvíli, podaří se ti povědět svou ideu tak, že září posvěcením, ale ani z toho nemáš radosti tvůrčí, neboť ta osaměle svítící, v božské chvilce zrozená myšlenka jen tím ostřeji ozařuje bídu a pustotu tvé práce ostatní. Z myšlenek drobí se polomyšlenky a nedomyšlenky, za tebou hromadí se smetí a škváry. Po letech je ti ohavno při pomyšlení na ty kupy kvapné robotové práce, bez síly životní, bez nároku na trvání; a jdeš-li vybírat z těch hromad několik těch zářivých, skvělejších kamenů, rozpláče se ti duše, jak je toho smutně maloučko!

*

Utratíš v té lopotě žurnalistické za léta spoustu ideových zárodků, které's zutrhal, sotva nasadily poupata. Nadarmo si lžeš a namlouváš, že se k nim jednou důkladně vrátíš a dobudeš z nich všeho, co v nich vězí. Nevrátíš se k nim už nikdy. Tam leží podél prašné cesty žurnalistické, jako opadalé svadlé květy, zaházené blátem, jako padavky, o něž nikdo už nebude stát. A ty nejmíň.

*

Den ti nedává oddechu. Hřmotící stroj sázecí a tiskařský lomozí ti za zády, neustále hladové obludy, jimž házíš do jícnu kus duše své za kusem. A nestvůry ani si nevšímají, že jim duši svou házíš, pořád chtějí od tebe víc a víc, den za dnem, rok za rokem.

V tom kvapu nemožnost se koncentrovat. Čím dál se ti v duši rozplameňuje víc touha soustředit se na něčem, hloub se ponořit do práce, která by ti byla radostí — každý den bez milosti rozbíjí ti každý pokus o koncentraci a stupňuje tu žhoucí touhu k mučení. Ale bez koncentrace není na světě trvalé, vážné velké práce; a ty cítíš, jak bez soustředěnosti jsi jalovým člověkem, z něhož plodu nebude. Bezpůdný člověk jsi bez pevné koncentrace; tu kletbu bezpůdnosti může zplna a nejhloub procítit jen novinář.

*

V masse té bezdyšné práce neustále ti sedí v týle jedna věc, jíž ani lží ani hlukem zbýt nemůžeš. Je to napřed cítění, pak vědomí pořád jasnější a mrazivější, že konáš práci cizí, nikoli svou. Cizí v zlém a nepřátelském slova smysle, totiž věci, k nimž tebe srdce netáhne, které leží vlastně mimo tebe, které jsou ti odporny. Arci, rozhlížíš se po životě a vidíš, že většina lidí provozuje vlastně takovou cizí práci a proto práci neradostnou; vidíš, jak lidé obětují leta a leta života pro věc, která není věcí jejich, promrhávají drahé hodiny své na něco, co se přímo staví proti jejich vlastnímu a pravému úkolu v životě. Neradostnost a melancholická zamlklost moderního člověka plyne z tohoto černého pramene: že je odsouzen, hnán, nucen k práci cizí. Ale je to útěchou pro žurnalistu, jenž odsouzen je konat tolik, tolik práce cizí?

*

Jedné znamenité a cenné věci dožiješ se však jako žurnalista. Vykonáváš massu práce, která snad přece prospívá, rozséváš do života myšlenky, rady a návrhy, které snad přece se ujmou a pustí kořeny — a nikdo ti za ně není vděčen. Uznání za ně neskliďiš. A to je vzácná zkušenost, třebas negativně cenná: abys nečekal za nic uznání. Vděčnost je staromodní, překonaný pojem; staří lidé naivních pokolení mluvívali o ní, ale člověk moderní ho nemá užívat. Žádat vděčnost je šosácká slabost a nízký předsudek, jemuž žurnalistika tě důkladně odnaučuje. S počátku to bolí, neboť i na nejmodernějším člověku lpí tolik, tolik starého; ale dovedeš-li se mužně smířit s tím, co leží v základě povahy lidské, s nevděčností, nabyl's síly, která v celém dalším životě tě ušetří mnohé bolesti.

*

Fabriční kvap novin dohání tě k přiměřené methodě pracovní. Eufemisticky říkají tomu: Je obratným žurnalistou. Pravda je při tom, že se stáváš rutinérem. Péro navyká si vjíždět samo sebou do vyježděných kolejí, slovník chudne a hubení, zásoba výrazů ožebračuje se na idiotické minimum, s kterým konečně také vystačíš, v mozku ustálí se železná zásoba běžných frází, které ustavičně se vracejí a tento ochuzený stilistický aparát pak nemilosrdně počne decimovat tvé myšlenky. Řídnou a zapadají, až ponenáhlu jezdíš jen na několika ošumělých názorech a šlágrech. V hlubině duše jsi sobě vědom této atrofie, ale jiným tajíš ji úzkostně, až jednoho dne tvé bolestné tajemství je známo celému světu a „obratný žurnalista“ na posměch všem hozen bývá do starého železa!

*

Leta běží a ty netušíš, jak stárneš a chátráš v nich. Směšné sebeklamání! Všichni už to začínají na tobě pozorovat, ale ty se obelháváš, srdnatě dál. Však seberu jednou síly a ukážu

světu, co znamenitého vězí ve mně. Ohromím svět a jeho pochybování zahanbím! Veliké dílo, které jsem před lety sliboval — óh! však se ho dočkáte, kdy se ho nejmíň nadějete! Však jste mne ještě nezahrabali — tady pod tím zbrázděným čelem dosud hárá a kvasí jiskra genia, který jen potřebuje chvilky oddechu, aby vybuchl do světa na úžas lidem.

Ubohý bloude, třikrát ubohý bloude! Myslíš, že ještě je čas, že ještě v tobě nezlomeny všecky síly, nespáleny mrazem všechny květy, že jsi dosud takový, jaký's býval! S tou pošetilou ilusí chodíš, lžeš si, konejšíš se... ještě je čas!

Ještě je čas! Jaká to tři tragická slova... a jak strašně komická v tvých ústech!

*

Neboť tys ani v tom shonu a klopotě nespozoroval ještě, že's už ztratil to nejdražší a nenahraditelné, čeho třeba pro vytvoření velkých věcí: Nadšení. Bez enthusiasmu je člověk pouhý málomocný stín a nijak, vším úsilím na světě nevrátíš ho do duše své, když ti jedenkrát z ní vyvětral jako božská vůně. Život každým dnem uráží ho kus po kuse, až konečně stojíš v něm nahý, třesoucí se mrazem. Člověče bez nadšení, co hodláš ještě vykonat velkého?

*

Objev, že jdeš světem bez zápalu a že z duše vlastní počíná tě mrazit, náleží, myslím, k nejsmutnějším objevům života. Křečovitě se chytáš surogátů nadšení — marno!

A v těch chvílích zmocňuje se ducha tvého strašná deprese, jejímž vlivem svět pozbývá smyslu, ceny a krásy. V těch chvílích nevýslovného sklíčení, kdy mukou jsou ti jiní lidé ještě planoucí a šťastni svým nadšením, v chvílích, kdy's až do jádra bytosti své nemocen, varuj se ohlédnout na zad. Varuj se ohlédnout do svých čtyryadvaceti lety, kdy's sám ještě planul, kdy's sám ještě byl šťasten vzácnou boží hřivnou enthusiasmu. Tenkrát a dnes... nevydržitelný, usmrcující pohled! Varuj se pohleděť zpátky!

A varuj se hleděť ku předu — neboť tam už je jen popel, tma a pustota.

Mladý příteli, jehož jmena neznám a jemuž psal jsem tyto melancholické řádky: dnes je toto všechno pro tebe ještě pouhým mrákotným, děsivým snem. Dnes...

NÁZORY RUSKINOVY.

Ruskin má pravdu, opovrhuje-li svými soudobými krajany, kteří nejsou s to, aby v lidském životě viděli něco jiného než holé kramářství.

Má pravdu, zavrhuje národní hospodářství, které výrobě zboží obětuje lidi, které na útraty mnohých obohacuje několik málo jedinců a ani života těchto několika málo jedinců nevytvořuje krásně a ušlechtile.

Pravdu má, vytýkaje za cíl hospodářského rozvoje co možná největší rozmnožení nejvyšších forem lidského bytí, a jsa přesvědčen, že tohoto cíli lze dospět pouze povznesenim mass, kdežto někteří novodarwinisté by rádi došli tohoto cíle bezohledným vykořisťováním a potlačováním, což je cesta nepravá proto, že člověk, aby se mohl stát člověkem dokonalým, především musí být — člověkem a ne bestií. „Ušlechtilý budiž člověk, nápomocný a dobrý," pravil kdosi, jenž býval člověkem v plném slova významu.

Pravdu má Ruskin, nenáviděje ohyzdného Londýna a miluje pobyt v zahradách uprostřed lesnatých vrchů.

Má pravdu i naproti mnohým utopistickým ideálům budoucnosti, na př. ideálu načrtnutému kterýmsi „sociálním liberálem", dle něhož budou všechny výrobky řemeslné a umělecké zhotovovány stroji v podzemních sklepeních, dělníky budou krásně odění pánové, kteří se budou mile bavit v krásném jasném sále a budou mít všeho všudy na práci, jen aby tu a tam občas pohnuli některou z pak upevněných na zdi a zařídili běh strojů dole v sklepení. Tento ideál je dvojnásobně nesprávný, neboť k dokonalosti člověka náleží, aby uměla jeho ruka bušit kladivem, aby uměly jeho prsty řídit pilník, kleště, dláto a rydlo; jen taková práce pomáhá i tělu i duši k dokonalé kráse. Pak jsou však nejvyššími výtvory člověka díla umělecká, taková, jimž vdechuje svou vlastní duši, a takové produševnění se nezdaří, vsouvá-li se mezi umělce a jeho dílo stroj. Právem proto tedy váží si Ruskin ruční práce víc než práce strojové a právem prohlašuje: „Život bez řemeslné píle je vina, řemeslná píle bez umění je barbarství."

A právem posmívá se moderní Anglii, poněvadž při veškeré své řemeslné píli, tvořící s nesmyslným kvapem, při veškerém svém bohatství zlata a statků, jež předstihuje vše, co dosud před tím bylo, nedovede uskutečnit ani toho, co rozumné barbarství nezřídka uskutečnilo: aby zjednala všem svým obyvatelům světlo, vzduch, vodu, potravu, otop a dostatečný oblek.

Nemá však pravdy Ruskin, zatracuje-li parní stroj, železnici a všechnu moderní techniku.

Dynamit nemůže za to, zhubí-li často lidský život, na místě aby razil lidem cestu skalami. Každý nový nástroj a pomůcka o sobě je požehnáním; pokud působí jako požehnání, závisí na tom, jak se ho užívá. Na místě aby lidi nahromaďovaly do velkoměst a odlidňovaly venkov, budou parní a elektrický vůz zrovna tak rády roz-

dělovat obyvatelstvo stejnoměrně po celé zemi; takové rozdělování obyvatelstva vlivem moderních prostředků dopravních je dnes mnohem možnější, než bývalo jindy, kdy lidé musívali bydlet na pobřeží mořském nebo u splavné řeky, nechtěli-li umřít hlady po neúrodě v domácím kraji. Kouř, jímž nás technika dusí a začazuje, ona sama opět dalším pokrokem odstraní.

Jen nedostatečné pochopování a nedostatečný rozhled těch, kteří vedou společnost, brání, aby na místě věcí zbytečných a bezcenných nebyly strojem vyráběny věci nutně potřebné a cenné; a stejně jako tento nedostatečný rozhled je překážkou, že neomezuje se služba stroje na přemáhání obtíží, s něž není holá tělesná síla lidská nebo síla tažného zvířete, a na výrobu nevyhnutelně potřebného zboží hromadného, a naproti tomu, že se nevrací ruce řemeslníkově a umělcově všechno to, při čem by měl rozhodovat dobrý vkus. A pokud stroj rozmnožuje návrhy umělecké ruky lidské, nenamítá nic proti tomu, když se mu na místě nevkusných vzorků a tvarů podkládají vkusné.

Mnoho velkých úloh nedá se splnit zároveň a nedá se splnit jediným pokolením lidským. Trojí pokolení devatenáctého věku pracovalo na tom, aby vypěstovalo techniku tou měrou, že dnes (theoreticky vzato) jakékoli nahromadění lidí na kterémkoli místě na zemi a i každý člověk žijící ojediněle může být opatřen všemi věcmi potřebnými, užitečnými a příjemnými; technicky je to možno.

Teď běží předně o to, uspořádat a řídit rozdílení statků tak, aby tato možnost stala se skutečností, a za druhé o to, by vkus byl zušlechtěn tak, aby lidé nejen žili, nýbrž žili krásně, dobře a šťastně.

Rozřeší dvacáté století obě ty úlohy, či aspoň jednu z nich?

K. Jentsch.

G. S.

MOMENTKY.

STOPY NA LEDĚ.

Stál jsem na břehu zamrzlého rybníka a díval jsem se na bruslíře. Dávno už si odbyl začátky a teď s oddaností, jaká bývá vynakládána u málokterých snah života o cíle tak ideální, pokoušel se o měnivé obraty, zátočky a zápletky v před a na zad. Ale ještě se mu nedařily hladce a jistě. Kolena se mu ohýbala a tuhla neslavnou závislostí, ruce chytaly do vzduchu po protiváze, tělo dávalo se vléci s těžkopádnou nechutí čarou, již mu předpisoval duch. Odvrátil jsem se od nepůvabné podívané, a vrátiv se za chvíli, našel jsem bruslíště prázdné, i vešel jsem na ně sám. A hle! stopy, které onen bruslič byl vryl do ledu, měly nejúchvatnější, nejpůvabnější formu, byl v nich vzlet a volnost jako v liniích, jež pták v letu opisuje vzduchem.

Při tom cosi jako štěstí mne obešlo, že něco takového je možno: že při veškeré neohrabanosti, veškeré neumělosti, při všem kolísání našeho pohybu přec můžeme vytvořit linii, jejíž štíhlá a lehká stopa neví nic o nedostatečnosti celkového našeho zjevu.

A dovedeme-li toho skutečně jenom nohama? Zdaliž tehdy, kdy nemotorně a bez rovnováhy vrávoráme svou cestou, nezanechává nejkrajnější část naší duše i směrem vzhůru stopu, z jejíhož půvabu a ceny není pranic vidět na nás, mezi tím co ji opisujeme, již však dovede poznat a z ní se těšit bůh?

VYPLÝTVANÉ KVĚTY.

Vesna byla ještě docela mladičká a drsná, a ovocné stromy osypané květy, ale dosud bez lupení, zastiňovaly nám cestu prolamovanými vzorky jako benátskými krajkami. Kolkolem nás leželo ještě bez čísla svátých květů, zatlačených silnějšími soupeři a přec ne mrtvých tak nepopíratelně, jako jsou ptáci mrtvi. Neboť snad proto, že bylina není tak živoucí jako pták, neděli se u ní život a smrt tak náhlou hranicí; ona nemusí tolik umírat.

A přítel spustil:

„Člověk přec často cítí nepřekonatelnou potřebu říci něco triviálního. Toť naše přiměří se světem, neboť všechna originálnost je přec jen bojem proti světu, snad i proti pravdě, kteréž se nechceme dát znásilnit. Zkrátka, musím zas jedenkrát sentimentálně želet, že tisíce květů musí zahynout, aby několik jich dozrálo v plody, že příroda za každou bytost, která se vyžije, musí obětovat napřed hekatomby jiných, splozených k témuž nároku."

A já: „Nikoli, jedinou radostí, kterou má člověk z triviálnosti, je to, že bývá tak často nesprávná, neboť kdyby měla být ještě i správná, dohnala by člověka k zoufání d o c e l a. Nic na světě nemůže mne přesvědčit, že každý utržený květ, vše ve světě, co umírá jarní smrtí, bylo určeno k něčemu jinému a k lepšímu! Toť jen osobivé prodlužování jednotlivých věcí za meze úlohy, která jim v souvislosti s celkem náleží. Čím prokazuje věc záhy uvadlá, že by byla mohla přinést plod? Kdyby byla bývala m o h l a skutečně, byla by jej bývala také přinesla. Jako jiná věc délkou, tak tato krátkostí svého bytí naplnila jeho krásu nemenší měrou. Kdo nám říká, že květy byly vyplýtvány, protože nedospívají

toho konce, jenž sadaři je užitečný? Nikoli, přednost, moci něco vyhodit oknem, má jen člověk."

„Toto se mně zdá být trochu neprozřetelné," řekl přítel, „když už zbavujeme přírodu výtky, že mrhá, pak můžeme i my sami mít z toho prospěch, a všechno své mrhání sil a let pokládat za něco zrovna tak krásného, plného, potřebného, jako tu trochu našeho já, která dospěla rozvoje. Není-liž to stejně fantastickou domýšlivostí, že jsem byl určen k něčemu lepšímu, než se ze mne stalo? Nedohrály snad své úlohy moje síly zrovna tak tam, kde zhynuly, jako tam, kde přinesly ovoce? Není pro to ve vaší theorii místa?"

„Podívám se jednou," řekl jsem.

MÁLO BÁBOVKY!

Navštívil jsem jednou se svým synem velice váženou přítelkyni večer o jejích narozeninách.

„Kolik gratulantů už dnes u vás bylo," pravil jsem vcházeje. „Je to vidět na tom, co tu květin."

„Ano," řekl Jeník, „a na tom, jak málo bábovky!"

Ťalo mne to hluboce a odhalilo mně kus lidské přirozenosti, na nějž jsem nikdy nepomyslil a jenž snad je víc než pouhý kus. Nevidíme-liž životní práce Caesarovy z mnoha vavřínů a — z mála vlasů? Náhle se mi vyjasnilo, že všechna významnost, ba veškerá bohatost věcí nezáleží jen v tom, co v sobě obsahují, nýbrž i v tom, co jim chybí. Poznáváme v nich to, co milujeme, podle toho, že nejsou právě vším, nýbrž že mají mez, od které nám slibují něco více. Toť právě trpkost krásného, že nám podává sic mnoho květin, ale málo bábovky. Aby nám věci byly něčím, musejí být právě jen n ě č í m. Z celé, nepojatelné, nepochopitelné bohatosti bytí musí nesčíslně mnoho odpadnout, aby vzniklo to, co můžeme sevřít do náručí, a s čím vznáší se před námi přec jako toužebná možnost všechno to mnohé, co nám odepřeno — jako Jeníkovi se vznášela před očima celá bábovka s oním zbytkem, na němž si dychtivýma očima už napřed pochutnával.

NEBYL JSEM BÁSNÍKEM.

Když jsem jedenkrát před mnoha lety jel průsmykem albulským, spozoroval jsem ve vesničce Suravě uprostřed návsi sesuté spáleniště domu.

„Proč pak ten dům nebyl znova vystavěn?" ptám se kočího.

„Milý pane," povídá kočí, „o tomhle domě se vypravuje smutný příběh. Před mnoha lety prý v něm bydlíval kovář, jenž ukul mnoho pěkných mříží před okna tady v kraji; býval prý velice dovedný a velmi ctižádostivý, a pyšný na to, že v celé zemi nikdo nesvedl krásnější práce nežli on. A k tomu ještě měl krásnou mladou ženu, ač už byl dost v letech. A žádný z tovaryšů mu nevyhovoval, až jedenkrát přišel tovaryš z Italie a ten uměl dělat báječně jemnou a umělou práci. Mistr měl z toho velikou radost, ale ne dlouho. Neboť brzy se ukázalo, že tovaryš uměl víc než on sám. Tovaryš sám se tím nechlubil a nikdo ze zákazníků se nedověděl, že nejkrásnější a nejněžnější věci, které vycházely z dílny, nepocházejí od mistra samotného. Ale toho hryzlo to tím více, neboť byl to člověk pyšný a prudký, nemohl snést, že někdo předčil nad něj. A tovaryš ani mu nedával, proč by mu mohl vyhubovat nebo ho vyhnat, neboť byl vždy tichý a mravný, staral se jen o svou práci a ne o děvčata, která po něm házela očkama. Naposledy byl mistr jako divý a smyslu zbavený a umlouval se jednou v noci se ženou, jak by mohl udělat neškodným toho tovaryše, v kterém byl zašit sám ďábel. I žena už ho dávno nenáviděla, poněvadž zastiňoval jejího muže, a domlouvala mu horlivě, by ho odklidil, tak aby zas měla pokoj. „Ale zabít ho nechci," řekl muž. „Tedy mu vypíchni oči," odvětila, „potom si dá jistě zajít, aby všechno dělal líp než ty!" Potom se ještě radili, jak to navlíknout, aby se neprozradili, kdo to spáchal. „Pojď hned teď!" řekla žena, „vím, že spí tuze tvrdě, poněvadž vždy pracuje tak dlouho. Vplížíme se k němu do komůrky a já ti posvítím loučí."

Stalo se. Mistr vzal ostré železo a oba přikradli se potichoučku k jeho posteli, žena nesouc světlo, které si zastiňovala rukou. „Jen do toho!" zašeptala, a muž vší silou vrazil spícímu do oka. V tu chvíli otevřel tovaryš druhé oko a podíval se na ženu. A v pohledu jeho bylo tolik bolesti a lásky, že zděšeně žena vykřikla a zahodila dračku. Ta zapadla do slámy postele, jež okamžitě chytila. V okamžiku byla světnice v plamenech a všichni tři v nich bídně zahynuli a v spáleném domě sotva našli po nich stopu. Možná, že snad příběh není pravdivý, vždyť nikdo při tom nebyl, aby to moh' potom vypravovat. Ale od té doby spočívá na tom místě kletba a nenašlo se dosud nikoho, kdo by tam chtěl znova stavět."

Ten příběh stal se mně osudným. Věřil jsem tenkrát, že jsem básníkem. A tu mně byla poskytnuta látka, která obsahovala v sobě báseň, jako napjaté síly v prachu dosahují jeho explosi. Ale ať jsem se ho chopil jak chopil, nemohl jsem tento osud do vteřiny shrnutý rozvinout v umělecké dílo. Znova a znova překonával mne obraz ženy, jíž v okamžiku, kdy zničí svého nepřítele, vyšlehne vstříc jeho láska, a teprv teď odhalí

jí vlastní city její, které až dosud byla zastírala nenávistí, okamžik to, kdy plamen, jenž zachvátí její duši, vzplápolá plamenem, který zničí její tělo. Pořád cítil jsem ukrutný okamžik, v němž se v srdci jejím setkalo peklo a nebe, svíral mne, že jsem se ho nemohl sprostit, abych šílený zmatek jeho vtělil v krásu pouhého obrazu. Stál proti mně jako pevně semknutá nepřátelská moc, jíž jsem nemohl rozložit, abych ze sil jejích vytvořil dílo umělecké. Tu viděl jsem: Skutečnost je pro mne příliš silná — nebyl jsem básníkem — nebyl jsem básníkem!

HJALMAR SÖDERBERG.

OPUŠTĚNÝ PES

Zemřel člověk jakýs, a když byl nebožtíkem, nikdo nestaral se o jeho černého psa. Pes želel ho dlouho a trpěl, ale nelehl si na hrob pánův, aby tam pošel, snad protože nevěděl, kde hrob je, snad i protože byl to vlastně mladý, veselý pes, který si myslil, že si má ještě hromadu věcí se světem promluvit.

Dvojí druh psů je: psi mající pány a psi bez pána, opuštění. Zevně není rozdíl podstatný; opuštěný pes může být zrovna tak tlustý jako ostatní psi, často i tlustší. Jinde třeba hledat rozdíl. Člověk je psovi nekonečnou prozřetelností. Mít pána, jehož by poslouchal, následoval, v nějž by věřil, toť tak říkaje smysl psího života. Arci nemá svého pána na mysli každou minutu denní, arci není mu pořád zrovna v patách; nikoli, často pobíhá si na vlastní pěst, vypadaje nad míru zaměstnaně, očichává rohy domů, navazuje styky s kolegy a stará se o mnoho věcí; ale v témž okamžiku, jakmile pán jeho zahvízdne, všechno to na ráz zmizí z jeho psího mozku, on zapomene na roh a kosti a kamarády a peláší k svému pánu.

Pes, jemuž pán umřel, a on nevěděl jak, i byl pochován, a on nevěděl kde, dlouho po něm truchlil; když však míjely dny a nic se nestalo, co by jej upomínalo na jeho velitele, zapomněl na něj. V ulici, kde pán bydlíval, necítil už jeho výparu. Když se honíval s kamarádem na louce, často se stávalo, že hvizd projel vzduchem, a v témž okamžiku odletěl kamarád jako vítr, ten tam. Potom i on napínal sluch, ale žádný hvizd nebyl podoben hvizdu pánovu. A tak ho zapomněl, ba ještě víc, zapomněl, že kdy míval pána vubec. Zapomněl, že bývala doba, kdy pokládal za nemožnost, aby pes mohl žít bez pána. Stal se z něho, abychom tak řekli, pes, který vídal lepší časy, ovšem jen ve vniterném smyslu, neboť zevně vedlo se mu velmi dobře. Žil si, jak si pes může žít; tu a tam ukradl si pěkné sousto na trhu a dostával výprask a měl milostné pletky a chodil si spat, když býval unaven. Spřáteloval i znepřáteloval se. Jednou zle pocuchal psa, jenž byl slabší, zítra byl zas důkladně porván jiným, který byl opět silnější, než on. Časně z rána bývalo ho vidět, jak běžel ulicí svého pána, v níž ze zvyku pořád ještě prodléval nejčastěji. Běží zpříma, tváře se, jakoby měl spravit něco důležitého, mimochodem očichá psa, jenž mu běží vstříc, ale nenamáhá se, aby zapředl bližší známost, pak urychlí běh, náhle však si usedne a s velikou horlivostí se škrábe za uchem. Za okamžik zas vyletí a pádí středem ulice, aby sehnal do sklepního okénka zrzavou kočku, a na to opět se tváře, jakoby byl nad míru zaměstnán, běží po svých dál a zmizí za rohem. Tak utíkal den za dnem, rok spěl v patách za rokem, a on stárnul, ani nepozoruje.

Tu jednou byl pošmourný večer. Mokro bylo a chladno, občas spustil se dešť. Starý pes po celý den potloukal se daleko dole v městě; pomalu šel ulicí, kulhal trochu; několikrát stanul a otřásl černou srstí, která lety pošedla na hlavě a kolem krku. Ze zvyku šel a čichal tu v pravo, tu v levo, pak odbočil do průchodu, a když vyšel, měl za společníka jiného psa. Za okamžik přidružil se k nim třetí; byli to mladí, bujní psi a chtěli ho dráždit, hrát si s ním. Ale on byl v špatném rozmaru, a nad to spouštěl se liják. Tu projel vzduchem hvizd, táhlý a ostrý. Starý pes podíval se na oba mladé psy, ale ti se nehnuli, z jejich pánů nezahvizdl nikdo. Tu zostřil starý opuštěný pes sluch; najednou bylo mu v mysli tak podivně! Nový hvizd, a starý pes zmateně skočil napřed sem, pak na druhou stranu. Jeho pán to hvízdal, musel přec poslechnout! Po třetí zahvizdl kdosi, zrovna tak dlouze a tak ostře. Kde je, v kterém směru? Jak jsem se jen mohl od pána odloučit? A kdy se to stalo, včera či předevčírem, či snad teprv teď před chvilkou? A jak vypadá můj pán, a jaký má výpar, a kde je, kde je?

Skákal kolem, očichával všechny chodce, ale nikdo z nich nebyl jeho pánem, a nikdo jím nechtěl být. Tu se otočil a běžel ulicí; na rohu stanul a rozhlížel se na všechny strany. Jeho pána nikde nebylo. Pak skokem dal se přes ulici, bláto stříkalo na něj a dešť crčel z jeho srsti. A na každém rohu stanul, ale pán jeho nebyl nikde.

A tu na křižovatce si usedl, zdvihl huňatou hlavu k nebi a vyl . . .

Viděl's kdy takového zapomenutého, opuštěného psa, slyšel's ho, když zdvihne chřtán k nebi a vyje, vyje? Ostatní psi tiše plíží se pryč, ohon vtažený mezi nohy, neboť nemohou ho potěšit a nemohou mu pomoci . . .

×× ××

„Volné Směry“ vydaly první číslo nového (6.) ročníku. Je to krásný a dojemný čin. Z mladší generace našich výtvarníků ukázali ti nejzajímavější a nejrázovitější, jak umělec pochopuje umělce. Velice si vážíme mezi jejich pracemi Švabinského podobizny Nerudovy, neboť tu rozřešen geniálním způsobem obtížný problém: z několika různodobých, všedně řemeslných fotografií vzkřísit velikého mrtvého, aby ožil ne na chvilku, dokud znějí jubilejní fráze, nýbrž trvale, prochvěn pravým svým životem individuálním. Ostatní družina umělecká proniká svým způsobem interesantně do poesie Nerudovy — tak bychom si přáli mít vyzdobeny nejlepší knihy české! Postavte

vedle těchto nepretenciosních výtvorů nabubřelé a vnitřně lživé „parafrase“ páně Olivovy ke grandiosní knize Nerudově „Zpěvy páteční“, a pochopíte, co znamená umělecká pieta a co řemeslnická opovážlivost. Fr. X. Šalda, který neseznámil se nadarmo s Emersonem, napsal sem překrásnou studii o Nerudovi. „Studii“ — to slovo se mi nehodí na jeho básnickou rapsodii, ve které cítiš zřetelně bít a vlnit se melodie v Čechách neobyčejně vzácné.

* * * * *

(Z LETÁKŮ ETHICKÉ SPOLEČNOSTI ANGLICKÉ.) Náboženství pro každého. O kterých hlavních věcech náboženských lidé všeobecně se rozcházejí? — O takových, jako je původ člověka, povaha a podstata Boha, život posmrtný. — Jsou věci náboženské, o nichž se lidé všeobecně shodují? — Ano, je mnoho věcí, týkajících se chování lidského v tomto životě, o nichž v praxi není různého smýšlení. Všichni opravdoví lidé, ať mají či nemají náboženství, jsou přesvědčeni o důležitosti poctivého jednání s bližním, čistoty našeho života, laskavosti k slabému a spravedlnosti ke všem. Zákony a předpisy, ukládající tyto cnosti, lze nalézt ve všech svatých knihách světa. — Nebylo by možno, zůstavit individuálnímu soudu každého jednotlivce věci, o nichž lidem je tak obtížno se shodnout, a vybudovat náboženství mravnosti tak, jak se nás dotýká v tomto životě vezdejším? — Bylo by možno. — Stal se někdy pokus o to? — Ano, toť právě úkol, jejž si byli bytkli původcové ethického hnutí. Oni nemyslí, že je nezbytně potřebno, aby se lidé dohodli co do původu a určení člověka, atd., ale mají za to, že by se lidé měli sdružit, aby pokusili se žít poctivě a spravedlivě, a tak učinit svět lepším pro sebe i pro ty, kdož přijdou po nich. —

* * * * *

* Ve „Vlasti“ (červencové) ušla nám zajímavá pro nás zprávička, tak že ji podáváme teprve dnes. V literární sekci družstva „Vlast“ referoval totiž jakýs pan J a n K ř. M a š t a l í ř o ruzných knihách překladech, a pak „ve svém referátu dále rozebíral „Nový Kult“, „Satanovy děti“, „Matice Svobody“, „B e s e d y Č a s u“ a „Záři“. — A co medle o nás shledal, dychtili jsme zvědět. Nastojte, nešťastní čtenáři „Besed Času“ — co shledal jest Jan Křivohlavý Maštalíř? „Ve všem pak shledával snahu po rozpoutání smyslnosti, odstranění Boha ze srdcí lidí, zničení autority vůbec a zvláště autority rodičů. Tyto zásady dynamitové často jsou zabaleny v rouše vědeckosti a dýší umělou učeností ku zastření zraku čtenáře.“ To tedy v „Besedách Času“ shledal jest Jan Křivohlavý Maštalíř. Dobří bohové, spráskli jsme ruce ve zbožném úžase, kterou končetinou svého těla asi čte tento fenomenální muž a kterou řídkou massou asi o přečteném přemýšlí? Neboť nad slun e jasnější je, že touto končetinou u něho není hlava, a tou řídkou massou rozhodně u něho není mozek! Čím, pro bůh, přemýšlí Jan Křivohlavý Maštalíř??

* * * * *

* Umělecky vypravený čtrnáctidenník, věnovaný hudbě, začne vydávat Schuster a Loeffler v Berlíně. Každé číslo přinese asi deset příloh, hlavně podobizen, mimo to přílohu hudební, obsahující většinou skladby dosud neotištěné. O hudbě české má psát do listu tohoto J. B. Förster a dr. Victor Joss (o Smetanově skladbě „Má vlast“, o Dvořákovi jako symfoniku); mimo to účastní se práce v něm několik p r a ž s k ý c h odborníků (kritiků hudebních, kapelníků a j. jako dr. R. Batka, L. Blech, K. Navrátil, Angelo Neumann, Rudolf sv. p. Procházka, prof. Stecker, Jos. Stransky). Totéž nakladatelství hodlá vydat řadu dějin hudby různých národů; o české hudbě bude psát dr. Batka; pak o nejproslulejších orchestrech (mezi nimi též o pražském); odborné studie vydá táž firma z oboru hudby české o Smetanovi a Fibichovi od Foerstra, rovněž o Smetanovi od Pfohla, o Dusíkovi od Nagela.

* * * * *

* V Anglii přibývá svobodných žen, které v protivě k ženám z dob babiččiných netouží pranic, aby je „našli“ v onom chvalně známém „koutě“ a dostali je pod čepec. Sociální zjev těchto bachelor-women (ženských „starých mládenců“) je velmi zajímavý pro studium vývoje moderního manželství. Tyto ženy nedbají o to, aby uzavíraly manželský svazek, a jednou z hlavních příčin toho je, že dostává se jim lepšího a vyššího vzdělání, než hochům jejich třídy společenské, takže později je jim proti mysli, oddávat se po celý život mužům, kteří kulturně jsou hrubší a méně vzdělaní než ony samy. Londýn je jich plný; většina z nich je učitelek, stenografek, žurnalistek neb ošetřovatelek, lékařek, předčítatelek a přednášeček. Mnoho z nich vyučí se v Paříži malbě a kresbě a hotoví pak illustrace pro módní časopisy nebo nesčetné módní obchody; ale i jiné obory vykazují jich značný počet. Večer scházejí se v ženských domech, kde přednosti života hotelového slučují se s příjemnostmi domova; méně majetné ženy odkázány jsou na domy, kde si samy pomocí automatického krbu obstarávají kuchyni. V poslední době přibývá zvláštních podniků pro ženy, kde se jim za 17 shilingů týdně dostává bytu, stravy, úklidu, používání čítárny, hovorny, lázní atd.; salony domů těch vyzdobeny jsou moderním stilem, na stěnách visí rytiny dle maleb umělců praerafaelitských, k nimž ženy tyto jeví zvláštní zálibu. V zařízení tomto leží mnoho dobrého a pěkného, zejména rozhlédneme-li se, jak smutný a šedivý život vedou u nás svobodné samostatné ženy. Divno ostatně, že tak dlouho se spokojují takovým smutným a šedivým životem, když svépomoc a cizí vzory jim dávají možnost zařídit si jej jinak.

* * * * *

* Tímto číslem končí šestý ročník „Besed Času“. Příští týden místo obvyklého čísla vydáme titul a obsah tohoto ročníku.

* Šestý ročník „Besed Času“ vedl Gamma. Tímto číslem odstupuje z redakce a děkuje svým několika spolupracovníkům za přátelské přispění.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Na rozloučenou vám dnes podáváme, děti, čtvrtý obrázek mistra Mikuláše Alše; je vybrán jako ty dřívější z knihy „Našim dětem", jíž před několika lety pro vás vydala „Ústřední Matice Školská". Máte teď ve svém „dětském koutku" všechna čtyry roční počasí, jak je pro vás umělec lehkými, živými črtami nakreslil.

Tedy už podzim! S oblak spouštějí se už náhlé jesenní deště, celý kraj se zamlčuje tesknotou. Ale to jen my staří býváme na podzim takoví divní, zdává se nám, že v jeseni nějak

rychleji se stárne, a že s námi život uraz i za takový veliký kus cesty blíž ke hřbitovu, ani jsme se nenadáli.

Ale vy — kdež vy ještě tušíte, co bolívá starši a staré! Podzimní vítr duje pro nás truchlivě a pro vás naopak s vítěznou rozpustilostí, nám unáší leta a vám papírové draky, pro nás hučí teskné jesenní žalmy a vám naopak svist a hvizd jeho připomíná naděje a radosti posvícenské. Vidíte, je to stejný vítr, stejný čas pro nás oba, a jak zcela jinak mu každý z nás rozumí!

Ale vy mu rozhodně rozumíte líp; pro vás není smutného, kašlavého, málomocného podzimku; ostrý vítr ze strnisk vám rozehřívá krev, rozjiskřuje oči, zdvihá prsa — nu, děti, ať se vám ten jadrný, živý, zdravě silný podzimek nikdy nezpronevěří.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben.
Tiskem Edv. Beauforta v Praze.